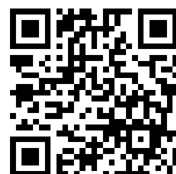

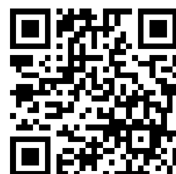

32101 077773925

IN MEMORIAM

Charles Ewing Green

Obiit December 23rd 1897.

CORPVS
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
LATINORVM

EDITVM CONSILIO ET IMPENSIS

ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE

VINDOBONENSIS

VOL. V.

PAVLI OROSII HISTORIARVM ADVERSVM PAGANOS LIBRI VII
ACCEDIT EIVSDEM LIBER APOLOGETICVS
EX RECENSIONE C. ZANGEMEISTERI.

VINDOBONAE

APVD C. GEROLDI FILIVM BIBLIOPOLAM ACADEMIAE

MDCCCLXXXII.

PAVLI OROSII

HISTORIARVM ADVERSVM PAGANOS

LIBRI VII

ACCEDIT EIVSDEM LIBER APOLOGETICVS

RECENSVIT

ET COMMENTARIO CRITICO INSTRVXIT

CAROLVS ZANGEMEISTER.

VINDOBONAE

APVD C. GEROLDI FILIVM BIBLIOPOLAM ACADEMIAE

MDCCCLXXXII.

GVILELMO · ZANGEMEISTER

PATRI · OPTIMO

D · D · L · M

FILIVS · PIENTISSIMVS

PRAEFATIO.

Ampliores de contextus Orosiani fatis eiusque restituendi ratione commentarii, quales ingens materiae moles requirit, reseruati sunt Prolegomenis seorsum edendis. huic uolumini post trium et quod excurrit annorum operam iam absoluto et, ne diutius in scriniis lateret, soli emisso breuiter praefatus sum, ut qui eo solo utatur, interim summas res, quae ad apparatum criticum intellegendum necessariae sunt, licet breuiter expositas inueniat.

Ex immensa codicum copia, quibus Historiae aduersum paganos (de his enim solis iam agitur) continentur, selecti a me sunt optimi et antiquissimi hi qui sequuntur.

Laurentianus pl. 65, 1 (*L*) litteris uncialibus scriptus sexto *L*
ut uidetur saeculo exeunte. cf. praeter Bandinium Reifferscheid Bibl. Patrum II 290 [1]) atque Zangemeister et Wattenbach, Exempla codicum Lat., suppl. 1879 t. LV et p. 6. — perierunt codicis partes hae: quaterniones I—III. IIII fol. 1 (usque ad lib. I 17 § 2 *bello per*), quat. VIIII 1 (uide ad p. 147, 12), VIIII 8 (162, 13), XII 1 (199, 2), XII 8 (212, 7), XVII 1 (275), XXVIII sqq. i. e. liber septimus integer. duo eorum folia (quat. XII 1 et XII 8) a manu ut uid. saeculi
XII (λ) suppleta sunt: eius lectiones quamquam pro recenti *λ*
aetate nullius fere usus sunt, in apparatu tamen omittere nolui, ut has quoque uoluminis celeberrimi paginas descriptas

---

[1]) Vbi p. 291 scribe: *incongruis;* 7 *populatus* (pro *populus*) *cruenta* | *praesentia* ||. hoc *praesentia* sane ab collatore additum uidetur; 22 *uirgilius* (litterae *g* lunula inferior euanida est, unde *uircilius* Anzianius, qui de his mihi rettulit).

haberet lector. — codex antiquissimus ab interpolationibus magis uacuus est quam ceteri omnes, corruptelae eius pertinent maxime ad genera haec. librarius calligraphus cum sententiam minus curaret, immo litteras potius uel etiam uocabula singula carptim repeteret, saepe non solum litteras, uocabula, hic illic integros uersus omisit, uerum etiam uocabulorum ordinem inuertit, uelut in talibus quale est 166, 14, ubi *rectores iudicesque* pro *iudices rectoresque* posuit. quare in his rebus contra ceteros codices optimos Laurentiano fides non est habenda aut certe non sine cautione. aliud mendorum genus non minus late patet: uocabula enim minus uulgaria, praesertim nomina propria ita detorsit (maxime ubi primum apud Orosium occurrunt), ut captui suo accommodarentur, uelut *Cirtam* 310, 4 diffinxit in *cartham, Atilium* 234, 2 in *utilium*, *teutodobus* (corruptum ex *Teutobodus*) 316, 16 in *teutoduobus*, et quae sunt eius generis alia infinita. itaque ubicumque talis paronomasiae suspicio usu uenit, diffidendum Laurentiano. — librarius non pauca, sed quae parui fere momenti sint, statim inter scribendum ipse emendauit. totum codicem correxit homo coaeuus is, qui post libros I et IIII *contuli*, post sextum *feliciter* subscripsit (L^2). eius manus saepe a prima aegre discernitur, unde quaedam huic antea adscripsi (usus nota 1^b), quae nuperrime codice denuo inspecto mihi persuasi potius secundae tribuenda esse. itaque in paucis iis locis, ubi nota 1^b adiecta est, mutatam uolo in 2, itemque 1^a in 1 (uelut p. 70, 3. 10; 79, 9. 12; 86, 3. 10). corrector (L^2), qui archetypum inspexit, permulta recte emendauit omninoque ei maior auctoritas tribuenda est quam librario ipsi. ab interpolando non prorsus quidem abstinuit sed plerumque in adiaphoris se continuit, rarissime inueniuntur, quae ad grauiora pertineant: uelut 70, 3 *exciuerit* perperam mutari iussit in *exercuerit*; 91, 1 *eiusratio* manus primae (corruptum ex *eiuratio*) in *et iuratio* mutauit; 401, 6 cum librarius in u. praecedentem (*Pompeius Bith. occisus*) aberrans *occisus* scripsisset, corrector *excisus* male coniecit, idem tamen ueram lectionem, scilicet post inspectum archetypum, subiecit hoc modo: *alibi interfectus*.

Nullius fere pretii est manus tertia (L^3): ea neque multa neque fere alia mutauit quam quae aut adiaphora sunt (ut 72, 15 *sexcenta* pro *sescenta*) aut facile a quoquam corrigi potuerunt, excepto fortasse 208, 5, ubi *octoginta* in *octingenti* recte emendauit. interpolatione usus est 282, 6 *diaeo* in *diae uno* corrumpendó. prima manu non paullo recentiorem esse inde patet quod hic illic litterae *G* lunulam inferiorem, quia euanuerat, restaurauit.

Summaria breuia, quae in margine adscripta sunt a manu omnino coaeua [1]), correctori (L^2) ni fallor potius quam primae manui debentur.

Codicem contulit primus Antonius Maria Biscionius anno 1729 in usum Haverkampi, qui tamen parum plene de eo rettulit. anno 1853 ab Ottone Iahnio rogatus accurate cum Haverkampi editione contulit Conradus Bursian; eius operam Iahnii liberalitate benigne mihi concessam adhibere potui, cum anno 1864 ipse Florentiae codicem integrum excussi. praeterea uti potui collatione quam N. du Rieu bibliothecarius Leidensis ante hos fere uiginti annos sibi fecit et a. 1873 cum uniuersa sua supellectile Orosiana mihi donauit. non nulla postea uel ipse denuo inspexi (annis 1873 et 1877) uel mea causa Anzianius, Castellanius, Schadyus recognouerunt.

Ex Laurentiano nullus superstitum codicum transcriptus uel deriuatus est, eiusdem familiae sunt duo codices qui sequuntur.

Codex Donaueschingensis (*D*) bibliothecae principis DE FVERSTENBERG n. 18 [2]), exaratus est saeculo, ut mihi quidem uidetur, octauo litteris Langobardicis, quibus simillimas exhibent Arndt, *Schrifttafeln* 1874 tab. VI et Societas Palaeographica Londiniensis t. VIII et IX. codicem, qui Orosii opus integrum exhibet, contuli ipse partim Gothae partim Heidelbergae, quo quod missus est tum Barackii tum Riezleri liberalitati summae debeo. — *D* ab eodem archetypo est oriundus, *D*

---

[1]) Ad p. 71, 8 pro *saec. IX* scribe *saec. VI.*

[2]) Cf. Barack, *die Hss. der Fuerstlich-Fuerstenbergischen Bibl. zu Donaueschingen* 1865 p. 13 et IV.

quo *L*. multas enim lectiones aut ueras aut falsas [1]) cum *L* communes habet, a multis autem huius mendis, uidelicet huic propriis, liber est; omninoque huius familiae praeter *L* antiquissimus et optimus, utpote non contaminatus, testis existimandus est. exaratus est ab operario archetypum sine iudicio transcribente, unde est quod uocabula saepe male inter se distinxit et in homoeoteleutis nec non in eius modi locis cuius sunt uelut 583, 13 et 584, 1 omittendo peccauit. raro uerba male repetiuit uelut 317, 4; 387, 3 [2]). interpolationes continet paucas et tales quales aliorum ope codicum facile agnosci possint: uelut 243, 2 *pugnauit* (pro *conflixit*); 268, 11 *studio* (pro *causa*); rara exempla sunt talium, quale est 416, 14 *parthum* (pro *pharum*), rarius etiam uocabulum male inseruit, ut 141, 14 *memores*.

Manus secunda (D^2) paullo recentior quae mutauit, plane nihili sunt; nam fere omnia sine codicis auxilio et perperam intulit (cf. 33, 4; 229, 13; 276, 7). bonum factum quod paucas Orosii partes legit, melius etiam quod a radendo fere abstinuit.

Denique notandum est codicem plenum esse barbarismis eis, qui sermoni illius aetatis uulgari proprii erant, uelut, ut exempla pauca afferam, *uidire*, *cupiae*, *scripturis* (pro *scriptores*), *negare* (pro *necare*), *uindigare*, *lettere*, *fedes*, *atte* (pro *actae*), *storia*, *spania*, *cento*, *ad* (pro *a*). quae codicis proprietas cum ad iudicandas eius lectiones saepe magni momenti sit, ad primum saltem librum etiam has minutias adnotaui omnes, sed inde a secundo non nisi in nominibus propriis et in numeris et ubi in aliis codicibus uel eadem uel talis lectio exstat, quae ex *D* lucem accipere possit.

B Codex Bobiensis (*B*), nunc (inde ab anno 1606) Ambrosianus D. 23. Sup. scriptus litteris Iricis semiuncialibus saeculi octaui ut uidetur initio. cf. Peyron, Cic. pro Scauro p. 168 et Reifferscheid, Bibl. Patr. II p. 66. desinit in uerba II 13 § 7 *occupauit armatus*.

[1]) Velut 182, 7; 216, 1. 8; 423, 9.

[2]) Illud quoque p. 182, 10 *italorum* post *gallorum* insertum dittographia potius quam interpolatione uidetur natum esse.

Accuratissime collatus est cum ab Nicolao du Rieu tum ab Guilelmo Studemund et Paulo Krueger, ipse postea itineris Italici occasione ad eum inspiciendum uti non neclexi. eiusdem familiae est atque *LD* cumque operis huius initium (I 1—17 med.) in *L* perierit eiusque nullus iam exstet Bobiensi codex antiquior, eum in apparatu meo exhibendum et, ut cum *L* comparari possit, etiam post I 17 med. exhibendum esse duxi. sed magis deprauatus est pluresque quam *D* continet interpolationes, magnam partem cum R^a consentientes. est tamen quoque, ubi cum *D* (uelut 82, 13) aut cum *PR* (ex. gr. 97, 15) contra *L* uerum exhibeat. — correctus est a manu prima aut coaeua, certe primae simillima, rarius tamen inter lineas (B^s) quam in margine (B^m), ubi uarias lectiones plerumque singulis litteris adscripsit. codice usam esse inde patet, quod uocabula quaedam omissa recte suppleuit (uelut 91, 7; 100, 13), eadem tamen nonnulla coniectura infelici intulit (ex. gr. 6, 3; 16, 8). inter locos XXIIII sunt XIII quibus ueram, XI quibus falsam lectionem apposuit. — manus recentior, saeculo decimo a Studemundo tributa, p. 69, 16 orthographiam mutauit.

Codicis saeculo septimo litteris uncialibus scripti, qui fuit *S*
'ecclesie diui remacli in Stabulaus' [1]) duodecim folia uel foliorum partes (*S*):

1. Schedae duae bibliothecae Bruxellensis n. 19609: ex lib. IV 2. 3. 4. 5. utor collatione Du Rieuii et exemplo photographo optimo, quod intercedente academia nostra bibliothecae praefectus nobis faciendum curauit.

2. Schedae tres Bruxellis in 'Bibliotheca publica' a. 1826 descriptae a Pertzio (cf. *Archiv* VII, 1839, p. 34), quae ubi nunc exstent ignoratur. apographa Pertziana ex Monumentorum Germaniae tabulario mecum communicauit Georgius Waitz: sunt partes horum l. V 11 et 12; VI 1. 2. 8.

3. Schedae septem musei Britannici Add. n. 24144: continent partes horum V 12. 13. 14. 15. 21; VI 10. 11. 12;

---

[1]) Sic enim schedae Londiniensi primae inscriptum est manu saeculi XV.

VII 37. — descripsi anno 1875; cf. *Sitzungsberichte* 84 p. 49. duas (quintam et sextam quae sunt libri VI 10—12) edidit Polain, *Bulletin de l'acad. de Belg.* 1849 XVI 2 p. 552 sq. addita imagine horum p. 389, 10 *timendi* — 390, 1 *exercitus*. uarietatem scripturae in apparatu enotaui; in Prolegomenis antiquissimi huius praeter *L* exemplaris fragmenta integra exhibebo. — codex, qui satis accurate et emendate scriptus est, ex communi ceterorum codicum archetypo, auctoris aetate non multo inferiore sed iam deprauato, et ipse fluxit (cf. 216, 9; 355, 3 al.). eiusdem familiae est atque *LD*, huic *D* tamen magis affinis (215, 7 *allegerent* recte fortasse; 354, 10; 356, 8; 376, 5; 389, 7), raro (scilicet contaminatione) cum *PR* potius consentit (381, 18). interpolationes paucissimas nec grauiores habet, uelut 216, 8 *responderent* (pro *-runt*), 302, 1 *uitiorum corruptiones* (pro *uitium corruptionis*), 375, 17 *succensis* (pro *incensis*); per dittographiam scriptum est 356, 11 *perinuasit* et 538, 1 *radagadaisus.*

P Alterius familiae exemplar optimum est codex Palatinus 829 (*P*), qui olim S. Nazarii Laureshamensis[1]) fuit. cf. Wilmanns, musei Rhenani n. s. XXIII p. 393 et Reifferscheid, Bibl. Patr. I p. 299. exaratus est saeculo octauo (aut fortasse noni principio) simul a duobus librariis, cuius alter (fol. 1—44) scriptura Carolingica prisca, alter (f. 45—115) Irica q. u. Anglosaxonica usus est. — inter fol. 46 et 47 perierunt quaterniones tres siue folia XXIIII, quibus conscripta erant haec IIII 1 § 1 *trucidati* — V 7 § 6 *sed incre.* — prior ille librarius (aut certe coaeuus alter iisdem characteribus usus) totum codicem relegit sed fere se continuit in orthographicis mutandis (*adque, aput*) et uocabulis melius diuidendis (cf. 431, 1, cuius generis non omnia adnotaui); longe plurimae et maioris momenti emendationes inlatae sunt a manu secunda (P^2), quam ex characteribus paullo posteriorem esse olim putaui, sed nunc comparato Rehdigerano potius coaeui correctoris archetypo usi esse existimauerim. huic tribuenda rasurarum, quae

[1]) In folii eius, quod folio 1 praemissum est, aduersa parte plumbo scriptum est S // *Nazario* ubi ab initio fuit fort. *S* [.] aut *d*[*e S.*]

in codice insunt, pars pleraque; sed cauendum, ne in iis omnibus reconditius quid quaeratur, nam saepissime in erroribus leuissimis, quales librarii neclegentia commisit permultos, remouendis uersantur, id quod hic illic ex reliquiis litterarum deletarum, tum uero ex *R* intellegi potest. — tertia manus (P^3) saeculo decimo esse tribuenda uidetur; ea, ut haec afferam, 472, 15 *titulorum* (quae glossa est) adscripsit, 550, 13 *adsumpsere* interpolauit; recte 472, 15 *fiscalium* (pro *fiscali*) correxit, 492, 12 uerba a P^1 omissa *Galerio—cessit* recte addidit. — quarta manus (P^4) VII 6 sq. antiquam scripturam euanidam restituit (cf. ad p. 448, 11 et 13 sqq.); eam saeculi XI extr. uel XII in. esse Mauius censuit. utrum alia quoque (uelut 505, 4) huic an tertiae tribuenda sint, discerni nequit.

Codicem optimum, qui Du Rieuium latuerat nec ab alio quoquam adhuc adhibitus erat, cum anno 1865 paullo ante quam in Germaniam redirem in bibliotheca Vaticana forte fortuna detexissem, eius ipse quidem conferre potui ad Haverkampi uel (V 9—12) ad Thorunensem editionem has partes: I 1—3 § 2, V 9 § 1 *auctore* — 12 § 9, librum VII integrum; reliqua anno 1873 ad Haverkampianam accuratissime contulit Georgius Kaibel. deinde postquam Rehdigerani quoque mihi copia facta est, illa, de quibus certius etiam constare opus esset, summa cura recognouit Augustus Mau amicus, ab eodemque impetraui, ut primi libri caput alterum anno 1877 a me in Commentatt. Mommsenianis editum denuo in *P* relegeret.

Eiusdem stirpis est codex Rehdigeranus *R* 108 = S. I 5, 30 *R*
bibliothecae ciuitatis Vratislauiensis (*R*). exaratus est saeculo nono aut fortasse decimi principio. post Orosii historias inde a f. 148^r sicut in Palatino (ex quo in Corporis huius uol. I edidit Halmius) sequuntur epistulae Seueri, desinentes f. 149^v in uerba *praesentia uisitentur.* deinde eadem manus litteris maiusculis scripsit QVIQ: VIDERIT HĘC FONA DICAT DNM ROGO EGO RICMARVS INDIG|NVS · PRBT THEODGRIMVS EPS VT SIT CLARA IN POLO. Theodgrimus episcopus Halberstadtensis erat ab a. 827—840. at subscriptionem non autographam sed ab librario ex archetypo repetitam esse manifestum est, indeque explicatur quod corrupta uel manca est.

codicis notitiam debeo Rudolfo Peiper, qui anno 1873 totum contulit annoque sequenti nonnulla propter Palatini discrepantiam denuo inspexit. annis 1878 et 1879 summa et magistratus Vratislauiensis et H. Markgrafii bibliothecarii liberalitate mihi concessum est, ut dum haec editio inprimitur, Heidelbergae codice uti possem. itaque eum ad paginas nostras 1—48 et 289—564 ubique relegi, ad medias partes (illae enim plagulae fere omnes Neapoli corrigendae mihi fuerunt) ubi opus esse uisum est, recognoui.

Permulta a diuersis hominibus in *R* correcta uel certe immutata sunt et difficile potest definiri, quot manus agnoscendae sint, saepe etiam cui singula correctori tribuenda sint in ambiguo relinquitur. sed ad restituenda Orosii uerba auctoritatem habet sola prima manus, quae fere semper consentit cum *P* aut, ubi ille correctus est, cum P^2. quaecumque haec manus 1 ipsa correxit, pleraque omnia ex archetypo uidetur repetiisse, pauca et leuidensia suo Marte intulisse. — manus altera (R^2) haud dubie coaeua docti hominis est, qui satis strenue et fortiter correctoris uices gessit. eum et ipsum idem archetypum adhibuisse inde patet, quod saepius, ubi R^1 correctam lectionem archetypi exhibuerat (fere consentientem cum P^2), priorem (P^1) restituit. ceterorum duplex genus est, unum (cuius tamen non ita multa exempla exstant) ita comparatum, ut alterius quoque familiae codicem inspexisse putandus sit, alterum longe frequentius, quod coniecturis meris constat, saepe sagaciter inuentis sed plerumque falsis; nec desunt, quae nisi adhibito alio auctore reperta esse uix possint (cf. 64, 12). ad contextus Orosiani fata cognoscenda haec manus propterea magni momenti est, quod eae emendationes uel interpolationes in plurimos codices transierunt. — R^3 (saeculi X ut uidetur) nihil fere praeter orthographica mutauit; num alia quaedam huic tribuenda sint, uelut *cũ* 288, 23, discerni nequit. — minoris etiam momenti est R^4 (s. XIII uel XIV), quae uelut 288, 3 *dari*, 294, 14 *fertilis* male coniecit. — manus quaedam 'coaeua' in libro VII aliquotiens ueram lectionem adscripsit (494, 20; 498, 5), alia suo Marte male intulit (487, 3; 537, 1). — praeterea infinitis locis per totum codicem

orthographica uulgaria mutata sunt a diuersis manibus primae fere coaeuis, sed eas distinguere inter se nil plane refert. in eiusmodi igitur rebus ubi R^1 adnotaui, alteram lectionem non secundae manui sed omnino diuersae alicui a prima manui ($R^{al.}$) tribuendam esse intellegas.

Rehdigerano cum Palatino summam intercedere propinquitatem primo obtutu apparet, sed ipse gradus minus facile definiri potest. de ea re quid sentiam breuissime h. l. dicendum est. *R* non esse ex *P* descriptum certum est; sed utrum ex Palatini apographo an ex eodem atque *P* archetypo repetitus sit, dubitari potest. posterius mihi magis probatur, sed archetypum, ex quo prius *P* descriptus erat, tum, cum *R* exarabatur, hic illic interim immutatum erat, nisi forte (quod tamen minus probabile) *R* ex eius archetypi apographo a *P* diuerso transcriptus est. Rehdigerani librarius ex archetypo communi modo solam lectionem correctam repetiit (ubi $R = P^2$) modo (et satis mirum quod idem in Palatino factum est) primariam transcripsit sed deinde correxit (cf. uelut 301, 16; 303, 10; 504, 7; 541, 13; 547, 1), quin etiam tam unam quam alteram in ipso textu posuit (uelut 189, 5; 192, 1; 355, 11). quibusdam locis idem uel corrector aequalis, archetypo et ipse usus, deinde primariam restituit ubi R^a (uel R^1) $= P^2$ et R^b (R^2) $= P^1$; quin etiam est ubi corrector emendationem denuo receperit (cf. 483, 8; 493, 3). — P^2 saepe praestat quam P^1, sed in multis P^1 uerum ipsum praebet aut certe a uero propius abest quam P^2. itaque cum *R* plerumque cum P^2 consentiat[1]), in illis meliora praebet, in his fere ueritatem uel ueritatis uestigia oblitterata exhibet. longe rarioribus exemplis R^1 ueritati propior est quam *P* uel ab huius mendis interpolationibusue immunis. — quae correxit P^3, ignorat *R*, uelut 492, 12 *Galerio—cessit* om. $P^1 R$, add. P^3; cf. 465, 5 et 472, 15. — omnino autem iis solis correcturis, quae et in *P* et in *R* exstant, auctoritas tribuenda est, cum hae solae lectiones ex communi archetypo repetitae sint et antiquitus traditae esse queant. archetypum codicum *PR* non pendet ex familia *LDB*

[1]) Dissentit uelut 148, 15; 533, 5.

sed alteram familiam repraesentat, quae in multis ueram lectionem uel sola ipsam exhibet uel ab ea propius abest. huius familiae *PR* optima exemplaria esse intellexi; ceterorum enim alia (uelut *T O* Portense X_2) magis interpolata sunt et quae in *PR* [1]) a correctoribus supra scripta sunt, iam in contextu ipso exhibent, alia (ut *V*) etiam magis contaminata sunt. archetypum *PR* iam interpolatum erat triplici fere genere: primum uocabula non intellecta, maxime rariora in alia leuiter mutata sunt, uelut 73, 9 *fabre*] *faber*, 88, 6 *sine more*] *sine mora*, 184, 1 *Morinus*] *marinus*, 387, 3 *Vxellodunum*] *uelut unum;* deinde sed multo rarius uocabula integra inserta sunt uelut 168, 15 *mortes*; postremo sed paucioribus etiam exemplis uocabulum Orosianum in aliud commutatum est, uelut 387, 19 *undique* (pro *ilico*), ut omittam adiaphora, in quibus utrum uerum sit discerni nequit, uelut cum 318, 7 *ac L D*, *et P R*, 333, 1 *isdem* (*hisdem*) *L D*, *ipsis P R* exhibent. notabile praeterea est corruptelae genus, quo aliquotiens in nominibus propriis consonantes sedem inter se mutarunt ad haec exempla: 534, 11 *admeredam* (pro *Admederam*), VII 37 quater *ragadaisus* (pro *Radagaisus* [2]). — ut paucis comprehendam, in quibus Rehdigerani utilitas posita sit, communis ei cum *P* archetypi optimi testis est licet gemello suo paullo inferior, sed ad IIII 1 usque V 7, ubi periit *P*, solus; deinde in *P* scriptura primaria nonnumquam erasa est, in *R* autem superstes; denique cum permulta, quae in *R* a diuersis correctoribus inlata sunt, ab aliis codicibus recepta sint, magni est pretii ad contextus Orosiani uicissitudines cognoscendas. quae cum ita sint, huius quoque codicis discrepantiam plenam adnotaui.

Coniunctis horum codicum testimoniis recte usi archetypum resuscitare possumus, quod quamquam corruptelis non carebat [3]), ab auctoris tamen ut aetate ita scriptura tam prope

---

[1]) Maxime *R*, nam in *P* longe pauciora exstant.

[2]) Similis menda iam in utriusque familiae archetypo exstabat uelut haec: 316, 16 *teutodobus* (pro *Teutobodus*).

[3]) Velut corruptelae habentur: 396, 6 (ubi *cum singulis legionibus* in *cum singulas legiones*, deinde in *singulas legiones* abiit); in numeris:

aberat, quam fere nullum alius scriptoris ueteris quod restituere possumus archetypum. itaque ubi consentiunt *LDBSPR* aut, in quibus ceteris praesertim *L* caremus, *DPR*, ab ea lectione non discedere licet nisi cogente summa necessitate et semper cauendum est, ne potius Orosium ipsum quam librarios corrigamus. in hanc partem Franciscus Fabricius Marcoduranus, alioquin de Orosio bene meritus, maxime peccauit, qui saepissime pro iis, quae Orosiana sunt, fastorum uel historicorum ueterum lectiones intulit. inde factum est, ut, cum praecipuum Orosii pretium in eo positum sit, ut quid ille tunc apud auctorem aliquem scriptum inuenerit doceamur, eam utilitatem plane sustulerit Fabricius eumque secuti editores posteriores. — huc accedunt Orosii errores eiusque sermonis proprietas, in quibus rebus qualia ei tribui possint apud eumque toleranda sint, caute ubique reputandum est. sermonem h. l. mittam [1]), sed leuitatis exempla sunt quaedam subicienda: 384, 3 *dum—geruntur*; 246, 9 *Sarnus* (pro *Arnus*); 167, 9 Philippus pro Iulio Caesare memoratus; 208, 12 numerus interfectorum. — itaque uelut 256, 15 Cesenam pro Sena uocatam intactam reliqui et alia id genus multa. at 290, 9 Metellum pro Lepido (cf. 290, 3) inlatum esse ne in Orosio quidem credi potest, certe alterum plane simile exemplum frustra apud eum quaesiui. — non minore cautione opus est in glossematis statuendis, nam difficillimum est de eiusmodi rebus decidere in eo scriptore, qui semet ipse quodammodo interpolare soleat: uelut, dum duos auctores simul compilat, IIII 14 § 7 duas apud Trebiam

241, 21; 243, 17; 355, 12; lacunae: 330, 17; 331, 13; 364, 18; glossema: 418, 6. notabile est corruptelae genus quoddam ex correcturis male intellectis natum: 395, 1 *corfinium*] supra *cornicium* scr. est *fi* sed *ci* non deletis in *LP*, inde *cornificium DR*; 267, 19 *sulcamum* inde explicari puto quod huic *ulcamum* adscripta fuerat *s* sed ante *u* inserta est cum deberet litterae *l* loco poni; uersa uice 326, 9 huic *ternum* cum *a* adscripta esset ut ante *t* adderetur, perperam litteram *r* remouit; item uelut 323, 19 *sereniam*, quod *PR* pro *Aeserniam* (*eserniam*) exhibent, natum est ex *e* altera loco falso inserta.

[1]) Hoc solum afferam, Haverkampum ubicumque fere haec *cur* et *quia* ex posterioris illius aetatis usu notissimo ab Orosio adhibita (cf. Indicem nostrum V) perperam immutasse.

pugnas effinxit et IIII 18 § 6 et § 8 Claudium Marcellum bis interfectum esse narrat; cf. VII 15 § 2. itaque paucissima quae omnino excludenda essent repperi (418, 6; 492, 12, quibus fort. addendum 347, 16), longe plura, licet suspecta, reliqui uelut illa 77, 10—12[1]).

Vbi altera familia ab altera dissentit (*LSDB* ab *PR*) et aequa utrimque libra pendet, momentum sumi saepe potest ex sententia aut ex Orosii auctore aut denique ex codicum corrumpendi more[2]), in aliis, quae plerumque pertinent aut ad nomina propria scribenda[3]) aut ad adiaphora (uelut *ac—et*), res in ambiguo relinquitur.

Vbi utriusque familiae singuli contra ceteros stant, per se id praeferendum erit, cui *LP* patrocinantur; ubi unus pugnat cum ceteris, horum lectioni per se maior auctoritas tribuenda est. sed hic maxime non tam testium numerus quam lectionis indoles in rationem uenire debet, nam saepe unus codex uerum seruauit praesertim *L* aut *P*, in iisque locis praeter cetera hoc examinandum est, num ex eius codicis solitarii more suspicio corruptelae uel interpolationis[4]) repeti possit.

Denique uix est quod addam, ubi in plures partes discedunt codices, uelut in has tres *L* — *D* — *PR*, quid ab Orosio profectum sit, nisi aliunde accedat momentum, discerni plane non posse; 378, 17 ubi pro *Mandubratio* tradunt *andragio D*, *androgio L*, *androgorio PR* ut aliquid tamen ponerem,

---

[1]) Ea uerba, iam ab Isidoro compilata, absunt ab *G*; sed is descendit ex codice ab homine docto satis uafre correcto et interpolato.

[2]) Velut 379, 8 et 11 *Aduatuci* scripsi propter *D* 373, 10 et quia *Atuatuti* codicum solita paronomasia (*a tua tuti*) natum esse potest. 385, 6 utique recipiendum erit *Veliocasses* et illud *Veloc.* 372, 9 potius ex hoc corrigendum; 385, 5 non abnuerim, si quis corruptum *Saletos* ipsi Orosio tribuere uolet.

[3]) In quibus ubi *L* et *P* exstant, parem utraque lectio auctoritatem, ubi *L* et *R* exstant, *P* autem deest, ea quam *L* tuetur paullo maiorem habet.

[4]) De mendorum generibus Laurentiano propriis uide supra p. VIII, ubi in talibus nullam huic contra ceterorum consensum fidem tribuendam esse dixi. raris exemplis ita interpolatus est sicut 331, 8, ubi *siderata* pro *desiderata* exhibet.

cum Nipperdeio scripsi *Mandubragio* (praecedit *cum*); sed etiam *mandragio* aut *andragio* Orosianum esse potest.

In rebus orthographicis, ut consentaneum erat, potissime secutus sum Laurentianum et, ubi eo caremus, potius *D* codicem, in his quoque illi affinem, quam *PR*, quorum scriptura ex diuersa doctrina satis constanter constituta est. ceterum in tanta antiquorum Orosii codicum copia luculento exemplo intellegi potest, quam parua fides codicibus etiam noni decimique saeculi tribuenda sit in his rebus (uulgaria dico, nam rariorum alia est ratio), eosque suum potius usum sequi solere, quam ueterum auctorum quos descripserunt manum conseruare. ut haec tantum afferam, in summa quae Rehdigerano cum *P* intercedit similitudine multa tamen orthographica sunt, quibus ab eo discrepat, uelut *blasphemia R* (*f P*), *ecclesia* (*c*); *solers* (*ll*), *brachium* (*cc*), *conditio* (*c*), itemque *dultia*, *fallatia*, *internitio*, *Lutius*, *prouintia*, *solatium*, *sotius*, *suspitio*. huc accedit, quod codicis *R* ab uariis manibus coaeuis infinitis locis prima scriptura mutata est, ut is sic correctus uel codex ex eo descriptus in his rebus quantum iam a *P* gemello aut a communi amborum archetypo differat intellegi facile possit. quid quod Pauli, qui octauo saeculo medio Orosium compilauit, exemplaria eodem modo inter se discedere solent quo ipsius Orosii codices illis fere coaeui (uelut 312, 7 *internicionem* 𝔅 s. IX, *internitionem* 𝔄 s. X). — quod ad nomina propria attinet, codicum scripturam nisi in paucissimis, quae tritissima sunt, (ut *Euphrates, Pyrrhus*, *Sulla*) non mutaui; uelut intacta reliqui *Horodes* (pro *Orodes*), *Palefatus*, *Afellas* (pro *Ophellas*), quae possunt certe ab Orosio profecta esse. in ea re hoc quoque secutus sum, ut antiquam nominis scripturam, si uno loco tradita est, in ceteris quoque ex eodem fonte haustis reciperem. — ceterum abstinendum utique erat a summa constantia quaerenda, quae ab tali scriptore multo etiam magis abhorret quam ab aliis.

Codicum eorum, quibus subsidiariis usus sum, elenchum infra subieci, quo tamen non comprehensi sunt ii, quos semel iterumue a me memoratos in ipso apparatu satis clare designaui. meliores eorum attuli in iis praesertim partibus, in quibus deficiente *L* (aut *L* cum *P*: V 1 § 1 — § 7 med.

utriusque familiae exemplaria inter se discrepant, ceteros rarissime et tum quidem, si qua lectio quadam de causa memoranda erat. — hic illic codex uel maxime interpolatus uerum solus exhibet etiam in talibus, quae coniecturae suspicionem excludere uideantur, uelut *T* 241, 21: VIIII, *O* 355, 12: DCLXII, Vat. 1977 (s. X) 316, 16: *Teutobodus.* ac potest sane fieri, ut horum quaedam meliori alicui archetypo debeantur, sed omnino iis magna cum cautione utendum est et eo quidem maiore, quod constat Orosianos codices ex aliis quoque scriptoribus interpolatos esse, uelut ex Sallustio (311, 1 *DG*), Iustino (182, 7 $V_2 V_3$ *curru*; cf. 72, 16 *R hic*), Claudiano (532, 3 *G* aliique), fort. Iordane (64, 12 *R*).

A Treuerensis 1096 (= LXXXIX) saec. X. — m. 1 desinit 302, 11 in *quingentos*, coaeua continuauit usque 307, 14 *uiderent.* ipse Heidelbergae contuli. affinis est Laurentiano.

C Monacensis 6308 (Fris. 108) s. VIII—IX. incipit a p. 3, 3 *-beat totumque*, deficit in 272, 1 *linguae.* totum contulit Du Rieu, haec 3, 3—28, 11 et 69, 12 *recte* — 79, 12 Halmius, illa 57, 12—272, 1 Thomas. — proximus est codici *P*, sed ualde corruptus (licet neclegentia magis quam interpolatione) ac iam hic illic contaminatus.

E Laurentianus Gadd. pl. 89 sup. 21 s. XIV. integrum contulit Du Rieu.

F Laudunensis 137 s. VIII. partes quasdam contulit Du Rieu. primae familiae est sed barbare corruptus.

G Sangallensis 621 s. IX. Orellii collationem a Baitero acquisitam Halmius mecum communicauit; deinde totum codicem ipse et (p. 534 seqq. ed. Hav.) Hugo Hinck amicus optimus Heidelbergae a. 1873 excussimus. — ad primam scripturam (1^a) adiectae sunt stilo (1^b) uel uariae lectiones, plerumque uerae et cum *PR* consentientes, uel summaria a rubricatore pingenda; 1^c: sunt ipsae hae lectiones ab eadem manu deinde inlatae; m. 2^a et 2^b: glossae diuerso atramento sed ab eodem ut uid. homine scriptae; m. 3: Ekkeharti IIII est, mortui circ. a. 1060. cf. Duemmler in Hauptii *Zeitschrift f. d. Alt. n. F.* II (1869) p. 1 sqq. — prioris familiae est, sed ex archetypo descendit ab homine docto audacter interpolato et contaminato. longe

memorabilior est non solum propter glossas [1]) sed etiam propter Ekkeharti 'assumptis duobus exemplaribus' (Duemmler p. 2) factam recognitionem. qui, ut hoc breuiter moneam, minime codices hos continua opera contulit sed, ut apparet, non fere nisi in iis, ubi quid offensioni esset, inspexit: lacunas certe codici *G* proprias paene numquam suppleuit.

Parisinus 9665 (Cluniacensis) s. IX. contulit Du Rieu, ipse inspexi. *H*

Laurentianus S. Crucis pl. 20 sin. 2, saec. XI ineuntis. totum contulit Du Rieu. *K*

Laurentianus pl. 65, 35 s. X ('Flor. 2' Hav.). totum contulit Du Rieu. — *K* et qui paullo integrior *M* in melioribus primae familiae codicibus numerandi sunt. maxime affines sunt codici *S*. *M*

Vaticanus 1974 s. X. totum contulit Du Rieu, partem ego. interpolationibus scatet. *N*

Vaticanus 3339 s. X. partem contuli ego. N_1

Bernensis 160 (olim Petri Danielis) s. XI. totum contulit Du Rieu. cf. p. XVI. *O*

Venetus 349 s. XI. partem contulit Du Rieu. conspirat fere cum *O*. O_1

Portensis n. 82 s. XI. collationem edidit Grubitz [2]), excerpta nobis misit Boehme. familiae secundae exemplar est fere non contaminatum. ***Port.***

Vaticanus Pal. 828 s. XII. ad V 1 princ. contulit Mau. descriptus est non ex *P* [3]), sed ex *R* iam a m. 2 interpolato aut ex eius progenie. *Π*

Vaticanus Reg. 296 s. X. Mau excerpsit. Q_1

Bernensis 128 s. X. ego excerpsi Heidelbergae. Q_3

---

[1]) Inter quas etiam Enniana quaedam sunt, uelut illud supra uersum p. 221, 13 (*-tandos Alexandri actus direxerunt*) ab Ekkeharto adnotatum: *Ennius · Qualis consiliis quantumque potesset in armis*; cf. Duemmler p. 11 not. 3. apographa mea Vahleno misi.

[2]) Ernesti Grubitz Emendationes Orosianae. Numburgi 1835. 4°. (progr. scholae Portensis).

[3]) Reifferscheid B. P. I p. 301 not.

T Monacensis 6380 (Fris. 180) s. X—XI. totum contulit Du Rieu, ipse Heidelbergae adhibui. cf. p. XVI.

V Vindobonensis 366 (= Endl. 334) s. IX—X. haec p. 4—84, 284—303, 355—358, 548—556 ed. Hav. Halmio contulit D. Detlefsenus, partes quae desunt in *L* in nostrum usum Carolus Kaplan. male interpolatus et contaminatus.

V_2 Vercellensis s. IX. cf. Reifferscheid, B. P. II p. 218. partem contulit Du Rieu; ipse excerpsi a. 1873. — meliorum est codicum familiaeque priori potius tribuendus, sed contaminatus est atque haud dubie uiri docti recognitionem exhibet qui etiam ex Iustino interpolauit (uelut 182, 7 *curru* post *quasi* inseruit ex XII 10 § 5); quare lectiones eius non sine cautione magna adhibendae sunt [1]).

V_3 Pestinensis bibliothecae musei nationalis Hungarici n. 246 (olim Nicolai Iankovich). cf. Haenel *Iahrb. f. Phil. Suppl.* 5 p. 592. rettulit de eo a nobis rogatus bibliothecae praefectus. paullo post Michael Ring et commentationem de eo scriptam, editam deinde in eph. quadam Hungarica [2]), et collationem partis antiquae accuratissimam mihi transmisit. ea pars continet 1) I 15 p. 65, 9 *atque accensae* — V 15, p. 311, 10 *hostes* et 500, 16 *illos* — 501, 9 *interfectus est* (s. IX Haenel, X Ring, XI bibl.), 2) VI in. — VII 28 p. 500, 16 *persecutores* (s. IX H., X sed al. m. R., X bibl.). codex plane gemellus est Vercellensi [3]). — principium usque p. 65, 10 *consequuntur* esse a manu s. XII censet H. (XIII R. et bibl.), p. 311, 12 *turbatosque* — l. V extr. a m. s. H. (XI R et bibl.), p. 501, 10 *Herculius* — VII extr. ab ead. m. R. (ab al. m. s. XI bibl.; Haenelius non distinxit).

W Treuerensis 1094 (= LXXXVIII) saec. XI. Andreas Weidnerus collationem suam horum I — II 15 benigne mihi con-

---

[1]) cf. ad p. 192, ubi ad l. 5 addendum quod *Itaganor* legit cum V_3.

[2]) cf. *Revue de philol.* 1877, *rev. des revues* p. 166.

[3]) Non Portensi affinis est, ut Ringio uisum seducto interpolationibus recentissimis ab Haverkampio male receptis, quae non solum a Portensi (cuius solius notitia accuratior suppetebat Ringio) sed antiquioribus omnibus absunt.

cessit. ipse deinde adhibui codicem Heidelbergae. familiae secundae est sed contaminatus.

Monacensis 10292 (Mannhem.) s. XI. partem contulit Du Rieu; excerpsit hunc ut etiam X_3 X_4 Halmius, deinde ipsos mihi Heidelbergam misit. X_1

Monacensis 22025 s. XI—XII. integer collatus ab Halmio. X_2

Monacensis 13041 s. XII. uide ad X_1. X_3

Monacensis 26303 (Quatrem.) s. XII. uide ad X_1. X_4

Lugd. Bat. Voss. Lat. fol. n. 18 s. XIII ex. ('Lugd. 1' Hav.). Y_1

Lugd. Bat. bibl. acad. publ. Lat. n. 110 s. XIV ex. ('Lugd. 2' Hav.). Y_2

Lugd. Bat. bibl. acad. publ. Lat. n. 80 s. XV ('Lugd. 3' Hav.). — descriptum esse ex codice O censet Du Rieu. Y_3

Lugd. Bat. Voss. Lat. fol. 13 s. XII ('Lugd. 4' Hav.). Y_4

Londiniensis Musei Brit. Reg. 6. C. VIII s. XIII. ipse excerpsi. Y_5

Lugd. Bat. Perizon. fol. 22 s. XIV ('meus' Hav.). Y_6

Lugd. Bat. Periz. fol. 7 anni 1468 ('Periz.' Hav.). — sex Lugdunenses descripsit et excerpsit Du Rieu; Haverkampii usus testimonio eos memoraui sed rarissime nec nisi ibi, ubi Havercampianae lectionis fons indicandus erat. Y_7 interpolationibus facile omnes exsuperat. Y_7

Denique memoranda Alfredi regis interpretatio Anglosaxonica qua Orosius breuiatus et additamentis quibusdam auctus exhibetur. utor editione Bosworthii a. 1859, qui eam expressit ex codicibus Lauderdaliano s. IX extr. et Cottoniano Tib. B. I saec. X. exemplar Orosianum Alfredus adhibuit primariis nostris inferius et uix nono saeculo antiquius; uelut l. I extr. interpolationem chronologicam iam exhibet.

Editionum lectiones raro attuli, ut consentaneum est, nec fere nisi ibi, ubi nosse interest, quid inde ab Haverkampo uel per plura etiam saecula apud Orosium lectum sit; paucissimae alia de causa memorandae fuerunt, uelut siqua forte editoris emendatio recipienda fuit. notis usus sum hisce:

editio Augustana a. 1471 ex X_2 aut gemello codice fide expressa. Z

editio Vicentina s. a. (saec. XV), ceterarum omnium fundamentum. Z_1

Col. editio Bolsvingii Coloniensis 1526 fol. et (cum ea conspirans) 1542 in 8°. — capitum diuisionem, qua utimur, hic editor introduxit.

f editiones Francisci Fabricii Marcodurani Col. 1561 et 1574 et (quam ad l. III—VII plerumque adhibui) 1582.

s editio Andreae Schotti, Moguntiae 1615.

h editio Haverkampi Lugd. Bat. 1738, nouo titulo emissa a. 1767.

v lectio uulgata (i. e. *fsh* consentientes nisi ubi aliud notatur).

De Orosii auctoribus et expilatoribus paucissima h. l. dicenda sunt haec. Moerneri egregiam de Orosii fontibus operam [1]) accurate ad ipsos auctores recognoui ac singulorum locorum elenchum et in apparatu et in Indice II exhibui. ex iis, quae in his ipse obseruaui, duo nunc quidem licet breuissime indicanda sunt.

Chronicis Eusebii, ab Hieronymo Latine redditis auctisque et continuatis, usum esse Orosium certum est, sed usus est Hieronymi exemplari aucto iam et immutato in iis partibus quae descendunt usque ad Christi passionis aut fortasse usque ad Vespasiani tempus. additamenta partim in Fuxensi quoque codice (Vat. Reg. 560) reperiuntur, cum absint et ab Eusebio et Hieronymo [2]) aut certe ab Hieronymo [3]); partim aliena sunt ab Eusebio et Hieronymo, sed in similem fere modum referuntur apud Syncellum, Panodori Anianique expilatorem [4]); partim denique ab ceteris absunt, sed ex Africano deducta esse uel ueri simillimum (VII 4 § 13 sq. cf. § 18) uel certum est (VII 4 § 15). deinde immutatus est Hieronymus VII 4 § 15, ubi non ethnici cum illo sed Graeci cum Eusebio memorantur [5]). — alia discrepantia, quae pertinet ad primorum impp.

---

[1]) Theodorus de Mörner, De Orosii uita eiusque historiarum libris septem aduersus paganos. Berolini 1844. 8°.

[2]) I 7 § 2. 3; 11 § 1; 13 § 4.

[3]) I 20 § 1 (Agrigentinos memorant Arm. et Sync.).

[4]) I 4 § 7 I 5 § 1 et § 6 I 7 III 3 § 1, maxime III 7 § 6 sq., de quibus cf. Gelzer, *Africanus* I 1880 p. 117 et Herzogii *Realencycl.* ed. 2 VII p. 198. eorum tria ultima ad Africanum referenda esse constat.

[5]) Hoc sic explicandum uidetur, ut mutationis auctor chronographo usus sit, qui eundem quem Eusebius exscripsit, i. e. Africanum.

Romanorum seriem, utrum ex eodem Hieronymi exemplari sumpta sit an Orosio ipsi debeatur, non discerno. est autem haec:

Hier.: 1 Caesar, 2 Aug., 3 Tib., 4 Gaius, 5 Claud., 6 Nero, 7 Vesp.

Oros.: 1 Aug., 2 Tib., 3 Gaius, 4 Claud., 5 Nero, 6 Galba, 7 Vesp.

Quae cum ita sint, hoc mihi esse probabile uidetur, Orosium exemplar Hieronymi adhibuisse auctum immutatumque ex Aniano uel Panodoro [1]), quale licet minus plenum ad nos peruenit codice Fuxensi. quod si uerum est, Carthagine, ubi a. 417 opus suum perfecit [2]) Orosius, iam tum extitisse tale exemplar edocemur et ALFREDI DE GVTSCHMID de Fuxensis recensionis antiquitate iudicium (*Iahrb. f. Philol.* 1867 p. 679) plane comprobatur.

Deinde paucis significandum est, non Liuio ipso usum esse Orosium sed epitoma quadam deperdita [3]) et, id quod maioris momenti est, eadem quidem epitoma, ex qua periochae superstites excerptae sunt. nam rerum delectu et ordine, uerbis quoque ipsis saepe inter se consentiunt, dum discrepant a Liuio, quin etiam errores a Liuio alienos (uelut IV 14 § 9 Magonem pro Hannone) communes habent. inde primum consequitur periochas et excerpta Orosiana diuersos quidem testes esse solius archetypi illius, i. e. epitomae deperditae, non tamen Liuii ipsius, deinde origo periocharum nostrarum qualis fuerit iam certo affirmari potest [4]). iam uero cum eandem atque Orosium epitomam adhibuisse Cassiodorium in Chronicis indicia quaedam probent (cf. uelut IV 11 § 6; V 16 § 1) cumque eodem Liuio quo Cassiodorius usos esse Vopiscum, Victorem De uiris ill.,

---

[1]) Panodorus chronica sua usque ad a. p. Chr. 412 perduxit, cf. Clinton ad h. a.

[2]) Is annus nunc quidem codicum lectione p. 564, 1 v̄ DCXVIII demonstrata extra dubitationem positus est.

[3]) Hoc iam Niebuhrius coniecerat, rer. Rom. III² p. 479. 500 et Lectionum I (Berol. 1846) p. 58.

[4]) Niebuhrii (Lectt. I p. 58) et Ottonis Jahnii (edit. p. VIII sqq.) de hac re sententiam recte nuper impugnauit Woelfflinus, Comm. Mommsen. p. 350, argumentis ex sermonis indole petitis usus.

Eutropium, Sex. Rufum, Obsequentem Mommsenus, *Cassiod.* p. 552 et 696 demonstrauerit, totidem eiusdem illius epitomae deperditae testes iam acquisiuimus. — periocharum codicem primarium Nazarianum Palatinum 894 (s. IX) totum denuo contuli, cum in Iahnii editione (Lipsiae 1853) nescio quo fato permulta non recte de eo relata, plures etiam eius lectiones plane omissas esse intellexissem.

Praeterea monenda sunt haec: de Orosii ex Iustino excerptis eorumque pretio critico sagaciter disputauit Ruehlius libello *Die Textesquellen des Iustinus* (*Iahrb. f. Philol. Suppl.* VI 1872). — molesto fero, quod editionem eius cuius specimen[1]) nuperrime emisit adhibere nondum potui.

Floro usus sum edito ab Iahnio a. 1852 et Halmio a. 1863. inspexi etiam codices Palatinos Heidelbergenses n. 894 (s. IX) et 1568 (s. XI). Orosius cum his potius quam cum Bambergensi consentit, indeque eius recensionis, nimis opinor huc usque neclectae, uetustas certo asseritur.

Ad Eutropium adhibui Guilelmi Hartelii editionem a. 1872; duas ab Iohanne Droyseno curatas[2]) inde a p. 305 nostra inspicere potui. — exemplar Eutropii, quo Orosius usus est, quosdam errores cum familia a Droyseno *B* signata, cuius iam apud Paeanium Eutropio coaeuum uestigia exstant (Droysen 1879 p. XXIII), communes habuit: cf. ad Oros. VII 22 § 10 *genuus*, VII 25 § 9 *gallinicum*, ibid. *duobus iam proeliis* (*proelium et secundum* B). sed contaminatum fuit, nam VII 28 § 19 illud *deinde* explicatur uitio solius familiae *A secundo* (pro *secunda*[3]).

Descriptionem orbis terrarum quae habetur l. I c. 2, seorsum exhibui in Commentationibus in honorem Mommseni editis a. 1877 p. 715 sqq. eandem ex materia mea recensuit Alexander Riese in Geographis Lat. min. a. 1878 p. 56 sqq., cuius opera dum haec editio imprimitur uti potui. — praeter libellos

---

[1]) M. Iuniani Iustini praefatio ex rec. Francisci Ruehl (Ind. lect. Regim. 1881).

[2]) Berol. 1878. 8°. et (Monum. German. auctt. ant. II) ib. 1879. 4°.

[3]) Item IV 20 § 30 ex Orosii *subterfugit* concludi fortasse licet eius codicem Eutropianum exhibuisse (ut est in familiis *A C*) *interfugit* corruptum ex *integer fugit*.

suis locis iam allatos cf. E. Schweder, *Beitraege zur Kritik der Chorogr. des Augustus. I. II.* (*Kiel* 1878) et F. Philippi, *Zur Reconstruction der Weltkarte des Agrippa* (*Marburg* 1880).

Denique in restituendo Orosii contextu adhibendi erant illi scriptores, qui eius historiis usi sunt inde a quinto ad octauum fere saeculum medium; inferius descendendum non esse duxi, cum ab illo fere tempore Orosii opus ipsius codicibus traditum habeamus. ac profecto posteriores scriptores ad textum Orosii recuperandum longe minoris etiam quam priores sunt usus et si tamen quicquam melioris notae exhibent, id coniecturae loco habendum est [1]). itaque scriptores illos perlustraui, locos eorum Orosianos conquisiui aut ab aliis iam demonstratos recognoui, collectosque et sub textu adscripsi et in Indice III composui. quidam eorum ad hanc rem nunc quidem recte adhiberi nequeunt propterea, quod nondum ad codices recogniti nec cum iusto apparatu critico editi sunt; nam, ut nunc res est, uerendum est, ne et in fontium quaestione et in textus recognitione editionum interpolationibus partim adeo ex uulgato Orosio petitis seducamur. quae cum ita essent, ex editione quidem sumptam lectionem attuli nullam; in nonnullis autem mihi contigit, ut scripturam codicis primarii uel etiam complurium adnotare possem. quamquam per se patet, haec non sufficere ad scriptorum illorum manum certe definiendam. — ceterum quatenus nunc iudicari potest, expilatorum etiam antiquissimorum loci Orosianorum codicum optimorum lectiones potius confirmant quam emendant et menda, quae in hoc opere insunt, aut ab Orosio ipso profecta aut certe antiquissima esse testantur, nec dubium est, quin Orosii recensio nostra longe maiore cum fructu adhibeatur ad restituendos expilatorum libros, quam hi auxilium praestare queant illi.

C h r o n i c i s usus sum ab Roncallio compositis. at in his maxime molestum est, quod adhuc caremus editione critica

[1]) Velut Freculfus, qui ad Historiam suam inter a. 825 et 827 ut uid. scriptam Orosium compilauit quantum alius nemo (uide Grunauer, de fontibus Frec., Vitoduri 1864), usus est exemplari nostris *PR* affini sed contaminato et fortiter interpolato. eius codicem optimum Sangallensem n. 622 (s. IX—X) Heidelbergae examinaui.

qualem una cum fontium definitione summo desiderio exspectamus a Theodoro Mommseno. nunc quidem difficillimum saepe est discernere, utrum chronista Orosium adhibuerit ipsum an eius expilatorem an denique eundem quem Orosius fontem; quare nobis in his afferendis ita uersandum esse uisum est, ut eos locos, qui ipsis uerbis cum Orosianis consentiunt, enotaremus, ceterorum eos, quos uerisimile est ex Orosio eiusue fonte esse deriuatos. de Prosperi chronicis ad a. 455 perductis disputauit Holder-Egger, *Neues Archiv* I (1875) p. 87 sq., de eius interpolatore p. 31 sqq., de Marcellino Comite (is a. 543 aut paullo post scripsit) ibid. II (1876) p. 49 sqq. — de Isidoro et Beda uide infra.

In excerptis Valesianis [1]) prioribus (§ 20. 29. 33. 34. 35) Orosiana quaedam insunt, id quod olim uiderat Henricus Valesius neque recte nuper negauit H. Iaenicke, De uitae Hadrianeae scriptoribus. Hal. 1875 p. 49.

𝔅 Ad Descriptionem totius orbis tripertiti ex Orosii l. I cap. 2 paucis mutatis additisque repetitam adscripsi lectiones integras codicis Vindobonensis 181 s. VIII (𝔅), quas mihi enotauit Carolus Kaplan a. 1875, recognouit deinde hic illic Henricus Sedlmayer. mox edita haec Cosmographia est ab Al. Riesio in Geogr. min. (1878) p. 90—103 ex eodem Vindobonensi et (qui saeculo X tribuitur a Riesio) Laurentiano.

Cassiodorius Senator De institutione diuinarum litterarum 17 inter alios historicos Christianos Orosium commendauit; ad libros XII quos De origine actibusque Getarum scripsit [2]), Orosium adhibuit: quaedam inde excerpta apud Iordanem habemus, aliud ex sua ipse historia affert Variarum XII 20 (cf. Oros. VII 39 § 3—6).

Iordanem in Geticis ipsum Orosio usum esse (id quod de Romanis constat) negauerunt uelut Schirren et Bessell [3]), at

[1]) ed. ab Gardthauseno post Ammianum (Lips. 1875) II p. 280 sqq.

[2]) Iis Gothorum historiam perduxit ad tempus inter annos 518 et 521 positum: Vsener, anecdoton Holderi Lips. 1877 p. 74.

[3]) Schirren, de ratione q. inter I. et Cassiod. intercedat. Dorpati 1858; Bessell in Erschii et Gruberi Enc. s. u. *Gothen* 1862 p. 106 col. 2.

certe initium libri a se additum esse ipse testatur[1]) ac fieri potest, ut ceteris quoque locis, quibus Orosium laudat (5: I 15; 9: I 16; 24: VII 33), hunc ipse inspexerit. sed de his itemque de iis, quae in ceteris libri partibus ab ipso Iordane aut ab Cassiodorio aut denique ab huius auctore exscripta sint ex Orosio[2]), diiudicare alienum est a proposito nostro, nam ad Orosium restituendum minimi est momenti, neque totus hic locus seorsum tractari potest sed arte cohaeret cum uniuersa de Iordanis Cassiodoriique fontibus quaestione; ei autem obtinget cura Mommseni, cuius editionem mox prodituram esse in omnium uotis est. — in afferendis Iordanis Geticis adhibui Clossii editionem (Stuttgartiae 1861 = 1866). singulos locos contuli ad codicem Palatinum 921 (𝔓) s. VIII aut IX Iricis litteris scriptum, quem a. 1880 cum Mommseni collectaneis et supellectili litteraria uniuersa combustum uoluit fati inuidia. 𝔓

Alteri quoque Iordanis opusculo, quod De adbreuiatione chronicorum aliterue inscripsit, ex Floro potissimum compilato et anno 552 finito aspersa sunt nonnulla, quae ex Orosio mutuata esse certum est; in aliis quibusdam (quae tamen ad Orosium nullius sunt momenti) res ita comparata est, ut de origine eorum certo affirmari nequeat nisi libro ad fontes suos accurate exacto. ad hunc quoque librum inspexi codicem Palatinum 921 (𝔓); editione usus sum Muratorii, Rerum Ital. Scr. I p. 222 sqq. 𝔓

Gregorius Turonensis (mortuus a. 594) sex locis hisce I prol., 6, 37 II prol., 9 V prol. Orosium laudat et ter (I 6 II 9 V prol.) ita laudat quasi ipsa eius uerba exhibuerit, licet sententiam solam expresserit; certe illa V prol. ex memoria rettulisse uidetur, qua deceptus Carthaginienses cum Numantinis confudit. praeterea pauca apud eum ex Orosio repetita exstant: iis, quae Gabriel Monod[3]) composuit, addidi illa I 10 ex Orosii I 10 § 17 sumpta. — usus sum codice optimo

---

[1]) cf. A. de Gutschmid in *Iahrb. f. Philol.* 1862 p. 124 sq.

[2]) Iis quae ex Iordane adnotaui addenda est Moesiae descriptio cap. 9 ex Orosio I 2 § 55 excerpta (cf. Muellenhoff, *Weltkarte* p. 34).

[3]) *Études crit. sur les sources de l'hist. Mérov.* I (Paris. 1872) p. 73 sqq.

Heidelbergensi (olim S. Nazarii) Pal. 864[1]) S. VIII—IX exarato, editione autem Bouquetii, *Recueil des hist.* II, Paris. 1739.

Isidorum, licet Orosii nomen non memoret, certum est eo usum esse. primum in eius De natura rerum libro unum repperi locum (39, 1) ex Orosio (III 4 § 2) excerptum. adhibui editionem Gustaui Becker Berolin. 1857. — pauca deinde Orosiana exstant in Isidori Chronicorum libro ad annum 615/616 perducto. eum bis ab ipso editum esse uidit Hugo Hertzberg[2]), primum breuiorem excepta aetate ultima[3]) nondum uulgatum, mox prolixiorem in edd. solum repetitum. de Orosio adhibito cf. Hertzberg l. l. p. 346 et in elencho fontium. — paulo plura ex Orosio excerpta sunt in Historia Gothorum, Sueborum, Wandalorum. huius quoque duplicem contextum exstare, priorem anno 621 ut uidetur conscriptum et auctiorem alterum quinquennio post editum, idem[4]) rectissime demonstrauit et suos utrique editioni codices adsignauit. illam primus publicauit Pithoeus, Legg. Visig. 1579, hanc uelut Labbaeus Bibl. noua ms. 1657 I p. 61. ad codicum fidem hoc opusculum ut Chronica primum exacta edentur a Mommseno. — in Etymologiarum libris ea, quae ex Orosii chorographia (I 2) excerpsit Isidorus, composuerat iam Muellenhoffius, *Weltkarte des Augustus* 1856 p. 28, cetera quoque Henricus Dressel[5]), cuius elencho unum solum locum (cf. ad IV 18 § 10) addendum repperi. cum neque Areuali neque Ottonis editio ad nostrum finem sufficiat[6]), adscripsi discrepantiam Guelferbytani

---

[1]) Monod p. 51 non recte duos codices diuersos esse putat Palatinum et Nazarianum.

[2]) H. Hertzberg, *Chroniken des I.* in *Forschungen* XV p. 346 et sub finem in fontium elencho.

[3]) Quam exhibet ex codice Vaticano Vruinate n. 392 s. XV Schelestrate, Ant. eccl. Rom. 1692 I p. 582 sqq. et App. 16; ex cod. Caesenatensi lectiones quasdam in adn. memorauit.

[4]) H. Hertzberg, *Die Historien des Isidor.* — Diss. Gotting. 1874.

[5]) H. Dressel, De Isidori Origg. fontibus, diss. Gotting. (ex *Rivista di filol.* repetita) 1874 p. 38.

[6]) Areualus quid traditum sit parum indicauit, quin etiam Isidorum hic illic ex Orosii editione tacite interpolauit; Otto autem optimos quosque codices mire neclexit.

n. 64 saec. VIII (𝔎) et Monacensis 4541 = Ben. 41 s. IX—X 𝔎
(𝔏) et Monacensis 6250 = Fris. 50 saec. IX (𝔐), quorum con- 𝔏 𝔐
sensum signaui 𝔍. illum 𝔎 Otto de Heinemanu, Monacenses 𝔍
Carolus de Halm summa cura mihi excerpserunt, de 𝔎 quaedam praeterea mecum communicauit Iosephus Klein. ex Vaticano Pal. 281 s. VIII—IX, quem Dresselius, itemque ex Parisinis 13027 s. IX et 13028 s. VIII (= St. Germ. 805 et 806), quos Kleinius contulit, unam alteramue lectionem attuli. 𝔎 propter librarii socordiam et barbariem mendis scatet inprimisque syllabas et uocabula omisit, sed ab interpolationibus magis uacuus est quam ceteri.

Geographus Rauennas, qui saeculo septimo uidetur tribuendus esse, Paulum Orosium bis laudat (uide ad I 2 § 15 et § 16). adhibui editionem Pinderi et Partheyi, Berol. 1860.

Aldhelmi (mortui 709) locos benigne mihi indicauit Georgius Thilo.

Annales Laureshamenses saeculi VIII initio scripti Orosii I 1 § 5 et § 6 excerpserunt, auctore nominato in hunc modum: *Paulus Orosius prbt in libro primo historiarum aduersum paganos.* locum illum ex codice Augiensi nuper denuo ad Sanctum Paulum Carinthiae (n. XXV. a. 8) reperto Alfredus Holder, qua est erga me obseruantia, transcripsit. apud Orosium I 1 § 6 illi legerunt *uel ab Abraham* ut est post correcturam in *P* (olim Laureshamensi).

Ea, quae in Bedae (mortui 735) Chronicis maioribus ad a. 726 perductis [1]) itemque quae Historia ecclesiastica a. 731 finita continentur [2]), ipse quoad potui conquisiui editione usus Gilesii (Lond. 1843 sqq.). codices requirere et conferre nec rationes meae sinebant nec pro excerptorum natura ad nostrum propositum operae pretium fuerit: ad unum locum (I 2 § 82) codicis Cantabrigiensis antiquissimi lectionem mecum communicauit uir reuerendissimus S. S. Lewis amicus, Collegio Corporis Christi a bibliotheca.

---

[1]) De temporum ratione cap. 66—72.

[2]) Cf. C. Guil. Schoell, De eccl. Britonum Scotorumque hist. fontibus, Berol. 1851 et Car. Werner, *Beda.* Wien 1875

De 'Epitomae chronicorum Seueri cognomento Sulpicii' a. 733 scriptae fontibus disputauit Holder-Egger, *Ueber die Weltchronik des sog. S. S.*, Goett. 1875. codicem unicum s. XIII Matriti nuper denuo repperit Otto Waltz [1]). edita est ab Henrico Florez, *España sagrada* (Madrid 1749) IV p. 430—456 et ed. 2 (ib. 1756) p. 428—454, qua posteriore ego usus sum.

Quae in Pauli Historia Romana, altera octaui saeculi parte conscripta [2]) ex Orosio sumpta insunt, diligenter conquisiui ex Eyssenhardtii 'Historia Miscella' (Berol. 1869), qua Paulus una cum Landolfo Sagace eius ampliatore et continuatore comprehensus est, usus libello Gustaui Bauch, *Ueber die Historia Romana des P. Diac.* (Goett. 1873); mox excerpta mea ad accuratissimum Iohannis Droyseni elenchum [3]) recognoui.
𝔅 codicem Bambergensem 513 (𝔅) s. IX ex Eyssenhardtii editione adhibui, deinde ipsum bibliothecae liberalitate Heidelbergam
𝔄 transmissum inspicere potui; codicis Monacensis 3516 (𝔄) s. X—XI lectiones Guilelmus Hartel a se enotatas benigne mihi utendas dedit, quasdam recognouit Halmius. sed ex his potiora tantum in apparatum criticum rettuli, nam Paulum Orosii exemplari usum esse intellexi nostris codicibus optimis non meliore, immo magis fere corrupto uel interpolato et contaminato [4]). nuperime et magna meae operae parte iam typis exscripta Paulus optima recensione editus est ab Iohanne Droyseno in Monumentis Germaniae Eutropio una cum Landolfo insertus [5]), simulque seorsum recusus [6]). ea editio, quae princeps dici merito debet, si antea iam prodiisset, et labore illo de quo dixi haud iucundo magna ex parte caruissem et aliquanto etiam parcius Pauli ab Orosii codicibus discrepantiam attulissem.

---

[1]) *Rhein. Museum* 1878 p. 322; cf. nunc Ewald, *Neues Archiv* 1881 p. 323 sqq.

[2]) Cf. Droysen in Eutropii ed. maiore 1879 p. XXVIII.

[3]) Vide *Forschungen* XV (1875) p. 167 sqq.

[4]) Quaedam cum *G* communia habet, uelut Oros. p. 517, 5 glossema *a Valente,* 523, 1 *structissimas* pro *instructissimas.*

[5]) Auctores antiquiss., t. II, Berol. 1879. 4°.

[6]) Pauli historia Romana. Berol. 1879. 8°.

in expilatorum autem indice p. 704 sqq. Droyseni quoque paginas et uersus adscripsi.

Dicuil, De mensura orbis terrae (ed. Parthey, Berol. 1870) bis citat Orosium (I § 101 et 103)[1]. eius libri quamuis anno demum 825 scripti testimonia commemoranda esse duxi propter necessitudinem, quae ei cum aliis libris geographicis praesertim cum Diuisione orbis intercedit.

Lucani commenta Bernensia, quae Hermannus Vsener Lipsiae a. 1869 ex saeculi X codd. Bernensibus 45 (lib. I—III 286) et 370 edidit, farrago est ex diuersis auctoribus collecta, in quibus sunt Orosius et (saeculo ut uid. sexto tribuendus) Vacca[2]. nouam lectionem in Orosianis quae alicuius pretii sit non exhibent, immo hic illic nostris corruptiores sunt; quare eorum discrepantiam fere non adnotaui. — inter scholia e codice Montepessulano H 113 s. IX a Genthio Berol. 1868 edita ad Lucani I 473 adhibitus uidetur Orosius I 2 § 82: *Meuania: insula proxima H[iber]niae* et ad II 70 compilata sunt Orosii V 19 § 5 *Marius Sulla consule — consulares uiros interfecerunt.* quae h. l. commemorare sufficiat: plura ex eiusmodi corporibus, quae incertae saepe antiquitatis scholia continent, hic afferre nullius plane usus foret.

Pag. 565 sqq. historiarum capitula exhibui ex *D* ut antiquissimo codice, in quo eiusmodi summaria exstant. exceptis enim codicis *S* reliquiis a ceteris (*LBPR*) absunt[3] non minus quam capitum numeri. Orosii ea non esse tam haec quam cetera in aliis codicibus aliter concepta manifestum est; originem eorum ab codicis *D* aetate propius abesse puto quam ab Orosiana.

Orosii historias recognoscendi consilium cepi anno 1863. mox postquam Academia Corpus hoc scriptorum ecclesiasticorum

---

[1]) Addit: *in primo Orosii libro* et *in Orosii libro primo.*

[2]) Cf. Genthe, *Hermes* VI 221.

[3]) Nam breuia summaria hic illic in *L* margini adscripta hic in censum uenire non possunt.

condendum decreuisset, Friderico Ritschelio, cuius uiri praeclari non sine grati animi testificatione recordor, suasore factum est, ut mihi uoluminis huic presbytero destinati editio offerretur. libens usus sum hac occasione, licet alterum inde munus mihi prouenire intellegerem hoc, ut etiam Orosii librum apologeticum recensendum susciperem. suscepi tamen hoc quoque munus laboremque absolui ut in terra rudi certe non infructuosum. opusculum primus edidit (una cum 'Hieronymi epistola aduersus Pelagium ad Ctesiphontem') Ioannes Costerius (*c*) Louanii 1558 [1]). eius contextum inde a Fabricio (*f*), qui primus una cum Historiis exhibuit editione Coloniensi a. 1574, omnes repetiuerunt non correctis corruptelis manifestis falsisque interpunctionibus, quae sententiam plane peruerterent, aut si forte quid mutauerunt, nonnumquam ridicule lapsi sunt uelut p. 609, 1, ubi pro *ancistro* (Iob 40, 20) Schottus ed. 1615 (*s*) eiusque pedissequi Haverkampus (*h*) et Gallandius (*g*) *Antichristo* praetulerunt. codicem post Costerium nemo ullum inspexit; soli Benedictini egregii, qui particulam quandam Augustini operibus subiecerunt (uide ad p. 602), meliorem curam adhibuerunt. — codices, quos nancisci mihi contigit quorumque lectiones in apparatu exhibui, sunt hi:

Codex Parisinus Lat. 17349 olim S. Cornelii Compendiensis (Σ), scriptus saeculo VIIII uel X, post Cypriani [2]) epistulas aliaque opuscula a f. 165—203 (quod est ultimum) hunc Orosii libellum exhibet. correctus est ab coaeua manu ($Σ^2$), a prima fortasse non diuersa. intercedente Academia Heidelbergam transmissum a. 1877 ipse contuli.

Codex Parisinus Lat. 1863 (*Y*) scriptus saeculo X, correctus a manu paullo recentiore, fortasse saeculi XI (Y^2). contulit Hugo Andresen a. 1875.

Codex Vaticanus Reginae 286 (olim 1501) s. X—XI (*Φ*) a f. 42—95r continet librum apologeticum; cf. Reifferscheid

[1]) Eius libelli exemplar ex thesauris Monacensibus mihi suppeditauit Halmius.

[2]) Cf. Cyprianus ed. Hartel III p. XXXVII.

B. P. I p. 385. anno 1865 principium (p. 588—608 Hav.) ego, cetera Studemundus contulimus. manus secunda atramento clariore usa uidetur primae coaeua esse.

Codex bibliothecae oppidi Troyes n. 1145 [1]), qui saeculo XIII potius quam XII uidetur tribuendus esse, (*X*) continet inde a f. 1 Hieronymi contra Iouinianum librum, a f. 69^v eiusdem dialogum cum Pelagio, denique a f. 137^r Orosii librum apologeticum. contuli a. 1873 Heidelbergae, quo ut una cum Ψ^p mitteretur, Academia effecit.

Codex bibliothecae oppidi St. Omer n. 61 [2]) saeculi XIV (Ψ^p), in quo Orosii libellus excipit Hieronymi dialogum contra Pelagium. contuli ut dixi a. 1873. manus prima uel certe coaeua saepe quae correcta uoluit in margine scripsit litteris tenuioribus, eaeque lectiones deinde atramento obscuriore in ipsum contextum inlatae sunt (Ψ^{p2}) fortasse ab ipsa manu prima, erasae autem plerumque quae in margine praenotatae fuerant.

Praeterea breuiter inspicere mihi licuit codicem Ashburnhamensem Librianum n. 86 s. XII. in fine ut in aliis Librianis manu saeculum XV simulanti adnotatum habetur: *Est S. Ioannis* | *in Valle.* haud dubie idem codex est atque Gratianopolitanus ille, quem Haenelius, Catalogi 1830 p. 169 n. 338 descripsit, illinc deinde sublatus. continet 1. Pauli Orosii Historiam contra paganos, 2. eiusdem Librum apologeticum [3]), 3. Victoris Vitensis Historiam persecutionis Africanae, 4. Pauli Diaconi Historiam Langobardorum. — principium Apologetici quale hic codex exhibeat, memoraui suo loco; si quando totum excutiendi uenia et occasio data erit, huic quoque operae non deero.

Codices $\Sigma Y \Phi X \Psi^p$ itemque Costerianus, qui periit aut latet, ex uno archetypo fluxerunt iam in multis corrupto et ex Augustino (uide ad p. 660, 1) interpolato. deinceps autem

[1]) Cf. *Catalogue des bibl. des dép.* II p. 472.

[2]) Cf. ibid. III p. 39.

[3]) Vnicus est quod sciam, qui ambo Orosii opera coniuncta exhibet.

uarias singuli corruptelas atque lacunas [1]) traxerunt, uariasque etiam tam ueras [2]) quam falsas emendationes experti sunt. Σ ceteris saepius uerum seruauit, sed cum contextum exhibeat haud dubie ab homine docto recensitum et subinde interpolatum (uelut ex Bibliorum interpretatione q. u. Vulgata), eius lectiones non sine cautione adhibendae sunt. maxime idem cadit in Ψ, quocum consentit fere *c*. — codicum omnium consensus non sine grauissima causa respuendus; ubi $Y\Phi X$ contra $\Sigma\Psi$ aut Σ stant, illis per se maior fides habenda est. X plerumque conspirat cum Φ et, ubi is uarias lectiones exhibet, fere cum Φ^2, hic illic tamen potius cum emendatione a prima manu inlata. ceterum ii loci, in quibus quid uerum sit lectionibus diuersis accurate ponderatis discerni nequit, fere pertinent ad res minores. — illa, quae ex Augustino in hunc librum illata esse (uide ad p. 660, 1) primus Andreas Schottus intellexit, omnino resecanda sunt, nam Orosio ipsi id furtum tribui minime potest [3]). recte iam ab aliis, inprimis Vossio, allata sunt haec argumenta: 34 § 5 legitur *in libris*, *quos ad Marcellinum scripsi*, qui est Augustinus; 42 § 1 *libri huius quem misistis conditor* i. e. Pelagius, cuius librum Augustino fratres nonnulli miserant, cf. Augustini ep. 169 ad Euhodium; 46 § 1 *fateor dilectioni uestrae* i. e. Iohanni episcopo, cui librum suum a. 416 misit Augustinus: at Orosius in suo libello Beatissimos Sacerdotes adloquitur (1 § 1; 3 § 1; 8 § 4; 48 § 6); 46 § 4 *quo priusquam ueniam* i. e. priusquam de iis, quae in Pelagii libro sequantur, dicam: at de iis Augustinus, minime uero Orosius disserit. uerum enim uero haec si Orosius suo inseruisset libello, sacerdotibus illis, qui libri ad Marcellinum scripti

[1]) Lacunarum exempla habentur uelut in $\Sigma\Phi^1$: 29 § 6; in Y et ex parte in Ψ: 21 § 10; in Ψc: p. 666, 19; in *c*: 1 § 6; 8 § 3; 27 § 4; denique in $\Sigma Y\Phi X\Psi$ (non in *c*) 16 § 5; 22 § 2 et in Augustinianis: 673, 17; 668, 6.

[2]) Quod ab glossemate 16 § 4 facile deprehendendo Ψc abstinuerunt, correctori alicui eos debere putauerim.

[3]) Quae Grubitz, Emendatt. Oros. p. 29 affert, diuersae plane rationis sint.

auctorem bene nossent, risum cornicula mouisset omnemque defensionem suam subuertisset. — sed accedit aliud argumentum a me obseruatum, quod quaestionem plane decidat. his enim omissis Orosii oratio et ratiocinatio optime inter se cohaeret; his autem admissis disputationis ordo prorsus interrumpitur. nam inde ab 30 § 5 secundum ea quae praefatus erat: *tuum* (Pelagii) *primum sensum discutio et meum postea si uidetur explano*, Pelagii sententiam inpugnat; deinde 32 § 1 repetitis iisdem illis uerbis suam sententiam explanare coepit ac primum quidem de infirmitate (p. 660, 1) disputat; ea uero manifestum est continuari iis, quae post interpolata illa capita sequuntur (p. 660, 3 *infirmitatis querella*). atqui insertis illis haec, quae optime inter se cohaerent, discerpuntur atque disputatio denuo ad Pelagii opiniones inpugnandas retruditur. iam uero hoc quoque satis apparere puto, quid interpolatorem ad haec inculcanda seduxerit. nam cum ille pariter atque editores omnes non uidisset uerba illa 32 § 1 *tuum primum — explano* ex 30 § 5 repetita esse ideoque post *explano* enuntiatum clauderet, nunc quidem Pelagii primum sententiam discutiendam esse ratus est eamque lacunam, quam esse credidit, ex Augustini libro suppleuit.

Commonitorium Orosii presbyteri ad S. Augustinum de Priscillianistis et de Origenis errore [1]), cui Augustinus libello ʻcontra Priscillianistas et Origenistas ad Orosiumʼ inscripto respondit, non recenseri potest nisi ab eo, cui edendus erit Augustini hic libellus, quocum in codicibus coniunctum est. itaque ab hoc uolumine id opusculum excludendum esse uisum est. ultime editum est a Benedictinis in Augustini opp. VIII 607 ed. Paris., quorum operam repetiuerunt Gallandius uol. IX 174 sq. et ex hoc Migne uol. XXXI 1211 sqq.

Indices quinque, quos ipse, adiutus tamen benigna et per-

[1]) Ita inscriptum est in codice Parisino 2093 s. XIII, cuius collationem Maximiliano Bonnet debeo. antiquissimus eius opusculi codex quod sciam exstat in bibliotheca Laudunensi n. 330 s. VIII—VIIII, de quo tamen nihil compertum habeo nisi quae memorat *Catalogue des bibliothèques des départements* I p. 184. — consultationem appellat Augustinus Retractt. II 44.

seueranti patris optimi opera, confeci, utilitatem editionis non parum augere cum alios tum eos experturos fore spero, qui scriptoribus medii aeui ad fontes suos reuocandis operam dant. eorum commodo ut consuleretur, indice ultimo uocabulorum notabiliorum delectus uberior compositus est.

Subieci hoc loco quaedam, quae corrigenda sunt; primum in Orosii uerbis p. 9, 2 *lege*: triquadrum (*i. e. tribus quadris constans*); p. 13 *numeri* 16. 17. 18 *ponendi sunt pone* lin. 2. 4. 7; p. 18, 12 *scribe* Hiberiam, p. 35, 1 A*b*ennae; 43, 7 *post* populos *dele comma*; 64, 16 *scribe* denuntiantibus, 72, 15 nihil, 75, 5 diu late, 154, 13 Maecii, 166, 3 sese, 181, 3 hinc *in* Mandros, 189, 17 etiam militum, 191, 2 Mitylenaeus, 193, 1 fuit regis, 249, 4 dictatorem; 259, 10 *post* quingenti *adde punctum*, 270, 7 *post* putant *comma*; 286, 2 *comma traice ante* et; 348, 9 *ante lin. 9 in mg. adde*: 21; 437, 13 *scribe* gemini; 506, 2 deceptus. — *in Auctorum elencho* p. 104 *post* AVCTORES *adde*: § 8; 111, 3 *pro* § 7 *scribe*: § 7 et § 8; 151, 5 *post* exceptis *adde*: 'amplissimis — incrementis' et; 257, 2 *post* Floro *adde* 2, 6 § 53; 257, 4 *pro* 24 *scribe* 29, 24; 357, 1 *scribe* AVCTORES; 457, 3 *pro* § 9 *scribe*: § 8; 457, 4 *dele*: § 9 *et scribe*: sepultura; 465, 5 *pro* 8, 3: 8, 2 et 3. — *in Expilatorum elencho* 273, 2 *pro* 17 *scribe* 274, 1; 295, 1 *hoc* EXPIL. *traiciendum ante* 19 Scipio; 433, 1 *scribe* AVCTORES; 521, 4 sq. *dele*: 4 propag. eccl.; 543, 1 sq. *dele*: Marcellinus Comes ad a. 408 et; 562, 1 sq. *dele* 2 memor— p. 124, 2 sq. — *in Apparatu critico* p. 11, 4 *a fine ante* *B*𝔅 *adde*: D^2; 14, 9 *ante* sinum *scribe* *R* (*pro* R^1); 16, 4 *post* *BD et post* R^2B *adde*: 𝔅, *item* 35, 12 *ante* v; 33, 3 *a f. scribe BDA* (*pro A*), 37, 6 coepta, 38, 8 que sardinia paruo fretu, 38, 9 XX, 38, 9 *med.* corsicã, 40, 5 spectat 𝔅*h*, 46, 2 ıordanės *P*; 56, 10 *ante* *ϛ*h *adde B*; 80, 1 *a fine adde*: aduentu *T* ‖ domini nostri *om. T*; 214, 6 *adde* ⟨cons⟩titisset *S*, 215, 3 periur⟨io⟩ *S*; 305, 8 *adde* aeger *S*; 305, 12 ut dixi *Orosianum est pro* inquam *uel* igitur *dictum respicitque ad lin.* 11 Misenum; 325, 10 *pro* haec L. Sullae et 17 *et* debentur *scribe*: hoc 17 *et* debetur; 349, 7 *ante* PR^2 *adde*: L^b; 368 *extr. scribe* et] *L*; 396, 7 Freculfus *ponendum lin.* 8 *post*

D; 424, 9 *pro* suebos *PR scribe* sueuos *L*; 480, 1 *supra P dele* ?; 538, 9 *scribe* diis P^b*RS*, 561, 3 ex alia; 626, 7 *a fine post* oculos septem *adde*: non ita. — *in Indicibus* p. 681 *s. u.* Petrus *adde*: A 27 § 4 *et* 692 *s. u.* Florus: 1, 5, 15— II 4 § 11; 698 *pro* 2130^{ik} *scribe*: 2130^{i}. 2131^{k}, 702 col. 2 *post* lin. 1 *adde*: Isidorus De nat. rer. 39, 1—III 4 § 2; 728 *s. u.* Cremera *pro* § 9 *scribe*: § 8; 734 lin. 1 *adde*: III 5 § 1; 760 *s. u.* porta *in fine adde* § 49; 763 *s. u.* Radagaisus *adde*: § 15.

Postremo restat, ut gratias maximas agam eis amicis, bibliothecariis ceterisque omnibus, qui mihi editionem hanc praeparanti immensamque materiam conquirenti auxilio suo beneuolentissime adfuerunt. praeter ceteros autem hic mihi nominandi sunt duouiri CAROLVS DE HALM et NICOLAVS DV RIEV, qui pro se uterque omisso iam Orosii edendi consilio comparata a se subsidia critica mihi concesserunt atque ea liberalitate, grata mihi perpetuo mente recolenda, de hac opera promouenda eximie meriti sunt.

Scripsi Heidelbergae mense Iulio a. 1881.

Carolus Zangemeister.

PAVLI OROSII

PRESBYTERI

HISTORIARVM ADVERSVM PAGANOS

LIBRI VII.

L = codex Laurentianus pl. 65, 1 s. VI exeuntis.

λ = eius codicis manus s. XII (u. ad p. 199, 2 et 212, 7).

D = codex Donaueschingensis n. 18 s. VIII.

B = codex Bobiensis Ambrosianus D. 23. Sup. s. VIII.

S = schedae Stabulenses s. VII—VIII.

P = codex Vaticanus Palatinus 829 s. VIII.

R = codex Rehdigeranus S. I 5, 30 s. IX—X.

Ex his solis codicibus integra scripturae discrepantia adscripta est omissis tamen inde a libro II barbarismis uulgaribus codicis *D*.

ς = codicum reliquorum aut singuli aut plures. *ς ubi ex solius *h* testimonio memorantur.

Codicum ceteras itemque editionum notas quaere in Praefatione.

1, 2, 3 (P^1, P^2, P^3) significant quae correcta sunt a m. 1, 2, 3; sicubi m. 1 (P^1) sola memorata est, contraria lectio secundae manus est, non tertiae. a prima manu correcta esse aut esse posse intellegas quaecumque certae alicui manui diserte attributa non inueneris.

a, b (P^a, P^b) significant ea quae a m. 1 correcta sunt aut esse possunt.

t, m (B^t, B^m) uarias textus et marginis lectiones significant.

] subiectum est lectioni a me receptae.

⟨ ⟩ uelut *qua⟨ndam⟩* significat has litteras uelut *ndam* periisse.

** significat litteras erasas fere duas.

( ) uelut (*O*) in Orosii codicibus significat de lectione uelut codicis *O* non constare nisi ex collatoris silentio, in expilatorum autem codicibus uelut (𝔖), eam lectionem exstare in iis uelut in (𝔖), sed alia enuntiati constructione.

-*ubtinuit* (492, 11) et similia significant haec in codice cum praecedentibus coniuncta esse.

pag. 1 Hav.

PAVLI OROSII
HISTORIARVM ADVERSVM PAGANOS
LIBER PRIMVS

Praeceptis tuis parui, beatissime pater Augustine; atque PROL.
utinam tam efficaciter quam libenter. quamquam ego in utram-
uis partem parum de explicito mouear, rectene an secus
egerim. tu enim iam isto iudicio laborasti, utrumne hoc, quod 2
praeciperes, possem: ego autem solius oboedientiae, si tamen
eam uoluntate conatuque decoraui, testimonio contentus sum.
nam et in magna magni patrisfamilias domo cum sint multa 3

HAEC INSVNT IN HOC CODICE HISTO (*l. rubris*) | RIARVM PAVLI HOROSII PRAESBITERI (*l. nigris*) | ADVERSVM PAGANOS (*l. r.*) | LIBRI NVMERO SEPTEM | LEGE FELICITER (*l. r.*) | *m. s. VIII–IX:* Ormista g̃ (*i. e.* ergo) miserabilis · ł metiens sonat · | *f. 1*[R] PROLOGVS (*l. r.*) | PRAECEPTIS (*hic uersus desinens in* PATER AV *l. maiusculis scriptus est*) *P* *item* (*colore quoque uersuum sic alternante*) *nisi quod* INS̃ — PRBI — ADVERSV̄ — LIB̄ | *f. 2*[R] NVMERO SEPTĒ; LEGE | FELICITER · PROLOGVS; | Praeceptis *R*

PAVLI ⁝ OROSII ⁝ LIBRVM (*sic*) (*l. r.*) | HISTORIARVM (*l. uirid.*) | *secuntur capitula; in eorum fine:* HAEC SVNT IN HOC CODICÆ PAVLL (*sic*) OROSII HISTORIAR LIBRI · VII · | *f. 18*[R] INCIPIT ⁝ OROSII ⁝ LIBRI (*sic*) PRIMVS ⁝ (*l. r.*) | Praeceptis *D*

IN NOMINE DI VIVI PROLOGVS OCCIPIT (ĩ cronica Orosii *add. m. saec. XV*) | PRECEPTIS *B*

1 PRECEPTIS *ante corr. B* || beatissimi *D* || agustine *BD* || adque *B* 2 quanquam *R*[b] 3 de *om. B* || explicitu *D* 4 enim *om. B* || iam *s. s. P* ıam (*punctum a m. 1, sed fortuitum uid.*) *D* || iudicium *D* 5 pręceperas *ex* preciperas (*uel* -is) *corr. R* p⟨raeci⟩peres *B* praeciperis *D* || possum *P*[a] possim *B* 6 ea *D* || testimonium *D* 7 magnam · | magni *D* || domum *D* || multa (u *fort. ex* o *corr.; in marg.* u) *B*

diuersi generis animalia adiumento rei familiaris commoda,
non est tamen canum cura postrema; quibus solis natura in-
p. 3 situm est, uoluntarie ad id quod praeparantur urgueri et
per ingenitam quandam oboedientiae formulam sola disciplinati
timoris exspectatione suspendi, donec ad peragendi licentiam
4 nutu signoue mittantur. habent enim proprios appetitus, quan-
tum brutis excellentiores tantum rationabilibus propinquantes,
5 hoc est discernere amare seruire. nam discernentes inter
dominos atque extraneos non eos quos insectantur oderunt sed
iis quos amant zelant, et amantes dominum ac domum non
quasi ex natura apti corporis uigilant, sed ex conscientia
6 solliciti amoris inuigilant. unde etiam mystico sacramento in
Euangeliis, quod edant micas catelli sub mensa dominorum,
et Chananaea non erubuit dicere et Dominus non fastidiuit au-
7 dire. beatus etiam Tobias, ducem angelum sequens, canem

AVCTORES 2 canum — postrema *Vergil. Georg. 3,404* 13 edant — dominorum *euang. Matth. 15, 27* 15 *Tob. 6, 1.*

1 adiumentu *D* || familiaris rei *BDv* 2 po**** | strema *R* 3 uoluntariae *R*[a]*D* || ad id quod] *PRBDG*[1] ad id ad quod *G*[2] *uel G*[3], *fh* || preparantur *R* praeparatur *D* || urgeri *R*[b] 4 qua⟨ndam⟩ *B* || formul⟨am⟩ *B* || sola | * (a *ut uid. er.*) *P* sola * (*erasa ni fallor littera*) *R* solam *D* || discipli⟨nati timori⟩s *B* disciplinati moris *D* 5 expectatione *PR* || suspendi (d *in* s *corr. m. 1 ut uid.*) *P* || pe⟨ragend⟩i *B* 6 apputitus *D* 7 excellentioris *D* || tantum *om. P*[a] || propinquantis *D* appropinquantes (ap *initio uersus a m. ant. add.*; es *redintegratae m. rec.*) *R* 8 se*uire (r *ut uid. erasa*) *P* seuire (*prior* e *fort. ex* ę *radendo facta*) *R* || discernentis *D* 9 adque *P*[1]*B* || extrarios *P*[1] || **|quos (*eras.* in) *P* quis (i *in* o *corr. m. 1*) *D* 10 hi *m. 1 in ras.*; *fuit* is *P*[1] hiis *B* his *R*[1]*D* prohis *P*[2] *hos *R*[2] (*supra erasum* p *esse potest*) || amantis *D* amantes (a *alt. in ras. m. 2*) *R* 11 ex natura (x *in ras.*) *P* 12 so[l]liciti *P* sollicìti (c *in ras. m. 1*) *D* || misticu *D* || sacramenta *P*[a] sacramentu *D* 13 inuangelus *P*[a] || qđ*edant (đ *ex* u *corr.*, *deinceps* d *eras.*; a *ex* ic *corr.*) *P* || mesa *P*[a] || dominorum suorum *R*[2]*B* (suorum *interpol. est ex S. S. interpr. Vulgata*) 14 cananea *PR* channanea *B* chananea *D* || ⟨non eru⟩buit *B* non erupuit *D* || dominus] dn̄s**** (n̄s *in ras.*, *deinde 4 uel 5 litt. erasae*) *R* 15 tubias *D* || agelum *B*[a]

comitem habere non spreuit. igitur generali amori tuo speciali amore conexus uoluntati tuae uolens parui. nam cum subiectio mea praecepto paternitatis tuae factum ¦debeat totum- p. 3
que tuum sit, quod ex te ad te redit, opus meum, hoc solo meo cumulatius reddidi, quod libens feci. 8

Praeceperas mihi, uti aduersus uaniloquam prauitatem eorum, 9
qui alieni a ciuitate Dei ex locorum agrestium conpitis et pagis pagani uocantur siue gentiles quia terrena sapiunt, qui cum futura non quaerant, praeterita autem aut obliuiscantur aut nesciant, praesentia tamen tempora ueluti malis extra solitum infestatissima ¦ob hoc solum quod creditur Christus et p. 4
colitur Deus, idola autem minus coluntur, infamant: — prae- 10
ceperas ergo, ut ex omnibus qui haberi ad praesens possunt historiarum atque annalium fastis, quaecumque aut bellis grauia aut corrupta morbis aut fame tristia aut terrarum motibus terribilia aut inundationibus aquarum insolita aut eruptionibus ignium metuenda aut ictibus fulminum plagisque grandinum saeua uel etiam parricidiis flagitiisque misera per

EXPILATORES 7 ex locorum — gentiles *cf. Isidor. Orig. 8, 10, 1*

1 habire *D* || spraeuit *B* •praeuit *m. 1 D* || generali amore *D* || speciali amore conexus] et speciali conexus *ϛh* 2 parue (e *in* i *corr. al. m.*) *R* 3 factum] pactum *B*[1] 4 tuum *om. B* 5 eo *R* meo *om. BD* || comulatius *P et ante corr. ut uid. R* || quo* *R* || *Post* feci (fici *D*) *nigris rubrisque litteris:* EXPLICIT PROLOGVS INCIP̅ (INCIPIT *R*) PAVLI HOROSI P̅R̅B̅ (HOROSII P̅R̅B̅T̅I̅ *R*) HISTORIAR. (HISTORIARV̅ *R*) ADVERSVM (-SV̅ *R*) PAGANOS LIB. PRIMVS *PR* 6 Praeceperas — 8 vocant[2] *litt. maiusculis R* || praeciperas *D* || uti] ut scriberem *ex ϛ* („*Lugdd. 1. 2. 4, Periz., Vlt.*“) *h perperam* || ⟨a⟩duersus *B* || uaniloqua *D* 7 a⟨lieni a⟩ *B* || ⟨ex lo⟩corum *B* || conp⟨itis et pagi⟩s *B* || conpetis (e *ex* i *corr. P*) *PR*[1] competis *R*[2]*D* 8 ter⟨rena sa⟩piunt *B* 9 q:rant *D* || obliuiscuntur *B* 10 nesciunt *B* || tamen] tantum *ϛv* || tempora (m *in ras.*) *P* || uelud *B* 11 infes**tissima *R* imfestatissima *B* infestissima *fh* 12 a[u]tem *P* || colantur *PR* || imfamant *B* 13 qui*(a *eras*) *P* 14 adque *P*[a]*B* || an**nalium (*fuit* animalium) *R* 15 tristi**a *R* tristicia *D* 17 plaque *P*[a] 18 grandin⟨um sa⟩eua *B* grandinem (v *s.* e *s. m. 1*) seu *D* || flagitiis parricidiisque *B* -que] qu*e *R* || missera *B*

transacta retro saecula repperissem, ordinato breuiter uoluminis
11 textu explicarem. maxime cum reuerentiam tuam perficiendo
aduersum hos ipsos paganos undecimo libro insistentem —
quorum iam decem orientes radii mox ut de specula ecclesia-
12 sticae claritatis elati sunt toto orbe fulserunt — leui opusculo
occupari non oporteret et sanctus filius tuus, Iulianus Cartha-
giniensis, seruus Dei, satisfieri super hac re petitioni suae
13 eadem fiducia qua poposcit exigeret: dedi operam et me ipsum
in primis confusione pressi. cui plerumque reputanti super
p. 5 modum exaestuauisse praesentium clades temporum uide|bantur.
14 nanctus sum enim praeteritos dies non solum aeque ut hos
graues, uerum etiam tanto atrocius miseros quanto longius a
remedio uerae religionis alienos: ut merito hac scrutatione
claruerit regnasse mortem auidam sanguinis, dum ignoratur
religio quae prohiberet a sanguine; ista inlucescente, illam

1 secula B^m || re^p^perissem P reperisse B^t repperisse B^m 3 adversus B || insistentem] R^2B existent*e (*una littera erasa et e fin. ex parte in ras.; corr. 1 m.*) P existentem R^1D 4 iam (i *in ras.*) P || decim B || orientis D || radii* (s *eras.*) P || ut (t *in ras. m. 2*) R || *e^c^lesiasticæ (a *eras.;* c *m. ut uid. 1*) P ecclesiasticę (l *in ras. m. 2*) R aeclesiasticae B ecclisiastici D 5 sunt *om.* B 6 occupare D || ⟨et sanctus⟩ B || karthaginiensis P karthaginⁱnsis (e 2) R chartaginiensis B cartaginiensis D 7 seru⟨us dei satis⟩fieri B || pe*titioni (p *post* pe *eras.*) P petitiones (e *altera in* i *corr. m. 2*) R petitionis B pitioni (*coniunctum cum* re) D 8 eade⟨m fid⟩ucia B || popiscit D poposci^et^* P^2 (*sic*) 9 imprimis R^2 || confussione B || pr*essi R praesi B || supra *v* 10 modo D || exęstuabisse (*corr. 1 uel 2 m.*) P exaestuabisse (b *in* u *corr. 2*) R || uidebantur (n *eras.*) P 11 na*ctus (*eras.* n) PR || enim sum *h* || enim] autem B || praeteritus D || deque (d *eras.*) P eque R^1 || hoc (*corr. 1 aut 2 m.*) P 12 grauis R^1 || misseros B 13 uere D || relegionis P^a || scratatione D 14 regnassæ (a *altera eras.*) P || a^ui^dam (ui *m. 1 aut 2*) P pauidam B^t || ignorator D 15 rel^i^egio P || q: D || prohiberit D || istā *a. ras.* R || inlucescente] B inlu^ci^scente (*m. 1*) D conlucescente P c^i^onlucescente* (e *prima ex* i *corr.; eras.* m) R || illa D

constupuisse; illam concludi, cum ista iam praeualet; illam
penitus nullam futuram, cum haec sola regnabit: exceptis 15
uidelicet semotisque illis diebus nouissimis sub fine saeculi
et sub apparitione Antichristi uel etiam sub conclusione iudicii,
quibus futuras angustias, quales ante non fuerint, dominus
Christus per scripturas sanctas sua etiam contestatione prae-
dixit, cum secundum ipsum quidem qui et nunc et semper est 16
modum uerum apertiore ac grauiore discrimine, per intolera-
biles tribulationes temporum illorum sanctos probatio, impios
perditio consequetur. ¹et quoniam omnes propemodum tam p. 6 1
apud Graecos quam apud Latinos studiosi ad scribendum uiri,
qui res gestas regum populorumque ob diuturnam memoriam
uerbis propagauerunt, initium scribendi a Nino Beli filio, rege
Assyriorum, fecere — qui cum opinione caeca mundi originem 2
creaturamque hominum sine initio credi uelint, coepisse tamen
ab hoc regna bellaque definiunt, quasi uero eatenus humanum 3
genus ritu pecudum uixerit et tunc primum ueluti ad nouam

AVCTORES 6 script. sanctas] *euang. Matth. 24, Marc. 13*
cap. 1 § 1.2 *cf. Tertullianus de pallio 2*

1 constupu'sse *P* constipuisse *R¹B* (u *supra* i *priorem erasa in R* || illa *D* || praeuale^re^t (re *2*) Illam *R* praeualit illam *D* 2 p⟨eni⟩tus *B* paenitus *PR¹* || futura *D* || regnauit *B* 3 uidellicet *D* 4 apa-ritione *P^a^* || antechristi *BD* 5 qualis *D* || fuerunt *B* 6 scrib-turas *PB* || sancta^s^ (*corr. m. 1 aut 2*) *P* || sua* (m *ut uid. er.*) *D* 7 cum secundum (non *post* cum *s. s. 1 aut 2 m.*) *P* || secumdum *B* || quide^m^ (m *m. 1 aut 2*) *P* || qui et] qui *D* || est *om. B* 8 modum] munus *D* || uerõm *D* || ac] et *B^t^* || intollerabiles (l *prima erasa*) *R* intolerabilis *D* 9 tribulationis *D* || sanctus *D* || impius *D* 10 per⟨ditio co⟩nsequatur *B* || consequetur (quetur *paene euanuerunt*) *P* consequitur *D* || prope⟨modum t⟩am *B* propemodo tam *D* 11 apud graecos quam *om. D* || grécos quam apud *in marg. add. m. 1 R* || gre-cos *B* || latinus *D* || stu⟨diosi a⟩d *B* 12 regestas *D^a^* || diuturna *D* 13 propagarunt *B* 14 as^s^yriorum (*corr. m. 1 aut 2*) *P* asyriorum *B* assiriorum *D* || facere *R¹* fecire *D* || ceca *B* 15 creaturamque (*fuit* cræat. *ante ras.*) *P* || initiũ *D* || uelint coepisse] uel | incoepisse *D* || uellint *R ante ras.*, *B* 16 hac *B^m^* || diffiniunt *B* || eatinus *BD* 17 pecodum *BD* || uixerit (i *ex corr.*) *P* || et nunc *R¹* et tunc *om. B*

4 prouidentiam concussum suscitatumque uigilarit —: ego initium miseriae hominum ab initio peccati hominis ducere institui, p. 7 5 paucis dumtaxat isdemque breuiter delibatis. Sunt autem ab Adam primo homine usque ad Ninum 'magnum' ut dicunt regem, quando natus est Abraham, anni III·CLXXXIIII, qui ab omnibus historiographis uel omissi uel ignorati sunt. 6 a Nino autem uel Abraham usque ad Caesarem Augustum id est usque ad natiuitatem Christi, quae fuit anno imperii Caesaris quadragesimo secundo, cum facta pace cum Parthis Iani portae clausae sunt et bella toto orbe cessarunt, colliguntur anni II·XV in quibus se inter actores scriptoresque omnium 7 otia negotiaque triuerunt. quapropter res ipsa exigit ex his libris quam breuissime uel pauca contingere, qui originem

AVCTORES 4 magnum *cf. Iustin. 1, 1 § 7* 5 *Hier. chron. Eus. II p. 8. 149. 199 (cf. I p. 90) ed. Schoene* 7 a Nino — 11 II·XV *Hier. a. Abr. 2016, cf. Oros. 6, 21. 22; 7, 2* 11 actores scriptoresque *Sallust. Cat. 3, 2*

EXPILATORES 3 Sunt autem ab Adam — 6 quattuor, 7 a Nino autem — 9 secundo, 10 colliguntur — 11 quindecim *laudant Annales Laureshamenses saec. VIII in.* (*Monumenta Germ. Scriptores I 20*)

1 prudentiam *B* prudentiiā *D* || suscitumque (*emend. m. 2*) *B* || uigilaret *RD*, euigilauerit *Vallic. R 33* (*a. 1464*) euigilarit *v*; *h. l.*: EXPL PFATIO SEQVENTIS OPERIS *G* 2 misseriae *B* || peccati (*s. s.* primi, *m. 1 ?*) *R* peccantis *v* || docere *B* 3 isdemque] *PR* hiisdemque *B*ᵗ isdemquibus *B*ᵐ hisdemque *D* 4 primum hominem *D* 5 abrahaam *B* || III·CLXXXVIIII· *et in mg. litt. rubris* tria mil centū octoginta quatt *m. coaeua R* tria milia centum octuaginta quattuor *D* 6 onibus *P*ᵃ || historio grafis *P* istoriografis *R* hystoriographis *B* || omisi *B* || sunt *in fine uersus, fort. a m. recentiore B* 7 a nino] Anno *D* || abrahaam *B* ᵃᵇabraham (*corr. m. 1 aut 2*) *P* ab abraham *R* || agustum *D* 9 quadragensimo (d *add. marg.*) *B* quadragi*simo (*er.* s) *D* || parthis *P* (*m. saec. X–XI in marg. not.*: in VI libro) 10 su⟨nt et⟩ *B* 11 ⟨anni⟩ *B* || *in mg.* duo mil (*litt. rubr.*) decus quinquies (*nigris*) *m. coaeua R* ⟨I⟩I·XU *B* duo milia quindecim *D* || inter se *B* || auctores *R*²*B* || scribtoresque *PR*¹ scribto⟨resque⟩ *B* 12 negotiaq: treuerunt *D* || exegit *D* || hiis *B* 13 breuissimae *D* || adtingere *h* || qui] eorum qui *R*² || origine *D*

mundi loquentes praeteritorum fidem adnuntiatione futurorum
et post subsequa probatione fecerunt: non quo auctoritatem 8
eorum cuiquam uideamur ingerere, sed quo operae pretium sit
de opinione uul|gata quae nobis cum omnibus communis est p. 8
commonere. primum quia si diuina prouidentia, quae sicut 9
bona ita et iusta est, agitur mundus et homo, hominem autem,
qui conuertibilitate naturae et libertate licentiae et infirmus
et contumax est, sicut pie gubernari egenum opis oportet ita
iuste corripi inmoderatum libertatis necesse est, iure ab initio 10
hominis per bona malaque alternantia, exerceri hunc mundum
sentit quisquis per se atque in se humanum genus uidet;
deinde cum ab ipso primo homine peccatum punitionemque 11
peccati coepisse doceamur; porro autem cum etiam isti de
mediis temporibus inchoantes, quamuis superiorum nusquam
meminerint, nihil nisi bella cladesque descripserint — quae 12
bella quid aliud dicenda sunt, nisi uergentia in alterutrum
mala; mala autem huiusmodi quae tunc |erant, sicut et nunc p. 9
sunt in quantum sunt, sine dubio aut manifesta peccata sunt

1 loquentis *D* linquentes *R*² linquentes *B* || annuntiatione *PR* 2 sequa *R*¹ || fecirunt *D* || quod *R*² || au^c^toritatem (u *e* li *ut uid. ras. corr.;* c *s. s. a m. 1 aut 2*) *P* auctoritate *BD* 3 uidiamur *D* || sed (d *m. 2 in ras.*) *P* || quod (d *2 in ras.; ex* t *?*) *R* || opere *P* (*ubi fuerat* õpere), *RBD* || praetium *R ante ras.*, *B* praecium *D* || *ante* De *interpunctio ut uid. erasa R* 4 q; *D* 5 Commouere (*sic*) primum *D* || quia si] quasi pa *B* || *prouidentia *R* 6 bona *om. B*, *ad* bona *in marg.* ł pia *m. ant. R* || ita] pia ita *B* ita pia *h* || autem *om. B* 7 licentiæ (æ *m. 2 in ras.*) *P* licenciae *D* || imfirmus *B* 8 gubernare *D* || aeginum *B* || opis] copiis *P* **opi*s (*ex* chopiis*?*) *R* || ita] ita et *R*² 9 corripe *D* || imm. *R*² inmoderatę (ę *m. 2 in ras.*) *P* moderatum *B* || ab initium *D* 10 bon*a *P* || alternantia *D* || exer⟨ceri⟩ *P* exercire *D* 11 per ⟨se⟩ *P* || adque *P*¹*B* 13 doceamus *R*²*B*^m^ || ⟨etiam⟩ *B* || iste *D* || dimediis *R*¹ 14 inchoante⟨s quam⟩uis *B* || superiorem *D* 15 mimenerunt *D* || ⟨nihil⟩ *B* || discriberит (*sic*) *P*¹ describserint *P*²*B* discripserunt *D* || que (-ę 2) *P*¹ 17 autem (au *m. 2 in ras.*) *P* || huius mumdi *in* huius modi *corr. P* || quae***tunc (e *et* t *in ras. m. 2*) *P* || et *om. D* || nuc *P*^a^ 18 quantum sunt] quantum *D* || dubium *D* || manefesta *D*

13 aut occultae punitiones peccatorum —: quid impedimenti est
nos eius rei caput pandere, cuius illi corpus expresserint, et
priora illa saecula, quae multo numerosiora monstramus, uel
tenuissimo testari relatu similes miserias pertulisse?
14 Dicturus igitur ab orbe condito usque ad Vrbem conditam,
dehinc usque ad Caesaris principatum natiuitatemque Christi
ex quo sub potestate Vrbis orbis mansit imperium, uel etiam
usque ad dies nostros, in quantum ad cognitionem uocare
15 suffecero, conflictationes generis humani et ueluti per diuersas
partes ardentem malis mundum face cupiditatis incensum e
16 specula ostentaturus necessarium reor, ut primum ipsum ter-
rarum orbem quem inhabitat humanum genus, sicut est a
maioribus trifariam distributus deinde regionibus prouinciisque
17 determinatus, expediam; quo facilius, cum locales bellorum
morborumque clades ostentabuntur, studiosi quique non solum
rerum ac temporum sed etiam locorum scientiam consequantur.

§ 14 *cf. Oros. 1, 21 § 20*

1 punitionis *D* || inpedimeti (n *s. s.*) *P* inpedimenti R^1 impidimenti *D* impedimento B^1 2 nus *D* || caput (t *ex* d *corr. 2*) *R* capud *B* || expraeserint *B* 3 multo (o *ex* a *corr. 2*) *R* || numorosiora *D* || mons·trams (*compend.*) P^1 monstrams P^2 monstramus R^1 monstrauimus R^2B monstrabimus *Dv* 4 tenu's simo *P* tinuissimo *B* || relatu (r *m. 2*) *P* || similis (e *s. s.*) *P* || misserias *B* || *Post* pertulisse *titulus rubris litteris exaratus hic* ORMESTAE INCP UOLUMEN PRIUM DE TRIUM PARTIUM TERRAE INDICIO *sequitur in B* *Nouo uersu pergit P* (*cuius in marg. m. fort. 1:* usque huc prologus), *in marg.* Incipit lib primus R^2 5 orbe] urbe *D* || condito] condita *D* || urbe *D* 6 pricipatum (n *m. 2*) *P* || natiuitateq; *D* 7 orbis] urbis *D* || permansit *v* 8 uocare] P^1R^1D *s. s.* l uacare *m. 3 P* uacare R^2Bv 9 sufficero *P, B ante corr.*, *BD* || conflictationis *D* || et *s. s. P* 10 mali(s) (s *m. 2*) *P* malis *om. B* || m⟨und⟩um *B* || e *om. B* 11 ⟨ostent⟩aturus *B* || primo *B* 12 orbem] urbem *D* 13 trifaria *D* trifarie P^bR (*an* æ?), *B* || distributus] ς*v*, distributum *PRBD* 14 determinatus] ς*v* determinatum *PBD* (de *s. s.*) terminatum *R* 16 tempo*rum (o *eras.*) *P* || se*d *P* || scientia *D*

[1]Maiores nostri orbem totius terrae, oceani limbo circumsaep- p. 10
tum, triquetrum statuere eiusque tres partes ASIAM EVROPAM 2
ET AFRICAM uocauerunt, quamuis aliqui duas hoc est Asiam
ac deinde Africam in Europam accipiendam putarint.
ASIA tribus partibus oceano circumcincta per totam trans- 2
uersi plagam orientis extenditur. haec occasum uersus a dextra 3
sui sub axe septentrionis incipientem contingit Europam, a

AVCTORES *cf. de hac chorographia Muellenhoff, Weltkarte des Augustus, Kiel 1856 p. 13 sqq.; Partsch, die Darstellung Europa's in dem geogr. Werke des Agrippa, Breslau 1875, p. 10—17*

EXPILATORES *Totum fere capitulum* (§ 1 — 105) *repetiuit 'Descriptio orbis tripertiti' ed. in I. Gronouii Mela a. 1696 p. 50—67, cuius usus sum codice Vindob. Lat. 181* (𝔅) 1—4 Maiores—putarint] *pro his habet Descriptionis auctor ea quae secuntur:* Hanc quadripertitam totius terrae continentiam hii qui dimensi sunt longe citroque maiorês nostri tripertitam reputari definierunt inuestigantes uniuersum orbem oceani maris lymbo circundatum easque tres partes Asiam Europam et Africam reputarunt. Quamuis non defuerunt qui duas partes, sicut diximus, perhiberent Asiam et Europam; Africam uero in Europa adiciendam definierunt, quia et spatio latitudinis ęget et caeli male subiacet clymati, laborans aëribus suis, uenenis fucisque repleta inmanium et incognitarum humano generi innumerabilium bestiarum. Sed ad propositum remeantes, absque ullorum praeiudicio qui hoc omne totum duas partes esse uoluerunt tripertitam diuisionem dicere incipiam 𝔅 1 Maiores —3 uocauerunt *compilauit additis* ut refert Orosius *Iordanis Get. 1* 7 a sinistra — p. 10, 2 habet *uidetur adhibuisse Isidorus Orig. 14, 3, 1*

1 *nulla rubrica in PRBD maiore littera incipiunt PR* || maioris *D* || urbem *D* || totus *P*ᵃ tutius *D* || oceano *B*ᵗ || circumsęptum *A* circumseptum (tu̇m *B*) *RBD* circumseptem *P* 2 triquetrum] *A* tri que drum *P*¹ triquatrum 𝔓¹ triquadrum *P*²*RB*ᵗ*D*𝔓²*v* tridrum *B*ᵐ || statu*ere (*eras.* a) *P* statuerunt 𝔓 || ASIAM] *quae huiusmodi characteribus expressi in hoc cap.* (*exceptis §§ 15—50 ubi ipse suppleui*) *omnia litteris maiusculis rubris scripta sunt in P* || eurupam *D* 3 affricam *B* africa *D* 4 affricam *B* || in europa adiciendam 𝔅 || europa *R*² eurupa *D* || accipienda *D* || putauerint *B* 5 oceano *om.* 𝔅 || cir**cumcincta (*fuitne* cim- ?) *D* || transuersi] tyrani 𝔅 6 plagam *corr. ex* plagā̃ *P* || *uerba* a dextra — p. 10, 1 autem *om.* 𝔅 || ad *D* || dextera *BD* 7 axe (e *in ras.*) *R* || septentrionis] *D*, *R*² (en *ex* ēp *corr.* ? *R*) septentrionis (*prior* n *euanida sed certa uisa est Mauio*) *P* septemtrionis *B* || contigit (-tin- *3*) *P*¹ || eurupā (˜ *m. 2*) *D*

p. 11 sinistra autem Africam |dimittit, sub Aegypto uero et Syria
mare nostrum quod Magnum generaliter dicimus habet.
4 Evropa incipit ut dixi sub plaga septentrionis, a flumine
Tanai, qua Riphaei montes Sarmatico auersi oceano Tanaim
5 fluuium fundunt, qui praeteriens aras ac terminos Alexandri
Magni in Rhobascorum finibus sitos Maeotidas auget paludes,
quarum inmensa exundatio iuxta Theodosiam urbem Euxinum
6 Pontum late ingreditur. inde iuxta Constantinopolim longae
mittuntur angustiae, donec eas mare hoc quod dicimus Nostrum
7 accipiat. Europae in Hispania occidentalis oceanus termino est,
maxime ubi apud Gades insulas Herculis columnae uisuntur et
Tyrrheni maris faucibus oceani aestus inmittitur.

auctores § 4 sq. *cf. Muellenhoff p. 15, Partsch p. 17* § 5 aras.. Alex. *cf. Oros. 7, 2*

expilatores 3 Europa — 6 paludes *uidetur adhibuisse Isidorus Orig. 14, 3, 1* 10 Europae — 12 inmittitur *adhibuit Isidorus Orig. 14, 4, 2* 11 Herc. — 12 inmittitur *compilauit Isidorus Orig. 14, 6, 7*

1 sinestra *B* || affricam *R ante ras., B* || demittit *BD* || egypto *P* || uero *om.* 𝔅 || syriam| (m *eras.*) *P* sina 𝔅 2 |mare (m *m. 2*) *P* || nostro *D* || habet *om.* 𝔅 3 Europae incipit initium 𝔅 || eurupa *D* || incepit *D* || ut dixi *om. D*𝔅 || d⟨ixi su⟩b *B* || plaga* (*er.* s *ut uid.*) *D* || septemtrionis (-ẽ- *P*) *PR*^{1}*B* septemtrionali 𝔅 || fluuio 𝔅 4 tana⟨i qua ri⟩ffei *B* || rifei *PR* riphei (t *m. 2*) *D* riphei 𝔅 || montis ardua saromatico aduersu 𝔅 || ta⟨nai⟩m *B* tanain 𝔅 5 infundunt *B* 6 magni macedonis 𝔅 || rhobascorum] *PR*^{2}*D* (h *expunxit D*^{1}) rhoboschorum (-corum *R*) *R*^{1}*B* robascorum 𝔅; roxolanorum *v* || sitos] *P*^{1}*D* situs *P*^{2}*R*^{a}*B*𝔅 sitas *R*^{b} *male probatum a Grubitzio p. 12* || meotidas *PRBD*𝔅 7 inmensa] *PR*^{1}*BD*𝔅 imm- *R*^{2} || exunducio (-utio *m. 2*) *D* inundatio 𝔅 || theosiam *P*^{a} theodisiam *D* || euxenum *B* etsinum 𝔅 8 pontus 𝔅 || ingeditur (r) *P* || inde] *om. B*, hinc 𝔅 || constant inupolim *in* constanti*nopolim *corr. m. 2 P* || longe *PD*𝔅 **** | longe (e *in* ę) *R* inde longe *B* 9 mittuntur] *P*^{2}*R*^{1}*D* (*puncto intra* n *posito, m. 1? R*) mittutur *P*^{1} emittuntur *R*^{2}*B* mittunt 𝔅 || doneceas *in* donec eas *corr. m. 2 P* 10 eurupae (a *in ras. m. ut uid. 2*) *D* cui europae 𝔅 || oceanos *P*^{a} || termino] *PR*^{1}*BA*𝔅 terminos *D* terminus *R*^{2}*,fh* 11 maxime—uisuntur] aput gades insulam ubi herculis uisuntur columnae 𝔅 || maximę *ante ras. R* Maximae *D* || hercule**s (i *ut uid. er.*) *D* || columnę *ante ras. R* columpnae *B* columnęa (*corr. m. 2*) *D* 12 tyrrae (h ni) (*corr. m. 2*) *P* tyrrhęni *ante ras. R* tyrreni *D*^{1} terreni *D*^{2} || oceania estus (-ia ęs- *corr. m. 2*; *cetera id genus deinceps non adnotabo*) *D* || ocæani *P* ocęani *ante ras. R* || immittitur *R*^{2}

AFRICAE principium est a finibus Aegypti urbisque Ale- 8
xandriae ubi Parethonio ciuitas sita |est, super mare hoc p. 12
Magnum, quod omnes plagas terrasque medias interluit. unde 9
per loca quae accolae Catabathmon uocant haud procul a castris Alexandri Magni et super lacum Chalearzum, deinde iuxta superiorum fines Auasitarum missa in transuersum per
Aethiopica deserta meridianum contingit oceanum. termini 10
Africae ad occidentem idem sunt qui et Europae, id est fauces
Gaditani freti. ultimus autem finis eius est mons Athlans et 11
insulae quas Fortunatas uocant.

Et quia breuiter generales tripertiti orbis diuisiones dedi, 12

EXPILATORES 1 Africae — Aegypti *compilauit Isidorus Orig. 14, 5, 3* 6 missa—7 oceanum *adhibuit Isidorus Orig. 14, 5, 3* 9 ultimus —Athlans *adhibuit Isidorus Orig. 14, 5, 3* 11 et quia—p. 12, 2 curabo] Breuiter trium inter se partium diuisiones diximus. Sed ne quid ad plenissimam instructionem desit, ipsarum quoque partium regiones situs et prouinciarum terminos demonstrabo, ut absque fastidio uniuersa lector agnuscat (*sic*), uel numerum gentium commanentium. Incipit situs Asiae prouinciae cum limitibus et populis suis 𝔅

1 affricae *B* || aegypti · urbis (i *et* u *m. 2 in ras.*) quae (a *eras.*) *P* || urbisque] urbis 𝔅 2 parethonio] *R*¹*DA* paret|honio *P*¹ pare∗|thonio (*sic saepe*) *P*² ∗parethonio̅ (*ante* p *eras.* f *itemque ante s. scriptam* h) *R*² parethonium *B* partheno 𝔅; *fort.* paraetonion *scripsit;* paraetonium *v* || hoc·mare *BD*𝔅 3 -que] *ex* quae *corr. P* || Inde *R*²; unde *et in marg.* u, *littera cui corrigendae adscripta sit non indicata B* 4 per] et per *D* || quae] q: *D* || acole *R*¹, *om.* 𝔅 || catabathmon] *R*¹*BD*𝔅 (catabath mon *R*¹) cathabathmon *PR*² || haut *PR*²*BD* iam 𝔅 || a castris (a c *m. 2 in ras.*) *P* 5 alexandri (exandri *in ras.*) *P* || et] ei 𝔅 || chalearzum] *PRBD* chalearsum *A* galearum 𝔅 caleartium *h* (Κλέαρτος *Ptol. 4, 5, 20*) 6 superiorum (um *in* es *m. 1*) 𝔅 || finis (*corr. m. 2*) *D* || abasitarum *R*² auasitor (*sic*) *B* || missam (s *altera e corr.*) *B* || transuersum (transu *in ras.*) *P* 7 æ thiopica *P* aethyopica *B*ᵐ aethiopia 𝔅 || oc∗eanum (*er.* a) *R* || terminus africae ipse est qui et europae 𝔅 8 affricae *B* || idem] *PRBD* 9 freti *om.* 𝔅 *ad* freti *adscripsit* ti *clarius ut uidetur has litteras indicaturus B*ᵐ || mons (⁝ *erasa*, ns *ex corr. m. 2*) *P* || athlans] *P*, *R* (*sed* n *eras.*), *B*𝔅 athans *D*¹ atlans *A* 10 insulas *PR*¹ || quas (a *ex* o *corr. m. 2*) *R* || furtunatas *BD*²𝔅 furtunatus *D*¹ 11 et quia — p. 12, 2 curabo] *de* 𝔅 *uide supra* || generalis breuiter (*transposuit m. 2*) *D* || diuisionis *D*¹

ipsarum quoque partium regiones, sicut pollicitus sum, significare curabo.

13 Asia ad mediam frontem orientis habet in oceano Eoo ostia p. 13 fluminis Gangis, a sinistra promunturium Caligar|damana, cui subiacet ad Eurum insula Taprobane, ex qua oceanus Indicus 14 uocari incipit; a dextra habet Imaui montis — ubi Caucasus deficit — promunturium Samarae, cui ad aquilonem subiacent ostia fluminis Ottorogorrae, ex quo oceanus Sericus appellatur.

15 In his finibus India est, quae habet ab occidente flumen Indum, quod Rubro mari accipitur, a septentrione montem

EXPILATORES 9 India — p. 13, 3 plurimis *adhibuit Isidorus Orig. 14, 3, 5* 10 Indum — accipitur] 'Indus, qui, ut dicit Paulus Orosius, in mare Rubrum ingreditur' *Anon. Rauennas p. 50, 16 Parthey*

1 quoquæ (a *eras.*) *P* || parcium D^1 || regionis D^1 || pullicitus *D* 3 a media fronte 𝔅 || **ad (a *in ras.*; *fuit fort. magna* A) *R* || fronte morientis R^1 (-ẽ *or- R^2) || orientis habet] in oriente h*bet (a *supra ras. 1; s. s.* respiciendo ad occidentem *2*) 𝔅 || **eoo *R* eo D^1 || hostia *B*𝔅 4 ganges PR^1 gangis R^2 gantis *B* || a sinistro *PR* a sinestra *B* || promunturium] *A* promuntorium *PD* promuntorium (u *prior in* o *corr. sed mox radendo restituta*; *item § 14*; ct *m. 2*) *R* promontorium *B*𝔅 || caligardamana] PRB^mD^1 caligardamina B^t caligardãnaũ D^2 caligardã 𝔅 5 subiacit *D* || qua] quo 𝔅 || indus oceanus *B* 6 uocitari 𝔅 || incepit *D* || dextram *D* || imaui] PR^1B timaui R^2D (Timaui *fluuii fort. memores ex Vergilio*) timani 𝔅, Imai *v*; *cf. Lassen, ind. Alt. 1, 17* || montis] PRB^tD, montes $B^m v$, montis iugum 𝔅 7 difficit *B* defecit *D* || promunturium] PR^1 promuncturium (u *prior ut supra u. 4*) R^2 promontorium *BA* promenturium (o *pro* e *2*) *D* ad promontorium 𝔅 || samare P^1 samar*ae (i *eras.*) *R* samara P^2BD𝔅 samaram *v* || cui ad aq. subi.] quod aquiloni subiacet ad 𝔅 || cui aua|quilonẽ (*corr. m. 2, fort.* ˜ *quoque m. 2*) *D* || aquilonem] i *add. m. 2 in P* 8 hostia *B* || ottorogorrae] P^1 (-æ), R^2 (ę), B^t ottorogurrae B^mD^1 ottorogorsæ P^2 ottorogorsę (*uel* oct-) R^1 octorogorrae D^2 octocordis 𝔅; *cf. Lassen, ind. Alt. 1, 511. 846, Müllenhoff, Weltkarte p. 15, Rohde, Griech. Roman p. 218* || syricus *BD* || appellantur D^1 9 hiis *B* || india] prouincia india 𝔅 || quae] que *D* || ab occidente] ab oriente 𝔅 10 robrum *D* || mari* (*er.* a) *R* || excipitur *v* || septemtrione (m *in* n *radendo corr., itemque § 18 et 20 PR*) *PR*𝔅 || monte *D*

Caucasum; reliqua ut dixi Eoo et In|dico oceano terminatur. p. 14
haec habet gentes XLIIII, absque insula Taprobane, quae habet
decem ciuitates, et absque reliquis insulis habitabilibus plurimis. 16
A flumine Indo, quod est ab oriente; usque ad flumen
Tigrim, quod est ad occasum, regiones sunt istae: ARACHOSIA 17
PARTHIA ASSYRIA PERSIDA ET MEDIA, situ terrarum montu-
oso et aspero. hae a septentrione habent montem Caucasum,
a meridie mare Rubrum et sinum Persicum, in medio autem 18
sui flumina praecipua *H*ydaspem et Arbim. in his sunt gentes
XXXII. sed generaliter Parthia dicitur, quamuis Scripturae 19
Sanctae uniuersam saepe Mediam uocent.

AVCTORES 9 Arbim *cf. Partsch p. 16* 10 Scripturae S.] *Ierem. 51, 28; 1 Mac. 6, 56; 14, 1. 2*

EXPILATORES 2 insula — 3 ciuitates] 'insula quae dicitur Taprobane ualde splendidissima, in qua decem ciuitates fuisse nominatissimas legi, ut testatur mihi Paulus Horosius sapientissimus Orientis perscrutator' *Anon. Rauennas p. 420, 8—12 Parthey* 3 decem ciuitates] *cf. Iordanis 1* 4 A flumine — 10 dicitur *adhibuit Isidorus Orig. 14, 3, 8*

1 causasum *R*[a] || reliqua pars (pars *add. m. 2 in marg.*) *R* reliqua eius 𝔅 || terminatur (*eras.* n *supra* a) *R* terminantur (-atur *m. 2; deinde in fine pag. duo uersus uacui relicti sunt, nisi quod secundi principio* gent..[es ?] *erasum est*) *D* terminantur 𝔅 2 quadragenta quatuor *D* numero XLIIII 𝔅 || insola *D* || tapro ba·neque habet *D* || quae habet — 3 plurimis] quae habet [*omissis* decem ciuitates et absque] reliquis ciuitatibus quae in aliis habitabilibus insulis illic sunt 𝔅 3 decim *B* || insolis *D* || quā plurimis *R*[2] 4 quod] qui 𝔅 || usquę *P*[a] 5 tygrin *B* tygrim et caucasum 𝔅 || quod est ad occasum *om.* 𝔅 || ab occasu *BD* || regionis *D* || istae *om.* 𝔅 || aracosia *PD* taracosia 𝔅 aracasia 𝔎 aracusia 𝔏𝔐 6 parthya *B*[m] *om.* 𝔅 || asiria *D* asyria *B* syria 𝔅 || media et persida 𝔍 || persida] *PRB*𝔅 (*item Dimensuratio prouinc. 2 et Excerpta Barbari p. 187, 3 Schoene*) perseda *D* persis *v* (persis *Orosius, ubi ex alio fonte, 3, 2 § 11*) || montuoso] *PRB*𝔅 montusu *D* 7 hae* *R* haec 𝔅 || septemtrione *P*[1]*R*[1] (*sic* m *ubique* 𝔅) 𝔅 || habet 𝔅 8 meridie (e *fin. ex* æ *ut uid corr. m. 3*) *P* meridiae *D* || *uerba* et sinum *usque ad § 20* mesopotamia est *in ras. m. 1* [*fort. potius m. 2* MAV] *P* 9 sui] sui habet 𝔅 || praecipua] principalia 𝔅 || ydaspem *PRBD* idaspem (-en 𝔎) 𝔅𝔍 || arbem *D*𝔍 caruim 𝔅 || hiis *B* || sunt] inhabitant 𝔅 10 trigenta duae *D* ·XXX·III· *ante ras. R* || parthya *B* || dicetur *D* || quantumuis *v* || scr. s. un.] uniuersae scripturae 𝔅 || scribturae *B* 11 sepe *B* || moediam *D* || uocant 𝔅

20 A flumine Tigri usque ad flumen Euphraten MESOPOTAMIA
est, incipiens a septentrione inter montem Taurum et Caucasum.
21 cui ad meridiem succedit Babylonia, deinde Chaldaea, nouissime
Arabia Eudaemon, quae inter sinum Persicum et Arabicum
22 angusto terrae tractu orientem uersus extenditur. in his sunt
p. 15 gen|tes XXVIII.
23 A flumine Euphrate, quod est ab oriente, usque ad mare
Nostrum, quod est ab occasu, deinde a septentrione id est a
ciuitate Dagusa, quae in confinio Cappadociae et Armeniae
sita est haud procul a loco ubi Euphrates nascitur, usque ad
24 Aegyptum et extremum sinum Arabicum, qui ad meridiem
longo angustoque sulco saxis insulisque creberrimo a Rubro

EXPILATORES 1 Mesopotamia — 4 Eudaemon *compilauit Isidorus Orig. 14, 3, 13* 3 Babylonia, Chaldaea, 11 sinum Arab. *hinc ut uid. Dicuil 2, 6; 2, 4* 4 quae inter — 5 extenditur *compilauit Isidorus Orig. 14, 3, 15* 7 A flumine — 12 angustoque *epitomauit Isidorus Orig. 14, 3, 16* (*cui illa* 12 longo — creberr. *ad Syriam spectare uisa sunt*)

1 flumene *D* fluuio 𝔅 || tygrin *B* tigris *sed* s *add. m. 2 R* tigris *D* tygris 𝔅 || eufraten *PRBD* eupraten 𝔅 || mesopotania *R*¹ 2 septemtrione *P*¹*R*¹*B*𝔅 septemtrionem 𝔎 3 cui ad mer. succ.] cuius a meridie sequitur 𝔍 || a meridie 𝔅 || meridiem (i *altera corr. ex* c, e *altera ex* ae) *P* || succidit *D* || babillonia *B* babilonia *D* abaquilone (*praecedente uacuo spatio circ. 10 litt. capaci*) 𝔅 || chaldea *BD* caldea *PR*¹𝔅𝔎𝔏¹𝔐 c^h^aldea *R*²𝔏² || nouisime *B* 4 arabi^a^ *P* || eudemon *PRBD*𝔅 eudaemon est 𝔎 eodemon 𝔏 eodem^on^ (on *m. prisca*) 𝔐 || *pone* persicum in *mg.* et sinū *m. 2 sed eras. R* || arabicum] *PR*¹ sinum arabicum *BDA*𝔅 5 agusto *D*¹ angusta 𝔎 || tracto *D* tractatu 𝔎 tractum 𝔐 || hiis *B* || sunt *om. B*¹ 6 XXVIII] *PR* uiginti octo *D* XXUII · *B* XXXIII 𝔅 7 a] item a 𝔅 || eufrate *PRBD*𝔍 euphraten 𝔅 || usquę *P*¹ 8 occasu (u *ut uid. ex* aı) *P* ^oc^casu (oc *m. 2*) *R* || de^inde^ (*corr. m. 2*) *D* || septemtrione *PR*¹ a septemtrione et Euphrate 𝔅 9 dagusa] *PR* dacusa *DA* decusa *B* dacus eufrates 𝔅 || quae] qui 𝔅 || cappodociae *B* || et armeniae *om.* 𝔅 || arminiae *D* armin. 𝔐¹ 10 sita] situs 𝔅 || aut *corr. m. 2 in* haud *R* haut *B* aut *D* || eufrates *PRBD* || usque] quae *PR*¹ 11 egyptum *D* || qui] *Grubitz* qui** (*er.* · ẽ ·) *R*ᵇ qui est *PR*ᵃ*BD*𝔅*v* || a meridie 𝔅(𝔍) 12 -que] -quae *ante ras. PR* || ins. — p. 15, 1 mari] inclusus usque ad rubrum mare 𝔅 || -quę *P*ᵃ || crebrrimo *B*ᵃ

mari id est ab oceano occasum uersus extenditur, Syria generaliter nominatur, habens maximas prouincias Commagenam Phoeniciam et Palaestinam, |absque Saracenis et Nabathaeis, p. 16
quorum gentes sunt xii.

In capite Syriae Cappadocia est, quae habet ab oriente Ar- 25
meniam, ab occasu Asiam, ab aquilone Themiscyrios campos et mare Cimmericum, a meridie Taurum montem, cui subiacet Cilicia et Isauria usque ad Cilicium sinum, qui spectat contra insulam Cyprum.

Asia regio uel, ut proprie dicam, Asia minor absque orien- 26
tali parte qua ad Cappadociam Syriamque progreditur undi-

expilatores 2 hab.—3 Nab. *compilauit Isidorus Orig. 14, 3, 17* 5 in capite — 9 Cyprum *compilauit Isidorus Orig. 14, 3, 37* 10 Asia minor — p. 16, 2 mari *adhibuit Isidorus Orig. 14, 3, 38*

1 mare *D* || uciano *D* || syria (s *in ras. m. 2 ex* S) *R* siria *D*, Syria quae sic *h* Syria quae *in ed. priore ego, servato scil. p. 14, 11* est 2 habet autem in se (ipse *1*, ipsa *2* 𝔐) prouincias 𝔍 || habens] *PRA* habet *BD* hinc sunt (*sic*) 𝔅 (*cf. § 58 et 66*) et habet *G* habetque *h* || prouincias id est 𝔅 || comagenam 𝔎 conmagenam 𝔏𝔐 3 phoniciam (o *in* e, *an in* oe *?*, *corr. m. 2*) *P* phaeniciam *R* phyniciam *B* phiniciam *D* phoeniam 𝔅 pheniciam 𝔎 feniciam 𝔏𝔐 || palestinam *PRBD*𝔅𝔍 || saracinis *D*𝔅 sarracenos 𝔍 || nabatheis *PRB* ^na^batheis (na *m. 2*) *D* nauatheis 𝔅 nabatheos 𝔎𝔐 nabat^h^eos 𝔏 4 duodecem *D* numero xii 𝔅 5 sy^n^·æ (sy æ *ex corr., fort. in ras., m. 1*) *P* siriae *D* || cappodocia *B* || est] sita 𝔎 est sita 𝔏𝔐 || que *D* || armoeniam *B*𝔅 arminiam *D* 6 ab occasu asiam *om.* 𝔅 || occosu *D* || them. — 7 cimm.] mare cimericum et themiscirios (hemiscirios 𝔏 imiscirios 𝔎) campos 𝔍 themyscerios *B* themes|cyrios *D* ethemyscirios 𝔅 7 cymmericum *B* cynmericum ab occasu ^minoren^ asiam (minoren *s. s. m. 2 s. xiiii–xv*) 𝔅 || meridiae *D* || taurum *om.* 𝔎 8 cylicia *B* ciliciam 𝔅𝔎 || hisauria 𝔏𝔐 || usquae *ante ras. P* || ad] ad* *ex* acil *statim inter scribendum corr. P* || cilicium] 𝔎 cilicinum *PR* cylicum *B* celicum *D* cilicum 𝔅𝔏𝔐, issicum *v*; *cf. § 96* || spe^t^cat (t *m. 2*) *P* expectat *D*𝔏𝔐 exspectat 𝔅 expectant 𝔎 9 insulā (˜ *euanidum*) *P* insolam *D*𝔏𝔐 insola 𝔎 || ciprum *B*𝔏𝔐 10 ud *B* || propie *P*[a] propriae *D*, *R* (a *eras.*) || asia] *PRD*[2]*A*𝔅 *om. BD*[1] || orientale *D* 11 qua] *PRBD* usque 𝔅 quae *h* || cappodociam *B* || siriam que *D* || greditur *R*[1] procreditur *D*[1] protenditur 𝔅 || undiqui *P*[a]

que circumdata est mari: a septentrione Ponto Euxino, ab
occasu Propontide atque Hellesponto, ad meridiem mari Nostro.
ibi est mons Olympus.
27 Aegyptvs inferior ab oriente habet Syriam Palaestinam, ab
occasu Libyam, a septentrione mare Nostrum, a meridie mon-
p. 17 tem, qui appellatur Climax, et Aegyptum superiorem fluuium-
28 que Nilum, qui de litore incipientis maris Ru|bri uidetur
emergere in loco, qui dicitur Mossylon emporium, deinde diu
ad occasum profluens, faciens insulam nomine Meroen in medio
sui, nouissime ad septentrionem inflexus, tempestiuis auctus
29 incrementis plana Aegypti rigat. hunc aliqui auctores ferunt
haud procul ab Athlante habere fontem et continuo harenis
30 mergi, inde interiecto breui spatio uastissimo lacu exundare
atque hinc oceano tenus orientem uersus per Aethiopica deserta

avctores § 29—33 *cf. Partsch p. 11 sq.*

expilatores 4 Aegyptus — 5 meridie *cf. Isidorus Orig. 14, 3, 27*

1 septemtrione PR^2𝔅 || eoxina (a *in* o *corr. m. 1*) *P* eoxino R^1 euxeno *B* casippino 𝔅 2 propontede *D* || adque *B* adquę (d *corr. in* t *m. 1*) *P om.* 𝔅 hellesponte P^a bellisponto *D* || ad meridiem] *PRA* a meridie (-ae *D*) *BD* || mare *D* 3 ibi] PR^1DA ubi R^2B || olimpus *BD* olimphus *PR* 4 imferior *B* || ab oriente habet] qui (*sic*) habet ab oriente 𝔅 || ab] hab *ante ras. P* || siriam *D* || palestinam *PRBD*𝔅 5 lybiam *PR*𝔅 libiam *B* libeam *D* || septemtrione PR^a𝔅 || nostrum] tyrrenum 𝔅 || meridiae *D* 6 elimax PR^1 ęlimax (a *s. s. fort. m. 1*) R^2 clymax *BA* || et *om.* 𝔅 || aegyptus 𝔅 || superior est qui habet fluuium nylum 𝔅 7 nylum B^m 8 qu[i] *P* || morsilonen porium *D* mons silonporium 𝔅 || misolon B^t moys·|se· B^m || deinde *in ras. m. 1 B* 9 occasu *P* || faciens] *PRB* facit *D*𝔅 faciensque *v* || insolam *D* 10 nouisime *B* || a septemtrione 𝔅 septemtrionem *PR* || imflexus B^m infestus 𝔅 || actum *D* actus 𝔅 11 plagam (*punctum fortuitum esse potest*) *D* || regat *D* || auctoris *D* || ferunt *om.* 𝔅 12 haut *PB* aut R^1D || athlante] *PRBD*𝔅 atl. *A* || habere fontem] monte habere fontem dicunt 𝔅 || arenis *RB*, terrae 𝔅 13 inmergi 𝔅 || interiecto (ter *in ras. m. 1*) *D* || spacio *D* || uastissimo] latissimo 𝔅 || lucu *D* || enundare B^t exundans 𝔅 14 adque *BD* adquę P^1 || hinc *om.* 𝔅 hinc oceano tenus] in oceanum 𝔅 || tinus *B* || aethiopia P^aR^1 aethyopica B^m ethiopica *D*

prolabi rursusque inflexum ad sinistram ad Aegyptum descen-
dere. quod quidem uerum est esse huiusmodi fluuium magnum, 31
qui tali ortu talique cursu sit et re uera omnia Nili monstra
gi|gnat; quem utique prope fontem barbari Dara nominant, p. 18
ceteri uero accolae Nuhul uocant; sed hic in regione gentium, 32
quae Libyoaegyptiae uocantur, haud procul ab illo fluuio, quem
a litore maris Rubri prorumpere diximus, inmenso lacu acceptus
absumitur; nisi forte occulto meatu in alueum eius, qui ab 33
oriente descendit, eructat.

Aegyptvs svperior in orientem per longum extenditur. 34
cui est a |septentrione sinus Arabicus, a meridie oceanus. p. 19
nam ab occasu ex inferiore Aegypto incipit, ad orientem Rubro
mari terminatur. ibi sunt gentes xxiiii.

Et quoniam meridianam partem uniuersae Asiae descripsi- 35
mus, superest ut ab oriente ad septentrionem pars quae restat
expediatur.

Mons Cavcasvs inter Colchos, qui sunt super Cimmericum 36

1 prolabitur 𝔅 || rursus inflexus a sinistra 𝔅 || ·quæ *ante ras.* *P* || egyptum *D* || discendere *D* discendit 𝔅 2 est *om.* 𝔅 || magnum] manifestum et magnum 𝔅 3 qui — talique] quid aliud tota lique *D* || et re uera — 4 gignat] ut nilus intellegatur; nam et monstra et cetera similia gignit 𝔅 4 gygnat *B* || quem] qui 𝔅 || utiquę P^a || barbari dara] barbarida 𝔅 || darᴀ (ᴀ *ex* i *statim corr.*) *R* || nom. — 5 uocant] nominatur nylus sicut ceteri accolae uocant 𝔅 5 cęteri *ante ras.* *R* || acculae *BD* || nuhul] *PRBDA* nuchul *Gh* || uogant *D* || gentium] *PRBD*𝔅 gentis *h* 6 libyo-] lybio *PDA*𝔅 libio *RB* libya *v; cf. § 88* || aegyptiae] *PRBD* aegyptia 𝔅*v* || uocantur] *PRBD* uocatur 𝔅*v* || haut *PBD* aut R^1 7 a litore (it *m. 2 in ras.*) *PR* (e *ras. ex* ẽ *R*) || imm. R^2 inmensu *D* 8 adsumitur *B* || occ. m.] in eius meatu occulto 𝔅 oculto P^1 occultu *D* || alueo 𝔅 9 discendit P^1 (*corr. m. 1 aut 2*). *BD*𝔅 || eruptat 𝔅 11 septemtrione *PR*𝔅 || sinos P^aR^1 || miridiae *D* || ocianus *D* 12 imferiore *B* || incepit *D* || ab R^a || ab oriente 𝔅 13 mare *D* || ibi] *PRBD* ubi ϛ*v* || sunt] morantur diuersarum nationum 𝔅 || uiginti quatuor *D* xxxiiii · *B* numero xxiiii 𝔅 14 quoniam] quia 𝔅 || a meridiana parte uniuersam asiam 𝔅 || dicribsimus *P* discribsimus R^1 dis· cripsimus *D* describsimus R^2B 15 ab oriente et septemtrione partes quae restant experiantur 𝔅 || septemtrionem *PR* || quae] que R^1D 17 causasus R^1 || inter (ter *s. s. m. 1*) *P* || cymmericum *B* cim merecum *D* cyrenicum 𝔅

mare, et inter Albanos, qui sunt ad mare Caspium, primum
attollitur. cuius quidem usque in ultimum orientem unum
37 uidetur iugum, sed multa sunt nomina; et multi hoc ipsum
iugum Tauri montis credi uolunt, quia re uera Parcohatras
mons Armeniae inter Taurum et Caucasum medius continuare
38 Taurum cum Caucaso putatur; sed hoc ita non esse discer-
nit fluuius Euphrates, qui, radice Parcohatrae montis effusus,
tendens in meridiem, ipsum ad sinistram, Taurum excludit ad
39 dextram. itaque ipse Caucasus inter Colchos et Albanos, ubi
40 et portas habet, mons Caucasus dicitur; a portis Caspiis usque
ad Armenias pylas uel usque ad fontem Tigridis fluminis
41 inter Armeniam et Iberiam montes Acroceerauni dicuntur; a
p. 20 fonte Tigridis usque ad Carras ciuitatem inter Mas|sagetas et
42 Parthos mons Ariobarzanes; a Carris ciuitate usque ad oppidum
Cathippi inter Hyrcanos et Bactrianos mons Memarmali, ubi
amomum nascitur; a quo proximum iugum mons Parthau
43 dicitur; ab oppido Cathippi usque ad uicum Safrim inter Dahas

AVCTORES § 37 *cf. Partsch p. 12 sqq.*

1 et inter *om. D* || albanus *D* 2 adtollitur *B* adtolli dicitur *D* 3 hoc iugum tauri montem 𝔅 4 montes *D* || parcohatras] *PRA* parco ha trans *D* parchoatras *B𝔅v* 5 armoeniae *B* armaeniae *P* arm∗eniae (*er.* a) *R* arminiae *D* || cacasum P^a 6 taurus 𝔅 || ca^{ea}uso *P* || putatur] existimatur 𝔅 || *in marg.* i, *quae ad quam uocem spectet non liquet, B* || ita non] *PR𝔅* non ita *BDv* 7 eufrates *PRB* || radice] a radice 𝔅 de radice *ςh* || parcohatrae] R^2 parcohatre PR^1DA parchoatrae *Bh* parchoadrae 𝔅 || montes *D* || affusus PR^1 8 in meridiem tendens 𝔅 || meridiaẽ *D* || sinistram (in *in ras. m. 2*) *P* || a dextra 𝔅 9 dexteram *B* || cholchos *PR* || albanus *D* 10 caucasus (c *altera ex* s *corr.*) *P* *om.* 𝔅 || dicetur *D* || a *om. B* || caspis *B* caspi PR^1 caspitis *A* || usque ad armenias pylas uel *om.* 𝔅 11 arminias *D* || pilas *PRD* || tygridis 𝔅 12 arminiam *D* armoeniam 𝔅 || hiberiam *DA* hyberiam *PRB𝔅* || acroceraunі] *BA𝔅* acrocherauni *PR* acroceraunii *Dv* 13 tygridis *B𝔅* || carras] D^a𝔅 charras PR^bBD^bA charas R^k; *fort. scrib.* carrhas || masagitas *B* 14 ariobarzanem sa charris *D* || charris *PRBA* || usque] usque ciuitatem 𝔅 15 cathippi] *DA* cathyppi *B* catippi PR^1𝔅 ċatippii R^2 || hircanos *PRD* hilcados 𝔅 || memormali *B* menalius 𝔅 16 ammomum 𝔅 || parthau] pariao 𝔅 17 dicetur *D* || cathippi] *DA* cathyppi *B* catippi PR^1𝔅 catippii (*sed mox* i *fin. del.*) R^2 || safri 𝔅 saphrim *v*; *cf. tab. Peut.* (*Riese, geogr. p.* XLVIII) || dassacauracas 𝔅 || dᴀhas· (ᴀ *ex* e *2*, *·2*) *R* dachas *B*

Sacarau|cas et Parthyenas mons Oscobares, ubi Ganges fluuius p. 21
oritur et laser nascitur; a fonte fluminis Gangis usque ad 44
fontes fluminis Ottorogorrae qui sunt a septentrione, ubi sunt
montani Paropanisadae, mons Taurus; a fontibus Ottorogorrae 45
usque ad ciuitatem Ottorogorram inter Chunos Scythas et
Gandaridas mons Caucasus. ultimus autem inter Eoas et 46
Passyadras mons Imauus, ubi flumen Chrysorhoas et promun-
turium Samara orientali excipiuntur oceano. igitur a monte 47

EXPILATORES 8 a . . . p. 20, 1 dextra, 7 oberrantes *adhibuit Isidorus Orig. 14, 3, 31*

1 sacaraucas] *PRA* (-cas* *ex* -cass *et in marg.:* ł int̃ dachas tauriocas *m. 2 R*) taraucas *BD* ac Araucas *h; cf. Strabo 11, 511; Ptolem. 6, 14 § 4* (*ubi* Σαραγαυκαί *codices nisi quod* Σαγαραύκαι *cod. Paris. 1402 et Vindob.*); *Ritter 7, 696* || parthyenas] *R²* partyenas *PR¹* parthisinas *B* parthienas *DA* parthenasis 𝔅 || mons osc.] ponsos scouaris 𝔅 || oscabares (o *supra* a) *P* oscobaris *B* oscubares *D* || gantis *B* 2 et laser nascitur] quem et padum [*corrige* phison] dicunt 𝔅 || lacer (s *m. 2* [*m. 1* MAV]) *P* las̶er (*eras.* c) *R* || *haec* a fonte *usque ad* 20, 15 ab africo usque *om., ubi in mg.* hic minus habet *adnot. m. 1, codex* 𝔅, *eundemque lacunam in omnibus eius cosmographiae codicibus a se excussis esse testis mihi est A. Riese* || fronte *D* || gantis *B* ganges *PRA* 3 ottorogarrę (o *m. 2*) *P* octórogorrae (c *in* t *corr. 2*) *R* attorogorre *D* || septẽ trione *PR* || ubi sunt montani *om. D* 4 paropanisadae] *RBDA* paropan*isadae (*una hasta longa erasa antequam scriberetur* i) *P* paropamisadae *v*; *cf. Meineke ad Stephan. Byz.* || a fontibus *om. D* || ottorogor rae *P* octorogorrae (c *in* t *corr. 2*) *R* attorogorre *D* 5 otto goram *P* octo goram *R¹* ottorogoram *DA** || chunos] *B* funos *PR¹A* hunos *R²* hunus *D; fort.* f *ex* h *deprauata et* hunos *scribendum;* hunnos *v* || scytas *PA* scutas *R¹* scythasque *B* scithas *D* et scythas (-itas *R*) *R²ςv* 6 gandaredas *PR* || caucasius *P* caucas*us (*altera* c *ex* s. *corr. 1;* i *eras.*) *R* || ultimum *B* || eoas] (*post* eo *scripserat* s *sed statim corr.*) *D* cos (c *in ras. et* a *s. s. a 1 ut uid. m.*) *P* coas *R¹* eos · as · *A* 7 passyadras] *PRA* passiadras *D* pasiadras *Bv* || imauus] *PRBA* inmauus *D* || çrysoroas *PR* chrisorhoas *B* chrisurhoas *D* || promuturium (*supra infraque* m *priorem correctura* n *erasa;* n *m. 3*) *P* promunturium (u *prima et sec. in* o *corr. m. 2, sed mox* u *prima restituta et* c *deleta*) *R* promontorium *BA* 8 ociano *D*

p. 22 Imauo hoc est ab imo Caucaso et dextra orientis parte qua oceanus Sericus tenditur, usque ad promunturium Boreum et flumen Boreum, inde tenus Scythico mari quod est a septentrione, usque ad mare Caspium quod est ab occasu, et usque ad extentum Caucasi iugum quod est ad meridiem, Hyrcanorum et Scytharum gentes sunt XLII, propter terrarum infecundam diffusionem late oberrantes.

48 Mare Caspivm sub Aquilonis plaga ab oceano oritur, cuius utraque circa oceanum litora et loca deserta incultaque habentur. inde meridiem uersus per longas angustias tenditur, donec per magna spatia dilatatum Caucasi montis radicibus ter-
49 minetur. itaque a mari Caspio quod est ad orientem, per oram oceani septentrionalis usque ad Tanaim fluuium et Maeotidas paludes quae sunt ad occasum, per litus Cimmerici maris quod est ab Africo, usque ad caput et portas Caucasi quae

AVCTORES § 48 *cf. Muellenhoff, Weltkarte p. 46, deutsche Alt. I p. 321*

EXPILATORES 9 deserta incultaque, 12 ad orientem — 13 Maeotidas paludes *adsciuit Isidorus Orig. 14, 3, 34*

1 imauo] *PRDA* imaui *B* || orientes *D* || quo *R*𝔏 2 ocianus *D* || sericus] *PRD*𝔎𝔐[1] siricus 𝔏𝔐[2] styricus *B* || teditur *P* || promunturium] *D* promuntorium *PR* promontorium *BA* || boreum flumen *B* 3 scyticū mari (˜ *m. 2 ut uid.* [*m. 1* MAV]) *P* scyticum mare (e *ex* i *corr. 2*) *R* || septētrione *PR* (*duob. uocc. fere ubique P*) 4 ab occasu] ad occasum 𝔎𝔐 usque (*sic*) ad occasum (usque *del. m. ant.*) 𝔏 5 extensum *B* || caucasi iugum] occasi 𝔐[1] causasi *R*[a] || est *s. s. R*[1] || a meridie 𝔍 || meridiē (ē *mutat. in* em) *P* mıridıāē *D* || hyrcarum (no *s. s.*; a *corr. ex* e) *P* hircano *D* 6 scytarum *R* scytorum *P* || XLII] *PRA* quadragenta · tres *D* XLIIII · *B* || propter — 7 oberrantes] propter terrarum infecunditatem (-te 𝔎) late uagantes (uac- 𝔎) 𝔍 7 deffusionem *B* 8 plagam *D* || ociano *D* || oretur *D* 9 utraque (ra *in ras.*) *P* 10 meridem (i *s. s.*) *P* 11 spacia *D* || cacasi (u *s. s.*) *P* || montes *D* 12 a *om. B* || mare *PR* 13 ora *B* || septemtrionalis *R* || meotidas *PRBDA* meotides 𝔏𝔐 (*item 14, 4, 3*) miotidas 𝔎 (*item 14, 4, 3*) 14 qae *P* que *D* || cymmerici *B* cimmirici *D* 15 affrico *R* (*sed prior* f *eras.*), *B* || ad caput] *haec et seqq. exhibet* 𝔅

sunt ad meridiem, gentes sunt xxxiiii. sed generaliter regio 50
proxima Albania, ulterior sub mari et monte Caspio Amazonum nominatur.

Expliciti sunt quam breuissime fines Asiae. nunc Europam 51
in quantum cognitioni hominis conceditur stilo peruagabor. p. 23

Incipit a montibus Riphaeis ac flumine Tanai Maeotidisque 52
paludibus quae sunt ad orientem, per litus septentrionalis oceani usque ad Galliam Belgicam et flumen Rhenum quod est ab occasu *descendens*, deinde usque ad Danuuium quem et Histrum uocant, qui est a meridie et ad orientem directus
Ponto accipitur; ab oriente Alania est, in medio Dacia ubi et 53

expilatores 6 a . . . flumine — 9 occasu] *inde Isidorus Orig. 14, 4, 2 excerpsit haec:* incipit a flumine Tanai, descendens ab occasu (*sic*) per septentrionalem oceanum 11 Alania — p. 22, 2 tenent *adhibuit Isidorus Orig. 14, 4, 3*

1 ad meridiem] a meridie (-diae *D*) *BD*𝔅 || sunt] inhabitant 𝔅 || triginta quattuor *A* tregenta^{IIII} quae (*corr. m. 1*) *D* xxxii · *B* || regio] in regione 𝔅 2 albania] albani morantur 𝔅 || ulterior sub mari — 4 asiae] In ulteriore circa mare et montem caspium asiae partis orientis (*proxima pag. i. e. f. 18*^{b} *uacua est relicta*) 𝔅 || *ante* ulterior *interpunxit Riese* (*item R*), *post* ult. *edd.* || amatzonum *B* 4 explicati (Expl. *A*) *B*^{1}*A* Explecati *D* || quem *D* || finis *D* || eoropam *D* 5 cognicione *D* condicioni 𝔅 || hominu ~ *in* hominis *corr. m. ut uid. 1 P* humanae 𝔅 || conciditur *D* || stilo peru.] indicabo in qua nobilis italia reputatur 𝔅 || stylo *B* || peruacabor *D* || *in marg.* europae regiones et gentes *B* 6 Incipit] *addidi* 𝔅 *et* 𝔍 *secutus: Orosii librarii lemmatis esse rati omiserunt;* Incipit a montibus (*supra* Incipit *m. 2 scr.:* europa) 𝔅; *de* 𝔍 *uide supra; cum praecedd. coniungunt PR* || montebus *D* || ripheis *PRA*𝔅 rifeis *B* · ipheis *D* || ac] a 𝔅 || tanaim *PR* tanais 𝔅 tanai 𝔍 || meotidisque *BD, R* (*sed* e *fin. in ras. in qua fuit fort.* ae) meotiisque (d *m. 2*) *P* meotiique (s *m. 1*) *A* meotisque 𝔅 7 quae] q: *D* || ad *om. D* || littus *B* || septemtrionalis *P* (is *ex* es *corr. m. 1*), *R*𝔅 8 oceaniusq: (iu *ex* us *corr. m. 1*) *D* || ad] in 𝔅 || galleam *D* *supra* galliam *scr. m. 2:* inclusiue 𝔅 || belgecam *B* || rhynum *B* 9 descendens] *addidi ex Isidoro* || ^{de}inde *P* || danuuium] *DA* danuium *B* danubium *PR* 10 histrum] *PRD* hystrum *B* || ad meridiae *D* || et ad oriente *D*; et *om. h* 11 ponto acc.] Sic ut ponto suscipiatur 𝔅 || accipitur] *PRD* accepitur *B* excipitur *h* || ab] hinc ab 𝔅 || halania *D* || datia 𝔅

Gothia, deinde Germania est ubi plurimam partem Suebi tenent; quorum omnium sunt gentes LIIII.

54 Nunc quidquid Danuuius a barbarico ad mare Nostrum secludit expediam.

55 MOESIA ab oriente habet ostia fluminis Danuuii, ab euro Thraciam, a meridie Macedoniam, ab Africo Dalmatiam, ab occasu Histriam, a circio Pannoniam, a septentrione Danuuium.

56 THRACIA habet ab oriente Propontidis sinum et ciuitatem Constantinopolim quae Byzantium prius dicta est, a septentrione partem Dalmatiae et sinum Euxini ponti, ab occasu et Africo Macedoniam, a meridie Aegaeum mare.

AVCTORES 1 ubi—2 tenent *cf. Tacitus Germ. 38* '(Suebi) maiorem . . Germaniae partem obtinent'

EXPILATORES 3 Danuuius—7 Histriam *excerpsit Isidorus Orig. 14, 4, 5* 8 Thracia—11 Aegaeum mare *adhibuit Isidorus Orig. 14, 4, 6*

1 *gothia (e *eras.?*) *R* gotia (h *supra*) *B* gotia 𝔍𝔅 || germ(a *corr.* 2 *ex* i)na (i *supra*) *corr.* 2 *ex* germinia *R* || est *om.* 𝔅 || suebi] *ante ras.* 𝔐 sueui *A*𝔎𝔏𝔐[b] suęui *P* suaeui *R* sueaui *B* su*** (eui *uel* em *eras.*) *D* (*alibi plerumque* suebi *PRD*) 2 gentes sunt 𝔅 || quinquaginta (-genta *D*) quattuor *DA* 3 quidquid] *A* quicquid *PRBD* || a barbarico danubii 𝔅 || danuuius] *DA*𝔎 (*sic ubique* 𝔎) 𝔏 danuius *B* danubius *PR*𝔐 *in mg. sup.* danubíus dounoylbe *s. XIII–XIIII R* || ad] usque ad 𝔅 4 secludit] interrumpit 𝔅 5 mysia *PA* misia *R*[1]𝔍 mesia *R*[2] || hostia *B* || flumen 𝔅 || danuuii] *DA*𝔏𝔐 danui *B* danubii *PR* danubium 𝔅 danuuius 𝔎 || eoro *D* 6 ***|thraciam (*eras.* tra) *A* tra(c *supra*)hiam *P* trachiam *R* traciam 𝔅 trac. 𝔍 || a *om.* *D* || meridiae *D* || machædoniam (a *altera erasa*) *P* machedoniam *R*[1] macedonia *D* || affrico *B* || dalmacia *D* delmatiam *A* (*sed § 56* dalm.) 7 histriam] *PRA*𝔅 hystriam *B* historia *D* histr. 𝔎 istr. 𝔏𝔐 || cirtio *R* || *ad* pannoniam *s. s.* ·i· Vngariā *manus saec. XIII–XIIII R* || a *om.* *D* || septemtrione *PR*𝔅 || danuium *B* danubium *PR*𝔅 8 trachia *PR* tracia *A*𝔅 trac. 𝔍 || propontedis *D* 9 constantinupulim (u *posterior in* o *corr. a 1 aut 2 m.*) *P* constanti*nopolim (i *er.*) *R* constantini 𝔅[b] || byzātiū (a[n] *m. 2*) *P* bizantium 𝔅 || est] est quae et antus [*cf. Riese, Hermes XII 144*] 𝔅 || septemtrione *PR*𝔅 10 partem dalmatiae] dalmatiam 𝔅 || dalmaciae *D* || et] habet 𝔅 || euxeni *B* || ponte *D* || et *om.* 𝔅 11 affrico *BD* || machedoniam *PR*[b] a meridie—p. 23, 1 mare *om.* 𝔅 || merediae *D* -dię *a. ras. R* || egeo (egio 𝔏[2]) mari adheret (adherit 𝔎 aderit 𝔐[1]) 𝔍 || aegeum *PRBDA*

MACEDONIA habet ab oriente Aeg*a*eum mare, a borea Thraciam, ab euro Euboeam et Macedonicum sinum, a meridie Achaiam, a fauonio montes Acroceraunia e in angustiis Hadriatici sinus, qui montes sunt |contra Apuliam atque Brundisium, ab occasu Dalmatiam, a circio Dardaniam, a septentrione Moesiam. 57 p. 24

ACHAIA undique propemodum cincta est mari; nam ab oriente habet Myrtoum mare, ab euro mare Creticum, a meridie Ionium mare, ab Africo et occasu Cephaleniam et Cassiopam insulas, a septentrione sinum Corinthium, ab aquilone angustum terrae dorsum, quo Macedoniae coniungitur uel potius Atticae; qui locus Isthmos uocatur, ubi est Corinthus, habens in Attica ad boream non longe Athenas ciuitatem. 58

EXPILATORES 1 Macedonia — 5 Moesiam *adhibuit Isidorus Orig. 14, 4, 13* 6 Achaia — 11 Corinthus *compilauit Isidorus Orig. 14, 4, 14*

1 machedonia (ę *R*) *PR* || confinis..aegeo (egeo 𝔎𝔏) mari ℑ || aegeum *P* (*sic ubique*), *RBDA* || thraciam] *A* thraceam *D* tra*chiam (*fort.* h *incohata erasa*) *P* trachiam *R* traciam 𝔅 2 euuoam 𝔅 || machedonicum (e *ex* ę *R*) *PR* || meridiae *D* 3 achaim (ai *in ras. m. 2*, a *s. s. m. 2*) *P* achaiam et aegeum mare 𝔅 || a fauonio (a f *in ras. m. 2*) *P* a fauonio (u *ex* b *corr. 2*) *R* a fabonio 𝔅 || acroceraunia e] *BD* acrocheraunia e *PRA* acroceraonios 𝔅 acroceraunios *v* || agustiis *P* || hadriatici] *B* adrici (h *m. 1*, ati *m. 2*) *P* hadriatici* (s *eras.?*) *R* atriatici *D* 4 sunt] siti**st̃ (sicut st̃ *m. 1*, *dittographia natum*) *R*² || aboliam *D* || adque *P*¹*R*¹*B* || brundissium *PA* brudissiũ (n *m. 1*, ! *m. 2*) *R* bryndisium habet 𝔅 5 dalmaciae *D* delmatiam *A* || cir**tio *R* || septemtrione *PR*𝔅 || moesiam *in ras. P* othesiam 𝔅 mis. ℑ 6 achai *P* ach·ia *R* Achaiã *D* || undi*que (*una litt. eras.*, e *ex* i *corr.*) *P* 7 myrteo mari 𝔎 mirteum mare 𝔏𝔐 || myrtoum] *A* myrthoum (o *in* e *corr. m. 2 R*) *PR* myrteum *BD* mortuum 𝔅 || creticum] grecum 𝔏𝔐 greco 𝔎 || ad meridiae *D* 8 ionium mare] ionium (-iam 𝔎) 𝔅ℑ || affrico *B* || cephal. et *om.* ℑ || cefalliniam *PR* habet coephaliam 𝔅 || casiopam *B* cassiopiam 𝔅 cassiopas ℑ 9 a *s. s. m. 1 D* || septemtrione (-em *P*¹) *P*²*R*𝔅 || corintum *B* corinthum 𝔅 || angustũ (tũ *in ras.*) *R* 10 quo] qui *R*ᵇ quod 𝔅 || machedoniae *P* machędonię *R* || pucius *D* 11 isthmos] *BA* isthemos *PR* isthomos *D* istmos 𝔅 || chorinthus *B* || habens] hinc sunt (*cf. § 24 sub finem*) 𝔅 || atticam *B* attico 𝔅 12 boreum *D* || athenas ciuitates 𝔅

59 Dalmatia habet ab oriente Macedoniam, ab aquilone Dardaniam, a septentrione Moesiam, ab occasu Histriam et sinum Liburnicum et insulas Liburnicas, a meridie Hadriaticum sinum.

60 Pannonia Noricvs et Raetia habent ab oriente Moesiam, a meridie Histriam, ab Africo Alpes Poeninas, ab occasu Galliam Belgicam, a circio Danuuii fontem et limitem qui Germaniam a Gallia inter Danuuium Galliamque secernit, a septentrione Danuuium et Germaniam.

61 Italiae sitvs a circio in eurum tenditur, habens ab Africo Tyrrhenum mare, a borea Hadriaticum sinum; cuius ea pars qua continenti terrae communis et contigua est, Alpium obi-

expilatores 1 Dalmatia — 4 sinum *adhibuit Isidorus Orig. 14, 4, 8* 5 Pannonia — 8 secernit *compilauit Isidorus Orig. 14, 4, 16* 10 Italiae — p. 25, 1 obstruitur *adhibuit Isidorus Orig. 14, 4, 18*

1 Delmatia *A* dalmacia *D* || maḣedoniam (*sic* e *s. s.*) *P* machedoniam *R* 2 septemtrione *PR*𝔅 || moesiam] est an 𝔅 mis. 𝔎𝔐 (𝔏 *non inspectus*) || histriam] *PRBDA*𝔅 istr. 𝔐 austr. 𝔎 (*non inspectus* 𝔏) 3 insulas libur*nicas (o *eras.*) *P* insulas xx liburnicas *B* || liburnicū 𝔅 || meridiae *D* || hadriaticum] *PRB* (ū *in ras.*, *ex* a *ut uid. P*) hatriaticum *D* adriaticam 𝔅 atriat. 𝔎 5 pannoniae 𝔅 || rętia *A* retia *PRB*𝔍 ritia *D* retiae 𝔅 || habet 𝔅 || ab orientēoesiā *D* || misiam 𝔍 6 a meridie] ab euro 𝔍 || meridiae (*sic* ae *ubique*) *D* || histriam] *PRBDA*𝔅𝔎 || affrico *B* || alpis *D*𝔎 || poeninas] *PRBDA* (i *in ras. P*) appenninas 𝔅 apinninas 𝔎 appenninos 𝔏𝔐 7 galleam *D* || bellicam 𝔐 || cirtio *R* || septentrione 𝔍 || frontem danubii 𝔅 || danuuii] *DA*𝔎 danui *B* danubii *PR*𝔏𝔐 (*ex* dami bii *m. ut uid. 2 P*) || et] uel 𝔍 || qui germ. — 8 secernit] qui inter gallias et germaniam a danubio dirimit 𝔅 8 a gallia inter danuuium *om.* 𝔍 || a *om. D* gallia] galleam *D* || danuuium] *DA* danuium *B* danubium *PR*𝔅 || galliamqu*e (a *eras.*) *P* galleamquae *D* 9 septemtrione *P* (ē), *R* (m *in* n *ras. mut.*), 𝔅 || danuuium] *DA* danuium *B* danubium *PR* habet danubium 𝔅 10 situs] uenerabilis et singularis situs 𝔅 || a circio in eurum] a circione · urum *D* || cirtio *R* || tenditur *om. B* extenditur 𝔍 || habens] habet 𝔅 || affrico *B* 11 tyrrenum *PRD*𝔅 (tyrreno 𝔐 tyrrenum 𝔎 tirreno 𝔏 *casu abl.*) || hadriaticum] P^b*RB* hatriaticum P^a*D* atriatic. 𝔎 || sinum] mare in sinu 𝔅 || ea pars qua cont. terrae comm. et] continentia terrae 𝔅 12 qua] quae *AG Port. Z Grubitz* || contenenti B^1 || alpium] ubi alpium 𝔅

cibus obstruitur. quae a Gallico mari super Ligusticum sinum 62
exsurgentes, primum Narbonensium fi|nes, deinde Galliam p. 25
Raetiamque secludunt, donec in sinu Liburnico defigantur.
Gallia Belgica habet ob oriente limitem fluminis Rheni 63
et Germaniam, ab euro Alpes Poeninas, a meridie prouinciam
Narbonensem, ab occasu prouinciam Lugdunensem, a circio
oceanum Britannicum, a septentrione Britanniam insulam.
Gallia Lvgdvnensis, ducta per longum et per angustum 64
inflexa, Aquitanicam prouinciam semicingit. Haec ab oriente 65
habet Belgicam, a meridie partem prouinciae Narbonensis, qua
Arelas ciuitas sita est et mari Gallico Rhodani flumen accipitur.
Narbonensis provincia, pars Galliarvm, habet ab ori- 66
ente Alpes Cottias, ab occidente Hispaniam, a circio Aquitani-

expilatores §§ 63—66 *fortasse adhibuit Isidorus Orig. 14, 4, 25*

1 obstruetur *D* cingitur 𝔅 || quę gallicũ *corr. in* quę gallico *m. 1 P* quae gallico *B*[t] || legusticum *B* || sinum *om.* 𝔅 2 exurgentes (s *s. s. m. 2*) *P* exsurgentes (*prior* s *erasa*) *R* exsurgunt 𝔅 || primum] hinc incipiunt 𝔅 || finis *D* || galleam *D* gallia 𝔅 3 rętiamque *A* retiamque *PRBD* retiaque 𝔅 || se cludunt 𝔅 || donec *om.* 𝔅 || in sinum liburnicum (*om.* defigantur) 𝔅 || sinum *B* || liburnico (i *altera in ras.*) *P* liburnicum *B* || difigantur *R*[1] 4 orientem *D* || flumenis *D* || reni (h *s. s. m. 1 P*) *PA* rhyni *B* 5 euro] euro habet *BD* || poeninas] *PRBD* appenninas 𝔅 || miridiae *D* || prouinciam] *s. s. m. 2:* errat 𝔅 -tiam *R*[1] 6 lugudunensem *B* lugdonensem *D om.* 𝔅 || circi**o (*er.* n*?*) *R* 7 ocianum *D* || britannicum] *B* brittanicum *PR*[1]*DA*𝔅 brittannicum *R*[2] || septemtrione (ne *s. s. 1 P*) *PR*𝔅 || brittaniam *PR*[1]𝔅 brittanniam *R*[2] britannicam *B* brittanicam *D* || insolam *D* 8 gallea *D* || lugdonenses *D* || longum] longum est 𝔅 9 flexa *D* || aquitacam *P*[a] aquit- (i *2, ex* a*?*) *R* || haec] quae 𝔅 10 meridi *P*[a] || prouin*ciae (n *ras. ex* m) *P* || narbonensis (r *ex* l *inter scribendum corr.*) *P* narbonenses *D* 11 arilas (r *ex* b *m. 1*) *D* harelas *PRA* || ciuetas *D* || et mari] *AR*[2]*G*[b]*v;* ubi mari *V* ubi a mari 𝔅 *in G glossa* ubi *pone* et *s. s. a manu 2;* et ubi *T;* mari *PR*[1]*BDG*[a] || rhotani *D* rodani *PR*[2] rodanus 𝔅 || accipitur] *PRB*𝔅 accepitur *D* excipitur *h* 12 prouintia *P* || partem 𝔅 || gallearum *D* 13 alpses (*altera* s *erasa*) *P* alpęs (, *eras.*, s *2*) *R* || scottias *B* *cottias (*ante* c *erasa* s; *supra* i *erasa* c) *R* || hyspaniam *B* || circi*o (n *erasa*) *R* || aquitanicam] *PR*[1]*BD*𝔅 aquitaniam *R*[2]*v*

cam, a septentrione Lugdunensem, ab aquilone Belgicam Galliam, a meridie mare Gallicum quod est inter Sardiniam et insulas Baleares, habens in fronte, qua Rhodanus fluuius in mare exit, insulas Stoechadas.

67 Aqvitanica provincia obliquo cursu Ligeris fluminis, qui
68 ex plurima parte terminus eius est, in orbem agitur. haec a circio oceanum qui Aquitanicus sinus dicitur, ab occasu Hispanias habet, a septentrione et oriente Lugdunensem, ab euro et meridie Narbonensem prouinciam contingit.

69 Hispania uniuersa terrarum situ trigona *est* et circumfusione
p. 26
70 oceani Tyrrhenique pelagi |paene insula efficitur. huius angulus prior, spectans ad orientem, a dextris Aquitanica prouincia, a sinistris Balearico mari coartatus, Narbonensium fini-

auctores § 67 *cf. Partsch p. 32* § 69—74 *cf. Detlefsen in Comment. in hon. Mommseni p. 23 sqq.*

expilatores 3 in fronte — 4 Stoechadas *compilauit Isidorus Orig. 14, 6, 38* 5 Aquit. — 6 agitur *compilauit Isidorus Orig. 14, 4, 27* 10 Hisp. — 11 efficitur *adhibuit Isidorus Orig. 14, 4, 28*

1 septemtrione *PR*𝔅 || lugudunensem *B* lugnensem *D* || aquiloni *D* 2 galliam] gallicam *D* || sardeniam *B* 3 beleares *P*¹ || habens] hinc sunt (*cf. § 24*) 𝔅 || qua (*erasa* e?) *R* || rodanus *PR*𝔅 4 exit (*sic puncto s. s. 1 m.*) *B* || stoecades (stocades 𝔎) insulae...in frontē (fontem 𝔎) narbonensis prouinciae qua rodanus fl. i. m. e. 𝔍 || insulas decadas 𝔅 || sthoecadas *P*ᵃ*R*¹*A* stychadas *B* sthicadas *P*ᵇ*R*² sticadas *D* 5 aquitania 𝔅𝔎𝔐𝔏² || prouintia *PR om.* 𝔍 || curso *D* || ligeris] *D*𝔎 ligeri *PRBA*𝔏 ligere 𝔐 || flumenis *D* || qui] *om.* 𝔎 (*non* 𝔏𝔐) 6 in orbem agitur] eamque paene (pene 𝔎𝔐) in orbe cingit 𝔍 || urbem *D* orbe 𝔅 7 cirtio *R* || oceanum habet 𝔅 || qu *P* || hyspanias *B* ispanias 𝔅 8 habet *om.* 𝔅 || ab oriente et septentrione *B* || septemtrione *R*𝔅 (*sic* septentrione *P*) || lugudunensem *B* lugdonensem *D* 9 meridiae *D* || narbonenses prouincias 𝔅 10 hyspania *B om.* 𝔅 || tritona *B*ᵐ || est] *add.* ς (*uelut* TO) *v, om. PRBDA*𝔅 11 ociani *D* || tyrren*que (*eras.* e) *P* tyrrenique *R* tyrrini·que *D* terrenique 𝔅 || pylagi *B* || paenę *a. ras. R* pene *D*𝔅 || effecitur *D* || angulos *P*ᵃ 12 propior *B* || expectans 𝔅 || ad *om.* 𝔅 ab *R*ᵃ || aquitaca *P*ᵃ aquitania *D* aquitanicam 𝔅 || prouinciam 𝔅 13 sinistra· *D* dextris (*sic*) 𝔅 || ualearico *PR*¹ Baliarico *D* baleari circo 𝔅 || narbonensium finibus coartatus ingreditur 𝔅 || conarctatus *B* coartatur *PR*

bus inseritur. secundus angulus circium intendit; ubi Brigantia 71
Gallaeciae ciuitas sita altissimam pharum et inter pauca me-
morandi operis ad speculam Britanniae erigit. tertius angulus 72
eius est, qua Gades insulae, intentae in Africum, Athlantem
montem interiecto sinu oceani prospiciunt.
Hispaniam citeriorem ab oriente incipientem Pyrenaei saltus 73
a parte septentrionis usque ad Cantabros Asturesque deducit,
atque inde per Vaccaeos et Oretanos, quos ab occasu habet,
posita in Nostri maris litore Carthago determinat.
Hispania ulterior habet ab oriente Vaccaeos, Celtiberos 74
et Oretanos, a septentrione oceanum, ab occasu oceanum,

AVCTORES § 73 *cf. Partsch p. 23*

EXPILATORES 6 Hisp. — p. 28, 1 fretum *adhibuit Isidorus Orig. 14, 4, 30*

1 circium *om.* 𝔅 || brigancia *D* uingrantia 𝔅 2 g. c. s.] ciuitas sita est et galliciae 𝔅 || galleciae *PR*[1] callæciae *A* gallicae *B* galliciae *D, R*[2] || sita sit (sit *m. 2 sed erasum*) *R* || altisimam *B* altissimum (u *in* a *statim corr. m. 1 D*) *R*[1]*D* ad altissimum 𝔅 || farum *P*[b]*RBD*𝔅 faram *P*[a] || memoradi *R*[1] 3 speculum *A*𝔅 || britanniae] *R*[2]*B* britaniae *P*[1] brittaniae *P*[2]*R*[1]*D*𝔅 || eregitur 𝔅 || tercius *D* || a. e.] *PD* angulus *B*𝔅 eius (angulus *m. 1 s. s., ante* eius *ut uid. inserendum*) *R* e. a. *v* 4 est *om.* 𝔅 || qua] *R*[2]*D* qui *PR*[1] quo *BA*𝔅 || insilae (i *alt. in* o *corr. m. 1*) *D* || intente *P*[1] (-tę *P*[2]), *D* || in africam (*sic*) intentae 𝔅 || in *om. B* || affricum *PR*[1]*B* africam (*sic*) 𝔅 || athlantem] *PRB*𝔅 athlantē *D* atlantem *A* 5 interiectu *D* || ociani *D* oceanum 𝔅 || prospiunt (ci *s. s. m. 1*) *D* 6 hyspaniam *B* Ispania 𝔅 || citerorē (r *prior in* ri, ē *in* em *mutata a m. 2*) *P* caeteriorem *B* ceterior 𝔅 || incipientem] incipit ex 𝔅 || pyrenei *PR* pyrinei *BD* pirinei 𝔅 || saltibus 𝔅 7 septemtrionis (i *posterior in ras. P*) *PR* septentriones *D* septemtrionali 𝔅 || cantabroas *B*[t] cantabras *B*[m] || turresque *B* ad turres 𝔅 || deducit] *PRBD om.* 𝔅 deducunt *v* 8 adque *P*[1]*B* || inde *om.* 𝔅 || uacceos (u *in* b *mut. R*) *RBA* uaccheos *P* uacceus *D* uarceos 𝔅 || oretanus *D* orrentanos 𝔅 || quas (*uid.* quos *fuisse*) *P*[2] quas *R*[1] 9 positas *R*[1] poseta *D* post 𝔅 || nostri* *R* || chartago *B* carthaco *D* karthago *PR* || terminatur 𝔅 10 hyspania *B* Spania (S *in* IS *corr.*) 𝔅 || uacceos *BD* uaccęus *A* uaccheos (u *in* b *mut. et* ccheos *in ras. R*) *PR* barceos 𝔅 || caelteberus · *D* celtibe|ros (celtibe *in ras.*) *R* 11 coretanus *D* orrentanos 𝔅 || septemtrione *PR*𝔅 || ocianum *D* || ab occasu *bis scripsit 1, corr. 2 D* || ociano *D*

p. 27 a meridie Ga|ditanum oceani fretum; unde mare Nostrum, quod Tyrrhenum uocatur, inmittitur.

75 Et quoniam oceanus habet insulas, quas Britanniam et Hiberniam uocant, quae in auersa Galliarum parte ad prospectum Hispaniae sitae sunt, breuiter explicabuntur.

76 Britannia oceani insula per longum in boream extenditur; a meridie Gallias habet. cuius proximum litus transmeantibus ciuitas aperit, quae dicitur Rutupi portus; unde haud procul a Morinis in austro positos Menapos Batauosque prospectat.
77 haec insula habet in longo milia passuum DCCC, in lato milia CC.

EXPILATORES 4 in auersa—5 sitae, 6 Britannia oceani insula *compilauit Isidorus Orig. 14, 6, 2* || 4 auersa Gall. p. *uidetur adhibuisse Beda hist. eccl. 1, 1* 7 a meridie—8 portus *exscripsit Beda hist. eccl. 1, 1* 10 haec insula—p. 29, 1 insulas habet *compilauit Beda hist. eccl. 1, 1*

1 a meridie *s. lin. add. m. 2 P* a meridiae *D* || gadetanum *P, R (sed* e *in* i *corr.)* || oceane *D* || nostrum *om.* 𝔅 2 tyrrenum *PRA*𝔅 tirrenum *D* || uocatur (tur *m. 2 in ras. duarum triumue linearum) P* uocator *D* || immittitur *R*[2] emitt- *D* 3 quas *om.* 𝔅 || britaniam *P*[1] brittaniam *P*[2]*R*[1]*D*𝔅 4 hiuerniam (b *pro* u *m. 2) P* hyberiam *B* hiberiam *D* iuerniam *A* || uocant *om.* 𝔅 || aduersa *D*𝔅 || gall. parte] parte galliam 𝔅 || gallearum *D* || a prospectu 𝔅 5 hyspaniae *B* spaniae (s *in* Is *m. 2)* 𝔅 || sitae (si *m. 2 in ras.) P* || explecabuntur *D* 6 brittania (britania 𝔎 *sed idem* brittaniam *§ 5)* oceani insula (-ola 𝔎) . . . aduersa galliarum parte ad prospectum hispaniae sita est 𝔍 || brittania *PR*[1]*D*𝔅 || o*ceani (c *eras.) P* || spaniae *D*[1] 7 habet a meridie gallias 𝔅 || meridiae *D* || galleas *D* 8 aperit quae] aperitque *P* apperitque *D* || rutupi] *B*𝔅 rut·ubi *DA* ruthubi *P* ruth·ubi *R; cf. Boecking, Not. dign. p. 574** || haut *PBD*𝔅 aut *in* haud *corr. m. 2 R* 9 morynis *RBA* (y *minus clara; quare in marg.* y *scr. in B)* marynis *P* || possitos *B* positus *D* || menapos] *PRBD*𝔅 (menapios *6, 8 § 8 ex Iul. Caesare)* || batauosqu*e (a *eras.) P* battauosque *B* batabosque 𝔅 || pruspectat *D* 10 passum *P* passuv̄ (v *al. m. add.) R* pasuum *B, om.* 𝔅 || octingenta *BD* 11 milia] **milia (*eras.* cc) *P* || cc] *PRB*𝔅 docenta *D* ccc *Plinius 4 § 102 et Dimens. prou. 30, v. Muellenhoff, Weltkarte p. 22*

A tergo autem unde oceano infinito patet Orcadas insulas habet quarum xx desertae sunt, XIII coluntur. 78

Deinde insula Thyle, quae per infinitum a |ceteris separata, circium uersus medio sita oceani, uix paucis nota habetur. 79 p. 28

HIBERNIA insula inter Britanniam et Hispaniam sita longiore ab Africo in boream spatio porrigitur. 80
huius partes priores intentae Cantabrico oceano Brigantiam Gallaeciae ciuitatem ab Africo sibi in circium occurrentem spatioso interuallo procul spectant, ab eo praecipue promunturio, ubi Scenae fluminis 81

AVCTORES 5 inter — sita *eadem habentur apud Tacit. Agr. 24; cf. Muellenhoff, Weltkarte p. 1*

EXPILATORES 1 orcadas — 2 coluntur *adhibuit Iordanis Get. 1, compilauit Isidorus Orig. 14, 6, 5* 5 Hibernia — 7 oceano *adhibuit Isidorus Orig. 14, 6, 6*

1 a tergo autem] ergo 𝔅 ‖ dergo P^a ‖ patit *D* ‖ insolas *D* 2 uiginti *DA* ‖ sunt erte sunt D^1 ‖ XIII] *BR*𝔅𝔎, XIII *ex* XIIII *mut. P* tredecim (-dicim *D*) *DA* 3 deinde *om.* 𝔅 ‖ thyle] *A* tyle P^bR𝔅 tylæ P^a thulae *D* thola B^t tholae B^m ‖ separata — 4 sita] patet longius secreta quae in medio oceani sitam 𝔅 ‖ ceteris (c *radendo ex* e *ut uid.*) *P* cęt- *ante ras. R* 4 circi*um (n *eras.*) *R* circum *D* ‖ seta *D* ‖ ociani *D* oceano *A male* ‖ pauca B^t 5 hibernia] *RD*𝔎 (*sic duobus locis* 𝔎) hiuernia *P* hybernia *B* iuernia *A* ‖ insola *D* ‖ brita|taniam *P* brit*aniam (t *er.*, n *in* nn *2*) *R* britaniam *D* brittaniam 𝔅 ‖ hispaniam (n *radendo ex* m) *P* hyspaniam *B* spaniam (s *in* ys *2*) 𝔅 ‖ sita *om.* 𝔅 ‖ logiore (n *s. s. m. 1*) 𝔅 6 affrico R^1B ‖ spacio *D* ‖ porregitur *D*$𝔅^a$ ‖ cuius 𝔅 ‖ partis prioris *D* 7 intentae cant. oc.] cantabricum oceanum intendunt (extendunt 𝔎) 𝔎𝔐 (*non inspectus* 𝔏) ‖ briganciam *D* bigrantiam 𝔅 ‖ gallaeciae] *R* gallaetiae (*corr. m. 2*) *P* galliciae *D* gallicae *B* galletiae (i *s. s. m. 1*) 𝔅 ‖ ab africo s. i. c. occ. *om. m. 1, add. 2 in mg. inf. P* 8 a*frico (*erasa* f) *R* affrico *B* ‖ circi*um (n *erasa*) *R* ‖ spacioso *D* ‖ inuallo (ter *m. 1*) *P* 9 exspectat (*sic*) 𝔅 ‖ ab *ex* ob *m. 2 P* ‖ praecipuae (*sic*) — p. 30, 1 lucenique *hic primus in P folii* 6ᵛ *uersus scr. est manu s. X (m. 3?); m. 1 deleta uidetur, eiusque fort. adhuc a prior uerbi* praecipuae *agnoscitur; sed praeterea uestigia quaedam exstant scripturae etiam manu 1 ut uid. antiquioris* MAV ‖ precipuae *D* ‖ promunturio] *D* promuntorio *PR* promontorio *BA* ‖ scenae] *RD*𝔅 scaenę *P* scoenae *B* sęnę *A* (scene *uel* ae *pro* e *VCFTON* skenę *G* sene *KM*); *cf.* Σήνου [Σίνου *cod. unus*] *Ptolem. 2, 2, 4*

ostium est et Velabri Lucenique consistunt. haec propior Britanniae, spatio terrarum angustior, sed caeli solique temperie magis utilis, a Scottorum gentibus colitur.

82 Huic etiam Meuania insula proxima est et ipsa spatio non 'parua, solo commoda. aeque a Scottorum gentibus habitatur. Hi sunt fines totius Europae.

83 Africam ut dixi cum tertiam orbis partem maiores nostri
p. 29 accipiendam descripserint, non spatiorum 'mensuras sed diui-

AVCTORES 2 spatio — 3 utilis *cf. Tac. Agr. 24*

EXPILATORES 1 propior — 3 colitur *adhibuit Isidorus Orig. 14, 6, 6* 2 caeli — 3 utilis *similia habet Beda hist. eccl. 1, 1 p. 34, 13. 14 Giles* (*ubi* meuanias brettonum insulas *est uelut in cod. Cantabrig. uniuers. K, k. V 16 saec. VIII*) 7 Africam — 8 descripserint] *cf. Iordanis Get. 33 p. 123, 6 Closs*

1 et] ubi 𝔅 || uelabri] uel aburi 𝔅 || lucernae quae *D* || proprior *D et ante ras. PR* prior 𝔅 || brittaniae *PR*[1]*D*𝔅𝔎 2 spacio *D* || sed *om.* 𝔅 || solique *PR*[1]𝔅 solisque *BDR*[2]*A*; *cf. Tacit. Agr. 24* || temperiæ (a *expunctum*) *P* temperies *D* 3 utelis *D* || a *om. B* ab 𝔅𝔎𝔐 (*non inspectus* 𝔏) || scottorum] *P*[b]*R*[2]𝔅𝔎 scotthorum (scot *in ras. m. 1 litterarum* sh *ut uid. P* [scot *in ras.? fort. potius in uestigiis antiquioris scripturae deletis ante quam m. 1 in hac parte exararet* MAV]) *P*[a]*R*[1] scuttorum *B* scoxtorum *D*, guttorum *A* || coletur *D* 4 huic (i *radendo ex* n) *P* || meuania] *PR*[1]*DA* euania (*accus. casu* ℌ) *B*ℌ, l euonia *in mg. R*[2]; menauia *Cellarius et Genthe* (*schol. Lucan. 1868 p. 14*) *correxerunt; sed* meuania *Orosiana et adeo Orosio antiquior scriptura est habenda, praesertim cum* (*id quod A. Riesii beneficio addere possum*) *etiam Iulii Honorii codices* meuania *Veron. s.* VI—VII, mebania *Salmas. s.* VII—VIII, meubania *Pal. 973 s.* X *exhibeant* 5 paruo 𝔅 || solo (o *fin. in ras. P*[1]*R*[2]; *in P fuisse uid.* a) *PR* || aequæ *P* || ab 𝔅 || scottorum] *PR*[2]*D*𝔅 scotthorum *R*[1] scuttorum *B* scotorum *A* || habetatur *D* 6 hi sunt] in his superioribus 𝔅 || hii *PB* hi* *R* || finis *D* || tucius *D* || europae (o *2, ex* a *?*) *R* europae in quibus totius regina mundi caelestis habetur italia singulari uirtute fertilitate potentia toto mundo sacrata 𝔅 7 affricam *B* afrigam *D* †africam 𝔅 || ut dixi *om.* 𝔅 || cum] quam in 𝔅 || orbis] totius orbis *B* || maioris *D* || nostri] nostri eius (*sic*) adsentatores 𝔅 8 describserint *PB* discripserint *D* aliquanti protulerunt 𝔅 || spaciorum *D* spatio 𝔅 || mensurae 𝔅 || diuisionum — p. 31, 1 magnum] sed circumclusionum ratione sicut suo mari 𝔅

sionum rationes secuti sunt. mare hoc siquidem Magnum, 84
quod ab occasu ex oceano oritur, in meridiem magis uergens
angustiorem inter se et oceanum coartatae Africae limitem
fecit. unde etiam aliqui quamuis eam longitudine parem tamen 85
multo angustiorem intellegentes, inuerecundum arbitrati tertiam uocare partem sed potius in Europam Africam deputantes,
hoc est secundae portionem appellare maluerunt. praeterea 86
cum multo amplius terrae in Africa ardore solis quam in Europa rigore frigoris incultum atque incognitum sit — quippe cum omnia paene animantia uel germinantia patientius et tolerabilius ad summum frigoris quam ad summum caloris accedant — ea scilicet causa est, Africam per omnia situ et populis minorem uideri: quia et natura sui minus habeat spatii et caeli inclementia plus deserti. cuius descriptio per prouincias et gentes haec est:

EXPILATORES 5 arbitrati — 12 est] ut inuerecundum dicerent tantae angustiae prouinciam tertiam dici partem; sed in Europa eam iudicauerunt reputandam, hoc est, ut non eam similem duae (*sic*) dicerent, sed de duabus uni subiectam quae ardore uenenoque deformis plus habet heremi quam montes 𝔅

1 racionis *D* || sequti *B* || *ad uersum* |quti — 2 meridiem ma| *in marg.* r̄ (*i. e.* require) *B* || siquidē (ē *in* em *mut. m. 2*) *P qualia multa in P habentur uelut* 2 meridiem, 5 angustiorem 2 ociano *D* || exoritur 𝔅 3 angustiorem — 4 fecit] praefocatur unde africae limes coartum (*sic*) et angustiorem claudit heremus 𝔅 || angusciorem *D* || cōarctatae (*sic uersu medio, cum alibi* m *et* n *hoc* ˜ *non exprimantur nisi in uersus fine*) *B* coartate *DA* || affricae *B* 4 fecit] P^1BDA facit P^2Rv || unde] hinc 𝔅 || aliqui] qui *B* || longitudine parem] longitudinem habere existiment 𝔅 || longitudinem *P* (*sic* -em *A*) || par∗em (*fuisse t uid.*) *D* 5 intellegentes] intellexerunt ut 𝔅 || arbitrati sunt — 12 est] *v. supra* || arbitrari *A* arbitrati sunt R^2v 6 europa *BDA* || affricam *B* || depotantes *D* 7 hoc est *del. h* || portionis (-is *in ras. 2,* ex ē *?*) portionem *R* portionis B^t || malluerunt *BD* || pręteria *D* propterea R^1 8 affrica *B* 9 adque P^1B 10 paenae R^1D || animancia *D* || germinancia (*prior* n *statim corr. m. 1, ex* ϱ *?*) *D* || pacientius *D* 11 tulerabilius *B* tollerabilius *D* to∗lerabilius (l *erasa*) *R* || calores *D* 12 accidant *D* || causa (u *in ras.*) *P* || affricam *B* 13 populus *D* || uidere *D* esse certissimum est 𝔅 || habet 𝔅 14 pati P^a spacii *D* || inclementia] inigmadę 𝔅 || descriptio] P^aR^2 describtio P^bR^1B discriptio *D* 15 prouintias *R*

87 Libya Cyrenaica et Pentapolis post Aegyptum in parte
88 Africae prima est. haec incipit a ciuitate Parethonio et
p. 30 montibus Cata|bathmon, inde secundo mari usque ad aras
Philenorum extenditur. post se habet usque ad oceanum meri-
89 dianum gentes Libyoaethiopum et Garamantum. huic est ab
oriente Aegyptus, a septentrione mare Libycum, ab occasu
Syrtes maiores et Trogodytae — contra quos insula Calypso est
— a meridie Aethiopicus oceanus.
90 Tripolitana prouincia, quae et Subuentana uel regio Arzugum dicitur, ubi Leptis magna ciuitas est, quamuis Arzuges per longum Africae limitem generaliter uocentur, habet ab oriente aras Philaenorum inter Syrtes maiores et Trogodytas, a

expilatores 1 Libya — 2 prima est *excerpsit Isidorus Orig. 14, 5, 4* 5 huic — 8 Aethiopicus *compilauit Isidorus Orig. 14, 5, 4* 9 Trip. prou., 11 habet — pag. 33, 4 pertingentes *excerpsit Isidorus Orig. 14, 5, 6*

1 lybia *PBA*𝔅 libia *RD*𝔏𝔐 libiam ℜ ‖ cyrinacia *B* cyrenayca (*sic*) *D ad* cyrenaica *in marg.* *l* cirenacia *m. 2 R* cyrenensis 𝔐² cyrinenses ℜ cirinensis 𝔏 crinenses 𝔐¹ ‖ et pentapolis post] quae 𝔅 ‖ partes 𝔍 2 affricae *B* ‖ parethonio] *PR*¹*BDA* pharethonio *R*² parthenio 𝔅 3 montebus *D om.* 𝔅 ‖ cathabathmon (h *s. s. m. 2* [*an m. 3?* mav]) *P* chathabathmon *R* catabathmon 𝔅 ‖ inde] in 𝔅 ‖ saecundo *D* 4 phylinorum *B* ‖ post se habet *om.* 𝔅 ‖ usquę *D* ‖ ocianum *D* 5 gentes] quae habet gentes 𝔅 ‖ libyo-] lybyo *A* lybio *PR*¹*B* libio *D*𝔅 lybie *R*² Libyae *h; cf. § 32* ‖ garamanthum *B* ‖ huic] ubi 𝔅 *om.* ℜ 6 aegiptus ℜ𝔏 ‖ septemtrione *PR*𝔅 ‖ lybicum *PRB* libecum *D* libicum 𝔅𝔍 7 sirtis *D* sertes ℜ sirtes 𝔏𝔐 ‖ maioris *D* ‖ trogodytę *PR* rogloditae *B* troogodicae *D* trogoditae *A*𝔏𝔐 trochoditae ℜ rogoditae 𝔅 ‖ contra — est] quae habent acontra insulam calipso 𝔅 ‖ insola *D* ‖ calypso (o *ex* u *m. 1*) *D* calypzo *B* 8 meridiae *D* ‖ aethyopus *B* aethiopicum 𝔅 ocianus *D* oceanum 𝔅 9 tripoli 𝔅 ‖ prouintia *R* prouinciam 𝔅 ‖ quae] quae est 𝔅 ‖ subetanea 𝔅 ‖ re**gio (li *eras.*) *R* ‖ arguzū *R*¹ arzucū *D* azotum 𝔅 10 dicetur *D om.* 𝔅 ‖ leptis (i *ex* u *corr.*) *P* ‖ quamuis] qua 𝔅 ‖ asreuges 𝔅 11 longum *om.* 𝔅 ‖ affricae *B* ‖ uocantur 𝔅 ‖ habent 𝔅 12 ares *P* ‖ philenorum (e *ex* o *corr. 2 R*) *PR*𝔅 phylinorum *B* philinorum *D* ‖ sirtis *D* sirtes 𝔍 ‖ maioris *D* ‖ trogodytas] *PR* rogloditas *B* trogloditas *D* trogoditas *A*𝔏𝔐 trochoditas ℜ troditas 𝔅

septentrione mare Siculum uel potius Hadriaticum et Syrtes minores, ab occasu Byzacium usque ad lacum Salinarum, a meridie barbaros Gaetulos Nathabres et Garamantas usque ad oceanum Aethiopicum pertingentes.

Byzacivm Zevgis et Nvmidia. Zeugis autem prius non 91
unius conuentus, sed totius prouinciae generale nomen fuisse
inuenimus. Byzacium ergo ubi |Hadrumetus ciuitas, Zeugis 92 p. 31
ubi Carthago magna, Numidia ubi Hippos regius et Rusiccada

EXPILATORES 6 conuentus *et q. s.*] *his fortasse cum illis Orosii 6, 21 § 2 usus est Isidorus Orig. 14, 5, 21* 7 Zeugis — 8 magna *hinc uidetur exscripsisse Isidorus Orig. 14, 5, 8* 8 Numidia — p. 34, 4 gentes *adhibuit Isidorus Orig. 14, 5, 9*

1 septemtrione (*cum rasura unius litt. in fine R*) *PR*𝔅 || ma^{re} (re *m. 1 ut uid.*) *P* || syculum *B* || putius *D* || hadriaticum] *PR*^{2}*R*^{rec}*BD* hariaticum *R*^{1} adriaticum 𝔏𝔐 atriaticum 𝔎 || sirtis *D* 2 minoris *D* || bizacium *D* bezacium 𝔎 biza^{n}tium (n *m. poster.*) 𝔏𝔐 bizantium 𝔅 3 meridiae *D* || barbarus · *D* || getulos (-us *D*) *PRBDA*𝔅ℑ || nathabres] *BDA* nazabres *R* natabres *P* natauros 𝔅 nothabres *fh; cf. Comment. in hon. Momms. p. 719* (*ubi lin.* 12 *pro* -τες *bis scribe* -τις) || garamanthas *BA* garama^{n}tas (n *m. 1*) *D* 4 ocianum *D* || ethyopicum *B* ethiopicum 𝔎 || pertingentes biza^{nciũ}[pertingen|tes · bizacium] (*uncis inclusa del. et* nciũ *s. s. m. 2*) *D* || peringentes *P*^{a} per*tingentes (*fuisse* perui— *uid.; corr. m. 1*) 𝔅 pertendentes ℑ 5 BYZ. — NVMIDIA *om.* 𝔅, *spuria esse non recte censet Moerner p. 86* || BYZATIVM *R* || ZEVGES *P*, *om. B*^{t} || zeuges 𝔅 || autem *om.* 𝔅 6 conuentus] loci cognomentum 𝔅 || tocius *D* || generale — 7 inuenimus] fuit uelut in hodiernum ita a prudentibus accipitur 𝔅 || generaliter *B* || nomen fuisse] *PRBD* fuisse nomen *h* 7 inuinemus *D* || bazacium *P* bizacium *RD* bizantium (*punctum quod supra* n *litteram exstat Sedlmayero fortuitum esse uisum est*) 𝔅 || ergo] est 𝔅 || hadrumetus] *BA* adrumetus (~ *supra* u *priorem eras. in R*) *PR* hadrumetas *D* eius metropolis ciuitas adrumetus 𝔅 || ciuitas] sita est 𝔅 || zeogis 𝔎 8 ubi] est ubi 𝔅 || chartago *B* karthago *P* kar^{h}tago *R* cartago 𝔏 cartaco 𝔎 || magna] ciuitas constituta est 𝔅 || numedia *B* || ubi] uocitatur ubi 𝔅 || hippos] chyppus *B* yppos *PR* ippus *D* ippos *A*𝔅 (ipponem 𝔐 ippone 𝔏 oponi 𝔎 *casu acc.*); Hippo *v* || rusiccada] *A* rusi^{c}cada (c *m. 1 ut uidetur*) *P* rusicada (da *in* dæ *corr. al. m.*) *R* rusiccade 𝔅 (susicadum 𝔎 susicadam 𝔏^{a} rusicadam 𝔏^{b}𝔐 *casu accusat.*)

ciuitates sunt, habent ab oriente Syrtes minores et lacum Salinarum, a septentrione mare Nostrum quod spectat ad Siciliam et Sardiniam insulas, ab occasu Mauretaniam Sitifensem, a meridie montes Vzarae et post eos Aethiopum gentes peruagantes usque ad oceanum Aethiopicum.

93 Sitifensis et Caesariensis Mavretaniae habent ab oriente Numidiam, a septentrione mare Nostrum, ab occasu flumen Maluam, a meridie montem Astrixim, qui diuidit inter uiuam terram et harenas iacentes usque oceanum. in quibus oberrant Gangines Aethiopes.

94 Tingitana Mavretania ultima est Africae. haec habet ab oriente flumen Maluam, a septentrione mare Nostrum usque

expilatores 6 Sitifensis — 9 oceanum *compilauit Isidorus Orig. 14, 5, 10. 11* 11 Tingitana — pag. 35, 5 contingentes *excerpsit Isidorus Orig. 14, 5, 12*

1 habet *D* || orien^to^ (te *m. 1 ut uid.*) *P* || sirtes *D* 2 septemtrione *PR*𝔅 || spectat] exspectat ab occasu 𝔅 || syciliam *B* 3 insulas *om.* 𝔅 || occasum *D* occasu habet 𝔅 || mauretaniam] P^1*D*𝔅𝔎$\mathfrak{M}^1$ mauritaniam P^2*RBA*𝔏$\mathfrak{M}^2$ 4 meridiae *D* || montem suzarę (suggarem 𝔅) *A*𝔅 || uzare *PRD* utzare *B* || aethyopum *B* || peruagantes] pergentes 𝔅 5 ad *om.* *D* 6 sytifensis *R* sitifenses *BD* || et *om.* *PR* (*sed R spatio in fine uersus relicto*) || caesarienses *B* cesariensis 𝔎 cesarienses 𝔐 cesarienssis 𝔏 || mauretaniae] mauritaniae *B* mauretania *D*𝔎 maurenia (ta) *P* mauritania (i *prior al. m. ex* e *corr. R*) *RA* mauretaniae sunt quae 𝔅 || habent] *B*𝔅*v* habet *PRDA* 7 numediam *B* || a] ad *D* || septemtrionē *P* septemtrione *R*𝔅 8 flunen *D* || maluam] R^2*A*𝔎𝔐$\mathfrak{L}^b$ malbam PR^1 malua *B*𝔅 maluum $\mathfrak{L}^a$ || meridiae *D* || montē ** (e m *in* ē *corr. m. 2*) *R* || astraxim *B* astrixin 𝔎, *sic* astrixī *PR* || qui diuidit inter uiuam terram] qui discernit inter fecundas (-am 𝔏𝔐) terras (-am 𝔏𝔐) 𝔍 9 harenas] harenas heremi 𝔅 || usque oceanum] *RDA* usque o|oceanum *P* usque ad oceanum *B*𝔅𝔍*h* || quibus] *PRBD*𝔅; quibus et *h* (*ex Z_1 et edd. Venetis*) 10 gangines] grantdes 𝔅 || aethyopes *B* aethiopi 𝔅 11 tingi 𝔅 tingitania 𝔎$\mathfrak{L}^a$ || mauretania] PR^aBA mauritania R^b*D*𝔅 || ult. est afr] africae ultima est totius 𝔅 || affricae *B* 12 oriente] occidente 𝔎 || maluam] R^2*A*𝔍𝔅 malbam (m) *P* malbam R^1 || septemtrione *PR*𝔅 || nostro *D*

ad fretum Gaditanum quod inter Auenae et Calpes duo contraria sibi promunturia coartatur, ab occidente Athlantem montem et oceanum Athlanticum, sub Africo Hesperium montem, a meridie gentes Au*t*ololum, quas ¹nunc Galaules uocant, p. 32
usque ad oceanum Hesperium contingentes.

Hic est uniuersae terminus Africae. Nunc insularum, quae 95
in Nostro mari sunt, loca nomina et spatia dimetiar.

INSVLA CYPROS ab oriente mari Syrio, quem Issicum sinum 96
uocant, ab occidente mari Pamphylico, a septentrione Aulone Cilicio, a meridie Syriae et Phoenices pelago cingitur. cuius

EXPILATORES 4 *cf.* gaulalia *ap. Dicuil* (*Schweder p. 33*)

1 gadetanum *PR* || quod] quod est *B* || auenae] *scripsi* (*in Orosii fonte* abyllae *fuerit*); hauenae P^a hauennae (-nne *R*) P^bRA auennae *D* chauennae *B* abaenae 𝔅 Abennem *h* || calpes] *D* calpis *PRBA* capis 𝔅; Calpen *h* || duo contraria sibi prom.] duobus promontoriis *B* (o *in* u *m. 1 aut ut Sedlmayero uisum est m. poster.*) 𝔅 2 promunturia] PR^1D promontoria (-uria R^2) BR^2 || coortatur (*sic medio uersu*) *B* cohartantur (h *del. m. 2*) *P* co*arta*tur (h *et* n *eras.*) *R* || athlantem] *PRD* athlantem B^1 atlantem B^2A habet athlantem 𝔅 3 ocianum *D* || athlanticum] *PRD*𝔅𝔐 athlaticum 𝔎 atlanticum *B*𝔏 || affrico *B* || hesp.] experium 𝔅 4 a meridie — uocant] a meridie gaulalum gentes 𝔍 meredie *D* || autololum] *ed. 1542 in marg., cf. Salmasius Exerc. Plin. p. 277 b. C.* aulololum *PAC* aulolosum *E*, aulolum *RBDv* || q^u^as *P* || galaules] *B* ga*laules (u *eras.*) *P* gaulaules *R* alaules *D* galaudas 𝔅 galaulas *Ah* 5 hesp.] experium 𝔅 hisperium 𝔎 || contingentes] pererrantes 𝔍 6 est *om. B* || totius africae terminus 𝔅 || uniuersae] *Ah* uniuersus *PRBD* || affricae *B* || insolarum *D* 7 in nostro mari] intro mare 𝔅 || nostro mari] mari nostro *B* || spacia *D* || demetiar *B* dimeciar *D* exponam 𝔅 8 insola *D* Insu^la^ (la *m. 1*) 𝔅 || cyprus *B* ciprus *D* || ab] habet ab 𝔅 || mare sirium 𝔅 || sirio *D* || quem] quod *BD* quę *A* || missicum *A* misicum *B* messicum *D* histricum 𝔅 || sinum *in rasura* (*fuisse* uocant *uidetur*) *P* 9 mare *D*𝔅 || pamphilico *PRBD* pamphylicum 𝔅 || septemtrione *PR*𝔅 || aulonę 𝔅 10 cilicio] 𝔅 cylicio *B* cilico (lico *in ras. P*) *PRDA* || meridiae *D* || siriae *D* || et phoenic.] finis 𝔅 || phenicis *B* phonices R^1 phenicę (*uel* phœnicę) R^2 phuenicis (e *ex correctura inseruit m. 1*) *D* || pylago *B* pelaco *D* || cinguntur PR^1 cingetur *D* || cuiu^s^ *P*

spatium in longo tenet milia passuum CLXXV, in lato milia passuum CXXV.

97 INSVLA CRETA finitur ab oriente Carpathio mari, ab occasu et septentrione mari Cretico, a meridie mari Libyco, quod et Hadriaticum uocant. habet in longo milia passuum CLXXII, in lato L.

98 INSVLAE CYCLADES, quarum est ab oriente prima Rhodos, a septentrione Tenedos, a meridie Carpathos, ab occasu Cythera, ab oriente finiuntur litoribus Asiae, ab occidente mari Icario, a septentrione mari Aegaeo, a meridie mari Carpathio. sunt
p. 33 autem omnes Cyclades numero LIIII. hae tenent a septen-

EXPILATORES 7 Cyclades — Rhodos *compilauit Isidorus Orig. 14, 6, 22* 8 a sept. Tenedos *adhibuit Isidorus Orig. 14, 6, 23* || a meridie Carp. *adhibuit Isidorus Orig. 14, 6, 24* || ab occ. Cyth. *adhibuit Isidorus Orig. 14, 6, 25* 10 sunt — p. 37, 2 cc *exscripsit Isidorus Orig. 14, 6, 20*

1 spacium *D* || pasuum *B* passum *PR*[1] *om.* 𝔅 || centum septuaginta (-genta *D*) quinque *DA* cxxxu 𝔅 2 pasuum *B* passum *PR*[1], *om.* 𝔅 || centum uiginti quinque (-quae *D*) *DA* 3 riente *P*[a] || carpathio] *D* carphatio *PRBA* carpatio 𝔅 4 septem·trione *P* septemtrione *R*𝔅 || mare cretico *D*𝔅 || a meridie mari libyco *om. D* || lybico *PRB* lydico 𝔅 || et *m. 2 in ras. trium quattuorue litt. P* 5 adriaticum *PRB* adriatico *D* || long⟨itudine milia c⟩xxuii (*quae inclusi, in ras. scr. sunt m. 1*) 𝔅 || milia] m̄·l· *B* (*sic m. 1*) || passum *PR*[1] pasuum *B* || centum septuaginta duo *DA* CLXXVII *O; cf. Partsch p. 65 sq.* || latitudine milia 𝔅 || quinquaginta (-genta *D*) *DA* 7 cycladas 𝔅 || est] et 𝔅 || rhodus *BD* rodos (-us 𝔐) 𝔍 8 septemtrione *PR*𝔅 || tenedo (u *in marg., quod ad hanc* o *potius quam ad* o *in* carphatos *uid. spectare*) *B* tenetus *D* || carphatos *PRBA* carpatos 𝔅 carpatus 𝔎𝔏[a] carpathus 𝔐𝔏[b] || cethera *PR* cytera 𝔅 cytherea 𝔐 citerea 𝔎 citerea (h *s. s.*) 𝔏 9 occidente] oriente *B* oriente (i *s. s. m. 1*) 𝔅 10 septemtrione *PR*𝔅 || aegeo *PRDA*𝔅 aegeo *B* || meridiae *D* || carphathia *P* carphatio *RBA* carpato 𝔅 11 autem *om.* 𝔅 || cyclades insulas (as *in ras. m. 1, s. s.* e *m. 1*) 𝔅 || numero] ·N· (*mutauit m. 2*) *P* nomero *R*[1]*D* || LIIII] *P*[a]*B*𝔅 LIII (*sic* LIII*P*) *P*[b]*R*𝔎 quinquaginta (-genta *D*) tres *DAh* || hae tenent] tenentes 𝔍 haecenent (t *m. 2*) *M* || hae] hę *P* hę** (hę *m. 2 corr., ex* heae *?*) *R* haec *Z* || septentrione] 𝔎𝔏 septemtrione *R*𝔅 septemtemtrione (*corr. 1 aut 2 m.*) *P* septentrio 𝔐

trione in meridiem milia passuum D, ab oriente in occasum
milia CC.

Sicilia insula tria habet promunturia, unum quod dicitur 99
Pelorum et aspicit ad aquilonem, cui Messana ciuitas proxima
est; secundum quod dicitur Pachynum, sub quo ciuitas Syra-
cusana, respicit ad euronotum; tertium quod appellatur Lily-
baeum, ubi et ciuitas eiusdem nominis sita est, dirigitur in
occasum. haec habet a Peloro in Pachynum milia passuum 100
CLVIIII, a Pachyno in Lilybaeum CLXXXVII. haec ab oriente
cingitur mari Hadriatico, a meridie mari Africo quod est
contra Subuentanos et Syrtes minores, ab occidente et septen-
trione habet mare Tyrrhenum, a borea usque subsolanum

EXPILATORES 4 *hinc fortasse* respiciens ad aquilonem *sumpsit Isidorus Orig. 14, 7, 4*

1 meridiem] *B*𝔐*h* meridie *PR*𝔏 meridiae *D*𝔎 || milia] ·m̄· *B* || pasuum *B om.* 𝔅 || D] *PR*𝔅𝔎 quingenta *DA*𝔐 quinginta 𝔏 L *B;* quinquaginta *v* || occasum] casum R^1 occasu 𝔎𝔏 2 milia cc] *PR*𝔎 ·M·CC· *B* milia ducenta *DA*𝔏𝔐 milia DXC 𝔅 3 insula sicilia 𝔅 || sycilia *B* || insu^l^a *B* || promunturia] *DA*𝔏 promuntoria PR^1 promontoria R^2*B*𝔎 || unum] id est 𝔅 4 pel^o^rum (*prior* o '*corrigi coeptum erat in nescio quid*' MAU) *P* pelurum 𝔅 || aspicit] *PRB*𝔅 aspecit *D* adspicit *D* || mesana *B* || proxima] in proximo 𝔅 5 quod dicitur] promontorium 𝔅 || dicetur *D* || pachinum *BD* pacinum 𝔅 || siracusana *D* 6 respicit ad eur.] sita est euro notumque respiciens 𝔅 respecit *D* || e^v^ronot^h^um (v *m. 1,* h *m. 2*) *P* e^v^runothū (v *m. 2; supra* u *rasura;* no *in ras.,* thū *pone uersum add. m. 2*) *R* euronothum *BA* || tercium *D* || appellatur] *PRBDA* || lilybeum *A* lyllybeum *PR* lilibium (*alt.* l *in* b *corr. m. 1*) *D* lybeum *B* lilibeum 𝔅 7 nomenis *D* || dirigetur *D* 8 pachinum *BA* pachino *D* pacinum 𝔅 || milia] ·m̄ *B* || pasuum *B, om.* 𝔅 9 CLVIIII] *PRB* centum quinquagenta nouem *D,* centum quadraginta nouem *A* CXLVIIII 𝔅*KM* (*errat h*) CLVII *V* CLI *T; cf. Muellenhoff p. 24, Partsch p. 49 sqq.* || pachino B^1*D* pacino 𝔅 || lilybeum *A* lyllybeum *PR* lybeum *B* libeum *D* lilibeum habet milia 𝔅 || CLXXXVII] *O, cf. Partsch p. 50;* CLXXVII *PRB* centum septuaginta (-enta *D*) septem *DA* CLXXIIII 𝔅 10 cingetur *D* || mare PR^1 || hadriatico] P^b*RB* adriatico P^a*D* || meridiae *D* || mari *om.* 𝔅 || affrico *B* || subuentanus R^1*D* subentanos 𝔅 11 sirtis *D* || minoris *D* || septemtrione *PR*𝔅 12 habet *om.* 𝔅 || mare (a *ex* e *corr.*) *P* mari *D* || tyrrenum *PRA*𝔅 || usque ad *B* usque in 𝔅

fretum Hadriaticum quod diuidit Tauromenitanos Siciliae et Bruttios Italiae.

101 Sardinia et Corsica insulae paruo fretu hoc est milium xx diuiduntur. ex quibus Sardinia habet a meridie contra Numidiam Caralitanos, contra Corsicam insulam hoc est sep-
p. 34
102 tentrionem uersus habet Vlbienses. cuius in longo ¦spatium tenet milia passuum ccxxx, in lato milia lxxx. haec habet ab oriente et borea Tyrrhenicum mare quod spectat ad portum urbis Romae, ab occasu mare Sardum, ab Africo insulas Baleares longe positas, a meridie Numidicum sinum, a septentrione ut dixi Corsicam.

expilatores. 3 Sardinia — 4 diuiduntur *excerpsit Isidorus Orig. 14, 6, 42, ex Orosio et Isidoro laudat Dicuil 8, 17*

1 hadriaticum] *PRBD* adr. 𝔅 || haec ¦diuidit inter auromenitanos sicilię | (*fort. usque ad* britios) *in ras. m. 1* 𝔅 || tauromitanos *B* || syciliae *B* 2 bruttios italiae] nobilis italiae britios 𝔅 || brutdias *D* 3 sardinia — 4 ex quibus] his finibus sicut supra demonstrauimus sicilia continetur. Insula 𝔅 || insulae *PRB* insolae *D* insula *h* || fretu] *PRB* (*cf. tamen § 94 et 100*), freto *DA* || xx milium 𝔍 || miliam P^a 4 xx] *PRB* uiginti *DA* || meridiae P^aD 5 numediam *B* || caralitanus *D* || contra — 6 uersus] quae sardinia parua freto spatio milium uiginti a corsica diuiditur ⟨quam corsica *eras.*⟩ quam corsicam a septemtrione uersus 𝔅 || septrionem B^t septemtrionem *PR* 6 ulbiensis PR^1 ulbinenses 𝔅 || in longo spatium] spatia in longo 𝔅 || spacium *D* 7 tenent 𝔅 || milia] m̄ *B* || pasuum *B om.* 𝔅 || ccxxx] P^bRC^a𝔅 ducenta triginta (-enta *D*) *DA* cclxxx P^a cccxxx BC^b || lato] *BA* latum *PRD* || milia lxxx] P^bKMF𝔅 milia cclxxx R^1, P^a (cc *eras. in P*) ·m̄cclxxx· *B* milia ducenta octoginta *A* milia centum octoagenta *D* milia ccxxx R^2T; *cf. Partsch p. 45 sqq.* || haec *om. B* || ᵇabet *P* 8 a *post* et *add. BDv, om. PRA*𝔅 || bo*rea (a *ex* o *2*) *R* || tyrrhenicum] B^m tyrhenicum B^t tyrrenicum *PRD* tyrennicum 𝔅 Tyrrhenum *v* || exspectat 𝔅 9 orbis R^1 aeternae urbis 𝔅 || ad occasū R^a || affrico *B* a*frico (f *eras.*) *R* || insolas *D* 10 ualeares PR^1 balleures *D* || longo *PR* || possitas *B* posetas *D* || meridiae *D* || numedicum *B* nimidicum (v *m. 1*) *D* || a septemtrione *PR*𝔅 a circione et a septentrione *B* 11 ut dixi corsicam] corsicam insulam 𝔅

Corsica insvla multis promunturiis angulosa est. haec habet ab oriente Tyrrhenicum mare et portum Vrbis, a meridie Sardiniam, ab occasu insulas Baleares, a circio et septentrione Ligusticum sinum. tenet autem in longo milia passuum clx, in lato milia xxvi. 103

Insvlae Baleares duae sunt, maior et minor, quibus insunt bina oppida, maior Tarraconam Hispaniae ciuitatem, minor Barcilonam septentrionem uersus contra se habent. maiori subiacet insula Ebusos. deinde ab oriente Sardiniam, ab aqui- 104

expilatores 1 Corsica—est *compilauit Isidorus Orig. 14, 6, 42* 5 in lato — xxvi] 'Corsicae latitudinem in Orosii libro primo per xxxvi (*sic*) mil. passuum dilatari legimus' *Dicuil 8, 17* 6 Insulae—minor *fortasse adhibuit Isidorus Orig. 14, 6, 44*; *sic* maior et minor, *non* et maior et minor 𝔎𝔐 (𝔏 *non inspectus*)

1 insula corsica 𝔅 || insola *D* || promunturiis] *PR*¹*DA* promuntoriis *B* promontoriis *R*²𝔎 promuntoriis 𝔏 promontoriis (vnc *m. rec.*) 𝔐 || angulusa *D* 2 abet (h *m. 1*) *PD* || tyrrhenicum] *B* tyrrenicum *PA* tyrennicum (r *s. s. 2;* n *et* ic *eras.*) *R* tyrrenum 𝔅*h* || portūs (us *in* ū *corr. 1 ut uid. m.*) *P* || urbis] aeternae urbis romae 𝔅 || meridiae *D* 3 insolas *D* || baleares] *R*²*BD*𝔅 ualeares *PR*¹; baleares longe positas *cum* ς (*ex § 102*) *interpolauit h* || a cirtio (a cir *in ras. m. 2*) *R* a circione *B* || et a *B* || septemtrione *PR*𝔅 4 legusticum *B* || autem *om.* 𝔅 || milia] m̄ *B* || passuum *om.* 𝔅 || clx] centum sexaginta *DA* numero clx 𝔅 5 in] et in *D* || latum 𝔅 || milia xxvi] *PR*𝔅 m̄·xxvi· *B* milia uiginti sex *DA;* xxxvi mil. *Dicuil; cf. Partsch p. 45 sqq.* 6 insulas sunt baleares duas (*corr. 2 m.*) 𝔅 || ualeares *PR*¹ || minor** (*1 aut 2 litt. eras.*) *P* 7 tarraconam] *PD* terraconam *RBA* tarracona 𝔅 || ciuitas 𝔅 8 barcilonam] *PR* barchylonam (-il- *A*) *B*¹*A* barcillonam *B*ᵐ barchinlonam *D* barcilona 𝔅 || in *ante* sept. *add. R*² (*s. s.*), *BDfh*, a *add.* 𝔅, *om. PR*¹*A* || septemtrionem *PR* septentrione *BD* septemtrione 𝔅 || habent] *PRBD* habet *v* || maiores insulas bosos 𝔅 || mari (lo *s. s.*) *B* 9 insulę *A* insula (a *in ras. ex* ę *ut uid.*) *R* insola *D* || ebusos] *P* busos *R*¹*A* ebusus *R*²*BD* || sar|sardiniam *P*

lone mare Gallicum, a meridie et Africo Mauretanicum pelagus, ab occasu Hibericum pelagus spectant.

105 Hae sunt insulae ab Hellesponto usque ad oceanum per totum Magnum pelagus constitutae, quae et cultu et memoria magis celebres habentur.

p. 35
106 |Percensui breuiter ut potui prouincias et insulas orbis uniuersi. nunc locales gentium singularum miserias, sicut ab initio incessabiliter exstiterunt et qualiter quibusque exortae sunt, in quantum suffecero proferam.

3 Cum post fabricam ornatumque mundi huius homo, quem rectum atque inmaculatum fecerat Deus, ac perinde humanum genus libidinibus deprauatum peccatis obsorduisset,

AVCTORES § 1—3 (§ 3 ueracissimi scriptores)] *Genesis 6—8, alii S. S. libri, ecclesiae doctores*

EXPILATORES 3 insulae—4 constitutae *compilauit Isidorus Orig. 14, 6, 14* 6 percensui—9 proferam] Et quoniam uniuersa terrarum orbis spatia uel insularum descripsimus, nunc ad maiorem demonstrationis structionem, in quantum uigilantia nostra inuestigare potuit, demonstrabo, ex aeterna urbe Roma initium sumens, quae caput est orbis et domina senatus 𝔅 *fol. 25*ᵃ

1 gallicus (us *in* ū *corr.*) *P* || meridiae *D* || et africo] africae 𝔅 || affrico *BD* ᵃfrico (a *s. s. m. 2*) *R* || mauretanicum] *PD* mauritᴀnicum (i *prior in ras. ex* e *2*, ᴀ *ex* i *corr.*; *supra* ᴀ *rasura*) *R* mauritanicum *B* mauritaniam cui 𝔅 || pylagus *B* pelacus *D* 2 hibericum] *PRD*𝔅 hybericum *B* || pylagus *B* pelacus *D om.* 𝔅 || spectant] *PRBD*; spectat *h* 3 haec *D* || ṡunt *P* || insolae *D* || ab *om.* 𝔎 || hellis ponto *D* ellisponto 𝔎 elleṡponto 𝔐 4 pylagus *B* pe**|lagus (*eras. haud dubie* la) 𝔅 || constitutae] de famosis 𝔅 || culto (o *ex* u *m. 1*) *D* || ᵉᵗmemoria *P* et memoriam| *D* || memoria magis] magnitudine 𝔅 5 cęlebres *a. ras. R* 6—9 *de* 𝔅 *uide supra* || insolas *D* || urbis *D* || uniuersi (i *fin. in ras., ex* is *ut uid.*) *P* 7 gencium *D* || singularum] *PR*¹*A* ł insularum *s. s. m. 2 R* insularumque (-ae *D*) *BD* || misserias *B* meserias *D* || si|cut *P*¹ sic|*ut *P*² 8 inicio *D* || exstiterunt] *B et ante ras. R* extiterunt *PD* || et *om. B* || *ante* quibusque *s. scr.* ab hominibus *m. 2 R* || exorte *D* 9 sunt *om. B* || suffecero (ᶦ *eras.*) *P* sufficero *R*¹*B* 10 ornatum·quae *D* || huius mundi *B* 11 atque] et *B* adque (t *m. 2*) *P* || in macolatum *D* immaculatum *R*² || ac] hac *D*

continuo iniustam licentiam ¦iusta punitio consecuta est. sen- p. 36 2
tentiam creatoris Dei et iudicis peccanti homini ac terrae
propter hominem destinatam semperque dum homines terram
habitauerint duraturam omnes inuiti licet aut probamus negando
aut confitendo toleramus, obstinatisque mentibus testis sibi in-
firmitas sua inurit, quibus fideliter scriptura non suaserit.
deinde refuso in omnem terram mari inmissoque diluuio, cum 3
toto orbe contecto unum spatium caeli esset ac pelagi, deletum
fuisse uniuersum humanum genus, paucis in arca fidei suae
merito ad substituendam originem reseruatis, euidentissime
ueracissimi scriptores docent. fuisse tamen etiam illi contestati 4
sunt, qui praeterita quidem tempora ipsumque auctorem tem-
porum nescientes, tamen ex indicio et coniectura lapidum, quos
in remotis montibus conchis et ostreis scabros, saepe etiam
cauatos aquis uisere solemus, coniciendo didicerunt. et quam- 5

AVCTORES 8 toto—pelagi *cf. Ovid. Met. 1, 6. 291; a. a. 2, 467* 14 in remotis — 15 solemus *cf. Ovid. Met. 15, 264, Mela 1, 6, 2 (1, 32 Parthey) cum adnot. Tzschuckii; adde: Tertullian. Pall. 2, Solin. 9, 8 sq., Euseb. chron. uol. 1 p. 87 Sch.*

EXPILATORES 7 diluuio — 9 genus *compilauit Isidorus Orig. 13, 22, 2* 13 indicio — 15 solemus *compilauit Isidorus Orig. 13, 22, 2*

1 iusta* punitio *erasa* m *ut uid.* *R* || ponicio *D* || sententia *B* 3 destinatūm *P* distinatam *D* distinata *B* || semper que* (e *fin. ex* ae *fort. corr.*) *R* || homines (e *m. 1 aut 2 ex* i *corr.*) *P* 4 habitauerunt *B* || duratura *BD* || neglegendo *D* 5 confidendo *D* || tuleramus *B* || obstenatisque *D* || imfirmitas *B* 6 inuret *D* || fideliter] *PR*^{1} fidelis *R*^{2}*BAh* fedilis *D* || scribtura *PB* || non *om.* *B* 7 reffuso B refuso (sub subaoo) (*corr. 2*) *R* || inmisoque *B* immissoque *R*^{2}*D* || deluuio *D* 8 spacium *D* || caeli *esset *P* esset caeli *B* || pylagi *B* 9 fuise *B* || genus humanum *B* || fide^1 *P* 10 substituendā (ā *in ras.*) *P* || originem] subolem *B*^{t} || euidentissimae *D* 11 ueracisimi *B* uiracissime *D* || scribtores *B* doctores | scriptores $^{q.}$ (doctores *et* q. *m. 2 add.*) *R* scripturis *D* || aetiam *D* 12 sunt (t *in ras.*) *P* || preterita *D* 13 nescientis *D* || lapidem *P* in lapidibus 𝔏𝔐^2 in paludibus 𝔎𝔐^1 14 montebus *D* || conhis *P* concis *A*𝔍 || hostreis *B* *ostreis *R* || scabrus *D* concretos 𝔍 || sepe *B* 15 uisere] *RBD*𝔎 uis*ere (c *eras.*) *P* uidere 𝔐𝔏$^{rec.}$ fieri 𝔏^1 || dedicerunt *BD*

uis huiusmodi adhuc et relatu digna et fide certa proferri a nobis queant, tamen haec ueluti principalia duo de praeuaricatione primi hominis et condemnatione generationis uitaeque eius ac deinde de perditione totius generis humani dicta suffi-
6 ciant, tantum ut, si qua gentiles historici de nostris aliquo ordine contigerunt, haec plenius cum ceteris ipso quo incurrerint ordine proferantur.

p. 37 4 [1]Anno ante urbem conditam MCCC Ninus rex Assyriorum 'primus' ut ipsi uolunt propagandae dominationis libidine arma foras extulit cruentamque uitam quinquaginta annis per totam
2 Asiam bellis egit; a meridie atque a Rubro mari surgens, sub ultimo septentrione Euxinum pontum uastando perdomuit, Scythicamque barbariem, adhuc tunc inbellem et innocentem, torpentem excitare saeuitiam, uires suas nosse, et non lacte

AVCTORES 8 Anno MCCC *cf. Euseb. Hier. II p. 11 ed. Schoene* || Ninus—10 extulit *Iustin. 1, 1 § 4. 7. 8* 10 quinquaginta annis *item § 5;* LII *Eus. p. 11, ut Orosius 2, 3* § 2 *ignotus* (*cf. Iustin. 1, 1 et 2, 2; Augustin. Ciu. d. 4, 6*)

EXPILATORES 8 ante — MCCC . . Assyriorum . . p. 43, 5 Samiramis *compilauit Seuerus chron. p. 452* || 8 Ninus — 11 egit *adhibuit Isidorus Orig. 18, 1, 1* (*cf. Dressel, de Is. font. p. 35*)

1 huiusmodi (di *add. m. 2*) *P* || relatum *P*[a] relato *D* 2 pricipalia (n *add. m. 2*) *P* || preuaricationi *D* 3 condempnatione *RB* condemnacionis *D* || generacionis *D* 4 deinde de] *PR* deinde *BDh* || perdicione *D* || totius *om. B* tocius *D* 5 gentilis *D* || histori*ci (*erasa* a *ut uid.*) *R* 6 contegerunt *D* contigerint *R*?*B*[t] || citeris *D* 8 A(nno)·A(nte)·V(rbem)·C(onditam)] *correxi* (*cf. cap. 8 princ.*) ante annos urbis conditae *PRBDv* || ·ī·ccc *P* ·ĩ·ccc· *R* mile (mille *margo*) tracentos *B* mille trecentos *Dh* || asyriorum *B* assir- *R* asiriorum *D* 9 ipso *R*[1] || propagendae *B*[m] || dominacionis *D* 10 extollit *D* || quinquagenta *BD* L· *P* ·L·*R* 11 asyam *B* || meridiae *D* || adque *B* || a] ad *D* 12 septemtentrione *P* septemtrione *R* || euxenum *B* 13 scythicamque (e *ex* ę *corr.*) *P* scithicamque *B*[m] scythiamque *B*[t] || barbariam *B* || imbellem *R*[2] 14 turpentem *D* || excitare] excitata *B*[m] || saeuitiam] *BP*[2] seuiciam (c *euanida*) *D* saeuitiae (sęu- *R*) *P*[1]*R sed in* saeuitia *corr. m. 1 P* || uiris *D* || lactē *ante ras. R; cf. Grubitz p. 14*

iam pecudum sed sanguinem hominum bibere, ad postremum
uincere dum uincitur edocuit. [1]nouissime Zoroastrem Bactri- p. 38 3
anorum regem eundemque magicae ut ferunt artis repertorem
pugna oppressum interfecit. post ipse, dum deficientem a se
oppugnat urbem, sagitta ictus interiit. huic mortuo Samiramis 4
uxor successit, uirum animo, habitu filium gerens, auidosque
iam usu sanguinis populos, per duos et quadraginta annos
caedibus gentium exercuit. non contenta terminis mulier, quos 5
a uiro suo tunc solo bellatore in quinquaginta annis adquisitos
susceperat, Aethiopiam bello pressam, sanguine interlitam,
imperio adiecit. Indis quoque bellum intulit, quo praeter illam
et Alexandrum Magnum nullus intrauit. quod eo tempore 6
ideo crudelius grauiusque erat quam nunc est, persequi et
trucidare populos in pace uiuentes, quia tunc apud illos nec
foris erant ulla incendia bellorum, nec domi tanta exercitia

AVCTORES § 3 *Iustin. 1, 1 § 9 a quo tamen aliena sunt illa* dum — ictus, *cf. Ruehl, Jahrb. f. Philol. Suppl. 6 p. 158* § 4.5 *Iustin. 1, 1 § 10; 2 § 1—3.10. 8.9* || XLII *cf. Eus. 11 et Oros. 2, 3*

1 peccu*dum *P* pecodum *BD* || sanguinem] *PR* sanguine *ABDv* || bibere] *PR* uiuere *BDv* quiuere *A* 2 uincitur] *v* uincit** *P* uincit *ABD* ui*cit *R* || docuit *B* || nouisime *B* || ioroastrem *P* z*oro astrem (*er.* i ?) *R* 3 *regem *R* || *ad uers.* eumdemque—repertorem *adscr.* p̄ *omisso hoc* ‾ *signo in contextu; uoluisse uid.* reppertorem) B^m || eumdemque *B* || magi*cae (s *eras.*) *P* || ut ferunt] offerunt *D* 4 obpraesum *B* || difficientem *B* 5 oppugnatbem R^1 oppugnat.bem R^2 (*deinde* ur *in* or *al. m. mut.*) || urbem] orbem P^2 || sagita P^1R^1 sagitæ P^2R^2 || ictu* *erasa* s *P* *ictu* *in fine erasa* s *R* || samiramis] R^2D samerames *B* semiramis PR^1A 6 succesit *B* || filium] *BDAv* feminam *PR* (e *ex* ę *R*); *cave* femina *corrigas* || gerans *P* 7 populus *D*, R^1 (*corr. m. 1*) || duos et quadragenta *D* duos et XL BR^b duo et XL PR^a 8 terminis] certe hiis *B* 9 in *om. Ah* || L *PRB* || adquissitos *B* adquesitus *D* 10 susciperat *D* || aethyopiam *B* || pressam] PR^aD praesam *B* ^{ob}pressam (ob *1?*, *deinde in* op *mut. ead. m.*) *R* oppressam *v* 11 in tullit *D* || quo^s (*corr. m. 1 ut uid.*) *PR* quos *BD* || preter *D* 13 crudilius *D* || grauiusquę *D* 14 trutidare *P* || populus *D* || uiuentis *D* 15 exercicia *D*

p. 39 7 cupiditatum. haec, libidine ardens, sanguinem sitiens, |inter incessabilia et stupra et homicidia, cum omnes quos regie arcessitos, meretricie habitos, concubitu oblectasset occideret, tandem filio flagitiose concepto impie exposito inceste cognito
8 priuatam ignominiam publico scelere obtexit. praecepit enim, ut inter parentes ac filios nulla delata reuerentia naturae de coniugiis adpetendis ut cuique libitum esset liberum fieret.

p. 40 5 |Anno ante urbem conditam MCLX confinem Arabiae regionem quae tunc Pentapolis uocabatur arsisse penitus igne caelesti
2 inter alios etiam Cornelius Tacitus refert, qui sic ait: Haud procul inde campi, quos ferunt olim uberes magnisque urbibus habitatos fulminum iactu arsisse;

AVCTORES § 7.8 *ignotus* (§ 7 occideret: *cf. Africanus p. 160, 3 sq. Routh;* inceste cognito: *uide Iustin. 1, 2, 10; cf. Pauly, Realencycl. SEMIRAMIS p. 966 init.*) 8 confinem Arab. reg. *Tacitus hist. 5, 6* 9 Pentapolis *Sapient. 10, 6* 10 Cornelius Tacitus] *hist. 5, 7*

EXPILATORES 8 ante—MCLX . . 9 arsisse . . p. 46, 1 Sodoma *compilauit Seuerus chron. p. 452* 11 olim uberes, 45, 5 igne caelesti, 7 exustis, 8 peccatorum noxa, 12 in conf. — Pal., 13 quinque ciu., 46, 11 aeterna, 13 cineris *adhibuit Isidorus Orig. 14, 3, 24*

1 cupeditatum *D* || sanguinēq.| (q. *in fine pag. al. m. add.*) *R* || siciens *D* || inter incessabilia] inter conuiuia ^{in}cessabilia (in *s. s. m.* 1^c) *G q. e. mera interpolatio* 2 et stupra] *B* et strupa *D* **stupra *sed non* et *eraso P* stupra *R* || omicidia *D* || regiae (a *erasa P*) *PRB* 3 arcesitos *B* arcesitus *D* || meretriciae *PRBD* || habetus *D* || concupitu PR^1 || oblectassit *D* 4 |tandem (t *al. m. add.?*) *R* || filios *B* || flagiciose *D* || conceptos *B* || impiae *sed* a *erasa PR* || expositos *B* || incesto R^2B || cognit*o (*erasa* i) *P* 5 **priuatam (*erasae* pp) *P* || publeco *D* || praecipit *D* 6 filius *D* || dilata *B* 7 co^{N}iugiis (N *al.;* o *al. ex* ū) *R* || appetendis *PR* apedendis *D* || cuique] R^2BDh cui PR^1 || libetum *D* || fierit *D* 8 a. a. u. c.] *correxi* ante annos urbis conditae (conditi *D*) *PRBDv* || m̄ CLX *B* ·Ĩ·CLX *P* ·Ĩ·CLX· *R* mille centum sexagenta *D* 9 que *D* || pentabolis *D* || uocabatur (o *in ras. ex* a *corr.*) *P* || arsisse penitus (sse p *in ras. al. m.*) *R* || paenitus *PB* || igni *B* || caeleste *D* 10 alius *D* || reffert *B* || sic] sit *D* || haut *PBD* Aut R^1 11 *ad uers.* olim—12 ful *adscr.* h· (*ad* uberes *pertinens?*) B^m || uberis *D* 12 urbibus] P^2R^2B urbebus *D* uiribus P^1R^1 || habitos *B* habetatos *D* || ictu *B et post ras. P*

sed manere uestigia, terramque ipsam, specie soli-
dam, uim frugiferam perdidisse. et cum hoc loco 3
nihil de in|censis propter peccata hominum ciuitatibus quasi p. 41
ignarus expresserit, paulo post uelut oblitus consilii subicit et
dicit: Ego sicut inclitas quondam urbes igne cae- 4
lesti flagrasse concesserim, ita halitu lacus infici
terram et corrumpi reor. quo dicto inuitus licet de exu- 5
stis urbibus, quae procul dubio peccatorum noxa conflagra-
uerunt, et scisse se et concessisse confessus palam prodidit
non sibi cognitionis fidem defuisse sed exprimendae fidei uolun-
tatem. quod nunc a me plenius proferetur.

In confinio Arabiae et Palaestinae, qua dimissi altrinsecus 6
montes subiectis campis excipiuntur, quinque ciuitates fuere

AVCTORES § 6—10 *Genesis* (*18.*) *19 et ignotus*

1 sed (d *ex* t *corr.*) *P* et *Taciti codex* || specię *P*ᵃ **speci*e ñ| *pone* i *erasa* a; ñ *m. 2 add. R* speciae *D* || solidā (˜ *fort. ex corr. add.*) *PR* soledam *D* 2 frugiaferam *B*ᵗ fructiferam *B*ᵐ || perdedisse *D* 3 quasi (i *m. 2 add.*) *R* 4 expraeserit *B* || uelud *B* || consilii* (s *ut uid. er.*) *R* consiliae *D* || subicit] *D* subie*** (cit *m. 2*) *P* subiecit (*corr. 2*) *R* subiecit *B* 5 inclitas (cl *ab al. m. retractatae ut a* d *clarius distinguerentur; in marg.* ł incensas *m. 2*) *R* inditas *PBDA* indicas *Taciti codex* || condam *D* || urbis *D* || igni *B* || celeste *D* 6 conceˢserim *P* concesserem *D* consenserim *B* || alitus *B* || infici *prima* i *in ras. P* imfici *B* 7 corumpereor *P* || inuitus licet (tus licet *in ras.*) *P* || exusti*s *P* 8 conflagrauerant *B* 9 scisse se et concessisse] scissepe et *D* scisse *B* || confessus] confusus *D* confessum *B* || prudidit (*tertia littera periit lacuna; fuisse* u *uid.*) *D* 10 non] et non *B* || cog***nitionis (g *in ras.*) *P* cognicionis *D* || s& *P*¹ se (*coni. cum sqq.*) *R*¹ || experimendae *B* primendae (*corr. m. 2*) *P* depr*mendę (*eras.* i *et s. s.* o *2, deinde s. s.* expri; ę *2 ex* e) *R* 11 a me nunc *BDh* || proferitur *D* 12 palestinae *PRBD* || quo *B* || dimissi] *Av* dimisi* (*in fine* s *erasa*) *P* dimissis *RB* (s *fin. in ras. al. m. in R*) demisses *D* || altrissecus *B* 13 montes] *PR*¹*Av* montibus *R*²*B* montebus *D* || subiectis campis *R* || ·u· *B* || ciuitatis *D*

7 Sodoma Gomorra Adama Seboim et Segor. sed Segor ex his
parua, illae amplae et magnae, quippe quibus et soli fecun-
ditas suberat et Iordanes fluuius, per plana diffusus ac perop-
8 portune diuisus, augmentis ubertatis inpendebatur. huic uni-
uersae regioni, bonis male utenti, abundantia rerum causa
p. 42 malorum fuit. ex abundantia enim luxuria, ex lu|xuria foedae
libidines adoleuere, adeo ut masculi in masculos operantes
turpitudinem ne consideratis quidem locis condicionibus aetati-
9 busque proruerent. itaque iratus Deus pluit super hanc terram
ignem et sulphur totamque regionem cum populis atque urbi-
bus exustam, testem iudicii sui futuram, aeterna perditione
10 damnauit, ut nunc quoque adpareat quidem forma regionis
sed inueniatur regio cineris, mediamque conuallem, quam Ior-
11 danes inrigauerat, nunc mare superfusum tegat. tantumque

AVCTORES 1 Sodoma—Segor *cf. Genesis 14, 2.8, Africanus ap. Sync. p. 188 Bonn* § 8 *fort. Sapient. 10, 7.8* 9 pluit—10 urbibus *Genesis 19, 24* 13 mediamque—14 mare *Genesis 14, 3*

1 gumurra *B* gomurra *D* || adamę (a *superscr.*) *P* adamae *R* || seboin *B* || secor sed secor *D* 2 fecūditas (n *superscr.*) *P* faecunditas *B* 3 ıordanes *P* iordanis *R²BDv* || defusus *B* || peropportune] *sh* per oportuna *PRB* peroportuna *D* 4 impendebatur *R²D* || uni*uersae *R* 5 regione *D* || habundantia *B* **bundantia (a *superscr.*) (*corr m. 2*) *P* * abundantia (*eras.* a) *R* 6 habundantia *B* || luxoria *PR¹D* luxoriae *B* || ex luxoria *PR¹D om. B* || foede libidinis *D* 7 mascoli in mascolus *D* 8 turpi(tu)dinem (tu *al.*) *R* || nec *R²BD* || considerantis *D* || conditionibus *R* || aetati**busque *P* 9 proruerint *R¹* || iratus est *B* || pluuit *B* 10 sulpor *P* || adque *P*B* 11 aeterna (a *fin. ex* e *corr.*) *P* || perdicione *D* 12 dampnauit *RB* (*sed* p *er. in R*) || appareat *PRB* 13 *post* regio cineris *aut post* damnauit (*ut Paris. 4878 s. XIII*) *aut post* tegat (*ut X_1*) *addunt haec:* illic (illicque X_1) poma uirentia et formatos (-ti X_1) uuarum racemos (-mi X^1 -mus X^2), ut (*om.* X^1) edentibus (*s. s.* al edendi *m. 1 aut 2 G*) gignant (generent *G* generāt X_1) cupiditatem, si carpas, fatiscunt (facescunt X_1) in cinerem fumumque excitant quasi adhuc (*om.* X_2Z) ardeant *interpolata ex Hegesippo 4, 18* ς, *uelut* GX_1 (*hic in marg.*) X_2, *et Z* || cyneris *B* || ıordanęs *P* iordanis *RBDv* 14 inrigauerat] *BD* irrigauerat *R²* ınrūguerat (*corr. m. 1*) *P* inriguerat *R¹* || tegat (t *prior in ras.*) *P*

de rebus ut putatur paruis diuinae indignationis accensum est,
ut propter hoc, quod illi, male utentes bonis, fructus miseri-
cordiarum nutrimenta libidinum fecerant, terra quo|que ipsa, p. 43
quae has habuerat ciuitates, primum exusta ignibus, post
oppressa aquis, in aeternam damnationem communi periret
adspectui.

Itaque nunc si placet hi, qui in Christum, quem nos iudicem 6
saeculorum ostendimus, quantum in ipsis est sputa coniciunt,
inter Sodomam et Romam discernant causas et conferant poe-
nas; quae a me uel maxime ob hoc retractandae non sunt,
quia omnibus notae sunt. et tamen quam libenter sententias 2
eorum acciperem, si illi fideliter ita ut sentiunt faterentur.
quamquam quia de temporibus Christianis rari et hoc in an- 3
gulis murmurent, non usque adeo moleste accipiendum putem,
cum totius populi Romani consona uoce parique iudicio sensus
ac sermo sit cognitus. adeo autem paruo quodam et leui motu 4
haesitasse erga se parumper consuetudinem uoluptatum indu-
bitatissime |contestatus est, ut libere conclamaret, Si reci- p. 44

AVCTORES § 4 *cf. Oros. 1, 21 § 17*

1 potatur *D* || diuine *D* || indignationi *B* || accesum *B* 2 prot (p *s. s. al.*) *R* || ille *D* || utentis *D* || fructibus B^t || misericordiarum] ς (Y_4 *teste h*, Y_5) *h* miseriarum P^2R^1BA meseriarum *D* miseriam P^1R^1 3 nutrimento *PR* || fecerunt *D* || ipsa *om. B* 4 quae] q: *D* || ciuitatis (*alt.* t *ex* s *statim corr. m. 1*) *D* 5 oppressa] *PR* obpraesa *B* opressa *D* || dampnationem *BR* (*sed* p *er. in R*) damnacionem *D* || communi *in* cum omni *corr. m. 2 R* 6 aspectui P^2R^aD aspectum P^1 aspectu R^bB (i *eras. in R*) *Sequentia continuantur non inchoato uersu nouo in PRBD* 7 hi] *RD* hii *PBA* 9 pęnas *D* 10 maximae *D* || non *om. m. 1 sed eadem add. P* 11 note (e *in* ę *m. 2*) *R* 12 acceperem P^aBD acciperim (ci *in* ce *al. m.*) *R* || ille *D* || **ita *PR* 13 quan*quã (n *ex* m) *R* || quia] qui* (*erasa* a *non* d) *P* quid R^1BDA quicquid R^2 quod E^mZh || de *om. B* 14 murmorent *D* murmurant ς (*uelut O*) || molestae *D* || accipiendum (e *ex* u *statim corr. m. 1*) *D* || putem *in* putemus *corr. m. 2 R* 15 tocius *D* || ʳᵒmani *P* || idicio *R* 16 par*uo (t *eras.*) *P* 17 hesitasse (-ssę R^2) PR^1 || uoluptatum] *AGv* uoluntatum *PRBD* || indubitantissime *B* 18 contest.ᵃᵗᵘˢ ᵉ (*corr. m. 1*) *P* || receperet *B*

peret circum, nihil esse sibi factum, hoc est, nihil egisse Romae Gothorum enses, si concedatur Romanis spectare
5 circenses. nisi forte, ut se habet apud plerosque hoc praecipue tempore qui ex longa requie uel paruam obortam sollicitudinem intolerabilem laborem putant, hasce clementissimas admonitiones quibus omnes aliquando perstringimur aliorum
6 punitionibus auditis lectisque praeponunt. quos saltem de hoc ipso exitu Sodomorum et Gomorraeorum moneo, ut discere atque intellegere queant, qualiter Deus peccatores punierit, qualiter punire possit, qualiter puniturus sit.
p. 45 7 |Anno ante urbem conditam MLXX Telchises et Caryathii
p. 46 perui|cax proelium aduersus Foroneum, regem Argiuorum, et
2 Parrhasios ancipiti spe sine fructu uictoriae gesserunt. idem-

AVCTORES cap. 7 § 1 MLXX *cf. Moerner p. 87* || Telch. *sqq. cf. Eus. a. Abr. 230* || § 2 *cf. Eus. 280*

2 romae *om. B* || guthorum *B* || concedantur *B* concidatur *D* || expectare *PR*[1] 3 apud (d *ex* t *corr.*) *P* apud (c̃suetudo *al. m. s. s.*) *R* (consuetudo apud *TVX*$_2$ fortitudo apud *Z*) || plerusque *D* 4 paruam] parum *D* || *obortam *R* oborta *D* || sollicitudinem *PRD* 5 into*lerabilem (*er.* l) *R* intollerabilem *D* intulerabilem *B* || potant *D* || hasce] *RD* has** *P* has *Bv* || clementissimas** *P* 6 admonicionis *D* || perstringimur] *Bv* perstringemur *D* prestringimur *PA* praestringimur *R* 7 punicionibus *D* || |p̃ ponunt (p̃ *al. m.*) *R* preponunt *D* || saltim *PR*[1]*BD* 8 sodomū (or *al.*) *R* || gomorreorum *PRB* gomurreorum *D* || muneo *B*[m] || ut *s. lin. add. m. 1 P* || discere (ner *m. 2*) *R* 9 adque *P*[a]*B* || *uerba* peccatores—10 possit qualiter *om. PR* || peccatoris *D* || punieret *D* 10 *uerba* punire possit qualiter *om. D* 11 a. a. u. c.] *correxi* ante annos urbis (s *in ras. duar. circ. litt. P*) conditae (-te *D*) *PRBD* || M̃LXX *B* ·Ĩ·LXX *P* ·Ĩ·LXX· *R* (*sic* Ĩ *ubique PR*) mille septuaginta *D* || thelchises *PRA* telceses *B* thecises *D* || charyathii *A* charsathii *PR*[1]*D* charsat(ath) hii *R*[2] carasathi *B* (καϱοιαται *Sync.*, caryatis *casu dat. Hier. cod. M; cf. Scaliger ad Euseb. p. 20, Gutschmid, Jahrb. f. Phil. 95 p. 683*) 12 peruicax (ui *ex* ai *corr.*) *P* || foroneum] *PR* furuneum *D* furonem *B* || argiorum *B* 13 parrhasios] parrhassios *D* parphasios *PA* parachasios *B* paphasios *R;* parrasios *uel* parasios *codd. Hier.;* parapasios *v, item sed* parrhasios *commendans h* || ancepetis ancipeti spe *D* || uicturiae *D*

que Telchises post paululum bello uicti, patria profugi ignarique rerum, creden|tes quia se penitus a congressu totius humanae habitationis abstraherent, Rhodum insulam quae Offiussa antea uocabatur quasi tuta possessione ceperunt. p. 47

Anno ante urbem conditam MXL in Achaia saeuum diluuium uastatione plurima totius paene prouinciae fuit. quod quia Ogygii, qui tunc Eleusinae conditor et rex erat, temporibus effusum est, nomen loco ac tempori dedit. 3

|Anno ante urbem conditam MVIII fuisse apud Aegyptum p. 48 8

AVCTORES 1 patria profugi] ἐκπεσόντες Πελοποννήσου *Sync.*, amisso regno suo *codex Fuxensis* (*i. e. Vat. Reg. 560; uid. Schoene uol. I app. p. 111*); *ceteri Hieronymi codices omittunt* § 3 in Achaia *item cod. Fux. ad a. 260*° (*de Attica narrant Africanus ed. Routh p. 158, 3; 161, 8; 163, 11 et Eusebius cum Hier.*) || 6 uastatione plurima *cf. Africanus p. 159, 1; 161, 7 Routh* || 7 Ogyg.— Eleusinae conditor *Africanus p. 159, 12 et Eus. 260*° || rex *cf. Sync. p. 126, 18 Bonn* || nomen . . dedit *cf. Africanus p. 158, 17 sq. Routh*

EXPILATORES 5 in Achaia — 8 dedit *excerpsit Isidorus Orig. 13, 22, 3* 9 ante — Aegyptum . . 52, 5 Amasis (amosiś SVLP.) . . 8 Ioseph *compilauit Seuerus chron. p. 452*

1 thelchises *PRA* thelcises *D* thalceses *B; h. l.* -ines *Hieronymi codices* || post] et carpathii post *v* || paulolum *DB*ᵃ || profugi *in ras. m. 2 et supra* gi *nonnihil erasum* (fu?) *P* (p. . . . . .ū *m. 1*) 2 -que] -quae *D* || quia] *PRBD* quod *h* || paenitus *PR* (*sed* a *er. et deinceps unius uersus duae partes erasae sunt in R*) || congresu *B* congresso *D* || tocius *D* || humane *D* 3 habitacionis *D* || rodum (h *supra*) *P* rohdum *B* || insulam quae] insolamq: *D* || offiussa] *PR*ᵃ*A* offiusa *R*ᵇ obfusa *B* offuia *D* 4 antea|* *R* ante *B* || tuta *sed* a *in ras. P* tutai *R* tota *BD* tutam *h* || possessione] *PRD* possesione *B* possessionem *h* || coeperunt *PR* *Deinceps spatium et nouus u. in P* 5 ANTE *usque* ACHAIA *s litteris maiusc. in R* || a. a. u. c.] *correxi* ante annos urbis (ubis, r *supra*, *R*) condite (-tę *R*²) *PRBDv* || mille quadragenta *D* || saeuum] seum *B* || diluium *B* 6 uastacione *D* || pluma *D* || totius paene ** (*eras.* ne) *P* totius p*ene (*er.* a) *R* tocius paene *****| (*4 uel 5 litt. er.*) *D* paene totius *B* 7 ogygii] *PRBD* ogigi 𝔐𝔐 oggii 𝔏 || conditur *D* 8 tempore *D* 9 anno ante urbem conditam M·VIII *B* Anno ab urbĕ conditā millesimo octauo *D* ante annos urbis conditae ·Ī·VIII· *PR* ante annos conditae urbis MVIII *v* || aput *D*

primum insolitam fastidiendamque ubertatem deinde iugem
atque intolerabilem famem, cui Ioseph uir iustus et sapiens
diuina prouisione subuenerit, Pompeius historicus eiusque bre-
2 uiator Iustinus docet, qui inter cetera sic ait: Minimus
aetate inter fratres Ioseph fuit; cuius excellens in-
genium fratres ueriti, interceptum peregrinis mer-
3 catoribus uendiderunt. a quibus deportatus in Ae-
gyptum, cum magicas ibi artes sollerti ingenio
percepisset, breui ipsi regi percarus fuit. nam et
prodigiorum sagacissimus erat et somniorum pri-
mus intellegentiam condidit, nihilque diuini iuris
4 humanique ei incognitum uidebatur: adeo ut etiam
agrorum sterilitatem futuram ante multos annos
prospiciens fruges congregasset: tantaque experi-
menta eius fuerunt, ut non ab homine, sed a Deo
5 responsa uiderentur. filius Ioseph Moyses fuit,
p. 49 quem praeter paternae scientiae hereditatem etiam
formae pulchritudo commendabat. Sed Aegyptii
cum scabiem et uitiliginem paterentur, responso
moniti eum cum aegris, ne pestis ad plures serperet,
6 terminis Aegypti pellunt. haec Iustinus. sed quoniam

AVCTORES Pompeius historicus eiusque breuiator Iustinus] § 2—5 *ex Iust. 36, 2* § 6—12 || § 4 prospiciens fr. congr. *plura Iustinus*

1 insoletam *D* || ubertatem *R* 2 adque P^aB || intollerabilem *PRD* (*pr.* l *erasa in R*) intulerabilem *B* 3 subuenerint *P* subuinerit *D* || istori*|cus (i *et* c *al. m.*, c *in ras.*; *uid.* istor|icus *fuisse*) *R* || breuiatur *D* 4 citera *D* 5 etate *D* || fuit Ioseph *B* 6 peregrinationis *B* 7 uendedirunt *D* 8 magnificas P^aR || ibi *om. BD* || artis *D* || solerti *PR* 9 breui *R* || carus *BD* 10 prodigiorum (or *in ras.*) *P* 11 condedit *D* 12 -que] quę *D* || ei *om.* PR^a 13 sterelitatem R^aD || multus *D* 14 congregasset] conges congregasset *B* || tan*que (*corr. ex* tamque P^2R^b) *PR* 16 responsa] responsa dari *cum Iustino v* 17 paterna *D* || haereditatem *D* 18 set P^a 19 scapiē *D* || patirentur *B* 20 pestes B^1 || gesperet *D* 21 hae R^1

haec idem Moyses, quem isti sapientem scientemque fuisse
adtestantur, plenius ueriusque tamquam per se suosque gesta
conscripsit, primum fide eius atque auctoritate quam etiam
isti probant horum ignorantia supplenda, dehinc sacerdotum 7
Aegyptiorum fallax malitia confutanda est, qui uel astu, quod
manifestius est, euidentem iram misericordiamque ueri Dei
memoriae subtrahere conati sunt, particulatim expositione con-
fusa, ne in contumeliam idolorum suorum eum colendum me-
rito ostenderent, cuius consilio adnuntiata haec mala et auxilio
euitata docuissent; uel forte, ut indulgentius accipiamus, obliti
sunt. illius enim nostri Ioseph, qui fuit ueri Dei seruus et 8
pro creatura domini sui pie intenteque sollicitus, prouisione
ipsi abundabant frugibus quasi sacerdotes; sed, quia falsi sacer-
dotes erant, cum ceteris esurientibus non dolebant. enimuero
cui placet, obliuiscitur: cui dolet, meminit. quamquam huius 9
'temporis argumentum historiis fastisque reticentibus ipsa sibi p. 50

AVCTORES 1 Moyses] § 6—9 *secundum Genes. 41—47* 15 cui placet — meminit *Cicero pro Murena 20 § 42*

1 moyses *om.* *B* || scientemquae *D* 2 attestantur (*prima* t *in ras.*) *R* testantur *B* || uiriusquae *D* 3 conscribsit *B* || adque *P*[1]*B* 4 isti *om.* *B* || probat *P*[a] || *hic uersus* supplenda est · dehinc s. egipt. f. malitia *om. sed inferius add. m. 1* *R* || ignorantiam *D* || supplendam *D* supplenda est *R* (*uide supra*), *v* 5 egiptiorum *R* || malicia *D* || confudanda *D* || astu] ast *B* 6 manefestius *D* || -que] qui *R*[1] quae *D* || ueri *om.* *B* uiri *D* 7 particolatim *D* || exposione (ti *supra*) (*corr. m. 1*) *R* expossitione *B* exposicione *D* 8 contumiliam *BD* || colendo *D* || merito *ex* meritū *m. 1* *R* 9 adnunciata *D* || hae[c] (c *al. m.*) *R* 10 docuessent *D* || ** (ut *supra*) (*er.* in; ut *m. 1*) *R* 11 ueri] uiri *D* 12 pi*e (a *eras.*) *PR* piae *D* || intent*eque (a *eras.*) *P* intentęquæ (̦ *et* a *eras.*) *R* || sollicetus *D* || prouisione (cuius *supra*) (cuius *al. m.*) *R* 13 ipse *D* || habundabant *RBD* (h *eras. in R*) || sacerdotis *D* 14 caeteris *B* || enimuiro *D* énuero (*eiusmodi apex hic et aliquotiens alibi quid sibi uelit non liquet*) *B* 15 placit *D* || obliuescitur *B*[m] obliuiscetur *D* || quaquā (n *supra*) (n *m. 1*) *R* quanquam *D* 16 historiis (ii *ex corr. et* s *fin. in ras. al. m.*) *R* hystoriis *B* || factisque *P*[a]*R* || retenentibus *D*

terra Aegypti testis pronuntiat: quae tunc redacta in pote-
statem regiam restitutaque cultoribus suis, ex omni fructu suo
10 usque ad nunc quintae partis incessabile uectigal exsoluit. fuit
itaque haec fames magna sub rege Aegyptiorum Diopolita, cui
nomen erat Amosis, quo tempore Baleus Assyrios, Argiuos
11 Apis regebat. fuerunt autem ante annos famis septem prae-
cedentes alii septem ubertatis anni. quorum affluentiam tanto
neglegentius perituram quanto uberius natam Ioseph noster
sollertia sua collegit et condidit totamque Aegyptum conser-
12 uauit. adquisiuit uniuersam Pharaoni pecuniam et Deo gloriam,
reddens dispensatione iustissima cui uectigal, uectigal, cui
honorem, honorem, omniumque pecora terras censusque col-
legit; ipsos autem, qui semet cum terris suis accipiendae stipis
taxatione uendiderant, statuta quintae partis pactione laxauit.
13 hunc Ioseph, quem constituit Deus Aegyptiis conseruatae
salutis auctorem, quis credat ita in breui eorum excidisse

AVCTORES § 10 *non ex Eus. uel Hier. 290* (*sec. quos non factum est* sub Amosi) || § 11.12 *Genes. 41 et 47, sed u.* 11 cui uectigal — 12 honorem *ex Pauli Ep. ad Rom. 13, 7*.

1 pronuntiant *P*ᵃ pronunciat *D* || redacta (red *in ras.*, *ex* retr *ut uid.*) *P* 2 restituta*que (m *eras.*) *P* || fructo *D* || omnibu *P* || *suo (a *eras.*) *P* aruo (r *in ras. ex* s, io *ex* uo?; suo *s. s. al. m.*) *R* 3 incensabile *D* || ue^c^tigal *R* 4 famis *BD* || diopolita] *PR* deopolita *B* diopoleta *D*, Diapolita *h* 5 erat *om. B* || amosis] *PR* amoses *BD*, Amasis *h* || baleus] *PRBDh* (*item edd. apud Augustin. Ciu. d. 18, 4; βαλαιός Sync.*) || asyrios *B* assirius *D* 6 gebat *P* || auutem *P*ᵃ; *om. h* || fames (e *in* i *corr.*) *PR* || VII *B* || praecidentes *R*¹*D* 7 alii septem] alii *B* || ubertates *P* || afluentiam *PD* 8 uberius (i *ex* c *corr.*) *P* 9 solertia *R* solercia *D* || colligit *B* || condedit *D* || aegyptum *om. B* || conseruabit *PR*ᵃ 10 adquissiuit *B* adquesiuit *D* || faraoni *BD* || pecuniam] terram *Vulg. Genes. 47, 20* 11 redens *D* || dispensacione *D* 12 pecorum *B* || colligit *P*ᵃ*B* 13 qui semet] quis emit *D* qui semet ipsos *B* || terris] caeteris *B* 14 uindiderant *D* uendiderunt *BA* || statutae *BD* || paccione *D* 15 iosep^h^ *R* || conseruate *D* 16 salitis (*corr. m. 2*) *P* || actorem *P* || qui| *D* || °orum (e *al. m.*) *R* || ita excidisse *B*

memoriae, ut filios eius atque uniuersam cognatio|nem paulo p. 51
post seruitio addixerint, laboribus adfecerint, internecionibus profligarint? Quamobrem non est mirandum, si nunc quoque 14
aliqui reperiuntur, qui cum a ceruicibus suis inpendentem gladium praetento Christiano nomine auerterint, ipsum nomen Christi, quo solo salui sunt, aut dissimulent aut infament grauarique se eorum temporibus adserant, quorum meritis liberantur.

Anno DCCCX ante Vrbem conditam Amphictyon Athenis ter- 9
tius a Cecrope regnauit. cuius temporibus aquarum inluuies maiorem partem populorum Thessaliae absumpsit paucis per refugia montium liberatis, maxime in monte Parnaso, in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur, qui tunc ad se rati- 2

AVCTORES *u.* 1 ut filios — 3 profligarint *sec. Exod. 1, maxime 11.13; 2, 11* 4 ceruicibus—gladium *Cicero Tuscul. 5, 21 § 62* 9 Amph. — 10 regnauit *Iustin. 2, 6 § 7—9* 10 cuius — p. 54, 2 ferunt *Iustin. 2, 6 § 10.11*

EXPILATORES 9 Amphict.—10 regnauit *compilauit Isidorus Orig. 13, 22, 4 et 15, 1, 44* 10 cuius—p. 54, 2 ferunt *exscripsit Isidorus Orig. 13, 22, 4*

1 adque *P*ᵃ*BD* 2 affecerint *PRD* adficerint *B;* affixerint *O* adflixerint *ϛh* (affligerent . . oneribus *Vulg. Exod. 1, 11); item pro* addixerint *interpolauit K, pro* profligarint *O* || *uerba* internec. proflig. *om. B* || intercionibus (ne *s. s. 1*) *P* internicionibus *P²D* internitionibus (-net- *al. m.*) *R* 3 profligarent *D* 4 aliqui *om. D* || repperiuntur *B* || qui cum] q *in ras. 2 uel 3 litterar. statim scr. D* || impendentem *D* 6 aut dissimulent] audisse molent *D* || dissimilent *R¹* desimulent *B* || imfament *B* 7 grauari*que *P* grauariquae *D* || asserant (s *pr. in ras.*) *R* 9 octengentisimo decimo *D* DCCC *B* || amphyction *B* amphiction *D* amphytion *PR¹* amphytrion *R²* pamphyction *A;* amfictioni *casu gen. lib. 13* 𝔎 amfixion *lib. 15* 𝔎 10 crecrope *B* || inluies *B* illuuies (l *pr. in ras.*) *R* 11 tessaliae *PR* thesaliae *BD*𝔎 || absumpsit] *BD*𝔏 absumsit *R*ᵇ adsumpsit 𝔎𝔐 adsumeit *P*ᵃ*R*ᵃ (*in P litterae* d *pars superior non omnino erasa, sic* d) 12 refugia montium] refugiunnontium (*sic*) *D* || magimae *D* || parnaso *R*ᵇ*BD*𝔍 parnasio *PR*ᵃ paruasso *A* 13 circuito *D* || deucalion] *P*ᵇ*RBD*𝔏𝔐 deucalio *P*ᵃ deocalion 𝔎 || qui] q *in* q *mutauit R*

bus confugientes susceptos per gemina Parnasi iuga fouit aluitque; a quo propterea genus hominum reparatum ferunt.
p. 52 3 tunc etiam in Aethiopia pe|stes plurimas dirosque morbos paene usque ad desolationem exaestuauisse Plato testis est.
4 et ne forte diuisa tempora esse credantur irae Dei furorisque bellici, ea tempestate subactam Indiam Liber pater sanguine madefecit, caedibus oppleuit, libidinibus polluit, gentem utique nulli umquam hominum obnoxiam, uernacula tantum quiete contentam.

10 Anno autem ante Vrbem conditam DCCCV infanda Aegyptiis mala atque intolerabiles plagas incubuisse Pompeius Cornelíusque testantur: qui quidem, cum haec ambo de Iudaeis referenda proponant, aliquantulum me pro sui diuersitate mouerunt.
2 ait enim Pompeius siue Iustinus hoc modo: A e g y p t i i c u m s c a b i e m a c u i t i l i g i n e m p a t e r e n t u r, r e s p o n s o m o n i t i

AVCTORES § 3 *eadem Eus. 498, cf. 495*[c] 2 Plato (*Timaeo 22 C*) *cum Eus. laudatus* 6 ea tempestate—9 contentam] *ignotus* (*cf. Eus. 508 . 691 . 718*) 10 DCCCV *cf. Vnger, Manetho p. 186* 11 Pompeius, 14 Pompeius siue Iustinus] Aegyptii — p. 55, 5 sunt *Iust. 36, 2 § 12 . 13* 11 *et* p. 55, 5 Cornelius] p. 55, 6 Plurimi — 16 pepulissent *Tacitus Hist. 5, 3*

1 susceptus *D* || germana *B* || parnasi] *B𝔏𝔐* parnasii *PR* parnassi (-sse *D*) *DA* parnaci *𝔎* || iuga: *R* || fouit |luitque *D* 2 propteria *D* || hominum] *PRBD𝔖* humanum *v* || ferunt (fe *in ras. ex* fue) *B* 3 aethyopia *B* ethiopia *D* || pestis *D* || dirusque morbus *D* 4 paene usque *om. D* pene *post ras. R* || desolacionem *D* || exaestuabisse (b *in* u *corr.*) *PR* 5 esse credantur] *PR* credantur *BDh* || furorisquae *D* furoresque *B* 6 belliti (c *supra*) *P* || sanguine* (m *ut uid. eras. in P*, m *eras. uersu extr. in R*) *PR* 7 |madefecit (m *ex corr. add.*) *R* madaefecit *D* 8 nulli (n *statim m. 1 corr. ex litt. incerta*) *D* || uernacolam *D* 10 autem *om. Bv* || ubem (r *supra*) *R* || octingentesimo quinto *D* 11 adque *P*[a]*BD* || intollerabilis *D* || cornilius · quae *D* 12 cum *s. lin. add. m. 1 P* || iudeis *D* 13 ali*quantolum (li *ex* u *m. 1 corr. et* t *er.*) *D* || sui] *PRBD* sua *Zh* || diuersitate *cum ras. supra* e *fin. P* deuersitate *D* || mouerunt (m *in ras.*) *P* 15 scapiem *D* || ac] *PRD* et *Bh cf. § 11 et c. 8 § 5* || uiti*liginem (*fuit* uituliginem) *P* || patirentur *B* || admoniti *B*

Moysen cum aegris, ne pestis ad plures serperet,
terminis Aegypti pellunt. ¹dux igitur exulum fac- p. 53
tus sacra Aegyptiorum furto abstulit; quae armis
repetentes Aegyptii domum redire tempestatibus
conpulsi sunt. at uero Cornelius de eadem re sic ait: 3
Plurimi auctores consentiunt orta per Aegyptum
tabe, quae corpora foedaret, regem Bocchorim adito
Hammonis oraculo remedium petentem purgare
regnum et id genus hominum ut inuisum deis alias
in terras auehere iussum. sic conquisitum collec- 4
tumque uulgus postquam uastis locis relictum sit,
ceteris per lacrimas torpentibus Moysen, unum
exulum, monuisse, ne quam deorum hominumue
opem exspectarent sed sibimet duci caelesti cre-
derent, primo cuius ¹auxilio praesentes miserias p. 54
pepulissent. Itaque Cornelius dicit, quod ipsis Aegyptiis 5
cogentibus Iudaei in deserta propulsi sint, et postea subiungit
incaute, quia ope Moysi ducis in Aegypto miserias propulissent.

1 mosen *B* || pestis (i *rasura ex* e) *R* pestes *PBt* || serperit *D* 2 pėllunt *P* || exsulum *B* 3 sagra *D* || furtu *D* || abstu*lit (l *eras.*) *P* obtulit *B* || quae] q: *D* 4 repetentis *D* 5 c̃pulsi *P* || aᵗd *P* || cornilius *D* || ait *om.* *B* 6 ᵉᵗ plurimi (et *s. s. m. rec.*) *P* plurimi (p *in* P *mut.*) *R* || auctoris *D* 7 tabae que *D* || foedarat (at *ex* et) *R* || bochorim *B* || adito (a *in ras. paullo maiore*) *P* audito *B* 8 hammonis] *PRA* (h *ex* z *A*¹) amicionis *D* conmunis *B* || oracolo *D* || remedium ** petentem *R* || porgare *D* 9 et id *in ras. 3 uel 4 litt. m. 1 D* || deis (*corr. m. 2*) *P* diis (i *pr. in ras. R*) *RBD* 10 terra. sauehere *D* || auere (be) *P*¹ (h)auere *P*² abiere *R* || iusum *B* || conqsitum (q *ex* q) *R* conquesitum *D* conquissitum *B* 12 caeteris *B* || lacrimis *D* || turpentibus *D* || mosen *B* 13 exsulum *PB* || nequã (ã *in* ẽ *corr.*) *R* nequaquam *B* || hominum *B* 14 expectarent *PRD* || ab utrisque deserti *post* exspectarent *ex Tacito* (*ubi tamen* ab *deest*) *interpolata v* || sibimet] sibi et *B* || ut *ante* duci *add. v* 15 primo (o *in ras.*) *P* || credentes *ante* praesentes *add. v* || presentes *D* || misserias *B* meserias *D* 16 pepulissent—18 miserias *om. B* || cornilius*D* || dicet *D* 17 iudei *D* || sunt *D* 18 quia] *PRD* quod *v* || moyse *D* || propulissent] *PRB* populissent *D* pepulissent *v*

quare ostenditur quaedam quae per Moysen strenue acta sunt
6 fuisse celata. item Iustinus adserit pulsum aeque cum populo
Moysen sacra Aegyptiorum fuisse furatum, quae Aegyptios
armis recipere molientes, coactos tempestatibus ac repulsos,
domum redisse. et hic aliquid amplius etsi non totum pro-
7 didit quod ille celauit. quapropter, quia Moysi magno illi duci
testimonium ambo dixerunt, ab ipso sicut per eum et gesta
et dicta sunt proferantur.
p. 55 8 [1]Cum populum Dei hoc est genus Ioseph Aegyptii, cuius
ope salui erant, seruitio oppressum labore cruciarent, insuper
etiam ad necandam subolem suam crudeli imperio cogerent,
dimitti Deus populum suum liberum ad seruiendum sibi per
9 Moysen nuntium iubet; contemptusque durissimis contumaces
suppliciis agit: qui decem plagis onerati ac protriti, tandem
10 quos dimittere noluerant, etiam festinare coegerunt. POST
aquas in sanguinem uersas ardentibus siti grauiora adferentes
poenarum remedia quam poenas, POST horridos ranarum squa-

AVCTORES § 7 per eum (Moysen) . . dicta (§ 8—16)] *Exodus 1—14*
§ 9 decem plagis *cf. Oros. 7, 27*

1 ostenditur *B* ostenduntur B^m || quedam que *D* || mosen *B* || strenuę (ę *in* e *corr.*) *R* 2 caelata *P* c*elata *R* || asserit (s *pr. in ras.*) *R* || adque *D* 3 mosen *B* || sagra *D.* || furata B^m 4 recepere *B* || molientis *D* || coactus *D* conactos *B* || repulsus *D* pulsos *B* 5 ^{h}ic *P* || prodedit *D* 6 moyse *D* || illi *om. B* 7 ipso] eo *D* 8 proferantur] $P^a R^2$ proferuntur $R^1 D$ proferentur $P^b B$ 9 ge*nus (n *eras.*) *P* 10 seruicio *D* || oppraesum *B* 11 necandum *B* negandam *D* || sobolem $P^b R^2$ || crudili *D* || cegerent *P* co*gerent (o *ex corr. ut uid.; eras.* n) *R* 12 demitti *B* 13 mosen *B* || nuncium *D* || contemtusque *P* || durissimis] *PRD* dirissimis *ϛh* || contomaces *P* contumacis *D* 14 supplicis *P* || agit] agi et *B* || decim *B* 15 qu*s (i *ut uid. eras.*) *R* || demittere *BD* || noluerunt *D* || cogerunt *B* || Post *hic et deinceps maiore* P (*nouis uersibus D*) *scr. et in mg. numeri rubro colore* I, II, III, IIII, V, VI, VII, VIII (ϛI *sic D*), VIIII (ϛIII *D*), X *add. in RD* 16 aquas in *in ras. P* || afferentes (f *pr. in ras.*) *R* 17 horredos *D*

lores per omnia munda inmundaque reptantes, POST ignitas sciniphes et nusquam, toto aere uibrante, uitabiles, POST muscas 11 caninas etiam per interiora membrorum horridis motibus cursitantes acerbeque inferentes tam grauia tormenta quam turpia, POST omnium pecorum et iumentorum repentinam ruinam stragemque generalem, POST uesicas efferuescentes ulceraque manantia et, ut ipsi dicere maluerunt, 'scabiem ac uitiliginem' totis corporibus erumpentem, POST grandinem cum igne per- 12 mixtam, passim homines armenta atque arbores proterentem, POST lucustarum nubes, exhaustis omnibus ipsas quoque radices seminum persequentes, POST tenebras imaginibus diras, crassitu- p. 56 |dine palpabiles, diuturnitate ferales, postremo POST uniformem 13 in tota Aegypto primitiuae subolis necem paremque per uniuersos orbitatum tempestatem — qui iubenti Deo non cesserant cessere punienti, sed mox pessima paenitentia dimissos persequi ausi, ultima nefandae peruicaciae expendere supplicia. nam 14

AVCTORES § 11 muscas caninas *cf. Augustin. sermo 8 § 5* (*uol. 5, 43 Ben.*) || scabiem et uit. *uid. supra § 2* || § 12 *cf.* [*August.*] *sermo 20* (*uol. 5 app. p. 41 Ben.*) crassas et palpabiles . . tenebras

1 immundaque R^b *et sic* (in *in* im *mut.*) *plerumque* || reptantis *D* || ignitas] *PRB* ignetas *D* ignitos *v* 2 scinifes *R* scynefes *D* scniphes *B* scnifes *P* senifes *A* ciniphes *uel* cyniphes *v* || toto (o *fin ex corr.*) *R* se toto *v* || uibrantes *B quod minus recte praetulit Grubitz* || uitabiles] *PRBD* euitabiles *h* pene ineuitabiles *ς Z_1 3 horredis *D* || motibus R^bBDAv morsibus PR^a (*cf. Sapient. 16, 9*) || cursitantis *D* 4 acerueq: *D* acerueque (e *fin. in ras., ex* æ *?*) *R* || turmenta *D* || turba P^1 6 uesicas] *R* uessicas *PD* uensicas *B* || efferuescentis *D* 7 manancia *D* || ipsi] ipse P^aD || malluerunt *PRB* (*sed* l *pr. er. in R*) || ac] et *B* || uitiligenem *D* 8 corporibus (p *in ras.; in marg. adscr.:* po) *B* 9 pasim *B* || hominis *D* || adque *P* -que *B* || arboris *D* || proterrentem *D* 10 lucustarum] PR^1BA locustarum R^2D || exaustis *P* exautis *R* exaustis *D* || quoq: (quo *in ras. m. 1*) *D* 11 imagnibus (*corr. m. 2*) *P* || crasitudine *B* 12 palpabilis *D* || diuturnita|te *R* || postremum *D* 13 IN *in ras. P* || toto *B* || soboles *D* || -que (e *in ras.*) *R* quae *D* || uniuersus *D* 14 ^iv^benti *P* || cessærant *R* 15 puniendi *D* || dimisos *B* dimissus *D* 16 auxi *B* || peruicatiae *D* || expendire *D*

rex eorum uniuersum Aegypti exercitum curribus atque equiti-
bus instructum in circumerrantes egit, cuius numerum hoc
solo uel maxime argumento conicere possumus, quod eum
15 sescenta milia uirorum timuerunt atque fugerunt. sed protector
depressorum et ultor contumacium Deus diuisit subito Rubrum
mare ac dilatatis utrimque marginibus rigentium undarum in
montis faciem latera erecta suspendit, ut inoffensi spe limitis
prouocati, pii uiam desperatae salutis, impii foueam insperatae
16 mortis intrarent. itaque Hebraeis tuto per sicca gradientibus,
refusis a tergo aquarum adstantium molibus, obruta est et
interfecta cum rege suo uniuersa Aegypti multitudo, totaque
prouincia plagis ante cruciata hac postrema interfectione
17 uacuata est. exstant etiam nunc certissima horum monumenta
p. 57 gestorum. nam tractus curruum |rotarumque orbitae non solum
in litore sed etiam in profundo, quousque uisus admittitur,
peruidentur et, si forte ad tempus uel casu uel curiositate
turbantur, continuo diuinitus in pristinam faciem uentis fluc-
18 tibusque reparantur: ut, quisque non docetur timorem Dei

AVCTORES § 17 *haec Orosius uel eius auctor a periegetis uidetur edoctus esse*

EXPILATORES 14 tractus — 18 reparantur *adhibuit Gregorius Turon. 1 10*

1 rex] ex *D* || adque $P^a B$ || aequitibus *PRBD* (*sed* a *er. in R*) 2 nomerum *D* 3 maximę *D* || coniCere (*alterius* c *superior pars in ras.*) *R* connicere *D* 4 sescenta] *PD* sexcenta (x *in ras.*) *R* DC *B* || adque $P^a B$ 5 deffressorum *B* || contumatium *D* || deuisit *D* 6 deletis *D* || utrisque B^t 7 inoff. spe limitis] inoffensis semitis *B* || inoffensa *D* 8 disp. *D* || inspiratę (pi *in* pe *al. m.*) *R* insperate *D* 9 hebreis *BD* || toto *D* 10 reffusis *B* || a ter^go *R* || asstantium (*pr.* s *in ras.*) *R* || molebus *D* || obru*ta *P* 11 regi *D* 12 cruciata hac (a h *in ras. ut uid.*) *R* || postrema] *PRB* postremo *Dv* 13 euacuata *R* || extant *PR* || monimenta $P^b R^b$ *ad uersum* monumenta—14 curruum *adscr.* ı (*uoluit fort.* monim.) B^m 14 tratus R^1 || urbitae *D* 15 lıtotore *P* 16 curiositate (uri *in ras.*) *P* curiositate ^culuspiã *R* 17 turbentur *B* 18 *ad u.* ut q. — dei *adscripsit* R (*i. e.* require) B^m || reparantur] repe|renti *D* || ut quisque ÷ ut quis ÷ non (*sic*) *B cf. 2, 2 § 9* || quisque] *PRDA cf. ad Corp. Inscr. Lat. 4 n. 1937* quisquis ς (*uelut N*) *v* quisque si ς (*uelut* X_2) *Z* || doceatur *B* (X_2) || timore** (*eras.* m) *R* timore *D*

propalatae religionis studio, ira eius transactae ultionis terrea-
tur exemplo. his etiam temporibus adeo iugis et grauis aestus 19
incanduit, ut sol per deuia transuectus uniuersum orbem non
calore affecisse sed igne torruisse dicatur, inpressumque fer-
uorem et Aethiops plus solitum et insolitum Scytha non
tulerit; ex quo etiam quidam dum non concedunt Deo ineffa-
bilem potentiam suam, inanes ratiunculas conquirentes ridicu-
lam Phaethontis fabulam texuerunt.

[1]Item anno ante Vrbem conditam DCCLXXV inter Danai p. 58 11
atque Aegypti fratrum filios quinquaginta parricidia una nocte
commissa sunt. ipse deinde tantorum scelerum fabricator
Danaus regno, quod tot flagitiis adquisiuerat, pulsus Argos
concessit, ibique indigne persuasis in facinus Argi|uis Sthene- p. 59
lan qui eum profugum egentemque exceperat regno expulit

AVCTORES § 19 *ignotus; cf. Euseb. 459°; Vnger, Manetho p. 186*
9 inter — p. 59, 1 regnauit *ignotus; cf. Eus. 550ᵈ. 530. 534. 543*
13 persuasis Argiuis] consentientibus Argiuis *Hieronymi solus cod. Fux.* (*ad a. 543ᶜᶜ*)

1 ppalatae *R* || relegionis *P* relegionis *B* || ira] *BD* iram *PR*ᵃ irae *R*ᵇ*v* || transacte *D* || terr·atur *P* terre·tur (a *al. m.*) *R* 3 sul *D* || diuia *BD* || urbem *D* 4 adficisse *B* || igni *B* || turruisse *D* || inpraesumque *B* inpressoque *D* || de|feruorem (de *deletum*) *P* 5 aethy-ops *B* || solitim *R* soledum *D* || et insolitum *om. B* || insoletum *D* || scitha *D* 6 non *om. P*¹ || ᶜcedunt *R* 7 suam] (suam· *P*) *PR* suas *BDh* || inanis *D* || racionculas *D* || conquirentis *D* || ridicolam *D* ridiculosā (osā *in ras. angustiore al. ut uid. m.*) *R* 8 faehontis *D* fo*e**tontis (e *in ras. m. 2, prior* o *m. 2 corr. non ex* a, *prior* t *m. 2 non autem ex* h *corr., sed* t *redintegrata uidetur*) *P* foetontis *RBA* 9 septingentissimo septuagisimo quinto *D* 10 adque *B* || egypti *D* || filius *D* || quiquagi*nta *R* quinquagenta *D* 11 conmissa *B* || deinde *in ras.; fuit uocab. a* p *litt. incipiens P* || scaelerum *B om. D* || fabrigatur *D* 12 flagiciis *D* || adquisiuerat] *PR* adquesierat *D* conquissierat *B* || argus *D* aregiis *B* 13 stenelan *P* stelenan (*puncta non ab ea m. ut uid. a qua* h *et* ṽ) *R* stenelam *A* tenelaum *D* tenelauum *B* stenelum *G* sthenelum (*uel* sten.) *Sync. et Hier.* sthenelam *h* 14 susciperat *B* || expolit *D*

2 atque ipse regnauit. Busiridis in Aegypto cruentissimi tyranni
crudelis hospitalitas et crudelior religio tunc fuit; qui innocen-
tum hospitum sanguinem diis scelerum suorum participibus
propinabat: quod exsecrabile sine dubio hominibus uiderim an
p. 60 3 ipsis etiam diis |exsecrabile uideretur. tunc etiam Terei Pro-
cnae et Philomelae incesto parricidium adiunctum atque exse-
crabilius utroque conuiuium per infandos cibos additum, cum
propter sororis pudicitiam ereptam praecisamque linguam filium
4 paruulum mater occidit, pater comedit. isdem temporibus
Perseus a Graecia in Asiam transuectus est, ibi barbaras
gentes graui diuturnoque bello domuit et nouissime uictor
nomen subiectae genti dedit: namque a Perseo Persae sunt
uocitati.

12 At ego nunc cogor fateri, me prospiciendi finis commodo
de tanta malorum saeculi circumstantia praeterire plurima,

AVCTORES § 2 *ignotus; cf. Eusebius 558* § 3 *ignotus; cf. Eus. 645* § 4 *ignotus; cf. Eus. 670 (632. 690. 710)*

1 adque *P*ᵃ*B* || bosiridis *B* || cruentissimo *D* 2 crudelis (rude *in ras.*) *P* || hospetaletas *D* || crudelior (li *in ras.*) *P* crudilior *D* || tunc religio *B* || innocentum] *PRBD* innocentem ς (*uelut GKN*) *h* 3 hosptum (i *add. m. 2*) *P* hospetum *D* || sanguinē** (*1 uel. 2 litt. eras.*, ē *ex* e *corr. m. ead.*) *D* || scaelerum *B* 4 execrabile *PR* || uiderim an] uidere. man *D* || uiderim *P* uiderim (*corr. m. s.* x) *R* uideri *B* uiderint *h ex* *ς, *alii aliter interpolarunt* 5 dies *D* || execrabile *P* execrabile (ñ *ab ead. m. atque* potest *s. s.*) *R* exsegrabile *D* || uideritur *D* uidetur *B*ᵗ || therei *PR* turei *B* || procnę *P* prochi|nae *D* prognae *B* prognę (, *al.* [?] *m.*) *R* 6 et *om. B* || filomelae *PR* phylomilae *B* filio melae *D* || parcidiū *R* || adiunctū ē| (ē *al. m. add.*) *R* || adque *P*ᵃ*B* || execrabilius *PR* 7 utroiq; *R* || conuium (ui *m. 2*) *B* || cybos *B* || additum] additum est ς*h* 9 paruolum *D* || mater] ater *B* || hoc cidit *D* || pater] mater *B* || comaedit *B* || hisdem *PRBD* || tempo*ribus (*erasa* o) *P* 10 grecia *RB* gratia *D* || tranuectus (s *al. m.*) *R* 11 gentes ********* graui (*8 uel 9 litt. er.; . . .* gentis *?*) *D* || -que] quae *D* || nouisime *B* nouis·sime *D* 12 namquae *D* || perse *D* || sunt *om. BD* 13 uocitati] *PR* uo**cate (c *ex* t *m. 1*) *D* uocati *Bh* 14 pruspiciendi *D* 15 secoli *D* || preterire *D* || circumasstantia *R*

cuncta breuiare. nequaquam enim tam densam aliquando sil-
uam praetergredi possem, nisi etiam crebris interdum saltibus
subuolarem. nam cum regnum Assyriorum per MCLX annos 2
usque ad Sardanapallum per quinquaginta propemodum reges
actum sit et numquam paene uel inferendis uel exci|piendis p. 61
usque ad id tempus bellis quieuerit, quis finis reperietur, si
ea commemorare numerando, ut non dicam describendo, cone-
mur? praesertim cum et Graecorum praetereunda non sint et 3
Romanorum uel maxime recensenda sint. nec mihi nunc
enumerare opus est Tantali et Pelopis facta turpia, fabulas
turpiores. quorum Tantalus rex Frygiorum Ganymedem, Troi 4
Dardaniorum regis filium, cum flagitiosissime rapuisset, maiore
conserti certaminis foeditate detinuit, sicut Fanocles poeta
confirmat, qui maximum bellum excitatum ob hoc fuisse com-
memorat: siue quia hunc ipsum Tantalum utpote adseculam 5
deorum uideri uult raptum puerum ad libidinem Iouis familiari

AVCTORES § 2 (cum regnum — actum sit) *cf. Eus. 1197* || § 4 *Eus. 657.660* (*unde etiam* Phanocles poeta *memoratus*)

1 braeuiare *B* || enim *om. sed s. lin. add. P*[1] || densam (nsa *in ras.*) *P* 2 possim *BD* 3 asyriorum *B* assiriorum *D* || ·ī·CLX (*sed* ·ī· *in ras.*) *P* ·ī·CLX· *R* īCLX *B* mille centum · sexagen| (*om.* ta) *D* MCCXL *secundum Eus. — Hier. et Augustin. Ciu. d. 4, 6 correxit Scaliger Can. isag. 3 p. 321 ed. 1658; possis etiam* MCDLX *ex Sync.; sed obstat Oros. 2, 3 § 2* 4 sardanapalum *B* || ·L· *B* XXXXI *Sync.* XXXVI *Eus. et h. l. et uol. I p. 58* || regis *D* 5 paene] pene *R*[b] poenae *D om. B* 6 usquae *D* || ad] *PR* in *BDAv* || repperietur *PR* 7 conmemorare *B* || numerando] *PRBD* enumerando *ςh* || discribendo *PR*[1] 8 presertim *D* || grecorum *RBD* 9 sint (t *in ras. m. 2*) *P* sint bella *ς 10 et pelopis] ac pylopis *B* 11 turpioris *D* || frygiorum] *PRD* frigiorum *B* || ganimedē *R* ganimedem *D* || troi] *PRBDA* trois *corr. v* 12 flagiciosissime *D* 13 coiseruati *B* || certaminis (is *in ras. m. 2*) *P* || detenuit *B* || fanocles] *PDA* fanocles *R* fanucles *B* 14 commemmorat (m *tertia in ras. m. 1*) *D* 15 quia ipse tantalum hunc (*tali transponendi signo s. s.*) *B* || utpute *B* || adseculam] adsęculam *A* ad saecula *P* asseculā (seculā *in ras.*) *R* assaecolam *D* speculam (ad *ex corr. ante lin. add.*; p *et* m *fort. in ras.*) *B* 16 uideri (ri *in ras.*) *P* uidere *D*

lenocinio praeparasse, qui ipsum quoque filium Pelopem epulis
6 eius non dubitaret inpendere. taedet etiam ipsius Pelopis
contra Dardanum atque Troianos quamlibet magna referre
certamina: quae quia in fabulis celebrari solita sunt, negle-
7 gentius audiuntur. illa quoque praetereo, quae de Perseo
Cadmo Thebanis Spartanisque per inextricabiles alternantium
8 malorum recursus Palefato scribente referuntur. taceo flagitia
Lemniadum, praetermitto Pandionis Atheniensium regis flebi-
lem fugam, Atrei et Thyestis odia stupra et parricidia caelo
9 quoque inuisa dissimulo. omitto Oedipum interfectorem patris,
matris maritum, filiorum fratrem, uitricum suum. sileri malo
p. 62 Eteo|clen atque Polynicen mutuis laborasse concursibus, ne
10 quis eorum parricida non esset. nolo meminisse Medeae, 'amore
saeuo sauciae' et pignorum paruulorum caede gaudentis, et

AVCTORES § 6—10 *fabulae eodem fere ordine apud Eusebium enumerantur* (*cf. Moerner p. 87*): § 6 *Eus. 696*, § 7 *Eus. 690 . 711 . 696*^{x} . *700* (Palaephatus *laudatus apud Eus.*), § 8 *Eus. 756 . 710 . 734 . 711 . 749 . 756*, § 9 *Eus. 758 . 783*, § 10 *Eus. 782* || 13 amore saeuo sauciae *Ennius Medea 213 Ribb.*

1 linocinio *B* || quia *B* || quoquae *D* || pylopem *B* || aepulis *PR* 2 dubitaret] *PRBD* dubitarit *Av* || inpendere (imp. *al. m. corr.*) *R* || tedet *BD* || pylopis *B* pelopes *D* 3 adque P^aB || traianos *B* troianus *D* 4 fabolis *D* || caelebrari *R* || ne*glegentius *R* 5 adiunguntur *B* || de *s. lin. add. m. 1 P* 6 cadmo] *PR* (d *m. 1 in ras. R*) cathmo *B* catmo *D* || sparthanisque *PR* || inextricabilis P^aR^aD || alternatium *D* 7 palefato *PRBD* (*sic* palefato *hoc alio atramento R*) palefacto *A* palaephato *corr. v* || flagicia *D* 8 limpniadum *B* flebelem *D* 9 athrei *PR* || thyestis] PR^aB thiestis *D et post ras. R* || c*elo (*erasa* a) *P* 10 inuisu (*corr. m. 2*) *P* || dissimulo (mulo *in ras. m. 2*) *P* dissimolo *D* || oedippum *D* ydipum *A* hydippum *PR* aethyppum *B* 11 meritum B^1 || mallo P^2R^aB 12 etheoclen *D* aetheoclen *PA* aethooden *R* theoden *B* || adque P^aB || polynicen] *PR* polinicen *BD* || motuis *B* 13 meminisse *R* || medeae| (ae *al. atram.*) *R* madae (d *in ras.*) *B* || amore saeuo] mores aeuo *corr. in* *more* sæuo *m. 2 P* amores · aeuo (a *pr. in ras.*) *R* amoris aeuo *D* amores *B* 14 sauciae (s *in ras. al. m.*) *R* || pegnorum *B* || paruolorum *D*

quidquid illis temporibus perpetratum: conici datur, qualiter
homines sustinuerint quod etiam astra fugisse dicuntur.
Anno ante Vrbem conditam DLX atrocissimum inter Cretenses 13
atque Athenienses certamen fuit, ubi populis utrimque infeli-
citer profligatis cruentiorem uictoriam Cretenses exercuerunt;
qui nobilium Atheniensium filios Minotauro, utrum fero homini 2
an humanae bestiae aptius dicam nescio, deuorandos crudeliter
addicebant atque informe prodigium effossis Graeciae lumini-
bus saginabant. isdem diebus Lapithae et Thessali famosis 3
nimium certauere conflictibus. ¹sed Thessalos Palefatus in libro p. 63 4
primo Incredibilium prodit ipsos a Lapithis creditos dictosque
fuisse Centauros eo, quod discurrentes in bello equites ueluti
unum corpus equorum et hominum uiderentur.
Anno ante Vrbem conditam CCCCLXXX Vesozes rex Aegypti 14

AVCTORES 2 astra fug.] *respicit fort. ad* Astraeam (*cf. Ouid. Met. 1, 150 et inprimis Iuuenal. 6, 19 ubi est:* ad superos Astraea recessit hac comite, atque duae pariter fugere sorores) cap. 13 § 1 (atrociss. *sqq.*) *et* § 2 *cf. Eus. 787* || § 3 et § 4 *ignotus; cf. Eus. 776. et Hier. cod. Fux.* (*ubi* ētrā *corr. in* etequi) || 10 Palaephatus in libro I Incred. *laudatus est apud Eus.* || cap. 14 Vesozes *sqq.*] *Iustin. 2, 3 § 8—16*

EXPILATORES 8 *uerba* informe — 9 saginabant (*omisso* effossis) *adfert Aldhelmus epist. ad Acirc. p. 291 Giles* || cap. 14 § 1 — § 4, cap. 15 *hinc talia confecit* Ante annum CCCCLXIX primum Amazones *Seuerus chron. p. 452*

1 quicquid *PR* quicquit *B* 2 hominis *D* || sustenuerint *BD* 3 quingentisimo sexagensimo *D* DC· et LX· *B* || atrocissemo *D* 4 atque athenienses *om. B* || adque *P*ᵃ et *v* || populus *D* || utrique *B*ᵗ utrisque *B*ᵐ 6 nubilium *D* || filius *D* || minutauro *D* 7 inhumanae (in *deletum*) *PR* || crudiliter *D* 8 adque *P*ᵃ*B* || infurme *D* || efosis *B* || greciae *RBD* || lumi*nibus *P* 9 hisdem *PRD* hiisdem *B* || laphythae *B* || thesali *B* 10 thesalus *B* thesalos *D* || palefatus] *PRBA*ᵇ palefactus *DA*ᵃ 11 incredibiliū* (ū *ex* us *corr.*) *PR* incridebilium *D* incredibile *B* || lapitis *B* || creditus dictusque *D* 12 centaurus *D* || descurrentes *D* || in bello (in *add. in ras. m. 2*) *P* || *equites *R* || uelut in unum *B* 13 aequorum *B* equorum (q *in ras. m. 1, ex* r?) *D* 14 quadringentesimo octogesimo *D* || uesozes] *PRBDA* (*item GNTF* uesoges *KMO* uaesores *E; nullus ses., itemque infra;* uesores *v.;* uesosis, uesosi, uesosis ℌ *Iordanis Get. 6 tribus ll.; cf. Gutschmid in Iahrb. f. Phil. Suppl. 2 p. 194*)

meridiem et septentrionem, diuisas paene toto caelo ac pelago plagas, aut miscere bello aut regno iungere studens, Scythis bellum primus indixit missis prius legatis, qui hostibus parendi
2 leges dicerent. ad quae Scythae legatis respondent, stolide opulentissimum regem aduersus inopes sumpsisse bellum, quod timendum ipsi magis uersa uice fuerit propter incertos belli euentus nulla praemia et damna manifesta. porro sibi non exspectandum, dum ad se ueniatur, sed ultro praedae obuiam
3 ituros. nec mora, nam dicta factis insequuntur. primum ipsum Vesozen territum refugere in regnum cogunt, destitutum uero exercitum inuadunt omnemque belli apparatum capessunt, uniuersam quoque Aegyptum populauissent, ni paludibus inpe-
p. 64 4 |diti repellerentur. inde continuo reuersi perdomitam infinitis caedibus Asiam uectigalem fecere; ubi per xv annos sine pace inmorati tandem uxorum flagitatione reuocantur denuntiantium, ni redeant subolem se a finitimis quaesituras.

1 septemtrionem *PR* || p•ene (*eras.* a) *R* poenae *D* || pylago *B* 2 stodens *D* || scithis *D* 3 primus (imus *in ras. angust.*) *P* || hosti••bus (li *er.*) *R* hostebus *D* 4 legis *R*[a]*D* || adquę (t *m. 2*) *P* adq; *in* adqu[e] *corr. al. m. R* adque *B* atquae (*sic* -ꝗ) *D cf. 1, 15 § 4* || scithae *B* || respondent] *PR* responderunt *BDv* || stulide *D* 5 sūsisse (p *al. m.*) *R* sumsisse *PBD* || quo *B* 6 ipsi (sibi) *R* || uersa uice fuerit *om. B* || pp *radendo ex* pp̄ *factum P* p̄p̄ *R* || inCertos (C *ex* t) *R* incertus *D* 7 euentos *D* 8 exspectandum] *B* exp. *PRD* || predae *D* 9 ıturos *P* iturus (us *in* os *corr.*) *R* iturus *D* || facta *B* || insequuntur] *R*[2] insequntur *B* insecuntur *PR*[1]*D* 10 uesozen] *PRA* uesozem *BD* || refugire *D* 11 apparatum] *PRBD* 12 populauissent] *PRBD* -assent *h* || ni] *PR*[1]*BD* nisi *v* nisi nili *R*[2] (*interpolatum fort. ex Iordane 6*) || impediti *RD* 13 repellentur *PR*[a] || infinitis (asiā) *R* 14 caedib; (ib; *in ras.*) *R* || asiam] iam *P*[1]*R* (i *atr. obscuriore in R*) || uectegalem *D* uectigabilem *B* || quindecim *B* quindecem *D* 15 immorati *D* || uxorum] oxoro| *D* || flagitacione *D* || denuntiantium] *Bv* denuntiantibus *PRA* (*sed* ib; *in* ṽ *corr. et* d *in ras. R*) denunciantibus *D* denuntianti *Z* 16 sobolem *R*[b]*B* || se *om. AR*[1] *sed uersu extremo al. m. add. in R* || [a] finitimis (a *s. s. m. 2*) *P* |a finitimis (a *in ras. al. m.*) *R*; ex finitimis *Iustinus*

Medio autem tempore apud Scythas duo regii iuuenes Plynos 15
et Scolopetius, per factionem optimatium domo pulsi, ingentem
iuuentutem secum traxere et in Cappadociae Ponticae ora
iuxta amnem Thermodontem consederunt campis Themiscyriis
sibi subiectis; ubi diu proxima quaeque populati conspiratione
finitimorum per insidias trucidantur. horum uxores exilio ac 2
uiduitate permotae arma sumunt et, ut omnibus par ex simili
condicione animus fieret, uiros qui superfuerant interficiunt
atque accensae in hostem sanguine suo ultionem caesorum p. 65
coniugum finitimorum excidio consequuntur. tunc pace armis 3
quaesita externos concubitus ineunt, editos mares mox enecant,
feminas studiose nutriunt inustis infantium dexterioribus mam-

AVCTORES § 1—2 (—sumunt) *Iustin. 2, 4 § 1—4* (medio . . tempore *sic exscripsit temere omissis Iustinianis 2, 3 § 17 sq.*) § 2 (et ut *sqq.*) — § 4 *Iustin. 2, 4 § 7—12*

EXPILATORES 1 Linus (*sic*) et Scol. . . pulsi . . 3 in Capp. — 4 Themis Sciriis (*sic*) *excerpsit Seuerus Chron. p. 453 sq.* 6 *sqq.* de quibus (quas e: *m. 1* quibus et *m. 2* ℌ) feminis (-as ℌ) bellatricibus (-ces ℌ) Orosius in primo uolumine professa uoce testatur *Iordanis Get. 5* (*codd.* ℌ *et Ambros.*) 6 horum uxores . . p. 66, 1 Amazones—2 Lampeto . . 8 cum Marpesia . . 9 trucidantur—Sinope . . p. 67, 3 tunc . . regno praeerant . 4 Orithyia . . 6 sorores — Menalippe . . 7 retentaę . . 8 Menal. . . 9 reddidit—10 potita est *excerpsit Seuerus Chron. p. 454*

1 aput P^a || regi *BD* || iuuenis *D* || plenus *D* plenius *B* 2 scolopetius] *PR*[1]*DB* scolopitius *al. m. R* || faccionem *D* || optimatium] *P* obtimatiū (b *in* p *corr.*) *R* optima cium *D* optimatum *Bv* 3 inuentutem (n *in ras.*) *P* || ponticae] *PR*[1]*BD* pontique *R*[2]*h* 4 thermodontem] *PRD* theranodontem *B* || consedirunt *D* || themiscereis *B* themis cereis *D* 5 queque *D* 6 exilio] *PRBD* 7 uiduetate *D* || eximili (*corr. m. 2 in P*) *PR* 8 conditione *R* 9 adque P^a*B* ⟨at⟩q (at *euanidae et incertae*) *D* || sanguinem (. *m. ant.*) *D* || suo] *PRBD* suorum *h* 10 consequntur *B* consecuntur *PR* 11 quesita *D* || concubitos *R* (*paenultima fuisse* o *et alia m. in* u *esse corr. uid.*) *R* || **eunt (*corr. m. 2*) *P* || mox (*prima hasta ex* e *statim corr. m. 1*) *D* || |enecant (e *pr. fort. ex corr. add.*) *R* enegant *D* 12 fęminas *P* || studiosae *D* || infantum] *PRD* imfantum *B* || dexterioribus] *PRD* canterio (*sic*) B^t dexterio B^m || mammillis] PR^a*D* mamillis R^b mammellis *B*

millis, ne sagittarum iactus impedirentur; unde Amazones
4 dictae. harum duae fuere reginae, Marpesia et Lampeto, quae
agmine diuiso in duas partes uicissim curam belli et domus
5 custodiam sortiebantur. igitur cum Europam maxima e parte
domuissent, Asiae uero aliquantis ciuitatibus captis, ipsae autem
Ephesum aliasque urbes condidissent, praecipuam exercitus sui
partem onustam opulentissima praeda domum reuocant, reliquae
ad tuendum Asiae imperium relictae cum Marpesia regina
p. 66 6 concursu hostium trucidantur. huius locum ¹Sinope filia
capessit, quae singularem uirtutis gloriam perpetua uir-
7 ginitate cumulauit. hac fama excitas gentes tanta admiratio
et formido inuaserat, ut Hercules quoque cum iussus fuisset
a domino suo exhibere arma reginae quasi ad ineuitabile peri-
p. 67 culum destinatus, uniuersam Grae¹ciae lectam ac nobilem

AVCTORES § 5—9 *Iustin. 2, 4 § 14—25*

EXPILATORES 1 *uide supra ad cap. 14 princ.*

1 sagittaram *P* sagitarum *B* || iactus] ictu (*sic*) *B* || impedirentur] *PRBD* (i *alt. atramento obscuriore nec sine ras. in R*) 2 fuerę reginę *D* || marsepia *B* || lapeto *B* || quae] ꝗ *i. e.* quae, *cum* que *sic* q: *notatum sit in D* (ꝗ *pro* que *positum in seqq. non adnotaui*) 3 partis *D* || ucissim *R* uicissem *D* 4 sorciebantur *D* || europam] *PRB* eurobae *D* europae *v* || maxima e] maxime *P*¹ maxima e (x *et posterior* a *in ras. et* e *ex corr. inserta a m. antiqua; deinde* e *in* ex, *sic* e, *corr. a m. s. XIV*) *R* ex maxima *P*² maxima *B* maximam *Dv* || parte] *PRB* partem *Dv* 5 ipsae (-se *D*) autem] *PRBD* ipsae *h* 6 efesum *D* || condedissent precipuam *D* 7 onostam *D* || **opulentissima (o *in ras.*) *R* opolentissimã *D* || preda *D* || reliq; (*ex* reliꝗ; *ut uid. corr.*) *R* reliqui *D* 8 marpetia *R* marsepia *B* 9 truciantur *D* || huius *R* || sinope] sinopę *P* Orithya *ex Iustino interpol. multae edd.* 10 capessit *post* locum *traiecerunt edd. quaedam uelut Col. 1542 fh* || uirginitatẽ *D* 11 admiracio *D* || excitas] *P*²*BD* excita *P*¹*R*ᵃ excitatas *R*ᵇ*B*ᵐ || admiratio et] admiratione *P* admirationet *R* 12 herculis *PR*ᵃ hircolis *D* hyrculis *B* || iusus *B* iussus *R* || fuissit *D* 13 a domino *R* a domeno *D* || regine *D* || pericolum *D* 14 uniuersam (i *in ras.*) *P* || greciae *RBD* (grecia electam *D*)

inuentutem contraxerit, nouem longas naues praepararit, nec
tamen contentus examine uirium ex inprouiso adgredi et inspe-
ratas circumuenire maluerit. duae tunc sorores regno prae- 8
erant, Antiope et Orithyia. Hercules mari aduectus incautas
inermesque et pacis incuria desides oppressit. inter caesas
captasque complurimas duae sorores Antiopae, Melanippe ab
Hercule, Hippolyte a Theseo retentae. sed Theseus Hippo- 9
lyten matrimonio adsciuit, Hercules Melanippen sorori red-
didit et arma reginae pretio redemptionis accepit. post 10
Orithyiam Penthesilea regno potita est, cuius Troiano bello
clarissima inter uiros documenta uirtutis accepimus.

Pro dolor, pudet erroris humani. mulieres patria profugae p. 68 16
Europam atque Asiam id est plurimas fortissimasque mundi
partes intrauerunt peruagatae sunt deleuerunt, centum paene

AVCTORES § 10 *Iustin. 2, 4 § 31*

EXPILATORES § 10 clarissima . . documenta *adsciuit Iordanis Get. 8*

1 contraxit B^{t} || nauis *D* || preparарit *D* 2 improuiso *B* || adgredi (*alt.* d *statim corr. m. 1 ex ?*) *D* aggredi *PR* || *ad u.* di et — duae *adscr.* l (*uoluit fort.* mallnerit) B^{m} || inspiratas R^{a} in insperatas *D; in promptu est* inopinatas (inopinantes *Iustinus*) *uel* insperatus (*cf.* 5, 18 § 13) *corrigere, sed fort. Orosianum est; cf. Grubitz p. 32* 3 sororis *D* || preerant *D* 4 anthiope *R* anthiopę *P* anthiopae *BD* || orythia *PR* orithiia *D* orithia *B* || herculis PR^{a} hyrculis *B* hercoles *D* 5 incuria (a *in ras. m. 2*) *P* || oppraesit *B* || cęssas (*prima* s *erasa*) *P* 6 conplurimas *PBD* cũplurimas R^{1} q̃uplurimas [*i. e.* cũ- *in* ꝯ- *corr.*] R^{2} || sororis *D* || anthiopae *B* anthiopę PR^{2} anthiope R^{1} || melanippe] *PR* menalippae *D* minalippae *B* menal. *v cf. Gutschmid Iahrb. f. Phil. Suppl. 2 p. 199* 7 hercolae *D* hyrcule *B* || hyppolite *P* &hyppolite (& *al. m.*) *R* hyppolitae *BD* || retentae] retentae sunt $R^{2}v$ || hyppoliten *PBD* yppoliten *R* 8 assciuit (*pr.* s *in ras. al. m.*) *R* || herculis PR^{a} hircolis *D* hyrculis *B* || melanippen] *R* melanippem *P* menalippen *BDv* || reddit *D* 9 praetio *RB* precio *D* || redemtionis *P* redemcionis *D* 10 orythiam *PR* orithiiam *D* orithiam *B* || pentesilea *PR* pentisilea *B* pentesileã *D* || traiano *B* 11 clarisima *B* 12 pudet erroris] deterroris *D* || profuge *D* 13 adque $P^{a}B$ || es^{t} *B* || $plurima^{s}$ *R* 14 partis *D* || ·c· *B* || p*ene (*eras.* a) *R*

annis euertendo urbes plurimas atque alias constituendo tenuerunt: nec tamen miseriae hominum pressura temporum deputata est.
2 modo autem Getae illi qui et nunc Gothi, quos Alexander euitandos pronuntiauit, Pyrrhus exhorruit, Caesar etiam declinauit, relictis uacuefactisque sedibus suis ac totis uiribus toti Romanas ingressi prouincias simulque ad terrorem
p. 69
3 diu ostentati societatem 'Romani foederis precibus sperant, quam armis uindicare potuissent; exiguae habitationis sedem non ex sua electione sed ex nostro iudicio rogant, quibus subiecta et patente uniuersa terra praesumere, quam esset libitum, liberum fuit; semet ipsos ad tuitionem Romani regni offerunt,
4 quos solos inuicta regna timuerunt. et tamen caeca gentilitas cum haec Romana uirtute gesta non uideat, fide Romanorum inpetrata non credit nec adquiescit, cum intellegat, confiteri, beneficio Christianae religionis — quae cognatam per omnes populos fidem iungit — eos uiros sine proelio sibi esse

AVCTORES § 2 Getae—Gothi *cf. Hieronym. Quaest. hebr. uol. 3, 318 Vall.* || Alexander — declinauit *cf. 7, 34 § 5 ubi* Pompeius Corneliusque *auctores laudantur* || § 3 sedem — rogant *cf. 7, 38 § 2* || semet ipsos *sqq. cf. 7, 43 § 13*

EXPILATORES 3 Getae — 5 declinauit *compilauit Isidorus Hist. Goth. 2* 3 Getae — Gothi] quos Getas iam superiore (superi $\mathfrak{H}$) loco Gothos esse probauimus Orosio Paulo dicente *Iordanis Get. 9*

1 adque P^aB || construendo *B* 2 pressura (es *in ras. al. m.*) *R* presura *D* praesura *B* || depotata *D* 3 gaetae *P* 4 alexandere·uitandos *D* || alexar *B* || euitandos (e *ex* ae *corr.*) *P* euitando^s (s *al. ut uid. m.*) *R* uitandos *B* || pronunciauit *D* || pyrrus *PRB* pirrus *D* 5 uacuaefactisque *PD* uacuesuispactisque *B* 6 toti] PR^aBD *cf. Sidon. Epist. 9, 14 extr.*, ^{suis} toti R^b; tuti G^3NO (*probauit Grubitz*) tot *ς *Lautius h* || ingresi *B* 7 foediris *D* || precibus] PR^b praecibus R^aBD 8 uendicare *B* || potuiss& *D* || fedem *D* 9 elictione *D* 10 presumere *D* || esset (t *in ras. m. 2*) *P* 11 tuicionem *D* 12 solus R^aD || regna] reg^{n}a (n *m. 1*) *D* 13 uidiat *D* 14 impetrata *PRD* || nec] non B^t || adquiiscit *D* adquescit *D* || intelligat (*sic*) *D* || confitere *D* 15 relegionis *P* || cognita R^bB 16 populos (o *altera ex* u *corr.*) *P* populus *D* || fide *B* || sibi *om. B* sibe (b *statim corr., sed non ex* u) *D*

subiectos, quorum feminae maiorem terrarum partem inmensis caedibus deleuerunt.

¹At uero ante Vrbem conditam CCCCXXX anno raptus p. 70 17
Helenae, coniuratio Graecorum et concursus mille nauium, dehinc decennis obsidio ac postremo famosum Troiae excidium praedicatur. in quo bello per decem annos cruentissime gesto 2
quas nationes quantosque populos idem turbo inuoluerit atque adflixerit, Homerus poeta in primis clarus luculentissimo carmine palam fecit, nec per ordinem ¹nunc retexere nostrum est, p. 71
quia et operi longum et omnibus notum uidetur. uerumtamen 3
qui diuturnitatem illius obsidionis, euersionis atrocitatem caedem captiuitatemque didicerunt, uideant, si recte isto qualiscumque est praesentis temporis statu offenduntur quos hostes occulta misericordia Dei cum per omnes terras instructis copiis bello persequi possint, pacis gratia praetentis obsidibus per omnia maria sequuntur; et, ne forte haec quietis amore facere credantur, se ipsos ac pericula sua pro Romanorum pace aduersum alias gentes offerunt.

AVCTORES cap. 17 *cf. Eus. 826ᶠ. 835; Oros. 2, 4* 8 Homerus poeta *Iliade* § 3 hostes (*Gothi*) *et q. sq.*] *cf. Orosius 7, 43 § 11 et 13*

EXPILATORES 3 ante — anno . . 5 Troiae excidium *exscripsit Seuerus Chron. p. 452* 9 per ordinem . . retexere *compilauit Isidorus Hist. Goth. 2*

1 subiectus *D* || faeminae *P* femine *D* || maiorum *B* 3 quadragentissimo tricensimo *D* 4 elenae *B* || cõniuratio (˜ *eras.*, niu *in ras.*) *R* || grecorum *RBD* || et *om. B* || mile *B*¹ 6 *a uerbis* Decem annos *incipit L* || decim *B* || cruentissime (e *fin. in ras.*) *R* 7 quas] quantas *R*ᵇ*B* || nacionis *D* || populus *D* || inuuluerit *B* || adque *P*ᵃ*R*ᵃ*B* 8 afflixerit (f *prior in rasura*) *R* || omerus *D* 9 texere *B* 10 uiditur *D* || uirumtamen *D* 12 dedicerunt *BD* || uidiant *R*ᵃ uedeant *D* || rectę *D* 13 presentis *D* || host*es (*er.* a*?*) *R* hostis *D* 15 possent *D* || pretentis *D* 16 sequntur *B*¹ se**cuntur (c *al. m.?*) *R* secuntur *B m. rec.* || *uerba* et ne forte — credantur *om. B* 17 seipsus *D* seipso *L* || ac *in* ad *al. m. B* || pericola *D* || pacem *L*

p. 72 18 [1]Paucis praeterea annis interuenientibus, Aeneae Troia profugi aduentus in Italiam quae arma commouerit, qualia per triennium bella exciuerit, quantos populos inplicuerit odio excidioque adflixerit, ludi litterarii disciplina nostrae quoque
2 memoriae inustum est. horum praeterea temporum medio interiacent exilia naufragiaque Graecorum, Peloponnensium clades Codro moriente fractorum, ignoti Thraces noua in bella surgentes, et generalis tunc per totam Asiam Graeciamque commotio.

p. 73 19 [1]Anno ante Vrbem conditam LXIIII nouissimus apud Assyrios regnauit Sardanapallus, uir muliere corruptior: qui inter scortorum greges feminae habitu purpuram colo tractans a
p. 74 praefecto suo Arbato, qui tunc [2]Medis praeerat, uisus atque exsecrationi habitus, mox etiam excitis Medorum populis ad

AVCTORES § 1 *cf. Eus. 839* || Troia profugi *sec. Vergil. Aen. 1, 1 sq.* || 4 ludi litterarii disciplina § 2 *cf. Eus. 948 . 1009* cap. 19 § 1 Anno — Sardanap. *cf. Eus. 1197* || nouissimus *sqq. Iustin. 1, 3; cf. Oros. 2, 2 et 2, 3*

EXPILATORES 10 anno — Sardanapallas (*sic*) *compilauit Seuerus Chron. p. 452*

1 preterea *D* || aenaeae *P* aenaeae *in* aen∗e∗a *corr. R* || troia (i *in ras.*) *R* 2 etaliam *B* || conmouerit *B* || quae] q: *D* 3 exciuerit $L^{1a}PR^{a}BD$ exercuerit *in marg.* L^{1b} excitauerit $R^{b}v$ || quantus populus inplecuerit *D* 4 afflixerit *RD* (f *pr. in ras. in R*) || litte∗rarii (*eras.* r) *P* || disciplinae *PR* 5 preterea *D* || media *BD* 6 interiacente· *D* || exilia] *LPRBD* || grecorum *PRB* gregorum *D* || peloponnensium] LP^{a} peloponensium $P^{b}RD$ pylopentium *B* 7 chodro *PR* || nioriente *B* || fractorum] *LPB* (*sic* fr· actorum *P*) fractorum *R* factorum *D* fatorum *coniunct. cum seqq. male v; recte Grubitz* || ignoti] *LPRBD;* ignari *v* || thraces (thra *in ras. ampliore*) *P* trhaces *R* 8 greciamque *RBD* 9 commucio *D* conmotio *B* 10 anno autem ante *B* || LX·mo·quarto *L* sexagesimo quarto *D;* LXVII *corr. Scaliger Can. isag. p. 321 med.* || nouisimus *B* || apud] ante L^{1a} aput $L^{1b}P$ (t *in* d *corr. in P*) || asyrios *B* asirius *D* 11 sardanapalus *B* 12 greges] grecis *D* || f∗eminae (*er.* a) *R* femine *D* || hubitu R^{1} || collo $P^{a}B$ 13 prefecto *D* || moedis *B* || usus *LB* || adque $P^{a}B$ 14 execrationi *P et post ras. R* exsegratione *D* || excitis ad bellum medorum populis prouocatus *L* || excitatis R^{b} || moedorum *B*

bellum prouocatus et uictus ardenti pyrae se iniecit. ¹exin p. 75
regnum Assyriorum in Medos concessit. deinde multis proeliis 2
undique scatescentibus, quae per ordinem disserere nequaquam
aptum uidetur, per uarios prouentus ad Scythas Chaldaeosque
et rursus ad Medos parili uia rediit. in qua breuitate pensan- 3
dum est: quantae ruinae cladesque gentium fuere, quanta bella
fluxerunt ubi totiens tot et talia regna mutata sunt. post haec 4
Medis Fraortes imperitauit, qui ¹creberrimis Assyriorum Per- p. 76
sarumque bellis XXII regni sui annos consumpsit. post hunc 5
Diocles regnauit, uir armis experientissimus semperque bellis
immoratus; qui auctum late imperium moriens Astyagi dedit.
Astyages, uirili prole uacuus, Cyrum nepotem apud Persas 6
genitum habuit. sed Cyrus mox ut adoleuit congregata Per-
sarum manu auo certamen indixit. porro Astyages oblitus 7
sceleris sui quod in Harpalum dudum admiserat, cum filium
eius unicum et paruulum interfecit epulandumque patri adpo-

AVCTORES § 2 et 3 *ignotus* § 4 et 5 *ignotus* (*Pompeius Trogus ? cf. Ruehl, Iahrb. f. Philol. Suppl. 6 p. 158*) § 6 *ignotus* (*cf. Iustin. 1, 4 et 5*) § 7 Porro — admiserat *Iustin. 1, 6 § 8* || filium — adposuit *Iustin. 1, 5 § 6*

1 et uictus *om.* *D* || uictus *om.* *B* || ardente *D* || exim *B* 2 asyriorum *B* assiriorum *D* || moedos *B* 3 scatiscentibus *D* || di*serere (*er.* s) *R* disserire *D* 4 uiditur *D* || uarius *D* || schytas *L* || chaldeosque *LR²BD* caldeosque *PR¹* 5 moedos *B* midus *D* || rediit *R* 6 quantae clades *L* quante *D* || ruine *D* 7 tociens *D* || regna *om.* *B* 8 moedis *B* || fraortes *L* fraortis *D* fraorthes *P* frahortes *R* froartes *B* froartes regnauit ann XXII *index marginis* (*saec. IX*) *L* || imperitauit (*corr. ipsa m. 1*) *P* || assyriorum persarumque] *L* persarum assyriorumque (assir. *D* asyr. *B*) *PRBDv* 9 XXII · *P* · XXII · *R* uiginti et duo *LD* xx et duos *B* || consumsit *D* || post *in ras. add. m. 2* *P* 11 inmoratus *PR* || astiagi *B* astiage *D* 12 astiages *BD* || uacuus *ex* uaciuus *corr.* *R* || cirum *B* || aput *P*ᵃ 13 genitum] uagentium *D* || cirus *B* || adolauit *P*ᵃ 14 auo *in ras. ampl.* *P* || astiages *BD* astyges *R*ᵃ 15 scelerus *R*ᵃ || harpalum] *PR* arpalum *LBD* harpagum *v* (*item § 8*) || admisserat *B* 16 paruolum *D* || interficit *B* || adpossuit *B* apposuit (ap *ex* ad *al. m.*) *R*

suit ac, ne quid infelicissimae orbitati felix ignorantia subtra-
heret, infames epulas ostensis patri cum capite manibus in-
8 properauit — huius ergo facti immemor, ipsi Harpalo summam
belli committit, qui acceptum exercitum statim Cyro per pro-
ditionem tradit. quo conperto Astyages raptis secum copiis
in Persas ipse proficiscitur acriusque certamen instaurat, propo-
sito suis, metu si quis e proelio cedere moliretur, ferro exci-
9 peretur. qua necessitate instanter Medis pugnantibus pulsa
iterum Persarum acies cum paulatim cederet, matres et uxores
p. 77 eorum obuiam occurrunt, orant in proelium ¦reuertantur; cunc-
tantibus sublata ueste obscena corporis ostendunt quaerentes,
10 num in uteros matrum uel uxorum uellent refugere. quo facto
erubescentes in proelium redeunt et facta inpressione quos fugie-
bant fugere conpellunt. ibi tunc Astyages capitur, cui Cyrus
nil aliud quam regnum abstulit, eumque maximae Hyrcanorum
genti praeposuit. in Medos uero reuerti ipse noluit. is finis

AVCTORES § 7 ac ne — inproperauit *ignotus* § 8 *Iustin. 1, 6 § 8—10* § 9 et 10 *Iustin. 1, 6 § 12—17*

1 infelicissime (-ile- *D*) *RD* || orbitate *D* orbitatis *B* || felex *BD* || subtraherit *D* 2 infamis *D* || aepulas *R* || ostenses *D* || improperauit *D* inproperabit P^1R^a inproperabat P^2 3 immemori *D* inmemor *PRB* || ipse B^m || harpalo] *LPR* arpalo *BD* 4 conmittit *B* || qui *in ras. P* quia *B* || captum *B* coeptum *in ras. P* || cypro *L* ciro *B* || pditionem (p *s. s.*) *R* prodicionem *D* 5 tradidit R^2B traditur R^1 || quod *D* || conperto] LPR^aB cō*perto R^b comperto *D* || astiages *BD* || copies *D* 6 acriusquae P^a || propossito *B* proposeto *D* 7 *post* metu *interpungebatur v; correxi ego* || ^{ut} si quis *R* || ė *R om. B* || moloretur *D* || exceperetur *D* 9 cederit *D* || matris *D* || uxoris *D* 10 in] ut in R^bB || proelio *D* 11 obscena] *LPRD* et obscenas *B* || querentes *D* 12 num] numquid *B* || uterus *D* || uellent refugire (*sic*) quo *bis scripta D* || reffugere *B* 13 erubiscentis *D* || proelio *D* || inpraessione *P* inpraesione *B* 14 fugire *D* || conpellunt] *LPRBD* || astyges *R* astiages *BD* || cirus *B* 15 nil] L^1 *et* L^3 $\overset{hi}{nil}$ L^2 nihil *PRBDv* || abstullit *D* || maxime L^aD || hircanorum *R* bircanorum *D* 16 preposuit *D* praepossuit *B* || ipse reuerti *PR* || his L^2 (*aut* L^3) is (*s. s.* ł hic) *R*

imperii Medorum fuit. sed ciuitates, quae tributariae Medorum 11
erant, a Cyro defecerunt: quae res Cyro multorum bellorum
causa et origo exstitit.

Ea tempestate Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyran- 20
nide populabatur. qui crudelis mente, commentis crudelior, 2
omnia nefarie in innocentes agens, inuenit aliquando quem
iuste puniret iniustus. nam Perillus quidam aeris opifex ad- 3
fectans tyranni amicitiam, aptum munus crudelitati illius ratus,
taurum aeneum fecit, cui fabre ia|nuam e latere conposuit, p. 78
quae ad contrudendos damnatos receptui foret: ut cum inclusus
ibidem subiectis ignibus torreretur, sonum uocis extortae capa-
citas concaui aeris augeret pulsuque ferali conpetens imagini
murmur emitteret, nefarioque spectaculo mugitus pecudis, non

AVCTORES § 11 *Iustin. 1, 7 § 2* cap. 20 § 1 ea temp. *cf. Eus. 1457* || Phalaris—tyrannide *cf. Eus.* (*1366 . 1393*) *1449*[1] (= *Armen. 1446*), *ubi* Agrigentini *non memorantur nisi ab cod Fux., uers. Armen., Syncello* § 3 *ignotus* 11 subiectis ign. torr. . . . 13 mugitus . . p. 74, 1 gemitus *cf. Sil. Ital. 14, 213 sq.*

EXPILATORES 4 Phalaris . . 7 Perillus . . 9 taurum—fecit *compilauit Seuerus Chron. p. 452*

1 moedorum *B* || ciuitas *D* || tribitariae *P* || moedorum *B* || *ad uerba* moedorum erant a c. deficerunt q. r. *litteras* a *et* gi *in marg. corrector adscripsit in B* (*quarum illa* a *ad* deficerunt *uid. spectare*) 3 extitit *PRD* 4 *nullo spatio P* Ea (E *ante lin. posita*) *R* || falaris *PRBD* || agrigentinus (rig *in ras. ex* entin *m. 1*) *D* || tyranni de depopulabatur *R* tyranni · de populabatur *D* 5 crudilis *D* || commentes *P* cõmentis *R* conmentis *B* || crudilior *D* 6 omni *B* || nefarie] *L* nefariae *P* nefarię (*sed* ę *in* e *corr.*) *R* nefaria *BDh* || in *om. B* || innocentis *D* || agens *om. D* 7 per illos *R* perilus *D* perillius *B* || opi *B* || affectans *PRBD* (e *ex* æ *corr. R*) 8 tyr*anni (*er.* r) *R* tyrranni *D* || crudilitate *D* 9 aereum *BD* || fabre] *LR*[b]*B* fabri *D* faber *PR*[a] fabricae *ꝫh* || conposuit] *LPD* cõ*posuit (*er.* n) *R* possuit *B* 10 contrudendos (u *ex corr. et ras.*) *R* || damnatus *D* || forit *D* 11 ignebus *D* || capacetas *D* 12 augerit *D* || competens *R*[b]*D* || ymagini *B* ima ni *D* 13 *ad uersum* -mur—mugitus *in marg.* q[u]ae *quod uid. pertinere ad* que *B* || murmure mitteret *D* || *emitteret *R* || nefarioque q *D*

4 hominis gemitus uideretur. sed Phalaris, factum amplexus factorem exsecratus, et ultioni materiam praebuit et crudelitati: nam ipsum opificem sua inuentione puniuit.

5 Fuerat etiam paulo superiore tempore apud Latinos rex Aremulus, qui per annos xviii flagitiis inpietatibusque crescens, ad postremum diuino iudicio fulmine interceptus matura supplicia inmatura aetate dissoluit.

6 Eligant nunc, si uidetur, Latini et Siculi, utrum in diebus Aremuli et Phalaridis esse maluissent innocentum uitas poenis extorquentium, an his temporibus Christianis, cum imperatores Romani, ipsa in primis religione conpositi, post comminutas reipublicae bono tyrannides ne ipsorum quidem iniurias exigunt tyrannorum.

p. 79
21 [1]Anno ante Vrbem conditam xxx Peloponnensium Atheni-

AVCTORES § 4 *ignotus* § 5 *cf. Eus. 1142* (*ubi sunt* xviiii *non* xviii) cap. 21 § 1 *cf. Eus. 931* (*947*[d])

1 uideritur *D* || falaris *PRB* fallares *D* 2 factore///| (*ultima periit*) *D* || exsegratus *D* execratus *P* ex*ecratus (*eras.* s) *R* || ultionẽ *D* || prebuit *D* || crudilitati (il *in* el) *R* crudilitate *D* 5 aremulus] *P* aremulus *R* remulus *LB* romolus *D* || decim et uiii *B* decem et octo *D* || flagiciis *D* || inpietatibusque *L* impictatibus quæ (æ *in* e) *R* imp. *PBD* 6 *ad uersum* ad postr. d. i. fulgure inter *in marg.* o *adscripsit corrector B* (*uoluitne* fulgore ?) 7 inmutura (a *m. 2*) *L* 8 Eligant (Є *ex* e *ut uid.*) *R* || nunc nunc (*prior* nunc *al. m. in ras. et exp.*) *R* || si uidetur *om. B* || siculi (u *in ras.*) *P* sicoli *D* 9 aremuli] *P* aremuli *R* remuli *LB* romoli *D* || falaridis *PRB* fallaridis *D* || maluissent] mauissent *uoluisse uid. B*[m] || innocentium *B* || poenas *D* 10 hiis *B* || imperatoris *D* 11 conpossiti *B* compositi! *R* compositi *P* || pt (ost) *R* || communitas *in* comminutas *corr. P et ut uid. R* camminutas *B* 12 reipublicae *D* || tyrranides *D* 13 exigunt (u *in* a *corr. al. m.*) *R* || tyrrannorum *D* 14 xxx] *PRB* ·xxx·mo *L*[2] trecesimo *D* ·ccc·mo *L*[1] *quod caue reponas, nam aduersantur Orosiani numeri et qui praecedit* (lxiiii) *et qui sequitur* (xx), *uid. Moerner p. 71, 9;* cccxxx *uoluerat Scaliger ad Eus. p. 59,* cccxxxiii *Gelzer, Rhein. Mus. 1875 p. 261* || peloponnentium *B* peloponensium *PR* pelopenensium *D* || atheniensium *om. D*

ensiumque maximum bellum totis uiribus animisque commissum
est: in quo mutuis caedibus ad hoc coacti sunt, ut uelut uicti
se ab alterutro subtraherent bellumque desererent. tunc etiam 2
Amazonum gentis et Cimmeriorum in Asiam repentinus in-
cursus plurimam late diu uastationem stragemque edidit.

Anno xx ante Vrbem conditam Lacedaemonii contra Mes- 3
senios propter spretas uirgines suas in sollemni Messeniorum
sacrificio, ¦per annos uiginti indefesso furore bellantes, ruinae p. 80
suae totas Graeciae uires inplicuerunt. qui cum se magnis 4
exsecrationibus deuouissent sacramentisque obstrinxissent domum
nisi Messena expugnata numquam esse redituros, ac per decem
annos longa fatigati obsidione nec tamen aliquem uincendi
fructum adepti, porro autem ¦et querellis uxorum super longa p. 81
uiduitate et periculo sterilitatis contestantium permoti reuo-
carentur, consultatione habita ueriti, ne intercepta spe subolis 5
sibi magis hac perseuerantia quam Messeniis perditio nutriretur,

AVCTORES § 2 *item Eusebius 940* § 3 Anno xx ante (!) v. c. *cf. Eus. 1273* || Lacedaemonii—§ 5 permisere *Iustin. 3, 4 § 1—5*

1 animisque (e *ex* æ) *R* armisque *B* || cõmi'sũ (*ubi* cõ *est* com *ut ubique in R*) *R* conmisum *B* 2 mutiis *P*ª || ad hoc] adoc *P* || cõacti (*estne* conacti? *eo compendio alibi non usus est*) *B* || uelud *B* ueluti *D* || uicti se] uicisse *B* 3 alterout *B* || dissererent *B* conserererent *D* 4 aumazonum *D* || gentes *L*ª*R*ª*D* || cimynieriorum *R* 5 plumam (ri *s. s. statim m. 1*) *D* || late diu] *L* diu late *PRBDv* || dedit *R* 6 xx] *PRB* ·xxmo· *L* uicissimo *D* || lacedemonii *PRB* || mesennios *L* 7 spraetas *B* stupratas *Iustinus* || sollempni *B* || messe*n'orum *R* messiniorum *D* 8 xx *PRB* || indiffesso *B* || furure *D* 9 totas *om. B* || greciae *BD* gretiae *ex* gratiae *corr. R* 10 exsegrationibus *D* execrationibus *PR*ᵇ || -que (e *ex* æ) *R* || obstrincxissent *B* obstrixissent *R* obtr. *D* || domuri *B* 11 messena] *LR*² messana *PR*¹*D* mesana *B* || redditurus *D* || x *B* 12 fati *B* 13 quaerellis *B* querelis *P*ᵇ*R* || loga (n *s. s. m. 2*) *P* 14 diditate *D* || pericolo *D* || sterelitatis *L* sterılıtates *P* || contantium *R* || reuocarentur permoti *B* 15 consulatione *B* || habeta *B* || ueriti ne] uerit sine *D* || spe (s *in ras. m. 2*) *P* || sobolis *PR* 16 messenis *LRBD* m*ssenis (*erasa* i) *P* || perdio *B*ᵗ perdicio *D*

selectos in exercitu eos qui post iusiurandum in supplementum
militiae uenerant Spartam remittunt, quibus promiscuos om-
nium feminarum concubitus permisere, infami satis nec tamen
6 utili licentia. ipsi autem proposito insistentes expugnant fraude
Messenios, uictos seruitio premunt. at illi, diu cruentam do-
minationem inter uerbera et uincla perpessi, iugum excutiunt,
p. 82 7 ar|ma sumunt, bellum instaurant. Lacedaemonii Tyrreum,
Atheniensem poetam, ducem proelio legunt. qui tribus con-
flictibus fusi, amissum exercitum uocata in libertatem seruorum
8 manu suppleuerunt. sed cum sic quoque desistendum certa-
mine propter metum periculi arbitrarentur, Tyrrei poetae et
p. 83 ducis conposito carmine et pro contione |recitato rursus accensi
mox in certamen ruunt; tanta autem ui animorum concursum
est, ut raro umquam cruentius proelium exarserit; ad postre-
9 mum tamen uictoria Lacedaemoniorum fuit. tertio Messenii
reparauere certamen. nec Lacedaemoniis mora. multas in au-

AVCTORES § 6 expugnant — § 8 *Iustin. 3, 5* § 9 *Iustin. 3, 6* (*illa* Athenienses uero — parant *fictane ex Iustin. 3, 6 § 3—4 ?*)

1 selectus *D* electos *B* || suplementum *L* supplenmentum *D* 2 miliciae *D* || spartham *PR* || promiscuos (os *in* m *ut uid. corr.*) *L* promiscuū* (*fuit* -cuus) *P* promis*cuos (*er.* s) *R* 3 f*eminarum *R* || concubitū* (*fuit* -tus) *P* concupitus *D* || permissere *B* || infami[s] (s *s. s. m. 2*) *P* 4 utilis (s *in ras. add. m. 2*) *P* [in]utili *R* inutili *B* || insistentis *D* || expognant *D* 5 messenios *R* messanios *B* || uictus seruicio *D* || praemunt *B* || a[t]d *P* || cruentam diu *v* 6 uincla] *LP* uinc*la *R* uincula *B* uincola *D* || perpesi *B* 7 lacedemonii *PRB* lacedomoni *D* || tyrreum] *PRD* tyrrheum *L* turreum *B* Tyrtaeum *corr. v* 8 atheniensem poetam] *LPRBD* (en *alterum s. lin. add. m. 2 in R*) p. a. *v* 9 amisum *B* || libertate *L* 10 dissistendum *D* || certamen* (*fuit* -mine) *P* certamini *R* certamene *D* 11 propter metum (er me *in ras. m. 2*) *P* || pericoli *D* || arbitrentur *R*[a] || tyrrei] *LPR*[b]*BD* tyrei *R*[a] Tyrtaei *corr. v* || poete *D* 12 composito *PR* || recitatu *D* 13 certamine *B* || tanta autem] *LPRBD* tantaque *v* 14 crucientius *D* || exarsit *B* || postremū* *P* 15 uictoriam *L* || lacedemoniorum *PRB* || tercio *D* || messeni *BD* messe*nii (n *ex* m; i *alt fort. al. m*) *R* 16 repa[ra]uere *R* reparauire *D* || lacedemoniis *R*[2]*BD* lacedemonii *PR*[1]

xilium copias utrimque duxerunt. Athenienses uero Lacedae-
monios alibi intentos e diuerso adgredi parant. nec Lacedae- 10
monii quieuere: nam ipsi in Messenios occupati Peloponnenses
inmiserunt, qui Athenienses proelio exciperent. Athenienses
autem, missa in Aegyptum parua classe inpares uiribus, nauali
congressu facile uincuntur. dehinc recepta classe, aucti etiam
militum robore, uictores in proelium uocant. Lacedaemonii 11
quoque omissis Messeniis in Athenienses arma conuertunt. diu
uariae et graues pugnae et anceps uictoriae status ac postre-
mum pendente euentu utrimque discessum est. Sciendum ta- 12
men est maxime, ipsam esse Spartam quam et Lacedaemonam
ciuitatem, atque inde Lacedaemonios Spartanos dici. Igitur 13
inde reuocati Lacedaemonii ad Messeniorum bellum, ne medium
tempus otiosum Atheniensibus relinquerent, cum Thebanis

AVCTORES § 10 et § 11 *Iustin. 3, 6 § 5—9* § 13—§ 15 *Iustin. 3, 6 § 10—15*

EXPILATORES 11 ipsam—12 dici *exscripsit Isidorus Orig. 15, 1, 47*

1 cupias *D* || utriusque *B* || uero (ue *ex* uo *corr. m. 2*) *P* || lacedemonios *PRB* lae·edemonios *D* 2 intentos (fes *s. s.*) *R* infestos *B* || aggredi (*ex* adgr. *fort.*) *R* || lacedemonii *PR* lacedemonı' *B* 3 queuere *D* || occupati (*fuit* -tis) *P* || meseneos *D* || peloponnenses *R* (*sed* n *prima er.*) peloponenses (-sis *D*) *BD* peloponenses (n *s. s.*) *P* 4 immiserunt *D* || atheniensis *LD* || exceperent *BD* || a*thenienses *R* atheniensis *D* 5 misa *B* missi *L* || egyptum *D* || clase *D* 6 congresu *B* || deinc (h *s. s. m. 2*) *P* || clase *B* 7 militum *om. B* || robure *B* || uictoris *D* || proelio *D* || lacedemonii *PRB* 8 omisis *B* || messenis *D* || atheniensis *D* 9 grauis *D* || uicturiae *D* || ac] *LPRD cf. 2, 9 § 10* ad *BZh Iustini codices* || postremo *D* 10 euentum *P*[a] 11 maximae *D* || spartham *PR* partam *B* || quam *om.* ℜ || lacedaemonam] *L* lacedemonam *PR* lacędaemonū *D* lacedemoniam *B*ℑ Lacedaemoniam *v* 12 ciuitatem] *LPRBD*ℑ*Z* ciuitatem dicunt *v* adque** (t *s. s.*) (in *eras. ?*) *P* adque *B* || lacedemonios *PRB*ℑ lacedemonius *D* || sparthanos *PR* spartanus *D* partanos *B* 13 laced monii *PRB* || ad *om. BD* || meseniorum *B* || bello *B* 14 ociosum *D* || thepanis (b *s. s.*) (*corr. m. 2*) *P*

paciscuntur, ut Boeotiorum imperium eis restituerent, quod
temporibus belli Persici amiserant, si illi Atheniensium bella
14 susciperent. tantus furor Spartanorum erat, ut duobus bellis
inpliciti suscipere tertium non recusarent, dummodo inimicis
15 suis hostes adquirerent. Athenienses tanta bellorum tempestate
p. 84 |permoti duo duces deligunt Periclen spectatae uirtutis uirum
et Sophoclen scribtorem tragoediarum: qui diuiso exercitu et
Spartanorum fines late populati sunt et multas Asiae ciuitates
16 Atheniensium imperio adiecerunt. hinc porro per annos quin-
quaginta incerta semper uictoria terra marique pugnatum est,
donec Spartani, et opibus inminutis et fide profligata, sociis
quoque probro fuere.
17 Sed haec per tot aetatum uolumina incubuisse Graeciae parui
penditur. nunc autem interpellari interdum uoluptates et im-
18 pediri parumper libidines non sustinetur. quamquam inter illius
temporis homines atque istius hoc interest, quod illi aequo
animo haec intoleranda tolerabant, quia in his nati uel enutriti

AVCTORES § 16 *Iustin. 3, 7 § 12—15 ?* § 17 *cf. Oros. 1, 6 § 4*

1 boetiorum *LPRB* boitiorum *D* || eis imperium *B* 2 amiserunt *PRD* 3 susceperent *BD* (*ad u.* rent tant. f. s. e. u. duobus *in marg.* n *B*) || sparthanorum *PR* 4 impliciti *D* || suscepere** (*una duaeue litt. eras.*) *B* suscepere *D* || tercium *D* || recussarent *RB* (*sed* s *pr. er.; alt.* s *quamquam paullo obscurior m. 1 scr. uid. in R*) 5 hostis *D* || adquererent *D* 6 permuti *D* || duo] *LP*R^a*D* duos R^b*Bv* || deligunt] *PR* delegunt *D* dilegunt *B* Eligunt *in folii princ. L* || periclen] *LPB* (*coni. cum seq. uoc. et* n *deinde expunctum in P*) periclen* (*fort.* s *er.*) *R* pereclen *D* || spectate *D* || uirium *L* 7 sophoclen] *B* sofoclen *LPRD* || scribtorem] *LP*R^a*B* scriptorem R^b*D* || trigoediarum *D* || exercito *D* || et *om. PB* 8 sparthanorum *PR* || finis *D* || late *om. D* || po^u^pulati *B* 'populati (u *in ras. al. m.*) *R* || ciuitatis *D* 9 adiecerent *R* || quinquagenta *B* L *P* ·L· *R* 10 -que (e *ex* ae) *R* 11 sparthani *PR* partani *D* || imminuti *D* 13 tot* (a *eras.*) *P* || incubuissæ *R* incobuisse *D* || greciae *BD* gratiae (a *in* ae *al. m.*) *R* 14 uoluptatis *D* uoluntates *B* || inpediri *PR* impedire *D* 15 libidinis *D* || quãquã *in* qua^n^quã *corr. R* 16 hominis *D* || adque P^a*B* || iscius *D* 17 intuleranda *B* intolleranda R^a*D* || tulerabant *B* tollerabant *D* || hiis *B* || uel] *LPRBD* et *h* || enutriti] *PB* **enutriti (e *al. m.*) *R* nutriti *LD*

erant et meliora non nouerant: isti autem, perpetuo in uita
sua tranquillitatum et deliciarum sereno adsuefacti, ad omne
uel modicum obductae sollicitudinis nubilum commouentur.
atque utinam ipsum depulsorem huius uel modicae inquietudinis 19
precarentur, cuius munere hanc ignoratam aliis temporibus
iugitatem pacis habuerunt. et quoniam spopondisse memini, 20
cum ueluti articulis quibusdam dicendi ordinem definirem, dicturum me esse ab orbe condito usque ad Vrbem conditam,
huic uolumini quod ab orbe condito explicuimus finis hic sit, 21
ut ab Vrbe condita sequens libellus incipiat, qui contextiora illorum temporum mala, exercitatioribus quippe ad nequitiam atque eruditioribus hominibus, continebit.

AVCTORES § 20 *cf. Oros. 1, 1 § 14*

2 et] euo *B* || diliciarum PR^1BD || adsuefacti] *LPB* ass. (*sed* s *pr. in ras.*) *R* adsuaefacti *D* || adomne *corr. ex* admone *L* 3 conmouentur *B* commuuentur *D* 4 adque P^a || ipsum *om. B* || modice inquietudines *D* 5 praecarentur *BD* || ignoratam] ignorantiam *ante ras. L* || aliis (*sic alt.* ı *expuncto*) *L* 6 ha⟨buerunt⟩ (buerunt *paene euanuerunt*) *L* || |et quoniam spopond⸾ (*haec* isse—ueluti *in paginae fine folii particula abscissa perierunt*) *L* || spo*pondisse *R* || memini] *fsh* memeni (mi *superscr.*) (*corr. m. 1*) *P* me|memini *R* me memini *BD* 7 articolis *D* || dicendi *om. B* || definerem *B* 8 ab] ante *in ras. minore m. saeculi ut uid.* VIII *D* || urbe condito *D* || urbem] orbem *L* || ***urbe (*in ras. m. ant. duae tresue litt. quae legi non possunt*) *D* 9 uolum,ni (*sic infra add.* i) *P* || quod] B^t quom (d *superscr.*) (*sic* m *non deleta*) R^2 quem LPR^1B^mD || ab] ante *in ras. minore m. saec. ut uid.* VIII *D* || explicimus *B* || sit] $L^{1a}R^2BDv$ est L^{1b} (*in marg.*) PR^1 10 urbę *D* orbe *L* || qui *add.* R^2 *om.* LPR^1BD || Contexciora *D* 11 exercitatoribus *D* || nequiciam *D* 12 adque P^aB || eruditoribus *D* || nominibus *B* || contenebit *D* || *Post* continebit *scr. est litt. prope cursiuis a m.* 1^b contuli *in L*

PAVLI OROSII ADVERSVM PAGANOS LIBER I EXPLICIT INCIP̄. LIB̄. SECVNDVS LEGENTI VITA SCRIBTORI GRATIA *L* EXPLICIT (EXPLIC̄ *R*) LIBER PRIMVS INCIPIT ADVERSVM PAGANOS LIBER SECVNDVS *PR* ORMISTAE EXPLICIT · VOLVMEN PRIMVM | DE TRIVM PARTIVM TERRAE INDICIO | INCIPIT EIVSDEM SECVNDVM | DE MVNDI ERVMPNIS (*ad sinistram primi rubrae huius subscriptionis uersus in marg. m. 1:* OR̄|MES|TAE, *ad dextr. in margine m. 1:* OR̄OSII) *B* EXPLICIT LIBER PRIMVS INCIPIT LIBER SECVNDS̆ (*litt. rubris*) *D*

Post continebit (*aut, ut* Q_3 *et Paris. 17567 s. XI, post libri II inscriptionem*) *multi codices* (*eorum, quos ego noui, LII, quorum quattuor sunt saec. IX–X, sex saec. XI, ceteri iuniores*) *et Alfredi interpretatio anglosaxonica et ed. Z interpolata exhibent haec, quae subieci secundum* $Q_1 Q_3$ *T V codices:* Ab orbe[1]) condito usque ad Vrbem conditam anni IIII CCCC LXXX IIII[2]), ab Vrbe condita usque ad natiuitatem Christi DCCXV[3]) colliguntur, ergo[4]) ab origine mundi in aduentum domini nostri Iesu Christi anni $\overline{V}$ C LXL VIIII[5]).

His usus est addens 'sicut in Orosio legitur' *auctor Libri de computo scripti anno p. Chr. 810, ed. a Muratorio Anecdotis* (Patauii 1713) tomo 3 p. 150

---

1) orbe *ex* urbe *corr. V* || 2) LXXXVII *pro* LXXXIIII Q_1 *V; secundum Orosium debebat esse* XXXXVII *et sequens numerus* DCCLII; *cf. 6, 28 § 1; 1, 1 § 5 et 6* || 3) *h. l. interpungunt TV* || 4) ergo] anni . Ergo Q_1 (*in quo haec* ab Vrbe—coll g. anni *om. sed a m. 1 statim suo loco reposita sunt*) enim *T* || 5) $\overline{V}$ CXC VIIII *T* $\overline{\overline{V}}$·^{C}XC VIIII *V*

PAVLI OROSII p. 85

HISTORIARVM ADVERSVM PAGANOS

LIBER SECVNDVS

Neminem iam esse hominum arbitror, quem latere possit, 1
quia hominem in hoc mundo Deus fecerit. unde etiam peccante
homine mundus arguitur ac propter nostram intemperantiam
conprimendam terra haec, in qua uiuimus, defectu ceterorum
animalium et sterilitate suorum fructuum castigatur. itaque 2
si creatura Dei, merito et dispensatio Dei sumus; quis enim
magis diligit, quam ille qui fecit? quis autem ordinatius regit,
quam is qui et fecit et diligit? quis uero sapientius et fortius
ordinare et regere facta potest, quam qui et 'facienda prouidit p. 86
et prouisa perfecit? quapropter omnem potestatem a Deo esse 3
omnemque ordinationem, et qui non legerunt sentiunt et qui
legerunt recognoscunt. quod si potestates a Deo sunt, quanto

AVCTORES cap. 1 *cf. Augustinus Ciu. Dei 4, 33 passimque alibi*

1 hominum arbitror (m arbitror *in ras. m. 1) L* || posset *B* 2 quia] *LPRBD (ex D inde a libro II non adnotaui nisi potiora)* quod *v* || hominem (rectū *al. m.) R* || in hunc mundum *B* || fecerit (it *in ras. m. 1) R* || rectum *post* fecerit *interpolauit (ex 1, 3 § 1 ?) h* 4 comprimendam *R²* || haec *corr. ex* habet *L* || defecto *D* 5 sterelitate *LR¹ (non P) D* 6 dispensatio^ne (ne *add. m. rec.) P* || quis enim ***magis (enim *add. m. 2) P* 7 autem *om. B* || ʳegit (r *m. 2) L* 9 ⁱˢqui (is *m. 2) R* || faciendo *PR* 10 perficit *B* || |Quapropter *incipit f. 36ʳ; ei uersui in mg. m. 2 (s. VIIII–X) adscr. est:* Quare fre|mueruɴт *D* 11 ordinem *Bᵐ* ordinem & ordinationem *(s. s. m. 2) R* 12 legere · *D* || recognoscunt] *Lh* cognoscunt *Bv* cognuscunt *D* agnoscunt *PR*

4 magis regna, a quibus reliquae potestates progrediuntur; si autem regna diuersa, quanto aequius regnum aliquod maximum, cui reliquorum regnorum potestas uniuersa subicitur, quale a principio Babylonium et deinde Macedonicum fuit, post etiam Africanum atque in fine Romanum quod usque ad nunc manet,
5 eademque ineffabili ordinatione per quattuor mundi cardines quattuor regnorum principatus distinctis gradibus eminentes, ut Babylonium regnum ab oriente, a meridie Carthaginiense,
6 a septentrione Macedonicum, ab occidente Romanum: quorum inter primum ac nouissimum, id est inter Babylonium et Romanum, quasi inter patrem senem ac filium paruum, Africanum ac Macedonicum breuia et media, quasi tutor curatorque uenerunt potestate temporis non iure hereditatis admissi. quod utrum ita sit, apertissime expedire curabo.

AVCTORES 6 quattuor — cardines *cf. Oros. 7, 2 et Riese, Geogr. min. p. XXV*

EXPILATORES 3 a principio — 9 Romanum *haec respicit additis* sicut et uir eruditissimus Orosius historiographus posuit *auctor libelli De promissionibus et praedictionibus Dei 2, 33 (in opp. Prosperi ed. Paris. 1711, II col. 161 C) qui libellus inter a. 450 et 455 uid. scriptus esse*

1 reliquae] *sic* relıq; *R* 2 aliquod maximum cui reliquorum] aliquorum *D* 3 regnorum] regno:////|*extrema euanuerunt D* || quale illud (*s. s. m. 2*) *R* 4 babyllonium *BD* || machedonicum LPR^1 macedonum *D* 5 africamnum (m *linea quoque deletum*) *L* affricanum *D* affricum *B* || adque LP^aB 6 ordine B^1 || IIII *B* || *uerba* mundi cardines quattuor *om. P* (*non om. R*) 7 IIII *B* || princıpiatus (ı *expuncto*) *B* || fuerunt *post* principatus *interpolauit* (*perperam de codd. et edd. testatus nisi quod ab Z abesse recte dicit*) *h item* fuerunt et *post* princ. *Vat. 7318 s. ut uid.* XII, *ante* principatum *sed s. s. Patauinus s.* XII 8 babylonium (o *in ras.*) *P* babyllonium *B* || carthaginiense] *L* karthaginiense *PR* chartaginense ÷ affricum ÷ *B* carthageniensę *D* 9 septemtrione *P* septēptrione R^1 || machedonicum LPR^1 || romanum (n *ex* m *corr.*) *P* 10 nouisimum *B* || inter** (*er.* ra) *D* || babyllonium *B* 11 ac] et *B* || paruum] *LPRBD* paruulum *h* || affricanum *BD* 12 ac] *LPBD* a^c *R* et *v* || machedonicum PR^1 || breui *D* || et] ac *B* 13 potestatem (m *eras.*) *P* || admissi] *BD* ammissi (*prior* m *eras.*) *P* amissi *L* admissa *Rv* (d *in ras. ex* m *ut uid.*; sa *ex corr. al. m. R*)

[1]Rex primus apud Assyrios, qui eminere ceteris potuit, Ninus p. 87 2
fuit. occiso Nino Samiramis uxor eius, totius Asiae regina,
Babylonam urbem instaurauit caputque regni Assyriis ut esset
instituit. regnum Assyriorum diu inconcussa potentia stetit; 2
sed cum Arbatus, quem alii Arbacen uocant, praefectus Medo-
rum idemque natione Medus, Sardanapallum regem suum apud
Babylonam interfecisset, regni nomen et summam ad Medos
transtulit. ita Nini et Babylonis regnum eo anno in Medos 3
deriuatum est, quo anno apud Latinos Procas, Amuli et Nu-
mitoris pater, auus autem Rheae Siluiae, quae mater Romuli
fuit, regnare coepit. ut autem omnia haec ineffabilibus myste- 4
riis et profundissimis Dei iudiciis disposita, non aut humanis
uiribus aut incertis casibus accidisse perdoceam, omnes historiae
antiquae a Nino incipiunt, omnes historiae Romanae a Proca
exoriuntur. deinde a primo anno imperii Nini usque quo Ba- 5

AVCTORES 1 rex—2 fuit *cf. Oros. 1, 4* || 2 occiso—3 instaurauit *ignotus; cf. Eus. 11, Oros. 2, 6 (et 3!)* || § 2—§ 9 *ignotus* || § 2 *cf. Iust. 1, 3 § 2—6; Eus. 1198*[a] || § 3 *cf. Eus. 1198*[a]

1 asyrios *B* assirius *D* 2 samiramis] *R^2D* symiramis *PR^1* semiramis *L* semirames *B* 3 babylonam] *LPR^a* babyllonam *B* babillonam *D* babyloniam *R^b* *cf. 1, 2 § 104* || capudque *P^aB* caput quae (p *statim ex* r) *D* || assyrii∗ (*eras.* s) *P* asyrii∗ (*eras.* s) *R* assyrii *Lv* asyrii *B* asirii *D* 4 asyriorum *B* asiriorum *D* || ininconcussa (*alterum* in *add. m. 2*) *P* inconcusa *B* 5 abbatus *D* || arbacen] *LPR^1D* sarbacen *B* arbacen *R^2* 6 sardanapalum *B* 7 babylonam] *LP* babyllonam *B* babillonam *D* babyllonam (*pr.* l *er.*; n *in* ni *m. 2 ut uid. corr.* *R* || interficisset *B* || et] ad *P* 8 babyllonis *BD* 9 diriuatum *PR* || apud latinos (ud l *in ras.*) *P* || prochas *PRB* || amuli] *LPR* amulli *B* amulii *D* || nometoris *D* 10 au:us (ı *er.*) *R* || [r]heae (r *fort. m. 1*) *L* || siluiae] *PRBD* syluiae *L* 11 autem] *sic* aut̃ *R* 12 profundissimis *P* || aut] *PR^1BD* [a]ut (a *m. 1 ut uid.*) *L* autem (*sic* aut *R*) *R^2v* 13 cassibus *B* || accedisse *B* || hystoriae *B* storiae *D* 14 antiq; *R* || ||hystoriae *BD* || a *in ras. ampl.* (*ex* ap ?) *P* || procha *PRB* (a *al m. in ras. in R*) 15 usque *in ras.* *P* || babyllon *B*

bylon a Samiramide instaurari coepta est, interueniunt anni LXIIII, et a primo anno Procae, cum regnare coepit, usque
p. 88 ad conditionem Vrbis fa|ctam a Romulo intersunt aeque anni LXIIII. ita regnante Proca futurae Romae sementis iacta est, etsi nondum germen apparet. eodem anno regni ipsius Procae Babylonis regnum defecit, etsi adhuc Babylon ipsa consistit.
6 discedente autem Arbato in Medos, partem regni penes se retinuere Chaldaei, qui Babylonam sibi aduersum Medos uindi-
7 cauerunt. ita Babyloniae potestas apud Medos, proprietas apud Chaldaeos fuit: Chaldaei autem propter antiquam regiae urbis dignitatem non illam suam, sed se illius uocare maluerunt.
8 unde factum est, ut Nabuchodonossor ceterique post eum usque ad Cyrum reges, quamuis Chaldaeorum uiribus potentes et Babyloniae nomine clari legantur, in numero tamen et cardine

AVCTORES § 6 Chaldaei *cf. Eus. 1198*

1 samiramide] *LR*^{2}*D* simiramide *PR*^{1} semiramide *B* 2 ·LX· et quattuor *L* sexaginta | quattuor *D* || prochae *PRB* 3 urbem *D* || rumulo (ru *in* ro *al. m.*) *R* romolo *D* || aeque (aequae *L*) anni *LPRBD* anni aeque *v* 4 ·LX· quattuor *L* sexaginta | quattuor *D* || procha *PRB* (a *in ras. R*) 5 apparet] *LPR*^{a}*BD* appa͡reret *R*^{b} adpareret *v* || prochae *PRB* 6 || babyllonis *B* babillonis *D* || deficit *B* || babyllon *B* babilon *D* 7 discedente] *L* (*cuius tamen librarius pro* d *altera scripturus erat* n), *P* (*sed* te *ex* de *corr.*), *BD* discendente *R*^{1} descendente *R*^{2}*h* || *penes (p *al. m. ex* pae *ut uid.*) *R* paenes *LPB* paenis *D* 8 retinere *PR*^{1} || chaldei *PRB* || babylonam] *LPR*^{1} babyllonam *B* babilonam *D* babyloniam *R*^{2} || aduersum] *LD* aduersus *PRBv* 9 babiloniae *D* babylloniae *B* || aput *P*^{a} 10 chaldeos *LRBD* chaldei (os *superscr.*) *P* || chaldei *PRB* || pp (t̄ *al. m. s. s.*) *R* 11 se *om. PR*^{1} || uocari (i *in ras. al. m.*) *R* || mallnerunt *B* maluerunt (u *alt. in ras. 1 uel 2 litt. m. 1*) *D* 12 fatum (e *superscr.*) *P* || nabuchodonóssor] *L* nabuchodono*sor *P* nabuchodonosor *R* nabocodonosor *B* nabucudonosor *D* || ceteriquae *R*^{a} ceteriqui *D* || reges usque ad cyrum *B* 13 chalcedeorum *L* chaldeorum *PRBD* 14 babylloniae *D* babiloniae *D* || tamen *om. B* || cardine (or *superscr.*; *corr. al. m.*) *R*

regum non habentur inlustrium. Babylon itaque eo anno sub 9 Arbato praefecto dehonorata, quo Roma sub Proca rege, ut proprie dixerim, seminata est. Babylon nouissime eo tempore a Cyro rege subuersa, quo primum Roma a Tarquiniorum regum dominatione liberata est. 10 siquidem sub una eademque conuenientia temporum illa cecidit, ista surrexit; illa tunc primum alienorum perpessa domi|natum, haec tunc primum etiam p. 89 suorum aspernata fastidium, illa tunc quasi moriens dimisit hereditatem, haec uero pubescens tunc se agnouit heredem; tunc Orientis occidit et ortum est Occidentis imperium.

11 Et ne diutius uerbis morer, committo me dentibus insanientium, sed ueritatis praesidio liberandum.

3 Regnauit Ninus annis LII. cui successit, ut dixi, uxor sua Samiramis: quae cum et ipsa XLII annis regnauerit, medio imperii sui tempore Babylonam caput regni condidit. 2 ita Babylon post annos MCLX et propemodum quattuor, quam

AVCTORES § 9 Babylon nouissime subuersa *cf. Eus. 1457* || § 9 Roma—liberata est *cf. Eus. 1504, Oros. 2, 4 § 13 et 2, 6* || 13 LII *item Eus. p. 11* || 13 cui—14 regnauerit *Oros. 1, 4* (*cf. 7, 2*) || 15 Babylonam . . condidit *Iustin. 1, 2 § 7, cf. Oros. 2, 2* (*et Augustin. Ciu. D. 18, 2*) || 15 ita—p. 86, 2 est *cf. Oros. 1, 12; 1, 19; 2, 2*

1 habentur] *LPRBDG*ᵃ *cf. Grubitz p. 41;* habeantur *G*ᵇ*v* || illustrium (l *pr. in ras.*) *R* || babyllon *B* babilon *D* 2 arrato *D* || dehonorata est *v* || procha *PRB* || *haec* ut pr. dix. sem. est bab. *om. B* 3 propriae (a *er.*) *R* || babilon *D* || nouissime] ÷ inchoata ÷ nouisime *B* 4 ciro *D* || primo *BD* 5 unae *D* 6 conuen.tia (ten *corr. al. m.*) *R* || c*ecidit *R* caecidit *L* cicidit *B* 7 alienorum] *PRD* alienarum *L* alienorum dominorum *B* alienigenarum (-orum *Vat.*) *Vat. 1977 s. ut uid. XII, v* || tunc] *PRBD* tum *L* 8 aspernata *LPRD* aspernata est *B* || fastigium *R*ᵃ*D* || demisit *B* 9 haec] habet haec (haec *m. 2*) *L* || pubescens (b *ex* p) *R* 11 conmitto *B* 13 LII] *PRB* ·L· et duobus *L* quinquaginta trib: *D* || dixit (t *linea quoque deletum*) *L* || sua* *P* 14 samiramis] *R*²*D* samirames *B* simiramis *PR*¹ semiramis *L* || XLII] *PR* XLIIbus *B* ·XL· et duobus *L* quadraginta et duobus *D* || regnauerit] *LPRBD* regnaret *h* 15 tempori (i *linea deletum*) *L* || babylonam] *LPR*¹ babyllonam *B* babillonam *D* babyloniam *R*² || capud *B* || babilon *D* babyllon *B*ᵐ babillon *B*ᵗ || ·I·CLX *PRB* mille centum sexaginta *LD* || propemodū* (dū *ex* dus *corr.*) *P* || quattuor] *LPR* quatuor *D* IIII *B*

p. 90 condita erat, a Medis et [ab] Arbato, rege ¹eorum, praefecto autem
suo, spoliata opibus et regno atque ipso rege priuata est: ipsa
3 tamen postea aliquamdiu mansit incolumis. similiter et Roma
post annos totidem, hoc est MCLX et [fere] quattuor, a Gothis et
Alaricho rege eorum, comite autem suo, inrupta et opibus
4 spoliata non regno, manet adhuc et regnat incolumis, quamuis
in tantum arcanis statutis inter utramque urbem conuenientiae totius ordo seruatus sit, ut et ibi praefectus eius Arbatus regnum inuaserit et hic praefectus huius Attalus regnare temptarit; tametsi apud hanc solam merito Christiani imperatoris adtemptatio profana uacuata sit.
5 Itaque haec ob hoc praecipue commemoranda credidi, ut tanto arcano ineffabilium iudiciorum Dei ex parte patefacto intellegant hi, qui insipienter utique de temporibus Christianis murmurant, unum Deum disposuisse tempora et in principio Babyloniis et

AVCTORES § 3 *cf.* 7, 40

EXPILATORES 4 post—6 spoliata *adhibuit Seuerus Chron. p. 435*

1 arbato] *PR¹B* (*Grubitz p. 19*) ab arbato *LR²Dh* 2 adque *LI*ᵃ adq̇: *D* 3 tamen] autem *L¹ corr. in marg. m. 1*ᵇ *aut fort. 1*ᵃ || aliquandiu *PRB* || incolomis *B* 4 annos totidem] annos *B* tot annis identiniem *D* || ·I·CLX *PRB* mille centum sexaginta *LD* || et] *PR* et fere *LBDv* || IIII *B* 5 alaricho] *LPR* alarico *BD* || comitem̈ *P* || suo *om. P¹* || irrupta *R*ᵇ 6 regno (o *in ras.*) *P* 7 archanis *R* 8 perfectus *D* 9 inuasserit *B* || hiic *B* || perfectus *D* || athalus *B* adtalus *D* 10 temptarit] *L¹R* temtarit *P* temptaret *B* timtaret *D* temptauerit *in marg. m. 1*ᵇ *aut fort. 1*ᵃ *L* || tamenetsi *D* || ****apud (*rasura est manus 1*) *R* || solum (u *in* a *corr. al.*) *R* || x̅p̅i̅ *B* 11 adtemtatio *D* || prophana *B* || uacuata (ta *in ras. m. 1*) *D* 12 ob (o *in ras. al.*) *R* || commemoranda (da *in ras.*) *P* conmemoranda *BD* 13 arcʰano (h *al.*) *R* || pacefacto *B*ᵗ 14 hii *PR*ᵃ*B* || utique (e *ex* ę *corr.*) *P* (*ex quo non omnes id genus emendationes enotatae sunt*) utrique *D* 15 disposuisse| (isse *in ras.*) *P* diṡposuisse *R* || |tempora (tem *m. 1 aut 2 ante uersum add.*) *P* || babyloniis *L* babylloniis *B* babiloniis *D*

in fine Romanis, illius clementiae esse, quod uiuimus, quod
autem misere uiuimus, intemperantiae nostrae. ecce similis 6
Babyloniae ortus et Romae, similis potentia, similis magnitudo,
similia tempora, similia bona, similia mala; tamen non similis
exitus similisue defectus. illa enim regnum amisit, haec retinet;
illa interfectione regis orbata, haec incolumi imperatore secura
est. et hoc quare? quoniam ibi in rege libidinum turpitudo 7
punita, hic Christianae religionis continentissima aequitas in
rege seruata est; ibi absque religionis reuerentia auiditatem
uo|luptatis licentia furoris impleuit, hic et Christiani fuere, qui p. 91
parcerent, et Christiani, quibus parcerent, et Christiani, propter
quorum memoriam et in quorum memoria parceretur. qua- 8
propter desinant religionem lacerare et lacessere patientiam
Dei propter quam habent, uti et hoc quoque inpunitum habe-
ant, si aliquando desistant. recolant sane mecum maiorum 9
suorum tempora, bellis inquietissima, sceleribus exsecrabilia,
dissensionibus foeda, miseriis continuatissima, quae et merito
possunt horrere, quia fuerunt, et necessario debent rogare, ne
sint: eum sane rogare solum Deum, qui et tunc occulta iustitia 10
permisit, ut fierent, et nunc aperta misericordia praestat, ut
non sint. quae modo a me plenius ab ipso Vrbis exordio,
reuolutis per ordinem historiis, proferentur.

1 clementia* *L* 2 autem] *sic* āt *P* ãt *B* || missere *B* miserae *P* miserę (, *er.*) *R* 3 babyloniae] *LP* babiloniae *RD* babylloniae *B*, babylonis *h* || simili* (s *add. m. 2*) *P* 5 defactus *D* || enim *** (*eras. fort. compendium*) *P* 6 illa ***** (*rasura m. 1 est*) *R* 7 quare *om. B* || quoniam (i *in rasura*) *P* *sic* q̄n *B* 8 hiic *B* || relegionis *B* 9 serata *L* || relegionis *B* 10 uoluntatis *LB* || impleuit] *LPR* impliuit *D* inpleuit *B* || hiic *B* 11 christianis quibus *D* || parcerent[et] (et *m. 1*[b]) *L* 12 in *s. s. m. 1 R* *om. D* || parcetur *D* 14 uti (ti *in ras.*) *P* 16 execrabilia *PR*[b] 17 faeda *R* 18 possint *D* || rogare debent *B* 19 eum] cum *B* 20 permitsit *L* permisit (t *in ras. ampl.*) *P* || fieret (n *m. 1 aut 2*) *L* fierint *PR*[1] || praestet *PRB* prestit *D* 21 orbis *LB*[1] 22 hystoriis *B*

p. 92 4 Anno post euersionem Troiae CCCCXIIII, olympiade autem
sexta, quae quinto demum anno quattuor in medio expletis
apud Elidem Graeciae ciuitatem agone et ludis exerceri solet,
urbs Roma in Italia a Romulo et Remo geminis auctoribus
2 condita est. cuius regnum continuo Romulus parricidio imbuit,
parique successu crudelitatis sine more raptas Sabinas, inprobis
nuptiis confoederatas maritorum et parentum cruore dotauit.
3 itaque Romulus, interfecto primum auo Numitore dehinc Remo
fratre, arripuit imperium Vrbemque constituit; regnum aui,
p. 93 muros fratris, templum soceri sanguine dedicauit; sceleratorum
4 manum promissa inpunitate collegit. primus illi campus ad
bellum forum Vrbis fuit, mixta simul externa ciuiliaque bella
5 numquam defutura significans. Sabinorum, quos foedere ludis-

AVCTORES § 1 anno—CCCCXIIII *ignotus; cf. Eus. 835, Eutrop. 1, 1, Oros. 1, 17* || Olympiade . . sexta . . Roma . . condita est *item Eus. 1264* || 2 quae — 3 solet *Eus. 1241 γ* (*ubi habes etiam* quattuor annis in medio expletis) || § 2 *cf. Augustin. C. D. 3, 6* || 6 sine—Sabinas *Vergil. Aen. 3, 6* || raptas Sab. *cf. Eus. 1268* || 7 cruore dotauit *cf. Vergil. Aen. 7, 318, Iustin. 1, 7 § 19* || 8 Numitore (!) *cf. Liu. 1, 5* || 8 Remo *cf. Eus. 1266 cod. Fux.* || 10 muros fratris *cf. Liu. 1, 7 § 2* || templum—dedicauit (!) *cf. Liu. 1, 10 et 11* || sceler. manum *cf. Liu. 1, 8* || § 5 foedere *cf. Liu. 1, 9 § 13* || ludis *cf. Liu. 1, 9 § 6*

EXPILATORES 1 *numerum ex Orosio sumpsit Paulus p. 4, 25* (*Orosio laudato*) *et p. 2, 11 Eyssenhardt* || 1 Olymp. — 3 solet *haec quoque fort. praeter Hieronymum adhibuit Isidorus Orig. 5, 37, 1*

1 °uersionem (*litt. maiusc. rubris praeter* e *s. scriptam*) *P* || · cccc mo · quarto decimo *L* quatringentisemo quarto *D* CCCCIIII *𝔓 et p. 2 et p. 4* || olympiadae *PRD* 2 quinta *L*[1] quinto *P*[a] || demum] decimum *D* || annum *D* || IIII *B* || in] & *D* 3 aput *P*[a] || helidem *PRBD* || greciae *RBD* 4 etalia *BD* (*ante* t *parua ras. fort. inter punctionis in D*) || a *om. LBD s. lin. add. m. 1 P* || remo] remulo *L* 5 parricida *B* || imbuit] *LPRD* inbuit *B* 6 mora *PR* || sabinas mulieres *R*[b] 7 cruórum *D* 8 romolus *D* || remo] rem *D* 10 sceleratarum manuum *B*[m] 11 promisa *B*[m] praemisa *B*[t] || impunitate *L* || colligit *B* 13 quas *P*[2]*R*[2]

que pellexerat, feminas tam inhoneste praesumpsit quam ne-
farie defendit. ducem eorum Titum Tatium, senem honestis 6
pietatis causis insistentem, diu armis propulsatum, mox, ut in
societatem regni adsumpsit, occidit. cum Veientibus proelium 7
adhuc paruo nomine, iam magnis uiribus, agitatum. Caeninen-
sium captum ac dirutum oppidum. adsumptis semel armis 8
numquam quies, quippe quibus egestas turpis atque obscena
fames domi timerentur, si umquam paci adquieuissent. iam
hinc incessabilia certamina et iuxta quantita|tem uirium semper p. 94
grauia quam breuissime strinxerim: Tullum Hostilium militaris 9
rei institutorem fiducia bene exercitae iuuentutis Albanis intu-
lisse bellum et diu altrinsecus spe incerta, certa clade, tandem
pessimos exitus et dubios euentus conpendiosa tergeminorum
congressione finisse: rursus pace disrupta Mettum Fufetium 10

AVCTORES § 6 *cf. Liu. 1, 10* || § 7 (—agitatum) *cf. Liu. 1, 15* || Caeninensium—oppidum *Florus 1, 1 § 11* || § 8 egestas turpis *Vergil. A. 6, 276* || obscena fames *Verg. A. 3, 367* || § 9 *et* 10 *Florus 1, 3 § 1—4 et § 6—8*

1 pellexerat (x *in ras.*) *P* || f*eminas *R* || *Post* feminas *interpungunt* *PR* || praesumsit *D* || nefariae *LP* 2 deffendit *B* || tytum *B* || tucium *D* || hones^ta^tis *R* 3 piaetatis *P*^a^ pietatisq; *R*^2^ || propul^ne^satum (n *et* e *m. 2*) *L* || mox**ut (*rasura non esse uid. m. 1*) *R* 4 adsumsit *PD* assumpsit (s *pr. in ras.*) *R* || ueientibus (i *pr. in ras.*) *R* uegentibus *PD* uehientibus *B* || proilium *D* 5 cae^n^cinensium *P* concinensium (re *supra* ne *scr. sed eras.*) *R* cininensium *B* 6 assumptis (s *pr. in ras.*) *R* adsumtis *D* 7 egesta^s^ (s *m. 2*) *L* aegestas *BD* || adque *P*^a^*B* || obscena] *LRBD* obscaena *P* 8 famis *LBD* || timerent *PR* || paci] *PR*^b^*BDv, cf. 3, 1 § 25* pacis *L* pace *R*^a^ 9 adqueuissent *R* 10 grauia] grama *D* || strincxerim *B* ^p^strin*-xerim (*er.* c) *R* || ostilium *R* 11 institutorum *L* || exercite *D* exercitatae *BR* exercitate *P* || inuentatis *D* 12 in incerta *P*^2^*R*^b^ || certa] incerta *B om. D* 13 pessim, *P*^1^*R* (*corr. in* pessim^os^ *m. 2 P*) || exitos *L* || dubios (o *ex* u *corr.*) *PR* || compendiosa *R*^2^ 14 dir|ruptam et tum *D* || dirupta *v* || me^t^tum *L* mettum *in* metium *corr. P* metum *in* metium *corr. R* et cum *B* || fufetium] *LR*^b^ fufecium *D* fufesium *PR*^a^ sufetium *B*

Fidenate bello, meditata etiam proditione suspensum, curribus in diuersa raptantibus duplicis animi noxam poena diuisi cor-
11 poris expendisse: Latinos Anco Marcio duce saepe congressos, aliquando superatos: Tarquinium Priscum omnes finitimos et potentes tunc Tusciae duodecim populos innumeris concidisse conflictibus: Veientes Seruio Tullio insistente uictos fuisse nec
12 domitos: Tarquinii Superbi regnum occisi soceri scelere adsumptum, habita in ciues crudelitate detentum, flagitio adul-
p. 95 teratae Lucretiae amissum, et inter domestica uitia uirtu|tesque forinsecus emicantes, id est oppida ualida in Latio per eum capta Ardeam Oricolum Suessam Pometiamque et quidquid in Gabios uel fraude propria uel poena filii uel Romanis
13 uiribus perpetrauit. sed Romani quanta mala per CCXLIII annos continua illa regum dominatione pertulerint, non solum

AVCTORES § 11 (—superatos) *cf. Liu. 1, 32 et 33* || Tarq. Priscum —conflictibus *cf. Liu. 1, 42* || § 12 *Florus 1, 7 § 1.2.4—6.11* || § 13 CCXLIII *Eutrop. 1, 8 cf. Eus.-Hier. 1505*

1 fidinate *PRB* (e *ex* o *corr. m. 1 R*) || crurıbus *R* 2 in diuersa raptantibus *om. D* || noxiam *D* || paenã *D* 3 latino *B* || an con *D* || martio *RB* || duces *D* || sepe *R*[1] || congresos *B* congressus *D* 4 seperatos (v *al.*) *R* 5 duodecim (i *in ras. al. m.*) *R* XII *B* || populis *B* 6 uegentes *PR* uehientes *B* || tullo *LBD* || uictos (o *ex* u) *R* || fuisse nec domitos *om. B* 7 tarquini *P*[1]*R*[a]*B* || adsumtum *PD* assumtum (s *prior in ras.*) *R* 8 habeta *B* || flagio *B*[t] 9 lucriciae *D* || et inter] *LPRBD* et intus *v* inter *VOh* || uitia *om. R* || uitutesque *R*[a] 10 forensecus *LB* || *emicantes *P* || ippida *R*[a] || in lacio *D* illata (l *prior in ras.*) *in* in latio *corr. al. m. R* 11 ea *fort. P*[1] || oricolum] *PRD* oriculum *LB* ocricolum *v* || suessap *B* suescam *P* sues cã *R* || pometiamque et] *LPRD* (*in R fort.* ã *ex* a) pum etiam quae et *B* pometiam et *v* || quidquid (d *pr. in* c) *R* quitquid (*sic*) *B* 12 in gabios] ıgnauıos (n *m. 1*[b] *itemque ut uid. punctum*) *L* 13 CC·XL·[et]tres (et *m. 1*[b]) *L* (et *adest in indice margini L a m. 1*[b] *ut uid. adscripto*) CCXL et tres *PR* ducentos quadraginta et tris *D* CCXIII *sic B* 14 ann. *L* || continuata *B*

unius regis expulsio uerum etiam eiuratio regii nominis et potestatis ostendit. nam si unius tantum superbia fuisset in 14
culpa, ipsum solum oportuisset expelli seruata regia dignitate melioribus. igitur regibus Vrbe propulsis Romani, consulendum 15
sibi quam cuiquam suae libertati dominandum rati, consules creauerunt: quibus ueluti adulta reipublicae crescentis aetas robustioribus ausis exercebatur.

p. 96

[1]Anno post Vrbem conditam CCXLIIII Brutus primus apud 5
Romanos consul primum conditorem regemque Romae non solum exaequare parricidio sed et uincere studuit; quippe duos filios suos adulescentes totidemque uxoris suae fratres, Vitellios iuuenes, reuocandorum in Vrbem regum placito insimulatos, in contionem protraxit, uirgis cecidit securique percussit. ipse 2
deinde Veientum Tarquiniensiumque bello cum Arrunte, Su-

AVCTORES § 15 *Florus 1, 9 § 2; 1, 22 § 1* || cap. 5 § 1 Brutus *sqq. Eutrop. 1, 8 et 9, sed* u. 11 totidemque—fratres *Florus 1, 9 § 5* (*cf. Liu. 2, 4 § 1*) || § 2 *Liuius 2, 6* (*cf. Periocha*)

EXPILATORES 8 anno — 9 consul *compilauit Seuerus chron. p. 453*

1 expulsione (*puncta a m. 1ᵃ aut 1ᵇ*) *L* || eiuratio] *DAGKMv* eiusratio L^{1a} eiu*ratio L^{1b} et abiuratio (*fort.* et *non ab ead. m. a qua* ab *R*) R^2B iuratio PR^1 || regii nominis] regis in omnes *B* regii in homenis *D* 2 unus (i *haud dubie ab m. 1ᵇ*) *L* || superbia tantum *PR* 3 expelli] et pelli *B* || regio (a *m. 1ᵇ*) *L* regia* (*er.* n *a m. 1*) *R* || dignitatē *D* 4 propulsi* (s *m. 2*) *L* 5 suae libertati *om. B* 6 uelut[1] *R* || adultae *B* || reip̄· *L* 7 robostioribus B^a 8 ·cc mo·XLIIII· *L* ducentisemo quadragensemo quarto *D* || primus *om.* B^t 9 romae] romanae *L* 10 exaequare (ae *in ras.*) *P* exaequae *D* aequare *B* || sed et] L^{1b} (*in marg.*), *PR* sed etiam L^tBD || uincerem *D* || studiuit *B* stodiuit *D* 11 aduliscentes (ole *al. m.*) *R* adoliscentis *D* adulentes *B* || uitelios *R* uitelios *D* 12 iuues*** (ne *m. 2*) *P* || urbe *BD* || insimulato* *P* insimulato *B* simulato *D* 13 concionem *D* || procraxit B^t (*sic* c *aut fort.* t *minus clara*) || uirgisque *B* || caecidit *P* caedit *R* cicidit *B* || percusit *B* 14 uegentum *PR* uehientum *B* || bello *om. B* || arrunte] *LPRD* arrunte rege *B* || superbi] super *D*

3 perbi filio, congresso sibi commortuoque procubuit. Porsenna
rex Etruscorum, grauissimus regii nominis suffragator, Tar-
p. 97 quinium manu ingerens, tribus continuis |annis trepidam urbem
terruit conclusit obsedit; et nisi hostem uel Mucius constanti
urendae manus patientia uel uirgo Cloelia admirabili transmeati
fluminis audacia permouissent, profecto Romani conpulsi forent
perpeti aut captiuitatem hoste insistente superati, aut seruitu-
4 tem recepto rege subiecti. post haec Sabini conrasis undique
copiis magno apparatu belli Romam contendunt. quo metu
consternati Romani dictatorem creant, cuius auctoritas et po-
tentia consulem praeiret; quae res in illo tunc bello plurimum
5 emolumenti tulit. Sequitur discessio plebis a patribus, cum,
M. Valerio dictatore dilectum militum agente, uariis populus
stimulatus iniuriis Sacrum Montem insedit armatus. qua per-
p. 98 nicie quid atrocius, cum |corpus a capite desectum perditionem

AVCTORES § 3 — ingerens *Florus 1, 10 § 1* || § 3 *inde a* tribus *Liu. 2, 9. 12* (*—15*) || § 4 *Liu. 2, 16; 2, 18 § 3 et 4* [cuius auctoritas — praeiret *cf. Eutrop. 1, 12*] || § 5 *Liu. 2, 23—33, inpr. 30 et 32; sed* discessio — patribus *et* iniuriis — armatus *plerumque ex Augustino C. D. 2, 18 et* (sacr. — arm.) *3, 17* (*qui ex Sallustio, Hist. 1 fr. 10 Kritz*)

1 congreso sibi *B* congressus · ibi (*interp. fort. al. m.*) *R* || conmortuoque *PRBD* || porsenna] *LPRBD* 2 etrusticorum *B* || grauisimus *B* || tarquiniensium *B* 3 manum *B* 4 mutius *R* 5 uerendae *B* || cloelia] *LR*² clylia *PR*¹ clilia *D* boclelia *B* || ammirabili *PR*ᵃ admirati (*in* -abili *corr. B*ᵗ *et B*ᵐ) *B*ᵗ || trameati *B* 6 audatia *R*ᵃ || permouissent (per *in ras.* ***) *B* || cō*pulsi *R*ᵇ || *ad uersum* -si for. — hoste *adscr.* m *aut* in (*uoluitne* in insistente ?) *B*ᵐ || forent] *LPRBD* fuissent *v* 7 in seruitutem *B* 8 con**rasis *R* conrosis *B* || undque *L* ubique *B* 9 apparato *D* || romani *D* 10 dictatore *P*¹*R*¹ || ᶜreant (c *al. m.*) *R* 11 quae] q; *R* 12 emulumenti *B* || patribus, cum] *correxi interpunctionem*, patribus . Cum *v* 13 m̄· (*i. e.* marco) *L* marco *PRBD* || dilectum] *LPR*¹ delictum *BD* delectum *R*² || populi* (*uid.* s *eras.*) *PR* 15 cum *om. B* || defectum (s *m. 1*ᵇ) *L*

eius, per quod inspirabat, meditaretur? actumque de Romano nomine intestina pernicie foret, nisi maturata reconciliatio subrepsisset prius quam se discessio ipsa cognosceret. urguet 6
se atque inminet sibi extra illas apertas bellorum clades successu misero clandestina pernicies: quippe T. Gesonio et P. Minucio consulibus duo uel maxima omnium malorum abominamenta, fames et pestilentia fessam Vrbem corripuere. Cessatum est paulisper a proeliis, cessatum tamen a mortibus non est. Veientes Etrusci graues hostes adiunctis sibi finitimorum 7
copiis in bella surgentes obuiis M. Fabio et Cn. Manlio consulibus excipiuntur: ubi post sacramentum iurationis, quo se Romani deuouerant non nisi post uictoriam ad castra redituros, adeo atrox certamen fuit et uictis uictoribusque par forma, ut, amisso plurimo exercitu occisisque in pugna Manlio consule et Fabio consulari, M. Fabius consul |oblatum sibi a senatu p. 99
triumphum suscipere recusarit, quia tantis reipublicae detri-

AVCTORES § 6 T. Gesonio—corripuere *Liu. 2, 34 § 2 et 6* (*qui tamen Volscos pestilentiam inuasisse refert*) || § 7 *Liu. 2, 43 § 11—2, 47*

1 inspirabat] *LP* inspirabat *R* spirabat (sper- *D*) *BDv* || meditaretur] *LBD* mitaretur P^1 imitaretur P^2 imitaretur (*corr. m. 2*) *R* minitaretur (‘*imitatio est Sallustiana*’ [*ad Caes. de rep. 2, 5 ?*]) *Lautius, h; cf. Bentleius ad Horat. Carm. 4, 14, 28* 2 pernici*e (s *al. m.*) *R* pernicies *B* 3 subripisset *B* subru epnisset *D* || ipsa *om. B* 4 adque *P*R*B* || imminet *BD* || extra] ex *D* 5 clandistina *B* || pernicies (c *ex* t ?) *R* || tito *PRBD* || gesonio] *LPR* gessonio *BD*, geganio *fh* || publio *PRBD* 6 minutio *P* minutio *R* || conss. *L* 7 famis *B* || arripuere B^1 8 mortalibus *B* 9 uegentes (n *in ras. R*) *PR* uehientes *B* || etrusci] *LB cf. Grubitz p. 36* etrusci (*sic*) *R* et etrusci *PDh* || adiunctos *L* 10 obuius *B* || marco *PRBD* || fauio *L* || *sic* gn· *L* gneo *PRBD* || mallio *BD* malio *P** || conss· *L* cons ullb9 *R* 11 quos| eromanis *D* 12 castram *D* || redituros (r *prior ex* c *corr.*) *P* 13 adeo] ad|adeo *D* 14 amiso *B* || occisisque (e *ex* æ) *R* occissisque *B* || manlio (i *s. s. m. 2*) *L* manilio *B* 15 marcus *PRBD* || fabius *R* || consul *in ras. P* || oblatum (ob *add. m. 2*) *P* 16 recusarit] *PR* recusarint (n *linea quoque deletum*) *L* recussaret *B* recusaret *v* || reip· *L*

8 mentis luctus potius debebatur. Gloriosissima illa numero et uiribus Fabiorum familia Veientanum sortita certamen quantam reipublicae orbitatem occasu suo intulerit, infamibus usque ad nunc uocabulis testes sunt fluuius qui perdidit et porta
9 quae misit. nam cum sex et trecenti Fabii, uere clarissima Romani status lumina, speciale sibi aduersum Veientes decerni bellum expetiuissent, spem temere sumptae expeditionis primis successibus firmauerunt: dehinc inducti in insidias circumuentique ab hostibus, omnes ibidem trucidati sunt, uno tantum ad enuntiandam cladem reseruato, ut miserius audiret patria
10 perditos, quam perdidisset. ad haec non Romae tantum talia gerebantur, sed quaeque prouincia suis ignibus aestuabat et, quod poeta praecipuus in una urbe descripsit, ego de toto orbe dixerim:

crudelis ubique
p. 100 Luctus, ubique pauor et plurima mortis imago.

6 [1]Igitur eodem tempore Cyrus, Rex Persarum — quem su-

AVCTORES § 8 et § 9 *Liu. 2, 48 et 50 (cf. 2, 45 § 16), sed flosculo illo* 4 porta quae misit *ex Floro 1, 12 § 2 decerpto et illis* 10 ad enunt. cl. reseruato *proprio Marte temere additis* || 13 poeta *Vergil. Aen. 2, 368 sq.* || cap. 6 § 1 *Orosius 1, 19 et 2, 2*

EXPILATORES 17 eodem — Cyrus . . p. 95, 2 cum Tarquinius — 3 Vrbem . . 5 Babyl. *excerpsit Seuerus Chron. p. 453*

1 gloriosissema (a *in ras. m. 1*) *D* illa] illa cohors *B* 2 familia *om. B* || ueientanum] *pro* u *altero scripturus* a *erat L* uegentanum *PR* uehientanum *B* || quantā (ā *ex* ei *al. m.*) R quantā (tā *in ras. m. 1*) *D* 3 reip̄. *L* || intulerint *B*^m || ^us que (us *m. 1*^b, *fort. 1*^a) *L* 4 ad nunc] adhuc *D* || uocabulis (ul *in ras.*) *R* 5 q; ^ue *R* || amisit *P*²*R* || sex et ccc *PB* sex et ccc· *R* || clarisima *B* clarissimi *D* 6 status (sta *non prorsus erasae*) *P* ^de cus (c *ex* t) *R* || uegentes *PR* uehientes *B* 7 expitiuissent *R*^a || sumptaexpeditiodnis (e *s. s. m. 2;* d *linea quoque del.*) *L* sumtae expeditionis *P* 9 ab] quae ab (*sed* quae *erasum*) *P* || hosteibus (e *linea quoque del.*) *L* || unā (a *linea deletum*) *L* 10 ad (d *in ras. m. 2*) *R* || enuntiandam] *LB* enunc. *D* nuntiandam *PR* || patria* *R* 11 at *B* 13 describsit *LB* 15 sq. *carmina h. l. ut ubique non suis uersibus perscripta sunt in codd.* 16 ymago *B* 17 eo^dem (dem *m. 2*) *L* || quam *D*

perius explicandae historiae causa commemoraueram, qui tunc
Asiam Scythiam totumque Orientem armis peruagabatur, cum
Tarquinius Superbus Vrbem uel rex uel hostis aut seruitio
premebat aut bello — Cyrus, ut dixi, cunctis aduersum quos 2
ierat perdomitis, Assyrios et Babylonam petit, gentem urbem-
que tunc cunctis opulentiorem; sed impetum eius Gyndes
fluuius, secundae post Euphraten magnitudinis, intercepit. nam 3
unum regiorum equorum candore formaque ¹excellentem, trans- p. 101
meandi fiducia persuasum, qua per rapacem alueum offensi
uado uertices attollebantur, abreptum praecipitatumque mer-
serunt. rex iratus ulcisci in amnem statuit, contestans eum, 4
qui nunc praeclarum equ*um* uorauisset, feminis uix genua tin-
guentibus permeabilem relinquendum. nec peragendo segnior
totis copiis perpeti anno Gynden fluuium per magnas concisum
deductumque fossas in quadringentos sexaginta alueos com-

AVCTORES § 2—10 *ignotus*, *certe non ipse Herodotus* (*1, 178. 189. 190. 202; 5, 52; 1, 180. 191. 178—180*) *adhibitus; illorum* u. 6 Gyndes — 7 magnitudinis, § 5 eo — fossoribus *totiusque* § 7 *ne fons quidem Herodotus*

1 qui] quia *D* 2 asyam *B* || scytiam *L* scythiamque *B* || et totum *B* 3 urbem|****** uel rex (*rasura m. 1*) *R* || uel hostis (el host *in ras.*) *P* 4 praemebat $P^{a}R^{a}B$ || aduersus (a *in ras.*) *B* 5 asyrios *B* asirius *D* || babylonam] LR^{a} babyllonam *B* babilonam *P* babyloniam $R^{b}v$ abilonam *D* 6 gyndes] LPR^{a} gyndis *B* gendes *D* ganges R^{b} 7 euphraten] *R* eufraten *LPD* eufratem *B* || nam cum unum *RB* (*sed s. s.* cū *in R*) 8 equorum] *LPD* *equorum *sed* equitē *s. s. R* aequitum *B* || candore formaque] re f *in ras. m. 1 D* 9 fiduciam *L* || quo *B* quā *P* 10 uortices *B* || adtollebantur $PR^{a}BD$ || merserunt] *LPRBD* merserat ς*h* (mersisset *et supra* nam cum *edd. quaedam uelut Colon. 1542*) 11 amne PR^{1} con*testans (t *prior in ras. m. 1 ex* st) *D* 12 nunc *om. R* || praeclarum] *LPBD* tam praeclarum (ā *in ras. m. 1 R*) *Rh* || equum] *h* equitem $LR^{b}D$ aequitem $PR^{a}B$ || uorauisset (ui *ex* bi) *R* || **feminis (f *in ras. al. ?*) *R* || genuAt|ting*entibus (t *alt. ex corr. add.*, in *atr. obscuriore*) *R* genuactinguentibus *D* || tinguentibus] *LB* tingentibus *PRD* 13 segnior fuit *R* 14 anno *s. lin. add. m. 1 P* || gyndem (m *in* n *corr.*) *P* ginden *D* gangen R^{b} 15 fosas *B* || CCCCLX *PRB* || alueo* *P*

5 minuit. eo opere praedoctis fossoribus, etiam Euphraten longe
ualidissimum et mediam Babyloniam interfluentem deriuauit.
6 ac sic meabilibus uadis siccum etiam patentibus aluei partibus
p. 102 iter fecit, cepitque urbem, quam uel humano opere exstrui
potuisse uel humana uirtute destrui posse utrumque paene
7 incredibile apud mortales erat. namque Babylonam a Nebrot
gigante fundatam, a Nino uel Samiramide reparatam multi
8 prodidere. haec campi planitie undique conspicua, natura loci
laetissima, castrorum facie moenibus paribus per quadrum
disposita. murorum eius uix credibilis relatu firmitas et magni-
tudo, id est latitudine cubitorum quinquaginta, altitudine quater
9 tanta. Ceterum ambitus eius quadringentis octoginta stadiis
circumuenitur. murus coctili latere atque interfuso bitumine
conpactus, fossa extrinsecus late patens uice amnis circumfluit.
10 a fronte murorum centum portae aereae. ipsa autem latitudo
in consummatione pinnarum utroque latere habitaculis defen-

AVCTORES § 7 Nebrot gig. *cf. Genes. 10, 9 sq.* || fundatam—prodidere *cf. ad Oros. 2, 3 § 1* (*et Syncell. p. 66 sq. Bonn*)

EXPILATORES 6 Babyl.—7 rep., 13 murus—bitumine *fort. adhibuit Isidorus Orig. 15, 1, 4* 8 campi — p. 97, 5 subuersa est *adhibuit laudato Orosio* (*ubi* Horos. *Naz.*) *Gregorius Turon. 1, 6* 9 castrorum—10 disposita, 11 latitud.—12 stadiis . . centum . . aereae, p. 97, 2 domus . . quatergeminae *compilauit Seuerus Chron. p. 453*

1 eufraten *LPRB* eufratin *D* 2 mediam] edi *in ras. m. 1 D* || babyloniam] *L*R^{b}*BD* (-yllo- *B* -ilo- *D*) babylonam *P*R^{a} || diriuauit *P*R^{1}*B* 3 sicū *P* 4 i*ter (*er.* n) *R* || coepitque (oe *in* ae *al. m.*) *R* || extrui *PD* 5 **pene (p *in ras.*) *R* 6 babylonam *LP*R^{a} babyllonam *B* babilonam *D* babyllonem 𝔎 babillonem 𝔏 babylonem 𝔐 || nebrot] *L* nebroth *PRBD*𝔐 nebrod 𝔎 nembroth 𝔏 7 gygante *B* || ue^l (1 *m. 1*) *D* || samiramide] *L*R^{2}*B* samiramidae *D* simiramide *P*R^{1} || paratam *L* 8 planiciae (c *ex* t) *R* 10 dispossita *B* 11 L *PRB* || altidudine (e *ex* ē) *R* || quater] XL B^{m} 12 tantum *L* || cęterum R^{a} || quadringentis octoginta] *LD* CCCCLXXX *PRB* CCCCLXX *Gregor. cuius inspexi codicem Naz. Pal. 864 saec. 8—9;* CCCLX *Herodot. 1, 189 sq.* 13 coctili] cocto *D* || adque $P^{a}R^{a}B$ || interfuso] infuso *Gregor.* 14 cō*pactus (*ex* con-) R^{b} 15 c *PR* || aer**eae *P* aureae *B* 16 consumatione *LD*

sorum aeque dispositis, media intercapedine sui citas quadrigas
capit. domus intrinsecus |quatergeminae habitationis minaci p. 103
proceritate mirabiles. et tamen magna illa Babylon, illa prima 11
post reparationem humani generis condita, nunc paene etiam
minima mora uicta capta subuersa est. ibi tunc Croesus rex 12
Lydorum famosus opibus cum ad auxiliandum Babyloniis
uenisset, uictus sollicite in regnum refugit. Cyrus autem postea-
quam Babylonam ut hostis inuasit ut uictor euertit ut rex
disposuit, bellum transtulit in Lydiam; ubi conterritum supe-
riore iam proelio exercitum nullo negotio superauit. ipsum
etiam Croesum cepit captumque et uita et patrimonio donauit.

Exaggerare hoc loco mutabilium rerum instabiles status non 13
opus est: quidquid enim est opere et manu factum, labi et
consumi uetustate, Babylon capta con|firmat; cuius ut primum p. 104
imperium ac potentissimum exstitit ita et primum cessit, ut

AVCTORES § 10 citas quadrigas *Vergil. Aen. 8, 642* || § 11 *Orosius ?* || § 12 *Iustin. 1, 7 § 3—5. 7* || § 13 quidquid—uetustate *Cicero pro Marcello 4 § 11*

EXPILATORES 3 Babylon . . 5 capta *adhibuit Seuerus Chron. p. 453, 3* || 7 Cyrus . . 11 Croesum cepit *uidetur adhibuisse Seuerus Chron. p. 436 sub fin.*

1 dispositis *B* || intercapidine *R*[1]*B* intercapitine *D* || sui citas] *LPR*[1] uicenas *B* sui citas (uicenas *s. s.*; *corr. al. m.*) *R* seiunctas *D* 2 quater geminae (erant *s. s. m. 2*) *PR* || habitationes (i *s. s.*) *P* || minaci proceritate *om. m. 1 in mg. add. al. m. R* 3 t..am *R* || babyllon *B* babilon *D* 4 pęne (ę *radendo in* e) *R* poenae *D* 5 muro *B* || capta (atq; *s. s. al. m.*) *R* || est *om. D* || chroesus *LD* 6 lidorum *D* || babiloniis *D* babyllonis *B* 8 babylonam] *L* babyllonam *B* babilonam *D* babylonem *P* babylonē (is *s. s.*) *R* || ut hostis (ut *s. lin. add. m. 2*) *P* || ut uic^tor^ (*in ras. angust.; fuit* uictor *sine* ut) *P* 9 in] ut in *B* || lidiam *D* || conte^r^ritum *R* || superiore (u *ex* o *ut uid. corr.; itemque* u *in marg.*) *B* 10 proelium *D* 11 chroesum *LD* || coepit *P* caepit *sed* a *in ras. R* 13 quicquid (c *ex* d) *R* quitquit *B* 14 babyllon *B* babilon *D* 15 extitit *PR* || ut] *PR*[1]*B* et *LR*[2]*D*

ueluti quodam iure succedentis aetatis debita posteris trade-
retur hereditas, ipsis quoque eandem tradendi formulam ser-
14 uaturis. ita ad proxima aduentantis Cyri temptamenta succu-
buit magna Babylon et ingens Lydia, amplissima Orientis cum
capite suo bracchia unius proelii expeditione ceciderunt: et
nostri incircumspecta anxietate causantur, si potentissimae
illae quondam Romanae reipublicae moles nunc magis in-
becillitate propriae senectutis quam alienis concussae uiribus
contremescunt.

7 Igitur idem Cyrus proximi temporis successu Scythis bellum
intulit. quem Thamyris regina quae tunc genti praeerat cum
prohibere transitu Araxis fluminis posset, transire permisit,
primum propter fiduciam sui, dehinc propter opportunitatem
2 ex obiectu fluminis hostis inclusi. Cyrus itaque Scythiam in-
p. 105 gressus, procul a transmisso flumine castra metatus, insuper
astu eadem instructa uino epulisque deseruit, quasi territus
refugisset. hoc conperto regina tertiam partem copiarum et

AVCTORES cap. 7 *Iustinus 1, 8*

EXPILATORES 10 Cyrus — 11 regina . . p. 99, 8 cum — deleuit *excerpsit Seuerus Chron. p. 453*

1 uelut PR^{b} *om.* R^{a} || hereditas traderetur *BD* 2 eamdem *B* || famulam *B* 3 temtamenti (a *s. i*) *P* timtamenta *D* || succubuit (c *pr. in ras.*) *R* 4 babyllon *B* babilon *D* || ingens (ng *in ras. al. m.*) *R* || oriente (is *s. e*) *P* 5 brachia *PR* || expedione *B* || caeciderunt *P* ciciderunt *B* 6 anxiaetate *P* ancxietate *RB* (*sed* c *er. in R*) 7 romae *B* || reip· *L* || inbicillitate *B* imbecillitate $R^{b}D$ 9 cotremescunt (n *s. o*) *R* 10 successus] *sed* s *finalis a 1 m. del. L* successu* (*eras.* s *in P certe et ut uid. in R*) *PR* || schytis *L* sc*ythis (*eras. ut uid.* h) *R* 11 intulit***| *R* || quem] quam *D* || thamyris] *LPB* thamiris *RD* 12 proibere* (*er.* t) *D* || transitum (-ū *R*) *RB* || axaris *D* || posse^t (t *al.*) *R* 13 propter] *sic* p̄p̄ *R* || oportunitatem *LPRB* opurtunetatem *D* 14 cirus *D* || ingresus *B* 15 a *om. D* || metatus] metatus ^est^ *R* 16 astu] astu ^castra^ *R* castra *B* || ^in^structa *R* structa *P* || aepulisque *P* *epulisque *R* 17 conperto $LPR^{a}B$ cō*perto R^{b} || reginam *D*

filium adulescentulum ad persequendum Cyrum mittit. barbari 3
ueluti ad epulas inuitati ebrietate uincuntur, mox reuertente
Cyro uniuersi cum adulescente obtruncantur. Thamyris exer- 4
citu ac filio amisso uel matris uel reginae dolorem sanguine
hostium diluere potius quam suis lacrimis parat. simulat
diffidentiam desperatione cladis inlatae, paulatimque cedendo
superbum hostem in insidias uocat. ibi quippe conpositis inter 5
montes insidiis ducenta milia Persarum cum ipso rege deleuit,
adjecta super omnia illius rei admiratione, quod ne nuntius
quidem tantae cladis superfuit. regina caput Cyri amputari 6
atque in utrem humano sanguine oppletum coici iubet non
muliebriter increpitans: Satia te, inquit, sanguine quem
sitisti, cuius per annos triginta insatiabilis perse-
uerasti.
p. 106
[1]Anno ab Vrbe condita CCXLV Darius Cyro apud Scythas 8
interfecto post aliquantum interuallum sorte regnum adeptus
est. regnauit enim medius eorum Cambyses Cyri filius; qui 2

AVCTORES § 1 anno — CCXLV *ignotus* (*cf. Eus. 1495*) || Darius — adeptus est *et* § 4 Darius — recuperauit *adhibitus ut uid. Iustinus 1, 10* || § 2 *adhib. ut uid. Iustinus 1, 9*

1 adolescentulum *B* 2 uelut *PR* || *epulas *R* || primum (primo *B*) *ante* ebriet. *add. PRBDv* || aebrietate *B* *ebr. *R* 3 cyro** (*2 uel 3 litt. erasae*) *P* ciro *D* || aduliscente *D* adolesc. *B* || obtruncantur (n *m. 2*) *P* || thamyris] *LPRB* tamiris *D* 4 amiso *B* 5 potius] promptius *BD* || simulad *P*[a] 6 disperatione *PR*[1] || claudis (u *eras.*) *P* || illatae (l *pr. in ras. ut uid.*) *R* inlatim (--- *m. 1*) *D* paullatim|que *D* || decedendo *PR* 7 superbo *P* || insidiis *B* || conpossitis *B* compositis *PR* conpositis interpositis *D* 8 docenta *D* cc *PRB* 9 rei *om. B* || nuncius *D* 10 superf*uit (1 *er.*) *R* || capud *R*[a]*B* || ampotari *R*[1]*D* 11 adque *P*[a]*BD* || utre *L* utrum *D* || coici] *PB* coIci *D* conici (n *m. fort. 1*[a]) *L* conici *R* 12 muliebribus (ter *m. 1*[b] *aut m. 1*[a]) *L* mulieriter *P*[1] || satieta·te *L* || inquid *LP*[a]*R*[a]*D* 13 tregenta *D* XXX *PR* || perserasti *B* 15 ANNO (A *in* A *mut.*) — DARIUS *litteris maiusculis R* || · cc · mo XL · quinto *L* ducentisemo quadraginsemo quinto *D* || ciro *D* || aput *P*[a] || scythas *R* schytas *L* 16 aliquantulum *B* || sorte] *LPRBD* forte (*errore typogr. ut uid.*) *s*, *indeque h* || adēptus *R*[a] 17 est *om. B*

deuicta Aegypto cunctam Aegypti religionem abominatus
3 caerimonias eius et templa deposuit. post hunc etiam magi
sub nomine quem occiderant regis regno obrepere ausi; qui
p. 107 4 quidem mox deprehensi et op|pressi sunt. Darius itaque, unus ex his qui magorum audaciam ferro coercuerant, consensu omnium rex creatus est. qui postquam Assyrios ac Babylonam a Persarum regno deficientem bello recuperauit, Antyro, regi Scytharum, hac uel maxime causa bellum intulit,
5 quod filiae eius petitas sibi nuptias non obtinuisset. magna scilicet necessitas, pro unius libidine hominis septingenta milia uirorum periculo mortis exponi. incredibili quippe apparatu cum septingentis milibus armatorum Scythiam ingressus, non facientibus hostibus iustae pugnae potestatem, insuper repen-
6 tinis incursibus extrema copiarum dilacerantibus, metuens ne sibi reditus interrupto ponte Histri fluminis negaretur, amissis

AVCTORES § 4 Antyro — § 7 *Iustin. 2, 5 § 8—13 exceptis illis* § 5 insuper — dilacerantibus *et* § 6 et quem — sensit *quae uidentur esse Orosiana*

1 aegipto *D* || cunctam aegypti *om. m. 1 add. s. l. m. 2 L* || aegipti *D* || abhominatus *RB* (bh *al. m. ut uid. R*) 2 caeremonias *PB* || eius *et (*er.* s) *D* || depossuit *B* || post *s. l. add. m. 2 L* 3 regnū (*sed* ū *in ras.*) *PR* || obripere *R* obrebere *D* || ausi qui] *PB* ausi; qui *om. m. 1 sed s. s. m. 1 uel 2* (si; *in ras.*) *R* ausi si *L* ausi| *D* 4 mox quidem *B* || depraehensi *LPRBD* || oppraessi *D* obpraesi *B* 5 his (h *in ras.*) *P* hiis *B* || cohercuerant *PR*[1] coexercuerant *R*[2] caercuerat *D* conhercuerat *D* 6 asyrios *B* assirius *D* 7 babylonam] *LPR*[a] babyllonam *B* babilonam *D* babyloniam *R*[b] || a *om. LBD* || defeciente (*cum ras. supra* e *fin.*) *P* || recuperauit] recupe| (*pag. extr.*) *L* 8 antyro] *LPR*[a]; *sic haud dubie Orosius, qui apud Iust. fort.* Idantyrus *legens* id *ut ab nomine alienum omisit;* anthyro *R*[b] antiro *D* ancyro *B* || schytarum *L* 9 magacilicet (n *et* s *add. m. 2*) *P* 10 libin ne *D* || unis *P* || homines *R* || ɔcc *PR* *sic* acc *B* || mIL· *P* mıł· *R* 11 apparatu ******** (*rasura m. 1*) *R* 12 ɔcc *PRB* || schytiam *L* || non *om. D* 13 hostibus *om. B*[1] || punge *D* || potestatē (˜ *al. m. s. s. ?*) *R* 14 extrena *D* 15 histri] *LPRBD* || amissio *L* amisis *B*

octoginta milibus bellatorum trepidus refugit, quamuis hunc amis-
sorum numerum inter damna non duxerit, et, quem habendum
uix quisquam ambire ausus esset, perditum ille non sensit. inde 7
Asiam Macedoniamque adgressus perdomuit. Ionas quoque
nauali congressione superauit. deinde in Athenienses, cur Ionas
aduersum se auxilio iuuissent, impetum fecit atque arma dire-
xit. porro autem Athenienses ubi aduentare Darium conpere- 8
runt, quamuis auxilium a Lacedaemoniis poposcissent, tamen,
cum detineri Persas quadriduanae re'ligionis otio conpertum p. 108
haberent, spem occasione sumentes instructis tantum decem
milibus ciuium et Plataeensibus auxiliaribus mille aduersum
sescenta milia hostium campis Marathoniis proruperunt. Mil- 9
tiades ei tunc bello praefuit, qui celeritate magis quam uirtute
fretus alacri satis expeditione prius hosti comminus inhaesit
quam posset expedito sagittarum iactu propulsari. tanta in 10

AVCTORES § 8—10 *Iustin. 2, 9 § 8—12*

1 LXXX *PRB* || trepidus (u *ex* o *?*) *R* || amisorum *B* admissorum *D* 2 dampna *B* 3 sensit *R* sensit (s *alt. in ras. m. 1*) *D* 4 asyam *B* || machedoniamque *L* machedoniam *P* ma*cedoniā *R* || adgresus *B* aggr. (g *pr. ex* d) *R* 5 congresione *B* || in *s. lin. add. m. 2 P* || cur] *LPRBD* quod *v* 6 aduersū (sū *add. m. 2*) *P* || adque *LP*D* 7 autem *om. PR* || ****** ubi (*5 uel 6 litt. eras.;* et plate *?*) *D* || aduentaræ *R*ᵃ || compererunt *R*ᵇ*D* 8 lacedemoniis *BD* lachedemonis *P* la*cedemoniis (c *al. m. ex* ch) *R* || poposcissent *in ras. m. 1 D* || tunc *R* 9 deteneri (detin. *R*ᵇ) persas *LPR*ᵃ*B* detinire persas *D*, persas (*quod pro* lacedaemonios *male posuit Orosius*) *del. fh* || quatriduanae *R*ᵇ quadriduae *B*ᵐ || compertum *R*ᵇ cum pertum *D* 10 occassione *B* || decim *B* x *PR* 11 plateensibus *LPD* placentibus *B*ᵗ (t, *omissa litterae corrigendae nota, B*ᵐ *qui uoluit fortasse* platentibus) plateensibus (e *prior in ras. et* c *s. s.*) *R* || auxiliaribus *R* 12 sescenta] *L*¹*D* sexcenta *L*³ DC *PRB* || hostium *R* || proruperunt *B*ᵗ inruunt *B*ᵐ || militiades *B* miliciades *D* 13 caeleritate *RB* (cae *in* ce *R*) 14 alacri satis] alacritatis (i *altera ex* e *corr.*) *P* alacritatis *R* || hosti *R* hostis *D* 15 possit *BD* || expedit*o (*er.* i) *R* || tanto *B*

eo bello diuersitas certandi fuit, ut ex alia parte uiri ad occi-
p. 109 dendum parati, ex alia pecudes ad moriendum praeparatae
11 putarentur. ducenta milia Per'sarum apud campos Maratho-
12 nios ea tempestate ceciderunt. sensit Darius hoc damnum:
nam uictus fugatusque arreptis nauibus refugit in Persas.
13 cum autem instauraret bellum et ulcisci in uictores moliretur, in
ipso apparatu concidit olympiade LXXIIII, hoc est post Vrbem
conditam anno CCLXXV, quo tempore Romae Popilia uirgo ob
crimen stupri uiua defossa est.

9 Xerxes Dario patri in regnum succedens bellum aduersus
Graeciam a patre susceptum per quinquennium instruxit; quod
Demaratus Lacedaemonius, qui tunc forte apud Xerxen exula-
bat, per tabellas primum scriptas deinde ceratas suis prodidit.
2 igitur Xerxes septingenta milia armatorum de regno et tre-
p. 110 centa de auxiliis, 'rostratas etiam naues mille ducentas,

AVCTORES § 11 *Iustin. 2, 9 § 20* § 12 *Iustin. 2, 9 § 13* § 13 cum — concidit *Iustin. 2, 10 § 1* || olymp. — defossa est *cf. Eus. 1531* (ol. LXXIIII *Arm.*) cap. 9 § 1 et 2 *Iustin. 2, 10 § 12.13.18—20.22, sed illa* § 2 uix maria ad cursum *secundum Iustin. 2, 13 § 10*

1 ut alia ex *h* || parte (e *ex* ę *uel* æ) *R* 2 peccudes (c *linea quoque deletum*) *P* 3 putarentur (a *ex* u *al. m.*) *R* || cc *PRB* || apud] *LPRBD* ad *h* 4 caeciderunt *P* ciciderunt *B* || dampnum *RB* (*sed* p *al. m. in ras. in R*) 5 uictus] motus *B* || arreptus *D* || retugit *D* 7 Olympiade *capituli principum est in P* (*non in R*) *D itemque h. l. interpunctum et maiori illud uerbum prima littera scriptum in B* || ^{olim}piade (*s. s. al., pone* m *erasa* p) *R* olimpiade *D* || LXXIIII] *PRB* septuagensima quarta *LD* 8 CCLXXV] *PRB* ducentesimo septuagesimo quinto *L* ducentisemo septuaginsemo quinto *D* || romę (o *ex* e ?) *R* || popilia] *L*R^b*BD* propilia *P*R^a 10 *nullo spatio ante* xerxes *PD* Xerxes *RD* xerses *L* || regno *B* regnom *D* 11 greciam *RB* (*sed* c *al. in ras. in R*) || a• *R* || quod demarathus *LBD* quod demarathos (os *in* vs, *deinde in* is *corr.*) *P* qđ ^{d}emarathos *R* 12 lacedemonius P^b*R* lacedemonios P^a lacedaemonibus *D* lacedemonibus *B* || forte *s. l. add. m.* 1^a *aut* 1^b *L om. B* || xerxen] *LPRD* xerxem *B* || exulabat] $P^b R^2$*D* exsolabat *L* exolabat $P^a R^1$ 14 xerxes] xerxen *B* || DCC *PRB* (*in ras. P*) || trecenta] *LD* ccc *P* ·ccc· *R* $\overline{ccc}$ *B*, trecenta milia *v* 15 auxiliis (atorib; *s. l.*) (*sic*) *R* || &^{i}am *R* || mille docentas *D* ī cc tas *B* ·ī·cc· *PR*

onerarias autem tria milia numero habuisse narratur; ut merito inopinato exercitu inmensaeque classi uix ad potum flumina, uix terras ad ingressum, uix maria ad cursum suffecisse memoratum sit. huic tam incredibili temporibus nostris 3
agmini, cuius numerum nunc difficilius est adstrui quam tunc fuit uinci, Leonida rex Spartanorum cum quattuor milibus hominum in angustiis Thermopylarum obstitit. Xerxes autem 4
contemptu paucitatis obiectae iniri pugnam, conseri manum imperat. porro illi, quorum cognati et commanipulares in campis Marathoniis occubuerant, et certaminis simul et cladis exstitere principium. deinde succedens sibi turba maior ac 5
segnior, cum iam neque ad procurrendum libera neque ad pugnandum expedita neque ad fugiendum prompta solis mortibus subrigeretur, triduo continuo non duorum pugna, sed caedes unius populi fuit. quarto autem die cum uideret Leonida 6
p. 111

AVCTORES § 2 uix ad potum flumina *fort. adhibitus Iuuenalis 10, 177* § 3 huic—agmini *Iustin. 2, 10 § 21* || cuius numerum—uinci *Orosius* || Leonid.—obstitit *Iustin. 2, 11 § 2* § 4—§ 10 *Iustin. 2, 11 § 2—6.11.18 exceptis maxime his, quae Orosio debentur:* § 4 et commanipulares, § 5 cum iam—subrigeretur, § 7 de gloria—nihil sperandum, § 8 tamquam ipsi—uindicarent, § 9 Persae quoque—caedibus suis (*cf. Herodot. 7, 223, Diodor. 11, 10*), § 10 *extr.* campumque—mortuus est

1 tria milia] *L* trea milia *D* III milia *PR* III *B*ᵗ milia *add. B*ᵐ 2 inopinatu *L* || exercitu] *L*¹*PR* exercitui *L*²*BDv* || immensaeque *R*ᵇ*D* || classę *P* || *p°tum (o *eras. et a m. 1*ᵃ *aut 1*ᵇ o *s. l. scr.*) *L* pontum *B* tum *D* || uix (x *in ras. m. 1*) *D* 3 ingresum *B* || sufficisse *B* 4 incredibile *PR*ᵃ 5 est *om. B* || a*strui *R* 6 fuic (c *in* t *al. m.*) *R* || sparthanorum *PRB* || quattuor] *LD* IIII *PRB* 7 angustis *B* || termopylarum *PRB* 8 contemtu (contē *in ras. P*) *PD* || paucitatisubiectae *L* || inire (e *in ras.*) *P* 9 porro] pro *D* || cōmanipulares (*i. e.* com-) *P* cummanipulares *B* c̃man- (*i. e.* con-) *R* 10 marothoniis *B* || obcubuerant *P* occubuerant (*sed pr.* c *in ras. in R*) *RBD* occubuerunt *L* 11 exstitere (-êre *L*³ *ut uid.*) *LB* extitere *PD* extere (u *s. l.*) *R* || turba sibi *PR* 12 senior *D* || ᶜum *L* || nec *B* 13 expetita (a *s. l.*) *P* || prumpta *R*ᵃ*D* prūta *P* 14 subrigeretur *R* subigeretur *B* || tridio *P* || sed *s. l. add. m. 2 in L* || caedis *LBD* 15 unîus (^ *a m. 3*) *L* || quarto] *LPRD* quarta *B et ex Iustini edd. h* || uiderit *B*

undique hostem circumfundi hortatur auxiliares socios, ut subtrahentes se pugnae in cacumen montis euadant ac se ad meliora tempora reseruent; sibi uero cum Spartanis suis aliam sortem esse subeundam: plus se patriae debere quam uitae.
7 dimissis sociis Spartanos admonet, de gloria plurimum, de uita nihil sperandum; neque exspectandum uel hostem uel diem, sed occasione noctis perrumpenda castra, conmiscenda arma, conturbanda agmina fore; nusquam uictores honestius
8 quam in castris hostium esse perituros. persuasi igitur mori malle, in ultionem futurae mortis armantur tamquam ipsi interitum suum et exigerent et uindicarent. mirum dictu ses-
9 centi uiri castra sescentorum milium inrumpunt. tumultus totis castris oritur. Persae quoque ipsi Spartanos adiuuant mutuis caedibus suis. Spartani quaerentes regem nec inuenientes caedunt sternuntque omnia, castra peruagantur uniuersa et inter densas strues corporum raros homines uix sequuntur:
10 uictores sine dubio, nisi mori elegissent. proelium a principio noctis in maiorem diei partem tractum: ad postremum uincendo fatigati, ubi quisque eorum deficientibus membris uisus est sibi mortis suae ultione satiatus, ibi inter impedimenta

AVCTORES sescenti *cf. Oros. 2, 11 § 9*

1 auxili[to]ares *R* 2 subtraherent *B*[4] || pugna *B* || ac se ad se *P* 3 sparthanis *PRB* 5 demisis *B* || sparthanos *RB* 6 expectandum *PRD* || [h]ostem *R* 7 occansione *D* || conmiscenda] *LPR*[a]*B* cõmisc. *R*[b] 8 fore] pore *D* 9 esse perituros] *LPRBD* (-rus *D*) esse *del. fh* 10 male *B* 11 sescenti] *L*[1]*D* sexcenti *L*[3]*B* DC *PR* 12 sescentorum] *L*[1]*PD* sexcentorum *L*[3]*R* (*sed* x *in ras. R*) DC *B* || irrumpunt (*pr.* r *in ras.*) *R* || tumultis *P* 13 perse *D* || sparthanos *R* 14 sparthani *PRB* 15 cadunt *D* 16 densastrues *D* || den*sas (s *prioris pars superior al. m.*) *R* || hominũ *PR*[a] homines *R*[b] || uic (c *linea deletum*) *L* || sequntur *PD* seq[u]ntur *B* seq[vn]itur *R* 17 eligissent *LB* || inproelium *B* || a] in *D* 18 tractum[est] *R* || ad] *LBDv Iustini codices* ac *PR*, *cf. 1, 21 § 11* 19 difficientibus *B* 20 est *in ras. ampl. P* || inter (r *add. m. 2*) *P* || impedimenta] *LB* impidimenta *D* inpaedimenta *P* ĩp*edımñta (ĩ *s. s. al. m.*) *R*

cadauerum ¹campumque crasso et semigelato sanguine palpi- p. 112
tantem lassus lapsus et mortuus est.

Xerxes bis uictus in terra nauale proelium parat. sed 10
Themistocles dux Atheniensium cum intellexisset Ionas — quibus dum auxilium superiore bello praebet, in se Persarum impetum uerterat — in auxilium Xerxis instructam classem deducere, sollicitare eos parti suae hostique subtrahere statuit. et quia con- 2
loquendi facultas negabatur, locis quibus Iones accessuri nauibus uidebantur proponi symbolos saxisque adfigi iubet, socios quondam et participes periculorum, nunc autem iniuste desides apta increpatione corripiens atque ad an¹tiquorum iura foe- p. 113
derum religiosa adhortatione persuadens praecipueque admonens, uti commisso proelio cedentium uice inhibeant remos seseque bello auferant. igitur rex, partem nauium sibi detinens, spec- 3
tator pugnae in litore manet. contra autem Artemidora, regina Halycarnasi, quae in auxilium Xerxi uenerat, inter primos duces acerrime bello inmiscetur, ita ut uersa uice in uiro

AVCTORES § 1—2 adfigi iubet *Iustin. 2, 11 § 19; 2, 12 § 8; 2, 12 § 1 et 2* § 2 socios quondam—auferant **Iustin. 2, 12 § 3—7* § 3—5 *Iustin. 2, 12 § 22—27*

1 semigälato *P* || palpitantẽ *P* 2 lassus lapsus] *LR*ᵇ lasus lapsus *B* lassus labsus *PR*ᵃ*D*, lapsus *h* 3 proilium *D* proelium *B*ᵗ *sed* o *in* e *corr. a B*ᵐ (*sic!*) 4 themisthocles *D* 5 superiori (ī *al. m.*, i *fin. in ras.*) *R* superiori *D* || praebebat *P*²*R*ᵇ 6 xerxis (i *ex ras.*) *R* xersis *LB* || sollicitareq. (q. *add. m. 2*) *P* 7 suae (e *linea deletum*) *P* || colloquendi (l *prior in ras.*) *R* 8 nagabatur *P* nega^ba^tur (ba *statim s. s. m. 1*) *D* 9 symbulos *B*ᵗ simbolus *D* || 9 adfligi (l *linea quoque deletum*) *L* affigi (f *pr. in ras.*) *R* 10 desides] *LP*¹*R*ᵗ*D deletum a m. 1 aut 2 in P* agentes (*sic* ł agentes *R*ᵐ) *R*ᵐ*Bh* (*ex Iust.*) 11 adque *LP*ᵃ*BD* || foedarum *L*¹ 12 exortatione *B* || precipueque *L* 13 conmisso *B* || caedentium *B* cedentium (n *ex* m *corr.*) *P* c*edentium *R* || *ad uers.* inhibeant—igitur *in marg.* i *B* || inhibeant** *P* 14 rex *om. BD* || sibi] ibi *B* || exspectator (-tur *D*) *BD* 15 econtra *R*ᵇ || arte^m^idora (m *al. m.*) *R* 16 halycarnasi] *LPRBD* || xersi *D* 17 ut *om. D* || in uiro *in ras. P*

4 feminea cautela, in femina uirilis audacia spectaretur. cum
autem anceps pugna esset, Iones iuxta praeceptum Themi-
stoclis paulatim se certamini subtrahere coeperunt: quorum
defectio Persas iam fugam circumspicientes aperte fugere per-
5 suasit. in qua trepidatione multae naues mersae captaeque
sunt, plures tamen saeuitiam regis uelut immanitatem hostis
6 timentes domos dilabuntur. anxium tot malis regem Mar-
donius adgreditur suadens, regem in regnum redire oportere
7 prius quam aduersa fama nouas res domi moliretur; se autem,
si residuae sibi copiae traderentur, et ultionem ab hoste exac-
turum et ignominiam domesticam propulsaturum, aut, si ad-
uersa belli perseuerassent, cessurum se quidem hosti, sed
8 tamen sine regis infamia. probato consilio exercitus Mardonio
traditur. rex Abydum, ubi pontem ueluti uictor maris con-
seruerat, cum paucis proficiscitur. sed cum pontem hibernis
p. 114 tempestatibus dissolutum offen|disset, piscatoria scapha trepi-
9 dus transiit. erat sane quod spectare humanum genus et
dolere debuerit mutationes rerum hac uel maxime uarietate

AVCTORES § 6—§ 10 ministerio *Iustin. 2, 13 § 1—5. 8—10*

1 faęminea *P* (*sic*) fęminea (ę *in* e *corr.*) *R* || cautella (l, *pro* l *altera ?*, *margo*) *B* || faemina *P* || speccaretur *D* expecretur (ta) *B* 2 anceps (nceps *in ras.*) *P* || esset Iones] esseciones *D* || esset et *L* || iuxta (s *m. 2*) *L* || themisthoclis *B* themistocles *P*a*D* themestocles *R*a 4 deffectio *B* || peras (s *m. 2*) *L* 5 ceptaeque (a) *P* 6 immanitatem] *L* immanetatem *D* inmanit. *PB* inma*nitatem (an *ex* am ?) *R* 7 (ti)mentes *L* || domos] *LPB* dom *R* domum *Dv* || dılabāntur *P* delabuntur *L* || ancxium *R*a*B* || tod *B* 8 aggreditur *R*b || oportere *in mg. m. 1 statim add. D* 9 *uerba* se autem si residuae sibi copiae traderentur *om. m. 1*, *in summo marg. add. m. 2 P* 10 traderetur *B*t 12 bella *D* || perseuerasset (n *m. 2*) *P* 14 tradetur (e *in* i *corr.*) *P* || abidum *D* 15 hybernis *B* 16 piscatoria (ia *in ras.*) *P* || scafa *PRD* || trepidum *D* 17 transiit] *LPR* transit *BDh* || expectare *PR*a*D* 18 dolere (e *pr. ex* o ?) *R* || debuerit (a) *R* || (h)ac *P* || maxima *B*

permetiens: exiguo contentum latere nauigio, sub quo ipsum
pelagus ante latuisset et iugum captiuitatis suae iuncto ponte
portasset; uilissimo unius seruuli egere ministerio, cuius poten- 10
tiae, dum montes exciduntur, ualles replentur, amnes exhau-
riuntur, ipsa etiam rerum natura cessisset. pedestres quoque 11
copiae, quae ducibus commissae fuerant, labore fame ac metu
ita distabuerunt et crudescente morbo tanta pestis tantaque
foeditas morientium exorta est, ut uiae cadaueribus replerentur,
dirae etiam alites atque improbae bestiae escarum inlecebris
sollicitatae moribundum sequerentur exercitum.

p. 115
[1]At uero Mardonius, cui reliqua belli Xerxes commiserat, 11
adflatus primum successu breui mox in extrema deiectus est. p. 116
Olyn|thum siquidem Graeciae oppidum expugnauit. Atheni- 2
enses uaria sollicitatione adducere in spem pacis adgressus,

AVCTORES § 10 cuius *sqq.* **Iustin. 2, 10 § 22 et 24* § 11 *Iustin. 2, 13 § 11 et 12* cap. 11 § 1—5 *Iustin. 2, 14 § 1—9, exceptis his Orosianis* § 3 non paruo — damno, § 4 urget — perditio nam, § 5 mira — ordinatio

1 permeciens R^1 || contemtum *L* || sub quo — latuisset *om. B* 2 ciuitati^s *P* || iuncto] *GV_2KX_2E, ed. Col. 1542 et f,* iuncto *an* uincto (*illud probabilius in A*) *AN* uincto LP^a ui*cto P^b uicto R^aD uecto R^bB uinctum *h; cf. ad 3, 2 § 2* || ponte] LR^bBDfh ponto PR^a 3 portasse et PR^a || potentia (ia *in ras.*) *P* 4 montis (e *m. 1 ut uid.*) *D* || uallis D^a || amnexeshauriuntur D^a || exauriuntur *R* 6 ducebus *D* || commisae *B* || fame ac metu ita] fame·a et uita (*punctum ex corr. m. 1*) *D* || famae *L* 7 orbo (m *m. 2*) *P* 8 exota (r *m. 2*) *P* 9 aliaes (a *alt. corr. in litt. nunc euanidam*) *D* || adque P^aBD || improbae] *LD* inprobae *PRB* || bistiae scarum D^a || ęscarum (ę *ex* e) *R* || illecebris R^b 10 sollicitae (ta *m. 2*) *L* || sequerentur (tur *in ras., fort. soluto compendio*) *P* 11 ad P^aR^a || xerses *B* 12 afflatus (f *pr. in ras.*) *R* || primo R^bBD *om.* R^a 13 olyntum *PRB* || siquidem siquidem *L* || graetiae *P* græciae *ex gratiae al. m. R* greciae *B* || athemensis (*cetera id genus non adnotabo omnia*) *D* 14 sollicita| (*fol. 18*^{a}) tatione *L* || adgresus *B* aggressus R^b

ubi inexpugnabilem eorum libertatem uidet, incensa urbis parte
3 in Boeotiam omnem belli apparatum deducit. illuc quoque
eum centum milia Graecorum insecuta sunt et commisso sine
mora proelio Mardonium deletis copiis ipsius uelut e naufragio
nudum cum paucis fugere conpulerunt; castra regiis opibus
referta ceperunt, non paruo quidem antiquae industriae damno:
nam post huius praedae diuisionem aurum Persicum prima
4 Graeciae uirtutis corruptio fuit. urguet igitur inceptus miseros
extrema perditio. nam forte eodem die, quo in Boeotia Mardonii copiae deletae sunt, pars Persici exercitus in Asia sub
5 monte Mycale nauali proelio dimicabat. ibi nouus repente
p. 117 ru|mor utriusque classis et populi inpleuit aures, Mardonii
exstinctas copias, Graecos exstitisse uictores. mira diuini iudicii
ordinatio, in Boeotia oriente sole bellum fuisse commissum,
in Asia meridianis horis sub eadem die tantis spatiis maris
6 terraeque interiacentibus nuntiatum! qui rumor ei uel maxime

AVCTORES § 6 *ignotus; cf. Ruehl Iahrb. f. Phil. Suppl. 6 p. 157*

1 inpugnabilem (ex s. s.) *L* || uidet (i s. s.) *RD* boetiam (o *m. 2*) *L* boe*tiam *P* boeo etiam *D* beoetiam *B* boetiam *R* 3 eum *om. BD* || c *PRB* || grecorum *RBD* || commiso *B* 5 cum] con B^m || conpulerunt] *LBD* conpelerunt *P* cō*pulerunt (*er.* n) *R* || regiis*** (opi *uel* qu *er.*) *D* regis *B* || opus R^a 6 refferta *B* || coeperunt *PRB* || dampno *B* 7 nam post (nam *m. 2*) *L* nā p: (*i. e.* nam post) P^1 nam post P^2 8 greciae *B* graecae *P* grece *R; cf. Grubitz p. 28* || urget *PRBD* || inceptos *PR* incertos *B* || misseros *B* 9 boetia *R* boetiam (o *m. 2*) *L* boe o·etiam *D* boetiam *B* 10 asiam *L* 11 mone *B* || nauali *om. B* || demicabat *B* 12 rumor utriusque (mor utrius *in ras.*) *P* || classis] cladis *B* || impleuit *R* conpleuit *B* 13 extinctas *LPRBD* || grecós *RB* || ex*titisse (*er.* s) *R* extitisse *P* extetisse (e *alt. in* i *m. ut uid. 1*) *D* || diuino (i s. s. *m. 2*) *L* 14 fuit in *R* || boetia (o *m. 2*) *L* boetia *RB* boeo·etiā *D* || commisum *B* 15 oris *B* || eadem] L^1 (â L^3 *ut uid.*) *PRBD*, eodem *h* (*ex* § 4) || spaciis (c *ex* t) *R* 16 terrae q: (q: *m. ant.*) *D* || nuntiatum est (est *m. 1 uel 2*) *R* || qui rumor ei] *LB* Qui rumur ei *D* qui rumor ei (mor ei *in ras.*) *P* qui rumores (s *in* i *corr.*) *R* cui rumori $Z_1 h$

rei adstipulatus est, quod Persas, audita clade sociorum pri-
mum dolore dehinc desperatione correptos, nec bello expeditos
nec fugae habiles reddidit. atque ita consternatos profligatosque
constantior factus hostis successu felicitatis inuasit. Xerxes, 7
bello in Graecia infeliciter gesto contemptibilis suis factus, per
Artabanum praefectum suum in regia circumuentus occiditur.

O tempora desiderio et recordatione dignissima! o dies 8
illos inoffensae serenitatis, qui nobis ueluti e tenebris respici-
endi proponuntur! quibus breuissimo interuallo de uisceribus
unius regni decies nouies centena milia uirorum tribus pro-
ximis regibus tria bella rapuerunt; ut taceam de infelicissima
tunc Graecia, quae totum hunc, de quo |nunc hebescimus, p. 118
numerum moriendo superauit. Leonida ille clarissimus Lace- 9
daemoniorum in bello isto aduersus Xerxen, quod supremum
ipsi atque hostibus fuit, cum sescentis suis famosissima illa
incitamenta dixisset: Prandete, tamquam apud inferos

AVCTORES § 7 *Iustin. 3, 1 § 1 et 2* § 8 *numerus 1900000 ex his 700000 (2, 8 § 5), 200000 (2, 8 § 11), 1000000 (2, 9 § 2) ab Orosio uidetur confectus esse; huc respicit 3, 17 § 8* § 9 sescentis *cf. Oros. 2, 9 § 8* || prandete — p. 110, 1 cenaturi *iisdem uerbis ap. Valer. Max. 3, 2 ext. 3 (cf. Sen. ep. 82 § 21 et Cic. Tusc. 1, 42 § 101)*

1 rei adstipulatus] *LPBD* (-po- *D*) rei a**stipulatus *R* rei *om.* Z_1h || clade] *LPRBD* clades *h* || sotiorum *R** 2 expiditos *R*¹ 3 adque *PR*B* utque *D* 4 xerses *B* 5 grecia *RB* || infeliciter (cit *in ras.*) *P* infeli^ci^ter *R* || contemtibilis *PD* 6 suum *om. B* || regio *PR* 7 dissiderio *B* || dignisima *B* 8 e*tenebris *R* 10 nouie**s (*eras.* n) *P* nouies* (s *in ras. al. m.*) *R* 11 trea *B* tria (i *radendo ex* e *ut uid.*) *R* 12 grecia *RB* graecea (e *linea quoque deletum*) *P* || hu^N^c (N *m. 2*) *P* || nunc *om. PR* || hebescimus (e *pr. in ras. ex* a *m. 1*) *R* 13 *uerba* leonida ille cl. lac. *om. m. 1 sed eadem add. in imo marg. P* || ill*e (e *ex* æ) *R* || clarisimus *B* || lacaedemoniorum *B* lacaedaemoniorum *D* lachedemoniorum *P* lacedem. (c *ex* ch *al.*) *R* 14 aduersum *BD* || xersen *B* || supraemum *BD* 15 adque *P*B* adquae *D* || sescentis] *LD* sexcentis *B* DC *PR* || illa incitamenta] |incitamenta (*fol. princ.* incitamen *statim in ras. m. 1*) *D* 16 dixiset *B* || prande*te (*er.* r) *P* prandite *B* || aput *P** || imferos *B*

cenaturi, auxiliaribus tamen, quos excedere bello iubebat, misericorditer suasit, ut se ad meliora tempora reseruarent.
10 ecce cum ille promisit futura meliora, isti adserunt meliora praeterita, quid aliud colligi datur utroque in suis detestante praesentia, nisi aut semper bona esse sed ingrata aut numquam omnino meliora?

12 At Romae — ut ad id tempus redeam unde digressus sum: neque enim interuallo miseriarum ad alios transire conpellor, sed, sicuti se quondam efferuescentia ubique mala ipsis actibus conligarunt, ita etiam permixta referuntur: nobis quippe con-
p. 119 ferre inter se tempora [1]Orbis, non cuiusquam partis eius la-
2 boribus insultare propositum est — Romae ergo post Vrbem conditam anno CCLXL suspenso ad modicum bello grauis pestilentia, quae semper ibi raras indutias aut factas intercepit aut ut fierent coegit, per uniuersam ciuitatem uiolenter incanduit, ut merito praecedente prodigio caelum ardere uisum sit, quando

AVCTORES § 2 CCLXL *numerus Liuianus* || grauis pest. — incanduit *Liuius 3, 6* || praecedente *sqq. Liu. 3, 5 § 14*

1 cęnaturi *R* || auxiliaribus (to *al.*) *R* || tamen] tunc *R* || iubeb'at·| (*sic m. 1;* at *certum est statim additum esse*) *R* 2 meliora tēpora (a tē *in ras.*) *D* || seruarent *B* 3 **ecce (*duar. litt. ras.*) *P* || asserunt (s *pr. in ras.*) *R* 4 aliut (t *in* d *corr.*) *P* || utro*que (*er.* s *?*) *R* 6 omino (n *s. s. m. 2*) *P* 7 Atronie *D* || at] ad *P* || ut *om. LB* || unde] un B^1 || digressus sum] *LD* degresus sum *B* digressus PR^a su digressus R^b 8 alius *D* alias *P* || compellor R^b 9 sicuti] *L* sicut *PRBD* || se quondam] secundam *D* 10 colligarunt R^bBD || referuntur] *LPRBD* referantur *cum* Y_6h || nobis ***** quippe (*rasura m. 1*) *R* || cffere (*sic*) *P* 11 eius laboribus insul|tare (eius laboribus insul *in folii fine in ras.*) *P* 12 propossitum *B* || *uerba* romae ergo post urbem conditam *om. B* *eadem ac praeterea* anno *et numerus litt. maiusculis rubris scr. sunt in P* ROMĘ (E *in* E *mut.*) — ANNO *litt. mai. R* 13 CCLXL (X *in ras. m. 1*) *B* CCLX*** (L *nigro colore*) *P* ·CC·LXI·· *R* ·CC mo·nońgmo· *L* docentisemo nonaginsemo *D* 14 indutias] *LPB* inducias *RD* 15 figerent P^a || cogit *L* 16 praecidente *L* || prodigio] signo B^1 || sit] est *B*

caput gentium tanto morborum igne flagrauit. nam eo anno 3
Aebutium et Seruilium ambo consules pestilentia consumpsit,
militares copias plurima ex parte confecit, multos nobiles
praecipueque plebem foeda tabe deleuit; quamuis iam etiam 4
superiore quarto anno oborta lues eundem populum depopulata sit.

Proximo dehinc anno ciues exules seruique fugitiui duce 5
Herbonio, uiro Sabino, inuaserunt incenderuntque Capitolium.
ubi fortissime quidem Valerio consule et imperatore obstitere 6
iuniores; sed adeo atrox et graue discrimen proelii fuit, ut
ipse quoque consul Valerius ibi fuerit occisus et indignam de
seruis uictoriam insuper etiam sua morte foedarit.

Sequitur annus, in quo cum uicto exercitu consul obsessus 7
est. nam Minucium consulem congressum proelio Aequi Vulscique superarunt et fugientem in Algido fame ferroque cinxerunt, actumque infeliciter |foret, ni Quintius Cincinnatus, p. 120
praecipuus ille dictator, artatam obsidionem oppresso hoste

AVCTORES § 3 *Liu. 3, 6 § 1.2.5.8; 7 § 6 et 7* § 4 *Liu. 3, 2 § 1* (*cf. Mommsen, Chronolog. p. 175*) § 5 et § 6 *Liu. 3, 15 § 5; 18 § 8 et Augustin. Ciu. D. 3, 17* § 7 *Liu. 3, 25—28 et Florus 1, 11 § 11—13*

EXPILATORES 14 Minucium — p. 112, 4 egit *compilauit Lucani comm. Bern. 10, 153*

1 capud *R^aBD* 2 ebutium *LPRD* butium *B* || ambo] *L* ambos *PRBD* || consumsit *PD* 3 conficit *B* 4 praecipuaeque *LP* (*sed altero* a *expuncto in P*) || faeda *R* || iam etiam] *LPRBD* iam *om.* ς (*OT*) *fh* 5 superiori *R^b* || aborta *B* oborta iam *h* || eumdem *B* 6 sit] est *B^t* 7 de^{h}inc *P* || exsules *LB* 8 herbonio] *LPRBD;* herdonio *corr. v* || incenderuntque] *LPRBD* incensum *Augustini codices;* inscend. *Fabricius legi perperam iussit, ut* inscensum *apud. Aug. L. Viues*) || capitulium *D* 9 obsedere *D* 11 ualerius (u *m. 2 ex* o ?) *R* || occissus *B* || indignum *L* 12 foedarit] *LPR* foedauerit *BDv* 13 cum] con *B* || consuobsessus *D* 14 congresum *B* || aequi (*sed* a *uid. erasum*) *P* equi *D* || uulscique] *LPR* uulsi| (*pag. princ.*) que *D* ulciscique *B* 15 superauerunt *B* || algedo *B* || cincxerunt *R^aBD* 16 quintius] *LPR^2B* quincius *R^1D* || cincinatus *RD* 17 artatam *LPRD* ortam *B* artam ς (*T*) *h* || oppraeso *B*

8 soluisset. qui repertus in rure, ab aratro arcessitus ad fasces,
sumpto honore instructoque exercitu, mox uictor effectus, iugum
boum Aequis inposuit uictoriamque quasi stiuam tenens sub-
iugatos hostes prae se primus egit.
13 Anno qui proximus trecentesimo ab Vrbe condita fuit, dum
legati ad Athenienses propter Solonis leges transferendas missi
exspectantur, arma Romana fames pestilentiaque compescuit.
2 Ipso autem trecentesimo anno, hoc est olympiade nonagen-
p. 121 sima quinta, potestas |consulum decemuiris tradita constituen-
darum legum Atticarum gratia magnam perniciem reipublicae
3 inuexit. nam primus ex decemuiris cedentibus ceteris solus
Appius Claudius sibi continuauit imperium, statimque aliorum
coniuratio subsecuta est, ut more contempto, quo insigne im-
perii penes unum potestas autem communis erat, omnes omnia
4 propriis libidinibus agitarent. itaque inter cetera, quae inso-

AVCTORES § 1 dum legati *sqq. Liu. 3, 31 § 8; 32 § 1 et 2; cf. Eus. 1566, Augustin. Ciu. D. 3, 17* § 2 ccc *cf. Eus. 1564 Arm.* || olympiade xcv *?* || potestas *sqq. Liu. 3, 33 cf. Eus. 1565* § 3—5 *Liu. 3, 35—38*

EXPILATORES 2 iugum—4 egit *exscripsit Paulus pag. 15, 10—12*

1 in rure] *LPRBD* ruri *v* || arces*situs (s *pr. obscurior et cum ras.*) *R* || faces *D* 2 sumto *PD* || honere *B*[1] || instructuque *R*[1] 3 bonum *L*[a] || aequis] *LB Pauli cod. Vind. 583* equis *PD*𝔄𝔅 *eqs (i *al. m.; - eras.*) *R* 4 perse *L*[a] prae se (*sed* a *eras.*) *P* 5 proximus] primus *BD* || tracentissimo *B* ·ccc mo· *L* ·ccc· *PR* 6 [ad]athenienses (ad *m. 2*) *P* ad[a]thenienses *R* || solonis (s *fin. in ras.*) *R* || transferendas] *L* deferendas *PRBDv* || misi *B* 7 expectantur *PDB* expectatur (n *supra*) *R* || famis *B* || conpescuit] *PRB* (c̃p- *R*) conspescuit *L* conpiscuit *D* 8 trecentesemo *D* ccc *PRB* || hoc est *om. m. 1, s. l. m. 2 add. L* || olympiades (s *del. m. 1 aut 2*) *L* olympiadae *D* olimpiadę *PR* || nonagensima quinta] *LD* (-gins- *D*) nonagensima quinquies (siue quinque *margo*) *B* LXLV *P* *XCV (c *ex* L *corr.*) *R* 9 decimuiris *B* 10 graciam *D* || pernicem *D* || reip̄. *L* 11 decimuiris *B* cidemuiris *D* || cędentibus *R* 13 subsequta *P* subsequuta *R*[a] || contemto *PD* || imperii (i *fin. in ras.*) *R* 14 potestas] |quia potestas (*pag. princ.*) *P* (*non R*) || Omnis (i *in* e *corr. al. m.*) *R* omnis *D* 15 propria *D* || caera *D*

lentissime cuncti praesumebant, repente singuli cum duodenis
fascibus ceterisque imperatoriis insignibus processerunt: et 5
nouo improbae ordinationis incepto, ablegata religione con-
sulum emicuit agmen tyrannorum, duabus tabulis legum ad
decem priores additis, agentes insolentissimo fastu plurima,
die, quo deponere magistratus mos erat, cum isdem insignibus
processerunt. maximam etiam Appii Claudii libido auxit inui- 6
diam, qui ut Verginiae uirgini stuprum inferret, prius serui-
tutis causam intulit; quamobrem adactus Verginius pater dolore
libertatis et pudore dedecoris protractam ad seruitutem filiam in
conspectu populi pius parricida prostrauit. qua populus necessi- 7
tatis atrocitate ¦permotus et periculo libertatis admonitus p. 122
montem Auentinum occupauit armatus. nec tueri libertatem
armis destitit, nisi postquam se coniuratorum conspiratio ipsis
quoque honoribus abdicauit.

Tertia et quinta post centesimam olympiade per totum fere 8
annum tam crebri tamque etiam graues in Italia terrae motus

AVCTORES § 6 *Liu. 3, 44.48.50 § 5* § 7 *Liu. 3, 49 § 1; 50 § 11—13; 54 § 6* § 8 tertia—olympiade *?* || crebri *sqq.*] *Liu. 4, 21 § 5 exceptis illis* ut de inn.—adsiduis Roma . . fatigaretur *Orosianis*

1 praes[m]uebant *P* praesu*|mebant *R* || repente*singuli (s *al. fort. m.*) *R* 2 cęterisque R^{a} || imperatoriis] $LPRB^{m}D$ (-tur- *D*) imperatoris B^{t} imperii *v* 3 improbae] *LD* inprobae *PRB* || incoepto *PR* || ablegata] *LP* oblegata R^{a} obligata $R^{b}B$ 5 decim *B* || *gentes (*er.* e) *R* || prima *B* 6 quoddeponere *R* || isdem] *LPR* hiisdem *B* hisdem *D* 7 maximam] *LPRBD* maxima *v* || appi *P* (*non R*) apii *D* || claudi PR^{1} 8 uerginiae] *R* (ue *in* ui *corr.*) uerginii** *P* uirgineae *L* uirgeniae *B* || uirgini* *R* 9 causam] curam *P* curam[causam] *R* || uerginius] PR^{2} uirgenius B^{m} uirginius LR^{1} uirgeniae B^{t} 10 et *om. B* || d[de]ecoris (de *s. s. m. 2*) *L* 11 perstrauit *D* || qua] quia (ı *expunctum m.* 1^{a} *aut* 1^{b}, *deinde a m. 2 linea traiectum et* q *in* Q *mut.*) *L* 13 occupauit (it *in ras.*) *P* occupaui[t] (t *m. 1*) *D* || *in uerbum* armatus *desinit B* || tueri] uiri *D* 16 tertia] $LPRDG^{1}$ Decima G^{3} || centensimam *P* || olympiadem *PD* olimpiadem *R* 17 etiam *om. L*

fuerunt, ut de innumeris quassationibus ac ruinis uillarum
9 oppidorumque adsiduis Roma nuntiis fatigaretur, deinde ita
iugis et torrida siccitas fuit, ut praesentis tunc futurique anni
10 spem gignendis terrae fructibus abnegarit, isdemque tempori-
p. 123 bus cum Fidenates hostes maximorum 'auxiliorum manu stipante
terribiles Romanis arcibus imminerent, Aemilius tertium dic-
tator magnam mali molem ipsis Fidenis uix captis depulit et
11 sanauit. tanta in ipsis erat malorum animorumque contentio,
ut uel domesticas clades superfusa forinsecus bella oblittera-
rent uel post damna bellorum indutias relaxatas diuersae pestes
caelo terraque excandescentes incessabili infestatione corrum-
perent.

14 Sicilia ab initio patria Cyclopum et post eos semper nutrix
tyrannorum fuit, saepe etiam captiua seruorum, quorum
primi carnibus hominum, medii cruciatibus, postremi mortibus
pascebantur, excepto eo, quod externis bellis aut praeda habe-
2 batur aut praemium. haec, ut quam breuissime absoluam,
requiem malorum nisi nunc nescit, immo, ut euidentius diuer-
sitates temporum declarentur, sicut antea uel intestinos uel
externos tumultus perpessa est inter omnes sola semper, ita
3 nunc ex omnibus sola numquam. nam etiam — 'ut sileam de
p. 124

AVCTORES § 9 *Liu. 4, 30 § 7 sqq., exceptis* ut praesentis—abnegarit *Orosianis* § 10 *Liu. 4, 31—34* cap. 14 § 1 Sicilia—seruorum *Iustin. 4, 2 § 2.3.5* || quorum primi—§ 3 *Orosius*

EXPILATORES 13 patria—tyrannorum *compilauit Isidorus Orig. 14, 6, 33*

1 ut de] *ex* unde *corr. P,* t *fort. in ras. in R* || ac] a *D* 2 -que (e *in ras.*) *R* || assiduis (*pr.* s *in ras.*) *R* 4 fructib; (b; *in ras. ?*) *R* || hisdemque *PRD* hisdem *L* 5 stipante] *LPRD* stipantes *h* 6 imminerent] *D* imminèrent (*s.* e *fort. accentus*) *L* inminerent *PR* || tertium] *P*[a] (*sic* -iũ) tertius *LP*[b]*R* tercius *D, fort.* tertius *scripsit Orosius, male interpretatus auctoris sui uerba* (dictatorem tertium *Liu. 4, 32 § 7*) 8 animorumque *sed s. s.* armorum *R* 9 forensecus *L* 10 dā*na (*er.* p) *R* || pestis *L* 11 terraeque *D* || infestinatione *L* 17 premio *P* (*sed* praemium *R*) || breuissimę *R* 20 solo *P*[a]*R*[1] 21 ex] et *L* || numquam] *LPR*[1]*D* numquam patitur *R*[2]*v*

diuturnitate uel illius calamitatis, qua pressa est, uel istius e
contrario, qua fruitur, pacis — Aethna ipsa, quae tunc cum exci-
dio urbium atque agrorum crebris eruptionibus aestuabat, nunc
tantum innoxia specie ad praeteritorum fidem fumat. igitur — ut 4
praetermittam interim de tyrannis, quorum mox qui fuit ultor
successor effectus est — medio tempore, hoc est anno ab Vrbe
condita CCCXXXV, cum Regini apud Siciliam discordia labo-
rarent ciuitasque per dissensionem diuisa in duas partes esset,
pars una ueteranos ab Himera urbe Siciliae in auxilium
uocauit. porro illi, pulsis ciuitate primum his contra quos 5
inplorabantur, deinde mox caesis etiam illis quibus ad auxi-
liandum conuenerant, urbem cum coniugibus ac liberis sociorum
occupauere, ausi facinus nulli tyranno comparandum: quippe 6
cum Reginis quiduis perpeti satius fuerit, quam ut ultro inui-
tarent, quibus patriam coniuges liberos ac penates ipsi extorres
ad praedam relinquerent.
At etiam Catinienses cum Syracusanos graues infestosque 7

AVCTORES § 4 de tyrannis *cf. Iustin. 4, 2 § 6* || medio tempore ...cum Regini—§ 6 *Iustin. 4, 3 § 1—3* § 4 hoc est—cccxxxv *cf. Eus. 1597 (1598 cod. F)* § 7—§ 9 *Iustinus 4, 3 § 4—7*

2 aethna] *LPR* ethna *D* || quae] qui* *P* 3 adque *LP*a*R*a*D* 4 speci''e *R* speciae *D* 5 quorum] *R*2*Dv* quo *LPR*1 || qui fuit *om. sed in mg. add. m. 1 D* 6 anno *s. s. m. 1 D* 7 ccc·mo·xxx·quinto· *L* trecentesi|mo trice***simo quinto (*er.* nti) *D* ccc*xxv (*er.* x *esse potest*) *P* ·ccc·xxv (x *s. s. m. 1*) *R* || regini] *LPD* regni *R* || aput *P*a 8 -que] q; *in* qu, *deinde in* qu *corr. R* || dissensionem (s *alt. in ras. al. m.*) *R* || dıuısas *L* || in] ınter *L* 10 illi* (s *m. 2*) *P* illis *D* || ciuitate pulsis *D* 11 inplorabuntur *L* || caecis *D* || auxilium *PR* 12 cum *om. D* || ac] *L* et *PRD* || sociorum (c *ex* t) *R* 13 cumparandum *D* 14 regnis *R* || quid-uis] *Gf et in uno ex meis exempll. ed. 1738 h* quıdquıduıs *L* quid-quid uis (*prima* i *in ras.*) *P* quicquid uis (c *ex corr.*) *R* quidquid uis *D et ed. 1738* (*in plerisque exempll.*) *et 1767 h*, *haud dubie ditto-graphia natum ut permulta apud Orosium, quare nolim* quidquid a suis *corrigere* || ut *om. D* 15 extorres (o *ex* u *corr.*) *L* 17 at] ad *P*1 || catinienses (e *altera ex* i *corr. m. 1 aut 2*) *L* catinenses *PR* catenenses *D* || syracosanos *P* siracosanos *D*

paterentur, ab Atheniensibus auxilia poposcerunt. sed Athe-
nienses suo magis quam sociorum studio instructam classem
in Siciliam misere, cum et sibi propagare molirentur im-
perium et Syracusanam classem nuper instructam Lacedae-
8 moniis proficere uererentur. et quo|niam Athenienses qui
p. 125 missi erant caesis hostibus prospera initia sumpserant, mai-
ores copias robustioremque exercitum cum Lachete et Cha-
9 riade ducibus in Siciliam reduxerunt. sed Catinienses, belli
taedio permoti, cum Syracusanis foedus ineunt, auxilia Atheni-
10 ensium spernunt; post autem, Syracusanis condiciones pacis
meditatione dominationis transgredientibus, denuo legatos
Athenas mittunt, qui capillo barbaque squalidi et lugubribus
induti misericordiam atque auxilium et sermone et habitu pre-
11 carentur. igitur magna classis instruitur ducibus Nicia et
Lamacho, tantisque uiribus Sicilia repetitur, ut suffragia sua
12 et hi timerent, qui impetrauissent. Athenienses duas ilico pe-
p. 126 destres pugnas secundis successibus faciunt, confectos in |urbe
hostes et obiecta classe circumdatos terra marique concludunt.
13 at Syracusani fractis fessisque rebus auxilium a Lacedaemoniis
petunt. a quibus mox mittitur Gylippus, solus quidem sed in

AVCTORES § 10—17 *Iustin. 4, 4 exceptis* § 17 ita sub—exsequuntur *Orosianis*

2 ^in^structam *L* 3 sicilia *L* 4 siracusanam *D* || lachedemoniis *P* lacedem. (c *al. m. ex* ch) *R* 5 athenienses (e *altera ex* i *corr. m. 1 aut 2*) *L* atheniensis *D* 6 sumserant *PD* 7 robustioreq; (m *m. 2*) *P* || lachę de *R* lachet· *D* || chariade] *D* thariade *L* cariade *PR* Charoeade *v*; *cf. Ruehl Iahrb. f. Phil. Suppl. 6 p. 36* 8 cathenienses *L* catinenses *P* cathenenses (e *pr. in* i *corr.*) *R* catenensis *D* || belli***tędio (i *et* tę *al m. in ras.*) *R* 9 syracusanos *L* siracusanis *D* 10 siracusanis *D* || conditiones *R* 12 cabillus *D* || barbasque *L*[a] || squalidi (s *al. m.*) *R* || lug*ubribus *R* 13 adque *P*[a]*D* 14 nicea *PR* 15 lamatho *L* 16 hi* (*er.* i) *R* inpetrauissent *PR* 17 confectos] *LPR* confectus *D* confectosque (*et* urbi *pro* in urbe *T*) *TX₂h* confertosque *v* 18 casse *R*[a] 19 ad *P*[a]*R*[a] || siracusani *D* || fra^c^tis *P* fructis (u *in* a *m. 1*) *D* || lachedemoniis *PR*[1] lacedem. *R*[2] 20 gilippus *D*

quo omnium praesidiorum instar praeferebatur. qui ueniens ut
audiuit inclinatum iam belli statum, auxiliis partim in Graecia
partim in Sicilia contractis opportuna bello loca occupauit.
deinde duobus proeliis uictus nec territus, tertio congressu 14
Lamachum occidit, hostes in fugam uertit, socios obsidione
liberauit. hinc Athenienses terrestri proelio uicti, experimenta 15
maris ineunt et nauali certamine congredi parant; quo cognito
Gylippus classem instructam a Lacedaemoniis arcessit; aeque 16
Athenienses in locum amissi ducis Demosthenen et Euryme-
donta cum supplemento copiarum mittunt; Peloponnesii quoque
cum multarum urbium consensu et decreto ingentia Syracusanis
auxilia misere. ita sub specie socialis belli domesticos motus 17
exsequuntur, et, quasi placito de Graecia translatum certamen
in Siciliam fuerit, sic ex utraque parte summis uiribus dimi-
catur. igitur Athenienses prima congressione uincuntur, castra 18
quoque cum omni pecunia uel publica uel priuata et cum
uniuerso instructu diuturnae expeditionis amittunt; fractis 19
opibus et in angustum redactis, suadet Demosthenes, dum non-
dum omnino res perditae sint quamlibet uideantur adflictae,
domum redeant Siciliaque decedant; Nicias autem, pudore 20

AVCTORES § 18—22 *Iustin.* 4, 5 *exceptis* § 18 et cum—expeditionis *et* § 19 fractis—redactis *Orosianis*

1 pra^si^ediorum *R* || uenie^n^s *R* 2 inclinauit *L* || grecia *RD* 3 partem *D* || oportuna (na *ex* m *corr.*) *P* oportuna *RD* 4 duo·^bus^ (*corr. m. 1*) *P* || uic·^tus^ (*m. 1*) *P* || tertio* (o *ex corr., m. 1?*) *R* 5 sotios *R*[a] || obsidine *L*[1] 8 gillippus *D* || lachedemoniis *PR*[1] lacedem. *R*[2] || arcessit] *LPRD* 9 amisi *L* amissi* *P* || demosthênen' (^ *et* ' *m. 2*) *L* demostenen *PR* demus thenem *D* 10 suplemento *L* || peloponensii *PR* (*fort.* pel *ex* pol *al. m. R*) peloponensii *D* 11 ingentia (a *in ras. al. m.*) *R* || siracusanis *D* 12 sub specie] supeciae *D* || speci*e *R* 13 exequuntur *PR* exsecuntur *D* || placito *om. D* || grecia *RD* 14 sicilia *D* || si^c^ *R* || e^a^xtraque *R* 17 omittunt *D* 18 demostenes *P* demo*stenes *R* || nondum] *PRD* non *Lh* 19 ui·^de^antur (n *in ras.*) *P* || afflictae (f *prior in ras. R*) *RD* 20 niceas *PR*

male gestarum rerum ab initio desperatior redditus, remanere
21 contendit. reparant nauale certamen et mox per inscitiam in
p. 127 angu|stias Syracusani maris deducti insidiis hostium circumueniuntur: Eurylochus dux primus occiditur, undecim naues incenduntur. Demosthenes et Nicias classem dimittunt quasi
22 tutius terrena expeditione fugituri. Gylippus autem primum naues eorum relictas centum triginta inuadit, dehinc ipsos fugientes persequi adgressus capit caeditque quam plurimos. Demosthenes dedecus seruitutis uoluntaria morte declinat, Nicias uero indignam turpemque uitam dedecore captiuitatis accumulat.

p. 128
15 |Igitur Athenienses, biennio apud Siciliam non sine Lacedaemoniorum damno conflictati, aliis domi malis circumueniuntur. Alcibiades enim, dux pridem aduersus Syracusas pronuntiatus, mox ad iudicium pro quadam insimulatione detentus,
2 uoluntario exilio Lacedaemonem se contulit inpulitque Spartanos, ut turbatis Atheniensibus nouo rursus bello insisterent, neque eis respirandi spatium, quin opprimerentur, relaxarent.
3 cui incepto ita Graecia omnis adstipulata est, quasi ad commune incendium restinguendum bono publico congestis uiribus

AVCTORES § 1—5 *Iustin. 5, 1 § 1–5. 7. 9* (§ 4 et copias *cf. Iust. 5, 1 § 9; 2 § 10*)

1 re*ditus *P* reditus *D* 2 per**scitiam *R* 3 siracusani *D* 4 eurylochus] *R* (*Iustinus*) eurylo^{h}cus *P* eurylothus *L* eurylogus *D* || undecim *in ras. P* (xxx *Iustinus*) 5 demostenes *PR* || niceas *P* 7 centum treginta *D* cxxx *PR* || deinhinc *L* 8 aggressus (*prior* g *in ras.*) *R* 9 demostenes *PR* demusthenes *D* || declinas *D* 10 niceas *PR* 11 accumulat] R^b accum^{u}lat (u *m. 2*) *L* adcumulat *P* adcomulat *D* 12 biennio* (*una litt. erasa*) *P* || lachedemoniorum PR^1 lacedem. R^2 lacaedaemoniorum *D* 13 dã*no (*er.* p) *R* || circumuen^{iun}tur (iun *m. 2*) *L* 14 pridem] primum *L* || aduersus (sus *ex* sū *corr.*) *P* || siracusas *D* || pronunciatus *D* 15 adi^{udi}·ciū *P* || quadam *ex* quodam *m. 1 R* || **simulatione (*duae litt. er.*) *P* 16 lacedaemonem] *LD* lachedemonem *P* lachedemonem (ch *in* c *corr. m. 2*) *R* || impulitque *D* 19 grecia *R* || asstipulata (s *pr. in ras. al. m.*) *R* astipulata *D* || communem *L* 20 restingendum PR^a

consuleretur. Darius etiam rex Persarum, memor paterni 4
auitique in hanc urbem odii, per Tissafernen praefectum
Lydiae cum Lacedaemoniis foedus paciscitur eisque sumptus
belli et copias pollicetur. mirum dictu, Atheniensium tantas 5
ea tempestate opes fuisse, ut, cum aduersus eos, hoc est ad-
uersus unam urbem, Graeciae Asiae totiusque Orientis uiribus
incursum sit, pugnando saepe nec umquam cedendo consumpti
magis uideantur fuisse quam uicti. principio enim Alcibiades 6
¹omnes socios deficere ab his ad Lacedaemonios coegit, sed et p. 129
ab his quoque per inuidiam insidiis adpetitus aufugit et ad
Tissafernen in Mediam concessit. cui statim accommodato in- 7
genio et apti eloquii gratia familiarior factus persuadet, ne
Lacedaemonios tam profusis opibus iuuet; eum potius istius
certaminis arbitrum spectatoremque fieri debere, integrasque
Lydiae uires aduersum uictorem reseruandas. quamobrem Tissa- 8
fernes partem classis cum aliquanta manu deduci Lacedae-

AVCTORES § 6—§ 8 *Iustin. 5, 1 § 11; 2 § 2.4.5—11.14 a quo tamen illa* § 6 in Mediam *et* § 7 Lydiae *aliena sunt*

2 auitique] *LP* aui**que (*er.* ti) *D* au*ique (*er.* i *aut* t) *R* || hanc *P* || urbē (˜ *eras.*) *P* || tissafernen] *PR* tissarfernen *L* tessarfernen *D*; *cf. 3, 1 § 6 sq.* 3 lachedemoniis (ch *in* c *corr. m. 2 R*) *PR* || -que (e *ex* ae) *R* || sumtus *PD* 5 tempestates L^a 6 gręcię *R* || asiae totiusque (e t *in ras.*) *P* 7 incursum sit] incorruissit *D* || umquam *LPR* umqua| *D* || caedendo *R* || consumti *PD* 9 socios (c *ex* t ?) *R* || deficere *in* defecêre *mut. m. rec. L* || lacedemonios *PR* || et *om. D* 10 appetitus *D* petitus *PR* || & *s. s. in R* || ad tissarfernen *LD* atissafernen *P* ad*tis|safernen (d *ex* t *al. m.*, tis *uersum excedunt sed m. 1 sunt*) *R* 11 *statim (*una litt. erasa*) *P* || accommodatum L^a adcommodato (-uda- *D*) PR^aD 12 aptii (ı *fin. expuncta*) *L* abti P^1R^a (habiti *Portensis*; attici *coni. Grubitz*) || e|loquii *in* *|eloquii *corr. al. m. R* || factis (*corr. m. 2*) *P* || persuadet**ne (*fuisse uid.* —deatne) *P* 13 lachedemonios *P* la*cedemoniis (c *al. m. ex* ch) *R* lacedaemonio *D* || profuissis *D* || opibus (i *in ras.*) *P* 14 spectatoremque] *LD* spectatorem P^1R *spectatorem P^2 || fieri (i *fin. ex* e ?) *R* || integrasquę (, *eras.*) *P* 15 aduersus R^aD || tissafernes] *PR* tissarfernes *LD* 16 aliquantamanu (ntama *in ras. et* a *s. s. erasa*) *P* || lacedaemonam] *LD* lacedemonam *PR* (la *ex* lo *uel* le *al. m. R*), *cf. ad 1, 2 § 104*

monam iubet, ne uel abundantes suffragiis alieno tuti periculo dimicarent uel in totum destituti susceptum certamen omitterent.

p. 130
16 [1]Apud Athenienses uero cum diu domestica discordia agi-
taretur, imminente periculo summa imperii ad senatum populi
uoluntate transfertur: quippe otio discordiae nutriuntur, at
ubi necessitas incubuit, postpositis priuatis causis atque odiis
2 in commune consulitur. sed hoc ipsum cum propter insitam
genti superbiam et tyrannicas libidines perniciosum foret, tan-
dem Alcibiades exul ab exercitu reuocatur et dux classis con-
3 stituitur. quo conperto principes primo Spartanis urbem pro-
dere moliti sunt; deinde, cum id frustra cogitassent, in exi-
lium sponte cesserunt. igitur Alcibiades patria liberata
4 classem in hostes dirigit. commisso proelio uictoriam Atheni-
enses capessunt. porro autem maior pars Spartani exercitus
caesa, duces quoque paene omnes interfecti et octoginta naues
captae absque his, quae in conflictu incensae demersaeque
5 perierunt. rursus bellum in terram translatum Spartanis aeque

AVCTORES § 1 Apud—transfertur *Iustin. 5, 3 § 1—5* || quippe—consulitur *ignoti auctoris sententia* § 2 *et* § 3 *Iustin. 5, 3 § 6.8.9* § 4—§ 7 *Iustin. 5, 4 § 1–7; illa* § 4 absque—perierunt *uidentur conficta esse ad Iust. 5, 4 § 8; illa* § 6 incendiis—omnia *sunt Orosiana*

1 ue* *R* || **tuti**|| *P* || *uerba* pericolo demigarent uel in totum distituti *in mg. inf. add. m. 1; eam lacunam prius in mg. dext. explere coeperat, ubi horum duo prima uerba uid. erasa esse D* 2 certam *P* 4 apud apud *P* 5 imminente] *L* inm. *PR* eminente *D* 6 ad *P*[1] 7 postpositis (*prior* po *in ras. al. m.*) *R* positis *D* || adque (e *in ras. P*) *PD* 9 pernitiosum *R* || fore; (*sic*) *P* || *tandem *R* 10 exul] *LPRD* || seuocatur *P* || dux (x *in ras.*) *P* || clas*is (*corr. m. 2*) *P* classi *D* 11 comperto *R*[b]*D* || primus partanis *D* || sparthanis *PR* 13 *liberata (l *in ras.*) *R* 15 sparthenı *P* sparthani *R* 16 LXXX *PR* 17 hisq: in conflecto incensę dimersae- *in ras. paullo angustiore m. 1 D* || his (h *in ras.*) *P* || quae *s. s. al. m. in R* 18 bellū in *in ras. m. 1 D* || sparthanis *PR*

infeliciter cessit. quibus rebus fracti Lacedaemonii petiere p. 131
pacem, nec tamen impetrare potuerunt. praeterea Syracusana 6
praesidia in Siciliam audita Carthaginiensis belli infestatione
reuocata sunt. quamobrem Alcibiades classe uictrici totam
Asiam peruagatur, bellis incendiis caedibus rapit sternitque
omnia; urbes, quae dudum a societate defecerant, capit reci-
pitque quamplurimas. sic Alcibiades magni nominis factus 7
Athenas cum admiratione et gaudio omnium uictor ingreditur.
paruo post interuallo auget uires, exercitum classemque numero 8
prouehit rursusque Asiam petit. Lacedaemonii uero Lysandrum
ducem classi belloque praeficiunt. Cyrus etiam frater Darii, 9
in locum Tissafernis Ioniae Lydiaeque praepositus, magnis eos
opibus auxiliisque confirmat. Lysander itaque Alcibiadis exer-
citum praedae intentum ac per hoc ubique dispersum ac uagum
repentino incursu opprimit, sine aliquo conflictu uincit caedit-
que fugientem. magna haec clades Atheniensibus, et multo 10
hoc atrocius uulnus, quam dudum inflixerant, susceperunt. quo
conperto Athenienses opinati sunt Alcibiaden antiquum exilii
sui dolorem isto scelere proditionis uindicare curasse, ideoque 11
in locum eius Cononem constituunt, cui residuam manum et

AVCTORES § 8—§ 11 *Iustin. 5, 5 § 1—5 exceptis* § 8 exercitum —prouehit *Orosianis*

1 fracta *L* || lachedemonii PR^1 la*cedemonii R^2 lacaedaemonii *D* 2 siracusana *D* 3 auditam *D* || karthaginiensis (i *tert. corr. ex* e *R*) *PR* 5 peruagatur (r *fin. ex* s *corr.*) *P* || caedibus] *L* caedibusque *PRDh* 6 recepitque *L* 7 nominis (n *prior ex* m *corr.*) *P* 8 gaudio (a *ex corr.*) *P* 9 classemque (-quę *R*) P^aR^a 10 rursusquae P^a || petit] paelit *P* || lachedemonii PR^1 la*cedemonii R^2 || lisandrum (d *in ras. m. 1*) *D* 11 classib· (bus *deletum m. 1*) *L* || cyrius (i *eras.*) *P* cirus *D* || frater] *LPRD* filius *corr. fh* || darii* (*erasa* s) *P* 12 tissafernis] *PR* (ssa *ex corr. m. 2 R*) tissarfernis *LD* || lidiaeque *D* 13 auxiliisquae P^a || lysan*der *R* || alchibiadis *D* alcibiades P^a 14 p*er *P* 15 repentinum *D* || aliquo conflictu] *L* conflictu aliquo *PRD* || caeditquae R^a 16 et *om. PR* 17 atrocius (us *ex* lis *corr.*) *P* || conflixerant *L* 18 comperto R^2D || alchibiaden *D* 19 p**ditionis *R*

12 summam belli committunt. qui supplere saltem numero exhaustas copias uolens, senes ac pueros legit exercitumque con-
p. 132 scripsit. sed huiusmodi manus 'moram bello non attulit: quippe
13 quod robore, non numero confici solet. itaque statim inbellis manus uel capta uel caesa est, tantaque strages occisorum illo proelio facta est, ut deletum non solum regnum, sed etiam
14 nomen Atheniensium uideretur. at illi desperatis rebus statuunt urbem peregrinis dare — ut, qui per totam Asiam paulo ante dominati sunt, nunc ex hac conluuie muros saltem libertatemque tueantur — et, quamuis uel suo iudicio ad haec tuenda etiam obiectis muris non sufficiant, iterum tamen experiri
15 nauale proelium parant. expers consilii furor dolorem uirtutem putat, quantumque meditatur ira, tantum promittit audacia.
16 itaque omnibus partim captis partim interfectis de ipsis quoque reliquiis nihil reliqui factum est. solus dux Conon superstes bello et populo, timens ciuium crudelitatem, ad Cyrum
17 regem concessit. · Euacoras autem dux Lacedaemoniorum

AVCTORES § 12 -- § 14 *Iustin. 5, 6 § 1—7 (qui tamen 6 § 5 non* urbem, *ut Oros. § 14, sed* ciuitatem, *i. e. ius ciuium)* § 15 *ignoti auctoris sententia quae fuisse septenariis conposita uidetur* § 16 *Iust. 5, 6 § 10* § 17 *et* § 18 *Iust. 5, 8 § 1 et *3*

1 saltim PR^{b}D || exautas (*sic;* h *m. 2*) P exhautas R 2 ac *in rasura* P || -que *ex* quae *corr.* PR || conscribsit P 3 adtulit PR^1 4 robore non numero] numero non robore *in ras. m. 1?* R || itaquae P^a || *ad* inbellis *in marg. al. m.* ł ībecillis R 7 ad R^1 || desperarebus (*corr. m. 2*) P 9 colluuie R^b || mu*ros (*unius litt. ras.*) P || saltim PR^b 10 -quę R^a || tue.ntur R || aad (*pr.* a *del.*) L || tuendi L^a 12 prolium (e *m. 2*) R praelium D 13 quantumquae P^a || mediatur (t *m. 2*) R || promittit] promit *scriptum fuisse si non ab Orosio at in eius fonte coniecit Curtius Wachsmuth* || audaciam L^a 14 *haec* -tis partim (m *in ras. m. 1 ex* s) interfectis—reliquiis *in inf. mg. add. m. 1 in* D - 15 reliquiis (*tertia* i *erasa*) R 16 ciuium *al. m. ex* cuum *corr.* R || cyrum] LPRD Cyprium *corr. Fabric., h; cf. PD ad 3, 1 § 7* 17 Euacoras autem] L (*nouo uersu*), PRD Euagoram. At *Fabric., h* (*cf. Ruehl p. 140 et 157*) || lachedemoniorum PR^1 la*cedemoniorum R^2

ademptis omnibus ciuitatibus nihil Atheniensibus praeter
inanem urbem reliquit; nec hoc diu, nam et ipsam urbem postea
obsidione circumdedit. agebat intrinsecus fames desolatio et
morbus obsessos, et cum post omnia miseriarum abomina- 18
menta, quae etiam dicere horror est, nihil spei praeter mortem p. 133
occurreret, pacem petiuere. 'magna hinc inter Spartanos et 17
socios deliberatio fuit: cum plurimi inquietissimam ciuitatem
sternendam solo populumque infestissimum cum ipso nomine
abolendum pronuntiarent, Spartani negauerunt se permissuros 2
uti e duobus Graeciae oculis unus erueretur; insuper etiam
pacem promiserunt, si Piraei portus ducentia in urbem muni-
mina uerterentur nauesque reliquas ultro traderent, deinde si
rectores sibi triginta lectos susciperent. huic condicioni addic- 3
tis et succumbentibus Lacedaemonii Lysandrum ad conponendas
in urbe parendi leges constituerunt. insignis hic annus et 4
expugnatione Athenarum et morte Darii Persarum regis et
exilio Dionysii Siciliae tyranni fuit. igitur triginta rectores 5
Atheniensibus ordinati 'triginta tyranni exoriuntur: qui primo p. 134

AVCTORES § 1—§ 6 *Iustin.* 5, 8 § 3—7.9—14

1 ademtis PR^aD ademtis (m *eras.*) *R* || *omnibus *P* 2 reliquid PR^a 3 agebat] *LPRD* angebat *G* (n *s. s. m. ut uid. 1*), *v*; obsessos fame urgent *Iustinus* || intrensecus L^1 || dosolatio (do *in* de *al. m. corr.*) *R* 4 morbos *R* || miseriar*um *R* || abhominamenta (h *eras.*) *R* 5 horror (h *m. 2*) *P* horror *R* 6 hinc (h *m. 2*) *P* || inter] apud *D* || sparthanos *PR* 7 ciuitatem *s. s. al. m. R* 8 populumque] populum *D* 9 sparthani *PR* || se* *R* 10 uti e] *P* utiem *D* ut e *R* || grcciae *R* || eruetur *L* euerteretur *D* 11 spacem *L* || si (i *in ras.*) *R* || pirei *LD* pyrei *PR* || *in *P* || urbe *R* || monumenta (um *ligatis*) *L* 12 uerterentur] LPR^1D euerterentur R^2v || traderentur (ur *eras.*) *P* 13 trecenta *D* xxx *PR* || condicioni] L^bP conditioni *R* condicionem L^a condicione *D* 14 lachedemonii PR^1 lacedemonii R^2D || lisandrum *D* || componendas R^2D 15 et] et *in* in *corr. m. recentissima P* 17 exilium PR^a || dionisii *R* dionisiae *D* || siciliae tyrami] tyrranni siciliae *D* || tyranni (t *in ras.*) *P* || tregenta *D* xxx *PR* 18 atheniensibus (ibus *in ras.*) *P* || tregenta *D* xxx *PR*

se tribus milibus satellitum stipant, mox etiam septingentos
6 milites uictoris exercitus lateribus suis circumponunt. caedem omnium passim futuram occiso Alcibiade auspicantur, qui
7 fugiens, in itinere clausus cubiculo, uiuus incensus est. quo interfecto quasi sublato ultore securi miseras urbis reliquias caedibus rapinisque exhauriunt. Theramenen quoque, unum ex numero suo, cui haec displicere senserunt, in exemplum
8 timoremque reliquorum trucidant. itaque omnes passim ex urbe diffugiunt, sed interdictu Lacedaemoniorum cum per totam Graeciam exulibus negaretur hospitium, omnes se Argos ac Thebas contulerunt: ubi ita hospitalitatis obsequio foti sunt, ut non solum dolorem amissae patriae lenirent, uerum etiam
9 spem recuperandae meditarentur. erat inter exules Thrasybulus, uir strenuus et generis nobilitate inter suos clarus: qui auctor
p. 135 audendi pro patria fuit. itaque castellum Fylen At|ticorum finium collecti exules capiunt multarumque ciuitatum opibus adiuti uires capessunt: quibus Lysias quoque Syracusanus orator quasi in auxilium urbis, quae esset patria communis
10 eloquentiae, quingentos milites cum stipendiis suis misit. atrox

AVCTORES § 7—§ 11 *Iustin. 5, 9 § 1—7. 9—15*

1 *post* tribus *erasae litterae similes his* ſoiſ *P* || etiam] enim *D* || septingenti *D* DCC *PR* 2 uictores P^aR^a || exerciti PR^a || caedem omnium (m om *in ras.*) *P* 3 alchibiadę *D* 4 itenere *PD* 5 ultore (ulto *ante uersum add.*) *P* || miseras] *LRD* miser^{as} (as *m. 2*) *P* miserae *h* || urbes (es *in* is *corr.*) *P* 6 exauriunt PR^aD || theramenen] *LPRD* 8 trucidant (d *ex* a *corr.*) *P* 9 lachedemoniorum PR^1 lacedemoniorum R^2D 10 greciam *RD* || ^{ad}argos (ad *s. s. a m. 1*) *R* 11 ita (a *in ras. ampl.*) *P* || hospitalitatis (is *in ras.*) *P* || obsequio (o *in ras.*) *P* 12 ut] & *R* 13 spem (e *ex* ae *corr.*) *P* || reciperandae PR^a || trasybulus *PR* trasibubus *D* 14 strenius (v *s. s. m. recentiss.*) *R* 15 audenti *D* || fylen] *L* filen *D* fyleam *PR* || anti**corum (*fuit* antiquorum) *D* 16 collectique *L* || multaque (*corr. m. 2*) *P* 17 adiuti uires] adiutiores (i *alt. er.*) *D* || capessunt (*altera* s *in ras. ex* c) *R* || lisias *D* || siracusanus *D* 18 esset^{ei} *R* || patriæ *R* 19 eloquaentiae P^a || D *PR*

id proelium fuit, sed his pro patria libertate, illis pro aliena
dominatione certantibus animorum atque causarum ipsa quoque
tulit pugna iudicium: nam uicti tyranni in urbem refugerunt
omnesque, quos ex Atheniensibus prius sibi satellites legerant,
tunc suspectos proditionis, urbis custodia remouerunt. Thrasy- 11
bulum quoque ipsum temptare corruptione ausi sunt: quod ubi
frustra speratum est, arcessitis a Lacedaemona auxiliis rursus
in bellum ruunt. ubi duo saeuissimi omnium longe tyrannorum
trucidantur. ceteros uictos et in fugam uersos Thrasybulus 12
ubi uel maxime Athenienses esse intellegit, clamore conse- p. 136
quitur, oratione retinet, precibus ligat, proponens ante oculos
eorum, quos fugere uel ad quos refugere uellent;
sibi aduersum triginta dominos, non aduersum
ciues miseros bellum esse susceptum. quin potius
omnes, qui se meminerint esse Athenienses, sequi
oportere Atheniensium libertatis ultores. itaque haec 13
adhortatio tantum apud illos ualuit, ut mox reuersi in ciui-
tatem tyrannos arce decedere atque Eleusinam emigrare

AVCTORES § 12—§ 14 *Iustin. 5, 10 § 1—4.7—11* (*illa* § 13 arce decedere atque *desunt apud Iustinum*)

1 id] it *sed eras.* *D* || proilium *D* || pro *om.* P^1R^1 pro *s. s. m. 2* *R* p *s. s. m. rec.* *P* || patria] *L* propria* (*una litt. erasa*) *P* propria *RDv* (*an scrib.* patriae *coll. P?*) || illius L^a 2 animorum atque] adque animorum *D* || adque P^aR^a 4 prius sibi] *LPR* sibi prius *Dh* 5 trasybulum *PR* transibulum *D* 6 temtare *PD* 7 est *om.* *D* || arcessitis a] ar ces siti sa (sa *eras.*) *D* || accer*sitis (ac *ex* ar *corr.*) *R* || lacedaemona] *L* lachedemona *P* lace daemonia *D* la*cedemonia (c *ex* ch *m. 2*) *R* Lacedaemone *v* 8 saeuissimae *D* 9 caeterus *D* || in *add. m. 2* *P* || trasybulus *PR* transibulus *D* 10 maxime] mae *D* || athen^{ien}ses (*corr. m. 2*) *P* || clamare *P* 11 praecibus P^a || proponis (is *eras.*) *D* 12 ad] aut *D* || refugere] fugere *P* || uellent (uel *al. m. in ras.*) *R* uellint *D* 13 treginta *D* xxx *PR* || ad^{uer}sum (*corr. m. 2*) *P* aduersus *D* 15 miminissent *D* || atheniense^s (s *m. 2*) *L* adthenienses *D* 16 liberatis *D* 17 adhora acio *D* || aput *L* || illos] *L* eos *PRDv* 18 decędere (*ˏ deletum*) *R* || adque (d *in* t *corr.*) *PR* || eleusinam (si *in ras.*) *P* || emigrare] *LPR* migrare *Dfh*

conpulerint. qui postquam in societatem urbis ciues suos, eatenus exules, receperunt, tyrannos in bellum aemulatione suscitant,
14 quibus libertas aliorum quasi ipsorum seruitus uidebatur. tunc indicta pugna cum prius quasi ad conloquium conuenirent, circumuenti insidiis ueluti pacis uictimae trucidantur: ita reuocati in unum, post inexplebiles magnorum lacrimas gaudiorum haec prima fundamina recuperatae libertatis instaurant proposita iuris iurandi contestatione, uti discordiae animositatesque praeteritae in obliuionem perpetuam atque immor-
15 tale silentium deducantur. quod pactionis genus quasi nouam uitae institutionem nouamque felicitatem status sui informantes
p. 137 amnestiam uocauerunt, id est abolitio|nem malorum. sapientissima Atheniensium, praesertim post tanta miseriarum documenta, prouisio: si quo pacto res humanae manente consensu
16 hominum ita ut ordinantur ualerent; sed adeo hoc idem placitum inter ipsa paene placiti uerba corruptum est, ut uix intercedente biennio Socrates ille clarissimus philosophorum adactus malis ueneno sibi apud eos uitam extorserit, deinde

AVCTORES § 15 *ex Cicerone Philipp. 1, 1 ut uid.* (*uid. Oros. 7, 6 § 5*); *cf. Valer. Max. 4, 1, 4* § 16 biennio *cf. Euseb. 1617* (*1616*) *f et 1618* || deinde — interuenientibus *cf. Eus. 1655*

1 conpulerint] *LR*[1] conpulerent *D* conpellerint (*sic* cõ-) *P* cõ*pulerint (cõ *signif.* com) *R*[2] 2 exulis *D* 4 conloqu[u]im *P* colloquium *R*[b] || conu[ni]erent *P* co[n]uenirent *R* 5 in insidiis *PR* 6 post] quasi *L* 8 iuris iurandi (d *ex* a *corr.*; i *fin. ex corr. m. 2*) *P* || animositatesquae (ae *in* e *corr.*) *P* 9 adque *P*[1] || inmortale *PR*[1] 10 faccionis *D* 11 ui**tae (i *cum* t *linea in rasura posita coniunxit m. 2*) *P* || -que *ex* -quae *corr. P* || infirmantis *L*[a] 12 amnesciam *D* || auolitionem *L* aboli[ti]onem *R* abolicionem *D* 13 pos[t] *R* || tanta** *P* 14 si[eet] *R* || qua *m. rec. in* quo *corr. L* || facto *D* 15 ita ut] *LPRD* ut *v* || ordina[N].tur *P* || hoc* (c *erasum*) *P* 16 placi[t]dum *P* || poenae *D* pene *R*[b] || pla[ci]ti *P* || uer[ba] *P* 17 sogratis *D* || clarissim[v]es *P* || philosoforum *PR* 18 adactos *L* || aput *P*[a]

uix quadraginta annis interuenientibus, ut alia sileam, idem
Athenienses adempta sibi penitus libertate sub Philippo Mace-
donum rege seruierint. uerumtamen sapientissimi omnium 17
Athenienses etiam suis malis satis docti concordia minimas
res crescere, discordia maximas labi, cunctaque uel bona uel
etiam mala quae foris geruntur internis esse radicata et
emissa principiis, domi abstersere odia et foris bella presserunt,
reliqueruntque posteris suis de ruina sui exemplum, de repa-
ratione consilium: si tamen ob infirmissimam humanae mentis
mutabilitatem, quod in adflictis rebus consulitur, in prosperis
seruaretur.
p. 138
[1]Isdem fere diebus bellum ciuile, immo etiam plus quam 18
ciuile, uix parricidio terminatum, apud Persas gerebatur. mor-
tuo enim rege Dario cum Artaxerxes et Cyrus filii eius de
regno ambigerent, tandem apparatibus magnis, prouinciarum
ac populorum ruinis utrimque certatum: in quo conflictu cum 2
e diuerso concurrentes sibi ambo fratres mutuo casus obiecta-
uisset, prior Artaxerxes uulneratus a fratre equi uelocitate

AVCTORES § 17 concordia—labi *Sallust. Iug. 10 § 6* cap. 18 § 1 *et* § 2 (*usque ad* potitus) *Iustin. 5, 11 § 1—3.5.8.9, sed* § 1 *haec* plus quam ciuile *Lucani 1, 1* (*unde Isidorus quoque Orig. 18, 1 § 2 et 4*), *illa* prouinciarum—certatum *Orosiana sunt*

1 XL *PR* || [i]idem (i *s. s. al. m.*) *L* 2 athemenses *D* || adeta (t *in ras.*, m *s. s. m. 2*) *P* || paenitus *PR* || phylippo *R* || macedonum] *R²D* machedonum *LPR¹* 3 seruierint *R* seruierunt *D* 4 |Etiam *incipit f. 28 L* || [m]inimas *R* 5 re* *R* || dicordia *R* || -quę *P*ª || uel bona] |bona *D* 7 praessert *in* pr*essere *corr. R* 8 quae *P*ª || sui] ac *P¹* || de reparatione] da·raparacione *D* 10 in *om. D* || afflictis (*prior* f *in ras.*) *R* 11 seruarentur *D* 12 isdem] *L* hisdem *PRD* 13 apud] *LPRD* ad *h* 14 enim] *sic* ⸎ *P* || artaxerses *P* arthaxerses *R* atraxerxes *D* || cirus *D* 15 tandem] *L* (*male refert h*) tandem magnis *PRDv* || *uerba* apparatibus magnis *omissa in marg. add. P* || prouintiarum *P*ª*R* 16 certatim *L* certatum est *R* || conflicto *L* 17 e *s. l. add. m. 1 aut 2 L* || ambo* (s *al. m.*) *R* || fratres] *sic* ·FF· *L* || casus obiectauisset] *R* casusobictauisset *D* casusubiectauisset *L* casu*obiectauisset *P* 18 artaxerses *P* artaxerses *R* || [e]quiu (iu *in ras.*) *P* equi (i *ex* e *corr.*) *R* || uelocitate* (m *eras.*) *PR*

morti exemptus euasit. Cyrus autem mox a cohorte regia
oppressus finem certamini dedit. Artaxerxes ergo et praeda
fraternae expeditionis et exercitu potitus potestatem regni
3 parricidio firmauit. sic uniuersa Asia atque Europa, partim
in se singulae, partim inter se inuicem funeribus et flagitiis
permiscebantur.
4 Ecce paruissima pagina uerbisque paucissimis quantos de tot
p. 139 prouin|ciis populis atque urbibus non magis explicui actus
operum, quam inplicui globos miseriarum. quis enim cladem
illius temporis, quis fando funera explicet aut aequare lacrimis
5 possit dolores? uerumtamen haec ipsa, quia multo interiectu
saeculorum exoleuerunt, facta sunt nobis exercitia ingeniorum
et oblectamenta fabularum. quamquam si quis intentius adhibeat animum seseque toto mentis adfectu ipsis paene causis
bellisque permisceat ac rursus uelut in arce spectaculi constitutus utrumque in suis qualitatibus tempus permetiatur, facile
dixerim eum iudicaturum, neque illa nisi irato atque auersato
Deo posse tam infeliciter perturbari ac permisceri neque ista
sic nisi propitio et miserante conponi.

AVCTORES § 4 quis enim cladem — possit dolores? *sec. Vergil. Aen. 2, 361 sq.*

1 morte (e *ex* i *corr.*) *PR* mori *D* || exemtus *PD* || cirus *D* || a cohorte] aco*horte (aco *in ras. ampl. m. 2*) *P* 2 arta*erses *LPR*ᵃ artharxerses *R*ᵇ 3 et expeditionis (et *expunctum m. rec. ut uid.*) *L* expedicione *D* || et *om. D* || pocius *D* || regi *D* 4 finiuit| (*inc. f. 28*ᵛ) *L* || adque *P*ᵃ*R*ᵃ*D* || europam *P*¹ eropa *D* 5 singulae (si *in ras.*) *P* || inter] *LPRD* in ς (*uelut GX*₂) *h* 7 -que *ex corr. add. P* || paucissimis (simis *in ras. m. 2*) *P* paucissimus *D* || quartos *P*ᵃ 8 prouinciis (ro *in ras.*; i *prima in ras.*: *fuit* e *aut* o) *P* prouintiis *R* || adque *P*ᵃ*R*ᵃ || implicui *D* 9 globos] *PRv* globus *LD* 11 posset *PR*ᵃ || quia] quę *R*ᵇ || interiectô *R* 12 sclorum *R* || exer^ci^tia *R* 13 quanquam (n *ex* m *corr.*) *R* 14 affectu *PRD* || ipsius *L*ᵃ ^in^ipsis *R* || p*ene *R*ᵇ paenae *D* 17 adque *P*ᵃ*R*ᵃ || auersato] *LP et ut uid. R*ᵇ aduersato *R*ᵃ*D* a*uersato *R2* 18 infeliciter (lici *in ras.*) *P* infiliciter (li *in ras. m. 1*) *D* 19 componi *R*ᵇ*D*

His deinde temporibus grauissimo motu terrae concussa 6
Sicilia, insuper exaestuantibus Aethnae montis ignibus fauillis-
que calidis cum detrimento plurimo agrorum uillarumque
uastata est.
Tunc etiam Atalante ciuitas, Locris adhaerens terrae conti- 7
gua, repentino maris impetu abscissa atque in insulam desolata
est. Atheniensium quoque miserabiles reliquias pestis inuasit
diuque populata est. p. 140
[1]Anno ab Vrbe condita CCCLV obsidio Veiorum decem conti- 19
nuis annis magis obsessores quam obsessos detriuit. nam
Romani repentinis saepe hostium eruptionibus comminuti,
praeterea in hibernis bella sortiri, hiemare sub pellibus,
postremo famem ac frigus in conspectu hostium perpeti coacti
sunt; urbem nouissime sine ullo digno Romanae uirtutis 2
testimonio cuniculis et clandestina obreptione ceperunt.
hanc utilem magis quam nobilem uictoriam primo dictatoris Ca- 3

AVCTORES § 6 *de Aetnae igni, non uero de terrae motu refert Eus. 1591* § 7 *African. ap. Sync. p. 489, 15 Bonn, cf. Eus. 1592*[h] (Atalante); *Afr. p. 489, 8, cf. Eus. 1587* (Athen.) cap. 19 § 1 obsidio *sqq. et* § 2 *Liuius 5, 22 § 8; 5, 1.2.7.8.13.19—22, ad initium* (decem—detriuit) *fort. adhibitus Augustinus Ciu. D. 3, 17, ad illa* § 1 hiemare sub pellibus (*cf. Liu. 5, 2 § 7*) *et* § 2 cuniculis — ceperunt *Florus 1, 12 § 8 et 9* § 3 et § 4 cui cladi *Liu. 5, 32 et 33*

1 deinde *R* 2 aethnae] *LP* ethnae *RD* || motis (n *superscr.*) *R* || ignibus (i *prior ex* in *corr.*) *P* 5 atalante] *L* athlante *PR* thlante (h *m. 1 sed fort. ex corr., ex* o ?) *D* || locis P^1R^a || adhaeres (n *superscr.*) (*corr. m. 2*) *P* || continuo *D* 6 abscisa PR^aD || adque P^aR^a || insulam (ĩ *i. e.* in *m. rec. in* in *mutatum*) *L* || *ad* desolata *in marg.* siue dissoluta *R* 9 Anno — ueiorum *litteris maiusc. R* || Anno — ueio *colore rubro P* || CCCLV (L *in ras., ex* C ?) *R* ·ccc·mo·L· quinto *L* trecentisemo · quin|quagisemo · quinto *D* || VEIORVM (I *rasura factum ex* L) *R* uerorum *D* 11 comminuti] *RD* cõmuniti *in* cõmi∗niti (*ubi* ti· *simillimum est notae* q·) *P* conminuti *L* 12 sortiri] *PRD* sortiti *Lv* || hiemare] *LPR* (i *et* re *in ras. P*) hiemari *D* || uellibus *D* 13 [h]ostium *R* || coacti sunt *in marg. add. R* 14 nouissime (e *ex* ae *corr.*) *P* 15 aestimonio *D* || clandestini *L* || obseptione *PR* || ceperunt (o *superscr.*) *P* coeperunt *R*

milli, qui eam de Veientibus patrauit, exilium, dehinc inruptio
4 Gallorum et incendium urbis insequitur. cui cladi audeat quisquam, si potest, aliquos motus huius temporis conparare: quamuis non aeque pendat praeteriti mali fabulam praesentis
5 iniuria. igitur Galli Senones duce Brenno exercitu copioso et robusto nimis cum urbem Clusini, quae nunc Tuscia dicitur, obsiderent, legatos Romanorum, qui tunc conponendae inter eos pacis gratia uenerant, in acie aduersum se uidere pu-
p. 141 gnantes: qua indignatione permoti, Clusini oppi|di obsidione
6 dimissa, totis uiribus Romam contendunt. hos ita ruentes Fabius cum exercitu consul excepit; nec tamen obstitit, immo potius hostilis ille impetus quasi aridam segetem succidit strauit et transiit. testatur hanc Fabii cladem fluuius Halia, sicut Cremera Fabiorum. non enim facile aliquis similem ruinam Romanae militiae recenseret, etiam si Roma insuper incensa

AVCTORES § 5 et § 6 *Liu. 5, 33. 35—39* (*ad* § 5 *cf. Perioch. p. 11, 5—10 Iahn*) *exceptis illis* § 5 quae nunc Tuscia dicitur *quorum auctor ignotus est* (*chorographus Orosii ?*), *et illis* § 6 Fabius cum exercitu consul *et* sicut Cremera — *nam apud Florum non dubito quin legerit Orosius* non CREMERAE foedior clades — *ex Floro 1, 13 § 7 sumptis*

EXPILATORES 6 *hinc ut uid. Florianis inseruit* Tusciae urbem *Iordanis De regn. succ. p. 227 ed. Mur.*

1 eam] eadem *L* || ueientibus (*prior* i *in ras.*) *P* uegientibus (g *ex* n *corr.*) *R* || inrupcio *D* irruptio R^b 2 cladi audeat (i au *in ras. m. 2*) *P* 3 temporis huius *v* || comparare (cō*p- *R*) R^bD 4 aequae *P* || fabula praesentis (a prae *in ras.*) *P* 5 gallis *D* 6 clusini] *sic LPRD; haud dubie Epitomam suam Liuianam male intellexit Orosius, fort. etiam inspexit h. l. chorographum, apud quem memorati fuerint sicut apud Plin. n. h. 3, 52* Clusini noui, Clusini ueteres. *Quamquam, si codici L fides* (*uid. infra*) *habenda esset, nominis potius hanc* Clusinium *formam opinatus esset* || *pro* quae *forte* Etruriae, quae *scribendum;* urbem Tusciae, quae Clusium dicitur *coniecit Cluuer Ital. ant. p. 566; uerba* quae nunc Tuscia dicitur *glossema esse censuit Moerner p. 108* || nun^c (c *m. 2*) *L* || thuscia *L* 7 obsederent PR^aD || cō*ponende (con *in* cō *corr.*) *R* omponende *D* 8 acie (e *ex* ae *corr.*) *P* aciae *D* || aduersum (adsūsū *sed* s *priore deleta R*) se *omissa in marg. add.* P^2R || se uidere] sae indire *D* 9 clusini] *PRDv* clusinii *L; cf. supra* 10 totius (*sed* u *exp. m. 1 aut 2*) *L* || *ita (s *eras.*) *P* || ruentus P^a 11 fabi*us (*er.* b) *D* || tamen] tunc R^a 12 quamsi (m *deleta*) *P* 13 halia] LP^1R^1 hallia P^2 (*uel fort.* P^3) R^2D, Alia *uel* Allia *v; cf. 3, 3 § 5* 14 chremera *L* 15 militiae (m *ex* In *corr.*) *P*

non esset. patentem Galli urbem penetrant, trucidant rigentes 7
simulacrorum modo in suis sedilibus senatores eosque incendio
domorum crematos lapsu culminum suorum sepeliunt. uni- 8
uersam reliquam iuuentutem, quam constat uix mille hominum
tunc fuisse, in arce Capitolini montis latentem obsidione con-
cludunt, ibique infelices reliquias fame peste desperatione for-
midine terunt subigunt uendunt: nam mille libris auri dis- 9
cessionis pretium paciscuntur, non quo apud Gallos Roma
parui nominis fuerit, sed quo illam sic iam ante detriuerint,
ut amplius tunc ualere non posset. exeuntibus Gallis reman- 10
serat in illo quondam Vrbis ambitu informium ruinarum ob-
scena congeries, et undique per impedita errantium et inter
sua ignotorum offensae uocis imago respondens trepidos suspen-
debat auditus. horror quatiebat animos, silentia ipsa terrebant: 11
siquidem materia pauoris est raritas in spatiosis. hinc illis p. 142
mutare sedes, aliud incolere oppidum, altero etiam censeri
nomine cogitatum placitum atque temptatum est.

AVCTORES § 7—§ 9 *Liu. 5, 40—44. 48, insertis* § 8 iuuentutem—fuisse *ex Floro 1, 13 § 13* § 10 offensae—respondens *sec. Vergil. Georg. 4, 50* § 11 horror—terrebant *sec. Vergil. Aen. 2, 755* § 11 hinc illis—temptatum est *Liu. 5, 49 sqq.*

EXPILATORES 7 *haec* mille librarum *Eutropianis inseruit Paulus p. 18, 11 Eyss.*

2 simulagrorum (ru *in ras.*, m *add. ex corr. m. 1*) *D* || modū P^2 || sedilibus] *LPR* (IB · *euanidae in L*) sedibus *Dv* aedibus *ed. Col. 1542* || eosquae *P* 3 labsub *P* lapsu* *R* || sepelliunt LP^aR^a 5 capitulini *D* || latentem] *LPR* latitantem *Dv* 6 reliquies R^a 7 subiugant *PR* 8 praetium LP^aR^a || quo] *LPRD* quod *h* || gallorū (*corr. m. 2*) *P* gallos** (s *in ras. al. m.*) *R* 9 quo] *LPRD* quod *fh* 12 congerie se|cundi·que *D* || per impedita] *LD* per indita (pe *m. 2*) *P* per inpedita *R* per *om. fh* || erantium *P* 13 ignoto P^1 15 raritas in spatiosis] LP^b (paritas in sp. P^a) R^aD, *item* $G H K M V_2 N E f s$ raritas uocis in spatiosis (uocis *s. s. R*) R^b, *TZ* raritas ipsa uocis $O O_1$, *ed. Col. 1542* raritas ipsa uocis in spatiosis *h* 17 adque P^aR^a || temtatum *P* timtatum *D*

12 En tempora, quorum conparatione praesentia ponderantur;
en, de quibus recordatio suspirat; en, quae incutiunt de electa
13 uel potius de neglecta religione paenitentiam. reuera pares
sunt et conferuntur inter se hae duae captiuitates: illa sex
mensibus desaeuiens et tribus diebus ista transcurrens; Galli
exstincto populo Vrbe deleta ipsum quoque Romae nomen in
extremis cineribus persequentes et Gothi relicta intentione
praedandi ad confugia salutis, hoc est sanctorum locorum,
agmina ignara cogentes; ibi uix quemquam inuentum senatorem, qui uel absens euaserit, hic uix quemquam requiri,
14 qui forte ut latens perierit. recte sane conpararim, hunc fuisse
ibi seruatorum numerum, qui hic fuerit perditorum. plane,
p. 143 quod re proditur, et fatendum est: in hac clade praesenti
plus Deum saeuisse, homines minus, cum, peragendo ipse
15 quod illi non inpleuissent, cur eos miserit demonstrauit. quippe
cum supra humanas uires esset, incendere aeneas trabes et
subruere magnarum moles structurarum, ictu fulminum forum

AVCTORES § 13 *uidetur adhibitus esse Augustinus Ciu. D. 3, 29 et 31; 1, 1 et 7* § 13 sex mensibus] *Florus 1, 13 § 15; cf. Oros. 7, 39 § 17:* continuo paene anni spatio || tribus diebus *cf. Oros. 7, 39 § 15* || Gothi—cogentes *cf. Oros. 7, 39* § 15 ictu fulminum—euertit *cf. Oros. 7, 39 § 18*

haec 1 En *usque ad* 5 tra- *itemque praecedentium aliquot litteras in L rec. manus redintegrauit; quae m. 1 scripsit detrita quidem sunt sed adhuc cernuntur* en] enim *D* || comparatione (-ci- *D*) *R*[b]*D* 2 en *om. m. 1*, ē *s. s. fort. m. 2 P* enim *D* || de quibus] *L* quibus *PRDv* || en] enim *D* || q; (us *superscr.*) *R* || electa] elicta *D* 3 neclecta *D* || paenitentiam] *RD* paenitetiam (t *altera in ras.*) *P* paenitentem *L* || pare* *P* 4 conseruntur *L* || hae* (c *eras.*) *R* 5 desouiens *L* 6 extincto *LPRD* (tin *in ras. P*, to *in ras. m. 1 D*) 7 goth[i] *R* 9 cogentis (gen *in ras. m. 1*) *D* || ibi uix] ubi *L* || inuentum (n *altera in ras.*) *P* 11 conpararim] *L* conparari *PR* (n *in* m *corr. R*) comparari *D* 12 fuerit] fuit *L* 13 et fatendum *LPRD* fatendum *h* 14 ipse **** quod (*4 litt. eras.*) *R* ipsi quod *D* 15 illi [gothi] *R* || pleuissent *D* 16 sup *R* || aeneam (*corr. m. 2*) *P* 17 ictus *L*

cum imaginibus uanis, quae superstitione miserabili uel Deum uel hominem mentiuntur, abiectum est: horumque omnium abominamentorum, quod inmissa per hostem flamma non adiit, missus e caelo ignis euertit.

Et quoniam uber dicendi materia est, quae nequaquam hoc 16
concludi libro potest, hic praesentis uoluminis finis sit, ut in subsequentibus cetera persequamur.

1 quæ *ex* q; *corr.* *R* || superstitionẽ *D* 3 ab*ominamentorum (h *eras.*) *R* || quod inmissa] *LP*[2]*D* (imm. *D*) quia imissa (*sic*) *P*[1] quędimissa *R* || [h]ostem *R* || [a]diit *P* audiit *D* 4 e] æ *P*[a] 7 cętera (, *eras.*) *R* || persequamur] *PRD* subsequamur (per *m. 1*[b]) *L* prosequamur *v*

PAVLI OROSII | LIB· II· EXPLC·| INC· LIB· III·| VTERE FELIX (*u. 1 et 3 rubris, u. 2 et 4 nigris litt.*) *L* expl: *P*[a], *sequuntur:* EXPLICIT ADVERSVM paganos (paganos *insertum minusculis*) PAVLI HOROSII LIBER SECVNDVS INCIPIT ADVERSVM PAGANOS LIBER TERTIVS *P*[1] EXPLIC ADVERSV PAGANOS · PAVLI HOROSII · LIB SECVNDVS INCIPIT LIBER TERTIVS *R*

EXPLICIT · LIBER · II · (*litt. nigr.*) | INCIPIT : LIBER · TERCIVS (*litt. rubris*) *D*

p. 144

PAVLI OROSII
HISTORIARVM ADVERSVM PAGANOS
LIBER TERTIVS.

PRAEF. Et superiore iam libro contestatus sum et nunc necessarie repeto secundum praeceptum tuum de anteactis conflictationibus saeculi: nec omnia nec per omnia posse quae gesta et sicut gesta sunt explicari, quoniam magna atque innumera copiosissime et a plurimis scripta sunt, scriptores autem etsi non easdem causas, easdem tamen res habuere propositas:
2 quippe cum illi bella, nos bellorum miserias euoluamus. praeterea ex hac ipsa de qua queror abundantia angustia oritur mihi et concludit me sollicitudo nodosior. si enim aliqua
p. 145 studio breuitatis omitto, putabuntur aut mihi nunc de|fuisse aut in illo tunc tempore non fuisse; si uero significare cuncta nec exprimere studens conpendiosa breuitate succingo, obscura faciam et ita apud plerosque erunt dicta, ut nec dicta uide-

AVCTORES § 1 superiore . . libro *Orosius 1 praef. § 9 sq. et 1, 1 § 14 sq.* § 2 breuitate — obscura (*cf. § 3*) *similia apud Horat. A. poet. 26 et Quintilian. Inst. or. 8, 3 § 82*

1 necessariae P*R*D 4 innumera (in *in ras. ampliore*) P 5 copiosis**sime P copiossime D || plurimis (mis *ex* bus *corr.*) P || sunt] ẽes (es *al. m. add.*; sunt *s. s.*) R || scribtores L 7 miserias (*priore* i *in ras.* R) bellorum PR 8 ex] et ex P ex (et *al. m.*) R || de qua *in ras. et corr. m. 2* P || quaeror L queror *sed* e *in ras.* PR || abundantiam L habundantia P*R*D || oritur (r *prior ex corr. litterae procerae*) P 10 **defuisse P 11 illo tunc] illo|tum D || tunc *s. s. in* R 12 nec expimere (nec e *in ras. m. 1*; r *s. s.*) R || compendiosa R[b] 13 erunt dicta] erunt dubia P erunt dicta dubi*a (*erasa* t) R || uideantur (uid *in ras.; fuit* p . .) P

antur: maxime cum e contrario nos uim rerum, non imaginem 3 commendare curemus; breuitas autem atque obscuritas, immo ut est semper obscura breuitas, etsi cognoscendi imaginem praefert, aufert tamen intellegendi uigorem. sed ego cum utrumque uitandum sciam, utrumque faciam ut quocumque modo alterutra temperentur, si nec multa praetermissa nec multum constricta uideantur.

[1]Anno ab Vrbe condita CCCLXIIII, quem annum sicut gra- p. 146 1
uissimum propter ignotam sibi captiuitatem Roma persensit ita magnificum propter insolitam pacem Graecia habuit, eo siquidem tempore, quo Galli Romam captam incensamque tenuerunt ac uendiderunt, Artaxerxes rex Persarum discedere ab armis et quiescere in pace uniuersam Graeciam per legatos praecepit, denuntians contradictorem pacis bello inpetendum. quem ita 2 iubentem potuissent utique Graeci tam constanter contemnere, quam fortiter saepe uicerunt, nisi porrectam undecumque occa-

AVCTORES § 1 a. ab u. cond. CCCLXIIII *annus Varronianus desumptus fort. ex Eutropio 2, 1; cf. Eus. 1626* || annum sicut—uendiderunt *Iustin. 6, 6 § 5* || Artaxerxes — inpetendum *Iustin. 6, 6 § 1; cf. Oros. § 25*

1 e *om. D* 2 autem *om. P*[1]*D* 3 cognusdi (cen *m. 1*) *D* 4 autfert *L* aufert (fert *in ras.*) *P* aufert* *R* auferi *D* || tam̄ *in ras. P* 5 utrimque uit. sc. utrumque, *ed. 1542* || utrim quae *D* || uidan dos ciam (n *statim ex* s) *D* || uitando *L* || utrumque faciam] *LPRD* faciam *h* || quocumquae *D* 6 al*terutra*** *ex* aliterutraque *corr. P* || si nec] *LPRD* nec *ed. 1510, h* (*non opus est corrigere* scilicet nec) || multa] *****multa*** (a *in ras.*) *P* multã *R* 7 multū (u *altera col. obscuriore*) *R* || uidentur *D* 8 CCCLXIIII] *PR* ·ccc·mo·lx·mo quarto *L* trecentisemo sexaginsemo quarto *D* 9 propter (o *ex* ae *corr.*) *L* *sic* pp *P* per* (*in marg.:* ppt̃) *R* || ignotam (tam *in ras. ampliore*) *P* (ignoratam ς *uelut TX*₂) || [per]sensit (per *m. 1 ut uid.*) *L* 10 grecia *RD* 11 quod *D* || cap*tam (*fuit* i *in ras.*) *P* 12 uendederunt *P*[a] || artarxerxes *R* artarxerses *LP* 13 greciam *RD* || praecipit *D* 14 bellō (ṽ *a m. 2*) *P* 15 iuuentem *L*[1] || greci *R* || contempnere *PR*[a] 16 occassionem (s *prior erasa*) *PR*

sionem quam auide desiderauerant, tam libenter hausissent —
3 ostenderunt enim, quam aegre et misere illa eatenus gesserint,
quae tam facile indigna etiam condicione posuerunt: nam quid
tam indignum liberis et fortibus uiris, quam longe remoti,
saepe uicti, adhuc hostis et deinde minitantis imperio arma
deponere pacique seruire? — si non in ipso tantum adnuntiatae
p. 147 pacis sono per ǀcorda cunctorum aegra belli tabuisset intentio
et post diuturnas laborum uigilias oscitantes ac stupefactos
quies inopina laxasset, priusquam ipsam quietem uoluntas
4 pacta conponeret. unde autem tanta fatigatio omnium per
totam Graeciam populorum corda corporaque oppresserit, quae
efferos animos ignoto adquiescere otio tam facile persuasit,
quam breuissime ostendam.

5 Lacedaemonii, utpote homines et Graeci homines, quo plura
habebant, eo ampliora cupientes, postquam Atheniensium potiti
6 sunt, uniuersam Asiam spe dominationis hauserunt. itaque

AVCTORES § 4 fatigatio *cf. Iustin. 6, 6 § 4* § 5 et § 6 *Iustin. 6, 1 § 1.2*

1 qauidesiderauerunt *P*[1] quā uide *D* || [h]ausissent (h *m. 2*) *P* *au*issent (*eras.* h *et* s *ut uid.;* d *al. m.; in marg.* hausissent *manu coaeua*) *R* 2 et misere] *LPR* (et *in ras. P*) et mesere *D* admisere *T* (d *ex* c *corr.*), X_2*Z fh* || illa] *LRD* illa*** *P* illa quae *T*X_2*Zfh* || gesserint] *LPRD*, gesserunt ς (*T*X_2) *Zfh* 3 conditione *R* || posuerunt] *LP*[1]*RD* deposuerunt *P*[2] (ς *uelut T*) *ed. Par. 1510 fh*
5 sęp*e *R* sepe *P* || [h]ostis *R* || minitantis] *D* minitantės *L* .....| *antis (*uersus extrema ut passim euanuerunt: fuisse* minitantis *potest;* minantis, mi *ante uersum et* n *in ras. positis, m. 2*) *P* minantis *R*
6 defonere *D* || in ipso] *L* ipso *PRDv* || tantum] tm̃ *P* tam̃ *R*
7 intentii *D* 9 nopina *D* inopinata *PR* 10 pera[cta] (cta *al. m.*) *R* pacta *D* || conponerit *D* cõ*poneret (con *in* cõ *mut.*) *R*
11 greciam *R* || oppresserit (it *ex* at *corr.*) *P* 12 *otio *PR*
14 lacedemonii *R* || utpote (o *ex* u *corr.*) *PR* || greci *RD* || quo] qui *D* 15 hab[b]eant *P* || eo ampliora] *RDv*, *Iustini codices* eo plura *L* ampliora *P* 16 asiam] *LD*, *cf. § 6 et 3, 2 § 13* gręciam (*in marg.* asiam) *P* greciam [et] asiam *R* || spem (m *eras.*) *P* || auxerunt *L R* (x *in ras. R*) auserunt *P*[1]*D*

toto Orienti bellum mouentes Hircyliden ducem in hanc mili-
tiam legunt. qui cum sibi aduersus duos potentissimos Arta-
xerxis Persarum regis praefectos Farnabazum et Tissafernen
pugnandum uideret, prouiso ad tempus consilio, ut pondus
geminae congressionis eluderet, unum denuntiato bello adpetit,
alterum pacta pace suspendit. Farnabazus Tissafernen apud 7
Artaxerxen, communem tunc regem, defert ut proditorem,
praesertim qui cum hoste belli tempore de foederis condicione
pepigisset; hortaturque regem, ut in locum eius Cononem p. 148
Atheniensem uirum, qui tunc forte apud Cyprum exulabat,
ducem nauali bello constituat. acceptis igitur quingentis ar-
genti talentis Conon per Farnabazum euocatur classique prae-
ficitur. quibus conpertis Lacedaemonii et ipsi auxilia naualis 8
belli a rege Aegypti Hercynione per legatos petunt, a quo

AVCTORES § 7 *Iustin. 6, 1 § 4—7.9* § 8—§ 11 *Iustin. 6, 2 § 1.2.4—7.9.10.12.16.17 exceptis* § 9 qui acerbissimis—obliti *et* § 11 domesticis—seruitutis *Orosianis*

1 toto] *LPRD* toti *v* || oriente (te *in* ti *corr.*) *P* || bellum mouentes] bello *D* || hircyliden] *P* (n *ex* m *corr.*) hyrciliden *L* hyrcyliden *R* hirciliden *D*, Dercyllidam *fh; cf. Gutschmid, Iahrb. f. Phil. Suppl. 2 p. 192* || in *om. L* 2 legant *P* || doos *P* || artarxerxis *L* artarxersis *PR* artaxersis *D* 3 praefectus *LR*ᵃ*D* prefectos *P* || farnabuzum *LPD* (z *in ras. P*) farnabuzam *R* || tissafernen] *D* tissafernen *L* tisafernem (m *in* n corr.) *P* tisafernen *R* 5 adpetit] *PR*ᵃ appetit *R*ᵇ*D* adpetiit *L* 6 suspendit (i *in ras.*) *P* || farnabazus] *P* (z *in ras.*) farnabuzas (s *in ras. al. m.*) *R* farnabuzus *LD* || tissafernen] *D* tissifernen *L* tisafernem (m *in* n *corr.*) *P* tisafernen (ti *in ras. al. m.*) *R* || aput (t *in* d *corr.*) *P* 7 artaxerxen] *LD* artarxersen *PR* || commonem *P* || deffert (*priore* f *del.*) *PR* difret *D* || prodictorem *D* 8 cum cum hosti *D* || conditione *R* 9 pepigisset *in ras. P* pepigissent *L* || ut] uti (i *fort. m. 1*) *L* || loco *P*ᵃ 10 athemensem *D* || aput *P* || cyrum (*corr. m. 2*) *P* cirum *D; cf. ad 2, 16 § 16* 12 farnabuzam *R* farnabum (zu *m. 2*) *L* farnabuzum (z *in ras. P*) *PD* 13 compertis *R*ᵇ*D* || lacedemonii (i *s. s. al. m.*) *R* 14 aegipti *P* || hercynione (qui *m. 2*) *P* herquinone *R* hercinione (in *ex* n *ut uid.*) *D*

centum instructas triremes et sescenta milia modium frumenti
acceperunt; a sociis etiam undique magna contraxere subsidia.
9 cui militiae consensu omnium Agesilaum ducem decreuerunt,
uirum pede claudum, sed qui in difficillimo rerum statu mal-
lent sibi regem claudicare quam regnum. raro umquam ita
pares omni industria duces in unum coiere bellum, qui acer-
bissimis inuicem proeliis fatigati et multo sanguine obliti
10 uelut inuicti ab alterutro recesserunt. igitur Conon accepto
iterum per se ipsum a Rege Magno stipendio reuersus ad
classem inuadit hostiles agros, turres castella ceteraque praesi-
dia expugnat et ueluti effusa tempestas quacumque incubuit
11 cuncta prosternit. Lacedaemonii uero domesticis malis circum-
uenti externis inhiare desistunt abiciuntque spem dominationis
p. 149 inminente periculo seruitutis; Agesilaum, quem cum exercitu
12 in Asiam mi|serant, ad subsidium patriae reuocant. interea

AVCTORES § 10 effusa tempestas q. incubuit *sec. Vergil. Aen. 7, 222 sq. et Georg. 2, 310 sq.* § 12—14 et § 15 magnitudinem *et* namque *Iustin. 6, 3 § 1.8.4—6.9.10*

1 centum *s. lin. add. m. 2 P* || triremis *L* tri***eres (*fort. eras.* m; *in marg.* tri[re]mes *m. 1*) *R* || sescenta] *L* sexcenta *D* DC·ta *P* ·DC·* *R* || m[il]· *P* m̄ *R* || modium frumenti acceperunt] *D* frumenti modiorum acceperunt (or *del. m. 1*) *L* modium frumenti *P*[1] modiorum frumenti acceperunt *P*[2] modium (*in* modiorum *corr.*) acceperunt frumenti *R* 2 sociis *in ras. m. 1? R* || magna* (m *eras.*) *P* || contraxerxe (*altero* x *eraso*) *L* || subsidia* (m *eras.*) *P* 3 cui] cum *D* || agesilaum (i *ex* e *corr.*, um *in ras.*) *P* 4 difficili[l] morerum *R* || statum| *in* statu *corr. L* statu *om. D* 5 q *P*[1] q[ua]̃ *P*[2] || umq̧ (*sed* q̧ *in* q[ua]̃ *mut. P*) *PR* 6 coi**ere (i *in ras. al. m.*) *R* coire *L* cohebere *P*[1] co*epere P[2] || aceruissimis *P* 7 p̃liis *P* || mo̊lto *P* uelut (t *ex* d *corr.*) *PR* ueluti *D* 8 con[on] (on *s. s. al. m.*) *R* 9 per] *RD* a[per] (a *del.*) *L* pre *P*[1] p** *P*[2] || magno (a *in ras.*) *P* || stipendium *L* 10 clasem *P*[a] || hostilis *L* 11 effussa (*priore* s *del.*) *P* || quecumquae *D* 12 lacedemonii *PR* lacedemoniáe *D* || uero *al. m. s. s. R* 14 ageselaum *P* (um *in ras.*), *R* (se *in* si *corr.*), agesilaum autem *ed. 1510 sh* || cum *s. lin. add. L* cum** *R* 15 assiam (*priore* s *del.*) *PR* asia *D* || patrie *P*[1] patrię *P*[2]

Pisander, dux apud Spartam per Agesilaum regem relictus, maximam munitissimamque tunc classem instruxerat, motus aemulatione uirtutis Agesilai, ut, illo pedestrem expeditionem agitante, ipse quoque nauali discursu oram maritimam perua-
garetur. Conon uero suscepto negotio duplicem curam inpende- 13
bat debens sociis sollicitudinem, patriae fidem, ut huic exhiberet naturam, illis praeberet industriam: in hoc propensior ciuibus, quod quieti libertatique eorum alieni sanguinis discrimen inpenderet et pugnaret aduersus insolentissimos hostes
periculo regis, praemio patriae. conserunt itaque nauale cer- 14
tamen Persae Conone, Spartani Pisandro duce; milites remiges ipsique ductores uno pariter in mutuam caedem ardore
rapiuntur. magnitudinem atque atrocitatem belli 'istius incli- 15
natus ex hoc semper in posterum Lacedaemoniorum status p. 150

1 pisander] *L ed. 1542 in mg., Fabr., h* pissander *P* pinsander (*corr. al. m.*) *R* lisandar *D* lisander *K* pysander *G*[1] *s. s.* alibi · lysander *G*[3] Lysander *ed. 1510 et* (*in textu*) *1542* || apud (pud *in ras. ampl.*) *P* || agesilaum (i *ex* e *corr.*) *P* 2 minutissimamque (minu *in* muni *corr. m. 2*) *PR* || clasem *P* 3 aemulatione] *LPR* (aemula *in ras. P, in marg.* ł admiratione *m. 1 R*) aemulationis *D* || ag[si]elai *P* 4 agitamte *P*[a] || ora *PR* || maritima *PR* 5 suscepto] *PRD* susceptum *Lh* || negotio] *PR* negucio *D* negotium *Lh* || duplicem] *PRD* duplici *Lh* || curam] *PRD* cura *Lh* || inpendebat] *LPRD* intendebat *h ex coni. ut 4, 23 § 9* 6 sociis (cii *in ras.*) *P* sotiis *R* || solicitudinem *P*[a] || ex[h]iberet *P* 7 ac[i]llis *P* 8 quod] q[uod] *P* || liber[t]atque *P* 9 et *om. LD* || aduersum *D* || insoli[enti]tissimos (*corr. m. 2*) *P* 10 premio *P* || con***serunt (*in ras.* ser *fuit*) *P* 11 persi (i *in ras.*) *P* || et spartani *P* **spartani *R* || pissandro *PRD* [ly]pysandro (*corr. m. 2*[b]) *G* lysandro *Patauinus s. XI, ed. 1510 et 1542* 12 mŏtuam (*in marg.* pacē) *P*) || cedem *P* 13 magnitudine *PR, edd. 1510 . 1542 Fabr.* || atrocitate *PR, edd. 1510 . 1542 Fabr.* || ipsius *D* 14 lacedemoniorum *PRD*

prodit: namque ex illo fluere ac sublapsa retro referri Spar-
tanorum spes uisa, donec adsurgendo aegre ac misere reci-
16 dendo confecta et potestate careret et nomine. Atheniensibus
uero haec eadem pugna initium recuperandae potentiae sicut
Lacedaemoniis amittendae fuit. primi igitur Thebani, auxilio
Atheniensium fulti, superiore clade saucios ac trepidos adgre-
diuntur, multa animati fiducia propter uirtutem atque indus-
triam Epaminondae ducis sui, cum quo sibi facile obtinere
17 posse imperium totius Graeciae uidebantur. fit itaque terrestre
proelium, Thebanis minimo negotio uincentibus. uincitur enim
etiam hoc conflictu Lysander et occiditur; Pausanias quoque
p. 151 dux alter Lacedae|moniorum insimulatus proditioni sin exilium
18 truditur; Thebani autem uictoria potiti, collecta uniuersi exer-
citus manu, Spartam contendunt, putantes se uacuam prae-

AVCTORES § 15 ex illo — spes *sec. Vergil. Aen. 2, 169 sq.* § 16—§ 20 *Iustin. 6, 4 § 1—9. 11—13 exceptis inprimis* § 19 periculo—inpulsi *et* inexercitati—qualicumque, § 20 Thebanos—adgreditur *Orosianis*

1 prodit namque] *LD* prona**namque (*in ras. exceptis* amque) *P item addito* est *post* semper *ed. 1510* proruit|prona Namque (prona *add. ante uers. m. multo posterior*) *R*, (*item ed. 1542;* proruit. Namque *Fabr.*) || retro sublapsa *Fabr. h* (*uidelicet ex Vergilio*) || refferri (*priore* f *del.*) *P* ferri *L* || spartanorum spes] *LPRD* (sparthanorum *PR*) spes Spart. *v* 2 uisa est *R* || adsurgendo aegre ac (o aegre a *in ras.*) *P* adsurgendu,megro (*uirgula, inserta et* megro *statim in* aegre *corr.*) *D* || recedendo *P*ᵃ*R*ᵃ reccidendo *LD* 4 uero *s. lin. add. m. fort. 1 L* || haec] *sic* h' *P* h̄ *R* || initium (in *ex* m *corr.*) *P* || recuperandę (ę *ex* e *corr.*) *P* 5 lacedemoniis *PR* || amittendę (ę *ex* e *corr.*) *P* || primum *PR* || auxilio* (*1 litt. eras.*) *P* 6 athenensium *P* || clade (c *in ras.*) *P* || sacios (u *s. lin.*) *R* || adgrediuntur (ad *in* ag *corr.*) *R* 7 adque *LR*ᵃ ad *D* 8 epominonde *L* epaminonde *D* epaminundae (epa *in* ępa *corr. m. 2*) *P* aphaminunde *R* || d*ucis (a *eras. ?*) *R* || sui *om. m. 1 P* || q; (uo *s. lin.*) *R* || obtenere *P* 9 greciae *R* creciae *D* 10 pręlium *P* || enim etiam] *LD* etiam *PRfh* 11 hcc̄flictu *in* hoc flictu (con *s. lin.*) *corr. m. 2 P* || lisander (li *in ras.*) *P* pisander (p *non sine ras.*) *R* 12 lacedemoniorum *R* || insimulatus (tus *in ras.*) *P* || proditionis**** (nis *in ras.*) *P* 13 traditur (a *s. lin.*) *L* || autem] aū *in ras. m. 2 P, m. 1 R* || uictoria (u *in ras.*) *P* || collecta (*alt.* l *ex* b *ut uid.*) *D* 14 sparthani *PR* || potantes *L* || sese (*alterum* se *del. m. 1*) *P*

sidio ciuitatem nullo intraturos negotio, cuius iam omnes paene
copias cum ipso rege delessent atque ab omnibus sociis desti-
tutos uiderent. Lacedaemonii periculo ciuitatis inpulsi habito 19
inexercitati militis qualicumque dilectu obuiam hosti proce-
dunt. sed uictis semel aduersum uictores obsistendi nec uir-
tus nec animus erat. cum igitur caedes tantum unius paene 20
partis ageretur, repente rex Agesilaus arcessitus ex Asia in-
prouisus bello superuenit; Thebanos iam successu duplicis
uictoriae laetiores segnioresque adgreditur nec difficile superat,
maxime cum adhuc apud ipsum paene integrae uires
haberentur. ipse tamen Agesilaus grauiter uulneratur.
at uero Athenienses cum conperissent insperata Lacedaemonios 21
uictoria subleuatos, pristinae seruitutis, de qua tunc respirare
uix coeperant, trepidi metu exercitum contrahunt eumque Boeo-
tiis in auxilium adiungunt, commissum Iphicrati duci, qui adu-
lescens admodum, uixdum annos uiginti natus, infirmitatem
aetatis maturitate animi muniebat. Conon quoque, uir quidem 22

AVCTORES § 21—§ 24 *Iustin. 6, 5 § 1—4.6—10*

1 ciuitatem (ciu *in ras. 1*) *D* || intraturos] intramuros (*uidelicet* ~ *i. e.* m *et* r *confusis*) *L* || omnes] cum omnes *P* || paenae *D* pene *R* 3 lacedemonii *PRD* || habitu *L* ʰabeto (e *in* i *corr.*) *P* 4 inexercitati] $P^b R$ inexercitato *L* inexercitatu *D* inexercitate P^a || qualicumque *LPR* (u *prior in ras. in P*) qualecumque *D* || delectu (-to *D*) $R^b D$ 6 tantum unius] *Lh* unius tantum *PRD* || pene *R* 7 ageselaus P^a || accersitus (accer *in ras.*) *P* arcersitus *R* || assia PR^a || inprouisos *D* 8 iã* (~ *al. m.*) *R* || duplici *L* 9 laciores *D* || segnioresquæ R^a || aggreditur R^b 10 p*ene *R* penae *PR* || intoegrae *P* 11 ageselaus P^a || ad $R^a D$ 12 athenenses *P* athenen sis *D* || cõm *P* || comperissent $LR^b D$ || ˡᵃᶜᵉd*emonios (*eras.* a) *R* 13 tc̃ (*i. e.* tunc) *in ras. P* 14 cae|***perant *P* ceperant *R* ceperant memores *D* || exercitum (m *in ras. ampliore*) *P* || contraunt *P* || boeotiis *in ras. P* boe*tiis (*eras.* o) *R* berociis *D* 15 auxiliom P^a || madiungunt *D* || commisum P^a || ificrati *LPR* || *post* duci *uacat uersus dim. spatium; proximus olim sic incepit:* Miricratis ducis; *sed* M *erasa est, reliqua deleta lineis P* || adolescens (-isc- *D*) *PD* || xx *PR* 17 animae *D* || muebat P^a || quidem *in marg. add. m. 2 P*

Atheniensis, dux autem Persici exercitus, audito Agesilai
reditu ad populandos Lacedaemoniorum agros reuertitur. ita
Spartani, strepitu circumsonantium undique hostium clausi
atque exterriti, ultima propemodum desperatione tabuerunt.
23 sed Conon post|quam uasta hostilis soli populatione satiatus
p. 152 est, Athenas pergit, in maximo gaudio ciuium ipse tristis,
quippe cum uideret urbem populo quondam cultuque ornatissimam, nunc miserabili ruinarum ac desolationis squalore
24 confectam. itaque magnum pietatis miserationisque monumentum in reparatione eius operatus est. namque eam a Lacedaemoniis exinanitam Lacedaemoniorum praedis repleuit, Persis incendentibus concrematam Persis aedificantibus reformauit.
25 interea Artaxerxes rex Persarum, sicut principio dictum est, uniuersis Graeciae populis per legatos, ut ab armis discederent et paci adquiescerent, imperauit: non quia misericorditer fessis consuleret, sed ne se in Aegypto bellis occupato aliqua in regnum suum temptaretur inruptio.
2 Cunctis igitur Graecis optatissima quiete resolutis domesticoque otio torpentibus Lacedaemonii, inquieti magis quam strenui

AVCTORES § 25 *Iustin. 6, 6 § 1—4* || principio] *supra § 1*

1 athe^n^siensis *R* || persici (c *statim ex* s) *D* || exerci|tus.audo.agesilai (erci *ex corr. add. m. 1,* tus.audo.a *in ras. m. 1*) *D* || exercitos *P* || ageselai (se *in ras. P*) *PR* 2 lacedemoniorum *PR* 3 sparthani *PR* || circumsona^n^tium (sona^n^ *in ras. m. 2*) *P* || ^h^ostium *P* || clausit *L* 4 desperatio^ne^ *P* 5 postquã (quã *in ras. angust.*) *P* 6 athen^i^s (*corr. al. m.*) *R* || ipse *s. s. in P* 7 or**natissimam *P* (ordinatissimam *T*) ornatissumam (u *in* i corr.) *R* 9 monumentum (u *priore in* i *corr.*) *R* 10 reparationem (ra *s. s. R*) *PR* || lacedemoni^i^s *R* lacedemoniis *D* 11 lacedemoniorum *RD* || prę**dis (s *in ras. paullo ampliore*) *P* (praesidiis ς *uelut E*) 13 artarxerxes *L* artarxerses *PR* || princ^pi^o *P* ^in^ principio *R* 14 uniuersi^s^ (s *m. 2*) *L* || greciae *R* || disce*derent *P* 15 pa^u^ci (u *m. 1*) *D* pati *R* || quia] *LPRD* (q^uia^ *sed* uia *add. m. 2 P*) quod *v* || fes^s^is *P* 16 aegipto *P* 17 temtaretur *D* || irruptio *R*^b^ 18 grecis *R* || obtatissima *PR*^a^ || resolutis (tis *in ras.*) *P* solutis *L* 19 lacedemonii *RD*

et furore potius quam uirtute intolerabiles, post bella deposita p. 153
temptant ¹furta bellorum. nam speculati absentiam Arcadum 2
castellum eorum repentina inruptione perfringunt. Arcades
uero exciti iniuria, iuncto sibi Thebanorum auxilio amissa
furto bello repetunt. in eo proelio Archidamus dux Lacedae- 3
moniorum uulneratus cum iam caedi suos ut uictos uideret,
occisorum corpora per praeconem ad sepulturam poposcit:
quod signum uictoriae traditae inter Graecos haberi solet. The- 4
bani autem hac confessione contenti, dato parcendi signo,
finem dedere certamini. paucis deinde interuenientibus induti- 5
arum diebus, Lacedaemoniis ad alia bella conuersis, Thebani
cum Epaminonda duce de inuadenda Lacedaemona quasi secura
et destituta cepere fiduciam. taciti intempesta nocte Lacedae-
monam ueniunt; ¹sed non ita incautam uel indefensam, sicut p. 154
rebantur, offendunt: armati enim senes cum reliqua turba in- 6
bellis aetatis, praecognito aduentu hostium, in ipsis se por-
tarum angustiis obiecerunt et aduersus quindecim milia mili-

AVCTORES § 1 furta bellorum] *cf. Frontin. Strat. 2, 5 § 31* § 2—§ 4 *Iustin. 6, 6 § 6—10* § 5—§ 7 *Iustin. 6, 7 § 1.4.7.9—12*

1 quã (ã *in ras. m. 2*) *P* || intollerabiles *PR^{a}D* 2 fur*ta (r ta *in ras.*) *P* || speculanti (n *eras.*; *in marg.* speculatoris *m. 2*) *P* 3 irruptione *R^b* || perfrigunt *R* 4 extincti *P* exuti *R* || iunc tus|ibi *D* || iunto (c *al. m.*) *R* uincto *L^1* || amisa *P* 5 forto (o *fin. in* i *corr.*) *R* || arthedamus (*corr. m. 2*) *L* arcadamus *D* || lacedemoniorum *RD* 6 uulneratur *P* || cum cede suos iam et uictus *D* || iam] etiam *PR* (*sed s. s. in P*) || ut *in ras. P* iamut *R* 7 poposcit] *LP^{b}RD* poscit *P^{a}fsh*; *cf. Ruehl, Iahrb. f. Phil. Suppl. 6 p. 34* 8 grecos *RD* 10 fi*nem (i *ex* u *fort. corr.*) *P* || debere (b *in* d *corr.*) *R* || certaminis *L* || induciarum *RD* 11 lacedemoniis *PRD* 12 epaminunda *PR* || dece *R* || lacedaemona] *LR^b* lacedemonia *PR^{a}D* 13 caepere *P* coepere *R* || fiduciam (ci *in ras.*) *P* || tatiti *P* || lacedaemonam] *L* lacedemonam *PRD* 14 inCautam (C *corr. ex alia litt.*) *P* || sicut *et in marg.*: non est sensus in hoc loco *a m. 1^b aut 1^a, certe eadem quae summaria adscripsit L* 15 r^{e}bantur (e *1^a*) *L* 17 obiecerant *L* || et *om. D* || aduersum *PR* || ·xv· *R*

tum uix centum confecti aeuo homines proruperunt. his ita-
que tantam belli molem sustinentibus iuuentus superueniens
congredi aduersus Thebanos aperto certamine incunctanter de-
7 creuit. commisso proelio cum Lacedaemonii uincerentur, re-
pente Epaminondas dux Thebanorum incautius dimicans uul-
neratur. quare dum his ex dolore metus, illis ex gaudio
stupor nascitur, ueluti ex consensu tacito utrimque discessum
8 est. Epaminondas autem grauiter saucius cum de uictoria
suorum conperisset scutumque exosculatus esset, remota manu,
qua uulnus occluserat, egressum sanguinis ac mortis patefecit
introitum: cuius mortem sic Thebanorum perditio subsecuta
est, ut non perdidisse ducem sed ipsi cum eo tunc perisse
uiderentur.

9 Contexui indigestae historiae inextricabilem cratem atque
incertos bellorum orbes huc et illuc lymphatico furore gestorum
uerbis e uestigio secutus inplicui, quoniam tanto, ut uideo,
10 inordinatius scripsi, quanto magis ordinem custodiui. improba
dominandi Lacedaemoniorum cupiditas quantis populis, quali-
bus urbibus, quibus prouinciis cuiusmodi odiorum motus,
quantas causas certaminum suscitarit, quis uel numero uel

AVCTORES § 8 *Iustin. 6, 8 § 11.12.13.2 exceptis illis* remota manu — introitum *compilatis fort. ex Valer. Max. 3, 2 ext. § 5 (ubi cf.* sanguine et spiritu)

1 ·c· *R* || prorumperunt (m *eras.*) *P* 2 tantū|tam *D* || molem belli *h* 3 incunctanter *om. L* 4 commiṡo *P* || prȩlio (e *1*) *P*¹ proilio (ilio *in ras. m. 1*) *D* || lacedemonii (ii *ex* i *corr. P*) *PR* 5 epam̃inundẽs (u *in* o *corr.*) *P* epamĩndas (*i. e.* -non- *in* -nun- *mut.*) *R* || demicans *P*ᵃ 6 ex̃ hĩs (*corr. 1 aut 2 m.*) *L* || dolorẽ etus (us *eras.*) *D* 7 disces∗sum *P* 8 epaminondas (*corr. al. m.*) *R* || sauci[at]us *R* 9 comperisset *R*ᵇ*D* 10 obcluserat *PRD* || egreṡum *P* 11 secuta *P*¹ 14 indigeste (e *fin. in* ȩ *corr. m. 2*) *P* || cratem *explicat* molem *margo PR* || atque (at *in ras.*) *P* 15 orbes] *om. L* urbes *D* || *ad* lymphatico *in marg.* infinito *P* lymfatigo *D* 16 implicui *D* 17 quanto (qu *in ras. ampliore*) *P* || inproba *P* 18 lacedemoniorum *PRD* 19 prouintiis *R* || cuius modiorum mutus *D*

ordine uel ratione disponat? cum ipsi quoque non plus adflicti bellis quam bellorum confusione referantur: siquidem tracto 11
per aliquot aetates hoc continuo bello Athenienses Lacedaemonii Arcades Boeotii Thebani, [1]postremo Graecia Asia Persis p. 156
atque Aegyptos cum Libya insulisque maximis nauales simul pedestresque conflictus indiscretis egere discursibus. referre caesa hominum milia non possem, etiam si bella numerarem.

At nunc increpet haec tempora atque illa conlaudet, quicumque 12
nescit hosce omnes istarum urbium prouinciarumque populos ita nunc in solis ludis ac theatris consenescere, sicuti tunc in castris maxime proeliisque tabuisse. florentissima illa et totius 13
tunc imperium Orientis adfectans Lacedaemoniorum ciuitas uix centum habere potuit senes; ita incessabilibus circumuenta malis inmaturas misere expendebat aetates: et queruntur nunc 14
homines, quorum refertae pueris et senibus ciuitates secura iuuenum peregrinatione ditantur pacificisque exercitiis stipendia domesticae uoluptatis adquirunt? nisi forte — ut adsolent hu-

AVCTORES § 12 ita—tabuisse *sec. Iustinum 6, 9 § 3 sq.* § 13 totius — ciuitas *cf. Oros. 3, 1 § 5 sq.* || uix centum . . senes *cf. Oros. supra § 6*

1 afflicti (*prior* f *in ras.*) *R* 2 confussione *P*ª*R*ª 3 aliquas *R*² || continuo ********* (tinuo *in ras.*) *P* || lacedaemonis *L* lacedemonii (e *altera in ras. R*) *PR* 4 boʼotii *P* boeoti *L* boe*tii *R* boetii *D* || thebane *D* || grecia *RD* || assia *P* || persida (da *in ras. ampl. al. m.*) *R cf. 1, 2 § 17* 5 aegyptos] *L* aegiptos *P* || libia *PRD* || insolisque *P* 6 egere] egre *L* egere (1 egre *m. 2*) *P* 7 caessa *P*ª || munerarem *P*ª 8 hęc *in ras. al. m. R* || collaudet *sed priore* l *in ras. al. m. R* 10 aᶜ *R* || theatricis *L* 11 p̃liisque (liis *in ras.*) *P* peliisquæ (a *eras.*) *R* || tabuisset (t *fin. del.*) *PR* 12 ad|affectans (aff *in ras.*) *P* afectans *R* affectans *D* || lacedemoniorum *PR* 13 c *PR* || ita *om. D* || incensabilibus *D* 14 malis sima turas *D* || misere** (*2 litt. eras.*) *P* || aeta*tes *P* || quaeruntur *L* 15 reffertae *P* || securae (a *del.*) *P* 16 iuuentum *P*ª || pacificisquę *R*ª || exercitis *P*¹ 17 uoluptates *R*ª || nisi *in ras. al. m. R* || assolent *R*²

manae mutabilitati omnia sordere praesentia — nouitates rerum actu audituque prurientibus ipsa etiam uita fastidio est.

3 Anno ab Vrbe condita CCCLXXVI saeuissimo terrae motu Achaia uniuersa concussa est et duae tunc ciuitates, id est Ebora et Helice, abruptis locorum hiatibus deuoratae.

2 At ego nunc e contrario poteram similia in diebus nostris
p. 156 apud Constantinopolim, aeque |modo principem gentium, praedicta et facta sed non perfecta narrare, cum post terribilem denuntiationem conscientiamque mali sui praesciam subter commota funditus terra tremeret et desuper fusa caelitus flamma penderet, donec orationibus Arcadii principis et populi Christiani praesentem perditionem Deus exoratus auerteret,
3 probans se solum esse et conseruatorem humilium et punitorem malorum. sed haec ut commemorata sint magis quam explicita uerecundiae concesserim ut et qui scit recolat et qui nescit inquirat.

AVCTORES § 1 *Africanus ap. Syncell. p. 490, 17 Bonn* (*cf. Eus. 1637 a quo ut ab Hier. abest Achaiae mentio*) § 2 *de iisdem referunt Augustinus De excidio urbis Romae 7* (*uol. 6, 627 Ben.*), *qui tamen de terrae motu tacet, et Marcellin. Comes ad a. 396* (*p. 272, 29 Ronc.*)

1 *in marg.* omnia sordescere praesentia *m. recentiore P* 2 audituque (e *in ras.*) *P* || etiam] enim *D* || fastidiosa est *L* fastidium (*om.* est) *P*[1] 3 Anñ (n *in ras.*) *R* || ·ccc mo·lxx·sexto *L* trecentesemo septua|ginsimo sexto *D* || terrae (ae *ex* i *corr.*) *P* 4 concusa *P* || id est (t *in ras.*) *P* 5 ebora] *LD* aebora *P* ębora *R*, Bura *fh* || nelice *PR* elice *D* || deuoratae (ae *ex* e *corr.*) *P* deuorare *D*, deuoratae sunt *fh* 6 ad (d *in* t *corr.*) *R* || nunc e] nun est *D* 7 aput *P*ª*D* 8 set *P*ª 9 presciam *P* consciam *L* 10 fundatus *L*ª funditus (fund *in ras.*) *P* || et *om. LD* 11 orationibus (r *in ras.*) *P* || arcadi *PR* || et| (*f. 37*ʳ) et *L* 12 presentem *P* || auerteret (t *priore ex corr.*) *P* 13 solũm (*sic*) *L* || conuersatorem (*sed corr. 1 aut 2 m.*) *L* 14 haec *supra add. m. 2 P* || commemorata (m *prima in ras.*) *P* || explicita] *LP* (*sed* ta *in ras. P*) explicata *RDv* 15 uerecondiae *P* || conceũserim *P* cocesserim *R* || et qui scit *in ras. angustiore P* qui scit *D* 16 requirat *P*

Interea Romani, qui per septuaginta annos ab urbe Vul- 4
scorum, praeterea Faliscorum Aequorum et Sutrinorum subacti
et adtriti adsiduis bellis conficiebantur, tandem in supra scriptis
diebus Camillo duce easdem cepere ciuitates et rediuiuo finem
dedere certamini. Praenestinos etiam eodem tempore, qui 5
usque ad portam Romae bellando et caedendo peruenerant, ad
flumen Haliam T. Quintio pugnante uicerunt. p. 157
[1]Anno ab Vrbe condita CCCLXXXIIII L. Genucio et Q. Ser- 4
uilio consulibus ingens uniuersam Romam pestilentia corripuit:
non ut adsolet plus minusue solito temporum turbata tem- 2
peries, hoc est aut intempestiua siccitas hiemis aut repentinus
calor aeris aut incongruus umor aestatis uel autumni diuitis

AVCTORES § 4 et § 5 *Eutrop. 2, 1 et 2 excepto illo* § 4 Faliscorum (*cf. Liu. 5, 26 sq.*) || § 4 in supra scriptis diebus] *i. e. anno supra § 1 scripto* (*cf. 6 § 4, 7 § 5*), *fort. ex chronographo suo: a quo ut in uers. Arm. Eusebii et in codice A Hieronymi quae h l. de Quintio narrantur eidem anno uidentur adscripta fuisse atque terrae motus ille; Eutropius res a Camillo et Quintio gestas tribuit anno u. c. 365* cap. 4 § 1 L. Genucio *sqq. et* § 3 cunctos—confecit] **Liuius 7, 1 et 2* § 2 *ignotus*

EXPILATORES 9 ingens—corripuit *et* p. 148, 4 per biennium iugiter *expressit Paulus p. 19, 25 not.* § 2 siccitas hiemis—aura corrumpens *adhibuit Isidorus De nat. rer. 39, 1*

1 LXX *PR* 2 praeter** *P* praeter" *R* || *in marg.* ciu~ (*i. e.* ciuitates) *P* || phaliscorum *L* 3 triti *D* || assi*duis (*prima* s *in ras.; eras.* ı) *R* || conficiębantur (ι *eras.*) *R* || supra scribtis *L* 4 caepere *PR* 5 certamine *P* || *in marg.* pneste ciū· *P* 6 rumae *D* || baellando *L*ᵃ || cedendo *P* cędendo *R* 7 halim *LD* halio (io *in ras. P*) *PR* Aliam *uel* Alliam *v* || tito *LPRD* || quintio] *LPRD* 8 ·ccc·mo·LXXX mo·quarto· *L* trecentissemo octogesimo·quarto *D* || l*ucio *P* l*utio (*eras.* ı) *R* lucio *D* || genutio *R* || quinto *PRD* 9 c̄s̄s̄ *PR* || conrripuit *L*ᵃ 10 ut *s. s. in R in ras. m. 1, ex* ad *? D* || **solet *P* assolet *R* || plus* *P* || minusue* (*er.* s) *D* || turbata (r *in ras.*) *P* 11 aut *s. s. in P* || *ad* intempestiua *in marg.* intemperata *P* 12 INCONGRUIS (I *in* u *corr. m. 1*ᵃ *aut 1*ᵇ) *L; post hoc uerbum deest in L fol. unum* (*id quod manus s.* XVI–XVII *adnotauit his uerbis:* deest pagina subsequens); *fol. proximum* (*38*) *incipit a u.* confecit (*p. 150, 2*) || incongruosum mora estatis *D* || humor *PR* || diuitis (tis *in ras.*) *P* diuitiis (is *ex* s *corr. al. m.*) *R* diuiciis *D*

indigesta inlecebra, insuper etiam exspirata de Calabris salti-
bus aura corrumpens, repentinos acutarum infirmitatum adferre
3 transcursus; sed grauis diuturnaque in nullo dispar sexu, in
nulla aetate dissimilis generali cunctos per biennium iugiter
tabe confecit, ut etiam quos non egit in mortem, turpi macie
4 exinanitos adflictosque dimiserit. conquererentur hoc, ut arbi-
tror, loco obtrectatores temporis Christiani, si forte silentio
praeterierim, quibus tunc caerimoniis Romani placauerint deos
5 et sedauerint morbos. cum pestilentia in dies crudesceret,
auctores suasere pontifices, ut ludi scaenici diis expetentibus
ederentur. ita pro depellenda temporali peste corporum arces-
6 situs est perpetuus morbus animorum. uber nunc quidem
p. 158 mihi iste doloris atque increpationis locus est, sed, in quo iam
reuerentia tua studium sapientiae et ueritatis exercuit, mihi
super eo audere fas non est. commonuisse me satis sit et ex
qualibet intentione lectorem ad illius lectionis plenitudinem
remisisse.

AVCTORES § 5 cum pest. — ederentur **Liu.* 7, 2* || § 5 ita pro dep. — § 6 *adhibitus Augustinus Ciu. D. 1, 32; 3, 17* (*quem laudat* § 6)

1 illecebra *ex* incelebra *corr.* *R* || inspirata (ex *superscr.*) *P* inex*pirata *R* expirata *D* || de Calabris (de *extra u. scr.*, Ca *in ras.*) *P* 2 infirmitatum (n *ex* m *corr.*) *P* infirmitatium *D* || afferre (*priore* f *in ras. al. m.*) *R* adferit *D* 3 diuturnaque (tu *add. m. 2*) *P* diuturnaquæ *R* || in nulla] **nulla *R* 4 biennium (bi *in ras.*) *P* 5 turpi** *P* || maci*e *R* 6 afflictosque (*priore* f *in ras.*) *R* afflictusque *D* || demiserit *P* demiserit (i *superscr.*) *R* || conquererentur] *PR* conqueruntur *D* conquerentur *v* || *** hoc *R* 7 obstrectatores (*priore* s *del.*) *P* 8 preteriarim *R* || tunc *in ras. ang.* *P* || cęrimoniis *R* ceremonis (i *superscr.*) *P* caeremoniis *D* || placauerint (i *ex* u *radendo corr.*) *P* placuerunt *R* 9 sedauerint (i *ex* u *corr.*) *P* sędauer̄ (*i. e.* -runt) *R* || crudesceret (c *superscr.*) *R* crudisceret|et *D* 10 autores *D* || suasere (sua *in ras. ampl.*) *P* || ludi scaenici] *in marg.* ł ludis scenicis *al. m.* *R* || scęnici (scę *in ras. ang.; fort. fuit* se) *P* || dis *D* 11 ederentur] *PR*[1] *in marg.* ł sedarentur *al. m.* *R* sederentur *D* || debelenda *D* || temporalim *D* || accersitus *P*[b]*R* 12 morbis (u *m. 1*) *D* || animorum (o *in* a *corr.*) *R* 13 est *m. 2, sed uid. soluisse manus primae compendium* ÷ *P* 15 est] ÷ *in* est *mut. m. 2* *P* || satis] factis *P*[2]

Sequitur hanc miseram luem miserioremque eius expiationem 5
proximo anno satis triste prodigium. repente siquidem medio
Vrbis terra dissiluit, uastoque praeruptu hiantia subito inferna
patuerunt. manebat diu ad spectaculum terroremque cunctorum 2
patenti uoragine inpudens specus nefariamque uiui hominis p. 159
sepulturam diis interpreti'bus expetebat. satisfecit inprobis 3
faucibus praecipitio sui M. Curtius, uir eques armatus, iniecitque crudeli terrae inopimam satietatem, cui parum esset, quod ex tanta pestilentia mortuos per sepulchra susciperet, nisi etiam uiuos scissa sorberet.

Anno ab urbe condita CCCLXXXVIII iterum terribilis Gallorum 6
inundatio iuxta Anienem fluuium ad quartum ab Vrbe lapidem consedit, facile sine dubio pondere multitudinis et alacritate uirtutis perturbatam occupatura ciuitatem, nisi otio et lentitudine torpuisset. ubi atrocissimam pugnam Manlius Torquatus 2

AVCTORES cap. 5 § 1—§ 3 satietatem **Liu. 7, 6* || 3 terra dissiluit —4 patuerunt *cf. Vergil. Aen. 8, 243—246, Ouid. Met. 2, 260 sq.* cap. 6 § 1 iterum *sqq.* — § 3 *Eutrop. 2, 5 exceptis* § 1 facile sine — torpuisset *et* § 2 cruentissima — confecit *Orosianis*

EXPILATORES 1 sequitur—8 satietatem *excerpsit Paulus p. 20, 9 sqq.*

1 miseram *ex* miseriam *corr.* P' || luem (em *in ras.*) *P* 2 medio] in medio G^2𝔓 3 disiluit *PR* || praerupto *DG*𝔓 || hianua *D* 4 expectaculum *D* 6 dissenter·praedib: *D* || expetebat (*sed* te *corr. m. 1 ex* ta) *P* expectabat *R* || inpb̄^{is} *R* inpropis *D* 7 praecipitio (ti *add. m. 2*) *P* || marcus *PRD* || curcius *P* cursius *R* curcius (ius *in ras. m. 1*) *D* curcius *D* || uir eques] *KMHTOEv* uir aeques *P* uir *D* *eques (a *ut uid. eras. R*) *R,h* uir nobilis eques *GZ* eques romanos (*sic*) 𝔓 8 crudili *PR* (*sed* i *priore ex* e *mut. R*) || inopimam] P^1RD (mam *m. 1, sed ut uid. in ras. R*) inopinam P^2 inopinatam *v* || parum *ex* paruum *corr. P* || quod (od *in ras.*) *P* 9 susciperet (i *ex* e *corr.*) *R* 10 scissas or**biret (*er.* re) *D* || scisa *P* 11 trecentesimo·octogensimo octauo *D* 12 anien*em *R* anienim *D* || fluuium (uuium *in ras. al. m.*) *R* || quartam *P* 13 multitudinis (ti *add. m. 2*) *P* 14 lentitudine (di *ex* do *corr.*) *P* 15 torpuisset (isset *euanuere*) *P* turpuesset *D* || manlius] P^bR^bD mallius P^a man*lius (i *ut uid. eras.*) *R* || turquatus *D*

p. 160 singulariter in'choauit, T. Quintius dictator cruentissima congressione confecit. fugati ex hoc proelio plurimi Galli, instauratis iterum copiis in bellum ruentes a C. Sulpicio dictatore
3 superati sunt. post paululum quoque Tuscorum pugna sub C. Marcio consecuta est: ubi conici datur quantum hominum caesum sit, quando octo milia sunt capta Tuscorum.

4 Tertio autem in isdem diebus Galli se in praedam per maritima loca subiectosque campos ab Albanis montibus diffuderunt; aduersum quos, nouo militum dilectu habito conscriptisque legionibus decem, LX milia Romanorum,
5 negatis sibi Latinorum auxiliis, processerunt. confecit hanc pugnam M. Valerius, auxiliante coruo alite, unde postea Coruinus est dictus. occiso enim prouocatore Gallo, hostes territi sparsimque fugientes grauiter trucidati sunt.

p. 161
7 'Numerandum etiam inter mala censeo primum illud ictum cum Carthaginiensibus foedus, quod isdem temporibus fuit; praesertim ex quo tam grauia orta sunt mala, ut exim coepisse uide-

AVCTORES § 4 et § 5 *Liu. 7, 25 sq. et Eutrop. 2, 6* cap. 7 § 1 *et* § 2 *Liu. 7, 27* (*exceptis* anno—ccccII)

1 titus *PRD* || quintius] *PRD* 2 confecit *hinc denuo superstes* *L* || p̄lio *P* 3 ḡ· *L* gaio *PR* gio *D* || sul*p*icio (*fuit* subplicio) *R* 4 thuscorum *L* || ḡ· *L* gaio *PRD* 5 martio *PR* || con- (sub *supra*) secuta (*corr. m. 1*) *P* subsecuta *R* || co*nici *P* 6 octo* *P* || mil· *L* || sunt *in ras. angust.* *P* || tuscorum *P* (tuscorum *h. l.* *L*) 7 *isdem *R* hisdem *LPD* 8 *haec* -que campos ab *add. in marg. m. 1* *P* || diffuderunt (fu *ex* fun *corr.*) *P* 9 aduersum] ut aduersum L^a || dilectu LP^b dilecto (i *in* e *corr.*) *R* || habeto (e *in* i *corr.*) *P* 10 decim *P* || sexaginta *D* 11 negatis (g *ex* c *corr. m. 2*) *L* 12 m̄ *L* (*sic ubique*) marcus *PRD* || coruinus (cor *in ras.*) *P* 13 occisso (*priore* s *del.*) *P* || prouocato[re] *L* || [h]ostes (h *m. 2*) *P* 14 *parsimque *L* sparsimque (i *ex* e *corr.*) *P* sparsimquae *R* || grauiter (ui *in ras.*) *P* 16 [c]arthagin,ensibus (c *s. s. et* n *in* ni *corr. al. m.*) *R* || quod (od *ex* e *corr.*) *P* || isdem] *L* hisdem *PRD* 17 exim] LP^aD exin P^bR || uideatur *L*

antur. anno siquidem ab Vrbe condita CCCCII legati a Carthagine 2
Romam missi sunt foedusque pepigerunt. quem ingressum 3
Carthaginiensium in Italiam malorum grandinem secuturam continuarumque miseriarum tenebras iuges historiarum fides locorumque infamia et abominatio dierum, quibus ea gesta sunt, protestantur.

Tunc etiam nox usque ad plurimam diei partem tendi uisa 4
est et saxea de nubibus grando descendens ueris terram lapidibus uerberauit.

Quibus diebus etiam Alexander Magnus, uere ille gurges 5
miseriarum atque atrocissimus turbo totius Orientis, est natus.

Tunc etiam Ochus, qui et Artaxerxes, post transactum in 6
Aegypto maximum diuturnumque bellum plurimos Iudaeorum p. 162
in transmigrationem egit atque in Hyrcania ad Caspium mare habitare praecepit: quos ibi usque in hodiernum diem am- 7

AVCTORES § 4 *Liu. 7, 28* § 5 *cf. Eus. 1661* § 6 *non ex Eus. 1658; illa enim quae de bello in Aegypto gesto narrantur absunt a uers. Arm. et ab Hier.; sed memorantur a Syncello p. 486, 10* (*εἰς Αἴγυπτον στρατεύων*) § 7 *non ex Eus. 1658, nam absunt a uers. Arm. et Hier.; sed, exceptis iis quibus* exim quandoque erupturos *dicit Orosius, habentur apud Sync. p. 486, 12*

EXPILATORES 1 anno — CCCCII, 10 Alexander Magnus, 12 tunc etiam . . Artaxerxes . . 13 plurimos—15 praecepit *compilauit Seuerus Chron. p. 453* (*idem tamen de iisdem rettulit ex Hier. p. 437, lin. 10 a fine, ed. 2; cf. Rhein. Museum 1878 p. 324*) § 4 et § 5 *excerpsit Paulus 21, 26 sqq.*

1 Anñ (N *ex corr. insert.*) *R* || · ccccmo · secundo *L* quadringentesimo secundo *D* || cartagine *R* 2 roma^m (m *m. 2*) *R* || missi (ssi *in corr.*) *P* || sunt *in ras. P* || quem] *Pfh* quam *LD* quē ex *R* || ingressum] *Rfh* ingresum (s *s. s. m. 1 aut 2*) *P* ingressu *LD* 3 cartaginiensium *R* 5 abhominatio *P* **abominatio *R* 7 tendi** *R* 8 grando de nubibus *PR* || discendens *PR** 9 uerberauit (uit *in ras. ampliore*) *P* 10 magnus] *LP*¹*D* magnus magnus *P*²*Rv* || gurgis *PR** 11 atque *om.** *m. 1* adque (*sic*) *s. l. add. m. 2 L* || est *om. R* 12 ochus] *D* *ocus (h *s. l.*) *R* othus *L* hochus *P* || artaxersxes *L** artarxersis *PR* 13 aegipto *P* 14 adque *L* || hircania *PRD* 15 in *om. R*

plissimis generis sui incrementis consistere atque exim quando-
8 que erupturos opinio est. cuius etiam belli tempestate trans-
currens et Sidonam opulentissimam Phoenicis prouinciae urbem
deleuit et Aegyptum, quamuis prius uictus, tunc tamen sub-
actam comminutamque ferro Persarum subiecit imperio.
8 Iam hinc statim a Romanis aduersum Samnitas, gentem
opibus armisque ualidam, pro Campanis et Sedicinis bella
suscepta sunt; Samniticum bellum ancipiti statu gestum Pyr-
rhus uel maximus Romani nominis hostis excepit; Pyrrhi bel-
2 lum mox Punicum consecutum est: et quamuis numquam
p. 163 post mortem Numae a bellorum cla|dibus fuisse cessa-
tum patentes semper Iani portae indicent, ex eo tamen ueluti
per meridiem toto inpressus caelo malorum feruor incanduit.
3 porro autem, incohato semel bello Punico utrum aliquando
bella caedes ruinae atque omnia infandarum mortium genera
nisi Caesare Augusto imperante cessauerint, inquirat inueniat
4 prodat quisquis infamanda Christiana tempora putat. absque

AVCTORES § 8 *non ex Eus. 1670 (a quo aliena sunt illa* quamuis prius uictus; *cf. Diodor. 16, 40 et 48:* τὸ προσνενικῆσθαι τοὺς Πέρσας) cap. 8 § 3 *cf. Oros. 6, 22 § 1* § 4 *cf. Oros. 4, 12 § 4*

EXPILATORES 6 a Romanis — 8 suscepta sunt *compilauit Paulus 23, 10 sq.*

1 exim] LP^aR^aD exin P^b exiñ R^b 2 erupturos (o *m. 2 ex* u *corr.*) *L* eruptos P^1 erup*os (tur *s. l.*) P^2 ‖ est] onest L^a 3 sidonam] *LPRD* ‖ prouintiae *R* ‖ orbem *P* 4 aegiptum *P* egyptum *D* ‖ quãuis (ã *in ras.*) *P* ‖ uictus] ***uictã (ã *in ras.*) *R* 6 hic (n *s. l.*) *R* ‖ aduersus *LR* ‖ gentem (m *in ras.*) *P* 7 sedicinis] L^b sedecinis L^aR sedecenis *P* sedicenis *D* 8 pyrrus *LD* phirrus *P* (*ubique*) phyrrus *R* 9 excaepit *P* ‖ pyrri *L* phirri *PR* pirri *D* 10 punicum] LR^1v punicum (pon. *D*) bellum PR^2D 12 patentes (es *add. al. m. sed ead. ut uid. expunxit R* 13 merediem (e *sec. in* i *corr.*) *P* meridiem (i *prior ex corr.*) *R* 16 ceśsare *P* cęssare (*priore* s *deleta*) *P* ‖ agusto *D* ‖ cesari*nt (*corr. m. 2*) *P* c*essauerint (*erasa* a) *R* 17 prodat *s. l. add. m. 2 L* ‖ infammanda *P* ‖ tempora christiana *PRDh*

illo tamen inter bella Punica unius anni ueluti auis praeter-
uolantis excursu Romani propter clausas Iani portas inter fe-
bres morbosque reipublicae, ad hoc breuissimo pacis signo
uelut tenuissimo aquae gelidae haustu inlecti sunt, ut in peius
recalescentes multo grauius uehementiusque adflictarentur.

At uero, si indubitatissime constat sub Augusto primum Cae- 5
sare post Parthicam pacem uniuersum terrarum orbem positis
armis abolitisque discordiis generali pace et noua quiete conpo-
situm Romanis paruisse legibus, Romana iura quam propria arma
maluisse spretisque ducibus suis iudices elegisse Romanos, po- 6
stremo omnibus gentibus, cunctis prouinciis, innumeris
ciuitatibus, infinitis populis, totis terris unam fuisse uolun-
tatem libero honestoque stu|dio inseruire paci atque in p. 164
commune consulere — quod prius ne una quidem ciuitas
unusue populus ciuium uel, quod maius est, una domus fratrum
iugiter habere potuisset —; quodsi etiam, cum imperante 7
Caesare ista prouenerint, in ipso imperio Caesaris inluxisse ortum
in hoc mundo Domini nostri Iesu Christi liquidissima pro-
batione manifestum est: inuiti licet illi, quos in blasphemiam 8

Auctores § 5 orbem — conpositum . . § 6 omnibus gentibus *ex imitatione Lucani 1, 60—62*

1 auis *in ras. P* || praeteruolantis] *PD* (pre- *P*) praeteruolAntis (A *ex* u *corr.*) *R* praeteruoluntatis *L* 2 ^{quo} romani *R* 3 reīp. *L* reip*** *P* || ad *in* ab *corr. R* || *uerba* pacis signo uelut tenuissimo *add. m. 2 in marg. infer. praescipto hoc signo* ÷ *L* || signo pacis *PR* 4 ad quae *D* || gelidae (e *prior ex* a *corr.*) *R* geliti *D* || illecti (l *pr. in ras.*) *R* 5 uehementiusquae *R* || afflictarentur (*priore* f *in ras.*) *R* 6 si *om. m. 1 P* || agusto P^1D 7 uniuersum] L^2P^2RD uniuersam L^1P^1 uniuersarum *Fabr. h* 8 abholitisque (h *del.*) *PR* || compositum LR^b 9 ar^{ma} (ma *m. 2*) *L* arma *om. m. 1 P* 10 suis *om. m. 1 P* 12 uoluptatem *L* 14 commone P^aR^1 16 cum *s. l. add. m. 2 in L* || imperanti R^a 17 caessare P^aR^a || proue|uenerint *L* || in ipso] ipso *L* || caessaris *P* || inluxisse] *LD* natum inluxisse *P* illuxisse (*pr.* l *in ras.*) *R* 18 dn̄i · n̄ · ihū x̄p̄i · *L* dmnī nī ihm̄ xpī *D* || *ad uers.* |dissima — inui| *sed ad praecedentem uersum haud dubie pertinens in marg. crucis signum* † *adscripsit m. 1 L*

urguebat inuidia, cognoscere faterique cogentur, pacem istam totius mundi et tranquillissimam serenitatem non magnitudine Caesaris sed potestate filii Dei, qui in diebus Caesaris apparuit, exstitisse nec unius urbis imperatori sed creatori orbis uniuersi orbem ipsum generali cognitione paruisse, qui, sicut sol oriens diem luce perfundit, ita adueniens misericorditer extenta mundum pace uestierit. quod plenius, cum ad id ipso perficiente Domino uentum fuerit, proferetur.

9 Igitur anno ab urbe condita CCCCVIIII Romani bellum La-
tinis rebellantibus intulerunt Manlio Torquato et Decio Mure
p. 165 consuli|bus. in quo bello unus consul interfectus est, alter
2 exstitit parricida. Manlius enim Torquatus filium suum, iu-
uenem, uictorem, interfectoremque Metii Tusculani, nobilis
equitis et tum praecipue prouocantis atque insultantis hostis,
3 occidit. alius uero consul cum iterato conflictu illud cornu,
cui praeerat, caedi atque adfligi uideret, in confertissimos
4 hostes sponte prolapsus occubuit. Manlius quamuis uictor
occursum tamen nobilium iuuenum Romanorum, qui legitime
exhiberi solet, triumphans parricida non meruit.

AVCTORES § 1 Romani — § 2 *Liuius 8, 3.6.7* § 3 *Liuius 8, 9* § 4 *Liuius 8, 12*

1 cogentur] *L* cogerentur *PR* (*sed* re *expunctis in R*) coguntur *Dv* 2 et *om.* *P*¹*D* || tranquilissimam *P* 3 filiⁱ (*corr. 1ᵃ aut 1ᵇ*) *L* 4 extitisse *LR* exstetisse *P* extetisse *D* || creaturae *D* 5 cognitioni *PRᵃ* 6 perfudit (n s. s.) *L* 7 extanta (*pr.* a *in ras. ut uid.*) *R* || uesti erit *P* || ad ipsum (id *s. s. m. 1*) *P* ad id ipsum *R* ad id ipsum *D* 9 ·cccc·mo·nono· *L* quadrigentisemo nono *D* || rumani *D* 10 intulervnt (v *ex corr.*) *P* || Ma*lio (n s. s.) *R* || detio *Rᵃ* 11 css· *PR* || aliter (i *eras.*) *P* 12 extitit *PR* extetit *D* 13 metj|us culani *D* || mechii *Lᵃ* mecii *LᵇPR* || thusculani *L* 14 cum *Lᵃ* tunc *R* || praecipuae *L* precipue *P* 15 conflicto (o *radendo in* u *corr.*) *L* 16 ᵖerat (p̃ *s. s. fort. m. 1*) *P* || adque *LPᵃRᵃ* et *D* || affligi (*pr.* f *in ras.*) *R* || in infestissimos, *sed in marg.* in confertissimos *P* 17 ponte *D* 18 legitimis *L*¹ 19 exibere (e *fin. in* i *corr.*) *P* || triumfans *P*

Anno autem post hunc subsequente Minucia uirgo Vestalis 5
ob admissum incestum damnata est uiuaque obruta in campo,
qui nunc sceleratus uocatur.

At uero paruo exim tempore interiecto horresco referre quod 10
gestum est. nam Claudio Marcello et Valerio Flacco consulibus incredibili rabie et amore scelerum Romanae matronae
exarserunt. erat utique foedus ille ac pestilens annus inflic- 2
taeque iam undique cater'uatim strages egerebantur et adhuc p. 166
tamen penes omnes de corrupto aere simplex credulitas erat,
cum, exsistente quadam ancilla indice et conuincente, primum
multae matronae ut biberent quae coxerant uenena compulsae,
deinde, simul atque hausere, consumptae sunt. tanta autem 3
multitudo fuit matronarum in his facinoribus consciarum, ut
trecentae septuaginta damnatae ex illis simul fuisse referantur.

Anno ab Vrbe condita CCCCXXII Alexander rex Epirotarum, 11

AVCTORES § 5 Minucia *sqq.*] *Liu. 8, 15 (pro subsequente apud Liuium est annus quartus)* cap. 10 *Liu. 8, 18 adhibito fort. etiam Augustino Ciu. D. 3, 17* § 3 CCCLXX] CLXX *Liuius (cf. Val. Max. 2, 5, 3)*, plurimae *periocha*, supra fidem multarum *Augustinus* cap. 11 § 1 Alexander *sqq.*] *Liu. 8, 3.17.24 (!) exceptis maxime illis* circa finitimas—studens

EXPILATORES 15 Alexander—p. 156, 6 occisus est *excerpsit Paulus 23 not., 5—9*

1 minutia *R* || uestales *L* 2 amissum (d *m. 1 ut uid.*) *L* admissum *P* || dampnata *R* 4 ad *R*[a] || exin *P*[b]*Rv* || horresto *L* || reffere (r *s. s. m. 2*) *P* re*ferre (*erasa* f) *R* 5 claudo *R* || flaco *R* || c͠ss *PR* 6 iucredibili (i *fin. ut uid. ex* e *corr.*) *P* 7 annos *P* || impletaeque (impletae *in ras.*) *P* impletęque (*in marg.* inflicte) *R* 8 iam undique] iam dies..... *P*[1] iam dies ***** *P*[2] iam dies (iam *in* iā in *corr.*) *R* || caruatim (te *m. 2*) *L* || stragus *P* || gerebantur *P* 9 tamen] *sic* tn̄ *P* || pęnes (, *eras.*) *R* paenis *D* 10 existente *PRD* || ancella *P*[a] 11 cóxerint *D* || conpulsae *LPR D* (*sed* con *in* cō *corr. R*) 12 atque] ut *PR* || ausere *R*[a]*D* || consumtae *D* || autem *om. P*[1] 14 CCC LXX *P* CCC·LXX (e *et* a *al. m. s. s. ?*) *R* || dampnatae (p *in ras.*) *R* 15 ·cccc·mo·xx·secundo *L* quatrigentisemo·uincinsemo·secundo *D* CCCCXXII *P* CCCCXXXII *R* || rex *om. m. 1 P*

Alexandri illius Magni auunculus, traiectis in Italiam copiis p. 167 cum ¹bellum aduersus Romanos pararet et circa finitimas Romae urbes firmare uires exercitus sui auxiliaque uel sibi adquirere uel hostibus subtrahere studens bellis exerceretur, a Samnitibus, qui Lucanae genti suffragabantur, maximo bello in Lucania uictus atque occisus est.

2 Sed, quoniam aliquantum Romanas clades recensendo progressus sum, uel Alexandri istius mentione commonitus, de Philippo Macedonum rege, qui Olympiadem huius Alexandri Epirotae sororem uxorem habuit, ex qua Alexandrum Magnum genuit, paucissimis annis retro repetitis magna paruis in quantum potero colligam.

12 Anno ab urbe condita CCCC Philippus Amyntae filius Alexandri pater regnum Macedonum adeptus, XXV annis

AVCTORES § 1 a Samnitibus *sqq.*] *cf. Oros. 3, 14 § 4 et 18 § 3* § 2 *fort. adhib. Iustin. 8, 6 § 5; Liu. 8, 3 § 7; 8, 24 extr.; cf. Oros. 3, 14 § 4* cap. 12 § 1 cccc *cf. 3, 16 § 1* || Philippus — adeptus *Iustin. 7, 4 § 3.5* || XXV — tenuit *Iustin. 9, 8 § 1; cf. Oros. 12 § 17 et 14 § 10*

EXPILATORES 9 Olympiadem — 11 genuit *adhibuit Paulus 23 not., 6* 13 Philippus—14 pater . . p. 157, 5 Eur. matris . . p. 158, 3 Olymp.—4 uxorem . . 7 cum—8 perdidit *compilauit Seuerus Chron. p. 453*

1 alexander *D* || auunculus (*pr.* u *add. m. 2*) *P* || traiectus *L* || aetaliam *D* 2 aduersum *PRD* || finitimas circa urbes romae *L* 3 auxiliaque (lia *in ras.*) *P* 4 subtraere P^a 5 samnitibus| (*initium uersus erasum*) qui lucanę| *R* || lucaniae *D* 7 quantum *ante* quoniam *eras. P* || referendo (do *in ras.*) *P* || progressus sum uel (*haec exceptis* prog *in ras.*) *P* 8 alexandri istius illius (i istius *in ras. et ex corr.*) *P* || commonitus (o *sec. ex* u *corr.*) *R* 9 philipo (p *s. s. m. 2*) *P* filippo *D* || machedonum L^a || olimpiadem *PR* || huius *adh. m. 2 s. l. L* 10 quā· *D* 11 paucissimis (p *in ras. al. m.*) *R* || magna paruis] *cf. Grubitz p. 24* .l. bella .l. uerbis magna paruis *N;* in magnis parua X_2*Z* 12 collegam *P* (*folii finis in P*) R^a*D; in fine paginae ad extrema uerba scholium m. rec. adscripsit hoc:* SECVNDVM MAGNITVDINEM *in P* 13 ·cccc·mo· *L* quadrigentesimo *D* || philipus P^1 philyppus *D* || amintae *PR* aminte *D* 14 patri *D* || regnu (*an* regna *?*) *P* || macedonū (nū *in ras. ut ae terminatio appareat*) *P* || ademptus *L* || uiginti quinque *LD* || añ P^1 añ^nis P^2

tenuit, quibus hos omnes acerbitatum aceruos cunctasque malorum moles struxit. hic primum ab Alexandro fratre obses 2
Thebanis da'tus, per triennium apud Epaminondam strenuis- p. 166
simum imperatorem et summum philosophum eruditus est.
ipso autem Alexandro scelere Eurydices matris occiso, quam- 3
uis ea iam commisso adulterio et altero primum filio interfecto filiaque uiduata generi nuptias mariti morte pepigisset, conpulsus a populo regnum, quod paruo occisi fratris filio tuebatur, suscepit. qui cum foris concursu exsurgentium undi- 4
que hostium, domi autem deprehensarum saepe insidiarum metu fatigaretur, primum bellum cum Atheniensibus gessit. quibus 5
uictis arma ad Illyrios transtulit multisque milibus hostium trucidatis Larissam urbem nobilissimam cepit. inde Thessaliam 6
non magis amore uictoriae quam ambitione habendorum equitum Thessalorum, quorum robur ut exercitui suo admisceret, inuasit. ita Thessalis ex inprouiso praeoccupatis atque in pote- 7

AVCTORES § 2—§ 3 filio interfecto *Iustin. 7, 5 § 3–6* § 3 filiaque—pepigisset *Iustin. 7, 4 § 7* || conpulsus – suscepit *Iustin. 7, 5 § 8—10* || § 4 *et* § 5 *Iustin. 7, 6 § 3.4.6.7* || § 6—§ 9 *Iustin. 7, 6 § 8—12.14.16, ubi tamen haec* § 6 amore uictoriae *Orosiana sunt, illa* § 9 ipsam—cepit *uix ex Iustino § 16, sed fort. ex Trogi argumentis ll. 7 et 8 sumpta*

1 aceruitatum *L* acerbitatem *P* *acerbitatum *R* 3 epaminundam $P^a R^b$ 5 eurydicis *L* euridicis *P* euridices *R* euriticis *D* || occisum a *D* 6 ea iam] etiam *D* || commiso *P* || adultero $R^a D$ || primoum L^a || filio*** *P* 7 generi* (i *ex* o ?) *D* 8 compulsus R^b || fratres *P* 9 audentium P^1 (exsurgentium *s. s.* P^2) ex*urgentium (*erasa* s) *R* 10 depraehensarum *LD* || sepe *PD* 11 fitigaretur L^1 fatigatur P^1 || |primum (pr *m. 2*) *R* 12 illiricos P^1 illyri*os P^2 illyrios *R* illirios *D* || miluus (b *m. 2*) *L* 13 larissimam *L* larisam *D* || caepit *PR* (ae *ex* oe *corr.*) *R* || thesaliam *P* thesaliam *R* thessalia (*alt.* s *in ras. m. 1, ex* p *ut uid.*) *D* 14 ambicionem *D* || aequitum PR^a 15 thesalorum *P* thesalorum *R* || robor *P* rubor *D* 16 thesalis *P* thesalis *R* || occupatis *D* || adque *D*

statem redactis, iungendo equitum pedìtumque fortissimas tur-
8 mas et copias inuictissimum fecit exercitum. igitur uictis Atheniensibus subiectisque Thessalis Olympiadem Arubae regis
p. 169 Molossorum 'sororem duxit uxorem. qui Aruba cum per hoc, quod societatem Macedonum adfinitate regis paciscebatur, imperium suum se dilataturum putaret, per hoc deceptus amisit
9 priuatusque in exilio consenuit. deinde Philippus, cum Mothonam urbem oppugnaret, ictu sagittae oculum perdidit. ipsam uero urbem mox expugnauit et cepit.

10 Exim Graeciam prope totam consiliis praeuentam uiribus domuit. quippe Graeciae ciuitates dum imperare singulae cupiunt, imperium omnes perdiderunt et dum in mutuum exitium sine modo ruunt, omnibus perire quod singulae amit-
11 terent oppressae demum seruientesque senserunt. quarum dum
p. 170 insanas conuersationes Philippus ueluti e spe'cula obseruat auxiliumque semper inferioribus suggerendo contentiones, bellorum fomites, callidus doli artifex fouet, uictos sibi pariter

AVCTORES § 10 Graeciae *sqq.*—§ 13 *Iustin. 8, 1 § 1–4.7.8.11 —14 exceptis maxime his* § 11 bellorum fomites—artifex *Orosianis*

1 aequitum *PR*[a] || turmas et] *male cum Port. deleuit Grubitz p. 23* 3 thesalis *PR*[a] || olimpiadem *PR* || arubae] *LD* auruchiae *PR* (*sed prima litt. minime clara in P*) 4 malossorum *PR* malos suorum *D* || ***qui (*in ras.* qui *fuit*) *R* || aruba] *LD* auruchа *PR* 5 machedonum *L*[a]*P*[2]*R*[1] || adfinitatem *L* affinitate (*prior* f *in ras. al. m. R*) *RD* || paciscebatur (p *in ras. al. m.*) *R* 6 delatorum *P*[1] 7 priuatus-] regno .. priuatus *Iustinus* || phillyppus *D* || mothonam] *LRD* måthonam *P*, Methonam *v* 8 ipsa *D* 9 uero] autem *R* || caepit *PR* (ae *ex* oe *corr. R*) 10 exin *P*[b]*R* ex| *D* || greciam *RD* || prophe *L*[a] 11 greciae *PR* 12 mōtuum *P* 13 se dederunt *P*[1] (sine modo ruunt *s. s. P*[2]) || ********* perire (*fuit in rasura* dem ......) *P* pepire *D* 14 *ante* oppressae *inserit* non nisi *margo R* 15 conuersationes] *LPRD; male* concursationes *ed. 1510 et Fabr.*, concursiones *ed. 1542*, concertationes *Lautius* (*ex cod. Colon.*) *et h interpolarunt* || filippus *P* phillippus *D* || ueluti e] *R*[2]*D* ueluti *LR*[1] uelut in *P;* uelut e *Iustini codices* 16 inferioribus (in *ex* im *corr.*) *P* 17 doli] mali *D* || foet (v *m. 2*) *P* || uictis (o *m. 2*) *R*

uictoresque subiecit. huic autem ad obtinendam totius Grae- 12
ciae dominationem immoderata Thebanorum dominatio facultatem dedit, qui uictos Lacedaemonios ac Phocenses, caedibus etiam rapinisque confectos, cum insuper in communi Graeciae concilio tanta pecuniae multa onerauissent, quantam illi soluere nullo modo possent, ad arma confugere coegerunt. itaque 13
Phocenses Philomelo duce et auxiliis Lacedaemoniorum Atheniensiumque fulti commissa pugna fugatisque hostibus Thebanorum castra ceperunt. sequenti proelio inter inmensas utriusque populi strages Philomelus occisus est; in cuius locum Phocenses Oenomaum ducem creauerunt.

Porro autem Thebani et Thessali omisso dilectu ciuium 14
Philippum Macedoniae regem, quem hostem prius repellere laborabant, ultro sibi ducem expetiuerunt. com'misso proelio p. 171
et Phocensibus paene ad internecionem caesis uictoria ad Philippum concessit. sed Athenienses audito belli euentu, ne 15

AVCTORES § 14 *et* § 15 *Iustin. 8, 2 § 1.3.4.8*

1 autem *totum uocab. scr. m. 2 fort. compendii loco* *P* || optinendam *P*ᵇ*R*ᵃ || greciae *PR* 2 inmoderatione*hebanorum (*er.* s, t *m.* 1) *D* || inmoderata *R* 3 ***dedit (*3 litt. erasar. spatium*) *P* || lacędemonios (ę *eras.*) *R* || focenses *LPRD* || cedibus *PR*¹*D* (cęd- *R*²) 4 commone *P* commune *R* || gra..... (*extrema euanida*) *P* greciae *R* 5 concylio *PR*ᵃ || pecuniae (ae *in* a *corr.*) *P* || quanta *PR* 6 ᶜᵒⁿfugere (con *m. 1 aut 2*) *L* || cogerunt (e *s. s. m. 2*) *P* **coegerunt (c *al. m. in ras.*) *R* 7 focenses *LPRD* || fylumelo *PR* filo.mel|lo *D* || lacedemoniorum *R* lacae daemoniorum *D* 8 comisa *P* || fatigatisque hostibus *P*¹, hostibusque fugatis *v* 9 caeperunt *P* coeperunt *R* || p̄lio *P* || immensas *L*¹ᵃ*P*ᵃ*D* || utriusᑫᵘᵉ *L* 10 fylomelus *PR* filomellus *D* || est *s. s. in R* || locum *om. L*¹ loco *s. l. add. L*¹ᵇ 11 phocense|ro·| *f. 42*ʳ enomaum *L* focenses oenomaum *PRD* Phocenses Onomarchum *Fabr. h* 12 thesali *PR*ᵃ || dilectu] *LD* dilecto (i *in* e *corr.*) *R* delecto *P* 13 philippum *in ras. angustiore P* phillippum *D* || machedoniae *L*ᵃ*R*¹ || hostem (m *in ras.*) *P* 14 laborabant (ba *add. m. 2*) *P* || expeti*erunt *P* expetierunt *R* || praelio *P* 15 focensibus *LPRD* || pene *PR* || internicionem *PD* internitionem (it *in* et *corr.*) *R* || caecis *D* 16 philipum *P* philippum (li *statim ex* ll *corr.*) *D*

Philippus transiret in Graeciam, angustias Thermopylarum
pari ratione sicut aduentantibus antea Persis occupauere.
16 Igitur Philippus ubi exclusum se ab ingressu Graeciae prae-
structis Thermopylis uidet, paratum in hostes bellum uertit in
socios: nam ciuitates, quarum paulo ante dux fuerat, ad gratu-
landum ac suscipiendum patentes hostiliter inuadit, crudeliter
17 diripit, omnique societatis conscientia penitus abolita coniuges
liberosque omnium sub corona uendidit, templa quoque uni-
uersa subuertit spoliauitque, nec tamen umquam per XXV an-
18 nos quasi iratis dis uictus est. post haec in Cappadociam
transiit ibique bellum pari perfidia gessit, captos per dolum
finitimos reges interfecit totamque Cappadociam imperio Mace-
19 doniae subdidit. inde post caedes incendia depraedationesque
in sociis urbibus gestas parricidia in fratres conuertit, quos
p. 172 patri ex nouerca genitos cum coheredes regni ue|reretur, inter-
20 ficere adgressus est. cum autem unum ex his occidisset, duo
in Olynthum confugerunt: quam mox Philippus hostiliter ad-
gressus urbem antiquissimam et florentissimam, caedibus ac
sanguine repletam opibus hominibusque uacuauit, abstractos

AVCTORES § 16—§ 22 *Iustin. 8, 3 § 1—4.6.10—15 exceptis* § 21 praeoccupato — dispersa *et* § 22 de regni terminis ambig. *et* uita *Orosianis, quorum hoc* uita *fort. confictum est ex* scelere *Iustini § 15*

1 filip(p)us *P* || greciam *RD* || thermopilarum (term. *R*) *PRD* 2 aduentibus *D* 3 philipus *P* || ingressum *L* || greciae *RD* 4 termophylis *PR* termopilis *D* || uidet (re) *R* 5 sociis (is *in* us *m. 1*) *D* || ciuetastis *D* 6 ad suscipiendum *om. D* || inuadit crudeliter *om. D* 7 diripuit *PR* (*sed* u *expuncto in P*) || paenitus *R*ᵃ*D* 9 umq̧ (q̧ *in* quā *mutauit m. 2*) *P* || per] p̃ (*i. e. per*) *in* p *mutauit m. 2 P* || ·xxu·añ· (·& *m. 2*) *P* xx&v ann *R* uiginti et quinque annos *LD* 10 dis] *L* diis *PRD* || haec (aec *in ras.*) *P* || cappa doceam *D* 11 transit *D* || cessit *D* || dolum (um *in ras.*) *P* 13 (de)praedationesque *R* depraecationisquae *D* 15 patri] pari *P*¹ 16 aggressus *R*ᵇ || occidisset (di *ex* de *corr.*) *P* 17 olyntum *PRD* || confugerent *P* || aggressus *R*ᵇ 18 *sq. uerba* ac sanguine repl. op. hominibusque *om. L* 19 abstractis (u *m. 1*) *D*

etiam fratres supplicio et neci dedit. dein cum, excidio soci- 21
orum et parricidio fratrum elatus, licere sibi omnia quae
cogitauisset putaret, auraria loca in Thessalia et argenti me-
talla in Thracia inuasit ac, ne quod ius uel fas inuiolatum
praetermitteret, praeoccupato mari et classe dispersa piraticam
quoque exercere instituit. praeterea, cum eum fratres duo 22
Thraciae reges de regni terminis ambigentes iudicem ex con-
sensu praeoptauissent, Philippus more ingenii sui ad iudicium
tamquam ad bellum cum instructo exercitu ingressus inscios
iuuenes uita regnoque priuauit.

Athenienses uero, qui prius Philippi ingressum Thermo- 23
pylarum munitione reppulerant, ultro pacem eius expetentes
fraudulentissimum hostem de neglecta introitus custodia com-
monuerunt. ceterae etiam Graeciae ciuitates ut intentius ciui- 24
libus bellis uacarent, sub specie pacis et foederis sponte se
externae dominationi subiecerunt, maxime cum Thessali 25
Boeotiique poscerent Philippum, ut professum se aduer|sum p. 173

AVCTORES § 23—§ 27 *Iustin. 8, 4 § 1.3.4.6.11.12, sed haec* § 23 fraudul.—commonuerunt, § 25 et pretio, § 27 dispositis—emunit *Orosio debentur, in illis* § 26 sacramento confirmans *Iustiniana male detorsit*

1 subplicio P^1R || nece P^aD || dehinc *LD* || sotiorum R^a 2 licere *in ras. ampliore P* libere *L* || quae] q; R^1 3 cognita uisset *D* || putaret templa *R* || thesalia PR^a || et argenti] *LPD* et statua idolorum argenti *R* argenti (*omisso* et *temere*) *h* 4 trachia *PR* tracia *D* || euasit L^1 6 e*ũ *P* 7 thraciae] L^1 thragiae L^2 trachiae *PR* traciae *D* || regis (i *in* e *corr.*) *L* 8 praeobtauissent (b *in* p *corr.*) *R* 9 instructu PR^a || insocios L^a (*cf. 5, 5 § 11*) inscios *in ras. P* 11 uero] autem *R* || pius *R* || t*ermopylarum (*erasa* h) *P* termopilarum *D* termophilarum *R* 12 reppellerant *L* repulerant *PRD* 13 fraudolentissimum R^2 || ne|glec**ta (g *et* c *al. m.*) *R* || comminuerunt L^a commo*uerunt sibi (*erasa* n) *R* 14 ceterae (e *prima corr., fort. ex* ae) *P* caetere *D* || etiam] tñ *P* (tamen X_2) tunc *R* || greciae *R* 15 speciae (a *eras.*) *R* 16 dominacionis *D* || thesali PR^a 17 boeotiique] LR^a boetiique (boetii *in ras. angustiore P*) PR^b brotiiquae *D* || philippum (ph *ex* f *corr. uid.*) *P* || *se (*eras.* a) *R*

Phocenses ducem exhiberet susceptumque bellum gereret, con-
tra Phocenses adhibitis secum Atheniensibus et Lacedaemoniis
uel differri bellum uel auferri et pretio et precibus laborarent.
26 Philippus tacite utrisque diuersa promisit, Phocensibus pacem
et ueniam se daturum sacramento confirmans, Thessalis uero
adfuturum se mox cum exercitu spondet, bellum tamen ab
27 utrisque parari uetat. igitur Philippus instructis copiis an-
gustias Thermopylarum securus ingreditur easque occupatas
28 dispositis praesidiis emunit. tunc primum se non Phocenses
soli, sed omnis Graecia captam esse persensit: siquidem pri-
mos Phocenses Philippus rupta fide calcatoque sacramento in-
fandae dilacerationi dedit, inde omnium urbes finesque popu-
29 latus cruenta praesentia effecit, ut etiam absens timeretur. ubi
uero in regnum redit, more pastorum, qui pecora sua nunc
per aestiuos nunc per hibernos saltus circumducunt, populos
et urbes, ut illi replenda uel relinquenda quaeque loca uide-
30 bantur, ad libidinem suam transfert. miseranda ubique facies
et atrocissimum miseriarum genus obuersabatur, perpeti ex-

AVCTORES § 28—§ 31 *Iustin. 8, 5 § 1.4.5.7—11 exceptis praeter alia quaedam his* § 28 calcatoque sacramento *et* cruenta — timeretur *Orosianis*

1 focenses *PR* focensis *D* 2 focenses *PR* focensis *D* || lachedemoniis *PR*[1] lac*edemoniis *R*[2] 3 differre *D* || auferrę *D* || praetio (-cio *D*) *RD* || pretibus (c *m. rec.*) *L* praecibus *PR* || laborarent philippus (rent phi *in ras. m. 2*) *P* 4 tacede *D* || -que *in ras. P* || focensibus *PRD* 5 thesalis uero (is uero *in ras.*) *P* thesalis uero *R* 6 affuturum (*pr.* f *in ras.*) *R* 7 utrique *R* 8 thermophylarum *R* 9 dispositi* (s *s. s. m. 2*) *L* || emunit] *L* ē munit *D* emuniuit *PR* emuniit *ed. 1542, Fabr., h* || focenses *LPR* focensis *D* 10 soli *om. m. 1 P* || sed] *LPRD* sed et *v* || grecia *RD* 11 focenses *LPRD* || phillippus *D* || infandae (in *ex* im *corr.*) *P* 12 dilacerationi *P* *haec* 13 effecit— p. 164, 12 regnabat *folio uno dempto ante f. 44 desunt in L* 14 redit] *D, item GKV* rediit *PRv* 15 praes tiuos *D* || sAltus (A *ex* o *uel* u) *R* 16 ue[1] *D* || relinquendam *D* 17 transfret *D* || ubi *D* 18 obseruabatur *D*

cidium sine inruptione, sine bello captiuitatem, sine crimine
exilium, sine uictore dominatum. premit miseros inter in- 31
iuriarum stimulos superfusus pauor ipsaque dissimulatione
dolor cre|scit hoc altius demissus quo minus profiteri licet p. 174
timentium, ne ipsae quoque lacrimae pro contumacia accipi-
antur. alios populos, auulsos a sedibus suis, finibus hostium 32
opponit; alios in extremis regni terminis statuit; quosdam
aemulatione uirium, ne possint quod posse creduntur, in sup-
plemento exhaustarum urbium diuidit. ita gloriosissimum illud 33
quondam florentis Graeciae corpus in multas laceratasque
particulas exstincta primum libertate concidit.

Sed haec cum per aliquantas Graeciae ciuitates exercuisset 13
et tamen omnes metu premeret, coniciens ex praeda paucorum
opes omnium, ad perficiendam aequalem in uniuersis uastati-
onem utili emolumento necessariam maritimam urbem ratus,
Byzantium, nobilem ciuitatem, aptissimam iudicauit, út recep-
taculum sibi terra marique fieret, eamque obsistentem ilico
obsidione cinxit. haec autem Byzantium quondam a Pausania 2

AVCTORES § 32 *Iustin. 8, 6 § 1* § 33 *Iustiniana 8, 6 § 2 suo Marte distorsit* cap. 13 § 1 et § 2 *usque ad* condita] *Iustin. 9, 1 § 1—3*

EXPILATORES 16 aptissimam—17 fieret.. 18 haec—p. 164, 1 condita.. Constantinopolis, 3 nunc—Orientis est *adhibuit Constantinum pro Pausania memorans Isidorus Orig. 15, 1, 42*

1 irruptione et (*prior* r *in ras.*) *R* || bello] uictore *D* 2 pręmet it *P* praemit*& (a *eras.*, *ante* & *uid.* t *eras.*) *R* fremit *D* 3 stimolos *P* 5 timentium] *D* timendum *P* tiñtidū *R* timentibus *v* || ne ipsae] ** ipsę *R* 6 ostium *P* 8 possint] P^bR possent P^aD || quod] qđ *in ras. P* || supplemento] *PRD* supplementa ς (*uelut G*) *h* 9 exaustarum *R* 10 greciae *R* 11 extincta *PRD* 12 haec *in ras. P* || aliquantos P^aR^1 || greciae *RD* 13 coniciens (c *alt. in ras. al. m.*) *R* 14 in *in ras. al. m. R* 15 emolomento *P* emol*umento (*eras.* l ?) *R* || ratis *P* 16 birantium *P* bizantium *RD* 17 sibi *post add. sed a m. 1 P* ibi 𝔎 18 cin*xit (*eras.* c) *R* || bizantium *PRD*𝔎 || quondam (o *ex* a *corr.*) *P* || pausania] *PR*𝔏𝔐 pausantia *D* pausina 𝔎

rege Spartanorum condita, post autem a Constantino Christi-
ano principe in maius aucta et Constantinopolis dicta, glorio-
3 sissimi nunc imperii sedes et totius caput Orientis est. Phi-
lippus uero post longam et inritam obsidionem, ut pecuniam
p. 175 quam ob|sidendo exhauserat praedando repararet, piraticam
adgressus est. captas itaque CLXX naues mercibus confertas
4 distraxit et anhelanti inopiae parua recreatione subuenit. inde
propter agendam praedam et curandam obsidionem diuisit
exercitum. ipse autem cum fortissimis profectus multas Cher-
ronesi urbes cepit profligatisque populis opes abstulit. ad
Scythiam quoque cum Alexandro filio praedandi intentione
5 pertransit. Scythis tunc Atheas regnabat: qui cum Histria-
norum bello premeretur, auxilium a Philippo per Apollonienses

AVCTORES § 2 post autem *sqq. cf. Oros. 7, 28 § 27* § 3 et § 4 *Iustin. 9, 1 § 5—9* § 5—§ 7 *Iustin. 9, 2 § 1—4. 10. 14—16*

EXPILATORES 1. 2 *hinc habet* quae postea Constantinopolis est appellata *Paulus p. 7, 18*

1 sparthanorum *R* || autem* (a *s. s. al. m.*) *R* || constatino (n *s. s.*) *R* 2 maius (i *ex* n) *R* || constanti|tinopolis *D* || dicta·**gloriosis simi (. *et* g *in ras.*) *R* 3 sedis *DR* || caput |*orientis (*er.* t *ut uid.*) *D* || est orientis *Ꝫ* || philippus (ph *in ras.*) *P* pilli*pus (i *alt. radendo ex* p) *D* 4 uero] autem *R* || inritam] *PD* irritam (r *pr. in ras. minus clare ideoque altera* r *s. s.*) *R* || obsidione *D* 5 obsedendo *PR* obsedendum *D* || exauserat *R*ᵃ*D* || piraticam (p *in ras.*) *R* 6 aggressus (g *pr. in ras.*) *R* || capta sit itaque *D* || centum septuaginta *D* || mercibus confertas mercibus (as *in ras.*) *P* 7 anhelanti (hel *in ras. ex* chell) *P* allinanti *D* || inopia *D* 8 praedam *om. D* 9 cherronesi] *P*ᵃ*R*ᵃ (*item ut uid. V_2HO*; cerro|nisi *V*), *h* cherronessi *P*ᵇ (*item post corr. V_3*, cheronessi *O*) cherronissi *D* cherronensi *R*ᵇ (cherronensi *M*¹ *et ante corr. V_3* ceronensi *T*; *peius etiam interpolati sunt hi:* cherronenses *GM²K* cheroneses *N* herronenses *X_2*; cero^nensium^ *corr. m. 2 E*); *cf. Ruehl, Iahrb. f. Phil. Suppl. 6 p. 34* 10 caepit *PR*ᵃ coepit *R*¹*D* 11 scitiam *PR* sch thiam *D* 12 pertransit] *PDR*ᵃ pertransiit *R*ᵇ*v* || scithis *PR* || regnauit *D* || qui cum] *hinc denuo superstes L* || histrianorum] *LPRD* 13 bello—14 histrianorum *om. sed m. 1 in mg. inf. add. D* || apollo^ni^enses (ni *m. 1*) *P* apolloniensis *LD* apolonienses *R*

petiit, sed continuo Histrianorum rege mortuo et belli metu
et auxiliorum necessitate liberatus pactionem foederis cum
Philippo habitam dissoluit. Philippus dimissa obsidione By- 6
zantii Scythicum bellum totis uiribus adgreditur commissoque
proelio cum Scythae et numero et uirtute praestarent, Philippi
fraude uincuntur. in ea pugna xx milia puerorum ac femi- 7
narum Scythicae gentis capta, pecorum magna copia abducta,
auri atque argenti nihil repertum: nam et ea res primo fidem
inopiae Scythicae dedit. uiginti milia nobilium equarum suffi-
ciendo generi in Macedoniam missa.

Sed reuertenti Philippo Triballi bello obuiant: in quo ita 8
Philippus in femore uulneratus est, ut per corpus eius equus
interficeretur. cum omnes occisum putarent, in fugam uersi
praedam amiserunt. aliquantula deinde mora dum conualescit
a uulnere in pace conquieuit; statim uero ut conualuit Athe- 9
niensibus bellum intulit: qui in tanto discrimine positi Lace-
daemonios 'quondam hostes tunc socios adsciscunt totiusque p. 176

AVCTORES § 8—§ 11 *Iustin. 9, 3 § 1—6.8—11, exceptis* § 11 quam pugnam—docuit *Orosianis*

1 petit *PRD* || histrianorum] *LD* hystrianorum *PR* 2 et auxiliorum] auxiliorum *L* || **pactionem (pera *in* pa *corr. m. 2*) *P* 3 byzantii (yz *in ras.*) *P* byzanti[i] *R* bizantii *D* 4 schyticum *L* scithicum *D* || aggreditur (g *pr. in ras.*) *R* 5 praelio *P* || schytae *L* scitae *D* || philippi (ph *in ras.*) *P* 6 fraude (de *ex* te *corr.*) *P* || uiginti *LD* || fęminarum *P* 7 scythicae] *PRD* (cae *in ras. P*, c *alt. radendo corr. ex* a *D*) schyticae *L* || capta[e] *R* 8 nam et] *LPRD* et *h* 9 schyticae *L* scithicae *D* || xx *R* || mil· *L* || *equarum *R* 10 in *om. D* || machedoniam *P* mac*e*donam (e *in ras. ex* he) *R* 11 obeant *P* 12 uulneratust *corr. in* -tus* *m. 2 P* || per *in ras. P* || equs *L* (*fort. non est correctura*) aequus *R** 13 putarent (utarent *in ras.*) *P* || conuersi *P* 14 predam *P* || conualescet *P* conualescet *R* 15 a uulnere *om. L* || conquieuit] quieuit *L* conqueuit (i *s. s. m. 1*) *D* || **uero (*1 uel 2 litt. eras.*) *D* || conual*uit (*erasa* l) *P* || atheniensium *L*[1] 16 bella *L* || lacedaemonios] *L* lachedemonios *P* lacedemonios *R* lace demonius *D*; Thebanos *corr. Fabric. h; cf. Ruehl, Iahrb. f. Phil. Suppl. 6 p. 31* 17 tum *D* || assciscunt (*pr.* s *in ras.*) *R*

Graeciae ciuitates legationibus fatigant, ut communem hostem
communibus uiribus petant. itaque aliquantae urbes Atheni-
ensibus se coniunxere, quasdam uero ad Philippum belli
10 metus traxit. proelio commisso cum Athenienses longe maiore
numero militum praestarent, adsiduis tamen bellis indurata
11 Macedonum uirtute uincuntur. quam pugnam longe omnibus
bellis anterioribus atrociorem fuisse ipse rerum exitus docuit:
nam hic dies apud uniuersam Graeciam adquisitae dominationis
gloriam et uetustissimae libertatis statum finiuit.

14 Postea Philippus cruentissimam uictoriam in Thebanos et
Lacedaemonios exercuit: siquidem principes ciuitatum alios
securi percussit, alios in exilium egit, omnes bonis priuauit.
2 pulsos dudum a ciuibus in patriam restituit: ex quibus trecen-
tos exules iudices rectoresque praefecit, qui ut antiquum dolo-
rem noua potestate curarent, pressos infeliciter populos in
3 spem libertatis respirare non sinerent. praeterea magno dilectu
militum in subsidium regiae dispositionis ex tota Graecia
habito, ducenta milia peditum et quindecim milia equitum

AVCTORES § 1 et § 2 *Iustin. 9, 4 § 1.7—8 exceptis* § 1 et Lacedaemonios, § 2 dudum..qui—sinerent (*ad quae ultima cf. Iustin. § 9 et 10*) *Orosianis* § 3—4 congregantur *Iustin. 9, 5 § 4—8*

1 greciae *R* || commǒnem *P* 2 commǒnibus *P* || petūnt *P* 3 sese *PRD* || iunxere *PR*ᵃ (x *in ras. R*) 4 praelio *P* || athiensces *R* 5 numero (num *in ras. ex* mun *fort. ut saepe corr.*) *P* || assiduis (s *pr. in ras.*) *R* || tamen] *sic* tñ *PR* 6 machedonum *PR*[1] 7 bellis anterioribus] *PRD* anterioribus bellis *Lv* 8 greciam *RD* || domenanationis (*corr. m. ut uid. 1*) *D* 10 filippus (phi *superscr.*) *P* 11 lacedaemonios] *R* (e *pr. in ras.*) lachedemonios *P* lacedemonios *D* 12 *egit *R* 13 pulsos (o *ex* u *corr.*) *R* || ciuibus (ciui *in ras.*) *P* || trecentos (e *pr. ex* i *corr.*) *R* trecentus (u *ex* i *m. 1*) *D* 14 iudices rectoresque] *PRDv, Iustini codices* rectores iudicesque *L* || perfecit *D* || anticum *D* 15 pressus *L*[1] || infeliciter (e *pr. ex* i *corr.*) *R* 16 delectu *R*[2] delectum *D* 17 milit̆om *P* || subsidio *L* || grecia *R* graeciae *D* 18 habito (o *ex* u *corr.*) *L* babeto (e *in* i *corr.*) *P* habetato *D* || octa milia *PR* || x̄ū mil· *L* xv milia *PR* || *equitum *R*

absque exercitu Macedonum et infinita gentium barbaria Persicae expe|ditioni in Asiam missurus instruxit. tres duces 4
hoc est Parmenionem Amyntam et Attalum praemittendos in p. 177
Persas legit. et dum suprascriptae copiae de Graecia congregantur, Alexandri — qui erat Olympiadis uxoris suae frater et post a Sabinis in Lucania prostratus est —, quem Epiri regem ob mercedem stupri in eum perpetrati constituerat, nuptias in copulando ei filiam suam Cleopatram celebrare decreuit. qui cum pridie quam occideretur interrogatus fuisset, 5
quis finis homini magis esset optandus, respondisse fertur, eum esse optimum, qui uiro forti post uirtutum suarum glorias in pace regnanti sine conflictatione corporis et dedecore animi subitus et celer inopinato ferro potuisset accidere: quod ipsi mox obtigit. nec ab iratis dis, quos parui semper pen- 6
derat quorumque aras templa et simulacra subuerterat, quin electissimam ut ipsi uidebatur mortem adipisceretur, potuit

AVCTORES § 4 Alexandri — frater . . quem — decreuit *Iustin. 9, 6 § 1 et 8, 6 § 4 sqq.;* post—prostratus est: *Oros. 3, 11* § 5 *eadem de C. Iulio Caesare narrantur a Suetonio Iul. 87 et Plutarcho 63 male huc translata ab Orosio*

1 absque exercitu *om. D* || exercitū *P* || machedonum (um *in ras.*) *P* macedonum (ce *ex* che) *R* || barbaria] *LPR*[1] barbarie *R*[2]*D* 2 assiam *PR*[a] || misurus *P* missurus ******** (missurus *iterat. sed eras.*) *R* 3 amyntam (yn *in ras.; pro* y *fuit* i) *P* amintam *D* || adtalum *PR*[a] 4 suprascribtae *L* superscriptae *PR* || grecia *RD* 5 alexandro *P* || olympiadae *LD* olimpiadę *PR* || fater *D* 6 *ad* a sabinis *in mg.* a samnitibus *R* (*sic recte ipse Orosius 3, 11 § 1*) || pyri *D* 7 constituerat (n *s. s. m. 2*) *P* 8 ei] et *D* || celebrare (*pr.* e *in ras.; fort. fuit* ae) *R* 9 quā*occideretur *R* 10 quis finis homini magis esset *om. m. 1, in imo mg. add. m. 2 P* || obtandus *P*[a]*R*[a] 11 obtimum *P*[a]*R*[a] || glorias] *L* gloriam *PRDv* 12 regnantes *D* || corpore *L*[1] 13 subitus** & (us & *in ras.*; *ante* & *cernitur* st) *P* || celer (*pr.* e *in ras.; ex* ae?) *R* || quod (d *in ras.*) *P* 14 optigit *L* obtegit (i *s. s. m. 1,* ł con *m. 2*) *P* || dis] *L* diis *PR om. D* 15 templa et] templas *D* || subuerteret *D* 16 eletissimam *R*

7 inpediri. nam die nuptiarum cum ad ludos magnifice apparatos inter duos Alexandros filium generumque contenderet, a Pausania nobili Macedonum adulescente in angustiis sine custodibus circumuentus occisus est.

8 Adserant nunc multisque haec uocibus efferant quasi uirorum fortium laudes et facta felicia, quibus amarissimae aliorum calamitates in dulces fabulas cedunt, si tamen numquam ipsi iniurias, quibus aliquando uexantur, relatu tristiore deplorant.
9 si uero de propriis querimoniis tantum alios audientes adfici uolunt, quantum ipsi perpetiendo senserunt, prius ipsi non
p. 178 praesentibus praeterita sed gestis gesta con|parent et utraque
10 ex auditu uelut alienorum arbitri iudicent. per uiginti et quinque annos incendia ciuitatum, excidia bellorum, subiectiones prouinciarum, caedes hominum, opum rapinas, praedas pécorum, mortuorum uenditiones captiuitatesque uiuorum
15 unius regis fraus ferocia et dominatus agitauit. sufficerent ista ad exemplum miseriarum insinuata memoriae nostrae gesta per Philippum, etiamsi Alexander ei non successisset in regnum. cuius bella immo sub cuius bellis mundi mala

AVCTORES § 7 *Iustin. 9, 6 § 2—4* § 10 uiginti et quinque annos *Iustin. 9, 8 § 1* || mortuorum — uiuorum *sec. Iustinum 9, 4 § 6*

1 imper P^1 impediri P^2 inpendere *D* || adparatos (*corr. m. 1*) *P* 3 nobile *P* || machedonum PR^1 || adolescente *P* aduliscente *D* || inter angustias *PR* 5 adserunt *P* asserant (*pr.* s *in ras.*) *R* 6 sortium L^1 || amarissime (-eme *D*) *RD* 7 caedunt PR^aD || um quam *D* 8 tristiciore *D* 9 quaerimoniis *LR* quaeremonus (a *eras.*) *P* || audienter *L* || affici (*pr.* f *in ras.*) *R* affici *D* 11 a praesentibus *L* || comparent R^bD || et *om. D* 12 uelut] uelut certi *v* || arbitri (*prior* i *radendo ex* r) *D* || uiginti et quinque] *LD* (-quae *D*) xxv *P* xx·v· *R* 13 ann· *L* ann *R* an *P* 15 mortuorum] mortuorum mortes *PR* || uenditiones captiuitatesque uiuorum *om. D* 16 ferocia (*erasae* e f) *P* || sufficerent (su *in ras.*) *P* 17 insinuatae *PR* (ae *in* a *m. 2 P*) 18 filippum *P* 19 et cuius *D* || bello (o *in* a *corr.*) *R*

ordine sequentia suspendo paulisper, ut in hoc loco pro conuenientia temporum Romana subiciam.

Anno ab Vrbe condita CCCCXXVI Caudinas furculas satis 2
celebres et famosas insignis Romanorum fecit infamia. nam
cum superiore bello uiginti milia Samnitum Fabio magistro
equitum pugnam conserente cecidissent, circumspectiore cura
Samnites ac magis instructo apparatu apud Caudinas furculas
consederunt; ubi cum Veturium et Postumium consules 3
omnesque copias Romanorum angustiis locorum armisque clau- p. 179
sissent, Pontius dux eorum in tantum abusus est uictoriae
securitate, ut Herennium patrem consulendum putaret, utrum
occideret clausos an parceret subiugatis: ut uiuos tamen dedecori reseruaret, elegit. Romanos enim antea saepissime uinci 4
et occidi, numquam autem capi aut ad deditionem cogi potuisse

AVCTORES § 2 Caudinas—infamia *Liu. 9, 1 § 1; 2 § 6; Augustin. Ciu. D. 3, 17* || nam cum—cecidissent *Liu. 8, 30* || circumspectiore—§ 7 *Liu. 9, 1—6 excepta* § 4 *Orosiana*

EXPILATORES 7 apud Caud. furc., 9 angustiis locorum . . claus. *compilauit Paulus p. 24* || 10 Pontius—p. 170, 14 consule *excerpsit Eutropianis adspersis Paulus p. 24*

1 p P^1R (p P^2) || conuenientiā *R* conuenentia (e *alt. statim ex* t *corr.*) *D* || subiciēm (*corr. m. 2*) *P* 3 ·occc mo·xx·sexto· *L* quadrigentisemo uicinsemo sexto *D* || caudenas *P* candenas (e *ex* i *corr.*) *R* 4 caelebres R^a 5 xx *PR* || mil· *L* || samnitum] *LPR* samnitium *Dh* || mag· equi· *L* 6 occiderunt (*corr. m. 1*) *P* || circumspectiorem *L* circumspectione (ne *in ras. ex* m ?) *P* 7 instructo (i *ex* o *rasura*) *R* || apparato *D* || aput (t *in* d) *P* || caudenas candenas (e *ex* i) *R* 8 co*ue.rnū *R* || conss· *PR* 9 armisquae (a *sec. eras.*) *R* || clau**sissent (*duae litt. eras.*) *R* 10 dux] rex *L* || in tantum] ˙inter, m (*in marg.* ˙in tantum) *R* 11 herennium (*alt.* e *statim ex inchoato* r) *D* 12 parceret (c *expuncta*) *L* 13 elegit] elegit pater *P* elegit;*** (*eras.* pat) *R* || romanus R^a || sepissime P^1 14 numquam autem capi aut] *LD* nūq capi|aut (*quid supra scr. fuerit, incertum est*) P^1 nū**quam|aut (quam *in ras.*) P^2 numquā aut (*eras.* capi aut) *R* || potuisset *L* potuisset (. *m. 1*) *D*

5 constabat. itaque Samnites uictoria potiti uniuersum exercitum
Romanum turpiter captum armis etiam uestimentisque nu-
datum, tantum singulis uilioribus operimentis ob uerecunda
corporum tegenda concessis, sub iugum missum seruitioque
6 subiectum, longum agere pompae ordinem praeceperunt. ses-
centis autem equitibus Romanis in obsidatum receptis oneratos
ignominia, ceteris rebus uacuos consules remiserunt.
7 Quid de exaggeranda huius foedissimi foederis macula uerbis
laborem, qui tacere maluissem? hodie enim Romani aut om-
nino non essent aut Samnio dominante seruirent, si fidem
foederis, quam sibi seruari a subiectis uolunt, ipsi subiecti
Samnitibus seruauissent.
8 Posteriore anno infringunt Romani firmatam cum Samnitibus
pactionem eosque in bellum cogunt, quod Papirio consule
insistente commissum magnas strages utriusque populi dedit.
9 cum hinc ira recentis infamiae, inde gloria proximae uictoriae
pugnantes instimularet, tandem Romani pertinaciter moriendo

AVCTORES § 7 foedissimi foederis] *ex Augustino, qui De ciu. D. 3, 17* foedus foedum *appellat* (*cf. Liu. 9, 8 § 11; 5 § 9; 7 § 7*) § 8 et § 9 *Liu. 9, 12—15*

1 Itaque] *LRD* Ita$^{q;}$ (q; *add. m. 1*) *P* Ita *h* || semnites *R** 2 -que (e *in ras., ex* ae ?) *R* 3 tantum *om. L* || opermentis *L* || uerecōnda *P* 4 concessis (es *in ras.*) *P* || missusm (s *tertia puncto et linea deleta*) *L* 5 praeciperunt *P*¹ || sexcentis *P*¹*R* (x *in ras. R*) 6 *equitibus *R* || obsedatum (u *in ras.*) *P* || honeratos (h *eras.*) *P* oneratus *R*¹*D* 7 ignominia *R* || consulos (*corr. m. 2*) *PR* 8 exaggerandi *L** exageranda *R***D* || foe**dissimi (*eras.* ti) *P* 9 qui *P* (i *in* ę *corr.*), *R* (i *ex* e *corr.*) hodi (e *m. 2*) *L* || enim *om. sed* H *i. e.* enim *m. 1 s. s. D* 10 esset (n *m. 2*) *L* 11 a *in ras. P* || subiecti] subieti *R** 12 seruassent 𝔅 13 ^{in}fringunt (in *m. 2*) *L* 14 papirio] *LPRD* Papyrio *itemque infra h* || cons *R* 15 strages (st *in ras.*) *P* tragis *D* 16 cum *LPRD* Cumque *h* || recentis] praecedentis (*in mg.* recentis *m. 2*) *P* ***recentes (*3 litt. erasae quae fuisse* pce *aut* prę *possunt*) *R* 17 pu*gnantes (*1 litt. ras.*) *P* || instimularent (n *lineis deleta*) *P* intimularent *D*

uicerunt; nec caedi pariter uel caedere destiterunt, nisi postquam uictis Samnitibus et capto duci eorum iugum reposuerunt. ¹idem deinde Papirius Satricum expulso inde Samnitico prae- 10
sidio expugnauit et cepit. hic autem Papirius adeo tunc apud p. 180
Romanos bellicosissimus ac strenuissimus habebatur, ut cum Alexander Magnus disponere diceretur ab Oriente descendens obtinere uiribus Africam atque inde in Italiam transuehi, Romani inter ceteros duces tunc in republica sua optimos hunc praecipuum fore qui Alexandri impetum sustinere posset meditarentur.

Igitur Alexander anno ab Vrbe condita CCCCXXVI patri **16**
Philippo successit in regnum: qui primam experientiam animi et uirtutis suae conpressis celeriter Graecorum motibus dedit, quibus auctor, ut ab imperio Macedonum deficerent, Demosthenes orator auro Persarum corruptus exstiterat. itaque 2
Atheniensibus bellum deprecantibus remisit, quos insuper etiam

AVCTORES § 10 *Liu. 9, 16 § 2.9.11.12.19, sed ad illa* 7 obtinere—Africam *adhibito Iustino 21, 6 § 1; cf. Oros. 5, 22 § 3 et 4, 6 § 21* cap. 16 § 1 anno—ccccxxvi *cf. Oros. 3, 12 § 1 (Eus. 1655 Philippum* xxvi *annos regnasse refert)* || patri—suae *Iustin. 9, 8 § 11* || conpressis—motibus *Iustin. 11, 2 § 10* || auctor—exstiterat *Iustin. 11, 2 § 7* § 2 Athen.—remisit *Iustin. 11, 3 § 5, cf. 4 § 10* || quos—soluit *ignotus (an ex alia lectione Iustini 11, 4 § 10? cf. Duebner)*

EXPILATORES 4 hic—9 sustinere *excerpsit Paulus p. 24 et 25*

1 uel] ac *D* 2 simamnitibus *D* || duci] *L* duce *PR* doce *D* 4 caepit *PR* coepit *D* 5 bellico* sissimus (*pone* o *erasa* s) *P* || streni͡ssimus (u *superscr.*) *R* strenuosissemus *D* 6 discendens *LPR¹D* 7 obtenere *P* || affricam *PR* (*sed prior* f *erasa in*) *R* || adque *D* || ı͂ | *i. e.* in, *a m. 2 in* in *mutatum L* 8 cederus *D* || rep̄. *L* || sua] suos *L* || obtimos *R*ᵃ 9 precipuum *P* || alexdri (an *superscr.*) *R* || possit (i *in* e *corr. m. 1*) *P* 11 itaque *D* || ·cccc mo·xxuı· *L* quadrigentisemo uicensimo sexto *D* 12 filıppo (phı *superscr.*) *P* || successit] filius successit *P* filius successit *R* 13 conpressis] *L* conpraessis *D* conp̄sis *PR*ᵃ comp̄ssis *R*ᶜ || celeriter (e *prima in ras.*) *R* || grecorum *RD* 14 machedonum *PR¹* || demusthenes *D* 15 extiterat *PR* extetirat *D* 16 depraecantibus *L*

p. 181 multae metu soluit; Thebanos cum di|ruta ciuitate deleuit,
reliquos sub corona uendidit; ceteras urbes Achaiae et Thessaliae uectigales fecit; Illyrios quoque et Thracas translato
3 mox abhinc bello domuit. inde profecturus ad Persicum bellum omnes cognatos ac proximos suos interfecit. in exercitu
eius fuere peditum XXXII milia, equitum IIII milia quingenti, naues CLXXX. hac tam parua manu uniuersum terrarum orbem utrum admirabilius sit quia uicerit an quia adgredi ausus
4 fuerit incertum est. primo eius cum Dario rege congressu sescenta milia Persarum in acie fuere, quae non minus arte Alexandri superata quam uirtute Macedonum terga uerterunt. magna igitur caedes Persarum fuit. in exercitu Alexandri CXX
p. 182 5 equites et nouem tantum pedites defuere. |deinde Gordien

AVCTORES 1 Thebanos—3 fecit *Iustin. 11, 4 § 7; cf. 11, 3 § 2* 3 Illyrios—4 domuit *item Eus. 1684* § 3 inde—interfecit *Iustin. 11, 5 § 1* || in exercitu *sqq. Iustin. 11, 6 § 2.3* § 4 *Iustin. 11, 6 § 10—12* || u. 13 nouem] *cf. Oros. 4, 1 § 13* § 5 deinde—dedit *Iustin. 11, 7 § 3 et 15 exceptis his:* quae—oppugnatamque..dirept. dedit *quae chronographia adhibita (uid. Eus. 1683) Gordien eandem atque Sardis urbem esse ratus suo Marte inseruit*

EXPILATORES 5 in exercitu—7 CLXXX..9 primo—10 fuere *compilauit Seuerus Chron. p. 453*

1 multae] *LD* multo *PR* || deruta *L* dirата (u *m. 2*) *P* 2 & ^t^hessaliae *R* 3 ylliryos *P* yllyryos *R* illirios *D* || quoque *om. LD* || thracos *et in marg.* N (*i. e.* nota) *L* tracas *D* 4 persi*cum *R* 5 ac] ad *D* 6 fuerunt *PRD* || XXXII milia] *PR* triginta duo milia *D* XXX·milia·*L* || *equitum *R* || ·IIII· milia quingenti] *L* IIII·m·d· *in corr. m. 2 P* ·IIII·** d; *R* quattuor quingente *D;* quatuor mille ducenti *h* 7 naues] *LPRD;* et naues *h* || CLXXX] *PR* centumoctoginta (octiginta *D*) *LD* || hac tam] acta *R* || hac] ac *L* 8 admirabili*us (*erasa* b) *P* |mirabilius *L* || quia] *LRD* q^uia^ (·uia *m. 1*) *P* quod *Fabr. h* || quia] *LPRD* quod *Fabr. h* || adgredi *sed* ad *in* ag *corr. R* 10 sescenta] *LD* ᴅc· *R* DC *P* || aci*e (*erasa* a) *R* || quae] q; *in* qu *corr. R* || minos *R* 11 *uerba* superata—12 alexandri *omissa a m. 1 add. m. 2 in imo marg. P* || supera*ta *R* || quam] quia *P*[1] || machedonum *LPR*[1] 12 caedis *PD et ante corr. R* || exercitu] excercitu autem *v* || centum uiginti *LD* 13 aequites *P*

Phrygiae ciuitatem, quae nunc Sardis uocitatur, obsessam oppugnatamque cepit ac direptioni dedit. inde nuntiato sibi Darii cum magnis copiis aduentu, timens angustias quibus inerat locorum, Taurum montem mira celeritate transcendit et quingentis stadiis sub uno die cursu transmissis, Tarsum uenit, ibique cum sudans in Cydnum praefrigidum amnem descendisset, obriguit contractuque neruorum proximus morti fuit. interea Darius cum CCC milibus peditum et C milibus 6
equitum in aciem procedit. mouebat haec multitudo hostium etiam Alexandrum maxime respectu paucitatis suae, quamuis iam pridem DC milibus hostium eadem paucitate superatis non solum non timere pugnam sed etiam uictoriam sperare didicisset. itaque cum intra iactum teli uterque constitisset 7
exercitus et intentos ad signum belli populos discurrentes principes uariis incitamentis acuerent, ingentibus utrimque animis pugna committitur: in qua ambo reges et Alexander 8
et Darius uulnerantur, ac tam diu certamen anceps fuit, quoad p. 183
fugeret Darius; exinde caedes Per|sarum secuta est. ibi tum 9

AVCTORES § 5 u. 2 inde *sqq.*] *Iustin. 11, 8 § 1—4* (5 sub u. die *cf. Ruehl, Iahrb. f. Phil. Suppl. 6 p. 158*) § 6 et § 7 *Iustin. 11, 9 § 1 et 2 exceptis* § 6 quamuis iam pridem—§ 7 acuerent (11 DC milibus *cf. supra § 4;* 13 cum intra iactum *sqq. cf. Curtius 3, 10 § 1; Ruehl l. c.*) § 8 et § 9 *Iustin. 11, 9 § 9—12*

EXPILATORES 8 Darius—9 procedit . . 18 ibi tum—p. 174, 3 CL, 4 inter—8 instaurat *compilauit Seuerus Chron. p. 453*

1 phrigiae *P¹D* || quae *ex* q; *corr. R* 2 expugnatamque *PRD* || coepit *PR* (*sed* oe *in* ae *corr. in R*) || direptione *P* || deinde *L*ᵃ 3 ad gustias *D* 4 taurum *om. D* || celeritate (*prima* e *in ras.*) *R* || trascendit *R* 5 uno] *L* una *PRD* || tharsum *P*ᵇ*RD* 6 cum] con *in* cō, *deinde al. m. in* cū *corr. R* || cyd*num *R* 7 contractuque (c *altera in ras. ex* *c) *R* 8 fuit morti *PR* || ccc· *R* ccc *P* trecentis *LD* || c] *PR* centum *LD* 11 sescentis milib. (-b: *D*) *LD* 12 non *om. R* 13 dedicisset *P* || cum uterque (*expunxit m. 2 ut uid.*) *L* 15 inci**tamentis (*er.* ui) *D* 16 cōmittitur *R* 17 uulnerantur (n *s. s. m. 2*) *P* || quoad] *L* quodad| *D* quoad usque *PR* 18 tum] *L* tunc *PRD*

peditum LXXX milia, equitum X milia caesa, capta autem XL
milia fuere. ex Macedonibus uero cecidere pedites CXXX,
equites CL. in castris Persarum multum auri ceterarumque
opum repertum. inter captiuos castrorum mater et uxor eadem-
10 que soror et filiae duae Darii fuere; quarum redemptionem
Darius cum etiam oblata regni dimidia parte non inpetrauisset,
tertio cunctis Persarum uiribus sociorumque auxiliis contractis,
11 bellum instaurat. sed dum haec Darius agit, Alexander Par-
menionem ad inuadendam Persicam classem cum copiis mittit,
ipse in Syriam proficiscitur, ibi ex multis sibi regibus cum
infulis ultro occurrentibus alios allegit, alios mutauit, alios
perdidit, Tyrum urbem antiquissimam et florentissimam, fiducia
Carthaginiensium sibi cognatorum obsistentem, oppressit et
12 cepit. exim Ciliciam Rhodum atque Aegyptum pertinaci furore
p. 184 peruadit. inde ad templum Iouis Hammonis pergit, ut men-
dacio ad tempus conposito ignominiam sibi patris incerti et
13 infamiam adulterae matris aboleret. nam arcessitum ad se

AVCTORES § 10 *Iustin. 11, 12 § 1—5* § 11 *Iustin. 11, 10 § 4.6.7.10.12.14* § 12 et § 13 *Iustin. 11, 11 § 1—6 exceptis cum aliis tum his* § 13 arcessitum ad se *et* sicut historici — malit audire *Orosianis; ad* § 12 *cf. Oros. cap. 17 extr.*

1 octoginta (-enta *D*) *LD* || *equitum *R* || decem *LD* || autem] *sic* h' *R* || quadranta *L* quadrigenta *D* 2 mil. *L* || machedonibus *PR*[1] || uero *om. D* || centum triginta *L* centum *D* || triginta equites centum *om. D* 3 cent̄· quinquaginta *L* quinquaginta *D* 4 repertum] repertum est *v* 5 -que] q· *P*[1] quę *P*[2] quæ *R* || dariae *D* || redemtionem (redim- *D*) *PD* 6 oblatam *L* || demedia *P* || impetrauisset (-perau- *D*) *PD* 7 tertio (ter *in ras.*) *P* 8 permenionem *L* 10 siriam *D* 11 infolis (fo *in* so *mut.*) *D* || allegit] *LPR* a*becit (*er.* l) *D* || alios mutauit *om. h* 13 carthaginensium *D* || oppsit *R* opraessit *D* 14 coepit *P* coepit (oe *in* ae *corr.*) *R* || exim] *LD* exin* *P* & in (& *in* ex *corr. al. m*) *R* || ceciliam *D* || aegiptum *P* 15 ioues (e *in* i *corr.*) *R* || hammonis] *LRD* hamnonis (*corr. m. 1*) *P* || pergat *D* || mendacio (c *corr. ex* t) *R* 16 cō*posito (*fuit* con-) *R* || pa*tris (*er.* i ?) *D* || incerti (r *ex* s) *R* 17 aboleret] absolueret ******* (*eraso* aboleret *ut uid.*) *R* || arcessitum *R*

fani ipsius antistitem ex occulto monuit, quid sibi tamquam consulenti responderi uelit, sicut historici eorum dicunt. ita certus Alexander fuit nobisque prodidit, dis ipsis mutis et surdis uel in potestate esse antistitis quid uelit fingere uel in uoluntate consulentis quid malit audire. reuertens ab Ham- 14
mone ad tertium Persicum bellum Alexandriam in Aegypto condidit.

Darius uero spe pacis amissa CCCC milia peditum et C 17
milia equitum Alexandro ab Aegypto reuertenti apud Tarsum bello opponit. nec pugnae mora; omnes caeca rabie in ferrum 2
ruunt: Macedones totiens a se uictis hostibus animosi, Persae p. 185
nisi uincant mori praeoptantes. raro in ullo proelio tantum 3
sanguinis fusum est. sed Darius cum uinci suos uideret, mori in bello paratus persuasu suorum fugere conpulsus est. hoc 4
proelio Asiae uires et regna ceciderunt totusque Oriens in

AVCTORES § 14 *Iustin. 11, 11 § 13* cap. 17 § 1 *Iustin. 11, 12 § 5 exceptis* ab Aeg. reuertenti *et quae male addidit Orosius* apud Tarsum; *cf. Fabricius ad l.* § 2 et § 3 *Iustin. 11, 14 § 1—3* § 4 et § 5 *Iustin. 11, 14 § 6—8.10 exceptis* § 4 uires—fiducia *Orosianis ut uid.*

EXPILATORES 13 Darius .. 14 fugere conpulsus est .. p. 176, 9 inuenit — 11 mortuum .. 15 tribus — consumpta *compilauit Seuerus Chron. p. 453*

1 antestitem *PR* 2 respondere (e *fin. in* i *corr. 1 aut 2 m.*) *L* respondere *D* || istorici *PR* storici *D* 3 certis *D* || dis] *L* diis *PRD* 4 in *in ras. m. 2 P* || ^{es}se (es *m. 2*) *L* || antestitis *PR* 5 ab hammone] **** ab hammone (ab *in ras.*) *P* || hammone] h *in ras. m. 1, ex* ė *D* 6 persi*cum (a *er. uid.* [*an* c ?]) *R* || aegipto *P* aegyptum *L* 8 quadringenta milia *L*, *cf. ad § 8;* CCCC·IIII milia *PR*, *v* quadraginta quattuor milia *D* || centum *LD* 9 *equitum (a *m. 2*) *L* *equitum *R* || ab alexandro ab *L* || aegipto *P* || tarsu^{m} (u *ex* o *corr.*; m *m. 2 ut uid.*) *L* thiarsum *P* tharsum *R* tarso *D* 10 cōponit *P* || rabie (e *in ras.*) *P* rabiae *RD* 11 machedones *PR*¹ || pers·ı· *L* 12 praeobtantes (b *in* p) *R* || p̄lio *P* 14 persua*su (*erasu* s) *P* || ^{su}orum *R* || cō*pulsus (*fuit* con) *R* 15 p̄lio *P* || *uerba* et regna conciderunt totusque oriens *omissa add. in summo mg. fort. m. 1 P* || conciderunt *PR*

potestatem Macedonici cessit imperii atque ita attrita est in hoc bello Persarum omnis fiducia, ut post hoc nullus rebellare ausus sit patienterque Persae post imperium tot annorum
5 iugum seruitutis acceperint. Alexander XXXIIII continuis diebus castrorum praedam percensuit; Persepolim, caput Persici regni, famosissimam confertissimamque opibus totius orbis in-
6 uasit; Darium uero cum a propinquis suis uinctum conpedibus aureis teneri conperisset persequi statuit. itaque iusso ut subsequeretur exercitu ipse cum sex milibus equitum profectus inuenit in itinere solum relictum, multis confossum uulneribus
p. 186
7 et extrema uitae per uulnera efflantem. 'hunc mortuum inani misericordia referri in sepulchra maiorum sepelirique praecepit; cuius non dicam matrem uel uxorem sed etiam paruulas filias crudeli captiuitate retinebat.

8 In tanta malorum multitudine difficillima dictis fides: tribus proeliis totidemque annis quinquiens deciens centena milia peditum equitumque consumpta, et haec quidem ex eo regno

AVCTORES § 6 et § 7 *Iustin. 11, 15 § 1.4.5.15* § 8 totidem (tribus) annis *unde sumpsit?* || 1500000] *numerus sic collectus est:* 600000 (*16 § 4*) + 300000 + 100000 (*16 § 6*) + 400000 + 100000 (*17 § 1*)

1 machedonici *PR*[1] || adtrita *D* 2 fuducia *P* || bel'are *P*[1] 3 p' imperium (p' im *in ras.*) *R* 4 acciperent *P* acciperint (i *prior in* e *corr. et in marg.* ł accepeř) *R* ·xxx· et quattuor *L* tricenta quattuor *D* 5 persipolim *D* || capud *R*[1] 6 regni] regni urbem *v* || confertissimamque] *LD* et confertissimam *PR* || inuassit *P* 7 uero (ue *in ras.*) *P* || unctum *R* || compedibus (cō*p- *R*[b], cump- *D*) *R*[b]*D* 8 cō*perisset *R*[b] || iusso (o *ex* u *corr.*) *L* iussu *D* || sub p sequeretur (p *inducto*) *P* 9 *equitum *R* 10 itenere (e *pr. in* i *al. m. R*) *PR* || multum *L* || confossum] *R* confo confonsum *P* confusum (s *m. 1*) *D* confossis *L* 11 et] *PD* et *s. lin. add. m. 2 ut uid. in L om. R* 12 re*ferri (*erasa* f) *P* || sepulcra *P* || sepellirique *L* sepelireque *R*[a] sebellire| (b *ex* p *m. 1*) *D* || praecipit *PR*[1] 14 retenebat *P* 15 difficilima *R* difficili mali *D* 16 pliis *P* quinquies decies *PRD* 17 consumta *PD* consumpta sunt *R*[2], *v*

illisque populis, unde iam ante per annos non multo plures deciens nouiens centena milia profligata referuntur: quamquam 9
extra has clades per eosdem tres annos et Asiae ciuitates plurimae oppressae sint et Syria tota uastata, Tyrus excisa, Cilicia exinanita, Cappadocia subacta, Aegyptus addicta sit, Rhodus quoque insula ultro ad seruitutem tremefacta successerit plurimaeque subiectae Tauro prouinciae atque ipse mons Taurus diu detrectatum iugum domitus et uictus acceperit.

Et ne forte tunc quisquam opinetur uel Orientem solum 18
Alexandri uiribus subactum uel Italiam tantummodo Romana inquie'tudine fatigatam: tunc etiam bellum Hagidis Sparta- p. 187
norum regis in Graecia, Alexandri regis Epiri in Lucania, Zopyrionis praefecti in Scythia gerebatur. quorum Hagidis 2
Lacedaemonius excitata et rebellante secum uniuersa Graecia cum Antipatri fortissimis copiis congressus inter magnas utrorumque strages et ipse procubuit. Alexander autem in Italia 3
adfectans occidentis imperium aemulans Alexandrum Magnum, post numerosa et grauia bella ibidem gesta a Bruttiis Luca-

AVCTORES 1900000] *uide Oros. 2, 11 § 8* § 9 *ab Orosio suo more exornata (cf. 16 § 11.12); sed illa* Cappadocia subacta, *supra 12 § 18 de Philippo narrata, perperam huc intulit* cap. 18 § 1 tunc — § 2 *Iustin. 12, 1 § 4.6—11 exceptis* § 1 in Lucania, *de quibus uid. Oros. 3, 11 § 1* § 3 *Iustin. 12, 2 § 1.12—15, cf. Oros. 3, 11 § 1 et 14 § 4*

1 ante per] O *cod. Portensis, Grubitz* ante *corr. ex* p *P* per (*et* etiam *pro* iam) *T* ante *LRDv* 2 decies nouies *PRD* || quanquam *R*[a] 3 extr[a] *R* || eodem *L* || assiae *PR*[a] 4 obpressae *PR*[a] || siria *D* || ***, tyrus *P* tirus *D* 5 aegyptus *ante uers. add. m. 2 L* || addicta] *PR*[b]*D* addita *LR*[a] 8 detrăctatum *P* || acciperit *PR*[a] 9 tunc] *LPRD* nunc *Fabr. h, om. edd. 1510.1542* || solūa lexandri (a *prior ex* ã *corr.*) *R* 10 subiactum *R* subactā (ā *in* ū *m. 1*) *D* 11 hagidis] *LP*[a]*D* hagydis *P*[b]*R* || sparthanorum *PR* 12 grecia *R* 13 zophyrionis *LPR* (*sed* y *ex* i *corr. R*) zophirionis *D* || schytia *L* scithia *PR* || hagidis] *LD* hagydis *PR* 14 lacedaemonios *L* lachedemonius *PR*[1] lacedaemonius *R*[2]*D* || grecia *R* 15 copi's *L* 16 talia *D* 17 affectans *PRD* (*sed* aff *ex* eff *corr. in R*) 18 a bruttiis] *L* ambrutis *P* abru|tiis (a *ex* ā; *altera litterae* u *linea euanuit; in marg.* ł abrutis *R* abrutus *D*

nisque superatus est corpusque eius ad sepulturam uenditum.
4 Zopyrion uero praefectus Ponti adunato triginta milium exercitu Scythis bellum inferre ausus et usque ad internecionem caesus funditus cum omnibus copiis suis abrasus est.

5 Igitur Alexander Magnus post Darii mortem Hyrcanos et Mandos subegit: ubi etiam illum adhuc bello intentum Halestris siue Minothea, excita suscipiendae ab eo subolis gratia
6 cum trecentis mulieribus procax Amazon inuenit. post haec Parthorum pugnam adgressus: quos diu obnitentes deleuit
7 propemodum antequam uicit. inde Drangas Euergetas Parimas
p. 188 Parapamenos Ad|aspios ceterosque populos qui in radice Caucasi morabantur subegit, urbe ibi Alexandria super amnem
8 Tanaim constituta. sed nec minor eius in suos crudelitas quam in hostem rabies fuit. docent hoc Amyntas consobrinus occisus,

AVCTORES § 4 *Iustin. 12, 2 § 16 et 17 ampliatus ab Orosio more suo* (*uelut his* usque ad internecionem . . funditus . . abrasus est) § 5 *Iustin. 12, 3 § 4 et 5* § 6 *Iustin. 12, 4 § 12?* (*sed haec certe* quos—antequam *Orosiana sunt*) § 7 *Iustin. 12, 5 § 9 et 12* § 8—§ 9 *Iustin. 12, 5 § 1; 6 § 14.2.3 excepto* § 9 uenabulo

1 superatos (v s. s.) *P* 2 zopyrion (h *m. 2*) *L* zophirion *PRD* || trecenta *D* xxx *PR* || exercitus *L* exercitū *P* 3 schytis *L* scithis *PR* schythis *D* || ausus et] *LP^2RD* ausus ∸ *P^1*; *fort.* ausus set *corrigendum*, ausus est et *v* || internitionem *P^bR* (ni *in* ne *al. m. R*) internicionem *P^aD* 4 abra*sus (*er.* s) *R* 5 hircanos *LPR* hircanus *D* 6 mandos] *LP^aD* (-us *D*) maudos *P^bR* mandros *TO* Mardos *v* || adhuc illum *L* || bello *om. L* || halestris] *LPD* halestris regina (regina *al. m.*) *R* Thalestris *v* 7 seue *P* || minothea] *LPR* minotea *D* Minothaea regina *ed. 1542 Fabr. h* || excita] *LD* excitata *PRh* || suspendiae (i *del. et* ci *et* i *s. s. m. 2*) *L* 8 ccc *PR* 9 pugna *L* || aggressus *R^b* || obnitentes (*supra* s *m. 2* r *scr. sed mox deletum*) *L* obnitentis *D* obsistentes *PR* (*sed* ist *in ras. P*) 10 propemodum (*supra* u *m. 2* e *uel* i *uel* o *scr. sed mox eras.*) *L* || drangas] *L* drancas *P^bR* trancas *P^a* trangas *D* || euergitas *D* parimas parapamenos] *LD* parapamenos (parpas s. s.) *P* paripas pariapamenos *R* 11 adsapios (as s. s.) *P* daspios *D* || causa si *D* 12 ibi *om. D* 13 taim *D* || credelitas (e *prius linea deletum*) *L* 14 hoc *s. s. in R* || amantas *D* || occi*sus (*er.* s) *P*

nouerca fratresque eius necati, Parmenio et Philotas trucidati,
Attalus Eurylochus Pausanias multique Macedoniae principes
exstincti, Clitus quoque annis grauis, amicitia uetus nefarie
interfectus: qui cum in conuiuio fiducia amicitiae regiae ad- 9
uersus regem, sua opera patri Philippo praeponentem, memoriam
patris tueretur, ab offenso frustra rege uenabulo transfossus,
commune conuiuium moriens cruentauit. sed Alexander, humani 10
sanguinis inexsaturabilis siue hostium siue etiam sociorum,
recentem tamen semper sitiebat cruorem. itaque pertinaci im- 11
petu in bella procurrens Chorasmos et Dahas indomitam gentem
in deditionem accepit; Callisthe|nen philosophum sibique apud p. 189
Aristotelen condiscipulum cum plurimis aliis principibus, cur
eum deposito salutandi more ut deum non adoraret, occidit.
Post haec Indiam petit, ut Oceano ultimoque Oriente finiret 19
imperium; Nysam urbem adiit; Daedalos montes regnaque
Cleophylis reginae expugnauit: quae cum se dedidisset, concubitu
regnum redemit. peragrata perdomitaque Alexander India cum 2

AVCTORES § 11 *Iustin. 12, 6 § 18 et 17; 7 § 1–3 exceptis* indomitam gentem *Orosianis* cap. 19 § 1 et § 2 *Iustin. 12, 7 § 4.6. 9.12.13*

1 eius *omiss. add. fort. m. 2 P* || parmenio et philotas] parminiotas *D* || paramenio (a *altera del.*) *PR* || philiotas *L* fil*otas (*er.* i) *PR* 2 attalius *R* || eurylothus *L* || machedoniae PR^1 || princeps *D* 3 extincti *LPRD* || nefariae *RD* 4 fiducia (fi *ex* fu) *P* 5 phillippo *D* 6 frus tra******* [*fort. er.* nsfossus] *R* || transfusus *D* 7 alaxander (e *s. l.*) *P* 8 inexsaturabilis] *LPRD* insaturabilis *v* 10 thorasmos *L* choramus *D* || dahas] *LD* dachos *PR* || indomi**tam (*er.* na *ut uid.*) *P* indomitam (t *statim ex* n *corr.*) *D* 11 accepit (e *ex* i *m. 2*) *P* || callisthenen] *L* challistenen *PR* calesthenen *D* || apud] ad *L* 12 aristotelen] *LD* aristolen (te *s. l.*) P^1 aristolen (ti *s. l.*) P^2 aristotilen *R* || cur] *LPRD* quod *v* 13 non *s. l. add. m. 2 L* || adoret (ra *s. l.*) *R* 14 petit] *sic LPRD* || fineret (i *m. 2*) *L* fineret *P* 15 nysam] *LPR* nisiam *D* || dedalos *PR* didalus *D* 16 cleophylis] *L* cleophilis *PR* cleofilis *D* Cleophidis *Fabr. h* || dedidisset] *D* dedisset PR^2h didisset L^a disset R^1; se dedidisset ei *Iust.* 17 redemit (de *ex* di) *P* || peregrata *P* pera*grata (*er.* e) *R*

ad saxum mirae asperitatis et altitudinis, in quod multi populi
confugerant, peruenisset, cognoscit Herculem ab expugnatione
eiusdem saxi terrae motu prohibitum. aemulatione permotus,
ut Herculis acta superaret, cum summo laboro ac periculo
3 saxo potitus omnes loci eius gentes in deditionem accepit. cum
p. 190 Poro fortissimo Indorum rege cruentissimum bel'lum gessit:
in quo Alexander cum ipso Poro singulariter congressus occisoque deiectus equo concursu satellitum praesentiam mortis
4 euasit; Porus multis uulneribus confossus et captus est. quo
ob testimonium uirtutis in regnum restituto duas ibi condidit
ciuitates Niciam et Bucefalen, quam de nomine equi sui ita
uocari praecepit. inde Adrestas Catthenos Praesidas et Ganga-
5 ridas caesis eorum exercitibus Macedones expugnauere. cum
ad Cofides uentum esset, ibi contra CC milia equitum hostium
pugnam conseruerunt; et cum iam aetate detriti, animo aegri,
uiribus lassi difficile uicissent, castra ob memoriam plus solito

AVCTORES § 3 et § 4 *Iustin. 12, 8 § 1.3—5.7—9* § 5 et § 6 *Iustin. 12, 8 § 10—17 partim difficta ab Orosio*

1 quod] *L* quo *PRD* 2 confugerunt *PR* || peruenissent L^a || hirculem P^a hercolem *D* || expugnationem *D* 3 saxo *D* 4 hercolis *D* || pacta *L* || ac] a *D* 5 poti'us *R* || *haec* Cum — cruen *in P*, *haec* cum — bellum *in R maiusculis scripta sunt* 6 poro] *P* pro (o *m. 2*) *L* porro *D* por*o (*er.* h) *R* || rege ** (cc *ut uid. er.*) *P* || cru'ntissimum *R* 7 poro] *D* pro (o *m. 2*) *L* poro (h *m. 2*) *et sic semper deinceps P* por*o (*er.* h ?) *R* 8 deiectis *D* || *equo *R* || satellitum (e *ex* i) *R* || praesentia *D* 9 eua*sit (*er.* s) *R* || por*us (*er.* h ?) *R* poros *D* || confossus *om. D* 10 restituito L^a **restituto *P* 11 niciam] *LPR* nician *D* || bucefalen] *PRD* bucefalem *L* Bucephalam *Fabr. h* 12 uocare *L* || catthenos] *LR* ca'thenos (t *s. s. m. 2*) *P* cat|henos *D* Cathaeos *Fabr. h* || p sidas (p *ex* p) *R* 13 machedones PR^1 || cumque *Fabr. h* 14 cofides] LP^1 chofides P^2R, *Fabr. h* cofidis *D* || docenta milia *D* 15 pugna | pugnam *L* || iam *in ras. m. 1 R* || ęstate (*sed in marg.* aetate) *P* estaaetate *R* || detrito *D* || animo (an *ex* am) *P* 16 uibus *D* || plos *P*

magnifica condiderunt. exim Alexander ad amnem Agesinem 6
pergit; per hunc in Oceanum deuehitur: ibi Gesonas Sibosque,
quos Hercules condidit, oppressit. hinc |*in* Adros et Subagras p. 191
nauigat: quae gentes eum armatis LXXX milibus peditum et
LX milibus equitum excipiunt. commisso proelio diu anceps 7
et cruenta pugna tandem tristem paene uictoriam Macedonibus
dedit. nam fusis hostium copiis Alexander exercitum ad urbem
duxit; et cum murum primus escendisset, uacuam ciuitatem
ratus solus introrsum desiluit: quem cum undique infesti hostes 8
circumdedissent, incredibile dictu est ut eum non multitudo
hostium, non uis magna telorum, non tantus lacessentium clamor terruerit, solus tot milia ceciderit ac fugarit. at ubi se 9
obrui a circumfusa multitudine persensit, muri obice posteriora
tutatus, contrarios facilius eo usque sustinuit, donec ad periculum eius clamoremque hostium perfractis muris exercitus
omnis inrumperet. in eo proelio sagitta sub mamma traiectus, 10
fixo genu |eatenus pugnauit, donec eum a quo uulneratus esset p. 192

AVCTORES § 6—§ 10 *Iustin. 12, 9 § 1—6 . 8—12 exceptis* § 7 diu anceps—tandem, § 9 clamoremque hostium *Orosianis*

1 magnificam *L*[a] magnifice *D* || exim] *LP*[a] exin *P*[b]*RD* || agesinem] *LPRD* Acesinem *fh* 2 ocianum *D* || gesonas] *LD* gessonas *PRfh* || sibosque (*corr. m. 2*) *L* siboque *D* 3 herculis *L* hircolis *D* || in adros] *scripsi*, madros *LP*[b] mandros *P*[a]*R* ad mandros *D* ad Mallos *fh* || subagras] *LPRD* (*item KMV₂ENTGO* subagros *F*) Oxydracas *fh* 4 gentis *L* gensis (is *statim ex* a) *D* || LXXX] ·LXXX *L* octoginta *D* 5 LX] LX· *L* sexaginta *D* || commisso] *LD* commissoque *PRv* || praelio *P* 6 et *s. l. add. m. 2 L* || p*ene (*eras.* a) *R* || machedonibus *PR*[1] 7 *inter* copiis *et* alexander *decem fere litterarum spatium uacat in P* || exercitum] citum *D* 8 primus] *sic* prim, *R* || ascendisset *PRD*, *cf. 6, 15 extr.* 9 introrsum (a *m. 2*) *L* introrsus *PRD* || disiluit *P* desiliuit *D* || cū *om. P*[1] || infestis (s *del. 1 ut uid. m.*) *L* 10 circumdediss& *D* || dictū *PR* dictus (s *eras.*) *D* || est *s. s. m. 1 D* || non] n̄ *s. s. R* 11 tantum *L* 12 teruit (er *add. m. 2*) *P* || caeciderit *R* 13 obi*ce (*er.* e) *P* 14 sustenuit (e *in* i *m. 2*) *P* || done^c *R* || ad *om. D* 16 irrumperet (*prima* r *in ras.*) *R* || **in (i *in* I *mut. m. 2*) *P* || praelio *P* 17 genuae attinus *D*

11 occideret. inde conscensis nauibus cum Oceani litora peragraret, ad urbem quandam cui Ambira rex praeerat peruenit. sed in expugnatione ciuitatis magnam partem exercitus sagittis hostium ueneno inlitis amisit, ac post herba per somnium sibi ostensa et in potum sauciis data cum reliquis subueniretur, urbem expugnauit et cepit.

20 Post quasi circumacta meta de Oceano Indum flumen in-
2 gressus, Babylonam celeriter rediit. ubi eum exterritarum totius Orbis prouinciarum legati opperiebantur, hoc est Carthaginiensium totiusque Africae ciuitatum, sed et Hispanorum Gal-
p. 193 lorum Siciliae Sardiniaeque, plu|rimae praeterea partis Italiae.
3 tantus timor in summo Oriente constituti ducis populos ultimi Occidentis inuaserat, ut inde peregrinam toto mundo cerne-
4 res legationem, quo uix crederes peruenisse rumorem. Ale-

AVCTORES § 11 *Iustin. 12, 10 § 1—4* cap. 20 § 1 *Iustin. 12, 10 § 5—7* § 2 et § 3 *Iustin. 12, 13 § 1. 2; cf. Oros. 6, 21 § 20* § 4 *Iustinus 12, 13 § 6; 14—16 breuiter expressus*

1 concensis *D* || ocene (a *s. s. m. ut uid. 1*) *D* 2 ambira] *sic LPRD* (*itemque* ς *nisi quod* anbira *N*) 3 partem (a *m. ut uid. 1*) *D* 4 ueno (ne) *R* || illitis (*prior* l *ex* n *corr.*; ni *s. s. m. 2*) *R* 5 et in] *PRD* et in (et *m. 1 aut 2*) *L* || po*tum (*er.* s, *non* r) *D* || saucis (i *s. s. m. 2*) *P* || subueniretur (i *in ras.*) *P* 6 coepit *L* coepit *D* cępit *P* caepit (a *in ras.*) *R* 7 circumactametadoceano (e *s. s. m. 2*) *L* circumacta m etadoceano *D* circumactā ..doceano *P*[1] circumactā & *oceano (de) *P*[2] circumactā & de oceano *R* (ς *uarie interpolati sunt*) || *indum *P* 8 babyloniam *R*[2] || caeleriter (a *litteris* ti *simillima*) *P* caeleriter *R* celiter *D* 9 prouinciarum (c *in corr.*) *P* || legati opperiebantur (i op *in ras. ang.*) *P* || opperibantur *h* || karthaginiensiū (iensiū *in ras.*) *P* karthaginiensium *R* 10 totiusque (que *add. m. 2*) *P* tucius *D* || africae (af *in ras.*) *P* affricae *D* a*fricae (*er.* f) *R* || sed et *in ras. angustiore P* || gallorum] gallorum italorum *D* 11 preterea *P* || partes (*corr. m. 2*) *P* parthis *D* 12 sommo *P* summum *D* || orienti *R* 13 toto mundo cerneres] *L* cerneres (-ris *D*) toto mundo *PRD*

xander uero apud Babylonam, cum adhuc sanguinem sitiens male castigata auiditate ministri insidiis uenenum potasset, interiit.

O dura mens hominum et cor semper inhumanum! ego ipse, 5
qui haec pro adserenda omnium temporum alternanti calamitate percenseo, in relatu tanti mali, quo uel morte ipsa uel formidine mortis accepta totus mundus intremuit, numquid inlacrimaui oculis? numquid corde condolui? numquid reuoluens haec propter communem uiuendi statum maiorum miserias meas feci? cum tamen, si quando de me ipso refero, ut ignotos 6
primum barbaros uiderim, ut infestos declinauerim, ut dominantibus blanditus sim, ut infideles praecauerim, ut insidiantes subterfugerim, postremo ut persequentes in mari ac saxis 7
spiculisque adpetentes, ma|nibus etiam paene iam adprehendentes p. 194
repentina nebula circumfusus euaserim, cunctos audientes me in lacrimas commoueri uelim et tacitus de non dolentibus doleam, reputans duritiae eorum, qui quod non sustinuere non credunt.

1 aput (t *in* d) *P* || babyllonam *D* babyloniam *R*² || cum *s. lin. add. m. 2 L* 2 auiditatem instri *D* || in**sidiis *P* || potasse^t (t *m. 2*) *L* 4 inhumanum (in *add. m. 2*) *P* inhumanū (u *in ras.*) *R* 5 asserenda (*prior* s *in ras.*) *R* || *omnium (*er.* h *?*) *R* || alternanti] *LP* alternanti* *R* alternati *D* alternata *v* 8 in*lacrimabilis (a *altera in ras. m. 1;* ui *al. m.*) *R* || *** corde *P* 9 commonem *P* || uiuendis·|tantum *D* 10 meas *om. P*¹ || refero (fer *ex* ferr) *P* 11 pmū (u *in ras. m. 1*) *R* || uiderem (em *in* im) *P* || infestos declinauerim ut *s. lin. add. m. 2 L* 12 blanditus] *LP*¹ eblanditus *P*²*v* ***blanditus (*er.* s.. *?*) *R* ē.blanditus *D* || prae**caberim *P* praecaberim *R*¹ precauerim *D* 13 perseqentes (v *al. m.*) *R* 14 speculisque *PR* || adpetentes (petent *in ras. P*) *PR*ᵃ appetentes (-tis *D*) *R*ᵇ*D* || *uerba* manibus etiam paene iam adprehendentes *om. L* || pene *P*¹ || apprehendentes (*prior* p *in ras.*) *P* 16 uellim *PR* 17 duritiae] *LPRD* (-ciae *D*) duritiem *v* || quod non] qd ñ *in ras. angust. P* quid non *R* || sustenuere *P*ᵃ

8 Hispanus et Morinus ad supplicandum Alexandro Babylonam adiit cruentumque ultro dominum, ne hostem exciperet, per Assyriam Indiamque quaesiuit, terrarum metas lustrans et utrique infeliciter notus Oceano: et tamen tam uiolentae necessitatis memoria uel obliuione defecit uel uiluit uetustate.
9 et nos perpetuae recordationi haesurum putamus, quod plurima Orbis parte secura unum angulum fugax latro uiolauit? quasi uero Gotthorum et Sueborum pacem ut non dicam uersa uice Indus uel Assyrius, sed etiam uel ipse, qui hostem patitur,
10 Hispanus orauerit. at uero si illa Alexandri tempora laudanda potius propter uirtutem qua totus orbis obtentus, quam detestanda propter ruinam qua totus orbis euersus est iudicantur: inuenientur et modo plurimi, qui haec laudanda censeant, quia multa uicerunt et miserias aliorum felicitatem suam reputent.
11 sed dicat quisquam: isti hostes Romaniae sunt. respondebitur: hoc et tunc toto Orienti de Alexandro uidebatur, talesque et
p. 195 Romani aliis uisi ¹sunt, dum bellis ignotos quietosque peti-

AVCTORES § 8 Morinus *ab Orosio memoratus esse sec. Vergil. Aen. 8, 727 uidetur*

1 et *om.* *PR*[a] || morinus] *D* morenus *L* marinus *PR* || subplicandum *P* || alexandr̃ *P*[1] alexandr̃u *P*[2] alexandrum *R* alaxandro *D* || babyloniam *R*[1] 2 cruentemque *P* || dominum] dn̄m̄ *in ras. m. 2 P* 3 assyriam (y *m. 2 ex* i) *P* || etam *D* 4 utique → utique (r s. s.) *R* || notus (u *al. m., ex* o *ut uid.*) *R* || oziano *D* || uolente *D* 5 memoria] et memoria *R* memoriae *D* 7 fugax] fuxas *D* || quasi] quā *R* 8 gothorum *PRD* || sueborum] *PR*[1] sueuorum *LR*[2]*D* || pacem *om.* *P*[1] 9 assirius *D* || [h]ostem *R* 10 ad *D* || si ulla *L* sı|ûlla (ı *fort. ex corr. add. in fine u.*) *R* || laudanda (u *in ras. m. 2*) *P* 11 quia *L*[a] || obtentus] *L*[1]*PRD* ebersus est (*sic* OBTENTUS EST T [ϵ . R S ϵST s. s.] *pr. linea quoque deletum*) *m. 2 L* (*qui corrector aberrauerat opinor oculis in sequentia* orbis euersus est) obtentus est *v* 13 inueniantur *P* inueniuntur (u *altera in ras. al. m.*) *R* || et *in ras.* *P* || laudanda (au *in ras.*) *P* || quia] *LPRD* quod *fh* 14 repetant *PR* repoıtant (*post* o *est fort.* r *inchoata*) *D* 15 quisquā *in ras. m. 2 P* || romaniae romaniae *D* || responditur *L* 16 tum] cum *L*[2] tunc *PRD* || toto] *sic* *LPRD* || oriente *D* || tales... (e *ex* i) *R* 17 ignotos quietosque] *L* quietos (-tis *D*) ignotosque (-usque *D*) *PRD* || petiĕrunt (u *s. s. m. 2*) *P*

uerunt. sed illi adquirere regna, isti euertere student. separata sunt hostis excidia et iudicia uictoris. siquidem et illi 12
prius eos bellis adflixerunt, quos postea suis legibus ordinarunt: et hi nunc hostiliter turbant quae — in quo non permiserit Deus — si edomita obtinerent, ritu suo conponere molirentur, dicendi posteris magni reges, qui nunc nobis saeuissimi hostes adiudicantur. quolibet haec gesta talia nomine censeantur, hoc 13
est siue dicantur miseriae siue uirtutes, utraque prioribus conparata in hoc tempore minora sunt, atque ita utraque pro nobis faciunt in conparatione Alexandri atque Persarum: si uirtus nunc uocanda est, minor est hostium; si miseria, minor est Romanorum.

p. 196
[1]Anno ab Vrbe condita CCCCL Fabio Maximo $\overline{\text{V}}$ Decio Mure 21
$\overline{\text{IIII}}$ consulibus quattuor fortissimi florentissimique Italiae populi in unum agmen foedusque coierunt. namque Etrusci Vmbri Samnites et Galli uno agmine conspirantes Romanos delere conati sunt. tremefacti hoc bello Romanorum animi et labe- 2
factata fiducia est, nec ausi sunt totum sperare de uiribus:

AVCTORES § 1 et § 2 *Liuius 10, *24 (cf. 14). 21*

1 adquaerere (*corr. m. 2*) *P* || student *in ras. P* 2 hostes (e *in* i) *P* || uictores (e *in* i) *P* 3 eos prius *PR* || bellis *s. lin. add m. 2 L* bellos (o *in* i *corr.*) *P* bello *D* || afflixerunt (*pr.* f *in ras.*) *R* || ordinauerunt *P* (ordinar̃ *R*) 4 hii *PR*[a] || [h]ostiliter *R* || turbant] turbant regna *PR* || in quo non] *LPR* in quonam *D* quod non *v* 5 obtenerent *P* || componere $R^b D$ 6 posteri *L* poteris *D* || regis P^1 || qui] q: P^1 q;[ui] P^2 || nouis *L* 7 haec] *LD* autem *PR* (*confusis uidelicet his alibi in PR exstantibus notis* h̃ *i. e.* haec *et* li· *i. e. autem*) || tali[a] (a *s. s. m. 2*) *P* tali *D* || censantur (e *s. s. m. 2*) *P* 8 comparata $LR^b D$ 9 *ita *R* 10 comparatione $R^b D$ || [a]tque *L* 11 uocanda est] uocanda P^1 || minor est hostium] hostium *D* 13 ccccl (*i. e.* L *in* l *mut.*) *P* ·cccc·mo·quinquagensimo· *L* quadrigentisemo quinquaginsimo *D* || ·ũ· (*lineam* ˜ *add. m. 2*) *L* quinto *PRD* 14 IIII· *L* quater *PD* quat̃ *s. s. m. 1 R* || conss̄· *L* c̃ss̃ *R* || quatuor P^1 || aetaliae *D* 15 etrusti *D* 16 uno] ono (*ex* one *m. 1*) *D* 17 et labefactata fiducia est] et labefacti P^1 et lab i t actata fiducia est *D* 18 ausi sunt] *LPRD* ausi *fh*

dolo diuisere hostes, tutius rati pluribus se bellis inplicare
3 quam grauibus. itaque cum, quibusdam suis ad populandos
hostiles agros in Vmbriam Etruriamque praemissis, Vmbrorum
Etruscorumque exercitum redire ad tuitionem suorum coegis-
4 sent, cum Samnitibus et Gallis bellum inire properarunt. in
quo bello cum Gallorum impetu Romani premerentur Decius
consul occisus est. Fabius tamen post magnam Decianae partis
5 stragem tandem uicit. eo proelio quadraginta milia Samnitium
siue Gallorum caesa, Romanorum uero septem milia ex Decii
6 tantummodo parte qui occisus est exstincta referuntur. fuisse
p. 197 autem absque ¹Etruscis et Vmbris, quos astu Romani bello
auocauerunt, Gallorum et Samnitium peditum CXL milia
CCCXXX, equitum uero XLVII milia Liuius refert, et carpenta-
rios mille in armis contra aciem stetisse Romanam.

7 Sed — ut saepe dictum est semper Romanorum aut dome-
sticam quietem extraneis bellis interpellatam aut externos

AVCTORES § 3—§ 6 *Liuius 10, 27—30* § 6 absque Etruscis —Liuius refert] *at Liuius 10, 30 § 4—6* „sed superiecere quidam augendo fidem qui in hostium exercitu peditum XI (*sic uel* X· *codices*) CCCXXX, equitum XLVI milia, mille carpentorum scripsere fuisse, scilicet cum Vmbris Tuscisque, quos et ipsos pugnae adfuisse."

1 doli *P^1* || totius *L* || implicare *D* 2 suis] ex suis *D* 3 umbriam etruriamque (riam etru *in ras. et corr.*) *P* umbriam|que *D* || etrusciamque (& *et* sc *in ras. al. m.*) *R* || praemisis *R* 5 properant *h* 8 stragem (strag *in ras. m. 2, sed* ***ag *etiam m. 1*) *P* || praelio *PR* || XL *P^2R* L *P^1* || samnicium *D* samnitum *PR* 9 cesa (a *in ras. m. 2*) *P* || VII *PR* || decii (*alt.* i *add. m. 2*) *P* 10 extincta *LR* extiⁿcta (n *m. 1*) *D* 11 a bello *D* 12 samnitium] *LR* samniti*um (*er.* c) *D* samnitum *P* || ·CXL· milia *L* CXL· mil *in mg.* *P^2* CCL mil *P^1* CL milia *R* 13 CCCXXX] *P^1R*, *item in mg.* (*ubi haec* CXL *usque ad* XLVII *mil. adscripta sunt*) *P^2* trecenta triginta *L* tricenti* (ti *ex* ta) tregenta *D* || XLUII· milia *L* XLVII mil. *in mg.* *P^2* XLVII milia *R* LVII mil. *P^1* quadraginta sex milia *D* (*item* XLVI milia *H*) *fort. interpolatum ex Liuii codicibus; praestabit omnino codicum LPR in numero* VII *consensum non respuere* || libius *PR* || re*fert *P* 14 in *ex* im *P* 15 saepedictum (c *add. m. 2*) *P* || do***mesticam *P* 16 aut *add. m. 2 P*

prouentus morbis interioribus adgrauatos, tantum ut omnimodis ingentes animi undecumque premerentur — hanc cruentam 8
tristemque uictoriam pestilentia ciuitatis onerauit et triumphales pompas obuiae mortuorum exsequiae polluerunt. nec erat cui de triumpho gaudium suaderetur, cum tota ciuitas aut aegris suspiraret aut mortuis.

Sequitur annus, quo Romani instaurato a Samnitibus bello 22
uicti sunt atque in castra fugerunt. postea uero Samnites 2
nouum |habitum animumque sumentes, hoc est deargentatis p. 198
armis ac uestibus, paratoque animo ni uincant mori, bello sese offerunt. aduersum quos Papirius consul cum exercitu 3
missus cum a pullariis auguribus uana coniectantibus congredi prohiberetur, inridens eos tam feliciter confecit bellum quam constanter arripuit. nam in hoc proelio XII milia hostium 4
caesa, III milia capta referuntur. sed hanc quoque istius uere laudandam uictoriam, quam uani auspices impedire non potuerunt, oborti subito corrupere morbi. nam tanta ac tam in- 5
tolerabilis pestilentia tunc corripuit ciuitatem, ut propter eam quacumque ratione sedandam libros Sibyllinos consulendos

AVCTORES § 8 *Liuius *10, 31 et 30* cap. 22 § 1 Sequitur—fugerunt *Liuius 10, 35 (uix 33)* || postea—sumentes . . paratoque—obferunt *Liuius 10, 38* || hoc est—uestibus *Liuius 9, 40 § 2 cf. 10, 39 § 12 sq.* § 3—§ 4 *Liuius 10, 39—42, § 3 etiam Augustinus Ciu. D. 3, 17* § 5 *Liuius 10, 47 extr. et Liuius 11* (*cf. per.*) *et Augustin. Ciu. D. 3, 17*

2 ingentes animi (es a *in ras.*) *P* || cruentem (a *s. e*) *P* 4 ex*equae (*er.* s) *R* exequiae *P* 5 cui] cu P^1 6 aut aegris (aut a *in ras.*) *P* || suspirare *L* || aut *scr. m. 2 sed idem ut uid. m. 1 P* 8 castris *D* || samnites *s. lin. add. m. 2 P* 10 uestimentib: (b *ex* s *m. 1*) *D* 11 sese] *LPRD* se *h* || offerunt] *LPRD* || papi****rius (*post* pap *m. 1 sequebatur* lu...) *P* 12 mi*s*sus *R* || aug*u*ribus *P* 13 prohibetur *D* || inridens] *LR*^{a}*D* inridensq; *P* || eos *in ras. P* || *ante* confecit *erasa* q *P* 14 XII] *R* $\overline{XII}$ *P* duodecim *L* duodicem *D* || hostium caesa tria milia *om. D* || ostium *R* 15 caesa *om. R* || III · m̄ · *P* · III · m̄ *R* tria mili^a *L* || re*feruntur *PR* 16 laudamdam P^a || inpedire *PR* 17 oborti (ob *m. 2*, s . . *m. 1*) *P* || moribus (*sic* b.) *L* || actam P^a acta P^b 19 librosi* billinus (*er.* s *post* si) *D* || sibellinos P^1 sybyllinos P^2 sybillinos *R* si* billinus (*eras.* s) *D*

putarint horrendumque illum Epidaurium colubrum cum ipso p. 199 Aesculapi lapide 'aduexerint: quasi uero pestilentia aut ante sedata non sit aut post orta non fuerit.

6 Praeterea altero abhinc anno Fabius Gurges consul male aduersum Samnitas pugnauit. namque amisso exercitu uictus 7 in Vrbem refugit. itaque cum senatus de summouendo eo deliberaret, pater eius Fabius Maximus ignominiam filii deprecatus legatum se filio iturum ultro obtulit, si illi depellendae 8 ignominiae et gerendi iterum belli facultas daretur. qua impetrata proelioque conserto cum subito pugnantem filium consulem insistente Pontio Samnitarum duce et infestis hostium telis conclusum uideret, in medium se agmen pius senex equo 9 uectus ingessit. quo facto commoti Romani tota ibi incubuere acie, donec ipsum Pontium ducem deleto hostili exercitu uictum 10 oppressumque ceperunt. caesa sunt in eo proelio Samnitium xx milia, capta autem IIII milia cum rege suo; tandemque

AVCTORES § 6—§ 11 *Liuius 11* (*cf. per.*)

1 putarent *P* potarent *D* || epidarium *PR* epidaurum *D* 2 esculapi *L* aescolapi* *P* aesculapii *R* escolapii *D* || lapide] *legatos missos esse*, ut Aesculapi signum Romam ab Epidauro transferrent *Periocha*, *eosdemque* simulacrum ingens *Epidauri miratos esse Aurelius Victor Vir. ill. 22 memorant* (*cf. Ovid. Met. 15, 658 et 671 et Valer. Max. 1, 1 ext. § 3*), *sed auexisse Romam praeter anguem etiam Aesculapi lapidem Orosius tradit solus, errore suo aut librariorum culpa. — Prellerus Myth. Rom. p. 607* cum ipso Aesculapio (*deleto* lapide) *corrigendum censuit* || aduexerunt *P*ᵃ 4 gurgis *PR* 6 senatus (se *in ras.*) *P* || submouendo *PRD* 7 eius *in ras. m. 2 P* || *ante* ignominiam *add.* ob *al. m. in margine R* || depraecatus *L* 8 iturum] toerum (*sic*) *P* iterum *D* 9 ignomiae *D* || imp*&rata *R* 10 plioque *P* 11 samnitarum] *sic LPRD* 12 conclusus *P* || ***equo**** (*in fine* equo *erasum*) *P* 13 ingersic *L* ingessit (g *add. m. 2*) *P* || commotio *L* permoti *PRDv* 14 pontium ducem] *L* ducem pontium *PRDv* || dele*to (*er.* c) *R* 15 oppressumque (e *fin. ex* ae) *R* || ceperunt *P* coeperunt (oe *in* ae) *R* || plio *P* || samnitum *PR* 16 XX· milia *L* XX milia *PR* uiginti milia *D* || autem] *sic* h· *R* || IIII· milia *L* quattuor milia *PRD*

Samniticum bellum, quod per quadraginta et nouem annos multa Romanorum clade trahebatur, capti ducis destitutione finitum est.

Anno subsequente cum Sabinis Curio consule bellum gestum 11 est, ubi quot milia hominum interfecta, quot capta sint, ipse consul ostendit. qui cum in senatu magnitudinem adquisiti agri Sabini et multitudinem capti populi referre uellet, numerum explicare non potuit.

Anno ab Vrbe condita CCCCLXIII Dolabella et Domitio con- 12 sulibus Lucani, Bruttii, Samnites quoque cum Etruscis et Senonibus Gallis facta societate, cum redi|uiuum contra Ro- p. 200 manos bellum molirentur, Romani ad exorandos Gallos misere legatos. quos cum Galli interfecissent, Caecilius praetor ob 13 ulciscendam legatorum necem et conprimendum tumultum hostium cum exercitu missus, ab Etruscis Gallisque oppressus interiit. septem praeterea tribuni militum in ea pugna occisi, 14 multi nobiles trucidati, tredecim milia militum Romanorum illo bello prostrata sunt.

Ita autem quotienscumque Galli exarserunt, totis opibus 15 suis Roma detrita est, ut sub praesenti nunc concursatione Gotthorum magis debeat meminisse Gallorum.

AVCTORES § 10 per XLVIIII annos] *cf. Liuius 10, 31* § 11 quot milia *cf. Florus 1, 15 § 3* § 12 Dolabella *sqq.* — § 14 *Liuius 12* (*cf. per.*) *et Augustin. 3, 17*

1 quadraginta et nouem] *LD* LVIII *P*[1] ˣLᵉᵗ VIIII *P*[2] ẋ L & VIIII *R* 4 corio *D* 5 quod *R*[a]*D* || hominum] hostium *P* hominum ʰostium *R* || quod *R*[a] 7 agri sabini (ri s *in ras. ang.*) *P* agri sabani *D* 9 cccc mo · LX mo · tertio *L* quadrigentisemosexaginsemo tertio *D* || domicio *D* || cyys *P* cnss *R* 10 bres biteritn (brutn *supra*) *R* || samnitis *D* 11 rediuium *D* 12 misere legatos *om. m. 1 s. lin. add. m. 2 L* 14 comprimendum *R*[b] 15 dum *D* || oppressus (op *ex* ob) *R* 16 periit *PR* || praeterea] interea *L* 17 tredecim] *L* (*item Augustinus*) XVIII (X *linea deletum*) *P* XVIII *R* decem et octo *D*; XVIII *ex dittographia natum* || militum] *L* etiam militum *PRD* (etiam militum *sed omisso* milia *T*) || *haec* -norum illo bello prostrata sunt *m. 2 scr. in spatio angustiore a m. 1 relicto in P* 18 prostrati *R* 19 ita] Uia *D* || quociens|cum *D* 21 gotthorum] *L* gothorum *PRD*

23 At ego nunc reuocor, ut per haec eadem tempora, quibus
Romani ista perpessi sunt, quae inter se bella gesserint Mace-
donum duces reuoluam, qui mortuo Alexandro diuersas sortiti
2 prouincias mutuis se bellis consumpserunt. quorum ego tumul-
tuosissimum tempus ita mihi spectare uideor, quasi aliqua
p. 201 inmensa castra per noctem de 'specula montis aspectans nihil
3 in magno campi spatio praeter innumeros focos cernam. ita
per totum Macedoniae regnum, hoc est per uniuersam Asiam
et plurimam Europae partem Libyaeque uel maximam, hor-
4 rendi subito bellorum globi conluxerunt: qui cum ea praecipue
loca, in quibus exarsere, populati sunt, reliqua omnia terrore
5 rumoris quasi fumi caligine turbauerunt. sed nequaquam tan-
torum regum ac regnorum bella excidiaque explicabo, nisi
prius ipsa cum regibus regna prodidero.
6 Igitur Alexander per duodecim annos trementem sub se
orbem ferro pressit, principes uero eius quattuordecim annis
dilaniauerunt et ueluti opimam praedam a magno leone pro-
stratam auidi discerpsere catuli, seque ipsos inuicem in rixam
7 inritatos praedae aemulatione fregerunt. itaque prima Ptole-

AVCTORES § 1 mortuo Alexandro *cf. Eus. 1693* § 6 XII annos *item Eus. 1681* || XIIII annis] *computauitne usque ad Herculis necem ab a. 323—309? uide infra § 38 et § 33; at cf. § 60* § 7—§ 13 *Iustin. 13, 4 § 10. 12 - 23*

1 ut p haec *in ras. angustiore m. 2 P* 2 romanis *D* || perpe'si *R* || sint *L* || macedonum (h *m. 1*) *P* machedonum R^1 3 diuersi sortitas L^1 4 prouencias (e *in* i) *R* || motuis *P* || se *om. L* || consumserunt *D* 6 inniensa *D* || asspectans (as *in ras. m. 2*) *P* 7 campo *P* 8 macedoniae (h *m. 1*) *P* machedoniae LR^1 || a*siam (*er.* s) *R* 9 libiaeque P^1 lybiaeque P^2R libie|que *D* 10 bellarum *D* || conluxerunt] LP^1D confluxerunt P^2R || qui cũ ea loca p̃cipue *in spatio a m. 1 relicto scr. a m. 2 P* || praecipu*e R^b praecipuae (e *fin. ex corr. fort. add. in D*) R^aD praecipua *L* 12 nequam *D* 15 XII *PR* 16 obpressit (ob *del. m. 2*) *P* || XIIII *PR* 17 a *om. P* 18 discerpsere (dis *add. m. 2*) *P* || ipso *D* 19 inritatus *D* irritatos R^b || prima ptolemeo *L* p'holomeo prima *P* ***ptholomeo prima *R* ptolomeo prima *D*

maeo Aegyptus et Africae Arabiaeque pars sorte prouenit. con-
finem huic prouinciae Syriam Laomedon Mitylinaeus, Ciliciam
Philotas, Philo Illyrios accipiunt. Mediae maiori A*t*ropatus, minori 8
socer Perdiccae praeponitur. Sus*i*ana gens Scyno, Phrygia maior p. 202
Antigono Philippi filio adsignatur. Lyciam et Pamphyliam 9
Nearchus, Cariam Cassander, Lydiam Menander sortiuntur. Le-
onnatus minorem Phrygiam accipit. Thracia et regiones 10
Pontici maris Lysimacho, Cappadocia cum Paphlagonia Eu-
meni data. summa castrorum Seleuco Antiochi filio cessit;
stipatoribus regis satellitibusque Cassander filius Antipatri
praeficitur. in Bactriana ulteriore et Indiae regionibus prae- 11
fecti priores, qui sub Alexandro esse coeperant, permanserunt.
Seres inter duos amnes Hydaspen et Indum constitutos Taxiles

1 aegiptus *D* egiptus *P** || affricae *D* || pars s. pr.] persorteprouenit (p *alt. ex* m *per rasuram*) *D* || confinem (fi *add. m. 2*) *P* 2 siriam *D* || lao**medon *P* || mityleneus *L* [mythi]lenus *P* mythilenus *R* midileneus *D* 3 filotas *D* || philo (phi *in ras.*) *P* || yllyrios *PR* illirius *D* || m[oe]adiae *P* m*oediae (*eras.* a) *R* medae *D* || atropatus] *fh* acropatus *LPRD* (c *et* t *in L saepe inter se confusae sunt*) || minorus ocerper diccae *D* 4 socer] *acer *P* socer[us] *R* || perdicae *L* perdicca* *P* || susaniana *LR* su*saniana (*er.* s) *P* sunaniana *D* || scyno] *LD* sch[y]no *P* schyno *R* || frygia *PR* 5 philippo *L* filipphi *P* || a[d]ssignatur *L* assignatur (*prior* s *in ras.*) *R* || pamphyliam (pamphy *in ras.*) *P* pamphiliam *RD* 6 chariam *L* || lydiam menander *om. D* || lidiam *P** 7 frigiam *P***R* frugiam *D* || thraciae [et] *P* tracia* et *R* thraciae *D* 8 pontici (ci *in ras.*) *P* || lisimacho *P***D* || capodocia *P* ca[p]podocia *R* || paflagonia *LPRD* || e umi|ni *D* 9 seleucho *LPR* || antioc[h]i *L* anthioc[h]i *P* antiochi (chi *ex* ci) *R* 10 sti[r]patoribus *P* || satellibus que *D* || ca[s]sander *R* causander *D* || antepatri *P** 11 praeficetur (fic, *exc.* f *litterae hasta, in ras. m. 1*) *D* || bractriana *D* 12 ceperant *R** 13 seres] *LPR* seris *D*; seras *Iust.*, *cf. Ruehl, Iahrb. f. Phil. Suppl. 6 p. 35* || hydaspen] *LP* (y *ex* i *P*) hy*daspen (*er.* a *?*) *R* hidaspen *D* || et] ec *D* || taxyles *PR* taxillis *D*

12 habuit. in colonias *in* Indis conditas Python Agenoris filius mittitur. Parapamenos fine Caucasi montis Oxyarches accepit. 13 Arachossi Chedrosique Sibyrti decernuntur. Drancheos et Areos Statanor, *B*actrianos Amyntas sortitur, Sogdianos Scythaeus, p. 203 *S*tacanor Parthos, Philippus Hyrcanios, Fratafernes Armenios, Tlep*t*olemus Persas, Peucestes Babylonios, Archo*n* Pelassos, Archelaus Mesopotamiam adepti sunt.

1 in indis] *Iustinus; item Bruxell. 5424 s.* x *et Patau. A 15 s.* xi [*sed in utroque* in *s. s. est*] *Treuir. 1094 s.* xi *Lips. 155 s.* xi, *Guelf. 597 s.* xi *alii;* indis *LPR* in *D* || conditus *R*[1] || python] *L* thonam *P*[t] pytoñ *P*[m] pytonthonã *R* ethon *D,* Pithon *fh* || agenorus *D* || filiis *R* 2 parapamenos *P* parapęmenos *R* parapemenos *D* || fine] *LPD* finẽ *sed* ~ *m. 2 ut uid. R* in fine *T* fines *fh* || causasi *R*[a] || oxyarches] *L* uxar xches (u *in* o) *P* uxyar·xches *R* uxsarches *D,* Oxyartes *fh* 3 arachossi] *LD* arc[h]assi *P* archossi (a *in ras. ex* A) *R,* Arachosii *fh* || chedrosique] *LD* (-ru- *D*) chedrossique *PR,* Gedrosiique *fh* || sibyrti] *LP* sybirti *R* sibarti *D,* Sibyrtio *fh* || drancheos] *LPRD,* Drangas *fh* 4 statanor bactrianos] *Guelf. 597 s. XI* statanorbus·atrianos V_2 statanorb, atrianos V_3 stantanor pactrianos *Venet. 350 s. XII* sta[n]tanos pactianos X_3 stantanor atrianus *LD* sta*tanor*atrianos *P* statanor atrianos *R* stantanos atrianos $G Q_3$ stantanos attrianos X_2 stantanos ratrianos *O;* Stasanor Bactrianos *fh*. *An forte ex* V_2 *et* V_3 *concludi licet ab Orosio profectum esse* Statan*d*rus (*pro* Stasandrus) Bactrianos*?* || amyntas (y *in ras. ampl.*) *P* amintur *D* || sogdianos] *pro* g *fort.* c *est in L* socdianos *P* (c *in ras.*), *R* (os *ex* us) sordianus *D* || schyteus *L* sycheus (y *in ras. P*) *PR* sicheus *D* 5 stachanor *R*[b] ita·canor *L* itacanor *PR*[a] nicanor *Dfh cf. Ruehl l. c. p. 127 n. 2* || philippus (phi *in ras. ang.*) *P* || hyrcanos (y *ex* i) *P* hyrchanios *R* hyrcanius *D* || fratafernes] *PR* fratrafernes (-is *D*) *LD* || armenius *D* 6 tleptolemus] *scripsi*, tlepiolemus *C* tlepolemus (thl- *G*) GV_2, *fh* tlepotemus *LP* tleopotimus *D* thepotemus *R* || peuces thes *D* p*eucestes (*er.* h) *P* || babylonios (y *ex* i) *P* babilonius *D* || archos *P* archous *LR* archus (u *ex* s *statim corr.*) *D;* us *ut alia multa ex dittographia natum* || pelassos] *L* palasos *P* paelassos *R* palausus DQ_3X_2 pelasgos *m. 1* (pelargos *m. 2*) V_2, *fh* 7 adempti *L*

Igitur causa et origo bellorum epistula Alexandri regis fuit, 14
qua iussit omnes exules patriae libertatique restitui. potentes
enim ciuitatum Graeciae timentes, ne exules recepta libertate
ultionem meditarentur, a regno Macedonum defecerunt. primi 15
Athenienses, contracto triginta milium exercitu et ducentis
nauibus, bellum cum Antipatro, cui Graecia sorte uenerat,
gerunt, per Demosthenen quoque oratorem Sicyonam Argos
et Corinthum ceterasque ciuitates sibi socias adiungunt, Anti-
patrum obsidione cingunt. ibi dux eorum Leosthenes telo e 16
muris iacto perfossus occiditur. Athenienses Leonnato, qui
Antipatro auxilium ferebat, occurrunt eiusque copiis conmi-
nutis ipsum interficiunt.

Perdicca uero bellum Ariarato Cappadocum regi intulit 17
eumque uicit. in qua uictoria nihil praeter uulnera et peri-
cula conquisiuit, nam omnes ante inruptionem urbis suae
succensis domibus suis se suaque omnia concremauerunt.

Post haec bellum inter Antigonum et Perdiccam oritur, 18
grauissime multis prouinciis et insulis ob au|xilia uel negata p. 204

AVCTORES § 14—§ 16 *Iustin. 13, 5 § 2—6.8.*9.10.12.14 exceptis praesertim* § 16 eiusque—comminutis *Orosianis* § 17 *Iustin. 13, 6 § 1.2* § 18 et § 19 *Iustin. 13, 6 § 8.10.11.16*

1 epistola *P* || regis fuit] *L* fuit regis *PRD* 3 greciae *R* 4 regno (eg *in ras. m. 1*) *D* || machedonum LR^1 || defecerant *D* 5 trigenta *D* xxx *PR* || docentis *D* 6 cum *om.* P^1 || grecia *RD* || sorte (e *al. m. in ras.*) *R* || uenerat] *LPRD* euenerat *Iustini codd. ut uid.* obuenerat *fh* 7 demosthenen] *LPR* (h *om.* P^1) dimus·thenen *D* || siciona·margus *D* || sicyoniam *L* sychonam (y *ex* i) *P* sychionam *R* 8 corynthum *L* choryntum (y *ex* i *P*) *PR* || adiungunt] *LA* adiungunt et *PR* iungunt *D* || antepatrum *D* 9 leosthenes] *D* leóstenes *LPR* 10 perfosus *R* perfosus *L* perfessus *D* || leonnato] R^b leonnati LR^aD leonati* *P* 11 antepatro *D* || copis (i *s. s. m. 2*) *P* || comminutis *PRD* 13 perdica LP^1 || ariarato] *LPRD*, Ariarathi *fh* 15 conquesiuit *P* || irruptionem R^b 16 successes *D* || sui* *R* || concremauerunt] LP^a -rant P^bRDAv 17 et *om. D* || perdicam R^a 18 *post* grauissime *male interpungunt v (correxi cum PR)* || prouiuncis (i *s. s. m. 2*) *P* || ob (o *al. m. in ras. ex* a *ut uid.*) *R*

19 uel praestita dilaceratis. diu deliberatum, utrum in Mace-
doniam bellum transferretur an in Asia gereretur: nouissime
ipse Perdicca Aegyptum cum ingenti exercitu petit. sic
Macedonia, in duas partes discurrentibus ducibus, in sua ui-
20 scera armatur. Ptolemaeus Aegypti uiribus et Cyrenensibus
copiis instructus occurrere bello Perdiccae parat. inter haec
Neoptolemus et Eumenes cruentissimo inter se proelio digladiati
21 sunt. uictus Neoptolemus ad Antipatrum fugit: quem ut
Eumenen de insperato opprimat perurguet: quod Eumenes
22 futurum ratus, insidiantes insidiis capit. in eo bello Polypercon
occiditur, Neoptolemus et Eumenes mutuis uulneribus confossi,
23 sed Neoptolemus interiit, Eumenes uictor euasit. Perdicca cum
Ptolemaeo acerbissimo bello congressus, amissis copiis ipse

AVCTORES § 20—§ 22 *Iustin. 13, 6 § 18—20; 8 § 1.3—9* § 23 *Iustin. 13, 8 § *1.*2.10*

1 pr^aestita *L* || delaceratis *P* || macedonia *P* mace*doniā (e *in ras. al. m.;* ā *ex* a *corr.*) *R* macedoniae *D* 2 transferreretur *P* transfer**retur *R* || an in asia gereretur *om. D* || a*sia *R* 3 aegiptum *PD* || pet^iit *R* 4 mace*donia (e *in ras. al. m.*) *R* 5 ptolemeus *L* ptolomeus *D* pholomaeus *P* P::: tholomeus (*eras.* os *?; alt.* o *ex* e) *R* || aegipti *D* || et *add. m. 2 P* || cerenensibus *D* 6 instructis *P*D* || occu^rrere *R* occurre *D* || bellum *D* || perdicae *L* 7 neoptolemeus *L** || et] && *D* || eomenes *P* eumenis (i *in* e) *R* eumenes (*tert.* e *statim ex* u) *D* || crue^ntissimo *R* || p̄lio *P* || *ad* digladiati sunt *in mg.* ł diu grassati sunt *al. m. saec. x R* (*sic in textu H*) 8 fugit; (git; *in ras.*) *R* 9 eomenem *P* eumenem *D* || de insperato] *R^b* dis parato (dis *statim corr. ex* dĩ s *uel* dĩ ĩ) *D* desperato (e *prior ex corr.*) *P* desperato (o *in* ẽ *ut uid. corr.*, *sed* ẽ *erasum*) *R** desparatum *L* || perurget (-it *D*) *PR*D* || eo menes *D* 10 ^in insidiis *R* || in eo] et in eo *PR* || polypercon] *LPRD* 11 neoptolemeus *L** neoptolemus *P* (opt *in ras.*) *R* (p *ex* b) || *uerba* et eumenes — neoptolemus *omissa in mg. add. m. 1 P* 12 neoptololemeus *L* neoptolemus (p *ex* b) *R* || euminis *D* 13 ptolemeo *LD* photolomaeo *P* p^tholomaeo (t *al. m.*) *R* || aceruissimo (*sed.* u *in ras. P*) *LP* acerbissime (b *ex* u) *R* acerbisseme *D* || ammissis copis *P** ammissis copiis *D* amissis copiis *s. s. m. fort. 1 R*

quoque interfectus est. Eumenes Python et Illyrius et Alceta
frater Perdiccae a Macedonibus hostes pronuntiantur, bellum-
que aduersus eos Antigono decernitur.

Itaque Eumenes et Antigonus conlatis aduersum se maximis 24
copiis conflixerunt. Eumenes uictus in quoddam castellum
munitissimum fugit, unde auxilia Antipatri tunc potentissimi
per legatos poposcit: quo nuntio territus Antigonus ab obsidione
discessit. sed nec sic Eumeni spes firma aut salus cer- 25
ta. quare ultimo consilio argyraspidas ob arma deargentata sic p. 205
dictos, hoc est milites, qui sub Alexandro militauerant, in
auxilium rogat: qui fastidiose ducem in disponendo bello 26
audientes ab Antigono uicti castrisque priuati, et uxores et
liberos simulque omnia, quae sub Alexandro adquisierant,
perdiderunt. qui postea turpiter per legatos reddi sibi quae 27
perdiderant, uictorem rogant. Antigonus autem redditurum
pollicetur, si sibi uinctum Eumenen pertraherent. ita illi spe 28
recuperationis inlecti, dedecorissima proditione ducem suum,
cuius signa paulo ante secuti fuerant, captiui ipsi captum

AVCTORES § 24 et § 25 *Iustin. 14, 2 § 1.2.4—6* (§ 24 maximis copiis *Orosianum est*) § 26 et § 27 *Iustin. 14, 2 § 7; 3 § 2.3.11* § 28 *Iustin. 14, 4, praecipue § 1.16.20*

1 python] *LP^a D* phyton *P^b R*, Pithon *h* || yllyrius *PR* (u *ex o R*) illirius *D* || alcheta *L* 2 mace*donibus *R* (e *in ras. ex* he *al. m.*) macedonebus (ce *in ras. m. 1*) *D* 3 aduersus] *sic LPRD* || ^ab antigono *R* 4 eumenis *R^a* || antigonos *R^a* || collatis *R^b* || aduersus *P* || maximis] *LRD* magnificis *P* 5 copis (i superscr.) *P* || eumenis *D* 6 minitissimum (u superscr.) *P* || auxiliantipatri* (ṽ *al. m.*) *R* || poten|tissimi (ten *add. m. 2*) *P* 8 nec sic eumeni (c sic eum *in angustiore ras. m. 2*) *P* || eumenenı *L* eume|nes *D* 9 argi|ras pidas *D* 10 hoc est] hoc mi *D* || qui sub] quib; *P^1* qui^su b; *P^2* qui sub*** (*3 uel 4 litt. eras.*) *R* || militauerunt *D* 12 antigono] ti quono *D* || uicto *P* 13 adquisierant] *LP^1* adquisiuerant *P^2 R* adquesiuerant *D* 15 se *post* redditurum *add.* ς (*uelut GM^1 X_2*) *h*, *ante* reddit. *add. f; cf. Grubitz* 16 pollicetur (ur *add. m. 2*) *P* || unctum (i superscr.) *P* uictum *L* || ita *in ras. P* 17 rucuperationis *P* || inlicti *D* illecti *priore* l *in ras. R* || dedecorissima] *LPR* dedecorosissemam *D*, dedecorosissima *fh*

catenatumque duxerunt et mox cum foedissima ignominia in
29 exercitu Antigoni dispersi sunt. interea Eurydice, Arridaei regis Macedonum uxor, multa sub nomine uiri nefaria gerit per Cassandrum, quem flagitiose cognitum ad summum fastigium per omnes honorum gradus prouexerat: qui ex libidine
30 mulieris multas Graeciae ciuitates adflixit. tunc Olympias, mater Alexandri regis, hortante Polyperconta, cum ab Epiro in Macedoniam prosequente Aeacida rege Molossorum ueniret et ab Eurydice finibus prohiberetur, adnitentibus Macedonibus
31 Arridaeum regem et Eurydicen iussit occidi. quamquam et ipsa Olympias continuo meritas crudelitatis poenas luit: nam cum muliebri audacia multas principum caedes ageret, audito aduentu Cassandri diffisa Macedonibus cum Roxa nuru sua et
32 nepote Hercule in urbem Pydnam concedit: ubi con|tinuo per
p. 206

AVCTORES § 29 *Iustin. 14, 5 § 1—5 exceptis* flagitiose cognitum *Orosianis* § 30 *Iustin. 14, 5 § 1.9.10* § 31 *Iustin. 14, 6 § 1.2* § 32 *Iustin. 14, 6 § 5—11.13*

1 -que *ex* -quæ *R* || eum *L*ᵃ 2 interea (r *in ras. ex* u, inte *ante lin. m. 1*) *D* || euridice *D* euridicae *PR* || arridei *LPR* arredei *D* 3 machedonum *R*¹ maedonum *D* || uxor *post* euridicae *exhibent PR* || gerit] *LPRD* egit *v* 4 cansandrum (d *ex* t *m. 1*) *D* || flagitiosæ *R* 5 grados (*corr. al. m.*) *R* || peruexerat (per *in* per *al. m.*) *R* || libidinem· *D* 6 græciae (*uel* greciae) *ex* graciae *corr. al. m. R* || afflixit (*pr.* f *in ras.*) *R* || olimpias *PR* 7 polyperconta] *LPRD, sed cf. § 33* || epyro *L* 8 machedoniam *R*¹ || eacida *LPRD* || molosorum *PR* 9 euridicę *P* euridice *RD* || anitentibus *P* annitentibus (*prima* n *in ras.*) *R* || machedonibus *LR*¹ 10 arrideum *LPRD* || euridicen *PD* euridice *R* || quanquam *P*¹ quaquam *R* 11 meritas crudelitatis] *L* crudelitatis meritas *PRD* || luet *P* luet *R*² 12 audatia *P*ᵃ || a*geret *R* geret (ger *m. 1 in ras. paullo ang.*) *D* 13 cassandri (n *ex* m) *P* || di*fl**sa (fi *in ras. m. 2*) *P* || machedonibus *R*¹ || cm (*ante hoc supra lin. est positum* ñ *i. e.* nota) *L* || roxa] *LD* roxa *P* ᵃraxa (a *q. e. ante* x *in ras.*) *R*, Rhoxane *v* || suae *L*ᵃ 14 ᶜᵘnepote *P* || hyrcule *P* her*cule *R* hercolae *D* || pydnam *P* pyudnam *R* || concedit (e *ex* i) *P*

Cassandrum capta et interfecta est. filius Alexandri Magni
cum matre in arcem Amphipolitanam custodiendus est missus.
Perdicca Alceta et Polyperconte ceterisque ducibus, quos 33
commemorare longum est, diuersae partis occisis finita bella
inter successores Alexandri uidebantur, cum Antigonus ardens 34
cupiditate dominandi liberandum bello Herculem regis filium
ab obsidione simulat. his cognitis Ptolemaeus et Cassander, 35
inita cum Lysimacho et Seleuco societate bellum terra marique
enixe instruunt. Antigonus in eo bello cum filio Demetrio
uincitur. Cassander Ptolemaeo in uictoria particeps factus 36
cum Apolloniam rediret, incidit in Auieniatas: qui propter
intolerandae multitudinis ranas et mures relicto patrio solo et
antiquis habitaculis emigrantes, nouas sedes praetenta interim
pace requirebant. sed Cassander et uirtutem et multitudinem 37
gentis adgnoscens, ne adacti necessitate Macedoniam bello qua-

AVCTORES § 33—§ 35 *Iustin. 15, 1 § 1.3.4.6* (§ 35 Antigonus.. cum filio D. u.] Antigonus, cuius filius D. u. *Iustinus*) § 36 - § 38 *Iustin. 15, 2 § 1—3*

1 casandrum *PR*[a] || infecta (t *add. m. 2*) *P* || filus (i *s. s. m. rec.*) *L* || magni *om. D* 2 cū *in ras. P* || amphipolitanam (amphi *ex* anti *m. 2*) *P* || costodiendus *P* 3 alcheta *L* alce *D* || et *om. P*[1] || polyperconte] *LPR* polymper·conten *D* || caeterisque *P* cęterisque (ę *in* e) *R* eteris que *D* 4 finita *R* 5 alexandri uiri uidebantur *L* || cum] *LPR*[1]*D* (Cum *R*) Tum *R*[2] *ed. 1542 fh* 6 hirculem *P* hircolem *D* 7 ptolemeus *L* ptolomeus *D* ptholomaeus *P* p[t]holomeus *R* 8 inita] ita *D* || lysimacho (lysi *ex* lis *corr.*) *P* || sociuitate *P* 9 enixae *L* obnixe *PR* obnexe *D* || antigonus in eo (nus in eo *in ras. m. 2*, *item tamen ut uid. m. 1*) *P* 10 ptolemeo *L* ptolomaeo *D* ptholomaeo *P* ptholomeo *R* 11 appolloniam *R* || auieniatas] *LP*[2]*D* auicniatos (*sic*) *P*[1] auienitas *R*, Autariatas *cum Freinshemio h*, Abderitas *f*; *cf. Ruehl Iahrb. f. Phil. Suppl. 6 p. 36* 12 intollerandae *PR*[a]*D* || patriae (*sed* o *erasum*) *P* patriae *R* 13 antiquis (ti *add. in mg. al. m.*) *R* || habulis *D* || pretenta *P* 14 requirebant sed cassander et] requiret *D* 15 gentis *s. lin. add. m. 2 P* || adgnoscens] *L* agnoscens *PRD* || macedoneam *P* machedoniam *R*[1]

terent atque inuaderent, receptos in societatem in ultimis
38 Macedoniae finibus conlocat. inde cum iam Hercules Alexandri
p. 207 filius quattuordecim esset annorum, timens ne eum omnes
quasi legitimum regem praeoptarent, occidendum tacite cum
matre curauit.

39 Ptolemaeus iterum cum Demetrio nauali proelio conflixit et
cum omnem paene classem atque exercitum perdidisset, uictus
40 in Aegyptum refugit. hac uictoria elatus Antigonus, regem se
cum Demetrio filio appellari iubet: quod exemplum omnes
41 secuti regium sibi nomen dignitatemque sumpserunt. igitur
Ptolemaeus et Cassander ceterique alterius factionis duces cum
decipi se ab Antigono singillatim uiderent, per epistulas se
inuicem confirmantes coeundi in unum tempus locumque con-
dicunt et bellum aduersus Antigonum communibus uiribus
42 instruunt. Cassander finitimorum bellis inplicitus Lysimachum,
clarissimum inter omnes ducem, cum ingenti manu pro se
43 sociis in auxilium misit. Seleucus quoque ex Asia maiore descen-
dens nouus Antigono hostis accessit. hic siquidem Seleucus pluri-
44 ma per Orientem inter socios regni Macedonici bella gessit. prin-

AVCTORES § 39 *Iustin. 15, 2 § 6* (atque exercitu *de suo addidit Orosius*) § 40—§ 42 *Iustin. 15, 2 § 10—17* (§ 42 clarissimum—ducem *Orosiana sunt*) § 43—§ 49 *Iustin. 15, 4 § 1.10—14.21—25* (*Orosiana insunt cum alia tum haec* § 44 nouis—adsurgentes, § 47 cuius quanto—conciderunt; *praeterea* § 43 *omissis* post diuisionem *Iustinianis sensum pessum dedit; cf. Grubitz*)

1 adque $P^a R^a$ 2 machedoniae R^1 || collocat (*pr.* l *in ras.*) *R* || herculis *L* hirculis *D* 3 quattuordecim] *LD* xiiii *PR* || eum *om.* *D* || omnes] *LPRD* (-is *D*) Macedones *v* 4 praeobtarent PR^a 6 ptolemeus *L* ptholomeus *PRD* || proelio] *inde ab hoc uerbo folii 45 primo alia sed coaeua manu scriptus est P* 7 p*ene *R om.* *L* || adque $P^a R^a D$ 8 aegiptum *D* || uictoria* *P* 9 filio demetrio *L* 10 nomen sibi *v* || -quæ *R* || sumserunt *PD* 11 ptolemeus *L* ptolomeus *D* ptholomeus *PR* || *uerba* alterius—decipi se *in textu omissa add. in mg. m. 1 P* 12 pers pistolas (*sic*) *D* 15 ad|instruunt *L* || casser *D* || finiti*morum *P* fitimorum *D* || inplicatus *D* || lysimacum *PR* 16 ingenti] omnia *L* || pro] pros| *D* 17 sotiis R^a || asia (i *in ras.*) *P* || discendens *PR* discedens *D* 19 machedonici PR^1

cipio Babylonam bello expugnauit et cepit. Bactrianos
nouis motibus adsurgentes perdomuit. transitum deinde in 45
Indiam fecit: quae post mortem Alexandri ueluti detracto
excussoque a ceruicibus iugo praefectos eius occiderat, Andro-
cotto quodam ad uindicandam libertatem duce. qui postea cru-
deliter in ciues agens, quos de externa dominatione defenderat
ipse seruitio premebat. cum hoc ergo Androcotto Seleucus 46
quamuis multa et grauia bella gessisset, nouissime firmatis p. 208
regni condicionibus et pacta pace discessit.

Adunatis itaque copiis Ptolemaei sociorumque eius, pugna 47
committitur: cuius quanto potentior apparatus tanto ruina
grauior fuit, nam in ea tunc totius paene Macedonici regni
uires conciderunt. in ipso bello Antigonus occisus est; sed 48
finis belli huius initium alterius fuit: nam cum uictoribus de
praeda non conueniret, iterum in duas factiones diducuntur:

1 babilonam *D* babyloniam *R*¹ || caepit (ae *in* oe) *R* || braccianus *D* 2 nouissimo tibus *D* || assurgentes (*pr.* s *in ras.*) *R* adsurgentis (s *in ras. m. 1, ex* m ?) *D* || *folium 60 codicis L in quo scripta sunt* perdomuit *usque ad p. 201, 5* formidolosissimo *suppletum est a manu XII ut uid. saeculi, quam signaui λ. Inde sequitur* f. 60ᵛ *excerptum ex Liuio 1, 4 § 3—§ 7* de Romulo Remoque *ab eadem manu s. XII subiectum* 3 que λ || alex|andri *statim in* ale*¦xandri *mut. D* alexadri λ 4 ceruibus *D* || prefectus *D*λ || androcotto] *DAGV₂V₃*λ androcoto *V* androgotto (alt. t *ex* i *corr.*) *P* androgottio *R* andracoto *O* 5 quoddam λ || ducē λ 7 praemebat *P* praemebat *D* || cum *et in mg.* ab *al. m. R* || androcotto] *DAG* (-ttus *A*) androgotio *I*ᵃ androgotto *P*ᵇλ androgottio *sed* i *al. m. inserto R* andracoto *V* 8 quambis λ || nouissimę (i *alt. in ras. ampliore,* e *radendo ex* ę) *R* nobissime λ 9 conditionibus *R* || pacta *om. D* 10 ptholomei* sociorumque (*er.* s; socior *in ras.*) *P* || ptholomei *R* ptolomei *D* tholemei λ || sotiorumque *R* 11 adparatus *PR*ᵃ || tanta λᵃ 12 grauior ruina λ || pene *R*ᵇλ poene *D* || machedonici *PR*¹ macędonicis λ 13 conciderint *P* 14 fines λ || dae *P*ᵃ 15 preda λ || conuenire*t (*er.* n) *R* || pactiones (*corr. m. 1*) *R* || diducuntur] *G* deducuntur *PRD*λ

49 Seleucus Demetrio, Ptolemaeus Lysimacho iungitur; Cassandro
defuncto filius Philippus succedit. sic quasi ex integro noua
Macedoniae bella nascuntur.

50 Antipater Thessalonicen matrem suam, Cassandri uxorem,
quamuis miserabiliter pro uita precantem, manu sua trans-
51 uerberauit. Alexander frater eius dum bellum aduersus fratrem
ob ultionem matris instruit, a Demetrio, cuius auxilium petierat,
52 circumuentus occiditur. Lysimachus cum Dori regis Thracum
infestissimo bello urgueretur, aduersus Demetrium pugnare
53 non potuit. Demetrius augmento Graeciae et totius Macedoniae
54 elatus, in Asiam transire disponit. Ptolemaeus autem et
Seleucus et Lysimachus experti priore certamine, quantae uires
p. 209 essent concordiae, ꞌiterum societate pacta adunatisque exer-
citibus, bellum in Europam transferunt aduersus Demetrium.
55 his se comitem et belli socium Pyrrhus rex Epiri iungit,
sperans Demetrium Macedonia posse depelli. nec spes frustra

AVCTORES § 50—§ 56 interfecit *Iustin. 16, 1 § 1.5.8.19; 2 § 1—4*

1 ptolemeus λ ptholomeus *PR* ptolomaeus *D* || lisia coiungitur (i *tertia statim ex* n *corr.*) *D* lysimacon (*cum* i *seq. coni.*) *P*¹ lysimaco *P*²*R* lysimmacho λ 3 macedoniae (e *pr. in ras. al. m.*) *R* machaedoniae *P* macedonie λ in macedonia *D* 4 antepater *D* || thes*alonicen (*er.* n *ut uid.*) *R* thesalonicen λ thensa loncen̄ (ˊ *est apex*) *D* || cansandri λ 5 miserabiliter (se *add. m. 2*) *P* || praecantem *P** || transberberauit λ 6 frater λ 7 ob ultionem] obla lcionem *D* 8 lysimacus *P* lysimmachus λ || dori] *PRDA* λ ς, Doricetis *cum Iustini codd. fh;* cetis *apud Orosium excidisse ob* regis *quod seq. similitudinem uidetur* || thracum λ tracum *R* 9 urgeretur *PR*ᵃ urguetur *D* 10 augmento (g *ex* c) *R* || greciae *R* grecię λ || macedoniae (e *pr. al. m. in ras.*) *R* macedonie λ machedoniae *P* 11 ptolomaeus *D* ptolomeus (*fuit* ptolemeus) λ ptholomeus *PR* 12 lysimacus *PR* lisimachus *D* || priori *R*ᵇ || certamine (in *in ras.*) *P* || quante λ 13 concordię λ 14 europam (eu *ex* cu *corr.*) *P* eurupam *D* 15 sotium *R* || pyrrhus] *G* pyrrus *P* λ pyrus *R* pirrus *D* || epyri λ || iungi λ 16 macedonia (e *in ras.*) *R* machedonia *P* macędonia λ

fuit: quippe exercitu eius corrupto ipsoque in fugam acto,
regnum Macedoniae Pyrrhus inuasit. deinde Lysimachus ge- 56
nerum suum Antipatrum insidiantem sibi interfecit filiumque
suum Agathoclem ultra humanum morem perosus occidit.
Quibus quidem diebus Lysimachia ciuitas formidolosissimo 57
terrae motu euersa, oppressoque populo suo crudele sepulchrum
fuit. Lysimachum autem adsiduis se parricidiis cruentantem 58
omnes socii deseruerunt et ad Seleucum deficientes, pronum
iam regem aemulatione regni, ut bellum Lysimacho inferret,
hortati sunt. res foedissimi spectaculi erat, duo reges, quorum 59
Lysimachus annos natus LXXIIII, Seleucus autem LXXVII, de
eripiendis alterutrum regnis concurrere, in acie stare, arma
gerere. ultimum hoc quidem bellum Alexandri commilitonum 60
fuit, sed quod ad exemplum humanae miseriae fuerit reser-
uatum: quippe cum orbem terrarum exstinctis iam XXXIIII 61

AVCTORES § 56 filiumque—occidit *Iustin. 17, 1 § 4* § 57—§ 61 *Iustin. 17, 1 § 1.2.6—8.10.9.12* (*a quo tamen absunt illa* § 61 exstinctis—ducibus, *cf. Ruehl, Iahrb. f. Philol. Suppl. 6 p. 158*)

1 correpto R^b*DG* (sibi iuncto *glossa m. 2ª G*) || fuga *λ* 2 macedonie *λ* machedoniae *PR*¹ || pyrrhus] *G* pyrrus *PRλ* pirrus *D* || lysimmachus *λ* lysimacus *PR* lisimachus *D* 3 antipatrem *P*² 4 agatoclem *PRD* 5 lysimachia] *AG* (*qui etiam Lysimachi nomen recte scriptum ubique exhibent*) lysimacia (h s. s.) *R* lysimacia *P* lysimmachia *λ* lisimacia *D* || formidolosissimo *λ* formidulos(is)simo (u *in* o *corr. al. m.*) *R* 6 *hinc* Terraemotu *denuo superstes L* 7 lysimacum *PR* lisimacum *D* || assiduis (*pr.* s *in ras. R*) *RD* || se] isse *P*ª || cruentatū (u *fin. ex* e *uel* o) *R* 9 emulacionem *D* || lysimaco *PR* lisimacho *D* lysimachi *L* || inferet (r *s. s. m. 2*) *P* 10 duo] *LPD* duos (s *fort. ex corr. add.*) *R* 11 lysimacus *PR* lisimachus *D* || natus septuaginta quattuor (-ttur *D*) *LD*, s. et q. natus *h* || septuaginta septem *LD* 12 alterutrum *om. D* || cucurrere *D* || aci*e (*er.* a) *R* 13 quidem hoc *PR* || conmilitonum *LPR* 14 se(d) (d *m. 2*) *P* || exemplum (ex *add. m. 2*) *P* 15 extinctis *LPRD* || triginta (treg. *D*) et quattuor *LD*

Alexandri ducibus soli possiderent et angustissimos senectutis
ac uitae suae terminos non aspicientes, angustos esse imperio
62 suo totius mundi terminos arbitrabantur. in eo bello Lysi-
p. 210 machus, uel amissis uel interfectis prius ante hanc pugnam
quindecim liberis, postremus occisus est. sic Lysimachus so-
63 lutio pugnae Macedonicae fuit. sed ne Seleucus quidem tanta
uictoria inpune laetatus est: nam neque ipse post LXXVII
annos quietem naturalis mortis inuenit, sed extortam sibi in-
64 feliciter uitam uelut immatura morte finiuit: quippe insistente
Ptolemaeo, cuius sororem Lysimachus in matrimonio habuerat,
insidiis circumuentus occisus est.

65 Haec sunt inter parentes filios fratres ac socios consangui-
nitatis societatisque commercia. tanti apud illos diuina atque
66 humana religio pendebatur. erubescant sane de recordatione
praeteritorum, qui nunc interuentu solius fidei Christianae ac
medio tantum iurationis sacramento uiuere se cum hostibus

AVCTORES § 62—§ 64 *Iustin. 17, 2 § 1.2.4*

1 et *deleri iussit Grubitz p. 36* 2 aspicientes] *LPRD* (-is *D*) || angustos *R* anguscioris *D* 3 totius] tutis *D* || eo *om. D* || lysimacus *PR* lisimachus *D* 4 ante] anee *D* 5 xv *PR* || lysimacus *PR* 6 machedonicae *PR*[1] || tanta *om. P*[1] 7 inpone *D* || neque] que ue *D* || septuaginta septem *L* septuaginta et septem *D* 8 annis *D* || inter ficiliter *D* 9 ueluti *RD* 10 ptolemeo *L* ptholomeo *PR* ptholomaeo *D* || lysimacus *PR* lyn machus *D* || habuerit (*corr. m. 2 ut uid.*) *L* 11 occisus] *LPRD*ς (*sed & in mg. al. m. add. R*), et occisus *ed. 1542 fh* || est *om. D* 12 filios] *LPRf* filius *D*, et filios *v* || sotios & (t *radendo in* c) *R* 13 conmercia *PR*[a] || diuina—erubescant] dierubiscant *D* || adque *P*[a] 14 sana *D* || de recordatione] reconcordatione *D* 15 solus *R* soliusti *D* 16 [iuracionis sacramentum]· iuracionis sacramento (*quae inclusi erasa sunt sed ut legi adhuc possint*) *D*

nec pati hostilia sciunt; quibus indubitatissime probatur, quia 67 non, sicut illi antea,

caesa iungebant foedera porca,

sed quia nunc inter barbaros ac Romanos creatorem et dominum suum contestantes tantam fidem adhibita in sacramentum seruant euangelia, quantam tunc nec inter parentes ac filios potuit seruare natura.

Nunc autem finis Macedonici belli finis etiam libri fiat, 68 praesertim cum iam abhinc Pyrrhi bella incipiant et mox Punica consequantur.

AVCTORES § 67 caesa—porca *Vergilius Aen. 8, 641*

1 *uerba* quibus —2 sicut *om. D* 3 porco***quia (*posterior* o *in* a *corr. m. 2; ante* quia *erasa uidentur* s&; *quid supra* q *erasum sit incertum*) *P* porca · **sed quia (*eras. 1 uel 2 litt.*, s *ex corr. add. uid.*) *R* 4 barbaros* (s *fin. m. 2*) *P* || et] ac *PRv*; *om.* KV_2V_3 (*in* V_3 *s. s.* &) 5 sacramentum (um *in* o *corr. m. 2*) *P* 5 nec *om. D* 7 natura *om. D* 8 machedonici *PR*[1] 9 pyrrhi] *G* pyrri *LPR* pirri *D* 10 consequatur *D*

PAVLI · OROSII | LIBER III · EXPL· | INC · LIB · QVARTVS *L* EXPLICIT LIBER TERTIVS INCIP (INCIPIT *R*) PAVLI HOROSI (HOROSII *R*) ADVERSVS PAGANOS LIBER QVARTVS *PR* EXPLICIT LIBER : INCIPIT OROSII HISTORIARVM LIBER QVARTVS *D*

p. 211 # PAVLI OROSII HISTORIARVM ADVERSVM PAGANOS

LIBER QVARTVS.

PRAEF. Dixisse Aenean Virgilius refert, cum post pericula sua suorumque naufragia residuos aegre socios solaretur,

Forsan et haec olim meminisse iuuabit.

2 haec sententia, semel apte ficta, semper uim sui triplicem diuersissimis effectibus refert, cum et praeterita tanto gratiora habentur in uerbis quanto grauiora referuntur in gestis et futura dum desiderabilia fastidio praesentium fiunt semper
3 meliora creduntur, ipsis autem praesentibus ob hoc nulla in
p. 212 parte miseriarum iusta conparatio adhiberi potest, quia multo maiore molestia adficiunt quantulacumque sint ista quae sunt quam illa quae siue transacta siue uentura, etsi magna dicuntur,
4 interim omnino tunc non sunt. ueluti si quis nocturnis pulicibus titillatus atque ex eo uigiliis anxius alias forte, quas aliquando ex ardentissimis febribus diu sustinuit, uigilias recordetur, procul dubio inpatientius feret istarum inquietudinem
5 quam illarum recordationem. sed quamuis apud omnium sensus

AVCTORES 3 *Vergil. Aen. 1, 203*

1 aenean] *LRD* aenean* *P* || urgilius *R* || post] inter *PR* || pericula (p *s. s. m. 2*) *P* 3 forsitan *PR* (*sed* it *er. in R*) *om. D* || iuuauit *L* 4 ficta (i *ex* a *corr. uid.*) *P* 5 grauiora *P* 9 comparatio R^bD || multå *P* multo (o *in ras.*) *R* 10 maiore (*uid.* ĕ *fuisse*) *P* || afficiunt *RD* || q; (uae superscr.) *R* 11 Etsi (*nouo uersu*) *P* 12 nocturni* (s *m. 2 aut 3*) *L* 13 adque P^aD || ancxius (c *eras.*) *R* || alias] alius *L* 16 illarũ (rũ *m. 2 in corr.*) *P* || omnium (ni *al. m. corr. ex* n) *R*

pro captu temporum ita uideri queat, numquid tamen aliquis exsistet, qui uel in ipsa anxietate pronuntiet grauiores pulices esse quam febres? aut acerbius accipiat se uigilare sanum quam dormire non potuisse moriturum? quae cum ita sint, 6 delicatis istis et querulis nostris utcumque concedo, ut haec, quibus nunc, quia sic expedit, interdum admonemur, sentiendo grauia putent, non tamen co*niu*eo, ut etiam adserant conparando grauiora. quemadmodum si quis e mollissimis stratis 7 cubiculoque percommodo matutinus egrediens nocturno gelu lacunarum dorsa obriguisse herbasque inca|nuisse prospiceret p. 213 et inopinato uisu admonitus diceret 'frigus est hodie': hic mihi nequaquam reprehendendus uideretur, quia uel communi usu uel proprio sensu locutus esset. at si trepidus in cubiculum 8 recurrens stratisque sese adoperiens uel magis abdens clamaret, tantum omnino frigus esse quantum nec in Appennino aliquando fuerit, cum Hannibal elephantos equos plurimamque exercitus sui partem niuibus clausus atque oppressus amisit: hunc ego puerilibus licentiis nausiantem non modo dicentem 9 ista non ferrem, sed etiam ab ipsis stratis, otii sui testibus, in populum publicumque protraherem, eique foras producto infantes in eo atque ex eo gelu ludentes iucundantes sudan-

AVCTORES 15—17 *cf. Oros.* 4, 14

1 captŏ (v *al. m.*) *R* || quę at *P* 2 existet *PR*¹*D* existit *R*² || pronunciet *D* 3 quam] que *D*¹ || aceruius *LPR*¹ 5 quaerulis *P* || *inter* ut *et* haec *uocab. linea deletili traiectum et erasum P* 6 quia sic] quia| *D* 7 conigueo] *Tv* conhibeo *LPRD* || asserant (s *pr. in ras. R*) *RD* || comparando *R*ᵇ 8 quemadmodum (e *ex* ae) *P* 9 percommodŏ *P* || egregiens (*altera* g *a m. 1 aut 2 ex* c *corr.*) *L* || gelu *om. add. fort. m. 2 P* 10 lagunarum *P* || prospiceret (e *alt. tota,* t *ex parte euanuerunt*) *P* 11 et *om. D* 12 repraehendendus (-hi- *D*¹) *LPD* || communi usu] communius *LD*¹ 13 ad *P* 14 sese] se *D* || abdens] abstinens *L* abdens (b *in ras., ex* d *?*) *R* 15 nec *add. m. 2 pone uersum L* 16 annibal *D* || elephantos (e *pr. ex* ae) *P* elefantos *L* || *equos *R* 17 adque *P*ᵃ 18 ego] *GK*¹*v* ergo *LPRD* || nausiantem] *sic LPRD* 19 ista *R* 20 puplicumque *R*ᵃ 21 adque *P*ᵃ || ludentes] ducentes *L*

10 tesque monstrarem, ut uerbosa nugacitas delicatis uitiata
nutrimentis non in tempore uiolentiam sed in se esse segnitiam
doceretur et in conparatione rerum diiudicanda non maiores
parua tolerasse sed se nec parua tolerare sufficere probaretur.
11 Quod euidentius ipsis in memoriam reuolutis praeteritorum
cladibus adprobabo Pyrrhi bello in primis, sicut ordo est,
p. 214 prodito. cuius causa et origo haec fuit.
1 Anno ab Vrbe condita CCCCLXIIII Tarentini Romanam
classem forte praetereuntem, spectaculo theatri prospectam
hostiliter inuaserunt, quinque tantum nauibus uix per fugam
elapsis; cetera retracta in portum classis et profligata est;
praefecti nauium trucidati, omnes bello utiles caesi, reliqui
2 pretio uenditi sunt. continuo missi Tarentum a Romanis legati,
ut de inlatis quererentur iniuriis, pulsati ab isdem auctas in-
super iniurias rettulerunt. his causis bellum ingens exortum
3 est. Romanos, qui quantique hostes circumstreperent perme-
tientes, ultima adegit necessitas proletarios quoque in arma
cogere, hoc est eos qui in Vrbe semper sufficiendae prolis
causa uacabant, militiae adscribere: quippe cum frustra de
4 prole cura est, nisi rebus praesentibus consulatur. itaque inruit
p. 215 in uniuersos Tarentinorum fines cum Aemilio consule Roma-
nus exercitus, igni ferroque uastat omnia, plurima expugnat

AVCTORES § 1 (*inde a* Tarentini) — § 5 *Liuius 12, ad* § 3 proletarios — adscribere *adhibitus Augustinus De ciu. D. 3, 17*

3 comparatione R^b || iudicanda *P* (ie *s. s.*) deiudicanda (de *in* di *corr.*) *R* 4 parua (p *ex* t) *P* || tollerasse PR^a (*non LD*) || se *s. s. in R* || to*lerare (*er.* l) *R* tollerare *D* || sufficetur D^1 sufficienter D^2 5 euidentius] eiduencius *D* || *memoriam (*uid. er.* e) *P* || praetorum (teri *m. 2 aut 3 s. s.*) *L* 6 approbabo (p *pr. in ras.*) *R* || pyrri *LPR* pirri *D* 8 · cccc · mo · LX · quarto · *L* quatrigentisemo sexaginsemo quarto *D* 11 cete tera *D* 12 *haec* trucidati — 5, 7 § 6 sed incre *exciderunt inter fol. 46 et 47 in P* 13 pr*etio (*er.* a) *R* || mis[s]i *L* misi *D* 14 illatis R^b || hisdem *LRD* 15 retulerunt *R* retullerunt *D* 18 qu[i] *R* || semper in urbe *L* || sufficienda *L* 19 uagabant *D* || a*scribere *R* || cū* (*ex* con ?) *R* cumq; *A* 20 est] *LRD* sit *v* || consulatur (a *in* e *corr. deinde al. m.* a *s. s.*) *R* || irruit *sed pr.* r *in ras. R*

oppida, iniuriam insolenter acceptam crudeliter uindicat. con- 5
tinuo Tarentinos, plurimis finitimorum praesidiis fultos, maxime
Pyrrhus auxit, qui etiam in se ob magnitudinem uirium con-
siliorumque summam belli nomenque transduxit. nam Taren- 6
tum, utpote ex Lacedaemoniis conditam cognatamque Graeciae
ciuitatem, uindicaturus totas uires Epiri Thessaliae et Mace-
doniae, elephantos etiam usque in id tempus inuisos Romanis
numero xx in Italiam primus inuexit: terra mari, uiris equis,
armis beluis, ad postremum uiribus suis dolisque terribilis,
nisi quod Delphici illius uanissimi spiritus et mendacissimi nebu- 7
lonis, quem magnum ipsi uatem ferunt, responso circumuentus
ambiguo exitum fecit eius, qui non consuluisset. itaque apud 8
Heracleam, Campaniae urbem, fluuiumque Lirim prima inter
Pyrrhum regem et Laeuinum consulem pugna commissa |est. p. 216
consumpta est grauissimo certamine dies, utrimque omnibus
mori intentis, fugere nesciis. introductos autem inter concur- 9
rentia agmina elephantos forma truces, odore graues, mole
terribiles ut uidere Romani, nouo pugnandi genere circumuenti
et territi, equis maxime pauitantibus, diffugerunt. sed post- 10
quam Minucius quartae legionis primus hastatus protentam in
se manum beluae gladio desecuit et conturbatam dolore uul-
neris auerti bello atque in suos saeuire conpulit eiusque in-

AVCTORES § 6 *Florus 1, 18 § 6, sed* n. xx *ex Liuio 13* § 7 *adhibitus Augustinus De ciu. D. 3, 17, fort. etiam Liuius 13* § 8—§ 12 traditum non est *Liuius 13, ad* § 8—§ 10 desecuit *adhibitus etiam Florus 1, 18 § 7—9 uidetur*

2 tarentinus *D* || plurimo *D* || praesidio *D* || fultus *LD* 3 pyrrus *LR* pirrus *D* || qu^{i} (i *al. m.*) *R* 4 transduxit] *LRD* traduxit *h* 5 lacedemoniis *D* || greciae *R* 6 eperi *D* || t^{h}essaliae (h *al. m.*) *R* || machedoniae *LR*^{1} 7 elepontus *D* 8 uiginti *LD* || *equis *R* 9 beluis] *LR* belluis *D* 10 delfici *RD* || spiritus] *sic* sps· *L* || nebolus *D* 13 lirim] *RD* (*item Florus*) lyrim *LA* Sirim *fh* 14 pyrrum *LR* pirrum *D* || leuinum *LRD* || cõmi^{s}sa *R* 15 consumta *D* consumtus *fh* 17 odor *D* 18 ut *om. D* 19 et *s. uers. add. m. 2 aut 3 L* 20 minutius *R* || hastatus (h *in ras.*) *R* 21 gladium *L*^{1} (*corr. m. 3*) || desecauit *R* || uulneraris *D* 22 suo *D* || compulit *R*^{b}

moderato discursu perturbari ac permisceri coepere, finis pugnae
11 etiam beneficio noctis inpositus est. Victos fuisse Romanos
turpis fuga prodidit: quorum tunc cecidisse referuntur peditum
$\overline{\text{XIIII}}$ DCCCLXXX, capti $\overline{\text{I}}$CCCX, equites autem caesi CCXLVI,
12 capti DCCCII, signa amissa XXII. nam quantus e diuerso numerus
sociorum Pyrrhi fuerit extinctus, memoriae traditum non
est, maxime quia scriptorum ueterum mos est ex ea parte
quae uicerit occisorum non commendare numerum, ne uictoriae
13 gloriam maculent damna uictoris, nisi forte cum adeo pauci
cadunt, ut admirationem terroremque uirtutis augeat paucitas
p. 317 perditorum, sicut in 'prima Persici belli congressione apud
Alexandrum Magnum fuit: cui inter CCCC fere milia hostium
interfecta nouem tantummodo in exercitu eius pedites defuisse
14 referuntur. sed Pyrrhus atrocitatem cladis, quam hoc bello
exceperat, dis suis hominibusque testatus est, adfigens titulum
in templo Tarentini Iouis, in quo haec scripsit:

AVCTORES § 12 maxime *sqq. cf. Orosius 4, 5 § 10 sqq.* § 13 *cf. Orosius 3, 16 § 4 (numerum* CCCC fere milia *uidetur pessime inde confinxisse, quod* 'magna illa caede' *DC milium Persarum duas partes periisse putauit)* § 14—§ 22 *Liuius 13*

1 coepere] operae *L* 2 beneficio etiam *L* || noctis] pugnae *D* 3 peditum *om. R* 4 quattuordecim milia · DCCC · LXXX · *L* XIIII milia ðCCC LXXX · *R* quattuordicim milia octingenti octigenta *D* || ·I·CCCX *R* mille trecenti decem *LD* || equi**ti*s (*corr. m. 1; fort.* equontes *fuit*) *D* || CCXLUI] *R* ·CC·XLUI (et *m. 2*) *L* ducenti quadraginta et sex *DA* CCXLII *fh* 5 ðCCC et duo *R* octingenti duo *A* octingenti et duo *L*[3] octigenti et duo *D* octoginta et duo *L*[1] || XXII] *R* uiginti duo *L* uiginti* duo (*er. 1 uel 2 lineae*) *D* 6 pyrri *LR* pirri *D* || extinctus] *LD* extinctis *R* 7 maxime* (e *in ras.*) *R* || scribtorum *D* || mo*s (*er.* y) *D* mors *A*[1] 8 commendare] *LRDA, cf. 3 praef. § 2 (Grubitz)*; commemorare *m. post.* V_3, *v* 9 dāpna (p *in ras. al. m.*) *R* 10 ut] ut tam *L* *ut (*er.* a) *R* || admirationem] ***miracionem (*eras. non* ad *uel* am, *sed* ta*? an* mi *?*) *D* 12 quadringenta *L* quatrangenta *D* 13 tantumodo peditis | in exercitu eius defuisse *D* 14 pyrrus *LR* pirrus *D* 15 diis *RDA* || affigens (f *pr. in ras.*) *R* 16 scribsit *L*

Qui antehac inuicti fuere uiri, pater optime Olympi,
Hos ego in pugna vici uictusque sum ab isdem.

et cum a sociis increpitaretur, cur se uictum diceret qui 15
uicisset, respondisse fertur: Ne ego si iterum eodem modo
uicero, sine ullo milite Epirum reuertar. interea 16
Romanus exercitus, postquam uictus clam fugit e castris,
miserabilem belli cladem grauioribus monstris auctam accumu-
latamque persensit. nam pabulatores forte progressos uelut 17
hostilis quaedam oborta tempestas cum horribili fragore caeli
correptos diris fulminibus exussit. quippe xxx et IIII eorum idem 18
turbo prostrauit; duo et uiginti semineces relicti, iumenta
exanimata et capta conplurima: ut merito contigisse non in
signum uastationis futurae sed uastatio ipsa referatur.
Secunda inter Pyrrhum et Romanos consules pugna in 19
Apuliae finibus fuit. ubi clades belli ad utrosque sed maxime
ad Pyrrhum, uictoria ad Romanos concessit. nam cum diu 20
ob|nixe cunctis in mutuam caedem ruentibus, anceps belli pen- p. 218
deret euentus, Pyrrhus, transfixo bracchio saucius, prior cessit
e proelio. sed et Fabricius legatus tunc uulneratus est. ele- 21
phanti prima pugna uulnerari atque in fugam cogi posse

1.2 *carmina* (*Ennii Ann. 6, 12 Vahlen*) *non sunt perscripta suis uersibus in codd.; fuisse olim uidentur fere talia:* Qui inuicti fuuere uiri, p. o. O., Hos egomet pugna *et q. s.* 1 antehoc *R* || inuicti ante *Pithoeus ap. Landulfum 2, 16* || fuere] fuuere *Lautius fh* fuerunt (*deleto* uiri) *Heynius* 2 ego in] egomet *G*² et ego in *Pithoeus* || hisdem *LRD* 3 increpitaretur] *LR* increparetur *Dv* || qui* (*er.* a) *L* 4 si iterum] iterum se *D* 5 interea* (*er.* n) *D* 7 actam *R*ᵃ || accomulatamque *L* adcum- *R*ᵃ*D* 8 ueluti *D* 9 hostilcis (*sed* c *erasa*) *L* || oboberta *D* || horribile (i *pro* e *L*³) *LD* 10 xxx· et quattuor eorum idem *L* xxx ex his ***** idem (*eras.* eorū *uid.*) *R* uiginti et quatuor eorum idem *D* 11 duo et xx *R* duo e uiginti *D* 12 examinata *R*ᵃ || conplurima] *D* complurima *AG* cūpl- *R*¹ quampl- *LR*²,*v* || ut] aut *D* || in signum] *LD* **signum *R* signum *fh* 13 *ante* sed *erasa sunt* ....o|que *D* 14 pyrrum *LR* pirrum *D* 16 ad pyrrum *LR*¹ ad pirrum *D* a pyrro *R*² || diu] duo (*qui saepe alias* dio) *D* 17 obnixae *L* || penderat *R*¹ 18 pyrrus *LR* pirrus *D* || bracchio] *LD* brachio *R* || prior saucius *L* || caessit *D* recessit *R* 19 tunc uulne|ratus (ncuul *m. 1 in ras. ex* uln*; ne *et* ra *ex corr. add. m. 1*) *D* 20 cogi* (*eras.* t) *R*

deprehensi, deinde subiectis inter posteriora ac mollia ignibus exagitati, ardentes insuper machinas furore trepido circum-
22 ferentes exitio suis fuere. caesa sunt in ea pugna v milia Romanorum, de exercitu uero Pyrrhi xx milia prostrata sunt. regis signa ablata LIII, Romanorum undecim amissa sunt.
23 Pyrrhus bello fractus, Agathocle mortuo rege Syracusano ad Siciliae arcessitus imperium Syracusas concessit.
2 Sed Romanorum miseria nullis cessat indutiis; consumitur morborum malis intercapedo bellorum et, cum foris cessatur
2 a proelio, agitur introrsum ira de caelo. nam Fabio Gurgite iterum C. Genucio Clepsina consulibus pestilentia grauis Vrbem ac fines eius inuasit; quae cum omnes tum praecipue mulieres pecudesque corripiens necatis in utero fetibus futura prole uacuabat, et immaturis partubus cum periculo matrum extorti abortus proiciebantur, adeo ut defectura successio et defuturum
p. 219 animantum genus adempto uitalis partus legitimo ordine crederetur.
3 Interea reuersum ex Sicilia Pyrrhum Curius consul excepit, tertiumque id bellum contra Epirotas apud Lucaniam in Aru-
4 sinis campis gestum est. itaque primo concursu cum Pyrrhi

AVCTORES § 23 *Liuius 14* cap. 2 § 1—8 *Liuius 14*, § 2 *adhibitus uid. etiam Augustinus Ciu. D. 3, 17*

1 depraehensi (-se *D*) *LRD* 2 exagetata (*corr. al. m.*) *R* 3 ·ū· *L* quinque *RD* 4 pyrri *LR* pirri *D* || ·xx· *L* uiginti *D* 5 ·LIII· L^{1a} ·LIII· L^{1b} LIIIa' (' *est interp.*) L^{3} LIII *R* quinquaginta tria *D* 6 pyrrus *LR* pirrus *D* || agatocle *D* || siracusano *D* 7 siracusas *D* 8 *ad* nullis *in mg. al. m.* nullis causis *R* || induciis (c *al. m. in ras. R*) *RD* 9 intercapito *D* 10 igitur L^{1} agitur L^{3} || introrsus *D* || gurgete *D* 11 gaio *RD* g· *L* || genutio *R* 12 eius *om. D* || praecipuę (ę *in* e) *R* 13 peducis·que *D* || fetibus] *LD* foetibus *R* 14 inmaturis *RD* || partibus (u *m. 3*) *L* || exorti (t *s. s. al. m.*) *R* 15 adortus *D* 16 ademto *D* 18 pyrrum *LR* pirrum *D* || excepit (it *in ras. al.*) *R* 19 lucaniam (ania *m. 1 in ras. paullo angustiore*) *D* || aros ins *D* 20 cum primo concursu pirri *D* || pyrri *LR*

milites Romanorum inpressione trepidarent et circumspectantes
fugam bello cedere molirentur, Pyrrhus elephantos ex subsidiis
iussit induci. Romani, adsueti iam pugnare cum beluis, cum 5
malleolos stuppa inuolutos ac pice oblitos uncis insuper aculeis
tenaces praeparauissent eosque flammatos in terga beluarum
turresque uibrarent, non difficile furentes ardentesque beluas
in eorum excidia, quorum subsidia fuerant, retorserunt. LXXX 6
milia peditum in illo proelio habuisse regem dicunt, equitum
uero VI milia. ex his caesa referuntur XXXIII milia, capti
autem sunt mille trecenti. Pyrrhus quinto demum anno, quam 7
uenerat, ab Italia uictus aufugit. qui post multa grauissimaque
bella, quae gessit, in Graecia apud Argos Achaiae florentissimam urbem, Spartani regni auiditate seductus, saxo ictus occubuit.

Tunc quoque apud Romanos Sextilia uirgo Vestalis conuicta 8
damnataque incesti ad portam Collinam uiua defossa est.

1 {e trepidarent| *incipit S* || circumspecantes (c *tertia in ras.*) *R* 2 c*edere (*er.* a) *R* caedere *D* || {pirrus·ele| *S* .pyrrus *LR* pirrus *D* 3 assueti (s *pr. in ras. al. m.*) *R* || {nare cum bel| *S* || bel**uis (*eras.* lo) *D* || cum *om. m. 1. s. uers. add. m. 3 L* 4 {leolos·stup| *S* || stuppa] *LRD item ut uid. S* || {os·ac pice ob| *S* || oblitos (ni *al. m.*) *R* || {insup acule| {rę parauis| *S* 5 {flammatos| {uarũ tures| {:t·non diffi| *S* || beluarũ (eluarũ *in ras. m. 1*) *D* 6 torre*** (o *ex* u *al. m.; in mg.* ł turresq; *alia rursus m.*) *R* || {es·ardentes| {eorum exci| {p subsidia| *S* || furentes *om. D* 7 {torserunt| {peditum·in| {ohabuisse| *S* || octoginta *L* octuginta *D* 8 in *om. D* || {t·equitum| {lia·exhiscę| *S* || *equitum (*er.* a) *R* 9 ·ūi· milia *L* sex milia (s *in ras. m. 1*) *D* || his] is *D* || [sareferun]t·XXXIII·milia| (XXXIII· *ex* XXXIIII *corr.*) *S* || ·XXXIII· milia *L* triginta |tria *D* 10 autem *om. D* || {sunt mille| (le *uidit Du Rieu, nunc perierunt; hic finis est 1r col. 1*) *S* || ·I·ccc· *R* || pyrrus *LR* pirrus *D* || demum] decemum *D* 11 quo (o *in ras.*) *R* 12 *a uerbis* |in grecia apud argosacha| *inc. fol. 1r col. 2 quae integra est usque p. 212, 7 S* || grecia *SR* || achaie *SD* 13 sparthani *R* || auidita *D* 16 *ad* incesti *in mg.* ł ob incestũ *R* || conlatinam *R* || uiua *R*

p. 220 **3** |Anno ab Vrbe condita CCCCLXXV Tarentini Pyrrhi morte conperta iterum noua aduersum Romanos arma sollicitant, Carthaginiensium auxilia per legatos poscunt atque accipiunt.
2 conserto proelio uicere Romani: ubi iam tunc Carthaginienses, quamuis nondum hostes adiudicati, uinci tamen a Romanis se posse senserunt.

3 Sequenti anno magnam uiscerum suorum partem seueritas
4 Romana concidit. nam aduentante dudum Pyrrho octaua legio diffidens Romanae spei, nouum scelus ausa Reginenses omnes, quibus subsidio praeerat, interfecit, praedam sibi omnem atque
5 ipsum oppidum uindicauit. hoc facinus in tam sceleratos defectores puniendum Genucio consuli iussum est. qui obsessa
p. 221 Reginorum urbe captisque omnibus ipse qui|dem in reliquos perfugas et latrones exercuit digna supplicia, Romanos uero milites integrae legionis Romam misit: qui populi iussu medio in foro uirgis caesi sunt securique percussi.

AVCTORES § 1 Tarentini *sqq.* — § 2 *Liuius 14;* § 1 *cf. Orosius 4, 5 § 2* § 3—5 *Liuius 15*

EXPILATORES 1 Tarentini — 6 senserunt *exscripsit Paulus 34*

1 ·cccc·mo·LXXU· *L* ·cccc·LXXV· *R* ccccLXXU *S* quadrigentesemo septuagisemo quinto *D* ‖ tarentini (re *m. 1 in ras. ex* bi, i *fin. m. 1 in ras. ex* o) *D* ‖ pyrri *LSR* pirri *D* 2 comperta *R*ᵇ*D* ‖ aduersum (m *statim ex* s) *D* aduersus *S𝔄* 3 karthaginiensium *SR* ‖ per legatos poscunt] *LRD* poscunt· p̧ legatos *S* ‖ accepiunt (e *in* i *corr.*) *S* 4 conp̧to *R*¹ ‖ karth- *SR* 5 roman̄s *S* ‖ se *s. uers. L* 7 *folium 67 in quo scr. sunt* sequenti — *p. 214, 15* uisum est *suppletum est a manu saec. ut uid.* XII *in L · quam notaui λ; deinde ab eadem manu subiectum est excerptum ex Liuio 1, 6 § 4—1, 7 § 3* 'de Romulo et Remulo' ‖ ano (n *s. s. ead. ut uid. m.*) *S* ‖ uiscerum *ex* uiscera *corr. λ* ‖ *in haec* suorum *desinit f. 1ʳ col. 2 S* 8 pyrro *Rλ* pirro *D* ‖ octaba *λ* 9 romane *λ* ‖ |ausa — *p. 213, 2* fuis| *integra exhibet f. 1ᵛ col. 1 S* ‖ reginenses] *SR* regi*nenses (*erasa* a) *λ* reginienses *D* 10 subsidio (o *in ras.*) *R* ‖ preerat *λ* ‖ predam *λ* ‖ adque *Sλ* 11 fa*cinus (*er.* c) *R* 12 puniendō *S* ‖ genutio *R* 13 reginorum] *SRDλ* 14 et] set *D*¹ sed *D*² ‖ romanos (r *ex* n?) *R* 15 integre *S* 16 caesi sec. perc. sunt *v* ‖ cesi *λ*

Visa sibi est tunc Roma uincere, cum legionem suam inte- 6
gram occidit, quae sine dubio uicta fuisset, si eam hostili
proelio perdidisset.
Anno ab Vrbe condita CCCCLXX*VIII* obscena et dira prodigia 4
uel uisa Romae uel nuntiata sunt. aedes Salutis ictu fulminis
dissoluta, pars muri sub eodem loco de caelo, ut dicunt, tacta
est. lupi tres ante lucem ingressi urbem, semesum cadauer 2
intulerunt sparsumque membratim in foro ipsi strepitu homi-
num exterriti reliquerunt. apud Formias multis ictibus ful- 3
minum moenia undique ambusta et dissoluta sunt. apud agrum 4
Calenum repente flamma scisso hiatu terrae eructata tribus
diebus tribusque noctibus terribiliter exaestuans, quinque agri

AVCTORES § 1 obscena *sqq.* — § 7 *Liuius 15*

1 interram *D* 2 quae] qui λ || uicta,,, fuis| (m *erasa est uel certe periit*) *S* *cuius* 1^v *col. 1 hic desinit* 3 prælio λ 4 |Anno ab urb⟨, |cccc simo LXX⟨, |na et dira pr⟨, |sa romę uel⟨ *incipit f.* 1^v *col. 2 S* || CCCCLXXVIII] quadringentesimo septuagensimo octauo *D*, *idem numerus in multis codd.* (*uelut* G^{1b} *Reg. 632 s. X*); ·CCCCmo·LXX· λ CCCCLXX R^1 *qui numerus cum in plerisque antiquiorum et minus interpolatorum codd. uelut* $AG^{1a}HKM^1NV_3^1$ *exstet, in communi omnium fort. etiam codicis D archetypo fuit, sed uarie deinde correctus est: nam* CCCCLXXVII R^2 *cum multis* (*uelut* M^2V, *sic deprauatus* CCCCLXXIIII *in Treuer. n. 88*), CCCCLXXVI *quidam codd.* (*uelut C*), CCCCLXXV *pauci* (uelut O, V_3 *m. post.*). — *Annus est Varronianus 485; itaque Orosius, cuius qui proxime hunc praecedunt et secuntur annorum u. c. numeri Varronianis aut septem aut octo minores sunt* (*3, 22 : 463 = 471; 4, 1 : 464 = 472; 4, 3 : 475 = 482; 4, 5 § 1 : 480 = 487 ?; 4, 5 § 6 : 481 = 488/89; 4, 7 : 483 = 490*), *h. l. scripsit aut 477 aut 478* || obscæna λ 5 rome λ || bel λ || nunciata *D* || |nt·ędis salu⟨, |minis disso⟨ *S* || ędes (ę *m. 2 ex* u) *D* aedis λ || flumenis *D* 6 |ri sub eodē⟨, |ut dicunt·ta⟨, |tres ante lu⟨ *S* || sup λ || celo λ || tacta *R* 7 |si urbem·se⟨, |uer intuler⟨, |sumque me⟨ *S* 8 membranati λ || |foro ipsi str⟨, |num exterr⟨ *S* || foro] for *spatio post* r *relicto* λ 9 |runt·apud⟨, |num·repen⟨, scisso hiat⟨, |tata·trib; d⟨ *ubi fuisse uid.*: *relique*|runt·apud *formias cale*|num repente *flamma*| scisso hiatu *terrae eruc*|tata tribus *diebus S* || formias] $R^b GX_2$ (*sed* ias *in ras.* X_2) formas $R^a D λ$ *itemque* $ACVV_3M$, *fortasse ipsius Orosii errore* || ictibus (multis) λ 11 calenum] chalenum menia undique λ || hiatu terrae] *RD* hiatu terre λ, t. h. *h* || eructuata λ 12 |noctib·ter⟨, |ęstuans·q⟨ *S* || exestuans λ

iugera exhausto penitus suco ubertatis in cinerem exturruit, ita ut non fruges solum sed et arbores cum imis stirpibus
p. [illegible] absumpsisse refera|tur.

5 Sequenti abhinc anno Sempronius consul aduersum Picentes duxit exercitum. et cum directae intra iactum teli utraque acies constitissent, repente ita cum horrendo fragore terra tremuit, ut stupore miraculi utrumque pauefactum agmen
6 hebesceret. diu attoniti utrimque populi haesitauere praeiudicata incepti conscientia; tandem procursu concito iniere cer-
7 tamen. triste adeo id bellum fuit, ut merito dicatur tantum humanum sanguinem susceptura etiam cum gemitu horrisono tunc terra tremuisse. Romani pauci admodum eo proelio qui euasere uicerunt.

5 Anno ab Vrbe condita CCCCLXXX inter multa prodigia sanguis e terra, lac uisum est manare de caelo. nam et plurimis locis scaturiens e fontibus cruor fluxit et de nubibus guttatim in

AVCTORES cap. 5 § 1 inter multa *sqq.*—§ 2 *Liuius* (*15 uel*) *16*

EXPILATORES 15 plurimis—p. 215, 1 demisso *compilauit Paulus 36 not. 5—6*

1 |ra·exausto|, |ubertatis i|, |torruit ita ι| *S* || iu*gera (*er.* r) *R* || paenitus (a *er.*) *R* || cidenere (de *del.*) λ 2 |solum sed| (so *uidit Du Rieu, nunc perierunt*) *hic desinit 1ʳ col. 2 S* || imistirpibus λ 3 absumsisse *D*λ[b] adsumpsisse *R*[a] assumsisse λ[a] 5 |ι directę |ntra |ac| *inc. f. 2ʳ col. 1 dimidiata S* || directę *SRD* derecte λ, directa *fh* || iactu λ 6 constitissent] *R*[a] constitisset *R*[b]*DAG*λ,*v* 7 patefactus λ 8 hebesceret (e *pr. ex* a *al. m.*) *R* heuesceret λ || utrumque *D* || hęsitauere (ę *ex* e *al. m.*) *R* haestabere λ he⟨*sitaue*⟩re *S* || preiudicata λ 9 concitu λ || inire λ ini^e^re (e *s. s. al. m.*) *R* 10 tantum humanum] tandem humanum tant^or^um hominum (or *al. m.*) *R* 11 susceptură *R* || gemitŏ λ 12 terră *R* || prelio λ 14 *in haec* condita cccc simo| *desinit f. 2ʳ col. 1 S* || CCCCLXXX] *R* cccc mo·LXXX· λ quadringentisemo octoginsemo (e *m. 2*, *punct. fort. m. 1*) *D* 15 e] et λ e* (t *ut uid. eras.*; *corr. m. 2*) *D* || Manare *hinc denuo superstes L* 16 scaturiens *R* scaturriens (*corr. m. 2 ut uid.*) *D* || *his* et denubib//gutta| *incipit f. 2ʳ col. 2 S*

speciem pluuiae lacte demisso, diri, ut ipsis uisum est, terram
imbres inrigauerunt. eo tempore Carthaginienses dato aduersum 2
Romanos auxilio Tarentinis, cum a senatu per legatos argue-
rentur, turpissimam rupti foederis labem praesumpto accumula-
uere peiurio.

Tunc etiam Vulsini'enses, Etruscorum florentissimi, luxurie 3
paene perierunt. nam cum, licentia in consuetudinem proro- p. 223
gata, seruos suos passim liberos facerent, conuiuiis allegarent,
coniugiis honestarent: libertini in partem potestatis recepti 4
plenitudinem per scelus usurpare meditati sunt et liberati serui-
tutis iugo, ambitu dominationis arserunt et quos dominos sub-
diti aequanimiter dilexerunt, eos iam liberi, quod dominos
fuisse meminerant, exsecrati sunt. itaque conspirantes in facinus 5
libertini — quorum tanta manus fuit, ut sine controuersia
auso potirentur — correptam urbem suo tantum generi uindi-
cant, patrimonia coniugiaque dominorum sibi per scelus usur-
pant, extorres dominos procul abigunt, qui miseri, exules
egentesque Romam deferuntur: ubi ostentata miseria querel-
laque defleta, per Romanorum seueritatem et uindicati sunt
et restituti.

AVCTORES § 2 *cf. Orosius 4, 3 § 1* § 3—§ 5 *Liuius 16* (*cf. Valer. Max. 9, 1 ext. 2 et Aurel. Vict. Vir. ill. 36*)

1 dimisso LR^1D^1 || terra *S* terras *D* 2 irrigauerunt R^b || karth- *R* 3 per *om. L* 4 praesumto *D* || accomolauere *L* adcumulauere R^a 5 peiurio] *L* periurio *RD* 6 uulscinienses *R* || luxurie] *L* luxurię *S* luxoriae (o *in* u) *R* luxuriae *D* 7 pęne (, *minus certum*) *S* pene R^bD || prorogata (*ultima ex* u *corr. m.* 1^b) *L* 8 conbibiis *S* || allegarent] *L* allegarent (sotiarent) (l *prior in ras.; sotiarent s. s. al.*) *R* allegerę *S* alecerent D^1 allicerent D^2, adlegerent *h* 9 *in haec* Libertin//Jn parte *desinit f.* 2r *col. 2 S* 10 libertati (*supra* a *punctum deletum*) *L* 11 ambitus (s *del.*) *L* || *his* ꝯinossubditiaequa *incipit f.* 2v *col. 1 S* || dn̄os (o *in ras. al. m.*) *R* 12 dn̄s *R* 13 execrati *SR* 14 libertini quorum] libertinorum *R* 15 auso] LD^1 ausu *R item correxerunt et m. 1 et m. 2 in D,v* || uindigant *D* 18 ostenda D^1 ostensa D^2 || querellaque] $L^{1a}SR^aD$ quae|rellaque (quae *ex* q·) L^{1b} quere*laque (*er.* l) *R* 19 per romanorum seueritatem] tum *D*

6 Anno ab Vrbe condita CCCCLXXXI pestilentia ingens apud Romam conflagrauit, cuius atrocitatem significare contentus
7 sum, quia uerbis inplere non possum. si enim spatium temporis quo mansit inquiritur, ultra biennium uastando porrecta est; si depopulatio quam egerit, census indictus est, qui non quantum hominum deperisset, sed quantum superfuisset, inquireret; si uiolentia qua adfecerit, Sibyllini libri testes sunt,
8 qui eam caelesti ira inpositam responderunt. sed, ne quemquam quasi temptat*io* cauillationis offendat, quod, cum Sibylla
p. 224 iratos deos dixerit, nos iram caelestem dixisse uidea'mur, audiat et intellegat, quia haec, etsi plerumque per aerias

AVCTORES § 6 pestilentia—§ 7 *Liuius 16 et Augustinus De Ciuitate Dei 3, 17*

1 *in haec* ⟩o ab urbe condita (t *in photogr. exemplo non comparet, sed uidit Du Rieu*) *desinit f. 2ʳ col. 1 S* || CCCCLXXXI] *R* · CCCC · LXXX mo · primo · (*corr. m. 1ᵇ*) *L* quadringentesemo primo *D* 2 atrocitate *L* 3 quia uerbis inplere non possum *om. D* || *his* |non possum · Si⟨ *incipit f. 2ʳ col. 2 S* 4 inquiretur *RD* 5 indi^c tus (c *al. m.*) *R* 6 quantum (qu *ex* ca *m. 1*) *D* tantum *R*[1] || sed *s. u. add. m. 2 L* 7 uolentia *D* || quę *D* || affecerit *R* |effecerit *D* || sybylli^{ni} *R* sibillini *D* 8 cęlest/// *S* || iramposita m (-et- *D*) *LD* || RESPONDERENᐸ *S* || ne quemquam quasi] *LRD* nequemquamquᐸ *S* nequaquam ς (*uelut V₃ Vaticanus 3340 s.* XI, *Casinas*) ne quem *h* 9 temptatio] *edd. 1510 et 1542* temptatae *LR* temtatae *D* ⟩tatę *S* || cauillationis] *LS* cauillacionis *D* cabillationis (b *ex* p *corr.*) *R*^m *m. 2* uiolationis *R*^t. — *Hoc* temptatae cauillationis *optimis quibusque codicibus traditum aut sic ut supra corrigendum erit aut in* temptata cauillatio *cum V₃ Vaticano 3340 Casinatis m. 2* (*eo fortasse deprauatum, quod illud sequentis uersus* nos, *a L m. 1ᵃ certe omissum, huic* cauillatio *adhaeserat inque* nis *abierat*). tempestate cauillationis *uelut Lipsiensis 155 s.* XI ludus cauillationis *Bodl. Seld. 16 s.* XII *m. 2 et Oxon. Ball. 125 s.* XV, *alii alia commenti sunt. Hauerkampius pessimam ex „Gualtheri libro" recepit interpolationem hanc:* temptata usurpatio translationis (*quam repperi in Monacensi 26303 s.* XII, *Parisinis 4875 et 4876 s.* XIII) || sybylla *R* sibilla *D* 10 dixerit nos] dixerit| (nos *add. m. 1ᵇ in marg.*) *L* || celestem (*fort.* ̨ *periit sub* e *prima*) *S* 11 quia] quod *v*

potestates fiunt, tamen sine arbitrio omnipotentis Dei omnino
non fiunt.
Eodem tempore Caparronia uirgo Vestalis incesti rea su- 9
spendio periit: corruptor eius consciique serui supplicio ad-
fecti sunt.
Ecce continuatim quae et quanta numeramus accidisse annis 10
singulis plurima, inter quos certe raro aut paene nullo nihil
triste gestum, et hoc, cum idem scriptores proposito sibi magis
laudandi negotio cauerent numerositates miseriarum, ne eosdem 11
quibus haec et de quibus scribebantur offenderent auditoresque
suos exemplis praeteritorum terrere potius quam instituere
uiderentur. porro autem nos in ultimo temporum positi mala 12
Romanorum scire non possumus nisi per eos, qui laudauere
Romanos. ex quo intellegi datur, quanta illa fuerint quae 13
studio propter horrorem repressa sunt, cum tanta inueniuntur
quae tenuiter inter laudes emanare potuerunt.
Et quoniam ex hoc iam Punica bella succedunt, res ipsa 6
exigit, ut de Carthagine, quae ante urbem Romam duo et

AVCTORES § 9 *Liuius 16; cf. Euseb. 1752*[b] § 10 *sqq.*] *cf. Orosius 4, 1 § 12* cap. 6 § 1 Carthagine — § 3 (*ubi § 1 laudantur* Pompeius Trogus et Iustinus) *Iustinus 18, 5* (Helissa) *et 6 § 9—§ 12* (*cf. Periocha 16*); *ad illa* § 3 *respicit 4, 21 § 8*

EXPILATORES 18 Carthagine — p. 218, 1 annos..condita *compilauit Seuerus Chron. p. 453*

1 *in haec* δι OMNINONONFI *desinit f. 2*[r] *col. 2 S* 3 caparronia] *LRG* capparunnia *D* caparonia *N*, cappa romania *AO* capta (casta *M*[1]) romania *KM*[m] Capparonia *v* 4 conscuisque *L* || affecti *RD* 6 quanta] q·tanta (q· *m. ut uid. 1 ex corr. add. ante uers.*) *D* || accedisse *L* 7 plurima (s̃ *al. m.*) *R* || certe] cete *D* || poene *D* pene *R*[b] 8 hoc *om. D* || idem] *LRD* 10 haec et de quibus *om. D* 11 terere *D* || instituere] *LRD*, instruere *v* 12 in *om. in princ. uersus D* 15 inueniuntur] *LD*[1] quę inueninntur *D*[2] inueniantur *R*, *v* 16 quae tenuiter inter *om. D* || qua *L*[1a] 17 res ipsa — 18 ante *om. D* 18 karthagine *R* || urbem *sed* i *supra* em *scr. m. ut uid. 2 D* || romam *sed* e *supra* m *scr. m. ut uid. 2 D* || duo] *LRD* || et Lxx *R*

p. 225 septua|ginta annos ab Helissa condita inuenitur, eiusque cladi-
bus ac domesticis malis, sicut Pompeius Trogus et Iustinus
2 exprimunt, uel pauca referantur. Carthaginienses uernaculum
atque intestinum semper inter se malum habuere discordiam,
qua infeliciter exagitante nulla umquam tempora uel foris
3 prospera uel domi quieta duxerunt. sed cum inter cetera mala
etiam pestilentia laborarent, homicidiis pro remediis usi sunt:
quippe homines ut uictimas inmolabant aetatemque inpuberem,
quae etiam hostium misericordiam prouocaret, aris admouebant.
4 De quo sacrorum immo sacrilegiorum genere quid potissime
discutiendum sit non inuenio. si enim huiusmodi ritus aliqui
daemones praecipere ausi sunt, ut mortibus hominum occisione
hominum satisfieret, intellegendum fuit se operarios atque ad-
iutores pestilentiae conduci, ut ipsi quos illa non corripuisset
5 occiderent: sanas enim atque incorruptas offerri hostias mos
est, ita ut illi non sedarent morbos sed praeuenirent.
6 Itaque Carthaginienses auersis dis propter istius modi sacra
— sicut Pompeius Trogus et Iustinus fatentur, sicut autem
p. 226 apud nos constat, propter praesumptionem impietatemque
7 ipsorum |irato Deo — cum in Sicilia diu infeliciter dimicassent,

AVCTORES § 6—§ 9 (*ubi § 6* Pompeius Trogus et Iustinus *laudantur*) *Iustinus 18, 7 § 1—7.9.10.15—18, sed insertis* § 6 sicut autem —irato Deo *et § 9* haec—gesta sunt, *quorum haec ultima fortasse ex chronographo suo sumpsit Orosius; cf. infra § 15 et 20*

1 helissa] *LR* helisa *D*, Elisa *h* || inuenitur *sed* n (*sic*) *supra* it *scr. m. ut uid. 2 D* 3 referatur *D* || karthaginienses *R* 4 discordia R^bD^2 5 que R^bD^2 || temporis *R* 7 pistelenciam *in* pestilencia *corr. m. ut uid. 2 D* || uisi *L* (*ante ras.*), D^a 8 immolabant *RD* || aetatemq. aetatemque (*sed prius punctis s. s. deletum est*) *L* || inpurem (p *in ras. m. 1b ex* b *aut* t *corr.;* be *post* pu *s. s. m. 1b*) *L* 9 prouocaret (∸ *supra* ret *scr. et in marg.* ℞ *i. e.* nota *m. 1b*) *L* 10 sacrilegorum R^1 || potissemum (e *in* i *m. 2*) *D* 12 praeci|pere (ci *m. 1 in ras.*) *D* 13 adque *LD* 14 quos — 15 mos est] *eorum haec* uos — off *in ras. circ. 36 litt. spatii*, erri — mo pone uersum, ses *ante uersum ex corr. m. 1*) *D* 16 ita ut] *R, edd. 1510 et 1542* ita *LDh* ita autem *fs* || sed] s& D^2 & D^1 17 karth. *R* || auersis $L^{1b}RD$ aduersis $L^{1a}h$ || dis] LD^1 diis RD^2h 20 iramto *sed* m *del. L* *irato *R* || filiceter D^1 feliceter D^2; *item* feliciter *Iustini codicum altera pars* (*Ruehl Iahrb. f. Phil. suppl. 6 p. 35*)

translato in Sardiniam bello iterum infelicius uicti sunt. pro-
pter quod ducem suum Mazeum et paucos qui superfuerant
milites exulare iusserunt. exules ueniam per legatos petentes
repulsi patriam bello et obsidione cinxerunt. ibi tunc Mazeus 8
dux exulum Carthalonem filium suum, sacerdotem Herculis,
cur sibi uelut insultans purpuratus occurreret, in crucem sub
oculis patriae ita ut erat cum purpuris infulisque suspendit.
post paucos dies urbem ipsam cepit; qui cum, interfectis plu- 9
rimis senatorum, cruente dominaretur, occisus est. haec tem-
poribus Cyri Persarum regis gesta sunt.

Post haec uero Himelcho rex Carthaginiensium cum in 10
Sicilia bellum gereret, repente horribili peste exercitum amisit.
nec mora: morbis, populo cateruatim cadente, cito quisque 11
correptus, mox mortuus, iam nec sepeliebatur: cuius mali
nuntius cum attonitam repentino luctu Carthaginem repleuisset,
non secus ac si capta esset turbata ciuitas fuit. omnia ulu- 12
latibus personabant, clausae ubique ianuae, cuncta publica
priuataque officia damnata, uniuersi ad portum decurrunt
egredientesque de nauibus ¹paucos, qui cladi superfuerant, de p. 227
suis percontantur. postquam de clade suorum, tacentibus illis 13
uel gementibus, miseri intellegunt, tunc toto litore plangentium

AVCTORES § 10—§ 13 *Iustinus 19, 2 § 7—11 insertis § 11* nec mora—sepeliebantur *Orosianis*

2 azaeum *D* 3 exsolare *L* || exules] *LRD* 4 cincxerunt *LR*ᵃ || mazaeus *D*² 5 exulum] *LRD* || cartalonem *L* cathalonem *R* chartalonem *D* || hercolis *D* 6 cur] *LRD* quod *h* || exultans *L* 7 cum] in *D* || infu***lis (u *alt. hasta al. m.*) *R* 8 caepit *R* coepit *D* 9 s*enatorum *R* || cruente] & cruenter *D*² 10 cy*ri (*eras.* p) *L* || regis persarum *Dh* 11 himelcho] *L* himelco *RD;* Imilco *h* || karth- *R* 12 peste (s. *m. 2 in ras.; fuitne* r*?*) *L* 13 moram urbis (*altero* m *expuncto a m. ut uid. 2*) *D* 14 sepelliebatur *L* 15 nuntius *LR* || adtonitam *R*ᵃ || karth- *R* || repleuisse *L*¹ᵃ 16 non (*prior* n *m. 2 in ras.*) *L* || secutus *L*¹ᵃ || esset *om. D* || turbataque *D*² 17 publica priuataque] *L* priuata publica**q; (*er.* m *?*) *R* priuata publicaque *Dv;* omnia priuata officia *Iustini codices* 18 dāpnata (p *al. m. in ras.*) *R* 19 cladi (c *in ras.*) *R* || superfuer̄ *R* 20 percuntabantur *D*

uoces, tunc infelicium matrum ululatus et flebiles querellae
14 audiebantur. inter haec procedit et ipse de naui sua imperator
sordida seruilique tunica discinctus; ad cuius conspectum plan-
gentia iunguntur agmina; ipse quoque manus ad caelum ten-
dens nunc suam nunc publicam infelicitatem accusat et deflet;
15 ad postremum uociferans per urbem, tandem ingressus domum,
cunctos, qui lacrimantes prosequebantur, ultimo dimisit ad-
loquio ac deinde obseratis ianuis exclusisque etiam filiis gladio
dolorem uitamque finiuit. haec Darii temporibus gesta sunt.
16 Post haec Hanno, uir quidam Carthaginiensis priuatis opibus
reipublicae uires superans, inuadendae dominationis hausit
cupiditatem. cui rei consilium utile ratus est, ut simulatis
unicae filiae nuptiis omnes senatores, quorum dignitatem ob-
staturam inceptis suis arbitrabatur, inter pocula ueneno necaret.
17 quae res per ministros prodita sine ultione uitata est, ne in
uiro potenti plus negotii faceret res cognita quam cogitata.
hoc consilio elusus Hanno alio machinamento facinus adgredi
parat: seruitia concitat, quibus repente incautam urbem
18 opprimeret. sed cum ante statutam caedibus diem proditum
p. 228 se praeuentumque intellexisset, castellum quoddam cum uiginti

AVCTORES § 14 et § 15 *Iustinus 19, 3 § 1—3.11.12, sed § 15 hoc* gladio *ab Orosio temere uidetur additum esse; de illis § 15* haec—gesta sunt *cf. ad § 9* § 15—§ 20 *Iustinus 21, 4 § 1—4.6—8, a quo tamen aliena sunt § 16* simulatis unicae *et § 17* quibus—opprimeret *Orosiana, denique § 20* haec—gesta sunt *de quibus cf. ad § 9*

1 & & *D* || querellae] *L* quere*lae (e *prior ex* ae *ut uid. corr.; eras.* l) *R* quaerelle (-ę 2) *D* 2 et ipse] *cf. Ruehl, Iahrb. f. Phil. suppl. 6 p. 37* 3 tonica *R* || plangentia] *LRD* (-cia *D*), plangentium *Iustini codices, fsh* 6 ac *L*[1a] || orbem *L* 7 cinctos *R*[1] || demisit *h* || alloquio *RD*[2] aloquio *D*[1] 8 obseruatis (u *statim ut uid. del.*) *L* || exclusisque (is *in ras. m. 1*) *D* || gladi*o (*er.* ı?) *R* 10 hanno] *R*[b]*D*[2] anno *LD*[1] an· *R*[a] || karth- *R* 11 reip̄. *L* || hausit] sus̄ *R* 13 dignitatesm (s *statim ut uid. del.*) *L* dignitate *D* || *ad* obstaturam *in mg.* s. contradicturam *al. m. R* 15 prodetas inoctione *D*[1] prodeta sine occisione *D*[2] || uitatast (i *in* e *corr.; ante* st *s. s.* e) *L* 16 tam potenti *R*[2], *Iustini codices, h* 17 hanno] *LR*[b]*D* anno *R*[a] || aggredi *R* 18 sęruitia (r *al. m. in ras.*) *R* || congitat *R*[a] 19 obpraemeret *D* || diae *D*[1] diaē *D*[2] 20 xx *R*

milibus seruorum armatis occupauit. ibi dum Afros regemque 19
Maurorum concitat, captus est ac primo uirgis caesus, deinde
effossis oculis et manibus cruribusque fractis, uelut a singulis
membris poena exigeretur, in conspectu populi necatus est.
corpus uerberibus lacerum cruci suffixum, filii cognatique 20
omnes supplicio traditi, ne quis eum eiusdem familiae umquam
aut imitari aut ulcisci meditaretur. haec temporibus Philippi
gesta sunt.

Post haec Carthaginienses cum Tyrum urbem, auctorem 21
originis suae, ab Alexandro Magno captam euersamque didicissent, timentes transitum eius in Africam futurum, Hamilcarem quendam cognomento Rhodanum, uirum facundia sollertiaque praecipuum, ad perscrutandos Alexandri actus direxerunt. qui per Parmenionem quasi transfuga exceptus, dehinc 22
in militiam regis admissus omnia ciuibus suis per tabellas
scriptas et post cera superlitas enuntiabat. hunc mortuo
Alexandro Carthaginem reuersum, quasi urbem regi uenditasset,
non ingrato tantum animo uerum etiam crudeli inuidia necauerunt. deinde cum adsidua nec umquam satis prospera ad- 23
uersus Siculos bella gererent et Syracusas urbem Siciliae tunc

AVCTORES § 21 et § 22 *Iustinus 21, 6 § 1.2.5—7* (*cf. Orosius 3, 15 § 10*) § 23—§ 27 *Iustinus 22, 4 § 1.2; 5 § 2; 6 § 4—9 insertis maxime his* § 23 nec umquam satis prospera, § 24 stipendiorum sufficientia, § 26 incredibiliter *et* in immensum *Orosianis*

1 armatus R^1h || occupat *v* || regumque D^1 regnumque D^2 3 effosis *L* 4 pęna R^1 || exigeretur (*g in ras. m. 1*) *D* 5 laceratum R^2, *NTE* (*cf. Ruehl l. l. p. 35*) 6 supplicio (c *ex corr. al. m.*) *R* 7 philipphi *L* 9 karth- *R* 10 ca*ptam (*er.* m) *R* || didicessent *R* 11 a*fricam (*er.* f) *R* || hamilcarem] *D* hamilcharem *L* amilcharem *R* 12 facund^{i}a (i *s. s. m. 1*) *R* || sollerciaquae *D* 13 perinscrutandos *D* || 14 pamenionem (n *alt. radendo ex* m) *D* 15 missus *L* || tabellascriptas& D^1 tabellas scriptitass& D^2 || tabellas (s *s. s. m. 1*) *R* 16 scribtas *L* || post (t *s. s. m. 1*) *R* || superlitas (li *ex corr. ut uid.*) *R* 17 karth- *R* || uenditasset] *R* (uen *al. m. in ras.*) uendicasset *L* uin decasset D^1 uin dicasset D^2 19 assidua (s *pr. in ras. al.*) *R* || numquam (n *statim del.*) *L* || *prospera (*er.* s *fort.*) *R* || aduersum *D* 20 gerent *L* || siracusas *D* || ***tc̃ (t *al. m. in ras.*) *R*

florentissimam obsidione cinxissent, per Agathoclen Siciliae
regem miro circumuenti ingenio usque ad extrema desperationis
24 adducti sunt. namque Agathocles cum apud Syracusas a Car-
thaginiensibus obsideretur ac se neque bello parem instructu
p. 229 copiarum ne|que obsidionis patientem stipendiorum sufficientia
uideret, bene prouiso ac melius dissimulato consilio in Africam
cum exercitu transiit. ibi suis quid moliatur aperit, deinde
25 quid facto opus sit docet. ilico unanimiter naues primum in
quibus uenere succendunt, ne qua spes refugiendi foret; dein
cum omnia in quae direxisset prosterneret, uillas castellaque
incenderet, Hannonem quendam cum triginta milibus Poenorum
obuiam habuit. quem cum duobus milibus suorum interfecit;
26 ipse autem duos tantum in eo bello perdidit. qua pugna et
Afrorum animis incredibiliter fractis et suorum in inmensum
auctis urbes castellaque expugnat, praedas ingentes agit,
27 hostium multa milia trucidat. castra deinde ad quintum
lapidem a Carthagine statuit, ut damna rerum opulentis-
simarum uastationemque agrorum et incendia uillarum de
28 muris ipsius urbis specularentur. adicitur praesentibus malis
tristior fama. nam et apud Siciliam deletus cum imperatore
Afrorum exercitus nuntiatur, quem reuera incautum ac paene
29 otiosum Andro Agathoclis frater oppresserat. hoc per totam

AVCTORES § 28—§ 32 *Iustinus 22, 6 § 10*; *7 § 1—8 sed additis ab Orosio § 32* crudele—praebuit

1 cincxissent *R*ᵃ || agathoclen] *L* agathoclē *R* agaethoclem *D* 2 regin *D* 3 siracusas *D* || a *s. s. a m. 1 aut 2 in* *R* || carthaginiensibus (ni *in ras. m. 1*) *D* karth- *R* 4 instructo *L* instructu* (*er.* m ?) *R* 7 transit *ed. 1542 fßh* || qđ (q *ex* q) *R* 8 q̇d (q̇ *al. m. ex* q) *R* || in quibus *om. L* 9 incendunt *v* (*cum Iustini codd.*) || dehinc *Dv* 10 cum omnia] cummunia *L*ᵃ || quae] q; *R*¹ || direxissent *R*ᵃ || prosternerent *R*ᵃ || castellas que *D* 11 incenderent *R*ᵃ || treginta *D* xxx *R* 12 obuiam] *L* obuium *RDv* || duobus] *cf. Ruehl l. l. p. 37* 14 afr*orum (*parua ras.*) *R* || immensum *D* 15 castella *D* 16 ostium *R*¹ 17 a *om. D* || karthagine *R* carthaginem *D* || dampna *R*ᵃ 18 uastationemque] uastitatemque *Iustini codices* 19 adicetur *D* 21 pene *R*ᵇ poene *D* 22 andro] *LRD* (*sic Orosius male intellecto Iustino 22, 7 § 2 qui memorat casu ablatiuo;* Antander *corr. Fabricius h* || agathocles *R*¹ || frater *om. L*

Africam rumore disperso non tributariae tantum urbes ab his,
uerum etiam socii reges deficiebant. inter quos rex quoque
Cyrenarum Afellas pactus est cum Agatho|cle communionem p. 230
belli, dum regnum Africae ardenter adfectat. sed postquam 30
in unum exercitus et castra iunxerunt, per Agathoclen blan-
dimentis et insidiis circumuentus occisus est. Carthaginienses 31
contractis undique copiis in bellum exarsere. quibus Agatho-
cles habens secum Afellae copias congreditur, eosque magno
utriusque exercitus sanguine et graui proelio superat. hoc 32
certaminis discrimine tanta desperatio inlata Poenis est, ut,
nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset, transfugiturus
ad eum Hamilcar dux Poenorum cum exercitu fuerit. ob quam
noxam in medio foro iussu Carthaginiensium patibulo suffixus
crudele spectaculum suis praebuit. deinde cum post mortem 33
Agathoclis Carthaginienses Siciliam instructa classe uastarent,
a Pyrrho rege Epiri ab Italia arcessito terrestri naualique
certamine saepe superati, nouissime ad Romana bella con-
uersi sunt.

Pro dolor, leguntne ista de ueteribus, qui de recentibus 34
conqueruntur? immo legunt et ea non aequitate sed aemu-
latione coniciunt. maximo enim illo et ineffabili quem nec 35

AVCTORES § 33 *sec. Iustinum 23, 2 § 12 et 13; 3 § 1—4*

1 afrigam *D* 2 sotii *R* || rex] ex *D* 3 cyrinarum *D* || afellas] *LD* affellas *R*; Ophellas *v* || est *s. u. add. m. 1*ᵇ *L* || agathocli *L* 4 affectat sed *D* affectasset *R* 5 iun*xerunt *R* iungerunt *D* || per] p *D* || agatoclen *D* agathoclem *LR* 6 karthaginiensis (is *in* es *al. m.*) *R* 7 agatocles *D* 8 afellae] *L* affellę (l *altera s. s. al. m.*) *R* afelle *D*; Ophellae *v* || *post* copias *circ. 12 litt. erasae R* 9 et] ex *D* 10 disperatio *R*¹ disperacio *D* || illata (l *pr. in ras.*) *R* 11 nise (nis *in ras. m. 1;* e *in* i *m. 2*) *D* || agathocles *R*¹*D* || seditio *cum ras. sub* e *R* 12 hamilchar *L* amilcar *D* amylchar (l *s. s. al. ut uid. m.*) *R*; Bomilcar *fh*; *cf. Ruehl l. l. p. 37* 13 karth- *R* 14 crudele **** (*3 uel 4 litt. er.*) *R* crudilis *D* 15 agathocles *R*¹*D* || karth- *R* 16 pyrro *LRD* || arcessito] *LD* accersito *sed pr.* c *in ras. R* 17 certamine (e *fin. in ras. al. m.*) *R* || saepe (e *ex* ę) *R* || nouissim*e (*er.* a) *R* 20 conquerentur *R*ᵃ || equitate (*litterae* a *altera pars in ras. et* t *fort. ex corr. m. 1; fuitne* equitiae *?*) *D*

ipsi discernunt stimulo conpunguntur non propter tempora
mala sed propter tempora Christiana; et deriuatio est inuidi
ulceris, ut, quidquid sub exsecrabili agitur, atrocius esse
36 uideatur: sicut etiam inter nos saepe inimicorum oculis ui-
p. 231 deri solet, eos, quos exsecrantur, nihil non prauum, nihil
non subsiciuum, nihil non in uulnus suum dicto factoue agere,
et hoc tamen plane simpliciter, in tantum enim captum cor
37 obliquat inuidia, ut rectum natura non uideat; de quorum
numero sunt isti, sed multo miseriores quia inimici Dei
ac perinde inimici ueritatis — de quibus flentes haec dici-
mus et quos misericorditer, si patiantur, arguimus, ut sa-
38 nemus, — qui uitioso oculo haec uident atque ideo du-
plicia illis uidentur quae uident et confusi caligine nequitiae
in id cadunt, ut minus uidendo plus uideant, cum tamen id
39 quod est ita ut est uidere non possint; qui grauiora arbi-
trantur flagella patris, quam hostis incendia; qui acerbiorem
uocant blandientem admonentem et redimentem Deum quam
40 persequentem dominantem trucidantemque diabolum; quam-
quam, si de patre intellegerent, de castigatione gauderent et,
si praeuideretur fructus eruditionis, esset disciplina tolerabilis
ac propter spem, quae nunc gentibus data est, antea uero non
41 fuerat, leuiora ducerent, etsi grauiora paterentur. quamquam

AVCTORES 10 flentes haec dicimus *sec. Pauli Epist. ad Philipp. 3, 18*

1 compunguntur R^{b} 2 diriuatio *R* diriuacio *D* 3 quicquid R^{a} || execrabili *R* 5 execrantur *R* || nihil non subsiciuum *om. D;* nihil non turpe *post* prauum *add. Ov*, *quae haud dubie ex glossemate eorum q. secuntur* nihil non subsiciuum *nata sunt* 6 subsiciuum] *D* subsichiuum *L* subciu*um (si *post* sub *s. s. al. m.; er.* i; *in mg. al. m.* dolosum) *R;* suociuum *N* susceuum *O* obscoenum *edd. 1510 et 1542* || in uulnus suum] uulnosum *T* uulnerosum *O edd. 1510 et 1542* 7 tamen] *R* (tam̃), *v* iam *LD* || plane] R^{1} paene $LR^{2}Dv$ 10 ac *statim corr. ex 2 litteris D* 12 oculo *om. D* || dupplicia LR^{a} 13 illis* *m. 1 ex* illius *D* 14 uideant (e *ex* i *m. 1 aut 2*) *R* 15 est (*posterius*)] ·ē· *in ras. R om. D* 16 incendio *D* 18 dominAntem (A *ex* e *al. m.*) *R* || trucidantemque] que *D* || diabulum R^{1} || quanquam R^{2} 22 quanquam $R^{2}D$

con'temptus miseriarum possunt etiam a suis discere, apud p. 232
quos summa mala pro summis bonis aestimata sunt, tantum
ut gloriam famae celebrem atque inlustrem consequerentur:
per quos colligi datur, quanta nobis, quibus aeternitas beata 42
promittitur, sint toleranda pro uita, cum illi tanta potuerint
tolerare pro fama.

Anno ab Vrbe condita CCCCLXXXIII id est Appio Claudio 7
Q. Fabio consulibus Mamertinis, quorum Messana nobilis
Siciliae ciuitas erat, auxilia contra Hieronem Syracusanum
regem et Poenorum copias Hieroni iunctas et Appium Clau-
dium consulem cum exercitu misere Romani. qui tam celeriter 2
Syracusanos Poenosque superauit, ut ipse quoque rex rerum
magnitudine perterritus ante se uictum quam congressum
fuisse prodiderit; qui exim fractis uiribus amissaque fi'ducia 3
cum pacem supplex rogaret, ducentis argenti talentis iussu p. 233
consulum multatus accepit. consules Agrigentum Siciliae 4
ciuitatem ibique praesidia Poenorum operibus ualloque cin-
xerunt. cumque inclusus ea obsidione senior Hannibal imperator 5
Poenorum ad summam egestatem redactus esset, Hanno im-
perator nouus Carthaginiensium cum equitibus mille quin-

AVCTORES § 1 Appio *sqq.* — § 3 *Liuius 16* (*cf. Periocha;* § 3 CC *item Eutrop. 2, 19; ἑκατόν Polyb. 1, 16 § 9*) § 4—§ 8 *Liuius 16 uel 17* (§ 8 classem—stetit *cf. Florus 2, 2 § 7, ubi tamen est* CLX *pro* CXXX)

EXPILATORES 10 *hinc sumpta* regem Siculorum *Eutropianis inseruit Paulus 38*

1 contemptū *R* ‖ possint *R²* 3 fame *R¹D* ‖ celebr*ē (e *pr. al. m. in ras.; er.* e) *R* ‖ illustrem *sed priore* l *in ras. R* 5 sunt *D* ‖ toleranda (e *s. s. al. m.*) *R* 6 fama (a *fin. in ras. m. 1*) *D* 7 cccc · mo · LXXX · III · *L* quadringintisemo octoginsemo quarto *D* ‖ id est *om. v* 8 Q Fabio] *immo* M. Fuluio; *item* Quinto Fuluio *Cassiodor. Chron. a. 490* ‖ quinto *RD* ‖ mamertinis (s *s. s. al. m.*) *R* 9 siracusanum *D* 10 et *om. D* 11 cons· *L* ‖ celeriter (e *pr. in ras. al.*) *R* 12 siracusanus *D* ‖ |ut (u *in ras. ex* V *al. m.*) *R* 14 exin *R* ‖ amisaque *R^a* 15 cc *R* ‖ argenti* *R* 17 praesidia* (*er. ut uid.* p) *R* ‖ cincxerunt *R^a* 18 hanibal *R^a* 19 *haec* poenorum — imperator *om. L* ‖ aegestatem *R* 20 karth- *R* ‖ *equitibus *R*

gentis et triginta milibus peditum, triginta etiam elephantis
ex inprouiso intercessit expugnationemque ciuitatis paulisper
6 distulit. sed continuo ciuitas capta est. Poeni maximo bello
uicti et profligati, undecim elephanti in potestatem redacti,
Agrigentini sub corona omnes uenditi sunt; Hannibal senior
facta cum paucis eruptione diffugit.

7 Cn. Cornelio Asina C. Duilio consulibus cum Hannibal senior
oram Italiae maritimam instructa septuaginta nauium classe
uastaret, Romani et ipsi classem fabricari atque instrui prae-
8 ceperunt. quod Duilius consul celeriter inpleuit; nam intra
sexaginta dies quam arbores caesae erant centum triginta
9 nauium classis deducta in anchoris stetit. Cornelius Asina
consul alter cum sedecim nauibus Liparam insulam petiit; ubi
p. 234 ab Hannibale quasi ad conloquium pacis euocatus Punica fraude
10 captus |atque in uinculis necatus est. quod ubi Duilius alter
consul audiit, cum triginta nauibus aduersus Hannibalem pro-
fectus est. commisso nauali proelio Hannibal, amissa naui qua
uehebatur, scapha subductus aufugit; triginta et una naues
eius captae, tredecim mersae, tria milia hominum occisa, septem
milia capta referuntur.

11 Postea Carthaginienses C. Aquilio Floro L. Cornelio Scipione
consulibus Hannonem in locum Hannibalis subrogatum pro

AVCTORES § 9 *Liuius 17* (*cf. Periocha et Florus 2, 2 § 11*) § 10—§ 12 *Liuius 17* (*§ 11 cf. Periocha*)

1 trigenta *D* xxx *R* || xxx *R* || elephantes *R*ᵃ 2 ciuitas *D* 3 ***|bello (*er.* bel ?) *D* 5 hanibal *R*ᵃ 7 g̅n̅· *L* gneo *RD* || cornileo *D* || g̅ *L* gaio *RD* || co̅n̅s̅s̅· *L* || hanibal *R*ᵃ 8 aetaliae *D* || instructus *D* || LXX*nauium (*rasura post* LXX) *R* 10 diulius *L* || celeriter (e *pr. in ras., ex ae ?*) *R* || impleuit *RD* 11 ·LX· dies *R*, sexagesimum diem *v* || caese *R* || ·C·XXX· *R* 12 ancoris *D* || cornilius *D* 13 consul alter] consulariter (ariter *in* alacriter *m. 2 corr., in mg.* l alter *m. fort. 1*) *R* || lyparam *L* || petit *RD* 14 annibale *L*¹ || colloquium (l *pr. in ras.*) *R* 15 captis *D* 16 consul alter *R* || audiit] *L* audiuit *RD* || tregenta *D* XXX *R* 18 scafa *RD* || tregenta *D* XXX *R* 19 tridecim *L* XIII *R* || VII *R* 21 karthaginienses (i *alt. ex corr. add.*) *R* || g̅· *L* gaio *RD* || lucio *RD* || cornilio *D* 22 co̅n̅s̅s̅· *L*

Sardis et Corsis defensandis nauali proelio praefecerunt, qui a Scipione consule uictus, amisso exercitu ipse confertissimis hostibus se inmiscuit ibique interfectus est. eodem anno tria 12 milia seruorum et quattuor milia naualium sociorum in urbis Romae excidium coniurarunt et, nisi maturata proditio consilium praeuenisset, destituta praesidio ciuitas seruili manu perisset. p. 235

'Anno ab hoc proximo Calatinus consul Camerinam Siciliae 8 urbem petens temere in angustias deduxit exercitum, quas Poenorum copiae iam dudum praestruxerant. cui cum omnino 2 nulla uel obsistendi uel euadendi facultas esset, Calpurni Flammae uirtute et opera liberatus est, qui lecta trecentorum uirorum manu insessum ab hostibus tumulum occupauit et in se Poenos omnes pugnando conuertit, donec Romanus exercitus obsessas angustias hoste non urguente transiret. caesi sunt in 3 eo bello omnes trecenti, solus Calpurnius quamuis multis confossus uulneribus et cadaueribus obtectus euasit. Hannibal 4 senior a Carthaginiensibus iterum classi praepositus, infeliciter cum Romanis nauali proelio congressus et uictus, ab exercitu suo seditione orta lapidibus coopertus interiit. Atilius con'sul 5 Liparam Melitamque insulas Siciliae nobiles peruagatus euertit. p. 236 consules, in Africam iussi transferre bellum, cum trecentis 6

AVCTORES § 1—§ 6 *Liuius 17* (§ 2 *cf. Per., Flor. 2, 2 § 13, Liuius 22, 60 § 11*)

1 *inter* nauali *et* proelio *6—8 litt. erasae R* 2 scipione *sed* ci *s. s. L* 3 tria milia] *RD* ·III· *L* 4 *haec* seruorum et quattuor milia *om. sed ab antiqua m. in mg. add. R* || *quattuor milia] *RD* ·IIII· *L* 7 perisset] *LRD* 9 deduxit (e *ex* i *corr. a m. ut uid. 1*) *L* 10 penorum *D* || copia *D* || praestruxerat *D* 11 nulla uel] nulla *D* || resistendi R^b || esset **** (*4–5 litt. eras.*) *R* || calpurnii R^2D 12 flamae *D* || opere *R* || liberatur liberatus (*prima* r *statim corr., ex* c ?) *D* 13 incessum *R* insensum *D* 14 poenas R^1 15 urgente *R* 16 ·ccc· *R* || confossis *L* 17 et cadaueribus *om. D* || hanibal R^a 18 a *om. R* || karthaginiensiū *R* || feliciter *L* 20 interuit *D* 21 liparam *sed* li *s. s. R* || melitamqu*e (*fuit* -quae) *L* militamque *D* || sicilia *D* 22 iussi (i *fin. m. 1 in ras. ex* it ? *an* & ?) in africam *D* || iussit *L* || ccc tis·xxx· *L* cccxxx *R* quadrigentis tregenta *D*

triginta nauibus Siciliam petiuerunt: quibus Hamilcar Poenorum
imperator et Hanno classi praefectus occurrit. conserto nauali
proelio Carthaginienses in fugam uersi sexaginta et quattuor
7 naues perdiderunt. uictores consules in Africam transuecti
sunt primamque omnium Clipeam urbem in deditionem rece-
8 perunt. inde Carthaginem petentes trecenta aut eo amplius
castella populati sunt, infesta Carthagini signa circumtulerunt.
9 Manlius consul Africa cum uictrici classe decedens septem et
uiginti milia captiuorum cum ingentibus spoliis Romam reuexit.
10 Regulus, bellum Carthaginiense sortitus, iter cum exercitu
faciens haud procul a flumine Bagrada castra constituit: ubi
cum plurimos militum aquandi necessitate ad flumen descen-
dentes serpens mirae magnitudinis deuoraret, Regulus ad ex-
11 pugnandam bestiam cum exercitu profectus est. sed nihil in
tergo eius proficientibus iaculis atque omni telorum ictu inrito,
quae per horrendam squamarum cratem quasi per obliquam
scutorum testudinem labebantur mirumque in modum, ne
corpus laederent, ipso corpore pellebantur, cum insuper magnam

AVCTORES § 7 et § 8 *Liuius 17 et ut uid. 18* (*cf. Per. 17, Eutrop. 2, 21, Flor. 2, 2 § 19*) § 9—§ 15 *Liuius 18* (§ 9—§ 15 *cf. Per. et maxime Valer. Max. 1, 8 ext. 19, qui Liuium auctorem laudat; haec* § 9 serpens mirae magnitudinis *habentur etiam apud Florum 2, 2 § 20, ad illa* § 13 spinae rigorem *cf. Silius Ital. 6. 271*)

EXPILATORES 11 haud procul — 13 Regulus *excerpsit Paulus 41 not. lin. 9*

1 petierunt *RD* || quibus *om. L* || hamilchar *L* hamylcar *R* amilcar *D* 3 karth- *R* || LXIIII· *R* 4 afrigam *D* 5 clipeam] *L* clipeum *D* clupeam *Rh* 6 karth- *R* || ccc *R* 7 karth- *R* 8 ab africa *Gv* || afrigam *D* || uictrici* (*erasa ut uid.* s) *L* || septem et X̅X̅ · milia *L* ·VII· et XX milia *R* 9 *pone uers.* |cum ing. — bellū kartha! *in mg.* ⊖ *R* 10 regolus *D* || karthaginiense* sortitus (*er.* s *et* s *seq. in ras.*) *R* || iter] iterum *L* || exercitu *sed* ex *s. s. al. m. R* 11 haut *sed* h *s. s. m. 1*[b] *L* || ubi] ibi *D* 12 cum] quam *L* || plurimos] primus *D* || aquandi (an *in ras. unius litt. m. 1*) *D* || descendentis (s *fin. in ras. m. 1*) *D* 14 in tergo] *sic:* ȼ|go (*nota explicatur pone uers. al. m.* Inter) *R* 15 iaculis] telis *L* || omne *R*[1] || inritu *L* irrito *RD* 16 qu*e (*fuisse uid.* quae) *L* || horrendum *L* || scamarum *D* || carte *D* 17 habebātur (˜ *i. e.* n *ex corr. add. a m. 1 aut 2*) *L* 18 lederent *RD*

multitudinem morsu comminui, impetu proteri, halitu etiam
pestifero exanimari uideret, ballistas deferri imperauit, per
quas *molare* saxum spinae eius incussum conpagem totius cor-
poris soluit. talis siquidem est natura serpentis, ut, cum 12
pedibus carere ui|deatur, costis tamen et squamis, quas a p. 237
summo gutture usque ad imam aluum parili modo dispositas
habet, ita instruitur, ut squamis quasi unguibus, costis quasi
cruribus innitatur. non enim ut uermis, cui spinae rigor non 13
est, et in directum corpusculi sui partes gradatim porrigendo
contractas, contrahendo porrectas motum explicat, sed alternis
intenta conatibus latera sinuosa circumfert, ut per exteriorem
spinae curuaturam rigentem costarum aciem tendat, costis
autem natura ad summum rectis squamarum ungulas figat;
quod uicissim et celeriter agendo non solum plana perlabitur,
sed etiam conuexa conscendit, tot uestigiis instructa quot costis.
huius itaque rei causa est, ut, si in qualibet corporis parte 14
ab aluo usque ad caput ictu aliquo conlidatur, debilis reddita
cursum habere non possit; quia ubicumque ille ictus inciderit

EXPILATORES 4 talis—8 innitatur *compilauit Isidorus Orig. 12, 4, 45; cf. 12, 5, 19* squamarum nisibus 8 non enim — 10 explicat *et* 14 perlabitur *compilauit Isidorus Orig. 12, 5, 19* 16 ut si — p. 230, 2 agebantur *exscripsit Isidorus Orig. 12, 4, 46*

1 conminuit (*sed* t *expuncto*) *L* comminui *RD* || *ad* impetu *in mg.* terribili *al. m. R* 2 balistas *R* 3 molare] *TO item apud Senecam Epist. 82 § 24, qui eiusdem narratiunculae meminit, habetur:* molaribus . . saxis; murale *LRDv* (*cf. 4, 23 § 6* murali lapide) || compagem *R*ᵇ*D* 4 tales *L* 5 uideatur *sed* a *statim ut uid. deletum L* || scamis *D* || quas a] qua|si ad *D* 6 gottoreius quę (*corr. al. m. sed relicto* ę) *R* 7 instruitur] *L* ⁱⁿstruitur (in *al.*) *R item H* instruetur *D cf. 7, 37 § 8* instruatur *G*¹ᵃ*NO* 8 cruoribus *L*ᵃ || spinae] spae *D* 9 in *om.* ℜ || gradatim (*pro* g *fuisse uid.* c) *L* 10 po^r^rectas (r *s. s. m. 1*) *R* porrectus *L*¹ || modum (d *in* t *m. 1*) *R* || explicat] implecat ℜ 11 intentus *R*ᵇ 12 spina| *D* || curbaturam *R*ᵃ || tendit *R*ᵃ || costis autem] Co (*circ. 8 litt. spat.*) | *D* 13 naturā (ā *in* a) *R* || scamarum (*circ. 7 litt. spat. rel. m. 1, ubi* gressib' *scr. m. 2*) figat *D* 14 cæleriter (æ *in* e) *R* 15 instructus *R*ᵇ structa *L* 16 ut si] unde ℨ || in *om. R*ᵃ || quolibet *R*ᵃ 17 capud *R*ᵃ || hictu (h *er.*) *R* || collidatur *R*ᵇ || redditus *R*ᵇ

spinam soluit, per quam costarum pedes et motus corporis agebantur. unde etiam haec serpens, quae tamdiu tot iaculis inuulnerabilis obstitit, ad unius saxi ictum debilis cessit ac
15 mox circumuenta telis facile oppressa est. corium autem eius Romam deuectum — quod fuisse centum uiginti pedum spatio ferunt — aliquamdiu cunctis miraculo fuit.

16 Regulus aduersum tres imperatores, id est Hasdrubales duos et accitum ex Sicilia Hamilcarem, atrocissimum bellum gessit, in quo caesa sunt Carthaginiensium decem et septem milia, capta autem quinque milia, decem et octo elephanti abducti, oppida octoginta et duo in deditionem cessere Romanis.

p. 238
9 Carthaginienses fracti bellis et cladibus exinaniti pacem a Regulo poposcerunt. sed cum intolerabiles et duras condiciones pacis audissent, tutius rati sese armatos mori quam miseros uiuere, pretio non solum Hispanorum uel Gallorum auxilia, quae iam dudum plurima habebant, sed etiam Graecorum con-

AVCTORES § 16 *Liuius 18* (*cf. Eutr. 2, 21*) cap. 9 § 1 – § 4 *Liuius 18* (*cf. Eutr. 2, 21*), *sed haec § 4* audacis facti conscius *Vergilii sunt Aen. 11, 812*

EXPILATORES 4 oppressa est — 6 miraculo fuit *compilauit Paulus 41 not. lin. 9 — text. lin. 26*

1 costorum *R*ª corporum *L* 2 hic *R*ᵇ*h* || qui *R*ᵇ*h* 3 unus *R* || ictus *L*; silicum crebris et ponderoris uerberibus procubuisse *serpentem ex Liuio narrat Valerius Max.* 4 circumuenta *R*ᵇ*h* || opprassa *D* oppressus *R*ᵇ 5 c·xxx *R* 6 aliquandiu *RD* 7 aduersus *R* || id est *om. pag. extr. D* || hasdrybales *LR* hasdrubalis *D* 8 *inter* accitum *et* ex *octo uel nouem litt. er. R* || hamilcarem] *L* amylcharem *R* amilcarem (a *in ras. m. 1*) *D* 9 karth- *R* || decim septem *D* xvii *R* 10 capta] campa *D* || v *R* || decim et octo *D* x et octo *R* || elepanti (p *in* ph *m. 1*) *D*; elephanti *ante* decem et octo *traiecit h* || abduccionem cessere (*omissis* ti oppida *usque ad* in dedi) *D* 11 oppida (a *ex* i *al. m.*) *R* || ·lxxx· et duo *L* lxxxii *R* || dedi..tionem *R* 12 karth- *R* || belles *R*ª 13 recolo *D* || intollerabiles (*pr.* l *er.*) *R* tolerabelis *D* || condicionis *D* conditiones *R* 14 totius rati *L* adiurati (*in mg.* *l* tutius rati) *R* 15 praetio *LR*ª praecio *D* || spanorum *D* 16 grecorum *R* || comparanda *R*ᵇ

paranda duxerunt. itaque Xanthippum Lacedaemoniorum regem 2
cum auxiliis accitum, ducem bello praefecerunt. Xanthippus,
inspectis Poenorum copiis atque in campum deductis, longe in
melius mutato apparatu pugnam cum Romanis conseruit. ingens 3
ibi ruina Romanorum uirium fuit: nam triginta milia militum
Romanorum in illa tunc congressione prostrata sunt. Regulus
ille dux nobilis cum quingentis uiris captus est et in catenas
coniectus decimo demum anno Punici belli nobilem triumphum
Carthaginiensibus praebuit. Xanthippus tam audacis facti con- 4
scius re|rum instabilium mutationem timens ilico ex Africa p. 239
migrauit in Graeciam.

Igitur Aemilius Paulus et Fuluius Nobilior consules audita 5
captiuitate Reguli et clade exercitus Romani transire in Africam
cum classe trecentarum nauium iussi Clipeam petunt. eo con-
festim Carthaginienses cum pari classe uenerunt; nec differri
potuit nauale certamen. centum et quattuor naues Carthagini- 6
ensium demersae, triginta cum pugnatoribus captae, praeterea
triginta et quinque milia militum ex ipsis caesa sunt; Roma-
norum autem nouem nauibus depressis mille centum periere
milites. consules apud Clipeam castra posuerunt. duo Han- 7
nones imperatores Poenorum eo rursus cum magno exercitu

AVCTORES § 5 — § 9 *Liuius 18* (*cf. Eutr. 2, 22 et ad* § 8 *Periocha*)

1 xantippum (x *ex* c) *R* xant ipsum *D* || lacedem- (e *pr. in ras. al. m.*) *R* lacaedaem- *D* || regem] *debuit* ducem *ut est in Periocha* 2 xantippus (x *ex* c) *R* xantippis *D* 4 inseruit *L* 5 romanarum *R*[2]*Gh male* || xxx *R* || militum romanorum] *L* militum *D* romanorum *Rv* 6 in illa tunc *om. D* 7 D *R* || et *s. u. add. a m. 1*[b] *in L* 9 karth- *R* || xantippus *RD* || tam audacis facti *om. D* || conscios *L* concius *D* 10 stabilium *L* || illico *D* || afriga *D* 11 greciam *R* 12 et *om. D* || fuluius] fabius *R*[2] 13 romani] romã *D* || afrigam *D* 14 naui uium *D* || clipeam] *L* clypeam *R* clepeam *D* || eo] & *R* 15 karth- *R* || differri *in ras. m. 1 D* deferri *L* 16 c et IIII· *R* || karth- *R* 17 tregenta *D* xxx *R* || praeteria *R*[a] 18 triginta et quinque] *L* xxx & u· *R* tregenta et quinque *D* 19 VIIII *R* || nauibusl *R* || ·I·c· *R* 20 clipeam] *LD* clypeam *R* 21 ponorum *L*[a] || rursum *R*

conuenerunt proelioque commisso nouem milia militum per-
8 diderunt. sed — ut tunc apud Romanos numquam diuturna
felicitas erat et qualescumque successus magnis continuo ma-
lorum molibus obruebantur — cum Romana classis ad Italiam
praedis onusta remearet, infando naufragio euersa est: nam
de trecentis nauibus ducentae uiginti perierunt, octoginta uix
9 abiectis oneribus liberatae sunt. Hamilcar dux Poenorum cum
exercitu in Numidiam Mauretaniamque missus postquam ho-
stiliter cruenteque in uniuersos egit, cur Regulum libenter
suscepisse dicerentur, mille argenti talentis et uiginti milibus
boum reliquos condemnauit; principes autem omnium popu-
p. 240 lorum pa|tibulo suffixit.

10 Tertio anno — sicut semper indomitus furor cito periculorum
obliuiscitur — Seruilius Caepio et Sempronius Blaesus consules
ducentis sexaginta nauibus in Africam transgressi uniuersam
oram maritimam, quae circa Syrtes iacet, depopulati sunt atque
in superiora progressi captis euersisque ciuitatibus plurimis
11 ingentem praedam ad classem deuexerunt. inde cum ad Italiam
redirent, circa Palinuri promuntorium, quod a Lucanis monti-
bus in altum excurrit, inlisi scopulis centum quinquaginta

AVCTORES § 10—§ 12 *Liuius 18* (*ad* § 10 et 12 *cf. Eutr. 2, 23 et ad* § 11 *Periocha*); *illa* § 10 semper—obliuiscitur *ignoti auctoris sententia est ab Ottone Ribbeck* (*Comic. ed. 2 p. 390 u. 311 et coroll. p.* CIII) *ad metrum suum reuocata sic:* Furór indomitus címo pericli oblíscitur

1 VIIII· militum milia *R* 2 ut] *LRD* et *v* 3 et] et ad R^b 6 ducenti uiginti *D* ·CC·XX· *R* ‖ periere *D* ‖ octogenta *D* LXXX *R* 7 hamilchar *L* amilcar *D* 8 mauretaniamquæ (re *in* ri, æ *in* e) *R* mauritaniamque *D* 9 cruenteque (e *alt. in ras.*) *R* cruenterque *D* ‖ aegit (a *er.*) *R* ‖ cur] *LRD* quod *v* ‖ regolum *D* 10 XX *R* 11 bouum *D* 14 caepio] *L* (a *m.* 1^b *in ras.; fuisse uid.* o) scipio *RD* ‖ blesus $R^a D$ blessus LR^b ‖ conss· *L* ‖ cum *post* consules *add. Zh* 15 CC·LX *R* 16 ·oram (h *eras.?*) *R* ‖ sirtes *D* 17 capitis *L* 18 aduexerunt *R* ‖ etaliam *D* 19 promuntorium] LR^2 promunturium *D* promuntorum R^1 ‖ lucanis (u *in ras. al. m.*) *R* 20 inlisis *L* ‖ scopulis (u *al. m. ex* o*?*) *R* ‖ ·CL *R*

naues onerarias nobilemque praedam crudeliter adquisitam
infeliciter perdiderunt. uicit aliquando apud Romanos impro- 12
bissimam cupiditatem enormitas miseriarum: nam patres, qui-
bus iam nauticae rei pertaesum esset, decreuere ne amplius
quam sexaginta nauium classis ad subsidium haberetur Italiae;
quod quidem decretum continuo adacti indomita cupiditate
ruperunt. praeterea Cotta consul in Siciliam transgressus plu- 13
rimis proeliis aduersum Poenos et Siculos terra marique
pugnauit et per totam Siciliam partim hostium, partim etiam
sociorum inhumatas strages reliquit.

L. Caecilio Metello C. Furio Placido consulibus Hasdrubal 14
nouus Carthaginiensium imperator cum elephantis centum
triginta et equitum peditumque amplius triginta milibus Lily-
baeum uenit ex Africa et continuo cum Metello consule apud
Panormum pugnam conseruit. sed Metellus uim magnam 15
beluarum timens prius eas magno usus consilio uel in fugam
uel in mortem egit et sic facile quamuis magnam uim hostium
superauit: xx milia Carthaginiensium in eo proelio caesa sunt,
elephanti quoque sex et uiginti interfe|cti centum et quattuor p. 241
capti et per Italiam ducti maximum Italicis gentibus specta-
culum praebuerunt. Hasdrubal cum paucis Lilybaeum profugit
atque absens a Poenis capitis damnatus est.

AVCTORES § 13—§ 15 *Liuius libro ut uid. 18* (*ad* § 14 et 15 *cf. Eutrop. 2, 24, ad* § 15 *Periocha*)

2 romanos (o *alt. ex* u *?*) *R* romanus *D* || inprobissimam *R* 3 inormitas R^a inhormitas (h *rasura factum ex* b *?*) *D* 5 LX *R* || clasis R^a 8 aduersū (ū *ex* us *ut uid.*) *R* || sicolus *D* 9 patim R^a 10 sotiorum R^1 11 lucio *LDR*^{b} luceo R^a || caelo *D* || metello *om. L* ometello *D* || g̅· *L* gaio *RD* || placido] *LR* (*item Eutropius*) placito *D*, Pacilo *corr. Fabricius sh* || cons̄s̄· *L* 12 karth- *R* || inperatur *D* || elephantes R^a || centum tregenta *D* CXXX· *R* 13 equitum (*sed* e *s. s.*) *R* || trigenta *D* XXX *R* || lylybeum *R* lilibeum *D* 14 cum] cō R^a 15 phanormum *sed* h *erasa L* poenorum *D* 18 ·X̅X̅· milia *L* XX milia *R* uiginti milia *D* || karth- *R* 19 elepanti R^a || sex et XX· *R* || ·c & IIII (IIII *in ras.*) *R* 21 lylybeum *R* lilibeum *D* || confugit *L solus* profugit *ceteri, nisi quod* profuit *K* fugit *O* 22 a *in ras. m. 1 D* || capite *D* captus *LNO* || dampnatus (p *erasa*) *R*

10 Post haec fessi tot malis Carthaginienses petendam esse pacem a Romanis decreuerunt. ad quam rem Atilium Regulum antea ducem Romanum, quem iam per quinque annos captiuum detinebant, inter ceteros legatos praecipue mittendum putauerunt: quem non impetrata pace ab Italia reuersum resectis
2 palpebris inligatum in machina uigilando necauerunt. alter deinde Atilius Regulus et Manlius Vulsco, ambo bis consules, cum classe ducentarum nauium et quattuor legionibus Lily-
p. 243 baeum profecti: quod oppidum in promuntorio situm Romani obsidere conati, superueniente Hannibale qui Hamilcaris filius fuit uicti, maiore exercitus sui parte perdita ipsi aegre euase-
3 runt. post hos Claudius consul cum classe centum uiginti nauium ad Drepani portum contra hostem profectus: ubi mox

AVCTORES § 1 *Liuius 18* (*cf. Per.*), *sed illa* resectis—necauerunt *sunt Ciceronis in Pison. 19 § 43* (*cf. Val. Max. 9, 2 ext. 1*) § 2 *Liuius libro ut uid. 19* § 3—§ 8 *Liuius 19* (*cf. Per. et Eutrop. 2, 26 sq.*)

EXPILATORES 2 Regulum — 6 necauerunt] . . . sicque, ut Orosius dicit, redditus est propria uoluntate hostibus et in uincula coniectus (*cf. Oros. 4, 9 § 3*) excisis palpebris oculorum insomnis periit *Mythographus Maii Class. auct. 3 p. 77.* — *Codicis Franequerani ad Horatii Carm. 4, 5, 41 scholium ab Holdero mecum communicatum quae de Regulo narrat praescriptis his* ut enim Horosius atque historiae ferunt, *non sunt ex Orosio repetita* 5—6 *hinc* circumcisis palpebris ut (et 𝔄) usque ad mortem cruciatu intolerabili ac dolore uigilaret *Eutropianis inseruit Paulus 45, 20 sq.*

1 karthaginienses *R* carthaginenses *D* 2 pacem a romanis] *LKM* a romanis pacem (a *om. D*) *RDfsh;* pacem esse petendam a Romanis *edd. 1510 et 1542* || utilium *L* || reculum *D* 4 caeterus *D* 5 inpetrata *R* 6 palfebris *L* || illigatum *R*ᵇ || negauerunt (*sic* g *saepius*) *D* 7 a*tilius (c *uel* t *er.*) *R* || regolus *D* || uulsco] *LRD;* Vulso *corr. fsh* || bis] *LRD;* iterum *fsh* 8 IIII· *R* || LEGIONIB· (*litterae* G *uirgula inf. et* B *restauratae et* B· *in* BUS, *ligatis* us, *mutatum a m. fort. 1*ᵇ) *L* || lylybeum *R* lilibeum *D* 9 profecti sunt *Rh, in G* sunt *glossa supra scripta est a m. 2*ᵃ || promunturio *R*'*D*ᵇ promuntuo *D*ᵃ 10 hamilcharis *L* hamylcharis *R* amilcharis *D* 11 egre *L* ęg*re (ę *ex* e *al. m.*) *R* 12 |Post (st *in ras.*) *ex* post *compendio scr. R* || CXX *R* 13 drebani *D* || ubi] *LRDG*¹ ibi *post ras. G* ibique *v*

exceptus classe Poenorum superatusque est. et ipse quidem
cum triginta nauibus Lilybaeum in castra confugit, reliquae
omnes, id est nonaginta, aut captae aut demersae fuerunt;
octo milia militum caesa, uiginti milia capta referuntur. Gaius
quoque Iunius collega Claudi uniuersam classem naufragio
amisit.
Anno etiam consequenti classis Punica in Italiam transiit 4
eiusque plurimas partes longe lateque uastauit. interea Lutatius 5
cum classe trecentarum nauium in Siciliam transuectus dum
apud Drepanam ciuitatem pugnam inter primores ciet, trans-
fixo femore aegerrime, cum iam obrueretur, ereptus est. Porro 6
autem Poeni cum quadringentis nauibus magnisque copiis ad
Siciliam duce Hannone concurrunt. nec Lutatius segnior,
immo consilia Poenorum mira celeritate praeuenit. postquam p. 243
proxime sibi utrorumque classes apud Aegades insulas per
totam noctem intertextis propemodum anchoris constiterunt,
orta luce prior Lutatius signum bello dedit. crudescente pugna 7
uictus Hanno nauem auertit et dux fugae primus fuit. ali-
quanta cum eo pars exercitus sui Africam petiit, alii confugere

EXPILATORES 7 Anno—8 uastauit *exscripsit Paulus 46, 11 sq.*

1 superatus *Rv* 2 treginta *D* xxx *R* || naualibus *L* || lyly-beum *R* lilibeum *D* || reliqui omnis *D* 3 id] *L* hoc *RDv* || xc (*ante* x *numerus er.,* c *al. m. in ras.*) *R* || dimersae *LR sed* i *ex corr. m. 1 aut 2 in R* 4 xx milia *R* uiginti *D* || gaius] *LRD; immo* Lucius 5 claudii *R*[1] claudio *D* 7 sequente *D* 8 lutacius *D* 10 drepanam] *LRD,* Drepanum *v* || primores ciet] primo* re-scieret siciliae et (*er.* s; cieret *m. multo posteriore in ras.*) *R* 11 femore**| *D* || egerrime *L* aegerri*** (aegerri *linea subducta del. et* acerrime *s. s. ead. illa poster. m.*) *R* || e*reptus *R* 12 cccc *R* 13 hannona *D* || concurrerunt *R* || latutius (a *et* u *erasae et s. s.* u *et* a) *L* || senior *R*[1] 14 imo *D* || celeritate mira *v* || cæleritate *R*[a] celeri**|tate (*erasis 1 aut 2 litt.*) *D* 15 proximae *L* proximo *R* || apud aegades] *LR*[1] apud aegeades *R*[2] ad gadis *D;* ad daegates *Periochae codex Naz.* || insulas] *LR, item Periochae codex Naz.* in-sulam *Dfsh* 16 noctem (e *ex* æ *al. m.*) *R* || interextis *D* || an-choris] *LRD* 17 pugna (p *in ras.*) *R* 18 hanno nauem] hannon · autem *D* || *pone uersum* hannon—19 cum eo *m. 2 in marg. scr. est:* super *D* 19 pars] pras *D* || affricam *D* || petiit] *L* petit *RDfsh*

Lilybaeum; sexaginta et tres Punicae naues captae sunt, centum
uiginti quinque demersae, triginta duo milia hominum capta,
caesa quattuordecim milia fuere; Romanorum autem duodecim
8 naues demersae sunt. Lutatius deinde ad Erycinam ciuitatem,
quam Poeni tenebant, uenit ibique duo milia Carthaginiensium
conserta pugna interfecit.

11 Tunc Carthaginienses praecipiti festinatione ad Lutatium
consulem ac deinde Romam mittunt: orant pacem, quam
2 condicionibus ante propositis ilico consequuntur. condiciones
autem erant, ut Sicilia Sardiniaque decederent proque inpensis
p. 244 bellicis 'puri argenti tria milia talentum Euboicorum aequis
3 pensionibus per annos uiginti penderent. huius pacis condicio
habita est post annum tertium et uicensimum, ex quo bellum
Punicum primum fuerat inchoatum.

4 Quis, rogo, duarum ciuitatum unum bellum per annos tres
et uiginti gestum fando explicet, quot reges Carthaginiensium,
quot consules Romanorum, quot agmina exercituum, quantum

AVCTORES § 1—§ 3 *Liuius 19* (*cf. Per.*, *ad* § 3 *cf. Eutrop. 2, 27 et 3, 1*) § 4 *Orosius adhibito ut uid. Augustino Ciu. Dei 3, 18 princ.; illa* fando explicet *ex Vergilio Aen. 2, 361 sq. sumpta sunt*

EXPILATORES 9 condiciones — 12 penderent *excerpsit Paulus 47, 21—24*

1 lylybeum *R* lilibeum *D* || ·LX· et tres *R* || CXX·u (u *ex* II?) *R* 2 dimersae (i *in ras.*) *R* demersa&| *D* || ·XXXII· milia *L* XXXII milia *R* tregenta & duo milia *D* 3 quattuordicim *D* XIIII *R* || XII *R* 4 dimersae *R* || ericinam *D* 5 karth- *R* 7 karth- *R* 9 condicionebus *D* conditionibus *R* || consecuntur *R* || condicionis *D* conditiones *R* 10 sardiniaque (s *in ras.*) *R*; *Sardinia minus accurate ab Orosio* (*itemque ab Aurel. Vict. Vir. ill. 41*) *hic memorata: cf. Weissenborn ad Liuium 21, 1 § 5* || impensis *D* 11 talentum] *LR*[1]*D* talentorum *R*[2]𝔓*v* 12 XX *R* || conditio *R* 13 est habita *v* || post] ·đ· (*col. rubro*) Post (đ *non est pro capituli numero*) *D* || uicensimum] *L* uicensimo *D* uigensimum (n *er.*) *R* 15 tres et XX *R* 16 quot' (*apicem add. m. 1*[b] *itemque post* quot *tertium*, *post* exercituum *et* perpensa) *L* quot (t *ex* d ?) *R* || karthaginiensium *R* carthageniensium *D* 17 qui ut consules *L* || agmina (mina *atramento pallido et charact. diuersis*) *R*

numerum nauium contraxerit profligarit oppresserit? et tunc demum, si illa ad plenum perpensa uideantur, de praesentibus iudicetur.

Anno ab Vrbe condita DVII repentina subuersio ipsius Romae 5
praeuenit triumphum Romanorum; neque enim temere dixerim, quando non uel modicam laetitiam Romae superueniens repente quam grauissimus luctus oppresserit. siquidem Q. Lutatio 6
Catulo A. Manlio consulibus diuersae ignium aquarumque clades paene absumpsere Vrbem. nam Tiberis insolitis auctus imbribus et ultra opinionem uel diuturnitate uel magnitudine redundans omnia Romae aedificia in plano posita deleuit. Diuersae qua- 7
litates locorum ad unam conuenere perniciem, quoniam et, quae segnior redundatio tenuit, madefacta dissoluit et, quae cursus torrentis inuenit, inpulsa deiecit. aquarum grauissimam 8
cladem grauior ignis secuta uastatio est; qui ignis, incertum unde surrexerit, plurimas ciuitatis partes peruagatus cum hominum domorumque miserabilem stragem fecit tum etiam tantum opum uno consumpsit incendio quantum plurimae et peregrinae uictoriae conferre non possent. dehinc cum omnia 9
in circuitu fori popularetur, 'aedem Vestae corripuit, et ne p. 245
sibi quidem dis subuenientibus ignem illum, qui aeternus putabatur, temporarius ignis oppressit; unde etiam Metellus, dum arsuros deos eripit, uix bracchio semiustilatus aufugit.

AVCTORES § 5—§ 9 *Liuius 19* (*cf. Periocha et Augustin. l. c.*)

1 profligari *D* || tum *v* 4 *ab* Anno *capitulum* XVIIII *incipit in D* || anno · ∂VII ************ ab urbe condita (anno · ∂VII *in ras. al. m.; fuisse potest:* anno ab urbe condita ∂VII) *R* || quingentensimo septimo *L* quingentesimo septimo *D* 5 timere *L* 7 q̄· lutatio catulo *L* quinto lutatio catulo *R* quando lutatio catolo *D; item Catulum nominat non Cerconem Cassiodorius, commistis inter se cognominibus consulis anni 512 Varr. C. Catuli et consulis anni 513 Varr. Q. Catuli, cf. Corp. Inscr. Lat. I p. 522 sq.;* Catulo *del. fsh* 8 aulo *LRD* || conss̄· *L* 9 pene R^b || absumsere *L* 10 diuturnitatē R^a 11 deleuit] deicit *D* || qualitates] aequaletatis *D* 12 pernitiem *R* 13 madefacta* *R* 16 surrex̄ *R* 17 meseriam *D* 18 consumpsit] *LRD* (psi *in ras. m. 1, ex* to*? D*) 19 conferrae R^a*D* || non] *LD, ed. 1510* uix *R ed. 1540 fsh* 21 diis *R* 23 brachio *RD* || semiustilatus] *LD* semiustolatus (o *in* u *al. m.*) *R*

10 T. Sempronio Graccho C. Valerio Falcone consulibus cum
Faliscis bellauere Romani, eoque proelio quindecim milia Fali-
12 scorum interfecta sunt. eodem anno Galli Cisalpini noui ex-
stitere hostes. aduersum quos uaria sorte bellatum est; nam
in primo conflictu Valerio consule tria milia quingenti cecidere
Romani, secundo quattuordecim milia Gallorum caesa, duo
milia capta sunt, sed ob priorem cladem triumphus consuli
denegatus est.

2 T. Manlio Torquato C. Atilio Bubulco consulibus Sardinia
insula rebellauit auctoribus Poenis. unde mox Sardi subacti
et oppressi sunt; Carthaginiensibus autem uiolatoribus pacis,
3 quam ipsi poposcissent, inferri bellum decretum est. contra
Carthaginienses pacem suppliciter poposcerunt et cum bis
missis legatis nihil profecissent, post etiam decem principibus
p. 246 bis aeque supplicantibus nec impetrarent, nouissime Hannonis,
4 minimi hominis inter lega|tos, oratione meruerunt. hoc anno
porta Iani Gemini clausa est, quia nusquam eodem anno bellum
erat; quod sub Numa solum Pompilio rege prouenerat.

AVCTORES § 10 *Liuius 20 (cf. Periocha et Eutrop. 2, 28 qui tamen* XV *Faliscorum* *p r i o r e bello a. 513 Varr., non ut Orosius posteriore a. 516 Varr., caesa esse refert)* cap. 12 § 1—§ 4 *Liuius 20* (§ 2 *cf. Per.,* § 4 *cf. Liuius 1, 19 § 3, Eutrop. 3, 3, Orosius 3, 8 § 4)*

1 t̄· *L* tyto *R* Tito *D, item pro* Ti. *Cassiodorius a 516;* Ti. *corr. h* || simpronio *D* || gracco *R* || g̅· *L* gaio *RD*; P. *corr. fsh* || falcone] *LD, item fasti Hispani a. 516* flaccone *R;* Faltone *corr. fsh* || cons̄s· *L* 2 phaliscis *L* || XV *R* || phaliscorum *L* 3 cisalpini (cis *in ras. al. m.*) *R* || extitere *LRD* 5 ualerii *Rfsh* || consulae *D* consulis (s *in ras. al. m.*) *R* || ·III̅· mil· *L* ·III· milia *R* || D *R* 6 XIIII *R* quattuor *D* 7 ob *om. D* || consul *in fine folii 80 L* 9 t̄ *L* tito *RD* || manleo *D* || g̅· *L* gaio *RD*] || bubulco] *LD* bobulco *R;* Bulbo *corr. fsh* || cons̄s· *L* cons̃ *R* 10 insula rebellauit (r *et ut uid.* e *prior in ras. al. m.*) *R* || poenes *D* || sardi (s *in ras.*) *R* 11 karth- *R* carthagiensibus *D* 13 karth- *R* 14 proficissent *R*[1] || decim *D* X *R* 15 subplicantibus *D* || inpetrarent *D* 16 oracionẽ *D* 18 solum *om. D* || populio (po *in* põ *al. m.,* u *radendo in* i *corr.*) *R* popilio *D*

Hic demum nobis tacendum est et tempora, quibus conferri 5
nostra nullo modo possunt, silentio transmitti expedit, ne
obtrectatores dierum uitae suae ad insultandum potius sibi
hoc strepitu suscitemus. ecce portae Iani clausae fuerunt, foris 6
bellum Romanorum non fuit, omnem subolem suam in gremio
suo conquiescentem Roma continens non suspirauit. et hoc 7
quando? post primum Punicum bellum; post quantum temporis? post annos CCCCXL; quamdiu? anno uno; et quid altero
subsecutum est? ut de ceteris taceam, bellum Gallicum et
Hannibal cum bello Punico secundo. ei mihi, cognouisse haec 8
et denudasse quam etiam me pudet! pax ista unius anni uel
magis umbra pacis lenimentum miseriarum an incentiuum
malorum fuit? stilicidium istud olei in medium magnae flammae cadens extinxit fomitem tanti ignis an aluit? parum aquae
frigidae ardentissimis haustum in febribus sanauit aegrotum
an potius incendit? per annos prope septingentos, id est ab 9
Hostilio Tullo usque ad Caesarem Augustum, una tantummodo
aestate Romana sanguinem uiscera non sudarunt, et inter p. 247
plurimas magnorum saeculorum aetates misera ciuitas, uere
misera mater, uix uno tempore a timore luctuum, ut non dicam
ab ipsis luctibus, conquieuit. hoc, si quisquam hominum tam 10
parum in uita sua quietis habuisset, numquid uel uixisse
diceretur? aut, si quisquam per totum annum doloribus et
cruciatibus agatur, medio autem anni ipsius spatio unum tantum

AVCTORES § 5—§ 13 *Orosius ad exemplar Augustini* (*cf. Ciu. Dei 3, 9 et 17*)

1 hic] *LRD, ed. 1510* hinc *v* 3 dierum *om. L solus* 5 sobolem R^{b} 6 hoc *om. D* 7 bellum punicum *v* 8 CCCCXL] *Rfsh* (*a principio Tulli Hostilii i. e. a. 80 ad a. 519 Varr. computasse uidetur Orosii auctor*) quadraingentos quinquagenta *D* (*idem numerus est in AKMHNGO*) ·CCCL· *L* CCCCLX *T* || alterum *D* 9 & hannibal (& h *m. 1 in ras. min.*) *D* 10 annibal R^{1} || hei R^{2} 13 fuit (t *in ras. m. 1*) *D* || stilicidium] *L* stillicidium *RD* || istud] *LD* illud *Rh* 14 extinxit] *LD* exstincxit (c *er.*) *R* 15 haustum (*ras. ante* h) *D* 16 prope] quoque *D* || ·δcc· *R* 17 tantomodo *D* 18 estate *D* aetate R^{b} 19 uere] DR^{b} ueræ R^{a} fuere *L* 22 et numquid *L* 23 si quis·quam (si q *in ras. m. 1 ex* quis) *D* 24 agatur] *LRD* angatur *v*

diem tranquillum et sine conflictationibus transigat, numquid ex eo leuamentum malorum accipiet ac non totum annum
11 miseriis deputabit? sed illi, inquit, hunc annum pro glorioso signo infatigabilis uirtutis conlocauerunt. atque utinam pro
12 obliuione calamitatis continuae praeterissent. nam sicut in corpore hominis ita demum lepra dinoscitur, si uariatim inter sanas cutis partes color diuersus appareat, at si ita se ubique diffundat, ut omnia unius coloris quamuis adulteri faciat, perit illa discretio: ita si continuus labor aequali tolerantia sine respirandi appetitu perfluxisset, intentio uoluntatis et electio
13 consuetudinis diceretur. cum autem in hoc pausillulum otii tantopere uel maiorum gaudia uel minorum studia reclinantur, profecto discernitur, et quam iucunditatem habuerit haec breuitas et quam amaritudinem illa prolixitas, hoc est, et quies illa quam grata fuisset, si diuturna mansisset, et haec incessabilis miseria quam etiam uitanda fuerit, si uitari quacumque
p. 248 potuisset.

13 ¹Anno ab Vrbe condita DXVII Hamilcar dux Carthaginiensium ab Hispanis in bello, cum aliud bellum aduersus Romanos clam pararet, occisus est.

AVCTORES § 1 Hamilcar—§ 12 *Liuius 20, unde etiam* § 6 Fabius historicus *laudatus* (§ 1 *cf. Cassiodor. Chron. ad a. 524;* § 2.5.6.11 *cf. Periocha;* § 5.6.10 *cf. Eutrop. 3, 5*)

1 conflictatibus *L* || trans*igat (*er.* s) *R* 3 [miseriis deput]abit (*quae inclusi in ras. scr. sunt statim m. 1; antepaen. litt. fuit* g) *D* || deputauit *L* || illi qui hunc R^1 illi inquit hunc R^2 4 conlogauerunt *D* collocauerunt R^b || adque *L* || utiam R^a || propliuione *D* 5 praeterissent] *LRD* 6 dinoscitur] *LRD* || inter sanas] internas *L* 7 *cutis (*er.* s) *R* 8 quamuis] quam *D* || adulteri] *LRD* adulterini *Zh* || peri*t (*er.* i) *R* 9 *in uerba* ita si *desinit quaternio* L, *eiusque paginae* (83ᵛ) *fine quattuor uersus et prope dimidius uacui sunt relicti, uidenturque fol.* 83ᵛ, 84ʳ, 84ᵛ 85ʳ *alia sed coaeua manu scr. esse D* || labor continuus *v* 10 et *om. D* 11 disceretur R^aD || pausillulum] *RA* (s *s. s. m. 1 et* u *prima in ras. m. 2, ex* x *? R*) pauxillulum *Dv* pausillum *L* || |otii (*crasis 4 fere litteris*) R^2 12 tanto|opere *D* 13 profectu R^a 15 quam] tam *R* || si *om. L* 16 quacumque (c *m. 1 in ras. ex* m) *D* quacumque arte *Rv* 18 quingentensimo (quingentesimo, e *alt. in ras. al. m. R*) septimo decimo *LR* quingentissimo septimo decimo *D* || hamilcar] *D* hamilchar *L* hamylchar *R* || karth- *R* 19 hispaniis *L* || aduersum *R*

Sequenti anno legati Romanorum ab Illyriis interfecti sunt. 2
post cum ipsis Illyriis atrocissimum bellum gestum est: in
quo multis oppidis populisque deletis reliqui se Fuluio Postu-
mioque consulibus dediderunt.

Tertio deinceps anno miseram ciuitatem sacrilegis sacrificiis 3
male potentes funestauere pontifices; namque decemuiri con-
suetudinem priscae superstitionis egressi Gallum uirum et Gal-
lam feminam cum muliere simul Graeca in foro boario uiuos p. 249
defode|runt. sed obligamentum hoc magicum in contrarium 4
continuo uersum est; namque diras illas quas fecerant exter-
norum mortes foedissimis suorum caedibus expiauerunt. si- 5
quidem L. Aemilio Catulo C. Atilio Regulo consulibus magna
formidine consternatus est senatus defectione Cisalpinae Galliae,
cum etiam ex ulteriore Gallia ingens aduentare exercitus
nuntiaretur, maxime Gaesatorum, quod nomen non gentis sed
mercennariorum Gallorum est. itaque permoti consules totius 6
Italiae ad praesidium imperii contraxere uires. quo facto in
utriusque consulis exercitu octingenta milia armatorum fuisse
referuntur, sicut Fabius historicus, qui eidem bello interfuit,
scripsit. ex quibus Romanorum et Campanorum fuerunt 7
peditum CC*L*XLVIII*I* milia ducenti, equitum uero XXVI milia
sescenti; cetera multitudo sociorum fuit. commisso proelio 8

1 legati] *immo unus sec. Polyb. et Periocham* || yllyriis (ii *radendo ex* u; *in mg. adscr.* cc [*sic*] *m. 2*) *R* 2 cum *om.* *D* || yllyriis *R* 3 fluuio *D* || postu*mioque (*er.* u) *R* 4 conss· *L* || dederunt (*alt.* e *in ras. ex* i) *D* 6 funesta *R*[1] 7 egressi] *LRD* aggressi *v* 8 greca *R* || foro (f *ex corr.*) *R* 9 contrario *D* 12 lucio *D* lutio *R* || catulo] *LRD ceterique omnes; simili errore* Paulo *Plinius n. h. 3 § 138;* Papo *corr. fsh* || c.] g. *L* gaio *RD* || conss· *L* cons *R* 13 est *om.* *LD* 15 gesatorum *R* g*esorum (*er.* o *uel* e) *D* 17 traxere *L* || quo] qui *D* 18 con**soles (*er.* s *et inchoata* p *ut uid.*) *D* || exercitus *D* || ðcco *R* 20 scribsit *L* 21 CCLXXXXVIIII cc] *Mommsen, Hermes 11 p. 53;* CCCXLVIIII cc *T* ccc·XL·octo milia·ducenti *L* ccc·XLVIII milia cc *R* trecenta quadraginta octo milia ducenti *D* || *equitum *R* || XXUI·mil·sescenti· *L* XXVI milia ðc· *R* uiginti sex milia sescenti *D* 22 sotiorum *R*[a]

apud Arretium Atilius consul occisus est: octingenta milia
p. 250 Romanorum, nec saltem tanta quan|ta eos terrere debuit, caesa
sui parte fugerunt: nam tria milia eorum tunc interfecta
9 historici tradunt. quod ideo ignominiosius turpiusque est, tam
paucis amissis tanta agmina diffugisse, quia se in aliis uicto-
riis non uiribus animorum praeualuisse sed bellorum prouenti-
bus prodiderunt. quis enim rogo in exercitu Romanorum cre-
10 deret numerum istum fuisse saltem, non dico fugisse? post
haec secundum cum Gallis proelium gestum est, in quo plane
quadraginta milia Gallorum trucidata sunt.

11 Sequenti anno Manlius Torquatus et Fuluius Flaccus con-
sules primi trans Padum Romanas duxere legiones. pugnatum
est ibi cum Insubribus Gallis, quorum interfecta sunt uiginti
tria milia, quinque milia capta sunt.

12 Eo deinde anno, qui huic proximus fuit, dira miseram Vrbem
terruere prodigia. miseram utique, quae hinc fremitu hostium,
inde nequitia daemonum terrebatur; namque in Piceno flumen
sanguine effluxit et apud Tuscos caelum ardere uisum est et
Arimini nocte multa lucem claram obfulsisse ac tres lunas
13 distantibus caeli regionibus exortas apparuisse. tunc quoque
magno terrae motu Caria et Rhodus insulae adeo concussae
p. 251 sunt, ut labentibus uulgo tectis ingens quoque ille colos|sus

AVCTORES § 13 *Liuius 20 aut Eus. 1793*

EXPILATORES 11 Sequenti—14 capta sunt *exscripsit Paulus 49* 15 Eo—20 apparuisse *compilauit Paulus 49*

1 aput *L* || arretium] *LRD* || altilius R^a || ɔccc *R* || $\overline{\text{mil}}$· *L* 2 saltim R^1D 3 partæ *R* || eorum *om. D* 4 ignominiosuis *D* 6 uiri*us (*er. una litt., non* b) *D* 8 saltim R^1D^b salutim D^a 9 cum *om. L* 10 XL *R* || $\overline{\text{mil}}$· *L* 11 ano R^a || $\overline{\text{conss}}$· *L* 12 legionis R^a 13 subribus *R* || $\overline{\text{XXIII}}$·$\overline{\text{mil}}$· *L* XXIII milia *R* $\overline{\text{XXIII}}$ 𝔓 $\overline{\text{XXXIII}}$ *TO* 14 quinque milia] sex||milia *D* v̄ 𝔓 16 misera *D* 17 *piceno* (*bis er.* s?) *R* 18 sanguinem 𝔓 || thuscos *L* 19 noctē *R* || obfulsisse] *L* offulsisse *MNO* effulsisse *RDv* 20 extortas *L* 21 charia *LR* 22 colussus *L*

rueret. eodem anno Flaminius consul contemptis auspiciis, 14
quibus pugnare prohibebatur, aduersum Gallos conflixit et uicit.
in quo bello nouem milia Gallorum caesa, decem et septem
milia capta sunt.
Post hoc Claudius consul Gaesatorum triginta milia deleuit, 15
ubi etiam ipse Virdomarum regem in primam aciem progressus
occidit: et inter multa Insubrium, quos ad deditionem coegerat,
oppida Mediolanium quoque urbem florentissimam cepit.
Deinde Histri noui hostes excitati sunt: quos Cornelius 16
Minuciusque consules multo quidem Romanorum sanguine subegerunt. emergit hic paululum antiquus ille Romanorum im- 17
probae laudis etiam de parricidiis appetitus. nam Fabius Cen- 18
sorius Fabium Buteonem filium suum furti insimulatum interfecit: dignum scilicet facinus, quod pater uel parricidio plectendum duceret, quod ne leges quidem nisi multa pecuniae
aut summum exilii circa quemlibet hominum censuerunt. p. 252
[1]Anno ab Vrbe condita DXXXIIII Hannibal Poenorum im- 14
perator Saguntum florentissimam Hispaniae ciuitatem, amicam

AVCTORES § 14—§ 16 *Liuius 20* (*cf. Periocha et Eutrop. 3, 6*) § 18 *Liuius 20* cap. 14 § 1 Hannibal *sqq. Liuius 21, 5.7.5.7.8—11.7 § 3; 15 § 3; illud* amicam *fort. sumptum ex Eutropio 3, 7 aut Augustino C. D. 3, 20*

EXPILATORES 10 *sq. hinc* ac multo Romanorum sanguine fuso *Eutropianis inseruit Paulus 53, 1*

1 flamminius *R* || consol *D* || contemtis *D* 2 conflixit] pugnauit *D* 3 bello nouem milia gallorum] bello rum *D* || VIIII *R* || X et VII *R* 5 gesatorum (s *in* ss *corr.*) *R* || XXX· milia *L* XXX milia *R* 6 progressū R^2 8 mediolanium] *LD* mediola∗num (n *ex* m) *R* 9 histri] *LR* histrii *D* || exercitati *D* || cornilius *D* 11 emergeret *D* || imprope *D* inprobae *R* 13 puteonem *R* 14 dignum∗∗ (*er.* et) *D* 15 ne] nec R^2 || multam *L* 16 summum] *L* summū (ū *in* a *corr. al. m.*) *R* ad summum G^3 (ad *m. 2ª in principio glossae quae a m. 3 excepto* ad *erasa*) *v; summa TOE* 17 D mo·XXX mo·quarto *L* DXXXIIII *R* quingentisemo trecensemo quarto *D; fort. scripsit* DXXVIIII, *nam 4, 20 bellum Punicum secundum anno 546 finitum, gestum autem esse dicit annis* XVII 18 sag∗ntum (*er.* y ? *1 s. s.* v) *R* sacundum *D* || spaniae *D* || uiuitatem *D*

populi Romani, primum bello inpetitam, deinde obsidione cinc-
tam et fame excruciatam omniaque fortiter contemplatione
fidei, quam Romanis deuouerant, digna indignaque tolerantem
2 octauo demum mense deleuit. legatos Romanorum ad se
3 missos iniuriosissime etiam a conspectu suo abstinuit. exinde
odio Romani nominis, quod patri Hamilcari, cum esset nouem
annos natus, fidelissime alias infidelissimus ante aras iura-
uerat, P. Cornelio Scipione et P. Sempronio Longo consulibus
Pyrenaeos montes transgressus inter ferocissimas Gallorum
gentes ferro uiam aperuit et nono demum die a Pyrenaeo ad
4 Alpes peruenit; ubi dum montanos Gallos, repellere ab ascensu
obnitentes, bello superat atque inuias rupes igni ferroque
rescindit, quadriduum commoratus quinto demum die cum
5 maximo labore ad plana peruenit. fuisse tunc exercitum eius
p. 253 in centum milibus peditum et uiginti milibus equitum de-
6 finiunt. Scipio consul Hannibali primus occurrit commissoque

AVCTORES § 2—§ 5 *Liuius 21, 9.1.4 § 9; 6.24.30 § 5; 35 § 4; 32—34.37.34 § 4; 38 § 1; 37 § 6; 38 § 2;* § 3 *errauit quod* a Pyrenaeo ad Alpes *pro* a radicibus in iugum Alpium *scripsit* § 6 *Liuius 21, 39.46; sed pleraque exscripta ex Eutropio 3, 9 uidentur et illa* filium admodum praetextatum . . ab ipsa morte *ex Floro 2, 6 § 10*

EXPILATORES 6 patri—7 iurauerat *compilata Eutropianis intexuit Paulus 53, 13—15* 16 Scipio — p. 245, 8 euasit *compilauit comm. Bern. Lucani 2, 46*

1 r̄· *L* || bello *om.* R^1 3 deuouerant] LDR^2v deuorant R^1 deuouerat *TOh* 5 conspectu* *R* 6 amylchari *R* amilcari *D* 7 annis (*fort.* i *deleta et* o *ante* s *inserta, m. 1*) *D* || infelissimus *D* || ante] ad 𝔓 8 publio *R* plublio (l *del. m. 1*) *D* (*sic* porco KM^1) || cornilios|cupilione *D* || p̄· *L* publio *RD* (*sic* parco *KM*); Ti. *corr. fsh* || simpronio *D* || longio *R* || conss̄· *L* consules (*in* -libus *corr.*) *R* consule *D* 9 pyreneos *L* pireneos *D* pyreneum *R* || montem *R* 10 ſdie *R* || pyreneo *LRD* 11 ab ascensu] DR^2 ob ascensu *L* *om.* R^1 12 inuia *D* || ferroque (e *pr. ex* o) *R* 13 quadriduum] *LRD* (d *prior in* t; *al. m. supra* um *scripsit* ł o *R*) || quinta *R* || die] dei *D* 15 in centum] *LD* in·c· *R*, in *om. v* || milibus] *LR* milia *Dv* millium *v* || ·x̄x̄· milibus *L* xx milibus *R*, uiginti millium *v* || *equitum *R*

proelio apud Ticinum ipse grauiter uulneratus per Scipionem
filium admodum praetextatum, qui post Africanus cognominatus est, ab ipsa morte liberatus euasit. caesus est ibi omnis
paene Romanus exercitus. pugnatum deinde eodem consule ad 7
flumen Treuiam iterumque Romani pari clade superati sunt.
Sempronius consul cognito collegae casu a Sicilia cum exercitu
rediit; qui similiter apud eundem fluuium congressus, amisso
exercitu paene solus evasit. in eo tamen bello etiam Hannibal
sauciatus est. qui postea, cum in Etruriam primo uere trans- 8
iret, in summo Appennino tempestate correptus, biduo continuo inmobiliter cum exercitu niuibus conclusus et onustus
obriguit. ubi magnus hominum numerus, iumenta conplurima,
elephanti paene omnes frigoris acerbitate perierunt. at uero 9
alter tunc Scipio, frater consulis Scipionis, in Hispania plurima
bella gessit, Magonem quoque Poenorum ducem bello uicit
et cepit.

AVCTORES § 7 *Liuius 21, 51—57 (cf. Periocha); Eutrop. 3, 9 (quo seductus alteram apud Trebiam pugnam perperam finxit)* § 8 *Liuius 21, 58; 56 § 6 (cf. Orosius 4 pr. § 8)* § 9 *Liuius 21, 60 (ubi* Magonem *pro* Hannone *memorat eodem quo Periocha errore)*

EXPILATORES 1 apud Ticinum *Eutropianis inseruit Paulus 54, 24* 1 per Scipionem filium *et* 3 liberatus *compilauit Eutropianisque inseruit Paulus 54, 25 et 55, 2* 3 caesus — 4 exercitus *expressit inter Eutropiana Paulus 54, 25* 4 pugnatum — 5 superati sunt *exscripsit Paulus 55, 3. 4* 7 *hinc Eutropio quoque adscito* apud eundem amnem *Paulus 55, 5* 7 amisso — 13 perierunt *exscripsit Paulus 55, 5—11*

1 ticenum *D* || uulneratu* (*er.* r *? et s. s. al. m.* s) *R* 3 omnis p*ene *R*ᵇ omnes *D* paene omnis *v* 4 romanus exercitus] exercitus paenae romanus *D* || deinde est 𝔓 5 treuiam] *LR*¹𝔓 triuiam *R*² treuam *D* 6 a *s. s. in L* || siciliam *L* 7 redit *D* 8 pene *R*ᵇ 9 postea cum] posteaquam 𝔓 || etruriam] netruriam *D* 10 appennino] *LRD* 11 immobiliter *D* || cum *R* || exercitus *R*ᵇ || conclusus] inclusus est *R* 12 conplurima] *LRD*𝔄 (c̄pl- *R*) cumplurima 𝔅 13 elephanti] elephanti autem *RD* || pene *R*ᵇ || aceruitate *L* 14 alter tunc] *RDv* tunc alter *L solus* || consulis scipionis] *RDv* scipionis consulis *L solus* || spania *D* 16 coepit (o *in* a *al. m.*) *R*

p. 254
15 Diris tunc etiam Romani prodigiis territi sunt. nam et solis
orbis minui uisus est et apud Arpos parmae in caelo uisae,
sol quoque pugnasse cum luna, apud Capenas interdiu duas
lunas ortas, in Sardinia sanguine duo scuta sudasse, Faliscis
caelum scindi uelut magno hiatu uisum, apud Antium meten-
2 tibus cruentas spicas in corbem decidisse. igitur Hannibal
sciens Flaminium consulem solum in castris esse, quo celerius
imparatum obrueret primo uere progressus arripuit propiorem
sed palustrem uiam et cum forte Sarnus late redundans pen-
dulos et dissolutos campos reliquerat, de quibus dictum est:

et quae rigat aequora Sarnus.

3 in quos cum exercitu progressus Hannibal nebulis maxime,
quae de palude exhalabantur, prospectum auferentibus magnam
partem sociorum iumentorumque perdidit. ipse autem uni
elephanto, qui solus superfuerat, supersedens, uix difficultatem
p. 255 itineris euasit; sed oculum, quo iamdudum aeger erat, uio-
4 lentia frigoris uigiliarum ac laboris amisit. ubi uero proximus
castris Flaminii consulis fuit, uastatione circumiacentium lo-
5 corum Flaminium in bellum excitauit. haec pugna ad Trasu-
mennum lacum facta est. ubi exercitus Romanus infelicissime
arte circumuentus Hannibalis funditus trucidatus est; ipse

AVCTORES § 1 *Liuius 22, 1* § 2 et § 3 *usque* reliquerat *Liuius 22, 2—3 princ., ubi qui memoratur* fluuiusarnus (*22, 2 § 2*) *male confusus cum Sarno ab Orosio, erroris se coarguente insuper laudatis uerbis Vergilianis Aen. 7, 738* § 4 *Liuius 22, 3—4 princ.* § 5 *Liuius 22, 4—7 princ.* (*cf. Periocha et Eutrop. 3, 9 qui aeque atque Orosius* XXV *milia caesa esse minus accurate memorat*)

EXPILATORES 1 Diris—6 decidisse *compilauit Paulus 55*

2 minu *L*[1] 3 carpenas *fsh* (*improbante h ipso*) || interdiae *D* 4 sardina *L*[1] || phaliscis *L* 7 flamminum (n *in* ni *corr. al. m.*) *R* || quod *D* || caelerius (a *er.*) *R* 8 inparatum *RD* || propi*orem (pi *ex* pri) *R* 9 cum] *LRCHT* tu| *D* tum *Gv* 12 maximę *R*[a] 13 qu*e (*fort.* a *eras.*) *L* 14 sotiorum *R* 15 supersidens (i *in* e *corr.*) *L* || difficultatem *om. L* 16 quo* (o *al. m. ex* e *et eras.* m) *R* || dudum *D* || aeger erat] *egererat (*er.* a) *R* 18 circumlacentium *D* 19 transumennum *L* trasymennum *R* transsumen *D* 21 circumdatus *L* || funditus trucidatus *om. D*

quoque consul occisus; XXV milia Romanorum in eo proelio caesa, sex milia capta referuntur. de exercitu Hannibalis duo milia ceciderunt. famosum hoc apud Trasumennum lacum 6
certamen fuit tanta clade Romana, maxime cum ita intentus pugnantum ardor extiterit, ut grauissimum terrae motum, qui tunc forte tam uehemens factus est, ut urbes diruisse, montes transtulisse, discidisse rupes et flumina retrorsum coegisse referatur, pugnantes omnino non senserint. factam ad Trasu- 7
mennum ruinam sequitur pugna Cannensis, quamuis Fabii Maximi dictatoris tempus medium fuerit, qui impetum Hannibalis cunctando tardauit.

p. 256
[1]Anno ab Vrbe condita DXL L. Aemilius Paulus et P. 16
Terentius Varro consules contra Hannibalem missi inpatientia Varronis consulis infelicissime apud Cannas Apuliae uicum omnes paene Romanae spei uires perdiderunt. nam in ea 2

AVCTORES § 6 *Liuius 22, 7 § 1; 5 § 8; fort. etiam Cicero De diuin. 1, 35 § 78 adhibitus est, sed illa* transtulisse (*sec. S. S. uelut Iob 9, 5*), discidisse rupes *Orosio ipsi debentur* § 7 'pugna Cannensis' *Liuius 22, 50 § 1* || Fabii *sqq.*] *breuis haec commemoratio eorum quae narrantur apud Liuium 22, 9 seqq. prope accedit ad Periochae et Eutropii 3, 9 uerba; illud* cunctando *posuit memor peruulgati illius uersus Enniani Ann. 313 ed. Vahlen* cap. 16 § 1—§ 3 III D *Eutrop. 3, 10; cf. Orosius 5, 5 § 7*

EXPILATORES 12 L. Aemilius — p. 248, 1 sunt, 4 consul Aem. P., 5 interf., 7 Varro—8 fugit, 9 Hannibal—13 detraxerat *compilauit commentator Bernensis Lucani 2, 46*

1 XXU · mil· *L* uiginti quinque milia *D* 2 UI mil· *L* VI milia *R* || exercitu] exercitu uero *v* || duo mil · *L* 3 caeciderunt *LR*ᵃ || apud] *LRD* ad *fsh* || trasymennum *L* transsumennum *D* transimennum (n *prima erasa*) *R* 4 maximę *R*ᵃ maximae *D* 5 pugnantum] *LD* pugnantium *R* || ardor *om. L* || extiterit] *LR* extetiret *D* 6 tun (c *al. m. s. s.*) *R* 7 discidisse *om. D* || retrossum *D* 8 senserunt *D* || trasymennum *LR* (t *in* th *mut. L*) transsumennum *D* 9 conensis *R* canenser *D* || tabii *D* 12 cccc · mo · XL · mo (D *supra* cccc *scr. m. rec.*) *L* quingentisemo quadraginsimo *D* || lucius *RD* || p̄· *L* publius *R*ᵇ*D* pulius *R*ᵃ, *item Eutropius;* C. *corr. fsh* 13 terrentius *R* || uarro—inpatientia *om. D* || conss· *L* 15 p*ene *R*ᵇ paenae *D* *post* uicum *aut* uires *traiectum v* || romanę (̧ *fort. al. m. add.*) *R*

pugna XLIIII milia Romanorum interfecta sunt, quamquam et
de exercitu Hannibalis magna pars caesa est. nullo tamen
Punico bello Romani adeo ad extrema internecionis adducti
3 sunt. periit enim in eo consul Aemilius Paulus, consulares
aut praetorii uiri uiginti interfecti sunt, senatores uel capti
uel occisi sunt triginta, nobiles uiri trecenti, pedestrium mili-
tum XL milia, equitum tria milia quingenti. Varro consul
4 cum quinquaginta equitibus Venusium fugit. nec dubium est
ultimum illum diem Romani status futurum fuisse, si Hannibal
mox post uictoriam ad peruadendam Vrbem contendisset.
5 Hannibal in testimonium uictoriae suae tres modios anulorum
aureorum Carthaginem misit, quos ex manibus interfectorum
6 equitum Romanorum senatorumque detraxerat. usque adeo
autem ultima desperatio reipublicae apud residuos Romanos
fuit, ut senatores de relinquenda Italia sedibusque quaerendis
p. 257 consi|lium ineundum putarint. quod auctore Caecilio Metello
confirmatum fuisset, nisi Cornelius Scipio tribunus tunc mili-

AVCTORES § 3 Varro—fugit *Liuius 22, 49 § 14* (*cf. 50 § 3; 23, 11 § 9*) § 4 *Florus 2, 6 § 19* (*cf. Liuius 22, 51 et 26, 7 § 3*) § 5 *Eutrop. 3, 11* (*ad* interfectorum *cf. Valer. Max. 7, 2 ext. 16 et Periocha 23*) § 6 *Liuius 22, 53* (*cf. Periocha*)

EXPILATORES 7 Varro—10 contendisset *exscripsit Paulus 57 sq.* 15 senatores — p. 249, 3 ab inferis *expressit Paulus 63, 26 - 64 not. lin. 2*

1 XL·IIII·milia· *L* XLIIII (UII *pro* IIII *legi potest*) milia *R* quadraginta quattuor milia *D* || romanorum I| (I *linea deletum*) *L* || quanquam R^b 3 extrema (a *in* æ *al. m.*) *R* || internætionis (æ *in* e) *R* internicionis *D* || adducti (u *in* i) *R* 4 periiit (ii *ex* ui) *D* || eo] eo bello *R* || *haec* consul aemilius paulus *om. D* 5 aut] et R^1 || praeturii (r, *fort.* ae *quoque, in ras. m. 1*) *D* || XX *R* 6 trigenta *D* XXX *R* || CCC *R* 7 XL· milia *L* quadraginta milia *D* || *equitum *R* || quingenti] ∂ *R* 8 quinq; ginta (ua *supra* q; *scr. al. m.*) *R* || *equitibus *R* || uenusium] *LRD*𝔓 (uenesium 𝔅); Venusiam *corr. fsh* || fuigit *D* || ne[c] *R* 9 ultimū! (*corr. m. 1, ex* —us ?) *R* 10 post *om. L* 11 uictuae *D* || anolorum *D* 12 karth- *R* 13 *equitum *R* 14 reip̄· *L* 15 reliquenda R^a || sedibus R^a 16 putarent *D* 17 cornilius *D*

tum, idem qui post Africanus, destricto gladio deterruisset ac
potius pro patriae defensione in sua uerba iurare coegisset.
Romani ad spem uitae quasi ab inferis respirare ausi dicta- 7
torum Decimum Iunium creant: qui dilectu habito ab annis
decem et septem immaturae inordinataeque militiae quattuor
legiones undecumque contraxit. tunc etiam seruos spectati 8
roboris ac uoluntatis uel oblatos uel, si ita opus fuit, publico
pretio emptos sub titulo libertatis sacramento militiae adegit.
arma, quae deerant, templis detraxerunt, egenti aerario pri-
uatae opes refusae sunt. ita equester ordo, ita plebs trepida
oblita studiorum in commune consuluit. Iunius quoque dictator 9
antiquum Romanae miseriae factum recolens, pro supplemento
exercitus edicto uelut asylo patefacto homines quicumque sce-
leribus ac debitis obnoxii essent impunitate promissa militiae
mancipauit; quorum numerus ad sex milia uirorum fuit. Cam- 10
pania uero uel potius omnis Italia ad Hannibalem desperata
penitus Romani status reparatione defecit. post hoc L. Po- 11
stumius praetor aduersus Gallos pugnare missus cum exercitu
caesus est.

Deinde Sempronio Graccho Q. Fabio Maximo consulibus Clau- 12

AVCTORES § 7 et § 8 *Florus 2, 6 § 23—25; Liuius 22, 57; cf. Augustin. C. D. 3, 19* § 9 *Liuius 23, 14; cf. Augustin. l. c.* § 10 *Liuius 22, 61; 23, 1—10; 11 § 11* § 11 *Liuius 23, 24 § 6; cf. Periocha* § 12 *Liuius 23, 30 § 18; 31 § 15; 30 § 19; 23, 44—46 (cf. Per.)*

EXPILATORES 20 Deinde—p. 250, 3 superari *exscripsit Paulus 59*

1 post] *LD* postea *Rv* || districto *RDv* 4 decemum *D*; *immo* Marcum || dilecto *L* delectu *R* delecto *D* || ʰabito *R* 5 inmaturae *RD* || ·IIII· *R* 6 spectatio *D* 8 praetio *R*ᵃ || emtos *D* 9 aegenti *R* 10 Itę quaester (ter *in ras.*) *R* || plebi *L* 11 consiluit *R*¹ 12 factum] statum (sta *in ras.*; *s. s.* factū) *R* || colens *L* || suplemento *R* 14 esse *L* || inpunitate *RD* 15 campania* *R* 16 potius *om. L* 17 paenitus *sed* a *erasa R* || post] *sic* pꝰ *R* || lucius (lu *in ras. m. 1 D*) *LRD* || pꝯumus (pꝯ *in* post *mut. et* m *in* mi *corr. al. m.*) *R* 18 aduersum *D* || pignare *R*ᵃ 20 semphronio *R* simpronio *D* || gracco *R*ᵃ || quinto *RD* || faboo (*sed prior* o *expuncta m. 1*) *D* || conss̄· *L*

p. 258 dius 'Marcellus expraetore proconsule designatus Hannibalis
exercitum proelio fudit primusque post tantas reipublicae rui-
13 nas spem fecit Hannibalem posse superari. Scipiones autem in
Hispania Hasdrubalem Poenorum imperatorem ad Italiam exer-
citum conparantem grauissimo bello oppresserunt; nam XXXV
milia militum de exercitu eius uel caede uel captione minu-
14 erunt. Celtiberos milites, quam primam externam manum Ro-
mani in castris habere coeperunt, pretio sollicitatos ab hostium
15 societate in sua castra duxerunt. Sempronius Gracchus pro-
consule ab hospite suo Lucano quodam in insidias inductus
16 occisus est. Centenius Penula centurio decerni sibi ultro bellum
aduersum Hannibalem petiit: a quo cum octo milibus militum,
17 quos in aciem eduxerat, caesus est. post hunc Cn. Fuluius
praetor ab Hannibale uictus amisso exercitu uix euasit.
18 Pudet recordationis. quid enim dicam improbitatem magis
an miseriam Romanorum? immo uerius uel improbam miseriam
19 uel miseram improbitatem. quis credat eo tempore, quo ae-
rarium populi Romani egenam stipem priuata conlatione po-

AVCTORES § 13 *Liuius 23, 26—29 (cf. Per.) et Eutrop. 3, 11*
§ 14 *Liuius 24, 49 § 7 sq.* § 15 *Liuius 25, 16 (cf. Per.)*
§ 16 *Liuius 25, 19 (cf. Per.)* § 17 *Liuius 25, 21 (cf. Per.)*
§ 18—§ 21 ***Orosius in uniuersum duce usus Floro 2, 6 § 31 et 32, ad***
§ 20 ***autem Eutropio 3, 13 compilato***

EXPILATORES 11 Centenius—14 euasit *exscripsit Paulus 60*

1 metellus *L* || designatus] dies natus *R*[1] 2 post] pɜ *in* pɜ (ost) *al. m. mut. R* || reip̄· *L* || runas *R*[a] 3 pem *D* || annibalem *D* || pse *R sed s. s.* os (o *m. 1*, s *m. 2*) *R* 4 hispanias *L* || etaliam *D* 5 comparantem *R*[b]*D* || x̄x̄x̄ū· milia *L* xxx-v milia *R* treginta quinque milia *D* 6 capcionem inueni|runt *D* 7 c*ethiberos (*ante* t *s. s.* l *m. 1*) *R* celthiberus *D* 8 praetio *LR*[a] praecio *ut fere ubique D* 9 castra sua *v* || simpronius *D* 10 quodam *om. m. 1 sed s. u. add. m. 2 L* 11 centyrio *L* 12 petit *D* || VIII milibus (*er.* li *ut uid.*) *R* || militū! (˜ *m. 1; pone* ū *rasura*) *R* 13 in *om. R*[a] || aciae *R*[a] aci*e *R*[b] || gn̄· *L* gneus *RD* 15 inprobitatem *R* 16 an] ac *D* || uel improbam] *DR* (inpr- *R*) uelutiprobam *L* 17 inprobitatem *RD*[b] || ę*rarium *R* aerrarium *D* 18 p̄r· *L* || *egenam *R* || priuatam *D* || collatione *R*[b] conlaciones *D* || poscibat *R*[a]

scebat, miles in castris non nisi aut puer aut seruus aut sceleratus aut debitor et ne sic quidem numero idoneus erat, senatus in curia omnis paene nouicius uidebatur, postremo cum ita inminu|tis fractisque omnibus desperabatur, ut con- p. 259
silium de relinquenda Italia subiretur: — eo tempore, cum 20
unum domesticum, ut diximus, bellum ferri nullo modo posset, tria insuper transmarina bella fuisse suscepta? unum in Macedonia contra Philippum potentissimum Macedoniae regem, alterum in Hispania contra Hasdrubalem Hannibalis fratrem, tertium in Sardinia contra Sardos et alterum Hasdrubalem Carthaginiensium ducem; extra hoc quartum Hannibalis, quo in Italia premebantur. et tamen fortis in alterutrum desperatio 21
in meliora profecit, nam in his omnibus desperando pugnarunt, pugnando uicerunt. ex quo euidenter ostenditur non tempora tunc fuisse tranquilliora otiis, sed homines miseriis fortiores.

Anno ab Vrbe condita DXLIII Claudius Marcellus Syracusas 17
opulentissimam urbem Siciliae secunda oppugnatione uix cepit, quam cum iam pridem obsedisset, Archimedis Syracusani ciuis admirabili ingenio praediti machinis repulsus expugnare non potuit. decimo |anno post quam Hannibal in Italiam uenerat, 2
Cn. Fuluio P. Sulpicio consulibus Hannibal de Campania mouit p. 260

AVCTORES § 1 Claudius *sqq.* **Liuius 25, 23—31; 24, 33 et 34* § 2 decimo—consulibus Hannibal *Eutrop. 3, 14* § 2 de Campania *sqq.* et § 3 *Liuius 26, 7.9—10, a quo tamen illa* § 3 matronae *sqq. aliena sunt (cf. 26, 9 § 7), fortasse secundum Silium Ital. 12, 593 efficta (cf.* pro muris)

EXPILATORES 21 Hannibal — p. 252, 2 uia Latina *exscripsit Paulus 61, 33—62, 2*

2 nec *D* || si R^a 3 poenae *D* pene R^b || nouicius] *LRD* 4 fractis inminutisque *L solus* || imminutis *D* || desperabatur] *LD* desperaretur *R* || ut] in R^a 6 bellum ut diximus *v* 7 machedonia R^1 8 phlippum *D* || machedoniae LR^1 9 spania *D* 11 karth- *R* 12 premebatur (n *pone* a *s. s. m. ut uid. 1*) *L* praemebantur (a *prior er.*) *R* 16 urbe* (*er.* m ?) *R* || condita (a *ex* ā) *R* || D·mo·XL·mo·tertio *L* quingentisemo quadragen**simo tercio (*er.* te) *D* || siracusas *D* 17 caepit (a *in ras.*) *R* 18 siracusani *D* 19 mchinis (*sic*) *D* || repulsis *R* 20 hanibal R^a 21 gn̄· *L* gneo *RD* || publio *R* & *D* || sulpitio *R* || cons̄s· *L* consuls· *R*

exercitum et cum ingenti clade omnium per Sedicinum Sues-
sanumque agrum uia Latina profectus ad Anienem fluuium
tribus milibus ab Vrbe consedit incredibili totius ciuitatis
3 metu, cum senatu populoque diuersis curis trepido matronae
quoque amentes pauore per propugnacula currerent et con-
uehere in muros saxa primaeque pro muris pugnare gestirent.
4 ipse autem cum expeditis equitibus usque ad portam Collinam
infestus accessit, deinde omnes copias in aciem direxit. sed
et consules Fuluiusque proconsule non detrectauere pugnam.
5 at ubi expositae utrimque acies constiterunt, in conspectu
p. 261 Romae praemium uictoris fu|turae tantus se subito imber e
nubibus grandine mixtus effudit, ut turbata agmina uix armis
6 retentis in sua se castra colligerent. deinde cum serenitate
reddita in campum copiae atque in aciem redissent, rursum
uiolentior fusa tempestas maiore metu mortalium audaciam
7 cohercuit territosque exercitus refugere in tentoria coegit. tunc
conuersus in religionem Hannibal dixisse fertur, potiundae sibi
Romae modo uoluntatem non dari, modo potestatem.

8 Respondeant nunc mihi obtrectatores ueri Dei hoc loco:
Hannibalem a capessenda subruendaque Roma utrum Romana *a*bs-

AVCTORES § 4—§ 7 *Liuius 26, 10 § 3; 11 § 1—§ 4;* § 4 *cf. Eutrop. 3, 14* (accessit) § 8—§ 11 *Orosius, fort. abusus Floro 2, 6 § 45*

1 sedicinum] *L* sedecinum *R*𝔓 sidicinum *Dv* || suessanorumque *D* 3 trib. milib. *L* 6 muros] muris *LGO*, humeris *T* || pro] per *L* 7 autem (aut *m. 1 in ras.*) *D* || *equitibus *R* 8 dixerit *D* 9 detractauere R^1 10 utrumque *D* 11 uictores R^1 uictorus *D* || tanto *L* || se subito] subito se *R* || imber nubibus *L* nimbus con *coniunctum cum seq. D* 14 reidissent rursus *D* 15 maiorem metum *D* 16 cohercuit] *L* coercuit *RD* || territusque *LD* || exercitos R^1 17 religione L^1 religinem D^a || modo sibi romae *D* 18 non uoluntatem non *L* || dar*i (*er.* i) *D* 20 hannibalem] LR^1G^1KMN hannibali $R^2DG^2G^3v$ || a] ad *MCN* (*et deinde* capessendam -am -am *CN*) de *O om. T* || roma ⟨utrum roma⟩na *haec* utrum roma *add. m. 1 in mg. R* || abstinuit] *scripsi* obstitit *codices, v;* abstulit *coni. h*

ti*nu*it fortitudo an diuina miseratio? aut forsitan conseruati
isti dedignantur fateri, quod Hannibal et uictor extimuit et
cedens probauit ac — si istam diuinam tutelam per pluuiam 9
de caelo uenisse manifestum est, ipsam autem pluuiam oppor-
tunis et necessariis temporibus non nisi per Christum, qui est
uerus Deus, ministrari — etiam ab huiusmodi satis certo sciri
nec negari posse existimo: maxime nunc — quando ad docu- 10
mentum potentiae eius, cum siccitate turbante pluuiam poscere
adsidue contingit, et alternis uicibus nunc gentiles nunc Chri-
stiani rogant nec umquam etiam ipsis testibus factum est,
ut optati imbres superueniant nisi in die, quo rogari Christum
et Christianis rogare permittitur — procul dubio constat, ur- 11
bem Romam per hunc eundem uerum Deum, qui est Christus
Iesus, ordinantem secundum placitum ineffabilis iudicii sui, et
tunc ad futurae fidei credulitatem seruatam fuisse et nunc
pro parte sui incredula castigatam.

At 'uero in Hispania ambo Scipiones a fratre Hasdrubalis 12
interfecti sunt. in Campania Capua capta est a Q. Fuluio p. 262
proconsule; principes Campanorum ueneno mortem sibi con-
sciuerunt; senatum omnem Capuae etiam prohibente senatu
Romano Fuluius suppliciis necauit. interfectis in Hispania 13
Scipionibus cum, omnibus incusso pauore cunctantibus,

AVCTORES § 12 in Hispania—interfecti sunt *Eutrop. 3, 14* || in Campania *Liuius 26, 14—16* (*cf. Per.*) § 13 *Liuius 26, 18*

1 aut] an *edd. 1510 et 1542* || forsitam *D'* || conserua•tis•• (*er.* c, *in fine ut uid.* ti) *D* 2 annibal *R*ª 3 caedens *R*ª || *post* probauit *sententiae finis positus v, quod correxi* || ac] *L* ad *in* at *corr. R* at *in* ac *ut uid. corr. m. 1 D* at *v* || tutillam *D* 4 uenisse de caelo *D* || oportunis *RD* 5 et *om. u. extr. D* 6 huiusmodi] *cf. 6, 8 § 9* (*Grubitz*) 8 patientiae *L* 9 assidue (s *prior in ras. ex* d) *R* || nunc *ex* non *corr. R* || nunc] *sic* ñc *R* 11 obtati *R*ª || die• (*rasura m. 1*) *R* diae *D* || quo] qua *D* 13 christus iesus] xpiān· *L quod explicandum uidetur* christianus *uel* christianorum 15 fideli *L* 16 pro parte] propati *D* || credula *D* 17 spania *D* || ambos *R*ª || hasdrubalis] *LRD* hasdrubale *corr. Fabr. sh* 18 in *eras. D* || quinto *RD* 19 capuanorum (pu *in ras.*) *R* 21 suppliciis] sulpicius *R* || spania *D* 22 incusso] *Rv* incu|su *D* inconcusso *L*

Scipio se admodum adulescens ultro obtulisset et pudenda
14 penuria esset aerarii, Claudio Marcello et Valerio Laeuino
auctoribus qui tunc consules erant aurum argentumque signatum
ad quaestores palam omnes senatores in publicum contulerunt,
ita ut nihil praeter anulos singulos bullasque sibi ac filiis et
deinde per filias uxoresque suas singulas tantum auri uncias
p. 263 et argenti non amplius quam singulas libras relinquerent.
18 |Scipio annos natus uiginti et quattuor imperium in Hispaniam proconsulare sortitus, ultionem praecipue patris et
patrui animo intendens, Pyrenaeum transgressus primo impetu
Carthaginem Nouam cepit, ubi stipendia maxima, praesidia
ualida, copiae auri argentique magnae Poenorum habebantur;
ibi etiam Magonem fratrem Hannibalis captum cum ceteris
2 Romam misit. Laeuinus consul ex Macedonia rediens Agrigentum urbem Siciliae expugnauit ibique Hannonem Afrorum
ducem cepit, quadraginta ciuitates in deditionem accepit,
3 uiginti et sex expugnauit. Hannibal in Italia Cn. Fuluium
p. 264 proconsulem, XI prae|terea tribunos et XVII milia militum

AVCTORES § 14 *Liuius 26, 35 et 36* (*cf. Augustin. C. D. 3, 19 extr.*) cap. 18 § 1 *Eutrop. 3, 15; Liuius 26, 18; Florus 2, 6 § 37* § 2 *Eutrop. 3, 14* (*cf. Liuius 26, 27 sq. 40*) § 3 *Eutrop. 3, 14; Liuius 27, 1 § 12 sq.*

EXPILATORES 17 Cn. Fuluium—p. 255, 4 conpulit *exscripsit uerbis* apud Nolam *ex Eutropio insertis Paulus 60*

1 *admodum *R* || aduliscens *D* || punendȧ *L* 2 paenuria *R* || leuino *LRD* 3 argentumque signatum] argentum *D* 4 **ad (*1 uel 2 litt. eras.*) *R* || questores *R* || palam omnes senatores *om. L* || sanatoris *D* 5 bullasque] fullasque *L* 7 non *om. D* 8 scipio] scipio africanus *R* || anno *D* || uiginti et quattuor] *D* XX·et quattuor *L* XXIIII· *R* || spania *D* 9 praecipue (e *fin. ex* ę) *R* 10 pyreneum *LR* pireneum *D* || impe**tu (*er.* pe*?*) *R* 11 karth- *R* || caepit (a *in ras.*) *R* || magna *D* || praesidiaque *R*[b] 13 mogonem *R*[1] || cęteris *R*[a] 14 *misit (*er.* a) *D* || leuinus *LD* leuinius *R* || ex *om. D* || machedonia *LR*[1] || agrigemtum *D* 15 *ibique (i *pr. radendo ex* si *ut uid.*) *D* 16 caepit (a *in ras.*) *R* || XL *R* 17 XXVI *R* || italiam (*sed* m *er.*) *R* etalia *D* || gn̄· *L* gneum *RD* 18 XI· *L* undecim *RD* || et *om. fsh* || XVII *in ras., m. 1? R* decem et septem *LD*

interfecit. Marcellus consul cum Hannibale triduum continuum 4
dimicauit. primo die pari pugna discessum est, sequenti uictus
consul, tertio uictor VIII milia hostium interfecit, ipsum Han-
nibalem cum reliquis fugere in castra conpulit. Fabius Maximus 5
consul Tarentum, quae a Romanis desciuerat, iterum expu-
gnauit et cepit ibique ingentes copias Hannibalis cum ipso
duce ejus Carthalone deleuit, XXX milia hominum captiuorum
uendidit, pretia in fiscum rettulit.

Sequenti anno in Italia Claudius Marcellus consul ab Han- 6
nibale cum exercitu occisus est. Scipio in Hispania Poenorum 7
ducem Hasdrubalem uicit et castris exuit; praeterea LXXX
ciuitates aut deditione aut bello in potestatem redegit; Afris
sub corona uenditis, sine pretio dimisit Hispanos. Hannibal 8
utrumque consulem Marcellum et Crispinum insidiis circum-
uentos interfecit.

Claudio Nerone et M. Liuio Salinatore consulibus cum 9
Hasdrubal Hannibalis frater ab Hispaniis per Gallias ad Ita-
liam ueniret iussusque a Carthaginiensibus, ut fratri cum
copiis iungeretur, magna secum auxilia Hispanorum Gallorum-

AVCTORES § 4 *Liuius 27, 12—14* § 5 *Eutrop. 3, 16 (cf. Liuius 27, 16 § 7)* § 6 *Eutrop. 3, 16 (oscitanter infra § 8 de eadem re iterum ex alio auctore rettulit)* § 7 Scipio—exuit *Eutrop. 3, 15; Liuius 27, 18 et 19* || praeterea—redegit *Eutr. 3, 16* || Afris—Hispanos *Liuius 27, 19 § 2* § 8 *Liuius 27, 27 et 33 § 6.10 (cf. ad* § 6) § 9 Claudio—consulibus *ex fastis suis (cf. Liuius 27, 36 § 10)* || cum Hasdrubal—§ 10 *Liuius 27, 5 § 12; 36.38.39.49.51 § 4; 48 § 10*

EXPILATORES 11 praeterea—13 Hispanos *exscripsit Paulus 64*

1 hannibal *L* 3 octo *LD* || ostium *L* || ipsum] *LRD*𝔓 ipsumque *v* 4 compulit R^2 5 disciuerat *R* 6 copias ****** (*circiter sex litterae erasae, quarum prima* h *uel* b *fuit*) *D* 7 karthalone *R* || triginta *LD* 8 praetia LR^a || re*tulit R^b 9 ab *om.* R^1 10 exercitu suo R^2 || spania *D* || ponorum R^1 11 octoginta *LD* (LXX *Eutrop.*) 12 deditioni* (*ex* -ne ?) R^2 || redigit *D*𝔓 || afres R^a 13 praetio *L* praecio *D* || spanus *D* 14 in insidiis R^b 15 interfecit] occidit *L solus* 16 m̄· (*i. e.* marco) *L* marco *RD* || lybio *R* || cons̄s· *L* 17 *hasdrubal (*er.* u̇) *D* || hispanis LR^1D || &aliam *D* 18 iussusque a] iussus qua *D* || karth- *R*

que deduceret, cum maturato aduentu descendisse iam ex
Alpibus consulibus proditus fuisset, ab exercitu Romano igno-
p. 265 rante Hannibale prae'uentus cum omni exercitu suo interfectus
10 est. diu quidem incertus belli euentus fuit elephantis maxime
Romanam infestantibus aciem: qui a militibus Romanis, quos
11 a uolitando uelites uocant — quod genus militiae paulo ante
repertum fuerat, ut lecti agilitate iuuenes cum armis suis post
terga equitum sederent et mox, cum ad hostem uentum esset,
equis desilirent et continuo pedites ipsi, ex alia parte equitibus
per quos aduecti fuerant dimicantibus, hostem proturbarent —
12 ab his ergo uelitibus elephanti retroacti cum regi iam a suis
non possent, fabrili scalpro inter aures adacto necabantur. id
genus occidendae cum opus esset beluae idem dux Hasdrubal
13 primus inuenerat. fuit hoc proelio Poenis Metaurum flumen,
ubi Hasdrubal est uictus, quasi Trasumennus lacus et Cesena
14 Piceni ciuitas ut uicus ille Cannensis; nam L et VIII milia
de exercitu Hasdrubalis ibi occisa sunt, capta sunt $\overline{\text{V}}$ CCCC;

AVCTORES § 11 *Liuius 26, 4* § 12 *Liuius 27, 49* § 13 Metaurum flumen *Liuius 27, 47 § 9* || Trasumennus lacus *fort. adhibitus Silius It. 15, 815* || Cesena Piceni ciuitas *Eutrop. 3, 18 qui tamen Senam uocat* (*cf. Liuius 27, 46 § 4*) || Cannensis *Liuius 27, 49 § 5* § 14 *Liuius 27, 49 § 6 et 7*

EXPILATORES 6 a uolitando—uocant, genus militiae, 7 lecti—12 necabantur *compilauit Isidorus Orig. 9, 3, 43* 16 LVIII — p. 257, 2 reuocata sunt *compilauit Paulus 65 not. lin. 11—66, 13*

1 cum] *RDv* et cum *L solus* 3 exertu *D* 4 maximę (ę *in* e) *R* 5 occisi sunt *ante* quos *male add. RTO Port.*, *v* 7 lecti agilitate (i agi *in ras. m. 1*) *D* || posterga *R*[1] 8 ęquitum *R* 9 aequis *R*[a] || deselirent *R*[a] || contino *D* || partę *R*[a] || *equitibus *R* 10 proturbarent] *LRDAGH* perturbarent *ℨv; cf.* turbatis [*Frontin.*] *Strat. 4, 7, 29* 13 belua⟨e id⟩em *L* (e id *euanuerunt*) 14 proelio] *LA* proelium *RDGNO* || poenis] p*enes (o *er.*) *R* || Metaurus *v* 15 uictus est *LR*[b]*D* uinctus est *R*[a] || thrasumennus *L* transumennus *RD* || cesena] *LR* caesena *D;* Sena *corr. fsh* 16 ciuitas ut] ciuitucs|a *D* || ut] et *L* || canensis *LRD* || L·et octo milia *R* quinquaginta et octo milia *LD* 17 ūoccc· *L* v milia occc *R* quinque milia quadringenti *D*

IIII autem ciuium Romanorum inter eos reperta atque reuo-
cata sunt: quod uictoribus consulibus solacio fuit. nam ¹et ab p. 236
exercitu eorum VIII ceciderunt. Hannibali caput fratris sui 15
Hasdrubalis ante castra projectum est. quo uiso et simul
clade Poenorum cognita, anno tertio decimo quam in Italiam
uenerat refugit in Bruttios. post haec anno continuo inter 16
Hannibalem et Romanos quies a tumultu bellorum interces-
sisse uisa est, quia inquietudo morborum in castris erat et
grauissima pestilentia utrique exercitus agebantur. interea 17
Scipio uniuersa Hispania a Pyrenaeo usque ad Oceanum in
prouinciam redacta Romam uenit, consul cum Licinio Crasso
creatus in Africam transiit, Hannonem Hamilcaris filium, du-
cem Poenorum, interfecit, exercitum eius partim caede partim
captiuitate disperdidit: nam undecim milia Poenorum eo
proelio occidit. Sempronius consul cum Hannibale congressus 18
et uictus Romam refugit. Scipio in Africa adgressus hiberna
Poenorum atque alia Numidarum, quae utraque haud procul
ab Vtica erant, nocte concubia fecit incendi. Poeni trepidi 19
cum casu accidisse ignem putarent, inermes ad extinguendum

AVCTORES § 15 *Liuius 27, 51 § 11—§ 13, sed illis* caput fratris.. ante castra—uiso *ex Floro sumpta sunt, ill* anno XIII *Liuio 27, 39 § 7 et § 9* § 16 *Liuius 28, 46 extr.* § 17 *Liuius 28, (30—37) 38, 24—27.34; in illis tamen* XI milia..occidit *male Eutropium 3, 20 secutus est.* § 18 Sempronius—Romam (*!*) refugit *Liuius 29, 36* || Scipio—§ 19 *Liuius 30, 3—6* (*cf. Periocha*)

EXPILATORES 3 Hannibali—6 Bruttios *exscripsit Paulus 66*

1 IIII· milia autem *L* IIII· milia autem *R* quatuor milia autem *D*; autem *om. v* || re*p (*er.* m ?) *R* 2 solatio *R* 3 IIII·mil· *L* VIII·milia *R* octo milia *D* || caeciderunt *L* || sui* (*er.* s ?) *R* 5 tertio decimo] *LRD* (tercio *D*) decimo tertio *v* 9 utrique] *DAGKMTON* utriusque *LH* uterque (utq: *R*) *Rv* || agebatur *R post ras., fs* angebantur *H* angebatur *edd. 1542 h* 10 pyreneo *LRD* || ad *om. R* || ocianum *D* || in *om. L* 11 redactam *L* 12 hamilcharis *LR*[a] hamylcharis *R*[b] amilcaris *D* 13 caede] cedit *D* 15 progressus *L* 16 aggressus *R*[2] || hyberna *R* 17 talia *R*[b] italia *R*[2] || numidiarum *L* || aut *R*[1] || rocul *D* 18 *ad* concubia *in mg. l* excubia *R* || intendi *L*[1] 19 putarint *L*

concurrerunt: quare facile ab armatis oppressi sunt. in utris-
p. 267 que castris quadraginta milia hominum igni ferroque con-
sumpta sunt, capta quinque milia, duces ipsi miserabiliter
20 ambusti aegre effugerunt. Hasdrubal imperator Carthaginem
profugus uenit; itaque Syphax et Hasdrubal mox plurimum
reparauere exercitum atque iterum cum Scipione congressi
21 sunt, uictique fugerunt. Syphacem fugientem Laelius et Masi-
nissa ceperunt, cetera multitudo Cirtam confugit, quam Masi-
nissa oppugnatam in deditionem recepit, Syphacem ad Scipi-
onem catenis uinctum deduxit; quem Scipio cum ingentibus
spoliis plurimisque captiuis perducendum Laelio tradidit.

19 Hannibal redire in Africam iussus, ut fessis Carthaginiensibus subueniret, flens reliquit Italiam omnibus Italici generis militibus qui sequi nollent interfectis. cui ad Africanum litus propinquanti iussus quidam e nauticis ascendere in arborem nauis atque inde speculari, quam regionem teneret, se-

AVCTORES § 20 *Liuius 30, 7 et 8* § 21 *Liuius 30, 9.12. 13.16 exceptis* cum ingentibus spoliis *ex Eutropio 3, 20 petitis* cap. 19 § 1 *Liuius 30, 19.20.25 extr.*

EXPILATORES 13 *hinc* quam flens dicitur reliquisse *Eutropianis inseruit Paulus 68, 8*

1 concorerunt *D* || utriusque *R* 2 cccc *sic R* 3 v *R* || ipse *R*ᵃ 4 effugerunt] *RD Liuius, v* aufugerunt *L solus* || karth- *R* 5 profectus *L item KM* || syfax *R* sifax *D* 6 scepione *D* 7 confugerunt *L* || syfacem *LR* sifacem *D* || fugi*entem (i *m. 1 in ras., ex* u? *punctum certum est*) *D* || lelius *R* || masinissa] *R*ᵇ*D* massinissa *LR*ᵃ 8 cęperunt *R*ᵃ || masinissa] *RD* massinissa *L* 9 syfacem *LR* sifacem *D* 10 uinctum catenis *R* 11 plurisque *R*ᵃ || perducendum] *LRDA* rome (*sic*) transmiserit *in epitoma sua D* perducendum romam ς (*GHN*) Romam perd. *v*; 'Scipio C. Laelio cum Syphace aliisque captiuis Romam misso' *Liuius 30, 16 § 1*, 'Syphax cum nobilissimis Numidis et infinitis spoliis Romam a Scipione mittitur' *Eutropius 3, 20; cf. Grubitz* 12 affricam *R*ᵃ*D* || karth- *R* 13 reliquid *R*ᵃ 14 qui ***** |sequi (*pag. extr.* sequi *eras.*) *L* || nolle *L* || affriganum *D* 15 propinquante *R*ᵃ || nautis *D* || ascendere] *codices; fort.* escendere *scripsit ut Liuius 30, 25 § 11, cf. infra ad 6, 15 § 34* 16 adque *LD* || reginem *D* || tenerent *Liuius* || sepulchum *D*

pulchrum dirutum se prospexisse re|spondit; abominatus dictum p. 268
Hannibal deflexo cursu ad Leptim oppidum copias exposuit. qui continuo refecta multitudine Carthaginem uenit, deinde 2
conloquium Scipionis petiit. ubi cum se diu attoniti admiratione mutua duo clarissimi duces suspexissent, infecto pacis negotio proelium consertum est: quod diu magnis ducum 3
artibus dispositum, magnis copiarum molibus gestum, magnis militum uiribus consummatum Romanis uictoriam contulit. octoginta ibi elephanti uel capti uel occisi sunt, Carthaginiensium interfecta sunt xx milia quingenti Hannibal omnia et ante proelium et in proelio expertus, cum paucis, hoc est uix quattuor equitibus, inter tumultum elapsus Hadrumetum confugit. postea Carthaginem post sex et triginta annos, quam 4
inde paruus cum patre exierat, uenit consultantique senatui nullam esse residuam spem nisi in petenda pace persuasit.

C. Cornelio Lentulo P. Aelio Paeto consulibus Carthagini- 5
ensibus pax per Scipionem uoluntate senatus populique concessa est. naues tamen plus quam quingentae in altum productae in conspectu ciuitatis incensae sunt. Scipio, iam tum 6
cognomento Africanus, triumphans Vrbem ingressus est; quem

AVCTORES § 2 —suspexissent *Liuius 30, 29.30.32 § 4* || § 2 infecto—§ 4 *Liuius 30, 31 extr. 32—35;* § 3 LXXX elephanti *sqq.*] *immo* LXXX *elephantos in acie habuit* (*Liu. 30, 33 § 4*), *quorum* XI *capti sunt* (*l. c. 35 § 3*); *illa* § 3 uix quattuor equitibus *ex Eutropio 3, 23 sunt sumpta* § 5 *Liuius 30, 40 et 43* (*44 extr.*) § 6 *Liuius 30, 45, cf. 43 § 11, at illa* qui postea comicus..Carthaginiensium *perperam addidit Orosius P. Terentio comico cum Q. Terentio Culleone senatore confuso*

1 dictu̅ *D* 2 deflexu *L* 3 referta *L* || karth- *R* 4 colloquium *R*[b] || petit *D* 8 romanis uictoriam *om. D* || tulit *D* 9 LXXX *R* octingenta *D* || karth- *R* 10 X̅X̅· milia quingenti *L* xx milia ∂ *R* uigenti milia quingenti *D* || omnia et] et omnia *R* 12 *equitibus *R* || fugit elapsus *D* || adrumetum *R* || confugit] con- *D* 13 karth- *R* || xxx *R* 14 consultanti ****** que (*4—6 litterarum rasura m. 1*) *R* 16 g̅· *L* gaio *RD*; Cn. *corr. Fabr. sh* || cornilio *D* || publio *R* pubrio (· *m. 1*) *D* || caelio *R* elio *D* || paeto] *L*[1] poeto *L*[2]*RD* || co̅n̅s̅s̅· *L* consul *R* consolibus *D* || karth- *R* 17 populiquae *R*[a] 19 tum] *L* tunc *RDv*

p. 269 Terentius, qui postea comicus, ex nobilibus Carthaginiensium captiuis pilleatus — quod insigne indultae sibi libertatis fuit — triumphantem post currum secutus est.

20 Anno ab Vrbe condita DXLVI bellum Punicum secundum finitum est, quod gestum est annis decem et septem. cui Macedonicum continuo successit, quod Quintius Flamininus p. 270 consul sortitus post multa et grauissima proelia, quibus
2 Macedones uicti sunt, pacem Philippo dedit. deinde cum Lacedaemoniis pugnauit, uicto Nauide duce ipsorum nobilissimos obsides Demetrium Philippi filium et Armenen Nauidis filium
3 ante currum duxit. Romani captiui, qui sub Hannibale per Graeciam uenditi fuerant, uniuersi recepti, capitibus rasis ob
4 detersam seruitutem currum triumphantis secuti sunt. eodem tempore Insubres Boi atque Cenomanni contractis in unum uiribus Hamilcare Poeno duce, qui in Italia remanserat, Cremonam Placentiamque uastantes, difficillimo bello a L. Fuluio
5 praetore superati sunt. postea Flamininus proconsule Philippum

AVCTORES § 1 Anno — DXLVI *cf. ad 14 § 1 et 23 § 1* || bellum — § 2 *Liuius 30, 44 § 2* (*32, 8*) *et Eutrop. 4, 1 et 2* § 3 *Liuius 34, 50 et 52* § 4 *Liuius 31, 10 et 21* § 5 et § 6 *Liuius 32, 28* (proconsule); *33, 4. *7 sqq. 10* (*ex quo* Polybius, Valerius, Claudius *laudati sunt*)

EXPILATORES 11 Romani — 17 superati sunt *quibusdam aliunde insertis exscripsit Paulus 71*

1 terrentius *R* || nobilibus (bil *ex* lib *ut uid., m. 1*) *D* || karth- *R* 2 pilleatus] *LR om. D* || indultae sibi lib. insigne *v* || indultae] inultae *D*ᵃ multae *D*ᵇ 3 pos *D* 4 D·mo·XL mo·sexto· *L* quingentisemo quadragensemo sexto *D* ·CCCC·VI· (*sic*) *R* 5 decem et septem] *LD* X et VII *R* 6 machedonicum *R*¹ || quintius] *LR* quintus *D* || flamininus] *LD* (n *posterior del. m. ut uid. 1 L*) flamminius *R* 8 machedones *R*¹ || lace‧dęmoniis (ce *ex* che *m. 2*) *R* lacaedaemoniis *D* 9 nauide] *LRD* Nabide *corr. v* 10 demetrii *D* || armenen] *RG* armen *LDA* || nauidis] *LRD* Nabidis *corr. v* 11 ante] triumphans ante *interpolauit G* 12 grecIam *RD* || captibus *D* 13 deterram *D* 14 boi] *RD* bos *L* boii 𝔓*v* || adque *R*ᵃ*D* || cenomanni] *LR*ᵇ*D*𝔓 cenomani *R*ᵃ || unum (n *ex* m) *D* 15 hamilchare *R* amilcare *D* || italia‧ (*er.* m) *R* || cremoniam *D* 16 placenciumque *D* || lucio *D* lutio *R* || fuluio] *LRD*𝔓; Furio *corr. fsh* 17 praetarae *D* || flamminius *R* || proconsulae *D*

regem et cum eo Thracas Macedonas Illyrios multasque prae-
terea gentes, quae in auxilium ei uenerant, bello subegit. uicti 6
Macedones castra amiserunt, VIII milia hostium eo die caesa,
V milia capta Polybius scribit; Valerius dicit XL milia tru-
cidata; Claudius uero XXXII milia interfecta commemorat.
Sed haec uarietas scriptorum utique fallacia est; fallaciae 7
autem causa profecto adulatio est, dum uictoris laudes accumu-
lare uirtutemque patriae extollere uel praesentibus uel posteris
student: alioquin, si inquisitus non fuisset numerus, nec qua-
liscumque fuisset expressus. quodsi gloriosum est duci et 8
patriae plurimos hostium peremisse, quanto magis laetum pa-
triae et duci beatum potest uideri suorum uel nullos uel pau-
cissimos perdidisse. ita lucidissime patet, quia simili impu- 9
dentia mentiendi, qua occisorum hostium numero adiicitur, p. 271
sociorum quoque amissorum damna minuuntur uel etiam
omnino reticentur.
Igitur Sempronius Tuditanus in Hispania citeriore bello 10
oppressus cum omni exercitu Romano interfectus est;
consul Marcellus in Etruria a Bois oppressus magnam partem 11
exercitus perdidit; cui postea Furius alter consul auxilio accessit:

AVCTORES § 10 *Liuius 33, 25 (cf. Periocha) excepto* omni, *quod Orosius more suo addidit* § 11 *Liuius 33, 36 et 37*

EXPILATORES 19 consul—p. 262, 2 deleuerunt *exscripsit Paulus 71*

1 trhacas *R* || macedonas] *L*R^2 machedonas R^1 macedones *Dv* || yllyrios *R* illirios *D* 2 ei] eius *D* || bello. (*er.* s ?) *R* 3 machedones R^1 || miserunt *D* || ūIII·mīl· *L* octo milia *D* || ostium *R* 4 ū· milia *L* quinque milia *D* || X̄L· milia *L* quadraginta milia *D* 5 XXXII (u *simillim. litterae* u) milia *R* XXX·duo mil· *L* tregenta duo milia *D* 6 scribtorum *L* || falacia D^a fallatia R^a 7 adcumulare R^a*D* 9 si *om.* *D* || qualiscumque (s *s. s., m. fort. 1*) *L* 10 quodsit *L* 12 uel nullos uel] nullospuel *sed* p *deleta* *L* 13 quia] *LRD* quod *v* || inpudentia *RD* 14 *haec* hostium numero adicitur sociorum *om.* *L* || numerus R^2*D* 15 sotiorum R^1 || dampna R^1 || *haec* uel etiam omnino reticentur *add. in mg. m. ut uid. 1 R* 16 omnino *ex* omnium *corr.* *L* 17 semproneus *D* || spania D^1 ispania D^2 || ceteriore *L*D^1 19 a bois] *R*D^1K^2 a boiis *G*𝔓*v* a boizis *ut uid.* D^2 ab ipso *L* (*item A*K^1M^b) 20 potea *D*

atque ita uniuersam Boiorum gentem igni ferroque uastantes propemodum usque ad nihilum deleuerunt.

12 L. Valerio Flacco M. Porcio Catone consulibus Antiochus rex Syriae bellum contra populum Romanum struens in Europam transiit ex Asia.
13 tunc etiam Hannibal propter excitandi belli rumores, qui de eo apud Romanos serebantur, exhiberi Romam a senatu iussus, clam ex Africa profectus ad Antiochum migrauit: quem cum apud Ephesum inuenisset cunctantem, mox in bellum inpulit.
14 tunc etiam lex, quae ab Oppio tribuno plebi lata fuerat, ne qua mulier plus quam semunciam auri haberet neue uersicolori uestimento nec uehiculo per Vrbem uteretur, post uiginti annos abrogata est.

15 P. Scipione Africano iterum T. Sempronio Longo consulibus, apud Mediolanium decem milia Gallorum caesa, sequenti autem proelio undecim milia Gallorum, Romanorum uero quinque
16 milia occisa sunt. Pu|blius Digitius praetor in Hispania cite-
p. 272

AVCTORES § 12 *Liuius 33, (42—)44* § 13 *Liuius 33, 47 et 49* § 14 *Liuius 34, 1 et 8* § 15 *Liuius 34, 43.46.47* § 16 P. (*immo* Sextus) Digitius—exercitum *Liuius 35, 1*

EXPILATORES 13 P. Scipione—16 occisa sunt *exscripsit Paulus 73*

1 adque *R^aD* || boziorum *D^1* boiziorum *D^2* 3 lucio *D* lutio *R* || marco *D* || portio *R* || conss· *L* consuls *R* || anthiocus *L* anthyocus *R* 4 siriae *D* || pr· *L* || instruens *D* 5 transiuit *RD* 6 ferebantur *D^2Z, s et in uno ex meis exempl. ed. 1738 h* 7 affrica *D* frica *R^a* || anthiocum *L* anthiochum *R* 10 oppio] *$R^b$$T^1$* oppido *$R^a$GKMOE* appio *LD$T^2$* oppo *H* || plebi] *LR* plebis *D* 11 semunciā (~ *m. 2 ut uid. D*) *DA* semuncia *L* semiunciam *Rv* || neue uersi|colori *D^1v* neuersicolori (-ris *L^a*) *L^bA* ne diuersi coloris *R^a* neue diuersi coloris *$R^b$$D^2$* || uestimenti (· *m. 2 ut uid.*) *D* || nec] ne *D^1* 12 hiculo *R^1* || xx *R* 13 publio *RD* || t̃· *L* tito *RD𝔅; item Liuii codices (B utrobique, Mog. certe semel) et Cassiodorius;* ti *𝔄fsh* || semproneo *D^1* || long*o (*er.* i) *R* || conss· *L* consul *R* 14 apud* (*er.* m?) *R* || mediolanium] *L𝔓* mediolanum *RD* || x *R* || *uerba* gallorum caesa s. a. p. u. milia *om. D* 15 xi milia *R* || ū· milia *L* v milia *R* 16 publius] p̄ *L* || digius *D* || spania *D^1* ispania *D^2* || ceteriore *L*

riore paene omnem amisit exercitum. M. Fuluius praetor
Celtiberos cum proximis gentibus uicit regemque eorum cepit.
Minucius a Liguribus in extremum periculi adductus et insi- 17
diis hostium circumuentus uix Numidarum equitum industria
liberatus est. Scipio Africanus inter ceteros legatos ad An- 18
tiochum missus, etiam cum Hannibale conloquium familiare
habuit. sed infecto pacis negotio ab Antiocho discessit. in 19
utraque Hispania per Flaminium Fuluiumque praetores bella
multum horrida cruentaque utrisque populis gesta sunt.

P. Cornelio Scipione M. Acilio Glabrione consulibus Anti- 20
ochus quamuis Thermopylas occupasset, quarum munimine tu-
tior propter dubios belli euentus fieret, tamen commisso bello
a consule Glabrione superatus uix cum paucis fugit e proelio
Ephesumque peruenit. is habuisse fertur armatorum LX milia, 21
ex quibus XL milia caesa, capta plus quam V milia fuisse
referuntur. alter consul Scipio cum Boiorum gente conflixit,
in quo proelio XX milia hostium interfecit.

AVCTORES § 16 M. Fuluius *sqq. Liuius 34, 54 § 2; 35, 7 § 8* § 17 *Liuius 35, 3 et 11* § 18 *Liuius 35, 13 § 6; 14.17 § 2* § 19 *Liuius 34, 54; 35, 22 § 5—§ 8* § 20 et § 21 *usque ad* referuntur *Liuius 36, 1.14—19.21* § 21 alter consul *sqq. Liuius 36, 38*

EXPILATORES 3 Minucius — 5 liberatus est *exscripsit Paulus 73*

1 pene *R*[b] poenae *D* || marcus *R* 2 caeltiberos *R*[a] cheltiberus *D*[1] || uincit *R*[a] || caepit (a *in ras.*) *R* 3 ligoribus *D*[1] || adductus] adductus est *D* 4 numidarum (nu *in ras.*) *R* numidiarum *D* || *equitum *R* 5 est *om.* *L* || affricanus *D* || legatus *L* || anthiocum *L* anthiochum *R* 6 colloquium *R*[b] 7 interfecto *L* || anthioco *L* anthiocho *R* 8 flaminium] *LD* flamminum (n *in* ni *corr.*) *R;* Flamininum *h* || fuluiumque (ul *corr. ex* lu) *R* 9 multam—| (: *1 fort. m., .. et — 2*) *D* || utriusque *D* 10 publio *RD* || cornilius|cipione *D*[1] cornilios—|cipione *D*[2] || m̄· (*i. e.* marco) *L* marco *RD; item Liuii codices et Cassiodorius;* M' *h* || conss· *L* consul *R* || antiochus] *LD* anthiocus (c *in* ch *corr.*) *R* 11 thermopilas *D* || munimine] *R*[b]*D* munimen *L* munime *R*[a] 12 fierit *R*[a] 13 e *al. m. in ras.* *R* 14 L̄X̄· milia *L* sexsaginta milia *D* 15 *uerba* ex quibus — quinque milia *om.* *D* || X̄L̄· mil· *L* || ū· milia *L* 17 X̄X̄· milia *L* uiginti milia *D*

22 Sequenti anno Scipio Africanus, habens in auxilio Eumenem
Attali filium, aduersus Hannibalem, qui tunc Antiochi classi
p. 272 praeerat, bellum nauale gessit; Antiochus ui'cto Hannibale
atque in fugam acto simulque omni exercitu amisso pacem
rogauit filiumque Africani, quem utrum explorantem an in
23 proelio cepisset incertum est, ultro remisit. in Hispania ul-
teriore L. Aemilius proconsule a Lusitanis cum uniuerso exer-
24 citu caesus interiit. L. Baebius in Hispaniam proficiscens, a
Liguribus circumuentus cum uniuerso exercitu occisus est;
unde adeo ne nuntium quidem superfuisse constat, ut inter-
25 necionem ipsam Romae Massilienses nuntiare curauerint. Ful-
uius consul de Graecia in Gallograeciam, quae nunc est Galatia,
transuectus, ad Olympum montem peruenit, ad quem uniuersi
Gallograeci cum coniugibus et liberis confugerant, ibique acer-
bissimum bellum gessit; namque de superioribus locis sagittis
glandibus saxis ceterisque telis Romani grauiter contriti, tan-
dem usque ad congressum hostium perruperunt: quadraginta

AVCTORES § 22 *Liuius* (*36 extr. et 37, 1 ?*) *37, 23.24.39—45. 34—37* (*!*) § 23 *Liuius 37, 46* (uniuerso *et* interiit *male Orosius*) § 24 *Liuius 37, 57* (*male* uniuerso *Orosius*) § 25 *Liuius 38, 12 sqq. 18.20—23; ubi haec* Fuluius (*immo* Manlius) consul de Graecia *et* sagittis glandibus..ceterisque telis (*Galli* 'saxis nec modicis utebantur', *at* 'sagittis glande iaculis' *Galli a Romanis configebantur: Liuius 38, 21 § 6 et 7*) *oscitanter excerpta sunt; illa* quae nunc est Galatia *Orosius addidit* (*cf. Rufus Breuiar. 11 et Hieronymus In ep. ad Gal. 2, ed. Vall. 7, 425*)

EXPILATORES 8 L. Baebius—11 curauerint *exscripsit Paulus 74*

1 afriganus *D*¹ ‖ eumenent (t *del. m. 2*) *D* eumenen *R* 2 anthiochi *R* 3 anthiochus *R* 5 affrigani (g *in* c *2*) *D* ‖ án (*apex ut saepius in eiusmodi particulis*) *R* 6 caepisset (a *in ras.*) *R* 7 lucius *RD* ‖ emilius *R* aemelius *D* ‖ proconsule a] proconsulae *D*¹ proconsul a *D*² 8 caesus** (*eras.* us) *L* ‖ lucius *RD* ‖ bebius *RD* 10 internitionem *R* 11 roma *D* ‖ massiliensis *L* massiciliensis (missicilienses *2*) *D*¹ ‖ nuntiare curauerint] *RPD* (-ciare *D*) nuntiauerint *L* 12 grecia *R* graeca (-cia *2*) *D* ‖ gallogreciam *RD* ‖ gallacia (*prior* l *del. a m. 2*) *D* 13 uniuersi (i *altera in ras. m. ut uid. 2; fuit* o *aut* u) *L* 14 gallogreci *RD* ‖ aceruissimum *LR*¹ 15 namque] nam *R* 16 glandibus] *AG* grandibus (r *in ras. m. 2; fuisse* l *uid.*) *L* grandibus *RDv* grandibusque *H* 16 contri**|ti (*in fine u.* ti *eras.*) *L* adtriti *D* 17 XL *R*

milia Gallograecorum eo proelio interfecta referuntur. Marcius 26
consul aduersus Ligures profectus superatusque IIII milia militum amisit et, nisi uictus celeriter refugisset in castra, eandem internecionis cladem, quam Baebius dudum ab isdem hostibus acceperat, pertulisset.

M. Claudio Marcello Q. Fabio Labeone consulibus Philippus 27
rex, qui legatos populi Romani interfecerat, propter Demetrii p. 274
filii sui, quem legatum miserat, uerecundissimas preces ueniam
meruit, eundemque continuo uelut Romanis amicum suique 28
proditorem, fratre quoque ipsius ad parricidium patris ministro, nihil de utroque miserum mali suspicantem ueneno necauit.
eodem anno Scipio Africanus ab ingrata sibi Vrbe diu exulans 29
apud Amiternum oppidum morbo periit. isdem etiam diebus Hannibal apud Prusiam Bithyniae regem, cum a Romanis reposceretur, ueneno se necauit, Philopoemenes, dux Achiuorum

AVCTORES § 26 *Liuius 39, 20, sed ultima* et nisi — pertulisset *perperam ab Orosio addita sunt* § 27 *Liuius 39, 47 et 48; ad illa* qui—interfecerat (*quae falsa sunt*) *cf. Liu. 39, 34 et 35* § 28 *Liuius 40, 5—16.24* (*illo* continuo *more suo ab Orosio male inserto, ex Liuio 39, 48 § 1 ?*) § 29 eodem—periit *Liuius 39, 52; 38, 52. 54.56; ad* ingrata sibi urbe *cf. Augustin. C. D. 3, 21* || isdem—necauit *Liuius 39, 51 et 52 § 8* || Philop. *sqq. Liuius 39, 49.50.52 § 8*

EXPILATORES 1 Marcius — 3 amisit *exscripsit Paulus 74* 12 eodem—13 periit *exscripsit Paulus 75*

1 mil· *L* || gallogrecorum *RD* || marcus *D* 2 IIII· milia *L* quattuor milia *D* 4 internitionis *R* internicione* (*eras.* m *a m. 1; alterius enim m. rasura nulla extat*) *D* || bebius *LRD* || hisdem *LRD* 6 marco *RD* || cladio *R*[a] || quinto *RD* || conss· *L* consul* (~ *atram. pallido; erasa* e *fort.*) *R* || philyppus *R* 7 pr· *L* || demetriae *D*[1] 8 praeces *LR*[a] 9 eudemque *D* 10 fratrē *D*[a] 11 mali] *LRD* male *fsh* 12 afriganus *D*[1] || exsulans *R*[a] 13 aputı (t *in* d *corr., pone* t *hasta er.*) *R* || amiternum] *LRD*𝔓; Liternum *corr. v* || peruit *D* || hisdem *LRD* 14 prussiam *D* brysiam *R* || bythiniae *R* bithiniae *D* 15 posceretur *L*[1] || se] *LD* sese *Rv* || necauit] canit *D*[1] || philopoemenes d. a. a messanis] fylopomenissanis (po *statim ex* pi *corr. m. 1*) *D*[1] fylipus amenissanis (*sic* -lı po.me-) *D*[2] || fylopoemenes *LR* pylopomenes *A* filopemenes *G* (*sic* -menes *ceteri quoque codices*); Philopoemen *corr. fsh*

30 a Messanis captus occisusque est. in Sicilia tunc Vulcani in-
sula, quae ante non fuerat, repente mari edita cum miraculo
31 omnium usque ad nunc manet. Q. Fuluius Flaccus praetor in
citeriore Hispania maximo proelio XXIII milia hominum fudit,
32 IIII milia cepit. Ti. Sempronius Gracchus in Hispania ulteriore
centum quinque oppida uacuata quassataque bellis ad deditionem coegit.
33 eadem aestate etiam L. Postumius in citeriore
Hispania quadraginta milia hostium bello interfecit. Gracchus
p. 275 praetor ibidem iterum ducenta oppida expugnauit et cepit.
34 Lepido et Mucio consulibus Basternarum gens ferocissima
auctore Perseo Philippi filio praedarum spe sollicitata et transeundi Histri fluminis facultate sine ulla pugna uel aliquo hoste deleta est. nam tunc forte Danuuius, qui et Hister, crassa glacie superstratus pedestrem facile transitum patiebatur.

AVCTORES § 30 *Liuius 39, 56 § 6 (cf. Iul. Obs. 4 [59]), sed* Vulcani.. cum—manet *addidit Orosius* § 31 *Liuius 40, 30.31, inprimis 32* § 32 et § 33 *usque ad* interfecit *Liuius 40, 47—50, inprimis 49 et 50* § 33 Gracchus *sqq. Liuius 41 principio deperdito* § 34 et § 35 *Liuius 41 cap. 18 parte deperdita, cap. 19 § 4 et 5 et cap. 19 parte deperd. (cf. 40, 57)*

EXPILATORES 1 tunc—2 edita *exscripsit Paulus 75*

1 messanis] *LRAς* mesenis *G* Messeniis *h* || in sicilia *om. 1 sed add. in fine uersus m. 2 L; cum praecedentibus coniuncta sunt ab R²G, epitome codicis D, edd. ante Lautium; cf.* in Sicilia insula noua maritima *apud Obseq.* || uulcani (c *in ras. m. 1 aut 2*) *R*; Ἡφαίστου νῆσος *Ptol. 3, 4;* uulcania *interpolauit T* 3 quintus *RD* 4 ceteriore *LR¹D¹* || ispania *R¹* || XXIII· milia *L* XXIII milia uiginti tria milia *D* || fudit] *immo* occidit 5 IIII· milia *L* quattuor milia *D* || caepit (a *in ras. m. 2*) *R* || tiberius *LRD* || semproneus *D¹* simpronius *D²* || gracchus *om. L* || hispania (h *statim ex* f) *D* || ulteriore] *immo* citeriore 6 c·v· *R* || uacuata] uastata *D²* || ad *om. R¹* 7 lucius *RD* || postumus *R*ᵃ || citeriore] *R²* ceteriore *LD¹* teriore *R¹* cetiriore *D²*; *immo* ulteriore 8 quadragenta milia *D* XL milia *R* CCCC· milia *L*; XXXV milia *Liuius 40, 50 § 6* 9 cc *R* || c*epit *R* 10 lepio *L* || mutio *R* muci *D¹* || conss· *L* consul *R* 11 sollicitato *R*ᵃ*D* 12 histri] *LRD* || ulla] aliqua *L* 13 fortae (a *er.*) *R* || danuuius] *LR¹* (i *s. s. m. 1 in R*) danubius *R²D* || hister] *LRD*

itaque cum inprouide toto et maximo simul agmine inaesti- 35
mabilis hominum uel equorum multitudo transiret, enormitate
ponderis et concussione gradientum concrepans gelu et gla-
cialis crusta dissiluit uniuersumque agmen, quod diu sustinu-
erat, mediis gurgitibus uicta tandem et conminuta destituit
atque eadem rursus fragmentis inpedientibus superducta sum-
mersit. pauci ex omni populo per utramque ripam uix concisis
uisceribus euaserunt.

P. Licinio Crasso C. Cassio Longino consulibus Macedonicum 36
bellum gestum est, merito inter maxima bella referendum.
nam in auxilio Romanorum tota primum Italia, deinde Ptolo-
maeus rex Aegypti et Ariarat*h*es Cappadociae, Eumenes Asiae,
Masinissa Numidiae fuerunt. Perseum et Macedonas secuti
sunt Thraces cum rege Cotye et uniuersi cum rege Gentio
Illyrii. itaque aduenienti Crasso consuli Perseus occurrit, com- 37
missoque proelio miserabiliter uicti fugere Romani. sequenti
pugna paene pari clade partis utriusque in hiberna discessum
est. deinde Perseus profligato multis proeliis exercitu Romano 38
in Illyricum transgressus Sulcamum oppidum defensum a prae-

AVCTORES § 36 *usque ad* referendum *Liuius 42, 29* || nam in auxilio *sqq. Eutrop. 4, 6* § 37 *usque ad* Romani *Liuius 42, 58—60* || sequenti *sqq. Liuius 42, 65—67* § 38 *Liuius 43, 18 et 19 princ.* (*illa* partim occidit *et* sub corona *temere addita sunt ab Orosio*)

1 inprobi de toto *R*¹ || maxime *L* || inaestimabilis (bi *s. s. et* 1 *corr., ex* b *ut uid.*) *R* 2 *equorum *R* || inormitate *R*²*D* 3 concur*sione (*er.* s *?*) *R* || gradientium *RD* || concrepans (o *ex* u *corr.*) *L* || et *om. D* 4 disiluit *R* || sustinuera| *D*¹ 5 uictandem *D*¹ || comminuta *RD*² (cumm- *D*¹) 6 adque *R*² || inpędientibus *RD* || submersit *R* 9 publio *RD* || et *post* crasso *insertum v* || g̅· *L* gaio *RD* || co̅ns̅s̅· *L* || machedonicum *R*¹ macidomcum (ce *2*) *D* 11 nam] non *D* || ptolomaeus] *D* ptholomeus *LR* 12 aegipti *D* || ariarates *LRD* 13 et *post* asiae *add. v* || masinissa] *L* massanissa *RD* || numediae *D*² || machedonas *R*¹ 14 trhaces *R* || cotyn *R* || gentiū *D*² 15 yllyrii *R* illirii *D* || aduementi *D* 17 paene] plane *R*¹ || partes *L* || in *om. L* || decessum *R*² 19 sulcamum] *LRD; debuit* Vscana (*Liu. 43, 18 § 5*, *Ὄσκανα Polyb. 28, 11*) *aut* Vscanam (*Liu. 43, 19 § 1*); sulc- *dittographia natum uid.* || presidiis *R*

p. 276 sidiis Romanis pu|gnando cepit: ubi magnam Romanorum praesidiorum multitudinem partim occidit partim sub corona uendidit partim secum in Macedoniam duxit.

39 Postea cum eo L. Aemilius Paulus consul dimicauit et uicit: nam xx milia peditum in eo bello interfecit; rex cum equitatu subterfugit, sed continuo captus atque in triumpho cum filiis ante currum actus est et post apud Albam in custodia defecit.

40 filius eius iunior fabricam aerariam ob tolerandam inopiam Romae didicit ibique consumptus est. plurima praeterea et satis diuersis prouentibus bella multarum ubique gentium gesta sunt, quae breuitatis causa praetermisi.

21 Anno ab Vrbe condita DC L. Licinio Lucullo A. Postumio Albino consulibus cum omnes Romanos ingens Celtiberorum metus inuasisset et ex omnibus non esset, qui ire in Hispaniam uel miles uel legatus auderet, P. Scipio, qui postea Africanus

p. 277 erit, ultro sese militaturum in Hispaniam obtulit, cum tamen

2 in Macedoniam sor|te iam deputatus esset. itaque profectus

AVCTORES § 39 *usque ad* subterfugit *Eutrop. 4, 6* (Lucius) *et 4, 7* || captus—actus est *Liuius 45, 6.40 § 6 et parte deperd.* (*cf. 45 39*) *et Eutrop. 4, 8* || § 39 et post—§ 40 consumptus est *Liuius 46 aut 47* (*cf. 45, 42 § 4 et Ammianus Marc. 14, 11 § 31* artem ferrariam (*sic*) ob quaerendum docuit uictum) || § 40 plurima *sqq. cf. Periocha 47 p. 49, 4 Iahn* cap. 21 § 1—§ 3 *Liuius 48* (*cf. Per.*); DC *numerus est Liuianus*

EXPILATORES 4 cum eo—uicit, 5 rex—9 consumptus est *compilauit comm. Bern. Lucani 3, 158* 12 Anno — p. 269, 5 euasit *exscripsit Paulus 79*

1 caepit (a *in ras.*) *R* 3 isecum *R* || machedoniam *R*[1] macidoniam *D*[1] 4 lucius *RD* || aemilius (*prior* i *in ras. m. 1, ex* e *ut uid.*) *D* 5 $\overline{xx}$ milia *L* uiginti milia *D* || ·equitatu *R* 6 supterfugit *L* || continuo (u *in ras. m. 1*) *D* || adque *R*[a] 7 et post—defecit *om. D* 9 romae (a *in ras.*) *R* || dedicit *R*[a] || consumtus *D* 11 causa] studio *D* 12 ·sescentensimo· *L* sescentessimo (sex- *2*) *D* || lucio *RD* || et *post* Lucullo *add. v* || aulo *RD* 13 altino *R*𝔓 || cons· *L* cons *R* 14 ex omnibus non esset *om. D* || ispaniam 𝔄 hispania 𝔅 15 publius *RD* || afriganus *D*[1] 16 erit] *L* (*m. ut uid. 2*), *DAGKM*𝔓 erat *L*[1]*CTO* est dictus *R*[m]*v*, *om. R*[1]*H* || sese] *LA*𝔄 sese esse *R* se *DG*𝔅 || milita aurum (aa *in* tu *corr. 2*) *D* || hispania *D*[1] || optulit *D* 17 machedoniam *R*[1] || sortem *D*

in Hispaniam magnas strages gentium dedit, saepius etiam
militis quam ducis usus officio; nam et barbarum prouocantem
singulariter congressus occidit. Sergius autem Galba praetor 3
a Lusitanis magno proelio uictus est uniuersoque exercitu
amisso ipse cum paucis uix elapsus euasit. eodem tempore 4
censores theatrum lapideum in Vrbe construi censuerunt. quod
ne tunc fieret, Scipio Nasica grauissima oratione obstitit dicens,
inimicissimum hoc fore bellatori populo ad nutriendam desi-
diam lasciuiamque commentum, adeoque mouit senatum, ut
non solum uendi omnia theatro conparata iusserit, sed etiam
subsellia ludis poni prohibuerit.

Quamobrem intellegant nostri — quibus quidquid extra 5
oblectamentum libidinis occurrit offensio est — propter hoc,
quod se infirmiores esse hostibus suis ipsi sentiunt et fatentur,
theatra incusanda non tempora, nec blasphemandum Deum 6
uerum, qui usque ad nunc ea prohibet, sed abominandos deos
uel daemones suos, qui ista petierunt, profundo quidem satis
malignitatis suae argumento tale sacrificium flagitantes, quo-
niam non ¹magis fuso cruore pecudum quam profligata uirtute p. 278
hominum pascerentur. nam utique tunc nec hostes nec fames 7
nec morbi nec prodigia deerant, immo tunc plurima erant;
sed theatra non erant, in quibus — quod incredibile dictu est
— ad aram luxuriae uirtutum uictimae trucidantur. Cartha- 8

AVCTORES § 4 *Liuius 48 (cf. Per.) et Augustinus C. D. 1, 31—33* § 5—§ 9 *Orosius adhibito Augustino l. l.; cf. ipsum 1, 6 § 4 et ad* § 8 : *4, 6 § 3*

2 usus *om. L* 3 sergius] *LRD𝔓; Seruius Fabricius sh*
4 preelo *D*¹ 5 lapsus *D* 6 lapidum *R*ᵃ 7 fieret tunc (*corr. m. 2; supra* e *priorem et* u *quas m. 1 posuerat lineas* = *et* ‾, *erasae sunt*) *L* ‖ nasica] nasi *D*¹ 8 hoc *om. D* ‖ nutriendum desidiae *D*² 9 lasciuiamque] *L* lasciuiaque *D*¹ lasciuiaeque *D*²*Rv* ‖ monuit *R* 10 comparata *R*ᵇ*D* 12 quicquid *R*ᵇ*D* 13 occurrerit *D* 14 sentiant *D* ‖ fateantur *D* 16 abhominandos (h *er.*) *R* ‖ deos *om. D* 17 suo *D* 18 quoniam] *L* A (qm̄) C (qm̄) G (Quō) *KMH* quo* (*er.* t? *D*) *RD* quo *v* 20 hostis *L* ‖ famis *LD*
21 immo tunc plurima erant *om. D* 22 dictum *LR*ᵃ*D* 23 luxoriae *R*ᵃ ‖ tricidantur *D*¹ trucidarentur *D*² ‖ karth- *R*

giniensibus aliquando uisum est homines immolare, sed male praesumpta persuasio breui praetermissa est; a Romanis uero
9 exactum est, ut semet ipsos perditioni impenderent. factum est, fit, amatur et clamatur ut fiat: qui pro mactanda gregis sui pecude fortasse offenderentur, pro interficienda cordis sui uirtute laetantur. quin potius Nasicae erubescant, qui Christianis exprobrandum putant et non nobis de hostibus, quos semper habuerunt, sed illi de theatro, quod haberi prohibuerat, conquerantur.

10 Igitur in Hispania Sergius Galba praetor Lusitanos citra Tagum flumen habitantes cum uoluntarios in deditionem recepisset, per scelus interfecit; simulans enim de commodis eorum se acturum fore, circumpositis militibus cunctos inermes incautosque prostrauit. quae res postea uniuersae Hispaniae propter Romanorum perfidiam causa maximi tumultus fuit.

p. 279
22 [1]Anno ab Vrbe condita DCII L. Censorino et M. Manilio consulibus tertium Punicum bellum exortum est. igitur cum senatus delendam Carthaginem censuisset, profecti in Africam consules et Scipio tunc tribunus militum prope Vticam ma-

AVCTORES § 10 *Liuius 48 (cf. Per. 49)* § 1 — § 3 *Liuius 49 (ad* § 1 *cf. Per. et Eutrop. 4, 10)*; § 1 DCII *numerus est Liuianus*

EXPILATORES 19 tunc tribunus militum *Orosianis aliis alio loco inseruit Paulus 80, 19*

1 sed male *om. D* 2 a] ad *D*[1] 3 semet] in semet *L* || inpenderent *LR* 4 est fit amatur] ē · ***amator (amsetur *al. m.*) · ficiat (*del. al. m.*) fatentur (n *del. al. m.*) *R* || mactando *D* || greges *R*[1] 7 uobis *D*[1] nobus (*sic*) *D*[2] 8 prohib*erat (*er. uix* u; e *statim ex* r) *D*[1] prohibitum *D*[2] 9 conquaerantur *L* 10 sergius] *LRD*; Seruius *Fabr. sh* || praetor] pr̄· (*quo alibi usus est etiam pro* populo romano) *L* || scitra *D* 11 habetatis (-os *2*) *D* 12 similans *R*· 13 a circumposetis (-itis *2*) *D* || ermis *D*[1] 14 postrauit *D* 15 propterea *L* 16 DC · mo secundo *L* sescentisemo secumdo (s *secunda in* x, m *sec. in* n *corr. m. 2*) *D* DII *R*[a] || lucio *D* lutio *R* || censurino *D* || marco *RD* || conss· *L* 18 karth- *R* 19 mil· *L*

ioris Africani castra tenuerunt. ibi Carthaginiensibus euocatis 2
iussisque ut arma et naues traderent nec moratis, tanta uis armorum repente tradita est, ut facile tota ex his Africa potuisset armari. sed Carthaginienses postquam arma tradiderunt 3
et relicta urbe recedere procul a mari decem milibus passuum iussi sunt, dolorem ad desperationem contulerunt aut defensuri ciuitatem aut cum ipsa per ipsam sepeliendi, ducesque sibi duos Hasdrubales creauerunt. arma primum facere adgressi 4
aeris ferrique inopiam auri argentique metallis suppleuerunt. consules oppugnare Carthaginem statuunt, cuius situs fuisse huiusmodi dicitur: uiginti duo milia passuum muro amplexa, 5
tota paene |mari cingebatur absque faucibus, quae tribus p. 280
milibus passuum aperiebantur. is locus murum triginta pedes latum habuit saxo quadrato in altitudinem cubitorum quadraginta. arx, cui Byrsae nomen erat, paulo amplius quam duo 6
milia passuum tenebat. ex una parte murus communis *erat* urbis et Byrsae imminens mari, quod mare Stagnum uocant,

AVCTORES § 4—§ 6 *Liuius 49, sed § 4 etiam Florus 2, 15 § 10; ad* § 5 *cf. Periocha 51 princ., ad* § 6 obiectu *Vergil. Aen. 1, 160*

EXPILATORES 1 Carthag.—8 creauerunt *compilauit Paulus 80* 8 arma—9 suppleuerunt *expressit Paulus 80, 16 sq.* 10 cuius situs — 17 mari *compilauit Seuerus Chron. p. 453* [*qui* 11 XXII] 10 cuius — p. 272, 1 tranquillatur *compilauit Paulus 82*

1 africani (*pr.* i *ex* a *m. 2,* i *fin. in ras. ex* å *m. 2*) *D* || carthaginiensebus (-inensibus *2*) *D* karth- *R* 2 iussique *R*ᵃ || morata *L*¹ 3 tota africa facile ex his *R* facile ex his (ea *H*) tota africa *KMH* ex ea tota africa 𝔓 4 carthaginiensis (-inenses *2*) *D* karth- *R* 5 cedere *L* 7 perupsam *D* || sepelliendi *LR*ᵃ sipiliendi *D*¹ 8 hasdrubalis (i *statim in* e *m. 1*) *D*¹ hastrubales *D*² || aggressi *R*ᵇ 9 metalis *R*ᵃ || suppleueruni *D*¹ 10 karth- *R* || cuius situs fuisse huiusmodi] cuius modi *D* XXII milia *R, item* 𝔓; uigintia milia *v* 12 pene *R*ᵇ 13 his *D* || treginta *D* XXX *R* 14 altitudine *LH*𝔓 || XL *R* 16 erat] (*H*) *v* est *LRD*ς *om.* X_2 17 inminens *R* || uocant] *LRD* uocabant *v*

7 quoniam obiectu protentae linguae tranquillatur. consules
igitur quamuis aliquantam muri partem quassatam machinis
diruissent, tamen a Carthaginiensibus uicti ac repulsi sunt:
quos fugientes Scipio repulso intra muros hoste defendit. Cen-
sorinus in Vrbem rediit. Manlius omissa Carthagine ad
8 Hasdrubalem arma conuertit. Scipio Masinissa mortuo inter
Masinissae filios tres Numidiae regnum diuisit. quo circa
Carthaginem reuerso Manlius Tezagam urbem expugnauit atque
diripuit; duodecim milia ibi Afrorum caesa, sex milia capta
sunt. Hasdrubal Poenorum imperator, Masinissae nepos, sub-
selliorum fragmentis in curia a suis propter suspicionem pro-
9 ditionis occisus est. Iuuentius praetor in Macedonia aduersus
Pseudophilippum congressus, cum maxima clade totius Romani
exercitus interfectus est.

p. 281
23 [1]Anno ab Vrbe condita DCVI id est anno quinquagensimo
post bellum Punicum secundum Cn. Cornelio Lentulo L. Mum-

AVCTORES § 7 *Liuius 49 (cf. Periocha)* § 8 *Liuius 50 (cf. Per. et Eutrop. 4, 11)* § 9 *Liuius 50 (cf. Per. et Eutrop. 4, 13); illud* totius *haud dubie Orosianum est* cap. 23 § 1 DCVI *numerus male computatus uidetur esse ex* quarto *(§ 7) et* a. DCII *(22 § 1)* || anno —secundum *ex Eutropio 4, 10 ut uid. qui tamen* LI *habet; nec sibi ipsi constat compilator (cf. 4, 20* DXXXXVI) || Cn. Cornelio—§ 4 consumpti sunt *Liuius 51 (ad* § 1 *et* § 4 *cf. Periocha)*

EXPILATORES 1 consules—4 defendit *exscripsit Paulus 80, 17—20*

1 obiectu (o *in ras. al. m.*) *R* obiecto *D* || tranquillatur] *L item A (et KMH ut uid.) h* strangulatur *RD item G*V_3 *(p. ras.) TON*𝔄 stranguilatur V_2 *(a. ras.)* 𝔅 || consolae figitur (f *in* s *radendo corr., inter* ae *et* f *m. 2*—) *D* 3 karth- *R* 4 repulso (r *in* s *ut uid. mut., m. 2*) *D* || derendit D^1 || censurinus *D* 5 manlius] *LRD* Manilius *fsh* || karth- *R* 6 hasdrubabem D^a || massinissa *R* 7 massinissae *R (lin. 10* masinissae *idem)* 8 karth- *R* || manlius] *LRD* Manilius *fsh* || tizicam *D* || atque diripuit *om. D* || adque LR^a 9 duodecem D^1 XII *R* || ibi *add. s. u. m. 2 in L* || sex milia] VI milia *R* sex *LD* 12 praetor] $\overline{pr}$· *L* || machedonia R^1 13 romam *D* 15 sescentensimo (-tisemo *D*) sexto *LD* DCIII *(sic) R item N* || quinquagensimo] LR^a quinquaginsemo D^1 quinquagesimo R^bD^2 16 $\overline{gn}$· *L* gneo *RD* || cornilio lentu|locucio mumio *D* || lucio *R*

mio consulibus P. Scipio, superioris anni consul, delere Car-
thaginem suprema sorte molitus Gothonem ingreditur. ubi dum 2
sex continuis diebus noctibusque pugnatur, ultima Cartha-
ginienses desperatio ad deditionem traxit petentes, ut quos
belli clades reliquos fecit, saltem seruire liceat. primum agmen 3
mulierum satis miserabile, post uirorum magis deforme
descendit. nam fuisse mulierum XXV milia, uirorum XXX
milia memoriae traditum est. rex Hasdrubal se ultro dedit. 4
transfugae qui Aesculapii templum occupauerant, uoluntario
praecipitio dati igne consumpti sunt. uxor Hasdrubalis se duosque
filios secum uirili dolore et furore femineo in medium iecit
incendium, eundem nunc mortis exitum faciens nouissima regina
Carthaginis, quem quondam prima fecisset. ipsa autem ciuitas 5
decem et septem continuis diebus arsit miserumque specta-
culum de |uarietate condicionis humanae uictoribus suis prae- p. 282
buit. diruta est autem Carthago omni murali lapide in puluerem 6

AVCTORES § 4 uxor Hasdrubalis—§ 5 arsit *Florus 2, 15 § 17 et 18* (*cf. Per. 51*) § 6 et § 7 *Liuius 51 et Eutropius 4, 12* (*ad* § 7 *cf. Flor. 2, 15 § 1 et ad illud* quarto *etiam Perioch. 49 princ.*); § 6 DCC *cf. 7, 2 § 9 et 5, 1 § 5*

EXPILATORES 1 Scipio . . 14 XVII . . diebus arsit . . 16 Carthago—17 erat *compilauit Seuerus Chron. p. 453*, *qui male* 17 DCCXXXVII, *ubi uoluit fort.* DCLXXVIII (LXXII *Oros. 4, 6 et* DCVI *4, 23*) 2 dum—12 incendium (*om.* 6 magis deforme, 8 memoriae, 11 uirili dol. et) *et* 13 ipsa—p. 274, 4 terminatum est (*om.* 15 de—humanae *et* p. 274, 1 septing.—erat) *insertis Orosianis aliis Eutropianisque exscripsit Paulus 81 et 82*

1 conss· *L* consolebus (-libus *2*) *D*¹ || publius *RD* || karth- *R* 2 sort*e**molitus (e *ex* a *in ras.*) *R* 3 continuis sex *D* || noctibusque] noctibus *L* || karth- *R* 5 reliquias *D*¹ || saltim *R*¹*D* 6 mirabile *R*¹ || post uirorum] *LRD*𝔓 uirorum post *fsh* 7 xxu· milia *L* uiginti quinque milia *D* || ·xxx· mil· *L* triginta milia *D* 8 memoria *R*¹ || dedidit *D*𝔄•𝔅 9 esculapi *R* || uoluntario (u *alt. in ras. al. m.*) *R* 10 dati] dadi *D*¹ cladi *D*² || igneque *D*² || hastrubalis *D*² 11 uirili] uiri *D* || femenio *D*¹ 13 karth- *R* || condam *D*¹ 14 sedecim 𝔓 || miserumq· (q· *om. m. 1 s. s. m. 2*) *L* 15 conditionis *R* 16 est autem] autem *R*¹ autem est *R*² || karth- *R* || murabili 𝔄 || lapide in] lapidem *D*¹

conminuto septingentensimo post anno quam condita erat.
7 multitudo omnis captiuorum exceptis paucis principibus uenun-
data est. ita quarto quam coeptum fuit anno bellum Punicum
tertium terminatum est.
8 Sed mihi quamlibet studiose quaerenti uerumtamen homini
tardioris ingenii nusquam omnino causa tertii belli Punici,
quam in tantum Carthago accenderit, ut iuste euerti decer-
neretur, eluxit, illudque me uel maxime mouet, quod, si ita
ut in superioribus bellis euidens in adsurgentem causa et dolor
9 accendebat, consultatione non opus erat. at uero, cum alii
Romanorum propter perpetuam Romae securitatem delendam
esse decernerent, alii uero propter perpetuam Romanae uirtutis
curam, quam sibi semper ex suspicione aemulae urbis inpen-
derent, ne uigor Romanus bellis semper exercitus in languidam
segnitiem securitate atque otio solueretur, incolumem Car-
thaginem statui suo permittendam esse censerent: causam non
ex iniuria lacessentum Carthaginiensium sed ex inconstantia
10 torpescentium Romanorum ortam inuenio. quod cum ita sit,
cur Christianis temporibus imputant hebetationem ac robiginem
suam, qua foris crassi, intus exesi sunt? qui porro ante ses-

AVCTORES § 8—§ 11 *Orosius adhibitis ad* § 9 *Augustino C. D. 2, 18 et 3, 21 ac fort. Liuio (cf. Periocha 49), illisque* § 10 Christianis temporibus imputant *repetitis ex Augustino C. D. 1, 33*

1 comminuto (-ta *D*²) *RD*¹ || septin*gentesimo (*er.* q) *D* ꝺcc *R* || post, anno quam (*i. e.* anno post quam, *corr. m. 2*) *D* 2 paucis (c *ex* s *m. 1*) *R* || uenundata] *LRD*𝔓 3 coeptum] *LD*𝔓 cęptum (ę *radendo in* e) *R* inceptum *v* 6 belli Punici tertii *v* 7 karthago *R* || ut] tuci *D*¹ 8 illudque*uel (*eras.* ı *et tertiae* u *lin. prior in ras. m. 1*) *D* 9 ut in] ut *D*¹ ut a *D*² || assurgentem (s *pr. in ras.*) *R* 10 accedebat *D*¹ || at *add. m. 2 ante u. in L* ad *R*ᵃ*D* 13 quam] *LD* q; *al. m. in* quᵉ *mut. R* quae *v* || suspitione *R* || impenderent *D, Grubitz* inpenderet *LDv* 14 semper *om. L* || exercitatus *R*²*D*² 15 ucio (ocio *2*) *D*¹ || incolumen *D* || karth- *R* 16 statui (i *er.*) *R* 17 iniuria (iniu *in ras. m. 1*) *D* || lacessentum] *LD* lacessentium *Rv* || karth- *R* carthaginiencium *D* || ex *om. R* 18 sit *om. D* 19 cum *D* || inputant *RD* || hebitationem *R*ᵃ habetacionem (heb- *2*) *D*¹ || rubiginem *D*²*R* 20 exęsi *R*² || sexcentos *D*² ·ꝺc· *R*

centos fere annos, sicut sui prudentes timentesque praedixerant, p. 283
cotem illam magnam splendoris et acuminis sui Carthaginem
perdiderunt.

Itaque finem uolumini faciam, ne forsitan conlidendo uehe- 11
mentius discussa ad tempus robigine ubi necessarium acumen elicere non possum, superuacuam asperitatem inueniam. quamquam obuiantem asperitatem nequaquam expauescerem, si interioris spem acuminis inuenirem.

1 fere *om.* *L* 2 karth- *R* 4 collidendo R^b 5 robigine] D^1 rubigine LD^2R 6 quanquam R^bD quaquam R^a 7 obuiante D^1 8 inuenirem] *sub hoc u. a correctore adnotatum est:* contuli (*litteris prope cursiuis*) *L*

ɞ | pauli | orosii · lib̄ · | IIII · explic̄ · | inc̄ · lib̄ · v † | lege in x̄p̄ō | ɞ | iste quaternio quinq. folia habet *L fol. 101* (*in quo post hoc folium deest folium unum, cf. p. 278, 2*)

explicit liber quartus· Incipit | pauli horosi aduersū paganos histo|riarum · liber (*numerus deest; uersus pars reliqua ornamento expleta est*) *litteris uncialibus rubris R*

Explicit liber quartus (*nigr.*) | incipit orosii histori (*rubr.*) | arum liber quintus (*nigr.*) *litteris maiusculis D*

p. 284

PAVLI OROSII HISTORIARVM ADVERSVM PAGANOS

LIBER QVINTVS.

1 Scio aliquantos post haec deinceps permoueri posse, quod
uictoriae Romanae multarum gentium et ciuitatum strage
crebrescunt. quamquam, si diligenter appendant, plus damni
inuenient accidisse quam commodi. neque enim parui pendenda
sunt tot bella seruilia, socialia, ciuilia, fugitiuorum, nullorum
2 utique fructuum et magnarum tamen miseriarum. sed coniueo,
ut quemadmodum uolunt ita fuisse uideatur; unde arbitror
esse dicturos: ecquid his temporibus beatius, quibus continui
triumphi, celebres uictoriae, diuites praedae, nobiles pompae,
p. 285 magni ante currum reges et longo ordine uictae gen|tes age-
3 bantur? quibus breuiter respondebitur et ipsos de temporibus
solere causari et nos pro isdem temporibus instituisse ser-
monem, quae tempora non uni tantum urbi adtributa sed Orbi
uniuerso constat esse communia. ecce quam feliciter Roma

AVCTORES § 1 bella—ciuilia *cf. Augustinus C. D. 3, 23*

2 rome *aut* romę R^1 3 creuerunt X_2 || quanquam *DΠ* || si] et si *Π* || appendant] *DAVTOX₂ ed. 1542 in contextu* adpendant K^1M attendant (tt *al. m. in ras., fuisse potest* pp *R*) *RΠ ed. 1542 in mg., fs* adtendant GK^2h || dampni R^a 4 inueniant *T* || accidisse (c *pr. ex* d *?*) *R* 5 socialia] scio alia *D* 6 coniueo] T^b (u *ex* b*?*) conhibeo *RΠDAGς* chonibeo X^2 cohibeo M^1; *cf. 4 pr. § 6* 7 uolunt ita] uoluntati D^2 || uediatur (*corr. m. 2*) *D* || arbitrer D^2 8 dicturos R^2D^2 dicturus R^1D^1 || et quid *RDAGς* 9 celebres (e *pr. in ras. al. m.*) *R* caelebres (-is D^1) $D^2Π$ 10 currus G^3 12 isdem] *G* hisdem *RD* 13 non in tantum (uni *supra* in *scr. m. 2*) *R* || attributa $R^bΠ$ 14 constat (at *ex* ant) X_2

uincit tam infeliciter quidquid extra Romam est uincitur.
quanti igitur pendenda est gutta haec laboriosae felicitatis, 4
cui adscribitur unius urbis beatitudo in tanta mole infelicitatis,
per quam agitur totius Orbis euersio? aut si ideo felicia
putantur, quia unius ciuitatis opes auctae sunt, cur non potius
infelicissima iudicentur, quibus miserabili uastatione multarum
ac bene institutarum gentium potentissima regna ceciderunt?
an forte aliud tunc Carthagini uidebatur, cum post annos 5
centum uiginti, quibus modo bellorum clades modo pacis condi-
ciones perhorrescens, nunc rebelli intentione nunc supplici, bellis
pacem, pace bella mutabat, nouissime miseris ciuibus passim
se in ignem ultima desperatione iacientibus unus rogus tota
ciuitas fuit? cui etiam nunc, situ paruae, moenibus destitutae,
pars miseriarum est audire quid fuerit. edat Hispania sententiam 6
suam: cum per annos ducentos ubique agros suos sanguine
suo rigabat inportunumque hostem ultro ostiatim inquietantem
nec repellere poterat nec sustinere, cum se suis diuersis urbi-
bus ac locis, fracti caede bellorum, obsidionum fame exinaniti,
interfectis coniugibus ac liberis suis ob remedia miseriarum
concursu misero ac mutua caede iugulabant, — quid tunc de

AVCTORES § 6 annos ducentos *cf. 6, 21 § 1 et 7, 41 § 2*

1 uiincit (*linea er. m. 2*) *D* || quicquid *RD*^{2} 7 cęciderunt (ę *in* e) *R* 8 an] an ac *V* || karthago (o *in* ini *m. 2*) *R* kartagini *Π* cartagini *GV* || uidebatur] debibatur (e *s. s. m. 2*) *D* || cum] quum *A ut plerumque* 9 centum uiginti] *DAX*$_2$ cxx *RΠG* || condicionis (*corr. m. 2; punctum q. e. sub* i [*sic*] *statim deletum est*) *D* conditiones *R* 10 supplici] *D*^{1}*AGVX*$_2$ supplicii *R*^{1} suppliciis *R*^{2}*D*^{1}*Πh* supplicis *D*^{2} || bellis] *DAGVX*$_2$*KMFNTO et ut uid. R*^{a} belli (belli* *R*) *RΠ* bello *h* 11 pacem *om. RΠ* || pace bella mutabat] *RΠAX*$_2$*KMNTO* (motabat *O*) pace bellum mutabant *D* bella pace mutabat *G* p. m. b. *h* || nouissimę (ę *in* e) *R* 12 desperacionem (.. *m. 2*) *D* || iacentibus *D* 14 quae *GX*$_2$ || edat] Etdat *D* 15 suā (˜ *fort. ex corr. add.*) *D* || ducentos] *D* cc *RG* || vbiq' *in ras. m. 1 G* 16 rigabant *D* || osciatim *D*^{1} hostiatim *R*^{b}*ΠAX*$_2$ 17 poterant *D* 18 ac *om. A* || fracti] *DAv* (locis fracti, *v*) fractis *RΠGVX*$_2$ *cf. 4, 9 § 1* || obsidiorum *D; cf.* obsidionis fame *6, 21 § 5* 20 qui *R*^{a}

7 suis temporibus sen|tiebat? ipsa postremo dicat Italia: cur
p. 286 per annos quadringentos Romanis utique suis contradixit obstitit
repugnauit, si eorum felicitas sua infelicitas non erat Romanosque
fieri rerum dominos bonis communibus non obstabat?
8 non requiro de innumeris diuersarum gentium populis diu
ante liberis, tunc bello uictis, patria abductis, pretio uenditis,
seruitute dispersis, quid tunc sibi maluerint, quid de Romanis
9 opinati sint, quid de temporibus iudicarint. omitto de regibus
magnarum opum, magnarum uirium, magnae gloriae, diu
potentissimis, aliquando captis, seruiliter catenatis, sub iugum
missis, ante currum actis, in carcere trucidatis: quorum tam
stultum est exquirere sententiam, quam durum non dolere
10 miseriam. nos, nos inquam ipsos uitaeque nostrae electionem,
cui adquieuimus, consulamus. maiores nostri bella gesserunt,
bellis fatigati pacem petentes tributa obtulerunt: tributum
11 pretium pacis est. nos tributa dependimus, ne bella patiamur,
ac per hoc in portu, ad quem illi tandem pro euadendis malorum
tempestatibus confugerunt, nos consistimus et manemus.
igitur nostra tempora uiderim utrum felicia; certe
feliciora illis ducimus, qui quod illi ultime delegerunt nos

1 *haec* ipsa—Italia *male cum praecedentibus coniungebantur* || cur] $D^2G^1R^3$ ς *itemque haud dubie* R^1 cor D^1 cū R^2G^3 2 cccc *RG* || *inde a* romanis *denuo superstes L* 3 si horum R^3 4 dominos (o *alt. m. 3 redintegrata*) *R* 5 innumeris (nume *in ras. aut fortuita macula m. 3*) *R* 6 ante] *LR* antea *DA* (a *fin. cum* liberis *coni.* D^1) *v* || praetio LR^a praecio *D* 7 q R^1 (id *s. s. m. 2*) || maluerunt *D* 8 opinati* *R* || tempore|rebus D^1 || iudica|**rint (ue *ut uid. er.*) *R* iudicarent *LD* 9 magnarū*opum *R* || magnarum uirium *om. D* 10 seruiliter catenatis *om. D* || cathenatis *L* 11 carcerem *R* || trusis (sis *in ras. ex* cidatis *ut uid. m. 2*) *R* || tam] tamen *D* 12 non *om. L* || dolere (e *pr. ex* o *al. m.*) *R* 13 nos nos] nos *D* || in|quantum ipsos *L* 14 consola*mus (*er.* n) *D* || gesserant *L* 15 optulerunt *L* 16 praetium LR^a praecium *D* || patiarum D^1 17 portum *R* portū (~ *fort. m. 2 add.*) *D* || q^m (*pro correctura non habendum*) *L* quē* (~ *al. m.*) *R* 19 nostra] *Rv* nos *LDA* || uiderim] *LR* uidirem D^1 uidirem' (i *alteram in* e *correxerat sed statim hanc* e *deleuit*) D^2 uiderimus *v* || certae (a *er.*) *R* 20 qui] quia R^b *v* || ultimo *v* optime D^2

continue possidemus. inquietudo enim bellorum, qua illi attriti 12
sunt, nobis ignota est. in otio autem, quod illi post im-
perium Caesaris natiuitatemque Christi tenuiter gustauerunt,
nos nascimur et senescimus; quod illis erat debita pensio ser-
uitutis nobis est libera conlatio defensionis, tantumque interest 13
inter praeterita praesentiaque tempora, ut quod Roma in usum
luxuriae suae ferro extorquebat a no|stris, nunc in usum com- p. 287
munis reipublicae conferat ipsa nobiscum. aut si ab aliquo
dicitur tolerabiliores parentibus nostris Romanos hostes fuisse,
quam nobis Gothos esse, audiat et intellegat, quanto aliter
quam circa se ipsum agitur sibi esse uideatur.

Olim cum bella toto Orbe feruebant, quaeque prouincia suis 14
regibus suis legibus suisque moribus utebatur, nec erat socie-
tas adfectionum, ubi dissidebat diuersitas potestatum; postremo
solutas et barbaras gentes quid tandem ad societatem addu-
ceret, quas diuersis sacrorum ritibus institutas etiam religio
separabat? si quis igitur tunc acerbitate malorum uictus 15
patriam cum hoste deseruit, quem tandem ignotum locum
ignotus adiit? quam gentem generaliter hostem hostis orauit?
cui se congressu primo credidit, non societate nominis inuitatus,
non communione iuris adductus, non religionis unitate securus?
an parum exempli dederunt Busiris in Aegypto peregrinorum 16
infeliciter incurrentium impiissimus immolator, crudelissima
circa aduenas Dianae Tauricae litora sed magis sacra crudelia,
Thracia cum Polymestore suo usque ad propinquos hospites

AVCTORES § 16 Busiris—immolator *cf. 1, 11 § 2* || crudelissima—scelerata *ignotus*

1 possedemus $L^a D^1$ || qu*a (*er.* i) *R* || adtriti *D* 6 preterita *R* || usu *D* 7 a *om.* *L* 9 tolerabilius L^1 10 quando D^2 12 bella toto orbe] toto orbe bella *R* || quaeque] unaquaeque D^2 || suis legibus suis regibus *L* 13 suis legibus *om.* *DA* 14 affectionum *R* affeccionum *D* || dissidebat (si *in ras. m. 2*) *R* || aduersitasdpotestatum (d *alteram del. m. 1*) *L* || postremū D^1 15 quid] qui *D* || deduceret *L* (*cf.* 14 aduersitas) 16 institutis *R* 17 aceruitate *L* 20 congressui R^2 21 addictus (i *radendo ex* u) *R* || relegionis R^1 || unitatē D^1 22 busiriss D^1 busiridi D^2 || aegipto *D* 23 inpiissimus R^1 || immolatur LDR^a 25 polymestore] *Rς* polimestore *Dς* polymnestore *L* (*H*) *v*

scelerata? et ne antiquitatibus uidear immorari, testis est Roma de Pompeio interfecto, testis Aegyptus de interfectore Ptolemaeo.

2 [1]Mihi autem prima qualiscumque motus perturbatione fugi-
p. 288 enti, quia de confugiendi statione securo, ubique patria, ubique
2 lex et religio mea est. nunc me Africa tam libenter excepit quam confidenter accessi; nunc me, inquam, ista Africa excepit pace simplici, sinu proprio, iure communi, de qua aliquando dictum et uere dictum est

hospitio prohibemur harenae,
Bella cient primaque uetant consistere terra;

nunc ultro ad suscipiendos socios religionis et pacis suae beniuolum late gremium pandit atque ultro fessos, quos foueat,
3 inuitat. latitudo orientis, septentrionis copiositas, meridiana diffusio, magnarum insularum largissimae tutissimaeque sedes mei iuris et nominis sunt, quia ad Christianos et Romanos
4 Romanus et Christianus accedo. non timeo deos hospitis mei, non timeo religionem eius necem meam, non habeo talem quem pertimescam locum, ubi et possessori liceat perpetrare quod uelit et peregrino non liceat adhibere quod conuenit, ubi sit
5 ius hospitis quod meum non sit; unus Deus, qui temporibus,
p. 289 quibus ipse innotesce|re uoluit, hanc regni statuit unitatem, ab omnibus et diligitur et timetur; eaedem leges, quae uni

AVCTORES cap. 2 *cf. Augustinus C. D. 3, 23* § 2 hospitio—terra *Vergilius Aen. 1, 540 sq.*

2 interfect *D*[1] || testis est *D*[2] || aegiptus *D* || interfectore] *LA* interfecto *R* interfecto rege *D* 3 ptolemeo *L* ptolomeo *R* ptolomaeo *D* 4 qualescumque *R*[2] 6 relegio *R*[1] || affrica *D* 7 ista (a *in ras. m. 2*) *D* || affrica *D* 8 communae *D*[1] || qua] quali *L*[a] 12 suspiciendus *D*[1] || sui *R* || ben. late] beneuolumtate (e *fin. in* i *mut. m. 2*) *D* || beniuolum] *LR* 13 ultrol *R* 14 septemtrionis *ante ras. R* || **meridiana (*er.* & *?*) *R* 15 insularum *om. D* 18 nece mea *R* necemae *D*[1] necimę (*sic*) *D*[2] || quem] qualem *D* 20 peregrino (e *altera ex* æ *?*) *R* || sit ius] siuus (*mut. m. 2*) *D* 21 hospitis] *LR* hospicii *D* hospitii *h* || non meum *L* 23 et timetur;ea··eadem legis quae (*corr. m. 2, eiusdem sunt hae ; et ·· interpunctiones*) *D* || eadem leges (*mox* s *erasa*) *R*[1] Hec eædem leges *R*[2] || qua* *R*

Deo subiectae sunt, ubique dominantur; ubicumque ignotus
accessero, repentinam uim tamquam destitutus non pertimesco.
inter Romanos, ut dixi, Romanus, inter Christianos Christianus, 6
inter homines homo legibus inploro rempublicam, religione
conscientiam, communione naturam. utor temporarie omni
terra quasi patria, quia quae uera est et illa quam amo patria
in terra penitus non est. nihil perdidi, ubi nihil amaui, totum- 7
que habeo, quando quem diligo mecum est, maxime quia et
apud omnes idem est, qui me non modo notum omnibus uerum
et proximum facit, nec egentem deserit, quia ipsius est terra
et plenitudo eius, ex qua omnibus omnia iussit esse com-
munia. haec sunt nostrorum temporum bona: quae in totum 8
uel in tranquillitate praesentium uel in spe futurorum uel in
perfugio communi non habuere maiores, ac per hoc incessabilia
bella gesserunt, quia, mutandarum sedium communione non
libera, persistendo in sedibus suis aut infeliciter necati sunt
aut turpiter seruierunt. quod clarius promptiusque ipsis
ueterum gestis per ordinem explicitis aperietur.

Anno ab Vrbe condita DCVI, hoc est eodem anno, quo et 3
Carthago deleta est, Cn. Cornelio Lentulo L. Mummio con-
sulibus ruinam Carthaginis euersio Corinthi subsecuta est,
duarumque potentissimarum urbium paruo unius temporis
interuallo per diuersas mundi partes miserabile conluxit in-

AVCTORES 10 ipsius—11 eius *Psalm. 23, 1* cap. 3, *exceptis* § 1 *anni numero et* § 4 *Orosiana*, *Liuius 52* (§ 5 *cf. Periocha*, § 5 opulentissimam *et* § 7 permixta—aeris *cf. Florus 2, 16 § 7*)

1 subiecta sunt D^1R subiectus sum D^2 || domenantur (. *m. 2*) *D* 2 *ad* uim *ut uid. in mg.* ł mortē *al. m.* *R* 5 conscientia *R* || natura *R* || temporarie*ómni (e *alt. ex* a) *R* 6 illa* *R* || patriā *D* 7 paenitus R^a || perdedi (*corr. m. ut uid. 2*) *L* 8 et *om.* *L* 9 modum D^1 12 *sic* temporm̃ *D* 13 in spe] spe *R* || *sic* futurorm̃ *D* 14 communi* *R* || *ac *R* 15 quia] qui *D* 17 promtiusque R^1 promciusque (c *in* pc *m. 2*) *D* || ipsi *D* 18 *gestis *R* gestis (e *m. 2*) *D* 19 sescentensimo (-tisemo *D*) sexto *LD* || et *om.* *D* 20 karthago *R* || gn̄· *L* gneo *RD* || lucio *D* lutio *R* || coñss· *L* cōns *R* consolib; *D* 21 karthaginis *R* || corunthi *D* 22 -que *om.* *R*

2 cendium. nam cum Metellus praetor Achaeos Boeotiosque con-
p. 290 iunctos duobus bellis, hoc est primum apud Thermopylas,
3 iterum in Phocide uicisset — quorum priore bello occisa esse xx milia, secundo VII milia caesa Claudius historicus refert, Valerius et Antias in Achaia pugnatum et xx milia Achaeorum cum duce suo Diaeo cecidisse confirmant, Polybius Achiuus quamuis tunc in Africa cum Scipione fuerit, tamen, quia domesticam cladem ignorare non potuit, semel in Achaia pugnatum Critolao duce adserit, Diaeum uero adducentem ex Arcadia militem ab eodem Metello praetore oppressum cum
4 exercitu docet; sed de uarietate discordantium historicorum aliquanta iam diximus, quorum sufficiat detecta haec et male nota mendaciorum nota, quia parum credendum esse in ceteris euidenter ostendunt qui in his quoque, quae ipsi uidere, diuersi
5 sunt — igitur post extincta totius Achaiae praesidia destitutarum euersionem urbium Metello praetore meditante consul Mummius repentinus cum paucis uenit in castra. qui dimisso statim Metello Corinthum sine mora expugnauit, urbem toto tunc Orbe longe omnium opulentissimam, quippe quae uelut officina omnium artificum atque artificiorum et emporium

AVCTORES 12 diximus *cf. 4, 20 § 7—9*

1 metellus (u *al. m. ex* o ?) *R* metillus D^1 || acheos RD^1 achios D^2 || boetiosque LR^2 byotiosque R^1 byociusqnae (u *in* o *corr.*, a *del. 2*) *D* 2 primum] *LD* primo *Rv* || termopylas *R* 3 inphocideuicisset *L* cum focis deuicisset *R* in focis deuicisset *D;* in Phocaeis deuicisset *v* || *sic* quorm̄ *D* 4 xx· milia *L* uiginti milia *D* || septem *LDR* 5 ualerius et] *LRD* et *del. v male* || anthias *RD* || x̄x̄· milia *L* uiginti milia *D* || acheorum *LRD* 6 duces uo diae·ocecidisse D^1 dúces uo/ diae:ocecidisse (i. e. *ut uid.* — diaeoo —) D^2 || diaeo] L^1R diaeo (un *supra*) L^3 || caecidisse R^a || confirmant] *LRD* confirmat *v* || polibius *D* 7 achibus *R* || affrica *D* || scepione D^1 8 qui|ad domesticam *D* 9 critulao *D* || asserit *R* 10 conpressum *D* 11 uariaetate R^a 12 et *del. al. m.* *R* 13 mendaciorum (ci *al. m. in ras.*) *R* || cęteris R^a 15 totius (t *pr. in ras. ?*) *R* || praesidia* *R* 16 pretore *R* 17 repentenus (rep *in ras. m. 1*, -tinus *2*) *D* 18 urbem] orbe *L* 19 orbe] urbe D^1 20 offici*na (*er.* u ?) *R* || arti**ficiorum *R* || ettemporium *L* et imptorm̄ (*i. e.* -rum) *D*

commune Asiae atque Europae per multa retro saecula fuit. p. 291
permissa crudeliter etiam captiuis praedandi licentia ¦sic omnia 6
caedibus ignibusque conpleta sunt, ut de murorum ambitu
quasi e camino in unum apicem coartatum exundaret incendium.
itaque plurima parte populi ferro flammisque consumpta reliqua
sub corona uendita est; urbe incensa muri funditus diruti
sunt; muralis lapis in puluerem redactus, praeda ingens
erepta est. sane cum propter multitudinem et uarietatem 7
statuarum simulacrorumque in illo ciuitatis incendio permixta
in unum auri argenti atque aeris omniaque simul metalla
fluxissent, nouum genus metalli factum est, unde usque in
hodiernum diem siue ex ipso siue ex imitatione eius aes
Corinthium, sicut memoriae traditum est, et Corinthia uasa
dicuntur.

Isdem consulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus, 4
homo pastoralis et latro, primum infestando uias deinde
uastando prouincias postremo exercitus praetorum et consulum
Romanorum uincendo ¦fugando subigendo maximo terrori Ro- p. 292
manis omnibus fuit. siquidem Hiberum et Tagum, maxima 2
et diuersissimorum locorum flumina, late transgredienti et
peruaganti C. Vecilius praetor occurrit: qui continuo caeso
usque ad internecionem paene omni exercitu suo uix ipse

AVCTORES § 1—6 *Liuius 52* (*ad* § 1—4 *cf. Periocha*, *Florus 2*, *17 § 15 et 16*, *Eutropius 4, 16*)

EXPILATORES 21 C. Vecilius — p. 284, 3 cum *compilauit Paulus 86 not.*

1 commune asiae atque europae *om. D* || europe *R* 3 completa *R* 4 a¦picem *R* 5 flammisque (f *ex* q *corr. m. 1*) *L* 6 deruti *L* 10 adque *R*ᵃ*D* || metella *D* 13 corynthium *L* || et *om. L* || corynthia *L* 15 hisdem *LRD* || uiriatus] *LRD* 18 subigendo (*littera* ɢ *lunula eius inferiore ut saepius euanida cum* c *esse uideretur*, i *m. 3 s. scripsit*) *L* subigendo (i *in ras. et* g *s. s. al. m., ex* g *ut uid. R* 19 fuit omnibus *h* 21 ḡ· *L* gaius *RD;* sextus 𝔓 || Vetilius (Vetulius *in textu ed. 1582 f*) *fh* || occurrit *L* || qui (i *ex* e*?*) *R* 22 ad *s. s. al. m. in R* || internitionem (i *alt. in* e *al. m.*) *R* ⁱⁿternĕcionem (in *et* i *m. 2*) *D* || pene *L*ᵃ*R*ᵇ

3 praetor cum paucis fuga lapsus euasit. deinde C. Plautium praetorem idem Viriatus multis proeliis fractum fugauit. pos etiam Claudius Vnimammus cum magno instructu belli contra Viriatum missus quasi pro abolenda superiore macula turpiorem
4 ipse auxit infamiam. nam congressus cum Viriato uniuersas quas secum deduxerat copias maximasque uires Romani amisit exercitus. Viriatus trabeas fasces ceteraque insignia Romana in montibus suis tropaea praefixit.

5 Eodem tempore CCC Lusitani cum mille Romanis in quodam saltu contraxere pugnam, in qua LXX Lusitanos, Romanos
6 autem CCCXX cecidisse Claudius refert; et cum uictores Lusitani sparsi ac securi abirent, unus ex his longe a ceteris segregatus cum, circumfusis equitibus pedes ipse deprehensus unius eorum equo lancea perfosso ipsius equitis ad unum gladii ictum caput desecuisset, ita omnes metu perculit, ut prospectantibus cunctis ipse contemptim atque otiosus abscederet.

p. 293
7 [1]Appio Claudio Q. Caecilio Metello consulibus Appius Claudius aduersus Salassos Gallos congressus et uictus quinque milia militum perdidit. reparata pugna, quinque milia hostium

AVCTORES § 7—9 *Liuius 53* (*cf. Periocha et ad* § 8 *Obseq. 22, qui non Romae sed Lunae androgynum uisum esse refert*)

1 c̄· *L* gaium *RD*𝔓 2 idem* *R* || uiriatus] *LRD*𝔓 || post haec claudium unimammium cum omni exercitu superauit 𝔓 3 unimammus] *R* unima- mus| *et in marg. m. 1* N / *L* (*qui* m *notat sic* ~ *nec nisi u. extremo*) unimamus *D* Vnimanus *fh* || instructo *L* 4 uiariatum *D* || superiore*** *R* 5 hausit *L* 6 exercitus amisit *v* || amisi *R*[1] 7 uiariatus *D* || cęteraq; *R*[a] || romana romaua *L* 8 tropea *DR*[1] trophea *R*[2] 9 trecenti *LD* 10 septuaginta *D* LXX mil· *L* || lusitanosaromanos *L* 11 trecentos (-tus *1*) uiginti *D*[2] || caecidisse (a *er.*) *R* || *claudius (c *in ras. al.*) *R* 12 abierent *D* || iis *h* 13 circumfusis] a circumfusis *L* || *equitibus *R* || depraehensus (-hin- *D*[1]) *LD* deprehensus sit *R* || unius *om. L* 14 ęquo *R*[a] || lacia (c *in* nc *m. 1*, i *in* e *m. 2*) *R* || *equitis *R* 15 *ictum *R* 16 cuntis *D* || contentim *R*[1] contemtim *D*[1] || ad que adque (*posterius del. m. 2*) *D* || otiosus (o *alt. in ras. al. m.*) *R* 17 laudio *R*[1] || q̄· *L* quinto *D* quinto et *R* || cecilio *ex* cilicio *al. m. R* || conss̄· *L* 18 salassos (o *al. m.*, *ex* u *fort.*) *R* || quinq· mīl· *L*

occidit. sed cum iuxta legem, qua constitutum erat, ut quisque quinque milia hostium peremisset triumphandi haberet potestatem, iste quoque triumphum expetisset, propter superiora uero damna non impetrauisset, infami impudentia atque ambitione usus priuatis sumptibus triumphauit.

L. Caecilio Metello Q. Fabio Maximo Seruiliano consulibus 8
inter cetera prodigia androgynus Romae uisus iussu haruspicum in mare mersus est. sed nihil impiae expiationis procuratio profecit; nam tanta subito pestilentia exorta est, ut ministri quoque faciendorum funerum primum non sufficerent deinde non essent; iamque etiam magnae domus uacuae uiuis plenae mortuis remanserunt: largissimae introrsum hereditates et nulli penitus heredes. denique iam non solum in Vrbe uiuendi sed 9
etiam adpropinquandi ad Vrbem negabatur facultas, tam saeui per totam Vrbem tabescentium sub tectis atque in stratis suis cadauerum putores exhalabantur.

Expiatio illa crudelis et uiam mortibus hominum morte 10
hominis struens tandem Romanis inter miserias suas erube-

AVCTORES § 10 et 11 *adhibitus uidetur Augustinus C. D.* (*uelut 3, 17*)

EXPILATORES 7 androgynus—8 mersus est *exscripsit Paulus 86, 8 sq.*

1 lege *D*² || constitum *D*¹ || quisque] *LRD* quisquis *v; cf. 1, 10 § 18; 7, 41 § 4* 2 quinque *om. D* || peremis**set (*er.* is *ut uid.*) *R* 3 cū *post* quoque *s. s. m. fort. 1 in R* 4 dampna *R* || inpetrauisset *L* || imfami *L om. D* || inpudentia *DR* 5 sumtibus *L*¹*D*¹ 6 lucio caecilio *D* lutio caelio *R* || quinto *RD* || fauio *L* || conss· *L* 7 androginus *D*¹𝔄 androgenus *D*² androginus uir et mulier simul *R* || romae (a *in ras. al. m.*) *R* || aruspicum *R* 8 missus *D* 11 iamque] *LRD* itaque *v* || uaciae (v *al. m.*) *R* || uibiis (u *supra* bi *a rec. m. posita sed mox deleta*) *L* || plenae (e *pr. ex* a) *R* 12 lagirsimae *R*¹ || inretrorsum *L* || nulli* *R* 13 paenitus *LR*ᵃ || heredes denique] heredediniique (e *tert. non plane certa*) *D*¹ here**díínique (de *et supra litterae ipsius ut uid. m. 2 erasae*) *D*² 14 appropinquandi (p *pr. in ras. al. m.*) *R* 15 orbem *L* || stra*tis (*er.* c) *D* 16 ex*halabantur (*er. 1 litt. duar. lin.*) *D* 17 mortē *R* 18 struens] *LD* instruens *RAGv* || tandem romanis *om. D*

p. 294 scentibus, quam mi|sera et uana esset, innotuit. ante enim in suffragium praeueniendae cladis est habita et sic pestilentia, consecuta est; quae tamen sine ullis sacrificiorum satisfactionibus tantummodo secundum mensuram arcani iudicii expleta
11 correptione sedata est. quam si artifices illi circumuentionum haruspices sub ipsa ut adsolent declinatione morborum forte celebrassent, procul dubio sibi dis et ritibus suis reductae sanitatis gloriam uindicassent. ita misera et ad sacrilegia male religiosa ciuitas mendaciis, quibus liberari non poterat, ludebatur.

12 Igitur Fabius consul contra Lusitanos et Viriatum dimicans Bucciam oppidum, quod Viriatus obsidebat, depulsis hostibus liberauit et in deditionem cum plurimis aliis castellis recepit. fecit facinus etiam ultimis barbaris Scythiae, non dicam Romanae fidei et moderationi, exsecrabile. quingentis enim prin-
p. 295 cipibus eorum, quos societate inuitatos |deditionis iure susceperat, manus praecidit.

13 Pompeius sequentis anni consul fines Numantinorum ingressus accepta maxima clade discessit, non solum exercitu paene omni profligato uerum etiam plurimis nobilium, qui ei militiae aderant, interemptis.

14 Viriatus autem cum per quattuordecim annos Romanos duces atque exercitus protriuisset, insidiis suorum interfectus est, in hoc solo Romanis circa eum fortiter agentibus, quod percussores eius indignos praemio iudicarunt.

15 At ego non modo nunc, uerum etiam saepe intertexere Orientis illa inextricabilia bella poteram, quae raro umquam

AVCTORES § 12 *Liuius 53 aut 54* § 13 *Liuius 54* § 14 *Liuius 54 (cf. Periocha, Florus 2, 17 § 17, Eutropius 4, 16)*

2 praeueniendi *L* 4 archani *R* 6 aruspices *R* || assolent *R*[2] || *forte (*er.* r ?) *D* 7 caelebrassent *R*[a]*D* || diis *R*[b] 9 relegiosa *R*[a] 12 bucciam] *LDAG*ς bacciam *Rv* bocciam *T* || obsedebat *R* 14 scytiae *R* cythiae *D* 15 ex*ecrabile (*erasa* s) *R* || ·d·[tis] (tis *al. m*) *R* 20 pene *R*[b] 22 periuat tuor dicim *D* || XIIII *R* 26 at] & *R* 27 illam *D* || inextricabilia bella *om. D* || inextrabilia *R*[1] || bella *in mg. add. m. fort. 1 in R*

nisi sceleribus aut incipiunt aut terminantur; sed Romanorum, cum quibus nobis actio est, tanta sunt, ut iure fastidiantur aliena.

Mithridates tunc siquidem, rex Parthorum sextus ab Arsace, 16
uicto Demetrii praefecto Babylonam urbem finesque eius uniuersos uictor inuasit. omnes praeterea gentes, quae inter Hydaspen fluuium et Indum iacent, subegit. ad Indiam quoque cruentum extendit imperium. Demetrium ipsum secundo 17
sibi bello occurrentem uicit et cepit: quo capto Diodotus quidam cum Alexandro filio regnum eius et regium nomen usurpauit. qui postea ipsum Alexandrum filium, quem participem 18
periculi in peruadendo regno habuerat, ne in obtinendo consortem haberet, occidit.

M. Aemilio Lepido C. Hostilio Mancino consulibus prodigia 19
apparuere ¦diuersa et, quantum in ipsis fuit, ex more curata p. 296
sunt. sed non semper aucupatoribus euentuum et structoribus fallaciarum haruspicibus opportuni casus suffragantur. namque 20
Mancinus consul postquam a Popilio apud Numantiam suscepit exercitum, adeo infeliciter proelia cuncta gessit atque in id suprema desperatione perductus est, ut turpissimum foedus

AVCTORES § 16 et 17 *Liuius 52* § 18 *Liuius 55* § 19—§ 21 *Liuius 55 et 56* (*ad* § 19 *cf. Obseq. 23*, § 20 turpissimum foedus *Augustin. C. D. 3, 21*), § 19 sed non semper *et q. s. Orosiana uidentur esse*, *ad illa* § 21 Pompeius—pepigisset *adhibitus fort. Liuius 54* (*cf. Periocha*) § 20 turp. foedus *cf. 5, 7 § 1*

2 iurae|efastidiantur *D* 4 mitritates *D* || tunc *om. D* 5 demetrii] *R*[b]*D* demetri *LR*[a] Demetrio *v* || prae*fecto *R* || babylonam] *LR* babilonam *D* 7 i*daspen (*er.* s *ut uid.*) *D* || subegit (egi *in ras. m. 1*) *R* 8 secundum *D* 9 bellum *D* || cępit *R* coepit *D* || diodothus *LR*[b] diu thus *D* 10 regnum *om. L* 12 uadendo *L*[a] || regnum *D* 14 m̄· *L* m̃ *R* Marco *D* || aem elio *D* || Lepido C.] gaio lepido *D* || g̃· *L* gaio *R* || cons̄s̄· *L* cōns *R* 15 *uerba* curata sunt sed non semper aucupatoribus *om. D* 16 euentum *L* 17 *aruspicibus *R* || oportuni *R* opurtuni *D* || suffragabantur *D* 18 a Popilio] appiljo (o *radendo ex* p) *D* || nunantia *D* 19 praelia *D* || adque *R*[a] 20 suprema (a *in ras. al. m.*) *R* || perductus (uc *in ras. m. 1*) *D*

21 cum Numantinis facere cogeretur. quamuis et Pompeius iam
aliud aeque infame foedus cum isdem Numantinis paulo ante
pepigisset, senatus dissolui foedus et Mancinum dedi Numan-
tinis praecepit, qui nudato corpore manibusque post tergum
reuinctis ante portas Numantinorum expositus ibique usque in
noctem manens, a suis desertus, ab hostibus autem non susce-
ptus lacrimabile utrisque spectaculum praebuit.

5 Exclamare hoc loco dolor exigit. cur falso uobis,
Romani, magna illa nomina iustitiae fidei fortitudinis et
misericordiae uindicatis? a Numantinis haec uerius discite.
2 fortitudine opus fuit? pugnando uicerunt. fides exigebatur? cre-
dentes aliis secundum se, quos occidere potuerant, pacto foedere
3 dimiserunt. iustitia probanda erat? ¦probauit eam uel tacitus
p. 297 senatus, cum idem Numantini per legatos suos aut inuiolatam
pacem solam aut omnes, quos pignore pacis accepto uiuos dimi-
4 serant, reposcebant. misericordia examinanda uidebatur? satis
documenti dederunt uel emittendo ad uitam inimicum exercitum
5 uel ad poenam non recipiendo Mancinum. Mancinusne rogo
dedendus fuit, qui uicti exercitus inpendentem trucidationem
praetento umbone pacti foederis dispulit, qui periclitantes patriae
6 uires in meliora tempora reseruauit? aut, si displicuit foedus
quod pactum est, cur miles hoc pignore redemptus aut, cum
reuerteretur, receptus est aut, cum repeteretur, redditus non
est? aut, si placuit seruati militis qualiscumque prouisio, cur
Mancinus, qui hoc pepigit, solus deditus fuit?

AVCTORES § 1—§ 6 *Orosius, fort. in his quoque Liuio l. l. usus* (*cf. Florus 2, 18 § 3—7*)

1 pumpeius *D* 2 aequę *R* || hisdem *LD* 3 pepegisset *LD* || dis*solui (*er.* o) *D* || dedi] *LR*[1]*D supra h. uoc.* ....dari *m. 2*, *quibus deletis lineam sub* dedi *duxit et* dari *s. s. m. s. XIII–XIIII*) *R* 4 praecipit *R*[2]*D* || -que *om. v* || post tergum] postergum *R*[1]*D* 5 ubique (u *in* i *m. 1*) *L* 10 nummantinis *D* || dicite *D* 12 potuerunt *D* 13 ea *D* 14 idem] *LR* de *D* 15 solam pacem *D* || acceptus *D* 16 misericordie *D* 17 emitendo *R*[a] mittendo *D* || uita jnimicum (jn *ex* m *m. 1*) *D* 18 poena *D* || mancino *D* 19 trucidatione *D* 23 cum *om. R*[1] || repediretur *D* || reditus *D*

Nuper Varro, ut praepropera pugna iniretur, collegam Pau- 7
lum obluctantem impulit, trepidantem praecipitauit exercitum,
infelices copias apud infames illas Romanis cladibus Cannas
non disposuit certamini sed opposuit morti; plus quam XL
milia ibi militum Romanorum sola inpatientia sua, de qua
sibi uictoriam iam dudum Hannibal praesumebat, amisit.
collega etiam Paulo — quo tandem uiro! — perdito, nouissime 8
in Vrbem paene solus impudentissime redire ausus est meruit-
que impudentiae suae praemium. nam gratiae ei, quod de 9
republica non desperasset, quam tamen ipse fecerat desperatam,
publice in senatu actae sunt.

Porro autem Mancinus, qui sorte bellica circumuentum exer- 10
citum ne perderet laborauit, ab eodem senatu deditione dam-
natus est. scio, Romani, et illud in Varrone displicuit, sed 11
|tempori concessum est, et hoc in Mancino placuit, sed se- p. 298
cundum tempus praesumptum est; atque ideo ab initio per-
fecistis, ut nec ciuis consulat conuenienter ingratis nec hostis
fideliter credat infidis.

Interea Brutus in ulteriore Hispania LX milia Gallaecorum, 12
qui Lusitanis auxilio uenerant, asperrimo bello et difficili

AVCTORES § 7—§ 9 *Liuius 22, 41 sqq., praesertim 61 extr.; Orosius 4, 16 § 1.2* § 12 et § 13 *Liuius 56 (cf. Periocha)*

1 praepro*pera (*er.* s) *R* 2 impulit trepidantem *om.* *D* || inpulit *R*[1] (*corr. 3*) 4 certamine (e *fin. ex* a *corr. ut uid., m. 1*) *D* || mortem *D* || quadraginta *D* 5 impatientia *R*[3] || de *s. s. m. 1 in L* 6 uictoriamidudum (*tertia* i *expuncta a m. 1 aut 2*) *L* uicturia| iam dutum *D* 7 collega (a *s. s. m. 1*) *D* || nouissime (e *ex* ę) *R* 8 paenæ *D* pene *R*[3] || inpudentissime (imp- *R*[3], -mę *a. ras. R*) *LRD* || redire *om. D* 9 suae inpudentiae *h* || inpudentiae *R*[1]*D* || ei] et *R*[1] 10 disperata *D* 11 publicę *a. ras. R* || actę* subtractę sunt (ę *pr. ex* u *ut uid. m. 1;* subtractę *linea subducta del. m. 2*) *R* acti sunt *D* 12 sorte (e *ex* ę) *R* 13 perdederit *D* || dam*tus (na *supra ras. m. 1*) *R* 14 socio *L* (*cf. 3, 12 § 22*) sic (ic *in ras., fort. ex* cio) *R*[2] || romani] *LR*[1]*D* romanis *R*[2]*v* 15 in hoc *fsh* || sed *om. D* 16 praesumtum *D* || perfecistis] perfidis fuit *R*[2] 17 nec ciuis] nequis *D* 18 credat (t *m. ut uid. 1 in ras. ex 2 litt.*) *D*
19 *brutus (*er.* a) *D* || interiore *LD* || spania *D* || LX·mil *L* sexagenta milia *D* || callęcorum *R*[1] gallecorum *D* callecorum *L* galliciorum *R*[2] 20 auxilio] *LDAG* in auxilium *R* || asperimo *R*[1]

quamuis incautos circumuenisset, oppressit: quorum in eo
proelio L milia occisa, sex milia capta referuntur, pauci fuga
13 euaserunt. in citeriore Hispania Lepidus proconsule Vaccaeos,
innoxiam gentem et supplicem, etiam senatu prohibente pertinaciter expugnare temptauit. sed mox accepta clade grauissima improbae pertinaciae poenas luit. sex milia quippe Romanorum in hoc iniusto bello iustissime caesa sunt, reliqui exuti castris, armis etiam perditis, euaserunt.

14 Nec minus turpis haec sub *Lepid*o clades quam sub Mancino fuit. ita nunc sibi haec tempora loco felicitatis adscribant ut non dixerim Hispani tot pulsati fatigatique bellis, sed uel ipsi saltem Romani tam continuis subacti cladibus totiensque
15 superati; ut non exprobrem, quot praetores eorum, quot legati,
quot consules, quot legiones quantique exercitus consumpti sint, illud solum reuoluo, quanta fuerit timoris amentia miles Romanus hebetatus, ut iam ne ad experimentum quidem belli cohibere pedem atque offirmare animum posset, sed mox conspecto Hispano specialiter hoste diffugiens uinci se paene prius
16 crederet quam uideri. quo argumento patet apud utrosque
p. 299 misera illa tempora iudicata, cum |et Hispani etsi uincere

AVCTORES § 14 et 15 *Orosius Liuio l. l. usus fortasse* (*cf. Florus 2, 18, 5*)

2 L̃· milia *L* quinquagenta milia *D* || pauci] nancj *D* || fu*ga (*er.* i) *D* 3 citeriori (i *fin. in ras., m. 2?*) *R* citeri*ore *D* || uacceos *L* uacceus *D* uaccheos *R* 4 simplicem *R* 5 temptauit *om.* *D* || grauissimas *R* 6 inprobe (im- *3*, -bę *2*) R^1 || pertinacitate *D* 7 iniusto (o *ex* i *m. 1*) *D* || iustissimae LDR^a || exsuti *L* || castris] a castris *D* 9 lepido] *fsh* metello *LRD*ς*v natum fort. ex glossa* m aemilio || mancino (a *ex* i *? m. 1*) *D* 10 loci *D* || a*scribunt (*sic*) *R* 11 fugatique *L* || uel ipsi] *L* ut ipsi R^2D ipsi R^1 12 saltim R^1D || subiacti *a. ras.* *R* || totiesque *D* 13 *sq.* quod *quater D* qd (*uel* qđ; q̃t *2*)..quod (quot *2*)..qd (*uel* qđ; q̃t *2*)..q̃t *R* 15 sunt *LR* || reuolui *D* || fuerat R^1 || *deleui interpunctionem post* amentia *positam v* 16 romanos (s *ex* r *m. 1*) *D* || habetatus R^1 hebetatus est R^2 habitatus (h *m. 1 corr. ex ?*, a *statim corr. ex* u *?*) *D* 17 atque] *LRD* aut *fsh* 18 uinci se paene] uincire paene *D* || sępe|nę prius (ę *in* e) *R* se prius paene *L* 19 uidere *LD*

poterant, inuiti tamen desererent dulcia otia sua et bella externa tolerarent, et Romani quanto inpudentius alienae quieti sese ingererent, tanto turpius uincerentur.

Seruio Fuluio Flacco Q. Calpurnio Pisone consulibus Romae 6
puer ex ancilla natus quadripes quadrimanus, oculis quattuor, auribus totidem, natura uirili duplex. in Sicilia mons Aetna 2
uastos ignes eructauit ac fudit, qui torrentum modó per prona praecipites proxima quaeque corripientibus exussere flammis, longinquiora autem fauillis calidis cum uapore graui late uolitantibus torruerunt: quod Siciliae semper uernaculum genus monstri non portendere malum adsolet sed inferre. in Bononiensi agro fruges in arboribus enatae sunt. igitur in 3
Sicilia bellum seruile ortum est, quod adeo graue et atrox multitudine seruorum, instructu copiarum, magnitudine uirium fuit, ut, non dicam praetores Romanos, quos penitus profli- 4
gauit, sed consules quoque terruerit. nam LXX milia seruorum p. 300
tunc in arma conspirantium fuisse referuntur, excepta urbe Messana, quae seruos liberaliter habitos in pace continuit.

AVCTORES § 1 *Liuius libro ut uid. 56 (cf. Obseq. 25 qui ad annum praeced.)*; Romae *Orosius temere* § 2 *Liuius libro ut uid. 56 (cf. Obseq. 26) et fort. Augustinus C. D. 4, 2* § 3 et 4 *Liuius 56 (cf. Periocha)*

EXPILATORES 4 romae—6 duplex *et* 11 in Bon.—12 sunt *exscripsit Paulus 87 (quibus quae in Pauli nescio quo exemplari addi Bauchius Ueber die Hist. Rom. des Paul. Diac. 1873 p. 17 testatur Orosio uindicaturus* mense ianuarii, *glossatoris sunt inepti; cf. Plin. n. h. 18 § 166)*

1 dulcia (c *in ras. ex* t *m. 3*) *R* || otia sua dulcia *v* 2 impudentius (m *ex* n *m. 3*) *R* || alieni *D* || quieti*sése (*eras.* s, és *in ras. m. 1,* s *pr. et* e *fin. in ras. m. 2*) *R* 3 se *D* 4 quinto *RD* || caspornio *D* || pisonae *R* || conss· *L* consul (l *ex* 1 *2*) *R* || romae (a *erasa sed m. 3 restit.*) *R* 5 natus est *v* || quadripes] *L*R^2*D* uadripes R^1, *om. h* 6 uirili] *AG*(𝔓)*v* uirilis *D* uiri *LR* || aethna *LRD* 7 uasto *D* || *eructauit (*er.* s) *D* 9 longinquiorautem *L* || fau*llis (*er.* ı) *D* fabillis *L* || latę *a. ras. R* 10 uolutãtibus (˜ *fort. ex corr. add.; eo compendio alibi non utitur*) *D* 11 genus] gens *D* || mon*stri (*er.* a *?*) *R* || protendere *D* || assolet R^2 12 bononensi *LDR* || *enatae *R* natae (-te 𝔅) 𝔓 14 magnitudinem *D* et magnitudine *v* || uirum R^1 15 paenitus R^1*D* 16 ·LXX· milia *L* septuagenta milia *D*

5 ceterum Sicilia in hoc quoque miserior, quia insula et num-
quam erga statum suum iuris idonei nunc tyrannis subiecta
nunc seruis, uel illis dominatu improbo exigentibus seruitutem
uel istis praesumptione peruersa conmutantibus libertatem,
maxime quia clausa undique mari egerere foras non facile
6 potest intestinum malum. uiperinam quippe conceptionem
perditioni suae aluit sua libidine auctam, sua morte uicturam.
in hoc autem seruilis tumultus excitatio quanto rarior ceteris
tanto truculentior est, quia intentione commouetur libera
multitudo ut patriam augeat, seruilis ut perdat.
7 Anno ab Vrbe condita DCXX cum maior paene infamia de
foedere apud Numantiam pacto quam apud Caudinas quondam
furculas pudorem Romanae frontis oneraret, Scipio Africanus
consensu omnium tribuum consul creatus atque ad expugnan-
2 dam Numantiam cum exercitu missus est. Numantia autem
p. 301 citerioris Hispaniae, haud procul a Vaccaeis et Cantabris
3 in capite Gallaeciae sita, ultima Celtibe|rorum fuit. haec

AVCTORES cap. 7 *Liuius 56.57.59 (ad* § 1 *cf. Per. 56 et Flor. 2, 18 § 7, ad* § 3 *Flor. 2, 18 § 2, qui h. l. fort. ipse adhibitus est, ad* § 4—6.8 *Per. 57, ad* § 7 *Florus 2, 18 § 11 et 13, ad* § 10 *Flor. 2, 18 § 2, ad* § 12 *Periocha 57 et Flor. 2, 18 § 13, ad* § 13 *Flor. 2, 18 § 12, ad* § 16—18 *Flor. 2, 18 § 14.15.17)*

1 cęterum *a. ras. R* || et] est et *R²* 2 idonea *R* || subuecta *L* 3 a*seruis (*er.* d) *D* || dominatu improbo] dominatur| pro hoc *D* || inprobi (improbi *3*) *R* || *uerba* seruitutem—conmutantibus *om. D* 4 commutantibus *R* || libertate *D* 5 maximę *a. ras. R* || clauso *fsh* || egerereferas (refe *in ras. m. 1;* re *ligatae*) *D* 6 uiperinam (ui *al. m., ex* iu *?*) *R* uiperina| *D* || conceptione *D* 7 perditionis *RD* || suam mortem *D* 8 seruolis *D* || excitatior *R²* || rariore *D* || citeris *D* 9 est *om. D* 11 *inter capitis numerum* XI· *rubrica scriptum et* anno *erasum est* u[n]decimo *D in cuius archetypo iam capitum numeros scriptos nec uero alio colore distinctos fuisse apparet* || Añ *in ras. m. 2 R* || ·DC·mo·uicensimo *L* sexcentissimo·uicentissimo (tis *alt. eras.*) *D* || p*ene (*er.* a) *R* 12 numantia *D* || furculas quondam caudinas *L* || caudenas *R²* || quandam *R** 13 romae *R* || onoraret *R¹* onorarit (-it *in* -et *m. 1*) *D* 14 tribunum *R* || adque *L* || expugnandam] *L* obp- (b *in* p *2 R*) *Rfh* oppugnanda *D* 16 aut *R¹D* || uacceis *LD* galliç uacceis *R* 17 callaciae (*prima litt. fortasse* g *fuit*) *L* galleciae *R* gallatiae *D* || celteberiorum *D*

per annos quattuordecim cum solis quattuor milibus suorum
quadraginta milia Romanorum non solum sustinuit sed etiam
uicit pudendisque foederibus adfecit. igitur Scipio Africanus 4
Hispaniam ingressus non se ilico ingessit hostibus, ut quasi
incautos circumueniret, sciens numquam hoc genus hominum
adeo in otium corpore atque animo resolui, ut non ipsa qualitate habitudinis suae apparatus aliorum praecelleret, sed aliquamdiu militem suum in castris uelut in scholis exercuit.
et cum partem aestatis totamque hiemem ne adtemptata qui- 5
dem pugna transegisset, sic quoque parum propemodum hac
profecit industria. namque ubi copia pugnandi facta est, exer- 6
citus Romanus oppressus impetu Numantinorum terga conuertit; sed increpatione et minis obiectantis sese consulis manuque retinentis tandem indignatus in hostem rediit et quem fugiebat fugere conpulit. difficilis tunc in relatu fides:
Numantinos et fugauere et fugientes uidere Romani. unde 7
quamuis Scipio, quia praeter spem acciderat, laetatus et gloriatus esset, tamen ultra bello aduersum eos audendum
non esse professus est. itaque Scipio insistendum inopinatis 8
prouentibus censuit, urbem ipsam obsidione conclusit, fossa
etiam circumde|dit, cuius latitudo pedibus decem, altitudo p. 302
uiginti fuit. ipsum deinde uallum sudibus praestructum crebris 9
turribus conmuniuit, ut, si qua ab erumpente hoste in eum

EXPILATORES 1 per—3 uicit *compilauit Paulus 87* 11 namque—15 conpulit *et* 16 unde—21 circumdedit *excerpsit Paulus 90 not, lin. 5—91 not. lin. 2*

1 *haec* quattuordecim — suorum *in ras. m. 1 D* || XIIII *R; item* 𝔓, XI *Florus 2, 18, 2* || milib: ******* (*eras. fort.* manorum) *R* 2 quadragenta *D* XL *R* 3 affecit *RD* || afriganus *D* 4 spaniam *D* || ilico se *v* || ut *om. R* 5 hoc] *LD* id *Rv* || hominum *om. D* 6 ocio *D* || adque *R*[1] || anima *D* 7 aliquandiu *DR*[2] 8 militum *D* || scolis *R* 9 aetatis *D* 10 propemodo *D* || haac *D* 13 *inde a* -patione *denuo superstes P* || obiectantisese *L* || obietantis *R*[1] 15 fugere] fugise *D* || cō*pulit (ō *ex* o, *eras.* n) *R* 16 fugauere] fugire *D* 17 occi·derat *R*[1] 18 bello] *LD*𝔓 *probante h* bellum *PRfsh* 19 ino*pinatis *R* 20 concludet *P*[a] concludit (t *s. s. m. 1*) *R* 21 decim *D* 22 ·XX· *D* || sudibus (s *m. 2, ex* p?) *R* || crebris] creby *D* 23 communiuit *PR* commonuit *D* || eo *D*

temptaretur inruptio, iam non quasi obsessor cum obsesso sed
10 uersa uice obsessus cum obsessore pugnaret. Numantia autem
in tumulo sita haud procul a flumine Durio tria milia passuum
ambitu muri amplexabatur; quamuis aliqui adserant eam et
11 paruo situ et sine muro fuisse: unde credibile est, quia hoc
spatii cura alendorum custodiendorumque pecorum uel etiam
exercendi ruris commodo cum bello premerentur incluserint,
ipsi arcem paruam natura munitam obtinentes; alioquin tantam
paucitatem hominum tam amplum urbis spatium non munire
12 magis quam prodere uidebatur. igitur conclusi diu Numantini
et fame trucidati deditionem sui obtulerunt, si tolerabilia
iuberentur, saepe etiam orantes iustae pugnae facultatem, ut
13 tamquam uiris mori liceret. ultime omnes duabus subito portis
eruperunt, larga prius potione usi non uini, cuius ferax is
locus non est, sed suco tritici per artem confecto, quem sucum
14 a calefaciendo caeliam uocant. suscitatur enim igne illa uis
germinis madefactae frugis ac deinde siccatur et post in farinam
redacta molli suco admiscetur, quo fermento sapor

EXPILATORES 10 conclusi—p. 295, 17 absumpsit *compilauit Paulus 91. 92* 14 potione — p. 295, 1 adicitur *compilauit Isidorus Orig. 20, 3, 18*

1 temtaretur *P* || inrumptio *L* irruptio*** (*prior* r *ex* n *m. 2*) *R* || non] num *D* || quasi] quamsi *D* || *haec* obsessor cum obsesso sed uersa uice obsessus cum *om. D* 2 obsessa repugnaret *R* obsessore pugnasset (*ultima* s *fort. ex* r) *D* 3 haud] R^2 haut *LPD* aut (t *in* d *m. ut uid. 1*) R^1 || m̃il· *P* mił *R* 4 asserant R^2 5 quia] *LPRD* quod *aut* cum *v* 7 ruris (ru *in ras. m. 2*) *P* *ruris *R* || commodo (do *in* da *m. 2*) *P* || uallo (bello *s. s. m. 2*) *P* || praemerentur $P^a RD$ || incluserent R^a 8 paruam] passuum *D* || natura munitam (a m *in ras.*) *P* natura (*om.* munitam) *D* || alioqui *Dh* || tanta *D* 9 non munire] nomenunire *D* 11 fami R^1 || trucidati] cruciati *D* 12 pugne P^1 || ut tamquam] uitamquam *D* 13 ultimę *a. ras. R* ultimo *v* || portis] fortis *D* 14 posione P^1 || usi] usu *D* || ferax is] ....lis P^1 feraxlis P^2 feralis (*corr. m. 2; supra add. m. s.* XIII–XIIII ·i· fertilis) *R* 15 suco] *LPR* suca *D* || confecti *D* || quam *D* || sucum] *LPRD* 16 caeliam] *LPRD* || igne] $P^2 RD$ *Isidori Pal. 281* (*saec.* VIII *uel* VIIII), *h* ignea P^1𝔏𝔐 *Parisini 13027 et 13028 fs* (*post* illa *fs*), *om. L*𝔎 || uis] uir *D* 17 farina *LD* 18 suco] *LPRD* || quo] quod 𝔎 || fermentato 𝔎𝔏$𝔐^2$

austeritatis et calor ebrietatis adicitur. hac igitur potione post longam famem recalescentes bello sese obtulerunt. atrox diu 15 certamen et usque ad periculum Romanorum fuit, iterumque Romani pugnare se aduersum Numantinos fugiendo probauissent, nisi sub Sci|pione pugnassent. Numantini interfectis p. 303 suorum fortissimis bello cedunt, conpositis tamen ordinibus nec sicut fugientes in urbem reuertuntur, corpora interfectorum ad sepulturam oblata accipere noluerunt. nouissima spe de- 16 sperationis in mortem omnes destinati clausam urbem ipsi introrsum succenderunt cunctique pariter ferro ueneno atque igne consumpti sunt. Romani nihil ex his penitus habuere 17 uictis praeter securitatem suam; neque enim euersa Numantia uicisse se magis Numantinos quam euasisse duxerunt. unum 18 Numantinum uictoris catena non tenuit; unde triumphum dederit, Roma non uidit; aurum uel argentum, quod igni superesse potuisset, apud pauperes non fuit; arma et uestem ignis absumpsit.

|Igitur ea tempestate, cum haec apud Numantiam gesta p. 304 8 sunt, apud Romam Gracchorum seditiones agitabantur. Scipio autem cum deleta Numantia ceteras Hispaniae gentes pace

AVCTORES § 1 et 2 *Liuius 59 et Orosius*

EXPILATORES 8 nouiss.—9 destinati *fort. respexit Vergil. Aen. 2, 353 sq.* 19 Scipio—p. 296, 4 exitio fuit *compilauit Paulus 92*

1 et *om.* 𝔐 || ebrietatis (tis *in ras.*) *P* || posione *P*[1] 2 sese** ·obtulerunt *R* 4 se *om. D* || aduersus *PR* 5 pugnassent (pu *in ras. m. 1*) *D* || numantinis *L* nummantini *D* || interfectis suorum fortissimis] interfectissimis *D* 6 compositis *PR* 7 nec] non separantes se nec (non separantes se *s. s. m. 1 in P*) *PR* || fugientis *L*[a]*D* 8 nouissima] *LRDA* nouissima* *P* nouissime *fsh; supra* nouissima spei (*ex* spe *m. 1 aut 2*) *scriptum:* alibi · Nouissime sui *m. 2*[a] *nisi quod* Nouissin *in ras. m. 3 G* || desperationes *D* desperatione* *G* 9 omnes *om. L* || ipsi *om. h* 10 introsum *R*[a] || succei nderunt *D* || cunctique pariter ferro ueneno atque] ipseq: *D* || adque *L* 11 consumti *P* || paenitus *PR*[1] 12 *uerba* uictis—enim *om. D* 13 uicisse[re]magis (re *m. 2*) *L* || duxerunt] *P*[1]*DA* dixerunt *LP*[2]*R* 15 romanoui|dit *L* || quod digni (*altera* d *deleta*) *P* quod igne *D* 16 superasse *D* 17 absumsit *PD* 18 cum haec *apud (*er.* c *ut uid.*) *R* hac capud (*om.* cum) *P*[1] || aput *D* || numantiā (ā *ex* a *m. 2*) *P* 19 graccorum *PR* 20 delata *D* || per ceteras (per *s. s. m. antiqua*) *R* || pacem *PR*

conponeret, Thyresum quendam, Celticum principem, consuluit,
qua ope res Numantina aut prius inuicta durasset aut post
fuisset euersa. Thyresus respondit: concordia inuicta, di-
2 scordia exitio fuit. quod Romani tamquam sibi ac de se di-
ctum exempli loco acceperunt, quippe quibus iam de seditionibus
discordantis totius Vrbis nuntiabatur. Carthagine Numantiaque
p. 305 deleta moritur apud Romanos utilis de prouisione conlatio et
3 ori|tur infamis de ambitione contentio. Gracchus tribunus plebi
iratus nobilitati, cur inter auctores Numantini foederis notatus
esset, agrum a priuatis eatenus possessum populo diuidi statuit.
Octauio tribuno plebi obsistenti ademit imperium et successorem
Minucium dedit. his causis senatum ira, populum superbia
4 inuasit. ac tunc forte Attalus, Eumenis filius, moriens testa-
mento populum Romanum imperio Asiae succedere heredem
iusserat. Gracchus gratiam populi pretio adpetens legem tulit,
uti pecunia, quae fuisset Attali, populo distribueretur. obsistente
Nasica etiam Pompeius spopondit se Gracchum, cum primum
magistratu abisset, accusaturum.

AVCTORES § 3 et 4 *Liuius 58* (*cf. Periocha*)

EXPILATORES 2 qua ope—4 exitio fuit *haec respicere uid. Gregorius Turon. l. 5. prol. tametsi dicit:* 'requirite quid de Carthaginensibus scribat Orosius'.

1 componeret *PR* || thyresum] *LR* thyre sum (sum *in ras.*) *P* ethyresum *D* tyresum 𝔓 tiresum *v* || celtiuum *D* 2 uicta *L* 3 thyresus] *LPRD* tyresus 𝔓 || inuicta discordia *om. D* 4 ac de] a *L* 6 orbis *R*² || karthagine *P*²*R* cartagine *D* 7 dele*ta *R* || oritur *PR* || aput *D* || collatio *R*² colatio *D* 8 ambutione *et* s *s.* ut *s. m. 1 P* ambustione *R*¹ || contentione *D* || graccus *PR* || plebi] *L* plebis *PRD*ᵇ*v* plebs *D*ᵃ 9 nobilitate (-ante *P*ᵃ) *P*ᵇ*R*¹ nubilitate *D* || cur] *LPRD* quod *v* 10 eēt (t *m. 2 add.*) *R* || priuatis (s *in ras. m. 2*) *P* || populum *D* || diuidi (di *alterum ex corr. add.*) *P* 11 tribun͡o (o *intra ras.*) *R* || plebi] *LPR* plebis *Dv* || obsistenti* *P* || timperium *D* 12 municium *P*¹ minitium *R*¹ minutium *R*² || ira] |mira *D* || populo *D* 13 ac] *LPRD* at *Gfsh* || testamentum *D* 14 p̄r· *L* || imperium *D* 15 gratia *D* || graccus *PR* || praetio *LPR*¹ praecio *D* || appetens *PRD* 16 uti] ut ipsa *D* 17 graccum *PR* 18 magistratum *PR* || adisset *R*²

p. 306
|Gracchus cum eniteretur, ut ipse tribunus plebi subsequenti 9
anno permaneret, cumque comitiorum die seditiones populi
accenderet, auctore Nasica inflammata nobilitas fragmentis
subselliorum plebem fugauit. Gracchus per gradus, qui sunt 2
super Calpurnium fornicem, detracto amiculo fugiens ictus
fragmento subsellii conruit rursusque adsurgens alio ictu
clauae cerebro inpactae exanimatus est. ducenti praeterea in 3
ea seditione interfecti eorumque corpora in Tiberim proiecta
sunt; ipsius quoque Gracchi inhumatum cadauer extabuit.
orta praeterea in Sicilia belli seruilis contagio multas late 4
infecit prouincias. nam et Minturnis CCCCL serui in crucem
acti et Sinuessae ad quattuor milia seruorum a Q. Me|tello p. 307
et Cn. Seruilio Caepione oppressa sunt; in metallis quoque 5
Atheniensium idem tumultus seruilis ab Heraclito praetore
discussus est; apud Delon etiam serui nouo motu intume-
scentes oppidanis praeuenientibus pressi sunt, absque illo primo
Siciliensis mali fomite, a quo istae uelut scintillae emicantes,
diuersa haec incendia seminarunt. in Sicilia enim post Fuluium 6

AVCTORES cap. 9 *Liuius 58 et 59* (*cf. Periocha*)

EXPILATORES 10 orta—13 oppressa sunt. 18 Fuluium, p. 298, 3 Rutilius, 5 amplius—6 trucidata *compilauit Paulus 93*

1 graccus *PR* || niteretur *PR* || plebis *PRD* || subsequente *PRD* || cumque] cum *R* || commitiorum *PR* 3 accenderent *PR* (-ent *minus clarae in P*) || nanasica *D* || fracmentis (c *in* g *m. ant. R*) *PR* 4 graccus *PR* || grados *P*ᵃ gradis *D* 6 fracmento *R*¹ || subselli *PR* subsello *D* || corruit *PR* || assurgens (*pr.* s *in ras. m. ant.*) *R* 7 clauę *a. ras. R* claue *LPR*ᵇ*D* || inpacta (n *in* m *m. ant. R*) *PR* || examinatus *LDR*¹ || ducente *D* 8 eorumque] eroque *D* eorum *PR* 9 gracci *PR* 10 ortu *D* 11 prouintias *R* || minturnas *D* || quadringenti quinquaginta *L* quadraginti quinquagenta *D* || cruce *PR*¹ 12 et *om. L* || sinuesse *PR*¹ senuisse *D* inuise *R*² apud sinuessam 𝔓 || quatuor *RD* || quinto *PRD* 13 gn̄· *L* gneo *PR* gieos *D* || cepione *LPD* coepione *R om.* 𝔓 || oppressa (op *in ras. ex una litt.*) *R* 14 eraclito *D*ᵃ 15 telon *D* || intumescentis *R*¹ 16 praessi *P*ᵃ*R*¹*D* oppressi *NT ut uid., h* 17 siciliensis (ilie *euanidae*) *R* || malo *D* || fomite** (e *in ras.*) *R* || a quo istae *om. P* (*non om. R*) || iste *L* || scintilliae migantis *D* || sintille *R*¹ || aemicantes *P*

consulem Piso consul Mamertium oppidum expugnauit, ubi
octo milia fugitiuorum interfecit, quos autem capere potuit,
7 patibulo suffixit. cui cum Rutilius consul successisset, idem
quoque Tauromenium et Hennam, firmissima fugitiuorum
refugia, bello recepit: amplius quam xx milia tunc seruorum
trucidata referuntur.

8 Misera profecto talis belli et inextricabilis causa. pereundum
utique dominis erat, nisi insolescentibus seruis ferro obuiam
iretur. sed tamen in ipsis quoque infelicissimis damnis pugnae
et infelicioribus lucris uictoriae quanti periere uicti tantum
p. 308 perdidere uictores.

10 Anno ab Vrbe condita DCXXII P. Licinius Crassus consul
et pontifex maximus aduersus Aristonicum Attali fratrem, qui
traditam per testamentum Romanis Asiam peruaserat, cum
2 instructissimo missus exercitu, praeterea a magnis regibus hoc
est Nicomede Bithyniae, Mithridate Ponti et Armeniae, Ariarathe Cappadociae, Py*la*emene Paphlagoniae eorumque maximis
3 copiis adiutus, conserto tamen bello uictus est; et cum, exer-
p. 309 citu post plurimam caedem in fugam acto, ipse iam circum-
uentus ab hostibus et paene captus esset, uirgam, qua erat

AVCTORES § 1—5 *Liuius 59* (*cf. Periocha et Eutrop. 4, 20*)

EXPILATORES 20 ab hostibus—p. 299, 2 transuerberauit *inter Eutropiana adhibuit Paulus 94*

1 mamercium *D*; murgentium *coni. A. Schaefer, Iahrb. f. Philol. 1873 p. 71* 2 uIII *P* VIII *R* 3 suffixit (x *in ras. m. 2*) *R* ‖ rutilius] *LPR* (𝔓) ruti lios *D*; rutilius *etiam Periocha 59* (*ubi* autilius *Nas.*) *et fasti Hisp. cum Chron. Pasch. a. 622*; rupilius *corr. fsh* 4 tauromiuium *DR*² ‖ hennam] *L* het·nam *P* hetnam *R*¹ bennan *D* petnam *R*² 5 ubi amplius (ς) *v* ‖ uiginti milia *D* ‖ seruorum tunc *L* 9 in *om. L* ‖ ipsos *D* ‖ dampnis *a. ras. R* 10 tanto perdere *D* 12 sescentensimo uicensimo secundo *L* sexcentissimo uicensimo secundo *D* ‖ publius *PRD* 13 attalli *P*ᵃ*R*ᵃ 14 tradita *D* 15 a *om. LPR* 16 incomedae *L* nicomedię (ię *ex* e *corr. m. 2, sed.* i *deinde erasa*) *R* ‖ bythiniae *PRD* ‖ mithridatae *L* mitridate (e *in* ę *m. ant. R*) *PR*¹ metridate *D* ‖ ponte *D* ‖ arminiae *D* ‖ ariarathae (-the *in* thę *m. ant. R*) *LR* ariathe *D* 17 philemene *P* philimenę *R* philemense *L* pilimone *D*ᵃ palimone *D*ᵇ ‖ paflagoniae *PRD* 18 aditus *D* ‖ conserto] conserat tot *D* ‖ exercito plurima caed•em (e *ex* æ *ut uid.*) *D* 20 p•ene (*er.* a) *R* ‖ uirga *D* ‖ erat *in ras. m. 1 P*

usus ad equum, in oculum Thr*ae*cis inpegit; barbarus autem cum ira et dolore exarsisset, latus Crassi gladio transuerberauit. ita ille excogitato genere mortis effugit et dedecus et seruitutem. Perpenna consul, qui Crasso successerat, audita morte 4
Crassi et clade exercitus Romani raptim in Asiam peruolauit, Aristonicum recenti uictoria feriatum inprouiso bello adortus nudatumque omnibus copiis in fugam uertit; cumque Strato- 5
nicen urbem, ad quam ille con|fugerat, obsidione cinxisset, p. 310
trucidatum fame ad deditionem coegit. Perpenna consul apud Pergamum correptus morbo diem obiit; Aristonicus Romae iussu senatus in carcere strangulatus est.

Eodem anno Ptolemaei Alexandrinorum regis misera uita 6
miseriorem uitae exitum dedit. is enim sororem suam stupro cognitam ac deinde in matrimonium receptam nouissime turpius quam duxit abiecit. priuignam uero suam, hoc est filiam 7
sororis et coniugis, coniugem adsciuit, filium suum, quem ex sorore susceperat, nec non et filium fratris occidit. quamobrem tantis incestis parricidiisque exsecrabilis ab Alexandrinis regno pulsus est.

Isdem temporibus Antiochus, non contentus Babylona atque 8
Ecbatana totoque Mediae imperio, aduersus Phrahatem Parthorum regem congressus et uictus est. qui cum in exercitu suo centum milia armatorum habere uideretur, ducenta milia

AVCTORES § 6—8 *Liuius 59* (*cf. Periocha*)

1 threcis *L* thracis *PRD* || impegit (m *ex* n *m. ant.*) *R;* iniecit 𝔓 2 transuerueranit *R*¹ 4 perpena *P*ᵃ || grassus *D* || mortem grassi *D* 5 aptim *R*¹ saptum *D* || asia *D* 6 feriat tum *D* 7 nudatusque *L* || fratonicen *R* (*non P*) straticen *L* stonicen *D* 10 pergama *L* || romae iussu (ae i *in ras. m. 1*) *P* || romae (a *erasa sed m. ant. in ras. restit.*) *R* 11 strangu*latus (*er.* i *aut.* l) *P* straga*latus (n *supra* ag *m. 2; er.* i *ut uid.*) *R* 12 *ante u.* Eodem—alexandrinorum // *in marg. a m. 1 L* || ptolemei *P* ptholemei *L* ptolomei *R* optiplomei *D* 16 assciuit (s *pr. in ras. m. ant.*) *R* 18 execrabilis *P et p. ras. R* exegrabilis *D* || regnum expulsus (*om.* est) *D* 20 hisdem *LPRD* || anthiocus *PR* || babilona *D* babylonia *R*² || adque *P*ᵃ*R*¹ 21 egbatana *D* || imperio· (o· *in ras. m. 2*) *R* || phrathatem *PR* || partorum *D* 22 *ante u.* rum—est // *in marg. a m. 1 L* || c̃gresus (c̃ *in ras. m. 2*, s *supra* es *m. ant.*) *R* || et] e *D* 23 centu *D* c *PR* || docenta *D* cc *PR*

amplius calonum atque lixarum inmixta scortis et histrionibus trahebat. itaque facile cum uniuerso exercitu suo Parthorum uiribus oppressus interiit.

9 C. Sempronio Tuditano et M. Acilio consulibus P. Scipionem Africanum pridie pro contione de periculo salutis suae contestatum, quod sibi pro patria laboranti ab improbis et ingratis denuntiari cognouisset, alio mane exanimem in cubiculo suo p. 311 repertum non temere inter maxima Romanorum mala recensuerim, praesertim cum tantum in ea urbe Africani uigor et modestia ualeret, ut facile uiuo eo neque sociale neque ciuile 10 bellum posse exsistere crederetur. hunc quidam uxoris suae Semproniae, Gracchorum autem sororis, dolo necatum ferunt, ne scelerata ut credo familia ad perniciem patriae suae nata inter impias seditiones uirorum non etiam facinoribus mulierum esset immanior.

11 M. Aemilio L. Oreste consulibus Aetna uasto tremore concussa exundauit igneis globis, rursusque alio die Lipara insula et uicinum circa eam mare in tantum efferbuit, ut adustas

AVCTORES § 9 et 10 *Liuius 59* (*cf. Periocha*) § 11 *Liuius 59 aut 60* (*cf. Obseq. 29 et Augustin. C. D. 3, 31 p. 127, 30 ed. 1 Dombart.*)

1 calonū (nū *in ras. m. 2*) *R* || adque *P*[1]*R*[1] || lixarum (li *ex corr. ant.*) *P* elixarum *L* elixarem *D* || inmixta (n *in* m *m. ant.*) *R* || scortis] *L* schortis *in ras. m. ant.* (*s.* VIIII*?*)*; in mg. m. ant.:* cohortibus *P* cohortibus scortis *R* co ortibus *D* 2 partherum *D* 4 G̅· *L* gaio *PRD* || totidano *D* || m̅· acilio *L* marco acilio *PRD* (*post haec s. s.* capitone *m. 2 in R*) m. aquilio *Cassiod. a. 625* Man. Aquillio *corr. h* || coss· *L* || publium *PR* pullium *D* 5 pro] per *D* || contentione *PR* conditione| (*sed* ditione *in ras. m. 1 ex* ci...) *D* || contestantem *R*[2] 6 quod *pone uersum a 1 ut uid. m. add. L* || improbis (im *in ras. m. ant.*) *R* inprobis *D* 7 alio] alio die *R*[2]*Dv* 8 reppertum *P*[b]*R* || timere *LR*[1] (*non P*) *D* 9 tanto *D* || urbe*africani *R* || uigor et] uicore *D* 10 molestia *R* || ciuile (ciu *in ras. ant. m.*) *P* 11 bello *D* || existere *P*[b]*RD* 12 graccorum *PR* || fe**runt (*er.* ce *?*) *R* 13 ad] *LPRD* atque in *KMv* || perniciē* (ē *in ras. m. 2*) *R* 15 inmanior *PR*[1] 16 marco *PRD* || aemellio *D* || lucior es t e *D* || lucio *P* lutio *R* || cons̅s̅· *L* consul· *PR*[1] consuł· *R*[2] (*sic saepe R*) || aethna *LP* aeth:na *R* et**na (*er.* in) *D* 18 efferuuit *L* efferuit *D*

quoque rupes dissoluerit, tabulata nauium liquefactis ceris extorruerit, exanimatos pisces supernatantesque excoxerit, homines quoque, nisi qui longius potuere diffugere, reciprocato anhelitu calidi aeris adustis introrsum uitalibus suffocarit.

M. Plautio Hypsaeo M. Fuluio Flacco consulibus uixdum 11
Africam a bellorum excidiis quiescentem horribilis et inusitata perditio consecuta est. namque cum per totam Africam in- 2
mensae lucustarum multitudines coaluissent et non modo iam cunctam spem frugum abrasissent herbasque omnes cum parte p. 312
radicum, folia arborum cum teneritudine ramorum consumpsissent, uerum etiam amaras cortices atque arida ligna praeroderent, repentino abreptae uento atque in globos coactae portataeque diu per aerem, Africano pelago inmersae sunt.
harum cum inmensos aceruos longe undis urguentibus fluctus 3
per extenta late litora propulissent, taetrum nimis atque ultra opinionem pestiferum odorem tabida et putrefacta congeries exhalauit, unde omnium pariter animantum tanta pestilentia consecuta est, ut auium pecudum ac bestiarum corruptione

AVCTORES § 1—5 *Liuius 60* (*cf. Periocha, Obseq. 30, Augustinus C. D. 3, 31*)

EXPILATORES 7 per totam—p. 303, 9 extincta . . sunt *excerpsit Paulus 95.97*

1 tabulata — 2 extorruerit *om. D* 2 exanimatus *L* examinatus *D* || supernantesque ex quo placito erit hominis *D* || homini* (i *alt. et* b; *ex corr. m. ant.*) *P* 3 reciprocatu *R* 4 *anelitu (*er.* h) *P* *ane litu (h *supra* ne *m. 2*) *R* nahelitu *D* || intro|sum *L* 5 marcio (martio *R*) plautio *PR* marcio placio *D* || hypseo *PR* hipseo *LD* || marco *PR* murco *D* || conss· *L* consul *PR*[1] (-l· *R*[2]) || uix tum *P*[2]*R*[2] (*prius* uictam *R*[2]) uictum *R*[1] 7 inmensae (in *in* im *m. ant.*) *R* 8 locustarum *PR*[2] || conualuissent (nu *del. R*[2]) *PR* conual- 𝔓 || tam *R*[a] 10 et folia *v* || cum *om. L* || **ramorum (rai *in ras. m. 2, ex* roma- ?) *R* || consumsissent *PR*[a] 11 amaros *v* || adque *P*[1] || perrosissent *v* 12 adreptae *D* || adque *LP*[1]*R*[1] || acta upertateq; *D* 13 immersae (im *ex* in *m. ant.*) *R* inmessae *D* 14 cū *in ras. m. 1 D* || inmensus *L* inmersus *in ras. m. 1 D* immenso[s] (im *ex* in *m. ant.*; s *s. s. m. 2*) *R* || aceruus *LD* || longi *L* || undis (s *in ras. m. 2*) *P* || urgentibus *PRD* 15 tetrum *R*[1] iterum *D* || adque *PR*[1] 16 opiniocnem *P*[a] opinio*nem *R* || pestiforum (s *in ras. m. 1*) *D* 17 exalauit *L* || animantium *R*[a] || tanta] tantum tanta *D*

aeris dissolutarum putrefacta passim cadauera uitium corru-
4 ptionis augerent. at uero quanta fuerit hominum lues, ego ipse, dum refero, toto corpore perhorresco: siquidem in Numidia, in qua tunc Micipsa rex erat, octingenta milia hominum, circa oram uero maritimam, quae maxime Carthaginiensi atque Vticensi litori adiacet, plus quam ducenta milia perisse traditum est, apud ipsam uero Vticam ciuitatem triginta milia militum, quae ad praesidium totius Africae ordinata fuerant,
5 extincta atque abrasa sunt. quae clades tam repentina ac tam uiolenta institit, ut tunc apud Vticam sub una die per unam portam ex illis iunioribus plus quam mille quingentos mortuos elatos fuisse narretur.

6 Verumtamen pace et gratia omnipotentis Dei dixerim, de cuius misericordia et in cuius fiducia haec loquor: quamuis et temporibus nostris exoriantur aliquando et hoc diuersis partibus lucustae et plerumque etiam sed tolerabiliter laedant, numquam tamen temporibus Christianis tanta uis inextricabilis

AVCTORES § 6 *Orosius; ad illa* temporibus nostris *et q. s. cf. Hieronymus in Ioel 2 (6, 195 Vallarsi)*

1 ⟨cad⟩auera uitiorum cor⟨rup⟩tiones *incipit S* 2 ⟨at u⟩ero *S* || ⟨hon⟩inum *S* 3 ⟨dun⟩ı *S* || toto corpore *om. D* || corpo⟨re p⟩ horresco *S* || ⟨in n⟩umidia *S* 4 micipsa (p *in* s *radendo corr.*) *P* miipsa *D* ⟨mic⟩ipsa *S* || ðccc milia *PR* LXXX ⟨mil⟩ia *S* || hominum circa hominum (circa hominum *expuncta*) *R* 5 *oram *R* ⟨ora⟩m *S* ora *L* || marctimam PR^1 maritima *L* || ⟨quae⟩ *S* || maximę SR^1 || carthageniensi *D* karth- *PR* karthagi⟨nie⟩nsi *S* || adque *PS* 6 uaticensi *D* || ⟨lito⟩ri *S* || prus P^1 || cc *PR* ⟨cc⟩ *S* || perisse] *LPRDS* || tradi⟨tum⟩ *S* 7 uero *om. L* || uticam] ut|dicam *D* ⟨u⟩ticam *S* || x̄x̄x̄· *L* xxx *1R* trigenta *D* || ⟨mili⟩a *S* 8 quæ *ex* q: *m. 2 R* || ad pre⟩ *desinit S* || ordinatae (e *del.*) *P* 9 adque *P* || quae] qua R^1 || cla*des (*er.* u?) *D* 10 uticam apud *L* cap duticam *D* || p̧ unā (p̧ *ex* p *et* u *in ras. m. 2*) *R* 11 ·ĩ·ð· *PR* 12 narretur (a *in ras. m. 1*) *D* narraretur *L* 13 dixerim (im *in ras. m. 1*) *D* || de cuius *incipit S* || de *om. L* 14 ⟨mis. et⟩ *S* || f⟨iducia haec loquor⟩ *S* || ⟨et—15 nostris⟩ *S* 15 exorian⟨tur aliquando⟩ *S* || di⟨uersis partibus lu⟩custę et ⟨plerumque etiam⟩ *S* 16 locustae R^2 || et] ** *R om. D* || se (*sic*) toler⟨abiliter laedant⟩ numqua⟨m tamen tempori⟩bus christiani⟨s⟩ *S* 17 ⟨tanta uis inex⟩tricabil⟨is mali accidit ut⟩ pernicies l⟨ucustarum quae⟩ *S*

mali accidit, ut pernicies lucustarum, quae 'nullo modo ferri p. 315 uiua potuisset, mortua plus noceret et qua diu uiuente peritura erant omnia, ea perdita pereuntibus magis omnibus optandum fuerit, ne perisset.

Anno ab Vrbe condita DCXXVII L. Caecilio Metello et Q. 12 Titio Flaminino coss. Carthago in Africa restitui iussa uicensimo secundo demum anno quam fuerat euersa deductis ciuium Romanorum familiis, quae eam incolerent, restituta et repleta est, magno ante prodigio praecedente. nam cum mensores ad 2 limitandum Carthaginiensem agrum missi stipites, terminorum indices, fixos nocte a lupis reuulsos mordicus conrososque reperissent, aliquamdiu haesitatum est, utrum Romanae paci expediret Carthaginem reformari.

AVCTORES § 1 *usque ad* ciuium Romanorum *Eutropius 4, 22 (numerus, quem Orosius male cum praecedentibus coni.) et 21* § 1 magno ante prodigio—§ 2 *Liuius 60*

EXPILATORES 6 Carthago—7 euersa *compilauit Seuerus Chron. p. 453*

1 pernices *R*¹ || locustarum *R*² || nul⟩lumodo ⟨ferri uiua potu⟩isset mo⟨rtua plus noce⟩ret· Et qu⟨a diu uiuente pe⟩ritura *S* 2 mortuo (o *in* a *m. 3*) *P* || quam *D* quã (˜ *fort. m. 2, sed eras.*) *R* 3 e⟨rant omnia ea per⟩dita *S* || pereun⟨tibus magis omnibus⟩ opt⟨ *desinit S* 4 periret *PR* perieret *D* 5 sescentensimo uicensimo septimo *L* sescentissimo uicesimo septimo *D* || lucio caeulio (ul *in* cil *m. 2*) *P* ·l̄· caelio *L* lucio caelio *D* lutio caelio *R*; Q. Caecilio *corr. fsh* || q̄· titio *L* quinto titio *D* quinto tito *PR*; T. Quintio *corr. fsh* 6 flamminio (m *alt. eras.*) *D* || consul *R* consulibus *D* || karthago *PR* || restitua *D* || uicensimo secundo] *L* (*pro priore* c *fuisse* g *potest*) uicesimo secundum *D* XXII *PR* 8 familias *R*¹ || ⟩nt· resti⟨tuta et repleta e⟩st· *incipit S* || incoleret *D* 9 mag⟨no ante prodigio⟩ praeceden⟨te⟩ *S* || praecidente nam precidente nam *D* procedente *R*¹ || ⟨nam cum me⟩ssores ad ⟨limitandum⟩ *S* 10 karthaginiensem *P* karthagiensem (gi *in* gini *m. 2*) *R* ⟨ka⟩rthagini⟨ensem⟩ *S* || ⟨agrum⟩ *S* || misi *P*ᵃ*R*¹*D* ⟨m⟩issi *S* || stipes *D* stipi⟨tes⟩ *S* || ⟨terminorum⟩ *S* 11 ⟨fixos nocte a⟩ lupis reuul⟨sos⟩ *S* || nocte] et nocte *PRD* || lupos (*corr. m. 1*) *P* || mordicos *L* morsibus *PR* ⟨mordicus⟩ *S* || conrosusque *D* ⟨c⟩onrososque *S* || ⟨reperissent a⟩liquamdiu ⟨haesitatum est u⟩trum *S* || repperissent *PRD* 12 aliquan*diu (n *ex* m) *R* || ro⟨manae paci exped⟩iret· *S* 13 karthaginem *PR* kar⟨thaginem⟩ *S* || ⟨refor⟩mari· *S*

3 Eodem anno C. Gracchus, Gracchi illius qui iam occisus in
seditione fuerat frater, tribunus plebi per tumultum creatus
4 magna reipublicae pernicies fuit. nam cum saepe populum
Romanum largitionibus promissisque nimiis in acerbissimas
seditiones excitauisset, maxime legis agrariae causa, pro qua
p. 316 etiam frater eius Gracchus fuerat occisus, [1]tandem a tribunatu
5 Minucio successore decessit. Minucius tribunus plebi cum
maxima ex parte decessoris sui Gracchi statuta conuulsisset
legesque abrogasset, C. Gracchus cum Fuluio Flacco ingenti
stipatus agmine Capitolium, ubi contio agitabatur, ascendit:
ibi maximo tumultu excitato quidam praeco a Gracchanis
6 interfectus uelut signum belli fuit. Flaccus duobus filiis ar-
matis cinctus, comitante etiam Graccho togato breuemque
gladium sub sinistra occultante, quamuis et praeconem frustra
praemisisset, qui seruos ad libertatem uocaret, *D*ianium tam-
7 quam arcem occupauit. contra D. Brutus uir consularis a
cliuo Publicio cum ingenti certamine inruit. ibi Flaccus diu

AVCTORES § 3 — § 10 *Liuius 60 et 61*

1 Eo⟨dem anno g̅· gr⟩acchus *S* || g̅· *L* gaius *PRD* || graccus *PR* || ⟨gracchi illius qui ia⟩m *S* || gracci *PR* || insidi*cione (*er.* a) *D* ⟨in seditione⟩ *S* 2 ⟨fuer⟩at *S* || ⟨tribunus plebi per⟩ tumultum *desinit S* || plebis *P³RD* 3 reip· *L* || pernecies *R¹* || saepe] se *D* || p̅·r̅· *L* 4 largionibus *D* || aceruissimas *LR¹* ceruissimas (a *ante* c *s. s. m. 1—2*) *P* 5 maximae *a. ras. R* 6 graccus *PR;* Ti. Gracchus *v* || trinatu (bu *s. s. m. 1 aut 2*) *P* 7 minutio *R* || minutius *R* || plebis *P³R²* ⟨ple⟩bis *incipit S* 8 p⟨arte⟩ *S* || gracci *PR* gracchis *D* grac⟨chi⟩ *S* || conulsisset *D* conuulsis⟨set⟩ *S* 9 alirogasset (*sic*) *L* || gaius *PR* g̅· *L* ⟨g̅·⟩ *S* || graccus *PR* || fulu⟨io⟩ *S* || flaccus *D* flaccho *S* || ingenti* *P* 10 stip⟨atus⟩ *S* || kapitoliur⟨u ubi⟩ *S* || capitulum *L* capitulium *D* || agebatur *PR* || a⟨scen⟩dit *S* 11 tum⟨ultu⟩ *S* || excitatu *L* || quidam e (e *del.*) *P* quidam * *R* || prę⟨co a⟩ *S* || graccanis *PR* gracchianis *D* ⟨grac⟩chianis *S* 12 ⟨uel⟩ut *S* || bellis fu⟨it flac⟩cus *S* || arm⟨atis⟩ *S* 13 co*mi*tante (*er.* m *et* t) *R* || e⟨tiam⟩ *S* || gracco *PR* braccho *S* || bre⟨uemque⟩ *S* 14 sinist⟨ra oc⟩cultante *S* || occultantē *a. ras. R* || quamuis et *desinit S* || preconem *R* 15 peremisset *PR* || dianium] *Preller, Aufsaetze p. 513* ianium *LPRD* 16 decius *LPRD* || bru*tus (u *prioris hasta sec.*, t *pars prior in ras. m. 1*) *D* 17 publicio] *P* publitio *R* publico *L* publio *D* || irruit *R²* || flacchus *D*

obstinatissime dimicauit; Gracchus, postquam in templum
Mineruae secesserat, gladio incumbere uolens, interuentu
Laetorii retentus est. itaque ¹cum diu anceps bellum agitaretur, p. 317
tandem sagittarii ab Opimio missi consertam multitudinem
disturbauerunt. duo Flacci pater filiusque cum per aedem 8
Lunae in priuatam domum desiluissent foresque obiecissent,
rescisso craticio pariete confossi sunt. Gracchus diu pro se
amicis pugnantibus ac pereuntibus aegre ad pontem sublicium
peruenit ibique, ne uiuus caperetur, ceruicem seruo suo prae-
buit. caput Gracchi excisum consuli adlatum est, corpus ad 9
Corneliam matrem Misenum oppidum deuectum est. haec autem
Cornelia, Africani maioris filia, Misenum, ut dixi, prioris filii
morte secesserat. bona Gracchi publicata sunt; Flaccus adulescens
in robore necatus est; ex factione Gracchi ducenti quinqua-
ginta in Auentino caesi fuisse referuntur. Opimius consul sicut 10
in bello fortis fuit ¹ita in quaestione crudelis. nam amplius p. 318
tria milia hominum suppliciis necauit, ex quibus plurimi ne
dicta quidem causa innocentes interfecti sunt.

Isdem temporibus Metellus Baleares insulas bello peruagatus **13**

AVCTORES § 1 *Liuius 60*

1 dimicauit *in ras. m. 1 P* || graccus *PR* 2 successerat *D* 3 laetoriretentus (rire *in ras. m. 1*) *D* || letorii *L* laetoris *PR¹* r (*equire*) l&or *in mg., deinde* lictoris *in textu R²* || anceps *incipit S* || agitaretu//| (r *fin. euanuit*) *S* 4 opıo (*fuisse potest* opımıo) | *S* 5 pater] frater *S* || aedem] eadem *S* 6 priuatum *S*ᵃ || desiluissent] *SPR²* dissiluissent *L* disiluissent *D* desoluissent *R¹* || obiecessent (o *in ras. al.*, e *alt. in* i *corr. 1 m.*) *R* 7 graticio *L* cratitio *R* || confusi *D* || graccus *PR* || se pro *L* 8 percunctibus *P¹* || aegrę *R¹* || sublici**um (*er.* ni *uid.*) *P* sublicium plicium *R* 9 ni *L* || prebuit *S* 10 capud *SPR¹* || gracci *PR* || consul *L* || allatum *SPR* 11 missenum *D* || est *om. D* 12 maloris (l *in* I *corr.*) *P* || ut dixi] *scil. Liuius* (*cf. Grubitz p. 29*); *del. h* || post pr. f. mortem *h* || fili *S* 13 gracci *PR* || puplicata *R*ᵃ || aduliscens *PRD* (u *in* o *m. 2 P*, i *in* e *m. rec. R*) 14 gracci *PR* || ducenti quinquagenta *D* ccLta *S* ·ccl· *P* cc·l· *R* 15 uentino *L*ᵃ || inauen *desinit S* || fuisse *om. Dv* || sicut *incipit S* 16 questione (*fort.* quęstione *fuit S*) *SR* || Namplius *sic S* || amplius quam *v* 17 millia (*sic*) *D* || suppluis *R¹* || necauit (u *in ras. m. 2*) *R* || ne] nec *D* 18 quidam *R*ᵃ 19 hisdém *LSPRD* || ualeares *PR¹* balearis *D*

edomuit et piraticam infestationem, quae ab isdem tunc exorie-
2 batur, plurima incolarum caede conpressit. Gnaeus quoque Domitius proconsule Allobrogas Gallos iuxta oppidum Vindalium grauissimo bello uicit, maxime cum elephantorum noua forma equi hostium hostesque conterriti diffugissent: xx milia ibi Allobrogum caesa referuntur, tria milia capta sunt.

3 Eodem tempore Aetna mons ultra solitum exarsit et torrentibus igneis superfusis lateque circumfluentibus Catinam urbem finesque eius oppressit ita ut tecta aedium calidis cineribus praeusta et praegrauata conruerent: cuius leuandae cladis causa senatus decem annorum uectigalia Catinensibus
p. 319 remisit.

14 [1]Anno ab Vrbe condita DCXXVIII Fabius consul Bituito regi Aruernorum Galliae ciuitatis bellum maximo instructu conparanti adeo cum paruo exercitu occurrit, ut Bituitus pauci-

AVCTORES § 2 *Liuius 61* § 3 *Liuius 61* (*cf. Obseq. 32 et Augustinus C. D. 3, 31 p. 127, 34 ed. 1 Domb.*) cap. 14 § 1 Fabius—§ 4 *Liuius 61* (*ad* § 1.3.4 *cf. Periocha*)

EXPILATORES 15 Bituitus—p. 307, 2 iactaret *exscripsit Paulus 98*

1 piratica infestatione *D* || isdem] *L* hisdem *SPRD* || exoriebatur plurima *om. D* || exori*ebatur (*er.* a) *R* 2 conprę̨ssit *S* conpraessit *D* compressit *P*R^2 || gn̄· *L* gneus *SPRD* 3 proconsul *R* || adlobrogas *SP*R^1 4 uici (t *s. s. m. 1*) *R* || maximę *S*R^1 || elepantorum *P* elef- *R* || nouā formā *P* || forma equi] forme qui *D* 5 *equi *R* || ostium D^a || diffugi⟨ss⟩ent *S* || x̄x̄· *L* uiginti *D* || mīl· *L* || *uerba* ibi—9 ita utecta (*sic*) *in ras. paullo angustiore m. 1 D* 6 adlobrogum (d *in* l R^1) *P*R^1 *S* allobrogorum R^2 || ī̄ī milia *S* || |x̄ī̄ī̄ī hic ubi Iterum et^h^nam|ultra solito exarsit (*rubris litt. excepta s. s.* h) |Eodem *S* 7 aethna *LPR* ethna *SD* || *in* ethna *desinit S* 8 supfusis *incipit S* || circu (*fuit* -ū) fluentib; *S* || catinam] *SPR* cathenam *L* catina *D* 9 obpressit R^1 || ut tacta R^a utecta *D* 10 pregr- *R* || corruerent *PR* || laeuandae P^1 lauande *D* 11 causa senatus] causenatus *D* || decim *D* x *S* || uegtigalia *S* || uictigalica||mensibus *D* || catenensibus *L* catiniensibus *S* 12 remi*sit (i *pr. in ras. 2*) *R* semisit *D* 13 DC·mo·uicensimo octauo· *L* ·ðc·simo|XXVIII· *S* sex|cen tissimo uicissi mo octauo *D* ·DC·XX//VIII (*er.* x) *R* || coñs· bituito (-tu *1*) R^2 || regia|uer norum *D* regialuernorum *S* || regi* (*er.* s) *R* 14 gallia *D* || bello *D* || instructus *L* instructo *D* || comparanti R^2 15 paruo] par *D* || exercito *D* || uituitus ℣ || pacitate *D*

tatem Romanorum uix ad escam canibus, quos in agmine p. 330
habebat, sufficere |posse iactaret. qui cum sibi ad transferendas 2
copias unum pontem Rhodani fluminis parum esse intellegeret,
alium conpactis lintribus catenisque conexum superstratis con-
fixisque tabulis instruxit. conserta pugna et diu grauiter 3
agitata, uicti Galli conuersique in fugam, dum quisque sibi
timet, coaceruatis inconsulte agminibus et praepropero transitu
pontis uincula ruperunt ac mox cum ipsis lintribus mersi
sunt. centum octoginta milia armatorum in exercitu Bituiti 4
fuisse traduntur, ex quibus centum quinquaginta milia uel
caesa uel mersa sunt.

Q. Marcius consul Gallorum gentem sub radice Alpium 5
sitam bello adgressus est. qui cum se Romanis copiis circum-
saeptos uiderent belloque inpares fore intellegerent, occisis
coniugibus ac liberis in flammas sese proiecerunt. qui uero 6
praeoccupantibus Romanis peragendae tunc mortis suae copiam
non habuerant captique fuerant, alii ferro, alii suspendio, alii
abnegato cibo sese consumpserunt, nullusque omnino uel
paruulus superfuit, qui seruitutis condicionem uitae amore
toleraret.

AVCTORES § 5 et § 6 *Liuius 62*

EXPILATORES 3 pontem—11 mersa sunt *epitomauit Paulus 98*

1 ęscam R^2 3 rhodtlani *P* rodani *S* rodoni *L* || fluminis *om.* *D* || parunm R^2 4 compactis R^2 || lyntribus *LS* || cathenisque *L* || supstratis· *desinit S* || confi*xisque *P* confixiš que *D* 5 tabulis (tabu *in ras. m. 1*) *D* || struxit *PR* || -uiter *incipit S* 6 *dum *R* || sibi timet (ti *eras.*) *R* 7 coaceruate *D* 8 uincla *SPRD* || lyntribus *LS* 9 cento octoagenta *D* CLXXX *SPR* 10 centu quinquagenta *D* CL *SPR* 11 cesa *S* 12 quintus (ui *ex* u *m. 2 R*) *PRD* uictus *S* || macius *D* 13 adgręssus *S* aggressus R^2 || circumseptos (-tus *D*) SPR^1D 14 uederent R^1 uiderunt P^b || impares R^2 15 in flammasepro ie cerunt *D* || in *om.* R^1 || sese] |se *S* 17 habuerunt *L* 18 denegato *D* || cibos *D* || sese *desinit S* || consumserunt *P* || uel] nec *L* 19 paruolus *PD* paruulos (o *in* u *m. 2*) *R* || -pfuit *incipit S* || conditonem (i *post* t *s. s. m. 2*) *R* co⟨n⟩ditionem *S* 20 tolerarit] *LD* to⟨le⟩rarit *S* toleraret *PRv*

p. 321

15 [1]Anno ab Vrbe condita DCXXXV P. Scipione Nasica et L. Calpurnio Bestia consulibus Iugurthae Numidarum regi bellum consensu populi Romani senatus indixit.

2 Sed ego de Iugurtha ordinis tantum loco et causa commemorationis breuiter perstrinxerim, quia ut de natura eius uaria atque intolerabili ita et de rebus tam dolose quam strenue gestis propter opimam scriptorum luculentiam satis sufficiens apud omnes notitia est.

3 Igitur Iugurtha, Micipsae Numidarum regis adoptiuus heresque inter naturales eius filios factus, primum coheredes suos, id est Hiempsalem occidit, Adherbalem bello uictum Africa
4 expulit. Calpurnium deinde consulem aduersum se missum pecunia corrupit atque ad turpissimas condiciones pacis ad-
5 duxit. praeterea cum Romam ipse uenisset, omnibus pecunia aut corruptis aut adtemptatis seditiones dissensionesque per-

AVCTORES § 1 P. Scipione *et q. s. Liuius 64* (*cf. Periocha*) § 3 *Liuius 62* (*cf. Periocha*) § 4—§ 6 *Liuius 64* (*cf. Periocha*); *illane* § 5 o urbem uen. et mature (*sic Sall.*, cito *Periocha*) — inuenerit *ex Sallustio Iug. 35 § 10 sumpta ?*

1 co⟨n⟩dita *S* || sescentensimo tricensimo quinto *L* rex (sic) cen tissimo trecissimo quinto *D* ·ðc·simo·xxxv *S* dcxxu (x *s. s. m. 1 uel Mauio iudice m. 2*) *P* ·DC·XXXV *R*[1] ·DC·XXXVIIII *R*[2] DCXXXIX *ed. 1542 in mg., fsh* || publio *PRD* || lucio *PD* lutio *R* 2 ca⟨l⟩purnio *S* || *haec* consulib: iugurthę numidarū regi bellū· *in ima pag. add. m. 2, in textu tres fere litt. erasae sunt P* || conss· *L* cons̃s· *deinde rubris litt.* |XIIII: hic ubi Iujurthe nu⟨m⟩idiarum regi bellum c⟨on⟩sensum (*corr. m. ant. atramento*) populi roma⟨ni⟩ senatus Indicit: *S* || Iu•urthe (*eras.* j) *S* || numidiarum r⟨e⟩gi *S* 3 pop⟨u⟩li *S* popoli *R*[a] || r̄· *L* || indixi⟨t⟩ *S* 4 *sic* Iugurtha *S* || ord⟨i⟩nis *S* || locum *D* || causā *P* || conmemorationis *S* 5 breu⟨i⟩ter *S* || perstrin•xerim (*er.* c *ut uid.*) *R* per exstrinxerim *D* strinxerim *L* || quia⟨ut⟩ *S* 6 adque *P*[1]*R*[1] a..|q: *S* || ⟨re⟩b; *S* || do se *D* || str⟨e⟩nue *S* 7 opt⟨i⟩mam *S* || scribtorum *L* || suffiens *sed statim corr. D* 8 a⟨pud ?⟩ *S* 9 i⟨u⟩gurtha *S* || micipse *LR*[1] mici·prae *D* mipsę *S* || numida⟨rum⟩ *S* || heres⟨q:⟩ *S* 10 fili⟨os⟩ *desinit S* 11 hiemsalem *PR* || occidit adherbalem *om. D* || atherbalem *PR* || bellum *D* || affriga *D* 12 se] re *D* 13 adque *PR*[1]*D* || conditiones (-nis *D*) *PRD* || adduxit] *D* addixit *LPR* 14 pæcunia (æ *in* e *m. 1*) *P* pecunia (n *in ras. m. 1*) *D* 15 adtemtatis *P* attemptatis *R*[2] || dissensiones *om. D*

miscuit; quam cum egrederetur infami satis notauit elogio dicens: o urbem uenalem et mature perituram, si emptorem inuenerit!

Insequenti anno A. Postumium, Postumii consulis fratrem, 6
quem is quadraginta milium armatorum exercitui praefecerat,
apud Calamam urbem thesauris re|giis conditis inhiantem bello p. 322
oppressit *ad*que uicto ignominiosissimum foedus exegit. uniuersam paene Africam a Romanis deficientem regno suo iunxit.
postea tamen Metelli consulis integritate et disciplina coer- 7
citus, duobus etiam proeliis uictus uidit praesente se et uastari Numidiam suam et non posse defendi: a quo ad deditionem coactus trecentos obsides dedit, frumentum atque alios commeatus persoluturum sese spopondit, tria milia amplius perfugarum
reddidit. exim cum incertus in pace improbos non cohiberet 8
excursus, C. Marii consulis non minore paene, quam ipse praeditus erat, astutia Romanisque uiribus fractus est, maxime postquam Marius urbem Capsam, ab Hercule Phoenice ut ferunt conditam, regiis tunc thesauris confertissimam dolo

AVCTORES § 7 *Liuius 65* (*cf. Periocha*) § 8—§ 18 *Liuius 66*

1 qua P^2 || egrediritur* (*er.* a) *D* || eologio *D* 3 emtorem *P* || inueneritur| (ur *fort. ex corr. add. sed m. 1*) *D* 4 aulum *LPRD* || postumium *om. D* || post tumii *D om. L* 5 XL *PR* quinquagenta *D* || milia P^1RD miliorum P^2 || perficirat *D* 6 regiis] R^2v remgiis *D* regis LPR^1 7 praessit (*sic*) *P* pr*essit (a *eras.*) *R* || adque] *scripsi* cuique *codices*, eique *uel* cui quoque *coni. h* || exigit PR^1 || uniuersamque *G* 8 pene PR^bD || iun*xit (*er.* c) *R* iuncxit *D* 9 cohercitus PR^a 10 praesente se] praesentare (a *alt. in ras. m. 1*) *D* 11 editionem R^1 12 coactos *L* || ccc *PR* || adque P^1R^1 13 persoluiturum R^2 persoliturum *D* || espopondit *D* || tria milia amplius perfugarum] *D* III milia amplius per figuram (fugarum *m. 2*) *PR* tria milia fugarum amplius *L* 14 reddit *R* || exim] *LD* exin *PR* || pacem *D* || inprobos (-us *D*) PR^1D || prohiberet *PR* 15 g̅· *L* g· *P* gal *D om.* R^a ·gagi· *s. s. m. 1 R* || mari consul· (us *post* mari *s. s. m. 2 P*) PR^1 marii consul R^2 || no^n (n *m. 2*) *R* || pene R^2 16 erat] est t (st *in eo litterar. genere his* ra *similes sunt*) *D* || maximae R^a 17 chapsam *P* cha*psam *R* captam *D* || phynice *P* phinice *D* phinicae (in *in* en *corr. m. 2*) *R* 18 tunc *m. 2 s. s. in R* (*non om. P*) || thensauris *D*

9 circumuenit et cepit. diffidens deinde propriis rebus et uiribus Iugurtha societatem cum Boccho Maurorum rege fecit, cuius equitatu in immensum auctus Marianum exercitum creberrimis
10 incursionibus fatigauit. postremo apud Cirtam, urbem antiquam, Masinissae regiam, aduersum Romanos expugnationem eius parantes sexaginta milibus equitum instructus occurrit.
11 numquam ulla Romano militi tumultuosior pugna et terribilior
p. 323 |fuit, adeo ut discursu et fremitu circumcursantium et impetentium equitum suscitatus puluis caelum subtexuerit, diem ademerit noctemque obduxerit, tantus autem telorum nimbus ingruerit, ut nulla pars corporis ab ictu tuta esset, quippe quibus et uisus ad prospiciendum impedimento caliginis et
12 expeditio ad cauendum compressione multitudinis deerat. nec laborabat eques Maurus ac Numida, ut bene conlocatum hostem opportuno teli impetu rimaretur, sed potius in incertum pila mittebant certi quod uulnera incerta non essent. ita

1 coepit *R*^{a}*D* || in propriis *PR* 2 ⟨cu⟩m *incipit S* || bocco *SR*^{a} || rege maurorum *L* || re⟨g⟩e *S* 3 equitatum *P* aequitatum (a *pr. et* m *er.*) *R* || inmensum *PR* mensum *D* ⟨in *uel* im⟩mensum *S* || marian|⟨um e⟩xercitum *S* || ma*rianum (*eras.* u) *D* 4 ⟨in⟩cursionib; *S* || pos⟨t⟩remo *S* || ci⟨rt⟩ā *S* cirtham *D* cartham *L* || ⟨a⟩ntiqua⟨m⟩ *S* 5 masinissae] *L*^{b}*D* masinissae*** (sae *in ras. ampliore*) *P* masin⟨i⟩ssę *S* masinisse *R*^{1} manissae *L*^{a} || regium *P*^{a}*R*^{1} ⟨r⟩egiā *S* || aduersus *PR* ⟨a⟩duers⟨u..⟩ *S* || expug|⟨n⟩ationem *S* expugnatione *PR* 6 paran*tes (n *ex* m) *P* parentes *S*^{a} || ⟨s⟩exaginta *S* LX *PR* || milia *PR*^{1} || ęquitum ⟨i⟩nstructus *S* || *equitum (*er.* a) *R* 7 nū|⟨q⟩uam *S* || ullo *R* || roma num militumulti osior *D* || ⟨t⟩umultuosior *S* || et ⟨t⟩erribilior *S* eterribilior *L* 8 discursum *P*^{a} ⟨d⟩iscursu *S* || circumcuriantium *D* cir⟨c⟩umcursantium *S* || inpetentium *PR*^{1}*D* inpe⟨t⟩entium *S* 9 *equitum (*er.* a) *R* || suscita⟨t⟩us *S* || subtexu⟨e⟩rit *S* 10 noc⟨t⟩emq: *S* || ⟨a⟩utem *S* || imbus *D* 11 in⟨g⟩ruerit *S* || cor⟨p⟩oris *S* || ⟨q⟩uippe *S* 12 uirus *D* || prospiciendo *D* pros⟨p⟩iciendum *S* || inpedimento *SPR*^{1} impidimine (i *m. 1*) *D* || ⟨c⟩aliginis *S* 13 ⟨c⟩auendum *S* || conpressione *LP* cumpressione *R* conpręssione *S* & conprae hensionem *D* || *haec* multitudinis deerat nec *perierunt in S* 14 eque** *P* *eques (*er.* a) *R* eque *S* || mauru⟨s⟩ *S* || nu⟨m⟩ida *S* || coll- *R*$^{al.}$ 15 oportuno *PR* oportu⟨no⟩ *S* Oportuna *D* || ⟨r⟩imaretur *S* || in cer tur *D* incertu⟨m⟩ *S* 16 p⟨il⟩a *S* tela *D* || ⟨uu⟩l|n⟨er⟩a incer⟨t⟩a *S*

coacti in unum Romani pedites densabantur. intercapedinem
tanti periculi nox interueniens dedit. eadem postera die et 13
belli et periculi facies: erumpere in hostem quamuis stricto
miles gladio non ualebat, eminus enim iaculis repellebatur;
fugere non poterant, undique enim uelocior ad persequendum p. 324
eques in|cluserat. iam tertia dies et nullum undecumque 14
suffragium, dira undique mortis facies obiciebatur: tandem
Marius consul forti desperatione spei uiam fecit, uniuerso
simul agmine prorupit e uallo campoque sese simul et proelio
dedit. et cum iterum circumfusi hostes non solum agminis 15
extrema laniarent, uerum etiam media excussis procul telis
caederent turbatosque Romanos insuper etiam aestus solis,
intolerantia sitis, mortis circumstantia usque ad extremum
desperationis defetigaret, subito notum illud Romanorum
aduersus Afros tempestatum imbriumque suffragium caelo
missum insperatae saluti fuit. siquidem repentina pluuia siti- 16
entibus Romanis et aestuantibus refrigerium potumque prae-
buit, porro autem Numidis hastilia telorum, quae manu intor-
quere sine ammentis solent, lubrica ac per hoc inutilia reddidit;
scuta etiam, quae elephanti corio extento atque durato habilia 17

1 in uno romani *D* || roman⟨i⟩| *S* || pedites] *LSPR* equites pedi-tesque *T* equites (-tis *D*) in unum pedites *DGZh*, *interpolata ex Sallustio Iug. 97 § 5* || In⟨t⟩er| capedinem *S* intercapidinem *LPR¹D* 2 ⟨tanti⟩ pericu⟨li⟩ *S* || interue⟨niens d⟩edit e⟨a⟩d⟨e⟩m poster⟨a⟩ d⟨i⟩e *S* || pos*tera *D* 3 be⟨ll⟩i *S* || facie⟨s⟩ erumpe|⟨r⟩e *S* || strictum milis gladium *D* || s⟨tr⟩ic|⟨t⟩o *S* 4 no⟨n⟩ ualeb⟨at⟩ ⟨eminu⟩s en⟨im ia⟩culis repe⟨lle⟩| *desinit S* || et minus *D* || repellabatur *D* 5 poterant] *LPRD* (t *fin. in ras. P*, nt *ex* t *statim corr. D*) poterat *v* || uelotior *R* || p⟨sequendũ equis incluserant⟩ (*quae inclusi in ras. angustiore scr. sunt m. 1*) *D* 6 eque**s *P* *eques *R* || *post* dies *m. 2* illux *s. s. R* 7 obicibatur *D* 8 cons· *R* 9 agmine] agi inne *D* || cāppo que (*corr. m. 1*) *D* || sese] se *D* 12 cederent *L* || aestusolis *LPRD* 13 circumstanciae *D* 14 defetigaret] *LP¹R¹* defitigarit *D* defatigaret *P²R²* defatigarent *R rec. ut uid. m.*, *v* || nutum illo *D* 15 aduersos *R¹* || afros (f *ex* g *ut uid.*) *P* || caelum *D* 19 sine *in ras. ampliore P* || admentisolent *D* || ammentis] *L* a*|mentis (*er.* m) *R* amentis *PD* 20 scua (t *post* u *s. s.*; a *ex* u *corr. ut uid.*) *L* || elefanti *L* || adque *LP¹R¹*

et tuta gestabant — cuius ea natura est, ut acceptum imbrem tamquam spongia ebibat ac per hoc intractabile repentino pondere fiat — quia circumferri non poterant, defendere nequiuerunt. ita ex insperato conturbatis destitutisque Mauris ac
18 Numidis Bocchus ac Iugurtha fugerunt. post hoc nonaginta milia armatorum nouissimo bello ab isdem regibus obiecta; haec quoque usque ad internecionem Romanis uincentibus caesa referuntur. ex eo Bocchus spem belli abiciens, pacem petiuit atque in pretium pacis Iugurtham dolo captum cate-
19 nisque obrutum per Sullam legatum misit ad Marium. qui
p. 325 in triumpho an|te currum cum duobus filiis suis actus et mox in carcere strangulatus est.

20 Isdem diebus obscenum prodigium ac triste uisum est. L. Heluius eques Romanus cum uxore et filia de Roma in Apuliam rediens, tempestate correptus cum filiam consternatam uideret, ut citius propioribus tectis succederent, relictis uehiculis arreptisque equis filiam uirginem equo insidentem in medium
21 agmen accepit. puella continuo ictu fulminis exanimata est,

AVCTORES § 19 *Liuius 67* (*cf. Periocha*) § 20 et 21 *Liuius lib. ut uid. 63* (*cf. Obseq. 37*)

EXPILATORES 5 nonaginta — 8 caesa] *hinc* X̄C armatorum ad internicionem cecidit *Eutropianis inseruit Paulus 102 not. lin. 8* 14 de Roma — p. 313, 5 dissolutis *excerpsit Paulus 104, 26—105 not. lin. 3*

2 tan*quam (n *ex* m) *R* || spongia ebibat (p *in ras.*) *P* sphongeaebibebat *L* 3 poterat L^a perant R^a || detendere *D* || nequiuerãnt (a *uid. del. fuisse sed post restit.*) *P* nequiuerint *R* nequeuerunt *D* 4 maures *D* || ac] et *h* 5 ac] et *PRDh* || fug*erunt (*er.* i, *non* a *ut uid.*) *R* || nonagenta *D* LX* (*fuit* LXL) *PR* 6 hisdem *LPRD* 7 quoq: (quo *m. 1 in ras., ex* haec *ut uid.*) *D* || intẽrnecionem (ec *in* ic) *P* ternitionem (internet- *2*) R^1 internitionem *D* 8 bocchos PR^1 9 adque P^1R^1 || praetium *PR* || cathenisque *L* 10 syllam *LPR* silla| *D* 11 currum] curso *D* 13 hisdem *LPRD* || lucius *PRD* 14 beluius *R* eluius *LD* || eque**s *P* ęques R^1 || r̄· *L* romanos R^1 || apolia *D* 16 ·ut cicius (·ut ci *in ras. m. 1*) *D* || proprioribus *a. ras.* *R* || |rib; tectis *incipit* *S* || uehiculas R^1 17 adrep|tis (*omisso* que) *S* || ęquo R^a 18 pue⟨l⟩|la *S*

sed omnibus sine scissura aliqua uestimentis ademptis ac pectoris pedumque uinculis dissolutis, monilibus etiam anulisque discussis, ipso quoque corpore inlaeso, nisi quod obscenum in modum nuda et lingua paululum exerta iacuit; equus quoque ipse, quo utebatur, straturis frenis et cingulis dissolutis passim ac dispersis exanimis procul iacuit.

Paruo post hoc intercessu temporis L. Veturius eques Ro- 22
manus Ae|miliam uirginem Vestalem furtiuo stupro polluit. p. 326
duas praeterea uirgines Vestales eadem Aemilia ad participationem incesti sollicitatas contubernalibus sui corruptoris exposuit ac tradidit. indicio per seruum facto supplicium de omnibus sumptum est.

Isdem praeterea Iugurthini belli temporibus L. Cassius con- 23
sul in Gallia Tigurinos usque Oceanum persecutus rursusque ab isdem insidiis circumuentus occisus est. Lucius quoque 24
Piso uir consularis, legatus Cassii consulis, interfectus. C. Publius alter legatus, ne residua exercitus portio, quae in castra confugerat, deleretur, obsides et dimidiam partem rerum omnium Tigurinis turpissimo foedere dedit: qui Romam reuer-

AVCTORES § 22 *Liuius 63* (*cf. Periocha et Obseq. 37*) § 23 et § 24 *Liuius 65* (*cf. Periocha*)

1 o⟨m⟩|nib; *S* || sines cersura *D* || sine** (i *in ras.*) *P* || ademtis *P* adeptis *S** || ac pectoris] accep toris *D* 2 dissolutis *om.* 𝔅 || anu*lisque *P* 3 discuss⟨is⟩ *S* discursis *D* || inleso (*pro* e *fuisse potest* ę) *S* 4 nuda *om. L* || paulolum *D* || exer⟨ta⟩I⟨a⟩| *desinit S* || *equus *R* quos *D* 5 stratoris *D*; stratoriis *R*[2] (*sec. Vulg. Reg. 2, 17, 28*) 7 haoc (a *del.*) *L* || intercersu *D* || lucius *PRD* || ueturius] *LPRD*; *cf. Fabricius ad. l. et M. Haupt, Opp. 1 p. 156* || ęques *R*[1] 8 aemeliam *D* || st*pro *P* 9 aemelia *D* 11 ac] & *D* || inditio *R* 12 sumtūs (s *fin. del.*) *P* 13 *isdem *P* hisdem *LRD* || iugurtini *L* || lucius *PRD* 14 tiburinus *D* *tigu*rinos (*ante* r *er.* r) *P* tigurionis igurin| .. *R*[1] tuguriones igurinos|** *R*[2] || ocianum *D* 15 hisdem *LPRD* || ī· *L* 16 cassii (ii *in ras. ampliore*) *P* cassii* *radendo m. 2, ex* -ui*?* *R* || consul *P*[1]*R*[1] *om. L* || ḡ· *L* gaius *PR* gaius *ex* ȷacius *m. 1 D*; Q. *fs* 17 publius] *LPRDfs*; Popillius *h* || que *DR*[1] 19 tigurinis (v *et* i *tert., q. est in ras., m. 2*) *R*

sus, a Caelio tribuno plebi die dicta eo quod Tigurinis obsides 25 dederat, in exilium profugit. Caepio proconsule capta urbe Gallorum, cui nomen est Tolosae, centum milia pondo auri et argenti centum decem milia e templo Apollinis sustulit: quod cum ad Massiliam, amicam populo Romano urbem, cum praesidiis misisset, interfectis clam — sicut quidam contestantur — quibus ea custodienda et peruehenda commiserat, cuncta per scelus furatus fuisse narratur. unde etiam magna quaestio p. 327 post Romae acta est.

16 [1]Anno ab Vrbe condita DCXLII C. Manlius consul et Q. Caepio proconsule aduersus Cimbros et Teutonas et Tigurinos et Ambronas, Gallorum Germanorum gentes, quae tunc ut imperium Romanum extinguerent conspirauerant, missi pro- 2 uincias sibi Rhodano flumine medio diuiserunt. ubi dum inter se grauissima inuidia et contentione disceptant, cum magna ignominia et periculo Romani nominis uicti sunt. siquidem in ea pugna M. Aemilius consularis captus atque interfectus est, 3 duo filii consulis caesi; LXXX milia Romanorum sociorumque ea tempestate trucidata, XL milia calonum atque lixarum

AVCTORES § 25 *Liuius lib. ut. uid. 66* cap. 16 § 1 C. Manlius — § 7 *Liuius 67* (§ 1 *cf. Eutrop. 5, 1 et Cassiodor. a. 649* § 2.3.5 *cf. Periocha ubi corr.* secundum ANTIATEM APVD Arausionem)

1 tr· pl· *L* tribuno plebis *P²R²D* || **die *P* 2 Coepio *R* || procons· *R; immo* consul 3 tolose *R¹* holosse *D* || c *PR* || ponderis *LPR* pondere *D* 4 argentum *D* || cx milia *PR* centum milia *D* || e] est *D* || apollonis (app- *R*) *RD* 5 populo r· *L* populum romanum *D* || praesidiis **** (*3 uel 4 litt. er.*) *R* 6 interfectus *R¹* 8 questio *R²D* 10 sescentesimo·XL·secundo *L* escentissimo quadragissimo secundo *D* || C. Manlius] *item pro* Cn. Mallius *Cassiod. a. 649;* cn. marius *Periochae codex Naz.* || g· *L* gaius *PRD* || cons *R* || quintus *PRD* 11 caepius *D* coepio *R* || procons *R* || aduersum *D* || teotonas *D* || tugurinos *R²* tegurinos *D* 12 ambranus *D* || germanorum] *LDP¹R¹* et|germaniarum *P²* et germaniorum (*sic*) *R²* germanorumque *G* (*ubi* que *s. s. m. 2ª glossa potius quam emendatio*), *h* || ut *om. PR* 13 extinguere** (nt *ut uid. er.*) *R* || conspirauerunt *G* coniurauerunt *L* 14 rhodanio *Lª* rotano *D* 15 discertant *LPR¹D* 17 marcus *PRD* || aemilius] *LPR²* aemelius *DR¹; Aurelius corr. fsh* || adque *P¹R¹* 18 octoginta *L* octuagenta *D* || -que *om. L* 19 ·XL· milia *L* quadragenta milia *D* || colonum *R¹* || adque *P* || elixarum *L*

interfecta Antias scribit. ita ex omni penitus exercitu decem 4
tantummodo homines, qui miserum nuntium ad augendas mi-
serias reportarent, superfuisse referuntur. hostes binis castris 5
atque ingenti praeda potiti noua quadam atque insolita exse- p. 328
cratione cuncta ǀquae ceperant pessum dederunt; uestis discissa 6
et proiecta est, aurum argentumque in flumen abiectum, loricae
uirorum concisae, phalerae equorum disperditae, equi ipsi
gurgitibus inmersi, homines laqueis collo inditis ex arboribus
suspensi sunt, ita ut nihil praedae uictor, nihil misericordiae
uictus adgnosceret. maximus tunc Romae non solum luctus, 7
uerum etiam metus fuit, ne confestim Cimbri Alpes trans-
grederentur Italiamque delerent.

Isdem temporibus Q. Fabius Maximus filium suum adule- 8
scentem, rus relegatum, cum duobus seruis parricidii mini-
stris interfecit ipsosque continuo seruos in pretium sceleris
manumisit. die dicta Cn. Pompeio accusante damnatus est.

Igitur Marius quarto consul cum iuxta Isarae Rhodanique 9
flumina, ubi in sese confluunt, castra posuisset, Teutones
Cimbri et Tigurini et Ambrones postquam continuo triduo

AVCTORES § 8 *Liuius 67 ut uid.* § 9—§ 24 *Liuius 68* (§ 9.12.16.22.23 *cf. Periocha*, § 12 et 14 *cf. Eutrop. 5, 1*) *sed* § 9 excuterent—effunderent *ex Vergilio Aen. 9, 68, illa* § 13 haec—gesta sunt *temere ex Eutropio 5, 1 et 2 inserta sunt*

1 Anthias *LPRD* || paenitus *LPD* p*enitus *R* || exercitū *R*ª || decim *D* 2 tantummodo] tamen tomodo (*puncto* m *in* n *corr. aut* m *a seqq. disiuncta est*) *D* || miserunt *D* 4 adque *PR*¹ || quedam *D* || adque *PR*¹ || execratione *PR* exe*gracione (*er.* r *ut uid.*) *D* 5 coeperant *R*¹ 6 argentumque] argentum *D* 7 conscissae *L* || palerae *P* falere (-rę *2*) *R*¹ fallere *D* || *equorum *R* || dispertitae *R* || ęqui *R*¹ 8 immersi *R*²*D* 9 *haec* p̄dę uictos (*sic*) nihil *om. ipsa m. 1 add. P* || praede *R*¹ 10 adgnosceret] *L* agnosceret *PR* agnusceret *D* || luctus] uictus *L* luc*us *P* 11 sedetiam *L* 13 hisdem *LPRD* || quintus *PRD* || aduliscentem *PR*¹*D* 14 religatum *L* selegatum *D* || parricidi *D* 15 ıpsusque contınuos seruos ın ın *D* || praetium *PR* 16 dicta] data (a *et* ic *inter se sunt simill.*) *D* || gn̄· *L* gneo *PRD* || accussante *PR*ª || dampnatus *R*ª 17 quartum *fsh* || hisarae *LPRD* || rodanique (h *post* r *s. s. m. 1*) *D* 18 confluunt *D* 19 tugurini *R*

circa Romanorum castra pugnarunt, si quo pacto eos excuterent
uallo atque in aequor effunderent, tribus agminibus Italiam
10 petere destinarunt. Marius, post digressum hostium castra
mouit et collem occupauit, qui campo et fluuio, ubi hostes
sese diffuderant, imminebat. cumque exercitui eius aqua ad
p. 329 potandum |deesset, querellisque omnium coargueretur, aquam
quidem in conspectu esse respondit, sed eam ferro uindicandam.
primis itaque calonibus cum clamore in pugnam ruentibus
subsecutus exercitus, mox iusto certamine conpositis ordinibus
11 bellum gestum et uicere Romani. quarto die rursus productae
utrimque in campum acies usque ad meridiem paene pari
pugnauere discrimine. post ubi incalescente sole fluxa Gallorum
corpora in modum niuium distabuerunt, usque in noctem caedes
12 potius quam pugna protracta est. ducenta milia armatorum
in eo bello interfecta sunt, octoginta milia capta, uix tria
milia fugisse referuntur; dux quoque eorum Teuto*bod*us occisus
13 est. mulieres eorum constantiore animo quam si uicissent
consuluere consulem, ut, si inuiolata castitate uirginibus sacris
ac dis seruiendum esset, uitam sibi reseruarent. itaque cum
petita non impetrauissent, paruulis suis ad saxa conlisis cunctae sese ferro ac suspendio peremerunt. haec de Tigurinis
14 et Ambronibus gesta sunt. Teutones autem et Cimbri integris
copiis Alpium niues emensi Italiae plana peruaserant, ibique

2 euallo (e *m. 2 add.*) *P* || adque *P*[1]*R*[1] || aequos effunderent *P* ·equorefunderent *L* equorefunde rent *D* 3 digressu *L* 4 cā·po (˜ *m. 2*) *R* 5 exercitu[i] (i *s. s. m. 2*) *R* 6 portandum *D* || quaerellisque *P* quaerulisque (*aut* -rillis-) *R*[1] querelisque *R*[2] 8 clamoribus *PR* 9 compositis *PR* 11 campo *PR* || p·ene (*er.* a) *R om. L* 12 caliscente *D* 14 cc *PR* 15 octogenta *D* LXXX *PR* 16 fuisse *L* || teutobodus] *Vat. 1977 s. X;* teutodobus *PR* teutoduobus *L* teu do bus *D;* theutobocch' (*priore* h *del.*, utobocch' *in ras. m. 1, inter* o *et* c *litterae* d *particula superstite*) *Patauinus s. I–XII; cf. M. Haupt, Opp. 3 p. 571* 17 ui·cissent *P* 18 consulu·ere *P* || uirginibus (ni *s. s. m. 1*) *R* 19 dis] *LP*[1] diis *P*[2]*R* de *D* 20 inpetrauissent *PR*[1]*D* || paruolis *L* || collisis *R*[2] 21 ferrum *D* || tugurinis *R*[2] tegurinis *D* 22 teodonis *D* 23 peruaserunt *PR*

cum |rigidum genus diu blandioribus auris, poculis, cibis ac p. 330
lauacris emolliretur, Marius v̄ consul et Catulus aduersum
eos missi, die ad pugnam et campo dato Hannibalis secuti
ingenium in nebula disposuere pugnam, in sole pugnarunt.
prima siquidem perturbatio Gallorum fuit, quod Romanam 15
aciem prius offendere dispositam quam adesse senserunt. cum-
que ilico uulnerati equites retro in suos cogerentur, totamque
multitudinem indisposite adhuc aduentantem conturbarent, et
sol cum uento ortus ex aduerso emicuisset, uisus eorum puluis
oppleuit et splendor hebetauit. ita factum est, ut tanta ac 16
tam terribilis multitudo minima Romanorum clade, sua autem
ultima internecione caederetur. centum quadraginta milia
eorum tunc in bello caesa, sexaginta milia capta dicuntur.
mulieres grauiorem paene excitauere pugnam, quae plaustris 17
in modum castrorum circumstructis, ipsae autem desuper pro-
pugnantes, diu repulere Romanos. sed cum ab his nouo caedis
genere terrerentur — abscisis enim cum crine uerticibus in-
honesto satis uulnere turpes relinquebantur — ferrum, quod
in hostes sumpserant, in se suosque uerterunt. namque aliae 18
concursu mutuo iugulatae, aliae apprehensis inuicem faucibus
strangulatae, aliae funibus per equorum crura consertis ipsisque

EXPILATORES 14 mulieres — p. 318, 4 pependerunt *compilauit Paulus 108 sq.*

2 quinto *PRD* quintus *L* || catolus *D* 3 ad̄ diem̄ pugnam (*a m. fort. 1 corr.*) *L* 4 naebula *P*ᵃ || disposuerem *L*ᵃ || in sole pugnā· In (n *statim ex* t) sole pugnarunt *D* 7 ∗equites *R* || suo *R*¹ 8 indisposite̜ *P*ᵃ indispositam et *D* 9 cum uento] con- uento (-tu *D*) *R*¹*D* || aduerso∗ *P* || emicuisset (t *add. m. 2*) *R* 10 inpleuit *L* || habitauit *D* 11 tam *om. LD* 12 internetione (inter *s. lin. add. m. 1;* e *cum ras., fort.* e *in* i *corr. sed m. 2 restituta*) *R* || cederetur *LD* || centum quadragenta·*D* CXL *PR* || mil· *P* mił *R* 13 LX *PR* || mil· *P* mił *R* 14 grauiores *L* || p∗ene *R* || excitare *D* || que *R*¹*D* || plaustris (s *pr. add. m. 2*) *P* plustris *L* 16 rep∗pulere *P* reppulere *R* repulserunt *D* || romanes *D* 17 terrerentur (rentur *s. s. m. 1*) *R* || abscisis] *LP*ᵃ*RD* abscissis *P*ᵇ*v* || cum *om. L* || inhoneste *D* 18 relinquebatur *D* 19 sumserant *PD* || in seruosque *LD* 20 appraehensis *P* apraehensis *L* ad- praehensis *D* 21 stranguilatae *PR*ᵃ || |efunibus *D* || ∗equorum·*R*

continuo equis exstimulatis, postquam suas isdem funibus, qui-
bus equorum crura nexuerant, indidere ceruices, protractae
atque exanimatae sunt, aliae laqueo de subrectis plaustrorum
19 temonibus pependerunt. inuenta |est etiam quaedam, quae
p. 331 duos filios traiectis per colla eorum laqueis ad suos pedes
uinxerit et, cum se ipsam suspendio morituram dimisisset,
20 secum traxerit occidendos. inter haec multa ac miserabilia
mortis genera reguli quoque duo strictis in se gladiis con-
currisse referuntur. Lugius et Boiorix reges in acie ceciderunt;
21 Claodicus et Caesorix capti sunt. ita in his duobus proeliis
CCCXL milia Gallorum occisa et CXL milia capta sunt, absque
innumera mulierum multitudine, quae se suosque paruulos
22 femineo furore, ui autem uirili necauerunt. igitur talem Marii
triumphum Romanamque uictoriam incredibile facinus et num-
quam antea Romanis cognitum Romae subito perpetratum
23 uersa in horrorem ac maerorem tota Vrbe fuscauit. Publicius
siquidem Malleolus seruis adnitentibus matrem suam interfecit;
damnatus parricidii insutusque in culleum et in mare proiectus
24 est; inpleueruntque Romani et facinus et poenam, unde et
Solon Atheniensis decernere non ausus fuerat, dum fieri posse

EXPILATORES 4 quaedam—6 suspendio *compilauit Paulus 109*
10 ita—13 necauerunt *compilauit Paulus 109*

1 ęquis R^1 || extimulatis R^1D || suas (s *fin. del. m. 1*) *P* || hisdem *LPRD* || finibus R^1 funeribus (*uel* -esibus) *D* 2 *equorum *R* || nexurant R^1 || dedere P^a 3 examinatae R^1D || alii *D* || subreptis *PR* 4 rependerunt *D* 5 laquaeis *P* 7 ac] et *PRv* 9 lùgius] *PRD* lucius *L* || aciae P^aR^a || c*eciderunt (*er.* a) *R* 10 claudicus *D* || caesorix] *LPR* cesorix *D* || in *om.* 𝔓 11 $\overline{\text{CCCXL}}$· milia *L* tricenta quadragenta milia *D* || centum (cento *D*) quadraginta (-enta *D*) milia *LD* || capti *L* 12 mulierum multitudine] mulitı-tudınem (· *m. 1*) *D* 13 faemineo *PR* || ui *al. ut uid. m. in ras. R* 15 romae (a *in ras. al. m.*) *R* 16 merorem *PRD* || totā urbē R^2 urbem (ur *in ras. m. 1*) *D* || publicius] *LPR* puplius *D* 17 si-quidem] quidam *PR* || alleolus *D* || annitentibus R^2 18 dampnatus R^1 || colleum *P* colleum R^1D 19 inpleueruntque et *L* imple-ueruntque *PRD* || paenam R^1 20 athiniensis R^1 || discernere *D*

non credit, et Romani, qui se ortos a Romulo scirent, etiam hoc fieri posse intellegentes supplicium singulare sanxerunt. p. 332

[1]Anno ab Vrbe condita DCXLV post Cimbricum et Teutoni- 17
cum bellum et quintum Marii consulatum, quo status imperii Romani iure conseruatus iudicatur, sexto consulatu eiusdem C. Marii ita labefactatus est, ut paene usque ad extremum intestina clade conciderit. euoluere ac percurrere mihi discor- 2
diarum ambages et inextricabiles seditionum causas incommodum simul ac longum uidetur; sane breuiter strinxisse 3
sufficiat, quia primus L. Apuleius Saturninus excitati tumultus auctor exstiterit, Q. Metello Numidico uiro sane primario acerrimus inimicus, qui eum censorem creatum protractum domo atque in Capitolium confugientem armata multitudine obsedit, unde equitum Romanorum indignatione deiectus est, plurima ante Capitolium caede facta. A. Nunium deinde, conpetitorem suum, Saturninus et Glaucia fraude C. Marii consulis occiderunt. subsequente anno Marius sexto consul et 4
Glaucia praetor et Saturninus tribunus plebi conspirauerunt Metellum Numidicum in exilium quacumque ui agere. die dicta a suppositis eiusdem factionis iudicibus per scelus inno-

AVCTORES § 1 post Cimbricum — § 11 *Liuius 69* (§ 3—5.8—11 *cf. Periocha;* § 5 uir acer *idem dicitur etiam ab Sallustio Iug. 27 § 2*)

1 credit] $L^{b}PRD$ credet L^{a} credidit *v* || a] ad *D* || rumulo *L* 2 fieri] quiere (uiere *in ras. m. 1, sub* ie *litterae* r *reliquiae dignoscuntur*) *D* || sanxerỹt (y *in* v *corr.*) *P* 3 DC·XL· quinto *L* sexcentissimo quadragissimo quinto *D* || teuconicum *R* 4 quin|tu˜ (tu˜ *m. 1 add.*) *D* || consul*atum (atum *m. 1 ex* ulũ) *D* || romani imperii *D* 6 g̅· *L* gai *PRD* || labefactus *D* || paene ut *D* || pene LR^{b} || exeremum *D* 7 mini *D* 8 inextribcabiles (*sed* b *prior del.*) *L* instrigabiles *D* || caussas *D* 9 uideritur *D* || strin*xisse (*er.* c) *R* stınsısset (e *statim ex* i) *D* 10 quod *v* || lucius *PRD* || apuleius] *LD* apoleius *PR* || exercitati *L* || tumultis $P^{a}R^{1}$ 11 extiterit *RD* || quinto *PRD* || numidio L^{a} nomidico *D* 12 acermimus (*er.* m) *D* 13 adque PR^{1} || capitolium] ea capituliam *D* 14 *equitum *R* || defectus L^{a} 15 capitolioum (*sed* o *altera del.*) *L* capitulium *D* || A. Nunium] anunium *LPRD* (ni *in ras. P*); anunnio *Periochae codex Naz.* || *deinde *R* 16 comp- R^{2} conpeditorem *D* || g̅· *L* gai *PR* gaii *D* || mari PR^{1} 17 sexto] *LPRD* 18 plebis $R^{2}D$ 19 ui *in ras. ampliore P* ui· (ui *in ras. al. m., punctum m. 1*) *R*

p. 333 cens Metellus damnatus in exilium cum totius ¹Vrbis dolore
5 discessit. idem Saturninus Memmium, uirum acrem et in-
tegrum, fieri consulem timens, orta subito seditione fugientem
per P. Mettium satellitem informi stipite conminutum inter-
6 fecit. fremente pro tantis reipublicae malis senatu populoque
Romano, Marius consul accommodato ad tempus ingenio con-
sensui bonorum sese inmiscuit commotamque plebem leni
oratione sedauit. Saturninus infamibus ausis contionem domi
suae habuit ibique ab aliis rex, ab aliis imperator est appel-
7 latus. Marius manipulatim plebe descripta alterum consulem
cum praesidiis in colle disposuit, ipse portas communiuit. in
foro proelium commissum est; Saturninus a Marianis foro
pulsus in Capitolium confugit; Marius fistulas, quibus eo aqua
8 deducebatur, incidit. bellum deinde in aditu Capitolii horri-
dum satis actum est, multi circa Saufeium et Saturninum
caesi. Saturninus palam clamitans, Marium auctorem esse
9 omnium molitionum suarum, contestatus est; cum autem ipse
Saturninus et Saufeius et Labienus cogente Mario in curiam con-
fugissent, per equites Romanos effractis foribus occisi sunt. C. Glau-
10 cia extractus e domo Claudii trucidatus est. Furius, tribunus
plebi, bona omnium publicanda decreuit. Cn. Dolabella,
Saturnini frater, per forum holitorium fugiens, cum L.

1 dampnatus *R^a* 2 idem] is idem *R* || memium *R* ni emium *D* mummium *L* 3 orat subitus *D* 4 publium *PRD* || metium *P^bR* meum *P^a* || satallitem *R^1* || comminutum *PRD* 5 reip̄· *L* reipublice *PR* || populoq̄· r̄ (*sic*) *L* 6 adcommodato *PR^1D* 7 immiscuit *R^2* 8 orationes (*uel* -is) |edauit *L^1* (*corr. m. rec.*) || sędauit *R^2* || ausibus *PR* || con****tionem (*er.* posi ?) *R* 10 manipulatim (im *in ras.*) *P* || describta *PD* 11 conminuit *L* comminuit *D* 12 cūmissū *R^1* 13 capitulium *D* || aquam ducibatur *D* 14 deinde (d *pr. in ras. m. 2, ex* D ?) *R* || capitulii *PR^1* capitulio *D* || horrendum (dum *in ras. ampliore P*, n *s. s. m. 1 R*) *PR* 15 saufeum *PR* 17 m*alitiarum (ar *ex* on *m. 2*) *R* || ipsi *D* 18 fugissent *D* 19 *equites *R* || ḡ· *L* gaius *PRD* || claucia *D* 20 e] est *D* || claudis *L* || trucidatus est] occisus est *D* || furus *D^a* || trib̄· *L* 21 plebis *P^bR^2D* || gn̄· *L* gneus *PRD* 22 foram *D* || hiliturium *D* || lucio *PD* lutio *R*

Giganio interfectus est. itaque 'auctoribus tantae seditionis p. 334
occisis quies populo fuit. tunc Cato atque Pompeius rogati- 11
onem de reditu Metelli Numidici totius Vrbis gaudio promulgarunt: quae ne perficeretur, Marii consulis et Furii tribuni
plebi factionibus intercessum est. Rutilius quoque uir inte- 12
gerrimus adeo fidei atque innocentiae constantia usus est, ut die sibi ab accusatoribus dicta, usque ad cognitionem neque capillum barbamue promiserit neque sordida ueste humiliue habitu suffragatores conciliarit, inimicos permulserit, iudices temperarit, orationem quoque a praetore concessam nihilo
summissiorem quam animum habuerit. cum euidenti oppu- 13
gnaretur calumnia et opinione bonorum omnium iure absoluendus putaretur, peiurio iudicum condemnatus est. qui Zmyrnam conmigrans litterarum studiis intentus consenuit.

p. 335
'Anno ab Vrbe condita DCLVIIII Sex. Iulio Caesare et L. 18
Marcio Philippo consulibus intestinis causis sociale bellum
tota commouit Italia. siquidem Liuius Drusus, tribunus plebi, 2
Latinos omnes spe libertatis inlectos cum placito explere non
posset, in arma excitauit. eo accessit, ut maestam Vrbem 3

AVCTORES § 12 et 13 *Liuius 70* (*cf. Periocha*) cap. 18 § 1 *Eutrop. 5, 3* § 2—§ 6 *Liuius 70* (*cf. Periocha et Obseq. 54*)

1 Geganio *corr. fsh* 2 adque *LPR*[1] 3 numidici (ci *in ras. m. 2*) *R* numidici (d *ilico ex* c) *D* 4 perficeretur] *LPRD* (-ciritur *D*) praeferretur *fs* perferretur *h* || mari *D* || tr̄· p̄l· *L* 5 plebis *PRD* || intergerrimus *a. ras. R* 6 adque *P*[1]*R*[1] 7 neque *om. L* 8 dimiserit *PR* || humiliue] hue *L* 9 permuls*erit *R* 10 temptarit *D* || concesam *R*[1] || nihil *D* 11 summisiorem *L* sub missionem *D* || opugnaretur *R*[1] 13 periurio *PRD* || condempnatus *R*[a]*D* 14 zmirnam *D* || commigrans *PR* comigrans *D* 15 ·DC·mo·L·mo·nono *L* *sexcentissimo nono (*er.* a) *D* || sexto *LPR eras. in D* || lucio *PR*[1]*D* lutio· *R*[2] || sotiale *R*[1] 16 philippo *om. D* || conss̄· *L* consul *PR*[1] consul· *R*[2] 17 totā *R*[2] || italiā *R*[2] || lybius *PR* leuius *D* || drursus (r *alt. in ras. al. m.*) *R* || tr̄· p̄l· *L* || plebis *PRD* (bis· *ex* bi *m. 2 R*) 18 spē *P* || liberatis *D; ciuitatis Periocha* || iniectos *L* || placito] *LP* platio *R*[1] placitum *D* placita *R*[2]*v; cf. Grubitz* 19 accestumaestam *L*

prodigia dira terrerent. nam sub ortu solis globus ignis a
4 regione septentrionis cum maximo caeli fragore emicuit. apud
Arretinos cum panes per conuiuia frangerentur, cruor e mediis
5 panibus quasi ex uulneribus corporum fluxit. praeterea per septem
continuos dies grando lapidum, inmixtis etiam testarum fragmentis, terram latissime uerberauit. in Samnitibus uastissimo
terrae hiatu flamma prorupit et usque in caelum extendi uisa
6 est. conplures praeterea in itinere uidere Romani globum
coloris aurei caelo ad terram deuolui maioremque factum
rursus a terra in sublime ad orientem solem ferri ac magni-
7 tudine sua ipsum solem obtexisse. Drusus tantis malis anxius
p. 336 domi suae incerto quidem auctore interfectus |est.
8 Igitur Picentes Vestini Marsi Paeligni Marrucini Samnites
Lucani cum adhuc occultam defectionem meditarentur, C.
Seruium praetorem, legatum ad se missum, apud Asculum
occiderunt statimque clausa ciuitate omnes ciues Romanos in-
9 dicta caede iugularunt. continuo atrocissimam perniciem infamissima praecessere prodigia. namque omnium generum
animalia, quae manus hominum blande perpeti atque inter
homines uiuere solita erant, relictis stabulis pascuisque cum
balatu hinnitu mugituque miserabili ad siluas montesque fu-

AVCTORES § 7 *Liuius 71* (*cf. Per.*) § 8 *Liuius 72* (*cf. Per.*) § 9 *Liuius libro ut uid. 72* (*cf. Obseq. 54 et Augustin. C. D. 3, 23*)

EXPILATORES 1 prodigia — 7 uisa est *compilauit Paulus 112*
18 omnium—p. 324, 2 oberrarunt *compilauit Paulus 112 sq.*

2 septemtrionis *P*[a] || aput *P*[a] 3 aretinus *D* || fragerentur *R*[1] || cruorem diis *D* 4 ex] e *PRD* 5 inmixtus *P*[a] immixtis *R*[2]*D* || textarum 𝔅 7 terrae hiatu] *L*𝔓 hiatu terrae *PRD* 9 caloris *D* 10 sublimę *R* 11 dru*sus (*er.* r) *R* || an*xius (*er.* c) *R* || domus *D* 13 peligni *L̂PRD* || marucini *D* 14 g̅· *L* gaium *PRD;* q; *Per. cod. Naz.* 15 Seruilium *fsh;* seruæus *Naz.* 16 clausa· (a *corr. m. 1 ex alia litt.; punctum in ras. m. 1*) *D* || r̅· *L* 17 iugulauerunt *PR* || pernitiem *R*[1] || infamissimam *D* infamissima (os *s. s. post* am *sed eras.*) *R* 18 prodigiam *P*[a] 19 adque *P* 20 uiuere *om. D* || *ante uersum* bulis—hinnituq. *scr. est / ab ant. m. et sic passim in L* || pascuisque] par cius suis que *D* 21 hinnituque *L* hinnitu (ni *m. 1 ex* m; t *m. 1 ex* n) *D*

gerunt. canes quoque, quorum naturae est extra homines esse
non posse, lacrimosis ululatibus uagi luporum ritu oberrarunt.
igitur Cn. Pompeius praetor cum Picentibus iussu senatus 10
bellum gessit et uictus est, postquam sibi Samnites Papium
Mutilum imperatorem praefecerant, Marsi autem Agamemnonem archipiratam praeoptauerant. Iulius Caesar Samnitium 11
pugna uictus caeso fugit exercitu. Rutilius consul Marium
proquinquum suum legatum sibi legit: quem adsidue summonentem moram bello utilem fore et paulisper in castris
exerceri militem oportere tironem, dolo id eum agere ratus 12
contempsit seseque in insidias Marsorum et uniuersum agmen
exercitus sui incautus iniecit, ubi et ipse consul occisus et
multi nobiles interfecti et octo milia Romanorum militum
caesa sunt. arma et corpora interfectorum in conspectum 13
Marii legati Tolenus fluuius pertulit atque in testimo|nium p. 337
cladis euexit. Marius raptis continuo copiis uictores insperatus
oppressit, octo milia et ipse Marsorum interfecit. Caepio 14
autem a Vestinis et Marsis deductus in insidias, cum exercitu
trucidatus est. L. uero Iulius Caesar postquam apud Aeserniam
uictus aufugerat, contractis undique copiis aduersum Samnitas
et Lucanos dimicans multa hostium milia interfecit. cumque 15

AVCTORES § 10 *Liuius libro ut uid. 72* § 11—§ 15 *Liuius 73* (*cf. Periocha 73; ad* § 15 quam exorto—sumpserat *cf. Periocha 72*); *illud* § 15 uestem maeroris *Orosianum est*

1 natura 𝔓 3 gn̄· *L* gneus *PRD* 5 praeficirant *D* praeiecerant *L* praefecerunt *PR* || agamemnonem (m *pr. ex* m̄) *R* 6 arthi|pira**tam (*er.* ra *?*) *D* || praeoptauere·iu·lius (e·iu *m. 2 ex* ul *ut uid.*) *R* || samnici|cium *D* 8 assidu*e (*pr.* s *in ras. m. 3, er.* a) *R* || submontem P^1R^2 *submonentem *D* 10 exerceri (i *in ras.*) *R* || id eum] idoneum *R* 11 contemsit *P* || -que *om. L* || mar ro rum *D* 12 inecit R^a Iniecit (in *m. 1 corr., ex* su *?*) *D* 13 interfecti et] interfecti *L* || VIII milia *PR* || militum *om. fsh* 14 conspectu *PRD* 15 p*tulit *P* || adque P^1R^1 16 ma*rius *R* || insperatus] *L* inspiratus *D* insperatos *PR; cf. 1, 15 § 7* 17 VIII *PR* || marrorum *D* 18 insidias (a *ex* i *m. 1*) *D* 19 lucius *PRD* || apud *om. D* || eserniam *L* sereniam *PR* eseniam *D* 20 aduersus *PR*

ab exercitu imperator appellatus esset Romamque nuntios de uictoria misisset, senatus saga, hoc est uestem maeroris, quam exorto sociali bello sumpserat, hac spe adridente deposuit atque antiquum togae decorem recuperauit. Marius deinde sex milia
16 Marsorum cecidit, septem milia armis exuit. Sulla cum uiginti et quattuor cohortibus *A*eserniam missus, ubi artissima obsidione Romani ciues et milites premebantur, maximo bello et
17 plurima caede hostium urbem sociosque seruauit. Cn. Pompeius Picentes graui proelio fudit, qua uictoria senatus laticlauia et cetera dignitatis insignia recepit, cum togas tantummodo uictoria Caesaris primum respirante sumpsisset. Porcius Cato praetor Etruscos, Plotius legatus Vmbros plurimo sanguine inpenso et difficillimo labore uicerunt.

18 Cn. Pompeio L. Porcio Catone consulibus Pompeius diu obsedit Asculum ciuitatem; nec tamen expugnauisset, nisi populum in campum prorumpentem grauissima oppressione uicisset. decem et octo milia Marsorum in ea pugna cum
19 Frauco imperatore suo caesa sunt, capta tria milia. quattuor
p. 338 milia autem Italici uiri ex ea caede pro|fugi iugum montis

AVCTORES § 16 *Liuius libro ut uid. 73* § 17—§ 21 *Liuius 74* (*ad* § 17 *cf. Periocha*)

1 ercitu *R*[a] || imperator *om. D* 2 saga] *LPR*[1]*D* sagā *R*[2] || erroris *D* 3 exhorto *P*[a] || sociali (soci *in ras. ampliore*) *P* sotiali *R*[1] || sumserat *PD* || hac] ac *D* || arridente *PRD* || adque *LP*[1]*R*[1] 5 marrorum *D* || caecidit *PRD* || vii *PR* || ..armis *R* || sylla *LPRD* || xxiiii *PR* 6 eserniam *LPR* seserniam *D* || ubi artissima (ubi arti *in ras. m. 2*) *R* || arti essima *P* 7 miles *L* || praemebantur *LP*[a]*R*[1] 8 sotiosque *R*[1] sotiusque *D* || gn· *L* gneus *PRD* || pō.peius *P* 9 laticlauiae *L* 10 cętera *ante ras. R* || dignitas *L*[a] || totas *L* 11 uictoriae *L* || respirante] *LPRD* respirans *h; cf. Grubitz* || sumsisse *P* 12 portius *R* || praetor (o *m. 2, ex* e?) *R* || etruscos (o *ex* u *corr. a m. 1*) *L* & rusticos (o *in* u *m. 2*) *R* || plosius *PR* 13 impenso *R*[3] || difficilimo *L* 14 gn· *L* gneo *PRD* || punpeio *D* || lucio *PRD* || portio *R* || conss· *L* consul· *R* 15 obsedit ascalum (t as *in ras.*) *P* || asculum] *D* ascalum *LR* || ciuitate *P*[1] || nec tamen] nec|| *L* 17 xviii *PR* || mil· *P* || marrorum *D* 18 frauco] *LPRD;* Franco *v* || tria] tri *D* || quatuor *D* iiii *PR* 19 autem milia *v*

coacto in unum agmine forte conscenderant, ubi oppressi
exanimatique niuibus miserabili morte riguerunt. namque ita, 20
ut attoniti timore hostium steterant, alii stirpibus uel saxis
reclines, alii armis suis innitentes, patentibus cuncti oculis
dentibusque nudatis uiuentium in modum uisebantur; nec
ullum erat procul intuentibus mortis indicium nisi diuturna
immobilitas, quam nullo modo humanae uitae uegetatio diu
perpeti potest. eadem die Picentes congressi et uicti sunt, 21
quorum dux Vidacilius conuocatis principibus suis post magnificas epulas largaque pocula cunctos ad exemplum sui prouocans hausto ueneno absumptus est, cunctis factum eius laudantibus sed nemine subsequente.

Anno ab Vrbe condita DCLXI cum ad obsidendos Pom- 22
peios Romanus isset exercitus et Postumius Albinus uir con- p. 339
sularis, tunc L. Sullae legatus, intolerabili superbia omnium
in se militum odia suscitasset, lapidibus occisus est. Sulla 23
consul ciuilem cruorem non nisi hostili sanguine expiari posse testatus est: cuius rei conscientia permotus exercitus ita pugnam adortus est, ut sibi unusquisque pereundum uideret nisi uicisset. decem et octo milia Samnitium illo proelio caesa sunt; Iuuentium quoque, Italicum ducem, et magnum

AVCTORES § 22 cum ad obsidendos — § 24 *Liuius 75 (cf. Per.)*

1 coacti *L* || forte *om. L* || consederant (a *ex* o *corr. a m. 1*) *L* || ubi] ibi *R* 4 seclinis *D* || cunctis *PR* 5 uisaebantur *P* 7 inmobilitas *PR*[1] 8 potest; Eadem (t; E *ex* t e *ut uid., m. 2*) *R* 9 uidacilius] *LPRD;* Iudacilius *v* 10 aepulas *R* || suis (*prima litterae* u *pars in ras.,* i *add. m. 2*) *P* 11 absum *PR*[1] || lat dantibus (*pr.* t *del. m. 1*) *P* 13 ·DC·mo·LX·mo·primo *L* sexcentissimo sexagisimo primo *D in quo hic uersus* ANNO — SEXCENT'SSImo *litt. maiusc. rubris scr. est* || ad (d *in ras. m. 2*) *R* || pompeius *L* ponpeius *D* 14 romanus (us *in ras. m. 2*) *R* 15 luci*syllae (s *in ras.; fuit fort.* lucis yllae) *P; haec* L. Sullae *et* 17 consul *fort. Orosii potius errori quam glossatori debentur* || luci[i] (i *s. s. m. 2*) *R* lucius *D* || syllae *LRD* || intolerabili* *P* intollerabili (*pr.* l *er.*) *R* 16 sylla *LPR* silla *D* 19 *unusquisque *P* 20 decim et octo *D* XVIII· *PR* || samnicium *D* samnitum *R*[2] || ***illo *P* eo *v* 21 iuuentium] *LPR* iouentium *D; corruptum ex* l. cluentium

24 ipsius populum persecutus occidit. Porcius Cato consul
Marianas copias habens cum aliquanta strenue gessisset,
gloriatus est, C. Marium non maiora fecisse, et ob hoc, cum
ad lacum Fucinum contra Marsos bellum gereret, a filio C.
Marii in tumultu belli quasi ab incerto auctore prostratus
25 est. C. Gabinius legatus in expugnatione hostilium castrorum
p. 340 interfectus est. Marrucini Vestinique Sulpicio legato Pompei
persequente uastati sunt. Pop*a*edius et Obsidius, Italici im-
peratores, ab eodem Sulpicio apud flumen Teanum horribili
26 proelio oppressi et occisi sunt. Pompeius Asculum ingressus
praefectos centuriones cunctosque principes eorum uirgis cecidit
securique percussit, seruos praedamque omnem sub hasta
uendidit, reliquos liberos quidem sed nudos et egentes abire
praecepit; et cum de hac praeda opitulationem aliquam in
usum stipendii publici senatus fore speraret, nihil tamen
27 Pompeius ex ea egenti aerario contulit. namque eodem tem-
pore cum penitus exhaustum esset aerarium et ad stipendium
frumenti deesset expensa, loca publica quae in circuitu Capi-
tolii pontificibus auguribus decemuiris et flaminibus in pos-
sessionem tradita erant, cogente inopia uendita sunt et suf-
ficiens pecuniae modus, qui ad tempus inopiae subsidio esset,
28 acceptus est. equidem tunc in sinus ipsius ciuitatis euer-

AVCTORES § 25—§ 27 *Liuius 76* (§ 25 *cf. Periocha*) § 28 *ut uid. et* § 29 *Orosius*

1 portius *R* 2 strenuaegisset *R* 3 ḡ· *L* gaium *PRD* || non] *sic* nō· *D* 4 latum *R*ᵃ || facinum *R* focinum *D* || ḡ· *L* gai *PR* ga *D* 6 ḡ· *L* gaius *PRD* || A. (Aurelius *cod. Naz.*) *Per.* || gauinius *L* 7 sulpitio *RD* || pompei] *LPRD* 8 popedius *L*¹*PR* pompedius *L*²*D*; poppaedius *Periochae codex Naz.* || obsedius *D* 9 sulpitio *R* || aput *P*ᵃ || teanum] *GN* theanum *LPRD*; *corruptum uid. ex* aternum 11 centyriones *L* || caecidit *PR* 13 *egentes (*er.* a?) *R* || abirę *a. ras. R* 15 publicis (*sed* s *del.*) *P* publici (i *fin. add. m. 1 ex corr.*) *D* || fores pe||fore sperat *D* 16 ea *om. D* || egentia *L* *egenti *R* 17 paenitus *PR*ᵃ*D* 18 deesset frumenti *D* || capitulii *D* 19 flāminibus (˜ *eras.*) *R* || possionem *D* 20 sufugiens *P* sufficiens (ic *m. 2, ex* et?) *R* 21 paecuniae *P* p*ecuniae *R* paeconiae *D* 22 equidem] *LPR* (e *pr. in ras. ex* & *m. 2 R*) et quidem *Dfsh* || tunc in] tin|cen *D* || sinum *h*

sarum omnium urbium nudatarumque terrarum abrasae undique opes congerebantur, cum ipsa Roma turpi adigente inopia praecipuas sui partes auctionabatur. quamobrem consideret 29
tunc tempora sua, cum quasi inexplebilis uenter cuncta consumens et semper esuriens cunctis urbibus, quas miseras faciebat, ipsa miserior nihil relinquens nihil habebat et stimulo domesticae famis ad continuationem bellicae inquietudinis trudebatur.

Isdem temporibus rex Sothimus cum magnis Thracum au- 30
xiliis Graeciam ingressus cunctos Macedoniae fines depopulatus est tandemque a C. Sentio praetore superatus redire in regnum coactus est.

[1]Anno ab Vrbe condita DCLXII nondum finito sociali bello 19
Romae primum bellum ciuile commotum est, eodemque anno p. 341
Mithridaticum bellum etsi minus infame non tamen minus graue coeptum est. equidem de Mithridatici belli spatio uarie 2
traditum est, utrum abhinc primum coeperit an tunc praecipue exarserit, maxime cum alii triginta alii quadraginta annos

AVCTORES § 30 *Liuius 76* (*cf. Periocha*) cap. 19 § 1 *usque ad* Mithridaticum *Eutropius 5, 4* (*cf. Oros. 6, 1 § 29*) § 2—§ 8 obseruabatur *Liuius 77* (§ 3.4.6—8 *cf. Periocha;* § 2 *cf. Oros. 6, 1 § 28 sqq.*)

EXPILATORES 13 Romae—commotum est *adhibuit Paulus 113, 5.6*

1 omnium *om. L* 2 congregabantur *LD* || ruma *L* || adigente (a *in ras. scr. sed tamquam ad* turpi *pertineret*) *P* |adigente (a *m. 2 in ras.*) *R* addicente *D* 3 praecipuas (u *in ras. m. 2*) *R* || sui *in ras. m. 1 D* || considerat P^b 9 hisdem *LPRD* 10 greciam *RD* || machedoniae LPR^1 11 g̅· *L* gaio *PD* gio R^a || sentio *om. D* 12 coatus R^1 13 AÑnum *D* || ·sescentensimo·LX·mo·secundo· *L* sexcentissimo sexagissimo secundo *D* || nondum] nõ dom *D* || sotiali R^1 14 rom*e (*er.* a) *R* rume *D* || ciuile bellum *PR* || commotus P^1 15 mitridaticum *PR* metridaticum *D* || minus tamen *L* 16 equidem] *LPRD* (E *m. 2 in ras., ex* e *ut uid. R*) et quidem *fsh* || methridatici *L* mitridatici *PR* metridatici *D* || uariae *P* uarię *a. ras. R om. D* 17 traditum (tra *in ras. paullo latiore statim facta*) *D* || praecipu*e (*er.* a) *R* 18 maxim*e (*er.* a) *R* || triginta alii *om. D* || XXX *PR* || quadragenta *D* XL *PR* || annis *PRD*

gestum ferant. sed quamuis isdem gesta temporibus perplexis
coaceruata malis exarserint, a me tamen speciatim, etsi bre-
3 uiter, singula proferentur. Marius, Sulla consule et contra
Mithridatem in Asiam cum exercitu profecturo, in Campania
tamen propter socialis belli reliquias consistente, adfectauit
4 septimum consulatum et bellum suscipere Mithridaticum. quo
Sulla cognito inpatiens reuera iuuenis intemperataque ira
percitus cum quattuor legionibus primum ante Vrbem consedit,
ubi Gratidium Marii legatum quasi primam uictimam belli
ciuilis occidit, mox Vrbem cum exercitu inrupit, faces ad in-
p. 342 flammandam Vrbem poposcit. omnibus metu abditis, per
5 Sacram uiam cito agmine in forum uenit. Marius cum per-
mouere nobilitatem, inflammare plebem, equestrem denique
ordinem perarmare aduersus Sullam frustra adtemptasset,
postremo seruis spe libertatis et praedae ad arma sollicitatis,
nequiquam repugnare ausus, tandem in Capitolium concessit.
sed cum eo Sullanae cohortes inruissent, magna suorum caede
6 diffugit. ibi tunc Sulpicius Marii collega seruo suo prodente
prostratus est; seruum uero ipsum, quod hostem indicauerat,
manumitti, quod uero dominum prodiderat, saxo Tarpeio deici
7 consules decreuerunt. Marius fugiens cum persequentum

1 ferant (ra *in ras.*) *R* referant *h* || hisdem *LPRD* || temporibus gesta *v* 3 per sengula *D* || fproferentur (*prior* f *deleta*) *P* || sylla *LPRD* || consulet contra *L* consule (con *ex* cum) et contra *P* 4 mithridatem (*utrum* -e˜, *i. e.* en, *an* -e˜, *i. e.* em, *sit dubium est*) *L* mitridatem *PR* metridatim *D* || profecturo (-ro** *R*) cum exercitu *PR* 5 sotialis *R*[1] || consistentem *D* || affectauit *PR* effectauit *D* 6 mitridaticum (cum *in ras. al. m. R*) *PR* metr- *D* 7 sylla *LPRD* || impatiens (im *in ras.*, t *ex* c *al. m.*) *R* || intempæratataque (æ *radendo in* e) *R* 8 percitus (p *i. e.* per *m. 1*, *soluit m. 2*) *P* 10 irrupit *R*[2] 11 metu *om. L* || abditis] addictis *R*[2] 12 citato *R*[2]*Dfsh* || marius cum] mariorcum *D* 13 *equestrem *R* 14 syllam *LP*[2]*RD* yllam *P*[1] || temptassit *D* 15 seruispe *L* 16 nec quid quam *D* || pugnare *PR* || cacpitolium (c *altera del.*) *P* capitulium *D* 17 eo] in eum *R*[2] || syllanae *LPR*[2] syllane *R*[1] sillane *D* || irruissent *R*[2] || suorum] seruorū (eruorū *in ras. al. m.*) |****** *R* 18 solpicius *D* 20 proderat *D* || tarp. deici] tarpodeci *D* 21 fugiens *ex corr. add. m. 1 P* || persequentium *PR*

instantia circumsaeptus esset, in Minturnensium paludibus sese
abdidit; e quibus infeliciter luto oblitus ignominioseque pro-
tractus, turpi autem spectaculo Minturnas deductus contrususque in carcerem percussorem ad se missum solo uultu exter-
ruit. deinde lapsus e uinculis in Africam transfugit solli- 8
citatoque ex Vtica filio, ubi in custodia obseruabatur, continuo
Romam regressus Cinnae consuli societate scelerum coniunctus
est. igitur ad profligan'dam uniuersam rempublicam exer- 9
citum sibi in quattuor partes diuiserunt. tres siquidem legi- p. 343
ones Mario datae, parti copiarum Cn. Carbo praepositus est,
partem Sertorius accepit, ille scilicet Sertorius, iam hic ciuilis
belli incentor et particeps, qui etiam hoc finito aliud post in
Hispania bellum excitauit, quod per multos annos maximis
Romanorum cladibus traxit. cetera uero exercitus portio Cinnam
secuta est. porro autem Cn. Pompeius, qui a senatu cum 10
exercitu arcessitus, ut reipublicae opitularetur, et diu sese
nouarum rerum aucupatione suspenderat, contemptus a Mario
uel Cinna ad Octauium alterum consulem sese contulit et
mox cum Sertorio conflixit. infelicem pugnam interuentus 11
noctis diremit; sescenteni ex utraque parte milites trucidati
sunt. postera die cum permixtim corpora ad sepulturam 12
discernerentur, miles Pompeianus fratris sui, quem ipse interfecerat, corpus adgnouit: in concursu enim utrique cognitionem

AVCTORES § 8 Romam — § 13 *Liuius 79 exceptis inprimis his* § 12 quamuis *sqq. Orosianis*

1 instantia] insania *PR* || circumseptus *PRD* || mynturnensium *L* myrtirnensium *P* myrtyrnensium *R* 2 abdidit e] abdi|te *D* || E *m. 2 in ras., ex* e*?* *R* || oblitus loto *D* || prostratus PR^1 3 myrtirnas *PR* 4 percursorem L^a 5 afriga *D* 6 in] *Lh* is *PRDv* 7 cinna tunsolu *D* || cinae R^1 || iunctus *D* 8 remp· *L* 9 quatuor *P* 10 gn̄· *L* gneus *PRD* || carpo *R* *om.* *L* 11 serturius *D* || hic] *LPRfs* hinc *Dh* 12 aliut P^a 14 cętera *a. ras.* *R* || uere *D* || cinam R^1 15 gn̄· *L* gneus *PRD* 16 accersitus *PR* arcersitus *D* || reip̄· *L* || dius es|renouarum *D* 17 contemptus *D* contemtus *P* 19 cum] contra *D* || serturio *D* 20 dirimit P^b || sescenteni] *P* sexcenteni *sed* x *in ras. m. 2* *R* sexcentem (c *ilico ex* t) *D* sescenti *L* 21 postera autem *fsh* || permixtim] L^bPR^bD permixtam L^a permixtum R^a; permixta *O* 23 agnouit *PRD* || in concursu] incursu *D*

uultus galea, considerationem furor ademerat; quamuis parum
sit culpae circa ignorantiam, ut uideatur nescisse de fratre
13 quem non ambigitur scisse de ciue. itaque uictor uicto in-
felicior, ubi et fratris corpus agnouit et parricidium suum,
exsecratus bella ciuilia ilico pectus suum gladio transuerberans
simulque lacrimas et sanguinem fundens super fraternum sese
cadauer abiecit.

14 Et quid hoc profuit ad confusionem crudelis incepti, quod
p. 344 in primo statim bellorum ciuilium exordio infamis fama |per-
crebruit, concurrisse ignaros quidem fratres sed conscios ciues,
petisse fratrem scelere uictorem spolia fratris occisi ac mox
tantae immanitatis reum eodem gladio atque eadem manu per
15 suam necem parricidium, quod admiserat, uindicasse? num-
quid intentarum animositates partium tam triste mouit exem-
plum? numquid apud quemquam periculum sceleris reppulit
terror erroris? numquid haec, quae communis est etiam cum
beluis, pietas et reuerentia naturae? ** quod unus perimendo ac
pereundo commisit, quia in se agi posset intremuit seseque
16 ab huiusmodi incepto conscientia uictus remouit? quin potius
annis fere quadraginta consequentibus in tantum continuata
sunt bella ciuilia, ut magnitudo laudis adpendenda ex magni-
tudine sceleris putaretur. omnes enim post tale documentum

AVCTORES § 14 — § 16 *Orosius; insunt fort. quaedam Liuiana*

1 galeæ R^2 || furorque P^1 3 scisse] niscisse *D* || uicto infelicior] uicturan filicior *D* || infelitior R^1 4 et (*posterius*) ex *D* 5 ex*ecratus (*er.* s) *R* etsecretus *D* 6 lacrimans (n *det. m. 1 aut 2*) *L* 9 ciuilium bellorum *PR* || percrebuit R^a percrepuit *D* 10 concursisse *D* || consocios *PR* consorcius *D* 12 inmanitatis *PR* || eodem] etdem *D* || gladium *D* || adque PR^1 adquae *D* 14 intentarum] *LRD* (-om *D*) intantarum (*sed* an *ligatis et fort. ex corr. m. 2*) *P;* aliquem (*ex cod. Periz.*) in tantarum *h* || animositates] *LD* animositas (as *m. 1 corr. ex* e?) *R* animositate *Ph* 15 pericul**um *R* 16 terror erroris] terroris *D* || numquis *coni. h* || quae *om. T* 17 biluis *D* || pietar L^a || *post* naturae *lacunam indicaui; excidisse uelut* num (*uel* ...? num) quisquam hoc, *uidetur* 19 huiusmodin cepto *D* || incoepto *P* incępto *a. ras. R* || uicta *cod. Periz.* || pontius *D* 20 anni *L* || XL *PR* || in tantum *om. D* || continnuata (*pr.* a *ex corr. add.*) *P* 21 ciuile aut *D* || adpendenda] appetenda *PRD* || ex magnitudine] *PRD* (-done *coniunct. cum* s *seq. D*) ad magnitudine (*sic*) *L* 22 pos^t (t *m. 2*) *R*

in tali militia parricidiorum pericula refugissent, nisi parricidia
ipsa uoluissent.

Igitur Marius coloniam Ostiensem ui ingressus omnia ibi 17
genera libidinis auaritiae et crudelitatis exercuit. Pompeius 18
fulmine adflatus interiit; exercitus uero eius pestilentia cor-
reptus paene totus absumptus est. nam undecim milia uirorum
de castris Pompei mortua, sex milia autem de |parte Octauii p. 345
consulis siderata sunt. Marius Antium et Ariciam ciuitates 19
hostiliter inrupit cunctosque in his praeter proditores inter-
fecit, bona suis diripienda permisit. post Cinna consul cum
legionibus et Marius cum fugitiuis Vrbem ingressi nobilissimos
quosque e senatu et plurimos consulares uiros interfecerunt.

Sed quota haec portio ostentatae miseriae est? ** uno uerbo 20
definisse caedem bonorum, cuius fuit tanta numerositas, tanta
diuturnitas, tanta crudelitas tantaque diuersitas? uerumtamen 21
aequius est me aliquid utilitatis subtraxisse causae quam
tantum horroris ingessisse notitiae, siue peritis haec siue im-
peritis obiciantur. de patria siquidem, de ciuibus et de ma- 22
ioribus nostris haec loquimur, qui his exagitati malis tam
abominanda gesserunt, de quibus etiam auditis posteri per-

AVCTORES § 17 *Liuius 79* § 18 *Liuius 79 aut 80* (*cf. Obseq. 56*) § 19 *Liuius 80* (*cf. Eutrop. 3, 7*) § 20—§ 22 *Orosius*

1 milia P^a malitia *L* 3 ostiensem ui (sem *in ras.*) *P* ostiensem*ui (m *add. m. 2, fuit fort.* -se mui) *R* 4 auariciae R^aD 5 afflatus *PRD* 6 pene R^2 || absumtus *P* || xɪ PR^1 xl R^2 7 pompei] *LPRD* || vɪ *PR* || octaui PR^a 8 siderata] PR^1D (*cf. Grubitz*) desiderata *L* (*sic*), *v* derasa R^2 || aritiam *R* 9 inrumpit *L* irrupit R^2 || pro*ditores (*er.* r *ut uid.*) *P* proditorem *D* 10 cina R^1 || con *D* 11 cum] con R^1D || fugitiuis urbem (is i *in ras. m. 1*) *D* 12 quoque *PR* quoſque (*litterarum* ſq *haec* ſc *in ras. m. 1*) *D* 13 *lacunam indicaui; excidit uelut* an forte sufficit; *cf. p. 330, 17* 14 caedem (m *in ras. m. 2*) *R* || cuius] cui *D* || tanta numerositas] *ex* tanta crudelitas *corr. P* 15 tanta crudelitas] crudilitas *D* 16 naequius *P* 17 ingressisse (r *del. P*) *PD* || noctiae *D* || inperitis *PRD* 18 patriæ R^2 || siquidem (si *in ras.*) *P* || de ciuibus] ciuibus *R* || de maioribus] |maioribus *D* 20 abhominanda *a. ras. R*

horrescant, qui profecto nolunt ista nimis exaggerari aut sufficientis notitiae moderatione, si sciunt, aut misericordis reuerentiae contemplatione, si nesciunt.

23 Igitur Marius cum interfectorum ciuium capita inlata conuiuiis, oblata Capitoliis, conlata Rostris ad spectaculum ornatumque congereret ac septimum consulatum cum Cinna tertium consule peruasisset, in exordio consularis imperii sera tandem

24 morte praereptus est. Cinna bonorum neces malorum caede suppleuit. nam cum introducta per Marium fugitiuorum manus insatiabilis praedandi esset nullamque partem auctoribus praedae consulibus ministraret, in forum quasi stipendii causa

p. 346 sollicitata, militi|busque circumdata, inermis extincta est. caesa sunt illa die in foro Vrbis octo milia fugitiuorum, idemque Cinna quarto consul ab exercitu suo interfectus est.

20 Interea residui senatorum, qui potentiam Cinnae, Marii crudelitatem, insaniam Fimbriae Sertoriique audaciam fuga euaserant, transuecti in Graeciam coegere precibus Sullam, ut periclitanti immo iam paene perditae patriae opem ferret.

2 igitur Sulla mox ut Campanum litus attigit, Norbanum consulem proelio oppressit: septem milia tunc Romanorum Romani

AVCTORES § 23 *Liuius 80* § 24 *Liuius 83* cap. 20 § 1 *Liuius 84 et seq. sed inprimis Eutropius 5, 7* § 2 *Liuius 85 et Eutrop. 5, 7*

1 nolint *L* || ista (is *in ras.*) *P* || nimis exsagerari| *in ras. m. 1 D* 2 moderationes'sciunt (e *posterius ex* i *corr.; s. lin. aut* i *aut interpunctio*) *L* moderationis is ciunt *D* || modoratione *PR*[1] || misericordes *L*[a] 3 contemplationis]nesciunt *D* 4 conuiuiis (*pr.* ui *add. m. 2*) *P* 5 capituliis *D* || conlocata *PR*[1] collocata *R*[2] 6 congerit *D* || ac] a *P*[a]*R*[1] ad *P*[b] || cina *R*[1] || tercio *D* 8 morte* *P* mortem *D* || peremptos *D* || *neces (n *in ras.*) *P* || caedis *D* 9 subplebit *D* || intraducta *D* || fugiuorum *D* 10 insatiabili *D* || prae de *R* 11 fora *P* 12 -que *om. L* || exstincta *P* 13 in illa *L* || VIII *PR* 14 quarto] *LPRD* (r *statim ex* t *D*) 15 residui (si *ex corr. add.*, i *fin. in ras. ampliore*) *P* residuae *D* || mariae *D* 16 audaciamque sertorii *L* || sertoriique—18 patriae] sertoriae *D* 17 greciam *R* || praecibus *LR*[a] || syllam *LPR* 18 ut] et *P*[a] || p*ene *R* 19 sylla *LPR* silla *D* || attingit (*pr.* t *ilico in* d) *D* 20 oppraessit *P*[a] || septe *D* VII *PR* || milia] milia roma| *L* mil *P* mił *R*

interfecerunt, sex milia eorundem ab isdem capta sunt, centum
uiginti et quattuor de Sullana parte ceciderunt. Fabius uero Ha- 3
drianus, cui imperium pro praetore erat, regnum Africae seruorum
manu adfectans, a dominis eorum apud Vticam congestis sar-
mentis 'cum omni familia uiuus incensus est. Damasippus praetor 4
incentore Mario consule Q. Scaeuolam C. Carbonem L. Do- p. 347
mitium P. Anti'stium in curiam quasi ad consultandum p. 348
uocatos crudelissime occidit. corpora interfectorum per carni-
fices unco tracta atque in Tiberim missa sunt. eodem tempore 5
Sullae duces plurima proelia aduersum Marianas partes infeli-
cissima felicitate gesserunt. nam et Q. Metellus Carrinatis
copias cecidit et castra peruasit et Cn. Pompeius Carbonis
equitatum grauiter trucidauit. Sullae etiam et Marii adule- 6
scentis maximum tunc proelium apud Sacriportum fuit, in quo
de exercitu Marii caesa sunt XXV milia, sicut Claudius scribit.
Pompeius Carbonem etiam castris exuit fugientemque insecutus, 7
nunc caedendo nunc ad deditionem cogendo plurima exercitus
parte priuauit. Metellus Norbani agmen oppressit: ubi nouem
milia Marianae partis occisa sunt. Lucullus cum a Quintio 8
obsideretur, erupit et repentina pugna obsessorem deleuit

AVCTORES § 3 *Liuius 86* § 4 *Liuius 86* § 5 *Liuius libro ut uid. 87* (*cf. Periocha*) § 6 *Liuius 87* § 7 *usque ad* priuauit *Liuius lib. ut uid. 87* § 7 Metellus *et q. s. et* § 8 *Liuius 88*

1 vi *PR* || eorundem (n *ex* m *uid. corr.*) *P* || hisdem *LD* ipsis *PR* || centu uiginti quattuor *D* cxxiiii *PR* 2 syllana *LPR* sillana *D* || caeciderunt *LR*[a] || fauius *L* 3 cui* *P* 4 affectans *PRD* || a dominis] ad ommis *D* || dom,*nis (i *pr. ex corr. subiecta*) *P* 5 dainasyppus *D* 6 quintum *PRD* || sceuolam *PR* || g̅· *L* gaius (*sic*) *PR* *om.* *D* || lucium *PD* lutiū *R* || domicium *D* 7 publium *PRD* || antestium *D* || in] ad *D* || curium (*punctum m. 1*) *D* 9 adque *PR*[1] || teberim *L* 10 syllae *LPR* sillae *D* || plura *PR* 11 quintus *PRD* || carritanis *PR*[1] carritanas *R*[2] 12 caecidit *PRD* || paruasit *D* || gneus *PRD* 13 aequitatum *PR*[a] || syllae *LPRD* || aduliscentis *PR*[1]*D* 14 aput *P*[1] 15 x̅x̅u̅· milia *L* uiginti quinque milia *D* 16 cArbonem (A *ex* o *m. 1*) *R* carbonem (em *in ras. m. 1, ex* isii) *D* || exiit *R*[a] 17 cedendum *D* || cogendáo *L* 18 noue *D* viiii *PR* 19 mariani *D* || occisa (a *ex* is *m. 1*) *D* || luculus *R* || quintio] *LPRD* 20 et *om.* *L*

exercitum. nam plus quam decem milia ibi tunc caesa refe-
9 runtur. Sulla deinde cum Camponio Samnitium duce et
Carrinatis reliquis copiis ante ipsam Vrbem portamque Col-
linam ad horam diei nonam signa contulit grauissimoque
proelio tandem uicit. octoginta milia hominum ibi fusa di-
p. 349 cuntur: duodecim milia sese dediderunt, reliquam multitudinem
in fugam uersam insatiabilis uictorum ciuium ira consumpsit.
21 Sulla mox atque Vrbem uictor intrauit, tria milia hominum,
qui se per legatos dediderant, contra fas contraque fidem datam
inermes securosque interfecit. plurimi tunc quoque, ut non
dicam innocentes, sed etiam ipsius Sullanae partis occisi sunt,
quos fuisse plus quam nouem milia ferunt. ita liberae per
Vrbem caedes, percussoribus passim uagantibus ut quemque
2 uel ira uel praeda sollicitabat, agitabantur. igitur cunctis iam
quod singuli timebant aperte frementibus Q. Catulus palam
Sullae dixit: cum quibus tandem uicturi sumus, si in

AVCTORES § 9 *Liuius 88 et Eutrop. 5, 8* cap. 21 § 1—§ 10 *Liuius 88 (cf. Periocha et Augustin. C. D. 3, 28), insertis* § 6 nec—simplex *Vergilianis Georg. 3, 482*

EXPILATORES 2 Sulla—7 consumpsit *excerpsit Paulus 122* 8 tria—10 interfecit *excerpsit Paulus 122* 15 Q. Catulus—p. 335, 2 Sulla *compilauit Paulus 122*

1 decim *D* x *PR* || mil· *P* mil̃· *R* 2 sylla *LPR* silla *D* || camponio] *LD* campanio *PR* că̄pania 𝔅 campaniă 𝔄; Lamponio *corr. fsh* || samnicium *D* 3 reliquiis *D* 4 diei] deei *R*ᵃ || -quę *R*ᵃ 5 LXXX *PR;* LXX *Eutropius* || hominum] hostium *Eutr.* || fusa] *i. e. uicta;* fuisse *ex Eutropio Hartel in Comm. min. Acad. Vienn. 71 p. 261* 6 duodicim *D* XII *PR* || mil· *P* mil *R* || dedirunt *D* 7 consumsit *P* 8 ...... m⟨ul?⟩tos inter| ...... proscripsit (*rubris litt.*) |⟨Sylla⟩ mox adque urbē| *incipit S* || sylla *LPR* silla *D* || ad que *P*¹*S* at quem *D* ut in *in ras. m. 2 R* || ⟨uic⟩tor *S* || III *SPR* || mili *D* ⟨mili⟩a *S* 9 ⟨se p leg⟩atos *S* || dederant *PR* dedirunt *D* || ⟨contra⟩fas *S om. D* || fi⟨dem dat⟩am *S* 10 recoruis quae *D* se⟨curosq:⟩ *S* || pluri⟨mi tunc⟩ *S* 11 di⟨cam inn⟩ocentes *S* || ⟨ipsius s⟩yllanę (ę *non* e *ut uid.*) *S* || syllanae *LPRD* || partis oc| *desinit S* 12 quos] quo *D* || VIIII *PR* noue (n *ilico ex* u) *D* || libere *R* liberi *D* 14 sollitabat *R*¹ || cuncti *P*ᵃ*R*¹ cum *D* 15 quos *PR* || aperte] perte *D* || quintus *PRD* || catullus *R*² 16 syllae *LPRD*

bello armatos, in pace inermes occidimus? tunc 3
Sulla auctore L. Fursidio primipilari primus infamem illam
tabulam proscriptionis induxit. prima 'proscriptio octoginta p. 350
hominum fuit, in quibus quattuor consulares erant Carbo
Marius Norbanus et Scipio et inter eos Sertorius tunc maxime
pertimescendus. item alia cum quingentis nominibus proposita 4
est, quam cum Lollius, quippe securus nihilque sibi conscius,
legeret, ubi suum repente nomen offendit, dum se trepidus
adoperto capite foro subtrahit, interfectus est. sed ne in ipsis 5
quidem tabulis fides ac finis malorum uidebatur. namque alios
quos proscripserant iugulabant, alios autem postquam iugula-
uerant proscribebant. nec ipsius mortis erat uia simplex aut 6
una condicio, ut in nece ciuium saltem ius hostium seruaretur,
qui nihil a uictis praeter uitam exigunt. M. Marium siquidem 7
de caprili casa extractum uinciri Sulla iussit ductumque trans
Tiberim ad Lutatiorum sepulchrum effossis oculis membrisque
minutatim desectis uel etiam fractis trucidari. post hunc P. 8
Laetorius senator et Venu'leius triumuir occisi. M. Marii p. 351

EXPILATORES 14 M. Marium—17 trucidari *compilauit Paulus 123*

2 sylla *LPRD* || lucio *PD* lutio *R* || forsidio *D* || primalari *D* 3 proscrip⟨ti⟩on⟨is induxit⟩ *incipit S* || proscribtionis *LP* || indixit *D* || pr⟨o⟩scr⟨iptio LXXX⟩ *S* || proscribtio *LP*R^1 (ro *in ras. P*) || LXXX *PR* 4 ⟨f⟩uit ⟨in quibus⟩ *S* || IIII *PR* || consolare serant (la *in ras. m. 1*) *D* || ⟨c⟩os⟨ulares⟩ *S* || car⟨b⟩o·⟨marius⟩ *S* 5 narbonusR^a norbanus (norb *in ras. m. 1*) *D* || ⟨e⟩t s⟨cipio et⟩ *S* || cipio R^1 || inter eos] interius *D* || eos] *fort. corr.* ceteros || se⟨r⟩to⟨rius⟩ *S* serturius *D* || maximę p⟨times⟩cendus *S* 6 permescendus R^1 || ali⟨a cum quin⟩gentis *S* || ∂ *PR* quingentes *D* || nom⟨i⟩nib⟨us propo⟩sita *S* 7 c⟨um lolli⟩us *S* || lolius *PR* lullius *O* iulius *T*; *Q. Aurelium uocat Plut. Sull. 31* || secu{ *desinit S* || nihilque] nihil *D* 8 legere|| *L* || repentę *a. ras. R* 9 in *om. PR* 10 *quidem (*eras.* e) *P* || fines *P*R^1 11 proscribserant *L* 13 conditio *R* || necę *a. ras. R* nec *D* || saltim $P^a R^1 D$ 14 qui *om. D* || a *om. LD* || marcum *PRD* 15 caprili (li *in ras.*) *P* || uinceris *D* || sylla *LPRD* || ductumque] uinctumque *D* 16 tiberem *D* tyberim 𝔅 || sepulcrum L^a seplucbrum *D* || effusis *LD* 17 derectis *D* || p̄· *L* ·p· *P* ꝑ *R* publius *D* 18 letorius *LPD* lectórius *R* || senator et] senatorque *h* || belnuleius *D* || triumuir· *P* trium*uir (u *alt. in ras. m. 2*) *R*, *del. h* || m̄· *L* marci *PRD*

caput Praeneste missum: quo uiso C. Marius ultima desperatione correptus, ubi a Lucretio obsidebatur, ne in manus incideret inimicorum, cum Telesino mutua morte concurrit.
9 dumque uiolentius ipse in concurrentem manus adigit, circa suum uulnus manum percutientis hebetauit. ita eo interfecto,
10 ipse leuiter uulneratus ceruices seruo suo praebuit. Carrinatem praetorem Sulla iugulauit. inde Praeneste profectus omnes Marianae militiae principes, hoc est legatos quaestores prae-
11 fectos et tribunos iussit occidi. Pompeius Carbonem a Cossura insula in Aegyptum fugere conantem, in Siciliam ad se
12 retractum conpluresque cum eo socios eius occidit. Sulla dictator creatus est, ut dominationis et crudelitatis libido honesti praecipuique nominis reuerentia et armaretur et ue-
13 laretur. Pompeius in Africam transgressus eruptione circa Vticam facta decem et octo milia hominum interfecit. quo bello Domitius dux Marianus dum inter primores pugnat,
14 occisus est. idemque Pompeius Hiertam Numidiae regem persecutus, fugientemque a Bogude Bocchi Maurorum regis
p. 352 filio spo|liari omnibus copiis fecit: quem continuo Bullam reuersum tradito sibi oppido interfecit.

AVCTORES § 11—§ 14 *Liuius 89* (*cf. Per.*)

1 capud R^1 || praenestae *P* || g· *L* gaius *PRD* 2 lucretio] lutio *D* || manibus *D* 3 inciderit PR^1D || telesino (s *ilico in* c *corr. ut uid.*) *D* 4 corrente (nte *m. 1 in ras.*) *D* || adegit R^2D 5 manum (m *fin. max. ex parte er.*) *P* manus *R* || percutientis (en *in ras. m. 1*) *D* || heuetauit R^1 habetauit *D* 6 ceruicem P^b *v* || seruo *om.* *D* || carrina tē* (˜ *et* ‿ *m. 2*) *R* 7 sylla *LPRD* 9 cusura *L* cussula *D* 10 egypto *D* || conantur L^a || sicilia *R* 11 tractum *PRD* || conpluresque] et complures *v* || cum eo] com *D* || sotios R^1 || sylla *LPRD* 12 credolitati *D* || libido* (ido *in ras. m. 1*) *D* 13 nominis *om.* R^1 || armaretur (mare *in ras. m. 1*) *D* 14 afreca *D* || circa *om.* R^1 15 xviii *PR* 16 domicius *RD* || marinianus *L* || pugnat] LPR^1D repugnat R^2*v* *dittographia natum* (primos pugnat E^2) 17 accisus P^a || idemquem *D* || hiertam (r *in ras.*) *D* hiertham *P* (*non R*) 18 -que *om.* *v* || bogode *D* bogube *PR* || bocchi* *P* bocchim|| *D* || maurorum *om.* *D* 19 fecit *om.* *L* || continuo bullam *om.* *D* || syllam *L* 20 reuersus̊ (s *ilico del.*) *D*

Creatis itaque P. Seruilio et Appio Claudio consulibus uisus **22**
est tandem Sulla priuatus. hoc fine conclusa sunt duo bella 2
funestissima, sociale Italicum et ciuile Sullanum. haec per
annos decem tracta plus quam centum quinquaginta milia
Romanorum consumpserunt; tantumque lectissimorum uirorum 3
uernaculorumque militum Roma hoc ciuili bello perdidit,
quantum in ea superiore tempore, cum se iam aduersum
Alexandrum Magnum circumspiceret, in discretis aetatibus
census inuenit; praeterea uiros consulares uiginti et quattuor, 4
praetorios sex, aedilicios sexaginta, senatores fere ducentos,
absque innumeris totius Italiae populis, qui passim sine consideratione deleti sunt, quos neget quisquam, si ualet, quin
eodem damno suo uicerit Roma quo amisit Italia.

Pro pudor! num quidnam et hic conparatione ambigua egent 5
tempora? immo uel maxime, inquiunt: nam quid tam apte
quam bellis ciuilibus bella ciuilia conparantur? an forte dicetur, p. 353
etiam in his temporibus bella ciuilia non fuisse? quibus a 6
nobis respondebitur, iustius quidem socialia uocari oportere,
sed nobis proficere, si ciuilia nominentur. cum enim causis
uocabulis ac studiis paria docentur omnia tum sibi in his
tanto plus uindicat reuerentia Christianae religionis quanto

AVCTORES § 1 *Liuius 89 aut 90* § 2 *Eutrop. 5, 9* (*cf. Oros. infra § 12*) § 3 *Liuius* (*l. c.*)? (*cf. Orosius 3, 15 § 10 et Liuius 9, 19 § 2*) § 4 — fere cc *Eutrop. 5, 9* || absque — deleti sunt *Liuius l. c.* || quos neget — § 15 *Orosius*

1 cireatis *D* || publio *PRD* || appio] *PRD* oppio *L* || claudio *D* || cons̃ *R* 2 tandem *om. D* || sylla *LPRD* || fine] sine *R*¹ 3 sotiale *R*¹ || ciuiles *D* || syllanum *LPRD* 4 x *PR* || tractata *D* || cl *PR* 5 consumserunt *P* || tantum *D** || uirorum] militum *L* 6 ciuile *LD* || perdit *L* 7 Iṅ (· *ilico factum; sed multa puncta in his paginis haud dubie fortuita extant*) *D* 9 xxIIII *PRD* 10 sex] vII *Eutr.* || aedilitios *R* || lx *PR* || ducentur *D* cc *PR* 12 delecti *D* || sunt (t *in ras. m. 1*) *D* || quin* (n *ex* m?) *R* 13 dampno *R** || uicit *L* 14 hinc *D* || comp- *R*² conparationem̃ *D* || agent *PR*¹ 15 empora *L** || maximę *a. ras. R* 16 comp- *R*² || dicitur *D* 18 sotialia *R*¹ 19 proficere (fi *in ras. ampliore*) *P* 20 ducentur *D* || t*m (tam *ut uid. 1*) *R*² 21 indicat *D* || relegionis *R*¹

7 minus praesumpserit potestas irata uictoris. nam cum plerum-
que improbi tyranni temere inuadentes rempublicam usur-
patoque regio statu Romani imperii corpus abruperint atque
ex eo bella uel per se iniusta inportarint uel in se iusta
commouerint, Britannis Gallisque et creati populis et instructi:
8 haec bella, quantum externis proxima tantum longinqua ciuili-
bus, quid nisi socialia iure uocitentur, cum ipsi Romani ne
Sertorii quidem aut Perpennae aut Crixi aut Spartaci bella
9 ciuilia uspiam nominarint? in tali ergo uel defectu uel per-
duellione sociorum minore nunc utique inuidia laboraret, si
fortassis exsisteret uel grauis pugna uel cruenta uictoria.
10 uerumtamen cum in hisce temporibus omnia plus necessitatis
adferant et minus pudoris, hoc est causa pugna uictoria, uel
pro extinguenda insolentia tyrannorum uel pro cohibendo
11 sociorum defectu uel pro inurendo ultionis exemplo: cui tandem
dubium est, quanto nunc mitius quantoque clementius excitata,
ut dicunt, bella ciuilia geruntur, immo reprimuntur potius
12 quam geruntur? quis enim unum ciuile bellum per decem
annos his temporibus agitatum audierit? quis uno bello centum
quinquaginta milia hominum, uel hostium ab hostibus, ut
13 non dicam ciuium a ciuibus, caesa meminerit? quis illam,
quam explicare longum est, optimorum atque inlustrium uirorum

1 praesumserit *P* 2 inprobi $P^{2}R^{1}$ (-ui P^{1}) improbit *D* || tyrranni P^{a} || timere *LD* || p̃· *L* || usurpantesque *L* 3 abruperit R^{1} || adque $P^{1}R^{1}$ 4 bella (a *ex* u *corr.*) *L* || iniusta] |iusta *L* iniusta (niu *in ras. m. 1*) *D* || inportarint *in ras.* *P* imp- R^{2} inportarent *D* 5 brittanis $PR^{1}D$ || gallisque populis erecti et instructi *v* || creatis *PR* || et *eras. in R*, *om. in D* 6 in externis *L* 7 ipsi* *P* || nec *PR* 8 serturii *D* || perpennae] *LPR* perpinnae *D* || ^cryxi *P* cryxi *R* chrysi *L* crisi *D* || sparthaci *LPR* partici *D* 9 uel defectu] defectu *PR* || perduelliones R^{2} 10 inore *D* 11 existeret $PR^{b}D$ || uel grauis pugna uel cruenta uictoria *om.* *D* 12 in *om.* *L* 13 afferant R^{2} || uel coprohibendo (eo *pro* co *m. 3*) *L* 15 *otiorum (*er. fort.* s *maior*, s *m. 2*) *R* || murendo R^{1} merendo R^{2} || c*ui (*er.* i) *R* 17 geruntur] ingeruntur *D* || *uerba* immo repr. p. q. geruntur *om.* *D* 19 his temp. ag.] agitatum his temporibus *PR* || CL *PR* 21 ciuium (u *alt. in ras. m. 1*) *D* 22 adque $P^{1}R^{1}$ || illustrium R^{2}

multitudinem trucidari in pace cognorit? postremo quis illas
infames interficiendorum tabulas ti'muerit legerit senserit? p. 354
ac non potius omnibus notum sit, una cunctos pace compositos 14
atque eadem salute securos uictos uictoresque pariter communi
exultasse laetitia, at etiam in tantis totius imperii Romani
prouinciis urbibus ac populis uix paucos aliquando extitisse,
quos iusta ultio inuito etiam uictore damnarit? et, ut uerbis 15
uerba non onerem, non temere dixerim, tantam uel in bello
saltim extinctam modo fuisse gregariorum militum manum
quanta tunc caesa est in pace nobilium.

Igitur Sulla mortuo Lepidus, Marianae partis adsertor, ad- 16
uersus Catulum Sullanum ducem surgens, rediuiuos bellorum
ciuilium cineres suscitauit. bis tunc acie certatum est; plurimi
Romanorum, iam ipsa paucitate miserorum et adhuc illo furore
insanientium, caesi sunt. Albanorum ciuitas, obsidione oppu- 17
gnata atque excruciata fame ultima, miserabilium reliquiarum
deditione seruata est; ubi tunc Scipio, Lepidi filius, captus
atque occisus est. Brutus in cisalpinam Galliam fugiens
persequente Pompeio apud Regium interfectus est. ita hoc 18

AVCTORES § 16 et 17 *Liuius 90* § 18 *Orosius ut uidetur*

EXPILATORES 11 Sulla—19 interfectus est *excerpsit Paulus 124 sq.*

1 multitudinem trucidari] cidari *D* || post*remo (*er. fort.* e) *P* postremum *D* 3 cunctis *D* || conpositus *D* 4 adque P^1R^1 || uictos *om.* R^1 || communi pariter *L* 5 exultasse] *RD* exsultasse *P* exultauisse *L* || laetitia* *P* letitia R^1 || at etiam] *PRD* at enim *L* ac etiam *v* || tantis ***** (s *in ras.*) *P* || romani imperii *Lh* 6 extetisse *D* 7 inuictu *D* || dampnarit *a. ras.* *R* || uerbis] uerba *D* 8 uera *LD* || non onerem] non eréśse (*corr. 1 aut 2 m.*, e *alt. linea quoque deleta; tertium punctum fort. a 3 m.*) *L* 9 saltem R^2 || graegariorum *P* 11 sylla *LPRD* || ad^{s}ertor *L* adsertur *D* assertor R^2 assessor PR^1 || aduersum *D* 12 catullum R^2 || syllanum *LPRD* || reddiuiuos *D* 13 aciae *a. ras.* *R* 15 albanorum (a *alt. in ras. m. 1*) *D* || obpugnata est *PR* (ob *in* op R^2) 16 adque P^aR^1 || excrucita R^a || miserabilium (m *tertia hasta et* i *in ras. m. 1*, s *ante u. add. m. 1*) *D* || reliquarum R^a 17 scipio (cipio *in ras. m. 1*) *D* 18 adque P^1R^1 || cis alpinam (is *in ras. ampliore*) *P* 19 aput P^1 *om.* *D* || regium] *LPRD* || hoc] ut *D*

bellum ciuile non magis clementia Catuli quam taedio Sullanae
crudelitatis, ut ignis in stipula, eadem celeritate qua exarsit
euanuit.

p. 355
23 |Anno ab Vrbe condita DCLXXIII sonantibus undique bel-
lorum fragoribus, quorum unum in Hispania erat, aliud in
Pamphylia, in Macedonia tertium, quartum in Delmatia, ex-
sanguis adhuc atque exhausta intestina pernicie tamquam
febribus Romana respublica propulsare armis Occidentis
2 Septentrionisque fortissimas gentes cogebatur. Sertorius si-
quidem, uir dolo atque audacia potens, cum partium Maria-
narum fuisset, Sullam fugiens ex Africa dilapsus in Hispanias,
3 bellicosissimas gentes in arma excitauit. aduersus hunc, ut
breuiter definiam, duo duces missi Metellus et Domitius:
quorum Domitius ab Hirtuleio Sertorii duce cum exercitu
4 oppressus est. Manlius, proconsule Galliae in Hispani|am cum
p. 356 tribus legionibus et mille quingentis equitibus transgressus,
iniquam cum Hirtuleio pugnam conseruit: a quo castris
copiisque nudatus, in oppidum Ilerdam paene solus refugit.

AVCTORES § 1 *usque ad* fragoribus *Liuius 90* || unum—Delmatia *Eutropius 6, 1* || exsanguis — cogebatur *Orosius ? (an Liuius ?)* § 2 et § 3 *Liuius 90 et Eutrop. 6, 1* § 4 *Liuius 90*

1 clementiae *L* || catulli *R*² || syllanae *LPR*² syllane *R*¹*D* 2 qua] quae *D* || exarsit] exorta sit *PR*¹ 4 ·DC·mo septuagensimo tertio *L* sexcentissimo septuagensimo tercio *D* DCLXXVI· *R*² 5 hispaniam *P*ᵃ 6 pamphilia *R* pampilia *D* || machedonia *PR*¹ || quartum in] quartum *L* || delmatia] *L* dalmatia *PRD* (*in fine fort. 1 litt. er. in D*) 7 athuc *L* || adque *PR*¹ || pernitiae (t *radendo in* c *sed m. 2 uel 3 restit.*) *R* 8 romanae resp̄· *L* 9 septemtrionisque *PR*¹ || gogebatur *D* 10 adque *PR*¹ || audicia *P* amdatia *D* 11 syllam *LPR* sylla *D* || afriga *D* || hispania *D* 12 exitauit *D* 13 difiniam *R*¹ || domicius| *D* 14 quorum domitius *om. D* || rerturi *D* 15 manlius] *LD* (*item Periochae codex Naz.*) manilius *PRv* || priconsule *D* proconsul· *P* proconsul *R* || hispania (s *statim s. s.*) *D* 16 mille quingentes *D* ĭ·ꝺ· *P* ·I·ꝺ· (I *eras. mox m. 2 restitutum*) *R* 17 iniqua *D* || hirtoleio *D* 18 hilerdam *LR* inlerdam *P* hilerda *D* || p.ene *R*²

Metellus multis proeliis fatigatus, per deuia oberrans hostem 5
mora fatigabat, donec Pompei castris consociaretur. Pompeius 6
contracto apud Palantiam exercitu Lauronem ciuitatem, quam
tunc Sertorius oppugnabat, frustra conatus defendere uictus
aufugit. Sertorius superato fugatoque Pompeio Lauronem captam 7
cruentissime depopulatus est; reliquum agmen Lauronensium,
quod caedibus superfuerat, miserabili in Lusitaniam captiuitate
traduxit. Pompeium autem, hoc est illum Romanorum ducem, 8
a se uictum fuisse gloriatus est, quem magna praeditum
fiducia ad hoc bellum non pro consule sed pro consulibus
Roma misisset. fuisse tunc Pompeio triginta milia peditum, 9
mille equites Galba scribit, Sertorium autem sexaginta milia
peditum, octo milia equitum habuisse commemorat. postea 10
uero Hirtuleius cum Metello congressus apud Italicam Baeticae
urbem uiginti milia militum perdidit uictusque in Lusitaniam p. 357
cum paucis refugit. Pompeius Belgidam, nobilem Celtiberiae 11
urbem, cepit. Sertorius deinde cum Pompeio congressus decem
milia militum eius interfecit; ex alio cornu uincente Pompeio

AVCTORES § 5 — § 9 *Liuius 90 aut 91, insertis* § 8 non pro consule — misisset *quae sunt Ciceronis De imp. Pompei 21 § 62* § 10 *Liuius 91* § 11 Pompeius — cepit *Liuius 92 aut 91* || Sertorius — § 12 *Liuius 92*

1 oberrens *P*[a] 2 donec] donec do *D* || pompei] *LRD* pompeii *P* || consotiaretur *R*[1] 3 contranctu *D* || aput *P*[1] || palantiam] *LPR* palentia *D;* Pallantiam *fsh* || laurorem *D* 4 serturius *D* || defendere conatus *L* || defendere uictus *om. D* 5 aut fugit *D* || serturius *D* || lacirone *D* || capta *D* 6 cruentissime (en *ex corr. add.*) *P* || seliquom *D* || laurnensium *D* 7 mirabili *R*[1] || lusitamiam *L* lusitania *RD* 8 transduxit *PRD* 9 fuisse uictum *L* 10 fiduciae *D* || consule] consul *D* 11 mi*sisset (*er.* s) *R* || trigenta *D* xxx *PR* 12 mille] mile *D* || *equites *R* || serturium *D* || sexagenta *D* LX *PR* 13 octo] VIII *P* ·VIIII· (*sic*) *R* || equitum*** *P* equitum *a. ras. R* 14 uero *om. L* || hirtuleius (u *alt. ex* o *2*) *R* || aput *P*[1] || italica *D* || beticae *LPRD* 15 uiginta *D* XX *PR* || mil *P* || militum] peditum *D* || uictusque in] uictusquae *D* || lusitania *D* 16 belgidam] *LPRD;* Segidam *fsh; cf. Corp. Inscr. Lat. 2 n. 988* || celthiberiae *PR*[a] 17 c*epit *R* || serturius *D* || pompeio (pom *add. m. 2*) *P* -pom peio (om *in ras. m. 1*) *D* || decim *D* 18 alia *R*[1] || uincente] uim faciente uinceteque *R*[2]

12 tantundem paene ipse perdidit. multa inter eos praeterea
proelia gesta sunt. Memmius, quaestor Pompei idemque uir
sororis eius, occisus est. Hirtulei fratres interfecti. Perpenna,
13 qui se Sertorio iunxerat, comminutus est. postremo ipse Ser-
torius decimo demum anno belli inchoati isdem quibus et
Viriatus suorum dolis interfectus finem bello fecit Romanisque
uictoriam sine gloria dedit; quamuis Perpennam postea pars
exercitus eius secuta sit: qui a Pompeio uictus cum uniuerso
14 exercitu suo interfectus est. ciuitatibus uero cunctis ultro ac
sine mora per deditionem receptis, duae tantum restiterunt,
hoc est Vxama et Calagurris: quarum Vxamam Pompeius
euertit, Calagurrim Afranius iugi obsidione confectam atque
ad infames escas miseranda inopia coactam ultima caede in-
15 cendioque deleuit. percussores Sertorii praemium ne petendum
quidem a Romanis esse duxerunt, quippe qui meminissent
antea Viriati percussoribus denegatum.

16 Et quamuis nullo tunc praemio pa|trauerint Romanam
p. 358 securitatem, tamen fortis fide ac uiribus semper Hispania cum optimos inuictissimos reges reipublicae dederit, nullum umquam tyrannorum ab initio usque in hodiernum diem uel de se editum misit uel in se extrinsecus incurrentem uiuum potentemue dimisit.

AVCTORES § 13—§ 15 *Liuius 96* (§ 13 *cf. Periocha*) § 16 *Orosius*

1 tantumdem *L* || p*ene *R om. L* 2 mimmius *D* || questus *D* || pompeii *PR* 3 soris *R*[a] || hirtulei (r *in ras. m. 2, ex* n ?) *R* || frater *D* || interfecit *PRD* 4 sese *D om. L* || serturio *D* || iunçxerat *R*[a] iux| *D* || commi*nutus *P* cumminutus *D* || serturius *D* 5 decimum demo *D* || in*choato (*er.* 1 *fort. pars litterae* h) *D* || hisdem *LPRD* 6 ueriatus *P*[1] || interfectus] inter *D* || bellum *D* 7 perpenna *D* 8 sit] est *L* 10 per deditionem] perditione *D* || restituerunt (u *pr. del.*) *PR* 11 uixama *D* || galagurris *D* || uxama *D* 12 calagurim *D* || adque *PR*[1] 13 ad *om. R* || ęscas *R*[3] || ultuma *L* || caedae *P* 14 percussoris (c *ilico ex* s) *D* 15 meminissent] inimsnis|sent *D* 16 uiri a *D* 19 inuictissimosque *R*[3]*v* || *post* reges *s. lin. m. 2:* suos addedicionem *R* || reip̄· *L* || unquam *R*[1]*D* 20 uel de] de *h* 21 in] ex *D*

Interea Macedonicum bellum Claudius sortitus uarias gentes, 17
quae Rhodopaeis montibus circumfusae sunt ac tunc Mace-
doniam crudelissime populabantur — nam inter cetera dictu 18
audituque horrida quae in captiuos agebant, raptis, cum poculo
opus esset, humanorum capitum ossibus cruentis capillatisque
adhuc ac per interiorés cauernas male effosso cerebro oblitis
auide ac sine horrore tamquam ueris poculis utebantur: quarum
cruentissimi atque immanissimi Scordisci erant — has itaque, 19
ut dixi, Claudius pellere Macedoniae finibus bello adtemptauit
magnisque se malorum molibus obiecit: unde cum animo
aeger et curis circumsaeptus, morbo insuper correptus esset,
interiit. huius successor Scribonius adtemptatarum superiore 20
bello gentium uim declinans, in Dardaniam arma conuertit
eamque superauit. Publius uero Seruilius exconsule Ciliciam 21
et Pamphyliam crudelissime adortus dum subdere studet, paene
deleuit. Lyciam et urbes eius obsessas oppressasque cepit. 22
praeterea Olympum montem peruagatus Phasidem euertit,
Corycum diruit, Tauri quoque ¹montis latera in Ciliciam uer- p. 359

AVCTORES § 17 *Liuius 91, fort. etiam Eutr. 6, 2* § 18 *Liuius 91 (an 63 ?) cf. Florus 3, 4 § 2 et 3* § 19 *Liuius 91* § 20 *Liuius 92 et Eutrop. 6, 2* § 21 et § 22 —perscrutatus *Eutrop. 6, 3 et Liuius 93*

EXPILATORES 1 gentes—7 utebantur *compilauit Paulus 134*

1 machedonicum PR^1 2 rhodopeis *LPRD* || ac *om.* P^1R, *huc inserenda m. 1 add. in mg. haec:* pellere iussus ðq; *i. e.* est q[uae] (*ultima marg. desecto perierunt*) *R* || tunc] tum *D* || machedoniam PR^1 macedonia *D* 3 dicta P^1R^1 4 orrida (r *alt. ilico ex* c; *supra hanc litt. rasura*) *D* || captiuis *L* || aptis *D* 6 male *om. L* || effoso *D* effuso *L* 7 quarum (a *fort. in* o *mut.; s. s.* s *? m. 1*) *D* 8 adque P^1R^1 || inmanissimi PR^1 9 machedoniae PR^1 || attemptauit R^3D 11 aeger et] agerit *D* *egeret (*er.* a) *R* || curit *D* || circumseptus PR^1D || morbo insuper correptus *om. D* 12 adtemp¦tarum R^1 adtemptatarum (att- *3*) R^2 adtimp¦tarum *D* || superiorem *D* 13 bello] loco *L* 14 P̄· *L* || ciliam R^a 15 et] ex R^1 || p*amphyliam (*er.* h *?*) *R* pamphiliam *D* || adortussdum *L* (*altera* s *del.*) *L* || p*ene *R* 16 coepit *L* cępit *a. ras. R* 17 olimpum *PR* olimpom *D* || euagatus *D* || phasidem] *LP* fasidem *RD*; Phaselida *Eutr.* Phaselim *fsh* 18 coricum *R* curi cum *D* || montes L^a || cilicia *D* sicilia *L*

gentia perscrutatus Isauros bello fractos in dicionem redegit; primus Romanorum per Taurum duxit exercitum ac limitem itineris fecit. triennio emenso, quo bellum gestum est, Isaurici
23 nomen adsumpsit. Cosconius proconsule sortitus Illyricum, protrita subactaque Delmatia Salonas, urbem florentissimam, post biennium tandem expugnauit et cepit.

24 Anno ab Vrbe condita DCLXXVIIII Lucullo et Cassio consulibus gladiatores septuaginta et quattuor Capuae a ludo
p. 360 |Cn. Lentuli diffugerunt: qui continuo ducibus Crixo et Oenomao Gallis et Spartaco Thrace Vesuuium montem occupauerunt; unde erumpentes Clodii praetoris, qui eos obsidione cinxerat, castra expugnarunt, ipsoque in fugam acto cuncta in praedam
2 auerterunt. inde per Consentiam et Metapontum circumducti, ingentia breui agmina collegerunt. nam Crixo decem milium multitudo, Spartaco autem triplex tunc numerus fuisse refertur. Oeno-
3 maus enim iam in superiore bello fuerat occisus. itaque

AVCTORES § 22 Isauros — adsumpsit *Eutrop. 6, 3* § 23 *Eutrop. 6, 4* cap. 24 § 1 Lucullo — § 3 *Liuius 95* (§ 1 *cf. Periocha*)

EXPILATORES 10 Vesuuium — 14 collegerunt *exscripsit Paulus 131* 16 itaque — p. 345, 1 miscerent *exscripsit*, 2 matronae — 3 necauerat *perperam expressit Paulus 131*

1 dicionem] *LPD* ditionem *R* deditionem 𝔓 2 per taurum *om.* *D* 3 iteneris *R*[1] || tri**ennio *R* || quo bellum] quae bello *D* 4 assumpsit *R*[3] || coscunius *D* || proconsul· *PR*[2] proconsul *R*[1] || yllyricum *P* ylliricum *R* 5 sub*actaque (*er.* i) *R* || dalmatia *PRD* 6 *et c*epit *R* 7 annum *D* || ·sescentensimo septuagensimo nono *L* sexcentissimo nono (*sic*) *D* || conss· *L* cons̄ *R* 8 LXX et IIII· *PR* (*idem numerus in Periocha et ap. Eutr.*) sexaginta (-enta *D*) et quattuor *LD* || capue *PR*[1] 9 gn̄· *L* gnei *PRD* || diffugarunt *R*[1] || crixo] *LD* cryxo *PR* || ynomao *PRD* aenomao *L* 10 sparthaco *LPRD* (c *in ras. m. 2 R*) || thrace ue suuium (race ue *in ras. m. 1*) *D* || uisubium *PR* 11 cincxerat *R*[a] 12 expugnauerunt *PRD*𝔓 13 uerterunt *v* 14 agmine *PR* || colligerunt *L*𝔅 || cryxo *PR* crisso *D* || ·x· milium (·x· *in ras. et* t *add. m. 2*) *R* || decim *D* x *P* 15 sparthaco *LPR* (c *in ras. m. 2 R*) || fertur *PRD* || ynomaus *PR* i noma uos (i *radendo ex* s *ut uid.*) *D*

cum caedibus incendiis rapinis stuprisque omnia miscerent, in exsequiis captiuae matronae, quae se dolore uiolati pudoris necauerat, munus gladiatorium ex quadringentis captiuis scilicet qui spectandi fuerant spectaturi, utpote lanistae gladiatorum potius quam militum principes, ediderunt. deinde consules 4
Gellius et Lentulus aduersum eos cum exercitu missi, quorum Gellius Crixum acerrime pugnantem proelio oppressit, Lentulus a Spartaco superatus aufugit. post etiam conlatis frustra ambo consules copiis, accepta graui clade, fugerunt. dehinc C. Cassium proconsulem idem Spartacus oppressum bello interfecit. itaque 5
exterrita Ciuitate non minore propemodum metu, quam sub Hannibale circa portas fremente trepidauerat, senatus Crassum cum legionibus consulum nouoque supplemen|to militum misit. p. 361
is mox ut fugitiuorum pugnam iniit, sex milia eorum inter- 6
fecit, nongentos uero cepit. inde priusquam ipsum Spartacum ad caput Silari fluminis castra metantem bello adgrederetur, Gallos auxiliatores eius Germanosque superauit, e quibus XXX milia hominum cum ipsis ducibus occidit. nouissime ipsum 7
Spartacum disposita acie congressum maximasque cum eo fugitiuorum copias perculit. nam sexaginta milia eorum caesa,

AVCTORES § 4 et § 5 *Liuius 96* (*cf. Periocha;* § 5 *Eutrop. 6, 7*) § 6—§ 8 *Liuius 97* (§ 6 et § 7 *cf. Periocha*)

1 struprisque *P^a R^a* || miscerent (nt *in ras. m. 1*) *D* 2 sexsequiis *L^a* ex*equiis (*erasa* s) *R* 3 necauerant *P^b* (*cf.* 𝔓*!*) || gladiaturium *D* gladiatorum *P^a R v* || cccc *PR* || captiuis (is *in ras.*) *P* 4 qui] *v* quod *LD* et quod *PR* || spectandi] exspectandi *PR* (ex*p- *R^3*) || exspectatari *PR* (s *er. R*) 5 deinde (dein *in ras. m. 1*) *D* 6 gelius *PRD* 7 gelius *LPRD* || cryxum *PR* || acerrimae *LD* 8 sparthaco *PR* || consulatis *D* 9 fugierunt *L* || g̅· *L* gaium *PRD* 10 proconsulem idem *om. D* pcōns *R* || ibidem *L* || sparthacus *PR^2* sparthagus *R^1* || oppraessus (s *fin. ilico in* m) *D* || bellum *L^a D* 11 prepemodo *D* 12 annibale *D* || circas *L^a* 13 consulē *R^2* || supplementum *D* 14 mox] inox *D* || ut] ot *D* || fugiuorum *D* || VI *PR* 15 nungentos *L* nongentus *D* DCCCC *PR* || c*epit *R* || sparthacum *PR* 16 capud *R^1* || silarii *D* solari *R* || castrametante *D* || aggrederetur *R^3* 17 equitib· X̅X̅X̅· milia *L* || tregenta *D; cf. ad cap. 24 § 19* 18 nouissimę *a. ras. R* nouissimi *D* 19 sparthacum *PR* || com *D* 20 perculis *D* || sexagenta *D* LX *PR* || eorum milia *Lh*

sex milia capta referuntur, tria milia ciuium Romanorum
8 recepta sunt. ceteri, qui ex hoc bello lapsi oberrabant, per
conplures duces frequenti indagine attriti sunt.
9 At ego iterum ac saepius repeto: num quidnam et hic
conparatione aliqua egent tempora? quis rogo audire non
horreat non dicam bella talia, sed uel nomina tanta bellorum,
10 externa, seruilia, socialia, ciuilia, fugitiuorum? quae ne sic
saltem sese, ut commoti maris fluctus quamuis molibus magnis
sequuntur, sed undique diuersis causis uocabulis formis ma-
11 lisque excitata coaceruataque concurrunt. ut e proximo repetam
et infame illud seruile praeteream, Iugurthinum bellum nondum
adhuc ab Africo perdetonuerat, iam Cimbricum a circio ful-
12 minabat. de Cimbricis illis nubibus adhuc foedi uastique tor-
p. 362 rentes effusi sanguinis agebantur, iam socialis belli |nebulas
in magna continuo malorum nubila coituras misera exhalabat
13 Italia. adhuc uero post infinitam crebramque Italici belli
tempestatem discurri tuto per Italiam minime poterat, ita
omnes absque illis periculosissimis inimicarum urbium uo-
14 raginibus dissoluta ac lubrica pace titubabant; iam sibi Mari-

AVCTORES § 9—§ 19 *Orosius Liuio in his quoque fort. usus* (§ 16 Domitius Cinnae gener .. Perpenna in Liguria, § 19 fugitiui—caesi sunt)

1 VI *PR* || III *PR* || ciuilium P^aD 2 ceteri qui] *L* ceteriq: *PR* citeri quae *D* || labsi *L* lassi *D* 3 clonplures *P* conpluris *D* || ducis *D* || atriti *D* contriti *PR* 4 at ego iterum (at ego i *in ras. angustiore*) *P* at e*go iterum (*er.* r) *D* || at] ad R^1 || quidnam (id *in ras. m. fort. 1*) *R* 5 conparationem P^aR^1D (comp- *m. 3 et eras.* m *R*) || aliquae *D* || ᵗempora *L* tempo ra (o *in ras. et inter* o *et* r *fort. ras.*) *D* 6 horreat (t *in ras. m. 1*) *D* 7 seruiliana *L* || fugitiuorumque (que *s. lin. add. P*) *Pv* || ne] nec *D* || sic] sic quidem *fsh* 8 saltim PR^1D || magnis *om. D* 9 se***cuntur (c *m. 3 in ras.*) *R* sequentur *D* || sed] et PR^1 || formis** (*er.* oi *fort.*) *P* 10 proximum *D* 11 praeter ea *D* 12 adhuc *om. D* || perdetonuerat] *LPR* per dito nouerat *D* detonuerat *v* || cimbricum a] cibricum (*om.* a) *D* || cirtio *R* 13 nubilibus (s *in ras. m. 1 ex* r) *D* || torrentis L^a 15 cohituras P^aR^1 cuituram *D* || exhalabat (l *radendo ex* b ?) *R* exalabat *D* 16 crebamque R^a crebra quae *D* || itali PR^1 18 periculosisimis (-is *ex* -us) *R* *periculosissimis (*er.* p *ut uid.*; p *in ras. m. 1 et* e *redintegr. m. 1*) *D* 19 titubant *D* || iam *corr. ex* ac *L*

anum atque Cinnanum Roma parturiebat excidium, aliudque
e diuerso oriens atque aquilo, hoc est Mithridaticum, minabatur,
quod quidem Mithridaticum a superioribus coeptum porro in
ulteriora porrigitur. de Mariana face rogus Sullanae cladis 15
accensus est, de isto rogo funestissimo Sullani et ciuilis belli
per plurimas terrarum partes ardentes sudes sparsi sunt
multaque incendia ex uno fomite diffuderunt. nam Lepidus et 16
Scipio in Italia, Brutus in Gallia, Domitius Cinnae gener in
Africa, Carbo in Cossura et Sicilia, Perpenna in Liguria et
post cum Sertorio in Hispania, omniumque atrocissimus Sertorius
in eadem Hispania haec tunc ciuilia, uel quo alio
dicenda sunt nomine, bella excitantes, de uno multa, de magno
magna fecerunt; absque illis tribus uastissimis bellis, quae 17
tunc externa uocabantur, hoc est Pamphylico Macedonico atque
Delmatico, dissimulato etiam magno illo Mithridatico longe
omnium diuturn*issimo* infestissimo ac formidulosissimo; deinde, 18
adhuc Hispaniensi Sertoriano nondum finito immo adhuc ipso
uiuente Sertorio, hoc fugitiuorum et, ut uerius dicam, gladiatoricium
bellum inhorruit, iam non spectandum paucis sed

1 adque *PR*[1] || cinnanom *D* || parturiaebat (a *alt. er.*) *P* || aliutque *P*[1] aliud quae *D* et aliud *v* 2 adque *P*[1]*R*[1] || mitridaticum *PR* metr- *D* || minabatur q. q. mithr. *om. L* 3 quidam *D* || mitridaticum *PR* metridaticum *D* 4 porregit *D* || syllanae *LPR* syllane *D* 5 rogo] riga *D* || funistissimus yllane *D* || syllani *LPR* 7 fomitę *a. ras. R* || lepidos *D* 8 in italia] italia *D* || domicius *D* || cınna|egerunt ffrıga *ilico corr. in* cınna|egereȷṅ affrıga (· *supra* n *temere pos.*) *D* 9 cossura] *P*[1] cossora *L* cassura *P*[2]*R* coscora (c *alt. minus clara*) *D* || luguria *R*[a] ligiria *D* 10 serturio *D* serto *L* || -que *om. L* || serturius serturius (s *tertia in ras. m. 1*) *D* 11 qualio *P*[1] (*corr. ab m. 2 ?*) qualia *R*[1] quoalia (*sic*) *R*[2] *R*[1] 12 magno (o *in ras.*) *R*; paruo *fsh*, *alii aliter interpolauerunt* 13 tribu**s *R* 14 externa (t *in ras. m. 1*) *D* || machedonico *LPR*[1] || adque *PR*[1] 15 dalmatico *PRD* || illo magno *L* || mitridatico *PR* metridatico *D* 16 diuturnissimo] *v* diuturno *LPRD*ς; *fortasse glossa est praecedentis* magno || formidulo*sissimo (u *in* o *3*, ssi *in ras. 2*) *R* formidolosissimo *D* 17 hispaniense *PR* || serturiano *D* sertorio *R*[1] || ipso adhuc *h* 18 serturio *D* || fugiuorum *D* || gladiatoricium] *LPR*[1] (-tium *R*) gladiatorium *R*[2]*Dh* gladiatorum *fs* 19 inurruit *D* || exspectandum *P* expectandum *R* spectando *D*

19 ubique metuendum. quod quia fugitiuorum bellum dicitur, nemini uile habeatur ex nomine: saepe in eo singuli et aliquando simul cum agminibus frustra iunctis ambo consules uicti sunt plurimique nobiles trucidati; ipsi autem fugitiui
20 plus quam centum milia fuere, qui caesi sunt. ex quo admonemus, ut ipsa se consoletur Italia de uexatione externorum praesentium per recordationem praeteritorum ex se atque in
p. 363 se et ipsam se inconpa|rabiliter crudelius dilacerantum suorum.

Quamobrem huic nunc quinto uolumini iam finem fecerim, ut bella ciuilia externis ubique permixta, uel quae dicta sunt uel etiam quae sequuntur, quia sic sibi serie temporum et malis sequacibus cohaeserunt, libri saltem termino separentur.

AVCTORES § 19 plus quam centum milia] *6000 et 30000* [35000 *Periocha*] *et 60000 caesos memorat Orosius § 6 et 7* § 20 *cf. Augustin. C. D. 3, 29 sqq.*

1 fugiuorum *D* 4 nobile *R*[1] || aū** (t *sola ut uid. er.*) *P* || fugitiui plus] fugitiui (u *pr. radendo ex* in) *D* 5 c *PR* || fuere qui] fueri *D* || caesi (s *in ras.*) *P* 6 consuletur *LPR*[1]*D* 7 adque *P*[1]*R*[1] atquae *D* || in se et ipsam se] *L* in se et ipsa se *D* in se ipsam et ipsam se *PR* 8 incomp- *R*[3] || crudelis *L*[a]*P*[a]*R*[1] || dilacerantum] *LPD*[a] dilacerantur (-tium *m. 2*) *R*[1] delacerantur *D*[b] dilaceratam *ς h* || suorum] *LPRD* nouerit a suis *ς h; haec* 7 ex se *sqq. alii aliter interpolarunt* 9 nunc (n *pr. in ras.*) *P* || iam finem] *LPRD* iam *om. h* 10 permax*ta (i *supra priorem* a *scr., eras.* i, t *corr. ex alia litt.*) *P* || que *R*[1] 11 secuntur *R*[3]*D* || sic (c *eras.*) *R* si *D* || sibi *in ras. P* 12 coheserunt *PR*[1] cohererunt *D* || saltim *PR*[1]*D*

PAVLI · OROSII · LIB · (*rubris*) | V · EXPLICIT ☧ (*nigris*) | INCIP · LIB · VI · ☧ (*r.*) | *Tum uncialibus litteris minoribus sed haud dubie ead. manu statim scripta:* confectus codex in statione magistri uiliaric antiquarii| ora pro me scribtore sic dnm · habeas protectorem *L*

Finit liber quintus. Incipit pauli horosi prbi hist liber · ui · *P*

FINIT | LIBER QUINTUS · INCIPIT PAULI HOROSI | PRBI HIST LIBER VI. :· *R*

EXPL LIBU (*nigris*) | INCIP: OROSII: L·BER: UI: (*rubris litteris*) *D*

PAVLI OROSII p. 364
HISTORIARVM ADVERSVM PAGANOS

LIBER SEXTVS.

Omnes homines cuiuslibet uel sectae uel uitae uel patriae 1
ita semper ad prospectum prudentiae naturali bono eriguntur,
ut oblectamento corporis rationale mentis etsi non actu prae-
ferant, iudicio tamen praeferendum sciant. quae mens, ratione
duce inlustrata, in medio uirtutum, quibus genuino fauore,
quamuis uitiis inclinetur, adsurgit, scientiam Dei quasi arcem
prospicit. Deum enim quilibet hominum contemnere ad tempus 2
potest, nescire in totum non potest. unde quidam dum in
multis Deum credunt, multos deos indiscreto |timore finxerunt. p. 365
sed hinc iam uel maxime cum auctoritate ueritatis operante
tum ipsa etiam ratione discutiente discessum est. quippe cum 3
et philosophi eorum, ut de nostris sanctis sileam, dum intento
mentis studio quaerunt scrutanturque omnia, unum Deum
auctorem omnium reppererunt, ad quem unum omnia refer-
rentur; unde etiam nunc pagani, quos iam declarata ueritas
de contumacia magis quam de ignorantia conuincit, cum a
nobis discutiuntur, non se plures deos sequi sed sub uno deo

AVCTORES cap. 1 *Orosius usus Augustini C. D., uelut 3, 25. 28. 33 al.* § 3 *cf. Augustin. C. D. 8, 1*

1 uel sectae] sectae *L* 2 bonum *D* || erigum|tur (*sic* u˜ *pro* u˜) *L* 3 ut *om.* *L* || rationali *D* || preferant *R* 4 praeferendo *D* || isciant *D* 6 adsurgit (a *in ras. m. 2,* d *in* s *3*) *R* || scientia *D* 7 contem*nere *R* 9 multis *D* || indescreto $P^a R^1$ || finxerunt (n *pr. in ras.*) *R* fi*xerunt (*er.* n) *D* 10 bic *L* || autoritate *D* 11 est *om. fine uersus* *D* 12 *sic* scis· *L* || intenti PR^1 14 reppererunt] PR^2 repperunt $L^a R^1 D$ || ad quem] atque *D* || referentur *L* referunt *D* 16 quam] quem P^a 17 seq R^1 seq R^2 seque *D*

4 magno plures ministros uenerari fatentur. restat igitur de
intellegentia ueri Dei per multas intellegendi suspiciones con-
fusa dissensio, quia de uno deo omnium paene una opinio est.
hucusque humana scrutatio, etsi cum labore, potuit. at ubi
5 ratiocinatio deficit, fides subuenit. nisi enim crediderimus,
non intellegemus: ab ipso audias ipsique Deo credas, quod
uerum uelis scire de Deo. itaque idem unus et uerus Deus,
in quem omnis, ut diximus, etsi ex diuersis opinionibus secta
p. 366 concurrit, mutans regna et disponens tempora, peccata quoque
puniens, quae infirma sunt mundi elegit, ut confundat fortia,
Romanumque imperium adsumpto pauperrimi status pastore
6 fundauit. hoc per reges et consules diu prouectum postquam
Asiae Africae atque Europae potitum est, ad unum impera-
torem eundemque fortissimum et clementissimum cuncta sui
7 ordinatione congessit. sub hoc imperatore, quem omnes fere
gentes amore et timore permixto iuste honorarent, Deus uerus,
qui superstitione sollicita ab ignorantibus colebatur, magnum
illum intellegentiae suae fontem aperuit promptiusque per
hominem docturus homines filium suum misit operantem
uirtutes, quae praecellerent hominem, coarguentemque dae-
monas, quos aliqui deos putauissent, ut qui ipsi tamquam

AVCTORES § 4 hucusque potuit *fortasse imitatur Vergilium Aen. 11, 823* § 5 lin. 10 quae—fortia *Ep. ad Cor. 1, 1, 27*

1 magno *om. L* || faten*tur *P* 2 intelligentia *D* || intelligendi *D* || suspitiones *R* 3 p*ene *R* 4 at] ad P^aR^1 5 ratiosinatio *D* ratiocinato R^1 || deficit] LZ_1 defecit *PRDv* || credederimus R^a crederimus *D* 6 intellegimus *R* intelligimus *D* 7 uero *D* || uel *D* || idem *om. PR* || ueros *D* || deus *om. D* 8 omnes LP^1D || opi*nio*nibus *P* 10 elegi *L* 11 assumpto R^3 || pauperimi R^1D || pastorem *D* 13 europae atque africae *L* || adque P^1R^1 aque *D* || eurupe *D* || patitum R^1 14 et clementissimum *om.* R^aD 15 ordinationem *D* || concessit *D* || **fere *R* 16 uero *D* 17 superstitutione *D* 18 intelligentiae *D* || promtiusque R^1 19 homniem *D* 20 daemones *PR* 21 quos] quod *L* || aliqui* *PR* (q in q *mut. m. 2 R*) || deo (s *post* o *s. s. m. 1*) *R* || tamq. hom. n. cred. op. *om. L*

homini non credidissent, operibus tamquam Dei crederent;
deinde ut in magno silentio ac pace latissima inoffense et 8
celeriter noui nominis gloria et adnuntiatae salutis uelox fama
percurreret uel etiam ut discipulis eius per diuersas gentes
euntibus ultroque per cunctos salutis dona offerentibus obeundi
ac disserendi quippe Romanis ciuibus inter ciues Romanos p. 367
esset tuta |libertas. quod ideo commemorandum putaui, quia 9
hic sextus libellus usque ad Caesarem Augustum, de quo haec
dicuntur, extenditur. quodsi aliqui hanc lucidissimam rationem 10
inritam putant, suisque dis potius adsignant, quos primum
prudentia elegerint deinde praecipuo cultu inuitarint, ut sibi
per eos amplissimum hoc pulcherrimumque imperium con-
deretur — sic enim iactitant, quia ipsi optimo genere sacrorum 11
emeruerint praecipuum deorum fauorem, quibus ademptis uel
praetermissis discesserint omnes

adytis arisque relictis
Di, quibus imperium hoc steterat —

unde, quamuis reuerentia sanctitatis tuae multa fortissime 12
uerissimeque disseruerit, tamen et mihi locus exigit, ut pauca
subiciam. si Romani colendo deos emeruerunt fauorem deorum 13

AVCTORES § 10 *cf. Augustinus C. D. 4, 9* § 11 adytis—steterat *Vergilius Aen. 2, 351 sq.*

1 credidissent (n *deleta P,* n *s. s. m. 1 R*) *PR* || deo *PR* || crederet *LR*ᵃ crediderent *D* 2 in *om. L* || inoffensae *LP*ᵃ*sh* inoffensa *D* 3 celeriter (*pr.* e *in ras. m. 3, ex* ae *?*) *R* || aɴnuntiatę (ɴ *ex* d *et* ę *ex* e *m. 3*) *R* aduuntiati *D* || felox *P*ᵃ 4 percurrit *D* 5 abeundi *P*²*RD* 6 di*serendi (*er.* s) *R* || romanis] romams *D* || romanos] r̄ · *L* 7 commemorando *D* 8 libellus (li *s. s. m. 1*) *R om. D* || cessarem *D* || agustum *D* 9 dicun*tur *P* || ratione* *D* 10 ir*ritam (*er.* i) *D* irritam *PR* || diis *PR* || signant *PR* || primo *D* 12 per *om. D* || concederetur *fort. Portensis ante corr. teste Grubitzio* (*non Florentini; errat Hauerk.*), *edd. 1510 et 1542* 14 praecipuim *P*ᵃ || adeptis *R*¹*D* 17 de *D* dii *PR* || steterit (*pone* e *pr. extat* r *littera inchoata*) *D* 18 sanct.—19 diss. *om. L* 18 **sanctitatis (s *in ras. et* ti *prius s. s. m. 2*) *R* || fortissime uerissimeque] fortissimeque *D* || fortissimę *a. ras. R* 19 di*seruerit (*er.* s) *R* disserit *D* 20 deos] d̄s· *L* || emerunt *P* emeruunt (-nit *?*) *R*¹

et non colendo amiserunt: ut ipse Romulus, parens Romae,
p. 368 inter tot mala ab ¦ipso ortu suo ingruentia saluus esset,
14 colendo quis meruit? an Amulius auus, qui exposuit ad necem?
an pater, qui incertus fuit? an Rhea mater stupri rea? an
Albani parentes, ipsa quoque ab initio Romani nominis germina
persequentes? an tota Italia, quae per quadringentos annos,
15 dum audere potuit, excidio eius inhiauit? non, inquiunt, sed di
ipsi, quia se colendos sciebant, futuros custodiere cultores. ergo
16 praescii sunt. si praescii sunt, cur hoc imperium inter tot
annorum saecula eo potissimum tempore ad summam potentiae
arcem perduxerunt, quo ille nasci inter homines atque adgnosci
ut homo uoluit, post cuius nomen et ipsi pro nihilo
contempti sunt et cum uniuerso mundo etiam illi, quos ipsi
17 prouexerant, cucurrerunt? sed humiliter obrepsit, inquiunt, et
latenter intrauit. latentis et humilis unde tam celebris fama,
tam indubitata fides, tam manifesta potentia? signis quibus-
p. 369a dam et ¦uirtutibus mentes hominum superstitione sollicitas
cepit et tenuit. at haec si homo potuit, di magis posse de-
18 buerunt. an quia ille hanc potentiam a Patre sibi traditam
praedicabat, peruentum est aliquando ad intellegentiam illius

AVCTORES § 14 Amulius *cf. 2, 4 § 3*

1 collendo *D* || ut *om.* P^1R^1 (*s. s. m. 2 in PR sed deinde erasum in R*) || romolus *D* 3 collendo *D* || amullius *D* || qui* *R* que *D* || nicem L^a 4 an**pater (*eras.* te *ut uid.*) *R* || anrhea (n *ex* r *m. 2*, r *ex* t*? m. 2*) *R* anmea (mea *erasum*) *D* || rea] rhea *L* 5 abbani *D* || per germana sequentes *L* 6 italiam *D* || quadringentus *D* cccc *PR* 7 dii *P* d͞i͞i (ii *cum ras. m. 2, ex* ū *?*) *R* 8 sciebat (*corr. m. 3*) L^1 || futurus R^1 || custodire *L* 9 praescii sunt si *om.* *D* || praescii sunt] praesciis (is, *an* ĭs̄ *?*, *eras.*) *D* 10 tempora *D* 11 quo] LZ_1h quo se *PRZfs* quod *D; cf. § 19* || inter homines atq; agnusci| (ter—ag *in ras. m. 1*, nusci *pone uers. m. 1*) *D* || adque LP^1R^1 || agnosci *PRD* 12 post] *PRDv* per *L* 13 contemti *P* contenti *D* 14 obprepsit *D* obressit R^1 15 latanter R^1 || caelebris (a *er.*) *R* 16 manifestata *D* || quibusdam (dam *s. s. m. 1*) *R* 17 hominem *D* || superstitucione *D* || sullitas *D* (-as *in* -a s *corr.*) *D* 18 c*epit *R* || ad *PR* || di *in* di[i] *corr.* *L* dii (i *fin. radendo ex* e *? D*) *PRD* 19 an] haec *D* 20 peruentū (ū *ex* us) *P* || *ad *R* || intellegentiam (in *s. s. m. 1*) *R* intelligentia *D*

noti et ignoti Dei, quam adprehendere, ut dixi, nemo nisi per
ipsum potest? nec quisquam potest, nisi qui toto se perspecto
ac despecto conuersus ad sapientiam Dei omnem quaerendi
ratiocinationem transtulerit ad credendi fidem. uerumtamen 19
breuiter discutio: di isti, quos tantos ferunt, ut Romanam
rempublicam et propitii prouexisse et auersi adflixisse uideantur,
eo certe tempore, quod palam constat, quo nasci Christus
uoluit et adnuntiari gentibus coepit deuotissime atque inten-
tissime colebantur. ita illi consulentes et sibi et cultoribus 20
suis non potuerunt uel reprimere uel repellere superstitionem
eius, propter quam spernendos se cultoresque suos destituendos
uiderent? quamquam si ab inuitis, danda uenia nec deserendi
fuerunt; si a uoluntariis, seruanda praescientia nec prius
fuerant adiuuandi. hoc factum est, inquiunt; nam excitauimus 21
gentes, accendimus reges, instituimus leges, disposuimus
iudices, praeparauimus poenas suppliciis et crucibus, Orbem
totum scrutati sumus, siquo modo Christianum nomen et
cultus uniuerso mundo posset abradi. hoc eatenus factum est, 22
donec fecunda crudelitas eo usque inter tormenta ac per tor-
¹menta proficeret, quamdiu ipsum regium culmen, per quod p. 370
solum prohiberi potuerat, occuparet. et quid postea consecutum 23

1 adpraehendere R^1D appraehendere R^3 2 nec] ne *D* || se] re *D* || perspecto (per *eras.*) *D* 3 dispectu *D* || omnem *om. L* 4 transtulerat *D* 5 dii (i *alt. m. 2 in ras. ex* ɪ *fort. R*) *PRD* || tanto *D* 6 remp̄· *D* || propicii *D* || afflixisse R^3 || uideatur *D* 7 certo *D* || quod quod *D* || x̄p̄s· *L* 8 ᵃoluit (o *corr. ex* ı ?) *L* nolit *D* || aɴnuntiari R^3 || atque intentissime *om. D* || adque P^1R^1 9 colebantur (n *statim ut uid. s. s. L* || ille R^1 10 uel reprimere] uere praemere *D* || super institutionem *D* 11 -que (e *ex* ae *m. 2*) *R* 12 quanquam *p. ras. R* || nec] ne *D* || disserendi *D* 13 fuerint *D* 15 instituimus] inistiauimus *D* || disposuimus *statim corr. ex* instituimus *L* 16 cruciatibus *D* || orbem] obrem *D* 17 efcrutati *D* || modo] modo tandem *D* || x̄p̄ianum *et sic plerumque L* 18 possi *D* 19 facunda *D* || credulitas *R* || inter] in- *R* || torm̄ta (˜ *add. m. 2*) *P* 20 quamdiu ipsum] Quo*am* (o *in ras., ex* am ?, *deinde* o *m. 2 in* am *corr.*) diuisum (p *ante* s *s. s. m. 2*) *R* || regium *om. D* 21 potuera R^1 || quod *L*

est? imperatores, inquiunt, Christiani cessare sacra et claudi
templa iusserunt atque ideo

Excessere omnes adytis arisque relictis
Di, quibus imperium hoc steterat.

24 o quanta et quam inoffensa lux ueritatis est, si non aduersus
eam ultro sese offerentem inbecilli infeliciter oculi clauderentur!
si Christiana fides per multa retro tempora saeuientibus
undique aduersum se gentibus regibus legibus caedibus crucibus
ac mortibus reprimi nullo modo potuit, immo, ut dixi, inter
haec et per haec creuit, cultus autem idolorum iam quodam-
modo ex se deficiens ac sibi erubescens ad unam clementissi-
25 mam iussionem sine ullo poenali terrore cessauit: cui dubium
est hoc per istius intellegentiae demonstrationem de creatore
suo tandem innotuisse creaturae, quod illa eatenus per uarias
ratiocinationes mentis, intentae quamlibet, aliis offuscata
quaesierit ac per hoc statim amori eius, quem etiam ignorans
26 dilexerat, inhaesisse? nec igitur mirum est, si in magna
familia inueniuntur aliqui serui, qui consuetudine lasciuiaque
seductorum adsuefacti patientia domini sui ad contemptum

AVCTORES 3.4 *Vergil. Aen. 2, 351 sq.*

1 cessare (es *in ras. m. 2*) *R* 2 adque *R*¹ 3 excessere (e *tertia ex* a *m. 2*) *R* excesserunt *L* || a*dytis (*er.* u) *R* adistis *D* || sacrisque *D* 4 di (*sed* dī *ante ras.*) *L* de *D* dii *PR* || hoc] hoc est| *D* 6 imbeccili *P* inbeccili *R*¹ inbecilli *R*² imb- *R*⁴ inbecile *D* 7 si *ilico s. s. in D* 8 aduersus egentibus (*sic*) *incipit S* || se gentibus] regentibus *D* || ******* regibus (*er.* undique) *P* ⟨re⟩gibus *S* || legibus *in mg. add. m. 1 in R* || cruciatibus *R*² crudibus (*sic*) *D* 9 ⟨ac⟩ *S* || nullū| ⟨m?⟩odo *S* || ut] dut *P* || di⟨xi⟩ *S* 10 cre⟨uit⟩ *S* || ⟨ia⟩m *S* || quodadmodo *SD* 11 ⟨de⟩fiens *sic S* || herubes⟨ce⟩ns *S* || clementis⟨si⟩mam *S* 12 ul⟨lo poen⟩ali *S* || cessa⟨uit cui⟩ *S* 13 ⟨per istius⟩ *S* || intelligentiae *D* || de⟨mo⟩nst⟨r⟩ationem de cre⟨ato⟩re *S* 14 inno⟨t⟩uisse *S* notuisse *P*ᵃ || illa (a *in ras.*) *P* ⟨ill⟩a *S* 15 ratiocinationes (n *pr. s. s. m. 1*) *R* ra⟨tioc⟩inationes *S* || in⟨te⟩nte *S* || alii suffugata *D* || ⟨of⟩fuscata *S* 16 ⟨quaesierit ac per⟩ *S* || amor⟨i⟩ *S* || ⟨q⟩uem *S* 17 di⟨l⟩exerat *S* || inhesisset *S* adhaesisse *R* (*non P*) || ⟨ig⟩itur *S* || est *om. S* || mag⟨n⟩a *S* 18 ⟨a⟩liqui *S* || consue⟨t⟩udinee *sic S* || lasciuaque *P*¹*R*¹ (*corr. m. ut uid. 4 in R*) 19 seduc⟨t⟩orum *S* || assuefacti (s *pr. ex* d *m. 3*) *R* adsuęfacti *S* || patien⟨ti⟩a *S* || contemtum *P* contemtu⟨m⟩ *S*

ipsius abutantur: unde et merito Deus uel ingratos uel incredulos uel etiam contumaces uariis correptionibus arguit; quod semper utique *confitendum* 'est, tunc tamen praecipue, 27
quando adhuc per uniuersum mundum nulla erat ecclesia, p. 369b
quae interuentu fidelium precum meritas mundi poenas iustumque iudicium Dei exorata ipsius clementia temperaret: unde etiam haec, quae mala hominibus uidentur, qualiacumque sunt, grauiora sine dubio omnia fuerunt, sicut ipso, quo coepta sunt, ordine probabuntur.

Bellum Mithridaticum uel, ut uerius dicam, belli Mithridatici 28
clades multas simul inuoluens prouincias tracta et protenta per quadraginta annos fuit. nam DCLXI*I*, ut dixi, anno ab 29
Vrbe condita, quo etiam primum ciuile bellum coeperat,

AVCTORES 12 XL annos (*item Eutrop. 6, 12*)..p. 356, 4 XXX..ann *cf. Oros. 5, 19 § 2 et 6, 5 § 11* || ut dixi *5, 19 § 1*

1 abutan⟨tur⟩ *S* || ⟨unde⟩ *S* || et *om. L* || ⟨uel ingra⟩tos uel in-cre⟨dulos⟩ *S* 2 uel etiam] etiam *D* || incontumaces *P et a. ras. R* cont⟨umaces⟩ *S* || corrept⟨ionibus⟩ *S* corruptionibus *D* || ⟨ar⟩guit· quod sem⟨per⟩ *S* 3 utique] *Gv* utique **** (quod *ut uid. eras.*) *R* utique quod *LP* utiquae quod *D* ⟨utique⟩ quod *S* || confitendum] *G* fatendum *LPRv* fatendu⟨m⟩ *S* || ⟨est⟩ *S* esse *D* || praecipuae *P* -uę *a. r. R* praecipui *D* p⟨raecipue⟩ *S* 4 abhuc *L* || ⟨per uniuer⟩sum *S* || nū⟨lla erat⟩ *S* || eclesia *L* ęcclesia *S* 5 in⟨teruen⟩tu *S* || pr⟨ecum me⟩ritas *S* || praecum *LP* praecom (o *in* u *m. 1 et* a *eras.*) *R* || pę⟨nas ius⟩tumque ⟨iudicium dei exo⟩rata *S* 6 clementiā *P* cle⟨mentia⟩ *S* 7 ı⟨ınde eti⟩am hec que ma⟨la homi⟩nibus uidentur ⟨qualia⟩cumque sunt *S* 8 ⟨grauio⟩ra sine dubio ⟨omnia⟩ fuerunt· sicut ⟨ipso⟩ *S* || quo] co *D* || cępta *S* 9 ⟨ordine⟩ *S* || probabantur *R* probantur *D* 10 ⟨bellum⟩ *S* || mitridaticum *SPR* metr- *D* || ⟨uel ut ue⟩rius dicam be⟨lli⟩ *S* || mitr- *PR* ⟨mitri⟩datici *S* metridaci *D* 11 cladis P^2R^1 (*corr.* R^4) || ı⟨nultas⟩ simul inuolue⟨ns pro⟩uincias *S* || simul] secum *et in mg.* simul *m. 1 P* simul secum *R* || tract⟨a et⟩ protenta per quadr⟨aginta annos f⟩uit *S* 12 XL *PR* quadragenta *D* || $\overset{mo}{DC}\cdot\overset{mo}{LX}\cdot\overset{do}{II}$ *O, v;* sescentensimo sexagensimo primo *L* DCLXI· *PR*, ς dc ti| . . . . . ɤ simo primo *S*, ς etcentissimo sexagissimo *D* || ut ⟨dixi an⟩ni *sic S* anno ut dixi *D* 13 condi⟨ta quo⟩ *S* || primum *om. L* || ⟨ciuile b⟩ellum *S* bellum ciuile *L*

inardescens, consulatu uero Ciceronis et Antonii, ut uerbis poetae optimi loquar,

barbarico uix consummata ueneno est.

30 sed in his temporibus triginta gerendi belli inueniuntur anni. qualiter autem quadraginta a plerisque dicti sint non facile discernitur.

p. 370b

2 [1]Igitur Mithridates rex Ponti atque Armeniae postquam Nicomedem Bithyniae regem amicum populi Romani regno priuare molitus est atque a senatu monitus, si facere temptaret, bellum sibi a populo Romano inferendum fore, iratus Cappadociam continuo peruasit atque expulso ab ea Ariobarzane
2 rege cunctam prouinciam igni ferroque uastauit. Bithyniam deinde pari clade corripuit. Paphlagoniam simili exitu adflixit

AVCTORES 1 consulatu *sqq. cf. 6, 6 § 1* 2 poetae optimi *Lucani 1, 337* cap. 2 § 1 et § 2 *Eutropius 5, 5*

1 ⟨inard⟩eocens (sic) *S* inardescere *PR* || consula⟨tu u⟩ero *S* || Ciceronis uero *fsh*; uero *cf. uelut 3, 12 § 26* || ⟨et⟩ *S* || antunii *D* ⟨anto⟩nii *S* || ut *om. D* 2 ⟨poetae⟩ *S* potae R^1 || optimie loquar *D* 3 barborico R^1 ⟨barba⟩rico *S* || consum⟨mata u⟩eneno *S* || ueneno est] uenenum *D* 4 ⟨in his t⟩emporibus *S* || xxx *PR* trigenta *D* trigin⟨ta⟩ *S* || ger⟨endi⟩ *S* || inueniunt *D* inueni⟨untur⟩ *S* 5 ⟨auten⟩ı *S* || quatragenta *D* XL *PR* || ⟨apleri⟩sque *S* || dicti] distincti *D* || sunt *PRD* || ⟨facile⟩ *S* 6 disternitur *D* 7 ...... t de mitridate|⟨rege po⟩nti adque armenię (*rubris ut uid. litteris*) ⟨Igitur⟩ *S* || mitridates (*sine* h *ubique*) *SPR* metridatis *D* || ⟨ponti⟩ *S* || adque SPR^1 || armeniae postquam] arminia et postquam|arminii postquam *D* || ⟨post q⟩uam nicomedè *S* 8 bythiniae *PR* ⟨bithy⟩nie *S* || ⟨populi⟩ *S* || r̄· *L* || regnum *SD* 9 ⟨priua⟩re *S* || ⟨adque a⟩ *S* || adque PR^1 || a senatu monitus *om. D* || montis R^a motus R^b (monitus R^2) || ⟨si face⟩re *S* || temptaret (et *in ras.*) *P* timptarit *D* temtaret *S* 10 bel⟨lum si⟩bi *S* || r̄· *L* ro⟨mano⟩ *S* || ratus *D* 11 ⟨con⟩tinno *S* || prouasit *D* pinuasit *S* || adque SPR^1 || e⟨x⟩pulso *S* || ea] *LSPR* eo *Dfsh* || ariobarzano *L* ariobarzene (ze *in* za *m. 1 R*) *PR* ariobar⟨za⟩nę *S* 12 regemcuncta *D* || proı⟨ıin⟩ciam *S* || igne R^2 || u⟨as⟩tauit *S* || bythiniam *SPR* bythinia *D* 13 deinde—paphlagoniam *om. D* || pafl- *SPR* || simili*** (*er.* ı *et fort.* m) *D* || e⟨xitu⟩ *S* || afflixit SR^1

pulsis ex ea Pyl*ae*mene et Nicomede regibus. post cum
uenisset Ephesum, crudeli praecepit edicto, ut per totam Asiam
quicumque inuenti essent ciues Romani sub una die omnes
necarentur. et factum est; nec explicari aut conprehendi ullo 3
modo uerbis potest, quae tunc multitudo Romanorum ciuium
caesa sit, quis maeror plurimarum prouinciarum, quis gemitus
occidendorum pariter atque occidentium fuerit, cum singuli
quique aut prodere innocentes hospites et amicos, aut ipsi
periclitari poena hospitum cogerentur. Archelaus quoque dux 4
Mithridatis cum CXX milibus peditum atque equitum in
Achaiam praemissus Athenas cunctamque Graeciam partim
ui partim deditione obtinuit. Sulla, cui post consulatum 5
Mithridaticum bellum obuenerat, Archelaum 'apud Pir*ae*um, p. 371
Atheniensium portum septemplici muro conmunitum, diu obsedit,
ipsam Atheniensium urbem ui cepit. postea iusto proelio cum
Archelao conflixit: centum decem milia de exercitu Archelai

EXPILATORES § 3 *Orosius secundum Augustinum C. D. 3, 22* § 4 *Eutropius 5, 6 exceptis* partim ui partim deditione *ex Liuio 81 sumptis* § 5 et § 6 *Eutrop. 5, 6 insertis* § 5 cui — obuenerat *et* Atheniensium — conmunitum *Liuianis 81*

1 pylemenetnicomede *L* || pylemene *PR* pylemne *D* p⟨yl..⟩menę *S* || nichodeme *R* || re⟨gibus⟩ *S* || post *om. R* 2 eph⟨e⟩sum *S* epheum *R* cepherum *L* || ⟨edic⟩to *S* || asiam ut *L* 3 quicumque *D* c⟨qui⟩cumq: *S* || inuenti (i *fin. in ras.*) *P* || fuissent *L* || ⟨ciues⟩ *S* || r̄· *L* || o⟨mnes⟩ *S* 4 negarentur *D* || ⟨est⟩ *S* || conpraehendi *LPR*[1] com- *R*[1] conpr⟨ae⟩hendi *S* 5 uerbi⟨s po⟩test *S* || po..est (*er.* st) *D* || multitu⟨do⟩ *S* 6 sint *L* || meror *SPRD* memor *L* || plurimarum— occidendorum (rum *usque ad* occidendorum *in ras. angustiore m. 1*) *D* || plurir⟨na⟩rum *S* || g⟨emi⟩tus *S* 7 pari⟨ter⟩ *S* || adque *SP*[1]*R*[1] || fu⟨e⟩rit *S* fuerat *L* 8 quiq⟨ue⟩ *S* || aut] au *D* || innocente⟨s⟩ *S* || a⟨ut⟩ *S* 9 pereclitari *R*[1] (i 4) || poen⟨a⟩ *S* || hostium *P*[1] (*corr. m. rec.*) || cogerentu⟨r⟩ *desinit S* 10 metridatis *D* || ·CXX· *L* ^cXX (^c *m. 1*) *R* centum uiginti *D* || milibus] milia *P* mil *R* || adque *PR*[a] 11 greciam *RD* || partem *P et a. r. R* 12 partem *P et a. r. R* || dedicione *P* || sylla *LPRD* 13 metridaticum *D* || archilaum *D* || aput *P* || pireum *LPR* p r reum (*sic*) *D* 14 commu-nitum *PR* cummonitum *D* conminutum *L* 15 adtheniensium *D* || cępit *a. r. R* || ac postea *v* || prelio *D* 16 archelao (o *ex* u) *R* archilauo *D* || cx *PR*; cxx *Eutr.* || archilai *D*

6 interfecta, uix decem milia superfuisse referuntur. conperta
clade Mithridates lectissima septuaginta milia militum Archelao
in subsidium misit ex Asia. secundo proelio quinquaginta milia
ex his interfecta sunt ibique Diogenes Archelai filius trucidatus
7 est. tertio bello omnes copiae, quas Archelaus habebat, ex-
tinctae sunt. nam uiginti milia militum eius in paludem pulsa
cum Sullae fidem inplorarent, insatiabili uictoris ira interfecta
sunt totidemque alia in flumen coacta ac necata, reliqui
8 miserorum passim trucidati sunt. porro autem Mithridates in
Asia nobilissimarum urbium principes occidere bonaque eorum
p. 372 publicare animo intenderat. cumque iam ¹mille sescentos ita
interfecisset, Ephesii exemplum uerentes excluso praesidio
eius portas obiecerunt; similiter Smyrnaei Sardi Colophonii
9 Trallianique fecerunt. perturbatus Mithridates per Archelaum
ducem suum cum Sulla de pace pepigit. interea Fimbria
Marianorum scelerum satelles, homo omnium audacissimus,
Flaccum consulem, cui legatus ierat, apud Nicomediam occidit;
10 ac mox arrepto exercitu Mithridatis filium ex Asia ad Mile-
topolin fugat, stationem regis inuadit ipsumque Pergamo pellit
fugientemque insecutus apud Pitanam obsedit, et profecto

AVCTORES § 7 *usque ad* extinctae sunt *Eutrop. 5, 6, reliqua Liuiana sunt lib. ut uid. 82* § 8 *Liuius 82* § 9—§ 11 *Liuius 82 et 83*

1 interfecta uix decem milia *om.* *D* || x *PR* || comperta R^1D
2 metridates *D* || LXX *PR* 3 subsidio *L* || quinquaginta] *LD*
L *PR;* quindecim *ex Eutropio corr. Fabricius sh* 4 diogenis *L*
diugenus *D* || archelei R^1 (a 4) || trucipatus *D* 5 extincte *D*
6 xx *PR* || militum] milete *****|| (*circ. 5 litt. eras.*) *D* 7 syllae
LPR sylle *D* || impl- R^b || insatiabilis *L* 8 todidemque (i *in ras. ampliore*) *P* || flumine *D* || negata *D* 9 metridatis *D* 10 prin
*cipes *R* 11 mile *D* || sexcentos R^1 sex centus *D* || ita *om.* *D*
12 ephesi *LD* ephesii (ii *in ras.; fuerit* iū) *P* 13 smyrnei *PRD*
smyrnes *L* || calophonii *L* culo funi *D* 14 gallianique *R* || metri-
datis *D* || archilaum *D* 15 duce suo *L* || sylla *LPRD* || phimbria
L 17 ïe.rat (*puncta add. m. 3*) *L* || apat *L* || **nicomediam *R*
nicomidiam *D* 18 mitridates P^aR^1 (-is P^bR^2) metridatis *D* || mili-
topolim *LPRD* 19 stationemque *PR* 20 fugientem que (que
ex quae) *R* || secutus *L*

cepisset, si L. Lucullus ciuilibus discordiis curam reipublicae praetulisset eumque mari coartare obiecta classe uoluisset. inde Fimbria Iliensibus iratus, a quibus pro Sullanae partis 11
studio obiectu portarum repulsus uidebatur, ipsam urbem Ilium, antiquam illam Romae parentem, funditus caede incendioque deleuit. sed eam Sulla continuo reformauit. idem Fimbria apud Thyatiram cum ab exercitu Sullae obsideretur, desperatione adactus in templo Aesculapii manu sua p. 3
interfectus est. Fannius et Magius de exercitu Fimbriae 12
profugi Mithridati sese adiunxerunt: quorum hortatu Mithridates cum Sertorio per legatos in Hispaniam missos foedus pepigit. Sertorius ad eum M. Marium firmandi foederis causa misit: quem rex apud se retentum breui ducem fecit in locum Archelai, qui se ad Sullam cum uxore liberisque contulerat. Marius et Eumachus duces a Mithridate aduersus 13
Lucullum missi, magno exercitu breui congregato cum P. Rutilio apud Chalcedonam congressi sunt eumque cum plurima exercitus ipsius parte ceciderunt. Lucullus Mithridatem Cyzi- 14
cenos obsidentem fossa cinxit eumque quod faciebat pati

AVCTORES § 12 et § 13 *Liuius 93* § 14 — § 18 *Liuius 94* (§ 16 *sq. cf. Seruius ad Aen. 9, 716:* Liuius in libro nonagesimo quarto Inarimem in Maeoniae partibus esse dicit, ubi per quinquaginta milia terrae igni exustae sunt; *ubi* inaryme *codex Par. 7929, idem tamen in praecedd.* inarimem, *Georgio Thilone teste*)

1 coepisset *L* c*episset *R* || lucius *PRD* || luculus *PR* || ciuilius *D* || reip̄· *L* 2 pertulisset *P* pretulisset (re *in ras. m. ut uid. 1*) *R* 3 fimbriam *D* || syllanæ *LPRD* || aliensibus *R*¹ (i *3*) 5 illam] illi *D* || parententem *D* 6 sylla *LPRD* 7 thiatyram *LP* thiatiram *R* tyatiram *D*, Thyatira *corr. fsh* || syllae *LPR* sillae *D* 8 desperationē *P* || escolapii *L* asculapii *D* aesculatpi (*sed* t *del.*) *P* aescula pi *R* 9 fannius (fan *radendo in* fi *mut.*) *D* fanius *R* 10 methridati *D* || adiuncxerunt (c *er.*) *R* || ortatu *PR*¹ (*corr. R*²) hotatu *D* || metridates *D* 11 ser turio (er *in ras. 2 uel 3 litt. m. 1*) *D* 12 serturius *D* || m̄· *L* marcum *PRD* 13 rex] sex *D* 14 archelai (*alt.* a *in ras.*) *R* || ses *P*ª || syllam *LPRD* 15 eumachis *D* || methridate *D* 16 luculum *R*¹ || congregatus *D* || publio (u *in ras. m. 1 D*) *PRD* 17 apud (*quasi nom. propr. esset*) *L* || calchedonam (h *erasa in R*) *LPRD* 18 part*e (*er.* a) *R* || caeciderunt *LPD et a. ras. R* || locullus *D* || mitridatāē (⁓ *add. m. 2*) *P* mitridatæ (æ *in* en *m. 1*) *R* metridatem *D* || cyzecinos *L* ciyzicenos *P* 19 cincxit *D et a. ras. R*

conpulit atque ad ipsos Cyzicenos, ut bono animo essent.
nuntium misit unum ex militibus nandi peritum: qui duobus
utribus suspensus mediam ipse regulam tenens plantisque
15 subremigans septem milia passuum transmeauit. Mithridates
inopia laborans partem copiarum instructam armis domum
abire praecepit: quam Lucullus excipiens uniuersam disperdidit,
nam amplius quam quindecim milia hominum tunc interfecisse
16 narratur. tunc etiam Fannius, qui se Mithridati iunxerat, et
Metrophanes regius praetor a Mamerco uicti, cum duobus
p. 374 milibus equitum in Moesiam profugerunt atque inde in Mae-
17 oniam digressi in colles camposque Inarimos inciderunt. ubi
non solum montes usti uel saxa quasi quadam fuligine ob-
fuscata cernuntur, uerum etiam campi ambusto solo squalidi
per quinquaginta milia passuum sine ullo ignis uel fornacis
indicio et pendulo in profundum cinere putres iacent; tribus
etiam locis torridae uoragines ostenduntur, quas Graeci physas
18 uocant. in quibus diu oberrantes inopinatis tandem periculis
exempti sunt et clam in regis castra uenerunt. Deiotarus rex
Gallograeciae praefectos regis bello trucidauit.
19 Interea Mithridates apud Cyzicum eadem mora, qua obsidebat,

AVCTORES § 19 — § 24 *Liuius 95*

1 compulit *R^1D* || adque *P* || ipso *R^a* || cyzicenos (*pro* y *fuit* i) *L* cyizinos *D* 2 namdi *L* 3 **utribus *R* || lantisque *L* 4 septe *D* || mithridatis *L* mitri* dates (*er.* a *uel* d) *R* metridatis *D* 5 inoffia *D* || partæ *R^a* || copiarū (˜ *add. m. 2*) *P* || donum *D* 6 abire] habere *D* || locullus *D* 7 xv *PR* 8 fanius *R* || mithridati iunxerat et *om. D* 9 methrofanes *PR* metro fanus *D* || praetor a] apraetore *D* 10 *equitum (*er.* a) *R* || mosiam *D* || adque *P^1R^1* || meoniam *LD* moeoniam *PR* 11 degressi *R^1* || inaremos *LPR^1* inheremos *R^2* inerimus *D* 12 usti (s *corr. erat, in* r^1 *?*) *R* || quaėdam *P* quaędam (. *2*) *R* || figuline *L* fulgine *D* || offuscata (f *pr. ilico ex* b *inchoata corr. D*) *PRD* 13 solo squalidi] solus, quaeualidi *D* 14 quinquaginta] L *P* ·L· *s. lin. add. m. 1 in R* 15 inditio *R^a* || cineres *P^aR^1* || putres (t *in ras. ampliore*) *P* 16 gracci *R^1* graci *D* || pysar *L* phyras *R^2D* 17 *oberrantes (*er.* a) *R* 18 exemti *PD* || reges *P^1* || deiotaros *D* || rex] ex *L* 19 gallogreciae *R* || reges *ante corr. L* rexs *D* 20 metridates *D* || cyzicum (*pro* y *fuit* i) *L* cizicum *D* || eandem *D* || mora***| (*er.* qua?) *R*

obsessus in magnam penuriam pestilentiamque exercitum suum coartauit. nam plus quam trecenta milia hominum fame
et morbo in eadem obsidione amisisse fer|tur; ipse cum paucis p. 375
arrepta naui clam fugit e castris. Lucullus, incruento milite 20
spectator cladis alienae, nouum genus uictoriae adeptus est; mox Marium adortus uicit fugauitque: in quo proelio plus quam undecim milia Marianorum militum interfecta referuntur.
Lucullus postea cum eodem Mario nauali proelio congressus 21
triginta et duas naues regias et conplures onerarias aut demersit aut cepit. multi ibi ex his quos Sulla proscripserat,
interempti sunt. Marius postera die de spelunca, ubi latebat, 22
extractus meritas hostilis animi poenas luit. eodem uero 23
Lucullus impetu Apamiam uastauit et sub monte Olympo Prusam munitissimam ciuitatem captam expugnatamque diri-
puit. Mithridates aduersus Byzantium instructa classe nauigans 24
tempestate correptus octoginta rostratas naues perdidit; ipse cum quassa iam naui mergeretur, in myoparonem Seleuci piratae ipso pirata iuuante transiluit. inde Sinopem ac post Amisum cum magna difficultate peruenit.

1 pestilentiamque] pestia quae *D* 2 coc *PR* 3 amisse *R*[1] amissise *D* 4 clam aufugit *R*[2] || fugit* *P* || e] de *D* || luculllus *R* 5 genes *D* 6 quo *s. lin. add. m. 1 in R* || pro|elium *D* 7 undicim *D* || militus *D* 8 mario *om. D* 9 tregenta et duas *D* XXXII *PR* || complures *R*[1] cumpluris *D* || demersit (t *in ras.*) *P* dimersit *RD* 10 c*epit *R* || ^h^is (h *m. 1*) *R* || sylla *LPR* syllas *D* || proscribserat *L* 11 intempti (t *pr. m. 2 in* d *deinde m. 2 in* t̄ *corr.*) *R* || speluncha *L* 12 poenas *om. pag. extr. sed m. 2 in mg. add.* penas (e *in* oe *4*) *R* 13 uestauit *D* 14 priusam *L* prius ad (ad *del. in R*) *PR* prosa *D* || minutissimam *R* || ciuitate *D* || captam *om. D* || expugnatam qui *D* 15 metridatis *D* || aduersum *D* || bizantium *R* 16 correptas *L* || oc*togenta (*er.* u *inchoata ?*) *D* LXXX *PR* 17 quassa] *LD* quassa** (ta) *P* quassa (ta *m. 2*) *R* quassata (*sed omisso* iam *G*) *Gv* || naui* *P* || mo eo paronem (*s. s. glossa* n̄ · nauis ·) *P* mi*o paronem (i* *ex* oe *m. 2*) *R* meopatronem *D* || serleuci (r *del.*) *P* 18 iuuante] *DGv* iuuente *L* iubente *PRZ* || transiliuit *PRDZZ*, *fsh* || sinopen *PRD* 19 amysam *L* amison *D* anison *PR*

p. 376
3 |Eodem anno apud Romam Catilina incesti accusatus, quod
cum Fabia uirgine Vestali commisisse arguebatur, Catuli
gratia fultus euasit.
2 Lucullus Sinopem expugnaturus obsederat; hanc Seleucus
archipirata et Cleochares spado, qui praesidii causa praeerant,
3 expilatam atque incensam reliquerunt. Lucullus miserorum
hostium intestina clade permotus celeri occursu inmissum
restinxit incendium. ita misera ciuitas uersa uice hostium
sociorumque unde defendenda disperdita et unde disperdenda
4 seruata est. at uero M. Lucullus, qui Curioni in Macedonia
successerat, totam Bessorum gentem bello adpetitam in
deditionem recepit.
5 Eodem tempore Metellus Siciliae praetor cum foedissima
illa C. Verris praetura Siciliam adflictam inuenisset, maxime
Pyrganione archipirata nefariis praedis et caedibus dilacerante,
qui pulsa classe Romana Syracusanum portum obtinuerat —
p. 377 quem mox nauali terrestrique proelio com|minutum Sicilia
6 decedere conpulit. praeterea Lucullus transgressus Euphraten
et Tigrim, apud Tigranocertam urbem cum Mithridate et
Tigrane congressus paruissima suorum manu magnum hostium
numerum occidit; nam triginta milia hominum in eo bello

AVCTORES § 1—§ 3 *Liuius lib. ut uid. 97* § 4 *Liuius 97* § 5—§ 7 *Liuius 98*

2 fabi *R*[a] famia *D* || commi*sisse| (sse *ex corr. add.?*) *R* commisisset *D* || catuli (ll *supra* l *scr. m. 2*) *R* 4 locullus *D* || sinopen *PRD* || obsiderat *R*[1] || seleuc*us *R* 5 cleoclares *D* || *haec* -res spato q: (*i. e.* que) ꝑsidie causa ꝑerant *om. sed m. 1, ilico ut uid., in marg. inf. add.* *D* || causa qui praesidii causa *L* || praeera[n]t (n *m. rec. P, m. 2 R*) *PR* 6 adque *P*[1]*R*[1] || relinquerunt *L* 7 imm- *R*[1] 8 restincxit (c *er.*) *R* 9 defedenda *R*[1] (*corr. 4*) 10 at] an *D* || marcus *PRD* || qui] que *D* || corioni *R*[1]*D* || machedonia *PR* (h *er. R*) 11 succusserat *R*[1] succenserat *D* || appetitam *PR* appetita *D* 13 sicilliae (l *pr. er.*) *P* || cum *om. R*[1] 14 g̅· *L* gai* *P* gai *RD* || ueris *D* || afflictam (f *pr. in ras. m. 3 R*) *RD* || maximę *a. r. R* 15 perganionem (m *del. P*) *PR* purganione *D* || archipiratā *R*[2] || praedis] i predis *D* 16 qui] que *D* 17 quem] *LPRDςv om. X*[2]*Z* eum *Y*[7] mox eum *Z*[1]; *cf. Apol. 5 § 3* || **trestriq: *P* et terrestri (et *add. ante u. m. 2*) *R* || proelium *D* 18 compulit *R*[3] || eufraten *LPR* eufratin *D* 19 tygrim *R* tıgrı|jn *D* || metridate *D* 21 xxx *PR* uiginti *D*

caesa referuntur. Tigranes uix centum quinquaginta equitibus 7
comitatus aufugit diademate et tiara ne agnosceretur abiectis.
tunc ad Lucullum totius paene Orientis supplices uenere
legati; imminente hieme per Armeniam in Mesopotamiam
regressus Nisibin urbem illis tunc locis inclitam expugnauit
et cepit.

Isdem diebus piratae per omnia sparsi maria et iam non 4
tantum intercipientes nauium commeatus sed etiam insulas
prouinciasque uastantes, inpunitate sceleris et auiditate praedae
uulgo sese adsociantibus in inmensum augebantur: quos Cn.
Pom'peius post multam quidem uastationem, quam terra p. 378
marique diu egerant, mira tamen celeritate conpressit.

Eodem tempore Cretam insulam per biennium Metellus 2
euertit diuturnoque bello domitam in potestatem redegit leges-
que Minois Romanis legibus permutauit.

Pompeius postea, successor Luculli, in minore Armenia 3
iuxta montem Dastracum castra regis obsidione conclusit. rex
cum omnibus copiis eruptione per noctem facta, insuper etiam

AVCTORES § 1 *Liuius 99* § 2 *Liuius 99 et 100* § 3—§ 9 *Liuius* (*100 et*) *101* (§ 8 et § 9 *cf. Eutrop. 6, 13 et 14*)

EXPILATORES 7 piratae—9 uastantes, 10 quos—12 conpressit *adhibuit Isidorus Orig. 18, 1, 5, qui sic:* non solum nauibus commeatus (*omisso* intercipientes) sed *et q. s.*

1 uix *om.* *L* || CL *PR* || *equitibus suis (suis *s. s. m. 2*) *R* 2 comitatur *D* || au**fugit (*nil eras. uid., sed ob membr. uitium spatium rel.*) *P* || diadematæ (æ *rad. in* e) *R* || et *om.* (*sed spatio duarum litt. relicto*) *L* || thiara (t *ex* d *corr. in P*) *PR* 3 p*ene *R* || subplices *D* 4 is *ante* imminente *add. fsh* || inminente *PR*[1] (m *R*[3]) imminenti *D* || armeniã (*sic m. 1 puncto s. s.*) *D* 5 nisibin] *G* nisibi (bi *et* ur *seq. in ras. m. 1,* i *in* e *m. 4 R*) *LPR* nisi *D* || illis *om.* *D* || inclitam] *R p. r.*, *D* inclytam *LP et a. ras. R* 6 c*epit *R* 7 hisdem *LPR* ·isdem (· *m. 1*) *D* || sparsim *D* 8 nauiũ *D* et nauium (et *add. m. rec.*) *P* 9 imp- *R*[3] || auiditate (a *priorem s. s. m. 1*) *R* auite *D* || praede *R* 10 sese] se *D* || adsociantibus *LPD* associantibus *R*[3] adsociantes Z_1h || imm- *R*[3] || gñ· *L* gneus * (*er.* a) *P* gneus *RD* 11 ponpeius *D* || multam quidem] multa q;dã (ã *ilico in* ẽ *corr.*) *D* 12 cōpssit (cō- *3*) *R* 15 minuisso|manis *D* || **romanis (*1—2 litt. er.*) *P* 16 ponpeius *D* || armoenia *R* arminia *D* 17 destracum *D* || astra *R*[1]

persequentem bello repellere statuit. Pompeius fugientes per-
4 sequi intendit. itaque bellum nocte commissum est. luna
tunc orta a tergo Romanis erat. regii longitudinem umbrarum
p. 379 proximitatem hostium rati |cuncta in inritum tela fuderunt.
Romani ueluti inermes postea adgressi sine labore uicerunt.
5 namque de exercitu regio XL milia caesa uel capta sunt,
Romani uulnerati mille, uix autem quadraginta interfecti.
6 rex inter tumultus belli fuga lapsus, adiutus etiam beneficio
sublustris noctis euasit, relictusque ab omnibus amicis philo-
sophis scriptoribus rerum uel carminum ac medicis solus per
deuia equum manu trahens atque ad omnes nocturnos strepitus
trepidans, in quoddam castellum deuertit atque inde in Ar-
7 meniam perrexit. Pompeius regem insecuturus inter duo
flumina, quae ab uno monte diuersis specubus exoriuntur, hoc
est Euphraten et Araxen, urbem Nicopolim senibus, lixis et
8 aegris uolentibus condidit. oranti Tigrani ueniam dedit;
exercitum Horodis Albanorum regis praefectosque eius ter
p. 380 proelio uicit; po|stea epistulas Horodis et munera *pro pace*
cum Albanis instauranda libenter accepit; Artacem regem

1 psequentem (p *s. s. m 1*) *P* persequentis *D* || bellum *D* || persequi (i *s. s. m. 1*) *R* 3 erit *D* || regii] regi in *P et a. ras. R* || longitudinem] LP^aRDv longitudine P^bGh 4 proximitate P^aR^1 || in *om. L* || irritum *PR* 5 inermos L^{1a} || aggressi R^3 6 quadraginta *D* 7 XL *PR* 8 tumultus belli (tu *ex corr. add.*) *P* belli tumultus *L* || elapsus *h* || benificio *P* 9 ab *om. D* || philosofis *PR* philophis *D* 10 scribtoribus *L* 11 *equum *R* || adque PR^1D || trepitus R^1 12 quodam *D* || diuertit *PR* || adque P^1R^1 || armoeniam *R* arminiam *D* 13 persecuturus *L* insecuturus (in *s. s. m. 1*) *R* 14 speciebus *L* 15 eufraten *LPRD* || araxen] *LPR* araxe *D* || lixis] *LPRD*ς, lexis *et glossa s. s.:* ·i· recuruis *l* lassis *O* lassis K^2 *itemque Fabricius* (*'e Gualtheri libro'*), *sh male probatum Grubitzio* || et] set R^1 17 horodis] *LPRD*, Orodis *corr. v* 18 uicit proelio uicit *L* || horodis] *LPRD*, Orodis *corr. v* || pro pace c. a. instauranda] *GZh* cum albanis instauranda (al banis, l *ex corr. add. m. 1 P*) $LPR^aDM^1TOHZ_1$ cum albanis pace instauranda (pace *pone uersus finem add. m. ut uid. 1 R*) R^b *ed. Col. fs* cum albanis instauranda pace *K* c. a. pacis instaurandae (instaurande pacis *N*) M^2N 19 artacem] *LD* arthachem (*sed prior* h *del.*) *P* artachem *R*; Artocem *fh*

Hiberiae bello fudit totamque Hiberiam in deditionem accepit.
inde, cum Armeniam Colchos Cappadociam et Syriam ordinatis 9
rebus conposuisset, promouens de Ponto in Parthiam ad
Ecbatanam urbem caput Parthici regni quinquagensimo die
uenit.

In Bosporo Mithridate Cerealia sacra celebrante terrae 5
motus adeo grauis repente exortus est, ut magna clades ex eo
urbium atque agrorum secuta narretur. eodem tempore Castor 2
Mithridatis praefectus, qui Phanagorio praeerat, interfectis
amicis regiis arcem occupauit et quattuor Mithridatis filios ad
praesidia Romana transmisit. Mithridates accensus ira in 3
scelera exar|sit. nam conplures tunc amicos suos et Exipodram p. 381
filium suum interfecit, cum antea iam alio Macharem parrici-
dio trucidasset; Pharnaces alter filius eius exemplo fratrum 4
territus exercitum ad persequendum sese missum sibi concilia-
uit et mox aduersus patrem duxit. Mithridates diu ex altissimo 5
muro filium frustra precatus ubi inexorabilem uidit, moriturus
exclamasse fertur: Quoniam Pharnaces, inquit, mori

AVCTORES § 1—§ 7 *Liuius 102* (§ 4.6.7 *cf. Periocha*, § 7 *Eutropius 6, 12*)

EXPILATORES 12 conplures — p. 366, 9 praebuit *excerpsit Paulus 135 sq.*

1 bellum fugit *D* 2 arminiam *D* || campadociam R^1 || siriam *D* 3 comp- R^3 4 ecbathanam *P* *aec bathanam (*eras.* h *et* aec *cum seqq. coniuncta*) *R* ecbantanam *D* || capud *RD* || partici *LD* || quinquagesimo *p. ras. R* -insimo *D* || die uenit *om. L* 6 bosphoro *PR* bosforo *LD* || metridate *D* || cerealea R^1 cerialia *D* || celebrante (n *s. s.*) *R* celebrantem *L* 7 graues P^a 8 adque PR^1 9 mitridates (-is *m. ut uid. 1 P*, R^2) P^aR^1 metridatis *D* || panagorio *PR* fanagorio *D* 10 regis *D* || IIII *PR* || mitridates (-is *2*) P^1R^1 metridatis *D* 11 presidia *R* || mithridatis *L* metridatis *D* || accensus (ns *in ras.*) *R* 12 excelera *D* || compl- R^3 cumpluris *D* 13 ante *PR* || alio] LPR^1D alium R^2v || matharem *L* inacharem *R* || *post* macharem *interpolarunt* filium suum *TZ*, nomine *fsh* || parridio R^1 parricidium *D* 14 parnaces *ante corr. L* 15 exercitum *om. D* || sese] *PR* se *LD* (*om. sed statim s. s. in L*) 16 aduersum *D* || metridatis *D* || diu* *P* 17 frustras D^a || praecatus LP^aD, *a. r. R* 18 inquid R^1

iubet, uos, si estis, di patrii, precor, ut quando-
cumque et ipse hanc uocem a liberis suis audiat.
statimque descendens ad uxores, pelices ac filias suas uenenum
6 omnibus dedit. quod cum ipse nouissimus hausisset nec tamen
propter remedia, quibus uitalia sua aduersus noxios sucos saepe
obstruxerat, ueneno confici posset frustraque spatiaretur, si-
quo tandem modo infusa pestis per uenas uegetatione corporis
acta discurreret, Gallum quendam militem iam fracto muro
7 discurrentem inuitauit eique iugulum praebuit. hunc exitum
p. 382 uitae Mithrida|tes habuit nobisque sententiae suae fortissimum
argumentum reliquit homo omnium, ut ferunt, superstitio-
sissimus, annos natus septuaginta et duo, habens secum semper
philosophos omniumque artium peritissimos.
8 Si estis, inquit, di patrii. ita ille diu colendo ac diu
quaerendo persenserat hos non esse certos deos, qui esse
putabantur. rex multae experientiae atque aeuo grauis uerum
Deum, ad cuius notitiam non nisi auditu per fidem uenitur,
non intellegebat. hos autem falsos esse rationis ipsius luce
9 peruiderat, aliud consuetudini aliud menti suae tribuens. si
estis, inquit, di, hoc est dicere: ego sentiens esse super
hominem potentiorem ipso homine potestatem, precandi neces-
sitate motus commendo diligentiam et excuso ignorantiam
10 meam; inuoco qui est, dum conuenio qui non est. quapropter
cum dolore et timore considerandum est: qua poena quoue

1 dii P^bR^b de *D* || praecor *LD*, *a. r. R* || quandocumque] *LPR*𝔓 quando cumquae *D* quandoque (*sic* al quandoque *in mg.* G^3) G^3v 2 et *om.* 𝔓 3 discendens *D* || pelices] LP^bR^bD𝔄 felices P^aR^a𝔅 5 noxius successa epe *D* || sucos] LPR^2 suos R^1 6 abstruxerat R^1 8 quẽ dam *D* 10 metridatis *D* 11 reliquid (u *s. s. non ex correctura tamen L*) LPR^a 12 septuaginta et duo] *L* septuagenta et duos *D* LXX et duo *PR* 13 philosofos *R* 14 inquid LPR^1D || dii PR^2 16 adque P^1R^1 17 non *ex corr. add. in P* 18 intellegebat (n *s. s. m. 1*) *R* intelligibat *D* || ***¦ ẽẽ · *R* 19 consuetudinem *D* || menti* (*er.* s) *R* 20 inquid PR^1 inqui *D* || di] *LD* dii *PR* || dicere ego] diceregno *D* 21 homine] homini R^2 || praecandi (di *ex corr. add. in P*, a *pr. er. in R*) *LPR* 23 inuoco] eum iam (iam eum X_2Z) inuoco R^2X_2Z || qui est] qui es *D* || qui non est] eum qui non est deus R^2X_2Z 24 dolore¦et (dol *in ras.*, ore *pone uers.* et *ante u. scr. m. 1*) *D*

iudicio digni erunt, qui contra interdictum iam propalatae et publicae ueritatis eos sectantur et colunt deos, de quibus etiam illi iam tunc dubitare poterant, qui adhuc praeter eosdem scire nil poterant. uerumtamen breuiter consulo: qualia tunc 11
toto Orienti tempora uidebantur, cum per quadraginta annos miserae nationes alternis tantorum ducum uastationibus tere'bantur; cum quaeque ciuitas tantis concursibus media in- p. 383
euitabiliter periclitabatur, inde accensura alterum unde alterum temperasset, hoc mox habitura supplicii quod remedii ad tempus habuisset; cum trepidae diuersarum prouinciarum 12
legationes inter succedentes Romanorum duces et truculentiorem notitia Mithridaten, alternis ad utrumque, prout quemque sors belli attollebat, et incertis satisfactionibus transferebantur augendo pericula quae sanabant? nam quid continuo Pompeius 13
et quidem Pompeius homo Romanorum moderatissimus per plurimas partes Orientis finito Mithridatico bello egerit, paucis proferam.

Anno ab Vrbe condita DCLXXXVIIII M. Tullio Cicerone et 6
C. Antonio consulibus Pompeius occisi Mithridatis nuntio

AVCTORES § 11 per XL annos *cum Eutropio 6, 12, cf. Oros. 6, 1 § 28 sq.* cap. 6 § 1 Anno — consulibus *Eutrop. 6, 15 (cf. Oros. 6, 1 § 29)* || Pompeius — § 5 et § 7 *Liuius 102 et 103; ad coniurationem Catilinae* § 5 *breuiter perstrictam laudat* § 6 *Sallustium*

2 publicae] *LPRD* (-ce *D*) *v* publicatae *h; glossa* sibi publicatae *adscr. m. 2ª in G* || de *om. sed statim s. s. in L* 4 nil] *L* nihil *PRD* || quali* (alia *in ras. ang. m. 1*) *D* 5 toto] *LPRD* toti *v* || oriente *P*ª || quadragenta *D* XL *PR* || annorum *D* 7 quaeque] que *D* || concussibus *D* 8 periclitaba*tur *P* pereclitabatur *R*¹ 9 huc *L* 10 traepidae *P*ª trepide *R*¹ || prouintiarum *R* 11 duces et] duces ** et (*in ras. m. 1; ante* et *ras. 2 uel 3 litter. capax*) *D* 12 notitiā (~ *m. 1?*) *R* notitiam *D* || mithridaten] *L* mitridaten (metr- *D*) *PD* mitrida*ten (*er.* n) *R* || sors] orbs (r *et* s *in ras. m. 1*) *D* 13 attollibat *D* 14 nam] *LPRD* nunc (*puncto pro? post* sanabant *posito*) *v* 15 et quidem pompeius *om. R* || moderantissimus *L* 16 mitridatico (co *in ras.*) *P* metridatico *D* || egerit] ı erit *D* || pauces (e *in* i *m. 1*) *R* 18 ·sescentesimo octogesimo nono· *L* sexcentissimo octogesimo nono *D* || marco *PRD* || tulio *D* 19 g̅· *L* gaio *PRD* || coss̅· *L* consule (*sed pro* le *fuisse* l; *uid. in P; in R corr. m. 2 aut 3*) *PR*¹ || mitrhidatis *L* mitridatis *ut semper PR* metridates *D*

p. 384 |accepto Syriam Coelen et Phoenicen bello adgressus, Ituraeos primum Arabasque perdomuit urbemque eorum, quam Petram
2 nominant, cepit; hinc ad Iudaeos, quibus Aristobulus expulso fratre Hyrcano primus ex sacerdote rex praeerat, atque ad Hierosolymam urbem eorum Gabinium cum exercitu mittit. ipse continuo subsecutus et a patribus urbe susceptus sed a
3 plebe muro templi repulsus expugnationem eius intendit. id non solum natura loci, uerum etiam ingenti muro fossaque
p. 385 maxima munitum, cum alias a|liis legiones dies noctesque succedere sine requie cogeret, uix tertio mense expugnauit. tredecim milia ibi Iudaeorum caesa narrantur, cetera multitudo
4 in fidem uenit. Pompeius muros ciuitatis euerti aequarique solo imperauit et, cum aliquantos principes Iudaeorum securi percussisset, Hyrcanum sacerdotio restituit, Aristobulum captiuum Romam duxit. hoc bellum Orientis cum uiginti et duobus regibus sese gessisse ipse Pompeius pro contione narrauit.

5 Interea coniuratio Catilinae aduersus patriam per eosdem dies in Vrbe habita et prodita, in Etruria uero ciuili bello
6 extincta est; Romae conscii coniurationis occisi sunt. sed hanc

EXPILATORES 7 expugnationem (obsedit 𝔓) . . . 8 non solum — 10 expugnauit *compilauit Paulus 138* 12 muros—17 narrauit *compilauit Paulus 138*

1 cylen *L* || phoenicem *PR* foenicem *D* || aggressus *R*³ adgresus *D* || itureos *D* ityreos *LPR* 3 cępit *a. r. R* || ad *om. sh* || iudeos *R* || aristobolus *R*³ 4 hircano *L* hycano *D* || ex] & *R* ex *m. 1 add. ante uers. D* || sacerdote] sacerdos et *R*² || adque *P*¹*R*¹ 5 hierusolymam *R* hyerusolimam *D* || gauinium *L* 6 urbē *P* (*non R*) || susceptus] *alt.* s *in ras. m. 1 R* 7 expulsus *PR* || expugnationem] *LDZ*₁ (-ci- *D*) oppugnationem *PRZ fsh* 8 ingentibus muris *D* 9 maxima (m *alt. in ras. m. 1*) *R* || legionis *R*¹ regionis *D* 10 succendere *P*ᵃ*D* || cogeret uix] cogeretur| *L* 11 tridecim *D* XIII *PR* || ibi millia *h* || narrantur (*alt.* n *ex corr. add.*) *P* || cętera *a. r. R* 12 muro *D* || euerti (ti *in ras. ampliore*) *P* e*uerti *R* || aequari *D* 13 secuti *D* 14 aristobolum *RD* 15 roma *D* || bello *D* || xx et duobus *PR* 16 sese gessisse] se|regississe *D* || sese] *L* se *PR* || gersisse *R*¹ || ipse *om. L* 18 eosdem] eosdiem *L* 19 et *L* ac *PRDv* 20 extincta] *LPRD* || con***iurationis *P*

historiam agente Cicerone et describente Sallustio satis omnibus notam nunc a nobis breuiter fuisse perstrictam sat est. motus etiam in P*ae*lignis ortus a Marcellis patre et filio per 7
L. Vettium proditus patefacta Catilinae coniuratione quasi succisa radice compressus est, et de utroque per Bibulum in P*ae*lignis, per Ciceronem in Bruttiis uindicatum est.

Anno ab Vrbe condita DCXCIII C. Caesare et L. Bibulo 7
consulibus lege Vatinia Caesari tres prouinciae cum legioni|bus p. 386
septem in quinquennium datae Gallia Transalpina et Cisalpina et Illyricus; Galliam Comatam postea senatus adiecit.

Hanc historiam Suetonius Tranquillus plenissime explicuit, 2
cuius nos conpetentes portiunculas decerpsimus.

Heluetiorum animos, fortissimae Gallorum omnium gentis 3
ea uel maxime causa quod perpetuo paene cum Germanis bello altercabantur a quibus Rheno tantum flumine dirimuntur,

AVCTORES § 1 Anno — consulibus *Eutrop. 6, 17* || lege — adiecit *Liuius 103 ut uid.* § 2 Suetonius Tranquillus *cf. Reifferscheid, Suetoni rel. p. 471* § 3 et § 4 *Caesar B. G. 1, 1—5*

EXPILATORES 7 anno—8 consulibus *adhibuit Beda Hist. eccl. 1, 2*

1 agente] am agente *P* agento e *D; cf. 1, 1 § 6* || et *om. D* || discribente *PR¹D* || salustio *R³D* 2 a *om. D* || perstrinctam *D* 3 etiam (m *in ras. m. 1*) *D* || pelignis *LPD* peliginis *sed* i *alt. erasa R* 4 lucium *PD* lutium *R* || uectium *R* || catalinae *P*ᵃ 5 succesa *P*ᵃ || conpraessus *P* conpressus *R¹* suppraessus *D* || et] e *D* 6 pelignis *LPRD* || ciceronē (c *in ras.*) *R* || bruttiis] *PR* pruttiis *D* brutiis *L* 7 DC*XCIII *R³* DCLXLIII *PR¹* ·sescentesimo nonagensimo·tertio· *L* sexcentissimo nonagesi mo (*hoc* i *in ras. m. 1*) tertio *D* || g̃· *L* gaio *PR* ga*io (*er.* c *?*) *D* || cesare *D* || lucio *PD* lutio *R* 8 conss̃· *L* coñs *R* || caesari* *R* || puinciae (p *ex corr. add.*) *P* prouintiae *R* || legationibus *L* 9 septem] *numerus ex corr. add. P* sep*tem (p *ilico in ras. scr.*) *D* || gallea *D* || transalpia *R*ᵃ transalbina *D* 10 galleam *D* || adiecit hanc historiam soetonius *haec excepta* a *priore omnia in ras. paullo angustiore; pone* soetonius *circiter decem litterae erasae sunt D* || suae tonius *R* 12 cuius nos — 13 animos] *nil praeter* cuius nos *R*ᵃ *quibus erasis in mg. superiore* Cuius nos — animos *eadem aut certe aequalis m. scripsit postquam eadem ut uid. paullo inferius in eod. mg. paullo inferius exarata erasit* 13 heluitiorum *LPR*ᵐ || fortissime *R* || gestis (s *pr. in* n *corr. ead. m. q. supra*) *R* 14 maxima *LPR* || p*ene (*eras.* a) *R* 15 reno *D*

Orgetorix quidam princeps gentis spe totas inuadendi Gallias
4 in arma accenderat. quo ceteri optimates correpto et ad
mortem coacto cohibere tamen semel animatas in praedam
plebes nequiuerunt. qui coniuratione facta ac die dicta, exustis
uicis ac domibus suis, ne quod desiderium ex spe reuertendi
5 foret, profecti sunt. quos cum apud Rhodanum flumen obuios
p. 387 Caesar habuisset, magno difficilique bello |bis uicit uictosque
ad deditionem coegit. horum fuit, cum primum progressa est,
p. 388 omnis multitudo Heluetiorum Tulingorum |Latobogiorum
Rauracorum et Boiorum utriusque sexus ad centum quinquaginta et septem milia hominum. ex his quadraginta et septem milia in bello ceciderunt, cetera in terras proprias remissa sunt.

6 Postea Caesar contra Ariouistum regem |excitantem in-
p. 389 uehentemque secum incredibiles Germanorum copias, quibus
nuper uniuersos Galliarum populos se subegisse iactabat, apud
Sequanos uicit, cum diu exercitus Caesaris Germanorum multi-
7 tudine et uirtute perterritus pugnam detrectasset. statim

AVCTORES § 5 *Caesar B. G. 1, 12.23—29* § 6 *Caesar B. G. 1, 31.44.38.39* § 7 *Caesar B. G. 1, 53 et 51*

EXPILATORES 9 Heluetiorum — 14 regem *excerpsit Paulus 139*

1 Orghetorix (O *in ras.*) *P* Orghetorex (ex *in* ix *al. ut. uid. m.*) *R* urgeto ex (x *in ras. m. 1, ex* s?) *D* 2 quod *L* || cęteri *a. r. R* *ex quo* e *et* ae *ab eo solo confusas in uulgaribus non amplius adnotabo* 3 conhibere *L* 5 ex *om. PR* 6 quos] quod *P*[a] *om. L* || rodanum *PR* (h *add. ead. m. q. supra in R*) || obuias *PR* obuius *D* 7 habuisset (ha *s. s. et* b *ex* f *ut uid. corr.*) *L* || bis] uix PR^1 bis *ante* uix *add. ead. m. q. s. in R* || uictus[q:] (q: *m. 1 s. s.*) *D* 8 dedi**tionem (*er.* ca) *R* 9 heluitiorum *LPRD* || tolinguorum *D* || lato bogiorum *D* latobo[g]iorum *P* latubogiorum *L* latobrogiorum *R* 10 sauracorum (s *m. 1 ex* r) *D* || bogiorum *D* || utriusque] et utriusque *PR* || cento quinquagenta et septem *D* CLVII *PR* 11 quadragenta et septem *D* XL et VII *PR* 12 caeciderunt *LP et a. r. R* || propias *D* 14 contra] ***** *G om.* '$Y_4 Y_7$' *h male* || ariobistum *PRD* || regem *ex corr. add. in P* || *post* regem *interpolatum* congressus *in* $X_4 Z$ || exercitantem *D* || inuehementemque *L* inuehenten temque *P* in*uehentemque (*er.* l *uel* ı) *R* 16 subiecisse *PR* || iactabant *D* 17 se quanus (quauus *in ras. m. 1*) *D* || multitudinem et uirtutem *D* 18 statim *L solus exhibet*

Ariouistus in Germaniam, arrepta nauicula Rhenum transuectus,
effugit, uxores eius duae totidemque filiae captae sunt. fuerunt
autem in exercitu Ariouisti Arudes Marcomanes Triboci Van-
giones Nemetes Eduses et Suebi. pugna maxime grauis ex 8
phalange Germanorum fuit, quam coacto in unum agmine
scutisque supra capita contextis ad inrumpendam Romanorum
aciem tuti undique praestruxerant. sed postquam aliqui Ro- 9
manorum militum agilitate audaciaque insignes supra obductam,
saliere testudinem scutisque singillatim uelut squamis reuulsis
desuper nudos deprehensorum detectorumque humeros per-
foderunt, territi hostes nouo mortis periculo terribilem dissol-
uere conpagem. exinde in fugam uersi per quinquaginta milia 10
passuum insatiabiliter caesi sunt neque conici numerus potuit
Germanorum uel quantus pugnae adfuerit uel quantus fuerit
occisorum.

Post haec Belgarum gens, quae tertia pars Galliarum est, 11
aduersus Cae'sarem exarsit: quorum distributim copia haec 12
p. 390

AVCTORES § 8 et § 9 *Caesar B. G. 1, 52 exceptis maxime* § 8 quam coacto—praestruxerant *et* supra—testudinem (*cf. Liuius 44, 9 § 6 et Florus 3, 10 § 13*) § 10 *Caesar B. G. 1, 53* § 11—§ 14 *Caesar B. G. 2, 1.4.15.4*

EXPILATORES 2 uxores—captae sunt *compilauit Paulus 139 not. lin. 10* 2 fuerunt—4 Suebi *compilauit Paulus 139* 12 in fugam—13 caesi *compilauit Paulus 139* 16 post—gens, p. 372, 1 Bellou., 2 sexag.—5 admiserint *excerpsit Paulus 140 sq.*

1 ariobistus *LPRD* || renum *D* 2 duo *R*[1] 3 exercitu (ex *s. s. al. m.*) *R* || ariouisti] *L* ariobisti *PRD* || marcomanes] *P*[a] marcomannes *P*[b]*R* marcomones *LD*𝔓 || tribuci *R*𝔄 tribo cu *D* || bangiones *D* uuangiones 𝔅 4 eduses] *LD*𝔓 edures *PR* || suebi] *PRD* sueui *L*𝔓 || ex *in ras. m. 1 D* 5 pa*lange (*er.* l) *P* falange *RD* || agmen *D* 6 supra] *sic* sup̓ *R et passim* || irr- *R*[3] 7 praestruxerunt (ru *prior* in *ras. m. 1*) *D* præstr- (*sed* ræ *in ras. al. m.*) *R* perstruxerant *P* || aliqui] aliaq̨ (*i. e.* aliaquae) *D* 8 -que insignes—testudinem *om. D* 9 saluere *L* || squamis] *LPRD* 10 depraehensorum *LRD* || humeros *R* 11 territhostes *D* 12 compagem *R*[3] conpage *D* || quinquagenta *D* L *PR* 13 numerus potui *D* potuit numerus *v* 14 affuerit *R*[3] || uel quantus fuerit *om. D* 17 aduersum *D* || quarum *D* || distributa (a *al. m., ex* ū *ut uid.*) *R* || haec copia *L*

fuit. Bellouagui, qui ceteris numero et uirtute praestare uiderentur, habuere lectissima sexaginta milia armatorum; Sues-
13 sones ex duodecim oppidis quinquaginta milia; Neruii, quorum adeo indomita feritas praedicabatur, ut numquam in id temporis mercatores ad se admiserint uina ceteraque uenalia deferre, quibus inducta iucunditas torporem uirtutis adferret,
14 habuerunt similiter quinquaginta milia; Atrebates etiam et Ambiani decem milia, Morini uiginti quinque milia, Menapii nouem milia, Caleti decem milia, Velocasses et Veromandi aeque decem milia, Aduatuci decem et octo milia; Condurses
p. 391 Eborones Caerosi Caemani, qui uno ¹nomine Germani uocantur,
15 quadraginta milia. ita fuisse referuntur CCLXXII milia arma-
16 torum lectissima. his repente silua erumpentibus exercitus

AVCTORES § 15 *Orosius ipse summam subduxit sed perperam* (*debebat esse 282000*) § 16 *Caesar B. G. 2, 19.25.26.28*

EXPILATORES 7 habuerunt—p. 373, 3 deleuit *excerpsit Paulus 141*

1 bellouagui] *P*𝔅𝔄^a bellouagi** *R* bellouacui *L*𝔄^b bellobagui *D* || uirtutis *L* 2 hab^{u}ere *L* || sexagenta *D* LX *P* XL (*sic*) *R*𝔅 || suessones] *PRD*𝔓 suessonos *L* Suessiones *h* 3 quinquagenta *D* L *PR* || eneruii (*sed pr.* e *ex corr. add.*) *P* nerui *RD* 4 adeos *D* || tempus|| *L* 6 iocunditas *PR* || afferret *R*^{3} offerret *D* 7 quinquagenta *D* L *PR* || atrebates (at *prius s. s. m. 2*) *R* atrebatis *L* atrabates *D* || etiam et] *LPRD*𝔓 et *sh* 8 decim *D* X *PR* || morini] mor·ɉn *D* || XXV *PR* || *ante* menapi *haec* morini XXV mil *repetita sed erasa sunt in R* || *haec* menapi—decem milia *om. sed in imo mg. add. P* || menapii] *D* menapi *LPR* menappi 𝔓 9 VIIII *PR* || decim *D* X *PR* || uelocases *D*𝔅 ueloccases 𝔄 || ueromandi] *LPRD* uelomandi 𝔓, Veromandui *h* 10 aequi *R*^{1} || decim *D* X *PR* || aduatuci] *D*𝔄 atuatuti *L* atuati *P* attuati *R* atuatus 𝔅 Aduatici *h* || decem et octo] *L* decimetocto (et *in ras. m. 1*) *D* XVIII *PR* || condurses] *PR*𝔓 condurres *D* condureses *L*; Condrusi *v* 11 eborones] *LPRD* (*sed* e *pr. ex* o *corr. m. 2 R*) eburones 𝔓*v*, *cf. cap. 10* || caerosi] *LPRD* cerosi 𝔓 Caeresi *v* || caemanni *R*^{2} cemani (-nni 𝔅) *O*^{1}𝔓 cenomanni *O*^{2} 12 quadragenta *D* XL *P* X (*sic*) *R* || ita] *PRD om. L;* Itaque *TO* et ita *v* || ducenta septuaginta (-enta *D*) duo *LD* 13 °rumpentibus *L* || exercitus caesaris *om. D*

Caesaris perturbatus atque in fugam actus, plurimis suorum
amissis, tandem hortatu ducis restitit uictoresque adgressus
usque ad internecionem paene deleuit.

Igitur Caesar magnis in Gallia rebus gestis cum in Italiam 8
proficisci decreuisset, Galbam cum legione duodecima ad
Veragros Sedunosque misit. qui cum hiemandi causa in uico 2
Veragrorum, cui nomen erat Octodurus, consedisset mediamque
oppidi partem, quae torrente distinguebatur, accolis concessisset,
quadam die eosdem discessisse per noctem ac proximo insedisse p. 392
colli ǀuidet. quippe illi paucitatem uix mediae legionis 3
despectui habentes ultroneam sibi praedam nullo cessuram
negotio arbitrabantur finitimosque suos in hanc caedis ac
praedae societatem uocauerant. igitur Galba tam praesentibus 4
periculis circumsaepto ac trepido atque inter uarias consul-
tationes certi consilii incerto, repente Galli descensu montis
effusi castra inperfecta circumdant, raros per uallum propugna-
tores saxis telisque onerant. cumque iam castra inrumperentur, 5
Pacuuii primipilaris et Voluseni tribuni consilio cuncti Romani
portis eruperunt incautosque subito adgressi hostes primum
perturbauerunt, deinde in fugam uersos miserabili strage

AVCTORES § 1—§ 5 *Caesar B. G. 3, 1—6*

1 pertubbatus *D* ‖ adque P^1R^1 ‖ suorum (uo *in ras. m. 1*) *D* 2 ortatu PR^1 ‖ aggressus R^3 adgresus *D* 3 internicionem *P* internitiouem (it *m. 2 in* et *R*) *RD* 4 italia *PD* 5 duodecima] duodecima ıliā (a *pr. in ras. ex* m *m. 1*) *D* 6 ueragres *PR* beragros *D* ‖ sedunosque (o *in ras.*) *P* sedunus quae *D* 7 bera-grorum *D* ‖ octodorus R^2 *octo|durus (*er.* c ?) *D* 8 torrentes *D* ‖ occolis *L* 9 quadam die eosdem *om. L* ‖ eosdem] eodem *D* ‖ noctem (c *s. s. m. 1*) *D* ‖ ac (c *s. s. m. 1*) *R* 10 collei (e *del.*) *L* collo *D* 11 cessuram] cae*suram (*er.* s) *R* 13 uocauerunt *D* ‖ tum *L* 14 circumsepto (epto *in ras. m. 1 R*, -tu *D*) *PRD* ‖ adque *P* ‖ ua|cuarias *L* ‖ consulationes R^1 15 consilii (i *fin. ex corr. ut uid. add. m. 1*) *D* ‖ galli* (*er.* c ?) *D* ‖ discensu *LD* 16 imp- R^3 ‖ circumdant (nt *in ras. m. 1*) *D* ‖ propugnaturus *D* 17 irr- R^3 18 pacubii *D*; *P. Sextius Baculus uocatur Caesari h. l. (3, 5); 2, 25; 6, 38* ‖ uolusini *PR* uolusiani ·*D* ‖ cunctis *Landolfus 6, 18 et* (*coll. 6, 10 § 8*) *Grubitz* 19 aggressi R^3

fuderunt. nam amplius triginta milia barbarorum tunc caesa
referuntur.
6 Igitur Caesar cum iam pacatas uniuersas Galliarum gentes
putaret, ad nouum et maximum bellum retractus est.
7 namque dum P. Crassus adulescens cum legione septima Oceano
tenus apud Andicauos hiemat, Veneti ceterique confines repente in
arma coniurant, legatos Romanorum uinciunt eosque ita demum
se reddituros, si obsides suos recipiant, Romanis indicant.
8 socios sibi ad id bellum Osismos Lexouios Namnetes Ambi-
p. 393 uaritos Morinos Diablintes et Menapios adsciscunt; auxilia
9 quoque a 'Britannia arcessunt. Caesar per Crassum de rebel-
lione dediticiarum gentium certior factus, quamuis intellegeret
quanta ineundi belli difficultas esset, tamen rem tanti negotii
non neglegendam ratus, ne ceteris exemplo eiusmodi audendi
10 licentia laxaretur, itaque terrestri proelio persequi hostes
frustra adgressus — quippe cum hostes per interfusa ex Oceano
aestuaria atque inaccessos recessus tutis terrarum sinibus

AVCTORES § 6—§ 17 *Caesar B. G. 3, 7—10.14.9.(12.) 14.13—16 et* (§ 17 ad omnia consilia mobili) *4, 5; insunt Orosiana cum alia tum haec:* § 15 suspensis uelis, § 16 incensis—nauibus, § 17 per tormenta

1 trigenta *D* xxx *PR* || caesa] *i. e. uicta* 3 pactas *D* || gallearum *D* 4 retractatus *LP sed* ta *del. in P* 5 publius *PRD* || adulicens *D* 6 andicauos] *LPRKMHT* andigabos *D* andicabos G^1 andecauos G^2O^1 andegauos G^3O^2; in Andibus *Caesaris codd.* ueneti] *LR* uenetii *P* uenedici *D* 7 coniurant (u *in ras. m. 1*) *D* || d*emum *R* 8 se *om. L* || si** *PR* || repcipiant** (p *prior del.; rasura est 1 uel 2 litterarum*) *P* || indicunt *O* 9 osismos] *L* ossismos *PR* osissimus (*in ras. angustiore m. 1*) *D* || lexobios *D, cf. § 18* || namnetes] *LPR* namneter *D*; Nannetes *h* || ambiuanitos *L* ambiuaritas *PR* ambibaritos *D* 10 morenos *D* || diablintes] *LPRD*; Diablintres *h* || a*sciscunt (*eras.* d, *in ras.* s *m. 3 sed erasa*) *R* 11 brittania PR^1D || arcissunt *D* accersunt R^2 || rebellione (ellione *in ras. m. 1*) *D* 12 dediticiarum] LPR^1D (c *in* t R^2) deditiarum X_2 dediciarum *W* deditarum *O ut uid.*, *fsh* 14 neglegendiam (*sed* i *del.*) *L* || ratus] $LPRDG^1$ est *ante* ratus *sed ut glossa s. s.* G^2 ratus est *fsh* || audendi] *P* audiendi (*sed* i *pr. er. RD*) *LRD* 15 itaque *om. L* || terrestris *D* || praelio *D* || persequi (s *radendo ex* r) *D* 16 aggressus R^2 || per *om. D* 17 aestuariatque *L* || adque P^1R^1 || inaccessu* *P* inaccessus (ac *in ras. m. 1 D*) *RD* || recessu* *P* recessusque (que *add. al. m.*) *R* || sinibus] *LPRD* finibus *v*

munirentur — naues longas aedificari in Ligeri fluuio iubet:
per quem in Oceanum deductae mox ut hostibus uisae sunt, 11
continuo ducentae uiginti naues eorum paratae atque omni
genere armorum instructissimae progressae portu ex aduerso
constiterunt. Bruto circumspicienti imparem longe nauium esse 12
conflictum, quia barbarorum naues solido robore intextae
cauernisque praeualidis obduratae saxorum modo adactos
rostratarum ictus retundebant, hoc primum auxilio fuit quod 13
falces acutissimas non pertinaciter contis praefixas funibus
autem subnexas parauerat, quibus cum opus esset adprehensos
eminus rudentes subductis hastilibus per funem falcem retra-
hendo succiderent. his celeriter expeditis disrumpi hostilium 14
antemnarum armamenta praecepit: ita antemnis ruentibus
conplures ilico naues uelut captas immobiles reddidit. alii hoc 15
periculo territi, suspensis uelis qua uentus intenderet fugere
conati, cessante mox uento destituti ludibrio fuere Romanis; ita- 16
que incensis omnibus nauibus interfectisque his qui pugna- p. 394
uerant |Gallis, reliqui sese omnes dediderunt. sed Caesar 17
maxime ob iniuriam legatorum et ut genti ad omnia consilia
mobili terribilis exempli notam inureret, cunctis principibus

1 ligero LPR legere D ligere G ligerio TO 2 quẹ̄ (˜ *et* ̧ *add. al. m.*) R || ocenum R^1 || uisa D 3 ducenti uigenti D ccxx PR || adque PR^1 4 ex (x *ex corr. add.*) P || aduersu PR^1 5 constituerunt L || circumspicienti (picienti *in ras. m. 1*) R || inparem PR^1D 6 barbarum D 7 praeualidis (di *in ras. m. 1*) R || obduratae (e *add. m. 2*) ex asorum P obdurata . . asorum R^1 8 rostrarum PR *rustrarum (*er.* p?) D || retundebā (*i. e.* -ban) *in* -bānt *corr.* L || auxilium D 9 cunctis *in* contis *corr.* L 10 adprehensos (d *s. s.*) L adpraehensos (-us D) PRD 11 subducti D || hostilibus L^a rastibus D 12 celereter P^a || disrumpi PR disrumpe D rumpi L || hostilium *incipit* S hostium PR 13 antem*narum (*er.* p) R || antem*nis (*er.* p) R 14 c⟨on⟩plures S complures R^2 || uelı⟨ıt⟩ S || castas R^1 || inmobiles PR^1 || alio L 15 intendere D 16 ludibri⟨o⟩ S 17 su⟨c⟩censis S || nauibus *om.* D || pugnauerunt D^a 18 gallis] LS^1R^bD galli S^2PR^a || se⟨se?⟩| S || dederunt P^a dedirunt D 19 maximę SR^a || utgenti *ex* uiginti *corr.* L || consilium mobili (u *in* a *ut uid. corr. m. 1*) D 20 mobili terribilis (*litt.* bili ter *in ras.*) P || no⟨tam⟩ *desinit* S

18 per tormenta interfectis reliquos sub corona uendidit. isdem diebus Titurius Sabinus Aulercos Eburouices Lixouiosque, qui primates suos, cur auctores belli resuscitandi esse nollent,
19 interfecerant, eruptione facta incredibili caede deleuit. Publius uero Crassus cum in Aquitaniam peruenisset, bello exceptus est. namque So*n*tiates magno equitatu pedestribusque copiis
20 praeualidis Romanos adorti diu grauiter turbauerunt; post uicti atque in oppidum So*n*tiatum coacti obsessique, cum se expugnari uiderent, armis traditis in deditionem recepti sunt.
21 Aquitani clade permoti undique exercitum contrahunt; de citeriore quoque Hispania auxilia accersunt; duces bello maxime
22 eos praeficiunt, qui cum Sertorio militauerant. ii omnes dum obsidionem Crasso parant, in castris suis Crasso obruente deleti sunt. nam ex Aquitanis et Cantabris, quorum quinquaginta milia tunc in auxilium uenerant, triginta et octo milia

AVCTORES § 18 *Caesar B. G. 3, 17 et 19* § 19—§ 22 *Caesar B. G. 3, 20.21.23—26*

EXPILATORES 2 Titurius — Lixouiosque, 4 incredibili — 5 Crassus *compilauit Paulus 143* 14 ex Aquitanis et C., 15 XXXVIII—p. 377, 4 ferunt *compilauit Paulus 143*

1 hisdem *LPRD* 2 titurios sabino s- *D* || aulerchos *L* aluercos *PRD𝔅* albercos 𝔄 || eburouices] *LPRD𝔓* Eburonices *h* || lixouiosque] *LPRD𝔄* (-qui *D*) lixiuiosque 𝔅; Lexouiosque *h* 3 cura|uctoris (oris *in ras. m. 1*) *D* || nolent *L* 4 interfecerunt *PR* (ce *s. s. al. m. in R*) || ⟨in⟩credibili *incipit S* || p̄· *L* p̄ *S* 5 aquitanicam *LD* a⟨qui⟩tanicam *S* || praeuenisset *PR* 6 sotiates *LPR* sociates *D* s⟨ |tiates *S* || pedestribusque (st *in ras. ampliore*) *P* 8 adque *PR^1* adqu⟨e⟩ *S* || sotiatum *LP* sociatum *SRD* || obsessoique (o *alt. del.*) *L* 9 ex⟨ι⟩pugnari *S* || armis traditis in *in ras. m. 1 D* || arm⟨is⟩ *S* 10 aquitane *R^1* Aquitan⟨i⟩ *S* || ex⟨cer⟩citum *S* || trahunt *L* || de ceteriore *P^aR^1* de|teriore *L* de c⟨i⟩teriore *S* 11 hispiania *D* hispan⟨ia⟩ *S* || accersunt] *LPRD* (*pr.* c *ex* r *corr. ut uid., sed m. 1 D*) a^rcesserunt *S* || duc⟨es⟩ bello maxime eos p⟨rae⟩fi *desinit S* 12 serturio *D* || militauerunt *R* || hii] *P* hi* (*er.* i *?*) *R* hi *LD* 14 dileti *R^1* || aquitanis (s *m. 1 in ras. ex* a) *D* || et cantabris *om. L* || quinquagenta *D* L *PR* 15 in *ex corr. add. P* || trigenta et octo *D* XXX et IIII *PR*

caesa referuntur. Caesar Germanos, qui Rhenum cum immensis 23
copiis transmiserant, simul et totas Gallias subicere sibi parabant, bello ador|tus usque ad internecionem cecidit. quorum p. 396
fuisse numerum ad quadringenta quadraginta milia ferunt.
Tunc Caesar in Germaniam facto ponte transgreditur, Su- 9
gambros et Vbios obsidione liberat; Suebos maximam et ferocissimam gentem, quorum esse centum pagos et populos multi prodidere, totamque Germaniam aduentu suo terret; mox in Galliam rescisso ponte concedit. inde ad Morinos uenit, 2
unde in Britanniam proximus et breuissimus transitus est. nauibus circiter onerariis atque actuariis octoginta praeparatis in Britanniam transuehitur. ubi acerba primum pugna fatigatus, deinde aduersa tempestate correptus plurimam classis partem et non paruum numerum militum, equitum uero paene omnem disperdidit. regressus in Galliam legiones in hiberna 3

AVCTORES § 23 *Caesar B. G. 4, 1.(6.8.14.) 15* cap. 9 § 1 Tunc — liberat *Caesar B. G. 4, 16—18* || Suebos — concedit *id. 4, 19. 1.19* § 2 inde—transitus est *Caes. B. G. 4, 21* || nauibus – transuehitur *id. 4, 22 et 23* || ubi — disperdidit *id. 4, 24 — 29* (equitum — disperdidit *fort. ex 4, 28 et 35 confinxit*) § 3 *Caes. B. G. 4, 36 et 38; 5, 1 et 2*

EXPILATORES 5 facto — 9 concedit *excerpsit Paulus 143, 30 — 144, 5* 9 ad Morinos — p. 379, 4 cepit, *omissis* p. 378, 10 quem — ferunt, *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 2*

1 germonos *R*ᵃ || rhe*num (*er.* n) *R* || inmensis *PR*¹ 2 gallias (g *ex* c) *P* 3 internicionem *P* internitionem (it *in* et *al. m. R*) *RD* || caecidit *PR*ᵃ*D* || quarum 𝔓 4 numerum ad] numerus *D* || quadringenta (*omisso* quadraginta) *D* cccc*xl (*er.* l) *P* ·cccc·xl *R* 5 sugambros] *LR*² sugrambos *PR*¹ sygambros *D;* sygambros (*ex Floro*) *6, 21 § 16; cf. Muellenhoff, Zeitschr. f. D. Alt. 1879 p. 26 sqq.*
6 et ubios] etutouios (*punctum dub. est*) *L* et ut ubios *PR* fetubios *D* || suebos] *PR* suebus *D* sueuos *L* 7 cento *D* || pagos] p os (*duarum litt. spatio relicto*) *L* 8 prodideret *D* 9 recisso *D* || a morinus *D* 10 brittaniam *PR* britaniam *D* 11 circiter (r *fin. in ras. ampliore*) *P* || onerarias *D* || adque *P*¹*R*¹ || actuaris *PR*¹ || octogenta *D* lxxx *PR* 12 brittaniam *PRD* || acerua *LPR*¹ || prima *D* 13 auersa *PRD* || partem classis *PR* 14 et] set *R*¹ sed *R*² || nomerum (omer *in ras. m. 1*) *D* || pane (*sic*) *D* 15 hibernia *R*²

dimisit ac sescentas naues utriusque commodi fieri imperauit.
4 quibus iterum in Britanniam primo uere transuectus dum ipse
p. 396 in hostem cum exercitu pergit, |naues in anchoris stantes
tempestate correptae uel conlisae inter se uel harenis inlisae
ac dissolutae sunt: ex quibus quadraginta perierunt, ceterae
5 cum magna difficultate reparatae sunt. Caesaris equitatus
primo congressu a Britannis uictus ibique Labienus tribunus
occisus est. secundo proelio cum magno suorum discrimine
6 uictos Britannos in fugam uertit. inde ad flumen Tam*e*sim
profectus, quem uno tantum loco uadis transmeabilem ferunt.
in huius ulteriore ripa Cassouellauno duce immensa hostium
multitudo consederat ripamque fluminis ac paene totum sub
7 aqua uadum acutissimis sudibus praestruxerat. quod ubi a
Romanis deprehensum ac uitatum est, barbari legionum impetum non ferentes siluis sese abdidere, unde crebris erupti-
8 onibus Romanos grauiter ac saepe lacerabant. interea Trino-
*b*antum firmissima ciuitas cum *M*and*u*bragio duce datis quadra-
9 ginta obsidibus Caesari sese dedidit. quod exemplum secutae

AVCTORES § 4 *Caesar B. G. 5, 10 et 11* (primo uere *addidit Orosius*) § 5 *Caes. B. G. 5, 15 et 17* § 6 et § 7 *Caes. B. G. 5, 18 et 19* (§ 7 crebris *et* ac saepe *Orosiana sunt*) § 8 *Caes. B. G. 5, 20* § 9 *Caes. B. G. 5, 21* (tandem graui *Orosiana sunt*)

1 ac *om. PR* || res centas *D* DC *PR* 2 brittaniam *PR* brittauia *D* || primum *D* 3 hoste *PR*[1] || anchoris] *LPRD* 4 collisae *R*[3] || *harenis (*er.* c) *R* 5 quadragenta *D* XL *PR* || cętere (ę *in* e) *R* caeterę *D* 6 aequitatus (-us *in ras. m. 1 D*) *PR*[a]*D* 7 brittanis *PD* britta|*nis (*er.* n) *R* 8 praelio *D* 9 brittanos *PR* brittanus *D* || tamensim *PR* tamen·sim *D* tamensimi *L* thamesin (*in mg.* ł tam̄sim *m. 2*, al. tam̄sis *m. 3*) X_4 10 est *post* profectus *add. G m. ut uid. 3* (*sed ut glossam*), *v* || uno** (*er.* co *aut* do) *R* ono *D* || locum *D* 11 hũus (v *m. 1; alt.* i *in* s *ut uid. corr. fuerat*) *R* || cassouellauno] *L* **cassobellauno (o *fin. in ras.*) *P* cassobellauno *RD* || *duce *P* || inmensa *PR*[1]*D* 12 multitudine (*sed* ine *in* o *corr.*) *L* 13 perstruxerat *PR*[1] 14 depraehensum *LPD* apprehensum (p *pr. in ras. m. 2*) *R* || ac uitatum] acutatum *L* || inpetum *D* 15 sese] rese *D* 16 ac *om. L* || trinobantum] *Gv* trinouantum *LPRD* 17 mandubragio] *Nipperdeius* andragio *D* androgio *L* androgorio *PRv* || quadragenta *D* XL *PR* 18 se*se *P* || dedit *D* || saecutae *P*

urbes aliae conplures in foedus Romanorum uenerunt isdemque
demonstrantibus Caesar oppidum Cassouellauni inter duas
paludes situm, obtentu insuper siluarum munitum omnibusque
rebus confertissimum tandem graui pugna cepit. p. 397
Exim Caesar a Britannis reuersus in Galliam postquam 10
legiones in hiberna misit, repentinis bellorum tumultibus
undique circumuentus et conflictatus est. namque Ambiorix
cum Eburo*ni*bus et Aduatucis conspirans, animatus Treuerorum
consilio Cottam et Sabinum legatos apud Eburonas cum tota
funditus legione insidiis circumuentos interfecit. Ambiorix hac 2
uictoria elatus Aduatucos et Neruios plurimosque alios raptim
ad arma contrahit atque ad Ciceronem legatum, qui similiter
tunc legioni in hibernis praeerat, contendit. multitudo hostium 3
ex hoc colligi potuit, quia cum in obsidione castrorum uallum p. 398
circumdandum esse a captiuis Romanis docerentur et instrumenta ruralia non haberent, gladiis concidendo terram et
sagulis exportando uix tribus horis uallum pedum decem et
fossam pedum quindecim per milia passuum quindecim in

AVCTORES § 1 *Caesar B. G. 5, 23.24.26—37* § 2 *Caes. B. G. 5, 38 et 39* § 3 *Caes. B. G. 5, 42 et* (*inde a* praeterea) *5, 40 et 42*

EXPILATORES 5 Exim—7 conflictatus est *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 2 extr.*

1 urbes (ur *in ras. m. 1*) *D* || complures R^2 || hisdemque (-ę *D*) *LPRD* 2 cassouellauni] LP^bR^1 cassobellauni P^aR^2D 3 obtintum *D* || monitum P^a 4 confortissimum R^1D 5 exin *R p. ras.*, *v* || a *om. D* || brittanis *PRD* 6 hibernam *D* hibernia P^bR 7 circumuentus*et (s*e *ex* m *ilico corr.*) *D* || ambiorix (o *ex corr. add.*) *P* ambior ex *D* 8 eburonatibus *LPRD itemque ceteri* || atuatucis *LPRD* aduaticis *Gv* || conspiratus *PR* (s *fin. m. 2 in ras. R*) || treuerorum] *LPR* trirorum *D* 9 consilio *om.* R^1 || eburonas] *LPRD* Eburones *fsh* 10 circumuentus LP^aR^1D || ambior›ex *D* || hac (c *in ras. m. 2*) *R* ac *D* 11 *elatus (e *m. 2; fuisse uid.* uictoriae latus) *R;* sublatus *Caesar* || atuatucos *LPRD* aduaticos *Gv* || plurimosquae P^a 12 ad] *L* in *PRDv;* ad arma concurrunt *Caesar* || adque P^a 13 legioni *om. D* || ostium R^1 14 collegi PR^1 || ın *P* || sidione R^1 15 circumdantur *D* 17 saculis *D* || x *PR* 18 fossa (-à *2*) P^1R^1 || xv *PR* (xu *h. l. R*) || xv *PR*

circuitu perfecerunt. praeterea centum uiginti turres mirae
4 altitudinis extruxerunt. et cum iam septem dies noctesque
succidui hostium cunei pugnarent ac uentus subito plurimus
exortus esset, testas feruentes intorsere fundis flammataque
focis tela ac mox concepto igne rutilantia intra castra iecerunt.
5 quo facto per culmea culmina raptim uentus insistens, sparsum
animauit incendium. sed ne sic quidem Romani, cum undique
obruerentur, uulneribus laboribus uigiliis ieiuniis incendiisue
6 cesserunt. tandem Caesari nuntiatum est unam deletam esse
7 legionem, alteram iam paene confectam. aduentante cum
duabus legionibus Caesare, deserunt hostes obsidionem atque
in eum cuncti raptis copiis ruunt. Caesar paruissimis se
castris consulto condidit equitibusque praemissis, ut fugam
fingerent, imperauit, ut ad transitum uallis, quae media erat
sibique periculosa uidebatur, hostes contemptu sui inui-
8 taret. quibus aduentantibus insuper obstrui portas praecepit.
quo uiso Galli, quasi iam uicissent, ad obducendum extrinsecus
p. 399 uallum 'conuersi sunt. Caesar totis repente portis paratum
effudit exercitum uersosque in fugam Gallos uastissima caede
9 confecit. nam sexaginta milia tunc fuisse referuntur, e quibus

AVCTORES § 4 et § 5 *Caesar B. G. 5, 43* § 6 *Caesar B. G. 5, 45 et 47 (!)* § 7 et § 8 *Caesar B. G. 5, 48—51* § 9 *Caesar B. G. 5, 49 et 52 princ.*

1 cxx *PR* 2 extruxerunt] *LPRD* || iam *om. D* 3 hostium (s *ilico ex* n*? corr.*) *D* castra *ante* hostium *s. s. m. 2 R* || conei *D* cui P^1 im *in ras. m. 3 ex* *in *ut uid. pro quo fort.* cui *fuerat R* || uentus (s *in ras.*) *R* || plurimus subitu *D* 5 focis tela] tela focis *PR* || intra] T^2G^2v intro *LPRD;* in casas *Caesar* 6 culmea culmina] *LPRD* culmea *om. v* || insestens P^a 7 ne] nec *PRD* || sic] si *R* 8 *ab* obruerentur *incipit S* || obruentur P^a obuerentur *D* || incendiisque *sh* 9 caesa**ri (*eras.* ũ *aut* rT) *S* 10 aduentan*te (n *radendo corr. ex* m) *S* 11 deferunt *L* diserunt *D* || adque PR^1 ⟨a⟩dq: *S* 13 castris (*prior litterae* a *pars ex* r *ut uid. m. 1*) *D* || ęquitib;q: *S* || praemisis *L* 14 figerent D^a || ad *om. D* 15 contemtu* (*eras.* s) *S* contemtu *PD* 17 extrin*secus *R* 18 rep⟨e⟩nte *S* 19 et fudit (*corr. m. 2*) *P* **effudit (*er.* & *ut uid.*) *R* 20 nam* *P* || sexagenta *D* LX *ex* XL *m. 1 ut uid. P* LX *SR* || *equibus *R*

pauci per paludes inuias euaserunt. Indutiomarus Treuerorum 10
princeps, magnas armatorum copias habens, postquam de
consensu totius Galliae certior redditus est, Labieni castra
legionemque cui is praeerat, quod facile factu arbitrabatur,
delere statuit ac deinde Eburonibus Neruiisque coniunctus
ad opprimendum Caesarem pergere. Labienus quibus potest 11
artibus simulat timorem atque ita Indutiomarum neglegentiorem
cum insultantibus copiis pro uallo oberrantem, repentina
eruptione prostrauit. hac uictoria Labieni reliqui Gallorum 12
conatus repressi sunt et Caesar paulo quietior reliqua parte
hiemis fuit. sed intellegens sibi maiora belli superesse negotia, 13
maxime quia plurima parte exercitus amissa aliisque grauiter
sauciis ne ad sustinendum quidem sibi idoneus, non dicam
ad conprimendum Gallorum impetum uideretur, a Cn. Pompeio
proconsule conscribi legiones sibique mitti in auxilium petit:
itaque ante exactam hiemem tres ad eum legiones in castra
uenerunt. igitur Caesar, priusquam in unum hostium copiae 14
coirent, ineunte uere adgredi trepidos et opprimere sparsos in
suis finibus parat. primum itaque Neruiorum fines diripit,
praedam uero, quae copiosissima erat, exercitui permittit.

AVCTORES § 10—§ 12 *Caesar B. G. 5, 55—58* § 13 *Caesar B. G. 6, 1* § 14 *Caesar B. G. 6, 2 et 3*

1 inuias (s *in ras.* s *deletae*) *R* inuia *D* || indutiomare (e *in* us *corr.*) *P* inditio marus | ***** (indi *in* Indu *corr. m. 2;* marus *u. extr. m. 2 add., princ. u. seq. tantundem rasurae*) *R* || treuerorum] *SPR* triuerorum *D* treuirorum (*sic*) *L* 3 Galliae totius *v* || lauieni *PR* 4 cui is] cuius (*corr. m. 2*) *P* cui** (*er.* us) *R* cui *D* || factum *PR*[a] || arbitrauatur *S* 5 neruisque *PR*[1]*D* || coniunctis *R*[1] 6 lauienus *PR* 7 adque *SP*[a] || negligentiorem *R*[1] 8 insultibus *D* 9 eruptione] *LSPRD* irruptione *v* (*improbante Fabricio*) || hac] ac *SD* || lauieni *PR* labeni *D* 10 repraessi (*prior* s *m. 2 add.*) *R* 11 maiora belli sibi *L* sibi maiora *D* || supresse *D* || negocia *R*[1] 12 maximę *S* 13 ad sustinendum (sus *in ras. ang. m. 1*) *D* assistendum (s *pr. m. 3 ex* d) *R* || ut` non *P*[2] 14 compr- *R*[3] conpraemendum *D* || a] *LP*[2] ut *S om. P*[1]*RD* || gn̄· *L* co̅n̅· *S* gneo *PRD* 15 proscribi *L* 18 cohirent *P et a. r. R* coierent *D* || uere] *LD* uerno *SPR* || aggredi (g *pr. ex* d *m. 3*) *R*

15 deinde Menapios, qui sibi propter inmensas paludes atque
inpeditissimas siluas munitissimi uidebantur, tribus agminibus
p. 400 inuadit |nimiaque caede uulgo agitata residuos supplices in
16 deditionem recepit. Labienus sequenti proelio omnes Treuerorum
copias interfecit arte in bellum prouocatas, priusquam Ger-
manis aduentantibus iungerentur, et continuo ipsam ciuitatem
17 capit. Caesar ulcisci mortem Sabini et Cottae legatorum
uolens, Ambiorigem et Eburones deletae legionis auctores
18 postquam in Arduennam siluam refugisse conperit — quae silua
totius Galliae maxima est atque a ripis Rheni finibusque
Treuerorum ad Neruios usque pertingit et in longitudine plus
19 quam quinquaginta milibus passuum patet — permetiens rem
suis maximi periculi fore, si per obstructas spatiosasque siluas
ignoti diuiderentur hostemque locis notissimum quaererent,
omnem Galliam per nuntios inuitat, ut quique secundum
placitum suum reconditas in Arduenna silua praedas quaerant
20 diripiantque. quo facto Gallis utrimque morientibus maxi-
mas Romanorum iniurias sine cuiusquam Romani discrimine
21 uindicauit. ita hoc tutissimo uincendi genere securus in
Italiam rediit.

AVCTORES § 15 *Caesar B. G. 6, 5 et 6* § 16 *Caesar B. G. 6, 7 et 8* § 17 et § 18 *Caesar B. G. 6, 29 et 30* § 19 et § 20 *Caesar B. G. 6, 34 et 35* § 21 *Caesar B. G. 6, 44*

1 menapos *LSPRD* || *qui (*eras.* t) *S* || immensas *R²D* || adque *SP¹R¹* 2 impeditissimas *R³D* 3 inua⟨d⟩it *S* || agitare *P*ᵃ*R¹* || subplices *R¹* 4 recep⟨it labi⟩enus *S* || lauienus *PR* || pręli⟨o⟩ *S* || treuerorum] *SPR* triuerorum *L* triuirorum *D* 5 prouocatus *L* proncatas *D*ᵃ 6 i⟨u⟩ngerentur *S* 7 ⟨cae⟩sar *S* || cotae (ae *in* tę *2*) *R¹* 8 ambiorigem] *SP*ᵇ ambioregem *LP*ᵃ*D* ambıorıxem (x *in ras. m. 2, mox ab ead. ut uid. in* c *corr.*) *R* || eborones *D* 9 cōperit (*i. e.* comp-) *R* 10 t⟨o⟩tius *S* || adque *SP¹R¹* 11 treuerorum]. *SR* treuerororum *P* triuerorum *L* triuirorum *D* 12 quinquaginta] *L* quin·quagenta *D* L *SPR* quingentis *GN* (*scil. ex Caesare*), quingenta *v* || millia *v* 13 sui *D* || fo⟨re⟩ *S* || obstructas *P¹* obstrusas *P²TZ* 14 ⟨noti⟩ssimum *S* || quererent omn⟨em galliam⟩ *desinit S* 16 arduena *D* || sibia *L* 18 romani] romam *R¹* 19 tutissima *R¹*

p. 401

[1]Igitur Caesare in Italiam reuerso Gallia rursus in arma 11 coniurat multique simul populi coeunt. dux his Vercingetorix fuit, cuius consilio statim omnes Galli ciuitates suas ultro incenderunt: prima a suis incensa Biturigo. inde ad Caesarem, 2
qui magnis itineribus per Narbonensem prouinciam clam ad exercitum recucurrerat, impetum faciunt. Caesar tunc oppidum 3
nomine Caenapum obsidione concluserat: quod diu oppugnatum, tandem post multas Romanorum clades pluuio die, cum hostilium machinarum agmenta neruique elanguerant, adplicitis turribus captum atque deletum est. quadraginta milia ibi 4
hominum fuisse referuntur: ex quibus uix octoginta per fugam lapsi ad proxima Gallorum castra uenerunt. praeterea Aruerni 5
ceterique confines, sollicitatis etiam ad se Aeduis, multis aduersum Caesarem proeliis bellauerunt. qui cum se pugnando 6
fatigati in quoddam castellum recepissent, milites praedae inhiantes ad expugnationem oppidi animum intendunt, frustra

AVCTORES § 1 Igitur—coeunt *Caesar B. G. 7, 1—3,* dux—Biturigo (*!*) *7, 4.14.15* § 2 *Caesar B. G. 7, 12.16.7.9* § 3 et § 4 *Caesar B. G. 7,* (*de Genabo male huc inlato pro Auarico cf. 11 et 28*). *13.16—28, a quo tamen aliena sunt* cum hostilium — elanguerant § 5 *Caes. B. G. 7, 37—43* § 6 *Caes. B. G. 7, 44—51*

1 gallia] galliam *L* 2 hic *in* his *corr. L* || uercingetorix] *L* uergingetorix *PR*¹ uergen**|corix *R*² uergingentor ex *D* 4 a suis *om. L* || biturigo] *Dv* bitorigo *LPR* 5 itineribus (iti *in ras. ampliore*) *P* || narbononsem *R*ᵃ 6 recucurrerat] *L* recurrerat *PRD* || opidum *R*¹ copidum *D* 7 caenapum] *LPR* conapum *D* cenapum *v; genabum Caesar* || obsidi*one *P* || conclusaerat *P*ᵃ || oppugnatum (op *ex corr. add.*) *P* 8 romarum (no *m. 3*) *L* 9 agmenta] *LP*ᵃ*R*¹ augmenta *P*ᵇ*R*²*D* amenta *fsh* || elanguerant] *LPRD* languerent *fsh* || applicitis *R*³ adplic tis *D* 10 adque *PR*¹ || quadragenta *D* XL *PR* quadringenta *L* || ibi milia *L* 11 ex] *L* e *PRDv* || octuagenta *D* LXXX *PR;* uix DCCC *Caesar* 12 lapsi] *LPRD* elapsi *fsh* || proximam *P*ᵃ || galorum *D* || aruerni] *D* aruenni *L* aruenni *P* aruerenni (en *del. m. 2, prius deleuerat litteras* uer) *R* 13 ceter, |q (, *est interpunctio*, q *i. q.* quae) *D* 14 aduersus *D* || praeliis *D* || qui] q (*i. e.* quae) *D* || se pugnando] repugnando *D* 15 fatigati ** in (ti *et* in *in ras. m. 1*) *R* || fatigando *in* pugnando *corr. L* || in *om. u. extr. D* || quodam *R*¹*D* || recipissent *R*¹*D* 16 insantis *D*

p. 402 Caesare de loci ini'quitate causante. itaque ibi Caesar erum-
pentibus desuper hostibus pressus, multa exercitus sui parte
7 perdita, uictus aufugit. dum haec ad Alesiam geruntur,
Vercingetorix, quem omnes consensu pari regem praeoptauerant,
p. 403 suadet, uti ex tota Gallia omnes, qui arma 'ferre possint,
huic bello praesto sint. hoc enim esse unum bellum, quo aut
p. 404 perpetua libertas aut aeterna seruitus aut mors omnium 'con-
8 sequatur. itaque absque eo numero, quem infinitum ante con-
traxerat, equitum circiter octo milia, peditum ducenta et
9 quinquaginta milia contracta sunt. dehinc duo colles sibi
inuicem obuersos Romani Gallique ceperunt. unde multis saepe
eruptionibus et uariis prouentibus proeliantes, tandem Romani
praecipua Germanorum equitum, quos sibi iamdudum amicos
10 nunc in auxilium acciuerant, uirtute uicerunt. Vercingetorix
alia die congregatis omnibus, qui fuga euaserant, dixit se
auctorem bona fide defendendae libertatis atque inrumpendi
foederis fuisse et nunc, siue Romanis sese ad mortem omnes
offerant siue se solum pro omnibus dedant, paratum animo
11 fore. itaque Galli uoluntatem, quam pudore aliquamdiu

AVCTORES § 7 *Caesar B. G. 7, 75.63.71, cf. 89 et 77; haec* dum haec ad Alesiam ger. *oscitanter exscripta ex 7, 75* § 8 *Caesar B. G. 7, 76* § 9 *Caesar B. G. 7, 79—88.65.(13)* § 10 et § 11 *Caes. B. G. 7, 89 exceptis* § 11 itaque—precantes *Orosianis*

2 praessus *P*R*D* || perdita parte *L* 3 aufuit *D* || halesiam *D* halestam *LP* helestam *R* elestam *G* 4 uergingetorix *L* uergingitorix *P* uergen|**torix (e *alt. ex* i *m. 2*) *R* uergigento rex *D* || praeoptauerunt *D* 5 uti] ut ḥı̣ *PR* (.. *m. 2 in R*) || possint] *LPRD* possent ς (*uelut W*) *v* 6 praesti *D* || sit *R** sunt *D* 7 perpetua *om. L*[1] || consequatur cum *ras. supra* t *R* consequantur *D* 8 infinitum (i *alt. in ras.*) *P* 9 *equitum *R* || VIII *P* VIII! (ı *uel* ị *del.*) *R* || ducenta et quinquaginta] *LD* (-quagenta *D*) CCL *PR* 10 duos *D* 12 **eruptionibus (e *in ras. m. 1*) *R* || uari's (i *statim ut uid. s. s.*) *L* 14 in] sibi in *PR* || adsciuerant *D* || uergingetorix *L* uergingitorix *P* uergin***torix (*eras. fort.* igi *uel* ·gi) *R* uergigen tor ex *D* 15 alia* *R* || fugam *D* 16 defedende (e *alt. in* en *m. 2*) *R* difendendi *D* || adque *PR*[1] || inrumpendi] *LPR*[1]*D* irr- *R*[2] rumpendi *v* 17 fuisset *D* 18 se *om. L* 19 aliquamdiu] *L* aliquandiu *PRD*

texerant; quasi ex consilio regis adsumerent, ilico sibi ueniam
precantes, eum solum uelut auctorem magni sceleris dediderunt.
Bellouagui omnibus Gallorum gentibus ipsorum opinione 12
fortiores habebantur. hi Correo duce bellum instaurant sibique
in |hanc suscepti belli societatem Ambianos Aulercos *C*aletos p. 405
Ve*l*ocasses Atrebatasque coniungunt et locum quendam cinctum
atque impeditum undique paludibus capiunt, commissoque
proelio magnam Remorum manum, quae auxilio Romanis erat,
trucidant. deinde cum opportunum ipsi locum insidiis prouisum 13
occupauissent atque hoc conperto Romani ad insidiarum locum
instructi ordinatique uenissent, commisso proelio Romani
Gallos fugientes isdem locorum munitionibus, quibus clausi
fuerant, incluserunt cunctosque ad internecionem ceciderunt.
ibi Correus uel fugam uel deditionem detractans Romanos, 14
ut uiuus caperetur, instantes occidendo, ut occideretur, coegit.
igitur cum pacatam esse uniuersam Galliam Cae|sar neque 15
ausuram fore ad aliquos adspirare motus arbitraretur, legiones p. 406

AVCTORES § 12 *Hirtius B. G. 8, 6.7.12.11* § 13 et § 14 *Hirtius B. G. 8, 17—20* § 15 *Hirtius B. G. 8, 24 et 25*

1 assumerent *R*³ adsumerant *D* 2 praecantes *LR*¹ praecantis *D* || dedirunt *D* 3 bellouagui] *LPD* bellouagi** (*fuisse uid.* -gui) *R* || opiniones *L* 4 hic|horreo *L* hic horreo *D* hij*chorreo *P* hii correo *R*¹ hi*c^h orreo *R*² 5 suscepti! (*punctum ut uid. erasum*) *R* || ambianos] *LPRD* (-nus *D*) || aulerchos *L* || saletos *LPD* saletes *R* 6 ueliocasses *LD* belīocasses *P* bellocasses (*post* ll *eras. supra lin.* i) *R* || atrebatasque] *LPR*² (utr- *R*¹) at,rabatas quae *D* || quemdam *D* || cintum *D* 7 adque *P* || inpeditum *PR*¹ || paludi *L*; palude *Hirtius* || commissoque (s *alt. ex corr. add.*) *P* 8 qui *L* || erant *L* 9 trucidande,|jnde *D* || deinde* *R* || oportunum *LPRD* || prouiso *L* 10 occupassent *v* || adque *P*¹*R*¹ || comperto *PR* cum pertum *D* 12 hisdem *LPRD* 13 incluserunt *om. D* || internitionem *R*¹ (-net- *2*) internitione *D* || caeciderunt *PRD* 14 correus] *L*ᵃ chorreus *L*ᵇ*PR*²*D* (*supra* c *punctum al. m., sed fortuitum uid. R*) chorreos *R*¹ || detractans] *LD* detrectans (e *alt. in ras. m. 2 R*) *PR* 15 caperetur (e *pr. in ras. m. 2*) *R* capiritur *D* 16 igitur *om. D* 17 ad] aut *PR* || aspirare (i *in ras. m. 1 R*) *PR*

in hiberna dimisit, ipse tamen Ambiorigis fines, qui tot bella
16 excitauerat, horrenda hominum strage uastauit. at uero C.
Caninius legatus bellum apud Pictonas inuenit: ubi magna
hostium multitudo impeditam itinere legionem circumdedit
17 atque ad extremum discrimen adduxit. porro autem Fabius
legatus acceptis Caninii litteris in Pictonas proficiscitur
ibique a captiuis de opportunitate locorum certior factus
inopinantes hostes opprimit magnisque stragibus factis plurimas
18 praedas agit. deinde cum Caninio signum aduentus sui dedisset, Caninius totis castris subito exsiluit seseque iniecit
hosti. ita Fabio ex alia parte et Caninio ex altera insistente,
maximo et diuturno bello innumerae Gallorum copiae truci-
19 datae sunt. inde Fabius in Carnutes profectus est; sciebat
enim Domnacum ducem antiquissimum rebellionis totius incentorem ab hoc bello elapsum, si Aremoricis gentibus adiunctus esset, maximos iterum in Gallia tumultus esse moturum.
sed eas adhuc ipsa nouitate trepidantes mira uirtute et

AVCTORES § 16—§ 18 *Hirtius B. G. 8, 26—29* § 19 *Hirtius B. G. 8, 31*

1 hiberṅadimisit (· *interpunctioni quam* i *similius*) *L* || hibernia R^2 || tamen] *LPRD* autem *fsh* || ambiorigis] *G* abiorigis *LPR* ambianorum regis *D* 2 exercitauerat *D* || g̅· *L* gaius *PR* gallus *D* 3 aput P^a a *D* || pictonas (i *in* e *m. 2 sed deinde* i *s. s. ead.*) *R* 4 impedita *D* 5 adque PR^1 || ad *s. s. m. 2 in R* || ex ·tremum *R* 6 canini *D* || literis *D* || pictonas] *D* pectonas *LPR* (i *supra* e *m. 2 sed del. uid. R*) || proficit ur *D* 7 oportunitate *LPRD* 8 factis] factis per anticipationem (per anticipationem *s. lin. add. sed non ut glossa* R^2) R^2TZ 9 canino PR^a 10 exsiluit] *L* exiluit PR^1 exiliuit R^2 exsiliuit *Dv* 11 canino PR^a 12 trucidatae (ae *ex* i *corr. m. ut uid. 2*) *L* trucidaetae P^a 13 in] *PRD Hirtii codd.* ad *L solus* || *ante* sciebat *uocabulum eiusd. spatii erasum in R* 14 domnacum] LP^bRD donacum P^a; Dumnacum (*cum Hirtii codd.*) *v* || rebellionis (ionis *in ras.*, *ex* ius?) *D* || incentorem ab hoc| *ex corr. add. in spatio uacuo m. 1 D* 15 hac L^a || elabsum PR^1 lapsum *D* || si (i *in ras.*) *P* || aremoricis] *LPR* armoricis *D* 16 maximus iterum in gal|lia *ex corr. add. in spatio uacuo m. 1 D* || maximus *L* maximosmos *P* 17 eas] *LDh* eos *PRv* || et *om. L*

p. 407
celeritate perdomuit. |interea Draptes unaque Lycterius cum 20
adesse Caninium et legiones in finibus suis uiderent, undique collectis copiis oppidum Vxellodunum occupant. hoc oppidum 21
in editissima montis arce pendebat, duabus partibus per abrupta latera non paruo flumine cingebatur, medio deinde descensu largissimo fonte securum plurimaque introrsum copia frumenti tutum inritos procul discursus hostium despiciebat. Caninius, quod solum Romana prouisione potuit, ambos duces 22
cum parte copiarum plurima in campum euocatos maximo proelio superauit. nam uno e ducibus interfecto alter cum paucissimis fugit, nullus in oppidum rediit. sed ad id oppugnandum Caesare opus fuit. itaque certior per nuntios factus 23
Caesar accurrit circumspectisque omnibus uidet, si expugnare ui moliatur, ludo et spectaculo hostium delendum esse exercitum |suum; unum solum esse praesidii, si quoquo modo p. 408
hostes aqua arceantur. sed et hoc quoque nisi Caesar non 24
potuisset, siquidem fons, quo ad potum utebantur, medio deuexi montis latere fundebatur. Caesar ad proximum fontis admoueri uineas turrimque exstrui iubet. fit |magnus ilico

AVCTORES § 20 *Hirtius B. G. 8, 32* § 21 *Hirtius B. G. 8, 33. 40. 41* § 22 *Hirtius B. G. 8, 34—36, cf. 44* § 23 *Hirtius B. G. 8, 39 et 40 exceptis* si expugnare—exercitum suum *Orosianis* § 24 sed—potuisset *Orosius* || siquidem *et q. s. et* § 25 *Hirtius B. G. 8, 41, sed illa* § 24 turrimque exstrui *male huc inlata sunt; ultima* § 25 uel praecipitata—timeri *Orosiana*

1 draptis *D* || unoque R^1 uni quae *D* || lycterius] *L* lecterius *PR* lypterius *D* Lucterius *v* 2 caninium (i *alt. radendo ex ?*) *D* 3 uelludonum *L* uelutunum *PR* uxello|duno uelunum *D* 4 duabusque G^3*fsh* || arupta *D* 6 discenso *D* discessu PR^1 || introsum *L* 7 irritos R^3 || despiciebant *D* 9 campo P^1R capo *D* 10 praelio *D* || alter] alterum *PR* 11 fugat *PR* || redit *PR* || it R^1 *om.* *D* 12 cessare P^a || factus] redditus *D* 13 caesar *om.* *PR* || adcurrit PR^1 || expugnari (i *ex* e *m. 1 aut 2*) *P* 14 deletum *D* 15 quoquo] LPR^b *v* quo R^aDh 16 arcentur *D* || et *om.* *PR* || hoc* *et litterae seq.* q *lunula in ras. m. 1* *D* 17 utebantur ad potum *L solus* || medio—18 fundebatur *om.* *D* 18 deuexi] R^2G diu exi PR^1 diuex *L* || fontis] montis *D* 19 ammoueri *D* || turremque *PR* torremque|que *D* || extrui *PRD* || ilico] undique *PRZ* (*memores fort. illius Horat. Serm. 1, 9, 78*)

concursus ex oppido. quibus sine periculo proeliantibus Romani quamuis pertinaciter obsisterent crebriusque succederent, con-
25 plures tamen trucidantur. igitur exstruitur agger et turris pedum sexaginta, cuius uertex aequare ad fontis locum possit, ut uel ex aequo tela conici queant uel praecipitata desuper
26 saxorum uolumina non timeri. oppidani autem, ubi exanimari siti non solum pecora sua uerum etiam infirmiores hominum aetates uident, cupas pice sebo et scindulis repletas ac deinde inmisso igne in prona praecipitant easque ipsi toto oppido
27 effusi subsequuntur. ardentibus machinis cum graue proelium suis Caesar ac periculosum uideret, cohortes in circuitum oppidi ire uelociter per occultum imperat atque undique subito uastum clamorem attollere. quo facto consternati oppidani
p. 409 dum recurrere ad muniendum oppidum uolunt, ab oppugnatione
28 turris uel demolitione aggeris recesserunt. illi tamen, qui ad incidendas fontis uenas sub obtentu aggeris tuti cuniculos perfodiebant, repertos in abstruso aquarum meatus per multa diuidendo tenuari in semet ipsis consumique fecerunt. oppidani fonte siccato ultima desperatione correpti deditionem sui

AVCTORES § 26 *Hirtius B. G. 8, 41 et 42 exceptis* infirmiores aetates *Orosianis* § 27 et § 28 *Hirtius B. G. 8, 42 et 43 exceptis maxime* § 27 per occultum, § 28 repertos—per multa . . tenuari—fecerunt *Orosianis*

1 praeliantibus *D* 2 crebriusq: *incipit S* || complures (o *ex* u *m. 2*) *R* 3 trucidabantur *PR* || extruitur *SPRD* || agirittur ris *D* 4 sexagenta *D* LX *SPR* || aequare ad] *LSPRD* adaequare *v* || fontis (f *ex* p) *P* || locum] fastigium *et* aditum *Hirtius* || possit] *LSPRD* posset *v* 5 equo *S* || coni *L* || quaeant *SPR*ᵃ*D* 6 examinari *L* 7 sitim *R*³*D* || aetates hominum *L solus* 8 cubas *P*ᵇ || sebo] *LSP*ᵃ*R* sębo *P*ᵇ || scindulis] *LSPRD* scandulis *fsh* || repletas *om. S* 9 immisso *D* 10 subsequuntur (qu *in* c *m. 3*) *R* || pręlium *S* 11 at *L* || circuitum] *LS* circumitum *P et a. ras. R* circuitu *DGv* 12 occultum (t *s. s.*) *L* || adque *SPR*¹ || undique *om. S* || subitum *D* 13 adtollere *PR*¹ 14 recurre *D* || ab oppugnatione] abognatione *D* 15 aggeris] aggens *D* || decesserunt *L* || ad] id *D* 16 incedendas *P* cę•dendas (ę *ex* e *al. m.; eras. fort.* n) *R* || agge⟨ris⟩ (ris *restituit m. rec.*) *S* || tuticis *L* || cuniculus *LD* 17 reppertos *S* || abstr. aq. meat.] abstrusa meatus aquarum *D* 19 despera⟨tio⟩ne *S*

faciunt. Caesar autem omnibus, qui arma tulerant, manus 29
sustulit et uitam reliquit, quo testatior esset etiam posteris poena improborum. multum enim ad cohercendam audaciam 30
ualet propositum punitionis exemplum, cum ipsa miseri praesens forma uiuentis et ad recordationem admonet conscios et ad sciscitationem cogit ignaros.

Exhaustis atque edomitis Gallis securus Caesar cum legi- **12**
onibus in Italiam rediit, nullos post se Gallorum motus pertimescens, certo se sciens minime aliquos, qui uel moueri audeant uel si moueantur timendi sint, reliquisse. constitui 2
nunc ante oculos uelim exsanguem defectamque Galliam, post illas ardentissimas febres internosque aestus uitalium meliora p. 410
torrentes ut sese habeat, quanta macie quantoque pallore sit, quam demissa ac resoluta iaceat, quam ipsos quoque necessarii officii motus, ne eundem incursum malorum reuocent, pertimescat. inruit enim in eam repentino impetu Romanus 3

AVCTORES § 29 *Hirtius B. G. 8, 44* (etiam posteris *Orosiana sunt*) § 30 *Orosius* cap. 12 § 1 Caesar . . in Italiam rediit *Hirtius B. G. 8, 50 sqq.* (*uix Eutr. 6, 19*)

1 tulerant (a *ex* u *corr.*) *L* || manus⟨s⟩ustulit *S* 2 reliquid *SD* || tes|tior *L* 3 pöenam proborum *D* || inproborum *PS* || cohercendam] *LSPRD* 4 miser⟨i⟩ *S* 6 suscitationem R^1 || *post* ignaros] x hic ubi galli exausti et domiti sunt a cessare *rubris litt. S* 7 Exaustis (E *rubra*) *S* || adque SR^1 || edominatus (*corr. m. ant.*) *S* demolitis *PR* || galli*s (*eras.* i) *S* || secur*s (us *ex* as *corr. m. 1*) *S* 8 nullus *SD* || pertimiscens PR^1D (*corr. m. 3 R*) 9 certo se] certo*s *P* certe si *D* || menime (m, n, m *erasae sed mox restitutae, deinde* n, m, n, *supra scr., a m. 1?*) *S* || qui] que *D* || aliquos *in* aliquo *corr. m. posteriore S* 10 audea*t (*erasa* n *sed m. poster. restituta*) *S* || mouea*tur (*eras.* n *sed m. poster. restituta*) *S* || timendi sint *corr. ex* timendis... *P* || reliquisse constitui. Nunc *S* 11 naunc *sed* a *del. P* || exanguem *S* exaguem *D* || defoetamque *ed. 1542 in textu, fs male* 12 aetus R^1 || meliorea *sed* e *statim del.* P^1 molliora P^2R^2; medullarum ς (NE^m) 13 habibat *D* || macię *S* || pallore sit] paulo resit *D* 14 dimissa LR^b || sitaceat (s *et prior* t *statim del.*) *L* 15 ne] nec *D* || undē R^a || cursum *D* 16 Irruit (Ir *ex* in *m. 3*) *R* || romanos S^a

exercitus ueluti fortissimo corpori fortior lues, quae tanto gra-
4 uius accenditur, quanto inpatientius toleratur. sitiebat misera,
cum instante gladio profiteri sponsionem seruitutis aeternae
auulsis insuper obsidibus cogeretur; sitiebat, ut dixi, notam
illam omnibusque suauissimam uelut aquae gelidae dulcedinem
libertatis, quantoque eam magis subtrahi intellegebat, tanto
5 auidius desiderabat. hinc illa tam frequens contra uetita prae-
sumptio: inuadebatur pro defendenda libertate inportuna li-
bertas praereptam*m*que insatiabiliter potiundi licentiam, quod
6 male conceptam perniciem restinguere uidebatur, augebat. hinc
Romanus ante pugnam insidiator argutior, hinc in pugna
hostis infestior, hinc post pugnam uictor immitior, hinc omnia
ad domandam inpatientiam crudescentia, hinc iam nec remediis
7 credebatur. itaque si interrogare pos'sem hanc de qua loqui-
p. 411 mur nationem, quid tunc, cum haec ipsa sustinebat, de illis
temporibus iudicarit, responderet ut arbitror dicens: 'sic me
illa tunc febris exsanguem reddidit ac frigidam fecit, ut etiam
haec, quae omnes paene perstrinxit, feruefacere uel commouere
nequiuerit, atque ita me Romani inclinauerunt, ut nec ad

1 lu•es (*er.* c) *R* || grauior *D* 2 inpatientiaus (a *alt. statim del.*) *P* ⟨i⟩npatientius *S* imp- *R*[3] 3 stante *PR*[1] || profeteri (et *minus certae*) *S* || seru⟨i⟩tutis *S* 4 ossibus *R*[2] 5 illum *S*[a] || galidae *R*[1] 6 intelligebat *D* 7 ill⟨a⟩ *S* || tam] tamen *PR* || frequens contra uetita] contra uetita (e *ex* ae *P*) frequens *PR* || uetitam *D* || praesumtio *S*[a]*PD* 8 ınuadebatur (*an* i *om.* ?) *S*; *male cum praecedentibus coniunxerant v* || et pro *v* || libertatem *D* || inportuna] *SPR*[1]*Dv* imp- *R*[3] inopportuna *Lh* 9 praereptamque] *scripsi*, praereptaque *P*[b]*Dv* prerep⟨t⟩aque *S* praeruptaque *L* praeceptaque *P*[a]*R*[1] perceptaque *R*[2] || pot⟨i⟩undi *S* || licentiam] *P*[a] *et a. ras. R* lėcentıa (*corr. m. 1?*) *S* licentia *LP*[b], *R p. r.*, *Dv* 10 restingere *LD*[a] || augebat•• (*possunt erasae esse* ur) *R* 11 *in* argutior *desinit S* 12 infestior (s *in ras. m. 2*) *R* || inmitior *PR*[1] 13 domandam (a *alt. in ras. m. 1*) *R* dominandi *D* || impatientiam *R*[3] inpatientia *D* || nec••remediis (*er. circ. 2 litt.*; r *in ras. m. 1*) *D* 16 iudicaret *D* || tunc me illa *L solus* 17 exsanguem•••••• | reddidit (e *alt. in ras., m. 1?*) *R* exaguem reddedit *D* 18 haec] haec estas (estas *s. s. m. ut uid. 1*) *R* || pstrin•xit (*er.* c) *R* perextrinxit *D* praestrinxit *LH* constrinxit *O* 19 nequiuerat *R*[a] || adque *P*[a]

Gothos surgam'. sed ne ipsa quidem Roma clades, quas intulit, 8
euitauit. exercitae diu auctaeque sunt per totos mundi car-
dines potentiae ducum uiresque legionum, quae in sese con-
currentes eius damno uincerent, cuius periculo uincerentur.
nam uictorem Caesarem de Gallia reuersum ciuilia bella
comitata sunt aliaque grauissima mala, interfecti apud Parthos
Crassi et trucidati exercitus, praecesserunt. p. 412
[1]Anno ab Vrbe condita DCXCVII Crassus in consulatu collega 13
Pompei prouinciam sortitus in Parthos, homo inexplebilis
cupiditatis, audita in Hierosolymis templi opulentia, quam
Pompeius intactam reliquerat, in Palaestinam deuertit, Hie-
rosolymam adit, templum peruadit, opes diripit. inde per 2
Mesopotamiam tendens in Parthiam, quacumque iter habuit
sociis ciuitatibus auxilia indixit, pretia exegit moxque ut
Euphraten transiit, ilico Vagesen, legatum ab Horode rege
Parthorum ad se missum, obuium habuit, a quo uehementer
increpitus est, cur contra foedus Luculli et Pompei auaritia
inductus Euphraten transierit. quamobrem sine mora futurum,

AVCTORES 5 nam uictorem *sqq. fort. adhibitus Eutr. 6, 18 et 19* cap. 13 § 1 Anno—Pompei .. in Parthos *Eutrop. 6, 18* (prouinciam sortitus *Orosiana uidentur esse*) || homo *et q. s. Liuius 105 ac fort. 106* § 2—§ 4 *Liuius 106*

1 gothus *D* guttus *L* || adsurgam *D* 2 exercituę *P* || diu] atque diu *fsh* namque diu *ed. 1542* || auctaeque] *LPRD* (-quae *D*) actaeque (-teque *E*) EZ_1 *v* auctae *fs* actae *h* || totos] tutius *D* 3 quae in] quae| *L* 4 dampno *a. ras. R* || uicerent *D* || periculum *D* 5 galliam *D et a. r. R* 8 DCLXLVII PR^1 sescentensimo nonagensimo septimo· *L* sexcentissimo nonagensimo septimo *D* || cracus *D* 9 prouinciam (n *in ras. al. m.*, c *ex* t *al. m.*) *R* 10 hieru-solimis *D* || opulentiam P^a *et a. r. R* 11 palestinam *LPRD* || deuertit] *DH* diuertit *LPR;* reuertit *O* || hierosolyma R^1 hierusoli-mam *D* 13 quamcumque *P* 14 praeda (*corr. m. 2*) *P* praeda *R* praecia *D* || ex*egit (*eras.* a) *R* exigit *D* 15 eufraten *LPRD* || ilico uag.] ibi cobogeren *D* || uagensem *LH* bagesen *PRKM;* bogesen *GT* bogessen *O* bageten *N* || herode] PR^1D herode LR^2 16 se (s *s. s.*) *L* 17 increpitus (*erasa correctura*) *R* increpidus *D* || cur] *LPRD* quod *v* 18 eufraten *LPRD*

3 ut pro auro Parthico Serico ferro oneraretur. itaque cum
p. 413 prope Carras uentum esset, Parthi 'subito ingruentes cum Surena et Silacea praefectis sagittis oppressere Romanos. ceciđere ibi plurimi senatores, aliquot etiam consulares et praetorii uiri; Crassus quoque filius Crassi, lectissimus iuuenis, in acie occisus est. praeterea quattuor cohortes cum Vargunteio legato mediis deprehensae campis et interfectae sunt.
4 Surenas rapto equitatu Crassum persequi intendit eumque circumuentum ac frustra conloquium eius petentem interfecit, quamuis uiuum auferre maluisset. pauci noctis beneficio
5 liberati Carras confugerunt. cognita clade Romanorum multae Orientis prouinciae a societate uel fide populi Romani defecissent, ni Cassius collectis ex fuga militibus paucis intumescentem Syriam egregia animi uirtute ac moderatione pressisset; qui et Antiochum copiasque eius ingentes proelio uicit et interfecit, Parthos quoque ab Horode in Syriam missos iamque ingressos Antiochiam bello expulit ducemque eorum Osagen interfecit.

AVCTORES § 5 *Liuius 108*

1 setrico (t *del. m. 1* [?], e *in* y *corr. m. 2*) *P* se* rico (*erasa* t *uid. quae linea iam deleta fuerat*) *R* 2 charras *PRD* || esse *D* || parchi *D* || inruentes (irr- *NZ*) LM^2NZ 3 syrina *D* || silacea] LP^2RKMT (silace a- P^1) sylacae a- *D;* sylacia *H* sylaccea *G* syllacea *N* sillatia *O;* Sillace *fsh* || caecidere PR^a 4 aliquod P^aR^1D 5 fi|lius| (iu *non sine ras., ex* fulu..) *R* || inuinis *D* 6 bargunteio (eio *in ras. P*) *PR* 7 depraehensae (-se *D*) *LPRD* 8 surenas] *R* sorenas *L* surenos (o *in* a *corr.*) *P* syrinas *D* || r*apto *R* || equitatum *D* || persequi qui *D* 9 ac] a R^1 || frusta *D* || colloquium R^2 10 quamuis uiuum] quam siuiuum *D* || maluis|***set (*er.* uis) *D* || beneficio noctis *PR* 11 charras *PRD* 12 orientis (ri *in ras.*) *P* || a *om. D* || uel] et *D* || r̄· *L* 13 ni] nisi *D* || fugam (. *dubium est*) *D* 14 anima *D* || praessisset P^aR^2 praesisset R^1D (pr*ess- R^3) 15 anthiocum PR^1 (-chum R^2) 16 horode] PR^1D herode LR^2 17 anthiociam *P* anthiochiam (ch *al. m. ex* t *ut uid.*) *R* antiocia *D* || *haec* ducemq (*sic*) — interfecit *uersu extr. add. m. 1 in D* || osagen] $LPRDKMNTO^2$ (sagen O^1); ossagen *G* osagenen *H;* Osacen *fsh*

Igitur Romani status agitur semper alterna mutatio et uelut 14
forma Oceani maris, quae omni die dispar nunc succiduis per
septem dies attollitur incrementis nunc insequentibus totidem p. 414
die|bus naturali damno et defectu interiore subducitur. ut 2
enim de proximis ordiar, Cimbris Tigurinisque uincentibus
cum apud Rhodanum flumen Romanus exercitus periit, ar-
tissimas Roma sensit angustias; refusa continuo clade Cim-
brorum, magnis elata prouectibus priorum oblita defectuum
est. hanc deinde recentissimae prosperitatis iactantiam Italicum 3
bellum et dilaceratio Sullana castigat. rursus post hanc
domesticam intestinamque perniciem, qua usque ad medullas
paene euiscerata et exesa est, paribus propemodum spatiis
temporum non solum reparata, uerum etiam extenta est, cum
Lucullus Asiam, Pompeius Hispaniam, Caesar Galliam per-
domuit Romanumque imperium usque ad extremos propemodum
terrae terminos propagatum est. hanc nunc amplissimam 4
dilatationem uastissima ruina consequitur. apud Parthos enim
consul Romanus occiditur exercitusque deletur, atrocissimum
illud Pompei atque Caesaris bellum ciuile conseritur et inter
haec Roma ipsa repentino correpta incendio concrematur.
anno siquidem ab Vrbe condita DCC incertum unde concretus 5
plurimam Vrbis partem ignis inuasit, neque umquam antea

AVCTORES § 5 *Liuius, lib. ut uid. 108 (cf. Orosius 7, 2 § 11, ubi Liuium laudat; 7, 39 § 15; Obseq. 65); ad illa* hinc iam—committitur *fort. Eutropius 6, 19 adhibitus*

1 romanis *D* 2 ociani *D* || mari *D* || que (e *in* i, *deinde* i *in* e *m. 2 R*) *RD* 4 naturali damno] damnis naturali damno *L* || dam*no (*eras.* p) *R* 6 rodanum R^a 7 cimbricorum *PR* 8 prouectibus] *L P* R^a *Z ed. 1542* prouentibus R^b *D* Z_1 *v* 9 hanc (h *et* c *erasae, mox al. m. restitutae*) *R* 10 sillana dilaceratio *D* || syllana *LPR* || castigat (t *fin. in ras. ampliore*) *P* 12 paene *om. D* || propemodos pa*ciis (*er.* u) *D* 15 ad extremos (os *statim corr. ex* ū) *om. sed s. s. m. 1 aut 2 R* || extremum *P* extremus *D* || propemodo *D* 17 *dilatationem (*eras.* c *aut* e) *R* dilationem *L* || uastissima R^1 || partus *D* 19 illum P^1*R* || atque] *L solus* et *PRDv* || conseritur et] conscribitur (*om.* et) *D* 20 corrupta *P* R^a 21 anno ab (ab *del.*) *P* || septingentensimo *L* septingentissimo *D* 22 ante *L*

tanto incendio correptam ac uastatam Ciuitatem ferunt. nam
quattuordecim uicos cum uico Iugario consumptos fuisse me-
moriae proditum est. hinc iam bellum ciuile committitur, quod
p. 415 magnis iamdudum dissensionibus ac molitionibus parabatur.
15 [1]Nam rediens Caesar uictor ex Gallia decerni sibi absenti
alterum consulatum poposcit. contradictum est a Marcello
consule adnitente Pompeio, deinde decretum est a senatu, ut
in Vrbem Caesar non nisi dimisso exercitu ueniret, et ex
Marcelli consulis auctoritate ad legiones, quae apud Luceriam
2 erant, Pompeius cum imperio missus est. Caesar Rauennam
sese contulit. M. Antonius et P. Cassius tribuni plebis pro
Caesare intercedentes, interdicente Lentulo consule curia foroque
prohibiti, ad Caesarem profecti sunt Curione simul Caelioque
3 comitantibus. Caesar Rubicone flumine transmeato, mox ut
Ariminum uenit, quinque cohortes, quas tunc solas habebat,
cum quibus, ut ait Liuius, orbem terrarum adortus est, quid
facto opus esset, edocuit. deplorans iniurias suas, causam
belli ciuilis, pro restituendis in patriam tribunis, esse testatus
4 est. inde per Antonium septem cohortes, quae apud Sulmonem
morabantur, a Lucretio recepit, tres legiones quae cum Do-

AVCTORES 5—8 ueniret *Eutropius 6, 19* (absenti *Orosianum*) || 8 et ex Marcelli—§ 4 *Liuius 109* (*quem Orosius* § 3 *laudat*)

EXPILATORES 8 et ex Marcelli—10 missus est *exscripsit Paulus 153*

1 corruptam *PR* 2 quattuordecem *D* XIIII *PR* || consumtos (-tus *D*) *PD* 3 proditum] traditum *D* || iam] tam P^a || bellum (ll *a m. 2 insertae in spatio a m. 1 relicto*) *L* || ciuilem *D* 5 uictor caesar *L* || absenti] absenatu *L* 6 alterum] iterum *PR* 7 aNnitente R^3 || deinde|cretum *D* 8 dimis* so *P* 9 marcello R^a || aput *L* 10 rauenna *LD* 11 sese (*prior* s *in ras. m. 1*) *D* se *L* || marcus *PRD* || antunius *D* || p̄· *L* publius *PRD* Q. *corr. fsh* 12 *ante* intercedentes *uocabulum eiusdem mensurae er. R* || inter * dicente *P* interdicentes *D* || furoque R^1 13 prohibiti ad] prohibita *D* || prohibiti (biti *ex* buit *m. 2*) *P* || caesar; (*i. e.* çaesar) *D* || caelioque] *LPR* caêlio quę *D*; Coelioque *fsh* 14 rubigone *D* 15 ar iminū (*pone* r *fort. ras.*) *R* 18 patriam *P* || tri*bunis *P* 19 per (r *in ras. paullo maiore*) *R* || solmonem *D* 20 lucricio *D*

mitio apud Corfinium morabantur, ad suas partes traduxit. Pompeius atque omnis senatus, crescentibus Caesaris uiribus trepidi, tamquam Italia pulsi in Graeciam transuecti, Dyrrachium gerendi belli sedem delegerunt. Caesar Romam uenit 5
negatamque sibi ex aerario pecuniam fractis foribus inuasit protulitque ex eo auri pondo quattuor milia centum triginta p. 416
et quinque, argenti pondo prope nongenta mi'lia. inde 6
digressus Ariminum ad legiones, mox Alpes transuectus Massiliam uenit, ad quam oppugnandam, cur receptus non esset, Trebonium cum tribus legionibus relinquens, ad Hispanias contendit, quas L. Afranius et M. Petreius et M. Varro Pompeiani duces cum legionibus obtinebant. ibi multis proeliis Petreium Afraniumque superatos conposita pactione dimisit. in ulteriore uero Hispania duas legiones a M. Varrone 7
suscepit. similiter et duces eius, hoc est Curio Catonem

AVCTORES § 5—§ 6 transuectus *Liuius 109 aut 110 (ad* § 5 *cf. Plinius n. h. 33 § 56 et Cassiodor. Chron. a. 705)* § 6 Massiliam—§ 9 *Liuius 110 (cf. Periocha)*

EXPILATORES 5 negatamque—7 nongenta milia *compilauit comm. Bern. Lucani 3, 154* 9 Massiliam—11 contendit, p. 396, 2 Massiliam—3 abrasit *compilauit comm. Bern. Lucani 3, 453*

1 cornicium (a *supra* ni; fi *m. 2; sic*) *L* cornicium (a *supra* ni) *P* cornificium *RD* || partes suas *v* || transduxit *PRD* 2 adque *P*[a]*R*[1] 3 trepida *LD* || greciam *RD* || trasuecti *P* || dyrracium *P* dyrratium *R* 4 delegerint *D* 5 paecuniam *D et a. r. R* || fractib; *P*[a] || inuasit] *LPRv* inuadit *Dh* 6 auri ex eo *D* || ĪĪĪĪ· milia centum triginta et quinque *L* ·ĪĪĪĪ· cxxx et v mil *P* ĪĪĪĪ·cxxx· et v *** (*eras.* mil) *R* quattuor milia centum tregenta quinque *D* 7 pondo (*prior* o *ex* r *corr.*) *L* || nongenta milia] *L* nonagenta milia *D* DCCCC mil; *P* DCCCC·|*** *R; cf. Mommsen Röm. Münzw. 1860 p. 401 not. 109* 8 arminum *D* 9 masseliam *L* massilliam (li *fort. ex* u *sed m. 1*) *D* || cur] *LPRDς* (quur *K*), *Z fs;* quod Z_1 cum 'Y_2Y_4' *h* 10 trebonium] *LPR* tribunium *D* Tribonium *v* || con *in* cōm *corr. P* || relinquens (lin *s. s. m. 1*) *D* 11 contendens *L*[a] || lucius *PRD* || marcus *PRD* || et *om. D* || marcus *PRD* 12 pompeiania *D* || cum VII legionibus *Periocha* 13 afranium petreiumque *L solus* || composita *PR* || pactatione *P*[a] *ante* pactione *supra scr.* foederis *m. 2 R* 14 marco *PRD*

Sicilia expulit, Valerius Cottam Sardinia, Tuberonem Africa
Varus eiecit. Caesar Massiliam rediens, obsidione domitam
uita tantum et libertate concessa ceteris rebus abrasit.
8 At uero Dolabella partium Caesaris in Illyrico per Octauium
et Libonem uictus copiisque exutus ad Antonium fugit.
Basilus et Sallustius *cum* singul*is* legion*ibus*, quibus praeerant,
similiter et Antonius, Hortensius quoque ab infimo mari cum
p. 417 classe concurrens, omnesque pariter aduersus Octauium et Libonem
9 pro|fecti et uicti sunt. Antonius cum se Octauio cum quindecim cohortibus dedisset, omnes ad Pompeium a Libone deducti sunt. Curio ex Sicilia in Africam cum exercitu transgressus est: quem Iuba rex continuo exceptum cum omnibus copiis trucidauit. Octauius Salonas oppugnare conatus, omnes
10 paene copias quas duxit amisit. Caelius desciuit a Caesare ac se Miloni exuli iunxit; cumque ambo seruorum manu Capuam oppugnare molirentur, occisi sunt. Bibulus apud Corcyram pudore uictus, quod custodiae eius, quam pelago et oppido

AVCTORES § 10 et § 11 *Liuius 111* (§ 11 *cf. Val. Max. 1, 8, 10*)

EXPILATORES 4 Dolabella—11 deducti sunt *exscripsit comm. Bern. Lucani 4, 433*

1 sardiniam *L* || afreca *D* 2 uarrus *D* 3 et** (*er. 1 uel 2 litt.*) *D* || libertate* *R* || abra si ta ** uero (si ta *in ras. m. 1, pone* ta *2 uel 3 litt. er.*) *D* 4 ad R^1 || partiū *add. m. 2 in R* || inyllirico *R* nihil·|lyrico *D* || libonem et octauium *L* 5 et] ei *D* || libonem] *PR* ligonem *D* || ex'utus (s *2 m.*) *L* || ad antunium *D om. L* 6 basilus] *L* bassillus *P* bassillus *R* basillus (lu *ilico ex* ui *uel* iu) *D* || sallustius *P* sallustius *D* || cum singulis legionibus] *G* 2^b *Freculfus* singulas legiones LPR^1D (*uersus principio L, paginae principio D*) concurrentes per singulas legiones R^2T diuidentes singulas legiones *fs* per sing. leg. *h* singulas legiones (*post* praeerant *addito* ducentes) M^2 7 infirmo P^a infi**mo *R* 8 -que] ** *G om. v* || libonem] bibulonem *LPRD* libionem T^1X_1 labionem T^2 9 et uicti sunt *in ras. angustiore m. 1 D* || quindecem *D* xv *PR* 10 dedidisset *D* || pompeium m (*ult.* m *ex corr. et partim in ras. m. 1*) *D* || libone] *LPR* liboni *D* 13 trucitauit P^a || octauus R^a || opp-] expugnare *D* 14 dixit *D* || admisit *D* || caelius] *LPRD* || a] ad *D* 15 exusuli *D* || iuncxit PR^aD 16 cocyram R^a

praetendebat, hostis inluserat, inedia sese uigiliisque confecit.
Appius Claudius Censorinus, qui iussu Pompei Graeciam 11
tuebatur, iam abolitam Pythici oraculi fidem uoluit experiri:
quippe ab eo adacta uates descendere in specum respondisse
fertur de bello consulenti: Nihil ad te hoc Romane
bellum pertinet, Euboeae coela obtinebis. coela
autem uocant Euboicum sinum. ita Appius perplexa incertus
sorte discessit.

Admonet nos aliquid ab obtrectatoribus nostris consultor 12
iste consulere. queruntur utique fide Christianorum sibi sacra
interdicta caerimoniasque sublatas et ob hoc ideo maxime,
quod extis uaticiniisque cessantibus futu|rae clades, quia sciri p. 418
nequeunt, non uitantur. cur ergo longe ante imperium Cae- 13
saris natiuitatemque Christi, sicut ipsorum auctores adtestantur,
abolita fuerat Pythici oraculi fides? abolita autem ideo, quia
contempta. porro autem quare contempta, nisi quia uel falsa
uel uana uel dubia? unde prudenter poeta praemonuit:

Inconsulti abeunt sedemque odere Sibyllae.

Et ne forte parui id pendant, quod contemptu abolitum atque 14

AVCTORES 18 *Vergilius Aen. 3, 452*

EXPILATORES 2 Appius—8 discessit *exscripsit comm. Bern. Lucani 5, 68*

1 inaedia PR^1 inaedie *D* || uigilis que *D* 2 cladius R^a || censorinos R^1 censurinus *D; cf. Borghesi Opp. 4 p. 47 not. 4* || pumpei *D* || greciam *RD* 3 pythici] G^{1c} *in ras.* poetici LR^b potici *D* petiti P^1R^a boetici P^2 || experire *PD* 4 ab eo] ḥabeo *P* *abeo *R* ad eo *D* || adacta] ac|ta *D* 6 euboea ece ola *D* || caela obtineb coela *R* 9 ammonit *D* || aliquid ab] *PR, item GKMHTN* ab *L* aliquid *D* 10 quaeruntur LP^aR^a quiruntur *D* 11 caerimoniasquae *D* caeremoniasqu*e (*er.* a) *R* || et] sed *N* || op hoc *D* ab hoc *GN* hoc *Z ed. 1542* || ideo (eo *in ras. m. 1*) *D del. fsh* 12 iscire *D* 13 nequiant *D* || cur] curer *D* 14 -que *om. L* || sicut] qti (*sic*) *D* || attestantur R^3 15 pi^t^ici *G* poetici LR^2D petiti P^1R^1 (*coni. cum* o *seq. R*) boetici *s. s.* P^2 16 contemta *P utroque loco* 17 poeta] postea poeta *R* 18 odore *D* || sibillae (y *s. s.*) *P* sybillę *R* sybelle *D* 19 paruii|id *D* || contemtu *P* || adque P^aR^1

antiquatum fuit, hoc est aut numen aut sedem: Apollo ille Pythius erat, quem ferunt magno illo Pythone serpente interfecto, totius uaticinationis auctore et principe, heredem et sedis et diuinationis et numinis exstitisse ibique eum reddere elegisse responsa, ubi orta cum auctore ipsa diuinatio uide-
15 batur, praeterea quem per alias quoque terrarum partes spumantibus buccis rabidoque discursu omnis furiatorum ructat insania, ad quem plurimi terrarum reges quasi ad uiuam uocem consulti numinis cucurrerunt, cui saepissime ipsi quoque
16 Romani opulentissima dona miserunt. at si Apollo iste Pythius paulatim discernente experientia contemptus relictus atque abolitus est, quid uiuum de mortua pecude, quid uerum de amente muliercula sperari potest? quid postremo,

p. 419 'Inflauit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,

expositis opimae pecudis intestinis, non finget esuriens, si, ut ipsi fatentur, uel obscura uel falsa dicendo ipse Apollo seducit?
17 quamobrem aequo animo ferant, etsi imitari interim nolunt, nos id ueritatis iudicio etiam prohibere, quod potuerunt maiores eorum uel experiendo contemnere.

AVCTORES 14 *Vergilius Georg. 2, 193*

1 antiquantum *P* || hoc] hoc etiam *D* || aut] aua *D* || nomen *PR*¹*D* || sedem (m *in* m *corr. sed deinde* *erasa; s. s.* 1 sedes *m. 2*) *R* || *post* sedem *haec* Apollo successit heres | serp*enti* (*s. s.*) | in diuinatione Post apo*l* | linē successit sybilla | in diuinatione phyton | *inseri iubet in mg. m. 2* (s, enti, ol *desectae sunt*) *R; eadem in textu exhibent TX₂Z, ubi* appollo *X₂Z;* phyton (phiton *Z*) *ante* post *add. X₂Z; pro* apollinem: apollo *T* appollo *X₂Z;* phiton *T, om. Z* || appollo *D* 2 pythius] *L* pytius *PR* phythius *D* || pythone] *LD* pitone (pit *in ras.*) *P* poetone (*supra* o *scr.* y *m. 1;* p *in* f *m. 2*) *R* 3 auctorē *P* || principē *P* 4 sedes *R*¹ || nominis (-es *D*) *LPR*¹*D* || extitisse *PRD* || redere *P*¹ 5 eligisse *L* || autore *R*ᵃ 7 buscis *D* || rauidoque *R*¹ 9 nominis *P*ᵃ*R*¹ numinis *LDP*ᵇ*R*² || cucurrerunt] *LD* concurrerunt *PRv* 10 appollo *D* || phthius *D* pyticus *PR* 11 contemtus *P* || adque *P*ᵃ*R*¹*D* 12 uerum] uirum *L* uero *D* 13 postremum *D* 14 tyrrenus *LPRD* 15 fingit *LGO* || si ut] *L idem coniecerat Lautius*, sicut *PRD*, Nam sicut *v* 17 aequo (q *ex* c) *P* || mitari *R*¹ 18 potuerunt******|******maiores *R* 19 contempnere *a. ras. R*

Interea apud Dyrrachium multi Orientis reges ad Pompeium 18
cum auxiliis conuenerunt. quo cum Caesar uenisset, Pompeium
obsidione frustra cinxit, ipse terram quindecim m. p. fossa
praestruens, cum illi maria paterent. Pompeius castellum 19
quoddam propinquum mari, quod Marcellinus tuebatur, euertit
praesidiaque Caesaris, quae ibidem morabantur, occidit. Caesar
Torquatum legionemque unam, ut expugnaret, adgressus est.
hoc periculo sociorum Pompeius cognito omnes eo copias con- 20
traxit: in quem se ilico Caesar omissa obsidione conuertit.
Torquatus autem e uestigio prorumpens auersum insecutus est.
ita Caesaris milites ancipiti periculo territi ipso Caesare frustra 21
obsistente fugerunt. Pompeius uero Caesaris quoque testimonio
uictor persequentem reuocauit exercitum. quattuor milia
militum Caesaris, centuriones uiginti et duo, equites Romani p. 420
conplures |in eo proelio caesi sunt. Caesar inde citato agmine 22
per Epirum in Thessaliam perrexit; Pompeius cum maximis
copiis secutus bellumque commissum est. itaque instruitur 23

AVCTORES § 18—§ 27 *Liuius 111, ex quo etiam* § 21 *Caesaris testimonium* (*B. Ciu. 3, 73*) *commemoratur* (*ad* § 23 — § 27, *inprimis* § 23 *cf. Eutrop. 6, 20 et 21*)

EXPILATORES 1 apud Dyrr.—6 occidit *compilauit comm. Bern. Lucani 6, 1* 6 Caesar — 17 secutus *compilauit comm. Bern. Lucani 6, 285* 17 instruitur—p. 400, 5 copia *compilauit comm. Bern. Lucani 7, 460*

1 dyrracium (*corr. m. 2*) *P* dirratium *R* 2 auxilium *L* ‖ uenerunt *L* ‖ quo* (*erasa* d *uid.*) *R* 3 frustra obsidione *solus L* ‖ cincxit *a. ras. R* ‖ ipsi *RD* ‖ xv *P* xu *R* qumdecim *D*; sedecim *Florus 4, 2 § 39, stadia 1200* [*120 coni. Schweigh.*] *indicat Appianus, B. ciu. 2, 61* ‖ milia (a *in* bus *corr. m. 1 aut 2*) *L* milibus *PRD*; millium *v* ‖ passuum *LPRD* 4 praestuens R^1 5 quondam *D* ‖ marcellnus R^1 7 una *D* ‖ expugnaret et *L* ‖ aggressus R^3 8 sotiorum R^1 (-ci- *3*) ‖ traxit *PR* 10 prorũ*pens (*er.* p; ˜ *m. 1*) *D* erumpens *PR* 11 frustra ipso caesare *L solus* 12 quoque] a quoque *D* 13 IIII *PR* 14 centyriones *L* ‖ xx *PR* ‖ et duo] *LPR* duo *Dv* ‖ equitis *D* equitesque *v* ‖ r̄· *L* 15 conpluris *D* cõ*plures (cõ *ex* con *m. 3*) *R* ‖ caeci *D* ‖ ci**tato (*er.* ui) *D* 16 tessaliam *PR* 17 secutus est *D*

utrimque acies. Pompeius octoginta et octo cohortes triplici
ordine locauit: fuerunt autem peditum quadraginta milia,
equites in sinistro cornu sescenti, in dextro quingenti, praeterea
reges multi, senatores equitesque Romani plurimi, absque
24 leuium armaturarum magna copia. Caesar similiter octoginta
cohortes triplici ordine disposuit, cui fuerunt minus quam
25 triginta milia peditum, equites mille. uidere ibi et gemere
erat contractas Romanorum uires in campis Pharsalicis ad
occisionem mutuam constitisse, quas si concordia rexisset, nulli
26 populi, nulli reges ferre potuissent. prima congressione
equitatus Pompei pulsus sinistra latera nudauit. deinde cum
diu utrimque dubia sorte caederentur atque ex alia parte
Pompeius inter hortandum diceret parce ciuibus nec tamen
faceret, ex alia uero Caesar hoc faceret, quod urgeret dicens
miles, faciem feri, tandem uniuersus Pompei fugit exercitus,
27 castraque direpta sunt. caesa sunt in eo proelio Pompei-
anorum quindecim milia, centuriones triginta et tres. hic
exitus pugnae ad Palaeopharsalum fuit. Pompeius fugiens in
ostio Penei amnis onerariam nauem nanctus in Asiam transiit.

EXPILATORES 5 Caesar — 7 mille, 10 prima — 17 tres *compilauit comm. Bern. Lucani 7, 521* 11 cum diu — 16 castraque *exscripsit Paulus 156. 157* 18 Pompeius — p. 401, 1 uenit *exscripsit comm. Bern. Lucani 8, 33*

1 utrumque *D* || octogento et octo *D* LXXX et VIII (VIII *ex* VIIII *P*) *PR* 2 ferunt *D* || quatragenta *D* XL *PR* 3 sexcenti *D* DC *PR* || D *PR* 4 uenatores equitesque *D* senatoresque *L* 5 *leuium *R* || LXXX *PR* 6 cui *om.* *D* || minus] *LPR¹D* non minus *R²v*, *cf. Eutrop. 6, 20 extr.* 7 xxx· mil· *L* xxx mil· *P* ·xxx· mil· *R* 9 occidionem *L* || nullo populi *L* nulli popouli (*sed* o *alt. del.*) *P* 10 potuisset *Rª* || congressio *D* 11 pompei] *LPRD* || nadauit (*corr. al. m.*) *R¹* 12 diu] duo *D* || utrique *L* || cederentur *LP* || adque *PR¹* 14 hoc faceret] hoc faceret et *R* 15 ferit *D* || pompei] *LPRD*𝔓 16 pompei annorum *R¹* 17 xv milia *PR* || centyriones *L* || trigenta et tris *D* XXXIII *PR* 18 paleopharsalum *LPRD* 19 nactus *R²*

inde per Cyprum in Aegyptum uenit ibique mox ut litus 28
attigit, iussu Ptolemaei adulescentis in gratiam Caesaris
uictoris occisus est. Pompei uxor filiique fugerunt; cetera
Pompeiana classis direpta est omnibus qui in ea erant
crudelissime trucidatis, ¦ibique et Pompeius Bithynicus occisus p. 421
est. Lentulus uero uir consularis apud Pelusium interfectus
est. Caesar conpositis apud Thessaliam rebus Alexandriam 29
uenit perlatoque ad se ac uiso Pompei capite anuloque fleuit;
cumque se in regiam recepisset, eludebatur a tutoribus, quo-
minus pecuniam acciperet, templa sua astu spoliantibus, ut
et regios thesauros uacuos esse ostenderent et in inuidiam
Caesaris populum concitarent. praeterea Achillas dux regius, 30
imbutus semel Pompei sanguine, Caesaris quoque necem me-
ditabatur. nam iussus exercitum dimittere, cui praeerat, uiginti
milium armatorum, non modo spreuit imperium, uerum et
aciem direxit. in ipso proelio regia classis forte subducta 31
iubetur incendi. ea flamma cum partem quoque urbis in-

AVCTORES § 28—§ 31 *Liuius 112* (*ad* § 31 *cf. Seneca De tranquill. animi 9 § 5 qui eadem narrat Liuium laudans*)

EXPILATORES 1 mox — 7 interfectus est *compilauit comm. Bern. Lucani 8, 560* 7 Caesar—p. 402, 2 exussit *compilauit comm. Bern. Lucani 10 pr.*

2 adtigit (d *in* t *corr. m. 3 R*) *PR* ‖ iussu *in ras. P* ‖ ptolemei *LP* ptolomei *R* ptulomei (p *ex* b *m. 1*) *D* ‖ aduliscentis (*corr. m. 3 R*) *R*¹*D* 3 filique *D* 4 pompeianae *P* pompei ana* *R* ‖ clas*sis (*prior* s *in ras.*) *P* classis (si *in ras.*) *R* 5 trucidati sunt| (sunt *fort. ex corr. add. m. 1, partim in ras.* , *uel alius clausulae?*) *D* ‖ Sibiquae pompeius (S *erasa*) *D* ‖ bithicus *P*¹ bythinicus *P*²*R* bytthinicus *D* 6 consolaris (*corr. m. 3*) *R*¹ ‖ interfectus] occisus *L*¹ ex⌒ occisus *et in marg.*: ex⌒ | alibi | interfectus *L*² 7 compositis *PR* ‖ thesaliam *R*ᵃ 8 anu*loque (*erasa* l) *P* anoloque *D* 9 cumque se *om. D* ‖ eludebatur a tutoribus] eluniam , aucteribus *D* 11 thensaurus *D* ‖ ostenderet *R*¹ 12 regius] reus *D* 13 inbutus (imb- *R*²) *PR*² imputaus (*prior* u *s. s. m. 1*) *D* 14 XX · milium *L* xx milia *PR* 15 praebuit *D* 16 regi *L* 17 incendi ea] incenea *D*

uásisset, quadringenta milia librorum proximis forte aedibus condita exussit, singulare profecto monumentum studii curaeque maiorum, qui tot tantaque inlustrium ingeniorum opera con-
32 gesserant. unde quamlibet hodieque in templis extent, quae et nos uidimus, armaria librorum, quibus direptis exinanita ea a nostris hominibus nostris temporibus memorent — quod quidem uerum est —, tamen honestius creditur alios libros
p. 422 fuisse quaesitos, qui pristinas studiorum curas aemularen|tur, quam aliam ullam tunc fuisse bibliothecam, quae extra quadringentà milia librorum fuisse ac per hoc euasisse
33 credatur. Caesar postea insulam, ubi Pharos est, cepit. eo Achillas cum Gabinianis militibus uenit. ingens pugna commissa est: magna ibi Caesarianorum militum multitudo cecidit, omnes etiam interfectores Pompei interfecti sunt.
34 Caesar ui insistentium hostium pressus scapham escendit: qua mox pondere subsequentium grauata ac mersa, per ducentos passus ad nauem una manu eleuata, qua chartas tenebat,

AVCTORES § 32 *Orosius* § 33 et § 34 *Liuius 112*

EXPILATORES 11 Caesar — p. 403, 2 cepit *exscripsit comm. Bern. Lucani 10 pr.* 15 Caesar—p. 403, 2 cepit *exscripsit Paulus 157 not. lin. 4—158, 14*

1 cccc *PRKMTW, v;* $\overline{\text{XL}}$· *L* (*idem* § 32 quadringenta, *cf. 4, 20 § 33 et 6, 11 § 4*) quadragenta *D*, *eundem num. exhibent GN Bern. 128, Senecae codex Mediol.* (*ed. Koch 1879*); *cf. Parthey, Alex. Bibl. p. 32 et 77; Ritschl, Opp. 1 p. 28 . 152 . 226* || mili· *D* 2 monumenta *L* 3 qui tot] quit *D* || inlustrum R^1 || ingeniorumque *L* 6 *haec* quod quidem uerum est *glossam esse perperam censet h* 8 simularentur *D* 10 quadringenta] *Lv* cccc *PRKMTW* quadragenta *D;* XL *GN* quadrãgenta *E* CCCCXL *O* || auasisse R^1 11 pharos] *L* pharus *PR* farus *D* || erat *PRW* || coepit (o *del. in R*) *RD* 13 conmissa (com- R^3) $P^a R^1$ || magnam *D om. L* || caesaria·nomirum *D* 14 caecidit *L et a. r. R* 15 uĩ *in ras. m. ut uid. 2 R* || pressos *L* p̃ssus *R* praesus *D* || scafam *P* (*non R*) || escendit] *L* exscendit P^1 ascendit (as *in ras. m. 2 R*) $P^2 R$ς𝔓*v* ar*|cendit (*er.: ut uid.*) *D* 16 quo (e *supra* o *scr. m. 1*, o *in* a *corr. 2 R*) $P^1 R$ quae P^2 || ducentur *D* CC *PR* 17 unam *D* || charthas *PR* carthas *D*

nando peruenit, mox nauali certamine pulsatus, magna feli- p. 423
citate classem regiam aut depressit aut cepit. ¹Alexandrinis 16
petentibus regem reddidit monitum, ut magis amicitiam Ro-
manam quam arma experiri studeret; qui tamen ilico ut liber
fuit bellum intulit, sed continuo cum toto exercitu suo et
ipse deletus est. nam uiginti milia hominum in eo bello
caesa referuntur, duodecim milia cum septuaginta longis naui-
bus dedita, quingenti ex uictoribus cecidisse dicuntur. rex 2
ipse adulescens scapha exceptus ut fugeret, multis insilientibus
mersus necatusque est; corpus eius ad litus deuolutum indicio
loricae aureae cognitum fuit: qua Caesar Alexandriam prae-
missa Alexandrinos omnes ad deditionem desperatione conpulit
regnumque Aegypti Cleopatrae dedit. inde Syriam peruagatus 3
Pharnacem in Ponto uicit. postea uero quam Romam uenit,
dictator et consul creatus in Africam transiit et apud Thapsum
cum Iuba et Scipione pugnauit maximamque ibi hominum
multitudinem interfecit. castra utriusque direpta sunt, sexa-
ginta elephanti capti. Cato sese apud Vticam occidit; Iuba 4

AVCTORES § 1 et § 2 *Liuius 112* § 3 inde—transiit *Liuius 113* (*cf. Periocha*) || apud Thapsum—§ 5 *Liuius 114* (*cf. Per.*)

EXPILATORES 2 Alexandrinis—3 reddidit, 4 qui—13 dedit *compilauit comm. Bern. Lucani 10 pr.* 2 Alexandrinis—11 fuit *exscripsit Paulus 158* 13 Syriam—14 uicit *exscripsit comm. Bern. Lucani 10, 475* (*extr.*) 14 postea—p. 404, 7 ingressus *excerpsit comm. Bern. Lucani 10, 475*

1 nando] *LPR²DT* nondo *R¹* natando *GW𝔓h* || felicitate] *PRTW𝔛 comm. Lucani altero loco,* mira felicitate . . enatauit *Florus 4, 2 § 59* facilitate *LDGKMHNOX,𝔅 comm. Lucani priore loco* 2 depraessit *D* || coepit *Rᵃ𝔓* 3 regem petentibus *PR* || ut magis amicitiam *om. D* 4 quam arma *om. D* 5 bellum intulit sed *om. D* || toto] omni *D* 6 xx *PR* || eo] quo *D* 7 duodicim *D* xii *PR* || septuagenta *D* lxx *PR* 8 dedit·anquingenti *D* || d *PR* || caecidisse *RD* 9 adulicens *D* || scafa *P* (*non R*) || mu*l*tis (*altera litterae* u *hasta m. 2 in ras., ante* t *erasa* i) *R* 10 necadusque *R¹* || inditio *R¹* (c *3*) 11 alexandream *L* alexandria *D* 12 desperatione (*alt.* e *ex* i ?) *R* || compulit *R²* 13 peruagatur *L* 14 farnacem *LD* 17 c*astra (*er.* r) *D* || utriusque (us *s. s. m. ut uid. 1*) *L* || sexagenta *D* lx *PR* 18 elephanti (h *del.*) *P* elephant *D* || aput *Pᵃ* || iuba rex (rex *s. s. m. 2*) *R*

p. 424 percussori iugulum pretio dato prae'buit, Petreius eodem se gladio perfodit; Scipio in naui, qua ad Hispaniam fugere contendens uento coactus in Africam redierat, semet ipse
5 iugulauit. in eadem naui etiam T. Torquatus occisus est. Caesar Pompei Magni nepotes filiamque Pompeiam simulque cum his Faustum Sullam et Afranium et Petreium filium
6 iussit occidi. inde quattuor triumphis Vrbem ingressus, disposito recuperatae reipublicae statu continuo in Hispanias contra Pompeios Pompei filios profectus, septimo decimo quam egressus ab Vrbe fuerat die Saguntum peruenit statimque aduersus Pompeios duos et Labienum atque Attium Varum
7 multa bella et uaria sorte gessit. ultimum bellum apud Mundam flumen gestum est, ubi tantis uiribus dimicatum tantaque caedes acta, ut Caesar quoque, ueteranis etiam suis cedere non erubescentibus, cum caedi cogique aciem suam cerneret, praeuenire morte futurum uicti dedecus cogitarit, cum subito uersus in fugam Pompeiorum cessit exercitus.

AVCTORES § 6—§ 9 *Liuius 115* (*cf. Periocha et ad* § 6 et § 7 *Eutrop. 6, 24*)

EXPILATORES 7 *hinc* quattuor (cum quattuor *B*) triumphis ingressus *Eutropianis inseruit Paulus 159, 19 sq.*

1 percussorem *D* || praetio *LPR* praecio *D;* Petreio (*pro* pretio dato) *coniecit Rubenius Elect. 1, 10 male* || prebuit *L* || eodem] eodem die *codex Portensis interpolauit* 2 hispaniā *PRT* hispania *L* spania *D* hispanias *GM*(*HNO*)*v*, hispaniās *K* 4 titus *PR* titos *D* || occis^{v}s (v *m. 2*) *P* 5 magnine potest *D* || filiam | muque *D* || -que *om. PR* 6 syllam *LPRD* || afraniam P^a 8 dispositae P^2 disperato (*om.* recuperatae) *K* disposito (*om.* rec. *sed s. s.* e recuperatoque) *M* || recuperatae] R^2G^1W (-te R^2) recuperato LPR^1 recuperatoque G^2N recuperati *D* || reip̄· *L* || hispanias] *L* hispaniā *PR* hispania *D* 9 pompeius R^1D || quam̄ *P* qua *R* 10 die* (s *ut uid. eras.*) *P* || sagyntum *PR* || *post* peruenit *pag. extr. circ. 13 litt. eras.* (statim peruenit?) *D* || statim *D* 11 aduersum *D* || pompeius R^1D || adque P^aR^1 || attiū (iū *radendo in* ui *mut.*) *R* 13 flumen] *LPRD*ς, urbem *corr. v, cf. § 9* || tantis est *v* 14 caedis *LD* 15 caedere LR^1D || erubiscentibus PR^1D || caedi (a *linea traiecta sed deinde linea erasa*) *R* cede *D* 16 dedecus] decuius *D* || cogitaret *D* 17 pompeianorum *L solus* || cessit (e *ex* a *m. 2*, *pr.* s *in ras. m. 2*) *R*

equidem eo die hoc bellum actum est, quo Pompeius pater 8
ab Vrbe bellum gesturus aufugerat, quattuorque annis hoc
bellum ciuile |indesinenter toto Orbe tonuit. T. Labienus et p. 425
Attius Varus in acie caesi sunt. Gnaeus Pompeius cum cen-
tesimo equite aufugit. frater eius Sextus Pompeius contracta 9
celeriter non parua Lusitanorum manu, cum Caesonio congressus
et uictus fugiensque interfectus est. Munda ciuitas cum im-
mensa hominum caede Caesare oppugnante uix capta est.

Caesar Romam rediit. ubi dum reipublicae statum contra 17
exempla maiorum clementer instaurat, auctoribus Bruto et
Cas|sio, conscio etiam plurimo senatu, in curia uiginti et p. 426
tribus uulneribus confossus interiit. in qua coniuratione fuisse 2
amplius sexaginta conscios ferunt. duo Bruti et C. Cassius
aliique socii strictis pugionibus in Capitolium secesserunt. diu
deliberatum est, utrum Capitolium cum auctoribus caedis opor-
teret incendi. corpus eius raptum populus dolore instimulatus 3
in foro fragmentis tribunalium ac subselliorum cremauit.

Percensuit latitudinem regni sui Roma cladibus suis atque 4
in suam conuersa caedem singulas quasque gentes ibidem, ubi
domuit, uindicauit. Asiae Europae atque Africae, non dico
tribus mundi partibus sed totis trium partium an|gulis edidit p. 427
gladiatores suos feriatisque inimicis spectaculum miserae ulti-

AVCTORES § 1—§ 3 *Liuius 116* (*ad* § 1 et § 2 *cf. Eutrop. 6, 25*)

1 equidem] *LD* et quidem *PRv* 3 ciuile bellum *v* || titus *PRD* || labienus (i *ex corr. add. m. 1*) *D* 4 aciae *D et a. r. R* || gn̄· *L* gneus *PR* genus *D*, *idem praenomen in* ς; Sex. *corr. Rob. Stephanus fsh* || centesimo (es *in ras.*) *P* centissimo *D* 5 sextus] *LRD*ς Cn. *corr. R. Stephanus fsh* 7 inmensa *PR*[1] (im- *R*[2]) 9 reip̄· *L* 10 maiorum exempla *PR* || instaurata| *D* 11 curiam *L* || ·xx· et tribus *LPR* 12 confusus *D* 13 sexagenta *D* LX *PR* || g̅· *L* gaius *PR* galus *D* 14 socis trictis *D* || capitulium *D* 15 capitulium *D* || autoribus *R*[1] 16 incendi (n *s. s. m. 2*) *P* incendii *L* || stimulatus *PR* 17 in foro *om. L* || fracmentis *P* fragementis *D* 18 adque *P*[a]*R*[1] 19 in sua *in ras. ang. m. 1 D* || singulis *P*[a] 20 domuit (o *statim corr., fort. ex* i) *R* || uindicauit *om. R* (*non P*) || eurupe *D* || adque *P*[a]*R*[1] 21 angulo *P*[1] angelos *R*[1] || redidit *P*[a] edid| *D* 22 expectaculum *P* ·s·spectaculum (s *in ras. m. 2*, *fort. fuit* ex) *R*

5 onis ingessit. nec tamen sufficit ipsas quoque cum auctoribus
causas fuisse consumptas; recidiua semina in eodem agro
germinant, magna continuo metentibus malorum incrementa
cum magno sudore factura: uictor ciuilis belli a ciuibus Caesar
occiditur, in caedem unius trahuntur agmina consciorum.
6 certum enim erat, quia Caesar indigne peremptus plures
habere posset ultores; plurimaque nobilitas una simul catena
sceleris copulatur, ne forte tanta malorum materia non belli
magnitudine suppleatur sed uindictae breuitate tenuetur.
7 Medeam illam fabulae ferunt dentes quondam occisi seuisse
serpentis, e quibus quasi conpetens semini seges armati
homines terra emerserint seseque mox inuicem pugnando
8 prostrauerint. equidem hoc poetarum commenta finxerunt;
nostra autem Roma Caesare occiso quanta de cineribus eius
agmina armata parturiit! quanta bella in testimonium miserae
fecunditatis non legenda pueris sed spectanda populis excitauit!
9 et tamen horum 'omnium malorum initium superbia est: inde
p. 428 exarserunt bella ciuilia, inde iterum pullularunt. non ergo
iniusta caedes est eorum, qui eam iniuste consectantur, si
ambitionis aemulatio per ipsos atque in ipsis et agitur et
punitur, donec qui detrectauere collegium, discant ferre domi-

AVCTORES § 7 fabulae ferunt (*cf.* § 8 poetarum commenta *et* legenda pueris)

1 ipsa *D* || cum *om. D* 2 consumtas *P* || recidiua (ua *in ras.*) *P* 3 germinant] siminant *D* || magna] mala *L* || contime tentibus *D* 4 uictus *D* || ciuilis] ciuili *D* || a *om. D* || ciuilibus *D* 5 caede ... unius P^1 caedem**unius P^2 6 certum (tum *s. s. m. 1*) *D* || perem*tus (*erasa* p) *P* 7 possit *L* || cathena LR^1 8 malorum] aliorum *D* 9 supplicatur *L* supplecatur *D* || uindicate *D* 10 mediam *D* || quosdam *PRD* || se*uis*e *P* 11 serpentes *LD* || e quibus *om.* R^1 || competens R^2 12 terrae emerserint *R* || pugnandum *D* 13 prustrauerunt *D* || equidem] $PRDG^1$ et quidem *Lfsh* || fixerunt R^1 16 fecundatis *D* || puerised *D* || exspectanda *L* expectanda *PRD* 18 unde R^1 || pollularunt *L* pullularunt| (l *pr. in ras. m. 2, fort. ex* e, unt *ilico m. 1 ex* ū) *R* 19 caedis *L* cede *D* || consecrantur *L* consequantur *O* 20 imolatio *D* || adque PR^1 21 detrectauere (*alt.* e *in ras. m. 2*) *R* || colligium R^1

natum, summaque imperii totius ad unum redacta longe
aliud omnes homines uiuendi genus subeant, ut omnes humiliter
placere studeant, non insolenter offendere. sed ad tam 10
salubrem humilitatis doctrinam magistro opus est. itaque
opportune conpositis rebus Augusti Caesaris natus est Dominus
Christus, qui cum in forma Dei esset, formam serui humiliter
adsumpsit, ut tunc demum aptior fieret humilitatis institutio,
quando iam per totum mundum poena superbiae omnibus
esset exemplo.

Anno ab Vrbe condita DCCX interfecto Iulio Caesare Octa- 18
uianus, qui testamento Iuli Caesaris auunculi et hereditatem
|et nomen adsumpserat idemque, qui postea rerum potitus p. 429
Augustus est dictus, simul ut Romam adulescens admodum
uenit, indolem suam bellis ciuilibus nouit. nam, ut breuiter 2
coaceruationem malorum explicem, bella ciuilia quinque gessit:
Mutinense Philippense Perusinum Siculum Actiacum. e quibus
duo, hoc est primum ac nouissimum, aduersus M. Antonium,
secundum aduersus Brutum et Cassium, tertium aduersus
L. Antonium, quar|tum aduersus Sex. Pompeium, Cn. p. 430
Pompei filium, confecit. Antonius a senatu hostis pronuntiatus 3

AVCTORES lin. 6 qui cum—7 adsumpsit *Pauli Ep. ad Philipp. 2, 6 et 7* cap. 18 § 1 *Eutropius 7, 1 exceptis anni numero* (DCC fere ac nono *Eutr.*) *et ex Liuio 117 sumptis his* auunculi *atque* Romam .. uenit § 2 bella *et q. s. Suetonius Aug. 9* § 3—§ 6 interfecit *Liuius 118 et 119*

1 summaq (q *i. e.* quae *m. 1 in ras., ex* ɉm ?) *D* 4 salubri *D* || humilitatem (em *in* is *corr.*) *L* 5 oportune (-ę *a. r. R*) *PR* oportunae *D* || compositis *PR* || augustucaesaris (c *ilico ex* s) *D* || caesaris] *LPRD*ς*Z* caesaris tempore *H* caesaris temporibus *v* 7 assumpsit *R*[3] adsumsit *P* || ut *om. L* || fieret] fieret et *PR*[1] || institutotio (to *del.*) *P* 8 iam (i *ex* t) *P* || mundum] orbem *L solus* 9 exemplum *D* 10 septingentensimo (-tissimo *D*) decimo *LD* 11 testam̄ *R*[1] testamentum (*sed* -tū *in* -to *corr. R*[2]) *R*[2]*D* || iuli] *PR*[1] iulii *LR*[2]*D* || heriditatem *D* 12 assumpserat *R*[3] adsumserat *P* || potitus] potius *D* 13 adulicens *D* 15 explicem (plic *s. s. m. 1*) *L* 17 ac] et *v* || aduersum *D* || m̄· (*i. e.* marcum) *L* marcum *PRD* || antunium *D* 18 aduersum (*priore loco*) *D* (*idem in seqq. bis* aduersus) 19 lucium *PD* lutium *R* || antunium *D* || sextum *LPRD* || gnei *PRD om.* (*fine uersus*) *L* 20 antunius *D*

D. Brutum apud Mutinam obsidione concluserat. consules
Hirtius et Pansa et cum his Caesar ad liberandum Brutum
4 expugnandumque Antonium missi. Pansa primo ueniens exceptus insidiis, inter suorum clades ipse quoque pilo grauiter uulneratus ab eodem uulnere interpositis diebus est mortuus. Hirtius auxilium collegae ferens magnas Antonii copias uasta strage deleuit. Caesar eatenus castra custodiit.
5 secunda aduersus Antonium pugna magnae utrimque strages actae sunt. namque tunc ibi Hirtius consul occisus est, uictus fugit Antonius, Caesar uictoria potitus est, cui D. Brutus de con-
p. 431 iuratione occisi Iuli Caesaris confessus |preces paenitentiae
6 fudit. Dolabella Trebonium, unum ex interfectoribus Caesaris, Zmyrnae interfecit. Dolabellam senatus hostem pronuntiauit. consulum occisorum uterque exercitus Caesari paruit.
7 postea D. Brutus in Gallia a Sequanis captus et occisus est. Basilus autem, aeque unus de percussoribus, manu seruorum
8 suorum necatus est. Lepido satisagente Caesar Antonium recepit in gratiam atque ob fidem reconciliatae gratiae filiam
9 eius matrimonio sortitus est. inde cum ad Vrbem accessissent ac rumor de futura proscriptione ortus esset, C. Thoranius uir praetorius nihil tale metuens incursu militum domi suae
10 interfectus est aliique conplures trucidati sunt. itaque, ne

AVCTORES § 6 Dolabellam — § 12 *Liuius 119 et 120*

EXPILATORES 1 *hinc* apud Mutinam *Eutropianis inseruit Paulus 162 not. lin. 6*

1 decimum *P* decium *LRD* || apud] *LPRDv* ad *h* 2 hyrtius *R* hircius *D* 3 antunium *D* 4 philo PR^1 5 ab] ad *D* 6 hircius *D* || antunii *D* 7 uastas trege *D* || costodit *D* 8 secundum *D* || antunium *D* || magnae (m *s. s. m. 2*) *R* 9 nunc *L* || hyrcius *D* 10 antunius *D* || caesar] sa sar *D* || decius *LPRD* 11 iuli] *L* inlii *PRD* || praeces *LRD* || p*enitentiae (*erasa* a) *R* paenitenciae *D* 12 fudit] dedit *L*, *item KME* || tribunium *D* 13 zmyrnae] *LPR* myrnae *D* 15 decius *LPRD* 16 basilus] *L* uasillus *PR* pasillus *D* 17 antunium *D* 18 adque PR^1 || sidem P^1R^1 20 proscribtione *LP* || g̅· *L* gaius *PRD* 21 uir praetorius *om. D* || dominae suae *L* domui sui *D* 22 conpluris *D* complures R^3

latius atque effrenatius incircumscripta caedes ageretur, centum
triginta et duum senatorum nomina in tabula proposita sunt,
primum Lepidi praecepto et nomine, deinde Antonii, tertio
Caesaris. ibi Antonius Tullium Ciceronem inimicum suum, 11
ibi L. Caesarem auunculum suum et — quod exaggerando
sceleri accessit — uiua matre proscripserat; ibi Lepidus L.
Paulum fratrem suum in eundem proscriptorum gregem con-
iecerat. adiecti sunt postea 'ad numerum proscriptorum 12
triginta equites Romani. multae diu et uariae caedes p. 432
actae, domus proscriptorum direptis omnibus dirutae sunt.
at Dolabella in Syria multa cum Cassio bella gessit, a quo 13
uictus ipse se interfecit. Brutus et Cassius magnis exercitibus
conparatis apud Athenas conuenerunt totamque Graeciam depo-
pulati sunt. Rhodios Cassius terra marique oppugnatos ad
deditionem coegit, quibus praeter uitam nihil reliquit. igitur 14
Caesar et Antonius eosdem in Macedoniam magnis bellorum
apparatibus persecuti, ad mortem conpulerunt; quamuis mani-
festissime illa tunc pugna non uirtute partis Antoni, sed
Caesaris felicitate confecta sit. Caesar enim tunc aeger, cum 15
se in castris capiendae quietis causa tenere statuisset, hortatu

AVCTORES § 13 Dolabella—interfecit *Liuius 121* || Brutus—reliquit *Liuius (122?)* § 14—§ 16 *Liuius 123 et 124*

1 adque $P^{a}R^{1}$ || efranatius R^{1} || circumscribta *P* || caedis PR^{1} || cento tregenta *D* cxxx *PR* 2 et duum] *LPR* et duo *D* 4 ibi] sibi *D* || antunius *D* || cyceronem *D* 5 lucium *PRD* || auulculum R^{1} || exagerando *PD* exaggeranda (g *pr. s. s. m. 3; in mg. corr. in* exacrando *m. ut uid. 2*) *R* 6 proscribserat LPR^{1} (*corr. 3 ut in sqq.*) || lucium *PRD* 7 paulum] *LPRD* || proscribtorum LPR^{1} proscripens torum *D* 8 proscribtorum PR^{1} 9 trigenta *D* xxx *PR* 10 actae (a *alt. in ras.*, e *ex corr. add. m. 1*) *D* || domos R^{1} (*corr. m. 3*) || proscribtorum PR^{1} 11 at] t *in ras. P*, t *s. s. m. 1 D* || siriam *D* 12 ipse se] sese *PR* || magnis] multis *D* 13 comparatis $R^{3}D$ || totaque *D* || greciam pene (pene *s. s. m. 2*) *R* graciam *D* 14 rhodius *L* || in terra *L* 15 reliquid $R^{1}D$ 16 et *in ras. P* || antunius *D* || machedoniam PR^{1} 17 conpulerunt] $PR^{1}D$ compulerunt R^{2} conpulerant *L* || manifestissima *L* 18 tunc illa *L* || antoni] *L* antonii (-unii *D*) *PRD* 20 tenere (re *in ras.*) *P*

et precibus medici sui, qui per somnium admonitum sese
fatebatur, ut ea die castris Caesarem salutis ipsius causa
educeret, in campum aegre inter copias egressus est ac mox
castra eius ab hostibus capta sunt. sed rursus Caesariani
16 milites Cassi castra ceperunt. quare ad desperationem adacti
Brutus et Cassius immaturam sibi mortem ante belli ter-
minum consciuerunt. nam inuitatis percussoribus Cassius ca-
17 put, Brutus latus praebuit. at Romae Fuluia, uxor Antoni,
socrus Caesaris, dominatum ut mulier agitabat, incertum in
hac mutatione consularis regiique fastigii utrum deficientis
potentiae ultima an incipientis prima numeranda, certe etiam
18 in eos insolens, per quos ut insolesceret agebatur. nam et
Caesarem reuersum apud Brundisium contumeliis factionibus
p. 433 insidiisque petiit. a quo propulsata ad Antonium |concessit
19 in Graeciam. Sex. Pompeius postquam se in proscriptorum
numerum relatum conperit, conuersus in latrocinia omnem
oram Italiae caedibus rapinisque uastauit. Sicilia praerepta
20 commeatibusque inpeditis Romam fame adfecit. mox cum eo
pacem triumuiri, ut non dicam tyranni, id est Lepidus Caesar
Antoniusque fecerunt. sed continuo cum contra pactum Pom-
21 peius fugitiuos allegeret, ut hostis habitus est. Mena libertus

AVCTORES § 17—§ 18 *Liuius 125 (et 126?) exceptis fortasse* § 7 incertum—agebatur *Orosianis ut uid.* § 19—§ 22 *Liuius (123?) 127.128;* § 20 *Lepidus fort. ab Orosio additus*

1 praecibus *LRD* 2 causa educeret (a e *in ras.*) *P* causę|duceret *D* 3 aeger *PR* || copias] cupias campunn *D* 5 cassi] *L* cassii (ii *radendo ex* u *D*) *PRD* || cęperunt *R* coeperunt *D* 6 inmaturam *PR*[1]*D* (im- *R*[3]) || b*eli (*er.* l) *D* 7 consciuerunt] *DT* (*O*) *v*; (Cassius) mortem consciuit *Periocha* coegerunt *LPRGWKMHNX*[2]*E* 8 ad *P*[a] || antonii *LPR* antunii *D* 11 *Incipientis *P* -cipientis *R*[1] || nominanda *PR* 13 brundisium] *D* brundesium *L* bruntitium *P* brunditium *R* 14 antunium *D* 15 greciam *RD* || sextus *LPRD* 16 comperit *R*[3]*D* || omnem (o *s. s.*) *L* 18 comeatibusque *L* || affecit *PRD* || cumeo (eo *s. s.*) *L* 19 tyranni (y *ex* i *corr. m. ut uid. 1*) *L* 20 antuniusque *D* || sed] sed et *D* || cum *om. L* 21 allegeret] *LPR* adlegeret *D* || ut ** (*er.* in *uel* an) *R*

Pompei cum sexaginta nauium classe ad Caesarem defecit
eidemque classi ipse iussu Caesaris praefuit. idemque continuo
cum Statilio Tauro aduersus Menecraten Pompeianum ducem
nauale bellum gessit. deinde ipse Caesar aduersus eosdem 22
Pompeianos cruentissimum bellum nauale confecit; sed continuo uictricem classem paene uniuersam apud Scylaceum
naufragio amisit. Ventidius Persas et Parthos in Syriam in- 23
rumpentes tribus bellis maximis fudit regemque eorum Pacorum in acie interfecit, ea scilicet die, qua Crassus a Parthis
fuerat occisus. Antonius, uix uno castello expugnato, pacem
cum Antiocho fecit, ut ipse tantam rem consummasse uideretur.
Ventidium Syriae praefecit iussitque ut Antigono bellum in- 24
ferret, qui Iudaeos tum forte debellauerat captisque Hierosolymis templum spoliauerat regnumque Herodi dederat: quem
continuo uictum in deditionem recepit. Mena libertus cum 25
sex nauibus ad Pompeium rediit, a quo clementer receptus
Caesaris classem incendit, quamuis nuper Caesar alteram
secundo naufragio perdidisset. idemque Mena postea ab Agrippa
nauali proelio circumuentus cum sex triremibus ad Caesarem
transiit. sed hunc Caesar tertio transfugam, indulta tantum p. 434
uita, segnem reliquit. deinde Agrippa inter Mylas et Liparas 26

AVCTORES § 23 Ventidius — occisus *Liuius 128 et Eutrop. 7, 5* (*ex hoc* Persas *temere interpolauit*) || Antonius — § 24 *Liuius 128* § 25 *Liuius 128 aut 129* § 26 et § 27 *Liuius 129*

1 sexaiginta *D* LX *PR* 2 Jdemque *D* || ⟨ipse iusso cae⟩saris *inclusa in ras. m. 1 D* || idemque] idem *D* 3 aduersum *D* || menacraten (craten *erasum*) *L* menecratum (ne *s. s. in PR*) *PRD* 4 aduersus·eosdem (se *ilico ex* m) *D* 6 uniuersum *L* || scylaceum] *L* scyllaceum *PRDv* 7 persas (e *statim ex* a *corr.*) *R* || irrumpentes *R*[2] 8 pachorum *PR* 9 aciae *D et a. r. R* 10 amtonius *R*[a] antunius *D* || uno uix *Dv* 11 ant·iocho *R*[2] anthioco *PR*[1] anthiocho *R*[al.] *D* || ut *om. D* 12 ·antigono (*er.* t) *R* 13 iudeos *D* || tunc *PR*[1] tunc (*sic*) *al. m. R* || captiuisque *D* || hierusolimis *D* 14 dederat] *LPRD* (-irat *D*) *ςv;* demserat '*s. s. in Lugd. 1*', *h* 15 uictus *R* 16 pompeum *R*[1] 17 altera secundum *D* 19 triremibus (*sic m. 1*) *D* 21 seg··nem (em *er. uid.*) *R* || reliquit (a *m. 2*) *P* reli·quit (*er.* n) *R* reliquid *D* || lyparas *R*

aduersus Democham et Pompeium nauale proelium gessit ac uicit ibique tunc naues triginta aut demersit aut cepit reliquis laceratis. Pompeius Messanam confugit.
27 Caesar interea Tauromenium traiecerat: quem repentino impetu Pompeius adflixit: unde multis demersis nauibus suis ac magna multitudine suorum militum perdita, in Italiam Caesar aufugit;
28 nec interueniente mora in Siciliam rediit; ibique Lepidum ex Africa aduentantem obuium habuit, summas sibi partes
29 terrore minis ac superbia uindicantem. post dies paucos Agrippa iussu Caesaris a litore cum acie instructa prospectantis atrocissimo nauali proelio aduersus Pompeium conflixit et uicit. nam centum sexaginta et tres naues aut demersit aut cepit. Pompeius cum decem et septem nauibus uix elapsus euasit.
30 Lepidus magna uiginti legionum insolentia tumens cum Messanam militibus permissam diripuisset, ipsum Caesarem ad se uenientem semel atque iterum spreuit ac potius telis adpeti
31 iussit. quae ille collecta in laeuum bracchium lacerna repellendo uitauit; mox inmisso equo ad suos reuersus, instructo exercitu aduersus Lepidum ueniens, plurimas legiones Lepidi

AVCTORES § 28 *Suetonius Aug. 16* § 29—§ 32 *Liuius 129 et* (§ 30 uiginti legionum insolentia) *Suetonius Aug. 16; ad* § 32 supplex—exilio *cf. Suetonius Aug. 16*

1 democham *LPRDGKMHTOWX, v* demochyam *N* demuo cham *E;* Democharem *corr. fsh* || proelio *D* 2 trigenta *D* xxx *PR* || demersit (de *ilico ut uid. s. s. in D*) *DGv cf. § 29* dimersit *PR* mersit *L* 3 ceepit *R* || reliquis (*er. fort.* c) *D* || mensanam (*corr. m. 3*) *R* mes'anam (s *s. s. m. 1*) *D* 4 tauromenium] *L* tauromeniam (ę *R*) *PR* taurominium *D* || inpetu *D* 5 afflixit R^{3} || magna] multa *L* 6 militum suorum *L* || perdita (ta *in ras.*) *P* || italia *LD* || caesar (s *radendo ex* r) *D* 8 obuium (u *pr. s. s. m. 1*) *D* || summasibi *D* 9 terrore] interore (r *pr. in* rr *m. 2*) *R* || su'perbia (*s. s. m. 2*) *P* 11 proelium *D* 12 centum LX et tres *L* CLX et III *PR* centum sexagenta et tris *D* 13 x et uII *PR* || lapsus *PRD* 14 uigenti *D* xx *PR* || tamens (a *in* u *corr.*) *L* 15 caessarem *D* 16 adque LPR^{1} || appeti *PRD* 17 leuam *PR* (u *m. 2 in R*) leuum *D* || brachium *D et p. r. R* 18 immisso R^{3}

paucis interfectis 'transire in suam partem conpulit. Lepidus 32
tandem intellegens, quo uanitas sua tenderet, deposito palu-
damento assumptaque ueste pulla, supplex 'Caesari factus p. 435
uitam et bona impetrauit, perpetuo quidem amendatus exilio.
Taurus, Caesaris praefectus, totam paene Siciliam ferro per-
temptatam conterritamque in fidem recepit. quadraginta et 33
quattuor legiones sub unius tunc imperio Caesaris erant;
milites, multitudine ferociores, quosdam pro accipiendis agris
tumultus excitauerunt; sed Caesar, animo ingens, uiginti
milia militum exauctorauit, triginta milia seruorum dominis
restituit, sex milia, quorum domini non exstabant, in crucem
egit. ouans Vrbem ingressus ut in perpetuum tribuniciae 34
potestatis esset, a senatu decretum est. his diebus trans
Tiberim e taberna meritoria fons olei terra exundauit ac per
totum diem largissimo riuo fluxit.

p. 436
'Antonius uero postquam Araxim transmisit, omnibus 19
undique malis circumuentus, uix tandem Antiochiam cum
paucis rediit. nam cum multitudine equitum et sagittarum

AVCTORES § 33 *Liuius 129* (*cf. Oros. 6, 20 § 6*) § 34 ouans—decretum est *Liuius 129* || his diebus—fluxit *Hier. 1976*[1] (*cf. Oros. 6, 20 § 6*) cap. 19 § 1 *Liuius 130*

EXPILATORES 13 his—15 fluxit *exscripsit Paulus 171*

1 transise *D* || in**] (*er.* su ?) *D* || compulit *R*[3] 2 deposito (posito *in ras. ang. m. 1*) *D* 3 assumptaque (*prior* s *in ras. ex* d *m. 3*, p *m. 3 in* p *erasa R*) *LR* adsumtaque (ta *s. s. m. 1 D*) *PD* 4 amendatus] *D*[b]*N* ammendatus *LD*[a] emendatus (*in mg. m. recentiss.* mandatus *P*) *PR* ς *Freculfus v* 5 profectus *D* || pene *L et p. r. R* || pertemptatā* *R* pertemtatam *PD* pertemptam *L* 6 conterritamque] contritamque *Freculfus*, *Grubitzius male* || XL· et quattuor *L* XL et IIII *PR* quatragenta quattuor *D* 7 sub] soli *D* || imperii *L* 9 ·$\overline{\text{XX}}$· *L* XX *PR* uiginti *D* 10 miliā *D* || ·$\overline{\text{XXX}}$· *L* XXX *PR* trigenta *D* || mił *R* 11 ·$\overline{\text{UI}}$· *L* UI *PR* || domino *D* || extabant *PRD* 12 tribunitiae *D* 14 fons] flos *L* 15 ri*uo (i *ex* u *ut uid.*) *P* 16 *haec* postquam—18 multitudine *pagina extrema* (*f. 180*[r]) *minoribus litteris statim add. a m. 1 in L* || araxim] *LPRD* 17 anthiociam *P* anthiochiam *R* 18 rediat *D*

ab omnibus proeliis, quae plura temptauit, uictus semper
effugerit tum praeterea incertis et ignotis regionis locis im-
peditus grauissima fame ad nefandos cibos coactus est; plurimi
2 militum sese hostibus dediderunt. inde in Graeciam transiit
iussitque Pompeium, qui uictus a Caesare exercitum bellumque
reparabat, cum paucis ad se uenire. Pompeius fugiens a
Titio et Furnio Antonianis ducibus saepe terrestri naualique
3 bello uictus et captus ac post paululum interfectus est. Caesar
Illyricum Pannoniam partemque Italiae bellis subegit ac
domuit; Antonius Artabanen Armeniae regem proditione et
dolo cepit: quem argentea catena uinctum ad confessionem
thesaurorum regiorum coegit, expugnatoque oppido, in quo
conditos esse prodiderat, magnam uim auri argentique abstulit.
4 qua elatus pecunia denuntiari bellum Caesari atque Octauiae,
p. 437 sorori Caesaris, uxori suae, repudium indici iussit et Cleopa-
5 'tram sibi ex Alexandria occurrere imperauit. ipse Actium
ubi classem constituerat profectus, cum prope tertiam partem
remigum fame absumptam offendisset, nihil motus r e m i, in-
quit, m o d o s a l u i s i n t; n a m r e m i g e s n o n d e e r u n t,
6 q u o a d G r a e c i a h o m i n e s h a b u e r i t. Caesar ducentis

AVCTORES § 2 et § 3 *Liuius 131* (*cf. Periocha*) § 4—§ 12 *Liuius 132*

1 temtauit *PD* 2 effugerit] *LPR* effugeret *Dv* effugeret *al's* effugerit *Z* || tunc *L* || regionum G^{2b} || inpeditus PR^1 (imp- R^2) 3 est] esset G^{2a} || plurimique *v* 4 dedirunt *D* || greciam *R* grecia *D* || transiit *ante uers. add. m. 1 D* 5 iussit quae (iussi *in ras. m. 1*) *D* 6 se uenire] reum ire *D* || a titio] attio *D* 7 tito *PR* || farnio *L* || antunianis *D* 9 yllyricum *P* ylliricum *R* || ac] *LD* et *PRv* 10 artabanen] *PRD* arbatanen *L* artunden *Periochae cod. Nas.* || arminiae *D* 11 coepit R^1 || cathena *L* ..catena *P* || uictum R^1D^a 12 thessaurorum *D* 13 prodiderant R^1 || abstullit *P* 14 caesaria *D* || adque PR^1 || octauiae (i *s. s. m. 1*) *D* 15 indici* *P* indicci *D* || cleopartrani *D* 16 ipsi (i *fin. s. s. 1*) *D* || accium *D* 18 absumptam] *L* absumtam *DGv* adsumptam (d *in ras. ex* b) *s. s.* R^2 ablatam PR^1WX_1Z consumptam *T* || inquid R^1 19 salui (ui *ex* uis) *P* 20 graeciam *L* grecia *RD* || ducentis tregenta *D* ducentis ·xxx· *L* ccxxx *PR*

triginta rostratis nauibus a Brundisio in Epirum profectus est.
Agrippa uero praemissus a Caesare, multas onerarias naues
frumento atque armis graues ab Aegypto Syria Asiaque ad
subsidium Antonio uenientes cepit peragratoque Peloponnensium
sinu Mothonam urbem ualidissimo Antoniano praesidio mu-
nitam expugnauit. inde Corcyram cepit; fugientes nauali 7
proelio persecutus profligauit multisque rebus cruentissime
gestis ad Caesarem uenit. Antonius defectu et fame militum
suorum permotus bellum maturare instituit ac repente in-
structis copiis ad Caesaris castra processit et uictus est.
tertio post pugnam die Antonius castra ad Actium transtulit, 8
nauali proelio decernere paratus. ducentae triginta rostratae
fuere Caesaris naues et triginta sine rostris, triremes uelocitate
Liburnicis pares et octo legiones classi superpositae, absque
cohortibus quinque praetoriis. classis Antonii centum septua- 9
ginta nauium fuit, quantum numero cedens tantum magni-
tudine praecellens, nam decem pedum altitudine a mari
aberant. famosum et magnum hoc bellum apud Actium fuit. 10
ab hora quinta usque in horam septimam incerta uincendi spe
grauissimae utrimque caedes actae; reliquum diei cum subsequente
nocte in uictoriam Caesaris declinauit. prior regina Cleopatra 11
cum LX uelocissimis nauibus fugit; Antonius quoque detracto p. 438
insigni praetoriae nauis fugientem secutus uxorem est.
inlucescente iam die uictoriam Caesar consummauit. ex uictis 12
duodecim milia cecidisse referuntur, sex milia uulnerata sunt,

1 brundisio] *D* brundesio *L* brunditio *PR* 2 a* *R* 3 frumenti *L* || adque *PR*¹ || egypto *D* || siria *D* 4 antunium *D* || -que *om.* *PR* || peloponeusium *PRD* 5 mothonam] *LD* motonam *PR;* Methonam *v* 6 corycam *L* 7 praelio *D* 8 antunius *D* 10 *castra (*er.* a ?) *R* || est* (*littera ut uid. er.*) *D* 12 ducentae trigintae *L* CCXXX *PR* ducenta et trigenta *D* 13 *nauis (*er.* c ?) *D* || XXX *PR* || triremis *L* 14 clas*uperpositae *D* 15 praeconiis *P* (*non R*) || antunii *D* || centus-eptuagenta *D* CLXX *PR* 16 caedens *R*¹*D* 17 X *PR* 19 horam *om* *PR*¹ 20 grauissime (e *in ras.* *P*) *PR* || atte (te *eras.*) *D* || sequente *P*¹ 22 sexa inta *D* || antunius *D* 23 est uxorem *v* 24 inluciscente *D* || die] de *L* || caesar *om.* *D* || uictus *P et a. r.* *R* 25 XII *PR* || caecidisse *P et a. r.* *R* || VI *PR*

13 e quibus mille inter curandum defecerunt. Antonius et Cleopatra communes liberos cum parte regiae gazae ad Rubrum
p. 439 mare praemittendos cen'suerunt; ipsi praesidiis circa duo Aegypti cornua, Pelusium Parethoniumque, dispositis classem
14 et copias instaurando bello parauerunt. Caesar sexto imperator appellatus et quartum ipse cum M. Licinio Crasso consul Brundisium uenit; ibi orbis terrarum praesidia diuisis legionibus conposuit; inde in Syriam profectus, mox Pelusium
15 adiit, ubi ab Antonianis praesidiis ultro susceptus est. interea Cornelius Gallus praemissus a Caesare quattuor legiones, quas Antonius apud Cyrenas praesidii loco constituerat, suscepit in fidem atque inde Parethonium, primam Aegypti a Libyae parte ciuitatem, uicto cepit Antonio ipsumque continuo apud
16 Pharum uicit. Antonius equestre aduersus Caesarem bellum iniit; in eo quoque miserabiliter uictus aufugit. kalendis Sextilibus prima luce Antonius cum ad instruendam classem in portum descenderet, subito uniuersae naues ad Caesarem transierunt; cumque unico praesidio spoliatus esset, trepidus

AVCTORES § 13—§ 21 *Liuius 133* (*ad* § 18 etiam Psyllos—exsugere *cf. Sueton. Aug. 17*)

1 e] in *D* || mile (l *s. s. m. 1*) *D* || antunius *D* 2 partem *L* partae *P* 4 pelosium *L* || parethoniumque] *LPR* parethominumque *D* Paraetoniumque *corr. fh* 5 pauerunt *D* || sexto] *LPRD*ς sextum *v* 6 quartum] *LPR*'*v* quarto *R*'*D*ς || marco *PRD* || consul (l *radendo ex* i) *R* 7 brundisium] *LR*'*D* brunditium *R*' bruditium *P* || ibique *v* 8 composuit *R*' *om. D* || pelosium *D* 9 ubi] ibi *D* || ab *om. PR* || antunianis *D* 10 cornilius *D* || quattuor (t *prior s. s. m. 1*) *D* IIII *PR* 11 antunius *D* 12 adque *P***R*' || parthonium *L* parethomium *D* par athoniam (honiam, *fort.* t quoque, *in ras.*; *pone* m *litt. 1 uel 2 erasae*) *P* parathoniam (v *m. 2*) *R* || primum *L* prima *D* || a] ac *R*' || lybiae *PR* libiae *D* 13 partem (m *del.*) *L* parte* (e *ex* a *m. 3*, *erasa* e ?) *R* || uict// (o *mutata sed al. m. restituta*) *R* uictur *D* || coepit *LD* cępit *a. r. R* || antonio (o *fin. in* v̄ *corr. sed ab al. m. restituta*) *R* || contenuo *R*' 14 tharum (t *s. s.*) *P* tharum (*corr. m. 2*) *R* pharum parthum *D* || antunius *D* || equestrem *PR* (m *er. in R*) 15 kalendis] klendis *D* 16 antunius *D* 18 esse *D*

se cum paucis recepit in regiam. deinde inminente Caesare 17
turbataque ciuitate idem Antonius sese ferro transuerberauit
ac semianimis ad Cleopatram in monumentum, in quod se
illa mori certa condiderat, perlatus est. Cleopatra postquam 18
se ad triumphum seruari intellexit, uoluntariam mortem petens,
serpentis, ut putatur, morsu in sinistro tacta bracchio exanimis
inuenta est, frustra Caesare etiam Psyllos admouente, qui
uenena serpentum e uulneribus hominum haustu reuocare atque
exsugere solent. Caesar Alexandria, urbe omnium longe opu- 19
lentissima et maxima, uictor potitus est. nam et Roma in
tantum opibus eius aucta est, ut propter abundantiam pecu-
niarum duplicia quam usque ad id fuerant possessionum
aliarumque rerum uenalium pretia statuerentur. occisi sunt 20
iussu Caesaris maior Antonii filius et P. Cani|dius, infestissi- p. 440
mus quidem semper Caesari sed et Antonio infidus, et Cassius
Palmensis, ultima uiolati patris Caesaris uictima, et Q. Ouinius
ob eam maxime notam, quod obscenissime lanificio textrinoque
reginae senator populi Romani praeesse non erubuerat. dehinc 21
Caesar pedestribus copiis in Syriam uenit, deinde in Asiam
ad hiberna concessit ac post per Graeciam Brundisium per-
uectus est.

1 imminente (-nante *D*) R^3D || cesare *D* 2 -quae *D et a. r. R* || ciuitate] uitatem *D* || antunius *D* antonius R^1 || sesse *D* 3 cleopatrem *D* || in quo *D* quod *L* || se] si R^1 4 posquam R^a 5 seruari ad triumphum *D* 6 ȯmorsu (˙ *m. ut uid. 1*) *D* || bracchio] *LPR* brahio (h *ilico in* ch) *D* 7 psyllus *L* psyllas *PR* psillos *D* || ammouente *D* 8 serpent*ũ (*er.* i) *R* || hausto R^1 || adque PR^1 9 exugere *PRD* || alexandriam (m *del. P*) *PR* || urbem (m *del. P*) *PRD* || opulentissimam (m *del. P*) *PR* 10 maximam (m *del. P*) *PR* || romã *a. r. R* 11 habundantiam *a. r. R* 12 quam usque] quamque *L* 13 praetia *LR* praecia *D* || statu*erentur (*er.* a) *R* 14 publius *PR* publius (pub *et inferior* l *in ras. m. 1*) *D* 15 antonio] (*sic*) *P* antunio *D* 16 palmensis] *LPRD* (p *ilico ex* ps *D*) ς, Parmensis *corr. v* || partis P^1R || quintus PR^2D quintos R^1 || ouinius] *PR* ouinnius *LDGKMHTO* 17 *eam *P* || obscenissime] *LPR* obscinissime *D* 18 r̃· *L* || non *om.* P^1R^1 20 greciam *RD* || brundisium] LR^2 brundinsium *D* brunditium PR^1 || peruentus *R*

20 Anno ab Vrbe condita DCCXXV ipso imperatore Caesare Augusto quinquies et L. Apuleio consulibus Caesar uictor ab Oriente rediens, VIII idus Ianuarias Vrbem triplici triumpho p. 441 ingressus est ac tunc primum ipse Iani portas sopitis finitis-
2 que 'omnibus bellis ciuilibus clausit. hoc die primum Augustus consalutatus est; quod nomen, cunctis antea [inuiolatum] et usque ad nunc ceteris inausum dominis, tantum p. 442 Orbis licite 'usurpatum apicem declarat imperii, atque ex eodem die summa rerum ac potestatum penes unum esse coepit et mansit, quod Graeci monarchiam uocant.
3 Porro autem hunc esse eundem diem, hoc est VIII idus Ianuarias, quo nos Epiphania, hoc est apparitionem siue manifestationem Dominici sacramenti, obseruamus, nemo credentium
4 siue etiam fidei contradicentium nescit. de quo nostrae istius

AVCTORES § 1 ipso—§ 2 consalutatus est *fort. Liuius 133 (cf. de Iano 1, 19 § 3) adhibitus, sed certe corruptus ad 'occultum illum gestorum ordinem'* (§ 8) *confingendum; inde etiam fort.* § 1 *Ianuarias pro Sextilibus dixit (cf. § 3 et 7, 2 § 42); ad* § 2 *cf. Scaliger ad Euseb. ed. 1658 p. 166*

EXPILATORES 2 uictor—4 tunc *excerpsit Paulus 170 not. lin. 9 sq.* 5 primum—6 est *alienis insertis exscripsit Paulus 171* 8 atque—9 potestatum *et* 10 quod—uocant *compilauit Paulus 171, 16—not. lin. 4*

1 septingentisimo·xxu· *L* septingintissimo uicissimo quinto *D* || ipse *R*[1] || caesare *om. L* caesar *D* 2 agusto *D* || et *om. L* || lucio *PD* lutio *R* lucio et *W; immo* Sexto || conss· *L* consul *P* consul *R* cumsolibus *D* 3 horiente *R* || octauum idus *LD* VIII· idus *PR, in mg. m. 2 aut 1:* VIII kl IAN· *P* || iannuarias (s *in ras. m. 1, ex* r *?*) *D* 4 tunc] *LPRD𝔅* tum *𝔅v* || sopi*tis (s *pr. m. 2 add., er. hastae duae*) *R* positis *D* || finitimisque *L* 6 inuiolatum *seclusi;* inusitatum *G* in*oli*tum *sic* (*non* insolitum) *ex* inuiolatum *corr. M* 7 cae|teri's (i *s. s. m. 1*) *D* || inausum *om.* X_2 8 usurpata *D* || a*picem (*er.* s) *R* || adque *R*[1] || ex *s. s. m. 1 in L* 9 eadem *PRD* || diem *D* || paenes *L et a. r. R, om. P*[a] 10 greci *R* grecim *D* 11 eodem *D* || octauum *L* octauo *D* || idos *D* 12 ia⟨nuarias quo nos eppiphania hoc est appa⟩ricione (ia *ilico in ras., inclusa ilico ut uid. in marg. add.,* ri *ilico ut uid. ante uersum add.*) *D* || ep*iphania (*erasa* h *ut uid.*) *R* || hoc est *add. a m. ut uid. 2 in L* || apparitionem (*pr.* i *in ras. ex* a *m. 3*) *R* 13 credentium (d *in ras.*) *P* 14 quo] co* *D* || isti**us (*er.* si *an* fi *?*) *D*

fidelissimae obseruationis sacramento uberius nunc dicere nec ratio nec locus flagitat, ut et quaerentibus reseruasse et neglegentibus non ingessisse uideamur. hoc autem fideliter commemorasse ideo par fuit, ut per omnia uenturi Christi gratia praeparatum Caesaris imperium conprobetur.

Nam cum primum, C. Caesare auunculo suo interfecto, 5
ex Apollonia rediens Vrbem ingrederetur, hora circiter tertia repente liquido ac puro sereno circulus ad speciem caelestis arcus orbem solis ambiit, quasi eum unum ac potissimum in hoc mundo solumque clarissimum in orbe monstraret, cuius tempore uenturus esset, qui ipsum solem solus mundumque totum et fecisset et regeret.

Deinde cum secundo, in Sicilia receptis a Pompeio et Lepido 6
legionibus, xxx milia seruorum dominis restituisset et quadraginta et quattuor legiones solus imperio suo ad tutamen orbis terrarum distribuisset ouansque Vrbem ingressus omnia superiora populi Romani debita donanda, litterarum etiam monumentis abolitis, censuisset: in diebus ipsis fons olei largissimus, sicut superius expressi, de taberna meritoria per

AVCTORES § 5 Gaio Caesare — ambiit *Sueton. Aug. 95, exceptis* hora circiter tertia *ex Liuio 117 (cf. Periocha et Obseq. 68) sumptis* § 6 Deinde—ingressus *cf. Oros. 6, 18 § 33 et 34* || omnia—censuisset *Liuius 129* || superius expressi *6, 18 § 34*

EXPILATORES 8 circulus—9 ambiit *compilauit Paulus 171*

1 diceret *L* || **nec (n *in ras.*) *P* 2 lo|cus (c *al. m. add.*) *R* || querentibus *R*[1] || seseruasse *D* 3 ingressisse *D* || uideamur *om. D* 4 commemorasse] commemorasse uidiatur *D* || xpi* *P* 5 comprobetur *R*[3] conprobitur *D* 6 primo *D* || gaio *PRD* g· *L* 7 increderetur *P*[a] ingreditur *D* 8 liquido ac] liquidac *D* 9 urbem *P*[a]*D* || unam *D* || potentissimum *R*[2]*G*[2a]*TZ edd. Colonn. fsh* 10 urbe *PR*[1] urbem *D* 11 solem *om. L* 13 siciliam *L* 14 ·xxx· milia *L* tregenta milia *D* || et *om. D* || quadraginta et quattuor] *L* xl et IIII *PR* Quatragenta quattuor *D* 17 pr· *L* 18 monimentis *p. r. R* || oblitis *R*[1] obolitis (*sic*) *R*[2] || ipsis] *LPRD*ς (*certe GMTOX*$_2$); illis *W ante corr.* (*minus claram*) *manus eiusd.*; ipsius *v*; *haec* in diebus ipsius *cum 'cod. Materni' del. Lautius male*

p. 443 totum diem fluxit. quo signo quid euidentius quam in diebus
Caesaris toto Orbe regnantis futura Christi natiuitas declarata
est? Christus enim lingua gentis eius, in qua et ex qua natus
7 est, unctus interpretatur. itaque cum eo tempore, quo Caesari
perpetua tribunicia potestas decreta est, Romae fons olei per
totum diem fluxit: sub principatu Caesaris Romanoque imperio
per totum diem, hoc est per omne Romani tempus imperii,
Christum et ex eo Christianos, id est unctum atque ex eo
unctos, de meritoria taberna, hoc est de hospita largaque Ecclesia, affluenter atque incessabiliter processuros restituendosque
per Caesarem omnes seruos, qui tamen cognoscerent dominum
suum, ceterosque, qui sine domino inuenirentur, morti supplicioque dedendos, remittendaque sub Caesare debita peccatorum
in ea urbe, in qua spontaneum fluxisset oleum, euidentissima
his, qui Prophetarum uoces non audiebant, signa in caelo et
in terra prodigia prodiderunt.

8 Tertio autem, cum Vrbem triumphans quintum consul in-
gressus est, eo scilicet die, quem supra nominauimus, cum et
Ianum post ducentos annos primum ipse clausit et clarissimum
illud Augusti nomen adsumpsit, quid fidelius ac uerius credi

AVCTORES 18 supra memorauimus § *1*

1 totam *D* || quidē uidentius P^a quid*|euidentius (e *pr. add. m. 2*) *R* || in] ut *L* 2 futura *om. L* 3 in qua et ex qua] *LPRDGKMHT* ex qua *O* in qua *fsh* 4 unctus ****| (*4 uel 5 litt. er.*) *D* 5 tribunitia *R* || roma *L* 6 totam *sed* a *in* u *corr. L* || *inter* diem *et* fluxit *spat. uac. sex fere litt. rel. P* || romanique *p. r. R* || imperii R^2 7 per totum] totum *R* || per omnes humani *L* 8 id est] hoc est *D* || adque PR^1 9 unctus R^1 || eclesia *P* 10 affluenter] P^bR afluentes *L* afluenter P^aD || adque (-ae *D*) *PRD* || incensabiliter *D* || processurus PR^1 12 ceterosque] *P* cęterosque (ę *in* e) *R* ceterosquae *D* ceteros *L* || domino] $LGTX_1$ (ς *ut uid.*), *ed. 1542 h* dominio $PRDHX_2X_3X_4fs$ dominis *W* || mortis P^a || supplicioque] supplicio *R* || *haec* dedendos — caesare *m. 2 s. s. in P* 13 cęsare (ę *ex* e *m. 2* re, *in ras. m. 3*) *R* 14 in ea dem urbem *D* || in qua *om. L* 15 prophetarum (h *s. s. m. 2*) *P* profetarum *D* 16 perdedirunt *D* 17 quinto P^bR^2D 18 eo] eum *L* || diem *L* 19 ianum (*supra* a *ras.*, n *radendo ex* m) *D* || docentus *D* cc *PR* || primus *L* 20 agustino*·men (o *ex* us) *D* || adsumpsit] LR^1 adsumsit *PD* assumpsit R^3 || quod P^a

aut cognosci potest, concurrentibus ad tantam manifestationem
pace nomine die, quam hunc occulto quidem gestorum ordine
ad obsequium praeparationis eius praedestinatum fuisse, qui
eo die, quo ille manifestandus mundo post paululum erat, et
pacis signum praetulit et potestatis nomen adsumpsit?

Quid autem in quarto reditu, cum finito Cantabrico bello 9
pacatisque omnibus gentibus Caesar Vrbem repetiit, ad con-
testationem fidei, quam expromimus, actum sit, ipso melius
ordine proferetur.

p. 444
[1]Anno ab Vrbe condita DCCXXVI imperatore Augusto Caesare 21
sexies et bis M. Agrippa consulibus Caesar parum in Hispania
per ducentos annos actum intellegens, si Cantabros atque
Astures, duas fortissimas Hispaniae gentes, suis uti legibus
sineret, aperuit Iani portas atque in Hispanias ipse cum exer-
citu profectus est. Cantabri et Astures Gallaeciae prouinciae 2
portio sunt, qua extentum Pyrenaei iugum haud procul
secundo Oceano sub septentrione deducitur. hi non solum 3
propriam libertatem tueri parati uerum etiam finitimorum

AVCTORES § 1 Caesar—intellegens *uix inspectus Liuius (135 ?)* ducentos *cf. Oros. 5, 1 § 6* || Cantabros—§ 3 *Florus 4, 12 § 46—48*

EXPILATORES 15 Cantabri—16 sunt *his fort. cum illis Orosii 1, 2 § 91 usus est Isidorus Orig. 14, 5, 21*

1 cognosci (g *ex* ng) *P* 2 hunc (u *in ras. m. 1*) *D* 3 ad] ab *D* 4 paulolum (*sic* o *saepiss.*) *D* 5 pa*cis (a *ex* o) *P* || adsumpsit] *LPR*[1] adsumsit *D* assumpsit *R*[3] 6 |editu *L* redito *R*[a] 7 pacisque *D* || gentibus omnibus *L* || repetit *D* 8 ordine melius *v* 9 proferitur *D* proferentur *P*[a] *et a. r. R* 10 septingentensimo xxui· *L* septingentissimo uicissimo sexto *D* || agusto *D* || caesari *R*[1] 11 sexies] *D* ·ui· *L* vi (v *in ras.*) *P* ·vi·es (es *s. s. m. 2*) *R* || marco *PRD* || conss· *L* 12 cc *PR* || cantabros (bro *in ras. m. 1*) *D* || adque *PR*[1] 13 astores *D* || duos *R*[1] 14 adque *PR*[1] 15 galleciae (e *pr. in* i *corr.*) *P* calleciae *L* gallitiae *R* galliciae *D*; *casu nom.:* gallicia (ci *s. s. m. rec. in* 𝔏) 𝔏𝔐 ispania 𝔎 16 qua] quia (i *m. 2, in erasa* i *ut uid.*) *R* q: (*i. e.* que) *D* || pyrenei *LPR* impyrenei (*praeced.* extento) *D* || haut *LP* aut *R*[1] hucu *D* 17 saecundum *D* a secundo *R*[2] || septemtrione *P*[a]*R* || hii *PR*[a]

praeripere ausi, Vaccaeos et Turmogos et Autrigonas adsiduis eruptionibus populabantur. igitur Caesar apud Segisamam castra posuit, tribus agminibus totam paene amplexus Canta-
4 briam. diu fatigato frustra atque in periculum saepe deducto exercitu, tandem ab Aquitanico sinu per Oceanum incautis
5 hostibus admoueri classem atque exponi copias iubet. tunc demum Cantabri sub moenibus Atticae maximo congressi bello
p. 445 et [1]uicti in Vinnium montem natura tutissimum confugerunt, ubi obsidionis fame ad extremum paene consumpti sunt. Racilium deinde oppidum magna ui ac diu repugnans, postremo
6 captum ac dirutum est. praeterea ulteriores Gallaeciae partes, quae montibus siluisque consitae Oceano terminantur, Antistius et Firmius legati magnis grauibusque bellis perdomuerunt.
7 nam et Medullium montem Minio flumini inminentem, in quo se magna multitudo hominum tuebatur, per quindecim milia
8 passuum fossa circumsaeptum obsidione cinxerunt. itaque ubi se gens hominum trux natura et ferox neque tolerandae obsidioni sufficientem neque suscipiendo bello parem intellegit, ad uoluntariam mortem seruitutis timore concurrit. nam se

AVCTORES § 4—§ 8 *Florus 4, 12 § 49—§ 51, fort. etiam Liuius* (*135 ut uid.*); *cf. Oros. 5, 1*

1 uacceos *LR* *uacceos *P* uacceor *D* || turmogos] *LRGWKM*[1]*NO* $X_1X_2X_3$ tur* mogos *P* turmogus *D;* turmagos *M*[2]*HT* tormagos X_4 Turmodigos *v* || autrigonas] *LPRDWςh* autrigunas *T* aurigonas *G* cautrigonas *KM*[2] || assiduis *R*[3]*D* 2 segisamam] *LPR* reges|iam *D* seg**samā *H* segissamam *N* segessimam *TOW* segissimam *G* regisamam X_2 regisamen *KM* 4 adque *PR*[1] 5 tandem] tantum *D* || incau*tis (*er.* s) *D* 6 admouere** (*er.* m) *D* || adque *PR*[1] 7 atticae] *LPRDς om. G* Belgicae (*sic Flori codd. Pal. 894 et 1568*) *v,* Vellicae (*ex h adnot.*) *ed. Thorun.;* bergidae *Flori Bamb.* || maxime *P* maximae *R*[a]*D* *haec* 8 et uicti—18 suscipiendo bello *om. L* 8 Vindium *Flor.* || confugerunt (g *in ras.*) *P* 9 consumti *P* || racilium] *PRDGWHTONX*$_1$ rachilium *KM;* Aracillum (*sic Flori cod. Pal. 1568,* arracillum *n. 894,* aracellum *Bamb.*) *v;* Aracelium *Flor., cf. Plin. n. h. 3, 24 et Itin. Anton.* 11 galleciae *PR*[1] galliciae *R*[2]*D* 12 antistius (u *s. s. m. 1*) *D* 13 Firmius] *immo* Furnius 14 imminentem *R*[2]*D* 15 se magna] segn|nam *D* || xv·mil· *P* xv mil *R;* xv (xv *894*) milium *Flori Pal. 894 et 1568* 16 circumseptum *PRD* || cin*xerunt (*er.* c) *R* 17 tolleranda *D* || obsidionis *D* 18 intellegit] *LPR*[1]*D* intellexit *R*[2] 19 concurrit] confugit *D* || se *om. L*

paene omnes certatim igne ferro ac ueneno necauerunt. Astures 9 uero positis castris apud Asturam flumen Romanos, nisi proditi praeuentique essent, magnis consiliis uiribusque oppressissent. tres legatos cum legionibus suis in tria castra diuisos tribus aeque agminibus obruere repente moliti, suorum proditione detecti sunt. hos postea Carisius bello exceptos non 10 parua etiam Romanorum clade superauit. pars eorum proelio elapsa Lanciam confugit. cumque milites circumdatam urbem incendio adoriri pararent, dux Carisius et a suis cessationem impetrauit incendii et a barbaris uoluntatem deditionis exegit. studiose enim nitebatur integram atque incolumem ciuitatem uictoriae suae testem relinquere. Cantabricae uictoriae hunc 11 honorem Caesar detulit, ut tunc quoque belli portas claustro cohiberi iuberet. ita tunc secundo per Caesarem, quarto post Vrbem conditam clausus est Ianus.

Post hoc Claudius Drusus, priuignus Caesaris, Galliam 12 Raetiamque sortitus maximas fortissimasque gentes Germaniae armis subegit. nam tunc, ueluti ad ¹constitutum pacis diem 13 festinarent, ita omnes ad experientiam belli decisionemue p. 446 foederis undatim gentes commouebantur aut suscepturae

AVCTORES § 9 et § 10 *Florus 4, 12 § 54—58* § 11 et § 12 *Liuius lib. ut uid. 135;* secundo *cf. Oros. 6, 20 § 1* § 13 *Orosius, fort. inspecto Floro 4, 12 § 2*

1 certamtem (m *pr. del. m. 1*) *D* || igne** (*er.* m) *D* || ac *om. L solus* 2 flumen* (n *radendo ex* m) *D* 3 esset R^a es* sent (*er.* t*?*) *D* || oppraessissent P^aD 4 in tria] intra R^a || diuisis P^aR^1 diuisus *D* 5 aeque] equi *D* || moli*ti (li *ex* lu) *P* 6 curisius *D* cassius *L* 7 par|*ua (*er. fort.* c) *D* || proelium *D* 8 elabsa *P* lapsa *L solus* || lanciam] *v* lanchium (*in mg. m. 1* ł lancum) X_4 lancham $LPRDGX_1X_2X_3$ lacham *KMTO* lancum *H*, *cf. Corp. Inscr. Lat. uol. 2* 9 adoriri] LP^1R^2, *in mg.* adurere *m. rec. P* odoriri R^1 adhorire *D* || carius *LD* 10 imperauit PR^1D || in*cen*dii *P* || barboris R^a 11 nitibatur et *D* || adque PR^1 12 uictoriae suae testem *om. D* || reliquere *R* || cantabriae *P* (*non R*) 13 ut *om. L* 14 ita] itaque (que *er.*) *D* || per] post *D* 17 raetiamque] *L* rethiamque *PR* retiamquae *D* || maximas (s *s. s. m. 2*) *L* || fortissimasque (ssi *s. s. m. 2*) *P* 19 decissionem fo****ederis (*er.* ue *et fort. interpunctio*) *D* 20 suspecturae *D*

condiciones pacis, si uincerentur, aut usurae quieta libertate,
14 si uincerent. Norici Illyrii Pannonii Dalmatae Moesi Thraces
et Daci Sarmatae plurimique et maximi Germaniae populi per
diuersos duces uel superati uel repressi uel etiam obiectu
15 maximorum fluminum, Rheni Danuuiique, seclusi sunt. Drusus
in Germania primum Vsipetes, deinde Tencteros et Cattos
perdomuit. Marcomannos paene ad internecionem cecidit.
16 postea fortissimas nationes et quibus natura uires, consuetudo
experientiam uirium dabat, Cheruscos Suebos et Sygambros
17 pariter uno bello sed etiam suis aspero superauit. quorum ex
eo considerari uirtus ac feritas potest, quod mulieres quoque
eorum, siquando praeuentu Romanorum inter plaustra sua
concludebantur, deficientibus telis uel qualibet re, qua uelut
telo uti furor possit, paruos filios conlisos humi in hostium
ora iaciebant, in singulis filiorum necibus bis parricidae.

18 Tunc etiam in Africa Musolanos et Gaetulos latius uagantes
Cossus dux Caesaris artatis finibus cohercuit atque a Romanis limitibus abstinere metu conpulit.

AVCTORES § 14 Norici—populi *Florus 4, 12 § 3* || per diuersos *sec. Florum l. l. § 4—§ 22* § 15 et § 16 *Florus 4, 12 § 22—§ 25* § 17 *Florus 4, 12 § 5* (*qui tamen de Alpinis gentibus*) *ab Orosio exornatus* || lin. 13 sq. *fort. memor Vergiliani Aen. 1, 150* § 18 *Florus 4, 12 § 40*

1 conditiones *R* condicionem *D* || si uincirentur** norici (*erasae 1 uel 2 litt., mediis omissis*) *D* || quieta (a *in ras. m. 2*) *P* 2 norrici *R* || yllyrii *PR* || moesii *L* moesi* *P* 3 et *om. fsh* || dati *R*[a] 4 repressi] *Gv* depressi *L* oppressi *PRWX*$_2$ pressi *D* || abietu *R*[a] 5 danubiique *R*[2] 6 primum] *PR* primo *LDv* || susipetes (-ites *D*) *LPRD* (*coni. cum praec. LD*) || thencteros *PR* checnteros *L* chenterus *D* || catthos *L* chattos *PR* chactus *D* 7 internicionem *PD* internitionem (it *in* et *m. 3*) *R* || caecidit *PD et a. r. R* 9 suebos *PR* suebus *D* || sygambros] *LPR* syggambros *D; 6, 9 § 1* sugambros (*ex Caesare*) 10 su*is (*eras. fort.* g *Mau;* s *uisum erat Kaibelio*) *P* 12 praeuentur um|annorum *D* 13 qualibet (li *s. s. m. 1*) *R* || re qua] reliqua *D* 14 tela *L* || feror *D* || posset *D* || conlisus *D* 16 africam *P et a. r. R* || musolanus *L* || gaetulos] *L* getulos (-us *D*) *PRD* 17 cohercuit] *LPRD* || adque *PR*[1] || a] ad *D*[a], *om. v* 18 militibus *D* || compulit *R*[3]

Interea Caesarem apud Tarraconem citerioris Hispaniae 19
urbem legati Indorum et Scytharum toto Orbe transmisso
tandem ibi inuenerunt, ultra quod iam quaerere non possent,
refuderuntque in Caesarem Alexandri Magni gloriam: quem 20
sicut Hispanorum Gallorumque legatio in medio Oriente apud
Babylonam contemplatione pacis adiit, ita hunc apud Hispaniam
in Occidentis ultimo supplex cum gentilicio munere eous Indus
et Scytha boreus orauit. Cantabrico bello per quinque annos 21
acto totaque Hispania in aeternam pacem cum quadam re-
spiratione lassitudinis reclinata ac reposita, Caesar Romam
rediit. p. 447
Quibus etiam diebus multa per se multaque per duces et 22
legatos bella gessit. nam inter ceteros et Piso aduersum
Vindelicos missus est; quibus subactis uictor ad Caesarem
Lugdunum uenit. Pannonios nouo motu intumescentes Tiberius 23
priuignus Caesaris cruentissima caede deleuit. idemque con- 24
tinuo Germanos bello arripuit, e quibus quadraginta milia
captiuorum uictor abduxit. quod reuera bellum maximum et 25
formidulosissimum quindecim legionibus per triennium gestum
est, nec fere ullum maius bellum, sicut Suetonius adtestatur,
post Punicum fuit.

AVCTORES § 19—§ 21 *Liuius 135 ut uid.; ad illa* § 19 Alexandri —§ 20 adiit *cf. Oros. 3, 20* § 22 *Liuius 137 aut 138* § 23 et 24 *Eutrop. 7, 9; Sueton. Tib. 9* § 25 Suetonius] *Tib. 16 sed de Illyrico bello*

1 terraconem *L* terram|conem (· *ilico ut uid. s. s.*) *D* || ceterioris *L* 2 et *om. D* || schytarum *L* scitharum *PR* 3 possint *D* 5 orientem P^aD *et a. r. R* 6 babylonam] *L* babyloniam *PR* babiloniam *D* || apud] in *D* 7 occidemtis P^a || gentilecio *D* gentilitio *R* || eous] eos *L* eo ut *D* 8 schyta *L* scyta R^a scitha *D* || orabit *L* 9 acto totaque] actotaque *L* 10 reclinata ac] reclita ac (c *fin. ilico s. s.*) *D* 12 per duces] duces *D* 13 bellaque *L* 14 uindelicos] *G* uendilicos *L* uendilicios *P* uendi licios *R* uendelicus qui *D* uindelicios *W* 15 lug•dunum (*er.* u) *P* || pannonius (n *pr. s. s. m. 1 D*) *LD* 17 arripuit (r *prior ilico s. s.*) *D* || quadragenta *D* XL *PR* 19 formidolosissimum R^3D || XV *PR* 20 ferre P^aD || soetonius *D* || attestatur R^3 21 ponicum R^1D

26 Sub eodem uero tempore Quintilius Varus cum tribus legionibus a Germanis rebellantibus, mira superbia atque
27 auaritia in subiectos agens, funditus deletus est. quam reipublicae cladem Caesar Augustus adeo grauiter tulit, ut saepe per uim doloris caput parieti conlidens clamaret Quintili Vare, redde legiones.

28 Bosporanos uero Agrippa superauit et signis Romanis, quae illi quondam sub Mithridate sustulerant, bello recuperatis uictos ad deditionem coegit.

29 Parthi, quasi toto terrarum orbe uel domito uel pacato omnium oculis signarentur atque in se solos omnis uigor Romani imperii uertendus esset, quippe quos pristina ulciscendae Crassianae caedis conscientia mordebat, ultro signa, quae Crasso interfecto abstulerant, ad Caesarem remiserunt regiisque obsidibus traditis firmum foedus fideli supplicatione meruerunt.

p. 448
22 [1]Itaque anno ab Vrbe condita DCCLII Caesar Augustus ab oriente in occidentem, a septentrione in meridiem ac

AVCTORES § 26 *Suetonius Tib. 17; Florus 4, 12 § 31* § 27 *Sueton. Aug. 23* § 28 *Liuius 138? (cf. Euseb. 2003)* § 29 *Florus 4, 12 § 61 et 63; Suetonius Aug. 21 (cf. Tib. 9); Liuius 136 aut 137 (cf. Res gestae Aug. 5, 40 cum Mommseni adn. p. 84 et Velleius 2, 91)* cap. 22 § 1 *ignotus (cf. Sueton. Aug. 22; Oros. 7, 3 § 1; 1, 1 § 6; 7, 2 § 16; Mommsen, Res gestae Aug. p. 32)*

EXPILATORES 17 DCCLII *Beda De temp. rat. a. 3952* 18 ab oriente—p. 427, 2 clausit *exscripsit Iordanis Chron. p. 235 C*[1]

1 quintilius] *LPRD* 2 misera *R*[2]*T* || adque *PR*[1] 3 sub**iectus *D* || dele*tus *P* 4 reip̄· *L* || adeo] abeo *D* 5 per *m. 2 add. in L* || capud *R*[1]*D* || paraeti *P*[1] || conledens *D* 6 uarre *L* 7 bosforanos *LPRD* || separauit *R* || et *om. D* 8 illis *D* || medridate (*pr.* d *m. 1 in ras.; alt.* d *m. 1 in ras. ex* t) *D* || sustulerant] contulerant *D* || bellum *D* 10 domita *L* 11 adque *PR*[1]*D* 12 uertendos *R*[1] 13 mordeb**at *D* 14 abstullerant *P*[1] || caesare *D* || remiserunt] *Gς* remi*serunt (*er.* s) *R* remisserunt *P* miserunt *LD* remiserunt (re *s. s. m. 1*) *W* 15 suppleca cione *D* 17 ·DCC·mo·quinquagensimo·secundo· *L* septu*gentissimo (*erasa* a) secundo (*sic*) *D* || agustus *D* 18 septemtrionem (m *fin. del.*) *P* septemtrione (m *radendo in* n *mut. R*) *RD*

per totum Oceani circulum cunotis gentibus una pace conpositis,
Iani portas tertio ipse tunc clausit. quas ex eo per duodecim 2
fere annos quietissimo semper obseratas otio ipsa etiam robigo
signauit, nec prius umquam nisi sub extrema senectute Augusti
pulsatae Atheniensium seditione et Dacorum commotione pa-
tuerunt. clausis igitur Iani portis rempublicam, quam bello 3
quaesiuerat, pace enutrire atque amplificare studens leges
plurimas statuit, per quas humanum genus libera reuerentia
disciplinae morem gereret. domini appellationem ut homo 4
declinauit. nam cum eodem spectante ludos pronuntiatum
esset in mimo O dominum aequum et bonum uniuersique,
quasi de ipso dictum esset, exultantes adprobauissent, et
statim quidem manu uultuque indecoras adulationes repressit
et insequenti die grauissimo corripuit edicto dominumque se

AVCTORES § 2 *Tacitus Historiis* (*cf. Orosius 7, 3 et 3, 8; Mommsen, Res gestae Aug. p. 89*) § 3 *Suetonius Aug. 34* § 4 *Suetonius Aug. 53*

EXPILATORES 1 per totum — conpositis *adhibuit Beda De temp. rat. a. 3952*

1 conpositis] $D\mathfrak{H}^1$ compositis $PR\mathfrak{H}^2$ pôsitis *L* 2 xii *PR* 3 ferme *PR* || quietissime *L* || obseratos P^a || robigo] LP^a rubigo P^bR rubıguṡ (*punctum deletum uid.*) *D* 4 signauit] LP^1D consignauit P^2RWX_2 || senectutia|gusti (a *s. s. m. 1*) *D* augusti senectute *L* 5 athe*niensium *P* || commutacione *D* 6 clavsis (v *in ras. m. 2, ex* s *?*) *R* || remp̄· *L* 7 quaesierat *PR* quaeserat *D* || enutrire atque] nutrieratq; (q; *in* quā *m. 2; itemque sequentis* a *hasta a m. 2, ut tamen a m. 1 quoque* a *non* o *fuisse uid.*) *P* *nutri** atq.* (*post* nutri *erasae* er*;* q. *in ras. m. 2*) *R* || amplıcare (· *m. 1 ut uid.*) *D* 9 apellacione *D* 10 expectante *PR* 11 in] a quodam *Fabricius* in quodam *h temere* || mimo] minimo *D* 12 exultanter (*sic* -t̃) *R* || adprobauissent (ba *add. m. 2*) *P* appr- R^3 || et statim] *LPDT*ϛ **statim *R* statim $GM^1(O)v$ 13 man^u (u *s. s. m. 1^a aut 1^b nunc paene euanuit*) *L* 14 sequenti *R* (*non P*) sequente *D* || corripuit (cor *in ras. m. 1*) *D* || edictu (e *in ras. m. 1*) *D*

posthac appellari ne a liberis quidem aut nepotibus suis uel serio · uel ioco passus est.

5 Igitur eo tempore, id est eo anno quo firmissimam uerissimamque pacem ordinatione Dei Caesar conposuit, natus est Christus, cuius aduentui pax ista famulata est, in cuius ortu
p. 449 audientibus hominibus exultantes angeli [1]cecinerunt Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae uoluntatis. eodemque tempore hic, ad quem rerum omnium summa concesserat, dominum se hominum appellari non passus est, immo non ausus, quo uerus dominus totius generis humani
6 inter homines natus est. eodem quoque anno tunc primum idem Caesar, quem his tantis mysteriis praedestinauerat Deus, censum agi singularum ubique prouinciarum et censeri omnes homines iussit, quando et Deus homo uideri et esse dignatus est. tunc igitur natus est Christus, Romano censui statim
7 adscriptus ut natus est. haec est prima illa clarissimaque professio, quae Caesarem omnium principem Romanosque rerum

AVCTORES § 5 *sqq. cf. 3, 8* || § 5 gloria — uoluntatis *euang. Luc. 2, 14* § 6 censum agi *sqq. euang. Luc. 2, 1; cf. Mommsen, Res gestae Aug. p. 124*

EXPILATORES 3 Igitur — 5 famulata est *adscitis pro* natus est Christus *similibus ex Hieronymo compilauit Paulus 171* 3 id est — 4 conposuit *exscripsit Beda D. t. r. a. 3952* 4 pacem — 5 Christus *fort. adhibuit Iordanis Chron. p. 235 D*[1] (uenientis Iesu Christi nutu pacatum) 14 Deus — dignatus est *fort. adhibuit Iordanis Chron. p. 235 D*[1] (deus..et homo..nasci dignatus est)

1 posthanc *P* post hanc (*corr. m. 2*) *R* posthanc *D* || apellari *R*[1] (pp *m. 3*) 2 sero *L* || iocoso *L* 3 eo] eodem *DT* || *sic* tempr *R et passim* 4 composuit *R*[3] || namtus (m *eras.*) *D* 5 auentui *D* || in *om. L* 7 boni *D* 10 dominus] deus (*sic* ds ·) *L* 12 idem *om. P*[1] id est *D* || ministeriis (· *ilico ut uid. s. s.*) *D* || praedistinauerat *R*[1] || deus *om. D* 13 censu magis *D* censū *agi (*fuit fort.* censu magi) *R* || agi[s] (s *m. 2*) *P* || ubique] ubi *D* || censaeri *P* 15 natus est] natus *D* || romanu censu *D* 16 adscribtus *L* ascriptus *R*[3] || illa prima *PR* 17 ce*sarem (*er. fort.* s) *D*

dominos singillatim cunctorum hominum edita adscriptione
signauit, in qua se et ipse, qui cunctos homines fecit, inueniri
hominem adscribique inter homines uoluit: quod penitus num-
quam ab Orbe condito atque ab exordio generis humani in
hunc modum ne Babylonio quidem uel Macedonico, ut non
dicam minori cuiquam regno concessum fuit. nec dubium, 8
quin omnium cognitioni fidei inspectionique pateat, quia Do-
minus noster Iesus Christus hanc urbem nutu suo auctam
defensamque in hunc rerum apicem prouexerit, cuius potissime
uoluit esse cum uenit, dicendus utique ciuis Romanus census
professione Romani.

Quamobrem quia ad id temporis peruentum est, quo et 9
Dominus Christus hunc mundum primum aduentu suo in-
lustrauit regnumque Caesari tranquillissimum dedit, hunc
quoque sextum libellum hoc fine concluserim: ut ger- 10
minantia tempora Christiana magisque inter reprimentum
manus crescentia et quae adhuc in prouectu posita horum
ipsorum, quibus haec respondere cogimur, insectatione mor-
dentur, septimo libello, si tamen adiuuante Domino suffecero,
conprehendam, ut, quoniam ab initio et peccare homines et 11
puniri propter peccata non tacui, nunc quoque, quae perse-

1 singulatim R^1 sigellatim *D* || adscribtione LPR^1 (d *del.* R^2) 2 in *s. s. m. 1 D* || qui] qui cum *h* (*temere*) 3 ascribique R^2 || numquam penitus *v* || paenitus *D et a. r. R* 4 urbe *R* || adque PR^1 || ab exordio] exordio *D* 5 mundum *PR* || ne** *R* || babillonio *D* || machedonico LPR^1 7 quin] quoniam *LD* (*scil.* qin *et* qm *confusis*) || quia] *LPRD* quod *v* || dns noster ihs xps· *D* dns · ihs · noster xps· *L* dominus noster christus iesus *PR* 8 hanc *L* 9 prouexit *D* || potissime (*sic* v *non* ṽ *m. 2*) *R* 10 esse sese R^1 || di*cendus (i *ex* is *?*) R^a || ciuesr· (*supra* r *scr.* romanus *m. 1 aut 2*) *L* 12 quia ad] ad *L* quiad *D* || tempus *D* 13 hun*c *P* || primum *om. D* 14 *post* dedit *maius spatium in P* 15 concluxerit *D* 16 reprimentum] *LPRD* (r *pr. ex* s *m. 3 R*) -tium *v* 17 profectu P^1 || horum] ab horum *D* 18 mordantur *L* 19 suffecero] *D* sufficero *L* sufficerim P^bR^1 suffecerim P^a, *R m. 2 aut 3, v* 20 conpraehendam LP^bR^1D compraehendam P^aR^2 21 peccata] peccare (re *in* ta *corr. m. 1 aut 2*) *L*

cutiones Christianorum actae sint et quae ultiones secutae sint, absque eo quod omnes ad peccandum generaliter proni sunt atque ideo singillatim corripiuntur, expediam.

1 actae (e *ilico s. s.*) *D* 3 adque *PR*[1] || corripiuntur (i *altera ilico s. s.*) *D*

PAVLI · OROSII · (*nigris*) |LIBER · SEXTVS (*rubris*) EXPL · INCIPIT (*n.*) |LIBER · VII (*r.*) feliciter (*ultimum uocabulum nigro colore et paene cursiua scriptura idem opinor qui libris* I *et* IIII *extremis* contuli *scripsit i. e. corrector coaeuus*) *L qui hic desinit fol. 189*[v]

explicit · liber · sextus · Incipit · pauli · horosi historiarum | liber · septimus · (*litteris minusculis nigris*) *P* EXPLICIT | LIBER SEXTVS · INCIPIT PAVLI HOROSI HISTORIARV̄ | LIBER SEPTIMVS · (*litteris uncialibus nigris, sed his uersibus colore giluo obductis*) *R*

EXPL̄ LIB̄ III: (*litteris nigris*) INCIPIT: LIBER: SEPTIMI *sic* (*litteris rubris*) *D*

PAVLI OROSII p. 450

HISTORIARVM ADVERSVM PAGANOS

LIBER SEPTIMVS.

Sufficientia ut arbitror documenta collecta sunt, quibus
absque ullo arcano, quod paucorum fidelium est, probari de
medio queat, unum illum et uerum Deum, quem Christiana
fides praedicat, et condidisse mundum creaturamque eius, cum
uoluit, et disposuisse per mul'ta, cum per multa ignoraretur, p. 451
et confirmasse ad unum, cum per unicum declaratus est,
simulque potentiam patientiamque eius multimodis argumentis
eluxisse. in quo quidem angustas deiectasque mentes offendi 2
paulisper intellego, quod tantae potentiae patientia tanta
miscetur. si enim potens erat, inquiunt, creare mundum,
componere pacem mundi, insinuare mundo cultum ac notitiam
sui, quid opus fuit tanta uel, ut ipsi sentiunt, tam perniciosa
patientia, ut in ultimo erroribus cladibus laboribusque
hominum fieret, quod a principio uirtute eius, quem praedicas,
Dei sic potius coepisse potuisset? quibus quidem ueraciter 3
respondere possem, ad hoc ab initio creatum et institutum
humanum genus, ut sub religione cum pace sine labore uiuens
fructu oboedientiae aeternitatem promereretur, sed abusum

1 sufficientia ut (ia ut *ex* i aut *corr.*) *P* || colecta *R*[1] 2 illo *D* || archano *R*[2] || probari* *P* 7 patientiamque (que *s. s. m. 2*) *R* || argumentis (tis *m. 1 ex* tū *corr.*) *P* 8 angustas (n *s. s. m. 1*) *D* 10 en*um (*una linea erasa*) *D* 12 pernitiosapientia *R*[1] 13 ulti*mo (i* *m. 1 in ras. ex* e ?) *D* || erroribus cladibus laboribusque] erroribuslq: (l *inchoata* h *uid. esse*) *D* 15 sic (c *s. s. m. 1*) *D* 16 possim *G* 17 religione (li *s. s. m. 1*) *P*

bonitate creatoris libertatem indulgentis in contumaciam uertisse licentiam atque ex contemptu in obliuionem defluxisse,
4 iustamque nunc esse patientiam Dei et iustam in utramque partem, ut nec contemptus disperdat in totum cui misereri uelit et affici laboribus dum uelit sinat contemptus potens; deinde subsequens esse, iuste semper adhibere quamuis ignoranti gubernationem, cui aliquando pie restituturus sit paeni-
5 tenti antiquae gratiae facultatem. sed haec quoniam, etsi
p. 452 uerissime fortissimeque dicuntur, fidelem tamen atque oboedientem requirunt, mihi autem, uidero an aliquando credituris, certe nunc cum incredulis actio est, promptius ea proferam,
6 quae ipsi etsi probare noluerint, inprobare non possint. itaque, quantum ad conscientiam humanarum mentium pertinet, utrique sub reuerentia religionis et confessione cultuque supernae potentiae uiuimus, distante dumtaxat fide; quia nostrum est, fateri ex uno et per unum Deum constare omnia,
7 illorum, tam multos deos putare quam multa sunt. si potentiae Dei, inquiunt, quem praedicatis, fuit, ut Romanum imperium tam amplum ac tam sublime fieret, cur igitur

1 indulgentie *T* || contumaciam] P^1R^1D contumacem P^2R^2GWZv 2 adque P^1R^1 || contimpto *D* contemtu *P* || defluxisse] *PRςv* fluxisse *D* deflexisse X_2Y_7Zh defluxisse (u *m. 1ᶜ in ras., in mg.* fluxisse |iud [*i. e. iudicandum*] *m.* 1^b) *G* 3 utramque (a *corr. ex* u *m. ant. i. e. m. 1 aut 2*) *P* 4 contimptus *D* contemtus *R* || miseriri PR^1 miserire *D* 5 uelit (it *in ras. m. 1*) *P* uellit *D* || affici] *PRD* || contemp*tus (*er.* i) *D* contemptus *R* || potens] $DP^2ς$ (*s. lin. add. P*) *om.* P^1R *post* deinde *exhibent* X_2Z 7 pie (ie *er.*) *D* pie (e *radendo ex* ę) *R* || restidutu|rus (du *eras.;* tu *in ras. m. 1*) *D* prestitura (p *s. s. m. 1 aut 2,* e *radendo ex* ę, a *in ras. m. 1 aut 2 ex* us) *R* || paenitenti] *PD* *Paenitentia (*erasa interpunctio*) *R* 9 fortissimique R^1 || adque PR^1D || oboedientem (o *in ras. m. ut uid. 1, fort. ex* a) *R* 10 an] in *D* 11 *ad* actio *in marg. m. ant.:* uer⟨iu⟩s (iu *incertae*) *P* || promtius *P* 12 ipsi] et ipsi TY_7h 12 noluerint *D* || improbare R^3 15 quia] qua *D* 16 fate*ri *R* 17 multa (a *corr. erat in* i *fort. sed deinde restituta*) *R* || elementa *post* sunt *add.* R^2TX_3 (*s. lin.* RX_3) *v, ante* sunt X_2*; supra* multa *scr.* ·s· elementa *m. 1* X_4, *glossam adscr. hanc* in cęlo terra mariq’ G^3 || potentia* (*eras. ut uid.* e) *R* potenae (a *in* ci *corr. m. 1*) *D* 19 fieret **|***** Cur *R*

patientia eiusdem obfuit, ut ante non fieret? quibus sub
eodem uerbo respondebitur: si potentiae deorum, quos praedi-
catis, fuit, *ut* Romanum imperium tam amplum ac tam sublime
fieret, cur igitur patientia eorundem obfuit, ut ante non fieret?
an ipsi dii nondum erant? an adhuc Roma ipsa non erat? 8
an illi non colebantur? an haec necdum idonea imperio uide-
batur? si nondum erant dii, cessat intentio; *in* quid enim
iam ibi eorum discutio moram, ubi ne ipsam quidem inuenio
naturam? si autem erant dii, aut potentia eorum, ut ipsi
indicant, aut patientia in culpa est: uel patientia, si fuit,
uel potentia, si defuit. aut, si magis suadibile uidetur fuisse 9
tunc quidem deos, qui prouehere potuissent, sed nondum
exstitisse Romanos, qui prouehi iure possent, nos auctorem
rerum potentiam, non artificem scientiam quaerimus. de diis
quippe, ut putant, magnis, non de fabris uilissimis quaestio
est, quibus nisi materia accedat, ars cessat. si enim praescisse 10
illis ac uoluisse praesto semper fuit, immo ¹etiam subiacente p. 453
praescientia, quia apud omnipotentiam de operibus dumtaxat
suis hoc est praescire quod uelle: quodcumque illud praescie-
batur, cui uoluntas adstipularetur, non exspectari oportuit sed
creari; maxime cum et Iouem illum suum aceruos formicarum

EXPILATORES 21 Iouem — p. 434, 1 ferant *ex ludi litterarii disciplina uel ex mythographo ignoto* (*cf. uelut Ouid. Met.* 7, 622 *sqq.*; *Hygin. fab.* 52)

1 obfuit (t *in ras. m. ant.*) *P* 2 potentia* (*erasa* e) *R* 3 ut] $R^2GTX_2N_1$(ς) *om.* PR^1DW 4 fieret (i *s. s. m. 1*) *D* || cur igitur — fierit (*sic*) *omissa addidit in mg. inf. m. 1 D* || eorunidem (n *radendo ex* m) *P* eorum *D* || obfuit|**** ut (fuit *uersu extr. m. 2, ante* ut *eras.* fuit *ut uid.*) *P* 5 dii* (*fort. interpunctio erasa*) *R* 6 colabantur R^1 || an haec — uidebatur *om. D* || *ad* idonea *nota in marg. erasa P* 7 cesset R^2G || in] *scripsi;* ut *codices, v* ad *coni. h* at *ed. Thor.* 9 dii] di *D* || potentia] pacientia *D* 11 *ad* suadibile *nota marg. eras. P* su*|adibile (*er.* b) *D* 13 ex*titisse (*erasa* s) *R* 14 potentiam (· *alt. m.*) *R* || de diis] dedisse *D* || dis (i *s. s. m. ant.*) *P* 15 magnis] magis *D* 16 *ad* materia *nota in marg. erasa P* || praecisse *D* 20 a*stipularetur (*erasa* d) *R* || ex*pectari (*erasa* s) *R* expectari (-re *D*) *PD* 21 Iouem (I *in ras. m. ant.; fuit* i) *P*

11 in populos hominum ludo uertere solitum ferant. porro autem
de cura caerimoniarum nec recensendum arbitror, quoniam
inter sacra continua incessabilibus cladibus nullus finis ac
nulla requies fuit, nisi cum saluator mundi Christus inluxit:
cuius aduentui praedestinatam fuisse imperii Romani pacem,
etsi iam sufficienter ostendisse me arbitror, tamen paucis
adhuc supplere conabor.

2 Principio secundi libelli cum tempora Romanae conditionis
stili tenore perstringerem, multa conuenienter inter Babylonam
urbem Assyriorum tunc principem gentium et Romam aeque
2 nunc gentibus dominantem conpacta conscripsi: fuisse illud
primum, hoc ultimum imperium; illud paulatim cedens, at
istud sensim conualescens; defluxisse illi sub uno tempore
nouissimum regem, cum isti primum fuisse; illam deinde
tunc inuadente Cyro captam uelut in mortem concidisse, cum
p. 454 istam fiducialiter adsurgentem post expulsos 'reges liberis uti
3 coepisse consiliis; praecipue cum, uindicante libertatem suam
Roma, tunc quoque Iudaeorum populus, qui apud Babylonam
sub regibus seruiebat, in sanctam Hierusalem recepta libertate

1 populis *D* || lutdum *D* || uetere PR^a || ferat D^a 2 arbitor R^a || quoniam] *sic* quõ *P* quõ *R* 3 incessubi libus (*prima* s *ilico ex* n, *sec.* b *m. 1 in ras. ex* s) *D* 4 nisi cum] nisicum cum *D* || saluazor *P* 5 aduentui] aduentu et *D* || praedistinatam R^a (*prius* i *sec. in* e *correxerat*) 5 pacem etsi — 6 tamen paucis] paucem paucis *D* 6 tamen paucis] *PRG*ς paucis tamen *v* 7 subplire *D* 8 principio (p *in ras. m. 2 ex* P) *R* || secundisc (sc *del. m. 1*) *P* 9 babylonam] P^1R^1 babyloniam P^2R^2 babyllona *D* 10 assiriorum *D* || *tunc (t *m. 2 in ras.; fuisse uidetur* Tunc *praecedente interpunctione*) *R* || aeque nunc] *PRD*ς quae nunc *M* nunc *K* nunc aeque *v* 11 conpacta] PR^1D compacta R^2ς cõpactã *KM* comparata *N*, *coni. h* || conscribsi PR^1D 12 hoc ultimum *u. extr. om. D* || caedens R^1M^2 cadens KM^1 || at] *D* ac *PR* 13 illis *R* 14 cum isti] *PRD*ς; quo isti *TO* tum isti Y, *interpolauerunt*, isti *v* || illam deinde] illa de *D* 15 concedisse PR^a 16 assurgentem R^2 17 praecipuę R^1 18 iudeorum R^1 || babyllonam *D* babyloniam P^2R^2 19 scanc tam (*priorem* c *del. m. 1*) *P* sactam R^a || hierlm *R* || libertate* (*erasa ut uid.* m) *R* libertatem *D*

redierit templumque Domini, sicut a prophetis praedictum
fuerat, reformarit. praeterea intercessisse dixeram inter Baby- 4
lonium regnum, quod ab oriente fuerat, et Romanum, quod
ab occidente consurgens hereditati orientis enutriebatur, Mace-
donicum Africanumque regnum, hoc est quasi a meridie ac
septentrione breuibus uicibus partes tutoris curatorisque tenu-
isse. orientis et occidentis regnum Babylonium et Romanum 5
iure uocitari, neminem umquam dubitasse scio; Macedonicum
regnum sub septentrione cum ipsa caeli plaga tum Alexandri
Magni arae positae usque ad nunc sub Riphaeis montibus
docent; Carthaginem uero uniuersae praecelluisse Africae et 6
non solum in Siciliam Sardiniam ceterasque adiacentes insulas
sed etiam in Hispaniam regni terminos tetendisse, historiarum
simul monumenta urbiumque declarant. dictum est etiam, 7
uastatae per Medos Babyloniae et inruptae per Gothos Romae
pares admodum annorum numeros cucurrisse.

Nunc autem his illud adicio, quo magis clareat unum esse 8
arbitrum saeculorum regnorum locorumque omnium Deum.
regnum Carthaginiense a conditione usque ad euersionem 9
eius, paulo amplius quam septingen|tis annis stetit, aeque p. 455

AVCTORES § 3 templum..reformarit *Esdr. 1, 1—6* || a prophetis *Ierem. 25, 11* § 5 Alexandri—docent *ex chorographo ut uid.; cf. 1, 2 § 5* § 6 urbium (monumenta) declarant *Orosius ?* § 7 dictum est*: 2, 3* § 9 regnum Carth.—stetit *Euseb. 1871, ubi sunt 748 (uel 749); 700 Orosius 4, 23 § 6 sec. Liuium et Eutropium*

1 redierat (a *in* i *corr. m. ant.*) *P* redierit (i *alt. ilico ex* c *i. e. fort. inchoata* a) *D* || profetis *PRD* 2 babillonium *D* 3 orientem (m *eras.*) *D* 4 occidentem (m *eras.*) *D* || surgens *D* || hereditati] *PRDGς* hereditate *E ed. 1542 fs* || machedonicum *PR*¹ 5 a meridie] iam *meridie (a *s. s. m. 1*) *D* 6 septemtrione *PR*¹ || *ad* partes *in marg. inf. m. ant.* paratis *P*, partis *D* || tutores *R*¹ 7 babyllonicum *D* 8 machedonicum *PR*¹ 9 etiam regnum *X*₁ || septemtrione *PR*¹ || fuisse *ante* cum *add. X*₁, esse *add. v* 10 ripheis *PRD* || motibus *D* 11 karthaginem *PR* chartaginem *D* || praeceluisse *R*¹ || africae et] africem *D* 12 adicientes *PR*¹ 14 monimenta *post ras. R* || urbium qu*e (*eras.* a) *R* 15 med*os (*eras.* i) *R* || babylloniae *D* || irruptae *R*³ 16 numeros (s *s. s. in P, ex corr. add. m. ut uid. 1 in R*) *PR* || concurrisse *TX₂Zh* occurrisse *G* 17 his* (*fort. interp. er.*) *R* 18 sclorum *R* 19 karthaginiense *PR* charthaginiense *D* || uersionem *R*¹*D* (*non P*) 20 ·DCC· *PR* || annis *om. D*

regnum Macedonicum a Carano usque ad Persen paulo minus quam septingentis; utrumque tamen septenarius ille numerus,
10 quo iudicantur omnia, terminauit. Roma ipsa etiam, quamuis ad aduentum Domini Iesu Christi perfecto proueheretur imperio, tamen paululum et ipsa in occursu numeri huius offendit.
11 nam septingentesimo conditionis suae anno quattuordecim uicos eius incertum unde consurgens flamma consumpsit, nec umquam, ut ait Liuius, maiore incendio uastata est; adeo, ut post aliquot annos Caesar Augustus ad reparationem eorum, quae tunc exusta erant, magnam uim pecuniae ex aerario
12 publico largitus sit. poteram quoque ostendere eundem duplicatum numerum mansisse Babyloniae, quae post mille quadringentos et quod excurrit annos ultime a Cyro rege
13 capta est, nisi praesentium contemplatione reuocarer. illud sane libenter adicio, quia primi illius regum omnium Nini — quamuis et pater eius Belus obscure primus regnasse referatur — illius ergo Nini anno, postquam regnare coeperat, quadragensimo tertio natus est sanctus ille Abraham, cui dictae sunt repromissiones, ex cuius semine promissus est Christus;
14 deinde nunc primi istius imperatorum omnium Augusti Cae-

AVCTORES § 9 regnum Maced. — DCC *Eus. 1204 et 1850* || septenarius—omnia *ignotus* § 11 *Liuius* (*quem laudat*), *libro ut uid. 108; cf. Oros. 6, 14 § 5* § 12 *cf. 2, 2 et 3* § 13 *cf. Eus. 1[a] et Oros. 1, 1 § 5;* pater eius Belus — referatur *ex chronographo; cf. Exordium Euseb. uol. I App. p. 49 et Syncell. p. 181 Bonn.*

1 machaedonicum *P* machedonicum *R*[1] || carono *PR* || psen *in* p̃sen[s] *m. 2, mox* s *erasa R* 2 ·DCC· *PR* 3 ad aduentum] *P* ad[a]uentum (a *s. s. m. 1*) *D* aduentu (*sic*) *R* 4 domini nostri *Tv* || iesu] ihs *D* 5 paulolum *PR*[1]*DG* || occursum *D* 6 septingentensimo] *PR* (n *prior corr. ex* m *P*, n *alt. erasa R*) septagentissimo *D* || anno *in ras. m. 1 P* || XIIII *PR* 7 unde (u *in ras. m. 2 ex* V) *R* || consumsit *PD* 8 leuius *D* 9 aliquod *P*[1]*R*[1]*D* || eorum *P*[a] 10 exustae erant] exortęrant (ę *in* ae *m. 1*) *D* || paecuniae *PD* 11 eundum *D* 12 babylloniae *D* || ·mille quadrigentus *D* ·I·CCCC· *PR* 13 currit *R*[a] || ultimae *D* ultimę *R* || a *s. s. m. 1 in D* 15 libenter (n *radendo ex* l ?) *D* || aditio *R*[1] audicio *D* 16 belus (l *ex* ll *corr.*) *P* || primum *PR* 17 refer*atur *R* obscu referatur *D* 18 quatragensimo tercio *D* ·XL·III· *PR* 19 christus] dominus christus *D* 20 nunc] *D*, *om. PR*

saris — quamuis et pater eius Caesar metator imperii potius quam im|perator exstiterit — istius ergo Caesaris, posteaquam p. 456 imperare coepit, emenso propemodum anno quadragensimo secundo natus est Christus, qui Abrahae sub Nino primo rege fuerat repromissus. natus est autem VIII kalendas Ianuarias, 15 cum primum incrementa omnia anni uenientis incipiunt. ita factum est, ut, cum Abraham quadragensimo tertio anno natus sit, sub fine quadragensimi secundi natiuitas Christi conueniret, ut iam non ipse in parte tertii anni sed in ipso potius tertius annus oreretur. qui annus quantis, quam nouis quamque 16 inusitatis bonis abundauerit, satis etiam me *non* proferente compertum haberi arbitror: toto terrarum orbe una pax omnium non cessatione sed abolitione bellorum, clausae Iani geminae portae extirpatis bellorum radicibus non repressis census ille primus et maximus, cum in hoc unum Caesaris nomen uniuersa magnarum gentium creatura iurauit simulque per communionem census unius societatis effecta est.

p. 457
|Igitur anno ab Vrbe condita DCCLII natus est Christus 3

AVCTORES § 14 Caesar metator imperii *fort. ex chorographo* || XLII *Euseb. 2015* 5 *cf. Oros. 6, 20 § 3; Mommsen Corp. Inscr. Lat. 1 p. 410* 13 *cf. 6, 22 § 1* cap. 3 § 1 DCCLII *cf. 6, 22 § 1 et § 5*

EXPILATORES 18 anno—Christus *compilauit Seuerus Chron. p. 453*

1 meator *R*[a] 2 ex*titerit (*eras.* s) *R* extiterit *D* || ergo] inquam *v* 3 quadrage*simo *R* 5 VIII] *PR*ς octauo *D*ς (octaua *G*) *v* VII *fsh* || kalendas ianuarias] *PR* klenđ ianuarias *D* 6 cum] quando *v* || primo *D* 7 quadraginsimo* (*er.* m) tercio *D* ·XLIII· *R* XLIII* (*fuisse uid.* XLIIII·) *P* 8 quadragensimi secundi) *PR sed* n *priore erasa in R* XLII|secundi (*sic*) *D* 9 tertius***| *R*, *om. D* 10 oreretur] *DP*[a] oriretur *P m. 1 uel 2*, *R* || qui (i *s. s. m. ant.*) *R* || quatis (n *m. 1*) *P* 11 non] *G m. ut uid. 2, s. s. m. 1* X_4; *om. PRDG*[1] 12 compertum *R*[2] cumpertum *D* 13 abolitione (b *ex* d *ut uid., m. 1*) *R* || iani] iam *D* || gemini *PR* geminiquae *D* 14 extirpatis] *PR* extyrpatis *D* || repssis *R* 15 et] *DR*[2]*W*, *om. PR*[1] || maximus ****| *R* || fuit *ante* et maximus *add. T*, *post* maximus X_2 *v*, *glossam erat supra* maximus *scr. G*[3] || nom (m̄ *s. s. m. ut uid. 1*) *R* 16 gentum *D* || communionem (m *alt. in ras.*) census (n *in ras.*) unius (n *in ras.*) *m. ut uid. 1*) *R* 18 septingentissimo sexagissimo tercio *D*

salutarem mundo adferens fidem, uere petra medio rerum
posita, ubi comminueretur qui offenderet, qui crederet salua-
retur; uere ignis ardens, quem qui sequitur inluminatur, qui
2 temptat exuritur; ipse est Christus, Christianorum caput,
saluator bonorum, malorum punitor, iudex omnium, qui for-
mam subsecuturis uerbo et opere statuens, quo magis doceret
patientes in persecutionibus, quas pro uita aeterna exciperent,
esse oportere, mox ut uirginis partu editus mundo apparuit,
de passionibus suis coepit. namque eum rex Iudaeae Herodes
simul ut natum conperit, necare decreuit plurimosque tunc
3 paruulos, dum unum insectatur, occidit. hinc malignis inprobe
incurrentibus digna punitio est; hinc, in quantum tranquille
agitur mundus, credentium gratia, in quantum perniciose
inquietatur, blasphemantium poena est, securis per omnia
fidelibus Christianis, quibus aut aeternae uitae requies in tuto
aut etiam huius in lucro est. quod promptius cum per ordinem
4 referam, ipsis rebus ostendam. postquam redemptor mundi,
Dominus Iesus Christus, uenit in terras et Caesaris censu
ciuis Romanus adscriptus est, dum per duodecim, ut dixi,
annos clausae belli portae beatissima pacis tranquillitate
cohibentur, Gaium nepotem suum Caesar Augustus ad ordi-
5 nandas Aegypti Syriaeque prouincias misit. qui praeteriens
p. 458 ab Aegypto fines Palaestinae, apud Hierosolymam 'in templo
Dei tunc sancto et celebri adorare contempsit, sicut Suetonius
Tranquillus refert. quod Augustus ubi per eum conperit,

AVCTORES 1 petra *ep. ad Corinth. 1, 10, 4* || 3 ignis *cf. uelut Apocal. 21, 23* 9—11 *euang. Matth. 2* 18 censu *cf. 6, 22 § 6* 19 ut dixi *6, 22 § 2* 21 Gaium—p. 439, 1 laudauit *Sueton. Aug. 93 (quem nominat)*

1 salutarem] saluator* *R* || afferens R^3 4 timtat *D* 5 ponitor R^1D 7 patienter P^1R 8 ut] utà| *D* || adparuit *D* 9 iudae *RD* 10 comperit *D* 11 hic (n *s. s. m. 1*) *D* || inprobae *P* improbe R^3 13 mundus** *P* || pernitiose *R* 14 blasfemantium *P* (*non R*) 15 Christianis fidelibus *v* 16 promtius PR^1D 18 censsus *D* 19 adscribtus *PD* a*scriptus (d *eras.*) *R* || duodicem *D* XII *PR* 20 cause (l *s. s. m. 1*) *D* 21 cuhibentertur *D* || gaium] *PRD* 22 prouencias (e *in* i *corr.*) *R* 23 egypto *D* || palestinae *PRD* || herusiolema *D* 24 soetonius *D* 25 agustus *D* || per *om. D* || comperit *D*

prauo usus iudicio prudenter fecisse laudauit. itaque anno 6
imperii Caesaris quadragesimo octauo adeo dira Romanos
fames consecuta est, ut Caesar lanistarum familias omnesque
peregrinos, seruorum quoque maximas copias, exceptis medicis
et praeceptoribus, trudi Vrbe praeceperit. ita peccante prin-
cipe in sanctum Dei et correpto per famem populo quantitatem
offensionis qualitas ultionis ostendit. deinde, ut uerbis Corneli 7
Taciti loquar, sene Augusto Ianus patefactus, dum
apud extremos terrarum terminos nouae gentes
saepe ex usu et aliquando cum damno quaeruntur,
usque ad Vespasiani durauit imperium. hucusque
Cornelius. ceterum et tunc capta euersaque Vrbe Hierosoly- 8
morum, sicut prophetae praenuntiauerunt, extinctisque Iudaeis
Titus, qui ad uindicandum Domini Iesu Christi sanguinem
iudicio Dei fuerat ordinatus, uictor triumphans cum Vespasiano
patre Ianum clausit. igitur etsi sub extremis Caesaris tem- 9
poribus apertus est Ianus, tamen per multa ex eo tempora,
quamuis in procinctu esset exercitus, nulla bella sonuerunt.
unde etiam Dominus ipse Iesus Christus in Euangeliis, cum 10
temporibus illis in summa tranquillitate uniuersus mundus
ageret cunctasque gentes pax una uelaret et a discipulis suis
interrogatus esset de conclusione temporum subsequentium,

AVCTORES § 6 anno—fames *Euseb. 2022* || lanistarum *et q. s. Sueton. Aug. 42* § 7 Tacitus *Historiis* (*cf. Oros. 6, 22 § 2; 7, 9 § 9; 7, 19 § 4*) § 8 prophetae *Dan. 9, 26, Zach. 14, 1 sqq.*

1 prauos *D* || laudabit *D* 2 quatragissimo octauo *D* XLVIII *PR* 3 lanistarum (sta *in ras. m. 1*) *D* 5 tradi (a *in* u *corr. m. 1*) *P* 6 et *om. D* || populi *D* 7 quali**tas (*er.* op*?*) *D* || cornili *D* cornelii *R*[2] 8 agusto *D* 10 cū *m. ant. in ras. P* 11 uespasiani (s *altera m. 2 in ras.*) *P* || hu*cusque (*erasa* n *?*) *R* 12 cornilius *D* || tunc aptae (*in* tunc capta* *corr. m. ant.*) uersaque *P* tunc captae uersaque *R* || captae uersaequae *D* || hierusolymorum *R* hierusolimorum *D* 13 profetae *D* || iudeis *RD* 14 uindicandū dñi *m. 1 in ras. P* || domini nostri *Gv* 15 uespasiano] s *altera m. 2 in ras. P* a *prior m. 2 R* s *alt. ex* n *m. 1 D* 16 ia*num (*er.* g) *D* || etsi] et *D* || sub *om. P*[a] 20 tranquillitatem (m *del. m. ant.*) *P* 21 uelaret] uelageret *D* || ad (d *del.* m *ant.*) *P* a* (*1 litt. er.*) *R* ad *D* 22 coniunctione *D*

11 inter cetera sic ait: audituri autem estis proelia et
p. 459 opiniones proeliorum. uidete ne turbemini; oportet
enim haec fieri, sed nondum est finis. consurget
enim gens in gentem et regnum in regnum et erunt
pestilentiae et fames et terrae motus per loca.
haec autem omnia initia sunt dolorum. tunc tradent uos in tribulationem et occident uos, et eritis
12 odio omnibus gentibus propter nomen meum. hoc
autem diuina prouidentia docens et credentes praemonendo
firmauit et incredulos praedicendo confudit.

4 Anno ab Vrbe condita DCCLXVII post mortem Augusti
Caesaris Tiberius Caesar imperium adeptus est mansitque in
2 eo annis uiginti et tribus. hic per semet ipsum nulla bella
gessit, sed ne per legatos quidem aliqua grauia, nisi quod
tantum aliquantis in locis praecogniti cito gentium tumores
3 conprimebantur. sane quarto imperii eius anno Germanicus
Drusi filius Caligulae pater de Germanis, ad quos ab Augusto
4 sene missus fuerat, triumphauit. ipse autem Tiberius plurima
imperii sui parte cum magna et graui modestia reipublicae
praefuit, adeo ut quibusdam praesidibus augenda prouinciis
tributa suadentibus scripserit boni pastoris esse tondere

AVCTORES § 11 *euang. Matth. 24, 6—9* cap. 4 § 1 XXIII *item Eus. 2030 et Eutrop. 7, 11* § 2 *Sueton. Tib. 37* (*cf. Eutrop. 7, 11*) § 3 Germanicus Caesar de Parthis (*sic*) triumphauit *ad a. imp. IV Eus.* 2033^{P} § 4 *Suetonius Tib.*, *inprimis 32*

5 et terrae motus] terremutus *D* 6 tradent uos in tribulatione *pone u. in mg. add. m. 1 D* 7 tribulationem (m *del. m. ant.*) *P* || et occident *in ras. ang. m. 1 D* 10 confuit *D* 11 septingentissimo sexagesimo septimo *D* || agusti D^{a} 13 xx et tribus PRD^{II} (*u. infra*) uigenti et tribus D^{I} || bella *om. P* (*non om. RD*) 14 ne] nec D^{II} || aliqua] aliquagra D^{I} || nisi tantum quod D^{II} 15 pęrcogniti (*sic*) D^{II} 16 conpraemebantur (ban*|tur *eras.* t? D^{I}) *D* || Saine (a *litteris* ic *simillima*) D^{II} 17 caligulae] caelę D^{I} 18 *post* tiberius *repetita sunt haec* 12 caesar imperium — 18 tiberius (*quorum exemplorum uarias lectt. signif.* D^{I} D^{II}) *D* 19 regpublicae *D* 20 praesidib; (b; *in* is *corr. m. 2*) *P* praesidib: (si *s. s. m. 2*) *R* || agenda *D* || prouincia *D* 21 tributa (uta *in ras. m. 1*) *P*

pecus, non deglubere. at postquam passus est Dominus 5
Christus atque a mortuis resurrexit et discipulos suos ad
praedicandum dimisit, Pilatus, praeses Palaestinae prouin|ciae, p. 460
ad Tiberium imperatorem atque ad senatum rettulit de
passione et resurrectione Christi consequentibusque uirtutibus,
quae uel per ipsum palam factae fuerant uel per discipulos
ipsius in nomine eius fiebant, et de eo, quod certatim crescente
plurimorum fide deus crederetur. Tiberius cum suffragio 6
magni fauoris rettulit ad senatum, ut Christus deus haberetur.
senatus indignatione motus, cur non sibi prius secundum
morem delatum esset, ut de suscipiendo cultu prius ipse
decerneret, consecrationem Christi recusauit edictoque constituit, exterminandos esse Vrbe Christianos; praecipue cum
et Seianus praefectus Tiberii suscipiendae religioni obstinatissime contradiceret. Tiberius tamen edicto accusatoribus 7
Christianorum mortem comminatus est. itaque paulatim
|immutata est illa Tiberii Caesaris laudatissima modestia in p. 461
poenam contradictoris senatus; nam regi, quaecumque uoluntate faciebat, uoluptas erat, atque ex mansuetissimo principe
saeuissima bestia exarsit. nam plurimos senatorum proscripsit 8
et ad mortem coegit; uiginti sibi patricios uiros consilii causa

AVCTORES § 5 et § 6 *usque ad* Christianos *Eus. 2051 et Rufin. 2, 2* || Seianus *et q. s. Eus. 2050*[b] § 7 Tiberius—comminatus est *Hier. 2051 et Rufin. 2, 2* || itaque—exarsit *ignotus* § 8 plurimos—coegit *fort. sec. Hier. 2052 f* || uiginti—necauit *Sueton. Tib. 55* || Seianum—interfecit *Sueton. Tib. 65*

2 a* (*er.* d *fort.*, *non* b) *D* 3 dimisit] misit *D* || praesis *PR*[1] praeses ****** (*er.* preies, *quarta* l *potius quam* s *uid. fuisse*) *D* || palestinae *PRD* 4 ***torem (*3 uel 4 litt. eras.*; impera *s. s. m. 2*) *P* || adque *P*[1]*R*[1] adquae *D* || ad *om. D* || retulit *P*[b]*RD*[a] 5 resurrec*one (ti *supra ras. m. ant.*) *P* 8 deus] đı *D* 9 rettulit] *D* retulit *PR* 10 cur] *PRDςv* quur *KM*[1] (cur *M*[2]) quod *h* 11 mor*em (*er.* t) *D* || desus** cipien do (*fort.* it *eras.*) *P* || de *om. R* || suscipiendū *R*[2] || cultū *R*[2] 12 consecrationem (s *s. s. m. 1*) *D* 14 seianos *P*[a] || religione *P*[a] religioni (*ultima* i *ex corr. m. ut uid. 2*) *R* religionis *D* || obstinatissime (*fuisse uid.* -mę) *R* 17 inmutata *PR* mutata *D* 18 *ad* contradictoris *in marg.* imper̄ *m. 2 P* || rex *R*[2] || quamcumque *D* 19 adque (*corr. m. 2*) *P*[1]*R*[1] 21 ad (d *s. s. m. 1*) *D* || xx *PR* || *sibi (*er.* u ?) *D*

legerat: horum uix duos incolumes reliquit, ceteros diuersis
causis necauit; Seianum praefectum suum res nouas molientem
9 interfecit; filios suos Drusum et Germanicum, quorum Drusus
naturalis, Germanicus adoptiuus erat, manifestis ueneni signis
10 perdidit; filios Germanici filii sui interfecit. referre singillatim
facta eius horret pudetque; tanta libidinis et crudelitatis
rabie efferbuit, ut, qui spreuerant Christo rege saluari, rege
11 Caesare punirentur. huius tamen imperii anno duodecimo
noua et incredibilis clades apud Fidenatium urbem accidit:
p. 462 amphitheatri cauea populo gladiatorium munus spectante con-
12 lapsa est et plus quam uiginti milia hominum 'occidit. dignum
sane posteris tantae correptionis exemplum, tunc ad spectandas
hominum mortes auidos homines conuenisse, quando pro salute
13 hominum prouidenda Deus homo esse uoluisset. deinde anno
eiusdem septimo decimo cum Dominus Iesus Christus uo-
luntarie quidem se tradidit passioni, sed impie a Iudaeis ap-
prehensus et patibulo suffixus est, maximo terrae motu per
Orbem facto saxa in montibus scissa, maximarumque urbium
14 plurimae partes plus solita concussione ceciderunt. eadem
quoque die ad horam diei sextam sol in totum obscuratus

AVCTORES § 9 *Sueton. Tib. 54* § 10 referre—efferbuit *Sueton. Tib. 61* § 11 huius—XII *ignotus* || clades—occidit *Suet. Tib. 40* § 12 *Orosius* § 13 XVII] XVI = *Ol. 202, 2 Africanus p. 188 et 190 Routh;* XVIIII *Eus. Arm. et Sync.;* XVIII (XVII *cod. B*) *Hier. 2047* 17 maximo terrae motu — p. 443, 1 terris est *euang. Matth. 27, 45* (*Marc. 15, 33 et Luc. 23, 44 sq. de terrae motu tacent*) *et fort. Africanus p. 183, 9—11; 184, 7 sq.*

1 reliquit (t *ex* d *corr.*) *P* 3 drusus] drus *D* 4 ueneni* (s *eras.*) *P* 5 referre] referens *D* 6 horret] horret animus *v* 7 efferuit *D* || saluatore|rege *D* 9 fidinatium *PR* fidenantium *D* 10 amphi*teatri (a *eras.*) *R* amphiteatri *D* 11 est *om. uersu extr. D* || xx milia *PR* 13 auidos (o *ex* u *corr.*) *R* 14 prouidentia *D* 15 septimo decimo] *PRD* decimo septimo *v* XVII *fs;* XVIII *T* || cum *om. D* || uoluntariae *PR*¹ 16 impiae (a *deleta*) *PR* inpie *D* || a* (*er.* d) *D* || adpraehensus *PR*¹*D* 18 orbem] urbem (*ut saepiss.*) *D* || in montibus] immontibus *D* || scissa sunt *v* 19 solita (i *ex* u *corr.*) *R* || caeciderunt *PR*¹ 20 totū *in* toto orbe *corr. m. rec. R* totum urbi *D*

tetraque nox subito obducta terris est et, sicut dictum est,

> Impiaque aeternam timuerunt saecula noctem.

usque adeo autem neque lunam lumini solis neque nubes 15
obstitisse manifestum est, ut quartam decimam ea die lunam,
tota caeli regione interiecta, longissime a conspectu solis
afuisse et stellas tunc diurnis horis uel potius in illa horrenda
nocte toto caelo fulsisse referatur. quod non solum sanctorum
Euangeliorum fides, sed etiam aliquanti Graecorum libri
adtestantur. iam hinc post passionem Domini, quem Iudaei 16
quantum in ipsis fuit persecuti sunt, continuae clades Iudae-
orum, donec exinaniti dispersique deficiant, inces'sabiliter p. 463
strepunt. Tiberius siquidem iuuentutem eorum per speciem 17
sacramenti in prouincias grauioris caeli relegauit, reliquos
gentis eiusdem uel similia sectantes Vrbe submouit sub poena
perpetuae seruitutis, nisi obtemperassent. sane Asiae ciuitates 18

AVCTORES 2 *Vergil. Georg. 1, 468* 3 usque—afuisse *Africanus p. 183, 13—184, 3 (unde etiam Augustinus Ciu. D. 3, 15; cf. Rhein. Mus. 1878 p. 324)* 6 stellae in caelo uisae sunt *Hieronym.* 2047^i
8 Graecorum libri] 'Ἑλληνικοῖς ὑπομνήμασιν *Euseb. ap. Sync. p. 614, 9 Bonn.*, ethnicorum commentariis *Hier. l. l.* § 16 *Eus.* 2048^k
§ 17 *Suetonius Tib. 36* § 18 Asiae—donauit *cf. Sueton. Tib. 48 a quo tamen haec* illo (!) *et* tributo dimisso (*Tac. Ann. 2, 47 et 4, 13*), propria (οἰκείᾳ δαπάνῃ *Phlegon De mir. 13*) *aliena sunt*; *fortasse Africano usus est Orosius; ceterum cf. O. Iahn, Berichte d. Sächs. Ges. 1851 p. 120 sqq.* || hic—obiit *Sueton. Tib. 73 ?*

1 tetraque (*altera* t *in ras. m. 1*) *P* 2 inpiaque PR^1 || timuere *D* 3 lunaṁ *D* || lumine PR^1 (lumini *m. rec. R*) 4 obtitisse *D* || quarta decimam *D* ·XIIII· *PR* quarta decima *G* || ea] *PRD om. G* eadem *fsh* || luna R^bDG 6 deornis *D* 7 referantur (n *s. s. m. 1; pone* r *fin. superius parua rasura*) ˋ*P* 8 grecorum *R* gregorum *D* || liberi *D* 9 adtestantur (d *in* t *mut.*) *R* adtestatur *D* || iudei *R* 10 iudeorum *R* 12 iuuentutē (˜ *ex corr. ut uid. add. m. 2*) *P* iuuentute* (*er.* s *an* t *?*) *D* || specia *D* speciem (c *ex* t *m. 2*) *R* 13 sacramenti intumescentem (intum. *s. s. m. 2 R*) *RT*, *ed. 1542 in mg.*; intumescentem *post* iuuentutem eorum *add. fsh* || religauit *PR* 14 urbem *D* 15 perpetua *D*

illo terrae motu dirutas tributo dimisso propria etiam liber*ali*tate donauit. hic ambiguis signis ueneni obiit.

5 Anno ab Vrbe condita DCCXC tertius ab Augusto Gaius Caligula regnare coepit mansitque in imperio annis non plenis quattuor, homo omnium ante se flagitiosissimus et qui uere dignus Romanis blasphemantibus et Iudaeis persecutoribus
2 punitor adhibitus uideretur. hic, ut breuiter magnitudinem crudelitatis eius expromam, exclamasse fertur u t i n a m p o-
p. 464 p u l u s R o m a | n u s u n a m c e r u i c e m h a b e r e t. saepe etiam de condicione temporum suorum conquestus est, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur.

3 O beata germina temporis Christiani, quantum praeualuistis in rebus humanis, ut etiam crudelitas hominis magis potuerit clades desiderare quam inuenire! ecce de tranquillitate generali feritas ieiuna conqueritur;

furor impius intus
Saeua sedens super arma et centum uinctus aenis
Post tergum nodis fremit horridus ore cruento.

4 serui rebelles et fugitiui gladiatores perterruere Romam, euertere Italiam, Siciliam deleuerunt, iam paene uniuerso humano

AVCTORES § 1 mansitque—IIII] a. 3 m. 10 d. 8 *Eutr.* 7, *12;* a. 3 m. 10 *Hier. 2053* || homo—flagitiosissimus *fort. Eutr.* 7, *12* § 2 exclamasse—haberet *Sueton. Cal. 30* 9 etiam—11 insignirentur *Sueton. Cal. 31* 16—18 *Vergil. Aen. 1, 294 sqq.*

1 dimisso] remisit *Tacitus Ann. 2, 47,* remissione tributi *id. 4, 13* || eti*am *P* || liberalitate] *L. Th. Gronouius in Thes. Gr. ant. 7, 459* (liberalitate subleuauit *Sueton. Tib. 48*), libertate *PRD*ς 2 hi*c (*er.* n) *D* 3 ab urbe condita *om. D* || ·DCCLXL· (*supra* X *rasura, infra* LXL *puncta tria erasa; mutatum uid. fuisse in* XC) *P* DCCLXL *in* DCCXC *mut. R* septingentissimo (en *ilico ex* is) nonagissimo *D* || agusto *D*

4 coepit regnare *v* || ⟨man[sit]que annis⟩||mansitquae annis in imperio (*quae inclusi erasa sunt*) *D* || non] * (*una litt. erasa*) *P* 5 IIII *PR* 6 blasfemantibus *P* || iudeis *R* 8 crudelitatis ***eius (*er.* cru ?) *D* || exprimam R^2GM^2T 10 conditione *PRD* || conquaestus P^aD 11 *publicis (*er.* i) *D* 12 temporibus *D* 13 magis *om. D* 16 intus] inpius *h* (*errore typogr.*) 17 saeua] sua *D* || aenis] P^a aeneis P^bR catenis *DH* 18 tergum (t *s. s. m. 2*) *R* 19 **rebelles *P* || gladiatores (gla *s. s. m. 1*) *P* 20 deleuerunt] *PR* delaeuerunt *D* deleuere *v*

generi toto Orbe metuendi; in diebus autem salutis, hoc est
temporibus Christianis, conuellere quietem non potest uel
Caesar infestus. hic siquidem magno et incredibili apparatu 5
profectus quaerere hostem uiribus otiosis, Germaniam Galliam-
que percurrens, in ora Oceani circa prospectum Britanniae
restitit. cumque ibi Minocynobelinum Britannorum regis
filium, qui a patre pulsus cum paucis oberrabat, in deditionem
recepisset, deficiente belli materia Romam rediit. isdem autem 6
diebus Iudaei, qui iam tunc ob passionem Christi meritis
ubique cladibus exagitabantur, apud Alexandriam seditione
excitata, profligati caede atque urbe propulsi, expromendarum
querellarum causa Philonem quendam, uirum sane in primis
eruditum, legatum ad Caesarem miserant. sed Caligula cum 7
omnibus hominibus tum praecipue Iudaeis infestissimus, spreta
legatione Philonis omnes Iudaeorum sacras sedes atque in
primis antiquum illud in Hierosolymis sacra|rium profanari p. 465
sacrificiis gentilium ac repleri statuis simulacrisque imperauit
seque ibi ut deum coli praecepit. Pilatus autem praeses, 8
qui sententiam damnationis in Christum dixerat, postquam

AVCTORES § 5 *Sueton. Cal. 43—49, praesertim 44 et 45* § 6 et § 7 *Rufin. 2, 5 et 6* (*inprimis* § 7 cum omnibus — infestissimus *2, 6*), *cf. Eus.* 2054^k, 2055^{op} . 2053^i ? § 8 *Rufin. 2, 7, cf. Eus.* 2055^n (*2047 et 2049*)

1 orbe] *GT* urbe *D* mundo *PR* || est *om.* R^1 3 apparato *D* 5 brittaniae (n *m. 1*) *P* brittaniae *R* brita*****|niae (t *m. 1; er.* norum) *D* 6 minocynobelinum] $DHM^1TX_1X_2X_3E$ (*in ras. ant. T*) minocyno balinum (a *in* e *corr. m. 1*) *P* minocyno·belinum (minocyno *in* in oceano *corr. m. 2*) *R* mino*cynobelínum (*eras. ut uid.* c *m. 3; apex m. 3*) *G* minocinobelinum NX_4 minocynobelunum M^2 minocynobellinum *v* minocenobellinum *O* minocio·belinum *W* Adminio Cynobellini Britannorum regis filio *legitur ap. Suetonium Cal. 44* || brit·tanorum *P* brittanorum *R* britanorum *D* 7 cum *om.* P^1 8 materiam P^a || hisdem *PRD* 9 iudei *R* || *ob (*er.* ı) *D* 10 alixandriam *D* 11 adque *PR* || pulsi *D* 12 quaerellarum PR^aD || uerum R^a ueru *D* 13 miserant] *PRDT* miserunt *Gv* 14 iudeis R^1 || spraeta *PRD* 15 philones *D* || iudeorum R^1 || sedes] *PRD* (s *prior erasa in PR*) aedes *Gv* || adque P^1R^1 16 anticum *D* || illum PR^1 || in *om. KM* (*praecedit* illum *in* M^1), *h* || hierusolimis *D* 19 dampnationis *R*

plurimas seditiones in Hierosolymis excepit ac fecit, tantis inrogante Gaio angoribus coartatus est, ut sua se transuerberans manu malorum conpendium mortis celeritate quae-
9 sierit. Gaius Caligula libidinibus suis etiam illud sceleris adiecit, ut sorores suas primum stupro pollueret, deinde exilio damnaret. qui post omnes simul exules iussit occidi. ipse
10 autem a suis protectoribus occisus est. duo libelli in
p. 466 se|cretis eius reperti sunt, quorum alteri **pugio**, alteri **gladius** pro signo nominis adscriptum erat: ambo lectissimorum uirorum utriusque ordinis senatorii et equestris nomina et notas continebant morti destinatorum. inuenta est et arca ingens uariorum uenenorum, quibus mox Claudio Caesare iubente demersis infecta maria traduntur non sine magno piscium exitio, quos enecatos per proxima litora passim aestus eiecit.

11 Magnum reuera indicium miserentis Dei propter suffragium gratiae in populum continuo ex parte crediturum et propter irae temperamentum in populum tunc infideliter obstinatum, ut quanta multitudo hominum praeparatam mortem euaserit, ex multitudine interfectorum piscium disceretur omnibusque notesceret, quid tanta ueneni moles arte aucta agere in misera Ciuitate potuisset, quae neglegenter effusa etiam maria corrupit.

AVCTORES § 9 *Eus. 2056*[bcd] § 10 *Suetonius Cal. 49*

1 gerusolimis *D* || explenit *D* 2 inrogante *PD* inrigante *R*[1] irrogante *R*[2] 3 c*eleritate (*eras.* a) *R* 4 sceris *D* 5 sororis (ro *s. s. m. 1*) *D* || polluerit *PRD* 6 efilio *D* || damnaret] *PD* dampnaret (p *eras. et m. 2* e *in* i *corr.*) *R* || iussit (t *s. s. m. 1*) *D* || ipsi (si *s. s. m. 1*) *D* 9 nominis] *PRD* nomini *fsh* || adscribtum *PD* adscriptum (d *eras.*) *R* 10 et *om. D* || *equestris *R* || et *om. D* 12 uenenorum (ne *s. s. m. 1*) *D* uenenorum pocula continens *ed. 1542 fsh;* uenenorum plena *Sueton.* 13 dimersis *PR* 16 indicium (*m. 3 s. s.* iudicium) *P* || miserantis *h* 17 gratiae (*prior* a *corr. ex* æ*?* t *ex* c *R*) *R* || populus *D* || *supra* continuo ex parte *scr. m. 3:* inditum urcmaron (*i. e.* inde tum Verg. Maron *?*) *P* 18 **tunc (t *in ras. m. 2*) *R* 19 quanta (a *fin. in ras. m. 2*) *R* 21 notesceret] *PRGKMHNv* innotesceret (-is- ceret *D*) *DWX*[1]*T*(*O*)*h* || aucta agere] agere aucta *D* 22 postuisset *D*

Anno ab Vrbe condita DCCXCV Tiberius Claudius ab Augusto 6
quartus regnum adeptus est mansitque in eo annis quattuor- p. 467
decim. exordio regni eius Petrus, apostolus Domini Iesu 2
Christi, Romam uenit et salutarem cunctis credentibus fidem
fideli uerbo docuit potentissimisque uirtutibus approbauit;
atque exim Christiani Romae esse coeperunt. sensit hoc con- 3
latum fidei suae Roma beneficium. nam cum interfecto Cali-
gula multa de abrogando imperio ac republica in antiquum
ordinem restituenda euerrendaque penitus Caesarum uniuersa
familia senatus et consules decreuissent: Claudius mox ut 4
confirmauit imperium, magna atque adhuc Romae incognita
usus clementia, ne in tantam nobilium multitudinem ultio,
si esset coepta, saeuiret, biduum illud, quo de reipublicae
statu infeliciter consultatum actumque fuerat, memoriae exe-
mit omniumque factorum dictorumue in eo ueniam et ob-

AVCTORES § 1 XIIII *item Eutrop. 7, 13 (a. 13 m. 8 d. 29 aut 28 Hier. 2057)* § 2 exordio—docuit *de his refert Hier. ad a. 2058 (Claudii a. 2), sed Eus. Arm. ad 2055 (Gaii a. 3)* § 3 *sec. Suetonium Claud. 10* § 4 *Suetonius Claud. 11 exceptis* magna—saeuiret *Orosianis*

EXPILATORES 1 anno—DCCLXV (*sic*) .. 3 Petrus apostolus .. 4 Romam uenit *excerpsit Seuerus Chron. p. 453* 1 anno—2 quartus *adhibuit Beda Hist. eccl. 1, 3*

1 DCCLXLU PR^1 DCC*XCV R^2 septingentissimo nonagissimo quinto *D* 2 quarto *D* || regno *D* || XIIII *PR* quartuor decim *D* 3 domini] domini nostri *GWv* || ihs *D* 5 adprobauit PR^1 aprobauit D^a 6 adque P^1R^1 || exim] P^aR^1D exin* P^b exin *fsh* exin̄* R^2 exinde *ed. 1542* || coeperum *D* || sensitque P^2 || consulatum (su *eras.*) *P* con**latum *R* 8 multaṡ *P* multa* *R* multas *D* || hac D^a || republica (∸ *m. 2*) *P* 9 restituendae uertendaque *D* restituendę uerendaq· *KM* || restituenda (∸ *m. 2*) *P* || euerrendaque] Y_7 euerrandaeque P^1 euerrandaque (r *altera in* t *m. 2*, a *altera in ras. m. 2, ex* ę *?*) *R* uerrendaque *N* euertendaque $P^2GT\varsigma v$ || paenitus PR^1 10 cladius R^1 11 adque P^1R^1 12 antam D^a 13 se*uiret (*er.* r) *D* || quo de] R^2 quod PR^1 quod de *D* 14 consulatum *D* 15 dictorumq;ue *N* dictorumque *legitur ap. Suet.*

5 liuionem in perpetuum sanxit. ita illam praeclaram et famosam
Atheniensium amnestiam, quam quidem Romae inducere Iulio
Caesare interfecto senatus Cicerone suadente temptauerat, sed
Antonio et Octauiano propter ultionem extincti Caesaris in-
rumpentibus in inritum cesserat: hanc Claudius quamuis multo
truculentiore causa in caedem conspiratorum stimularetur,
6 ultronea clementia nullo expetente firmauit. accidit etiam
eodem tempore praesentis gratiae Dei grande miraculum:
siquidem Furius Camillus Scribonianus, Dalmatiae legatus,
bellum ciuile molitus legiones multas fortissimasque ad
7 sacramenti mutationem pellexerat. itaque die dato, ut in u|num
p. 468 undique ad nouum imperatorem conueniretur, neque aquilae
ornari neque conuelli quoquo modo signa moueriue potuerunt.
exercitus tanta et tam inusitata miraculi fide motus et con-
uersus in paenitentiam Scribonianum quinta statim die de-
stitutum interfecit seseque sacramento prioris militiae con-
8 tinuit. tristius ac perniciosius urbi Romae nihil umquam fuisse
quam bella ciuilia satis notum est. itaque propter aduentum

AVCTORES § 5 *cf. Oros. 2, 17 § 15* § 6 Furius *sqq.* — § 7 *Sueton. Claud. 13; cf. Oros. 7, 8 § 2*

1 sancxit *PR*[1] saxit *D*[a] 2 adheniensium *D* || amnistiam *PR*[1] amnisthiam *D* 3 temtauerat *PD* 4 antunio *D* || actauiano *R*[a] || irrumpentibus *R*[3] 5 irritum *PRD* || cessarat *D* || cladius *P*[1] || multo *om. D* 6 conspiratorum (ir *in ras. et* a *s. s. m. fort. 1*) *R* || stimularetur] *PRD* inst- *h* 8 gratiae] greciae *D* 9 dalmaciae *D* 11 mutatio⟨nē pell⟩exerat (nē pell *priore scriptura membranae uitio euanida suppleuit m. 4, quae s. XI extr. uel XII pr. esse Mauio uisa est;* ell *m. 1 adhuc agnoscuntur*) *P* || die dato] *PRD* (a *litteris* ic *ubique simillima in D*), die dicto *N*[1]*v;* denuntiato ad nouum imperatorem itinere *Suet.* || in *om. R* 12 *undiquae (*er.* n) *D* || imperatorē (rē *ex corr. m. 3*) *P* 13 quomodo *D* || *in hac (f. 87*[R]*) et seq. pagina multa, quorum antiqua scriptura umore euanuisset, uel a m. 2 s. VIIII* [ ] *uel a m. 4 s. XI–XII* ⟨ ⟩ *restituta sunt P* || ⟨signa m⟩oueriue *P* 14 miracu⟨li fide m⟩otus *P* 15 quinto *v* || stat⟨im die de⟩stitutum *P* 16 miliciae (ci *s. s. m. 3 in P*) *PD* || co⟨ntinuit⟩ *P* 17 pernitiosius *R* || romae (m *euanida*) *P* || unquam *PD* 18 ⟨quam⟩ be⟨lla ciuilia⟩ *P* || ⟨aduen⟩tum *P* **| aduentum (*er.* ad) *D*

apostoli Petri et tenera Christianorum germina uixdum adhuc
pauca ad sanctae fidei professionem erumpentia hanc exorientem
tyrannidem et consurgens istud ciuile bellum neget quisquam
diuinitus esse conpressum. qui praeteritis temporibus de con-
pressione bellorum ciuilium simile probarit exemplum.

Claudius quarto imperii sui anno, cupiens utilem rei- 9
publicae ostentare *se* principem, bellum ubique et uictoriam
undecumque quaesiuit. itaque expeditionem in Britanniam
mouit, quae excitata in tumultum propter non redhibitos
transfugas uidebatur: transuectus in insulam est, quam neque
ante Iulium Caesarem neque post eum quisquam adire ausus
fuerat, ibique — ut uerbis Suetoni Tranquilli loquar — 'sine 10

AVCTORES § 9 quarto *item Eus. 2061 Arm. et Hier. codd. ABFMR* (quinto *adscr. ceteri*) || expedition‹e›m *et q. s.* — § 10 recepit *Suetonius* (*qui* § 10 *laudatur*) *Claud. 17; lin.* 18 plurimam *Orosianum est*

EXPILATORES 6 Claudius — anno, 8 expeditionem — 9 mouit, 10 quam neque — 12 fuerat, sine ullo — p. 450, 2 insulas, 3 Romano — 4 rediit *compilauit Beda De t. r. a. 4007* 6 Claudius — p. 450, 4 rediit (*omissis* 449, 12 ut — loquar) *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 3* 8 expeditionem — 450, 4 rediit *compilauit Iordanis Chron. p. 235 A^2 Muratori* 10 neque ante Iulium Caesarem, 11 quisquam ausus fuerat *adhibuit Beda Hist. eccl. 1, 2 princ.*

1 ⟨et tenera christiano⟩rum *P* || et] i *D* || germani *D* 2 ⟨ad sanctae⟩ *P* || prof⟨essionem⟩ *P* profectionem *R* || ⟨erumpen⟩tia *P* || exoriente^m (m *m. 3*) *P* 3 tyranni⟨de⟩m *P* || ⟨et consurgens istud ciuile bellum⟩ *P* || et *om. D* 4 ⟨conpressum qui praeteritis⟩ *P* || conpraessum (com- R^2) R^1D; *interrogandi signum h. l. v* || qui] si *D* siquis *O* quid *ed. Thor.* || praeteriti *D* || ⟨temporibus de co⟩npressione *P* || conpraessione (com- R^2) R^1D 5 ⟨simile probarit exemplum⟩ *P* 6 ⟨claudius qu⟩arto *P* || cladius R^1 || cupiens (ens *euanidae*) *P* || reipu⟨b· ostentare princip⟩em *P* || re*ipublicae (*er.* g) *D* 7 ostentata *D* || se *om. PRDς, add. h. l.* $V_3M^2HO^2$ (*sed pro glossa O*), *post* utilem G^3O_1 (*sed pro gl. G*), *post* cupiens X_4v 8 quaesiu⟨it itaque expeditionem⟩ *P* || itaque] ita *D* || brit·taniam *P* brittaniam *RD*𝔖 9 p⟨ropter non redhib⟩itos *P* || redhibitus *D* redi*bitos (di *ex* cu *uel* du *m. 2*, os *ex* us *m. ut uid. 1*) *R* reddibitos G^1 redditos $G^2M^2T^2O$, *edd. Suet.* 10 transuectusque *v* || ⟨quod (*sic*) ne⟩que *P* quam nemo 𝔖 11 ad*ire *P* || ausu⟨s fuerat⟩ *P* || au|*sus (*er.* a) *D* 12 sue toni (i *in* ii *corr. m. 1 aut 2*) *P* suaetonii *R* soetoni *D* || loquitu *D*

ullo proelio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulae partem in deditionem recepit'. Orcadas etiam insulas ultra Britanniam in Oceano positas Romano adiecit imperio ac sexto quam profectus erat mense Romam rediit.

11 Conferatur nunc, si cuiquam placet, sub una insula tempus
p. 469 et tempus, bellum et |bellum, Caesar et Caesar — nam de fine nil confero, quoniam hoc felicissima uictoria, illud acerbissima clades fuit — et sic demum Roma cognoscat, per eius latentem prouidentiam in agendis rebus antea se partem felicitatis habuisse, cuius agnitione suscepta plenissima felicitate perfruitur, in quantum non tamen blasphemiarum offendiculis deprauatur.

12 Eodem anno imperii eius fames grauissima per Syriam facta est, quam etiam prophetae praenuntiauerant; sed Christianorum necessitatibus apud Hierosolymam, conuectis ab Aegypto frumentis, Helena Adiabenorum regina conuersa ad fidem Christi largissime ministrauit.

AVCTORES § 10 Orcadas .. insulas .. Romano adiecit imperio *Hier. 2061*[L] (*desunt in Arm.*) || ultra Br. in Oc. sitas *Eutrop. 7, 13* || sexto — rediit *Suet. Claud. 17* § 12 eodem anno *Eus. 2061*[K] (*ad Claudii a. 4 codd. APFMR*) || fames — ministrauit *Rufinus 2, 8 et 12* (*exceptis* conuersa ad f. Christi; prophetae *cum Rufino ex Act. Apost. 11, 27 laudantur; cf. Scaliger ad Eus. a. 2056*)

EXPILATORES 3 ultra — positas *compilauit Isidorus Orig. 14, 6, 5* 13 eodem — 14 praenuntiauerant *compilauit Beda Hist. eccl. 1, 3 p. 40, 5 sqq.*

1 proelii *G* || ac] *om. G* aut *Suet.* || ⟨sanguin⟩e *P* 2 dedi⟨tionem⟩ *P* || etiam] autem 𝔖 3 intra 𝔍 || brittaniam *PRD*𝔖𝔏𝔐 britaniam 𝔏 || ⟨posit⟩as *P* || romanum (m *fin. er.*) *D* || imperium (m *fin. er.*) *D* 4 quam] *DGX*, *Suet.* postquam *PRTW* || ⟨mense⟩ *P* 5 cui quam (cui *m. 1 in ras.*) *P* || ⟨ins⟩ula *P* 7 nihil *v* || profero *Ov* || quoniam hoc] *RD* (*sic* q̃ũõ *R*) quo hoc (hoc *s. lin. add. m. 3*) *P* || aceruissima *PR*[1] 9 augendis *fsh* 11 blasfæmiarum (æ *in* e *corr.*) *P* blas phi mia rum *D* 12 depraeuatur *D* 15 hierusolyma (u *m. 1 in* o *corr.*, a *m. ut uid. 2 in* ã) *P* hierusolimam *D* || frumentos *P*[a] 16 adzabenorum *PR*[a]

Anno imperii eius quinto inter Theram et Therasiam insula 13
de profundo emicuit triginta stadiorum spatio extenta.

Anno eius septimo sub procuratore Iudaeae Cumano in 14
Hierosolymis tanta seditio in diebus azymorum exorta est, ut
in portarum exitu populo coartato triginta milia Iudaeorum
caede prostrata et conpressione suffocata referantur.

Anno eiusdem nono expulsos per Claudium Vrbe Iudaeos 15
Iosephus refert. sed me magis Suetonius mouet, qui ait hoc
modo: Claudius Iudaeos inpulsore Christo adsidue
tumultuantes Roma expulit; quod, utrum contra Chri- 16
stum tumultuantes Iudaeos coherceri et conprimi iusserit, an
etiam Christianos simul uelut cognatae religionis homines
uoluerit expelli, nequaquam discernitur.

AVCTORES § 13 *Eus. 2064°* (*ad Cl. a. 5 Arm. et codd. PF*) § 14 *Eus. 2064ʳ* (*ad Cl. a. 7 codd. APFMR*) § 15 Anno — Iosephus refert *errat Orosius, cf. Moerner p. 102* || Suetonius *Claud.* 25

EXPILATORES 7 Anno—Iudaeos *compilauit Beda De t. r. a. 4007*

1 anno ad imperio (o *fin. s. s. m. 1*) *D* || ther[asiam] *P* || insulam *D* 2 xxx *PR* || spatio (o *ex* a, *m. 1?*) *R* 3 ann[o eius] *P* || curatore *D* || iudeae *PR* iudeaea *D* || cū anno (*in marg. m. 2:* a· cumano, *i. e.* alibi cumano) *P* cum anno *R* cum|ano (*sic m. 1*) *D* 4 hierusolymis *RD* || tan[ta sed]itio *P* 5 populo] propter *D* (*natum ex nota* p̅p̅) || coarta[to xxx] *P* || treginta *D* xxx *PR* || iudeorum *RD* 6 suffragata *D* || [refer]antur *P* 7 nono (o *fin. ex* a *m. 1*) *D* || expulsus (us *in* os *corr. m. 1 aut 2 P*) *PD* || urbe (u *in ras., m. 2?*) *R* || iudeos *R*ᵃ (-ę *R*ᵇ) 8 ⟨iosephus⟩ *P* iosepphus *D* || ref⟨erant̃⟩ (erant̃ *m. 4 in ras. 3 litt.*) *P* || suę tonius *R* soetonius *D* 9 ⟨cladius⟩ *P* || ⟨iudeos⟩ *P* iudeos *RD* || impulsore *R*³ || adsiduae *P* adsiduę (*prior* d *m. 3 in* s, ę *radendo in* c *corr.*) *R* assidue *D* 10 ⟨quod utrum con⟩tra *P* || utsum *D* 11 tumul⟨tuantes⟩ *P* || iudeos *R*¹*D* || cohercire *D* || conprim⟨i⟩ *P* conpraemi *D* comprimi *R*² || ⟨iusserit⟩ *P* || ⟨an eti⟩am *P* 12 ⟨simul uelut⟩ *P* || religionis (li *s. s. m. 3*) *P* religiones *R*¹ relegionis *D* 13 ⟨uoluerit expelli nequaquam discernit̃⟩|tur (discernit̃| *m. 4*, ...|tur *m. 1*) *P*

17 Verumtamen sequenti anno tanta fames Romae fuit, ut p. 470 medio foro imperator correptus a populo |conuiciis et fragminibus panis turpissime infestatus, aegre per pseudothyrum in Palatium refugiens furorem excitatae plebis euaserit.

18 Paruo autem intercedente tempore triginta et quinque senatores et trecentos simul equites Romanos minimis causis interfecit; ipse autem manifestis ueneni signis est mortuus.

7 Anno ab Vrbe condita DCCCVIII Nero Caesar ab Augusto quintus principatum adeptus est mansitque in eo annis non plenis quattuordecim. Gai Caligulae auunculi sui erga omnia p. 471 |uitia ac scelera sectator immo transgressor, petulantiam libidinem luxuriam auaritiam crudelitatem nullo non scelere exercuit; siquidem petulantia percitus omnia paene Italiae ac Graeciae theatra perlustrans, adsumpto etiam uarii uestitus

AVCTORES § 17 sequenti anno — Romae *Eus. 2065*[v] (*ad Cl. a. 10 Arm. et codd. APFR*) || medio foro — refugiens *Sueton. Claud. 18* § 18 paruo — interfecit *Sueton. Claud. 29* || ipse *et q. s. Sueton. Claud. 44* cap. 7 § 1 annis—XIIII] *a. 13 m. 7 d. 28 Hier. 2071* || Gaii—sectator *sec. Eutrop. 7, 14* || petulantiam—crudelitatem .. exercuit *Sueton. Ner. 26* || siquidem — perlustrans *ignotus* (*cf. Syncell. p. 642, 19 Bonn.*) || adsumpto — dedecore *sec. Eutrop. 7, 14*

EXPILATORES 1 sequenti — Romae fuit *compilauit Beda De t. r. a. 4007*

1—2 an⟨no tanta fames rome fuit ut medio⟩ *prima* n *euanida sed non restit. P* 2 corr⟨eptius (*sic*) a populo⟩ *P* correptos appopulo *D* || ⟨conuiciis et prominis pa⟩nis *P* || conui*ciis (*erasa* n *ut uid.*) *R* || fracminibus *R*[1] 3 infesta⟨tur aegre per pseudotyrum in⟩ *P* || infestatur *D* || seudo tyrum *R* seodothirum *D* 4 refug⟨iens⟩ *P* || pl⟨ebis euaserit⟩ *P* 5 ⟨parue⟩ *sic P* || XXX·et *PR*, et *om. v* 6 senatore⟨s et hac simul⟩ *P* || trecentus *D* CCC *R* || minimis**| (*erasae* de *esse possunt*) *P* 7 manifesti *D* || uenines ignis *D* || signū (ū *in* is *corr. m. 1*) *P* 8 octingintissimo octauo *D* || ⟨nero cesa⟩r *P* || agusto *D* 9 e⟨o annis⟩ *P* 10 quatuor dicim *D* XIIII *PR* || gai] *PD* gaı· (*fuit* gaıı *uel* gaıı·) *R* || -ligulae *D* || erga (a *ex* o *m. 1*) *R* ergo *sed eras. D* 11 ⟨ac scelera⟩ *P* 12 luxuri⟨am⟩ u *altera in* o *corr. m. 1 aut 2 P* luxoriam *R*[1]*D* 13 pentulantia *P*[a] peculancia *D* || pene *R*[2]*D* || ac *om. D* 14 greciae *RD* || adsumto *P* assumpto *R*[3]

dedecore cerycas citharistas tragoedos et aurigas saepe sibi
superasse uisus est. libidinibus porro tantis exagitatus est, 2
ut ne a matre quidem uel sorore ullaue consanguinitatis
reuerentia abstinuisse referatur, uirum in uxorem duxerit, ipse
a uiro ut uxor acceptus sit. luxuriae uero tam effrenatae 3
fuit, ut retibus aureis piscaretur, quae purpureis funibus ex-
trahebantur, frigidis et calidis lauaret unguentis. qui etiam
numquam minus mille carrucis confecisse iter traditur. denique 4
urbis Romae incendium uoluptatis suae spectaculum fecit;
per sex dies septemque noctes ardens ciuitas regios pauit
aspectus; horrea quadro structa lapide magnaeque illae ueterum 5
insulae, quas discurrens adire flamma non poterat, magnis
machinis quondam ad externa bella praeparatis labefactatae
atque inflammatae sunt, ad monumentorum bustorumque
deuersoria infelici plebe conpulsa. quod ipse ex altissima illa 6
Maecenatiana turre prospectans laetusque flammae ut aiebat

AVCTORES § 1 cerycas — superasse *Eus. 2082*[d] § 2 *fort. Sueton. Ner. 28 et 29 exceptis tamen* uel sorore — reuerentia § 3 luxuriae — unguentis *Eutrop. 7, 14* || qui etiam — traditur *Sueton. Ner. 30* § 4—§ 7 *Sueton. Ner. 38 et* (§ 7 quam iactauerat) *Aug. 28, ab Orosio exornata uelut his* § 5 quas — poterat

EXPILATORES 6 retibus — extrahebantur *exscripta sunt ab auctore excerptorum codicis Paris. 8818 saec. XI* (*Roth ad Sueton. p. XXXIII*)

1 decore *D* || cerycas] *PR*¹*D* ceri͏ͣcas (*sed punctum litterae* ẏ, *i. e.* y, *erasum ut esset* r) *R*² ceriacas *T*, cerices *h* || citharistas] *R*²*D* (cith *m. 2 in ras. ex*...t) *R* chitaristas *P* || thragoedos *PR* tragoedus *D* 2 supe*rasse *R* || libidinibus (bus *in ras. m. 1*) *D* 3 ne a] ea *D* || ulla ue* (e *in ras. et* ‿ *m. 2*) *R* 4 referencia *D* 5 sit] *D* est *PR* || effrenato *D* ineffrenatae (*in marg. uocabulum huic adscriptum eras. in P*) *PR*; inusitatae *Eutr.* 6 redibus *D* 7 lauaret un-gᵘentis (t un *m. 2 aut 3 in ras. 5 litt.*, u *s. s. m. 3*) *P* || ungentis *D* 8 conficiss& I*ter (*er.* n) *D* 9 urbis *in ras. m. 1 D* || uoluntatis *PR* || expectaculum *P* exspectaculum *R*¹ 10 sex] sex enim *v* 11 aspectos *D* || structa (s *m. 2 in ras.*) *P* || *ueterum *D* 12 insulae (s *m. 2 in ras.*) *P* infulae *R* || adire flamma] *PR* (-re *ex* -rę *R*) *v* flamma adire *DG* 13 Inahinis *D* 14 adque *P*¹*R*¹ 15 deuersoria] *R*¹ diuersoria (ue *m. 1 aut 2 in ras. P*) *PR*²*D* || compulsa *R*² 16 mecenatiana (an *in ras. m. 1 aut 2 P*) *PR* || laetusque] *D*ς*v* laetus *PR* || flamma *D* || aiebant *D*

7 pulchritudine tragico habitu Iliadam decantabat. auaritiae autem tam praeruptae exstitit, ut post hoc incendium Vrbis, quam se Augustus ex latericia marmoream reddidisse iactauerat, neminem ad reliquias rerum suarum adire permiserit; cuncta, quae flammae quoquo modo superfuerant, ipse abstulit;
8 cen|ties centena milia sestertium annua ad expensas a senatu
p. 472 conferri sibi imperauit; plurimos senatorum nulla exstante causa bonis priuauit; negotiatorum omnium sub una die, tormentis quoque adhibitis, omnem penitus censum abstersit.
9 crudelitatis autem rabie ita efferatus est, ut plurimam senatus partem interfecerit, equestrem ordinem paene destituerit. sed ne parricidiis quidem abstinuit, matrem fratrem sororem uxorem ceterosque omnes cognatos et propinquos sine haesi-
10 tatione prostrauit. auxit hanc molem facinorum eius temeritas
p. 473 impietatis in Deum. nam primus Romae |Christianos suppliciis et mortibus affecit ac per omnes prouincias pari persecutione excruciari imperauit ipsumque nomen exstirpare

AVCTORES § 8 centies — imperauit *Eus. 2083*[s] || plurimos — priuauit *Eutrop. 7, 14* || negotiatorum — abstersit *ignotus* (*cf. Sueton. Ner. 32*) § 9 plurimam — interfecerit *Eutrop. 7, 14* || eq. ord. — destituerit *Sueton. Ner. 37 ?* || parricidiis *Sueton. Ner. 33—35, Eutr. 7, 14* (*Rufin. 2, 24 ?*) § 10 *Hier. 2084*[l. m] *ac sec. Rufin. 2, 24 et 25 ut uid., exceptis* per omnes prouincias pari

1 iliadam] *PR*ς (a *prior m. 1 aut 2 in ras. P*) illiadam *D* eliadem *O* 2 temp̄ruptae (e *prior in* a *m. fort. 1*) *R* || prę̄rūptae *D* || extitit *PR*[2]*D* 3 latericiam (m *eras. PR, in ras.* in *m. 2 R*) *PR* latericia (ate *in ras. m 1*) *D* || iactauerat (u *ex* n *m. 1*) *D* 5 cuncta quae] cunctaeq: *D* cunctaq; *R*[1] 6 cencies *D* || sextertium (-cium *D*) *R*[2]*D* sexcentium *PR*[1] || annua] *in mg.* alibi ad annuas expensas *m. 2*[b] *G* || expensas a] *PG* (s a *alt. s. s. m. ut uid. 2 P*) expensa *P*[1]*RD* || senatū *R*[2] 7 conferri sibi] *PR* conferre sibi *D* sibi conferri *v* || extante *PR* 8 negutiatorem *D* 9 paenitus *PR*[1] || abstersit (ersit *in ras. m. ut uid. 1*) *R* 10 rabiae *D* rabie (e *in ras. m. 2, ex* ae *?*) *R* 11 equestrem] *fort. corrigendum* eumque, *cf. Suet. Ner. 37* eumque [*i. e.* senatorium] ordinem sublaturum || distuent *D* 12 nec *D* 14 auxit] *sic* aux̄| *R* auxilium *D* || temeritatis *P*[1]*R*[1] (*corr. fort. m. 1 in R*) 15 impietatis] *R*[2] (*s. s.*), *R* impietates *D*, *om. P*[1] 16 persecucionis *D* 17 extirpare *PR*

conatus beatissimos Christi apostolos Petrum cruce, Paulum
gladio occidit. mox aceruatim miseram ciuitatem obortae 11
undique oppressere clades. nam subsequente autumno tanta
Vrbi pestilentia incubuit, ut triginta milia funerum in rationem
Libitinae uenirent. Britannica deinde clades e uestigio accidit,
qua duo praecipua oppida magna ciuium sociorumque clade
et caede direpta sunt. praeterea in Oriente magnis Armeniae 12
prouinciis amissis Romanae legiones sub iugum Parthicum
missae, aegreque Syria retenta est. in Asia tres urbes, hoc
est Laudicia Hierapolis Colossae, terrae motu conciderunt. at 13
uero Nero postquam Galbam in Hispania imperatorem creatum
ab exercitu cognouit, totus animo ac spe concidit. cumque
incredibilia perturbandae, immo subruendae reipublicae mala
moliretur, hostis a senatu pronuntiatus et ignominiosissime
fugiens, ad quartum ab Vrbe lapidem sese ipse interfecit,
atque in eo omnis Caesarum familia consumpta est.

AVCTORES § 11 subsequente] ? || auctumno—§ 12 *Sueton. Ner. 39* et (§ 12 amissis .. Parthicum) *Eutrop. 7, 14* § 13 *usque ad* moliretur *Sueton. Ner. 42 et 43* || hostis *et q. s. Eutrop. 7, 15* (*ex hoc solo* hostis — pronuntiatus; *cf. Mommsen, Chronograph v. J. 354 p. 672*) *et Hier. 2084*[r]

EXPILATORES 1 Petrum — 2 occidit *compilauerunt Gregorius Turon. 1, 24 et Beda De t. r. a. 4021; cf. Iordanis Chron. 235 C*[2]

2 abortae *R* 3 undiq̧ (*i. e.* undiquae) *s. s. m. 1 D* || obpressere *D* || subsobsequente *D* || autem·non *D* 4 pestilentiae (e *fin. er.*) *PR* pistilencia *D* || xxx milia *PR* 5 libidinae *D* || brittanica *P* brittanica (t *prior erasa,* c *add. m. 2*) *R* Brutanica *D* 6 precipue *D* || sotiorumque *R* || cladae *P* cla*de (*er.* u) *D* 7 caede] prędę (p *ex* p, r *m. 2 in ras.*) *R* || Praeteria *R*[a] || orientem (m *del. m. 1 aut 2 in P*) *PD* || arminiis *D* 8 partecum *D* 9 misse *R*[1] || syria *in ras. m. ant. P* syria* *R* || retenta (te *s. s. m. 1*) *D* 10 laodicia *P* laudocia *D* laoditia (i *in* e *m. 2*) *R* || colose *PR* colusse *D,* et Colossae *h* || ad *P*[1]*R*[1]*D* 11 spania *D* 12 cognuit *D*[a] || totus (tu *s. s. m. 1*) *D* 14 mo*liretur (*eras.* l) *P* 15 interficet (int *m. 1 ex* sus *ut uid.*) *D* 16 adque *PR*[1] || caesarum omnis *D* || consumta *P*

p. 474
8 [1]Anno ab Vrbe condita DCCCXXIIII Galba apud Hispanias usurpauit imperium. qui mox, ut Neronis mortem conperit, Romam uenit; cumque omnes auaritia saeuitia segnitiaque offenderet, Pisonem sibi nobilem industriumque adulescentem in filium atque in regnum adoptauit: cum quo septimo mense imperii sui ab Othone iugulatus est.

2 Luit Roma caedibus principum excitatisque ciuilibus bellis recentes Christianae religionis iniurias, et signa illa legionum, quae sub aduentu in Vrbem Petri apostoli diuinitus cohercita conuelli nullo modo ad excitandum ciuile bellum ualuerant, quod per Scribonianum parabatur, Petro in Vrbe interfecto
et Christianis poenarum diuersitate laniatis toto se Orbe sol-
3 uerunt. de Hispania siquidem ilico Galba surrexerat; quo
mox oppresso Otho Romae, Vitellius in Germania, Vespasianus
4 in Syria imperia simul atque arma rapuerunt. probent sane
etiam inuiti potentiam simul et clementiam Dei, qui Christianis temporibus offenduntur: quanta celeritate tantorum incendia bellorum et excitata sunt et repressa, cum et antea minimis causis magnae ac diuturnae clades agitarentur et

AVCTORES § 1 Galba—imperium *uide cap. 7, 13* || qui mox *et q. s. Sueton. Galba 11.12.9.17.20* (*cf. Eutrop. 7, 16 et Hier. 2084*[e]) § 2 *cf. cap. 6 § 6 sqq.* § 3 Otho—Syria *Eus. 2084*[e] *et 2085*[a] *ut uid.*

1 octingintissimo quarto (s *pr. m. 1 in ras., ex* t?) *sic D* 2 nerones (s *m. 1 in ras. ex* m) *D* || comperit $R^{al.}$ cumperit *D* 3 seuitia R^1 *om. D* || segnitia (*om.* que) *D* 4 aduliscentem *P* 5 adque P^1R^1 || quo] *P m. 3 aut 4, R m. 2, D* que P^1R^1 6 imperii (i *fin. s. s. m. 2*) *P* || sui] *PD om. R* || uthune *D* 8 legionum illa *v* 9 auento *D* || cohercita] *PR* quoherciter *D* 10 ciuile* *R* (*eras. uid.* m) *R* 11 scribunianum *D* || urbæ *ante ras. P* urbę *ante ras. R* 12 se *s. s. m. 1 in D* 13 milico *D* 14 praesso *D* || romae (a *in ras. m. 1 aut 2*) *R* || ger*mania (*erasa* g *inchoata*) *P* 15 adque P^1 16 qui] *PD* quia (i *in ras. m. 2 et supra* a *fortasse punctum; fort.* quia *in* qu*a *corr. deinde* i *restit.*) *R* 17 *ad* offenduntur *adscr. in marg. uocabulum sed eras. P* 18 bellorum (o *m. 1 ex* a) *D* || et] *D om. PR* || excitata (ci *in ras. m. 1 aut 2*) *P* || ****cum (sunt *eras. esse potest*) *R* || & *in ras. m. fort. 1; fuisse uid.* et *R* || anteam, jnimicis *D* || ante *P* ante* *R*

nunc maximi undique concrepantes magnorum malorum fra-
gores minimo negotio sopirentur. iam enim erat Romae 5
quamuis persecutione uexata Ecclesia, quae iudici omnium p. 475
Christo etiam |pro inimicis et persecutoribus supplicaret. igitur 6
Otho cum, Galba et Pisone Romae interfectis, inter tumultus
caedesque inuasisset imperium ac mox creatum imperatorem
in Gallia per Germanicas legiones Vitellium conperisset, bellum
ciuile molitus tribus primum leuibus proeliis, hoc est uno
apud Alpes, alio circa Placentiam, tertio circa locum, quem
Castores uocant, contra Vitellianos duces congressus uictor
exstitisset, quarto apud Bedriacum proelio cum animad-
uertisset suos uinci, mense tertio quam imperare coeperat sese
interfecit. Vitellius uictor Romam uenit: ubi cum multa 7
crudeliter ac nequiter ageret, incredibili etiam uoracitatis
appetitu humanam uitam probris adgra|uaret, postquam de p. 476
Vespasiano comperit, primum deponere molitus imperium,
post a quibusdam animatus Sabinum Vespasiani fratrem,

AVCTORES § 6 inuasisset—molitus..leuibus *Eutrop. 7, 17* || tribus .. proeliis — uinci *Sueton. Oth. 9* || mense — interfecit *fort. Hier. p. 157*[rv] (*cf. Sueton. Oth. 11 et Eutr. 7, 17*) § 7—§ 9 *Sueton. Vitell. 11.13.15—17, sed* § 8 octauo .. mense *et ultima* § 9 etiam—sepultum *ex Eutropio 7, 18*

1 malorum (l *in ras. m. 2, ex* g *fort.*) *R* || fragoris (is *in ras. m. 1, ex* em *?*) *D* 2 superintur *D* || enim *om. D* || rome R^r 3 eclesia *P* ęcclesia *ante ras. R* 5 rome R^1 || *post* interfectis *rasura spatio hoc uoc. aequans R* 7 gismanicas *D* || comperisset $R^{al.}$ cumperisset *D* 8 proheliis *D* || unum *D* 10 castores] $PR^2GKMHV_3WN^2$ castoris DN^1v (*item apud Suet. legitur*) pastores R^1 || uitellianos (s *fort. al. m. add.*) *R* 11 extitisset PR^2 extetisset *D* || et quartum *D* || bedriacum] *Vat. Reg. 772* (*s.* X.), *Pal. 828* (*s.* XI) hedriacum *PR Port.* WX_2 bredria cum (*punctum sub* d *fortuitum esse potest; cf. infra u. 15 et p. 458, 14*) *D* brediacum *G* betriacum *Palerm.* (*s.* XV) *et Vat. 1975 m. 2* (*s.* XV) *soli* betriaticum *H* briacum *TO* bebriam *N* bebriacum V_3v || proelium *D* 12 uici R^1 13 uitellius (ui *m. ant. in ras.;* l *alt. s. s. m. 2*) *P* 14 crudilitate *D* || ac nequiter *om. D* 15 appititu *D* || ụitam *D* || adgraúaret *D* 16 uespaniano R^1 || molitus est X_1X_4fsh est m. Z_1 *Col.* 17 post a] PR^2 $K^2MTOX_1X_2X_3$ postea DK^1 post R^1 postea a X_4v; postquam a GN_1 || sauinum *D* || uespassiani *P* || fratrem (t *s. s. m. 2*) *P*

nihil tum mali suspicantem, cum ceteris Flauianis in Capitolium compulit succensoque templo et mixta simul flamma ruinaque omnes in unum pariter interitum ac tumulum dedit.
8 post deficiente in Vespasiani nomen exercitu suo destitutus adpropinquantibusque iam hostibus trepidus cum se in quandam proximam palatio cellulam contrusisset, turpissime inde protractus cum per uiam sacram nudus duceretur, passim fimum in os eius coniectantibus in forum deductus, octauo quam
p. 477 regnum praesumpserat |mense apud Gemonias scalas minutissimorum ictuum crebris conpunctionibus excarnificatus atque
p. 478 inde unco tractus et in Ti|berim mersus etiam communi caruit
9 sepultura. multis autem et nefariis modis per complures dies a Vespasiani militibus, aduersum senatum populumque Romanum indiscreta caede saeuitum est.

9 Anno ab Vrbe condita DCCCXXV, breui illa quidem sed turbida tyrannorum tempestate discussa, tranquilla sub Ve-
2 spasiano duce serenitas rediit. namque, ut paulo altius repetam, Iudaei post passionem Christi destituti in totum

AVCTORES § 9 *Tacitus Hist. 4, 1 ?* cap. 9 § 2 Iudaei—circumuenirentur *fort. adhibitus Rufinus 2, 26 princ.* (*cf. 3, 5 et 7*) || in Carmelo *sqq. Sueton. Vesp. 5 et 4*

EXPILATORES 15 Anno — DCCCXXV (*sic:* DCCCXLV) .. p. 460, 12 Titus .. 13 templum — 15 duobus *excerpsit Seuerus Chron. p. 453*

1 dum *D* || caetaris *D* || flauianis (u *ex* m *m. 1*) *D* || capitolium (o *ex* e *corr. ant. m.*) *P* capitulium *D* 2 compulit] R^{a1} cumpulit *D* conp- PR^1 || succen*soque (*eras.* u) *P* succen su.q: *D* || -que *del. m. fort. 2 in G* 3 unum (n *m. 1 in ras.*) *D* 5 appropinquantibusque R^2 aprop- *D*, -que *om. v* || tribidus *D* || quadam PR^1 6 construsisset D^b || turpisse R^1 7 passim] passim cunctis *v* 8 iactantibus *h* || quo *in* qūā *m. antiqua R* 9 praesumserat (pre- *D*) *PD* || gemonias (i *s. s. m. 1*) *D* 10 conpunctionibus (con *in* cō* *al. m.*, n *altera in ras. m. 2*) *R* conpunccionibus *D* || adque P^1R^1D 11 uncontractus *D* || et in] *Dv* in *PR* || misus *D* 12 complures] R^2D (-ris *D*) conplures PR^1 13 uespaniani R^1 14 seuitum *D* 15 octingentisimo uicesimo quinto *D* 16 uespasiano (i *ex corr. add. m. 1*) *D* 17 ut *s. s. m. 1 in P* || altius] *DG*ς (alcius *D*) latius *PRH* anterius *KM* 18 repetam] *D* referam *PR* || iudei R^1D || distituti** (*fort.* ti *alt. in ras.*) *D*

gratia Dei cum omnibus undique malis circumuenirentur, quibusdam in Carmelo monte seducti sortibus, quae portenderent exortos a Iudaea duces rerum potituros fore, praedictumque ad se trahentes in rebellionem exarserunt extinctisque Romanis praesidiis legatum quoque Syriae suppetias ferentem p. 479 rapta aquila et caesis copiis |fugauerunt. ad hos Vespasianus 3 a Nerone missus Titum filium suum maiorem inter legatos habuit; nam multas et ualidas legiones secum in Syriam traiecit. itaque cum Iudaeos, multis eorum oppidis captis in urbem Hierosolymorum praecipue ob diem festum congregatos, obsidione clausisset, cognita Neronis morte hortatu plurimorum regum et ducum — maxime Iosephi Iudaeorum ducis sententia, qui captus cum in uincla coiceretur, constantissime dixerat, sicut Suetonius refert, continuo se ab eodem sed imperatore soluendum — imperium adoptus est, relictoque in castris ad procurationem obsidionis Hierosolymorum filio Tito, per Alexandriam profectus est Romam; sed cognita inter-

AVCTORES § 3 ad hos — *lin.* 7 missus *Eus. 2084*^{n} || 7 Titum — 9 traiecit *Sueton. Vesp. 4* || 9 multis — captis *Eus. Hier. 2084*^{o}; *cf. Tacitus Hist. 5, 10* || 9 in urbem Hieros. . . 11 obsidione clausisset *Eus. 2084*^{r} *?, cf. Sync.* || 10 praecipue — congregatos *Eus. 2086 ?; fortasse* in urbem — clausisset *sec. Tacitum* (*cf. Sulpic. Seu. Chron. 2, 30 § 3*) || 11 cognita — 12 ducum *ignotus* || 12 Iosephi — ducis *Hier. 2084*^{p} || 13 captus — 15 soluendum *Sueton. Vesp. 5 qui laudatur* || 15 imperium — 17 Romam *Hier. 2085*^{a}, *fort. etiam Sueton. Tit. 5* || 17 cognita *sqq. Tacitus Hist. ?* (*cf. Sueton. Vesp. 7*)

1 undique** (*1 aut 2 litt. eras.*) *P* 2 reducti *D* || quae] que *in ras. al. m. R* -q: *D* || purtenderet *D* 3 a *om. D* || iudaea (*altera* a *m. 2 in ras.*) *P* iudea R^1D || potitus *in* potitos *mox m. ant. in* potituros *corr. R* potiturus *D* 4 ad] a *D* 6 aquilae (e *eras.*; *in marg. uocab. erasum*) *P* || caesis* (*eras.* e) *P* || uespasianus (*altera* s *m. 2 in ras.*) *P* 7 a nerone] arenone R^a || misus *D* 9 transiecit *PR* || iudeos R^1D 10 urbem *P* urbe *D* || hierusolymorum *R* hierusolemorum *D* || praecipuae R^1D 12 iusephi *D* || iudeorum R^1D || sentenciam *D* 13 uincla] *PD* uincula *R* || coiceretur] PR^1D coniceretur R^2 14 suaetonius *R* soetonius *D* || continue (e *in* o *corr. m. 1*) *P* || sed] esse *D* 15 adsertus *D* || relicto *D* 16 ad c (c *del. m. 1*) *P* ad * (*erasa* c *uid.*) *R* || obseditiones (ti *erasae et incertae*) R^1 || hierusolymorum *R* hyrusolimurum *D* 17 alexandriae *D*

4 fectione Vitelli paulisper Alexandriae substitit. Titus uero
magna ac diuturna obsidione Iudaeos premens, machinis cun-
ctisque bellicis molibus non sine multo suorum sanguine tan-
dem muros ciuitatis inrupit. sed ad expugnandam interiorem
templi munitionem, quam reclusa multitudo sacerdotum ac
5 principum tuebatur, maiore ui et mora opus fuit. quod tamen
postquam in potestatem redactum opere atque antiquitate
suspexit, diu deliberauit utrum tamquam incitamentum hostium
incenderet an in testimonium uictoriae reseruaret. sed Ecclesia
Dei iam per totum Orbem uberrime germinante, hoc tamquam
p. 480 effetum ac uacuum nullique usui bono commodum arbitrio
6 Dei auferendum 'fuit. itaque Titus, imperator ab exercitu
pronuntiatus, templum in Hierosolymis incendit ac diruit,
quod a die conditionis primae usque ad diem euersionis
ultimae manserat annis mille centum et duobus. muros urbis
7 uniuersos solo adaequauit. sexcenta milia Iudaeorum eo bello
interfecta Cornelius et Suetonius referunt; Iosephus uero

AVCTORES § 4 et § 5 *Tacitus Hist.* (*ad* 6 quod *sqq. cf. Sulpic. Seu. 2, 30 § 6 sq. = frgm. 2 Nipp.*); *illa quoque* 10 hoc—12 fuit *fort. sec. Tacitum, sed detorta ab Orosio* § 6 Titus—diruit *Tacitus Hist. ?* (*ad* Titus — pronuntiatus *cf. Sueton. Tito 5*) || quod a die — MCII *Eus. 2086, an Tacitus ?* || muros — adaequauit *Tacitus ?* § 7 *Eus. 2086 ut uid.* (*ubi tamen Tacitus et Suetonius non laudantur; quorum ille Hist. 5, 13* DC milia *obsessorum multitudinem fuisse, hic de ea ne nihil refert; Iosephus ex Eus. memoratus est*)

1 uitelli] *P*¹*D* uitellu (ll *redintegratis et* i *add. sed mox deleta*) *P*² uitellii *R* || substit *D* 2 iudeos *R*¹ || praemens *PR*¹ || mahinis (c *m. 1*) *D* 3 multo** (*fort.* rū *eras.*) *R* 4 muros] *G* murus *D* muro *P* murū (ū *in ras. m. 2*) *R* || irrupit *R*³ 5 ac] a *D* 7 potestate *PR* || mirandum *post* opere *cum interpolatore Landolfi recenti* (*non cum Paulo*) *add. Grubitz p. 26* || adque (d *in* t *m. 3 P*) *P*¹*R*¹ 9 anc (c *ilico deletum*) *P* || testimonio *PR* || reseruaret (*altera* e *m. fort. 1 ex* u *?*) *R* || eclesia *P* 11 effectum (· *m. 2 uel rec.*) *P* effectum (. *al. m.*) *R* effectum *D* || uisui *D* || commodo *D* 13 pronuntiat *R*¹ || hierusolimis *D* 15 ·I· C· duobus *PR* 16 adaequauit (d *m. 1 ex* e *corr.*) *P* || ·DC· milia *PR* || iudeorum *R*¹*D* 17 cornilius *D* || soetonius *D*

Iudaeus, qui ei tunc bello praefuit et apud Vespasianum
propter praedictum imperium ueniam gratiamque meruerat,
scribit undecies centena milia gladio et fame perisse, reli-
quias uero Iudaeorum diuersis actas condicionibus toto Orbe
dispersas: quarum numerus ad nonaginta milia hominum fuisse
narratur. Vespasianus et Titus imperatores magnificum agen- 8
tes de Iudaeis triumphum Vrbem ingressi sunt. pulchrum et
ignotum antea cunctis mortalibus inter trecentos uiginti
triumphos, qui a conditione Vrbis usque in id tempus acti p. 481
erant, hoc spectaculum fuit, patrem et filium uno triumphali
curru uectos gloriosissimam ab his, qui Patrem et Filium
offenderant, uictoriam reportasse. qui continuo omnibus bellis 9
ac tumultibus domi forisque conpressis pacem totius Orbis
pronuntiauerunt et Ianum geminum obseratis cohiberi clau-
stris sexto demum ipsi post Vrbem conditam censuerunt. iure p. 482
enim idem honos ultioni passionis Domini inpensus est, qui

AVCTORES § 8 *usque ad* uectos *sec. Tacitum Hist. ut uid.* § 9 *usque ad* censuerunt *sec. Tacitum Hist.; cf. Oros. 7, 3 § 7*

EXPILATORES 6 Vespasianus — 9 triumphos *adhibuit Seuerus Chron. p. 442*

1 iudeus *R*[1] iudeos *D* || tunc bello *in ras. m. 1 D* || pre|fuit *ex corr. add. m. 1 D* || et *om. D* 2 praedicatum *D* 3 undecies mi (mi *ilico del.*) *P* **decies *R* undecias *D* 4 iudeorum *R*[1]*D* || diuersas *D* || conditionibus *R* 5 disperas (s *m. 1*) *D* || nonaginta milia] *D* LXL·mil· *P* XL̈ milia (u *m. ant.*) *R* nonagenta milia *H* nongenta milia *O* ðcccc *W* cccc *T* 6 uespanianus *R*[1] 7 iudeis *R*[1]*D* 8 trecentus uiginti *D* cccxx *P* cccxx (os *et* i *fort. non a m. 1*) 9 triumphus (t *s. s. m. 1*) *D* || conditin e (tin e *eras.*) *D* || in id] *PRW* (In *sic in ras. m. 2 R*) ad id *DGM*[1]*TOX*[2] id *K* ad *M*[1] || temp̃ *D* 10 expectaculum *D* || uno (o *ex* ũ *al. m.*) *R* huno *D* 12 qui (*s. s. m. 1*) *D* 13 tumultisbus (s *prior ilico del.*) *P* || compressis *R*[al.] 14 pronuntiauit *PR* (*corr. m. 3 R*) pronunciauit *D* || et ianum] ecianum *D* || obse*ratis (*eras.* c) *D* || cohebere *D* 15 consuerunt *R*[1] 16 ultionis *PR* (s *erasa in R*) ulcionis *D* || impensus *R*[3]

10 etiam natiuitati fuerat adtributus. tunc deinde sine ullis bellorum tumultibus in inmensum respublica Romana prouehitur: siquidem Achaia Lycia Rhodus Byzantium Samus Thracia Cilicia Commagene tunc primum redactae in prouincias Romanis iudicibus legibusque paruerunt.

11 Nono autem imperii eius anno tres ciuitates Cypri terrae
12 motu corruerunt et Romae magna pestilentia fuit. Vespasianus autem in uilla propria circa Sabinos nono anno principatus sui profluuio uentris est mortuus.

13 Anno ab Vrbe condita DCCCXXVIII Titus, segregatis a numero principum Othone et Vitellio ab Augusto octauus, biennio post Vespasianum regnauit. cuius tanta tranquillitas in imperio fuit, ut nullius omnino sanguinem in republica
14 administranda fudisse referatur. et tamen tunc Romae orto repente incendio plurimae aedes publicae concrematae sunt. abruptum tunc etiam Bebii montis uerticem magna profudisse incendia ferunt torrentibusque flammarum uicina regionis cum
15 urbibus hominibusque delesse. Titus cum ingenti omnium luctu in eadem uilla, qua pater eius, morbo absumptus est.

AVCTORES § 10 Achaia—prouincias *Hier. 2090* (*non Eutrop. 7, 19 aut Sueton. Vesp. 8*) § 11 nono—corruerunt *Eus. Hier. 2093*[k] || Romae — fuit *Eus. 2093*[l] § 12 *Hier. 2094* (*cf. codd. AM*) *aut Eutr. 7, 20* § 13 octauus—regnauit *Hier. 2095* || cuius—referatur *sec. Eutropium 7, 21 ut uid.* § 14 *Hier. 2096*[e] *et 2095*[o] § 15 *Eutrop. 7, 22*

1 attributus R^3 2 imensum *D* immensum R^3 3 achagia *D* || bizantium *D* || samus PDR^1 sam̊ *m. 3 in* sam̊ *R* || thratia *R* tracia *D;* Thracia *pro* trachia *uel* trachea (*ut h. l. corr. Scaliger ad Eus. p. 200*) *eodem quo Hier. eiusque auctor Eutropius errore Orosius; Suetonio Eutropii auctori* trachia *recte restituit Turnebus* 4 cilitia *R om. D* || tum *v* || redacti *D* 6 cybri *D* 9 mortuus est *v* 10 octingentissimo uicessimo octauo *D* 11 ·uiii· *P* ·viii·[us] (us *m. 2 add.*) *R* 12 uespasianum (*alt.* s *in ras. m. 2*) *P* uespa*sianum (*eras.* s *m. 2*) *R* 14 referatur (ra *ex corr. add. m. 1*) *D* 16 bebii] R^2 bibii PR^1D Vesuuii *corr. v* || profu*disse (n *er.*) *P* 17 ferunt] *DR* (*sic* fert̃ *R*) fertur *P* || torrentibusque] eademque turrentibus *D* 18 luctu omnium *PR* 19 **absumptus (*er.* ab) *D* absumtus *P*

p. 483

[1]Anno ab Vrbe condita DCCCXXX Domitianus Titi frater, ab Augusto nonus, fratri successit in regnum. qui per annos XV ad hoc paulatim per omnes scelerum gradus creuit, ut confirmatissimam toto Orbe Christi Ecclesiam datis ubique crudelissimae persecutionis edictis conuellere auderet. is in 2 tantam superbiam prolapsus fuit, ut dominum sese ac deum uocari scribi colique iusserit. nobilissimos e senatu inuidiae simul ac praedae causa alios palam interfecit, alios in exilium trusit ibique trucidari imperauit. libidinis intemperantia quidquid cogitari potest, fecit. plurimas Vrbis aedes destructis populi Romani rebus extruxit. bellum aduersum Germanos et 3 Dacos per legatos gessit pari reipublicae pernicie, cum et in Vrbe ipse senatum populumque laniaret et foris male circumactum exercitum adsidua hostes caede conficerent. nam quanta 4 fuerint Diurpanei Dacorum regis cum Fusco duce proelia

10

AVCTORES § 1 Domitianus — regnum *Hier. 2097*[a] || qui – creuit *Eutrop. 7, 23* § 2 is in tantam—iusserit *Hier. 2107*[r] *et 2102*[i], *fort. etiam Sueton. Dom. 13* (scribi) || nobilissimos — imperauit *Eutrop. 7, 23, Sueton. Dom. 10, Hier. 2099*[f]*.2109*[w] || libidinis—fecit *sec Sueton. Dom. 22* || plurimas – extruxit *Hier. 2105*[p] § 3 et § 4 „Cornelius Tacitus" *Hist.*

EXPILATORES 6 tantam superbiam *uid. adhibuisse* , *Iordanis Chron. 235 D*[2]

1 octingentissimo trecensimo *D* || domicianus *RD* 2 ugusto *R*[a] agusto *D* 4 eclesiam *P* (*non R*) ecclesiae *D* || datis (is *in ras. m. 2*) *P* 5 *in marg.* ·II· (·b· *s. s.*) *m. 1* (*pertinet ad alteram persecutionem*); *item* 12 § 3 III (F), 15 § 4 IIII· (Δ), 17 § 4 ·u· (ϵ·), 19 § 1 ·uI· (·S·), 21 § 2 ·uII· (·Z·), 22 § 3 ·uIII· (·H), 23 § 6 ·uIIII· (Θ·), 25 § 13 x (I) *P* || conu*ellere (*ex* conuullere *ut uid. m. 2*) *R* 7 e*se natu (*er.* s) *D* 10 quicquid *R*[3] || plurima *DKMH* || seddis tructis *D* sed destructis *KMH* || aedes] sedes *G*[1] || destructi *P*[1]*R*[a] 11 ex*truxit (*er.* s *m. 3*) *R* extrucxit *D* || aduersus *PR* || germanus (s *s. s. m. 1*) *D* 12 dagos *D* || per legatos *om. D* || pa*ri (*er.* t) *R* || pernici*e (*er.* a) *P* pernicę (i *s. s. m. 3*; ę *in* e *rad. corr.*) *R* || cū et in urbe (*haec excepta* c *in ras. m. 1*) *D* 14 exertum *D* || assidua *R*[3] || conficerit *D* 15 diurpanei (i *fin. in ras. m. ut uid. 1*) *P* diuranei (i *fin. in ras. m. 1*) *D*

quantaeque Romanorum clades, longo textu euoluerem, nisi Cornelius Tacitus, qui hanc historiam diligentissime contexuit, de reticendo interfectorum numero et Sallustium Crispum et alios auctores quamplurimos sanxisse et se ipsum idem potissimum elegisse dixisset. Domitianus tamen prauissima elatus
p. 484 iactantia, sub nomine superatorum hostium de extinctis legi-
5 onibus |triumphauit. idemque efferatus superbia, qua se deum coli uellet, persecutionem in Christianos agi secundus a Nerone imperauit. quo tempore etiam beatissimus Iohannes
6 apostolus in Patmum insulam relegatus fuit. inter Iudaeos quoque acerbitate tormentorum et cruentissimae quaestionis exquiri genus Dauid atque interfici praeceptum est, dum prophetis sanctis et inuidetur et creditur, quasi adhuc futurus
7 esset ex semine Dauid, qui regnum possit adipisci. continuo tamen Domitianus crudeliter in Palatio a suis interfectus est: cuius cadauer populari sandapila per uespillones exportatum atque ignominiosissime sepultum est.

AVCTORES § 5 *Hier. 2107ʳ et 2110ˣ* (*cf. codd. ABFM*) § 6 *sec. Hier. 2112ᶜ* § 7 *Eutrop. 7, 23* (*Hier. 2112ᵉ*) *et Sueton. Dom. 17*

EXPILATORES 16 sandapila *adsciuit Seuerus Chron. 442* || per uespillones] *ex hoc opinor loco laudat Aldhelmus Epist. ad Acirc. p. 298 Giles*

1 quantaeque (e *prior s. s. m. 3*) *R* 2 storiam *D* 3 sa*l*u-stium (*uid.* sallt- *fuisse*) *R* salustio *D* || crispom *D* 4 san*xisse (*er.* c) *R* || idem potisimum *om. add. in mg. m. 1 D* 5 domicianus *D* || prauissima (a *fin. in ras. m. ant.*) *P* 6 histium *R*¹ 7 idestque *D* || efferatur *D* || su*perbia (*er.* i) *P* 8 colit (t *deleta*) *D* || in *om. D* 9 beatissimus (u *in ras. m. 1*) *P* beati *D* || iohannis *PR*¹*D* 10 pa**thmum (*1 aut 2 litt. er. et linea subd. m. 1*) *P* pathmum *R* paphum *D* || religatus *R* || iudeus *R*¹ 11 aceruitate (u *in* b *corr. m. ant.*) *P* || quaestiones *R*¹ 12 dauid] *sic* dd̃ *R* || adque *P*¹*R*¹ || interfeci (e *altera in* i *corr. m. ant.*) *P* || profetis *D* 13 inuiditur *D* (*more suo*) diffiditur *coni. Lessing 11, 1 p. 96 ed. Maltzahn* (*14 p. 230 ed. Hempel*) 14 possit] *PRD* posset *v* 15 domicianus *D* || a *om. D* 16 cuius] et cuius *D* || popularis andapila (*sic*) *PRD* (s *in ras. m. 2, sed a m. 1 quoque uid.* s *fuisse R*); *ad haec in marg. uocabulum eras. P*, publicũ fer&; *adn. m. 2 in mg. R* || uisphillones *P*ᵃ*R*¹ uespillonis *D* uesphillones *P*ᵇ uespilliones *R*², *in mg. adnot.* sepultores mort; *R*² || exportatum exportatum (*prius deletum m. 1*) *D* 17 adque *P*¹*D*

Anno ab Vrbe condita DCCCXLVI — quamuis Eutropius 11
quinquagesimum hunc esse annum scripserit — Nerua ad-
modum senex a Petronio praefecto praetorio et Parthenio
spadone, interfectore Domitiani, imperator decimus ab Augusto
creatus Traianum in regnum adoptauit, per quem reuera |ad- p. 485
flictae reipublicae diuina prouisione consuluit. hic primo 2
edicto suo cunctos exules reuocauit — unde et Iohannes
apostolus hac generali indulgentia liberatus Ephesum rediit —
emensoque anno imperii sui Nerua confectus morbo diem obiit. p. 486
|Anno ab Vrbe condita DCCCXLVII Traianus, genere Hi- 12
spanus, undecimus ab Augusto reipublicae gubernacula Nerua
tradente suscepit ac per annos decem et nouem tenuit. apud 2
Agrippinam Galliae urbem insignia sumpsit imperii; mox
Germaniam trans Rhenum in pristinum statum reduxit; trans
Danuuium multas gentes subegit; regiones autem trans
Euphraten et Tigrin sitas prouincias fecit; Seleuciam et
Ctesiphontem et Babylonem occupauit. in persequendis sane 3
Christianis errore deceptus tertius a Nerone, cum passim

AVCTORES cap. 11 § 1 Eutropius — imperator .. Traianum *sqq. Eutropius 8, 1* (spadone *Orosius temere*); *lin.* 4 decimus *Hier. 2113; ad lin.* 5 *sq. cf. Oros. 7, 34 § 2 et § 5* § 2 *Hier. 2113*^{s1} (cunctos *et* hac generali indulgentia *temere Orosius*) cap. 12 § 1 Traianus *sqq. Eutrop. 8, 2, Hier. 2113*^{k} *et 2114* § 2 *Eutrop. 8, 3* § 3 *Hier. 2123*^{t} (*cf. cod. B*) *et 2124 et* (*inprimis p. 466, 5* contrarium — legibus) *Rufinus 3, 32*

1 octingentissimo quadragissimo sexto *D* || eotropius *D* 2 quinquagensimum *P et a. ras. R* quinquagesimo (*pro* simo *scripserat* m-) *D* || scribserit *PR*^{1}*D* || admodo *D* 4 ^{1}spadone (*1 m. ant.*) *P* || domiciani interfectore *D* 5 triianum *R*^{1} || adflictae reipublicae] *D* ad felicitatem reipublicae *P*^{1}*R* ad felicitatem afflictae reipublicae *P*^{3}*NZ* 7 exulis *D* || iohannis *PR*^{1}*D* 8 generali] regali *D* 10 octingentissimo quadragissimo septimo *D* 12 decim et nouem (*prioris* m *linea prima ex* t *radendo factum*) *D* X et VIIII *PR* 13 agripinam *R* || insigna *R*^{a} || sumsit *PR*^{a} 15 danuuium] *D* danubium *PR* || subegit (b *s. s. m. 1*) *P* || regionem *D* 16 eufraten *P*^{b}*RD* eufranten *P*^{a} || tigrin] *D* tigrim *PR* || seuleuciam (e *alt. s. s. m. 1*) *D* 17 ctesifontem (c̃ *P*) *PR* esifontem *D* || babilonem *P*^{a} babillonem *D* 18 cum] con *R*^{1}

p. 487 repertos cogi ad sacrificandum idolis ¹ac detrectantes interfici praecepisset plurimique interficerentur, Plinii Secundi, qui inter ceteros iudices persecutor datus fuerat, relatu admonitus, eos homines praeter confessionem Christi honestaque conuenticula nihil contrarium Romanis legibus facere, fiducia sane innocentis confessionis nemini mortem grauem ac formidulosam
4 uideri, rescriptis ilico lenioribus temperauit edictum. uerumtamen continuo Romae aurea domus, a Nerone totis priuatis publicisque rebus inpensis condita, repentino conflagrauit incendio, ut intellegeretur missa etiam ab alio persecutio in ipsius potissime monumentis, a quo primum exorta esset, atque
5 in ipso auctore puniri. terrae motu quattuor urbes Asiae subuersae, Elea Myrina Pitane Cyme, et Graeciae ciuitates duae, Opuntiorum et Oritorum; tres Galatiae ciuitates eodem terrae motu dirutae; Pantheum Romae fulmine concrematum;

AVCTORES § 4 Romae—domus..conflagrauit incendio *Hier. 2120* § 5 terrae motu—Oritorum *Hier. 2121* || tres Galatiae—dirutae *Hier. 2127*[d] (eodem *ab Orosio add.*) || Pantheum—concrematum *Hier. 2127*[e] || terrae motus—ciuitatem *Hier. 2130*[h]

1 repertus P^1 interceptus *D* || detractantis *D* || interfeci PR^1 2 praecipisset R^1D (*corr.* R^3) || interfecerentur (e *altera in* i *corr. m. 1*) *P* || **plinii (*eras.* p·) *P* plenii** (ii *in ras. m. 1*) *D* 3 cęteros R^1 (*corr. m. 3*) citerus *D* || persecutur (*sic*) *D* || erat *D* || admonitos R^1 4 conuenticula (cula *m. 1 in ras.*) *P* 6 memini P^1 || formidulosam (formi *m. 1 in ras.*) *P* formidolosam R^2 furmidolusam *D* 7 rescribtis PR^1 (*corr.* R^3) || lmiuribus (*punct. ut alia multa sunt fortuitum esse potest*) *D* 8 rom*e* (e *ex* ae) R^2 romę R^3 || *ad* priuatis *in marg. uocabulum er. P* 9 publicisque] **pplicisq; (pp *in* pub *m. 3*) *R* || impensis R^3 10 ut int.] ue telle geretur *D* || aliis *D* 11 ipsius] psis *D* || potissimę (*corr. m. ant.*) *P* potissimę *a. r. R* || ˌmonimentis *p. ras. R* || adque P^1R^1 12 quatuur *D* 13 elea] *PRD*ς elia *G* alea *H* clea *O* Helea *v* || myrina] PR^1 mirina *D* smyrna R^2 || pytha necame *D* pithia nicenæ (*in mg.* [i]ud pitane cume *m. 1*[b]) *G* || pytane PR^1 (*coni. c. seqq. R*) pyta:ne (h *superscr.*) (*coni. c. seqq.*) R^2, pithan *TO* || cyme] *PR* cime *TO;* Syme *corr. v* || greciae *RD* 14 opintiorum *P* opyntiorum *R* opintorium *D* || oritorium *D* 15 pantheum] *PR* panteum *D* || romae (r *in ras. m. 1*) *P* || concredatum (m *superscr.*) (*corr. m. 1*) *P*

terrae motus in Antiochia paene totam subruit ciuitatem. in- 6
credibili deinde motu sub uno tempore Iudaei quasi rabie
efferati per diuersas terrarum partes exarserunt. nam et per
totam Libyam aduersus incolas atrocissima bella gesserunt:
quae adeo tunc interfectis cultoribus de|solata est, ut, nisi p. 488
postea Hadrianus imperator collectas illuc aliunde colonias
deduxisset, uacua penitus terra abraso habitatore mansisset.
Aegyptum uero totam et Cyrenen et Thebaidam cruentis 7
seditionibus turbauerunt. in Alexandria autem commisso proelio
uicti et adtriti sunt. in Mesopotamia quoque rebellantibus
iussu imperatoris bellum inlatum est. itaque multa milia
eorum uasta caede deleta sunt. sane Salaminam urbem Cypri 8
interfectis omnibus accolis deleuerunt. Traianus, ut quidam
ferunt, apud Seleuciam Isauriae urbem profluuio uentris extinctus est.

Anno ab Vrbe condita DCCCLXVII Hadrianus, consobrinae 13
Traiani filius, duodecimus ab Augusto principatum adeptus,
uno et uiginti annis imperauit. hic per Quadratum discipulum 2

AVCTORES § 6 *sec. Hier. 2137*[b] § 7 *sec. Hier. 2130*[ik] § 8 *Hier. 2132*[lm] cap. 13 § 1 *Hier. 2133*[n] § 2 *Hier. 2142* (*cf. Iaenicke De uitae Hadr. scriptt. Halis 1875 p. 38*)

EXPILATORES 18 hic per — p. 468, 3 instructus .. praecepit — per epistulam .. 5 Christianos — 6 damnare *compilauit Beda D. t. r. a. 4090*

1 in antiochia] *T* in anthiocia *P* in anthiotio *R*[1] in anthiochia *R*[2] in antiochiam *D* in anthioniciam (in *om. K*) *KM* antiochiam *v* antiochiae *O* || totam (o *in ras. m. 2*) *R* || incredibile (e *fin. in* i *corr. m. 2 aut 3*) *P* incredibili* *R* 2 motus| ab *D* || iudei *R*[1] || rabiae *P et a. ras. R* 3 exarsaerunt (a *alt. del. m. 1*) *P* 4 lybiam *PR* lidiam *D* || aduersas *R*[1] 5 adeũ (ũ *in ras. m. 1*) *D* 6 illuc *post* colonias *traiecit h* 7 paenitus *P et a. ras. R* 8 aegiptum *D* || thebaidam] *PD* thebaidan (i *ex* D) *R;* Thebaida *corr. v* 9 praelio *D* 10 attriti *R*[2] atriti *D* || im *D* 11 imperato*****ris *R* || bello *D* 12 sanes alaminam *P*[1] sane* salaminam *P*[2] sanis salmi nam *D* || cybri *D* 14 seleucia *P*[1] seleutiam *R* || *isauriae *P* 16 DCCCLXVII] *P* octingentissimo sexaginsimo septimo *D*, *item* ς ·D CCC·LX·VIII· *sic* (·LX· *in ras. m. 1*) *R*, octingentesimo quinquagesimo septimo *sic G* DCCCLXXI *N* || consobrinae] *PR* consubrinae *D*, consobrini (*ex Vita Hadr. 1*) *h* 17 principatum (nci *in ras. m. 1*) *R* 18 uno et XX *PR* || per *om. D* || dirupulum *D*

apostolorum et Aristidem Atheniensem, uirum fide sapientiaque
plenum, et per Serenum Granium legatum libris de Christiana
religione conpositis instructus atque eruditus, praecepit per
epistulam ad Minucium Fundanum proconsule Asiae datam
p. 489 'ut nemini liceret Christianos sine obiectu criminis aut pro-
3 batione damnare; idemque continuo pater patriae in senatu
ultra morem maiorum appellatur et uxor eius Augusta. Ha-
p. 490 drianus rempublicam iustissimis legibus ordinauit; bellum
4 contra Sauromatas ges'sit et uicit. Iudaeos sane, perturbatione
scelerum suorum exagitatos et Palaestinam prouinciam quon-
dam suam depopulantes, ultima caede perdomuit, ultusque
est Christianos, quos illi Cocheba duce, cur sibi aduersum
5 Romanos non adsentarentur, excruciabant; praecepitque, ne
cui Iudaeo introeundi Hierosolymam esset licentia, Christianis

AVCTORES § 3 pater patriae..appellatur—Augusta *Hier. 2144*^{b} || Hadrianus — ordinauit *?* (*sec. Hier. 2136*^{t} *?*) || bellum — gessit *Hier. 2136*^{x} § 4 et § 5 *usque ad* licentia *Hier. 2148*^{a} . *2149*^{b} . *2150* § 5 Christianis — permissa *sec. Hier. 2151 ?* || quam ipse — praecepit *sec. Hier. 2152*

EXPILATORES 9 Iudaeos — 11 perdomuit..13 praecepitque — 14 licentia, p. 469, 1 quam ipse — 3 praecepit *compilauit Beda D. t. r. a. 4090* 13—p. 469, 4 *hinc talia conscripsit* anno DCCCLXXXVII [*scil. sub finem imperii Hadriani, nisi numerus corruptus est*] Adrianus Hierusalem Christianis datam Heliam uocat *Seuerus Chron. p. 453*

1 aristiden *PR* || athiniensem *D* 2 serenum granium] *PRD*ς serenium (*sed* i *s. s. in O*) granium *OW;* serenus (serenius *F*) granius *Hier.; cf. Euseb. Hist. eccl. 4, 8 et 9 Schwegler* 3 relegione R^1 || compositis R^3 || adque P^1R^1 4 epistolam R^3 ipistolam *D* || minutium *R* || fundianum (i *eras.*) *P* fundanium (*prioris* u *prior hasta fort. erasa est*) *D* || proconsule] *P* proconsole *D* proconsulĕ (˘ *fort. m. 2*) *R* -lem *v* || asiae *om. D* 5 nimini R^1 niminem *D* 6 dampnare *a. ras. R* || idem quoque *v* 8 legibus (bus *in ras. m. 2*) *P* 9 auromatas R^a saromatas *D* || gessit *s. s. m. 1 D* || Iudeos R^1 || sane (a *in ras., m. 2?*) *R* 10 scelerum suorum (*in ras. m. 1*) *P* || palestinam *PRD* || quandam P^aR^1 condam *D* 12 illicho cheba H^1 ilico cheba KMH^2 ilico theba *TO* cho cheba *in ras. paullo ampl.* G^3 || cocheba] PR^1D cotheba R^2v chocheba *N* || cur] *PR*ς -tur *D* quur *KM* quod *v* || **aduersum *R* 13 assentirentur R^1 || praecaepitque P^a praecipitque *D* 14 iudeo R^1 || hierosolymā (˘ *add. m. 2*) *PR* hierusolimam *D*

tantum ciuitate permissa: quam ipse in optimum statum murorum exstructione reparauit et Aeliam uocari de praenomine suo praecepit.

Anno ab Vrbe condita DCCCLXXXVIII Antoninus cognomento 14
Pius tertius decimus ab Augusto imperator crea|tus cum p. 491
liberis suis Aurelio et Lucio uiginti et non plenis tribus annis rempublicam gubernauit adeo tranquille et sancte, ut merito Pius et pater patriae nominatus sit. huius tamen temporibus 2
Valentinus haeresiarches et Cerdo magister Marcionis Romam uenerunt. uerum Iustinus philosophus librum pro Christiana religione compositum Antonino tradidit benignumque eum erga Christianos homines fecit. Antoninus ad duodecimum ab Vrbe lapidem morbo correptus interiit. p. 492

|Anno ab Vrbe condita DCCCCXI Marcus Antoninus Verus 15
quartus decimus ab Augusto regnum cum Aurelio Commodo fratre suscepit mansitque in eo annis decem et nouem. hi

AVCTORES cap. 14 § 1 *Hier. 2154 et 2155* § 2 huius—uenerunt *Hier. 2156* || Iustinus—tradidit *Hier. 2157* || benignumque—fecit *suo Marte ut uid. Orosius* (*cf. Rufin. 4, 12 sq.*) || Antoninus—interiit *Hier. 2176*[a] (morbo correptus *suo Marte Orosius add. ? cf. Aurel. Vict. Epit. et Vita Pii*) cap. 15 § 1—§ 3 *Hier. 2177 et Eutr. 8, 9 et 10 exceptis* Armeniam Cappadociam Syriamque [uicinas sibi Romanas prouincias *Hier.*] *et* super Hydaspen fluuium sitam, *ubi fort. chorographo suo usus est*

EXPILATORES 10 Iustinus—12 fecit *repetiuit Beda D. t. r. a. 4112* 14 Marcus Antoninus—16 suscepit *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 4*

2 extructione *P* (*non R*) *D* || aelian *D* || de *om. D* || pronomine (o *pr. in* æ *corr. m. ant.*) *P* prenomine *R* pronomine *D* 4 ab urbe *s. lin. m. coaeua add. in R* || octingentissimo octauo (*sic*) *D* 5 imperator· (*eras.* e) *P* 6 lutio *R* || xx *PR* 7 rēpublicā (˜ *prius add. ut uid. m. 2*) *P* || s·ancte (*er.* c) *R* 9 heresiarches *PRD* || martionis *R* 10 xp̄ianA (A *m. fort. 1 in ras.*) *R* 11 conpositum (i *ex corr. add. m. 1*) *D* 12 homines *om. Y, Zh* || antonius *D* 14 non··gentissimo undecimo (*eras.* in) *D* || antonius *D*[a] 15 Aurelio Commodo] *ex Hier. a quo* Lucius Aurelius Commodus *dicitur; apud Eutrop. h. l.* (*8, 9*) L. Annius Antoninus Verus *uocatur* || commodo fratre] commodos| *D* 16 decim et uiiii · *D* x et viiii *PR* || hii *D*

2 primi rempublicam aequo iure tutati sunt. bellum deinde contra Parthos admirabili uirtute et felicitate gesserunt. Annius Antoninus Verus ad id bellum profectus est. Vologesus enim, rex Parthorum, graui eruptione Armeniam Cappadociam
3 Syriamque uastabat. sed Antoninus, per strenuissimos duces magnis rebus gestis, Seleuciam Assyriae urbem super Hydaspen fluuium sitam cum quadringentis milibus hominum cepit et cum fratre de uictoria Parthica triumphauit; ac non multo post, dum cum fratre in uehiculo sedet, casu morbi, quem apoplexian Graeci uocant, suffocatus interiit.

4 Eo defuncto Marcus Antoninus solus reipublicae praefuit. sed in diebus Parthici belli persecutiones Christianorum quarta iam post Neronem uice in Asia et in Gallia graues praecepto eius exstiterunt multique sanctorum martyrio coronati sunt.

AVCTORES § 4 eo—praefuit *Eutr. 8, 11* || persecutiones—coronati sunt *Hier. 2183* (*cf. codd. MB*)

EXPILATORES 1 bellum—2 gesserunt *exscripsit Beda D. t. r. a. 4131*

1 tutati (u *ex* a *ut uid. corr. m. 1*) *P* 3 annius] *D* marcus *PR*, *om. V* (*deinde* antonius), Lucius *fsh; Orosius, qui supra nomina exscripserat ex Hier., h. l. Eutropianis* (*8, 10 § 2*) Verus Antoninus *addidit* Annius *satis clare loqui sibi uisus* (*debuit* Lucius *uel* Lucius Annius): *nisi forte* Annius *aeque ac* Marcus (*PR*) *a librariis intrusum erit, ut Orosius Eutropiana repetierit suo loco non ambigua sed hic plane falsa* || uologesus] *D* uologe*sus *P*[b] uologessus *R et ut uid. P*[a] *Οὐολόγεσσος Sync.* Vologaesus *fsh* 4 rex] sex *D* 5 syriamque] *PRv* siriamque *D;* Lyciamque *h* || strenuosissimos *PR* 6 assirie *D* isaurie *T* || ydaspen (*ras. sup.* e) *D* ydaspem *PR* 7 quadrin||gentis (dr *in ras. m. 1*) *R* quo[a]dringentis (*corr. m. 1*) *D* || coepit *R*[a] 9 post dum] *N*[1] (*sed om.* cum), *v* post modum *PR* post *D* post mod (mod *uel* mod̄ *m. 1*[c] *in ras.*, *ex* dū ?, *in* commodus *corr. m. 3*) *G* || sedet] *D* sedens *PR item in ras. G*[1c] sedit *T* || casu* *R* 10 apoplexian] *PR* (*in marg. unum uocab. eras. in P*) aboplexiam *D;* apoplexin *Eutr.* (*itemque* apoplexi *Hier. 2185*[a]) || greci *D* || suffugatus *D* 11 eo defuncto] eode*functo (*er.* m) *D* 12 persecutiones (cutiones *m. 1 in ras.*) *P* 14 extiterunt *PR* || martirio *D*

secuta est lues pluri'mis infusa prouinciis, totamque Italiam 5
pestilentia tanta uastauit, ut passim uillae, agri atque oppida p. 493
sine cultore atque habitatore deserta in ruinas siluasque con-
cesserint. exercitum uero Romanum cunctasque legiones per 6
longinqua late hiberna dispositas ita consumptas ferunt, ut
Marcomannicum bellum, quod continuo exortum est, non nisi
nouo dilectu militum, quem triennio iugiter 'apud Carnuntium p. 494
Marcus Antoninus habuit, gestum fuisse referatur. hoc quidem 7
bellum prouidentia Dei administratum esse cum plurimis
argumentis tum praecipue epistula grauissimi ac modestissimi
imperatoris apertissime declaratum est. nam cum insurrexis- 8
sent gentes inmanitate barbarae, multitudine innumerabiles,
hoc est Marcomanni Quadi Vandali Sarmatae Suebi atque
omnis paene Germania, et in Quadorum usque fines progressus
exercitus circumuentusque ab hostibus propter aquarum penu-
riam praesentius sitis quam hostis periculum sustineret: ad 9

AVCTORES § 5 lues—prouinciis *Hier. 2184*[q] (plurimis *pro* multis *more suo Orosius*) || totamque—§ 6 *Eutrop. 8, 12 et 13* § 7 *sec. Hier. 2189* § 8 inmanitate—innumerabiles *Orosius* || Marcom.—Germania (barbaria *Eutr.*) *Eutr. 8, 13* || in Quadorum—§ 9 et § 11 *sec. Hier. 2189 et Rufin. 5, 5*

EXPILATORES 1 secuta est — 2 uastauit *compilauit Beda D. t. r. a. 4131*

1 lues] lucis R^1 || plurimis] primis *D* 3 culture R^a || adque PR^1 || ruina *D* spinas *O* 4 uero] ue- *D* || romanorum *Gv* 5 longinqua (gin *s. s. m. 1*) *P* longa* (ga *in ras. m. 2*) *R* || hibernia *D* || disposita consumpta fuerunt *D* || consumtas *P* 6 marcomanicum *D* 7 delectu R^2D || militum (m *prior s. s. m. 1 aut 2*) *P* || carnuntium] *PR*ς carnuncium *D* carnutium N^b Carnuntum *G post ras., h* 8 carcus *D* 9 plurimus *a. ras. R* 10 epistola R^3D || ac] et *D* 11 apertissime] P^3D *om.* P^1R 12 immanitate R^3 || barbara multitudo *D* || barbarię R^2 || innumerabiles (er *in ras.*) *R* 13 uuandali *PR* || suebi *PR* (b *ex* u *corr. m. 1 in P*) *om. D* || adque PR^1 *om. D* 14 p*ene *R* pae- *D* || quadrum *D* || pro|gressus (p *inchoata del.*) *P* 15 paenuriam *P et a. ras. R* pinuria *D* 16 praesentius] M^aN_1 (u *s. s. in* N_1) praesentium PR^1 praesenti *D* tam praesentis (*prius* u *in* a *corr., sed del.* R^2) R^2V quam praesentius M^b tam praesens (tam *ex corr. m. 3*) *G* || siti *D* || sustineret (ti *in ras. m. ant.*) *P*

inuocationem nominis Christi, quam subito magna fidei constantia quidam milites effusi in preces palam fecerunt, tanta uis pluuiae effusa est, ut Romanos quidem largissime ac sine iniuria refecerit, barbaros autem crebris fulminum ictibus perterritos, praesertim cum plurimi eorum occiderentur, in
10 fugam coegerit. quorum terga Romani usque ad internecionem caedentes gloriosissimam uictoriam et omnibus paene antiquorum titulis praeferendam rudi paruoque militum numero
11 sed potentissimo Christi auxilio reportarunt. exstare |etiam
p. 495 nunc apud plerosque dicuntur litterae imperatoris Antonini, ubi inuocatione nominis Christi per milites Christianos et sitim illam depulsam et conlatam fatetur fuisse uictoriam.
12 idemque Antoninus Commodum filium suum adsumpsit in regnum; praeteriti etiam temporis per omnes prouincias tributa donauit omniaque simul fiscalium negotiorum calumniosa monumenta congesta in foro iussit incendi seuerioresque leges nouis constitutionibus temperauit. postremo in Pannonia constitutus repentino morbo diem obiit.

16 Anno ab Vrbe condita DCCCCXXX Lucius Antoninus Com-
p. 496 modus quintus decimus ab Augusto patri successit in regnum
2 |mansitque in eo annis XIII. aduersus Germanos bellum feli-

AVCTORES § 10 *Orosius* § 12 idemque—temperauit *Hier. 2193*[a] *et 2194* || postremo — obiit *Hier. 2195*[t] (repentino *add. Orosius*) cap. 16 § 1 Lucius *seqq. Eutr. 8, 15 et* (XV *et* XIII) *Hier. 2196* § 2 aduersus—obiecit *Eutrop. 8, 15* || interfecit—excellere *sec. Hier. 2207*

EXPILATORES 19 L. Antoninus Commodus, 21 aduersus—p. 473, 2 deprauatus *compilauit Beda D. t. r. a. 4131*

1 constatia *R*[1] 2 praeces (-is *D*) *PRD* 3 romanus *P*[a]*D* 4 *refecer^i^t (i *s. s. m. 1*) *P* 5 territus *D* 6 coegeret (-it *m. 3*) *P*[1] || internitionem (it *in* et *m. 2 R*) *R*[1]*D* 9 exstare (s *eras.*) *P* 10 lettere *D* 13 adsumsit *P* assumpsit *R*[2] 15 fiscalium] *P*[3]*R*[2]ς fiscalia *D* fiscali *P*[1]*R*[1] || negotiorum (*et* titulorum *s. s. m. 3*) *P* negociorum *R*[1] neguciorum (o *in ras. m. 1*) *D* 16 congesta|***** (*eras.* gesta) *R* 17 panonia *D* 18 diē (˜ *m. 2 ut uid. add.*) *P* 19 nongentissimo trecissimo (*quarta* i *ex corr. sed statim add.*) *D* || lutius *R* || cum modus *D* 20 successit (cc *in ras. m. 2*) *R* 21 annis ·XIII· (nis ·XIII· *in ras. m. 1*) *P*

citer gessit. ceterum per omnia luxuriae et obscenitatis dedecore deprauatus, gladiatoriis quoque armis saepissime in ludo depugnauit et in amphitheatro feris sese frequenter obiecit; interfecit etiam quamplurimos senatores, maxime quos animaduertit nobilitate industriaque excellere. flagitia regis 3
poena Vrbis insequitur. nam fulmine Capitolium ictum, ex quo facta inflammatio bybliothecam illam, maiorum cura studioque compositam, aedesque alias iuxta sitas rapaci turbine concremauit. deinde aliud incendium postea Romae exortum aedem Vestae et Palatium plurimamque Vrbis partem solo coaequauit. Commodus cunctis incommodus in domo Vestiliani 4
strangulatus interisse fertur, hostis generis humani etiam uiuus iu|dicatus. p. 497

Post hunc a senatu creatus est senex Heluius Pertinax 5
sextus decimus ab Augusto. qui sexto mense quam regnare coeperat Iuliani iuris periti scelere in palatio occisus est. Iu- 6
lianus interfecto Per|tinace inuasit imperium sed mox a Seuero p. 498
apud pontem Muluium bello ciuili uictus et interfectus est mense septimo postquam coeperat imperare. ita inter Pertinacem et Iulianum unus annus absumptus est.

AVCTORES § 3 flagitia—insequitur. nam *Orosius* || fulmine—concremauit *Hier. 2204 illis* maiorum—studioque *ex 6, 15 § 31 repetitis* || deinde—coaequauit *Hier. 2208*[e] § 4 *Eutrop. 8, 15* (mortuus *Eutr.*, uiuus *Oros.*) *et Hier. 2208*[h]*; ad* cunctis incommodus *cf. Vita Taciti 6 § 4* § 5 et § 6 *Hier. 2209*[l] *et 2209*[m] *et Eutr. 8, 16 et 17*

EXPILATORES 17 a Seuero—19 imperare *compilauit Beda D. t. r. a. 4144*

1 ceter*um (*er.* i) *D* || luxoriae (o *m. ant. corr. ex* u *P*) PR^1D || obscęnitatis *P* 2 dedecora *v* || gladiatorus *D* 3 pugnauit *D* || amphiteatro *R* ampheatro *D* || **|se (*er.* se) *D* 5 aduertit *D* || flagitiū R^2 6 pęna R^a || capitulium *D* capitolum R^a || *ictum *R* 7 inflāmatio (˜ *add. m. 2 ut uid.*) *P* || bybliothecam] *H* biblyothecam *PR* bibliothecam *D* 10 ueste *RD* || plurimāque (˜ *add. m. 2 ut uid.*) *PR* plurimaque *D* 11 coaequauit (co *in ras. m. 1 aut 2*) *P* || cunctis incommodus *om.* R^1 || u*estiliani (*fuit* æ) *P* uestaliani *D* uestialiani *V* 12 strangylatus *P* strangilatus (i *in* ui *m. 2*) *R* || uiuus (u *alt. statim s. s.*) *D* 15 qui sexto] *D*ς quinto *PRT* || quam (am *in* o *corr. m. ant.*) *P* 18 uictus et] uictus est (*sed* est *eras.*) *D* 19 pernacem *D* 20 abs*umtus *P*

17 Anno ab Vrbe condita DCCCCXLIIII Seuerus, genere Afer
Tripolitanus ab oppido Lepti, qui se ex nomine imperatoris,
quem occisum ultus fuerat, Pertinacem appellari uoluit, se-
p. 499 ptimus decimus ab Augusto destitutum adeptus im|perium
2 XVIII annis tenuit. hic natura saeuus, multis semper bellis
lacessitus, fortissime quidem rempublicam sed laboriosissime
rexit. Pescennium Nigrum, qui in Aegypto et Syria ad
p. 500 tyrannidem adspi|rauerat, apud Cyzicum uicit et interfecit.
p. 501 3 Iudaeos et Samaritas re|bellare conantes ferro cohercuit. Par-
4 thos Arabas Adiabenosque superauit. quinta post Neronem
persecutione Christianos excruciauit, plurimique sanctorum per
5 diuersas prouincias martyrio coronati sunt. hanc profanam
in Christianos et Ecclesiam Dei praesumptionem Seueri cae-
lestis ultio e uestigio acta subsequitur. nam continuo rapitur
uel potius retrahitur in Galliam Seuerus e Syria ad tertium
6 ciuile bellum; unum iam enim Romae aduersus Iulianum,
aliud in Syria contra Pescennium gesserat, tertium Clodius
p. 502 Albi|nus, Iuliani in occidendo Pertinace socius, qui se in Gallia

AVCTORES § 1 et § 2 *Eutrop. 8, 18 et* (3 XVII *et* 5 XVIII) *Hier. 2210* § 3 Iudaeos — cohercuit *Hier. 2213* || Parthos — superauit *Eutrop. 8, 18* § 4 quinta—coronati sunt *sec. Hier. 2218 (cf. codd. BFMR) et Rufin. 6, 1* § 6 in Syria *sqq. Eutr. 8, 13*

EXPILATORES 1 Seuerus — 2 Lepti, 3 septimus dec. — 7 rexit *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 5* 11 plurimi .. per diuersas — 12 coronati sunt *exscripsit Beda D. r. t. a. 4145* 15 tertium—p. 475, 2 fusum est *innuit uerbis* ciuilium bellorum *Beda Hist. eccl. 1, 5*

1 nongentissimo quadragissimo quarto *D* || seuerus (*pr.* s *radendo ex* r) *D* 3 occisus multus *D* occisū ·ultus (-su mu- *1*) *R*[2] || appellare *D* 5 ·XVIII· *Rv*, *item Hier.;* ·XIIII· *P* decim et septim *D idem numerus in ceteris omnibus et apud Bedam;* anno sexto decimo mense tertio *Eutr. 8, 19* || tenit *R*[1] || semper] sepe *D* 7 piscennium *D* || aegipto *D* 8 aspirauerat *PR* || cizycum *R* cizicum *D* 9 iudeos *R*[1] || cohercuit] *PRD* 10 adiabennosque *D* 13 eclesiam *P* || praesumptionem] *R* praesumtionē (˜ *add. m. 2*) *P* praesumptione *D* || seueri (s *in ras. m. 2*) *P* seuere *D* 14 ues|tio *D* 16 enim iam *G*[3]*h* || romę (˛ *eras. sed a m. ut uid. 2 rest.*) *R* 17 alium *D* || piscennium *D* 18 socios *m. 2 in ras.* (o *alt. in* u *corr. m. post.*) *P* socius (*m. 2 in ras.*) *R*

Caesarem fecerat, suscitabat; cuius bello multum utrimque
Romani sanguinis fusum est. Albinus tamen apud Lugdunum
oppressus et interfectus est. Seuerus uictor in Britannias 7
defectu paene omnium sociorum trahitur. ubi magnis graui-
busque proeliis saepe gestis receptam partem insulae a ceteris
indomitis gentibus uallo distinguendam putauit. itaque magnam
fossam firmissimumque uallum, crebris insuper turribus com-
munitum, per centum triginta et duo milia passuum a mari
ad mare duxit. ibique apud Eboracum oppi|dum morbo obiit. 8
reliquit duos filios, Bassianum et Getam: quorum Geta hostis p. 503
publicus iudicatus interiit, Bassianus Antonini cognomine ad-
sumpto regno potitus est.

|Anno ab Vrbe condita DCCCCLXII Aurelius Antoninus p. 504 18
Bassianus idemque Caracalla octauus decimus ab Augusto
principatum adeptus est mansitque in eo annis non plenis septem.
uixit patre asperior, omnibus autem hominibus libidine intem- 2
perantior, qui etiam nouercam suam Iuliam uxorem duxerit.
|hic contra Parthos bellum moliens, inter Edessam et Carras p. 505
ab hostibus circumuentus occisus est.

AVCTORES § 7 *Eutr. 8, 19 exceptis* defectu—sociorum, magnis—gestis, crebris — communitum *Orosianis* § 8 *Eutr. 8, 19* (morbo *add. Orosius*) cap. 18 § 1 Aurelius - § 2 *Eutr. 8, 20 et* (14 XVIII) *Hier. 2227* et (18 inter—Carras) *Hier. 2233*

EXPILATORES 3 uictor — 12 potitus est (*omissis* 8 per — passuum) *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 5* 6 magnam — 9 duxit .. obiit *repetiuit Beda D. r. t. a. 4145*

2 lugdonem *D* 3 opperessus (*priorem* e *del. m. 1*) *P* oppressus (sus *s. s. m. 1*) *D* || brit tanias *P* brittanias *RD* 4 sotiorum *R*¹ || grauibus *R*¹ 5 proheliis *D* || a* (*er.* c *ut uid.*) *R* 7 firmissimumque] crebrissimumque *D* || ***turibus (*er.* tur) *D* 8 cxxx et duo milia *PR* 9 obiat *D* 10 basi**anum (*er.* si) *D* || getam] *D* zetham *PR* || zetha *PR* getam *D* 11 adsumto *P* assumpto *R*² 13 nongentissimo sexagissimo secundo *D* 14 cara galla *D* 15 annis *om. D* || septem uixit patre] tre *D* 17 duxerit] *G*¹*N*₁ *v Eutr.* duxerat *PRG*²*WX*₂ duxit *DVTO* 18 carras] *D* charras *PR*

3 Post hunc nonus decimus ab Augusto Ophi|lus Macrinus, qui p. 506 praefectus praetorio erat, cum filio Diadumeno inuasit imperium sed emenso anno continuo apud Archelaidem militari tumultu occisus est.

4 Anno ab Vrbe condita DCCCCLXX Marcus Aurelius Antoninus uicensimus ab Augusto imperium adeptus tenuit annis quattuor.
5 hic sacerdos Heliogabali templi nullam sui nisi stuprorum flagitiorum totiusque obscenitatis infamem satis memoriam
p. 507 reliquit. tumultu autem mili|tari exorto, Romae cum matre interfectus est.

6 Anno ab Vrbe condita DCCCCLXXIIII Aurelius Alexander uicensimus primus ab Augusto senatus ac militum uoluntate imperator creatus tredecim annis digno aequitatis praeconio
7 fuit; cuius mater Ma|mea Christiana Origenem presbyterum
p. 508 audire curauit: nam statim expeditione in Persas facta Xerxen

AVCTORES § 3 *Eutrop. 8, 21 et* (1 XIX, 3 apud Archel. *ac fort.* emenso anno) *Hier. 2234* § 4 Marcus — quattuor *Hier. 2235* § 5 *Eutr. 8, 22 et* (Romae) *Hier. 2238* § 6 Aurelius *sqq. Eutr. 8, 23 et* (12 XXI et 13 XIII) *Hier. 2239* § 7 cuius—curauit *Rufin. 6, 16* (*ubi pro* Christiana *est* de raris religiosa femina) || expeditione *sqq. et* § 8 *Eutr. 8, 23 et* (apud Mogontiacum) *Hier. 2251*

EXPILATORES 2 cum filio — imperium . . 3 apud — 4 occisus est *compilauit Beda D. t. r. a. 4170* 11 Aurelius Alexander *adsciuit Beda D. t. r. a. 4175* 14 cuius mater Mamea . . Origenem . . 15 audire curauit *adsciuit Beda D. t. r. a. 4175*

1 ophilus] *PRDGKMNTOX₂N₁ corruptum ut uid. ex archetypi* opillius; ofilus *H* philus *W* opilus *V* ophilius (li *ex* l *corr. V₂*) *V₂E* *'Οφίλιος Paean.*'*cod. L* Opilius *v et Eutropii codices* Opelius (*ex* OPELlius *nummorum*) *h* || macrimus *a. ras. R* macer *TO* 2 diadumeno (no *s. s. m. 1*) *R* diadnō (*i. e.* diadomino, di *eras. m. ut uid. 2*) *D* 3 archelaid*em (i *s. s. m. ut uid. 1; deinceps fuit fort.* æ) *P* 5 nongentissimo septuagensimo *D* || antuninus *D* 6 uige*simus *R²* 8 flagiciorum *R³* flagitiorumque *T* et flagitiorum *v* || obscinitatis *D* || inf*amem (*erasa* l) *R* 9 reliquid *R²* 11 nongentissimo septuagissimo quarto *D* 12 uige*simus *R²* 13 tredicim *D* ·XIII· *PR* || digno *om. D* || equItatis (I *ex corr. add. m. 1*) *D* 14 *haec* cuius — 15 curauit *glossema, fort. ex 19 § 2 inuectum, censet Grubitz; at illa ad haec respicere uidentur; cum* nam *cf. uelut* tamen *et* uerum *7, 14 § 2* || mamea] *PR²D* (namea *R¹*), *item iam titulus coaeuus Corp. I. Lat. 2 n. 3413* || originem *D* || presbyterum *a. ras. R* praebiterum *D* 15 xerxen] *PR* xersen *D*

regem eorum maximo bello uictor oppressit. Vlpiano usus 8
adsessore summam sui moderationem reipublicae exhibuit; sed
militari tumultu apud Mogontiacum interfectus est. p. 509
[1]Anno ab Vrbe condita DCCCCLXXXVII Maximinus uicensimus 19
secundus ab Augusto nulla senatus uoluntate imperator ab
exercitu, postquam bellum in Germania prospere gesserat,
creatus persecutionem in Christianos sextus a Nerone exercuit.
sed continuo, hoc est tertio quam regnabat anno, a Pupieno 2
Aquileiae interfectus et persecutionis et uitae finem fecit. qui
maxime propter Christianam Alexandri, cui successerat, et
Mameae matris eius familiam persecutionem in sacerdotes et
clericos, id est doctores, uel praecipue propter Origenem
presbyterum miserat.
Anno ab Vrbe condita DCCCCLXLI Gordianus uicensimus 3
tertius ab Augusto imperator creatus est mansitque in eo

AVCTORES § 1 *Eutrop. 9, 1 et* (4 XXII *et* 7 persecutionem — in Christianos . . exercuit) *Hier. 2252 et 2253* (*cf. codd. BFMR*)
§ 2 tertio *Hier. 2252* || a Pupieno—interf. (*Eutr. 9, 1 aut*) *Hier. 2254* || persecutionis *sqq. Rufinus 6, 20 et Hier. 2253 excepta Mammaeae mentione* (*cf. Oros. cap. 18 § 7*); *ad* sacerdotes—doctores *cf. 7, 27 § 9*
§ 3 Gordianus — annis VI *Hier. 2255*

EXPILATORES 7 persecutionem—9 interfectus *cf. Iordanis Get. 15* || 7 sextus a Nerone *adsciuit Iordanis Chron. 236* C^2 10 maxime—13 presbyterum *compilauit Beda D. t. r. a. 4191*

1 oppresit R^1 2 assessore *PR* 3 mogontiacum] $V_3NN_1WX_2$ (cum *s. s. in* N_1) mogoncia cum *D* magontiacum PRG^{1a}; mongotiacum *O* mongziacum (c *ex* t) *V* imagontiacum *G m. 1° aut 2°*
4 nongentissimo octogen tissimo (oge *fort. in ras., sed m. 1* n tis *eras.*) septimo *D* || maximianus *D* || uige*simus R^2 6 b. i.] in bellum *D* 7 creatus] *D*ς factus *PR*ς || renone R^1 8 pupieno] $DG^{1a}V_3X_1X_4$ puppieno N_1 pupione (one *m. 2 in ras. P*) $PG^{1b}TW$ X_2X_3Z *Frec. Iord.* (*cf. Hier. cod. A*) pupinione *R* pupenio *V*
9 interfectus est *P* interfectus·|| (*punctum in ras. ut uid., in qua* ẽ *fuisse potest*) *R* || [et]uitae (et *m. 1*) *D* || qui] quia *K* 11 mameae] *P et ex corr. m. coaeuae R* memeae R^1 mam mea *D* 12 clericos eius *T* || uel** *P* || originem *D* 13 praebiterum *D* 14 nongentissimo nonagissimo primo *D* || gordia|dus *D* || XXIII *PR*
15 imperatur* (*er.* e) *D*

annis sex. nam Pupienus, interfector Maximini, et frater eius
p. 510 Balbinus, |qui usurpauerant imperium, in Palatio mox interfecti
4 sunt. Gordianus admodum puer in Orientem ad bellum Par-
p. 511 thicum profectu|rus, sicut Eutropius scribit, Iani portas aperuit: quas utrum post Vespasianum et Titum aliquis clauserit, neminem scripsisse memini, cum tamen eas ab ipso Vespasiano
5 post annum apertas Cornelius Tacitus prodat. igitur Gordianus ingentibus proeliis aduersum Parthos prospere gestis suorum
p. 512 fraude haud longe a Circesso super Euphraten interfectus est.
20 |Anno ab Vrbe condita DCCCCLXLVII Philippus uicensimus quartus ab Augusto imperator creatus Philippum filium suum
2 consortem regni fecit mansitque in eo annis septem. hic
p. 513 pri|mus imperatorum omnium Christianus fuit ac post tertium
p. 514 impe|rii eius annum millesimus a conditione Romae annus impletus est. ita magnificis ludis augustissimus omnium praeteritorum hic natalis annus a Christiano imperatore cele-

AVCTORES § 3 Pupienus—interfecti sunt *Hier. 2256 et Eutr. 9, 2* (frater eius *temere add. Orosius*) § 4 Gordianus — aperuit *Eutr. 9, 2 qui laudatur* || Cornelius Tacitus] *Historiis* (*cf. Oros. 7, 9 § 9*) § 5 *Eutr. 9, 2* cap. 20 § 1 Philippus — § 2 *Hier. 2261 et 2262^f* (*et 2263^h*) *exceptis* § 2 post tertium — annum, *in quibus sequitur laterculum suum*

EXPILATORES 10 Philippus — 11 imperator .. 13 Christianus fuit *compilauit Seuerus Chron. p. 453^r* 13 primus—16 celebratus est *exscripsit Beda D. t. r. a. 4204*

1 annis (i *in ras. ex* o *ut uid.*) *R* || pupienus] *PRD* || frat* (*er.* r ?) *R* 2 palatio (o *ex* u *corr. m. ut uid. 1*) *P* palatium *R*¹ 3 gordianus (o *ex* u *m. 2*) *R* || particum (*cum ras. supra* ti) *R* 4 eotropius *D* || scribsit *R*¹ scripsit *R*²*G* 5 uespasianum (*altera* s *in ras. m. 2*) *P* 6 scripsisse] *R*² scribsisse *PR*^b scribsise (r *s. s. m. 1 in D*) *R*^a*D* || uespasiano (*altera* s *in ras. m. 2*) *P* uespassiano *D* 7 cornilius *D* || gurdianus *R*^a*D* 8 praeliis *D* 9 circisus *D* || eufraten *PR* eofraten *D* 10 nonagentissimo (a *eras.*) nonagissimo septimo *D* || filippus *D* || uicinsimus quartus *D* XXIIII *PR* 11 imperatore *P* imperatorẹ *R* imperatur *D* 12 VII *PR* 13 imperatorum] *P m. 3 uel 4* imperaturum (*sic* -r) *D* imperator *P*¹*R* || xpianos *R*¹ 14 milissimus *D* 15 implitus *D* || est *om. D* || augustissimus (*ult.* u *in* i *corr., deinde m. post.* v *s. s.*) *P* 16 *supra* natalis *scr.* al (*3 in ras.*) notabilis (*2*^a) *in G* || celebratus est imperatore *D*

bratus est. nec dubium est, quin Philippus huius tantae 3
deuotionis gratiam et honorem ad Christum et Ecclesiam
reportarit, quando uel ascensum fuisse in Capitolium immo- p. 515
latasque ex more hostias nullus auctor ostendit. 'ambo tamen 4
quamuis diuersis locis tumultu militari et Decii fraude interfecti sunt.

Anno ab Vrbe condita millesimo quarto Decius, ciuilis belli **21**
incentor et repressor, occisis Philippis uicensimus quintus ab
Augusto inuasit imperium tenuitque annis tribus. idem continuo, 2
in quo se etiam ob hoc Philipp*os* interfecisse docuit, ad persequendos interficiendosque Christianos septimus post Neronem feralia dispersit edicta plurimosque sanctorum ad coronas
Christi de suis crucibus misit. idemque filium suum Caesarem 3
legit: cum quo simul continuo 'in medio barbarorum sinu p. 516
interfectus est.

Anno ab Vrbe condita millesimo septimo Gallus Hostilianus 4
uicensimus sextus ab Augusto regnum adeptus uix duobus

AVCTORES § 4 *Eutr. 9, 3 et* (Decii fraude) *Hier. 2268*[n] cap. 21 § 1 Decius ciu. belli . . repressor *Eutr. 9, 4* || XXV *sqq. Hier. 2268*[a], *qui tamen non a.* III *sed a.* I *m. 2 numerat* (II *Eutr.*) § 2 idem — Christianos *Hier. 2268*[n] (*cf. codd. ABMR*) || plurimosque *sqq. fort. adhibitus Rufinus 6, 29* § 3 *Eutr. 9, 4* § 4 Gallus *sqq. Eutr. 9, 5 et* (17 XXVI *et* uix II annis) *Hier. 2269*

1 quin] qui in *D* 2 ad — ecclesiam] a xp̄i ecclesia *TO* xp̄i aecc*l*ae O_1 || christum et] christi *D* (xp̄i) || eclesiam *P* (*non R*) 3 capitulium *D* || immolataque *D* 4 nullus nullus (*sed prius erasum*) *R* || autor R^a 5 tumultum militare decii *D* || militari (m *s. s. m. ut uid. 1*) *P* 7 millissimo *D* 8 occis*is (*alt.* i *radendo ex* u) *D* || ·xxu· *P* XXV· (*s. s.* mus *et* tus *m. 2*) *R* 9 i*nuasit (*er.* a) *R* 10 ob (o *in ras. m. ut uid. 1*) *R* ab *V* || philippos] X_4 (*HN*) *v* philippum *PRD*ϛ*Z* 11 septimū (ū *in* us *corr. m. 1*) *P* 12 s*anctorum (*er.* c) *R* 13 de suis cr. misit *om. D* || crucibus] PR^1V_3 *Port.* N_1KM^bHNEv cruciatibus R^2GVTWM^a (*O*) X_2 *Freculfus h* 16 mille*simo (*eras.* s) *R* milissimo *D* 17 XXVI *PR* || uixi R^1 uixit (*exp. m. ant., erasis aliis punctis*) *P* uixit R^2

5 annis cum Volusiano filio obtinuit. exeritur ultio uiolati nominis Christiani et usquequo ad profligandas ecclesias edicta Decii cucurrerunt, eatenus incredibilium morborum pestis extenditur: nulla fere prouincia Romana, nulla ciuitas, nulla domus fuit, quae non illa generali pestilentia correpta atque uacuata sit. 6 hac sola pernicie insignes Gallus et Volusianus dum contra Aemilianum nouis rebus studentem bellum ciuile moliuntur, occisi sunt. Aemilianus tamen tertio mense inuasae tyrannidis extinctus est.

22 Anno ab Vrbe condita millesimo decimo duo imperatores uicensimo septimo post Augustum loco creati sunt: Valerianus in Raetia ab exercitu Augustus appellatus, Romae autem a senatu Gallienus Caesar creatus; mansitque Gallienus in regno p. 517 infeliciter annis xv, re|spirante paulisper ab illa supra solitum iugi et graui pestilentia genere humano. prouocat poenam suam obliuiosa malitia. impietas enim flagella quidem excruciata

AVCTORES § 5 *sec. Eutr. 9, 5 et Hier. 2269 exornata* § 6 hac—occisi sunt *Eutr. 9, 5* (hac—insignes) *et Hier. 2270*[b] || Aemilianus *sqq. Hier. 2270*[c] cap. 22 § 1 duo impp.—annis xv *Hier. 2271 ac fort. etiam* (infeliciter) *Eutr. 9, 7*

1 optenuit *D* || exeritur] *PR*[1] exseritur *K* exercitur (c *exp. m. ut uid. 1*) *D* exercetur N_1, *cf. 28 § 21* exoritur *R*[2]*Gv* || uiolati nominis (i n *in ras. m. 1 aut 2*) *P* || uiolati (o *in ras. duar. litt. m. 2*) *R* 2 et usque quo] etque quo *D* || eclesias *P* (*non R*) 4 nullas fere *D* 5 adque *P*[1]*R*[1] || uacuata] $DGVV_3N_1$ (*KMHO*) *h* uastata $PRTWX_2v$ 6 perniciae (a *er.*) *PR* perniciem *D* || insignes] *P m. 3 aut 4, G* insignis *DV* insegnes *P*[1]*R*; notus *Eutr.* || gallos *D* || dum *om. D* 7 aemelianom *D* || nouis (i *s. s. m. 1*) *D* 8 aemelianus *D* || tyrannides (e *in* i *corr. m. 1 aut 2*) *P* 10 millessimo *a. ras. R* millissimo *D* 11 xxuii *P* xxvii*· (*er.* i) *R* 12 rethia *PR* ricia *D* retia *GV* || agustus *D* || adpellatus est *G* est app. *v* 13 galliaenus *P* gallięnus *a. ras. R* || Caesar creatus *del. h male* || caesar* *P* || est creatus *G*[3] creatur *N* 14 respirante (s *m. 2 corr. ex* r *aut* p) *P* || sup *R*[1] (*corr. m. fort. coaeua*) 15 generi (i *in* e *corr. m. ant. P*) *PR* 16 malitia] *D* (-cia), *Gςv* milítia (*sic! corr. fort. m. 1*) *R* militia *Pςh* || excruata *R*[a]

sentit, sed a quo flagellatur, obdurata non sentit. ut de 2
superioribus taceam, facta a Decio Christianorum persecutione
totum Romanum imperium pestilentia magna uexauit. mentita
est iniquitas sibi, prauo in perniciem suam circumuenta iudicio,
pestilentiam communis casus esse accidentemque ex morbis
mortem naturae finem esse non poenam. rursus igitur atque 3
in breui iram Dei sceleratis actionibus prouocat exceptura
plagam, cuius aliquandiu meminisse cogatur. Valerianus siquidem
mox ut arripuit imperium octauus a Nerone, adigi per tormenta
Christianos ad idololatriam abnegantesque interfici iussit, fuso
per omnem Romani regni latitudinem sanctorum sanguine.
Valerianus ilico, nefarii auctor edicti, a Sapore Persarum rege 4
captus, imperator populi Romani ignominiosissima apud Persas
seruitute consenuit, hoc infamis officii continua, donec uixit,
damnatione sortitus, ut ipse adclinis humi regem semper,

AVCTORES *lin.* 1 a quo — sentit *Ierem. proph. 5, 3* § 2 mentita — sibi *Psalm. 26, 12* § 3 Valerianus *sqq. sec. Hier. 2274 (cf. codd. BM) exornata ab Or.* § 4 Valerianus — consenuit *Hier. 2274 (Eutr. 9, 7)* || donec uixit *sqq.*] *ignotus (cf. De mortt. persec. 5 et Aur. Vict. Epit. 30, 6)*

1 ⟨ut d⟩e (ut d *a m. 4 redintegratae*) *P* 3 ***magna (*er.* mag) *D* 5 communis (i *in* e *corr. m. 1 uel 2*) *P* communes *HN* || esse casus *h* || accidentemque—esse *om. K* || [accidentemque] *redintegrauit m. 2 (ut in seqq.) P* 6 poenam putauit (putauit *s. s. m. 2*) *R* || rur[sus igitur] *P* || rursur R^1 || adque PR^1 7 [in breui ir]am *P* || breue *D* || prouocatā P^1R (*corr. m. 3 aut 4 in P*) || exceptura (ura *in ras. m. 1*) *P* 8 [plagam cuius aliquandiu] *P* || aliquandiu] *R sic uel* aliquamdiu $GKMHNTV_2WN_1$ *Port.* X_2Z aliquando *DVv* || siquidem (si *s. s. m. 1*) *P* 9 [mox arripuit imperium octauuę *sic*] *P* || mox ut] R^2D mox R^1 || adigi] aigi *D* 10 [ad idololatruam] *P* || idololatriam (lo *er.*) *R* idtria *D* || [abnegantes]que *P* || fusi *D* 11 omni *D* || [regni latitudinem sanctorum sa]nguine *P* || sanguinem *D* 12 illico *D* || nefaria octore diti *D* || [edicti a sapore persarum rege] *P* 13 [ignominiosissima apud persas peruitute *sic*] *P* 14 serutute *D* || of[ficii continua donec uixit damnationes] ortitus *P* 15 dampnatione *a. ras. R* || [regem semper (*sic* semper *ut uid. prima quoque m.*) ascensurum in equum non manu s]ua *P* || semper] *RDςv* super semper *V* super Y_3Y_4 *h*

5 ascensurum in equum, non manu sua sed dorso attolleret. et Gallienus quidem tam claro Dei iudicio territus tamque misero collegae permotus exemplo pacem ecclesiis trepida satisfactione
p. 518 restituit. sed | non conpensat iniuriae ultionisque mensuram unius impii quamuis perpetua et super modum abominanda captiuitas contra tot milia excruciata sanctorum, iustorumque sanguis ad Deum clamans in eadem sese terra, ubi fusus est, uindicari
6 rogat. non enim de solo constitutore praecepti iusto supplicium iudicio flagitabatur sed etiam exsecutores delatores accusatores spectatores ac iudices, postremo omnes qui iniustissimae crudelitati uel tacita uoluntate adsentabantur — quia Deus secretorum cognitor est — quorum maxima per omnes prouincias pars hominum uersabatur, eadem ultionis plaga corripi iustum erat. soluuntur repente undique permissu Dei ad hoc circumpositae

AVCTORES § 5 Gallienus — restituit *sec. Hier. 2276*

EXPILATORES 2 Gallienus — territus *exscripsit, ea quae seqq. de ultione diuina breuiter expressit Beda D. t. r. 4222*

1 *equum (*eras.* a) *R* equuom (*sic*) *D* || dorso] equo *D* || adtolleret *PR*[1] || [et gallienus quidem tam claro dei iudicio ter]ritus *P* 3 col[legae permotus exemplo pacem eclesiis trepida sat]isfactione *P* 4 resti[tuit sed non conpensat iniuriaẽ (*sic*) ultionisque mensuram unius im]pii *P* || compensat *R*[2] conpinsati *D* 5 pii *D* || [perpetua et super modum abomi]n[a]nda c[aptiuitas] *P* || super] *RDG* supra *K* supra *Wv* || abhominanda *a. ras. R* 6 [excruciata sanctorum iustorumque sanguis ad deum clamans] *P* 7 dominum (*sic* dñm) *D* || [terra u]bi [fusus] *P* || est *om. PR*[1] 8 [enim de solo] *P* || praecep[ti iusto supplicium iudicio flagitabatur sed eti]am *P* 9 executores *PR* exsecutur *D* || delato[res accusatores spectatores ac iudices postre]mo *P* 10 post tremum *D* || in[iustissimae quidelitati (*sic*) uel tacita uoluntate] *P* || iniustissime *R* 11 assentabantur *R*[2] || [quia deus secretorum cognitor est (et *om. 1 quoque m.*) quorum maximam (per *ut uid. m. 1 pro* m) omnes prouincias] *P* || quia deus] quiadsunt (*sic non* quiadš) *D* 12 cognitus *D* || est et *v* || [pars hominum uersabatur eadem ultionis plaga corripi i]ustum *P* 13 uexabatur *D* || [erat soluunt]ur [repente undique] *P* 14 permissu] *PRKMV$_3$WN$_1$X$_2$v* (*redintegratum in P sed ut m. 1 adhuc agnoscatur*) permisso *G* iusso *D* iussu *VTO* || ·[dei ad hoc circum]posi[tae] *P*

relictaeque gentes laxatisque habenis in omnes Romanorum
fines inuehuntur. Germani Alpibus Raetia totaque Italia penetrata 7
Rauennam usque perueniunt; Alamanni Gallias peruagantes
etiam in Italiam transeunt; Graecia Macedonia Pontus Asia
Gothorum inundatione deletur; nam Dacia trans Danuuium in
perpetuum aufertur; Quadi et Sarmatae Pannonias depopulantur;
Germani ulteriores abrasa potiuntur Hispania; Parthi Mesopotamiam auferunt Syriamque conradunt. exstant adhuc per 8
diuersas prouincias in magnarum urbium ruinis paruae et
pauperes sedes, signa miseriarum et nominum indicia seruantes,
ex quibus nos quoque in Hispania Tarraconem nostram 'ad p. 519
consolationem miseriae recentis ostendimus. et ne quid forte 9
Romani corporis ab hac dilaceratione cessaret, conspirant
intrinsecus tyranni, consurgunt bella ciuilia, funditur ubique
plurimus sanguis Romanorum Romanis barbarisque saeuientibus;

AVCTORES § 7 Germani . . Rauennam u. peru. *Hier. 2277*[L] *aut Eutr. 9, 7* || Alamanni — transeunt *Hier. 2278* || Graecia — deletur *Hier. 2279 aut Eutr. 9, 8* || Dacia — aufertur *Eutr. 9, 8* || Quadi — depopulantur *Hier. 2279* || Germani . . pot. Hispania *Hier. 2280 aut Eutr. 9, 8; cf. Oros. 7, 41 § 2* || Parthi — conrodunt *Hier. 2280 aut Eutr. 9, 8* § 8 Tarraconem *cf. Eutr. 9, 8 et Hier. 2280*

1 [relictaeque gentes laxatisque habenis in omnes roma]norum *P* || relictaeque (que *s. s. m. 1*) *R* || auenis *D* 2 [fines inuehuntur germani alpibus rhetia totaque] *P* || rhetia *R* eciam *D* || penetra[ta rauennam usque perueniunt] *P* 3 alamanni] *PRD* || [gallias peruagan]tes *P* 4 [etiam in italiam transeunt graecia machedonia portus (*sic*) asia] *P* || grecia *R* greciam *D* || machedonia *a. r. R* macidoniam (i *prior s. s. m. 1*) *D* 5 [gothorum inundatione deletur] *P* || gothorum] *RD* || deletur] *RD*ς*v* (*singulari numero etiam apud Eutr. et Hier.*) delentur (*V_3N*) *h* || datia *R* || [trans danubium] *P* || danuuium] *D* danubium *R* 6 perpetua *D* || aufer*tur *R* || qua dies armatae *D* 7 abrasam *D* || hispaniam *D* || misopotamIam (I *ex corr. add. m. 1*) *D* 8 siriamque *D* || conradunt] *D*ς con*radunt *P* con*radunt (*correctura erasa*) *R* contrahunt *V_3O* contradicunt (*s. s. al* corrad *m. 3*) *G* corrodunt ς („*Lugdd. 1—4*") *Zv* || extant *P et post ras. R* 10 sedes] *ędes (*er.* s) *G*[2] *glossam* uillulę *adscr. G*[3] || inditia *R*[1] 11 spania *D* || terracone *D* || nostra *D* 12 conlationem *D* || retentis *a. ras. R* regentis *D* 13 romani (i *in ras.*) *R* || delaceratione (de *in* di *m. coaeua*) *R* || cesseret *R*[a] 15 sanguis plurimus *D solus*

sed cito ira Dei in misericordiam uertitur et coeptae ultionis
maior forma quam poena in mensuram plenitudinis reputatur.
10 igitur primus Genuus, qui purpuram imperii sumpserat, apud
Myrsam occiditur. Postumus in Gallia inuasit tyrannidem,
multo quidem reipublicae commodo, nam per decem annos
ingenti uirtute ac moderatione usus et dominantes hostes
expulit et perditas prouincias in pristinam faciem reformauit;
11 seditione tamen militum interfectus est. Aemilianus apud
Mogontia*cu*m cum res nouas moliretur oppressus est. post
mortem Postum*i* Marius ibidem inuasit imperium sed continuo
interfectus est. deinde Victorinus a Gallis ultro creatus et
12 post paululum occisus est. huic successit Tetricus, qui tunc
Aquitanicae praesidatus administrabat officium. multas seditiones
militum pertulit. at uero in Oriente per Odenatum quendam
collecta agresti manu uicti repulsique Persae, defensa Syria,
recepta Mesopotamia est, et usque ad Ctesiphontem rusticani
13 Syriae cum Odenato suo uincendo uenerunt. Gallienus autem
cum rempublicam deseruisset ac Mediolani libidinibus inseruiret,
occisus est.

AVCTORES § 10 Genuus — occiditur *Eutr. 9, 8* || Postumus *sqq. et* § 11 *Eutr. 9, 9 exceptis* § 11 oppressus est *et* ibidem, *quae suo Marte addidit Orosius* § 12 *Eutr. 9, 10 et* (collecta agresti manu) *Hier. 2282*ʳ § 13 *Eutr. 9, 11 et* (libidinibus inseruiret) *9, 8*

2 nensura *D* 3 primo gneus gennus *V* primo gennus *O* p genuus O_1 || genuus] *PRDςv;* apud Mursam Ingenuo (Genuo *codd. Leid. et Bert.*, *Γέννυον Paean.*) *Eutr.;* Ingenuus *corr. h* || sumserat *PD*ᵃ
4 missam *D* || postumius *PR* (t *s. s. m. 1 in R*) 5 namd (d *del. m. 1*) *P* || decim *D* x *R* 7 *post* reformauit *8 litterarum spatium rel. in fine uersus P* 8 aemilianus] *PRv itemque* (*uel* em-) ς aemelianus *D* emelianus *V; immo* Laelianus. *Fort. tamen Orosius scripsit* item aelianus (l. aeliano *Eutropii codd. Leid. et Bert.*, *Λουκίῳ Αἰλιανῷ Paean.*) 9 mogontiacum cum] *MBN* mogonziacum cum *T* mogontiam cum *PRW* mogontia cum *D* magontiam cum *G* ingentia cum *V* 10 postumi] G^1VV_2 postumii *P* (*sic* postumi imarius), *RDG* (*m. ut uid. 2*), N_1X_2 postumiani *W* 11 uicturinus PR^1 12 paullulum *P*ᵃ 13 multasque *v* 14 quemdam *D*
15 perse R^1 || asiria *D* 16 ctesifontem *PD* tesifoutem *R*
17 odenatu *R*ᵃ 18 ..deseruisset (*1 aut 2 litt. er.*) *P*

|Anno ab Vrbe condita MXXV Claudius uicesimus octauus p. 520 23
uoluntate senatus sumpsit imperium statimque |Gothos iam p. 521
per annos quindecim Illyricum Macedoniamque uastantes bello
adortus incredibili strage deleuit. cui a senatu clipeus aureus
in curia et in Capitolio statua aeque aurea decreta est; sed
continuo apud Sirmium, priusquam biennium in imperio expleret,
morbo correptus interiit.

Claudio mortuo Quintillus frater eius ab exercitu imperator 2
electus, uir quidem unicae moderationis et solus fratri praeferendus, septimo decimo die imperii interfectus est.

Anno ab Vrbe condita MXXVII Aurelianus uice|simus nonus 3
imperium adeptus quinque annis ac sex mensibus tenuit, uir p. 522
industria militari excellentissimus. expeditione in Danuuium 4

AVCTORES § 1 Claudius *sqq. Eutr. 9, 11 et Hier. 2286*[x] . *2287*[r] *exceptis* iam per annos XV *ab Orosio sec. suos numeros* (*cf. cap. 22 § 1*) *computatis* § 2 *Eutr. 9, 12* § 3 Aurelianus — § 5 *Eutr. 9, 13 et* (§ 3 uicesimus nonus) *Hier. 2288*

EXPILATORES 2 Gothos — 4 deleuit *exscripsit Iordanis Chron. 237 A*[1] 3 per — uastantes *compilauit Isidorus Hist. Goth. 4* || per annos quindecim *exscripsit Beda D. t. r. a. 4224* 13 expeditione — p. 486, 1 profligauit *compilauit Iordanis Chron. 237 A*[1]

1 ·I·XXV· *PR* (*sic* I *ubique PR*) millissimo uicissimo quinto *D* || uicesimus octauos *D* XXVIII *PR* 2 senatus (e *in ras. ex* a *al. m.*) *R* senatu *D* || sumpsit (*in ras. m. 2*) *P* || gothos·iam (s·i *in ras. m. 2*) *P* got thoriam *D* 3 quindicim *D* || yllyricum *R* ylliricum *R* illiricum *D* || machedoniamque *P et a. r. R* 4 clipeus] *V* clepius *D* clypeus *PR* clippeus X_2 clyppeus *G* 5 capitulio (u *in* o *corr. m. 1 P*) *PD* capua *V* || statua aeque] *D* statua eque *P* statu ęquę R^1 statua ęquęstris R^2 statua equestris (aeq- *pro* eq- *V*) *VTO* 6 sermium *D* firmum *V* || biennium *post* in imperio *exhibet G* biennio X_2 || in imperio] *P m. ut uid. 2* R^2G^{1c} ς in imperium P^1R^1D imperio *KT* imperium MG^{1a} || impleret *G* 8 quintilius *VGT* 10 septima decima *VWTO* || die imperii] *PRDVWO*[b] die imperii sui *Port.* X_2 imperii sui die *G* imperii die ς (*uelut* N_1) *v* die *O*[a] 11 ·I·XXVII·· *PR*, ς millissimo uicensimo septimo *D*; m. XXVI *O* m. XXIIII[te] *N* || uicesimus nonus] *D* XXVIIII *PR* 12 ac] *PRD* et *v* 13 expeditioneque facta in danubium ꝯ || expeditione] militari expeditione (militari *s. s. m. 2*) *R* || danuuium] *D* danubium *PR*

suscepta Gothos magnis proeliis profligauit dicionemque Romanam
antiquis terminis statuit. inde in Orientem conuersus Zenobiam,
quae occiso Odenato marito suo Syriam receptam sibi uindicabat,
magis proelii terrore quam proelio in potestatem redegit.
5 Tetricum, in Gallia minime sufficientem sustinere seditiones
militum suorum scribentemque etiam:

Eripe me his, inuicte, malis

ac per hoc proditorem exercitus sui, sine labore superauit. sic
Orientis et Aquilonis receptor magna gloria triumphauit. ur-
6 bem Romam muris firmioribus cinxit. nouissime cum perse-
cutionem aduersus Christianos agi nonus a Nerone decerneret,
fulmen ante eum magno pauore circumstantium ruit ac non
p. 523 multo post in itinere occisus est.

24 Anno ab Vrbe condita MXXXII Tacitus tricesimus adeptus
imperium sexto mense occisus in Ponto est. post quem Florianus
parem regni sortem ferens, tertio demum mense apud Tarsum
interfectus est.

AVCTORES § 5 *Eutrop. 9, 15, ex quo etiam lin. 7 Vergilianum (Aen. 6, 365) allatum est* § 6 *Hier. 2292 (codd. BFMR) et* (in itinere) *Eutr. 9, 15* cap. 24 § 1 Tacitus *sqq. Hier. 2293 et Eutr. 9, 16*

EXPILATORES 12 ante eum — circumstantium *exscripsit Beda De t. r. a. 4229*

1 magnis (s *s. s. m. 1*) *P* || proheliis *D* || decionemque *D* ditionemque *R* 3 odinato *D* 4 praelii *D* (*sed in seqq.* proelio) 5 gallia minime] galliam inimicum *D* || galliā (˜ *eras.*) *P* 7 inuictę *a. ras. R* inuite *D* 8 suis *D* || ⟨sine labore su⟩perauit (*inclusa redintegrauit manus 4*) *P* 9 aquilonis (o *in rasura m. 1*) *R* || ⟨triumphauit⟩ *P* 10 cincxit *D et a. ras. R* || nouis⟨sime cum persecutionem⟩ *P* 11 ⟨decerneret pulmen (*sic*) ante eum⟩ *P* 12 fulmen ante] fulminant *D* || ⟨magno pauore circumstantium ruit ac non mul⟩to *P* || ruit *om. D* 13 itere *P*[1] (*corr. m. 3*) itenere *R*[1] 14 co[ndita ī·XXXII· tacitus XXX adeptus im]perium (*inclusa redintegrauit m. 2*) *P* || millissimo trecissimo secundo *D* || tricisimus *D* XXX (*s. s.* vs *al. m. ut passim*) *R* 15 [ponto est post quem florianus parem regni sortem ferens] *P* 16 [tertio demum mense apud] th[a]rsum *P* || tarsum] *D* tharsum *R* 17 [interfectus est anno ab urbe condita] *P*

Anno ab Vrbe condita MXXXIII Probus tricesimus primus 2
regnum sortitus obtinuit annis sex et mensibus quattuor. Gallias
iam dudum a barbaris occupatas per multa et grauia proelia
deletis tandem hostibus ad perfectum liberauit. bella deinde 3
ciuilia equidem plurimo sanguine duo gessit: unum in Oriente,
quo Saturninum tyrannide subnixum oppressit et cepit, aliud,
quo Proculum et Bonosum apud Agrippinam magnis proeliis
superatos interfecit. ipse autem apud Sirmium in turre ferrata
militari tumultu interfectus est.

Anno ab Vrbe condita MXXXVIIII Carus Narbonensis tricesimus 4
secundus suscepit imperium ac biennio tenuit. qui cum filios
suos Carinum et Numerianum consortes regni effecisset, bello
Parthico postquam duas nobilissimas Parthorum urbes Cochem
et Ctesiphon|tem cepit, super Tigridem in castris fulmine p. 594
ictus interiit. Numerianus, qui cum patre fuerat, rediens fraude
Apri soceri sui interfectus est.

AVCTORES § 2 Probus *sqq.* — § 3 *Hier. 2294 et 2299*[a] *et Eutr. 9, 17* § 4 Carus *sqq. Hier. 2300 et 2301*[b] *et Eutr. 9, 18 excepto* 15 rediens *ab Orosio addito*

EXPILATORES 2 Gallias—4 liberauit *exscripsit Beda D. t. r. a. 4236*

1 milesimo trecesimo tercio *D* ‖ trecesimus primus *D* XXXI *PR* 2 r[egnum sortitus obtinuit annis s]ex *P* ‖ et *om. PR* ‖ men[sibus IIII galli]as *P* ‖ quattuor (t *pr. s. s. m. 1*) *D* IIII *R* 3 occupa[tas per multa et grauia] *P* ‖ occuratas *R*[1] occursatas *m. coaeua R* incursatas *in mg. fs* ‖ proel[ia deletis ta]ndem *P* 4 [bella deinde] *P* 5 [ciuilia] e[quidem pluri]mo (*sic* eq. *non et* q. *1 quoque m.*) *P* ‖ equidem] *RDv* et quidem ς (*uelut* N_1) *v* ‖ sanguine (i *s. s. m. 1*) *P* 6 *saturninum (*eras. ut uid.* s) *P* ‖ oppresit *R*[a] ‖ et *om. D* ‖ cępit *R* 7 quo *om. m. 1 s. lin. add. m. coaeua R* ‖ procubum *D* ‖ bonosum (s *in ras. m. 1*) *P* bonusum *D* 8 sirmiom *D* firmum (-mium *corr. m. 1 aut 2*) *V* 9 interfectus (t *prior statim corr., ex* p?) *D* ‖ est *om. D* 10 millesimo tricensimo nono *D* ‖ trecissimus secundus *D* XXXII *PR* 11 biennium DO_1 per biennium *VTO* 12 effecisset] *PRD*ς*v* fecisset ς (*uelut* N_1) *h* ‖ et bello *PR* 13 particho (c *s. s. m. 1*) *D; Parthos memorat Hier., Persas Eutr.* ‖ cochen *D* 14 cthesifontem (c *ex corr. add. m. ut uid. 1 in R*) *PR* ctesifontem *D* ‖ c*epit (*er.* o) *R* 15 numeri*anus (*una hasta er.*) *P* numirianus *D* 16 apri:so ceri *P* apriso| ce**ri (*er.* te) *D*

p. 525
25 ¹Anno ab Vrbe condita MXLI Diocletianus tricesimus tertius ab exercitu imperator electus annis uiginti fuit; statimque ut potestatis copiam habuit, Aprum interfectorem Numeriani manu sua interfecit. Carinum deinde, quem Carus Caesarem in Dalmatia reliquerat, flagitiose uiuentem difficillimo bello
2 et maximo labore superauit. dehinc cum in Gallia Amandus et Aelianus collecta rusticanorum manu, quos Bacaudas uocabant, perniciosos tumultus excitauissent, Maximianum cognomento Herculium Caesarem fecit misitque in Gallias: qui facile agrestium hominum imperitam et confusam manum militari
3 uirtute conposuit. deinde ¹Carausius quidam, genere quidem
p. 526 infimus sed consilio et manu promptus, cum ad obseruanda Oceani litora, quae tunc Franci et Saxones infestabant, positus plus in perniciem quam in prouectum reipublicae ageret,

AVCTORES § 1 Diocletianus — fuit *Hier. 2302* || Aprum — § 2 *Eutrop. 9, 20* § 3 *Eutrop. 9, 21*

EXPILATORES 1 Diocletianus — 2 fuit *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 6* 8 Maximianum — 9 fecit *compilauit Beda Hist. eccl. 1, 6* 11 Carausius — p. 488, 5 occupauit *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 6*

1 urbe (r *s. s. m. 1*) *P* || millesimo quadragesimo primo *D* || dioclecianus *D* || trecissimus tercius *D* XXXIII PR^b XXIII R^a 2 electus est *PR* electus⁚ (⁚ *interpunctio*) *W* || anus *D* || XX *PR* || fuit] *PRDςv* in imperio *s. s.*, *ante* fuit *ut uid. inserendum*, *m.* 2^b *G* fuerit *V* praefuit X_2Zh 4 interfecit *om. D* 5 dalmacia *D* || fl[agitiose] *P* 6 [dehinc cum] *P* || in *om. D* 7 helianus *PR* ealianus *D*, holiandus *O* || rusticanorum (nor *in ras. m. 1*) *R* rusticorum *G* || [quos uac]audas *P* quos|*ua caudas (*fuit* quo|sua c., *corr. m. 1*) *R* quo sua cauda *K et post corr. M* || bacaudas] $DG^{1c}HV_3HTO$ hacaudas- N_1 baucadas G^{1a} uacaudas *Wv* bagaudas NX_2 8 pernitiosos (os *ex* us *m. 1*) *R* || maxi[mianum] *P* 9 herculium] *PRDςv* Herculeum *h* || [qui] *P* 10 inperitam PR^1 11 conposuit] *DW* composuit *PRς;* compescuit (*in mg. adscr.* cōposuit *m. 1 in G sed eras.*) *GVT*, *item uel* conpescuit N_1 (*HON*) *v* || car*ausius (*er.* t ?) *R* || quidam] quidem *D* 12 promtus *P* 13 franci] *RD* franchi *P* || sassones R^1 14 [quam in pro]f[ectum] (f *in* v *corr. m. ut uid. 1;* v, *nec uero* f, *a m. ant. redintegrata*) *P* || prouectum] $P^bRς$ (*uelut GKMHO*) *fs* prouectu *D* profectum $P^aς$ (*uelut VTW*) *h* prouentum *ed. 1542* || egerit *D*

ereptam praedonibus praedam nulla ex parte restituendo dominis
sed sibi soli uindicando accend*it* suspicionem, quia ipsos quoque
hostes ad incursandos fines artifici neglegentia permitteret:
quamobrem a Maximiano iussus occidi, purpuram sumpsit ac
Britannias occupauit. igitur per omnes Romani imperii fines 4
subitarum turbationum fragores concrepuerunt, Carausio in
Britanniis rebellante, Achilleo in Aegypto, cum et Africam
Quinquegentiani infestarent, Narseus etiam rex Persarum Orien-
tem bello premeret. hoc periculo Diocletianus permotus Maxi- 5
mianum Herculium ex Caesare fecit Augustum, Constantium
uero et Maximianum Galerium Caesares legit. Constantius
Herculii Maximiani priuignam Theodoram accepit uxorem, ex
qua sex filios fratres Constantini sustulit. Carausius, Britannia 6
sibi per septem annos fortissime uindicata ac retenta, tandem

AVCTORES § 4—§ 6 *Eutrop. 9, 22; lin.* 8 rex Persarum *ex 9, 25 ut uid.* (*cf. Vict. Caes. 39, 22*); p. 490, 3 post decem annos *fort. potius ex Hier. 2316*ᵉ

EXPILATORES 13 Britannia — p. 490, 4 recepit *compilauit Beda Hist. eccl. 1, 6*

1 erepta *D* || [parte restituend]o *P* 2 uind[ican]do *P* || accendit] „*cod. Periz.*“ *h* accendens *PR*ᵇ*DKMHNWN*₁ accedens *R*ᵃ*O*₁*fs* accedens in *VX*₂ addens *G* accipiens *NO* || suspitionem *R* || quia] *PRD*ς quod *h* || [ipsos quo]que *P* || quoque *om. D* 3 [incursandos] *P* incurrendus *D* 4 [quamobrem a maximiano] *P* || quamobrem *om. X*₄ || pupuram *R*ᵃ || sumsit *P* 5 britt[anias occupauit igitur per omnes rom]ani *P* || bri*tanias (*eras.* t) *R* brittanias *D* 6 tur[bationum fragores con]crepuerunt *P* || frangoris *D* || carusio *PR*¹ || reb. in Britanniis *v* || brittaniis *D* brittania *PR* britannis *T* 7 [achilleo in] *P* achileo in *D* || egipto *D* || et *om. D* 8 quinquegentiani (ni *radendo ex* m) *D* || n[arseus etiam] *P* 9 p̄meret *PR* || [diocletia]nus *P* dioclecianus *D* || maximi[anum] *P* 10 [herculium ex caesa]re *P* || herculium] *R*ᵇ*D* herculum *R*ᵃ Herculeum *h* (*item* e *pro* i *in seqq.*) || caesaræ *R* || constancium *D* 11 maximinum *D* || gal|lerium *D* || c[aesares] *P* || constancius *D* 12 hercolii maximiani *D, eodem ordine* ς maximiani herculii *PRX*₂*; an* maximiani *delendum?* || herculi *N* hirculi *V* || theodoram (d *in ras. unius litterae m. 1*) *P* 13 sex *in ras. m. 1 P* sex* *R* || brittania *PRD* 14 vii *PR*

fraude Allecti socii sui interfectus est. Allectus postea ereptam Carausio insulam per triennium tenuit: quem Asclepiodotus praefectus praetorio oppressit Britanniamque post decem annos
7 recepit. Constantius uero Caesar in Gallia primo proelio ab Alamannis profligato exercitu suo, uix ipse subreptus est;
p. 527 secundo autem secuta est satis secunda uictoria: nam paucis
8 horis sexaginta milia Alamannorum caesa referuntur. at Maximianus Augustus Quinquegentianos in Africa domuit. porro autem Diocletianus Achilleum obsessum per octo menses apud Alexandriam cepit et interfecit. sed inmoderata uictoria usus Alexandriam direptioni dedit, Aegyptum totam proscriptionibus
9 caedibusque foedauit. praeterea Galerius Maximianus cum duobus iam proeliis aduersus Narseum conflixisset, tertio inter Gallinicum et Carras congressus et uictus, amissis copiis ad Diocletianum refugit: a quo arrogantissime exceptus *est*, ita ut per aliquot milia passuum purpuratus ante uehiculum eius
10 cucurrisse referatur. uerumtamen hac contumelia quasi cote

AVCTORES § 7 et § 8 *Eutrop. 9, 23* (§ 8 Alexandriam dir. dedit *ab Orosio add.*) § 9 *Eutrop. 9, 24* (*illa* duobus iam proeliis..tertio *Eutropii exemplar suum ita ut codd. Leyd. et Bert. corruptum male interpretatus scripsit*) *et* (*lin.* 16 ante) *Hier. 2317*[u] § 10 uerumtamen — expediit *Orosius*

1 adlecti *PR* || socii (c *in ras. m. 2*) *R* || adlectus *PR* 2 asclipiodotus *PR* 3 praetorio (o *fin. in* i *m. coaeua corr.*) *R* || pressit *P* pr*essit (*er.* a *m. 2*) *R* || brittaniamque *PRD* || decim *D* 5 alimannis R^a || exercito R^1 7 LX milia *PR* || alamannorum (m *pr. s. s. m. 1*) *P* -laman norum *D* || feruntur *D* || at] ad R^1D 8 quinq:gencianus *D* 9 diucletianus R^a dioclecianus *D* || per] pro *D* 10 caepit *R* || immoderata R^3 inmoderate *D* 11 *ad* proscriptionibus *in marg. uoc. unum adscr. sed eras. P* || proscribtionibus R^1 12 gallerius *D* || maximi*nus (*er.* a) *D* 13 aduersum *D* || tertio inter] ter| *D* 14 gallinicum] *PRG*, V_3 *ante corr.*, X_2v, *item codd. Leid. et Bert. Eutropii* galleni cum *D* gallenicum *VN* gallienicum *TO et p. corr.* V_3 gallicinicum *W* gallicium *KM*; Callinicum *corr. h* || carras] *D* charras *PR* 15 dioclecianum *D* || adrogantissime *D* || exceptus est] R^2X_2 exceptus PR^1Dς, est *ante* exc. *pro glossa s. s.* G^3 16 milia* (a *in ras. m. 2*) *R* 17 cote] *P m. 2 aut 3 in mg.*, R^2 cute *D* cutem P^1R^1

ad uirtutem usus est, per quam detrita regii fastus rubigine
aciem mentis expediit. itaque mox per Illyricum et Moesiam
undique copias contraxit raptimque in hostem |reuersus, Narseum p. 528
magnis consiliis uiribusque superauit. extinctis Persarum copiis 11
ipsoque Narseo in fugam acto, castra eius inuasit, uxores sorores
liberosque cepit, immensam uim gazae Persicae diripuit,
captiuos quamplurimos Persarum nobilium abduxit. reuersus
in Mesopotamiam a Diocletiano plurimo honore susceptus est.
postea per eosdem duces strenue aduersus Carpos Basternasque 12
pugnatum est. Sarmatas deinde uicerunt: quorum copiosissimam
captiuam multitudinem per Romanorum finium dispersere
praesidia.

Interea Diocletianus in Oriente, Maximianus Herculius in 13
Occidente uastari ecclesias, adfligi interficique Christianos decimo
post Neronem loco praeceperunt: quae persecutio omnibus fere
ante actis diuturnior atque immanior fuit, nam per decem
annos incendiis ecclesiarum, proscriptionibus innocentum,
caedibus martyrum incessabiliter acta est. sequitur terrae 14
motus in Syria, ex quo apud Tyrum et Sidonem passim

AVCTORES § 10 mox — § 12 *Eutrop. 9, 25* § 13 *sec. Hier. 2320 d et ibid. col. 3* (decimo post Neronem *et* per decem annos), *fort. etiam lecto Rufini l. 8, ab Orosio exornata* § 14 terrae motus—prostrata sunt *Hier. 2320*[c]

EXPILATORES 13 Interea—18 acta est *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 6* 13 Diocletianus — 14 Christianos, 15 praeceperunt *exscripsit Beda D. t. r. a. 4238*

1 robigine *P*[a] rubiginē *a. ras. R* 2 auem (*i. e.* auuem) *D* || expetiit *R*[2] || yllyricum *PR* 3 |*undique (*er.* m) *D* || *ad lin.* -sus— 4 persa- *in marg.* + *m. ant. P* 5 octo *R*[1] 6 coepit *R*[1] caepit *R*[2]*D* || inmensam *PR*[1] 8 mesopotamIam (I *add. m. 1 ex corr. sed inferior pars erasa*) *D* || diocleciano *D* 9 aduersum *D* || basternasque (s *in rasura m. 1 ex* n *ut uidetur*) *D* 11 captiuorum *D* || per *om. D* || dispersise *D* dispsę re *R*[1] 13 inter adio|clecianus *D* 14 eclesias *P* || affligi *R*[2]*D* 16 inmanior *R*[1] || decim *D* 17 eclesiarum *P* || proscribtionibus *PR*[1] 19 qua *PR* || aput *P*[1]

labentibus tectis multa hominum milia prostrata sunt. secundo persecutionis anno Diocletianus ab inuito exegit Maximiano, ut simul purpuram imperiumque deponerent ac iunioribus in rempublicam substitutis ipsi in priuato otio consenescerent.
p. 529 itaque sub una die Diocletianus apud Nicomediam, Maxi|mianus apud Mediolanium potestatem imperii simul cultumque deposuerunt.

15 Galerius et Constantius Augusti primi Romanum imperium in duas partes diuiserunt: Galerius Maximianus Illyricum Asiam et Orientem, Constantius Italiam Africam et Gallias obtinuit; sed Constantius uir tranquillissimus, Gallia tantum
16 [Hispaniaque] contentus, Galerio ceteris partibus cessit. Galerius duos Caesares legit: Maximinum, quem in Oriente constituit, et Seuerum, cui permisit Italiam, ipse in Illyrico constitutus.

AVCTORES § 14 secundo — anno *Hier. 2321ᶠ* || Diocletianus ab inuito *sqq. Hier. 2321ᶠ et Eutr. 9, 27* § 15 *Eutr. 10, 1* § 16 Galerius — constitutus *Eutr. 10, 2*

EXPILATORES 1 secundo — 2 anno, 3 purpuram . . deponerent, 5 Dioclet. — 6 deposuerunt *adhibuit Beda D. t. r. 4238* 10 *sqq.*] *inde* Constantius . . Galliam Hispaniamque regebat, uir *Beda Hist. eccl. 1, 8* 12 Galerius — 14 constitutus] *cf. anonymus Valesianus § 5*

2 dioclecianus *D* 3 simul *om. D* 4 repubplicā *D* || cons*enescerent (*eras.* c ?) *R* 5 dioclecianus *D* || nico mediam (nico *in ras. m. 1*) *P* 6 mediolanium] *PRD* || simulque cultum (culto *D*) *DVTO* || deposuerunt] *DVV₃M^bTW(KO) Hier. h* posuerunt *PRGM^aH NN₁X₂v* 8 *uerba* galerius—9 diuiserunt (*sic*) *om. m. 1 add. m. 2 in marg. inf. P* || constantius (tan *s. s. m. 1*) *R* constanti*us (*er.* n) *D* 9 diuiserunt] *P²RX₂* (diuisus *Eutr.*) determinauerunt *DGVV₃ WN₁ϛv* || galerius** (*er. ut uid.* &) *D* || maximi*nus (*er.* a) *D* || yllyricum *PR* illiricum *D* 10 Hispaniam *ante* et Gallias *add. fsh* || galias *D* 11 optinuit *P* -ubtinuit *D* || constancius *D* 12 hispaniaque *deleui; deest apud Eutr. nec ab Orosio* § 16 *extr. memoratur* || *uerba* galerio ceteris partibus cessit *om. P¹R, add. s. lin. P³* 13 duo *D* || ceseris *D* || maximum *R* (*non PD*) 14 promisit *D* || illirico *D* yllyricum (ill- *R^a*) *PR^b* || consti tus *D*

Constantius uero Augustus summae mansuetudinis et ciuilitatis in Britannia mortem obiit. qui Constantinum filium ex concubina Helena creatum imperatorem Galliarum reliquit.

p. 530
'Anno ab Vrbe condita MLXI Constantinus tricensimus quartus 26
gubernacula imperii a Constantio patre suscepit, quae uno et
triginta annis felicissime tenuit.

Occuritur mihi subito et tripudiis quibusdam insultatur: Eia, 2
inquiunt, tandem in foueas nostras diu expectate uenisti. hic
te decursurum opperiebamur, hic delapsum opprimimus, hic
confusum tenemus. sustinuimus te hactenus, artificiose quodammodo et callide fortuitas temporum mutationes Christia-
norum ultionibus coaptantem. et interdum quidem uerisimilium 3
specie permoti, utpote homines ignari diuinorum secretorum,
timore palluimus, sed nunc euacuauit Maximianus noster omnem
scaenam fabulae tuae nostraeque religionis antiquitatem columna
inexpugnabilis fulsit. per annos decem euersae sunt ecclesiae 4

AVCTORES § 16 Constantius *sqq. Eutr. 10, 1 et 2 et* (ex concubina Helena) *Hier. 2322*[h]; *lin.* 3 Galliarum *ex superioribus* (§ 15) cap. 26 § 1 Constantinus *sqq. Hier. 2322 et 2323* (uno et trig. annis *fort. ex Eutr. 10, 8*)

EXPILATORES 1 summae — 3 reliquit *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 8* 1 summae — ciuilitatis *exscripsit Beda D. t. r. 4238*

1 constancius *D* || augustus (tus *s. s. m. 1*) *D* || mansuetudinis (a *in ras. m. ut uid. 1*) *P* 2 brittaniam *P* brittaniã (*sed* ˜ *eras.*) *R* brittania *D* || cons tantantinum (*prius* tan *expunct.*, t *tertia in ras. m. 1*) *D* 3 reliquid *R*[1] 4 ĪLXI *PR*, *idem numerus in* ς millesimo sexaginsimo (*sic*) *D* mill- LX *N* mill- quadragesimo ·I· (mo *supra* I *m. 3*) *G* || XXXIIII *PR* 5 ab augusto *ante* gubernacula *addunt WT*(*V*[3]*HON*)*fsh* || imperi *D* || constancio *D* || uno et XXX annos (*sic*) *PR* 6 **felicissime *R* 7 trepudiis *P*[1]*R*[1] (*corr. m. 3 in P*) || heia *D* 9 operiebamur *D* 10 hactenus (h *punctis et linea del.*) *P* || artifitiose *R*[1] 11 callide] cal *D* 12 *ultionibus (*er.* h) *P* || et *s. s. m. 1 D* || uiris similium *D* 13 homine.**s (e *m. 1 in ras. 2 uel 3 litterarum*, um ?) *D* || secretrorum (s *ex* p *corr.*, r *altera del. m. 1*) *P* secretorum (*supra erasa* r *uidetur*) *R* secreto *D* 14 *palluimus *R* || nun ne uacuauit (*tert.* n *eras.*) *D* 15 scęnam *P* scenam *R* caenam *D* 16 decim *D* || eclesiae *P*

uestrae, ut etiam tu fateris; dilacerati cruciatibus, exinaniti mortibus toto Orbe Christiani. tenemus euidens testimonium tuum, nullam superiorem persecutionem adeo uel grauem uel
5 diuturnam fuisse. et tamen ecce inter tranquil|lissima temporum
p. 531 bona ipsorum quoque imperatorum, qui ista fecerunt, inusitata felicitas: nulla domi fames, nulla pestilentia, nullum foris bellum nisi uoluntarium, quo exerceri uires non periclitari
6 queant; res praeterea humano generi hucusque incognita: multorum simul regum patiens consortium et magna concordia potestasque communis, alias numquam, nunc in commune
7 prospiciens. deinde etiam, quod absque ulla hactenus mortalium notitia est, imperatores illi maximi quippe et persecutores, honore deposito et adsumpta quiete, priuati, quod beatissimum homines et summum bonum uitae bonae iudicant, et hoc tunc uelut praemii loco auctores persecutionis adepti sunt, quando
8 accensa persecutio medio sui tempore toto Orbe saeuiebat. an etiam hanc beatitudinem illis temporibus poenaliter accidisse adseris et nos hinc quoque terrere moliris?

9 Quibus humiliter responderim, me plurima cura pietatis accinctum commonere de ueris, non terrere de falsis. decem persecutiones a Nerone usque ad Maximianum Ecclesia Christi passa est: nouem, ut ego dixi, ultiones, ut ipsi non negant, calamitates e uestigiis consecutae sunt. nec in uerbo premo, utrum debitae ultiones an fortuitae permutatienes fuisse uide-

1 cruciatibus (a *s. s. m. 1*) *R* 2 euidens (s *in ras. m. 1*) *D* 5 Inuisitata *R* (*non P*) 7 uoluntarium (n *s. s. m. 1*) *P* 8 quæant *P* qu*eant (*er.* a) *R* || res (s *s. s. m. 2*) *P* || pr*eterea (*er.* a) *R* 10 potestasque] potes qui *D* 11 nulla *D* || actenus *P*D* 13 adsumta *P* assumpta R^3 || quiete] qui et *D* 14 summum (umm *in ras. m. 1*) *D* 18 asseris *PR* || hinc (n *s. s. m. 1*) *R* || terre R^1 (terrere *corr. m. coaeua*) || mo*liris (*eras.* l) *P* 20 accinctu P^1R accingunt *m. 3 aut 4 P* || de ueris] debueris *P ante ras.*, R^1 *l* de ueris *in mg. m. coaeua R* de ueris (is *m. 1 in ras. 2 uel 3 litt.*) *D* deberis *a. corr.* V_3 || decim *D* 21 maximinum *D* || eclesia *P* 22 ut ego] et ego R^1 23 colamitate|s (o *in* a, e|s *in* es|* *corr. m. coaeua*) *R* || e uestigio *fsh* || *ad lin.* -tae sunt — 24 permutatio- *in marg.* ex euentu *m. 3 P* || premo] *R* praemo *PD*, ς promo VX_2 premor *v*

antur, quae tamen meo suoque testimonio clades fuerunt. in 10
decima haesitatum putant miseri et caeci, non uidentes tanto
eam ipsis fuisse grauiorem quanto minus intellecta est. impius
enim flagellatur et non sentit. [et] quod cum expositum
fuerit, inuiti licet propter ipsam rerum fidem fatebuntur, quia
ex illa Maximianae persecutionis maxima punitione ista sunt p. 532
uulnera, quibus etiam nunc isti dolent et in tantum dolent,
ut etiam clament nosque ad reclamandum lacessant: sollicitos
fieri, qualiter conticescant.

In primo libello expositum a nobis est, Pompeium Trogum 27
et Cornelium Tacitum commemorasse non plene quidem, nostrum
uero Moysen, etiam ipsorum testimonio fidelem, fideliter
sufficienterque dixisse, Aegyptios et regem eorum, cum populum
Dei seruire intentum et paratum Deo suo, impediendae deuotionis
instinctu ad lutum paleasque reuocarent, decem acerbissimis
plagis fuisse uexatos. deinde uiolentia malorum edomitos non 2
solum coegisse festinantem sed etiam propriis suis argenteis
et aureis uasis accumulauisse. post, oblitos plagae suae et
cupidos praedae indebitae, inuidos etiam religionis alienae,
dum innocentes auide persequuntur, mari Rubro ultime receptos
omnes funditus interisse. quod ego nunc refero ac renuntio,
etsi forte fide non acceptatum, exitu tamen probandum, quia

AVCTORES 3 impius — 4 sentit *sec. Ierem. proph.* 5, 3
10 In primo libello] *1, 10*

1 fuerant *D* 2 haecsitantum *D* || et *om. PRW* 3 eam] ae *D* 4 quod] X_1 *v* et quod *PRD*ς et *H* quod et *coni. h* 5 ipsam *ex corr. m. 1 add. ante uers. D* || fabuntur *D* || et quia *V* 6 maximae punicionis *D* || ita *D* 8 etiam] & etiam *D* || reclamandū (ū *in ras. m. 2*) *R* 9 conticiscant R^1 12 mosen *D* 13 aegiptius *D* 14 impedien de de uocionis (en de de *in ras. m. 1*) *D* || inpediendae PR^1 15 decim *D* || aceruissimis PR^1 16 uolentia R^a || eodomitus *D* 17 cogisse *D* || suis *om. PRW* suis et N_1 18 adcumulauisse PR^1 19 religionis (li *s. s. m. 1*) *P* || alienae (i *s. s. m. 1*) *P* 20 auidae *PR* || persequuntur (n *s. s. m. 1*) *D* persecuntur R^2 21 interrisse *D* || ergo (*corr. m. 3 aut 4*) *P* ergo (. *non m. 1*) *R* || renuncio *D* 22 adprobandum *D*

3 haec in figura nostri facta sunt. uterque populus unius Dei p. 583 est, una populi utriusque causa. subdita fuit Israhelitarum synagoga Aegyptiis, subdita est Christianorum ecclesia Romanis. persecuti sunt Aegyptii, persecuti sunt et Romani. decem ibi contradictiones aduersus Moysen, decem hic edicta aduersus Christum; diuersae ibi plagae Aegyptiorum, diuersae hic
4 calamitates Romanorum. nam, ut etiam ipsas inter se plagas, in quantum tamen figura formae conparari potest, conferam, ibi prima correptio habuit sanguinem uulgo uel manasse de puteis uel in fluminibus cucurrisse: hic prima sub Nerone exegit plaga, ut ubique morientium sanguis esset uel morbis
5 in Vrbe corruptus uel bellis in Orbe profusus. ibi sequens plaga prodidit, perstrepentes persultantesque in penetralibus ranas inediae propemodum causam habitatoribus atque exilii fuisse: hic sequens sub Domitiano poena similiter ostendit, satellitum militumque eius improbis effrenatisque discursibus cruentissimi iussa principis exsequentum ad inopiam paene
6 omnes ciues Romanos adactos exilioque dispersos. ibi tertia

AVCTORES 1 haec—facta sunt *Paulus Ep. 1 ad Cor. 10, 6*

1 figura] *PRD*ς figuram *G*ς*v* 2 israhelitarum] *PRD* 3 sinagoga* (a *fin. in ras., m. 1?*) *R* || aegyptiis (ii *radendo ex* u) *R* egipciis *D* || eclesia (a *in* ā *corr. m. 2*) *P* 4 aegyptii (y *statim ex* i *corr.*) *D* || decim *D* 5 aduersum *D* || decim hic *D* hic decem *v* decem *K* || edita *D* || aduersum *D* 6 deuerse (diu- *2*) *R*[1] || aegyptirum *D* || hic* *R* hic (hi *statim corr., ex* ib *ut uid.*) *D* 7 s*e (*er.* a) *P* 8 quantum (n *ex* m *corr.*) *P* || conparare *D* comparari *R*[3] 9 ibi prima] Prima *D* || prima] *m. ant.* A *in marg. et sic deinceps* B, ·Γ·, Δ, ·Є·, ·ς·, 3, ·H·, Θ, ·ɪ· *in P* || habuit correptio *h* || manasse (*alterius* a *secunda hasta in ras. m. 1*) *D* 11 exegit] *G*ς*v* exigit *PRD*ς exiit *NW* || morbis (*corr. m. ut uid. 1*) *P* morbi *D* 12 profusus (us *in ras. m. 1*) *D* 13 persaltantesque *P m. 3 aut 4* || penetra**libus (*er.* bi *?*) *R* penetralibus (li *in ras. m. 1*) *D* 14 inaediae *P* in*edię (*er.* a) *R* || causā (‾ *m. 2 in ras.; fort. a m. quoque 1 fuerat* ‾) *R* || ha|bi taribus *D* || adque *P*[1] || exsiliis *D* 16 inprobis *PR*[1] 17 exequentum *PR*[2] exequendum *R*[a] 18 ·III· *ante* Ibi *et sic deinceps* IIII·, ·u·, ·u· (*sic*), uII·, uIII·, uIIII·, *denique rubro colore* x *m. 1*) *D*

uexatio habuit sciniphes, musculas scilicet paruissimas ac
saeuissimas, quae mediis saepe aestibus per loca squalida
coadunatim uibrando densatae tinnulo uolatu adlabi solent
capillisque hominum ac pecudum saetis cum urente morsu
interseri: hic itidem tertia sub Traiano plaga Iudaeos excitauit,
qui cum antea ubique dispersi ita iam quasi non essent
quiescerent, repentino omnes calore permoti, in ipsos, inter
quos erant, toto Orbe saeuierunt, absque magnis multarum
urbium ruinis, quas crebri terrae motus isdem temporibus
subruerunt. ibi in quarta plaga muscae caninae fuerunt, reuera 7
alumnae putredinis uermiumque matres: hic itidem quarta p. 534
sub Marco Antonino plaga, lues plurimis infusa prouinciis
Italiam quoque cum urbe Roma uniuersam exercitumque
Romanum, per longinquos limites et diuersa hiberna dispersum,
in mortem dissolutum putredini simul ac uermibus dedit. ibi 8
quinta correptio pecorum ac iumentorum repentino interitu
expleta est: hic similiter quinta ultione sub Seuero persecutore
creberrimis ciuilibus bellis propria uiscera et adiumenta rei-
publicae, hoc est plebes prouinciarum et legiones militum,
comminutae sunt. ibi sexta uexatio intulit uesicas efferuescentes 9
ulceraque manantia: hic aeque sexta punitio, quae post

1 scinifes *R* scnifes (c *in ras. m. 1 P*) *PD* || musculas (s *fin. ex corr. add. m. 1*) *D* 2 mediis (ii *radendo ex* u) *R* 3 quo aduna tim *D* || densę·ac tinnulo (ę ac t *in ras. et* o *ex* lo *m. 2 s. XI*) V_3 || tinnulo] $H^bNX_2X_4$ in nullo *PRς* et in nullo *Dςv* et tinnulo *G Einsidl. s. XI, Zh* 4 capillisque (s *s. s. m. 2*) *P* || saetis] *D* setis *PR* 5 interseri] *PR* intro·ferri *D* interferri *VO* inseri *KM* inferri *T* || itidem] |idem (i *ex corr. ut uid. add. m. 1*) *D* || iudeos R^1 7 repentino (o *corr. ex* us [s *incerta*] *m. ant.*) *P* 8 sae|**uierunt (*er. 1 uel 2 litt.*) *D* || multar*um (*er.* ı) *R* cultarum *D* 9 ruinis (i *alt. in ras.*) *R* || hisdem *PRD* 10 subruerunt *om. u. extr. D* || muscae (mus *in ras. m. 2*) *P* || reuera] *PRDςv* seue *V* saeuae (*O*) *h* 11 *ad* alumnae *in marg. uocabulum eras. P* || hic] haec *D* || idem *D* 12 sub *om. D* || antunino *D* antonio P^1 13 uniuersa *D* 14 ꝑ *ex* ꝓ *R* || *ad* hiberna *in marg. rasura P* hibernia *D* 20 uessicas P^1R || efferuentes *D* 21 ma*nantia (n *ut uid. eras.*) *P* || post] *Dς* per *PRW* (p' *alibi passim pro* per *in P*)

Maximini persecutionem fuit, qui specialiter episcopos et clericos omissa turba populari, hoc est ecclesiarum primates, trucidari imperauerat, intumescens crebro ira atque inuidia non per uulgi caedem sed per uulnera mortesque principum ac potentium

10 exhalata est. ibi septima plaga numeratur coacto aere grando profusa, quae hominibus iumentis satisque exitio fuit: hic similiter septima sub Gallo et Volusiano, qui persecutori Decio mox interfecto successerant, plaga extitit corrupto aere pestis infusa, quae per omnia Romani regni ab Oriente in Occidentem spatia cum omne propemodum genus hominum et pecudum neci dedit tum etiam

p. 535 Corrupitque lacus, infecit pabula tabo.

11 ibi octauam Aegypti contritionem fecere excitatae undique lucustae, tenentes terentes tegentesque omnia: hic octauam aeque in subuersionem Romani orbis excitatae undique intulere gentes, quae caedibus atque incendiis cunctas prouincias

12 deleuerunt. ibi nona turbatio diuturnas crassas ac paene tractabiles tenebras habuit, plus omnino periculi comminata quam fecit: hic itidem nona correptio fuit, cum Aureliano persecutionem decernenti diris turbinibus terribile ac triste fulmen sub ipsis pedibus ruit ostendens, quid, cum ultio talis exigeret, tantus possit ultor, nisi et clemens esset et patiens; quamquam

AVCTORES 12 *Vergilius Georg. 3, 481*

1 maximiani (a *del. m. ant.*) *P* maximi| *D* maximi*ni (*eras.* a) *G* maximi**ani (*eras.* ni) *W* 2 eclesiarum *P* || trudari *R*¹ 3 adque *PR*¹ || **non (*eras. ut uid. una duaeue litt.*) *P* 5 exhalata] *D* (h *s. s. m. 1*) *in mg.* ł exhalata *m. coaeua R* exaltata *PR*¹ || est] e· *D* 6 iumentis satisque] *P* iumentisq·|satis (q· satis *in ras., m. illa coaeua ut uid.*) *R* iumentis satis *D* 7 sub *om. D* 8 successerant (sse *s. s. m. 2*) *P* 9 occidentē (˜ *add. m. 2*) *P* 11 dedit tum] deditum *D* 12 corrupit* (*eras.* q;) *R* 13 octaua *P* (*idem tamen* contritionem) || aegypto *R*² 14 lucustae] *PRD* || te**nentes (*er.* mp ?) *R* || te*rentes (*er.* r) *R* || octaua *PD* 16 adque *PR*¹ 17 nona (a *s. s. m. 2*) *P* || pęne (ę *in* e *mut.*) *R* paenae *D* 19 nona (on *s. s. m. 2*) *R* || persecut. dec. diris] persecuris *D* 21 ipsis] *PRDWV₃N₁X₂* ipsius (*V*) *fsh* 22 posset *Tv* || nisi et] *DG* nisi *PRKMNW* nisi ut *T* || clemens] clemens mens *D* || quan*quam (n *ex* m) *R*

intra sex abhinc menses tres succidui imperatores, hoc est
Aurelianus Tacitus et Florianus, diuersis causis interfecti sunt.
ibi postremo decima plaga, quae et nouissima omnium fuit, 13
interfectio filiorum, quos primos quique genuerant: hic nihilo
minus decima id est nouissima poena est omnium perditio
idolorum, quae primitus facta in primis amabant.

Ibi rex potentiam Dei sensit probauit et timuit ac per hoc 14
populum Dei liberum abire permisit: hic rex potentiam Dei
sensit probauit et credidit ac per hoc populum Dei liberum
esse permisit. ibi numquam postea populus Dei ad seruitutem
retractus: hic numquam postea populus Dei ad ido*lo*latriam
coactus est. ibi Aegyptiorum uasa pretiosa Hebraeis tradita
sunt: hic in ecclesias Christianorum praecipua paganorum p. 536
templa cesserunt. sane illud, ut dixi, denuntiandum puto, quia, 15
sicut Aegyptiis post has decem plagas dimissos Hebraeos
persequi molientibus inruit per superductum mare aeterna
perditio, ita et nos quidem libere peregrinantes superuentura
quandoque persecutio gentilium manet, donec mare Rubrum,
hoc est ignem iudicii, ipso domino nostro Iesu Christo duce
et iudice transeamus. hi uero, in quos Aegyptiorum forma 16
transfunditur, permissa ad tempus potestate saeuientes grauissimis quidem permissu Dei Christianos cruciatibus persequentur;
uerumtamen idem omnes inimici Christi cum rege suo Anti-

1 succidui tres *v* 5 omnium** *R* || idolorum perditio (V_3) *v* 7 sensit (n *m. ant. in ras.*) *P* || probauit] et probauit *DV* (*om.* et *seq. V*) || ac per hoc—9 probauit *om. V* 8 *sub uerbis* hic rex—10 permisit *m. ut uid. 1 linea ducta P, om. KM*^b^*G* (*lacuna relicta in K*) || rex — 9 liberum *del. sed m. rec. restit.* (*ubi* predicauit *pro* probauit) *W* 9 credit *V* || hoc *om. V* 11 hinc (n *del. m. ant.*) *P* || postea *om. PR post* dei *exhibet V* || idolatriam *PRD cf. 506, 7* 12 egiptiorum *D* || praetiosa (-ciosa *D*) *PRD* || hebreis *PRD* 13 eclesias *P* ecclesia (*sic*) *RD* 14 cesserunt] c *in ras. m. ant. P* cessarunt R^2 15 aegiptiis *D* || decim *D* || hebreos *PRD* 16 molientibus (i *prior s. s. m. ant.*) *P* || irruit R^2 18 gentilium] gentium *PR* 19 nostro] *sic:* N̄- *P* ñ· (nr̄o *s. s. m. rec.*) *R* 20 uero (u *s. s. m. ant.*) *P* || aegiptiorum *D* 21 promissa *D* 23 tamen *om.* VX_2 || idem] *PR om. D* || anthichristo *ante ras. R* ante christo *D*

christo accepti stagno ignis aeterni, quod magna impediente caligine dum non uidetur intratur, perpetuam perditionem immortalibus arsuri suppliciis sortientur.

28 Igitur mortuo, ut dixi, Constantio in Britanniis Constantinus
p. 537 imperator creatus, primus imperatorum Christianus ex'cepto Philippo, qui Christianus annis admodum paucissimis ad hoc tantum constitutus fuisse mihi uisus est, ut millesimus Romae
2 annus Christo potius quam idolis dicaretur. a Constantino autem omnes semper Christiani imperatores usque in hodiernum diem creati sunt excepto Iuliano, quem impia, ut aiunt,
3 machinantem exitiabilis uita deseruit. haec est lenta illa paganorum poena sed certa; hinc sani insaniunt, hinc non uulnerati conpunguntur, hinc ridentes gemunt, hinc uiuentes deficiunt, hinc secreto excruciantur, quos nemo persequitur, hinc iam paucissimi remanserunt, qui numquam aliquo perse-
4 quente puniti sunt. uerumtamen qualis tunc persecutores illos, de quorum impunitate non solum gloriari sed etiam insultare conantur, finis mansit, expediam.

AVCTORES § 1 mortuo, ut dixi, — creatus *cap. 25 § 16* § 2 ut aiunt

EXPILATORES 4 Constantinus imperator . . primus — 11 deseruit *compilauit Anonymus Valesianus § 33* 4 in Britanniis — 5 creatus (in Britanniis *male coniunctis cum seqq.*) *compilauit Beda D. t. r. 4259*

1 accepto *D* || inpediente PR^1 2 uide*tur (*fort. eras.* n) *D* || per tuam *D* 3 inmortalibus PR^1 || arsauri (a *alt. del. m. 1*) *P* || sortientur (e *ex* u *corr. m. 1*) *P* -orientur *D* 4 mor*tuo (*eras.* i) *P* || Constantino (*errore typogr.*) *h* || brittaniis *PR* britaniis *D* || constantinos *D* 5 est creatus G^{2a} *v* * creatus ē· (*eras.* ē *uid.*) X_4 creatur *N* 7 usus R^1 (*corr. m. coaeua*) || millensimus *P* millesimus (sim *in ras. m. 1*) *R* || romę (ę *in ras., m. 2 ?, ex* e, *quae ex* ae) *R* 8 decaretur (*prior* e *in* i *corr. m. ut uid. 1*) *P* 9 autem *om. DTO* || semper omnes *v* 10 diēm creati (*eras.* ˉ, m cr *in ras. m. 1*) *R* || **sunt (*1 uel 2 litt. er.; su redintegratae m. 1*) *D* 11 exitialis *Anon.* 13 compunguntur R^2 16 quales (*corr. m. ant.*) *P* quales (*corr. m. 2*) *R* || persecutores (*corr. m. ant.*) *P* persecutores *R* || illos (*corr. m. ant.*) *P* 17 inpunitate PR^1

Constantino in Galliis strenuissime rempublicam procurante 5
praetoriani milites Romae Maxentium filium Herculii, qui
priuatus in Lucania morabatur, Augustum nuncupauerunt.
Maximianus Herculius, iam ex Augusto priuatus et adhuc 6
publicus persecutor, occasione filii sollicitatus, qui imperium
abiecerat, arripuit tyrannidem. Galerius Augustus Seuerum 7
Caesarem aduersus Maxentium Romam cum exercitu misit.
Seuerus cum Vrbem obsideret, militum suorum scelere desertus 8
et proditus atque ex eo fugiens Rauennae interfectus est.
Herculius Maximianus, persecutor et ex Augusto tyrannus, 9
confirmatum iam in imperio filium ueste ac potestate regia
spoliare conatus, conuiciis autem ac tu|multibus militum palam p. 538
conterritus in Galliam profectus est, ut Constantino genero
aeque dolis iunctus auferret imperium. sed per filiam deprehensus 10
et proditus, deinde in fugam uersus Massiliae oppressus et
interfectus est. porro Galerius occiso Seuero Licinium impera- 11
torem creauit. cumque persecutionem a Diocletiano et Maximiano 12
missam ipse atrocioribus edictis adcumulauisset ac postquam

AVCTORES § 5 — § 10 *Eutrop. 10, 2 et 3 exceptis maxime* § 7 ex Augusto — abiecerat, § 8 et proditus, § 9 ueste — regia § 11 *Eutr. 10, 4* § 12 et § 13 *Rufinus 8, 18 et 19; ultima* § 13 uim— adtulit *Orosius ex eodem 9, 5 extr. oscitanter lecto uidetur sumpsisse* (*de duce enim quodam Maximini ibi narrantur*)

EXPILATORES 2 praetoriani — 3 nuncupauerunt *fort. adhibuit Anonymus Vales. § 6* 6 Galerius — 8 desertus *fort. adhibuit Anon. Vales. § 6* 16 Galerius — 17 creauit *cf. Anon. Vales. § 8*

2 praetoriani (ni *s. s. m. 2 in ras. ex* ˜) *R* || romae *m. coaeua in* *e*, *deinde* (*m. 2 ?*) in ę *mut. R* || maxencium *D* || hercolii *D* 3 moraba*tur (*er.* n) *D* 5 occunsione (*sic*) *D* 6 'augustos *R*ᵃ augus *D* 7 dauersum (*sic*) *D* || maxencium *D* 8 excelere *D* 9 adque *P¹R¹* (d *in* t *m. coaeua R*) || reuennae (*corr. m. 1*) *P* 10 hercolius *D* || tyrannus (y *s. s. m. 1*) *R* 11 in inperium *D* 12 conuitiis *R* 13 galleam *D* 14 aufert *D* || depraehensus *PRD* 15 maxiliae *D* 16 porro (or *in ras. m. 1*) *D* || gelarius *ante corr., m. coaeuae ? R* || licinio imperatore *D* 17 diocliciano| *D* || et maximiano *om. D* 18 ipsa *D* || adcumulauisset *PR¹*

per annos decem omni genere hominum exhausit prouincias,
putrefacto introrsum pectore et uitalibus dissolutis, cum ultra
horrorem humanae miseriae etiam uermes eructaret neque
medici ultra iam foetorem ferentes crebro iussu eius occiderentur:
13 a quodam medico constantiam ex desperatione sumente incre-
pitus, iram Dei esse poenam suam atque ideo a medicis non
posse curari, edictis late missis Christianos de exiliis reuocauit.
ipse autem cruciatus non sustinens uim uitae suae adtulit.
14 ita respublica tunc sub nouis quattuor principibus fuit Con-
stantino et Maxentio, filiis Augustorum, Licinio autem et
15 Maximino, hominibus nouis. Constantinus pacem ecclesiis post
16 decem annos quam a persecutoribus uexabantur indulsit. deinde
inter Constantinum et Maxentium bellum ciuile exortum est.
Maxentius, saepe multis proeliis fatigatus, ultime ad pontem
17 Muluium uictus et interfectus est. Maximinus, persecutionis
Christianorum incentor exsecutorque infestissimus, apud
Tharsum, dum ciuile bellum contra Licinium disponit, interiit.

AVCTORES § 14 *Eutrop. 10, 4* § 15 *Hier. 2329 col. 3* § 16 *Eutr. 10, 4 et* (interfectus est) *Hier. 2328* § 17 *Eutr. 10, 4 et Hier. 2327*[q]

1 x *R* deim (*sic*) *D* || hominum (num *in ras. m. 1*) *D* 2 + *post* uitalibus *P* 3 horrorẽ (~ *additum m. 2 in P, fortasse etiam in R*) *PR* || neque medici] *PRD*ς medicique *f* (*1582*) *sh* 4 fętorem *R* faetore *D* || non ferentes *f* (*1582*) *sh* 6 suam esse poenam *h* || adque *P* 7 xpianis *D* || exiliis* (*alt.* i *in ras. ex* l *ut uid. m. 1*) *D* 8 cruciatos *P*[1]*R* (*sed* u *scripturus fuerat R;* o *in* u *corr. m. 3 aut 4 P*) cruciatus (*sec. hasta* u *alterius in ras. m. 1*) *D* || adtulit *PR*[1] 9 tunc *ante* resp. *ed. 1542* nunc (*ante* resp. *fs*) *fsh* || nobis *D* 10 maxencio *D* || licinium *D* 11 maximiano *PRT* (*item Gothanus Eutropii et Paean.*) || nobis *D* || eclesiis *P* 12 decim (d *statim corr., ex* l *?*) *D* 13 maxencium *D* 14 maxencius sepe (s sepe *in ras. m. 1*) *D* || ultimae (ae *in* *e* *m. coaeua, deinde in* ę *mut.*) *R* 15 maximianus (a *altera s. s. m. ut uid. 1*) *R* || persequutionis (u *pr. s. s. m. 1*) *D* 16 exsequntorq; *ante ras. R* 17 tharsum] *PRD* (*item codd. Leid. et Bert. Eutropii*) || contra] aduersum *D solus*

Licinius, repentina rabie suscitatus, omnes Christianos e palatio 18
suo iussit expelli. mox bellum inter ipsum Licinium et
Constantinum efferbuit. sed Constantinus Licinium, sororis 19
suae uirum, in Pannonia primum uicit, deinde apud Cibalas
oppressit uniuersaque Graecia potitus Licinium crebris bellis
terra marique adsurgentem et repressum tandem ad deditionem p. 539
coegit; sed Herculii Maximiani soceri sui motus exemplo, ne 20
iterum depositam purpuram in perniciem reipublicae sumeret,
priuatum iussit occidi; quamuis omnibus iam ministris nefariae 21
persecutionis extinctis hunc quoque in quantum exerere potuit
persecutorem digna punitio flagitaret. Constantini filii, Crispus 22
et Constantinus et Licinius adulescens, Licini Augusti filius,
Constantini autem ex sorore nepos, Caesares sunt creati.

His diebus Arrius, Alexandrinae urbis presbyter, a ueritate 23
fidei catholicae deuians, exitiabile plurimis dogma constituit.

AVCTORES § 18 Licinius — expelli *Hier. 2337*[d] || mox — § 20 *Eutrop. 10, 5 et 6* (*Orosius corrupto usus exemplari* § 19 deinde *scripsit*) *exceptis* § 20 Herculii — sumeret *Orosianis* (*cf. 7, 25 § 14*) § 21 *Orosius* § 22 *Hier. 2333* § 23 — § 25 *sec. Hier. 2338* (*cf. Rufin. 10, 1*)

EXPILATORES 1 repentina — 3 efferbuit *exscripsit Anon. Vales. § 20* 3 sororis suae uirum *adsciuit Beda D. t. r. 4259* 7 sed — 11 flagitaret *exscripsit Anon. Vales. § 29*

1 *ante* repentina *idem uoc. er. uid. R* 2 inter (*fuerat* im *ut uid. sed statim corr.*) *D* || ipsum licinium] *PRς* ipsum *D recte fort.*, Licinium ipsum *v* 3 efferbuit *P*[1]*R*[1] efferu|uit *D* 4 pannonias *P* pannonia* (*er.* s) *R* || primum (prin *in ras. m. 1*) *P* 5 uniuersamque graeciam (grec- *R*) *P*[1] *et ante ras. R* || grecia *D* 6 assurgentem *R*[2] surgentem *D* 7 sed] ser *R*[1] || herculii] *D* herculi *PR* 8 depositā (a *ex* u) *R* || purpuram (r *prior s. s. m. 2*) *P* purporam *D* 9 quamuis] *PRD* cum *h* 10 hucnc (c *pr. del. m. 1*) *P* || exerere] *PR* exerci re* (*pro pr.* r *uid. inchoata esse* x; *eras.* m) *D* exercere *Gς*, *Anonymi codex; cf. 21 § 5 et 32 § 7* 11 persecutionem *O, v ante h* || pucio *D* 12 *aduliscens (*er.* d) *D* || licini] *PR*[1] licinius *D* licinii *R*[2]*v* 13 sorore] ore *D* || nepus *R*[1] nepotes *m. 3 aut 4 P* 14 arrius] *PRς item* (*duabus* r) *infra constanter etiam D itemque Hier. codices, ut Orosium sic scripsisse existimandum sit;* arius *D* || presbiter *D* 15 deans *D*

24 qui simul ut primum Alexandriae uel notus uel notatus inter
confusos uulgo sectatores insectatoresque factus est, ab Ale-
25 xandro, eiusdem tunc urbis episcopo, pulsus ecclesia est. cumque
homines, quos in errorem seduxerat, etiam in seditionem
excitaret, apud Nicaeam urbem Bithyniae conuentus trecentorum
decem et octo episcoporum factus est, per quos Arrianum
dogma exitiabile et miserum esse euidentissime deprehensum,
26 palam proditum ac reprobatum est. sed inter haec latent causae,
cur uindicem gladium et destinatam in impios punitionem
Constantinus imperator etiam in proprios egit affectus. nam
p. 540 Crispum filium suum et Licinium sororis filium interfecit. prae-
27 terea multas |gentes diuersis proeliis subegit. urbem nominis
sui Romanorum regum uel primus uel solus instituit. quae
sola expers idolorum ad hoc breuissimo tempore condita a
Christiano imperatore prouecta est, ut sola Romae, tot saeculis
miseriisque prouectae, forma et potentia merito possit aequari.

AVCTORES § 26 sed—punitionem *Orosius* || Constantinus—interfecit *Eutr. 10, 6 et Hier. 2341* || praeterea—subegit *sec. Eutr. 10, 5 extr., ut uid.* § 27 *Eutr. 10, 8 et ut uid. Augustin. C. D. 5, 25; cf. Oros. 3, 13 § 2*

EXPILATORES 12 urbem nom. sui, 13 instituit, 15 sola Romae, 16 potentia — aequari *adhibuit Isidorus Orig. 15, 1, 42* 12 urbem nominis sui *adsciuit Beda D. t. r. 4259* (*seqq. ex Isidoro sumptis*)

1 alexándriae] *D* alexandria *PR* 2 confusus *R*ª || sectatores insectatoresque] *R*ς sectatoresque (tatores *linea deletili temere traiectis et s. s.* insectatores *m. 2 aut 3*) *P* sectatoresque *D* || alexadro *D* 3 tunc eiusdem *TWh* || eclesia *P* || cumque] cum quo *PR*ª 4 sedictioem *D* 5 nicaeam] *PR* niciam *D* || bythiniae *PR* bithinie *D* || trecentorum decem et octo] *PRD* (decim *D*) 6 episcorum *D* || factõ *D* || arrianum] *PRD* 7 ex*itiabile (*eras.* c) *PR* || miserũnt (nt *del. m. 1*) *P* || esse *om. fsh;* est *ed. 1542* || depraehensum (n *s. s. m. 1 in D*) *PRD* 10 proprius *P*¹ || affectus] *PD* effectus *R* 11 sororis filium *om. D* 13 uel solus (solus ı *sed* ı *del. m. 1 P*) uel primus *PR* 14 & pers (s *s. s. fort. m. 1, in mg.* exps *al. m. s. VIIII–X*) *R* || condit ad xpiano *D* 15 sole *R* 16 prauecta *D* || formã (˜ *add. m. 2 aut 3*) *P* || potentiaeritopus|sit *D* || marito (a *2*) *R*¹

tum deinde primus Constantinus iusto ordine et pio uicem 28
uertit: edicto siquidem statuit citra ullam hominum caedem
paganorum templa claudi. mox Gothorum fortissimas et 29
copiosissimas gentes in ipso barbarici soli sinu, hoc est in p. 541
Sarmatarum regione, deleuit. Calocaerum quendam in Cypro 30
adspirantem nouis rebus oppressit. tricennalibus suis Dalmatium
Caesarem legit. cumque bellum in Persas moliretur, in uilla 31
publica iuxta Nicomediam, dispositam bene rempublicam filiis
tradens, diem obiit.

Anno ab Vrbe condita MXCII Constantius tricensimus quintus 29
cum Constantino et Constante fratribus suis adeptus imperium
uiginti et quattuor annis tenuit. fuit inter successores Con-

AVCTORES § 28 *sec. Hier. 2347*[k] § 29 *sec. Hier. 2348* § 30 *Hier. 2350*[p] *et 2351*[r] § 31 *Eutr. 10, 8 et Hier. 2353*[x] *exceptis* dispositam bene remp. *Orosianis* cap. 29 § 1 Constantius *sqq. Eutrop. 10, 9 et* (*maxime* XXXV *et* XXIIII) *Hier. 2354*

EXPILATORES 1 Constantinus—6 oppressit *exscripsit Anon. Vales. § 34 sq.* 2 statuit—3 claudi *exscripsit Beda D. t. r. 4259* 3 Gothorum—4 gentes . . in Sarm. regione deleuit *adhibuit Isidorus Hist. Goth. 5* 6 Dalmatium—7 legit *uid. adhibuisse Anon. Vales. § 35* 7 cumque—9 obiit *compilauit Anon. Vales. § 35*

1 et pio siquidem edicto statuit *T* 2 *edicto *P* || *post* edicto *interpunxerant v* (*item R*), *recte apud Anon.* || ullā (˜ *add. m. 2 aut 3 in P, m. ut uid. 2 in R*) *PR* 3 gotorum *D* || et copiosissimas *s. lin. add. m. 2 aut 3* (*saec.* VIIII–X) *P* 4 barbarici] *P m. 3 aut 4*, ς (*uelut GVN*$_1$*WX*$_2$) barbarice *D* barbarico *P*^{1}*R*ς (*uelut KM*), *Anon.* 5 sarmatarum (ta *s. s. m. 1*) *D* || calocerum *R post ras. GVN*$_1$*X*$_2$, *Anon.*; calocerus *Hier. codd.* (*nisi quod* calocherius *M*), calucerum *D* calocherum *PRKMHNW* (h *eras. in R*) Calo chareum *T* calotherum *O* ac locerum *G*; *cf. inscrr.* (*uelut Latina ed. in Bulletin Monument. 1876 p. 171*) || quemdam *D* || cybro *D* 6 a*spirantem (*er.* d) *R* 7 mo*liretur (*eras.* l) *P* -mo li***retur (*eras.* uc) *R* 8 despositam *R*^{a} 9 obiit *om. Anon. codex* 10 ·I·LXLII· (*alterum* L *eras.*) *P* I·LX·LII· *R* millesimo nonagissimo secondo *D* || constancius *D* constantinus (n *tertia del.*) *R* || XXXV *PR* 11 constantino (n *tertia erasa sed m. 2* n *s. s.*) *R* || constantæ (æ *corr. in* i *m. ant.*) *P* constantę *a. ras. R* 12 XXIIII *PR* || -cessores *R*^{1}

stantini et Dalmatius Caesar fratris filius, sed continuo militari
2 factione decerptus est. interea maligna semper aduersus Deum uerum diaboli insectatio, quae ab initio mundi usque ad nunc a sincero fidei religionisque tramite effusis errorum nebulis lubrica hominum corda perturbat, postquam Christianis imperatoribus summam regiae potestatis in meliora uertentibus Ecclesiam Christi zelo idololatriae persequi destitit, aliud machinamentum, quo per eosdem Christianos imperatores
3 Christi Ecclesiam uexaret, inuenit. fit igitur Arrio, noui erroris
p. 542 auctori, ceterisque discipulis ipsius ad fami-liaritatem Constantii imperatoris promptus aditus et facilis uia. suadetur Constantio, ut quosdam in Deo gradus credat, et qui per ianuam ab errore idololatriae fuerat egressus, rursum in sinum eius, dum in Deo deos quaerit, tamquam per pseudothyrum inducitur.
4 peruerso igitur zelo potestas armatur inlusa et sub nomine pietatis uis persecutionis agitatur. de noua nominis electione contenditur, ut Arrianorum potius ecclesiae quam catholicorum
5 sint. sequitur terrae motus horribilis, qui plurimas Orientis

AVCTORES § 3 et § 4 *sec. Hier. 2355* (*cf. Rufin. 10, 11*) *ab Orosio exornata* § 5 sequitur — strauit *Hier. 2357*[b] (plurimas *pro multis more suo Orosius*)

EXPILATORES 1 Dalmatius—filius *uid. adhibuisse Anon. Vales.* § 35

2 *ad* factione, *s. s. hoc* ˅ *nota, in marg. adscr. sed mox erasa sunt haec:* čiuratione| oc..... ımp̃ *P* || decerptus] *ed. Venet. 1483 v* deceptus *PRDςZZ₁;* oppressus *Eutr.* || est *om. D solus* || aduersum *PR* 3 insectatio diaboli *v* 4 effusis *D* || ne.pulis *D* 7 eclesiam *P* || ıdolȯlatrıae (lo *del. m. 3 aut 4*) *P* idolatriae *RD* || persequi** (i *in ras. m. 2*) *R* 9 christi ecclesiam] *Dς* ecclesiam (ecl- *P*) *PR*[1] ecclesiam xp̄i *R*[2] || uexari *D* || arrio] *PRD* || *noui (noui *in ras. m. 1*) *P* no[ui] (ui *m. 1*) *D* || erroris *om. D* 10 constanti *R*[1] constantii***| (*circ. 5 lin. eras.*) *D* 11 |imperatoris (im *ex corr. add. m. 1*) *D* || promptus**| *R* prumptus *D* promtus *P* || constancio *D* 12 dō* (o *in ras. m. 2;* dēo *ut uid. m. 1*) *R* || grados *P*[1] 13 idololatriae] *P*[1]*D* idolatriae *P post corr. m. ant., R* || rursum] *PRG om. D* rurs͞us (*sic*) *T* rursus *WX₁fsh* reuersus *antea v* 14 pseudothyrum] *D* pseudotyrum *R* seudo tyrum *P;* pseudo atriū *V* 16 uis] suae *D* || agi|tur *R** 17 arrianorum] *PRD* || eclesiae *P* ecclesia (ecles *in ras. m. 1; pro* c *alt. fuit* l) *D* 18 sint *om. D*

urbes solo strauit. Constantinus dum Constantem fratrem bello
insectatur, incauta petulantia periculis sese offerens, a ducibus
eius occisus est. Constans aduersus Persas et Saporem, qui 6
Mesopotamiam uastauerat, nouem proeliis parum prospere p. 548
decertauit. nouissime seditione atque intemperantia militum
nocte adoriri pugnam coactus, patratam paene uictoriam insuper
uictus amisit. post cum se intolerandis uitiis dedisset ac poena 7
prouincialium fauorem militum compararet, Magnentii dolis
in oppido, cui Helena nomen est, in proximo Hispaniae interfectus
est. Magnentius enim apud Augustodunum arripuit imperium, 8
quod continuo per Galliam Africam Italiamque porrexit.
in Illyrico autem Vetranionem, aetate grandaeuum, imperatorem 9
sibi milites creauerunt, uirum natura simplicem cunctisque
iucundum, sed qui ne prima quidem umquam litterarum
elementa didicisset. itaque cum primas litteras litterarumque 10
syllabas imperator senex interdum inuitus meditaretur, a
Constantio, qui tunc in Magnentium ultione fratris accensus
bellum parabat, deponere iussus imperium, abiciens cum litteris

AVCTORES § 5 Constantinus—occisus est *Eutr. 10, 9* § 6 *Eutropius 10, 10* (*quo male intellecto Constantem pro Constantio dixit*) *et* (qui Mesop. uast.) *10, 8 et* (nouem) *Hier. 2363* § 7 *Eutr. 10, 9* § 8—§ 11 *Eutr. 10, 10 et 11 et* (§ 8 apud—imperium) *Hier. 2366*[d] *exceptis* § 10 cum pr. — syllabas .. interdum innitus *et* abiciens — dimisit *Orosianis*

EXPILATORES 1 Constantem *adsciuit Seuerus Chron. p. 447*.

1 strauit (ra *in ras. m. 1 ex* *r) *D* || constantius *PR*[a] 2 insectatur (s *statim ex* c *corr.*) *D* || *ad* petulantia *in marg. ras. P* || periculo *D* 3 constans] *PRD*ς constantinus *M*[2] Constantius *h; cf. § 7* 4 uastauerat] *PRD*ς uastauerant *T m. post.*, *v* || proelis *R*[a] 5 adque *R*[1] 6 patrata tam *D* 7 constans *post* cum se *add. WT*(*VO*) *ed. 1542 h* || paena *R* 8 conpararet *PR*[1] || magnenti dolis *P* magnentii|*dolis (tii *ex* ti *m. fort. 1, eras.* i) *R* 9 elena *D* 10 augusto dunum *D* augustu dunum *P* augusti* dunum (i *radendo ex* u) *R* 11 perrexit *D* 12 yllyrico *P* yllirico *R* illirico *D* || ueteranionem *D* || grandeuum *R* 14 iocundum *PRD* || quide*m (*er.* ı) *D* 15 primum *cum Port.* $Y_4 Y_7$ *Grubitz* || delicissed *D* || p***rimas (*er. fort.* lu) *R* 16 a* *R* 17 constatio *D* || magnencium *D* 18 iussus (us *in ras. m. 1*) *D*

p. 544 purpuras con|tentusque priuatis feriis, palatium simul scholamque dimisit.
11 Nepotianus deinde Romae, Constantini sororis filius, gladiatorum manu fretus inuasit imperium: qui deinde cum inprobus ac per hoc inuisus cunctis esset, a Magnentianis ducibus oppressus est.
12 sequitur bellum illud horribile inter Constantium Magnentiumque apud Mursam urbem gestum, in quo multa Romanorum uirium profligatio etiam in posterum nocuit.
13 Magnentius tamen uictus aufūgit ac non multo post apud Lugdunum propria se manu interfecit. Decentius quoque frater eiusdem, quem Caesarem Galliis praefecerat, apud Senonas laqueo uitam finiuit.
14 continuo Constantius Gallum, patrui filium, Caesarem legit: quem rursus crudeliter ac tyrannice agentem paulo post quam crearat occidit. Siluanum quoque, per Gallias rebus nouis inhiantem, mature circumueniendum opprimendumque curauit.
15 igitur Siluano interfecto Iulianum patruelem suum, Galli fratrem, Caesarem creatum misit ad Gallias; itaque Iulianus Caesar euersas oppressasque ab hoste Gallias strenuissime in integrum restituit, Alaman-

AVCTORES § 12 et § 13 *Eutr. 10, 12 et* (§ 13 propria *sqq.*) *Hier. 2369*^{m}; *apud Eutropium Hieronymi auctorem excidit fort.* Decentius *ante* Senonis § 14 *Hier. 2367*^{i} *et 2370*^{a} *et Eutr. 10, 13* § 15 *Eutr. 10, 14*

EXPILATORES 17 misit ad Gallias *compilauit Seuerus Chron. p. 447*

1 purpuras (r *prior s. s. m. ant.*) *P* || priuatis] pria | *D* || scuolamque (u *pr. statim in* h *corr.*) *D* scolamque *PR* 2 neputiamus *D* || romae] ***** *haud dubie* romae *er.*, ro *et* e *adhuc agnoscuntur D* romę (̨ *eras. sed m. ut uid. 2 restit.*) *R* 4 improbus $R^{s.l.}$ || magnentianis (is *radendo ex* us) *R* 5 oppresus R^{a} 6 mussam *D* myrsam *G* || urbem *ex corr. add. m. 1 D* 7 romanorum] *PRDT WN*$_1$*O* romanarum (ς)*v;* romani imperii *Eutr.* 10 galliis] *D* gallis *PRv;* ad tuendas gallias *Eutr. et Hier.; cf. 35 § 10* 12 patrui filiū| (patrui *in ras.*, filiū *ex corr. add. m. 1*) *D* 13 post quęm *D* || creauerat *h* || silianum *D* 14 galia *D* || maturae *P* maturę *a. ras. R* 16 iulianom R^{1} 17 ad (a *s. s. m. 1*) *D* 18 hoste] *DVGM*^{a}*T* (*O*) *h* hostibus *PRKM*^{b}*HNWN*$_1$*X*$_2$ *v* || gallia R^{a} gallias habuit *W* || strennosissime *W* || intergrum (r *prior del. m. 1*) *P* ^{in}tegrum reseruauitque (in *m. 1*) *W*

norum paruis copiis magnam multitudinem fudit, Rheno Germanos reuinxit. his elatus successibus fastigium usurpauit 16
Augusti et mox Italiam Illyricumque peruadens Constantium Parthicis proeliis occupatum regni parte priuauit. Constantius 17
Iuliani scelere comperto dimissa expeditione Parthorum dum ad ciuile bellum reuertitur, in itinere inter Ciliciam Cappadociamque defunctus est. ita ille qui discissa pace et unitate 18
fidei catholicae Christianos aduersum Christianos armans ciuili, ut ita dicam, bello Ecclesiae membra dilacerauerat, totum inquieti tempus imperii molestissimumque spatium uitae suae bellis ciuilibus etiam per propinquos et consanguineos excitatis exercuit exegit expendit.

p. 545
'Anno ab Vrbe condita MCXVI Iulianus dudum Caesar, post 30
autem tricesimus sextus ab Augusto rerum potitus anno uno et mensibus octo imperii summam solus obtinuit. Christianam 2
religionem arte potius quam potestate insectatus, ut negaretur fides Christi et idolorum cultus susciperetur, honoribus magis prouocare quam tormentis cogere studuit. aperto tamen praecepit 3

AVCTORES § 16 et § 17 *Eutrop. 10, 15 exceptis* Italiam *et* regni parte priuauit § 18 bellis ciuilibus—consanguineos *cf. Eutr. 10, 15* cap. 30 § 1 Iulianus *sqq. Hier. 2378 illis* dudum Caesar *ex superioribus additis;* rerum potitus *ex Eutr. 10, 16* § 2 *Hier. 2378 et Rufin. 10, 32* § 3 — professor esset *Hier. 2379*[b]

EXPILATORES 5 dum — 6 reuertitur *adhibuit Seuerus Chron. p. 448, 2*

1 m*ultitudinem *P* 2 germnus (*sic* a *m. 1 s. s.*) *D* || reuincxit *a. ras. R* reuixit (x *statim ex* t) *D* 3 yllyricumque *P* ylliricumque *R* 5 conperto *PR*[1] 6 ciliam *R*[a] 7 ita qui [*sic saepe pro* itaque] |ille qui *D* || discessa (e *in* i *corr. m. ant.*) *P* discersa (r *m. 1 ex* s) *D* dis|cissa***** (*eras. 4 uel 5 litt.*) *R* || pate *D* 8 aduersum] *DG* aduersus *PR* 9 eclesiae *P* ecclaesiae *D* || lacerauerat *D* 10 inquietum *v* || imperii sui *v* 13 Anno ***** *R* || ī·cxui *P* ī·cxvi· *R* millesimo centissimo sexto decimo *D* || iamdudum *DGVKMTONWX*[2] || cesar *PD* 14 trecissimus sextus *D* xxxvi *PR* || rerum] *KM cum Eutropio* regnum *P et a. ras. R*, *N*[1]*NWX*[2]; regno *R p. r.*, *DGHTOv* || potitus (*pr.* t *ex* s ?) *R* 15 VIII *PR* 16 art*e (*er.* a) *R*

edicto, ne quis Christianus docendorum liberalium studiorum
professor esset. sed tamen, sicut a maioribus nostris compertum
p. 546 ha|bemus, omnes ubique propemodum praecepti condiciones
4 amplexati officium quam fidem deserere maluerunt. Iulianus
autem bellum aduersum Parthos parans cum Romanas uires
contractas undique ad destinatam secum traheret perditionem,
Christianorum sanguinem dis suis uouit, palam persecuturus
5 ecclesias, si uictoriam potuisset adipisci. nam et amphitheatrum
Hierosolymis extrui iussit, in quo reuersus a Parthis episcopos
monachos omnesque eius loci sanctos bestiis etiam arte
6 saeuioribus obiceret spectaretque laniandos. itaque postquam a
Ctesiphonte castra mouit, dolo cuiusdam transfugae in deserta
perductus, cum ui sitis et ardore solis atque insuper labore
harenarum confectus periret exercitus, imperator tanto rerum
periculo anxius dum per uasta deserti incautius euagatur, ab

AVCTORES § 3 sed tamen *sqq.*] *cf. Augustin. Confess. 8 § 10* (*uol. 1, 148 Ben.*) § 4 *Hier. 2379*[k] (*Eutr. 10, 16*) *et* (palam—adipisci) *Rufin. 10, 36* § 5 *ignotus* § 6—mouit *Eutrop. 10, 16* || dolo *sqq. Hier. 2379*[k]

EXPILATORES 12 dolo—p. 511, 1 interiit *compilauit Iordanis Chron. p. 237 C*[2]

1 christianos (*qui* -us *et* -os *saepissime confudit*) *D* || docendorum (*pr.* d *radendo ex* đ) *D* 2 professor* (r *fin. in ras. m. 2*) *P* || conpertum *PR*[1] 3 conditiones *R* conditiciones (s *in ras. ex* m *m. 1*) *D* 4 amplaxati *D* || iulianus (l *m. 1 in ras.*, *ex* d *?*) *D* 5 aduersus *h* || romanus *D* 6 confractas (f *in* t *corr. m. 3*) *P* || *traheret (*er.*, p *?*) *D* 7 saguinem *D* || dis] *D* diis *PR* 8 ecclesias] *PR* (eclesias *P*), ς (*uelut GX*$_2$) ecclaesiam *D*, ς (*uelut VOW*) ecclis *M* || adpisci (i *s. s. m. 1*) *P* 9 hierusolymis *R*[b] || partis *D* || episcopus *R*[a] 10 besteis (*altera* e *in* i *corr. m. ant.*) *P* 11 obiceret] *RD* (t *ex corr. add.*, *al. m.? R*) obi*ceret *P* || expectaretque *PR* || a ctesifonte castra mouit dolo| (uit dolo *ex corr. add. m. 1*, *reliqua in ras. m. 1*) *D* 12 ctesifonte *PR* 13 ui *in ras.* (*m. 1 ?*) *fort. ex* ·VI· *R* || et *om.* $\mathfrak{H}$ || atque—14 harenarum *om.* $\mathfrak{H}$ || adque *PR*[1] (*corr. m. coaeua ut uid. in R*) 14 imperator—15 anxius] ipse tantorum discriminum anxius (ancsius *1*) $\mathfrak{H}$ || tanto (ta *in ras. m. 1*) *D* 15 ancxius *a. ras. R*

obuio quodam hostium equite conto ictus interiit. sic misericors Deus impia consilia impii morte dissoluit.

p. 547
[1]Anno ab Vrbe condita MCXVII Iouianus tricesimus septimus 31
imperator in summo rerum discrimine ab exercitu creatus
cum et locorum iniquitate captus et hostibus circumsaeptus
nullam euadendi facultatem nancisceretur, foedus cum Sapore
Persarum rege, etsi parum ut putant dignum, satis tamen
necessarium pepigit: quippe, ut tutum et incolumem Romanum 2
exercitum non solum ab incursu hostium uerum etiam a
locorum periculo liberaret, Nisibi oppidum et partem superioris
Mesopotamiae Persis concessit. inde dum ad Illyricum rediens 3
per Galatiam iter agit, cum in cubiculum quoddam nouum
sese cubitum recepisset, calore prunarum et nidore parietum
nuper calce inlitorum adgrauatus et suffocatus, octauo demum
mense quam imperare coeperat uitam finiuit.

AVCTORES § 1 Iouianus — creatus *Hier.* (*2379*[k] *et*) *2380 et* (ab exercitu) *Eutrop. 10, 17* || cum — nancisceretur *Rufin. 11, 1* || foedus — pepigit *Eutr. 10, 17 et Hier. 2380*[1] § 2 quippe — liberaret *Orosius* || Nisibi *sqq. Hier. 2380*[1] *excepto* superioris, *quod ex chorographo suo uid. repetiisse* § 3 *Eutr. 10, 17 et 18 et* (octauo .. mense) *Hier. 2380*

EXPILATORES 12 per Galatiam *adsciuit Seuerus Chron. p. 448*

1 *equite (*eras.* a, q *mut. in* q̇ *m. coaeua*) *R* || conto ictus] conuictus *D* conto ilia percussus *Ş* 3 ·Ī·CXVIII· (II *radendo ex* III) *R* millesimo centissimo septimo decimo *D* || trecissimus septimus (septimus *s. s. m. 1*) *D* XXXVII *PR* 4 in] cum in (cum *s. s. m. aequalis, fort. 2*) *R* || ercitu *R*[a] 5 cum *om. R* || circumseptus *PRD* 8 totum *R*[1] (*corr. m. coaeua*) tum *D* || incolumen *PR* (-m̄ *R*) 10 nisibi] *PR, ex corr. m. ant.* WX_2 nisiui *P*[1] nisi ·VI· *R*[1] (*corr. m. al. sed. ant.*) insibi *D* nisi sibi *V* nizibi HN_1 nisibin *G* (ς) *v* || obpidum *D* || mesopotamiae superioris *D; an delendum* superioris *cum M*[b] *?* 11 maesopotamiae *a. ras. R* || concessisset *D* || illyricum] *D* yllyricum *P* ylliricum *R* 12 galaciam *D* gallatiam *R* || cubilum *D* 13 parietum (ietu *m. 1 in ras.*) *P* 14 illitorum *PR* 15 quam (q *statim ex* p *ut uid. corr.*) *D*

p. 548
32 [1]Anno ab Vrbe condita MCXVIII Valentinianus tricesimus
octauus apud Nic*ae*am consensu militum imperator creatus
2 est mansitque in eo annis undecim. qui cum Christianus integra
fide sacramentum militiae gereret sub Iuliano Augusto tribunus
scutariorum, iussus ab imperatore sacrilego aut immolare
idolis aut militia excedere, fideliter sciens et grauiora Dei esse
3 iudicia et meliora promissa, sponte discessit. ita parua interiecta
mora Iuliano interfecto ac mox Iouiano mortuo qui pro nomine
Christi amiserat tribunatum, retribuente Christo in locum
4 persecutoris sui accepit imperium: qui postea fratrem suum
Valentem participem fecit imperii, Procopium tyrannum
5 pluresque postea satellites eius occidit. terrae motus per totum
Orbem factus ita turbatum quoque pelagus excussit, ut per
uicinas terrarum campestrium partes refuso mari plurimae
6 insularum urbes concussae et subrutae perisse referantur. Valens
ab Eudoxio episcopo, Arriani dogmatis assertore, et baptizatus
p. 549 et persuasus, in saeuissimam haeresim declinauit; [1]sed malignam

AVCTORES § 1 MCXVIII] *item Eutropius 10, 18* (XVII *codd. Leid. et Bert.*) || Valentinianus *sqq. Hier. 2381.2380*[n]*.2391*[k], *exceptis* consensu militum § 2 et § 3 *Rufinus 11, 2 et* (§ 2 tribunus scutariorum) *Hier. 2380*[n] § 4 *Hier. 2380*[p] *et 2382*[b] § 5 *Hier. 2382*[a] § 6 Valens — declinauit *Hier. 2382*[d] || sed malignam — § 7 *Orosius ?* (*cf. Rufin. 11, 2*)

EXPILATORES 1 Anno — 2 tricesimus *exscripsit Paulus 275* 3 qui cum — 10 imperium *excerpsit Paulus 276* 12 terrae — 15 subrutae *Hieronymo quoque usus excerpsit Paulus 277 not. lin. 6—8* 15 Valens—p. 513, 2 conpressus est *excerpsit Paulus 277 not. lin. 8—10*

1 ·Ī·CXIII (*sic*) *P* ·Ī·C·XVIII. (III. *ex* II· *al. m.*) *R* millesimo centesimo octauo decimo 𝔓 millesemo octauo decimo (*sic*) *D* || trecissimus octauus *D* XXXVIII *PR* 2 niceam *GT* niciam *PRD* 3 XI *PR* || q *in* q̇ *mut. al. m. R* 4 gereret] ϛ (*uelut O*) *Grubitz p. 36* gereret et *PRD*ϛ (*uelut VGTWO*₁) 6 ido*lis (*er. ut uid.* l) *P* || militia] a militia 𝔄 || excidere *D* || et *om. V* || esse dei *DVW* 8 iuuiano *D* iouiniano 𝔄 9 tribuente (en *partim in ras. m. 1, corr. ex* na ?) *D* 11 imperii] *PRD*ϛ imperii et *v* || ty*|rannum (*eras.* r) *P* tyrrannum *D* 15 concusae *D* || referuntur *PR*[1] 16 arriani] *PRD* 17 persoasus (*corr. m. fort. 1 deinde m. 2*) *R* || scaeuissimam *P* (*non R*) *D* || heresim *PRD*

insectationem diu texit nec uoluntati potestatem admiscuit, quoad uiuentis fratris auctoritate conpressus est. contemplabatur 7 enim de eo, quantam uim in ulciscenda fide imperator posset exerere, qui tantam constantiam pro retinenda quondam miles habuisset.

Horum anno imperii tertio Gratianus Valentiniani filius 8 imperator est factus. eodem anno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluuiae mixta defluxit.

Praeterea Athanaricus rex Gothorum Christianos in gente 9 sua crudelissime persecutus, plurimos barbarorum ob fidem interfectos ad coronam martyrii sublimauit, quorum tamen plurimi in Romanum solum non trepidi, uelut ad hostes, sed certi, quia ad fratres, pro Christi confessione fugerunt.

Valentinianus Saxones, gentem in Oceani litoribus et paludibus 10

AVCTORES § 8 *Hier.* 2383^{ef} § 9 Athan.—in Rom. solum .. fugerunt *Hier.* 2385^{m} § 10 *Hier.* 2389^{b} *exceptis* gentem — meditantes (*cf. Ammianus Marcellinus 28, 5 § 1*)

EXPILATORES 6 anno—7 factus *adhibuit Paulus 276, 16—18* 7 eodem — 8 defluxit *exscripsit Paulus 277, 13—15* 9 Praeterea — 11 sublimauit *compilauit Paulus 277 not. lin. 10—12* 9 Athan. — 13 fugerunt *adhibuit Isidorus Hist. Goth. 6* 14 Valentinianus — p. 514, 5 insederunt *excerpsit Paulus 280* 14 Saxones — p. 514, 5 insederunt] *hinc* Saxones Burguntionesque (unt *m. 2 ex* ut) qui plus LXXX milia armatorum primum Reni in limbo castra metassent (*sic* $\mathfrak{H}$) *Iordanis Chron. p. 237 E*[2] 14 Saxones — 514, 1 terribilem *adhibuit Isidorus Orig. 9, 2, 100*

2 quo aduiuentis (d *in* b *corr. m. 3*) *P* quod uiuentis *R* quoadiuuentis *D* quod at uiuentis adiuuantis *V* || conpręssus *D* conp̄ssus (on *in* ō* *mut. m. 2*) *R* 3 ulcsscenda *D* ulciscendi P^1R ulciscendę *corr. m. ant. P* || possit *DGV* 4 exerere] DN_1M exercere *PRG* VWX_2 (ς) *v* || retinende P^a || quodam R^a; *post hoc s. s.* ·ſ· qn̄ fuit miles et n̄ ĩpator *m. saec. fort.* XIII *R* 7 atrebatas] *PR* adrabatas *D* 9 athanaricus] GVX_2 athnaricus *W* haitanaricus *PRK* hiatanaricus *D* ha*tanaricus *M*; athalaricus *N* halarichus (h *prior s. s. m. ant.*) $\acute{N}_1$ 10 crudelissimae *PD* crudelissimę (si *s. s. m. 1,* ę *radendo corr. in* e) *R* || barbaro rum (o *in ras. m. 1*) *P* 12 plurimi (mi *s. s. m. 2*) *P* || non *om. D* || ad hostes sed certi quia *om. D* 13 quia] $PRGONWX_2$ qui VN_1 quasi *H* quod (*KM*) *fsh*, *om. T* 14 gemtem *D*

inuiis sitam, uirtute atque agilitate terribilem, periculosam
Romanis finibus eruptionem magna mole meditantes in ipsis
11 Francorum finibus oppressit. Burgundionum quoque nouorum
hostium nouum nomen, qui plus quam octoginta milia, ut
12 ferunt, armatorum ripae Rheni fluminis insederunt. hos quondam
subacta interiore Germania a Druso et Tiberio, adoptiuis filiis
Caesaris, per castra dispositos in magnam coaluisse gentem
atque ita etiam nomen ex opere praesumpsisse, quia crebra per
p. 550 limi|tem habitacula constituta burgos uulgo uocant, eorumque
esse praeualidam et perniciosam manum, Galliae hodieque
13 testes sunt, in quibus praesumpta possessione consistunt; quamuis
prouidentia Dei Christiani omnes modo facti catholica fide
nostrisque clericis, quibus oboedirent, receptis blande mansuete
innocenterque uiuant, non quasi cum subiectis Gallis sed uere
cum fratribus Christianis.

AVCTORES § 11 *Hier. 2389*[c] (armatorum *Orosius addidit perperam*) § 12 *ignotus* § 13 *Orosius*

EXPILATORES 4 nouum nomen *et* § 16 *his uid. usus esse Fredegar, cf. Monod, Bibl. de l'école des hautes études 35* (*1878*) *p. 230 sqq.* 4 nomen — 5 insederunt *adhibuit Isidorus Orig. 9, 2, 99* 5 hos — 9 uocant *adhibuit Isidorus Orig. 9, 2, 99* 12 Christiani — facti *expressit Paulus 280, 24 sq.*

1 inuiis] inmis *D* || sitam (si *s. s. m. 1*) *R* || adque *P*R^1 || ternbilem *D* 2 meditantem 𝔓 3 burgundiorum *KM* Burbundiorum *V* || nouum *om. D solus*, *post* nomen *exhibet W* 4 octoginta milia] *DGV* (-genta *D*) LXXX *W* ς 𝔓 (*item Hier.*), LXX·mil· *P* LXX·mil· *R* ꝺccc LXX *X*, *Z* || octoginta] 𝔏$𝔐^1$ octogenta 𝔎 octingenta $𝔐^2$ 5 heni R^1 || insederunt (e *prior s. s. m. 1*) *D* 6 a druso — 7 gentem] per castrorum limites (limes 𝔐) positi a tiberio caesare (ces- 𝔎) in magnam coaluere (coalere 𝔎 co*lueruut 𝔏 coluerunt *corr. in* caluerunt 𝔐) gentem ℑ || tibeo *D* 7 dispositas *P** || coauisse *D* 8 adque *P* || ex opere praes.] ex locis sumpserunt ℑ || praesumsisse *PD* || crebro *D* 9 limites ℑ || uulgo burgos 𝔎 10 pernitiosam *R* pernitios *D* || galli*** (*habtae 3 er.*) *R* 11 persumpta *D* praesumta *P* 12 omnes Christiani *v* 13 re*ceptis (c *in ras. m. 1*) *D* || blan*ānsuite (n *ex* m *radendo factum*; de *s. s.*) *D* 14 innocenterque] *GVTW* (ς) innocentesque *PRKMNX*, innocentes *D* || uiuant (n *statim ex* t *corr.*) *D* || non *om. D* 15 xpianus (nis *ex* nus *radendo factae*) *D*

14 Anno autem undecimo imperii sui Valentinianus, cum Sarmatae sese per Pannonias diffudissent easque uastarent, bellum in eos parans apud Brigitionem oppidum subita effusione sanguinis, quod Graece apoplexis uocatur, suffocatus et mortuus est.

15 Post quem Gratianus filius Occidentis imperium tenuit, Valente patruo in Orientis partibus constituto; Valentinianum etiam, fratrem suum paruum admodum, socium creauit imperii.

33 Anno ab Vrbe condita MCXXVIII Valens tricesimus nonus imperium quattuor annis Valentiniano mortuo tenuit, cui soli, cum impie ageret, potuisset erubescere. ilico uelut effrenata p. 551 'libertatis audacia legem dedit, ut monachi, hoc est Christiani qui ad unum fidei opus dimissa saecularium rerum multimoda

AVCTORES § 14 *Hier. 2391*[1k] *et* (bellum—parans) *ut uid. Rufinus 11, 12* § 15 *Hier. 2391*[k] *et* (paruum admodum) *Rufinus 11, 12 uel 13, exceptis* Occidentis *et* in Orientis partibus cap. 33 § 1 imperium —tenuit *Hier. 2391*[k] *et 2394, cf. 2381* || legem *sqq. sec. Hier. 2391*[m]

EXPILATORES 1 Anno — 4 uocatur *insertis Victorianis excerpsit Paulus 280, 26—281, 9* 5 Gratianus — tenuit, 6 Valentinianum .. 7 fratrem suum .. socium — imperii *adhibuit Beda D. t. r. 4332* 5 Gratianus — 7 imperii *excerpsit Paulus 282, 3 — not. lin. 2* 8 Anno —9 tenuit *exscripsit Paulus 282, 1—3* 8 Valens.. 9 imperium—annis.. tenuit *adhibuit Beda D. t. r. 4332* 10 cum impie — 11 dedit *expressit Paulus 282 not. lin. 10 — 283, 6*

1 XI *PR* || imperii] *DGVWKM*𝔓 (ς) regni *PRX*$_2$ 2 easque (s *s. s. m. 1*) *D* 3 brigitionem oppidum *om. D* brigitionē (˜ *add. m. 2*) *PR* bricitionem *T* brigione *G* briccionem *VW* brigantione *H* || sanguinis *om. D* 4 quod] quae 𝔓 || grece *RD* || apoplixis *PR*[1] 5 post quem] postquam *D* || filius suus *O* filius eius *M*[a]*v* 7 paruolum (-uulum 𝔄) admodum (amm- 𝔅) 𝔓 || sotium *R*[1] 8 millesimo centissimo octauo *D* || trecesimus nonus *D* XXXVIIII *PR* 9 imperium (*alt.* i *in ras. m. 1*) *P* imperium orientis 𝔓 || IIII *PR* || annis] *DGVW* (ς) 𝔓 annos *PRN*$_1$*X*$_2$; *in archetypo* ann̄· *fuerit* 10 cum *in ras. m. ant.* (*fuitne* co/// *?*) *P* || impie (e *in ras. al. m. ex* ae *post deletam aliam corr.*) *R* || ageret] *PR*ς, *h in adn.*, *Grubitz p. 36* agere *DVKM* ageret et *v* || erubesceret (-bisc- *D*) *DV* || ueluti *DW* || effrenatam *V* 11 libertatis] *PRWX*$_2$ liber *DHN* libera *G*[1]*VN*$_1$*KM* liberaque *G*[2] || audacia (i *in ras. m. 1*) *P* audatia *D* 12 qui ad unum] quia-dudum (a *et - erasa*) *R* || ad] da *D* || demissa *D*

2 actione se redigunt, ad militiam cogerentur. uastas illas tunc
Aegypti solitudines harenasque diffusas, quas propter sitim ac
sterilitatem periculosissimamque serpentum abundantiam con-
uersatio humana non nosset, magna habitantium monachorum
3 multitudo compleuerat. huc tribuni et milites missi, qui sanctos
ac ueros milites Dei alio nomine persecutionis abstraherent. in-
4 terfecta sunt ibi agmina multa sanctorum. quae autem per
diuersas ubique prouincias his similibusque iussis aduersus
ecclesias catholicas et rectae fidei populos gesta sint, satis
significatum ipsa reticendi electione sufficiat.

5 Interea in Africae partibus Firmus sese excitatis Maurorum
gentibus regem constituens Africam Mauretaniamque uastauit;
Caesaream urbem nobilissimam Mauretaniae dolo captam,
deinde caedibus incendiisque conpletam barbaris in praedam
6 dedit. igitur comes Theodosius, Theodosii qui post imperio

AVCTORES § 2 et § 3 *sec. Hier. 2391[1] et Rufinum 11, 3—4 princ., cf. 8* § 4 *sec. Rufinum 11, 4 extr. et 5* § 5—§ 7 *ignotus;* § 6 Theodosius — pater *eadem habet Hier. 2391[a]*, § 7 iussus interfici *cf. Hier. 2391[n]*

EXPILATORES 1 uastas — 5 multitudo *adhibuit Paulus 283, 7 — not. lin. 1* 7 per diuersas — 9 populos *compilauit Paulus 283, 13 sq.* 11 Interea — 12 uastauit *exscripsit Paulus 283, 15—17* 15 igitur — 517, 9 praebuit *excerpsit Paulus 283, 19—28* 15 comes *adsciuit Seuerus Chron. p. 448, 27*

1 *supra* actione *scr. nota* ˟ *et in mg. scr. m. ut uid. 3:* obseruatione *P* || aegypti (-ipti *V*) tunc *DVOW* 3 conuersatione *D* 4 monacorum *R[a]* 5 compleuerat (ue *in ras. m. 1*) *D* conpleuerat *PR[1]* || missi|si qui *D* || *ante* qui sanctos *uersus principio 12 fere litt. erasae in R* 6 ueros] *Dς* uenerabiles *PRX,Z* || persecutiones *P[1]R[1]* persecutinis *D* 7 *ibi (*una litt. er.*) *P* || s*anctorum (*eras.* c) *R* 8 -que* (e *in ras. m. fort. 1, ex* ae *?*) *R* || iussit *D* || ad-uersus] *PD* diaduersus *R[1]* diu aduersus *R m. coaeua* 9 eclesias *PD* || populus *R[a]D* 10 significatur (ur *in* ū *corr. m. 2*) *P* || electione] lecticendi lectione *D* 11 fir*mus (*er.* i) *D* 12 *post* gentibus *erasum est* sese| *deinceps sequuntur sed expuncta sunt* excitatis maurorum gentibus *D* || mauretaniamque] *P[1]* mauritaniamque (*post corr. m. ant. P*) *PRD* 13 † *post* urbem *in P* || mauretaniae] *PR[1]* mauritaniae *DR[2]* 14 incendiique *D* || completam *R[2]* 15 im-perio (o *in ras. ex* ū *?*) *R* imperium *D*

praefuit pater, a Valentiniano missus effusas Maurorum gentes
multis proeliis fregit, ipsum Firmum afflictum et oppressum
coegit ad mortem. post cum experientissima prouidentia totam 7
cum Mauretania Africam meliorem pristinis reddidisset, insti-
mulante et obrepen'te inuidia iussus interfici, apud Carthaginem p. 5[illegible]
baptizari in remissionem peccatorum praeoptauit ac postquam
sacramentum Christi quod quaesierat adsecutus est, post
gloriosam saeculi uitam etiam de uitae aeternitate securus
percussori iugulum ultro praebuit.

Gratianus interea imperator admodum iuuenis cum inaesti- 8
mabilem multitudinem hostium Romanis infusam finibus cerneret,
fretus Christi potentia, longe inpari militum numero sese in
hostem dedit et continuo apud Argentariam, oppidum Galliarum,
formidulosissimum bellum incredibili felicitate confecit. nam
plus quam triginta milia Alamannorum minimo Romanorum
detrimento in eo proelio interfecta narrantur.

Tertio decimo autem anno imperii Valentis, hoc est paruo 9
tempore postea quam Valens per totum Orientem ecclesiarum

AVCTORES § 8 Gratianus .. apud — Galliarum .. xxx m. Alamannorum .. interfecta (strata *Hier.*) *Hier. 2393*[q] § 9 — § 11 *Hier. 2393*[rt] *exceptis maxime his* § 9 hoc est — germinauit (*Orosianis*) *et* § 10 diu — percita *et* transito — fugientes

EXPILATORES 10 Gratianus — 16 narrantur *exscripsit Paulus 288, 25—289, 4*

1 a] e R^1 2 firmum] primum *D* || adflictum PR^1 3 prouidentia — 4 reddidisset] prouidentia africam conposuisset 𝔓 4 mauritania R^2D || melioratam *O* || pristinis] *PRD*ς pristinis legibus $Z_1 v$; principibus *coniecit h* || instimulante] *PRGWX*$_2$ (ς) *v* stimulante *DVHON*$_1$𝔓 5 obrepente] hortante *VTO* || interfeci P^a *ante* iussus *supra scriptum* a ualente *m. 2*[a] *in G supra* interfici *scr.* ab ualente *in M* a (a *om.* 𝔅^1) ualente interfici 𝔓 || apud] a|apud *D* || karthaginem *PR* 7 assecutus R^2 || pos *D* 8 etiam *om. D solus* 10 inaestimabilem] innumerabilem *DTOW* 12 impari R^2 inparem *D* 13 et *om. PR* 14 formidolosissimum (furm- *D*) R^2D || filicitate *D* 15 xxx *PR* || minimo romanorum *om. D* 17 inperii R^1 || hoc ē (ē *s. s. m. 1*) *R* 18 eclesiarum *P* ecllesiarum *D*

lacerationes sanctorumque caedes egerat, radix illa miseriarum
10 nostrarum copiosissimas simul frutices germinauit. siquidem gens Hunorum, diu inaccessis seclusa montibus, repentina rabie percita exarsit in Gothos eosque passim conturbatos ab antiquis sedibus expulit. Gothi transito Danuuio fugientes, a Valente sine ulla foederis pactione suscepti ne arma quidem, quo tutius
11 barbaris crederetur, tradidere Romanis. deinde propter into-
p. 553 lerabilem 'auaritiam Maximi ducis fame et iniuriis adacti in arma surgentes, uicto Valentis exercitu per Thraciam sese, miscentes simul omnia caedibus incendiis rapinisque, fuderunt.
12 Valens egressus de Antiochia cum ultima infelicis belli

AVCTORES § 12 *Hier. 2394 et Rufin. 11, 13*

EXPILATORES 3 gens — 5 a Valente *exscripsit Beda De t. r. 4332* 3 gens — 5 expulit *exscripsit Paulus 284* 3 gens — 4 Gothos] Post autem non longi temporis interuallum (internallo $\mathfrak{H}$), ut refert Orosius, Hunorum gens omni ferocitate atrocior exarsit in Gothos *Iordanis Get. 24* 5 Gothi — 6 suscepti, 7 deinde — p. 519, 2 imperauit *compilauit Paulus 285* 9 uicto — 10 fuderunt *exscripsit Beda D. t. r. 4332*

1 lacerationem *D* || s*anctorum|que (*er.* c) *R* || misearum *D* 2 copiosissimas] *P*'*R* (a *in* o *mut. m. ant. in P*) copiosissimos (cup- *D*) *D*ς*v* || germi|nauit (i *prior in ras. m. 1 ex* a) *R* 3 hunorum] *PRD*$\mathfrak{H}^2$ hunnorum $\mathfrak{B}\mathfrak{H}^1$ (*in marg.* de hunis *m. 1* $\mathfrak{H}$) unnorum $\mathfrak{A}$ || deu *D* || ** clusa (*eras. uid.* se *coni. cum praecedd.*) *R* se clausa *KMN*$_1$ clausa *X*$_2$*Z* exclusa *V* || rabię *a. ras. R* rapie *D* 4 gothor *D* || passim] *PRKMHTNWN*$_1$*Z* parsim *D* sparsim *GV*(*O*) *X*$_2$*v om.* $\mathfrak{P}$; *cf. § 14* 5 cothi *D* || danouio *D* danubio *PR* 6 fuederis *D* 8 maximi (mi *in ras. m. 2*) *P* 9 sur gen tis (u *statim ex* a) *D* || uicto] metu *D* || sese per trachias (h *eras.* $\mathfrak{B}$) infudere (infundere $\mathfrak{A}$) omnia caedibus incendiisque uastantes $\mathfrak{P}$ || thrachiam *PR* 10 miscentes] miscentesque *P*^{a}*KMN*$_1$ (-quę *N*$_1$) *et a. ras. fort. G* quae *D* || -que] qui *D* || fuderunt] *PRD*ς*Z* (*in ras. m. 2 et post hoc uoc. usque ad uersus finem rasura; hic uersus incipit a* rapinisque, *praecedens ab* exercitu *in P*); foedarunt, *coniuncto* miscentes *cum praecedd., inde ab ed. 1526 v;* superatis in congressione Romanis Gothi funduntur in Thracia *Hier.* 11 de *om.* $\mathfrak{P}$ || anthiochia *P et a. ras. R* anthocia *D*

sorte traheretur, sera peccati maximi paenitentia stimulatus episcopos ceterosque sanctos reuocari de exiliis imperauit.

Itaque quinto decimo imperii sui anno lacrimabile illud 13
bellum in Thracia cum Gothis iam tunc exercitatione uirium
rerumque abundantia instructissimis gessit. ubi primo statim
impetu Gothorum perturbatae Romanorum equitum turmae
nuda peditum deseruere praesidia. mox legiones peditum 14
undique equitatu hostium cinctae ac primum nubibus sagittarum obrutae, deinde, cum amentes metu sparsim per deuia
cogerentur, funditus caesae gladiis insequentum contisque
perierunt. ipse imperator cum sagitta saucius uersusque in 15
fugam aegre in cuiusdam uillulae casam deportatus lateret, ab insequentibus hostibus deprehensus, subiecto igne consumptus est et, quo magis testimonium punitionis eius et diuinae indignationis terribili posteris esset exemplo, etiam communi caruit sepultura.

AVCTORES § 13—§ 15 *Hier. 2395 exceptis maxime* § 13 iam tunc —impetu, § 14 ac primum—cogerentur..gladiis—perierunt, § 15 et quo — exemplo *Orosianis ut uid. omnibus; ultima* etiam — sepultura *Hieronymiana sunt, ex 7, 8 § 8 (Eutr. 7, 18) aucta*

EXPILATORES 5 primo — 12 fugam *excerpsit Paulus 287, 21—27* 6 perturbatae — 13 consumptus est *breuiter excerpsit Isidorus Hist. Goth. 9* 16 caruit sepultura] *Gregorius Turon. 1, 37:* Hucusque Hieronymus: ab hoc uero (quoque *Naz.*) tempore Horosius (*sic Naz.*) presbyter plus scripsit

2 ex**iliis (*duarum litt. ras.*) *R* 3 decimoquinto *v* || imperiis|sui *D* 4 excitatione *PR soli* 6 gothorom *D* 8 equitatum *P* aequitatū *a. ras. R* || nubibus (ubibus *in ras. m. 1*) *P* 9 sparsim] passim *DKH*, *cf. § 10;* huc illucque fugitarent 𝔓 10 funditur *D* || caese *RD* || insequentum] *PRG* insequentium DVN_1W (ς) 11 ipsi *D* || saucias R^a 12 aegræ *P* aegrę *a. ras. R;* aegere *M* aeger est *K* aeger *O* || uillolae *P* uillolat R^1 uillule *D* || casa *D* 13 depraehensus *PRD* || subiecto*| *R* subiectu *D* || consumtus *PD* 14 punitionis (u *m. 2, ex* o *?*) *R* || diuini *D* 15 terribile extitisset exemplo *V* terribili exstitisset posteris (posteris *om. O*) exemplo *TO* || terribilis $PRNWX_2$ || exemplu *D* || cummuni *D*

16 Consoletur se, sed in hoc solo, peruicacia miseriaque gentilium,
quia temporibus et regibus Christianis tantae simul congestae
clades pressam reipublicae onerauere ceruicem: euersae pro-
uinciae, deletus exercitus, imperator incensus. magnum reuera
hoc est ad nostrum dolorem magisque miserum quo magis
17 nouum. sed quid hoc ad consolationem proficit paganorum,
p. 654 qui palam peruident et in his quoque per'secutorem ecclesiarum
fuisse punitum? unus Deus unam fidem tradidit, unam
ecclesiam toto Orbe diffudit: hanc aspicit, hanc diligit, hanc
defendit; quolibet se quisquis nomine tegat, si huic non
18 sociatur, alienus, si hanc inpugnat, inimicus est. consolentur
se gentiles, in quantum uolunt, Iudaeorum haereticorumque
suppliciis, tantum et unum Deum esse et eundem personarum
acceptorem non esse uel ex hac potissimum Valentis extincti
19 probatione fateantur. Gothi antea per legatos supplices popo-
scerunt, ut illis episcopi, a quibus regulam Christianae fidei
discerent, mitterentur. Valens imperator exitiabili prauitate
doctores Arriani dogmatis misit. Gothi primae fidei rudimento

AVCTORES § 19 *ignotus; cf. Ambrosius Epist. 2 § 28 (2, 761 Ben.)*

EXPILATORES 15 Gothi — p. 521, 3 arsuri sunt *cf. Iordanis Get. 25 (p. 99, 17 — 100, 4) et 26 (p. 104, 4 — 6) et Isidorus Hist. Goth. 7 et 9* 15 Gothi — 18 misit *et* p. 521, 1 itaque — iudicio *compilauit Paulus 288*

1 console|rur (*coni. cum* se *seq.*) *R*[1] || se sed] sese *GH*[b]*E* sed *KM*[a] se *M*[b] || in hoc] *PD* ñ in *R* || solum *D* solo *in* sola *m. 2 sed* o *deinde restituta in R;* sclo *O* seculo *N* loco *V* || peruicatia *R* peruicactia *D* 3 clades (*s. lin. add. m. 2 in P* || praessam *P* prẹssam *a. r. R* pressa *D* 5 miserunt *P*[a] 7 peruident. *R* || eclesiarum *P* 9 eclesiam *P* || defudit *D* 10 se quisquis] *PR* *G*[1]*KMWN*$_1$*X*$_2$ (*supra* quis *alt. uaria lectio* que *scripta in G*) *v* sese quis| quis quis *D* sequisse *H* sese quisque *Vh* || tegit *P*[a] tega *D* || si] set *D* 11 sociatus *D* 12 hereticorum quæ (æ *radendo in* e) *R* haereticorum qui *D* 13 subpliciis *R*[1] 14 acceptorum *D* acceptatorem *PRE soli* 16 a quibus fidei rudimenta susciperent 𝔓 18 arriani] *PRD* || docmatis *R*[a] || rudimento] *PRDGKMVW* *N*$_1$*X*$_2$ (o *in* um *corr. m. 1 in G*) rudimenta *H* rudimentum *G*[a]*v*

quod accepere tenuerunt. itaque iusto iudicio Dei ipsi eum uiuum incenderunt, qui propter eum etiam mortui uitio erroris arsuri sunt.

Anno ab Vrbe condita MCXXXII Gratianus quadragesimus ab 34
Augusto post mortem Valentis sex annis imperium tenuit,
quamuis iamdudum antea cum patruo Valente et cum Valen- p. 555
tiniano ¹fratre regnaret. qui cum adflictum ac paene conlapsum 2
reipublicae statum uideret, eadem prouisione, qua quondam
legerat Nerua Hispanum uirum Traianum, per quem respublica
reparata est, legit et ipse Theodosium aeque Hispanum uirum
et restituendae reipublicae necessitate apud Sirmium purpura
induit Orientisque et Thraciae simul praefecit imperio, in hoc 3

AVCTORES cap. 34 *Inde ab hoc cap. hic illic fastis orientalibus uidetur usus esse; cf. Holder-Egger, Neues Archiv 2, 88*

EXPILATORES 4 Gratianus — 8 uideret, 10 Theod. — 12 imperio *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 9* 4 Anno — 7 regnaret *exscripsit Paulus 288, 23—25* 5 post mortem Valentis, 11 apud Sirmium .. 12 Orientis .. praefecit imperio, p. 522, 2 relig. — 3 praecessit, 4 propag. eccl. *adsciuit Marcellinus Comes ad a. 379* (*cf. Holder-Egger, Neues Archiv 2, 104*) 5 sex annis *cf. Prosperi, Tironis, Isidori Chron. ad a. 379* 7 qui cum — 8 uideret, 10 Theodosium — 12 imperio, p. 522, 8 omnem — 523, 3 intrauit *adhibuit Gregorius Turon. 1, 38* 8 eadem — 12 imperio *Victorianis insertis exscripsit Paulus 289, 18— not. lin. 14* 10 legit — Theodosium *adhibuit Beda D. t. r. 4337*

1 quae *H* || accipere *PR¹DHVW* || *post* tenuerunt *addunt haec:* Valens catholicae fidei normam, quam prius habuerat, derelinquens peruerso Arrianorum dogmati sese illexit *Z₁ edd. Venn. 1500 sqq. Pariss. 1506 sqq. f 1582* (*non 1561*) *s*, *incluserunt edd. Colonn. 1526.1536.1542*, *om. h* || iusto itaque dei iudicio 𝔓 || dei iudicio *v* || ipsi (i *fin. in ras. m. ant.*) *P* 2 incenderant *D* 3 arsi *D* 4 ·ĪCXXXII· *P* Ī·CXXXII· (Ī *s. s. al. m.*) *R* millesimo centis| simo (*sic*) *D* m. CXXXIII *N* || XL *PR* 5 austo *D* 6 iamdum *D* || antea (a *fin. in ras. m. 1*) *P* 7 regnarit *PR soli* || afflictum *R²* aflictum *D* || ac] et *D* 9 traiaanum *D* 10 legit (git *in ras. 3—5 litterar.*) *D* || aequute'mispanum (*pr.* u *in ras. m. 1;* i *s. s. m. 1*) *D* 11 reiplublicae *D* || sermium *D* || purpura] *DGVN₁X₂* (*HO*) *h* purpuram *PR KMTW*𝔓*v; cf. 38 § 5* 12 imperium *D*

perfectiore iudicio, quia, cum in omnibus humanae uitae uirtutibus iste par fuerit, in fidei sacramento religionisque cultu sine ulla comparatione praecessit; siquidem ille persecutor,
4 hic propagator Ecclesiae. ita illi ne unus quidem proprius filius, quo successore gauderet, indultus est; huius autem Orienti simul atque Occidènti per succiduas usque ad nunc generationes
5 gloriosa propago dominatur. itaque Theodosius adflictam rempublicam ira Dei reparandam credidit misericordia Dei; omnem fiduciam sui ad opem Christi conferens maximas illas Scythicas gentes formidatasque cunctis maioribus, Alexandro quoque illi Magno, sicut Pompeius Corneliusque testati sunt, euitatas, nunc autem extincto Romano exercitu Romanis equis armisque

AVCTORES § 5 Pompeius Corneliusque *cf. 1, 16 § 2; A. v. Gutschmid, Iahrbücher für Philologie Suppl. 2, 191*

EXPILATORES 4 propagator Ecclesiae *adsciuit Marcellinus Comes p. 266 (inde Iordanis Chron. p. 238 D*[1]) 7 itaque — 11 Magno .. euitatas — 523, 5 percussit *exscripsit Paulus 289, 23—291, 6* 7 Theodosius — 8 reparandam *compilauit Prosper Tiro p. 740* 9 Scythicas gentes, p. 523, 1 Alanos — 2 uicit *compilauit Marcellinus Comes ad a. 379* (Scyth. gent. *idem ad a. 380*) 9 maximas — 10 gentes, p. 523, 1 hoc — 2 uicit *compilauit Beda De t. r. 4337; cf. fasti Idatiani ad a. 379*

1 perfectiore] usus perfectiore (*O*) *h* 2 iste (e *in ras. m. 1*) *D* || sacramentum *D* 3 conparatione *PR*[1] 4 eclesiae *P* 5 autem ***** (*eras.* autem; *punct. fortuit. uid.*) *D* || orientis *DGVKMH OW* 6 simul atque] simul et *W* et *V* || adque *PR*[1] || occidentis (-tes *D* -ti *M*[a]) *DGVKM*[b]*OW* || succæduas (æ *in* i *corr. m. 3 aut 4*) *P* 7 itaque] itaque et *G* ita *V* itaque ut *v* || afflictam *R*[2] 8 *ira (*er.* m) *D* || misericordiam *D* || dei] illius *v; recte Grubitz* 10 form. c. maioribus] formi daioribus *D* || ab alexandro *KM* || illi (illo *VO*) quoque *DGVO* || *illi *P* illo *M*[b]*W* 11 corniliusque *D* || etuitatas *D* 12 roman o (*prima hasta litterae* n *statim ex* a *corr.*) *D* || romanis] gentes (*sed del. m. 3*) *G* || armis que (r *ex corr. add. m. 1*) *D* armatisque *PR*[1]*G*[1a]*W* (*corr. 1° et 3 in G*)

instructissimas, hoc est Alanos Hunos et Gothos, incunctanter p. 556
adgressus magnis multisque |proeliis uicit. urbem Constan- 6
tinopolim uictor intrauit et ne paruam ipsam Romani exercitus
manum adsidue bellando detereret, foedus cum Athanarico
Gothorum rege percussit. Athanaricus autem continuo ut 7
Constantinopolim uenit, diem obiit. uniuersae Gothorum
gentes rege defuncto aspicientes uirtutem benignitatemque
Theodosii Romano sese imperio dediderunt. in isdem etiam 8
diebus Persae, qui Iuliano interfecto aliisque imperatoribus
saepe uictis, nunc etiam Valente in fugam acto recentissimae
uictoriae satietatem cruda insultatione ructabant, ultro Constantinopolim ad Theodosium misere legatos pacemque supplices

EXPILATORES 1 Gothos — 2 uicit *fortasse adhibuit Prosperi Chron. interpolator 1, 635 Ronc.* 4 foedus — 5 percussit *adhibuerunt Marcellinus Comes ad a. 381 et ut uidetur Isidorus Hist. Goth. 11* 4 Athan. — 6 obiit *cf. fasti Idat. et Marcell. Comes ad a. 381* 6 uniuersae — 8 dediderunt *cf. Iordanis Get. 28 p. 107, 12—14 et Isidorus Hist. Goth. 11* 6 uniuersae — 8 dediderunt *exscripsit Paulus 291, 16—18* 7 rege defuncto, 8 Romano — dediderunt *exscripsit Marcellinus Comes ad a. 382* 8 in iisdem — 9 Persae, 11 ultro — p. 524, 1 foedus est (*mediis breuiter expressis*) *exscripsit Paulus 291, 19—24* 9 Persae, 11 Const. — p. 524, 1 poposcerunt *fort. adhibuit Marcellinus Comes ad a. 384*

1 structissimas *G*$\mathfrak{P}$ || alanos] *GV* halanos *PR* halanus *D* || hunos] *PRGV*ς hiinos *D* || in*|ctanter (inc| *corr. m. 1 in* in*|c) *D* 2 aggressus (ag *ex* ad *m. 2; alt.* s *in ras. m. ut uid. 2*) *R* || constantinupolim PR^1 constantino*polim *D* 3 paruam (r *s. s. m. 1*) *D* 4 adsiduę (ad *in* as *2*, ę *radendo in* e) *R* adsidue (adsi *in ras. m. 1*) *D* || detereret] DGM^aN_1 (*KHO*) deterreret $PRVTNM^b WX_2$ || athanarico] $DGVWN_1$ hathanarico (i *ante* t *s. s. m. ant.*) *P* haithanarico *R* atthenarico *K* 5 rege Gothorum *fsh* || athanaricus] *DGW* hathanaricus (i *ante* t *s. s. m. ant.*) *P* haithanaricus *R* Aithanarichus N_1 6 constantinu polim P^1R^1 || ueniit *D* 7 bonitatemque *D solus* 8 imperium *D* || isdem] GN_1 hisdem *PRD* *isdem (*er.* h) *V* 9 persae qui] PR^2 persequi R^1 persecutore (persic- *D*) *DV* persae persecutore N_1 || persae] parthi $\mathfrak{P}$ 10 saepe uictis] saeuictus *D* || in *in ras. m. 1 D* 11 ructabant (c *s. s. m. 1*) *D* ructuabant *G* eructabant *Z* || ultro (r *s. s. m. 2*) *P* || constantinupolim P^1 12 pacem] pacemque *D* || supplices (l *m. 1 ex* b) *D*

poposcerunt; ictumque tunc foedus est, quo uniuersus Oriens
9 usque ad nunc tranquillissime fruitur. interea cum Theodosius in Oriente subactis barbarorum gentibus Thracias tandem ab hoste liberas reddidisset et Arcadium filium suum consortem fecisset imperii, Maximus, uir quidem strenuus et probus atque Augusto dignus nisi contra sacramenti fidem per tyrannidem emersisset, in Britannia inuitus propemodum ab exercitu
10 imperator creatus in Galliam transiit: ubi Gratianum Augustum subita incursione perterritum atque in Italiam transire meditantem dolis circumuentum interfecit fratremque eius Valentinianum Augustum Italia expulit. Valentinianus in Orientem refugiens a Theodosio paterna pietate susceptus, mox etiam imperio restitutus est.

EXPILATORES 2 interea — 8 transiit *exscripsit Paulus 291, 24 — 292, 18* 2 cum Theodosius, 3 Thracias..reddidisset *compilauit Marcellinus Comes ad a. 386* 3 Thracias — 4 reddidisset *fort. adhibuit Chron. Prosperi interpolator 1, 635 Ronc.* 4 Arcadium — 5 imperii *exscripsit Marcellinus Comes ad a. 383* 4 Arcadium — 11 expulit (*omissis* 9 subita — meditantem) *compilauit Beda D. t. r. a. 4337* 5 Maximus — 13 restitutus est *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 9* 5 Maximus — 10 interfecit *uidetur adhibuisse Gregorius Turon. 1, 38* 9 subita — 13 restitutus est *insertis Victorianis exscripsit Paulus 292, 23 — 293, 8* 10 fratremque — Valent. *adhibuit Marcellinus Comes ad a. 388* 11 Valentinianus — 12 susceptus *adhibuit Seuerus Chron. p. 448* 12 a Theodosio — susceptus *adhibuit Beda D. t. r. a. 4348*

1 ictumque] *PRKM*^{a}*VW* initumque *DGN*$_1$*X*$_2$, *uar. lectio s. s. in MZ* iunctumque *H*𝔓 ‖ tunc] tum *h;* cum eis 𝔓 ‖ est *ante* tunc *traiecit W* 2 ad *om. DVTO* ‖ theosius *D* 3 ab hoste *om. T* 4 hostibus *D solus* 5 adque *P*^{1}*R*^{1} et *V* 6 augusto] *DG*^{1}*VN*$_1$ *W*(ς) *v*𝔓 (agusto *V*) augmento *PR Port.* *X*$_2$*Z et mg. ed. 1542, Grubitz* (*sic* augmto *P*) al augmento *s. s. m. 2*^{a} *in G* ‖ tyrandem *D* 7 brittania *PR*𝔓 brittania|m *D* ‖ propemodum *om.* 𝔓 ‖ ercitu *R*^{a} 8 gracianum *D* 9 incursione (u *in ras. m. ut uid. 2*) *R* ‖ pterritũ (pt *in ras. m. 1, ex* p *?*) *D* ‖ adque *P*^{1}*R*^{1} (*corr. m. 3 in P*) ‖ italia *D* 10 inter|fecit (ter *in ras. m. 1, ex* p *?*) *D* 11 expulis *D* 12 pietates| *D* 13 restitus *P*^{1}*D*

[1]Anno ab Vrbe condita MCXXXVIII Theodosius quadragesimus 35 p. 557
primus interfecto per Maximum Gratiano imperium Romani orbis obtinuit mansitque in eo annis undecim, cum iam in Orientis partibus sex annis Gratiano uiuente regnasset. itaque 2
iustis necessariisque causis ad bellum ciuile permotus, cum e duobus Augustis fratribus et ultionem unius interfecti sanguis exigeret et restitutionem miseria alterius exulantis oraret, posuit in Deo spem suam seseque aduersus Maximum tyrannum sola fide maior — nam longe minor uniuersa apparatus bellici conparatione — proripuit. Aquileiae tunc Maximus uictoriae 3
suae spectator insederat. Andragathius comes eius summam belli administrabat: qui cum largissimis militum copiis ipsamque magnarum copiarum fortitudinem praecellente consilio omnes

AVCTORES § 2 fide maior *cf. Augustinus De ciuitate Dei 5, 26 (qui de Eugenio)*

EXPILATORES 1 Anno — p. 526, 12 suscepit *Victorianis aliisque interpositis compilauit Paulus 293, 19 — 294, 18* 1 Theodosius — 526, 9 occidit *uidetur adhibuisse Gregorius Turonensis 1, 38* 2 interfecto .. Gratiano — 4 regnasset *adhibuit Beda D. t. r. a. 4348* 8 aduersus Maximum tyrannum, p. 526, 5 transmisit Alpes *adhibuit Marcellinus Comes ad a. 387*

1 ·ī·CXXXIIII *P* ·ī·CXXX·VIII· *R* millesimo centissimo octauo *D* m. CXXXVIIII *N* ‖ quadragissimus primus *D* ·XLI· *P* XL·I· *R* 2 orbis romani *O* urbis romae *T* romanę urbis X_2 urbis romanae (-ne *V*) *VW* ‖ romani (ni *radendo ex* m) *D* 3 urbis *D ut saepe* ‖ obtinuit] solus obtinuit 𝔓 *fsh* ‖ XI *PR* 4 annis] *DVW* (ς) *v*𝔓 annos $PRGNN_1X_2$ 5 iustis*** (tis *? er.*) *P* ‖ necessariusque *a. ras. R* ‖ e] eo *D* 6 sanguis**| (s *fin. in ras. m. 2, ex* nis *?*) *R* 7 exultantis (*corr. al. m.*) *R* ‖ oraret (*s. s. al* optaret *m. 3*) *G* 8 posuit (suit *in ras. m. 1*) *D* ‖ aduersum *D*𝔄*𝔅 9 nam] nam non *Landolfus* ‖ minor] minor erat *v* ‖ uniuersa (uni *in ras. m. 2*) *P* ‖ apparatis *D* ‖ belli *D* 10 comparatione R^1 11 expectatur *D* ‖ insederat] *D* insiderat *PR* ‖ andragatius *PR*𝔓 andragatos *D* andragasius *H* 12 ipsaque R^1, *G p. ras.*, X_2v 13 fortitudine *R post ras.*, *G p. ras.*, X_2v ‖ percellen*te (n *radendo ex* m) *D* et praecellente (et *add. 1ᵃ*, te *ex* tem *2ᵃ G*) GX_2

incredibiliter Alpium ac fluminum aditus communisset, ineffabili iudicio Dei, dum nauali expeditione incautum hostem praeuenire et obruere parat, sponte eadem quae obstruxerat claustra
4 deseruit. ita Theodosius nemine sentiente, ut non dicam repugnante, uacuas transmisit Alpes atque Aquileiam inprouisus
p. 558 ad|ueniens hostem illum magnum, Maximum, trucem et ab inmanissimis quoque Germanorum gentibus tributa ac stipendia solo terrore nominis exigentem, sine dolo et sine controuersia
5 clausit cepit occidit. Valentinianus recepto Italiae potitus imperio est. Andragathius comes cognita Maximi nece praecipitem sese e naui in undas dedit ac suffocatus est. Theodosius incruentam uictoriam Deo procurante suscepit.
6 Ecce regibus et temporibus Christianis qualiter bella ciuilia, cum uitari nequeunt, transiguntur. ad uictoriam peruentum est, inrupta est ciuitas, correptus tyrannus. et hoc parum est. ecce parte alia uictus hostilis exercitus atque ipso tyranno truculentior comes tyranni ad mortem coactus, tantae dissolutae
7 elusaeque insidiae, tanti apparatus exinaniti sunt: et tamen

AVCTORES § 5 *cf. Augustinus De ciuitate Dei 5, 26*

EXPILATORES 5 Aquileiam — 9 occidit] *cf. Marcellinus Comes ad a. 388* 5 Aquileiam — 9 occidit *breuiter expressit Beda Hist. eccl. 1, 9* 9 clausit cepit occidit *Iordanis Chron. p. 238 D*[1] 10 Andrag. — 11 suffocatus est *exscripsit Marcellinus Comes ad a. 388*

1 ac] ad *R* || conmunisset *PR*[1] 3 obstruxerat claustra] obstra *D* 4 theodosios *R*[1] || sciente *PRWX₂Z* 5 uacuas (*om.* 𝔄[1]) alpes intrauit 𝔓 || transmisit] transmeauit *VTW* || adque *PR*[1] || ad aquileiam *PRZ* in aquileiam *T* aquileia *M* 6 hostem — trucem] magnum hostem maximum ac trucem 𝔓 || et *om. G* || ab *om. D* 7 immanissimis *R*[2] || tributa (b *statim ex* p) *D* 8 solo] magno *DVTO* || et] ac *D* || controuersa *R*[1] 9 causit (*sic*, a *m. 1 in ras.*) *D* || coepit (o *in* a *m. 2*) *R* || recepto italiae] *PRDGVKMH*𝔓 receptę italię *X₂* recepta italia (italiā *a. r. T*) *TW* (*O*) *v* 10 andragazius *R* andragatius *PD* 11 e] *om. PRTX₂* in *W* 12 incruenta *D* 14 transeuntur *D;* trans (transeundo *m. 2*) geruntur *T* || peruentus (us *in* um *corr. m. 1*) *P* 15 correptus (cor *in ras. m. 1*) *P* *cor||reptus (cor *in ras. m. 1*) *R* || turannis (u *in* y *m. 1*) *D* 16 uictus] cuctur (*sed corr. m. 1*) *D* || adque *PR*[1] || ipso] in ipso *D* 18 clusaeque (c *in* e *corr. m. 3*) *P* || tantae ·*D*

nullus dolos struxit, nullus aciem disposuit, postremo nullus,
si dici licet, gladium de uagina extulit. formidulosissimum
bellum sine sanguine usque ad uictoriam et in uictoria duorum
morte confectum est. et, ne hoc quisquam casu factum putet, 8
quo magis potentia Dei, qua et dispensantur et iudicantur
uniuersa, propalato sui testimonio declarata obstrepentium
mentes uel ad confusionem uel ad fidem cogat, dico rem et
ignotam omnibus et omnibus notam: post hoc bellum, quo 9
Maximus interfectus est, multa utique, sicut omnes recognoscimus, Theodosium filiumque eius Honorium usque ad nunc et externa bella et ciuilia consecuta sunt, et tamen omnia paene usque in hodiernum diem et quidem cum fructu simplicis sanctaeque uictoriae uel nullo uel minimo sanguine quieuerunt.

Igitur Valentinianus iunior regno restitutus extincto Maximo 10
eiusque filio Victore, quem imperatorem Gallis Maximus

AVCTORES § 10 *fort. adhibitus Rufinus 11, 31*

EXPILATORES 15 Igitur — iunior . . 15 extincto — 528, 1 reliquerat *compilauit Paulus 294 not. lin. 5, 294, 18—20*

1 dolus (u *in* o *m. coaeua R*) *RDfs* dolum N_1 || struxit] *PRG*[1] *KM* instruxit *DVTW*(*HON*)*fsh* praestruxit *G*[3] || pos*|tremo (*eras.* t) *R* 2 dici] dicio *D* || extolit *D* || furmidolosissimum *DR*[2] 3 ad *s. s. m. 1 in D* || uicturiam *D* 4 mortem *D* || ne *om. D* || hoc quisquā̃m (m *add. m. 2; sic!*) *P* quisquam hoc in *W* quisquam hoc *Th* 5 qua] quam *D* || dispensantur (n *alt. s. s. m. ant.*) *PR* 6 declarat *D* declaratā *M* et declarato *O* 7 confessionem *R* (*non P*) 8 omnibus et *ex corr. add. m. 1 ante uers. in D* || *in* omnibus *posteriore* ni *ex* mi *corr. m. ant. P* || qđ *P*[1] (quo *in marg. m. 3*) 9 interfectucs (*litteram post* u *incohatam del. m. 1*) *P* 10 theosium (*prima litterae* m *hasta statim ex* s *corr.*) *D* || filiumque (que *s. s. m. 1*) *P* 11 omniā (*supra* · *rasura parua*) *D* 12 paene] ne *s. s. m. 2 in P*, a *erasa in R* || diem et] *om. m. 1*, et *add. m. post.* N_1 || et quidem *om. D* *equidem (*erasa* a) *V* equidem *NW* || simplicis] *RGV* (si *ex* se *V*) *T* (-ces *T*[1]) *W* (ς) *v* simplicis (s *fin. expuncta m. ant.*) *P* simplici *DKM*N_2X_2 13 sanctaeq; (que *punctis del. m. ant.*) *P* sanc:tanc·taeq: (*expunxit m. 1*) *D* sanctitateque (-tique *M*) *KM* || nullo (n *statim corr. ex* l) *D* 16 uictorię (. *al. m.*) *R* uictoriae *V* || reliquerat maximus *D solus*

p. 559 reliquerat, ipse in Galliam transiit: ubi cum tranquilla
republica in pace ageret, apud Viennam dolo Arbogastis comitis
sui, ut ferunt, strangulatus atque, ut uoluntariam sibi consciuisse
11 mortem putaretur, laqueo suspensus est. mortuo Valentiniano
Augusto Arbogastes Eugenium tyrannum mox creare ausus
est legitque hominem, cui titulum imperatoris inponeret;
ipse acturus imperium uir barbarus, animo consilio manu
audacia potentiaque nimius, contraxit undique innumeras
inuictasque copias, uel Romanorum praesidiis uel auxiliis
12 barbarorum alibi potestate alibi cognatione subnixus. historiam
notam etiam oculis plurimorum, quam melius qui spectauere
nouerunt, dilatari uerbis non opus est. potentia Dei non fiducia
hominis uictorem semper extitisse Theodosium, Arbogastes iste
praecipuum in utroque documentum est, qui et tunc, cum

AVCTORES § 11 — § 21 *Augustinum C. D. 5, 26 hic illic adhibuit* (*inprimis* § 12.15.17.18.20.21) § 12 historiam notam *et q. s.*

EXPILATORES 1 in Galliam — 3 strangulatus *compilauit Paulus 294 not. lin. 5—7* 2 apud — 3 strangulatus *compilauerunt Marcellinus Comes ad a. 391 et* (*qui fort. hinc sola* dolo strang.) *Seuerus Chron. p. 448 fin.* 3 atque — 10 subnixus *exscripsit Paulus 300, 31—301, 4* 4 mortuo Valent. Aug. *adhibuit ut uid. Marcellinus Comes ad a. 392* 5 Eugenium — ausus est *compilauit Marcellinus Comes ad a. 394* 7 uir barbarus — 10 subnixus *exscripsit Marcellinus Comes ad a. 392* 12 potentia Dei] *hinc fort.* diuino auxilio praeditus *Iordanis Chron. p. 238 E*[1]

1 reliquerat] reliquerat (*s. s.* praefecerat *m. 2*) *K* reliquerat praeferat *M* || ipse* *P* || tranquillam rempublicam *O Port.*, 𝔄 *Grubitz* 2 repuplica (*prior litterae* u *hasta radendo ex* l *facta*) *D* rei publice *K* remp̄ *V* respublica *W* || abogastis *D* 3 stranguilatus *R* || adque *P*[1] || ut *in ras. m. 1 P* 4 ualentinio *R*[a] 5 orbogastes (o *pr. in* a *m. coaeua*) *R* abogastes *D* || eogenium *D* || tyrrannum *R* 6 legitque] elegitque *T* eligens 𝔓 || imponeret *R*[2] 7 ipse — imperium *cum praecedd. coni. v* || acturus] *PD*𝔅 aucturus *R*𝔄 8 innumeras undique *h* 9 inuictusque cupias *D* 10 barbarum *D* || alibi .. alibi] aliis .. aliis 𝔓 || cognatione**** (e *manu coaeua, ex* a ?) *R* || subnixus (ix *in ras. m. 1,* u *radendo in* i) *R* || historiam (is *in ras. m. 1*) *D* 11 etiam notam *DVTONW* etiam *del. in M* || expectauere *PR* 13 extitiset. *D* || arbogastes] *PRD*

Theodosio paruit, tantis instructum praesidiis Maximum ipse
minimus cepit et nunc, cum aduersus eundem Theodosium
collectis Gallorum Francorumque uiribus exundauit, nixus
etiam praecipuo culto idolorum, magna tamen facilitate
succubuit. Eugenius atque Arbogastes instructas acies campis 13
expedierant, arta Alpium latera atque ineuitabiles transitus
praemissis callide insidiis occuparant, etiamsi numero ac
uiribus inpares forent, sola tamen belli dispositione uictores.
at uero Theodosius in summis Alpibus constitutus expers cibi 14
ac somni, sciens quod destitutus suis, nesciens quod clausus
alienis, Dominum Christum solus solum, qui posset omnia, p. 560
corpore humi fusus, mente caelo fixus orabat. [1]dehinc postquam 15
insomnem noctem precum continuatione transegit et testes
propemodum quas in pretium praesidii caelestis adpenderat
lacrimarum lacunas reliquit, fiducialiter arma corripuit solus,

AVCTORES § 14 et 15 *cf. Rufinus 11, 33 et* (arma corripuit) *11, 32*

EXPILATORES 3 nixus — 4 idolorum *expressit Paulus 301 not. lin. 2 et 3* 5 Eugenius — 13 transegit *epitomauit Paulus 301, 22 — 302, 9* 15 fiducialiter — p. 530, 3 inmisit *excerpsit Paulus 302, 9 — 11*

1 theosio *R* 2 minimus (˜ *supra* u *add. m. 2, nunc erasum*) *P* || coepit (o *in* a *mut. al. m.*) *R* 3 gallorum (o *in ras.*) *R* || francurumque *D* 4 facilitate] *DGV* (ς) felicitate *PRN₁X₂*, *om. sed in mg. add. m. 1 W* 5 adque *P¹R¹* (*corr. m. coaeua in R*) 6 expedierat (ti [*sic*] *supra* ie, n *supra* at *scr. m. coaeua*) *R* || arta] alta *DVMTON* || adque *PR¹* || inideuitabiles (*corr. m. 3*) *P* in*deuitabiles (*erasa* i) *R* 7 calide *DV* || occuparant] *DVG* (ς) occupauerant *PRN₁X₂* occupauerunt *W* || ut *post* occuparant *add. v* 8 forent (t *in ras. duar. linear. m. 1*) *D* 9 at] ad *P¹* || cibi *in ras. m. coaeua R* 10 somni* (*er.* i *ut uid.*) *R* somnii *W* || s ciens (*in ras. circ. 7 litt. m. 1*) *D* || destituistus (is *del. m. 1*) *P* || a suis (a *s. s. m. coaeua*) *R* 11 ab alienis *R²* || possit *DGVNW* 12 mente (te *s. s. m. 1*) *D* mente *s. s. m. 3 in P, om. P¹R soli* || fix*us *ex* fusus *corr. m. ut uid. 2 R* 13 praecum *PD et a. ras. R* 14 ꝑtium *PR* praecium *D* || appenderat *R²* 15 lacrimarum (l *m. 3 ex* i *corr.*) *P* || reliquid *PR¹D* (d *in* t *corr. m. coaeua in R*)

sciens se esse non solum. signo crucis signum proelio dedit ac se in bellum, etiamsi nemo sequeretur, uictor futurus,
16 inmisit. prima salutis uia extitit Arbitio, hostilium partium comes: qui cum ignarum imperatorem circumpositis excepisset insidiis, conuersus ad reuerentiam praesentis Augusti, non
17 solum periculo liberauit uerum etiam instruxit auxilio. at ubi ad contigua miscendae pugnae spatia peruentum est, continuo magnus ille et ineffabilis turbo uentorum in ora hostium ruit. ferebantur per aera spicula missa nostrorum atque ultra mensuram humani iactus per magnum inane portata nusquam
18 propemodum cadere, priusquam inpingerent, sinebantur. porro autem turbo continuus ora pectoraque hostium nunc inlisis
p. 561 grauiter scutis euerbe|rabat, nunc inpressis pertinaciter obstructa

AVCTORES *lin.* 3 prima salutis uia *Vergil. Aen. 6, 96* § 18 *cf. Claudianus In III cons. Honorii 93—95 et Rufinus 11, 33*

EXPILATORES 3 Arbitio — 6 auxilio *compilauit Paulus 302 not. lin. 3—6* 6 at — p. 531, 5 pauor *epitomauit Paulus 302 not. lin. 6—303 not. lin. 3*

1 *haec* sciens se — dedit *sic interpolata* Sciens uero (uero *om. fs*) se esse non solum signo crucis tuendum sed et uictoriam adepturum, signo crucis se muniens signum uictoriae dedit *exhibent* Z_1 *Venn. 1483.1500 Pariss. 1506.1510.1517.1524, in fine insuper haec* ac signo crucis signum praelio dedit *addunt edd. Col. 1526.1536.1542 fs, quae tamen ultima* ac — dedit *manuscripta* [*!*] *quaedam exemplaria non habere testantur fs* || se] re *D* || signo] $PKM^aN_1WX_2$ (*l* ū *s. s. in* X_2) signū (ū *in* o *corr. fuerat, sed al. m. restituit*) *R* signum $DGVM^bO$ signoque *H* || signum] signo *G* signat *K om. O* || proelio] $PRVW^b$ (ς) praelio M^aW^a proelium *D* proelii (praelii *M*) GM^b || dedit *om.* KM^a
2 se] re *D* 3 in*misit (*una litt. duar. hastar. er.*) *P* immisit R^2 || extitit (x *in ras. m. 1*) *D* || arbitio] $PRDGTOHNN_1X_2$ arbitrio *W*(*VKM*)*v* 6 periculum *D* || at] ad P^1R^1 (*corr. m. coaeua in R*)
7 ad] in *K* || conti*gua (*er.* n) *P* || inmiscendae PR^1GWN (imm- R^2G) 8 ineffabilis (ef *s. s. m. 1*) *P* || hora *R* 9 aerem *PR* $KMHTX_2$ || misra *D* || nostrorum (r *pr. in ras. m. 1*) *D* nostrorum manu *ex* Y_7h || adque P^1R 10 iactus manu in aere portata *fs* || magnum (a *statim s. s.*) *D* || for**tata *D* 11 propemodum (p *prioris lunula et* r *in ras. m. 1*) *D* || cadere] c*edere (*er.* a) *R* || impingerent R^2 12 inlisis (l *m. 1 ex* s *aut* f) *R* 13 eueruerabat P^1R^1 (*corr. m. coaeua in R*) || inp̄sis (in *in* im *mut. al. m.*) *R* || perti-ⁿaciter (n *statim s. s.*) *D*

claudebat, nunc auulsis uiolenter destituta nudabat, nunc oppo-
sitis iugiter in terga trudebat; tela etiam, quae ipsi uehementer
intorserant, excepta uenti impetu supinato ac retrorsum coacta
ipsos infeliciter configebant. prospexit sibi humanae conscientiae 19
pauor, nam continuo sese parua suorum manu fusa uictori
Theodosio hostilis prostrauit exercitus; Eugenius captus atque
interfectus est; Arbogastes sua se manu perculit. ita et hic
duorum sanguine bellum ciuile restinctum est, absque illis
decem milibus Gothorum, quos praemissos a Theodosio
Arbogastes delesse funditus fertur: quos utique perdidisse
lucrum et uinci uincere fuit. non insulto obtrectatoribus 20
nostris. unum aliquod ab initio Vrbis conditae bellum proferant
tam pia necessitate susceptum, tam diuina felicitate confectum,
tam clementi benignitate sopitum, ubi nec pugna grauem
caedem nec uictoria cruentam exegerit ultionem, et fortasse
concedam, ut non haec fidei Christiani ducis concessa uideantur;
quamuis ego hoc testimonio non laborem, quando unus ex 21
ipsis, poeta quidem eximius sed paganus peruicacissimus,

AVCTORES *lin.* 10 fertur

EXPILATORES 5 nam — 11 fuit *excerpsit Paulus 303 not. lin. 3—303, 21* 6 Eugenius — 7 perculit *exscripsit Marcellinus Comes ad a. 394* 18 poeta — p. 532, 2 ait *epitomauit Paulus 303, 21—23*

1 uolenter R^1D (*corr. m. coaeua in R*), uiuolenter *V* || *haec* nunc opp. iug. in terga trudebat *om. D* 2 eiam R^1 3 excepti (i *in* a *corr. m. 3*) *P* excepto G^{2a} || uenti] $PRK^bTG^3X_2$ uentus DM^a uentis $K^aM^bG^1VN_1W$ (ς) *v* || impetus upinata (-tu* sup- *2*) P^1 impetus|upinato *D* || supinato] G^1N_1M supinata $RG^{2a}VW$ (ς) *v* 6 prostrauit (i *statim s. s.*) *D* || adque PR^1 (*corr. m. coaeua in R*) 7 suasesem**anu (*pr.* e *in ras. m. 1*, ex p*?*; *eras.* su) *D* || sese *VHTOW* || percusit [*an* -tit*?*] *H* percussit 𝔓 9 decim *D* x *PR* || theo*dosio (*erasa* s) *R* 10 funditus] tunc *D* || perdedisse *D* 11 uincere] uincire *D* || Non (*supra* No *fort. erasum* ˜) *R* || insulto] *P*, *R m. coaeua*, GVN_1X_2W (ς) *v* sulto R^1D 13 facillitate *W* || confectum] concepto *D* 15 uictoria* *P* 17 hoc *om. DV* 18 poeta (t *in ras. m. 1*) *D* postea p̄ta *V* || quid*em (e *m. 1 ex* a) *R* quidam $𝔄𝔅^b$ *om.* X_2Z || peruicasissimus (r *statim ex* p) *D*

huiusmodi uersibus et Deo et homini testimonium tulit, quibus ait:

> O nimium dilecte Deo! tibi militat aether,
> Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

p. 562
22 [1]Ita caelitus iudicatum est inter partem etiam sine praesidio hominum de solo Deo humiliter sperantem et partem adrogantissime de uiribus suis et de idolis praesumentem.
23 Theodosius autem conposita tranquillataque republica apud
p. 563 Mediolanium constitutus diem obiit.
36 [1]Anno ab Vrbe condita MCXLVIIII Arcadius Augustus, cuius nunc filius Theodosius Orientem regit, et Honorius Augustus frater eius, cui nunc respublica innititur, quadragensimo secundo loco commune imperium diuisis tantum sedibus tenere coeperunt; uixitque Arcadius post patris excessum annis duodecim im-

AVCTORES *lin.* 3 sq. *Claudianus In* III *cons. Honorii 96—98, cum Augustino C. D. 5, 26 laudatus qui et ipse media* cui fundit ab antris Aeolus armatas hiemes *omisit* § 23 *cf. Rufinus 11, 34*

EXPILATORES 3 O nimium — 4 uenti *exscripsit Paulus 303, 24 sq.* 8 Theodosius — 9 obiit *cf. Marcellinus Comes ad a. 395* 10 Anno — 13 coeperunt *compilauit Paulus 307, 1—4* 13 imperium— coeperunt *exscripsit Iordanis Chron. 238 E[1] — A[2]* 14 uixitque — p. 533, 2 tradidit *exscripsit Paulus 307 not. lin. 2—4*

1 uersibus] uerbis *VTO; in marg.* uẽr. (*i. e.* uersus) *m. ant. P* || homini (i *m. 1 in ras. ex* ũ *?*) *R* hominum *V* 3 o nimium] omniũ (mi *ante* ũ *s. s. m. ut uid. 1, sed* m *priore non deleta*) *R* || *post* deo *haec ex Claudiano* cui fudit (mittit *E*) ab astris (antris *E*) aeolus (eol- *GE*) armatas hiemes (hy- X_2Z, -is *E* -as *Z*) *add.* GN_1X_2EZ; *in mg.* claudiani uersus *add. m. ant. in* N_1 || militat (at *in ras. m. ant.*) *P* mili*ta t- (i*t *ex* iti *m. 1*) *R* 6 de] do *R* || arrogantissime *PR* 7 idolis (d *m. 1 ex* l) *D* 8 composita *PR* || etiam *post* conp. *add. D solus* || reipublicae *VK* 9 mediolanium] *PRD* 10 ·I·CXLVIIII *PR* millensimo centisimo quadragensimo nono *D* || VIII (*pro* VIIII) *V* || *ante* arcadius *haec* thẽodosii filius *et praecedentis numeri pars a m. 1 omissa* XLVIIII *m. 2*[b] *in lacuna add. in G* 12 nuc *D* || innitur *D* || quadragensimo] *D* quadraginsimo (a *pr. ex* i *m. 1*, in *in* e *m. coaeua R*) *PR* 13 loco] co *D* 14 uixit*que (a *ligata erasa; fuit* cq) *P* uixitaq; *V* uixit itaq· *T* uixq: *D* || imperii *D*

periique summam Theodosio filio paruo admodum moriens
tradidit. interea Gildo comes, qui in initio regni eorum Africae 2
praeerat, simul ut defunctum ¹Theodosium comperit, siue (ut p. 564
quidam ferunt) quadam permotus inuidia Africam orientalis
imperii partibus iungere molitus est, siue (ut alia tradit opinio) 3
minimam in paruulis spem fore arbitratus — praesertim cum
absque his non facile antea quisquam pusillus in imperio
relictus ad maturitatem uirilis aetatis euaserit istique prope-
modum soli inueniantur, quos ob egregiam patris ac suam
fidem et diuisos et destitutos Christi tutela prouexerit —
Africam excerptam a societate reipublicae sibi usurpare ausus
est, gentili magis licentia contentus quam ambitu regiae af-
fectationis inflatus. huic Mascezel frater fuit, qui nouarum 4
rerum molitiones in fratre perhorrescens, relictis apud Africanam
militiam duobus filiis adulescentibus in Italiam rediit. Gildo,
et absentiam fratris et praesentiam filiorum eius suspectam

AVCTORES 3 ut quidam ferunt 5 ut alia tradit opinio

EXPILATORES 2 interea — 13 inflatus *epitomauit Paulus 308, 24 — 26* 2 Gildo — 6 arbitratus, (12 gentili) *excerpsit Marcellinus Comes ad a. 398* 13 huic — p. 534, 9 continuans *excerpsit Paulus 308, 26 — 309, 4* 13 huic — p. 534, 2 missus est *excerpsit Marcellinus Comes ad a. 398*

1 filio] filio suo *v* || admodo *D* 2 in] *DW* (ς) *v* *om. PRGVN N₁X₂* 3 conperit *PR¹* || siue] si *D* 4 orientalis imperii (s im *in ras. m. 1*) *P* 5 partibus] suis partibus *P²WX₂* 6 minimam] *PD* nimiam *R* 7 in *om. DV* 8 ad] ada *D* || uirilis] ui|ris *D* || euaserit istique] uenerit et isti *TO* 9 inueniatur *D* || quos] in quos *N* || ob] ab *D* || egregiam] *VN₁T* (*KMHO*) regiam *PRDG NWX₂* || suā* *R* 11 sibi (bi *in ras. m. 2*) *P* 12 contemptus *a. ras. R* 13 mascezel] *PRDKMN₁TWX₂* (masce zel *PR, item mox*); masicezel *V* (*sed mox* mascezel) mascezil *G* (*ubique*), *fsh* masceihel *O* mascelzel *ed. 1542* mascelzer 𝔅𝔄² mascerzel 𝔄¹ || frater frater (*prius del m. ant.*) *P* || **q (*eras. 1—2 litt., prima quoque litterae* q *pars in ras. m. 1*) *D* 14 molitiones in fratre] *PRGKMH N₁X₂v* (-nem *H*) in fratre molitiones (in *om. V*, -tionis *W* -cionis *D*) *DVWT* (*O*) *h* fratrum molitiones *N* || perhorres*cens (*fuit* -encens) *R* 15 duobus] *PD* ducib; *in ras. m. 1 aut 2 R* || adulescentib; (tib; *m. 1 aut 2 in ras.*) *R* || in *om. D* 16 suspectam (c *m. coaeua ex* p) *R*

5 habens, adulescentes dolo circumuentos interfecit. ad hunc iam ut hostem bello insequendum Mascezel frater missus est, quem idoneum procurandae reipublicae fore propriae orbitatis recens dolor pollicebatur. igitur Mascezel, iam inde a Theodosio sciens, quantum in rebus desperatissimis oratio hominis per fidem Christi a clementia Dei impetraret, Caprariam insulam adiit, unde secum sanctos seruos Dei aliquot permotos precibus suis sumpsit: cum his orationibus. ieiuniis psalmis dies noctesque p. 565 continuans sine bello uictoriam meruit ac sine caede uindictam.
6 Ar|dalio fluminis nomen est, quod fluit inter Theuesten et Ammederam ciuitates; ubi cum parua manu, hoc est cum quinque milibus (ut aiunt) militum, contra septuaginta milia hostium castra metatus, cum interiecta mora excedere loco oppositasque praeiacentis uallis angustias transgredi uellet:

AVCTORES 12 ut aiunt

EXPILATORES 8 orat. ieiuniis *transcripsit Marcellinus Comes ad a. 398* 9 sine bello—uindictam *transcripsit Marcellinus Comes ad a. 398* 9 sine bello *exscripsit*, uictoriam—uindictam *expressit Paulus 309 not. lin. 5 et 6* 11 cum quinque — p. 535, 5 significare *expressit Paulus 309 not. lin. 1—4* 11 cum quinque — 13 hostium *compilauit Marcellinus Comes ad a. 398*

1 dolum *D* 2 ut *om. D*𝔓 || bellum *D* || mascezel] *PRD* || qem *D* 4 mascezel] *PRD* 5 per fidem] fide *D* 6 a clementia] clementia *G*[1] apud clementiam *G*[3] clementiam *H*𝔓 || caprasiam *R* || insulam] insula in *D* 7 inde 𝔓 || sanctos] sanatus (a *ut fere ubique talis:* ιc) *D* || permotus *D* || praecibus *PD et a. ras. R* 8 sumsit *PD* || orationibus ac ieiuniis dies aliquot continuauit et noctes 𝔓 || noctesque] *PRD*ς et noctes *v* 9 caelde (l *abstersa*) *D* || uindictam] deuındıctam (m *del. m. ant.*) *P* 10 fluit] fuit *D* || theuesten] *N* thebesten *D* teuestem *PR*[1]*G;* theuestem *VN*[1] thebestem *R*[2]*KMH* thebastem *TW* (*O*) *v* tebasten *X*[2] 11 am med deram *D* admeredam (ad m- *P*) *PRX*[2]; ammederan *H* admederam *KMGN*[1]*T* admedderam *N* odmeoderam (*s. s.* l metideram) *O* metideram *VW* Metrideram *v*, ammedaram *Landolfus;* AMMEDER(a) *inscr. Orelli-Henzen 6792*, AMMAEDARENSIVM *Wilmanns 1252* ADMEDERENSIVM *Orelli 528* 12 septuagenta *D* LXX *PR* 13 metatus (m *s. s. m. ant.*) *P* 14 oppisitasq; *R*[1] || p̄iacis *R* prę|iacentes *D* || angustias (n *s. s. m. 1*) *D* || trasgredi *D* || uelit *D*

incurrente nocte beatum Ambrosium episcopum Mediolani 7
paulo ante defunctum per somnium sibi uidere uisus est
significantem manu et inpacto ad humum ter baculo dicentem:
hic, hic, hic. quod ille prudenti coniectura intellexit merito
adnuntiantis fidem uictoriae, uerbo locum, numero diem signi-
ficare. substitit ac tertio demum die post noctem orationibus 8
hymnisque peruigilem ab ipsis caelestium sacramentorum
mysteriis in hostem circumfusum processit; et cum ad eos, 9
qui primi occurrerant, pia pacis uerba iactaret, signiferum
quendam insolenter obsistentem et iamiamque pugnam exci-
tantem gladio percussit in bracchio eumque manu debilem
ipso uulnere coegit pronum inclinare uexillum. quo uiso 10
reliquae cohortes deditionem iam fieri priorum existimantes
certatim sese ad Mascezelem signis tradidere conuersis. barbari,
quorum magnam multitudinem Gildo ad bellum deduxerat, p. 566
defectu militum destituti in diuersa fugerunt. Gildo et ipse 11
fugam molitus arrepta naui ut in altum prouectus ac deinde
reuocatus in Africam est, post aliquot dies strangulatus interiit.

AVCTORES § 7 *similia in Paulini Vita S. Ambrosii 51*

EXPILATORES 1 beatum Ambrosium, 2 per somnium—5 significare *breuiter expressit Marcellinus Comes ad a. 398* 6 ac tertio—7 peruigilem *exscripsit Paulus 309, 15 sq.* 12 quo uiso—16 *expressit Paulus 309, 21 sq.* 16 Gildo—18 strangulatus *compilauit Marcellinus Comes ad a. 398* 16 Gildo—18 in Africam *expressit*, post—interiit *exscripsit Paulus 309, 22—24*

1 incurrente] *PRDς* insistente *VTO* intercurrente Z_1*v* || episcopum ambrosium *PR*X_2 *soli* 3 baculum *D* || dicentem**| (*1 uel 2 litt. er.*) *D* 4 hic̃ hic̃ hic̃ *D* || interlex̄ (r *in* l *m. 1*) *R* 5 annuntiantis R^2 || uerbum *D* || significare] *correxi*, significari *codices*, *v* 8 mysteriis (y *m. 1 in ras.*) *D* || ꝑcessit (it *in ras. m. 1*) *R* || ad *m. 1 in ras. 1 litterae D* 9 primo *D* || pa*cis (*una littera er. et* c *ex* t *corr.; fuisse uid.* ct) *P* 10 quemdam *a. ras. D* || opsistentem *D* 11 brachio *R* 12 uixillum *D et ex corr. m. ant. P* 13 reliq:· *P* relique R^1*D* || exęstimantes (ę *in* i *corr. m. 1*) *P* 14 masce·zelem *D* mascezilem *PR;* massacezelem *V* || barbari] P^1*D* barbaris P^2*R* 15 **multitudinẽ (*er.* in *ut uid.*) *R* 16 defunctum *D* || aduersa *PR*$^1X_2$ || fugerint *D* 17 ut] et *G om. VTO* || ac *om. PR* 18 est *erasum in G om. fsh* || aliquod PR^1

12 periclitaremur sub tantorum miraculorum relatu quasi praesumpta mentiendi inpudentia, nisi adhuc uocem nostram conscientia eorum, qui interfuere, praecurreret. nullae aguntur insidiae, nulla corruptio; septuaginta milia hostium uincuntur paene sine pugna; fugit uictus ad tempus, ne plus audeat uictor iratus; transportatur in diuersum locum, ut nesciat
13 frater occidi, quo uindicatur occiso. sane idem Mascezel elatus rerum secundarum insolentia, posthabito sanctorum consortio, cum quibus antea Deo militans uicerat, etiam ecclesiam temerare ausus est atque ex ea quosdam non dubitauit extrahere. secuta est poena sacrilegum. nam isdem superstitibus atque insultantibus, quos ab ecclesia ad poenam protraxerat, post aliquantum tempus solus ipse punitus est probauitque in se uno, ad utrumque semper diuinum uigilare iudicium, quando et, cum sperauit, adiutus et, cum contempsit, occisus est.

p. 567
37 Interea cum a Theodosio imperatore seniore singulis potissimis infantum cura et disciplina utriusque palatii commissa esset, hoc est Rufino orientalis aulae, Stiliconi occidentalis

AVCTORES 3 conscientia eorum, qui interfuere

EXPILATORES 7 sane — 8 insolentia, 9 ecclesiam — 11 sacrilegum *exscripsit Paulus 309, 25—29* 11 nam, 12 post aliquantum temporis (*sic*)..ipse punitus est *excerpsit Paulus 309, 29—310, 2* 16 Interea — p. 537, 6 dimisso *excerpsit Paulus 310 not. lin. 1—310, 29* 16 singulis — p. 537, 1 imperii *excerpsit idem Paulus 307, 4—7*

1 miraculorum (o *in ras. m. coaeua*) *R* || quasi *om. sh* || praesumta *PD* 2 inpudenatia *D* impudentia *R*² 4 septuagenta *D* LXX *PR* || uincuntur hostium *PR soli* 5 audeat] *PR*² audea *D* aut *R*¹ 7 frater occidere X_2Z || occiso (so *in ras. m. ut uid. 1*) *R* occsio *D* occis*o (*erasa* i) *G* || mascezel] *PRD* 9 eclesiam *P* 10 adque *PR*¹ (t *m. coaeua R*) || ex *m. 1 ex corr. add. ante uers. D* 11 sacrilegium *DO*𝔓 || hisdem *PRD* || superstibus *D* || adque *PD* 12 eclesia *P* || pro*traxerat *P* 13 ipse solus *O* solus et ipse *v* et ipse solus *h* 14 urumque *D* 15 et cum (cum *s. s. m. ut uid. 1*) *R* esse cum *D* || contemsit *PD* 16 **cum *P* || potentissimis *R*²*VTX*₂,𝔓 *p. 307, 5* 18 orientis *D solus* || stili co** (‿ *m. coaeua*) *R*

imperii, quid uterque egerit, quidue agere conatus sit, exitus utriusque docuit, cum alius sibi, alius filio suo affectans règale fastigium, ut rebus repente turbatis necessitas reipublicae scelus ambitus tegeret, barbaras gentes ille inmisit, hic fouit. taceo de Alarico rege cum Gothis suis saepe uicto, saepe 2
concluso semperque dimisso. taceo de infelicibus illis apud Pollentiam gestis, cum barbaro et pagano duci, hoc est Sauli, belli summa commissa est, cuius inprobitate reuerentissimi dies et sanctum pascha uiolatum est cedentique hosti propter religionem, ut pugnaret, extortum est: cum quidem, ostendente in breui iudicio Dei et quid fauor eius possit et quid ultio exigeret, pugnantes uicimus, uictores uicti sumus. taceo de 3
ipsorum inter se barbarorum crebris dilacerationibus, cum se inuicem Gothorum cunei duo, deinde Alani atque Huni uariis

EXPILATORES 6 apud — 9 pascha *excerpsit,* cedentique .. propter religionem, 12 uictores — sumus *inter alia ex Iordane sumpta adhibuit Paulus 312, 6—13* 13 ipsorum — p. 538, 1 populabantur *uidetur adhibuisse Isidorus Hist. Goth. 13*

1 quid] quixdu (du *in ras. m. 1*) *D* || exitus *omisit R* studiū *m. coaeua s. s. R* 4 et barbaras *PRWX₂* || gentes (s *statim corr., ex* n *?*) *D* || emisit *D* 5 de *om. D* || alarico] *GVWX₂* (ς) halarico *PRD* alaricho *N₁* || sepe uicto saepe *D* 6 demisso *D* || *sic* dein felicibus *P* deinfilicibus *R*ᵃ defilicibus *D* || illis] *PRDGKM NN₁v* illis bellis *TW* bellis illis *VX₂Z* bellis (*HO*), *ex Y₁Y₃Y₇h* 7 polentiam *R* (*non P*) *D* || barbaro] barbaro & barbaro (& barbaro (*del. linea subducta al. m.*) *R* || sauli belli summa commissa] saulium macummissa *D* 8 improbitate *R*² || reuerentissimi] *PRD* (-mi** *ex* -mus *? R*), *cf. uelut Corp. Inscr. L. 6 n. 1678;* reuerendissimi *v* 9 |dies*et (*ex* die sed *m. 1*) *R* || cędentique *R* 10 legionem (re *ante* l *s. s. m. 2*) *R* || exortum *R*¹ || *his* cum quidem *incipit S* || qdē (q *in* q̇ *mut. m. coaeua*) *R* 11 breui] bre- *D* || e⟨i⟩us *S* || possit] *SPRDVHGOWN₁X₂* posset *T*(*KM*)*v* 12 ex⟨i⟩geret *S* exigerit *D* || uicimu⟨s⟩ *S* || t⟨a⟩ceo *S* 13 bȧrbarorum (ı, *quod uid. esse* i, *s. s. m. 1*) *D* 14 ınuċem (i *s. s. m. 1; supra* nu *scr. erant sed absterse sunt* ui) *D* || de⟨i⟩nde *S* || alani] *D* halani *SPR* || adque *SP* || huni] *PRD* hunni *S*

4 caedibus populabantur. Radagaisus, omnium antiquorum praep. 568 sentiumque ¹hostium longe immanissimus, repentino impetu totam inundauit Italiam. nam fuisse in populo eius plus 5 quam ducenta milia Gothorum ferunt. hic supra hanc incredibilem multitudinem indomitamque uirtutem paganus et Scytha erat: qui, ut mos est barbaris huiusmodi gentibus, omnem Romani generis sanguinem dis suis propinare deuouerat. 6 hoc igitur Romanis arcibus imminente fit omnium paganorum in Vrbe concursus, hostem esse cum utique copia uirium tum maxime praesidio deorum potentem, Vrbem autem ideo destitutam et mature perituram, quia deos et sacra perdiderit.

AVCTORES § 4 *sqq. adhibitus hic illic Augustinus C. D. 5, 23* || ferunt] *cf. § 13*

EXPILATORES 1 Radagaisus — 7 deuouerat *compilauerunt Isidorus Hist. Goth. 14 et Paulus 310, 30 — 311, 6* 1 Radag., 3 inundauit Italiam, 5 paganus et Scytha *compilauit Marcellinus Comes ad a. 406* (*ex hoc ut uid. Iordanis Chron. 238 B*[2]: Hesperiam uero plagam in regno Honorii imperatoris primum Radagaisus Scytha cum ducentis milibus suorum inundauit) 8 fit — 9 concursus *exscripsit Paulus 311, 7* 10 Vrbem — 11 perdiderit *expressit Paulus 311, 8 sq.*

1 cedibus *S* || *post* populabantur *rubris litteris:* VIII hic ubi radagaisus hos|tis ⟨italiā inundaui?⟩t et oc|cisus est cum gente sua (*alterius uersus inferior, tertii superior pars perierunt*) *S* || radagaisus] *DGN*₁ ragadaisus *PRHX*₂ Radagadaisus *sic S;* radagasus *O* radagisus *W* redagassus *V* ragad^ai^sus *N* Rhadagaisus (*KM*) *v* 2 -que] queq *sic D* || inmanissimus *SPR* 3 inundauit] *SDG*ς inuadit *PRWX*₂ 4 ccta *S* cc *PR* || hic] hinc *D* 6 scytha] *D* scyta *S* scitha *P* scita *R* || era*t (*eras.* n) *S* || mus *D* 7 romiuni *D* || diis *P*ᵇ*R* de *D* || deuouerant *PR*¹*D* deuouer⟨...⟩ *fuisse ant uid. S* 8 hoc *corr. in* hunc *m. ant. S* || arc⟨i⟩b; *S* || inminente *SPR*¹ 9 concursus clamantium *v* (*non Z*) *ante f* || esse] *PRS*ς sese *V* se *D* adesse *Y*, *h* || copia uirium] *PRD*ς uirium copi⟨a⟩ *S*, *v* 10 maxime (*fuit fort.* -ę) *S* maximae (*corr. m. coaeua*) *R* || potentem (po *m. 1 in ras. 2 uel 3 litt.*) *D* || aút** (´ *al. m.*, *eras.* em) *R* || ideo *ex* praesidio *corr. S* 11 maturae *P* maturę *a. ras. R* || qui*a *R* deos (e *in ras. statim scr.*) *D* || sacra* (*eras.* m) *S* || perdedirat *D*

magnis querellis ubique agitur, et continuo de repetendis sacris 7
celebrandisque tractatur, feruent tota Vrbe blasphemiae, uulgo
nomen Christi tamquam lues aliqua praesentium temporum
probris ingrauatur. itaque ineffabili iudicio Dei factum est, 8
uti, quoniam in permixto populo piis gratia, poena impiis debebatur oportebatque permitti hostes, qui insuadibilem in plurimis et contradicentem ciuitatem seuerioribus solito flagris coarguerent, non tamen eos, qui indiscrete cunctos intemperata caede delerent — duo tunc Gothorum populi cum duobus potentissimis regibus suis per Romanas prouincias bacchabantur:
quorum unus Christianus propiorque Romano et, ut res 'docuit, 9
timore Dei mitis in caede, alius paganus barbarus et uere p. 569
Scytha, qui non tantum gloriam aut praedam quantum inexsaturabili crudelitate ipsam caedem amaret in caede, et hic

AVCTORES 1 magnis — 4 ingrauatur *compilauit Paulus 311, 9 — 12* 4 itaque ineffabili — 12 uere Scytha *uidetur adhibuisse sed temere Prosper Chron. Roncall. 1 p. 643, cf. Holder-Egger, Neues Archiv 1 (1876) p. 87*

1 querellis] *PD* quęrellis *S* quaerellis (a *et* l *pr. eras.*) *R* || ubique] que *D* || |⟨et co⟩ntinuo de repeten| ⟨dis sacris celebrandisque⟩| (*inclusae litterae totae, ceterarum inferiores partes perierunt*) *S* || repetendis] rependis *P* -repente dis R^1 2 c•elebrandisque (*er.* a) *R* celebran dis que (an *in ras. m. 1*) *D* || ferueu⟨t tota⟩ *S* || to•• (*corr. m. 1*) *P* || blasfemiae *P* (*non R*) || uulg⟨o⟩ *S* uulgo (u *prior et* l *in ras. m. 1*) *P* 3 lu⟨es⟩ *S* || tem⟨po⟩|ru⟨m ⟨prob⟨r⟩is ⟨in⟩g⟨rauatur⟩| *huius uersus non restant nisi partes quaedam inferiores, sed lectio satis certa est in S* 4 probris] *PRD*𝔓 opprobriis (obp- *VT*, -priis *T*) *VTOh* || ingrauatur] *PRDGVN₁HOX₂*𝔓*v* grauatur *TW* (*KMN*) *h* || f⟨ac⟩tum *S* 5 impiis poena *v* 7 solito *in ras. m. 1 R* || *in haec* flagrisquoarue|rent|| (rent *minusculis merouingicis m. 1 subiectum est*) *desinit S* 8 non] et non *D* || qui indiscrete] quin discrete *D* || cunctos] euectos *sh* 9 de•lerent *P* 10 romo nas *D* || bacchabantur] R^{a1}*D* baccabantur PR^1, *item* (*uel* ch *pro* cch) ς uagabantur *G*; *oratione interrupta pergit nouo initio; alius generis sunt illa 2, 2 § 8 et 4, 8 § 12;* baccharentur *v* 11 propiorque] *PR* (*KON*) *h* pro piusque *D*; propiorque (p *alt. in duar. litterar. ras. m. 3*) *G* propriorque $MHN_1 fs$ propinquiorque *W* propitiorque TX_2 propitiusque *V* 12 timo *D* 13 scytha] *PRD* || inexsaturabili (t *in ras.*) *R* 14 crudılı·tate (*expunxit m. 1*) *D* || amaret] amre| et *D*

iam sinu receptus Italiae Romam e proximo trementem terrore
10 quassabat. itaque si huic ultionis potestas permitteretur, quem Romani ob hoc praecipue timendum arbitrabantur, quia fauorem deorum sacrificiorum obsequiis inuitaret, et immoderatior caedes sine fructu emendationis arsisset et error nouissimus peior priore creuisset; quandoquidem in pagani et idololatrae manus incidisse, non solum paganis residuis de instaurando cultu idolorum esset indubitata persuasio sed etiam Christianis periculosa confusio, cum et hi terrerentur praeiudicio et
11 illi confirmarentur exemplo. quamobrem iustus dispensator humani generis Deus perire paganum hostem uoluit et Christianum praeualere permisit, ut pagani blasphemantesque Romani et illo confunderentur perdito et hoc punirentur immisso; maxime cum imperatoris Honorii admiranda in rege continentia et sanctissima fides non parum diuinae misericordiae mereretur.
12 conceduntur quidem aduersus immanissimum illum hostem Radagaisum aliorum hostium cum copiis suis inclinati ad auxilium animi. adsunt Vldin et Sarus, Hunorum et Gothorum duces, praesidio Romanorum; sed non sinit Deus rem potentiae

EXPILATORES 16 conceduntur—18 animi *cf. Paulus 311, 12 sq.* 18 Vldin—p. 541, 7 trudit *excerpsit Paulus 311, 13—18* 18 Vldin — 19 duces (*inde Iordanis Chron. 238 B*^{2}), p. 541, 2 Radag. — 13 confecti sunt, p. 542, 2 interfectus est *breuiter compilauit Marcellinus Comes ad a. 406*

1 romam e e (e *priorem del. m. 1; lac. 2 — 3 litt. propter membranam corruptam*) *P* 3 deorum fauorem *h* 4 sacrificiorumque PRX_2 (que *eras. in* RX_2) || obsequiis (i *alt. s. s. m. 1*) *P* || et *om. pag. extr. D* || inmoderatior (o *pr. ex* e *R*) PR^1 6 idolatrae P^aD 8 indubitata (in *s. s. m. 1*) *D* || persuassio P^a *et a. ras. R* 9 et *om. D* || **hi* *R* || terrirentur (ur *in ras. m. 1*) *D* 10 confirmarentur (n *s. s. m. 2*) *P* 11 umani *D* || paganum (gan *in ras. m. 1*) *D* 12 blasfemantesque *P* 13 illo (o *ex* i *corr. m. ant.*) *P* || inmisso PR^1 14 honorii (i *fin. s. s. m. ant.*) *P* honorit *D* || continentia (tia *in ras. m. 1*) *D* 15 s*anctissima (*er.* c) *R* 16 inmanissimum PR^1 17 radagaisum] GN_1 radagai|sum (sum *statim in ras. scr.*, i *euanida sed certa*) *D* ragadaisum *PR* 18 huldin (hildin *2*) $\mathfrak{H}$ || hunorum] $PRD\mathfrak{H}^2$ hunnorum $\mathfrak{H}^1$

suae uirtutem hominum ac maxime hostium uideri. conter- 13
ritum diuinitus Radagaisum in Faesulanos montes cogit eius-
que — secundum eos qui parcissime referunt — ducenta
milia hominum inopum consilii et cibi in arido et aspero
montis iugo, urguente un|dique timore concludit agminaque, p. 570
quibus dudum angusta uidebatur Italia, latendi spe in unum
ac paruum uerticem trudit. quid multis morer? non disposita 14
in bellum acies fuit, non furor timorque incerta pugnae prae-
tulit, non caedes acta, non sanguis effusus est, non postremo
— quod felicitatis loco deputari solet — damna pugnae euentu
compensata uictoriae: edentibus bibentibus ludentibusque
nostris tanti illi tamque immanes hostes esurientes sitientes
languentesque confecti sunt. parum hoc est, nisi captum et 15
subiugatum sciant, quem timuere Romani, illumque idololatram
suum, cuius sacrificia se magis pertimescere quam arma
fingebant, sine proelio uictum ac uinctum sub iugo catenisque
despiciant. igitur rex Radagaisus solus spem fugae sumens

AVCTORES § 13 qui parcissime referunt] *cf. § 4; at Augustinus l. c.:* multo amplius quam centum milium

EXPILATORES 1 conterritum — p. 542, 2 interfectus est *adhibuit Isidorus Hist. Goth. 14* 12 esurientes — 13 confecti *expressit Paulus 311, 18 sq.* 17 rex — p. 542, 2 interfectus est *excerpsit Paulus 311, 19 — 21*

1 ac] *PRD* (c *statim s. s. in D*) et *v* 2 diuitus (ni *statim s. s.*) *D* || radagaisum] *DG* ragadaisum *PR* || in fesula in fesu|lanos *sic D* || fesulanos (s *pr. in ras. R*) *PR* || coegit $PRTWN_1X_2$ 3 cc *PR* 5 urgente *PR* 7 parum *D* 8 timor (timorum *N*) furorque *DVTONW* 9 cedes (c *in ras. 2 litt. m. ant.*) *P* 10 dampna *a. ras. R* || pugnae *om.* PR^1 pugne *s. lin. add.* R^2 || euentu] euictu *D* 11 cō̃pensata (o *in* ō *mut., er.* n) *R* || edent. bib. ludentibusque] edentibus qui *D* 12 tan|que *D* || inmanes *PR* eimanes *D* || et sitientes *v* 13 et subiugatum] *D*ς et csubiugatum (c *linea del. m. 1 in P, erasa in R*) *PR* barbarū *V;* et catenatum ac subiugatum Z_1 (*non Z*) *v interpolata ex seqq.* 14 quam *D* || idololatram] *PR* (lo *lineis et punctis del. in P, erasae in R*) idolatram *D* 16 uinctum] uictum *D* 17 dispiciant $R^{a.l.}DV$ || radagaisus] *D* ragadaisus *PR* || solus solus *sic D* || sumen *D*

clam suos deseruit atque in nostros incidit: a quibus captus
16 et paulisper retentus ac deinde interfectus est. tanta uero multitudo captiuorum Gothorum fuisse fertur, ut uilissimorum pecudum modo singulis aureis passim greges hominum uenderentur. sed nihil superesse Deus de eodem populo sinit. nam ilico cunctis qui emebantur morientibus quod improbi emptores eorum non impenderunt turpiter pretiis, expenderunt miseri-
17 corditer sepulturis. igitur ingrata Roma, quae sicut nunc sensit non ad remittendam sed ad reprimendam idololatriae praesumptionem iudicis Dei obliquam misericordiam, ita continuo propter uiuorum mortuorumque sanctorum piam recor-
p. 571 dationem Dei iram passura non ple|nam, si forte confusa paeniteat et per experientiam fidem discat, ab incursu Alarici regis et hostis sed Christiani aliquantulo ad tempus spatio differtur.

38 Interea comes Stilico, Vandalórum inbellis auarae perfidae

AVCTORES § 16 fertur § 17 *cf. cap. 38 extr.* cap. 38 § 1—4 *cf. Hieronymus Epist. 123, 16 sq.*

EXPILATORES 2 interfectus est *uidetur adhibuisse Seuerus Chron. p. 449* 2 tanta — 4 uenderentur *exscripsit Paulus 311, 21—23* 3 captiuorum, 4 sing. aureis..uenderentur *compilauit Marcellinus Comes ad a. 406 (inde Iordanis Chron. 238 C[2])* 16 Interea — p. 543, 5 nitebatur *excerpsit Paulus 313, 28—314, 1* 16 comes — p. 543, 5 nitebatur *adhibuit Marcellinus Comes ad a. 408 (inde Iordanis Chron. 238 C[2])*

1 adque PR^1 (*corr. m. coaeua in R*) 2 et] ac *fsh om. O* || paulis|**per (p *alt. in ras. m. 1*) *D* || ac *om. fsh* 3 uilissimorum] *PRD*ς𝔓 uilissimarum X_4 (*O*) *v* 4 græges *P* gregis *D* 5 siuit R^2G^1 (*corr.* G^3) N_1 6 cunctis *in ras. m. 1 D* || emebaturo rientibus *D* || inprobi PR^1 || emtores *D* 7 inpenderunt PR^1D || praetiis *D et a. ras. R* || expanderunt *D* 8 que *D* 9 re**primendam (*1—2 litt. eras.; linea infra ducta m. 1*) *P* repremendam *D* || idololatriae (lo *exp.;* ae *s. s. m. 2*) *P* idolatriae *RD* 10 praesumtionem *D* || misericordiam (di *ex* dĩ *radendo fact.*) *D* 12 passuram *P et a. ras. R* 13 p*eniteat (*erasa* a) *R* || alarici] *Gv* ha*larici (s *uel* p *uel* r *eras.*) *P* halarici *RD* 14 aliquantulum *D* || tempos *D* 16 *haec* interea—p. 547, 18 laudibus *desunt in O* || uandalorum] *D* uandilorum PR^1 uuandalorum R^2 || auare *RD* || perfide *R*

et dolosae gentis genere editus, parui pendens quod sub im-
peratore imperabat, Eucherium filium suum, sicut a plerisque
traditur, iam inde Christianorum persecutionem a puero
priuatoque meditantem, in imperium quoquo modo substituere
nitebatur. quamobrem Alaricum cunctamque Gothorum gen- 2
tem, pro pace optima et quibuscumque sedibus suppliciter ac
simpliciter orantem, occulto foedere fouens, publice autem et
belli et pacis copia negata, ad terendam terrendamque rem-
publicam reseruauit. praeterea gentes alias copiis uiribusque 3
intolerabiles, quibus nunc Galliarum Hispaniarumque pro-
uinciae premuntur, hoc est Alanorum Sue*b*orum Vandalorum
ipsoque simul motu inpulsorum Burgundionum, ultro in arma
sollicitans, deterso semel Ro|mani nominis metu suscitauit. p. 572
eas interim ripas Rheni quatere et pulsare Gallias uoluit, 4

AVCTORES § 1 sicut a plerisque traditur § 2 quibuscumque — orantem *cf. 1, 16 § 3* § 3 *cf. 7, 40 § 3*

EXPILATORES 2 Eucherium — 5 nitebatur *adhibuit Marcellinus Comes ad a. 408 et fort. Seuerus Chron. p. 449* 2 Eucherium *adsciuit Paulus 310, 26* 9 gentes — 13 suscitauit *excerpsit Paulus 314, 1—4* 9 gentes — 11 Vandalorum *compilauit Marcellinus Comes ad. a. 408* 12 ultro — 13 suscitauit *adhibuit Marcellinus Comes ad a. 408* 14 eas — p. 544, 11 puniti sunt *excerpsit Paulus 314, 4—12*

1 dolose *post ras. R* 3 persequtionem *D* 4 meditantem (n *s. s. m. 1*) *D* || imperiom (o *in* u *m. 1*) *R* imperio *D* || substituere] *PRD*ς substinuere N_1 subsistere *VT;* sustinere *sh* 5 halaricum *PRD* || cunctarumque *PR* || guthorum *D* 6 optima *et s. s.* ł obtinenda *m. 1* X_4 || ac simpliciter *om. D* 7 occulto (o *fin. statim corr., ex* e *ut uid.*) *R* || fuoe dere *D* || publicæ *P* public*e (*er.* a) *R* 8 belli et] *D* belli *PR* || terendam] *VW*N_1*KMfsh* terendã* (*er.* q,) *T* terrendam *PRDGH*X_2 tenendam O_1*v* (*cf. 27 § 11*) || terrendamque] *PR a. ras., D*VT^2*Wv* terendamque *PR post ras., GH*X_2 terrendam MT^1 opprimendamque N_1 *om. K* 9 reseruabit (b *in* u *m. coaeua*) *R* 11 praemuntur *PD et a. ras. R* || alanorum] *GN,* 𝔓𝔥 halanorum *PRD* || sueuorum *PRDG*𝔓 suauorum *V*𝔥 || uandalorum] *D* uandilorum PR^a uuandalorum R^b*G*𝔓 uandalorumque (uuand- *2*) 𝔥 12 impulserum R^b 13 simel *D* 14 inter|teim *corr. in* inter|·te*ln *m. 1 D*

sperans miser sub hac necessitatis circumstantia, quia et extorquere imperium genero posset in filium et barbarae gentes
5 tam facile comprimi quam commoueri ualerent. itaque ubi imperatori Honorio exercituique Romano haec tantorum scelerum scaena patefacta est, commoto iustissime exercitu occisus est Stilico, qui ut unum puerum purpura indueret, totius
6 generis humani sanguinem dedidit; occisus Eucherius, qui ad conciliandum sibi fauorem paganorum restitutione templorum et euersione ecclesiarum inbuturum se regni primordia minabatur, paucique cum isdem satellites tantarum molitionum puniti sunt. ita minimo negotio paucorumque poena ecclesiae Christi cum imperatore religioso et liberatae sunt et uindicatae.
7 Itaque post haec tanta augmenta blasphemiarum nullamque paenitentiam ultima illa diuque suspensa Vrbem poena consequi-
39 tur. [1]adest Alaricus, trepidam Romam obsidet turbat inrumpit,
p. 573

AVCTORES cap. 39 *Augustinus C. D. 1, 1.7; 5, 23 hic illic adhibitus*

EXPILATORES 4 occisus est Stilico, 6 occisus Eucherius *adhibuit Marcellinus Comes ad. a 408* 15 Alaricus — inrumpit *compilauerunt Marçellinus Comes ad a. 410 et Isidorus Hist. Goth. 15*

1 hac (h *s. s. m. 1*) *P* || quia] *PRD* quod *h* || et] $PDGX_2N_1$ (*KN*) *om.* $RVMHTO_1W$ 2 imperio R^a || gernero *D* || possit *D* || filiom *D* 3 conprimi PR^a || quam cum commoueri *D* 4 imperatori (ra *s. s. m. 2*) *P* || scelorum (c *in ras. m. 1*) *D* 5 scena *PR* 6 purpura] $DGVN_1X_2$ (NO_1) *h* purpuram *PRKMHT W*𝔓*v; cf. 34 § 2* 7 dedidit] P^2RMN_1, *W a. ras.*, X_2𝔅*h* dedit P^1DGV_1, *W post ras.*, ς𝔄*v* || ocisus R^a || *post* occisus *add.* et ipse est G^3 est et *add.* TX_2 (*KM*) *v* 8 restitutione* (*er.* m) *D* 9 eclesiarum *P* || imbuturum R^b 10 pauceque R^a || isdem] *G* hisdem (h *in ras. m. 1 D*) *PRD* || molitionūm (˜ *erasum*) *R* 11 paucorum $DVMNO_1$ || paena *P* || eclesia (a *in* æ *corr. m. 2*) *P* 13 blasfemiarum *P* (*non R*) blasphimiarum *D* 14 paenitemtiam (m *prior in* n *corr. m. 1*) *P* p*enitentiam (*er.* a) *R* poenitentiam *D* 15 alaricus] *GWv* halaricus *PRDV* alarichus N_1 || inrumpit dato *om. D* || inrumpet (e *in* i *corr. m. 3*) *P* irrumpit R^b

dato tamen praecepto prius, ut si qui in sancta loca praecipue-
que in sanctorum apostolorum Petri et Pauli basilicas con-
fugissent, hos inprimis inuiolatos securosque esse sinerent,
tum deinde in quantum possent praedae inhiantes a sanguine
temperarent. accidit quoque, quo magis illa Vrbis inruptio 2
indignatione Dei acta quam hostis fortitudine probaretur, ut
beatus Innocentius, Romanae urbis episcopus, tamquam iustus
Loth subtractus a Sodomis occulta prouidentia Dei apud Ra-
uennam tunc positus, peccatoris populi non uideret excidium.
discurrentibus per Vrbem barbaris forte unus Gothorum idem- 3
que potens et Christianus sacram Deo uirginem iam aetate
prouectam, in quadam ecclesiastica domo reperit, cumque ab
ea aurum argentumque honeste exposceret, illa fideli constantia 4
esse apud se plurimum et mox proferendum spopondit ac pro-
tulit, cumque expositis opibus attonitum barbarum magnitudine
pondere pulchritudine, ignota etiam uasorum qualitate intelle- p. 574
geret, uirgo Christi ad barbarum ait: haec Petri apostoli 5

EXPILATORES 1 dato — 5 temperarent *exscripsit Paulus 312, 18 —22* 1 dato — 3 sinerent *fort. adhibuit Isidorus Hist. Goth. 15, 7 —10* 4 praedae inh. *fort. adhibuit Marcellinus Comes ad a. 410* 10 discurr. — p. 546, 17 euadunt *compilauit Isidorus Hist. Goth. 16.17* 10 — p. 546, 6 imperauit *adhibuit Cassiodorius Var. 12, 20*

1 prius praecepto 𝔓 || prius *om.* $PRWX_2$ || si (s *m. 2 corr. ex* p *uel* r *uel* s̃) *P* || q *in* q̇ *mut. R* || in *om. PRTW* || sancta] scam *sic D* || praecipuaeque *P* p̃cipuęq; *sed* ̦ *eras. R* 2 in *om.* 𝔓 3 inuiolatas P^a inuiolatus *D* || senerent P^a 4 tum *om.* 𝔓 || deinde in] deindem *D* || possint *D* 5 magis ***** (*erasum* urbis) *P* || irruptio R^b 6 indignationem *D* || hostes *D* 7 urbis] *PRςZ* ecclesiae $DςZ_1v$ || -piscopus *D* 8 loth] *PRD* 10 *post* discurrentibus *add.* autem G^3 (*sed pro glossa ut uid.*), itaque *add.* Z_1v 12 eclesiastica *P* || repperit *PR* 13 argentũq; R^a atque argentum *D* et argentum *VW* || honeste] hostis *D* || constantia] constientia (*secunda* [*sic*] t *fort. radendo in* c *mut.*) *D* conscientia *N* 14 se] re *D* 15 dumque *v* || adponitum (*corr. m. 1*) *P* adtonitum R^1 atto in tum *D* || magnitudinem *D* 16 pondere] et pondere ac *v* || pulcritudine *D* || que *post* pulchr. *add. m. coaeua in R* || in in tel|legerit *D* 17 petri] patri *D*

sacra ministeria sunt. praesume, si audes; de facto
tu uideris. ego quia defendere nequeo, tenere non
6 audeo. barbarus uero ad reuerentiam religionis timore Dei
et fide uirginis motus ad Alaricum haec per nuntium rettulit:
qui continuo reportari ad apostoli basilicam uniuersa ut erant
7 uasa imperauit, uirginem etiam simulque omnes qui se ad-
iungerent Christianos eodem cum defensione deduci. ea domus
a sanctis sedibus longe ut ferunt et medio interiectu Vrbis
8 aberat. itaque magno spectaculo omnium disposita per singulos
singula et super capita elata palam aurea atque argentea uasa
portantur; exertis undique ad defensionem gladiis pia pompa
9 munitur; hymnum Deo Romanis barbarisque concinentibus
publice canitur; personat late in excidio Vrbis salutis tuba
10 omnesque etiam in abditis latentes inuitat ac pulsat; con-
currunt undique ad uasa Petri uasa Christi, plurimi etiam
pagani Christianis professione etsi non fide admiscentur et per
hoc tamen ad tempus, quo magis confundantur, euadunt;
quanto copiosius adgregantur Romani confugientes, tanto aui-

AVCTORES § 7 a sanctis sedibus *cf. 2, 19 § 13* || ut ferunt

1 misteria *T* mysteria *DN* (*cf. § 13*) 2 nequeo] non queo *VT* non ualeo neque *fsh* || tenere] ⁎⁎|tenere (*er.* te *ut. uid.*) *D* contendere $Z_1 v$ *ante f* || non *om. fsh* 4 et] ac *D* || hala⁎⁎cum (l *in ras. m. 1*, ri *s. s. m. 1*) *P* halaricum *RD* || per nuntium haec *h* || rettulit] *P* rettullit *D* retulit *R* 7 eadem R^2V || cum] com R^1 8 sedibus (s *pr. statim ex* r *radendo mut.*) *D* al edibus *adnot.* G^3 || longe] *GT* (KO_1) X_2Zh longo $PRDMHNN_1Wv$ || interfectu R^1 interiecta *D* interiecto V^aW 10 caput *D solus* || elatam *D* || aurea atque] auria m t que *sic D* || adque P^1 11 exercitis *D* || piā (˜ *eras.*) *R* piam *D* || pomp⁎a (*eras.* i) *P* 12 mounitur (o *del. m. 1*) *P* ⁎⁎unitur (*eras.* m *et ut uid.* o, *s. s. m. fort. 1* cōm) *R* || hymnum] PR^1D ymnum NX_2Z himnus (*fort. eras.* ˜) *V* hymnus $R^2O_1N_1W$ (*KMH*) Z_1 ymnus *G* hymnis *T edd. Col. fsh* (*ex § 13*) 13 publicae *P et ante ras.* (e *ex* ę) *R* || latę *a. ras. R* || orbis *D* 14 latentis R^1 latem tis *D* || concurrunt] *PD*ς et concurrunt *R* 15 petri (t *in ras. m. ut uid. 1*) *D* 16 etsi] et *D* 17 confundatur P^a confundamtur *D* 18 cupiosi *D* || congregantur *DVT* adcongregantur *H* || romani *om. V*

dius circumfunduntur barbari defensores. o sacra et ineffabilis 11
diuini iudicii discretio! o sanctum istud et salutare flumen,
quod parua exortum domo, dum beato alueo in sanctorum
sedes tendit, oberrantes periclitantesque animas in salutis
sinum pia rapacitate peruexit! o praeclara illa Christianae 12
militiae tuba, quae generaliter cunctos dulcissimo ad uitam
modulamine inuitans, quos ad salutem inoboedientes non susci- p. 575
tauit, inexcusabiles reliquit ad mortem. mysterium hoc, 13
quod in transferendis uasis, dicendis hymnis, ducendis populis
fuit, tamquam magnum cribrum fuisse arbitror, per quod ex
congregatione populi Romani tamquam ex magna massa frumenti
per omnia ex uniuerso ambitu ciuitatis latebrarum foramina
effluxere grana uiua siue occasione siue ueritate commota;
omnia tamen de praesenti salute credentia ex horreo dominicae 14
praeparationis accepta sunt, reliqua uero uelut stercora et uelut
paleae, ipsa uel incredulitate uel inoboedientia praeiudicat*a*, ad
exterminium atque incendium remanserunt. quis haec perpendere
plenis miraculis, quis praedicare dignis laudibus queat?

Tertia die barbari quam ingressi Vrbem fuerant sponte 15

AVCTORES § 15 Tertia die *cf. 2, 19 § 13*

EXPILATORES 19 Tertia—p. 548, 3 effecerat *compilauit Paulus 312, 27—not. lin. 9* 19 Tertia—p. 548, 1 incendio *adhibuerunt Marcellinus Comes ad a. 410 et Isidorus Hist. Goth. 18*

1 confundantur *D* confunduntur VO_1 || *uerba* o sacra—2 discretio *om. m. 1, add. m. 2* (*an 1?*) *in mg.* (*in textu* đ, *in mg.* ħ *adscriptis*) *R* *uerba* sacra et ineff. diu. iud. discr. o *om. m. 1, add. s. lin. m. 3 P* 2 iudicio *D* || istud] stod *D* || fluminem (*pro* n *scripturus erat* m) *D* 3 tum P^3R 4 sede dis ten di to ber ran tes *D* || oberrantes (n *s. s. m. 2*) *P* 5 simum *D* si·*num (*fuisse uid.* simum) *R* || ra*pacitate *PR* 7 mo dolam ineihui huitans (*sic*) *D* || ad *in ras. m. 1 D* 8 inexcupabiles (p *in* lp *corr. m. coaeua*) *R;* inextricabiles VO_1 || reliquit (t *in ras. m. 1*) *P* reliquid R^1 9 ducendis] ducentis *D* 11 tanquam *D* 12 omni *D* 13 grauna (u *del. m. 1*) *P* || occansione *D* 14 persenti *D* || ex] et *DMNE* 15 praerationis R^1 || *pro* uelut *priore* sicut *edd. Col. fsh* 16 palae *N* palea *G* || uel deincredulitate *W* || inob tredien|tia *D* || praeiudicata] GVN_1X_2 (ς) *fsh* praeiudicatae *PRDHW edd. Col.* 17 exterminum R^a || adque PR^a 19 fuerant urbem *h*

discedunt, facto quidem aliquantarum aedium incendio sed ne
tanto quidem quantum septingentesimo conditionis eius anno
16 casus effecerat. nam si exhibitam Neronis imperatoris sui
spectaculis inflammationem recenseam, procul dubio nulla
conparatione aequiperabitur secundum id, quod excitauerat
17 lasciuia principis, hoc, quod nunc intulit ira uictoris. neque
uero Gallorum meminisse in huiusmodi conlatione debeo, qui
continuo paene anni spatio incensae euersaeque Vrbis adtritos
18 cineres possederunt. et ne quisquam forte dubitaret ad
correptionem superbae lasciuae et blasphemae ciuitatis hostibus fuisse permissum, eodem tempore clarissima Vrbis loca
fulminibus diruta sunt, quae inflammari ab hostibus nequiuerunt.

p. 576
40 [1]Anno itaque ab Vrbe condita MCLXIIII inruptio Vrbis per
Alaricum facta est: cuius rei quamuis recens memoria sit,
tamen si quis ipsius populi Romani et multitudinem uideat
et uocem audiat, nihil factum, sicut etiam ipsi fatentur, ar-

AVCTORES § 15 septingentesimo *cf. 6, 14 § 5* § 17 continuo — spatio *cf. 2, 19 § 13* § 18 clarissima *sqq. cf. 2, 19 § 15* cap. 40 § 1 MCLXIIII *cf. 2, 3 § 3*

EXPILATORES 14 Anno — 15 facta est *expressit Paulus 312, 25 — 27* 14 Anno — MCLXIIII *compilauit Beda De temp. rat. ad a. 4376 p. 316, 21 Giles, idemque adhibuit Hist. eccl. 1, 11 med.* 14 inruptio — 15 facta est *adhibuit Beda Hist. eccl. 1, 11*

1 incendium *D* 2 quanto *D* || septingentensimo *P* 3 suis *P et a. ras. R* 4 nullæ (æ *ex* a *m. coaeua*) *R* 5 comparationi (on *in* õ *mut. al. m.*) *R* 6 nuc P^a || intulerit *h* cõtulit Z_1 7 qui (i *s. s. m. 1*) *D* 8 continui *D* || pane (a *in* e *m. coaeua*) *R* || attritos R^2 9 cineris *D* 10 correptionem (ti *in ras. m. 1*) *P* || superbiae et misere ciuitatis *V* || lasciuae] *post ras. PR* lasciuiae *D et a. ras. PR, v* || blasphemae] *D* blasfem*ae (*er.* i) *P* blasphem*ae (*er.* i) *R* || hoc hostibus *H* 12 fulminibus (ful *statim ex* flu) *D* || diruta] $RDGN_1WX_2$ (ς) 𝔓*v;* dirupta *PO* disrupta *V* 14 itaque *om. D* || I·CLXIIII *PR* millissimo *** centissimo sexagesimo quarto (*prima* o *in ras. m. 1*) *D* 15 alaricum] GWX_2v halaricum *PRD* allarichum N_1 16 tamen] tum *h* (*temere natum ex* tñ *editionis s*) || multudinem *P*

bitrabitur, nisi aliquantis adhuc existentibus ex incendio ruinis
forte doceatur. in ea inruptione Placidia, Theodosii principis 2
filia, Arcadii et Honorii imperatorum soror, ab Athaulfo,
Alarici propinquo, capta atque in uxorem adsumpta, quasi eam
diuino iudicio uelut speciale pignus obsidem Roma tradiderit,
ita iuncta potentissimo barbari regis coniugio multo reipublicae commodo fuit.

Interea ante biennium Romanae inruptionis excitatae per 3
Stiliconem gentes Alanorum, ut dixi, Sueborum Vandalorum

AVCTORES § 3 ut dixi *38 § 3*

EXPILATORES 2 Placidia — 4 adsumpta *compilauit Marcellinus Comes ad a. 410* 2 Placidia — 4 adsumpta *his* apud forum Cornelii *insertis adhibuit Paulus 313, 17 — 19* 2 in ea — 3 soror, 4 capta *compilauit Isidorus Hist. Goth. 18* 6 multo — 7 fuit *compilauit Paulus 313, 19 sq.* 8 ante — p. 550, 4 refunduntur *compilauit Isidorus Hist. Goth. 71* 8 ante — p. 550, 2 Gallias *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 11* 8 ante — 9 gentes *compilauit Seuerus Chron. p. 449* 8 ante — inruptionis *exscripsit Paulus 314, 1* 8 excitatae — p. 550, 2 perueniunt] *Gregorius Turon. 2, 9:* Horosius (*sic Naz.*) autem et ipse historiographus in septimo operis sui libro ita commemorat: 'Stilico congregatis gentibus Francos proterit, Rhenum transit (transiit *Naz.*), Gallias peruagatur et aa Pyrenaeos usque perlabitur'. 9 Alanorum — Vandalorum, p. 550, 2 Gallias inuadunt (*fort. solum* Sueuorum) *adhibuit Seuerus Chron. p. 449*

1 exsistentibus *P* existibus R^a || *haec* incendio ruinis| — 3 soror ab *** *in duorum uers. spatio augustius in ras. scripta m. 1 D*
2 inruptio P^a iruptione D^a irruptione R^b || theodosiimi principis (· *ead. m.*) *D* || theodosi PR^a 3 ardii *D* || ab athaulfo] ablata athaulfo *VO* ablata ulfo O_1 || athaulfo] $GX_2\varsigma$ athua uulfo (h *m. 1 ex* q, a *alt. fort. ex* ic) *D* hatahulfo *PR* hathaulfo *W* bathaulpho N_1
4 alarici] GX_2v halarici *PRDVW* alarichi N_1 || capta est *v* || adque P^1 -que *V* || adsumta *PD* assumpta R^b 5 obsi**dem (*er.* do) *D* || tradiderat (a *in* i *corr. m. ut uid. 1*) *PR* 6 potentissimo] $PRGWX_2Zh$ potentissimi *DVKMHNOv* (barbarico|iugio regis *pergit V*) potentissime (*sic* ė *m. 1* N_1) TN_1 || barbari *ante* potent. *exhibent v* 7 commodo] -sum modo *D* 8 irruptionis R^b
9 alanorum] *G*, N_1 *m. 1* halanorum *PRDVW*, N_1 *m. 2* || sueborum] *PR* sueuorum DGN_1X_2 suaeuorum *W* sueorum *V* || uandalorum] *DV* uandilorum PR^1 uuandalorum $R^{a1}GWX_2$

multaeque cum his aliae Francos proterunt, Rhenum transeunt, Gallias inuadunt directoque impetu Pyrenaeum usque perueniunt: cuius obice ad tempus repulsae, per circumiacentes prouincias refunduntur.

4 His per Gallias bacchantibus apud Britannias Gratianus, municeps eiusdem insulae, tyrannus creatur et occiditur. huius loco Constantinus ex infima militia propter solam spem p. 577 nominis sine merito uirtutis eligitur: qui continuo, ut inuasit imperium, in Gallias transiit. ibi saepe a barbaris incertis 5 foederibus inlusus, detrimento magis reipublicae fuit. misit in Hispanias iudices: quos cum prouinciae oboedienter accepissent, duo fratres iuuenes nobiles et locupletes Didymus et Verinianus non assumere aduersus tyrannum quidem

EXPILATORES 5 per Gallias — 10 fuit *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 11* 5 apud—10 fuit (*omissis* 6 municeps—insulae *et* 8 continuo — 9 imperium) *compilauit Paulus 314, 15 — 20* 5 apud Britannias, 7 Constantinus — 9 transiit (*exceptis* 7 ex infima — 8 nominis *ex Orosio* [*ipso ?*] *ab interpolatore insertis*) *compilauit Prosper ad a. 407 p. 646* 7 Constantinus, 8 inuasit — 9 transiit *adhibuit Marcellinus Comes ad a. 411, cui similia habet Iordanis Get. 32 p. 119 et Chron. p. 238 D*[2] 12 duo — p. 551, 7 uernaculis *excerpsit Paulus 314, 20—22* 12 duo — p. 551, 2 moliti sunt, 6 hi uero — 9 Constantem .. 10 Caesarem ... 14 interfectis — 15 moliebantur *excerpsit Isidorus Hist. Goth. 71*

1 proderunt *D* 2 galleas *D* || pyreneum *PR*[a]*D* pyrineum *R*[al.] 4 diffunduntur *D solus* 5 uagantibus *G solus* || ...apud *R* || brit·tanias *P* brittanias *R*[a] 𝔓 prittanias *D* 6 creatur et] creatus 𝔄 creatur 𝔅 9 saepe] sibi *D* || a *om. D solus* 10 detrimendo *D* || fuit] fuit quam augmento 𝔓 11 hispanias] *D* hispania *PM* hispaniā. (*eras. uid. non* s *sed duae hastae;* ˜ *add. al. m.*) *R* hispaniam *G* || quos p (p *del. m. 1*) *P* || obedientes *h* 12 iuuenes *om. DVT soli* || nubilis *D om. WM*[b] || locoplitis *D* || didymus us *D* dydymus *P* dydynius *R* didinius *W* didimus N_1X_2 dedimus *VTO* didymius *KN* didimius *GH* 13 uerinianus] *P*[b]*RDK* N_1X_2 uerenianus *P*[a]*O* (*Βερηνιανός Zosim. 6, 5, Βερενιανός Sozom. 9, 11 et 12*) uirinianus *HNW* ueronianus *G* uerianus *VT* uiridianus 𝔓 || assumere] *D item* (*uel* ads-) ς, *Grubitz* adsumerent *P*[1]*R* adsumpsere *P*[3]*W* assumpsere (-msere X_2Z) GTX_2Z adsumpsere ne N_1 assumpsere, ne Z_1 *edd. Col. fs* adsumserunt; ne *h* || aduersum *D* || tyrannii *R*

tyrannidem sed imperatori iusto aduersus tyrannum et bar-
baros tueri sese patriamque suam moliti sunt. quod ipso
gestae rei ordine patuit. nam tyrannidem nemo nisi cele- 6
riter maturatam secrete inuadit et publice armat, cuius
summa est assumpto diademate ac purpura uideri antequam
sciri; hi uero plurimo tempore seruulos tantum suos ex pro-
priis praediis colligentes ac uernaculis alentes sumptibus nec
dissimulato proposito absque cuiusquam inquietudine ad
Pyrenaei claustra tendebant. aduersus hos Constantinus Con- 7
stantem filium suum, — pro dolor! — ex monacho Caesarem
factum, cum barbaris quibusdam, qui quondam in foedus
recepti atque in militiam allecti Honoriaci uocabantur, in
Hispanias misit. hinc apud Hispanias prima mali labes.
nam interfectis illis fratribus, qui tutari priuato praesidio 8
Pyrenaei Alpes moliebantur, his barbaris 'quasi in pretium p. 578

AVCTORES 13 hinc .. prima mali labes *Vergil. Aen. 2, 97*

EXPILATORES 9 aduersus — 10 filium .. ex — 11 quibusdam, 12 in Hisp. misit *transscripsit Paulus 577, 22—25* 9 Constantinus — 10 suum, 12 in Hispanias misit *uidetur adhibuisse Prosper ad a. 411 p. 646, cf. Neues Archiv 1 (1876) p. 88, 2* 9 Constantinus — 11 factum *compilauit Marcellinus Comes ad a. 411, cui similia habet Iordanis Get. 32 p. 119 et Chron. p. 238 D²* 10 ex monacho — 11 factum *compilauit Beda Hist. eccl. 1, 11* 14 interfectis — p. 552, 11 consistunt *epitomauit Paulus 314, 25—315, 2*

1 aduersum *D* 2 sese] -s esse *D* esse *T* || molliti *D* 3 rei gestae *TW(K)h* || celliter *D* 4 secrete] *PRD* (e *fin. rad. ex* ę *R*, -tae *D*) ς secreto *v*, *om.* KMX_2Z || puplici *D* publicę *a. ras. R* 5 adsumto *P* adsumpto *R¹D* || deadmate *D* || ıpurpura (ı *fortuitum uid. esse*) *P* 6 hii *P et a. ras. R* || seruolos *D* || *duo hi uersus* |tantum — 8 absquae *in ras. paullo angustius scr. m. 1 sed atramento diuerso D* || propris (pro *s. s. m. 1 atramento non diuerso*) *D* 7 presidiis *D* || colligentis *R*ᵃ colligendis (l *prior s. s. m. 1*) *D* || sumtibus *PD* 8 desimolato *D* || pręposito *D* || abs quae (*sequitur circ. 12 litt. ras.*)| *D* || cuius qui *D* 9 pyrenei *PR* pirenei *D* || aduersum *D* 11 condam *D* 12 adque *PR¹* (*corr. m. coaeua in R*) 13 *haec* misit — hispanias *om. D* || prima mali labes] primalapes *sic D* || labes *et s. s. glossa* erat *al. m. G* labes fuit TOX_2 14 quit**utari (*er.* tů) *D* || *hic uersus* |sidio — 15 quasi******| *partim in ras. m. 1 atr. diu.*, *partim erasus D* 15 pyrenei *PR* pirenei *D* || albes *D* || praetium *PRD*

uictoriae primum praedandi in Pallentinis campis licentia data, dehinc supra dicti montis claustrorumque eius cura permissa
9 est remota rusticanorum fideli et utili custodia. igitur Honoriaci inbuti praeda et inlecti abundantia, quo magis scelus inpunitum foret atque ipsi sceleri plus liceret, prodita Pyrenaei custodia claustrisque patefactis cunctas gentes, quae per Gallias uagabantur, Hispaniarum prouinciis inmittunt isdemque
10 ipsi adiunguntur: ubi actis aliquamdiu magnis cruentisque discursibus, post graues rerum atque hominum uastationes, de quibus ipsos quoque modo paenitet, habita sorte et distributa usque ad nunc possessione consistunt.

41 Multa nunc mihi de huiuscemodi rebus loquendi facultas foret, si non secundum omnes homines apud unius cuiusque
2 mentem conscientia secreta loqueretur. inruptae sunt Hispaniae, caedes uastationesque passae sunt: nihil quidem nouum, hoc

EXPILATORES 6 gentes — 7 inmittunt . . 8 ubi actis — 9 uastationes *compilauit Isidorus Hist. Goth. 71.72*

1 pallentinis] *PW* al pallentinis *s. s. m. 1^c^ in G* palentinis *RD* (ntini *in ras. m. 1 R*) pollentinis *N* palestinis $VG^{1a}TOX_2Z$ palatinis *v*, palantinis *Tillemont; inscr. Murat. 781, 3* (PALANTIA) *spuria est* 3 fidili *ex corr. add. m. 1 ante uers. D* 4 imbuti $R^{al.}$ inputi *D* || habundantia *D* || magis (m *ex* o *corr. m. 1*) *P* 5 impunitum $R^{al.}$ || adque PR^1 (*corr. m. coaeua R*) || pyrenei *PR* pirenia *D* 6 claustra|q: *D* || tota illa quae per Gallias bacchabatur (bach- 𝔄) ferocitas gentium Hispaniarum prouinciis intromissa est 𝔓 (*illud* bacchabantur *fort. ex 40 § 4 adsciuit*) || cuntss gentis (c *m. 1*) *D* 7 galleas *D* || prouincias *D* || immittunt $R^{al.}$ || isdemque] *G* hisdemque *PRD* 8 adiuguntur R^a adguntur D^a || actis] adiectis *D* || aliquandiu *R et post ras. P* 9 discursibus (*secunda* s *ex* p *uel.* r *corr. m. 2*) *P* discursiobus *D* || adque PR^1 (*corr. m. coaeua R*) *om. DVO* || hominumq: *D;* seruorum hominumque *VO* || de quibus] quarum *v ante h* 10 ipsos] *DV*(ς) ipsi $PRGN_1X_2W$ || modo quoque *G* quoquemodo (e *in o m. 1*) *W* || paenitet] *D* penitet *V*(ς) penitent *PW* paenitent (a *er. R*) RN_1X_2 poenitent *G* || fortę *sic a. ras. R* 12 uiuscemodi *D* huiusmodi *O p. ras., v* || loquenti *D;* loquendi *post* facultas *traiciunt edd. Coll. fs* || facultas foret] $PRDGVKMHTOWN_1X_2$ foret facultas *h* 13 si] se *D* 14 loqueritur *D* || irruptae $R^{al.}$ 15 uastacionisque *D* || hoc] hunc *K* nunc *M*

enim nunc 'per biennium illud, quo hostilis gladius saeuiit, p. 579 sustinuere a barbaris, quod per ducentos quondam annos passae fuerant a Romanis, quod etiam sub Gallieno imperatore per annos propemodum duodecim Germanis euertentibus exceperunt. uerumtamen quis non se, qui sui suorumque actuum 3
uel etiam cogitationum conscius iudicia Dei metuit, iuste omnia passum uel etiam parua sustinuisse fateatur? aut qui se non intellegit Deumque non metuit, quomodo non iuste ista et quidem parua sustinuit? quae cum ita sint, illud 4
tamen clementia Dei eadem pietate, qua dudum praedixerat, procurauit, ut secundum euangelium suum, quo incessabiliter commonebat, cum uos persecuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliam, quisque egredi atque abire uellet, ipsis barbaris mercennariis ministris ac defensoribus uteretur. hoc 5
tunc ipsi ultro offerebant; et qui auferre omnia interfectis omnibus poterant, particulam stipendii ob mercedem seruitii sui et transuecti oneris flagitabant. et hoc quidem a plurimis factum est. qui autem non crediderunt euangelio Dei quasi 6
contumaces, uel si etiam non audierunt dupliciter contumaces,

AVCTORES § 2 per ducentos q. annos *cf. 5, 1 § 6* || sub Gallieno *cf. 7, 22 § 7* § 4 sec. euangelium suum *Matth. 10, 23*

1 nunc *om.* *DVTO* || illud *om.* X_2Z || quo] quod DVX_2Z || gladiussenuiit (sse *statim ex* m *corr.*) *D* || saeuit *R* (*non P*) GVN_1TX_2, *item* (*uel* seuit) *KMO*, ZZ_1*v ante h* 2 sustinere *PR* || ·cc· *PR* ducendis (c s. s. *m. 1*) *D* 3 passa *D* || fuerunt *Col. fsh* 4 per *s. lin. add. m. fort. 1 in R* || duodicim *D* ·xii· (· *alt. in ras. uelut a litterae capaci*) *R* 6 gogitacionum *D* || conscius (us *in ras.*) *R* 7 passim *post ras. R* || quis P^2 8 inteligit *D* || deumq· (q· *s. s. m. 2*) *P* || non] donum *D* || iustę* (, *et interpunctio eras.*) *D* iuste: *R* 9 ista] iste *D* || quicū*ita (i *pr.* in ę *corr.*, *alt.* i *in 2 litt. ras. m. coaeua R* 12 cum] com *D* || una (˜ *supra* a *eras. uid.*) *P* unam HNN_1O || ciuitate* (m *ut uid. eras.*) *P* ciuitatē *D* ciuitatem $DHNN_1O$
13 quisque] *PRD cf. 5, 4 § 7;* quisquis GX_2v || egredi *om.* *DV* egrediens *Col. fs* || atque abire uellet] *PRG*ς (adque PR^1) abire uellit (uelit *O*) *DVO* uellet atque abire (*ex* Y_7) *h* quo abire uellet *Col. fs*
14 mercenariis *D* || utebatur *D* 15 tu⟨nc i⟩psi (nc i *euanuerunt*) *P* || ultro *om.* *K* ultro ipsi *fsh* 16 stipentii *D* 19 uel si] uel *D* || comtumaces *D*

non dederunt locum irae, iuste a superueniente ira conprehensi
7 et oppressi sunt. quamquam et post hoc quoque continuo barbari exsecrati gladios suos ad aratra conuersi sunt residuosque Romanos ut socios modo et amicos fouent, ut inueniantur iam inter eos quidam Romani, qui malint inter barbaros pauperem libertatem, quam inter Romanos tributariam
8 sollicitudinem sustinere. quam|quam si ob hoc solum barbari
p. 580 Romanis finibus inmissi forent, quod uulgo per Orientem et Occidentem ecclesiae Christi Hunis Suebis Vandalis et Burgundionibus diuersisque innumeris credentium populis replentur, laudanda et adtollenda misericordia Dei uideretur, quandoquidem, etsi cum labefactione nostri, tantae gentes agnitionem ueritatis acciperent, quam inuenire utique nisi hac occasione
9 non possent. quid enim damni est Christiano ad uitam aeternam inhianti, huic saeculo quolibet tempore et quoquo pacto abstrahi? quid autem lucri est pagano in medio Christianorum aduersus fidem obdurato, si paulo diutius diem protrahat, quandoque morituro, cui desperata conuersio est?

EXPILATORES 3 barbari—4 fouent *excerpsit Paulus 315, 2 sq.* 4 ut inueniantur — 7 sustinere *adhibuit Isidorus Hist. Goth. editione priore* (*Lindenbrog, Hist. ant. scriptores tres 1611 p. 167, 19—22*)

1 *post* dederunt *exhibet* quan*quā (n *ex* m) *sed linea subducta del. R* || iustę *R* || conpraehensi *PD* cō*p̄hensi (ō* *ex* on) *R* 3 execrati *PR* ex|secreti *D* 4 inueniantur (in *s. s. m. coaeua*) *R* 5 mallet *D* 7 solicitudinem *D* || quan*quā (n *ex* m) *R* || ob hoc] ho *D;* ad hoc *O* adhuc *V* || parbari *D* 8 immissi R^b inmis *D* || uulgo (l *s. s. m. 1*) *D* 9 eclesiae *PD* || hunis] *PRD* || et *post* hunis *add.* $DVWN^4T(O)h$ || suebis] *PR* sueuis $DGKN_1X_2$ suaeuis *W* sueis *V* || uandalis] PR^1 uamdalis *D* uuandalis *R m. coaeua, G* 10 *post* diuersisque *add.* et GTX_2Zv 11 attollenda R^b || Dei misericordia *fsh* 13 ad quam (ad *s. s. m. coaeua*) *R* || uenire *R* || occasionē (˜ *eras.*) *R* 15 hic *D* || quo*libet (*erasa* d *esse potest*) *R* 16 abstrahi˙˙ (i *et interrog. signum in ras. m. 1*) *R* || au*tē (*in 4—5 litt. ras. m. 1 prius facta quam scriberetur pagina sequens, uide ad p. 556, 11; post* au *foramen radendo natum est*) *D* 17 aduersum *PR* || obdurata *D* || protraat *D* 18 quanto|que *D* quandoquidem *Gfsh* || inoreturo *D* || cui *om.* $M^a(K)fsh$, *ante* mor. *add.* M^b || desperata* (*eras.* m *ut uid.*) *R* disperata *D*

Et quia ineffabilia sunt iudicia Dei, quae nec scire omnia 10
nec explicare quae scimus possumus, breuiter expresserim,
correptionem iudicis Dei, quoquo pacto accidat, iuste sustinere
qui sciunt, iuste sustinere qui nesciunt.

[1]Anno ab Vrbe condita MCLXV Honorius imperator, uidens p. 581 42
tot oppositis tyrannis nihil aduersus barbaros agi posse, ipsos
prius tyrannos deleri iubet. Constantio comiti huius belli
summa commissa est. sensit tunc demum respublica et quam 2
utilitatem in Romano tandem duce receperit et quam eatenus
perniciem per longa tempora barbaris comitibus subiecta
tolerarit. igitur Constantius comes in Galliam cum exercitu 3
profectus, Constantinum imperatorem apud Arelatem ciuitatem
clausit cepit occidit.

Iam hinc, ut de catalogo tyrannorum quam breuissime 4

AVCTORES 1 ineffabilia sunt iudicia Dei *Pauli Ep. ad Rom. 11, 33*

EXPILATORES 5 Honorius . . 7 iubet, 11 Constantius — 13 occidit *compilauit Beda Hist. eccl. 1, 11* 5 Honorius imp. *et* 11 Constantius — 12 profectus *uid. adhibuisse Paulus 315, 11—14* 11 Constantius comes — p. 556, 3 substituit *compilauit Prosper Chron. ad a. 411 p. 646, cf. Neues Archiv 1 (1876) p. 88* 12 Constantinum — p. 556, 10 occisus est *excerpsit Paulus 315, 14—21* 12 Constantinum — 13 occidit *et* p. 556, 1 Constantem — 2 interfecit *adhib. uid. Marcellinus Com. ad a. 411 p. 278 Ronc., cui similia habet Iordanis Get. 32 p. 119 et Chron. p. 238 D*[2]

3 corruptionem *D* || accidat iustae sustinere qui nesciunt (*omissis* qui sciunt iuste sustinere) *D* || accidat iuste (t ius *in ras. m. 1*) *P* 5 Anno ab] Ab *R* || ·ɪ·cLxu· *P* ·ī·cLxv· *in ras. m. ut uid. 1 R* millesemo centissimo sexaginsimo quinto *D* || *inter* imperator *et* uidens *rasura circ. 25 litt. capax R* 6 aduersum *PR* 8 tum *DVOW* || et (t *in ras m. 1*) *D* et *om. R* (*non P*) 9 romano (no *s. s. m. 2*) *P* || quam] quem *D* 11 excitu *D* 12 constantinūimperaturem (ūi *m. 1 ex* us) *D* || arelatem] *R* harelatem (h *del. m. ut uid. 1*) *P* arilatem *D* 13 clasit R^a || et cepit *sed* et *del. m.* 1^c *G* || et occidit *Gv* 14 $\overset{ut}{*}$ (ut *s. s. m. 2, infra una lin. erasa*) *P* ut *om. R solus* || catologo *D*

loquar, Constantem Constantini filium Gerontius comes suus, uir nequam magis quam probus, apud Viennam interfecit atque in eius locum Maximum quendam substituit. ipse uero
5 Gerontius a suis militibus occisus est. Maximus exutus purpura destitutusque a militibus Gallicanis, qui in Africam traiecti, deinde in Italiam reuocati sunt, nunc inter barbaros in
6 Hispania egens exulat. Iouinus postea uir Galliarum nobilissimus in tyrannidem mox ut adsurrexit et cecidit. Sebastianus
p. 582 frater eiusdem hoc solum, ut tyrannus moreretur, ele|git: nam
7 continuo ut creatus occisus est. quid de infelicissimo Attalo loquar, cui occidi inter tyrannos honor et mori lucrum fuit? in hoc Alaricus imperatore facto infecto refecto ac defecto, citius his omnibus actis paene quam dictis, mimum risit et

AVCTORES § 7 *cf. 2, 3 § 4*

EXPILATORES 1 Constantem — suus, 2 apud — interfecit *exscripsit Beda Hist. eccl. 1, 11* 7 Iouinus — 10 occisus est *fort. adhib. Marcellinus Comes ad a. 412* (*inde Iordanis Chron. p. 238 D^2*), *similia habet Iordanis Get. 32 p. 119*

1 eloquar *D* || constamtem *D* || geruntius *R* (*non in seqq.*) || suus] sus *D* 2 magis quam probus] ac inprobus *fsh* || interficit *D* 3 adque PR^1 4 est *om. PRW soli* || exutur *D* 5 distitusqui (squi *in ras. m. 1*) *D* 6 in italiam] italiam *D* || in hispania inter barbaros PRX_2 *soli* || *sic* in hispaniae gens *D* hispanie gens (te *supra*) *M* 7 exultat *D* || iouinus] iuuenis *D* 8 assurrexit R^2 || *supra* et *scr.* ·i· etiã *m. 2 in G*, et *expunctum al. m. in R*, *om. v* || caecidit *a. ras. R* c edit *D* || sabastianus (sæb- $\mathfrak{A}^2$) $D\mathfrak{A}^1$ 9 moretur *D* || eligit *D* 10 de infilicissimo (de in *in ras. m. 1 ex* ..d.) *D* 11 inter (ter *s. s. m. 1*) *D* || tyrannushonor (sh *statim ex* m) *D* || honor* (*una litt. er.*) *P* || fuit] P^1Gv fuit** (*fort. eras. nil nisi interpunctio; supra ras. interrogandi signum posuit m. 2 et* in *seq. in* In *mut.*) *R* fuisset $P^2DVKTONN_1WX_2$ (e *superius scriptum propter foramen rasura factum*, *uide supra ad p. 554, 16 D*) fuisse *M* 12 in] P^1R inter P^2 *om. D* || alaricus *DG*] halaricus *PR* alarichus N_1 || refecto ac defecto *om. sed s. s. m. 1 aut 2 R* || ac defecto *om.* (*more suo in talibus*) *D* 13 citius (ti *statim s. s.*) *D* || poene *R* || risit] resistet **risit (*linea subducta m. fort. 2*, *erasum* et *uidetur*) *R*

ludum spectauit imperii; nec mirum si iure hac pompa miser 8
lusus est, cuius ille umbratilis consul Tertullus ausus est in
curia dicere loquar uobis, patres conscripti, consul
et pontifex, quorum alterum teneo, alterum spero,
sperans ab eo qui spem non habebat et maledictus utique
quia spem suam posuerat in homine. Attalus itaque tamquam 9
inane imperii simulacrum cum Gothis usque ad Hispanias
portatus est, unde discedens naui incerta moliens in mari
captus et ad Constantium comitem deductus, deinde impera-
tori Honorio exhibitus truncata manu uitae relictus est.
Heraclianus interea Africae comes missus, cum idem Attalus 10
umbram gestaret imperii, Africam strenue aduersum iudices
ab eo missos tutatus, consulatum adsecutus est; quo elatus 11
supercilio Sabinum domesticum suum, uirum ingenio callidum
industriaque sollertem et sapientem nominandum si animi
uires tranquillis studiis adcommodauisset, generum allegit;
cum quo quorundam periculorum suspiciones dum patitur fecit 12
atque, aliquamdiu Africana annona extra ordinem detenta,

AVCTORES *lin.* 5 maledictus — 6 homine *Ierem. proph. 17, 5*

EXPILATORES 2 consul—11 Heraclianus *breuiter excerpsit Paulus 315, 21 — 25* 8 in mari captus, 10 Honorio — relictus est *compilauit Marcellinus Comes ad a. 412* 11 Heraclianus — comes, p. 558, 1 cum — 3 naues, 6 is simul — 9 interfectus est *adhibuit Marcellinus Comes ad a. 413* (*inde Iordanis Chron. p. 238* E^2) 14 Sabinum, 16 generum, p. 558, 2 Romam contendit, 3 tria — naues *adhibuit Paulus 315 not. lin. 6 sq.*

1 hac] ac PR^1 || pompam *D* 2 **ausus *R* 3 quria *D* || lo⌋ quar (*litteram incohatam deleuit m. 1*) *P* || conscriti *D* 4 corum *D* || teneo alterum *om. D solus* 5 habebant *D* || meledictus (e *prior in* a *corr. m. 2*, c *radendo ex* t) *R* 6 quia] qui *DV* N_1*MTOW* 7 gohtis *D* || s|panias *D* 8 discedens] *GW* descedens *P* descendens *RH*X_2 discendens *DVKMTO* 9 constium *D* 11 adtalus *D* 12 *haec* strenue — p. 559, 2 priuatus (*quae unius fere paginae codicis spatium aequant*) *om. D* || aduersus *GVW* 13 assecutus R^1*G* 15 solertem *R* 16 accommodauisset R^1*G* 17 suspitiones *R* 18 adque PR^1 (d *in* t *m. coaeua R*) || aliquandiu *G et ex corr. al. m. PR*

p. 583 ipse tandem cum inmensa, certe temporibus nostris satis in-
13 credibili classe nauium Romam contendit. nam habuisse tunc tria milia septingentas naues dicitur, quem numerum ne apud Xerxen quidem praeclarum illum Persarum regem et Alexandrum Magnum uel quemquam alium regum fuisse historiae
14 ferunt. is simul ut cum agmine militum ad Vrbem pergens litore egressus est, occursu comitis Marini territus et in fugam uersus, arrepta naui solus Carthaginem rediit atque ibi continuo militari manu interfectus est. Sabinus gener eius Constantinopolim fugit, unde post aliquantum temporis retractus exilioque damnatus est.

15 Hunc omnem catalogum, ut dixi, uel manifestorum tyrannorum uel inoboedientium ducum optima Honorius imperator religione et felicitate meruit, magna Constantius comes in-
16 dustria et celeritate confecit: merito sane, quia in his diebus praecipiente Honorio et adiuuante Constantio pax et unitas per uniuersam Africam Ecclesiae catholicae reddita est et corpus Christi, quod nos sumus, redintegrata discissione sanatum est, imposita exsecutione sacri praecepti Marcellino tribuno, uiro inprimis prudenti et industrio omniumque bo-
17 norum studiorum appetentissimo. quem Marinus comes apud

EXPILATORES 7 occursu — 9 interfectus est *excerpsit Paulus 316, 11—14* 13 optima — 17 reddita *excerpsit Paulus 316, 14—17*

1 immensa R^bG || **certe *R* || et satis (et *s. s. m. 2*) *R* 3 ·III· mil· DCC· *P* ·III· milia DCC· *R* || nauis R^a 4 xerxen] *PRG* || preclarum *P* || et] nec *v* 5 fuisse regum *TW*(*O*)*h* 6 his (*cum glossa* nauibus) *G* || cum *om. G solus* 8 arepta R^1 || naui (ui *in ras. 3 litt. m. 2*) *P* || solus *post* Carthaginem *traiecit h* || karthaginem *PR* || adque PR^1 9 constantinupolim *P* 10 aliquantulum N_1 || tempus *VKMTO* 11 dampnatus *a. ras. R* 13 deleri *post* ducum *addidit supra uersum m. 3 G* 14 occidi *ante* meruit *add.* OY_1Y_3h 17 eclesiae *P* 18 discessione G^{1a} (*corr.* 1^c) $VKMOH^bWX_2$ 19 inposita PR^a || executione (e *alt. s. s. et post* u *erasis* sa *sic R*) P^3R^{a1} excussatione P^1 excusatione R^1 || sacri] $PRWX_2$ sancti GVN_1(ς)*v* 20 tribuno] tribuno bono P^3THWX_2 tribuno notario N_1 (notario *interpolatum uidetur ex Augustino*) || imprimis R^b

Carthaginem — incertum zelo stimulatus an auro corruptus
— occidit: qui continuo reuocatus ex Africa factusque priua-
tus uel ad poenam uel ad paenitentiam conscientiae suae di-
missus est.

p. 584
'Anno ab Vrbe condita MCLXVIII Constantius comes apud 43
Arelatem Galliae urbem consistens, magna rerum gerendarum
industria Gothos a Narbona expulit atque abire in Hispaniam
coegit interdicto praecipue atque intercluso omni commeatu
nauium et peregrinorum usu commerciorum. Gothorum tunc 2
populis Athaulfus rex praeerat: qui post inruptionem Vrbis
ac mortem Alarici Placidia, ut dixi, captiua sorore imperatoris
in uxorem adsumpta Alarico in regnum successerat. is, ut 3
saepe auditum atque ultimo exitu eius probatum est, satis
studiose sectator pacis militare fideliter Honorio imperatori
ac pro defendenda Romana republica inpendere uires Gothorum
praeoptauit. nam ego quoque ipse uirum quendam Narbonen- 4
sem inlustris sub Theodosio militiae, etiam religiosum pru-

AVCTORES § 2 ut dixi *7, 40 § 2* § 4 ego — audiui

1 karthaginem *PR* || an auro] amaro X_2 anlaro (*post* an *fort. aliquid eras.*) *V* || auro] pecuniae ui (pecuniae *uersu extr. add. 1°*) *G* 2 qui continuo] Continuoq· (q· *s. s.*) *G* || euocatus *G solus* 3 |uel ad paenam *D* 5 ·I·CLXVIII· *PR* millissimo cen|dissimo sexaginsimo octauo *D* 6 arilatem *D* 7 gotho s- (s *coni. c. seqq.*) P^1 || a] *PGV*ς * (*erasa* a *esse potest*) *R* e *D solus om. v* || adque *P* 8 adque PR^a || in|clusus *D* incluso *KM* || comeato *D* 9 per crinorum *D* || tunc *om. DVT* 10 populis· (*eras.* s, *punct. ex corr. add.*) *R* populus *D* || athaulfus] $DGVN_1WX_2$ (ς) atahulfus *PR* Ataulphus *fsh* || rex] tunc *DV* rex tunc *T* rex *ante* athaulfus *exhibet* N_1 || irruptionem R^b || urbis (r *statim in ras. scr.*) *D* 11 alarici] *Gv* halarici *PRD* alarichi N_1 || placidi aut P^1 || captiua *om. D* || sororem *D* 12 uxorē P^2 oxorem *D* uxore P^1R || assumpta R^b adsumta *PD* || alarico] *Gv* halarico *PR* alaricho N_1 halaricum *D* 13 adque PR^a 14 honoria *D* 15 pro defendenda romana republica] prodi puplica *D* || impendere R^b || uires *s. s. m. 1 in D* 16 uirum] uerum *D* 17 inlustrē R^{a1} || sup *D* || religiosum (li *statim s. s.*) *D*

dentemque et grauem, apud Bethleem oppidum Palaestinae
beatissimo Hieronymo presbytero referentem audiui, se familia-
rissimum Athaulfo apud Narbonam fuisse ac de eo saepe sub
p. 585 testificatione ¹didicisse, quod ille, cum esset animo uiribus
5 ingenioque nimius, referre solitus esset: se inprimis ardenter
inhiasse, ut oblitterato Romano nomine Romanum omne solum
Gothorum imperium et faceret et uocaret essetque, ut uulga-
riter loquar, Gothia quod Romania fuisset *et* fieret nunc
6 Athaulfus quod quondam Caesar Augustus, at ubi multa
experientia probauisset neque Gothos ullo modo parere legibus
posse propter effrenatam barbariem neque reipublicae interdici
leges oportere, sine quibus respublica non est respublica,
elegisse saltim, ut gloriam sibi de restituendo in integrum
augendoque Romano nomine Gothorum uiribus quaereret ha-
bereturque apud posteros Romanae restitutionis auctor, post-
7 quam esse non potuerat immutator. ob hoc abstinere a bello,
ob hoc inhiare paci nitebatur, praecipue Placidiae uxoris suae,

EXPILATORES 17 inhiare — p. 561, 9 confirmaret *epitomauit Paulus 313, 20—27*

1 et*grauim (*er.* a) *D* || bethleem] $PN_1X_2W(NO)v$ bethle*em (*er.* h *ut uid.*) *R* bethlehem G^3 bethele en *D* betheleem *H* bethl*lē (*eras.* e) *V* bethlem *T* bethel G^1KM || palestinae *PRD* 2 h*ieronymo *R* hieronimo *D* || praesbytero *D* prbo *P* prbto *R* || referentem (f *m. 2 corr. ex* s *uel* p *uel* r) *P* 3 athaulfo] GN_1X_2 atahulfo *PR* adthaulfo (h *s. s. m. 1,* f *statim ex* s) *D* atheulfo (f *s. s. m. 1*) *W* 4 dedicisse *D* || ille *om. R solus* || esse *D* 5 imprimis R^b 6 oblitterato (tt *in ras., illa m. 1, haec m. 2*) *P* obli*terato (*er.* t) *R* oblitorato *D* 7 faceret] fecerit *D* || et *om. D* || esseque *D* || uulgaliter $PRVN_1$ 8 et fieret] *scripsi* fieret· Et *D* fieret PRG^1; (; Fieret *R*) fieretque $G^3M^bN_1Tfsh$ 9 athaulfus] GVN_1X_2 atahulfus *P* ataulfus (*sic*) *R* athaufos *D* athoulfus *W* || quod] et quod *O* || at] ad P^1R^1 10 probabisset PR^1 11 effrenata (t *statim in ras. scr.*) *D* 12 rē*publicā R^2 13 elegisse (se *in ras. m. 2*) *P* elegisset *N* legisse (*s. s. glossa* pro elegisse *m. 3*) *G* || se *post* elegisse *add. v* || saltem R^bh salutem *edd. Col. fs* 15 actor *D* 16 potuerat*** (*nulla littera ut uid. erasa; spatium est 2 uel 3 litt.*) *P* 17 Praecipue *P* Praecipuę *a. ras. R* (*sic* P *maiore; inde factum ut in* N_1 *ea littera omitteretur mox rubricanda*) || sue *P*

feminae sane ingenio acerrimae et religione satis probae, ad
omnia bonarum ordinationum opera persuasu et consilio tempe-
ratus. cumque eidem paci petendae atque offerendae studio- 8
sissime insisteret, apud Barcinonam Hispaniae urbem dolo
suorum, ut fertur, occisus est.

Post hunc Segericus rex a Gothis creatus cum itidem iudicio 9
Dei ad pacem pronus esset, nihilominus a suis interfectus est.

Deinde Vallia successit in regnum ad hoc electus a Gothis, 10
ut pacem infringeret, ad hoc ordinatus a Deo, ut pacem con-
firmaret. hic igitur — territus maxime iudicio Dei, quia cum 11
magna superiore abhinc anno Gothorum manus instructa armis
nauigiisque transire in Africam moliretur, in duodecim mili-

AVCTORES *lin.* 5 ut fertur

EXPILATORES 6 Post — 7 interfectus est *compilauit Isidorus Hist. Goth. 20 cf. Iordanis Get. 31 extr.* 8 Deinde — 9 confirmaret *compilauit Isidorus Hist. Goth. 21* 8 Deinde — regnum *cf. Iordanis Get. 32* 8 Vallia — regnum *cf. Marcellinus Comes ad a. 414* 10 hic — p. 562, 2 cladis *cf. Iordanis Get. 33 p. 123, 18 — 124, 3* 11 Gothorum — p. 562, 2 cladis *compilauit Isidorus Hist. Goth. 22*

1 f*eminę *R* || sanę *a. ras. R* || religione* satis (ne sa *in ras. m. 1*) *D* || religione] *PGV*ς religione (gi *s. s. m. 2*) *R* religionis (*O*)*v* || satis (s *fin. corr. ex aita litt. m. 2*) *P* || prope *D* probatae *KM* 2 persuasu** (su *alt. in ras. m. 1, post* su *er. 2 litt.*, su *?*) *P* suasus *D* persuasus *VNO* 3 pace R^2 || petente R^1 appetente R^2 adpetende *VT* || adque PR^1 || offende (-di *V*) *VT* || studiosissimę *a. ras. R* 4 barcinonam] X_4 barchinonam (h *statim ex* n) *D* barchilonem PRN_1𝔄 barcylonam *H* barcilonem *GKMT*𝔅 barcillonem (ch *O*) *VWO* barchilinem X_2 barcinonem (*N*) *fsh; etiam 1, 2 § 104* barcinonam *scribendum uid.* 6 hounc (o *del. m. 1*) *P* || segericus] *PDW*𝔓 segaricus (*sic*) *R* || ididem *D* 7 pronos *D* || esse *D* (*lin. s. s. tenuissima fortuita uid.*) || a] et a *sh* 8 uallia] *DTW*(*KMO*)*v* *item uel* uuallia 𝔓 ualia $PRGHN_1X_2$𝔖 (*sed idem* 𝔖 *in Get. mox* uallia) bęllia *N* uuluia *V* || successit*in (sit i *in ras. m. 1*) *D* || ad hoc] adhuc *D* || electus] ordinatus *DKMO* (*sic* ad hoc ordinatus adõ pacem ꝯfirmar& a gothis ut pacẽ infringer& *V*) 10 maximę *a. ras. R* maximae *D* || quia] *T*(*VON*)Z_1*v* qui $PRDKMHN_1WX_2$ qđ *ex* qu* (*corr. m. 1*) *G* 11 manus (s *er.*) *R* manu NX_2 12 nauigiisque (gi *s. s. m. 2*) *P* || oliretur *D* || duodicem *D* || mili**bus (*er.* ti) *D*

p. 586 bus passuum Gaditani freti [1]tempestate correpta, miserabili
12 exitu perierat, memor etiam illius acceptae sub Alarico cladis, cum in Siciliam Gothi transire conati, in conspectu suorum miserabiliter arrepti et demersi sunt — pacem optimam cum Honorio imperatore, datis lectissimis obsidibus pepigit; Placidiam imperatoris sororem honorifice apud se honesteque
13 habitam fratri reddidit; Romanae securitati periculum suum obtulit, ut aduersus ceteras gentes, quae per Hispanias conse-
14 dissent, sibi pugnaret et Romanis uinceret. quamuis et ceteri Alanorum Vandalorum Sueborumque reges eodem nobiscum placito depecti forent mandantes imperatori Honorio: tu cum omnibus pacem habe omniumque obsides accipe: nos nobis confligimus, nobis perimus, tibi uincimus, immortali uero quaestu reipublicae tuae, si
15 utrique pereamus. quis haec crederet, nisi res doceret?

AVCTORES § 12 pacem *cf. 1, 17 § 3 et 3, 20 § 9* § 13 *cf. 1, 16 § 3 et 1, 17 § 3*

EXPILATORES 2 memor — 3 conati *cf. Iordanis Get. 33 p. 124, 2 sq.* 2 acceptae — 4 demersi sunt *uid. adhibuisse Isidorus Hist. Goth. 18* 3 in Siciliam — conati *cf. Iordanis Get. 30 p. 114, 8* 4 pacem — 7 reddidit *compilauit Isidorus Hist. Goth. 21; cf. Marcellinus Comes ad a. 414* (*inde Iordanis Chron. p. 238 E*[2]) 4 pacem — 15 pereamus (*aliunde his* exigente Constantio *insertis*) *excerpsit Paulus 316, 20 — 28* 4 pacem — 9 uinceret *uid. adhibuisse Iordanis Get. 32 p. 119* 7 reddidit *adhibuit Seuerus Chron. p. 450, 4*

2 alarico] $GVWX_2$ (ri *s. s. m. 1 in V*) *v* halarico *PRD* alaricho N_1 halaric. $\mathfrak{H}^1$ alaric. $\mathfrak{H}^2$ 3 sicilia *RH et ante corr. m. 3 aut 4 P* 5 lectissimis obsidibus (lectissimis ob *in ras. m. 1*) *P* || pepiegit *D* 7 Romanę (an *s. s. m. 2*, ˛ *erasum sed mox m. coaeua restitutum*) *R* 8 aduersum (ς) *v* || cęteras *a. ras. R* 9 pugnaret et] pugnaret *DVTONW* || cęteri *a. ras. R* citeri *D* 10 alanorum] *Gv* halanorum $PDVN_1X_2W$ halanorū (˜ *eras., fort. casu*) *R* || uuandalorum $GWX_2\mathfrak{P}$ || sueborumque] *PR* sueuorum q: *D* || eodem] eorum *D* 11 depecti] PR^aDG^{1a} depacti $R^bG^{1c}v$ || honori *D* 12 omniumque obsides] obsidesque (i *ex* e *V*) *DVTO* 13 confligimur *D* || uincemus (*more suo*) *D* 14 immort. — 15 pereamus] tuae erit quaestus reipublicae si utrique pereamus $\mathfrak{P}$ || immortali] R^bD inmortali PR^a, ς inmortalis X_2v || quaestu] *PRD*ς quaestus X_2v || erit *add. post* quaestus *v* 15 utri*que (*ex* utroque ?) *R*

itaque nunc cottidie apud Hispanias geri bella gentium et agi
strages ex alterutro barbarorum crebris certisque nuntiis disci-
mus, praecipue Valliam Gothorum regem insistere patrandae
paci ferunt. ex quo utcumque concesserim, ut licenter Chri- 16
stiana tempora reprehendantur, si quid a conditione mundi p. 587
usque ad nunc simili factum felicitate doceatur. manifestaui- 17
mus, ut arbitror, atque ostendimus non magis uerbo paene
quam digito innumera bella sopita, plurimos extinctos tyran-
nos, conpressas coangustatas addictas exinanitasque immanis-
simas gentes minimo sanguine, nullo certamine ac paene sine
caede. superest ut obtrectatores nostros molitionum suarum 18
paeniteat ueritatique erubescant Deumque uerum et solum,
qui potest omnia, credant timeant diligant et sequantur, cuius
omnia, et quae mala putant, bona esse didicerunt.

Explicui adiuuante Christo secundum praeceptum tuum, 19
beatissime pater Augustine, ab initio mundi usque in prae-

AVCTORES *lin.* 2 nuntiis discimus || *lin.* 4 ferunt

EXPILATORES 16 ab initio — 564, 1 annos *et q. s.*] Nam et Horosius (*sic Naz.*) diligentissime haec (haec *om. Naz.*) inquirens, omnem numerum annorum ab initio mundi usque ad suum tempus in unum collegit *Gregorius Turon. I prol.* 16 ab initio — p. 564, 2 octo] Orosius presbyter in septimo ad Augustinum libro ab initio mundi usque ad tempora Honori II annos V̄·DCXVIII· adserit *Prosperi auctarium* (*ex codice Vat. Reg. 2077 saec.* VI *extr. scripto; cf. Exempla codd. Latt. 1876 ad t.* IIII *Roncall. 1 p. 723*

1 cottidiae *D* cotidie *PR* 3 praecipue *sqq. cf. Tillemont Hist. des Emp. ad a. 416 cap. 57* || ualliam] *PDVWX₂v* uilliam· *R* ualiam *GN₁* || petrande (*pro* e *pr. m. 1 scriptura erat* a, *corr. in* a *m. 2;* e *fin. in ras., ex* a *fort.*) *R* 5 repraehendantur *PRD* 7 adque *P*[1]*R*[1] (*corr. m. coaeua in R*) 8 tyrrannos *R* 9 cônp̄ssas (on *corr. in* õ*) *R* || coangustatas (ta *prior statim s. s. et* s *fin. ex corr. sed statim inserta*) *D* || exanitasque (t *ex* n *uid. corr. sed statim*) *D* || inmanissimas *PR* 10 nullo] et nullo *DVT* || p*ene *R* benae *D* 11 ut] -ot *D* || molitionum (o *prior ex* i *corr. m. 1*) *P* 12 paeniteat (a *prior linea del. in P, erasa in R*) paeneteat *D* || erubiscant (i *in* e *corr. m. 3 aut 4*) *P* 13 diligant et sequantur *om. D solus* || diligant** (*fort. litt. nulla er.; spat. 1 aut 2 litt.*) *P* 14 potant *D* || bona (a *in ras. m. 2*) *P* || *in* didicerunt (i *pr. ex* e) *desinit V* 15 *sic* Explicui *PRD* || tuum praeceptum *v* 16 agustine *D* || in] ad *PRTOW* || p̄*sentem (*erasa* s ?) *R*

sentem diem, hoc est per annos quinque milia sescentos decem et octo, cupiditates et punitiones hominum peccatorum, conflictationes saeculi et iudicia Dei quam breuissime et quam simplicissime potui, Christianis tamen temporibus propter praesentem magis Christi gratiam ab illa incredulitatis confusione discretis. ita iam ego certo et solo, quem concupiscere debui, oboedientiae meae fructu fruor; de qualitate autem opusculorum tu uideris qui praecepisti, tibi adiudicanda si edas, per te iudicata si deleas.

1 quinque milia sescentos decem et octo] *PRG* (sexc- *R*) *idem numerus in ς et Prosp. auct. et edd. ante h* quinque milia sescentos et octo *D* ·v· mił ðcviii N_1O || decem et octo] septemdecim *h inuitis codd. et edd. omnibus nec ullo uerbo addito, notatus iam ab Gallandio uol. 9 p.* xii 2 c*upiditates (*eras.* i) *R* || punitates *DT* 3 scli *R* || bræuissime *P* 4 propter] *sic* ppt̃ *P* 5 illo PR^1X_2 7 meae] mae *D* 8 praecipisti R^1 precipisti *D* || adiu**|dicanda *P*

Explicit· | Pauli · horosi · historiarum ∴ aduersū paganos | liber vii · feliciter:·. epistula· seueri ad scm̃ paulinum epm̃ *P* EXPLICIT PAVLI HOROSI HISTORI|ARVM ADVERSVM PAGANOS LIB̄ · VII · FELICIT̄ ·; EPISTVLA (V *in* O *m. 2*) SEVERI* |AD SCM̄ PAVLINV̄ EPM̄ · *R*

EXPLICIT : PAVLI OROSII · LIB̄ · VII · (*nigris litt.*) |DE TREGINTA : ANNORVM (*rubris maior. litt.*) | PRAESCRIPTIONE OMNIBVS CAVSIS OPPONENDA· (*nigris minor. litt.*) | Jmperator theudosius *et q. s. D*

PAVLI OROSII HISTORIARVM CAPITVLA.

EX CODICE *D*.

CAPITVLA LIBRI PRIMI.

I. De exordio auctorum tam Graecorum quam Latinorum, quod initium scribendi a Nino rege, Beli filio, sumserint. [1 § 1]

II. Quanti ab Adam usque ad eundem Ninum Magnum anni fuerint. [1 § 5]

III. De temporibus regis ipsius usque ad Caesarem Augustum, hoc est usque ad natiuitatem Christi, quae annorum summa cucurrerit, et quod tam prolixo spatio temporum raro bella cladesque cessauerint. [1 § 6]

IIII. De situ totius Orbis, quibus aut quam magnis regionibus terminetur, et quod *in* tres plagas id est Asiae Europae et Africae scindatur, sicut alii testantur auctores. [2 § 1]

V. De diluuii tempore, quod relictis in arca paucis humanum genus, quod manebat extrinsecus, sit deletum. [3 § 1]

Lectionis uarietatem ex D adnotaui integram. — in contextum nomina propria recepi intacta exceptis uulgaribus, uelut Hircules *et* Sartanapallus, *ac terminationum barbarismis, uelut* Troianus (*pro* -os), Nine (*pro* -ni), *huic codici sollemnibus. praeterea paucula quaedam, licet ab ipso fortasse epitomae auctore profecta, correxi, ne legentem inutiliter morarentur; uelut p. 567, 24* Aremulo *scripsi pro* Romulo. — *in fine capituli unius cuiusque indicaui, ubi quisque capituli numerus in ipso Orosii opere a codice D positus sit.*

fol. 1r incipit: PAVLI⁝ OROSII⁝ LIBRVM (*corrige* LIBR· VII) *col. rubro* | HISTORIARVM· *col. uiridi* | I (*col. nigro, sed numeri seqq. rubro*) De exordio

1 grecorum 2 sumserunt 5 agustum 7 spacio 8 cessauerit 9 *in Orosio ipso non addidit numerum nec maiore littera capituli initium distinxit* || tutius urbis 10 terminitur || in *addidi* || tris || eurupae 11 afrecae || scinditur 12 *in Orosio ipso* Iu̲ *sic* || d*iluuii (*er.* I *ut uid.*) 13 manibat || est

VI. De Nini cuius supra regis initio et fine, et quod ipsi uxor eius Samyramis successerit in regno. [4 § 1]

VII. De interitu quattuor cum Sodoma ciuitatum. [5 § 1]

VIII. De bello quod inter Thelcises et Charsatios aduersus Foroneum regem Argiuorum et Parasios gestum est. [7 § 1]

VIIII. De secundo diluuio, quod Ogi temporibus legale quidem sed maximum terris effusum est. [7 § 3]

X. De ubertate Aegypti et fame, quae Ioseph temporibus acta sunt, de quibus plenius sacra testatur historia. [8 § 1]

XI. De inundatione aquarum, quae Anphyctionis regis Atheniensium tempore maximam populorum partem Thessaliae absumpsit, quando etiam Deocalion regnasse, Liber quoque pater Indiam superasse perhibetur. [9 § 1]

XII. De Hebraeorum ex Aegypto egressione per Moyssen ducem et decem Aegyptiorum plagis, quas pro Iudeorum retentatione diuinitus pertulerunt, et quod eodem tempore uehementius solito sol accensus totum paene Orbem suo calore torruerit. [10 § 1]

XIII. De parricidio filiorum Danai atque Aegypti, et quod Danai tanti sceleris fabricator ad Argos, pulsus regno, migrauerit. [11 § 1]

XIIII. De Busiridis in Aegypto hospitalitate crudeli, qui diis suis hospitum innocentum sanguinem inmolabat. [11 § 2]

XV. De Perseo, qui a Graecia transuectus in Asiam plurimas ibi barbaras gentes domuit, ubi ad ultimum uictae genti de suo uocabulo Persarum primus nomen inposuit. [11 § 4]

XVI. De diuturnitate regni Assyriorum, quod usque ad regem Sardanapallum constat extensum. [12 § 2]

XVII. De Tantali in Ganymedem flagitiosi amoris incestu et Pelopis certaminibus contra Dardanum atque Troianos nec non

1 nine || inicio || finem || ipse 2 successit 3 ciuitatū (ū *m. 1 in ras., ex* e *ut uid.*) 4 charsatius 5 parasius 6 diluuiu* (*eras.* m) || se* (*eras.* d) 11 maxima || tessaliae 12 india 14 xii *euanidus* || hebreorum 15 decim 16 pertolerunt 19 xiii *euanidus* || quod danaui 20 spulsus 22 crudile 23 sanguinum 24 persa eo || grecia 25 uicti 26 uocabulum 29 gansmidem || flagiciosi 30 troianus

plurimarum gentium gestis ac regum, quorum cursim habita solum nominum mentione longum uisum singillatim facta discribi eo quod multis familiaria et nota sint fabulis. [12 § 3 lin. 2]

XVIII. De Atheniensium bello et de Minotauro, cui Cretenses uorandos Atheniensium nobilium filios addicebant. [13 § 1]

XVIIII. De certamine Lapitharum et Thessalorum. [13 § 3]

XX. De rege Aegypti Vesoze, qui Scythas primum in bella commouit et ab eisdem uictus refugit in regnum: ex quibus sunt Amazones bellatrices, quas Hercules postea superauit: quae Europae et Asiae ex parte aliqua dominantes Ephesum simulque urbes alias condiderunt. [14 § 1]

XXI. De raptu Helenae et obsidione decennali Troiae atque excidio subsecuto simulque Aeneae in Italiam ingressu. [17 § 1]

XXII. De Sardanapalli regis Assyriorum prauis moribus, et quod defuncto illo eorum regnum primum concesserit in Medos, postea in Scythas Chaldaeosque peruenerit. [19 § 1]

XXIII. De Fraorte rege Medorum et Diocle successore eius, cui Astyages pari modo successit in regnum. [19 § 4]

XXIIII. De Cyro rege Persarum, qui auo suo Astyagi certamen indixit, quo uicto regni summa potitus sit, et quod huius temporibus Phalaris Siculus arrepta tyrannide Agrigentinos grauiter populatus est. [19 § 6 l. 2]

XXV. De Aremulo Latinorum rege ac flagitiis ipsius, et quod fulmine ictus interiit. [20 § 5]

XXVI. De bello Peloponensium et Atheniensium graui, quando etiam Asiam Amazonum gentis exercitus diu lateque uastauit. [21 § 1]

XXVII. De Lacedaemoniorum et Messeniorum bello, quod adhibitis Atheniensibus et Peloponensibus sibi sociis per annos plures usque ad internicionem prope inexplebili furore gesserunt. [21 § 3]

6 filius 10 amazonos || hirculis 11 erupae et asia 13 rapto elinae || decenali 15 sartana palli || assiriorum 16 defunctu || concessit 18 medurum || successorem 19 arteages 20 astiagi 22 falaris sicuius 24 romulo || flagitus 26 atthiniensium 28 *in Orosio ipso sic* XXCI || laci demoniorum 29 pilo penensibus 30 internitionem || inexplebile

CAPITVLA LIBRI II.

I. De regnis quattuor Orbis uniuersi, quae dispensatione Dei successu temporum principalia per mundi partes quattuor steterunt, id est Babylonium primum, exinde Macedonicum, post Africanum atque in fine Romanum.

II. De conditione urbis Romae, quo post euersionem Troiae anno fundata sit, et quod suorum regum ac principum per ducentos et tres annos usque ad consules assiduis fracta fuerit et infecta criminibus. [4 § 1]

III. De Bruto, qui apud Romanos primus consulis nomen obtinuit. [5 § 1]

IIII. De Romanorum et Sabinorum bello et discessione plebis a patribus ac fame et pestilentia protenus subsecuta: quibus utique malis non parum Roma quassata sit. [5 § 4]

V. De Veientium et Etruscorum graui certamine, quos Marcus Fabius consul non sine maximo reipublicae dispendio superauit: in quo bello omnis Fabiorum familia insidiis trucidatur. [5 § 6 l. 5]

VI. De Cyro rege Persarum, qui urbem potentissimam Babylonam Euphratis alueo deriuato magnis exercitus sui copiis occupauit, et qualis urbis ipsius situs fuerit quodque eodem tempore Lydiam pari felicitate deuicerit. [6 § 1]

VII. De bello, quod cum Scythis quibus regina Thamyris praeerat idem Cyrus postea habuit: a qua uictus et extinctus est. [7 § 1]

VIII. De rege Dario, qui cum Antero Scytharum rege certatus est, ubi etiam non paruam manum sui amisit exercitus, et quod postea Macedoniam atque Asiam adgressus obtinuit, deinde contra Athenienses bellum gessit, a quibus plurima

1 INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI II· (*litt. nigris*) 2 urbis || quae] q: 4 babilonium || machedonicum 5 africum sic in fine 6 euersione 8 ducentus et tris annus 10 *in Orosio ipso* II *temere* || romanus || consules 12 a *om.* 14 quassata (*prior* s *statim s. s.*) 15 ueiencium || certamini 16 consol || reipublice 17 omnes 19 babillonam 20 eufratis || diriuato || cupiis 22 filicitate 24 uictus et] et uictus 27 parua manu sua misit 28 machedoniam

populi sui parte confecta uictus refugit in Persas, ubi dum contra uictores bellum molitur interiit. [8 § 1]

VIIII. De eius Darii filio Xerxe, successore eius, et Leonida Spartanorum rege, qui cum quatuor milibus hominum innumerabilem Persarum fudit exercitum; in quo etiam bello Leonidas rex plures occidendo cum paucis suis lassatus et mortuus est; cui etiam certamini Xerxes foedissime se subtrahens Mardonium ducem reliquit, qui residuum quod erat populi Persarum propemodum sua infelicitate contriuit. [8 § 13 olymp.]

X. De pestilentia, quae Romae prodigiis praecedentibus uiolenter exarsit, quando ab exulibus ciuibus ac fugitiuis seruis contra Valerium consulem bello quasi ciuili conmoto Capitolium Vrbis incensum est. tunc etiam de hostibus ipsis uictoriam dictator Quintius Cincinnatus obtinuit. [12 § 2]

XI. De consulum potestate decemuiris tradita et statu reipublicae per tyrannos rebus plurimis perturbato; quando etiam terrae motus in Italia graues exorti sunt. [13 § 1]

XII. De Fidenatibus hostibus reipublicae, quos Aemilius dictator tertius superauit, et Siciliae uitio dissensionis, quae tyrannorum nutrix et bellorum diu fuit captiua seruilium. [13 § 10]

XIII. De dissensione et bello ciuili Siciliae, quo, Syracusani dum a Catanensibus dissiderent Graecorum sibi solaciis inploratis, spe obtinendae Siciliae grauia diuturnaque certamina inter Athenienses Spartanosque uersata sunt. [14 § 4]

XIIII. Quod ad extremum Lacedaemonii solacio adiuti Persarum Athenienses prope usque ad internicionem actos imperio suo datis urbi rectoribus subdiderunt, quos etiam postea Thrasy-

3 successorem || sparthanorum 4 innum|merabilem 6 mortuos 7 certamine 8 reliquid 9 prope modo || infilicitate 10 pestilentiae || praecidentibus 11 ab *om.* 12 consolem || conmutu capitulium 13 uicturiam 14 quentius 15 consolum || decim uiris || statu reipublicae] scitatu*|reipublicae (*er.* s; r *ante lin. add. statim m. 1*) *D* 16 tyramnos || terre mutus 18 emilius· 19 tercius || uicio disensionis 23 gregorum || solacius 25 athinienses sparthanosque 26 lace dimoniis 27 actus 28 subdederunt || trasibulus

bulus quidam Atheniensium pro patriae libertate consurgens sub specie conloquii circumuentos fraude decepit. [16 § 8]

XV. De ciuili bello Persarum, quod Artaxerxes et Cyrus filii Darii de statu regni certantes egerunt, quorum uno id est Cyro interfecto ad Artaxerxem regni summa peruenerit. [18 § 1]

XVI. De terrae motu concussae Siciliae, ubi Aetna mons eo tempore aestus suos solito grauiores effudit. [18 § 6]

XVII. De obsidione Veiorum, quos Romani cum suo maximo detrimento decem annis continuis obsederunt. [19 § 1]

XVIII. De Senonum in Italiam Vrbemque inruptione Gallorum, et quibus stragibus populum senatumque Romanum inaudita prius crudelitate trucidauerint quodque eorum atrocissimum impetum ictu fulminum Vrbis fuerit incendium subsecutum. [19 § 5]

CAPITVLA LIBRI III.

I. De pace Graecis a rege Persarum Artaxerxe ueluti iure dominantis indicta, quibus ut ab armis quiescerent imperauit. [1 § 1]

II. De bello Spartanorum atque Persarum, quod adhibitis sibi auxiliaribus copiis usque ad internicionem prope Lacedaemoniorum diu grauiterque gesserunt. [1 § 5]

III. De reparatione Atheniensium per Cononem. [1 § 23]

IIII. De certamine, quod cum Arcadibus Spartani propter castellum quoddam adgressum inruptione furtiua quasi de imperio desperantes inter extrema gesserunt. [1 § 25]

V. De terrae motu, quod Achaia uniuersa concussa duas ciuitates prouinciae ipsius, id est Ebora et Helice, disruptas terrae hiatus absorbuit et quod diebus illis, quibus auctor haec scribit Orosius, Constantinopolim terrae motu graui

2 speciae || circumuentus 3 Decinile || artaxerses 4 regini 6 terre || ethna 9 decim 10 inruptionem 12 crudilitate 13 ictum fluminum (flu *statim in* ful *corr.*)

15 Incipivnt capitvla : libri : iii ⁝ 16 grecis 17 nominantes 19 sparthanorum 20 cupiis || lacedemoniorum 22 ii (*pro* iii) || perco.nomen· 23 partani 24 quodam 25 disperantes 26 terre mutu || ciuitatis 27 disruptae 29 constantinopolim] *cf. Rhein. Museum 30 (1875) p. 314* || terre

flammaque caelitus desuper inminente maximo patuit obiecta discrimini tantamque iram Dei Arcadii oratione principis cum supplicatione totius populi Christiani constet auersam. [3 § 1]

VI. De uictoria Romanorum, quam de Vulscis Faliscis ac Praenestinis, qui multis retro temporibus infestissimi Vrbi hostes extabant, ueloci felicitate tulerunt. [3 § 4]

VII. De pestilentia Vrbis atque prodigio, cum hiatu terra terribili a se scissa dissiluit: in quem Marcus Curtius eques uiuus sponte descendit. [4 § 1]

VIII. De secunda inruptione simulque internicione Gallorum, qui non longe ab Vrbe a Manlio Torquato et Quintio ac Sulpicio dictatoribus superati, dum se per oram maritimam diffudissent, ad extremum a Marco Valerio, qui Gallum quendam cui singulari pugna conflixit corui adiutus auxilio superauit, uicti atque trucidati sunt. [6 § 1]

VIIII. De tempore, quo petentibus Carthaginiensibus pacem diuersa Romae prodigia praecesserunt, quodque isdem diebus Artaxerxes Iudaeorum gentem bello superatam in Hyrcaniam plurima ex parte transtulerit, Aegyptios quoque Persarum simul regno subdiderit. [7 § 2]

X. Quod aduersum Samnitas grauia ilico Romanis bella suscepta sint ac Latinos nihilominus rebellantes Manlius Torquatus consul uicerit. [8 § 1]

XI. De Minuciae uirginis Vestalis incestu atque interitu, et quod isdem diebus plurimae in Vrbe matronarum in maleficio detectae punitae sint. [9 § 5]

XII. De Alexandro Epirotarum rege, Alexandri illius qui uocatur Magnus auunculo, a Samnitibus uicto atque interfecto. [11 § 1]

5 uicturia || quādeuulscis (d *in ras. m. 1*) 7 ueluci filicitate 9 quem] quo || curcius 10 uiuos ponte discidit (i *in* en *statim corr.*) 13 ora maritima 14 extremo 17 chartaginiensibus 18 hisdem 19 hircaniam 20 plurimā· || aegyptius 22 Quod] Dequo 24 consol e,uicerit (*interpunctio ex corr. m. 1*) 25 interito 26 hisdem 28 alexandri (i *statim ex* o *corr.*) || qui|qui

XIII. De Philippo potentissimo rege Macedonum, qui Graeciam proeliorum suorum uirtute quassauit et plures prouinciae ipsius nobilissimas ciuitates dolo captas et hominibus et opibus uacuauit. [12 § 1]

XIIII. Quod idem obsessa Byzantio Scythis bellum intulerit, a quibus sumpta uictoria dum rediret Triballis obuius factus belloque congressus in ipso fuerit certamine uulneratus. [13 § 1]

XV. De eiusdem Philippi prosperitate uictoriae, quam de Atheniensibus Lacedaemoniis ac Thebanis, ad ultimum calcato ipsarum urbium dominatu, cruentissimam cepit, et quod mox dum in Persas bellum molitur interiit. [13 § 9]

XVI. De infelici cum Samnitibus congressione Romanorum, quando ad Caudinas furculas uicti missique sub iugum sunt, et Papirii consulis, euoluto anno, de uictis eisdem hostibus subiugatisque uictoria. [15 § 2]

XVII. De Alexandri Magni, qui patri Philippo successit in regnum, uirtutibus ac triumphis, quos de Persida atque Aegypto aliisque prouinciis mira et celeri felicitate promeruit. [16 § 1]

XVIII. Quod praedicti regis temporibus, etiam quo accessus ipsi non patuit, sanguine proeliorum totus paene Orbis incaluit in tantum, ut Agidis Lacedaemonii regis in Graecia, Alexandri Epiri regis in Lucania, Zopyrionis praefecti Ponti in Scythia plura bella et grauia gererentur. [18 § 1]

XVIIII. De eis, quae aduersum gentem Indorum idem Magnus Alexander terribiliter gessit, qualiterque omnibus paene populis Orientis oppressis, dum ad extremum Babylonam regressus mundi totius legationes exceperit, ueneno hausto clam puero tradente defecerit. [18 § 5]

1 greciam 5 bizantio schythis 6 uicturia || treballis 9 uicturiae 10 lace daemoniss 11 coepit, *cf. Oros. 3, 14 princ.* || et mox 13 infilici 15 pauperii consules euuluto 16 uicturia 19 filicitate 22 lace daemonii,regis (r *m. 1 ex* s, *interp. add. ex corr. m. 1*) || *haec* ingrecia | alaxdri epyri regis in lucania zoferionis prȩfecti ponti in schitia | *in ras. m. 1* 25 his 27 oppresit || babilonam 28 tutius || austo 29 tradentes

XX. De Gallorum caede atque Samnitium, quos aduersum Romam uno agmine conspirantes Fabius consul excepit caesisque quam plurimis feliciter superauit. [21 § 1]

XXI. De bello, quod inter Samnites et Romanos euêntu alternante uictoriae item gestum est, et quod ad extremum cum rege suo Pontio superati Samnites, post longum quamquàm temporis spatium, dominandi tamen regnandique finem sibi debitum acceperint. [22 § 1]

XXII. De internicione Sabinorum, qualiter per Curium consulem uicti addictique Romanae fuerint dicioni. [22 § 11]

XXIII. De proelio, quod Romani cum Etruscis Gallisque Senonibus infeliciter Caecilio praetore gesserunt. [22 § 12]

XXIIII. De clade Alexandro mortuo ac dissensione Macedonum, et quod regni Macedonici per eundem Alexandrum corpus longe lateque porrectum, defuncto eo per multos reges ac principes scissum, in Asia Aegypto atque India aliisque prouinciis grauibus atque innumeris proeliis gestis per quattuordecim annos contritum atque laniatum sit. [23 § 6]

CAPITVLA LIBRI IIII.

I. De duobus proeliis famosissimis Romanorum, in quibus uicti atque uictores non mediocriter extiterunt, quae cum rege potentissimo Pyrrho Tarentinorum causa excitante gesserunt, et pestilentia, quae bellis quibus supra cessantibus grauis nimium Romam cunctosque fines eius inuasit. [1 § 1]

II. De eiusdem Pyrrhi ad extremum luctuoso Romanis et damnoso ualde congressu, quodque ab eisdem tertio utique bello uictus abscedens, dum in Achaia apud urbem quandam Spartanum regnum auidus dominationis adpeteret, saxo ictus obierit. [2 § 3]

1 samnicium 2 fauius 3 filiciter 4 samnites (*prior* s *radendo ex* r) || euente 5 uicturiae 7 spacium || tamen] tam || debetum 8 acceperunt 10 romani 12 infiliciter 13 acedonum 14 alaxandrum 15 multus regis 18 annus

19 INCIPIVNT : CAPIT : LIBRI : IIII (*litt. rubris*) 20 De duobus *usque ad* uicti *in ras. statim scr.* 21 uictures || extetirunt 22 pyrro 24 roma 25 pyrri 26 congressu (u *in* o *m. 1 mut.*) quodq: (q: *ex* ab *m. 1*) 27 abscidens 28 dominationes

III. Quod Pyrrhi morte conperta Tarentini aduersum Romanos, Carthaginiensium sibi adiuncto solacio, iterum arma sumserunt, in qua etiam pugna superati sunt; quibus diebus magna Romae fuerint uisa prodigia. [3 § 1]

IIII. De bello, in quo aduersum Picentes duce Sempronio consule dimicantes Romani uictores quidem sed cum strage multa militum extiterunt, et quod plura eos fuerint secuta prodigia. [4 § 5]

V. Quod Vulsinienses in libertinos suos, qui eos urbe coniugibus et facultate priuauerant, acceptae ultores iniuriae adiuti seueritate reipublicae uiriliter extiterunt. [5 § 3]

VI. De pestilentia, quae apud Romam grauissima conflagrauit in tantum, ut plus perisse populi quam superfuisse referatur, et Capparoniae uirginis Vestalis incestu simulque suspendio, quo uitam adulterii conuicta finiuit. [5 § 6]

VII. De bello Carthaginiensium, quod infeliciter contra Siculos Sardosque gesserunt; ubi etiam urbis ipsius rex Himilco intolerabili pestilentia totum paene morbo amiserit exercitum regressusque Carthaginem gladio mortem sibi ipse conciuerit. [6 § 2]

VIII. De Hannonis cuiusdam Carthaginiensis potentissimi hominis in ciues suos inpietate uel scelere dignoque suis moribus exitu et Hamilcare Carthaginiensi uiro facundo ad Alexandrum per dolum misso regressoque ad propria post mortem Alexandri ueluti ciuium inimico a suis per inuidiam interfecto. [6 § 16]

VIIII. De Siculorum certamine et strage Poenorum, quam per Agathoclem Siciliae regem in Africam ex consilio transuectum Carthaginienses non mediocriter sui exercitus amissione sen-

1 pirri (i *prior ex* e *radendo mut.*) || romanus chartagini ensium (*altera* i *statim ex* e) 5 duces est pronio 7 extetirunt 11 reipublice 12 pestilencia 14 incestu,ssimul (*interpunctio ex corr. m. 1,* s *tamen non deleta*) 15 alulterii 16 carthageniensium || infiliciter || siculus 17 himelco 18 intolerabile || pene || amisit 19 gladium 21 *in ipso Orosio* VIII *ante 6 § 15* haec Darii *exstat* || chartageniensis 22 pietate 23 amilcare || charthaginiensi uero || alaxandrum 25 inuidia 28 transuectu (u *alt. in* o *m. 1*) 29 chartaginienses || non] non de (e *statim ex* i)

serunt, Pyrrhi regis Epirotae conlato Siculis aduersum Afros auxilio. [6 § 23]

X. Quod falso catholicae fidei aduersarii rerum perturbationes, quaecumque accidunt temporibus Christianis, grauibus ac ueteribus Romanorum aliarumque gentium cladibus seu miseriis anteponunt. [6 § 34]

XI. Qualiter bellum, quod inter Mamertinos et Hieronem Syracusanum regem, adiuuantibus eum Afrorum copiis, uertebatur, a Romanis pro Mamertinorum statu susceptum celeriterque finitum sit; a quo etiam proelio Hannibal senior Agrigenti a consulibus obsessus, Afris bello quam maxime profligatis, cum paucis facta eruptione discesserit. [7 § 1]

XII. Quod Gnaeo Cornelio Asina et Duilio Gaio consulibus idem Hannibal, dum Italiae oram maritimam instructa classe uastaret, nauali Romanis pugna conflixerit, ex quibus uno prius consule fraude decepto ab alio captis nauibus mersisque quam plurimis fuerit superatus, et de Hannone quodam pro Sardis et Corsis in locum Hannibalis subrograto ab Scipione consule, deleto exercitu ipsius, interfecto. [7 § 7]

XIII. Quodque idem Hannibal senior a Romanis tertio superatus ad ultimum seditione exercitus sui obpressus obierit. [8 § 1]

XIIII. De primo certamine, quod in Africa odiorum crescente negotio Romani consules prospere aduersum Poenorum duces, Hamilcarem scilicet Hannonemque, cum grandi nauium classe gesserunt, et quod Afrorum nauibus plurimis aut mersis aut captis, multis quoque Africae oppidis depopulatis Manlius consul Romam cum ingentibus spoliis uictor ingressus sit. [8 § 6]

XV. Cuius magnitudinis serpentem Regulus dux Romanus adiutorio militum congressus occiderit. [8 § 10]

1 pyrri || epyrotae   5 gencium || meseriis   7 bello || siracusanum   8 adiuuentibus || cupiis   10 agrigento   13 quod genio cornilio asinam et diulio gaiceonsolibus idem (*cf. cap. 34 et 41*)   14 ora maretima   17 et de] et   18 loco   19 exercito || interfectu   20 annibal || tercio   22 nigotio   24 amicarem || grande   29 adiutorium

XVI. De eiusdem Reguli aduersum Poenos primum quidem prospere gesto certamine sed postea infeliciter cum suo quoque exitio terminato, Xanthippo rege Lacedaemonum Afris commodante solacia. [8 § 16]

XVII. Quantis et quam atrocibus bellis ac maximis cum Romanis in Africa Siciliaque per uiginti annos aut eo amplius Afris terra marique certatum sit et quod euentu quidem uario, ad extremum tamen Romani extitere uictores quodque inter ista classis magnae redeuntis Italiam amissae naufragio non modica Romani damna senserunt. [9 § 5]

XVIII. De pace Carthaginiensibus data, supplicibus et statutae summae solutione inposita. [11 § 1]

XVIIII. De aquarum peste et damnoso Vrbi nimis incendio seu ruinis uel priuatarum domorum uel moenium publicorum. [11 § 5]

XX. De certamine, quod cum Faliscis et Cisalpinis Gallis a Romanis uictoribus non sine militum damno confectum est. [11 § 10]

XXI. De inrupto a Carthaginiensibus propter Sardiniam insulam foedere, quod pepigerant cum Romanis, et quod pace ipsis petentibus reddita eodem anno — quod diu ante uix cesserat — Romani ab omnibus proeliis quieuerunt. [12 § 2]

XXII. De bello, quod contra Hispanos Hamilcar dux Carthaginiensium gessit, ubi etiam interfectus est: quo tempore legatos Romani suos ab Illyriis peremtos bello sunt atrocissimo persecuti. [13 § 1]

XXIII. De sacrilegis sacrificiisque pontificum, quibus Romanas uictorias foedauerunt, prodigiisque feralibus Vrbe turbata quanta et quam cruenta cum utrisque Gallis, id est Cisalpinis Transalpinisque, certamina licet uictor tamen solito

1 poenus 2 infiliciter 3 xantippo || afrisco modante (s *ex corr. add. m. 1*) 9 clasis || redeuntes || italiam] ad italiam *Orosius* || naufragium 11 carthagineensibus || subplicibus || statutae (u *statim ex* a) 12 summa solutionis 14 publicarum 17 damnum 19 chartaginiensibus 20 pepegerant 23 amilcar || chartaginiensium 24 legatus 25 illiriis 27 sacrificiisque] *sic pro* sacrificiis 28 uicturias 29 et] etiam

multo copiosior undique contractus Romanus gesserit exercitus quodque ipsis diebus Fabius Censorius filium furti insimulatum crudeliter interfecerit. [13 § 3]

XXIIII. De secundo bello Punico cum Romanis, quod duce Hannibale iuniore euersa ab eo Sagunto statutae pacis iura soluente non sine magna partis utriusque strage confectum est, quodque idem Hannibal montibus Pyrenaeis Alpibusque transmissis ad Italiae loca plana perueniens ad flumen Treuiam duobus proeliis cum duobus consulibus successu sibi prospero sed Romanis aduerso nimium dimicauerit et quod in eodem bello fuerit sauciatus multumque in Appennino cum elephantis, quos paene omnes amisit, hominum numerum iumentorumque perdiderit. [14 § 1]

XXV. Quod Scipio frater Scipionis consulis in Hispania cum Magone duce Poenorum isdem diebus plura feliciter bella confecerit quodque ostentis multis et grauibus tunc Romanos datorum prodigiorum causa terruerit. [14 § 9]

XXVI. De certamine, quod inter Flaminium consulem et Hannibalem ad lacum Transumennum cum clade maxima actum est Romanorum, et quod paulo ante idem Hannibal oculum frigoris uirtute perdiderit, ac de terrae motu terribili, quem exercitus uterque, dum dimicat intentus certamini uehementer, omnino non senserit. [15 § 2]

XXVII. Quod apud Cannas Apuliae uicum Hannibali infestissimo Romani nominis inimico congressus senatus populusque Romanus usque ad internicionem prope cum maxima militum strage certauerit. [16 § 1]

XXVIII. Qualia quantaque certamina Romani duces et consules, urbis suae nutante potentia, exercitu quatripertito reipublicae, uno eodemque tempore contra Philippum in Macedonia,

1 cupiosior || gessit 2 fauius censurius 3 crudiliter 4 XIIII 7 pyreneis 9 consolibus 10 aduersum || dimicauit 12 poene 14 XV || consules || spaniam 15 hisdem || filiciter 16 romanus 18 XVI || interin || consule 20 quod *addidi* || hanniba culum 21 de *addidi* || terribile 22 certamine 24 XVII 28 XVIII 29 exercito 30 -que *addidi*

contra Hasdrubalem in Hispania, in Sardinia quoque contra alium Carthaginiensem Hasdrubalem, in Italia cum Hannibale cateruatim occidendo moriendoque gesserint. [16 § 7]

XXVIIII. Quod Claudius Marcellus Syracusanorum urbem his diebus secundum obsessam uictor obtinuit Archimede mechanico primae obsidionis euentum suis machinis retardante. [17 § 1]

XXX. Qualiter Hannibal de Campania exercitum mouens et non longe ab Vrbe castra constituens in conspectu Romae cum consulibus dimicare pluuiae causa largissimae primum mistae cum grandine dein secunda quoque imbrium effusione sit uetitus. [17 § 2]

XXXI. De duobus Scipionibus in Hispania a fratre Hasdrubale interfectis captaque urbe Campaniae Capua a proconsule Fuluio senatuque ipsius ciuitatis ab eodem duce Romano prope ad integrum interempto. [17 § 12]

XXXII. Quod paucitas senatus exegerit, ut Scipio Africanus adhuc adulescens dux contra Hannibalem mitteretur, quodque continuo felici successu in Hispania cum magnis Afrorum opibus Noua capta Carthagine Magonem illic fratrem Hannibalis cum ceteris captum Romam transmiserit. [18 § 1]

XXXIII. De Laeuino consule, qui Siciliam reipublicae consilio armisque subiecit Agrigento prius urbe fortissima insulae ipsius expugnata, et Marcelli consulis atque Crispini Fuluiique proconsulis mortibus, quos isdem diebus in Italia Hannibal cum parte Romani exercitus congressu, alios insidiis trucidauit, quodque plures Scipio, dum haec geruntur, Hispaniae ciuitates obtinuerit. [18 § 2]

2 chartaginiensem (e *alt. statim ex* iu) || hannibali 3 gesserunt 4 xviiii 5 obsessa || mychanico (c *in ras. m. 1, ex* l ?) 7 xx 9 consolibus dimigare || misitae *ante corr.* 12 xxii (*sic*) || hasdrubalis 14 ducae 16 xxiii (*sic*) || exegit 17 aduliscens || mitteritur 18 filice 19 cartaginem || annibalis 20 citeris || romam et (*cf. cap. 36*) 21 xxv (*sic*) || leuino || siliciam 23 consules 24 proconsulis (lis *ex* les *m. 1*) || hisdem 25 *fort.* illum *addendum ante* cum 27 ciuitatis obtinuit

XXXIIII. De Hasdrubale Hannibalis fratre, quem Claudio Nerone et Liuio Marco consulibus, dum ab Hispania per Gallias in Italiam cum exercitu et elephantis adiutorio fratri futurus accedit, magno proelio feliciter superatum Romanus exercitus interfecit caputque eius in Italia fratri inopinanti transmisit. [18 § 9]

XXXV. De eiusdem Scipionis Africani prosperitate successuum, quod Hispania uelociter uniuersa adiuncta reipublicae triumphans Vrbem uictor intrauerit. [18 § 16]

XXXVI. Quod idem Scipio felicitate mirifica Africam ingressus Poenorum duces magnos, Syphacem scilicet Hasdrubalemque, superauerit hibernis Poenorum prius siue Numidarum miro consilio clam noctu incendio conflagratis, ubi maximam Afrorum partem inermem atque inter castra currentem insperatus obpresserit, Syphacem quoque per Laelium uinctum Romam transmiserit [18 § 17 consul]

XXXVII. De bello ultimo maximoque inter Scipionem et e diuerso perniciosum Romanis hostem Hannibalem, qui eiusdem consilio consulis in Africam ab Italia redire coactus est, in conspectu Carthaginis magna reipublicae felicitate confecto, quodque Hannibale cum paucis in fugam uerso data pace Carthagini bellum Punicum secundum, quod per annos decem et septem actum est, fuerit tunc finitum. [19 § 1]

XXXVIII. De Macedonum et Spartanorum cum Flaminino consule et duce gesto certamine uictoribusque Romanis plurima militum clade confecto. [20 § 1]

XXXVIIII. Quod Hamilcare duce Poeno, qui in Italia Hannibale discedente remanserat, a Bois atque Cenomanis Cremona Placentiaque uastata sit et ad ultimum bello ipsi superati

1 xxvi (*sic*) 2 leuio || consulebus || galias 3 elefantis adiuturio fratri (i *fin. radendo ex* is) 4 filiciter 8 uiluciter 10 filicitate || africa 11 magnus || syfacem 14 currente 15 syfacem || lelium 16 romae (*cf. cap. 32*) 17 spicionem 19 consulis (i *statim in* e *mut.*) 20 chartaginis || reipublice filicitate confectu 21 hannibele || fuga 22 chartagine || decim 23 septim 24 framinino console 25 doce 27 amilcare || annibale 29 placentiaquae || bellum

sint quodque proconsule Flamininus Philippum regem et cum eo plurimas alias gentes euicerit. [20 § 4]

XL. De euentu uario proeliorum, quae Romani ducibus multis et optimis in Hispania citeriore siue Etruria, cum Antiocho quoque rege in Syria, cum Celtiberis atque Liguribus, cum Gallograecis in Galatia multa utriusque partis strage gesserunt, et quod tunc Scipio legati loco ad Antiochum missus cum Hannibale profugo atque a se uicto habuerit familiare conloquium. [20 § 10]

XLI. Quod Marco Claudio Marcello et Fabio Quinto consulibus Philippus rex, occisorum legatorum causa Romanis reus factus, filio suo fungente legationis officio ueniam fusa prece meruerit quodque eodem anno et Scipio Africanus apud Amiternum exsul morbo perierit et Hannibal apud Prusiam regem, dum Romanis reddendus exposcitur, ueneno se idem sponte peremerit. [20 § 27]

XLII. De Philopoemene Achiuorum duce a Messanis in Sicilia capto et occiso et insula, quae nunc Vulcania appellatur, in mari subito edita, et quod diebus ipsis cum Hispanis utrisque certamina per diuersos duces et consules Romanus feliciter egerit exercitus. [20 § 29 Philop.]

XLIII. Quod gentem ferocissimam Basternarum eodem tempore auctore Perseo, Philippi filio, Danuuius gelu siccus per sua terga uno agmine transeuntem disrupta glaciali crusta sorbuerit. [20 § 34]

XLIIII. De proelio magno, quod gestum est Perseo duce Macedonibus cum Romanis: in quo euentus primi certaminis fuit quidem Romanis aduersus sed postea duce Aemilio dimicante prosperrimus. [20 § 36]

4 ceteriore || siue] *cf. uelut V 33 et 34, VI 5* || anthioco 5 cheltiberis 6 gallogrecis 8 uictu 10 cladio || fauio 11 philippos 12 fulgente legationis (i *alt. statim in* e *mut.*) || uenia || praecae 15 idem *sic* 17 felopomen achinorum || amissa nisi sicilia *sic, Orosii 20 § 30 uerbis* in Sicilia *male coniunctis cum praecedentibus* 18 uulgania 19 mare 20 diuersus 21 filiciter egit 22 XL 23 danuuius (u *prima in* a *m. 1*) 24 disruptis || surbuerit 28 emelio || dimicante (m *et* a *ex corr. ut uid. m. 1*)

XLV. Quod Celtiberis populis Hispanorum reipublicae amicitiis discedentibus Publius Scipio Africanus dux in Hispaniam destinatus magnas illic de aduersis et perfidis strages exercuit, et de Sergio Galba praetore a Lusitanis magno proelio superato, qui toto paene amisso exercitu uix cum paucis euaserit, et quod isdem diebus lapideum theatrum censores construi in Vrbe iusserint sed Scipionis Nasicae laudabili oratione sit uetitum. [21 § 1]

XLVI. Quod idem Sergius Galba Lusitanos in deditionem receptos inermes contra fidem peremerit ignaros quodque id facinus apud omnium animos Hispanorum maximam perfidiae Romano nomini parauerit inuidiam. [21 § 10]

XLVII. De bello Punico tertio gesto annis quattuor cum Romanis, quo finito iussu senatus Carthago ciuibus spoliata sit primum incensa, sic diruta anno septingentesimo a quo eam Dido Elissa condiderat, et quod inter ista Iuuentius praetor in Macedonia Pseudophilippo congressus cum maxima parte Romani exercitus sit peremtus. [22 § 1]

XLVIII. Quod in euertenda Carthagine diu fuerit Romani senatus diuisa sententia, dum pars pro ciuium quiete perpetua delendam eam, pars pro uirtute militum exercenda proque otii abstergenda rubigine conseruandam, ne bellicosae mentis audacia securitatis ignauia solueretur, altiore consilio decernebat. [23 § 8]

CAPITVLA LIBRI V.

I. Quod illi dies, quibus haec scripsit Orosius, beatiores et catholica fide fuerint et quiete, quam ii, quibus Romanae uires saepius adtritae uehementer extrinsecus, interdum

1 *fortasse scribendum* amicitia 2 discidentibus 3 distinatus 4 de *addidi* 5 exercito 6 hisdem || lapidium 7 iusserunt 9 XLVI *om.* || lusitanus || receptus 10 peremit ignarus || id *om.* 11 animus 12 nomine parauit inuidia 13 XLVII *om.* || tercio 14 chartago 15 septingentisimo 16 iouentinus 17 macedoniam 19 XLVIII *om.* || cartagine || fuit 20 dilendam 21 exercendam 23 solueritur || alciore

25 INCIPIVNT : CAPIT̄ : LIBRI · V · (*litt. rubris*) 26 I *in ipso Orosii opere om.* 27 hii 28 uire || adtrita

quoque in se ipsae conuersae Vrbem paene totam caduca satis nimiumque mutabili felicitate fregerunt.

II. De iis, quae eodem anno quo Carthago deleta est per Mummium consulem Corinthi gesta sunt in eiusdem florentissimae urbis excidium, et Achaeis Boeotiisque a Metello praetore deuictis. [3 § 1]

III. De Viriato quodam Hispano latrone genere Lusitano, quantis qualibusque conflictibus Romanos saepe sua temeritate terruerit, et uictoria Lusitanorum hominum trecentorum, qui maioris numeri milites Romanos adgressi latrocinio potius quam bello uicerunt. [4 § 1]

IIII. De certamine Appii Claudii, quod cum Salassis Gallis habuit, et pestilentia Romae eodem tempore uehementer exorta. [4 § 7]

V. De Fabii consulis cum Lusitanis et Viriato certamine deque facinore, quod idem consul in principes sociorum reipublicae, qui sese cum oppidis plurimis sponte subdiderant, eorum contra fidem manus abscidendo commisit. [4 § 12]

VI. Quod Pompeius consul cum Numantinis non sine populi dispendio dimicauerit et qua Viriatus morte defecerit. [4 § 13]

VII. De Mithridate rege Parthorum, qui Babyloniam urbem uictor inuasit simulque plures alias gentes edomuit atque in Indiam suum extendit imperium, et Demetrio ab eo uicto bello seu capto, cuius regni ad Diodotum quendam summa peruenerit. [4 § 16]

VIII. De pace inconsulto senatu cum Numantinis facta post proelium, quod cum iis Romani satis incommodum Mancino consule duce gesserunt, et Mancini ipsius damnatione, qui, pace soluta quam fecerat, morti adiudicatus est et traditus Numantinis. [4 § 19]

1 ipse conuerse 2 filicitate 3 his || chartago 4 muminium consolem (*sed coeperat* u *pro* o *alt.*) corinthii 5 acheis byoetiisque 8 romanus sepe || timeritate 9 uicturia 10 militis 12 certamini 13 uehimenter 14 ueriato 15 reipublice 16 subdedirant 19 ueriatus 20 medridate || babilloniam 22 uictu 23 dio dothum quandam summam 25 numanantinis 26 iis *addidi* || incommodo 28 adiucatus

VIIII. De proeliis, quae apud Hispanos Romani duces euentu uario grauique gesserunt, et prodigiis, quae Romae atque in Sicilia uisa sunt. [5 § 12]

X. De seruilibus in Sicilia bellis non sine labore maximo Romani exercitus obpressis. [6 § 8]

XI. De Numantia Hispaniae citerioris urbe bellicosissima ab Scipione Africano iam consule licet maximo cum labore damnoque reipublicae quandoque tamen obpressa et deleta. [7 § 1]

XII. De seditione Romae a tribuno plebis Graccho mota et cum eius ac plurimorum internicione sopita, et quod eodem tempore in Sicilia simulque etiam per loca alia plurima bella seruilia consurgentia sint repressa. [8 § 1]

XIII. De bello, quod contra Aristonicum Attali fratrem, qui Asiam per testamentum populo Romano reliquerat, pro eodem regno peruaso per Licinium Crassum a Romanis infeliciter, a Perpenna consule deuicto hoste feliciter est gestum, et incestu ac parricidio Ptolemaei regis Alexandrinorum, quod in sororem suam priuignamque commisit. [10 § 1]

XIIII. De iis, quae inter Antiochum Babyloniae et Phrahatem regem Parthorum sunt gesta certamina, et Publii Scipionis Africani obitu. [10 § 8]

XV. De tremore Aetnae montis et aestibus, quodque solito flammas euomens grauiores Liparam insulam uicinumque ipsi mare suo ardore torruerit. [10 § 11]

XVI. De pestilentia, quae in Africa orta ex putredine lucustarum innumerabiles populos cum pecudibus auibus bestiisque inaudita prius clade consumpsit. [11 § 1]

1 hispanus 2 graueque || quae] q: 6 numancia || ceteriores 7 console 10 muta 11 internitionē subita 13 sunt 15 per *addidi* 16 licinio grassom || infeliciter] infliciter ėst gestum (*sic m. 1*) || a perpenna — est g *in ras. m. 1* 17 deuictu oste filiciter 18 a protho|lomei || alexandrini || quod in sororem *in ras. m. 1* 19 priuignaque 20 his || anthiocum babilloniae 23 ethanae mostis 24 leporam || ipsi (i *fin. statim ex* e) 26 pestilencia || pudridine 27 populus || pecodibus || bestiisquae

1 chartaginis reparatione 3 siditione 4 ciuile ueloti 5 metello (e *pr. statim ex* a) 6 infestationis 7 cum allobrogibus] callobrogis 8 filiciter || hisdem 9 solido || perniciem (iem *statim ex* em) || catenensium iges || ethnạ (ına *in ras. m. 1*) mon 11 claude 15 reipublice 19 equos romanis (is *statim in* vs) || corrupturibus (u *alt. statim in* o *corr.*) 21 tiburinis 22 fuga || interfectu 24 caepio tholosatium 25 cupiis 26 teotonis 27 consurgentis 28 romano

primum congressione fregerunt, sed mox Mario consuli subsequenti de sua suorumque omnium clade bis uicti atque deleti triumphum magnum reipublicae nomine contulerunt. [16 § 1]

XXV. De matricidio Publici Malleoli et damnatione eius. [16 § 22]

XXVI. De bello ciuili, quod auctore eodem Mario Romae magna senatorum ac ciuium clade confectum est, et quibusdam ex ciuibus iussu senatus exilio destinatis. [17 § 1]

XXVII. De socialibus bellis Italiae et pluribus grauibusque prodigiis, quae urbem Romam tam relatione quam uisu grauissime terruerunt. [18 § 1]

XXVIII. De defectione Picentum Samnitium Lucanorum aliorumque socialium populorum et bellis, quae cum eis diu Romani duces et consules cum magna partis utriusque strage atque infelicitate gesserunt, et quod iisdem diebus rex Sothimus cum maximis copiis Thracum Graeciam ingressus uniuersos fines Macedoniae deuastauerit. [18 § 8]

XXVIIII. Quod paulo post Mithridaticum bellum diuturnum et graue surrexerit. [19 § 1]

XXX. De ciuilibus bellis nimium perniciosis reipublicae, quae auctoribus Mario et Sylla, Cinna atque Sertorio diuturna dissensione uersata sunt, ac proscriptionibus senatorum. [19 § 3]

XXXI. Quod eiusdem belli ciuilis auctoribus Mario utique et Sylla defunctis Lepidus et Catulus singularum partium sectatores quicquid retro actae caedis residuum uidebatur in ciues suos fratresque gesserint. [22 § 16]

XXXII. De bellis et cladibus, quae in Hispania senatore Romano Sertorio rebellante reipublicae, qui ex Vrbe Syllae fugerat

1 consule subsequente 3 deliti || reipublice 5 publii 6 ciuile 8 distinatis 10 quae] q: 12 samnicium 15 infilicitate || hisdem || othimus 16 cupiis || greciam || uniuersus 17 finis || deuastauit 18 medridaticum 21 serturio 24 silla 25 parcium 27 fratrisque gesserunt 28 *sq. fort. scribendum* De cladibus reipublicae et bellis, quae — rebellante, qui ex *et q. s.* 28 q: 29 serturio

dominatum, per Romanos duces ac milites diu cruentissime gesta sunt, uictoriaque Pompei, qui ad ultimum interfecto Sertorio cunctam Hispaniam in deditionem amicitiamque suscepit. [23 § 1]

XXXIII. Qualia in Macedonia siue Dardania Claudio et Scribonio ducibus a Romanis fuerint acta certamina uel quae Publius Seruilius in Cilicia atque Pamphylia aduersum hostes reipublicae, in Illyrico uero Cosconius proconsule feliciter egerint. [23 § 17]

XXXIIII. De rebellione gladiatorum a Capua fugientum, qui ducibus Crixo seu Spartaco fugitiuorum adnitente solacio Romano exercitui conflixerunt, et quod ad extremum labore magno a consulibus sint repressi, laboriosius tamen a Crasso atque felicius Spartacus suorum manu fusa quam maxime fuerit superatus. [24 § 1]

XXXV. De miseriis et cladibus Romanorum, quas usque ad id temporis indefesse per bella capitalia et strage succidua aut ciuili malo id est sua sponte pepererunt aut inlata forinsecus cruentissime pertulerunt. [24 § 9]

CAPITVLA LIBRI VI.

I. De prouidentia et dispensatione diuina, qua ideo Romano imperio cunctus Orbis factus est subditus, ut facilius sub imperatoris unius principatu per incarnationem Christi et praedicationem eius siue apostolorum ipsius in unam fidem uniuersitas populorum destructu idolorum cultu percepta Dei ueri agnitione confluеret. [1 § 5 itaque]

2 uicturiaque || interfectu 3 serturio (r *pr. statim ex* s) || amicitiamquae 4 suscipit 6 q: plūblius (l *sic statim deleta*) 7 ciliaci || pamphilia 8 ylliri || proconsole filiciter 9 regerint 10 fugientem 11 sparthago 12 a *addidi* 13 consolibus || represi laborisius 14 filicius parthacus || maximę 17 indefessec *sic* ec *i. e. aut* a (ıc) *statim in* e *aut* e *in* a *corr.* 18 siue (*pro* suıc)

20 INCIPIVNT · CAPITVLA · LIBRI · SEXTI · (*litt. rubris*) 22 cunctus (u *alt. statim ex* i) 24 una fide 25 distructu 26 confluerit

II. De Mithridatis regis Ponti et Armeniae diuturnis cum egregiis ducibus Romanorum, specialiter Lucullo atque Pompeio, per Asiam maximisque conflictibus, quantaque tandem ui fuerit superatus. [1 § 28]

III. Quod inter ista satelles Marianarum partium Fimbria Ilium subuerterit sed Sylla restituerit et quod eodem tempore Siciliam Verres praetor adflixerit, piraticam uero insolentiam uehementer Gnaeus Pompeius terra marique tunc presserit, insulam quoque Cretam longo bello edomitam reipublicae Metellus adiunxerit. [2 § 9 interea]

IIII. De eiusdem Pompei cum diuersis ac ualidis gentibus congressu plurimisque famosissimisque uictoriis et Mithridatis *in Bosporo* dum a filio Pharnace obsideretur interitu. [4 § 3]

V. Qualia idem Pompeius in Syria ac Phoenice siue Arabia deinceps bella confecerit uel quales urbe capta euersaque Hierusolyma de Iudaeis strages egerit et de coniuratione contra patriam Catilinae a Cicerone consule feliciter extincta. [6 § 1]

VI. De magnitudine proeliorum Iulii Caesaris seu triumphis, quos deuictis fortissimis populis regibusque Gallorum, Brittannis quoque atque Germanis pari prosperitate superatis hostium domitor singularis emeruit. [7 § 1]

VII. De Parthorum prospero nimium in Crassum consulem Romanosque successu et e diuerso continuo Cassii de Parthis secuta uictoria. [12 § 2]

VIII. De bello ciuili grauissimo, quod auctoribus Caesare Iulio atque Pompeio cum maxima nobilitatis et populi strage actum est et finitum. [14 § 5]

1 metridatis || arminiae 5 parcium 6 subuertit || restituit 7 uerres] uerbis || insulentiam 8 geneus 9 insula || edomita 11 plurimisque congressu 12 *inter* uicturiis *et* 13 dum *circ. 20 litt. erasae, ubi* et mithridatis in bosporo *fuisse coniecі; horum* et mithridatis *uestigia agnoscuntur* 13 obsideritur 14 fonice sibi 15 qualis 16 hyerusolima || iudeis || de *addidi* 17 catillinae || console filiciter 19 magnitudinem 22 domitur 23 consolem romanusque 25 uicturia 27 nubilitatis

VIIII. Qualia idem Caesar illico Alexandriae interfecto urbis ipsius Ptolemaeo rege bella peregerit et quod regnum Aegypti Cleopatrae reginae tradiderit, quaeque in Ponto ac Syria aduersum hostes Romani nominis gesserit. [15 § 29]

X. Quod Romam post haec uictor ingressus dictator creatus et consul in Africam atque inde in Hispaniam contra Pompeios duos Pompei Magni filios sit profectus et quod in utraque prouincia plurimas senatorum strages Pompeianarum partium amatorum cum multa militum utriusque partis clade confecerit. [16 § 3 postea]

XI. De eiusdem Iulii Caesaris obitu, et quod eo defuncto multa et grauia exarserint bella ciuilia. [17 § 1]

XII. De exordio magni et felicis imperii Octauiani Caesaris, ex quo imperatores omnes Augusti appellari coeperunt, bellisque ciuilibus, quae sub eo ac per eum cum multorum excidio gesta sunt senatorum, deque Bruti et Cassii exitu, et quod eiusdem Augusti temporibus natus sit dominus Iesus Christus. [18 § 1]

XIII. De rebellione Sexti Pompei contra rempublicam, et quod aduersum eum a Caesare gestum sit cruentissimum nauale certamen, deque uictoria, quam de Persis et Parthis magnam in Syria per Ventidium ducem Romanus sumsit exercitus, Lepidique certamine, qui cum Augusto dimicauit, et quod uictus a Caesare supplicando et ueniam fuerit consecutus et uitam. [18 § 19]

XIIII. De rebellione seruorum, quae Caesaris auctoritate conpressa est, et quod his diebus Romae e terra oleum fluxerit. [18 § 32 Taurus]

XV. Quod in partibus Orientis ab exercitu reipublicae duce Antonio infelicia acta sint proelia, a quo deinceps in Graecia

1 interfectu 2 thodomeo 3 tradedirit || pontu 4 hostis 5 romana 6 afrecam adque || pompeius 7 filio 8 parcium 12 exarserunt 13 filicis 14 agusti apellare ceperunt 16 cassu 17 agusti 20 sit *statim ex* est *corr.* 21 uicturia 22 romanos 23 laepideque || agusto 26 caesari⟨s auctoritate⟩ *inclusa in ras. m. 1* 30 infilicia || grecia

Pompeius qui supra fugiens bello uictus et captus occisus sit, plurimisque uictoriis Caesaris, quas in Illyrico Pannoniaque sortitus est. [19 § 1]

XVI. Quod Artabanem, regem Armeniae uictum Antonius cum suis opibus ceperit itemque elatus Antonius Caesari terra marique conflixerit, qualiterque ad ultimum cum affectibus suis uitam morte finierit. [19 § 8 Antonius]

XVII. De pompis eiusdem Caesaris Augusti uictoris ab Oriente redeuntis, cum quibus Vrbem tripliciter ingressus est, et quod hic primus triumphi sui fuerit qui postea Epiphaniae Christi factus est dies, in quo Augusti honores et nomen acceperit, quodque ad hunc primum imperii totius pertinuerit monarchia. [20 § 1]

XVIII. De circulo, qui in modum arcus caeli diebus illis orbem solis ambiuit, et quod ab eodem Augusto in Sicilia repressis seruilibus bellis multa milia seruulorum propriis dominis restituta fuerint, atque iterum de olei fonte largissimo per totum diem Romae de taberna meritoria exorto, et quod hoc signum dominicae incarnationis extiterit sine dubietate mysterium. [20 § 5]

XVIIII. De eiusdem uictoriis Augusti, quas in Cantabros atque Astures aliasque fortissimas gentes Hispaniae laudabiliter consummauit. [21 § 1]

XX. De commotione gentium diuersarum tam in Dalmatia quam in Pannonia Thracia Africa Germania Galliaque reliquisque prouinciis a pace reipublicae discedentium, qualiter eas idem Augustus per diuersos ac plurimos duces mira felicitate subegerit, et per ipsum Caesarem inter ista Cantabrico bello, quod ipse susceperat, quinquennio terminato. [21 § 12]

2 uicturiis || illirico 4 arminiae || antinius 6 qualeq: 7 mortem 8 agusti 9 urbe trepliciter 10 epyfaniae 11 qua agusti || et *addidi* 12 tutius 14 modo || caelestis *Orosius* 15 quod *addidi* || ab eo die agusto 16 seruolorum 17 fuerint *addidi* || de *addidi* 18 meretoria 19 extiterit (i *prior statim ex* e) 21 uicturiis agusti 22 gentis 24 dalmacia 25 tharacia 26 discedendum quali 27 agustus || diuersus || plurimus || filicitate 28 et *addidi*

XXI. De Varo Quintilio reipublicae cum tribus legionibus a Germanis extincto, Bosporanis uero ab Agrippa ad deditionem coactis et foedere Parthorum, quod ab Augusto Caesare, signis quae Crasso ablata fuerant restitutis, fusis precibus datisque obsidibus meruerunt. [21 § 26]

XXII. De pace, quam eiusdem Augusti felicitate cunctus continuo Orbis obtinuit, et quod dominum se edentem ludos omnino uocari prohibuerit. [22 § 1]

XXIII. De natiuitate domini nostri Iesu Christi eodemque anno censu in cunctas prouincias iussu Caesaris agitato. [22 § 5]

CAPITVLA LIBRI VII.

I. De eo quod pagani impii loquendo blasphemant quaerentes quid causae fuerit, ut prope in extrema parte saeculorum a uero Deo Romanum conderetur imperium, cum illud uane credant a diis suis potius surrexisse. [1 § 1]

II. Quod Romanae urbis seu potestatis exordium Babylonia cadente surrexerit et quod principalia regna similiter id est Macedoniae atque Africae aequa propemodum temporum subputatione regnauerint quodque anno septingentesimo conditionis suae incertum unde surgentia reliquis grauiora Vrbem incendia conflagrauerint. [2 § 1]

III. Quod sanctus Abraham Nini regis Babyloniae quadragensimo tertio regni anno natus fuerit, ex cuius semine dominus noster Iesus Christus toto anno imperii Augusti Caesaris ex uirgine nasci dignatus sit. [2 § 13]

IIII. Quoto anno ab Vrbe condita domini et saluatoris nostri uniuerso Orbi carnalis aduentus inluxerit et de nece in Bethlem acta iussu Herodis infantum. [3 § 1]

1 uario 2 bosforanis || deditione 4 q: grasso || praecibus 6 agusti filicitate 7 urbis

11 INCIPIUNT · CAP · LIBR : SEP$^{TI}_{mi}$ *(litteris rubris)* 12 pagani (ni *statim ex* m) 13 prope in] propem 14 romano 15 putius 16 babyllonia 17 surrexerit *in ras. m. 1* 18 atq: *in ras. m. 1* || propemodo 19 septingentissimo 20 incentum 22 *in Orosio ipso huius cap. initium nec numero nec littera maiore indicatum est* || babylloniae 23 fuerit *statim ex* fuit || simine 24 toto] *i. e.* quoto Abraham *et q. s.* || agusti 26 uniuersu 27 orbe

V. De fame, quae Augusto Caesare senescente grauissima Romae orta est, et quod usque ad transitum ipsius Augusti pax per totum paene mundum diffusa regnauerit, extremo tamen tempore ipsius quibusdam in locis proelia sonuisse, et quod id futurum dominus noster discipulis suis praecedentium proeliorum opinione praedixerit. [3 § 6]

VI. De principio regni Tiberii Caesaris et ad ultimum crudelitate, sub quo Romae dominica resurrectio nuntiata senatus indignatione respuitur, quodque tunc in amphitheatro apud urbem Fidenatium magna pars populi caueae ipsius ruina perierit. [4 § 1]

VII. De passione et resurrectione dominica, quoto anno eiusdem Tiberii Caesaris fuerit adimpleta, ac plagis, quae Iudaeam illico fuerint subsecutae, nec non grauissimo Asiae terrae motu, quo causa dominicae passionis ciuitates multae sint dirutae. [4 § 13]

VIII. De crudelitate et stupris infamibus Gai Caligulae Caesaris, quantaque domi suae uenena latentia a successore ipsius sint detecta, et iis, quae Iudaei seditione grauissima apud Alexandriam pertulerunt, euersoque Hierusolymis sacrario templi et Pilati praesidis obitu. [5 § 1]

VIIII. De successore eius Tiberio Claudio, in cuius exordio Romam beatissimus Petrus apostolus suo inlustrauit aduentu, quaeque temporibus eius Romae in abolendo imperii principatu uel tractata a senatu clam fuerint uel repressa per principem, belloque ciuili, quod aduersum eum Camillus et Scribonianus euentu contrario mouere conati sunt, quaeque idem Augustus in Brittania feliciter gesserit, et quod Orcadas insulas Romano imperio uictor adiecerit, uel quibus propter inopiam populi in Vrbe seditionibus fuerit agitatus. [6 § 1]

1 agustu || seniscente 2 agusti 3 paene] pae 7 crudilitate 8 nunciata 10 fidenacium 13 adimplita || iudea 14 inilito || terre 15 moto || ciuitatis 16 derutae 17 *numerus in Oros. ipso omissus est* || crudilitate || caligolae 18 uenina 19 his || iudei || alexandria 20 hierusolimis 22 roma 23 aduentum 26 ciuile || uersum || camellus et *sic* 27 conato 28 agustus || filiciter || orchadas 29 insula 30 inopia

X. Quemadmodum Nero successor infandis sceleribus uniuersisque flagitiis plenus beatissimos apostolos Petrum ac Paulum primus Christiani nominis inimicus occiderit, quaeque temporibus ipsius contraria reipublicae in diuersis prouinciis acciderint, de eiusdemque digno suis meritis exitu. [7 § 1]

XI. Quod successores eius infeliciter breuiterque parum amplius quam anni unius spatio tres tyranni id est Galba Otho Vitellius regnauerint et quae in extremo uitae Vitellius de quibusdam senatoribus ciuibusque crudeliter in Capitolio gesserit. [8 § 1]

XII. Quod Vespasiano imperatore legitimo succedente Hierusolyma fuerit obsessa per Titum eius filium atque euersa quodque sub eiusdem imperio magnae sint multaeque prouinciae adiunctae reipublicae. [9 § 1]

XIII. De eiusdem Titi successoris ac filii dominatu tranquille quidem acto sed breuiter terminato nec non Vrbis et Biuii montis damnoso circumiectis locis incendio. [9 § 13]

XIIII. Quemadmodum Domitianus frater successorque Titi crudeliter impieque rempublicam rexerit et quod primus Neronis imitator ecclesias Christi grauissime fuerit persecutus, sub quo etiam beatissimus Iohannes apostolus in Pamphum insulam diu manserit relegatus, et de iis, quae in senatum Vrbis exercuit, simulque aduersum Dacos atque Germanos duce Fusco quae proelia infeliciter crudeliterque magno militum gesserit detrimento, de uilissimoque eius interitu. [10 § 1]

XV. Quod Nerua successor ipsius breui tempore fuerit dominatus. [11 § 1]

1 quemadmodo 2 flagiciis || beatissimus apostolus || primis 3 inimicos || quineq: 4 acciderunt 5 de *addidi* 6 infiliciter 7 tris || galua 8 q: || uetellius 9 crudiliter || capitulio 11 succidente hierusolima 12 ac 15 titi (i *fin. in ras. m. 1, ex* u *fort.*) successores 16 biuii *sic* 18 quemadmodo domicianus || crudiliter 20 imitatur 21 iohannis || pamphum *sic* || insula 22 religatus || de *addidi* || hisq: || senatu 23 dach || germanus 24 q: || infiliciter crudiliterque magnum 25 de *addidi*

XVI. De Traiani imperatoris bellis uictoriisque felicibus, absque eo quod Christianam fidem regni sui ultimo tempore persecutus est, terrae motibus per loca grauissimis urbibusque subuersis, quaeque aduersum Iudaeos suis fuerint acta temporibus. [12 § 1]

XVII. Quod successor huius Hadrianus Sauromatum gentem feliciter superauerit, Iudaeos quoque Palaestinam prouinciam debellantes obpresserit, Christianos uero absque obiectione criminis iusserit penitus non punire et quod Hierusolymae uocabulum nominis hoc est Aeliam de suo praenomine iusserit inponi. [13 § 1]

XVIII. Quemadmodum Antoninus Pius optimus princeps et benigne rem publicam gubernauerit et cum Christianis ciuiliter egerit quodque huius temporibus Valentinus et Cerdo haeresiarchae Romam prauis dogmatibus foedauerint. [14 § 1]

XVIIII. Quod huic Antoninus Verus et Aurelius Commodus succedentes uictoriam de Persis laudabili felicitate sumserint et quod idem Augustus Antoninus plura cum plurimis gentibus bella confecerit, cuius ex parte temporibus pro persecutione nominis Christiani Italiam totam pestilentia magna uastauerit quodque deinceps, dum aduersum Quades laborioso bello confligeret, ad inuocationem nominis Christi exercitui suo, siti grauissima laboranti in castris, pluuiae ubertas aduenerit. [15 § 1]

XX. De Commodo cuius supra Aureli filio successore qui, aduersum Germanos bellum quidem prospere gesserit, deinceps tamen animi prauitate nefaria multa conmiserit nec non praecipuos extinxerit senatorum. cuius temporibus fulmine

1 filicibus 2 christiana 3 terre 6 adrianus || sauromatum *sic* || filiciter 7 superauit || palestinam 8 obpressit christianus 9 iussit paenitus || ponire || hierusolimae 10 helian || pronomine iussit 12 quemadmodum (um *statim in* o) antininus || benignae 13 rempublica 14 haeresiarche 15 foedauerunt 16 antuninus 17 uicturiam || laudabile filicitate sumserunt 18 agustus antuninus 22 confligerit || inuocatione 23 sit 25 comodo || aurili 26 germanus

ictum fuerit Capitolium bybliothecamque maiorum ignis inde egressus accenderit casu, alia quoque per loca Vrbem incendia conflagrauerint. [16 § 1]

XXI. De Heluio Pertinace et interfectore ac successore eius iuris peritissimo Iuliano, et quod uterque uix anni unius spatio tenuerit dominatum. [16 § 5]

XXII. Quemadmodum Seuerus Pertinax, occiso a se de quo supra dictum est Iuliano, imperium sumserit multaque diuersis in locis contra Parthos quoque et Arabas proelia gesserit, sed et Christiani nominis fuerit persecutor bellaque ciuilia cum multa Romani sanguinis effusione confecerit partemque Brittaniae non paruo amisso numero militum occupauerit, quam etiam a uicinis indomitis gentibus crediderit distinguendam. [17 § 1]

XXIII. Quod huic filius Bassianus Antoninus cognomine successerit in regnum, qui etiam et Caracalla uocitatus dum contra Parthos bellum infeliciter moliretur, ab hostibus circumuentus occisus sit, et quod huic Macrinus successor extiterit. [18 § 1]

XXIIII. Quod eiusdem Macrini successor Marcus Aurelius Antoninus paruo tempore flagitiose dominatus cum matre Romae tumultu militum sit peremptus. [18 § 4]

XXV. Quemadmodum Aurelius Alexander, qui huic successerit in regno, laudabiliter gubernata republica, matre etiam Christiana Origene docente presbytero gloriosam de Persis tulerit confecto hoste uictoriam. [18 § 6]

XXVI. Quod Maximinus post hunc princeps absque senatus electione ab exercitu sit creatus, qui legis catholicae persecutor a Pupieno Aquileiae fuerit interfectus. [19 § 1]

1 capitulium bybliothicamque 3 conflagrauerunt 5 spacio 6 tenuerit (t *statim in* nt *mut.*) 7 quemadmodo || occisu 8 imperio 9 gesserit (e *in ras. m. 1*) 10 persecutur 11 exfusione conficerit 12 nomero 13 crededirit distinguentem 15 Antuninus || successit 16 caro calla 17 infiliciter 19 antuninus 20 flagiciose || tumultum 22 quemadmodo || alexarder || successit 23 reipublica 24 origine 25 confectu || uicturiam 27 persequutur appopieno

XXVII. De successore eius adhuc puero Gordiano, qui multis aduersum Parthos proeliis feliciter gestis suorum super Euphraten fraude perierit. [19 § 3]

XXVIII. Quod Philippus Gordiani successor primus imperatorum fuerit Christianus, cuius regni anno tertio millesimus a condita Vrbe conpletus sit, quodque idem cum filio Philippo tumultu militum fraude Decii sit peremptus. [20 § 1]

XXVIIII. De eodem Decio interfectore et successore eius, qui pauco tempore potitus imperio et in Christianos multa crudeliter gesserit et cum filio Caesare a barbaris interfectus fuerit. [21 § 1]

XXX. Quod Gallus Hostilianus post hunc adeptus imperium breuissimo spatio dominatus cum filio Aemiliani fraude perierit quodque grauissima pestilentia Decii persecutoris tempore suscitata omnes tunc paene prouincias Romanae reipublicae depopulata uacuauerit. [21 § 4]

XXXI. De Valeriani et Gallieni turbidissimis miserrimisque temporibus, qui imperatores uno quidem facti in tempore, sed tyrannis per loca grassantibus, plurimis etiam gentibus contra Romanum nomen in arma surgentibus infeliciter republica administrata perierint. quorum unus Christiani nominis persecutor a Persis uictus et captus turpi illic, donec uixit, seruitute depressus Romani nominis foedauit imperium, alter regno deserto dum apud Mediolanium libidinibus operam impendit, occisus est. [22 § 1]

XXXII. De Claudio successore horum, qualiter Gothos annis paene multis Illyricum Macedoniamque uastantes prospero conflictu prostrauerit. cui paruo tempore dominanti Quintillus frater in regno succedens mox ut ordinatus occisus est. [23 § 1]

1 gurdiano 2 filiciter || eufraten 4 gurdiani successur 5 tercio milesimus 6 conplitus 7 tumultum 8 *in Orosii opere ipso* XXVIII *temere* || successore (o *statim ex* u *corr.*) 9 christianus || crudiliter 10 et *statim s. s.* || interfectus fuerit] interierit 13 spacio || emeliani 14 pestilencia 16 depupulata 17 turpidissimis 18 imperatoris || factis 19 crassantibus || gentibus — 20 romano (*sic*) *in ras. statim m. 1* 20 nomen — infiliciter *statim in marg. addita* 21 repuplica 22 persequutur 24 mediolanum (n *in* n' *statim corr.; cf. cap. 49*) 28 dominante 29 succidens

XXXIII. Quemadmodum Aurelianus post hos adeptus imperium de Gothis magnam uictoriam sumpserit ac reipublicae terminos statui pristino per loca reddiderit, Vrbem quoque muris firmioribus cinxerit et persecutionem extremo tempore regni sui meditatus fuerit interfectus. [23 § 3]

XXXIIII. De successorum eius Taciti et Floriani breuissimo regnandi spatio et fine. [24 § 1]

XXXV. Quod Probus horum successor imperii sui tempore Gallias de manu hostium eripuerit bellaque ciuilia apud Agrippinam unum, aliud in Oriente confecerit, quibus sopitis tumultu militum Sirmi fuerit interemptus. [24 § 2]

XXXVI. Quod huius successor nomine Carus genere Narbonensis apud Parthos in castris fulmine ictus obierit. [24 § 4]

XXXVII. Quod Diocletiani et Maximiani temporibus euentus uarios habuerit proeliorum Romana respublica, quique inmanissimi persecutores Christiani nominis extiterunt, nam sponte imperii pariter dignitate deposita Galerio et Constantio Augustis regni summam in duas partes eo primum diuisam tempore reliquerunt. [25 § 1]

XXXVIII. Quod praefatorum temporibus Augustorum decima post Neronem Ecclesia passione uexata sit et quod his decem calamitatibus paganorum decem plagarum Aegypti merito numerus conparetur, quoniam ecclesiasticae adflictionis in illis tunc figura praecesserit. [26 § 1]

XXXVIIII. De felicitate ac fide temporum principis Constantini et pace ecclesiis per ipsum catholicis restituta, et qui sub regno eius aemuli principatus dissimili quidem sed celeri fine

1 *in Orosio ipso* XXXII *temere* 2 magna uicturia || terminus 3 reddederit 4 rigni 7 spacio || finem 10 unam alium || supitis || tumultum 11 Syrmi 14 dioclitiani 15 habuit 16 persequutores (· *fortuitum ?*) 17 agustis 18 diuisa 20 agustorum 21 nerone || decim 22 calamitatibus (ami *statim ex* is *corr.*) || decim 23 numerus (u *prior statim ex* o *corr.*) 24 figuram 25 filicitate 26 ecclesias 27 dissimile || celere

decepti sint, de eiusdemque Augusti uel uictoria, quam sumpsit ex Gothis, uel obitu. [28 § 5]

XL. Quod huius filii Constantius et Constans imperii successores extiterint, quorum uno id est Constantio fauore Arrium prosequente haeresis Arrianae damnabile saeculo dogma diffusum sit, et quod idem Constantius motus multorum cohibuerit tyrannorum, cum Parthis quoque proeliatus dum aduersum Iulianum acturus bellum ciuile remearet, in itinere morbo praeuentus obierit quodque frater ipsius Constans Magnenti tyranni fraude deceptus in oppido uicino Hispaniae, cui nomen est Helena, fuerit interemtus. [29 § 1]

XLI. Quod idem Iulianus regnum adeptus studio reparandi cultus idolorum fidem catholicam dum persequi moliretur, contra Parthos eduxerit exercitum, ubi etiam hoste obuio ab uno equite incautus occisus sit. [30 § 1]

XLII. Quod huic in castris ilico successerit Iouianus, qui ad Illyricum rediens pauco dominatus tempore casuali morte decesserit. [31 § 1]

XLIII. De Valentiniano successore ac persecutore nominis Christiani facto regni participe, quod idem Valentinianus aduersum Saxones feliciter dimicauerit et Burgundionibus a Druso et Tiberio ripa Rheni fluminis pro custodia limitis constitutis, nec non Valentiniani praecepto, quod Theodosius imperatoris Theodosii genitor per inuidiam fuerit interfectus. [32 § 1]

XLIIII. Quod Gratianus Valentiniani successor ac filius adhuc patruo suo Valente regnante Alamannorum gentem apud Argentariam oppidum mira felicitate superauerit quodque idem Valens patruus Gratiani plurimis Dei seruis ac sacerdotibus in exilium destinatis et sponte Gothis in sua regna

1 deceptissint; *cf. Orosius 7, 29 § 1* || de *addidi* || agusti || uicturia 3 successoris 4 extiterint (i *alt. radendo ex* u) || constante fautore arrio 8 itere 10 fraude| dedeceptus 14 eduxit 15 occessus 21 saxonis filiciter dimigauerit 22 militis 24 theudosii || genitur 26 ualentini 27 paruo 28 filicitate 29 patruos 30 distinatis || ghotis

susceptis ab eis postea cum magna reipublicae clade iudicio Dei superâtus incensus sit, quibus idem dudum Arrianae sectae primum miserat sacerdotes. [33 § 8]

XLV. Quod idem Gratianus Valente mortuo Theodosium consortem sibi adsciuerit imperii: qui protenus aduersum Scythicas gentes proeliorum opinione terribiles emersit intrepidus afflictumque reipublicae statum uelociter reparauit, insuper easdem imperio suo foederatas effecit. [34 § 1]

XLVI. Qualiter Gratianus princeps per tyrannum Maximum sit deceptus. [34 § 9]

XLVII. Quemadmodum Theodosius Augustus Valentinianum utique iuniorem, Gratiani fratrem, Maximo pulsum Italia restituere uolens Occidentis imperio, Aquileiae hostem ipsum nomine et inmanitate bis maximum obsessum captumque peremerit, Andragatio quoque comite Maximi pariter interfecto. [35 § 1]

XLVIII. Quod idem Valentinianus apud Viennam per Arbogastem palatii sui comitem fuerit interfectus. [35 § 10]

XLVIIII. De Eugenii per Arbogastem tyrannide contra imperatorem sumta Theodosium, qua felicitate idem Augustus utramque personam uirtute Christi adiutus oppresserit, eiusdemque principis apud Mediolanium obitu. [35 § 11]

L. De filiis eiusdem Theodosii Arcadio et Honorio Augustis, quibus adhuc pueris inchoantibus imperare Gildo comes Africae rebellare meditatus a fratre Mascezele pro parte Romani nominis fuerit superatus, eiusdemque Mascezelis interitu. [36 § 1]

4 theodosio 5 adsciuit 6 terrebiles 7 uiluciter 9 tyrrannum 11 *in Orosio ipso* XLVI *temere* || quemadmodo || agustus 12 iuniorem (em *statim ex* um) || frater 15 comitem || interfectu 16 XLVIII *radendo corr. ex* XLVIIII || aruogastem 18 XLVIIII *sic* XL·IIII (*fuisse uid.* L·) || aruogastem 19 filicitatem || agustus 20 uirtutem || adiutos oppreserit || eiusdempq: (*statim corr.*) 21 mediolanio 22 eiusdem *statim in ras.* || archadio || agusti (*sic*) 24 marcezele

LI. De eruptione gentium diuersarum aduersum imperii utriusque rempublicam ab Stilicone et Rufino palatii rectoribus perfidis excitata et quemadmodum Radagaisus rex Gothorum absque clade aliqua Romanorum, magis fame et siti quam gladio, cum ingenti sui gentis excidio sit peremptus et quod Stilico comes Honorii rempublicam sceleris sui detecta perfidia ab eodem Augusto cum Eucherio filio sit punitus. [37 § 1]

LII. Quod urbem Romam rex Gothorum Alaricus inruperit quodque illic a duce ipso uel misericorditer sint plura gesta uel fortiter, de ictuque fulminis in Vrbe moenium publicarum. [38 § 7]

LIII. Quod ab eiusdem Alarici regis propinquo Athaulfo Placidia in Vrbe tunc capta atque in uxorem adsumta sit et quae quantaeque per Galliam Stilicionis perfidia suscitatae gentes eruperint Francosque protriuerint et quod diebus ipsis Constantinus tyrannus humili loco natus adiunctis filio solaciis barbarorum adgressus Hispanias magnas ciuium prouinciae ipsius strages ediderit. [40 § 1]

LIIII. Quod Honorius Augustus et easdem gentes, quas supra diximus, et multos in Africa siue Gallia tyrannorum ac per loca reliqua saeuientum adiutorio Christi per Constantium comitem magna felicitate represserit. [42 § 1]

LV. De eiusdem strenuitate Constantii, qui de Galliis in Hispanias Gothos transire coegit, et Athaulfi regis Gothorum, successoris Alarici, qui Placidiam de Vrbe sibi sumsit uxorem, uel deuotione erga rempublicam uel apud Barchinonam fine. [43 § 1]

2 rempublica 3 quemammodo 5 ingente 7 agusto || eucerio 11 de *addidi* || publicarum *sic* 13 placedia 15 quantae || suscitate 16 francusque 17 tyrrannus 19 stragesi diderit 20 L || agustus 21 dixemus || multus || tyrrannorum 23 filicitate 24 LI *h. l.*, L·N: *in ipso Orosii opere* 27 deuutione

LVI. Quod Segericus a Gothis rex creatus mox Vallia succedente decesserit, qui protinus cum Honorio imperatore pacto foedere Placidiam sororem ipsius honorifice honesteque reddiderit, et quod Alanorum seu reliquarum gentium reges in Gallia consistentum foederatos se Romanae reipublicae tradiderint. [43 § 9]

1 LII || sygericus || succidente 2 pactu 3 placediam 4 gencium regis 5 foederatus || tradiderunt

HAEC SVNT IN HOC CODICAE PAULL (*sic*) OROSII HISTORIAR · LIBRI ·VII· (*litteris nigris*); *infra haec* (*media pagina*) *rubro colore* Ii *i. e. uerbi* INCIPIT *initium scr.*, *sed paginae pars dimidia uacua relicta est sequentisque principio rubro colore scripta sunt haec:* INCIPIT : OROSII : LIBRI (*sic*) PRIMVS :

PAVLI OROSII

PRESBYTERI

LIBER APOLOGETICVS.

Σ = codex Parisinus Lat. n. 17349 saec. VIIII—X.
Υ = „ Parisinus Lat. n. 1863 saec. X.
Φ = „ Vaticanus Reginae n. 286 saec. X—XI.
X = „ bibl. oppidi Troyes n. 1145 saec. XIII ut uid.
Ψ = „ bibl. oppidi St.-Omer saec. XIIII.
c = editio princeps Ioannis Costeri, Louanii 1558.
f = „ Fabricii, Colon. 1574 (f^2 ed. Colon. 1582).
s = „ A. Schotti, Mogunt. 1615.
h = „ Haverkampi, Lugd. Bat. 1738 = 1767.
g = „ Gallandii, Biblioth. PP. tom. VIIII (Venet. 1788) p. 157 sqq.
b = „ horum 1 § 3 *mihi necessitas* — 8 § 1 *testes quaerere* in Augustini opp. ed. Bened. X app. p. 79—82 (Paris. 1690).
v = editorum consensus.

Integram dedi lectionum diuersitatem ex ΣΥΦXΨ, nisi quod ex ΥXΨ *e* et *ae*, *ci* et *ti* inter se permutatas non adnotaui.

a r (uelut Σ^{ar}) ante rasuram, *p r* (uelut Σ^{pr}) post rasuram significant.

PAVLI OROSII p. 588 Hav.

PRESBYTERI

LIBER APOLOGETICVS.

Possibilitatis non est neque praesumptionis meae, beatissimi 1
sacerdotes, sed artissimae ac paene extremae, ut ipsi agnoscitis,
necessitatis, ut ego nunc uidear. quod quidem ut facerem,
iniuria coactus sum, non solum defensor fidei meae sed etiam
perfidiae manifestator alienae. sicut enim purgationi propriae 2
studere debeo propter conscientiam — conscientiam autem dico
non meam sed alterius —, ita et deprehensos in grege ouium
lupos ostentare ad digitum cogor propter fidem et zelum —
zelum autem non meum dico sed Christi. sed neque ego, cum 3
sim minimus omnium, aliquid temeritate praesumo: mihi

OROSII PRBI LIB APOLLOGETIC INCIP (*rubris litteris*) | Σ OROSII PRBI LIBER APOLOGETICVS INCIPIT *T* Orosii presbiteri liber apologeticus incipit *Φ* Orosii prbı lıb apologetic9 incip· *X* Incipit liber apologeticus orosii prbri *Ψ* Pauli Orosii uiri doctissimi (P. O. presbyteri *s*) liber apologeticus contra Pelagium de arbitrii libertate *v*

1 P *uerbi* possibilitatis *grandis et rubra in Σ grandis et coloribus picta in Ψ* || |POSSIBILITATIS — NEQVE| *uncialibus in Σ* || Non praesumptionis meae est beatissimi (*et in mg. m. 1:* Initium huius operis in quodam codice sic inuenimus; possibilitatis est neque presumptionis meae) *codex Ashburnhamianus Librianus n. 86 s.* XII || non] *Σ om. TΦXΨ* || praesumtionis *TΦ* presumtionis *X* 2 poene *TΦ* 3 uidear *cum rasura supra* a *Σ* 4 iniuria* (*eras.* m) *Φ* || Non *cum ras. supra* N *Σ* 5 purgati*oni (*eras. ut uid.* r) *Σ* 6 conscientiam *alterum om. h* 7 et] ut *Ψ* || dephensos *Σ* deprehensus (u *in* o *corr. m. 1 Φ*) *ΦX* 8 ostenta|re (ostenta *in ras. m. 1*) *X* 10 Michi *XΨ*

necessitas est iniuriam manifestare, quam passus sum. cunctis pateat qui fecerunt. Dei enim et uoluntas et ordinatio est, ut malum, quod per patientiam tolerabatur, necessarie proderetur,
p. 589 et per contentionem furoris eorum ipsis dignam merce'dem quam oportuit erroris sui recipientibus non solum pessimorum denotatio fieret dogmatum sed corripiendarum manifestatio
4 personarum. patres enim et qui iam quieuerunt martyres et confessores, Cyprianus, Hilarius et Ambrosius, et quibus etiam nunc permanere adhuc in carne necessarium est, qui sunt columnae et firmamenta Ecclesiae catholicae, Aurelius Augustinus et Hieronymus, multa iam aduersus hanc nefariam haeresim absque designatione nominum haereticorum scriptis
5 probatissimis ediderunt. quamquam et haec uenenatissimorum dogmatum abominatio habet etiam nunc uiuentes mortuos mortuosque uiuentes. nam Origenes et Priscillianus et Iouinianus, olim apud se mortui, in his uiuunt, et non solum uiuunt
6 uerum etiam loquuntur; nunc uero Pelagius et Caelestius, si in his perseuerauerint uiuentes mortui, ecce aduersus Ecclesiam, quod miserum est, et, quod multo miserius est, in ecclesia palam sibilant impiique serpentes uibrantibus infecta linguis ora lambentes dum sanctam et munitissimam sedem cui subtiliter inrepsere obsident, cunctos fideles, ne ad illud firmissimum quondam in Sion refugium conuolemus, exterrent. fetor siquidem oris eorum longe lateque diffusus omnium, quibus odor uitae in uitam erat, odorem uertit in mortem.

2 Contra hunc serpentem suffocantemque halitum multa utique

1 ut cunctis Σ 3 Necessariae Σ^{a} 4 furor's (*sic m. 1 i. e.* furoris *et in marg. ad hunc u.* 3 necess.—4 eorum *nota adscr.* r *i. e.* require) *X* 7 martires *Ψ* 8 confessores] *Σ et in mg. b* concordes *ΤΦΧΨv* || bylarius *Ψ* || ambrosi**us (an *eras. m. 2*) *X* 11 hieronymus] *T* hieronimus *ΣΦΧ* ieronimus *Ψ* 12 heresim *codices* || hereticorum *codices* 14 ab*ominatio (*eras.* h) *Σ* 16 non solù uiunt *Σ* 17 locuntur *ΤΦΧ* || celestius *ΣΤΦΨ* 20 inpiique *T* 21 suptiliter *Ψ* 22 irrepsere $\Sigma X^{b}\Psi$ || ne* (*eras.* c) *Φ* 23 syon *Ψ* || *haec* fetor—25 in mortem *om. v* (*non b*) || fateor $T\Phi^{t}X^{t}\Psi$ 24 diffusus] diffusum uirus *Ψb* 26 alitum *Ψ*

beatissimi quos supra memorauimus uiri et multifaria suaue-
olentia scripturarum unguenta conficiunt et ad reficienda
aestuantium corda populorum fragrantissimum thymiama cum
oblatione orationis incendunt. sed hoc parum est, incerto 2
propemodum auctore contendere et contraria substituendo
contrariis infectum pestifero halitu aerem temperare, nisi ipsi
in medium protrahantur proteranturque serpentes. qui cum 3
tuendi solius capitis causa reliquum concisioni atque iniuriae
corpus exponunt nihil damni arbitrantes ea tantum sui parte
a periculo libera, quae multimodas uenenatasque in se obtinet
linguas, si etiam membris omnibus amputentur: nobis sufficere
uidetur temperando saltem putori satisfacere, ipsos autem a
penetralibus non mouere? — quasi ullus exhalationis fetidae 4
finis sit nisi auctore finito —. et inter haec illud Salomonis
testimonium non occurrit? unus aedificans, alius de-
struens, quis eorum proficiet nisi labor? stat etiam 5
inmanissimus superbia Goliath carnali potentia tumidus, omnia
se per se posse confidens capite manu, ac per totum insuper
corpus plurimo *aere* uestitus, ha|bens post se armigerum suum, p. 590
qui etsi ipse non dimicat, cuncta tamen aeris ac ferri suffragia

AVCTORES 15 *Ecclesiastic. 34, 28* 17 Goliath — 19 armigerum suum (*quibus significat Pelagium et Caelestium, cf. 24 § 3*) *sec. Reg. 1, 17, 4—7*

1 et] ex *ΤΧΨ* || multipharia *Ψ* multafaria *Σ*¹ || suaueolentia] suauiolentia *Σ*²*Τ* sua uiolentia *Ψ* 3 estuantium *Φ* || fraglantissimum *Σ*¹*ΦΧΨ* flagrantissimum *Τ* || tymiama *ΣΤΦΧΨ* 5 contendere auctore *Σ* 6 alitu *Ψ* 9 exponunt* (*interpunctio ut uid. erasa*) *Φ* || nichil *Ψ* || dampni *Τ* || arbitrantur *Τ*²*b* 10 quae] qui *Ψ* || optinet *ΧΨ* 11 linguas* (*interpunctio ut uid. erasa*) *Φ* || menbris *Χ* || anputentur *Χ* 12 pudori *Σ*² 13 quasi uero ullus (*lin. deletiles add. m. 1*) *Φ* || exalationis *ΣΤΦΧ*¹*Ψ* 15 non] *ΣΤΧΨcf* (on *ex corr. m. 2; fuisse uid.* ch; *an* cn ? *Ψ*) nunc *Φshgb* 16 proficiens *Ψ* 17 immanissimus *ΦΨ* || superbia *om. Ψ* 18 se per se posse] per se posse se *Χ* || capite] *ΣΤΦΧ* caput *Ψv* || manu] *ΣΤΦΧ* manus *Ψv* || ac per totum] *ΤΦΧ* et per totum *Σ* ac totum *Ψ* totum *v* 19 plurimo aere] *scripsi* plurimo *Σ*¹*ΤΦΧ* plurimo aere ferroque *Σ*² (*ex coniect. ut uid.; cf. lin. 20*) plurimo apparatu *Ψv* 20 qui] *Σ*²*ΦΨ* quem *Σ*¹*ΤΧ* || *eris (*sic m. 2 ex* aeris) ac (c *m. 2 in ras.*) *Χ* || ac] et *v*

subministrat. et non mirum est, si competenter hunc locum
prouidens Scriptura pronuntiat, ubi ait, Philistiim stabant
6 super montem ex hac parte. ab Ecclesia siquidem haereseos
impugnator expellitur et nutriri in sinu Ecclesiae haereticus
inuenitur, et propter hoc per Spiritum Sanctum inde
Israel stare pronuntiatur, hinc hostis. et hoc saepe. nam
et rex Dauid usque ad impium filium pius pater ab Hierusalem
deposito regis habitu fugatur: ubi protinus Absalon tyrannus
7 ingreditur. stat ergo Goliath — pro dolor! — ex hac parte,
id est in Ecclesia, et non solum stat, uerum et prouocat,
simulque per dies plurimos sanctum Israel manifesti timoris
exprobrat.

3 Ne, quaeso, beatissimi sacerdotes, quisquam me arbitretur
sub praetextu speciei Goliath Dauid nomine gloriari: uos me
participem certaminis uestri esse uoluistis, ut auxiliator non
2 auctor accederem. latebam siquidem in Bethleem, ignotus
aduena pauper — quid miser ego sic loquor, iterum forsitan
iactantiae notandus? quoniam quidem et ipse Dauid et talis
et inde processit — latebam ergo in Bethleem, traditus a
patre Augustino, ut timorem Domini discerem sedens ad pedes
Hieronymi. inde Hierusalem uobis accersientibus uocatus ad-
ueni; dehinc in conuentum uestrum una uobiscum Iohanne
3 episcopo praecipiente conscendi. ilico a pusillitate mea postu-
lastis uniuersi, ut si quid super hac haeresi, quam Pelagius

AVCTORES 2 *Reg. 1, 17, 3* 5.6 *Reg. 1, 17, 3*

1 sumministrat (sum *s. s. man. poster. T*) *ΤΦΧΨ* || hunc] huc *X* 2 phylistiim $T\Phi^b$ philistim Σ^1 phylistim Φ^a 3 *in marg. ad u.* siquidem — 4 nutrire *nota adscr.* r: *X* || hereseos *ΣΦ* heresęos *X* 4 inpugnator *ΦX* || expelletur *TΦX* || nutrire *TΦX* || hereticus *ΣΦ* *om. Ψ* 6 isrł *ΣΦXΨ* (*sic omnes passim*) || hoc sepe (oc s *in ras. m. 2,* e *prior ex* ę *radendo mut.*) *Σ* || nam et] Nam *Σ* 7 inpium *X* || iherłm *X* ierl'm *Ψ* 8 tirannus *Ψ* 9 ph *Ψ'* 11 israhel *Σ* isrl' *Ψ* 14 pretextu *ΣΦ* || specie *ΦX* 15 non auctor *om.* X^1 18 tales Φ^a 21 hieronimi *ΣTΦ* iheronimi *X* ieronimi *Ψ* || iherl'm *X* ierl'm *Ψ* || nobis Φ^a || accersientibus] *ΣTΦXΨ* 23 conscendi (scen *in ras. m. 1*) *Ψ* consedi *v* || pusillanimitate *Ψ* || postulatis $\Sigma^1 X^1$ 24 heresi *ΣΦ*

et Caelestius seminarunt, in Africa gestum esse cognoscerem,
fideliter ac simpliciter indicarem. exposui coronae uestrae 4
breuiter ut potui, Caelestium iam ad honorem presbyterii
subrepentem apud Carthaginem plurimis episcopis iudicantibus
proditum auditum conuictum confessum detestatumque ab
Ecclesia ex Africa profugisse; contra librum uero Pelagii 5
beatum Augustinum discipulis ipsius Pelagii prodentibus ac
petentibus plenissime respondere, extare etiam in manibus
meis epistulam supra memorati episcopi, quam nuper ad
Siciliam ordinasset, in qua multas quaestiones haereticorum
retudit: quam etiam ibidem ut legerem praecepistis et legi.
ad haec Iohannes episcopus ut Pelagius coram intromitteretur 6
expetiit. cui et propter paternitatis ipsius reuerentiam et
propter actionis uti|litatem, dum praesentem ab episcopo rectius p. 591
crederetis confutandum, intromittendi coniuentia praestita est.

Intromissum Pelagium unanimiter omnes interrogastis, an 4
haec, quibus Augustinus episcopus respondisset, se docuisse
cognosceret. ilico ille respondit: 'et quis est mihi Augustinus?'
cumque uniuersi acclamarent, blasphemantem in episcopum,
ex cuius ore Dominus uniuersae Africae unitatis indulserit
sanitatem, non solum a conuentu illo uerum ab omni ecclesia
pellendum, episcopus Iohannes ilico eum, hominem uidelicet
laicum in consessu presbyterorum, reum haereseos manifestae

AVCTORES 3 iam — 4 subrepentem *ex Augustini ad Hilarium Epist. 157, 3 § 22* 7 Augustinum .. 8 respondere] *libro* De natura et gratia; *cf. infra 4 § 5* 9 *Augustinus Epist. 157 ad Hilarium Syracusanum*

1 celestius *codices* || affrica Σ¹Ψ 3 presbiterii ΣΤΦΧ p̃sbıterií Ψ presbyteri (-bi- *s*) *cfshg* 4 cartaginem ΣΨ kartaginem ΤΦΧ 6 eccła Φ || affrica (ff *ex* f *m. ut uid. 2 X*) Σ¹ΨΧ 8 respondere] ΤΦΧ Ψ*v* respondisse Σ (*scil. ex lin. 17*) 9 epłam Σ epl'am (*sic fere ubique*) Ψ || memoraui *ut uid.* Σ¹ || nup *in ras. m. 1* Ψ 10 questiones Τ || hereticorum ΣΦ 11 retudit] ΤΦΧ retulit ΣΨ*v* 15 coniuentia] Ψ conibentia (ntia *m. 2 in ras. paullo minore X*) ΣΤΦΧ || praestata Σ 16 pelagıṽ (ṽ *m. 2 in ras., uid.* ã *fuisse*) Σ 17 respondıss&| &̣ Φ 19 uniuersa Σ¹ 20 affricę Σ affrice Ψ 21 c̃uentu *in ras. minore m. 1* Ψ 22 iohanñ·| Σ 23 consessu (*prima* s *radendo ex* f *corr.*) Χ || pr̃brorũ Σ presbiterorum ΦΧΨ || hereseos ΣΦ || manifestę ΦΧ manifeste ΣΤΨ*v* (*non b*), *cum seqq. coniunxerunt* Σ¹ΦΧ*v*

2 in medio catholicorum sedere praecepit et deinde ait: 'Augusti-
nus ego sum,' ut scilicet persona quasi praesentis assumpta
liberius ex auctoritate eius qui laedebatur ignosceret et do-
3 lentium animos temperaret. cui mox a nobis dictum est: 'si
Augustini personam sumis, Augustini sequere sententiam'. tunc
idem episcopus nobis omnibus ait: 'haec, quae leguntur, in alios
dicta sunt, *dicta* autem de Pelagio suggerendum putatis; si in
4 ipsum ergo Pelagium quid dicatis, expromite'. ego autem uobis
annuentibus dixi: 'Pelagius mihi dixit docere se, hominem
posse esse sine peccato et mandata Dei facile custodire, si
uelit'. respondit Pelagius audientibus uobis: 'hoc et dixisse me
5 et dicere, negare non possum'. ego ilico prosecutus sum: 'hoc
in Caelestio Africana synodus detestata est; hoc Augustinus
episcopus scriptis suis, sicut audistis, exhorruit; hoc in ipsius
6 nunc Pelagii scriptis sua responsione condemnat; hoc et
beatus Hieronymus, cuius eloquium uniuersus Occidens, sicut
ros in uellus, expectat — multi enim iam haeretici cum
dogmatibus suis ipso oppugnante supplosi sunt — in epistula
sua, quam nuper ad Ctesiphontem edidit, condemnauit, simi-
liter et in libro, quem nunc scribit, collata in modum dialogi

AVCTORES 15 responsione *cf. supra ad p. 607, 7 sq.* 16 eloquium — 17 uellus *sec. Deut. 32, 2 et Iudic. 6, 37; item Orosius Commonitorio extr.* 18 ad Ctesiphontem] *Hieronymi Epist. 133* (*cf. Prologus Dialogi contra Pelag. p. 912 ed. Vallarsi*) 20 *Hieronymi Dialog. contra Pelagianos*

2 quasi *om.* Σ || assumta ΤΦΧ 3 actoritate Χ || ledebatur Φ 5 psonā (~ *eras.*) Ψ || sententiam sequere *v* (*non b*) 6 reguntur (*corr. m. 1*) Φ || in alios· dicta sunt autem de pelagio· ΣΤΦΧΨ; dicta *post* sunt *om. codd. et edd.* || autem] aut *v* 7 suggerenda Σ[2] || putatis] Σ*b* (*cum interrog. signo*) putas ΤΦΧΨ putas? *v* || si *om. b* 8 ego Χ[1] autem *v* 9 docere *in ras. m. 2* (*eiusd. aetatis atque 1*) *et in marg. m. 1* ȯ Ψ 12 *ad uers.* ilico — 13 affrica- *in marg.* · Ψ 13 celestio Φ[a] caelestino Σ celestino Χ celestino ΤΦ[b]Ψ || affricana ΣΨ || sinodus *codices* 15 condempnat ΣΤΦΧ 16 hieronimus ΣΤΦΧ ieronimus Ψ 17 heretici *codices* 18 dognatibus Τ || obpugnante Τ || et *post* sunt *add.*, *ante* 17 multi *puncto male posito*, *v* (*non b*) || epla ΣΧΨ (*sic ubique* ΧΨ) 19 tesifontem ΣΤΦΧ thesiphontem Ψ || condempnauit ΣΤΦ condepnauit (*sic*) Χ

altercatione confutat. hoc est enim lubricum in ancistro draconem tenere, ne possit effugere'.

Porro autem episcopus Iohannes nihil horum audiens a 5
nobis exigere conabatur, ut accusatores nos ipso iudice fatemur. respon'sum saepissime est ab uniuersis: 'nos accusatores p. 592
huius non sumus, sed quid fratres tui, patres nostri, senserint et decreuerint super hac haeresi, quam nunc laicus uulgo praedicat, intimamus, ne Ecclesiam, tuam praesertim ad cuius sinum conuolauimus, te ignorante conturbet'. at ille cum saepe 2
nos docendi simulatione in aliquam professionis speciem temptaret inducere, dicens, quia ad Abraham dictum esset a Domino: ambula coram me et esto sine macula, et Zachariam atque Elisabeth pronuntiatos esse iustos ambos ante Dominum, incedentes in omnibus iustificationibus Domini sine querela; — quod quidem ab Origene dictum ab eo proferri compluribus nobis notum erat — cui 3
responsum per me est: 'nos filii Ecclesiae catholicae sumus; non exigas a nobis, pater, ut doctores super doctores esse audeamus aut iudices super iudices. patres, quos uniuersa per Orbem Ecclesia probat, quorum communioni uos adhaerere gaudetis, damnabilia haec esse dogmata decreuerunt: illis probantibus nos oboedire dignum est. cur interrogas filios quid sentiant, cum patres audias quid decernant?'

AVCTORES 1 lubricum—2 tenere *Iob 40, 20 sec. LXX* 11 *Gen. 7, 1* 12 *Luc. 1, 6*

1 *ad uers.* -bricum—2 ne *in margine* · Ψ ‖ in ancistro] mancistro *T* ‖ ancistro] *ΣΦXΨb* anchistro *cf* antichristo (antichisto *g*) *shg* 2 tenere (*supra alteram* e *rasura, fort. puncti*) Ψ ‖ ne] *Σ²TΦ* ne *m. 1 aut 2 in ras. XΨ* non (*ut uid.*) *Σ¹* 3 nichil *XΨ* 6 senserint (i *ex* u *corr. m. ut uid. 1*) Ψ 7 heresi *codices* ‖ quã* nc̄| n̄c̄ *in ras. m. 1 et in marg. rasura* (*notae ut uid.*) Ψ 8 ne*ecclam (*eras.* c *uel* a) *Σ* ‖ praesertim******* ‖ ad cuius (*eras.* ad cuius *ut uid.*) *Σ* 9 conuolauimus (ui *s. s. m. 1*) *Σ* ‖ cũ *cum ras. supra* c *et ras.* (*notae ut uid.*) *in marg.* Ψ 10 tentaret *X* 11 dicens] *ΣTΦX* dicebat *Ψv* 13 zacchariam *Φ* ‖ et *v* ‖ elisabeth] *ΣΨ* helisabeth *TΦX* 14 incedentibus *Σ* 15 quidem] quidem et Ψ ‖ origine *XΨ¹* 16 proferi *X* ‖ cui] *TΦXΨv* ei *Σ; cf. Histor. 6, 3 § 5* 20 ecla (*corr. m. 1*) *Φ* ‖ communione (e *radendo in* i *mut.*) *Φ* ‖ uos] *ΣTΦXΨ, in mg. b* nos *v* 21 dampnabilia *ΣTΦX* 22 obędire *X*

6 Ad quod ille diu disputans et nostris propter imperitiam
ignoti nobis interpretis — quem saepissime uiri primarii et
religiosi Passerio et Auitus presbyteri et Domnus exduce
uel praue interpretantem uel plura subprimentem uel alia ex
aliis suggerentem confutauerunt — nostris, ut dixi, actionibus
uel interpolatis plerumque uel tacitis, episcopus Iohannes ait:
2 'si sine adiutorio Dei hoc hominem posse diceret, pessimum
et damnabile erat; nunc autem cum adiciat, posse hominem
esse sine peccato non sine adiutorio Dei, uos quid dicitis? an
3 forte uos Dei adiutorium denegatis?' cui respondi ego:
'testibus et testificantibus etiam nunc uobis et supra memoratis uiris anathema ei, qui negat adiutorium Dei. ego certe
non nego, praecipue cum e contrario in haereticos confutarim'.
4 dein cum, intellecto iudice et interprete prodito, clamaremus,
Latinum esse haereticum, nos Latinos, haeresim Latinis magis
partibus notam Latinis iudicibus disserendam, ac se paene
impudenter ad iudicandum — cum quidem nos accusatores non
p. 593 essemus — et unus et suspectus ingereret, dici a pluribus
necessarium fuit: 'non potest quisquam idem et haereticus
5 esse et aduocatus et iudex'. multisque aliis actitatis Iohannes
episcopus nouissimam sententiam protulit, confirmans tandem

1 ad] At *fshg* || inperitiam *Τ* 2 interpretes Φ^{ar} || sepissime *Φ* 3 passerio] $\Sigma T^1 \Phi X$ passerius $T^2 \Psi b$ Posserius *v* || auıtíis *ante ras.* *X* || presbiteri *ΣΦX* pb'ri *Ψ* || domínus ex duce (*supra* u *et* e *alt. eras.* ˜ *ut uid., apex uid. non esse m. 1*) *Σ* dn̄s ◡̇ ex duce (*in marg.* ◡̇ *m. 1*, ducē *a. ras.*) *Φ* dn̄s + ex duce *et in marg.* + deest *m. ut uid. 1 X* dn̄s ex duce (*in marg. notae ut uid. rasura*) *Ψ* || Domnus] *scripsi* Dominus *v* 4 int̄pretantē (a *ex* e *corr. m. 1 et supra* a *ras.*) *Ψ* || supprimentem *Ψ* 5 nr̄is (s *ex corr.*) *X* || auctionibus *X* 8 dampnabile *ΣΤΦX* || adiciat cū Σ^1 || posse (*fort. punctum sub priore* s *eras.*) *Σ* 9 adiurio *sic* *Τ* || qui *X* q̊d (d *in ras.*, *ex* ui *ut uid.*, i *s. s. m. 1*, *fort. ex corr*; *in marg. rasura fort. huc pertinens*) *Ψ* 11 uobis] *ΣΦX* nobis *ΤΨv* 13 praecipuae Σ^1 || in] id in *Σ* || hereticos *Φ* || confutarem *ΣΤΦXΨ* 14 dein] *ΣΤΦXΨ* deinde *v* || intellecto (o *ex* u *corr.*) *X* 15 hereticum *codices* || heresim *codices* 16 *ad uersum* latinis — 17 cum *adscr. in marg. m. 1* R (*i. e.* require) *in Φ* || ac se paene] *b* acsepene Σ^2 ascepe ne Φ^a as*e.pe ne Φ^b ase*pene (e pe *in ras.*) *X* asepene $\Sigma^1 T \Psi h$; *fort. excidit* episcopus *post* ac se 17 inpudenter *X* 18 unus et] unus esset *b* || ingereret] *b* ingererer *codices*, *cfshg* 19 hereticus *codices*

postulationem intentionemque nostram, ut ad beatum Innocentium, papam Romanum, fratres et epistulae mitterentur, uniuersis quod ille decerneret secuturis, sed ut haereticus Pelagius imposito sibi eatenus silentio conticesceret et ut nostri ab insultatione conuicti Iohannis confessique cessarent. uniuersi in hanc sententiam consensimus; gratiarum actione celebrata, pace facta et consummata ad pacis testimonium oratione discessimus.

Nunc autem cum post dies XL et VII primo encaeniorum 7
die, ut solitus eram quando aderam, ad obsequium Iohannis episcopi cucurrissem, statim ab eo notam falsi criminis pro gratia salutationis accepi. ait enim mihi: 'quare ad me uenis, homo qui blasphemasti?' uolens, ut credo, intellegi: n o l i m e t a n g e r e, q u i a m u n d u s s u m e t a b s q u e p e c c a t o.
at ego nihil mihi conscius interrogaui: 'quando aut quo au- 2
diente aut cuiusmodi illud est dictum, quod blasphemiae possit adscribi?' episcopus respondit: 'ego te audiui dixisse, quia nec cum Dei adiutorio possit esse homo sine peccato'. ego quidem, 3
beatissimi sacerdotes, sicut et uos testes estis et uniuersa fraternitas et praeterea sancti uiri qui huic testimonio amore ueritatis adsistunt, statim testificatus sum dicens, quia eiusmodi uerbum, quod nunc a me dictum episcopus intenderit, numquam de ore meo antea processisset. quamquam hanc

AVCTORES 13 *Isai. 65, 5 et Iob 33, 9*

2 epłae Σ epłe *XΨ* 3 uniuersis *et* secuturis *correxi*, uniuersi *et* secuturi *codices et v* || hereticus *codices* 4 imposite (e *in* o *corr.*) *X* impositu *T* || conticesseret *Ψ* || ''& 'ut (*corr. m. antiqua*) *Σ* 5 confessique] *ΣTΦX* confusique *Ψv* || cessarent] *ΦX om. ΣTΨ* (*in marg. ante uersus hos* |& ut — confes|siq:· uniuersi — Grati| ∵ *notatum m. 1 ut uid. in Σ cf. 7 § 6*) temperarent *v* 8 discessimus (s *pr. s. s. m. 1*) *X* 9 cum *om. TΨv* || primo] cum primo $T^1Ψv$ 13 ut] *ΣΦXΨcfb* ne *Th* nae *sg* || intelligi *Ψ* 15 nichil *XΨ* || quando] quando aut quomodo *Σ* 17 asscribi *ΣTΦΨ* ascribi *X* 19 baptismi *in* beatissimi *corr. m. 1 aut 2 et in marg. nota* (q̄ ?) *erasa X* 20 preterea *Σ* || qui*****| *rasura 4 aut 5 litt. capax Ψ* 21 assistunt *codices* 22 intenderet (e *tertia ex* i *m. 1 uel 2*) *Σ* || n̄quā *X* nunquam *Ψ* 23 quanquā *Σ*

inconuenientiam miserae falsitatis rumina*ns* saepius crebra
expositione non tam me probasse quam alium uidear pro-
4 didisse. concedo enim, ut, qualecumque dictum illud est,
dixerim: quomodo Latinum expers Latinitatis Graecus audiuit?
aut, si audiuit sacrilegum uerbum, cur non statim coarguit
blasphemantem uel, ut lenius ageret, quasi incautum filium
pius pater de cohibenda licentia periculosi sermonis admonuit?
5 sed e contrario post plurimam magni temporis obliuionem ipse
per se accusationem intulit, ipse testimonium perhibuit, ipse
iudicium promulgauit, omnium scelerum officia in suae per-
sonae auctoritat*em* suscipiens, praesertim euangelica lectione
diligenter instructus, Dominum nostrum Iesum nisi testimonio
6 principis non fuisse damnatum. ex alio mihi latere fratres
mei adsistebant, ex alio falsi fratres. deinde in consessu eo-
p. 594 |dem ex una mecum parte consederant Auitus et Vitalis
presbyteri, ex alia nescio quis ignotus interpres et deinde
probati et saeculo et Deo uiri Passerio presbyter et Domnus
7 exduce: qui ambo ut pro experientia ac fide sua adesse inter-
pretes dignarentur, ipso conueniente episcopo Iohanne a corona
8 uestra conrogati deductique conuenerant. medius quoque uobis
ipse fuit, quem in illa tunc circumstantia non minus audisse

1 inconuenientiam] ΦX incontinentiam ΣTΨv || ruminans] *scripsi* ruminare *codices et* v 2 expositioẽ ñ (ẽ ñ *in ras. m. 1*) Ψ 3 qualecunque T 4 expres (*supra* x *erasum* ∸ *ut uid.*) Φ expres *in* exps** *corr.* X || grecus *codices* 5 sacrilegiū *ante ras.* Σ 6 uelut *in* uel ut *corr. m. 1* Φ uelut X || lenius] ΣXΨ^2b leuius TΦ Ψ^1v 8 e *om.* TΦXΨ^1v || magni] huius (*s. s.* ł magni *m. 1 aut 2*) Ψ 9 intulit (t *s. s. m. 1*) X 10 sua ΣTΦX 11 auctoritatem] b auctoritate *codices et* v || ẽuangelica Φ 12 diligenter *om.* v (*non* b) || dñm (*supra* m *parua ras.*) Ψ || ihesum T 13 damnatū* (*fort. erasa* e) non fuisse Ψ || dampnatum ΣTΦX || ex] et *cfsh* 14 assistebant *codices* || falsi fratres] fratres falsi Ψ || consensu *in* consessu *corr.* Φ consensu Ψ 15 a uitus (t *in* c *ut uid. corr.*, *mox omnia expuncta*, *denique* a *cum seqq. coniuncta et* t *a m. 2 restituta*) Ψ 16 presb̃ri Φ prb̃i Σ prb̃i XΨ 17 p̃bati (*sic*) Ψ || dei ΣΦXΨ || passerio] ΣT^1ΦX passerius ΨT^2v || prb̃ & do|MINUS *m. 1 in ras. et in marg.* ∵ Σ || p̃bit Φ || Domnus] *scripsi* Dominus v 18 interpres Φ^a 19 dignaretur T^a

quam uidisse mirandum est, quomodo sermo dimissus tantos aduersarios collegas auditoresque praeterierit et inscias aures gnari auditoris intrauerit.

Sed ego calore ueritatis inpulsus satis urgueor: excedo pro- 8
fessionis modum. concedendum est magis, ut interpres errasse
dicendo quam episcopus audiendo finxisse uideatur et nunc
ad uicem mercedis quam haereticis praestitit exigendae falsos
in adiutorium sui testes quaerere; quippe cum mirari iam 2
nemo debeat conquiri et existere falsos testes in Hierusalem
a sacerdotibus atque senioribus: hoc sanguis Stephani clamabat, hoc dominicae crucis uexilla significant, hoc etiam
nunc excitata per eos manifestat *iniuria*. sed haec utrum
ab episcopo temere credita an malitiose ficta an ignare
subaudita uideantur, Christo iudici discutienda commendo.
absit a me umquam, ut ego pauper, peccator, ignotus 3
episcopum et praecipue Hierosolymae audeam ad episcopos
prouocare. mea mihi apud eminentissimam Trinitatem omnipotentiae Dei et apud uniuersos seruos eius catholicos simplicitas et probatio sat est. testem inuoco Deum super animam 4
meam, beatissimi sacerdotes, scientibus haec eadem uobis mecumque testantibus, nullam me in illo conuentu uestro ore meo protulisse blasphemiam neque huiuscemodi uerba quae mihi ab episcopo Iohanne sunt obiecta dixisse, hoc est, etiam

1 tantos] *ΣΨ*^{pr}*gb* tantus *ΥΦΧΨ*^{pr}*cfsh* 2 pr&erierint (n *deletum*) *Σ* 3 intrauit *ΣΥ*^{1}*ΦΧ* 4 impulsus *ΣΥΦΨ* || urgeor *ΣΨ* 5 errasset *Φ*^{b}*Χ* errassem *Υ*^{a} 7 ad..uicē (*fort. eras.* iu) *Ψ* || hereticis *codices* || prestitit *Σ* 9 conquiri] *c in mg.* conqueri *ΣΥΦΧv* *τ* (*i. e.* et *ut uid.*) 9 queri *in ras. m. 2 Ψ* || 7 esistere (7 e *in ras.*) *Χ* existere (*omisso* et) *Ψ* || iherłm *Χ* ierl'm *Ψ* 10 clamabat] *ΣΥΦΧΨ* clamat *v* 11 *ad uersum* dn̄icę—12 excitata *nota* r· *in marg. adscr. Χ* 12 manifestat iniuria] *Σ*^{2} persecutio manifestat *Ψv* manifestat *Σ*^{1}*ΥΦΧ* || utrum haec *Σ* 13 ignorare *Σ* 14 iudici* (*erasa* i) *Φ* 15 unquam *ΧΨ* quam *Φ*^{a} || ⟨paup peccator igno⟩|tus *inclusa in ras. paullo minore m. 1 Ψ* 16 hierosolimae *ΣΥ* iherosolimę *Χ* ierosolime *Ψ* 17 michi *Χ* 20 scientibus] *ΣΦΧ* scribentibus (*sic* scbentıb; *Ψ*) *ΥΨv* || uobis haec eadem *v*

cum adiutorio Dei non posse esse hominem sine peccato.
5 satisfactum etiam contentioni opinionis, ignarae nobis, ideo *uolo*, ne forte a uobis quidem non auditum, a me tamen dictum putantes testimonio laboretis ambiguo; uulgo autem rumorique propterea, ne, dum episcopum mentiri posse non crederet, alia innocentem credulitate peccaret. et inde quis
p. 595 |ignoret auctores uel in accusatione Susannae uel in lapidatione Nabuthae?

9 Et, ne forte quis nesciat, in Hierosolymam numquam ad effundendum sanguinem Christianum uel argenti suffragia uel flagella militum defuisse, nunc, quoniam ab hoc qualicumque uerbo esse me liberum reor, liberum fide uestra, liberum conscientia mea, ipsius uerbi ambiguitate discussa conabor exquirere, hi qui ita nos respondisse adserunt, qualiter ipsi interrogasse uideantur. forsitan per modum interrogationis ipsorum arcanum dogmatis denudabitur, ut reciprocis feriendo uulneribus emissorem suum remissa certius tela castigent.
2 ait enim a nobis esse responsum: 'nec cum Dei adiutorio potest homo esse sine peccato'. hoc si quisquam hominum ita dicendum putet, ut sub infirmitate hominis Deum non posse

AVCTORES 7 Susannae *Daniel 13* 8 Nabuthae *Reg. 3, 21*

1 dei adiutorio *v* || esse hominem] hominem esse Ψ 2 &*iam (*hae rasurae, itemque alia in marg. unius litterae capax, uidentur spectare ad uocabulum diuidendum*) Φ || nobis] uobis Ψ a nobis *v* || id'o uolo ne forte a *in ras. m. 2* Ψ || *ideo (*interpunctionis fort. rasura*) Φ 3 uolo] Ψ*v* *om.* ΣΥΦX || dictum tamen Σ 4 *ad uersum* testimonio — 5 ne dum *uel ad sequentem* episc. — peccare *in marg. adscr.* q (*i. e.* quaere *ut uid.*) *in* Φ 6 crederetalia (a *fin. erasa*) Σ || credulitate] *v* credulitatem Φ crudelitatem Σ^{ac}XΨ crudelitate Σ^{pr}Υ; *ante uers.* |posse — crudelitate pec| *in margine* :· Σ || peccaret] *scripsi* peccare *codices* aestimaret peccare *v* 8 nabutȩ (v *s. s. m. 1*) X nabuthé* (*eras. ut uid.* i) Ψ 9 hierosolimā (~ *eras.*) ΣΦ hierosolimam Υ iherosolimā (a *fort. ex* u *corr.*) X ierosolimā Ψ || nquā X nunquam Ψ 11 qualicunque ΥXΨ 13 mea conscientia Ψ || discussa (c *ex* f *ut uid. corr.*) X || fide ūra conabor *sed* fide ūra *lin. subducta deleta* X 14 asserunt ΣΥΦXΨ || ipsi] asserunt ipsi *sed* asserunt *linea subducta del.* X 16 ipsorum] eorum Ψ || archanum ΣΥΦXΨ || feriendis Ψ 18 esse *om.* Υ 20 ut] et ΥΨ

confirmet et omnipotentiae Dei aliquid inpossibile suspicetur
in omni creatura caelestium et terrestrium et infernorum,
hunc non tantum sententia mea dixerim blasphemum anathema
detestandum, sed etiam uel in exempl*um* Nadab et Abiu
diuino igne damnandum uel iuxta perditionem Dathan atque
Abiron hiatu terrae receptum uiuum ad inferna mergendum.
utrique siquidem praesumptione cordis Dei potentiae derogarunt 3
uel illi, dum ignem alienum, quasi hoc indigeret Deus, offerunt,
uel isti, dum resistentes Moysi in terram repromissionis in-
troduci se posse diffidunt. Deus omnia potest et quae uult 4
semper potest, quam potens in faciendo de nihilo tam facilis
in perficiendo de facto. ipsi enim sibi subest, cum ue-
lit, posse. hoc indulta secundum spiritum gratia confitetur,
hoc secundum litteram lex conscripta testatur, hoc in uniuersis lex
naturalis intellegit, hoc ordinatissimus mundi motus ostendit. quis 5
enim gentilium hoc audeat dicere, cui in prospectu
semper sunt caeli terraeque ac maris elementa distincta?
quis Iudaeorum hoc suspicari queat, ad quem traditae per Moysen 6
legis scientia quantulacumque peruenerit, cum scriptum et
agnoscat et credat, nuda discissis Erythraei maris fluctibus

AVCTORES 4 *Leuit. 10* 5 *Deut. 11, 6* 12 *Sap. 12, 18* 20 *Exod. 14*

1 impossibile ΦΨ 3 anathema] ac anathemate Σ 4 in exemplum] *v* in exemplo ΣΥΦX^bΨ exemplo X^a || nadab (d *ex* b *ut uid. statim corr.*) X 5 dampnandum ΣΦX || dathan] ΣΥΦXΨ*g* datan *cfsh* || atque] ΣΥΦΨ et X*cfsh* 6 abiron] ΣΥΦXΨ*g* abyron *cfsh* || hyatu Ψ 8 offerunt (unt *in ras. m. 1*) Ψ 9 mosi $Υ^1$ΦX^1 11 nichilo XΨ 12 sibi *om.*] Ψ*v* 13 gratiā $Σ^{ar}$ 14 in *s. s. in* Υ 15 intelligit Ψ 18 suspicari (i *fin. in* e *corr., deinde* i *restituta*) Ψ || quęat Σ || mosen ΥX^1Φ 19 quantula cunq· X quant·lacumque (*erasa* a; *sic!*) Ψ 20 nuda *pone lin. m. 2 add. in* X || discissis erythraei] *scripsi* discesseritrei $Σ^1$ discissis eritrei *in marg.* (*in rasura alius correcturae ad quam spectat quod in textu tertia* s *erasa est*) $Σ^2$ discisserit rei *corr. in* discissis eritrei *m. 1* Φ discisserit rei Υ discissi· eritrei (s *s. s. non ex corr.*) X discissis rubri (is rubri *in ras. m. 2* Ψ) Ψ*v*

profunda patuisse et tutum iter in pelago pediti praebuisse
7 terreno, diuisumque Iordanem resupinis in fontem refluxisse
p. 596 gurgi|tibus, uel mortalem in corpore Heliam euectum flammei
currus igne nec laesum, uel praeparatis onustum escis Abacuc,
ut ieiuno inter esurientes feras iusto prandium ministraret,
ut uulgata narrat editio, in momento diei a Iudaea in Baby-
8 loniam translatum fuisse protinus ac relatum? quis hoc Chri-
stianus in cor suum uel in atomo cogitationis admittat, qui
sciat Lazarum quadriduanum mortuum fetentibus membris ac
liquida iam intra semet pelle fluitantibus Domini deuoto pro-
siluisse seruitio; qui legerit caecum a natiuitate eundemque
iam aetatem habentem uel factis subito uel refectis uiguisse
9 luminibus; qui probauerit uentos fluctus ac tempestates si-
mulque inuicem elementa rixantia dominicae increpationis
audito mansuetasse praecepto; qui credat Petrum, carnali
sarcina grauem et ter Dominum continuo negaturum, super
tumidos fluctus pendulis incessisse uestigiis?
10 Itaque uniuersos homines arbitror, uel qui excellenti fide
et sapientia praediti sunt uel qui se aliter habent, hoc, quod
Deus omnia potest, uenerari credere confiteri. ideo enim
generaliter ab uniuersa creatura dicitur omnipotens, quia
omnia potest. et hoc est Deus solus qui ait: haec apud
homines inpossibilia sunt. atque alibi docet dicens:
2 sine me nihil potestis facere. potest ergo omnia in

AVCTORES 2 *Iosue 3* 3 *Reg. 4, 2* 4 *Dan. 14, 32 sqq.* 6 uulgata editio 9 *Ioh. 11* 11 *Ioh. 9* 13 *Matth. 8* 15 Petrum—16 negaturum *Matth. 26, 69 sqq.* 16 super *sqq. Matth. 14, 29 sq.* 22 *Luc. 18, 27* 24 *Iohan. 15, 5*

3 corpore *m. 2* (*fuit ante ras.* corpale) Χ 4 ꝑpatis Χ (*in quo* ꝑ *etiam pro* par *et* por *est*) || abbacuc Σ (*cf. cod. Amiat.*) abacuch Ψ 5 ieiunio (*sed* i *tertia del. m. 1 aut 2* Σ) Σ cf^2s || ministrare ΥΦΧ 6 ęditio Φ || iudea *codices* || babiloniam Ψ 8 athomo ΣΥΦΧΨ || qui] quia ΦΧ 9 quatriduanum *codices* || menbris Χ 13 tempestatibus Ψ* 14 dominice (c *s. s. m. 1*) Χ 17 fluctus tumidos Ψ || *incessisse (i *prior in rasura duarum lin.*) Ψ 19 quod] *sic* qd̄ *et saepe* Χ qd (*sic*) Φ 22 haec quae Σ^2 (*sec. Lucam*) 23 impossibilia ΥΧΨ || sunt] sunt deo possibilia esse Σ^2 (*sec. Lucam*) 24 *uerba* -ne| me nichil — p. 617, 4 egena *in spatio quattuor uersuum relicto postea a m. 1 add. sunt in* Ψ; *cf. ad p. 618, 14* || nichil Ψ

homine, qui utique potest omnia. porro autem quid superbit terra et cinis, ut dicat 'homo potest', cum Deus possit? clamat apostolus: gratia eius sum quod sum, et gratia eius egena in me non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum.
quid, incaute praesumptor, aspicis, quia dixerit 'mecum'? 3
attende, quia praemiserit 'non ego'. quapropter inter haec duo uerba 'non ego' et 'mecum' gratia Dei media est, cuius est uere et uelle et perficere pro bona uoluntate et tamen uoluntate hominis. unde et ille confisus est, ut diceret 'mecum',
qui dixerat 'non ego.' in uoluntate ergo hominis gratia diuinae 4
uirtutis operatur, quae et hoc ipsum uelle donauit. ita conscientia hominis profitetur ut dicat 'non ego'; gratia Dei largitur,
ut 'mecum'. ¦clamat apostolus: 'gratia Dei sum quod 5
sum'. meminerat enim Domini praedicantis: nemo uenit ad p. 597
me, nisi quem Pater attraxerit; et rursum alibi: ego autem uobiscum sum omnibus diebus usque in consummationem saeculi. et alio loco de Spiritu Sancto sic ait: expedit uobis, ut ego eam: nam si non abiero, non ueniet consolator ille ad uos; si autem iero, mittam eum ad uos.

Infelix, o homo, secundum ueritatem sententiae Dei! Pater 11
te attrahit, Filius tecum et Spiritus consolator, et in hac tanta diuinae maiestatis circumstantia audes dicere: 'gratia

AVCTORES 3 *Cor. 1, 15, 10* 15 *Ioh. 6, 44* 16 *Matth. 28, 20* 19 *Ioh. 16, 7*

3 quod] id quod Σ (*ex interpr. Vulg.*) 4 in me egena Ψ ‖ habundantius ΥΦΧΨ 6 presumptor Σ 7 inter] ΣΥΦΧΨ in *v* 9 uol^u ntate (*corr. m. 1*) Φ 11 qui] ΣΥΦΧΨ quia *v* 12 uelle] uelle & *in* uelle ei *corr. m 1* Σ ‖ ¦I ta (ta *in ras. m. 1*; I *ut in rubricae principio disiuncta et in margine scripta est*) Ψ 16 attraxerit *in ras. m. 1* Ψ adtraxerit Σ 17 in] ΣΦΧ ad ΥΨ*v* 18 saeculi] scłı Φ mundi Ψ ‖ alio] in alio Ψ*v* ‖ s̄cō sic¦ (s̄cō s *in ras. m. 1*; ic *ex corr. add. esse possunt*) Ψ 19 sic] sicut ΥΦΧ 22 ó ΦΧ ō Υ 23 tecum] tecum est *v* ‖ consolator spiritus Ψ ‖ consolatur *v*

quidem Dei adiuuante sed mea possibilitate sum
2 quod sum'! adseris enim nunc post hanc sociam antiquo errori
emendationem: potest homo sine peccato esse cum Dei
adiutorio; quamquam in libro tuo, quem Testimoniorum
titulatione signasti, haec ipsa sententia hoc modo scripta sit,
posse hominem sine peccato esse et facile Dei man-
3 data custodire, si uelit. nulla ibi gratia Dei, nullum
adiutorium nominatum est, quamlibet crebro dicas de gratia
Dei: non ideo negaui, quia non dixi, sed ideo di-
xisse accipiendus sum, quia non negaui. quasi uero
et Susanna ideo de adulterio confessa credenda sit, quia
arguentibus aliis non negauit, aut testimonium falsorum
4 testium Dominus Iesus, quia tacuit, adprobau*er*it. quodsi apud
uos non negasse dixisse est et tacuisse clamasse est, frustra
Dauid postulat: pone, Domine, custodiam ori meo et
ostium circumstantiae labiis meis: frustra et ego me
non dixisse, in quo arguor, testibus et testificatione confirmo,
5 si alter audire potuit, quod meus sermo non dixit. sed con-
cedo, ut quod nequaquam dixeris pro dicto accipiendum putes.
quid agimus ex eo, quod inuenientes ex sensu diuersitatem
sermonis, iuncturis discordibus non cohaerent, quod ipsa quoque
pagina discrepantia inter se uerba non recipit? scribis enim,
posse hominem sine peccato esse et facile Dei man-

AVCTORES 4 Pelagii Testimoniorum liber 14 *Psalm. 190, 3*

1 me*a* (*inter* e *et* a *statim* a *detersa*, *pone* a *una littera supraque* ˜ *erasa*) Φ || possibilitate (ssibilit *in ras. m. 1*) Σ possibilitatē Φ[ar] 2 asseris *codices* 4 adiutorio (o *finalis in rasura m. 1 ut uid.*) Φ || quanquam Σ || testimonio4 (io4 *i. e.* iorum *in ras. paullo minore m. 1*) *X* 5 scripta] conscripta *v* 11 adulterio (d *statim ex* l *aut* b *corr.*) *X* 13 testium] testi****ũ (*eras.* moni) Φ || ıhs̃ ΣΥ || quia] Σ*v* in qua ΥΦ*X*Ψ || adprobauit *codices et edd.* 14 non negasse] Ψ*v* *om.* ΣΥΦ*X* (*ad hunc uersum* 13 quodsi—14 frus *in mg. nota* ṙ *adscr. est in* Φ) || *uerba* 14 est et tacuisse—16 labiis meis *characteribus paullo minoribus a m. 1 in spatio duorum uersuum relicto postea addita sunt in* Ψ 17 testificationem *a. ras.* ΣΦΨ 18 aliter Σ[ar] || dixit*|† sed Φ 19 nequam Σ[1] 21 iunturis Υ || coherent Φ 22 inter] in *v* 22 enim non posse (*sed* non *erasum*) Σ

data custodire, si uelit; et, quemadmodum beatissimus pater
Hieronymus de hac eadem sententia in epistula, quam ad Ctesi-
phontem scripsit, exposuit, nouissime quasi e grauissimo somno p. 598
expergescens adicis: non sine ad|iutorio Dei. in hoc enim 6
repugnat tibi ipsa ueritas et reclamat. quid per fastidiosum
tumorem nausiantemque uerecundiam non necessarium tibi in
ore tuo adiutorium Dei detines, qui facilia tibi arbitraris
cuncta? summis labiis me honoras, cor autem tuum longe 7
est a me. non est opus duobus in operatione, quod uni facile
est, frustraque se gratia diuinitatis interserit, ubi fatetur se
homo, quod facile possit, si uelit. tu uolenti facilia esse man-
data dixisti, at ego etiam illud adsero, quod et difficilia dicas
conpleri. tamen quo*quo* modo per hominem posse promittas, 8
Dominum exprobras inuidiae, qui adiuncto adiutorio suo
temptet adscribere, quod solus per uoluntatem homo potuisset
implere. aut tolle homini si uelit et gratiae adscribe
quod possit aut, quia homini tribuis posse cum uelit,
remoue simulatam gratiae palpatam nec cohaerentem parti-
cipationem et nudam ex abundantia cordis profitere blas-
phemiam.

AVCTORES 1 *sqq.* Hieronymi ad Ctesiphontem Epistula *cap. 8:* 'post grauissimum somnum . . conaris adiungere' 8 labiis — 9 a me *sec. Isai. 29, 13*

1 si uelit *ante 618, 23* facile dei *traiecta in Ψ* || si] se Φ^{ar} 2 hieronimus *ΣΥΦX* ieronimus *Ψ* || epła *ΣXΨ* || ad ctesiphontem] adthesifontem *Σ* a thesi fontem *Υ* athesifontem *Φ* a.ᵈthesi fontem (d *m. 2*) *X* ad thesiphontem *Υ* 3 scripsit] *X* scribsit *Φ* scribit *ΣΥΨv* || e] ex *v* 4 expergiscens *ΣΨ* 6 nausianteq: *in ras. m. 1 Σ* || inore tuo| *in ras. m. 1 Ψ* 7 cuncta arbitraris *v* 9 operatione] *v* cooperatione *ΣΥΦX* coo patione (o p *in ras. m. 1 et supra* oo *correctura erasa; fuisse a principio uidetur* corpatione) *Ψ* 11 quod *om.* Φ^{a} || si] se Φ^{ar} 12 assero *ΥΦXΨ* *om.* (*in fine uersus*) *Σ* 13 compleri *XΨ* conpl&i Σ^{1} || quoquo modo per] cū p se *m. 2 in ras. circ. octo litt.* (q̊ modo p *?*) *capaci Ψ* || quoquo] *v* quo *ΣΥΦX* || posse X^{2} 14 exprobas *Σ* 15 asscribere *Σ* ascribere *Ψ* 16 homines Φ^{ar} || se Φ^{ar} || adscribę *Σ* asscribe** (*duarum fere litt. ras.*) *Ψ* 18 palpatam] *ΣΥΦ* palpatam *sed* ta *in ras.*, *ex* r*e *an* r e*?* *X* palpatamque *Ψv* || coherentem *Φ* 19 habundantia *ΥΦX*

12 Sed mearum ista partium non sunt latius indagare, prae-
sertim unde beatissimi patres Augustinus et Hieronymus
plenissimam conuictae haereseos probationem occidentalibus
prouinciis tradiderunt. ad propositam supra redeam quaesti-
onem, ad quam non fiducia suscitatus ingenii sed iniuria
2 motus accessi. dicis, posse in hoc saeculo esse hominem sine
peccato cum Dei adiutorio. tu dicis 'potest homo', ego dico
'potest Deus'. tres in camino pueros aestuans introrsum flamma
non laesit. quis eorum quod contra naturam factum est
potuit: utrumne ipsi an quartus in medio eorum similis filio
3 Dei? leprosus exclamat: *Domine, si uis, potes me
mundare*, possibilitate uoluntatem manifestans, uoluntatem
possibilitate confirmans. ipse est enim solus, cui, cum uelit,
posse subsistit. accesserunt ad eum caeci, ut inluminarentur
orantes; quibus ait Iesus: *creditis, quod possim hoc
facere?* Dominus Christus summo praemio fidei dignum
iudicat, si quis haec filium Dei posse crediderit; et Britannicus
noster mox, ut uoluerit, se posse confidit! fideli paralytico
4 Dominus dicit: *constans esto, fili: dimissa sunt tibi
peccata tua*; et nunc nouus magister ministerque mensarum
p. 599 |remissionem peccatorum de sua magis ausus est possibilitate
praesumere, nec de Domino expectat audire! scribae non in-
tellegentes ueritatem murmurant et dicunt: *quis potest*

AVCTORES 8 *Dan. 3* 11 *Matth. 8, 2* 15 *Matth. 9, 28* 19 *Matth. 9, 2* 23 *Marc. 2, 7*

1 indagari $Φ^{pr}$X 2 hieronimus (i *pr. s. s. m. 1 in X*) ΣΤΦX ieronimus Ψ 3 plenissimum $Φ^{1}$ || coniunctae X^{ur} || hereseos *codices* 4 prouintiis ΣΤ || questionem Φ 5 ingenii* (*eras.* s) Φ 6 sclo ΦXΨ seculo Τ 9 lesit Φ 11 si uis] suus X 12 possibilitatē uoluntate (*ultima* e *ex* ē *radendo mutata; prius* ˜ *utrum ex corr. additum sit necne dignosci nequit*) Σ || possibilitate (p *in ras.*, o *ex corr.*) Ψ || uoluntatē (˜ *in ras.*, *ut* ē *in* e *corr. mox ipsum restitutum esse uideatur*) Σ 13 possibilitate (e *radendo ex* ē *facta*) Σ 14 ceci Φ || illuminarentur ΣΨ 15 qđ (q *m. 1 ex* p) Σ || possum *v* 16 premio Σ 17 brittanicus ΣΤΦX britanicus Ψ 18 paralitico ΣΤΦΨ palitico X 20 mensarū $Φ^{a}$ 22 intelligentes Ψ 23 ueritatem] *v* ueritatem uerum ΣΤΦXΨ

dimittere peccata nisi solus Deus?; et hic abolita esse
iudicat, quae Deum nesciat dimisisse!

Ecce inflatus spiritu carnis tuae, tamquam super nihil sit, 13
libero superbus arbitrio gloriaris et dicis 'peccator sum quia
uolo; pecco dum uolo; cum autem rursum uoluero, possum
esse sine peccato'. quod dicis 'pecco cum uolo' uerum est,
quia et quod opere non feceris, cogitatione fecisti; rursus
'cum uolo, non pecco' durum quidem ac difficile, nec semper
omni subest, sed tamen aliquando fieri posse non dubium est;
at uero posse esse sine peccato qui aliquando peccauerit, in- 2
possibile est absque sola gratia baptismi, ubi ex persona
Domini dicitur: remissa sunt tibi peccata tua. quod
suadeor credere, quia permittor audire: 'possum ergo esse sine
peccato, in hac dumtaxat corruptione, qua uiuimus, non
suscipio, non praesumo, non audeo'. si enim Dauid orat ad 3
Deum tibi soli peccaui et malum coram te feci et
secundum Apocalypsim Iohannis iudicandi sunt mortui ex his,
quae coram Deo peccauerunt, ex his, quae scripta sunt in
libris, recipientes secundum opera sua: cur meum circa me
praesumo iudicium, si me scio etiam de ipso iudicandum?
aut, si libri illi sacri numquam nisi in iudicio aperiendi, 4

AVCTORES 9 *cf. 9 § 4 et 12 § 3* 16 *Psalm. 50, 6* 17 *Ioh. Apocal. 20, 12*

1 ab*o*lita (*fuit* abpollita) Φ 2 nesciant $\Sigma^1 \Phi X \Psi$ nesciunt Σ^2 || demisisse (-ssę Σ) $\Sigma^1 \Upsilon^1 \Phi X^1$ 3 spiritus ΣΦX || tanquam XΨ || nichil XΨ 4 superbus] sup Σ 8 *ad uersum* durum—9 fieri pos *adscr.* † *in marg.* Φ || semper] ΣΥΦX sēp ad *in ras. m. 2* Ψ per *v* 9 omni] Σ^{pr} omnia $\Sigma^{ar} \Upsilon \Phi X \Psi v$ || sed *in ras. m. 2* Ψ || dubium est] dubii est Σ dubi esse *sic* (*in archetypo* dubieē *fuisse uid.*) Υ dubie est ΦX 10 inpossibile est] $\Upsilon^1 \Psi$ (imp- Ψ), *v* *om.* $\Sigma \Upsilon^1 \Phi X$ 13 posse Σ 14 qua] quia Σ^{ar} || *uerba* |Non suscipio — 19 recipientes|scd'm *in spatio paullo angustiore relicto postea addita uidentur m. 1 in* Ψ 15 audeo] ΣΥXΨ audio Φ*v* 16 deum] ΣΦX dominum ΥΨ*v* 17 apocalipsin $X^2 \Psi$ apocalipsim Υ apocalipsi $\Sigma \Phi X^1$ 18 peccauerunt] Ψ*v* peccant Σ peccamus ΥΦX || sunt *om.* Ψ 21 nunquam Ψ non quā X || ap|piendi (*sic*) Ψ

pariter uitae nostrae bona malaque suscipiunt, examen iudicii in pondere praebituri: quomodo sine examine in hac uita et ante mortem abolitos esse cognoscimus, quos non solum post mortem uerum etiam post resurrectionem legimus proferendos?
5 ego in potestate habui peccare, liberari a peccato in potestate non habeo. precari meum est, absolui non meum. ubi uero peccato me dedi, seruus factus sum accusatoris, reus iudicis. possum propter adsiduarum precum praemissa suffragia de bono iudice spem ferre, innocentem sine timore conscientiam ante
6 promulgationem sententiae uindicare non possum. dicit enim
p. 600 apostolus: nolite ante tem|pus quid iudicare, donec ueniat Dominus, qui et inluminabat occulta tenebrarum et manifestabit consilia cordium: et tunc laus erit unicuique a Deo. alioquin si in potestate est hominis, ut liberum se ipse faciat a peccato suo, aut non est iudex Christus aut frustra est.

14 Sed dicis 'ego dixi hominem sine peccato secundum hunc sensum: peccator cum ingemuerit, tunc saluus erit, hoc est, tunc ad salutem incipiet pertinere'. tamen sine peccato statim non erit. Dominus enim cum intrasset domum Zachaei credentis, ait: hodie salus domui huic facta est. numquid, si unus credidit, statim uniuersa domus familia sine peccato fuit, cui tunc utique maiore domus credente initium salutis
2 intrauit? nam et Dauid cum peccasset ingemuit et, quamuis meruisset audire dimissum sibi esse delictum, multo tamen

AVCTORES 11 *Cor. 1, 4, 5* 21 *Luc. 19, 9*

1 iudici ΦX 4 resurrectionem (resur *s. s.*) Φ 6 p̃cari Φ 8 assiduarum $\Upsilon\Phi X\Psi$ || p̃cū Φ || premissa Σ^1 9 iudicem Φ^{ar} || ferre] $\Upsilon^b\Psi$ fore $\Sigma^1\Upsilon^a\Phi^a X$ foret Φ^b habere *s. s.* Σ^2 10 promulgationem (g *in ras.; fuisse uid.* t) Ψ || uendicare $\Upsilon^1\Psi$ || possū (u *m. 2 in ras.*) Σ 12 illuminabit $\Sigma\Psi$ 15 hominis est *v* || faci& Σ 20 domo $\Upsilon^1\Phi^1$ (o *fin. m. ut uid. 2 in* v, *sic,* Φ) || zachei *codices* 21 domui] domuio *ante ras.* X || nunquid Ψ 22 credidit (it *in ras. m. 2*) Ψ || familia] $\Sigma^{pr}\Phi^{pr}X\Psi^{pr}$ familias $\Upsilon\Sigma^{ar}$ ($\Phi^{ar}\Psi^{ar}$ *ut uid.*) *v* 23 maiore] Ψ *et in mg. c* maior $\Sigma\Upsilon\Phi X v$ || credente] Ψ, *coni. g* credenti $\Sigma\Upsilon\Phi^b X v$ credentem Φ^a 25 sibi] tibi $\Phi^a X^a$

postea id ipsum exilio et plurimo expiauit obprobrio, ut manifeste et poena in praesenti reddita et remissio in futurum repromissa uideatur, et per hoc Deus multum misericordiae ingemescenti donauerit peccatori, ut peccatum, quod morte
dignum erat, temporaria castigatione purgaret. Ananiae de 3
Paulo dicitur, querellam de persecutione eius cum timore facienti: ego monstrabo illi, quanta patietur propter nomen meum, ut, cum Paulus ibi solueretur, ubi ligasset persequendo Christum, mox patiendo pro Christo tribulatus usque ad mortem in resurrectione glorificatus existeret. ita fit, quia misericordia et ueritas praeeunt semper faciem Dei, ut, si in tempore ab ingemescente uoluntarium sacrificium, ut ueritas in misericordia fiat, contribulati spiritus et contriti cordis offertur, in fine misericordia iudicio praeferatur.

Dominus Christus uenturus in gloria Dei Patris et 15
creditur et speratur iudicare uiuos et mortuos, a cuius adspectu, ut Scriptura testatur, fugiet caelum et terra; et existunt homines, qui nec propter ignorantiam, ut non dicam propter conscientiam, iudicio superuenturo subiectos esse se iudicent et aduentum Domini inlustrationemque fulgoris eius
elementis ardentibus et mundo pereunte trepident! quos ex 2
illis fore timeo, de quibus praemonet Dominus: multi enim

AVCTORES 7 *Act. 9, 16* 11 *Psalm. 88, 15* 16 *Matth. 16, 27* 17 *Timoth. 2, 4, 1* || a cuius *sqq. Apoc. 20, 11* 21 aduentum — 22 trepident *sec. Pet. 2, 3, 10* 23 *Matth. 7, 22 et 23*

1 ȯpprobrio Ψ^r 2 pena $\Sigma^a\Phi$ 3 repromissa] $\Sigma\Upsilon\Phi X$ reddenda Ψv || multæ Σ || misericordie Φ 4 ingemiscenti Ψ^r 5 ananie Ψ^r annaniae ΣX annanie Φ 6 querelam $X^{pr}\Psi^r$ quaereḷlam Υ quaerelā Σ 11 *pone uersum* |ricordia — 12 ut si in tē| *in mg.* ·: Σ 12 ingemiscente $\Sigma\Upsilon^1\Psi^r$ 13 sacrificiū ut (*huc fort. pertinet nota pone praeced. u. scripta* ·:) Σ || ut (*puncta m. 2*) Υ || fiat*contribulati Σ || contribulatis spū et contritis corde Υ^1 || spus (s *fin. corr. ex* i) Ψ^r 14 misericordiae Υ || praeferantur $\Upsilon\Phi X$ 16 christus] iesus (*sic* ıh'c) Ψ^r 17 iudicare] $\Sigma\Upsilon\Phi X\Psi^r$ iudicaturus *v* 18 aspectu $\Sigma\Upsilon\Phi X\Psi^r$ || terrā Φ^{ar} 21 et] nec *hg* || ill- Υ || -quae $\Sigma\Phi^{ar}X^{ar}$ 22 ardoribus X || ex *om.* X^a 23 timeo de quiqus *bis scripta* X^{ar}

p. 601 dicent ¹in illa die — homines scilicet de illa carnali arro-
gantia, qua homines seducebant, et non tam coram Deo quam
adhuc apud semet ipsos iusti — Domine, Domine, nonne
in nomine tuo prophetauimus et in nomine tuo
uirtutes magnas fecimus? et tunc ego iurabo illis,
et dicam: non noui uos, discedite a me, operarii
3 iniquitatis. dicitur per prophetam Dauid in persona Christi:
Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo aut
quis requiescet in monte sancto tuo? qui ingreditur
sine macula et operatur iustitiam. hoc est reuera
4 dicere: qui potest esse et est sine peccato. nam et ipse de se
Dominus ait: uenit princeps mundi huius et nihil in
me inuenit suum. quid enim est diaboli? haud dubium,
quin peccatum. ab initio enim diabolus mendax est, et
contra Dominus meus est, qui loquitur ueritatem in
5 corde suo et non egit dolum in lingua sua. angelus
magnus et fortis Scriptura testante clamat in caelo: quis
dignus est aperire librum et soluere signa eius?
nec quisquam poterat, neque in caelo, neque in
terra, neque sub terra aperire librum, neque per-
6 spicere eum, flet multum Iohannes et luget, quod ex uni-
uersitate rationalium creaturarum nemo dignus repertus esset,
qui aperiret librum, ut uideret eum. flentem Iohannem unus
e senioribus consolatur et dicit: noli flere, Iohannes. ecce
uicit leo ex tribu Iuda, radix Dauid, aperire li-

AVCTORES 8 *Psalm. 14, 1 et 2* 12 *Ioh. 14, 30* 14 *Ioh. Ep. 1, 3, 8 et Ioh. Eu. 8, 44* 15 *Psalm. 14, 3* 17 *Apoc. 5, 2 et 3* 24 *Apoc. 5, 5*

1 carnalia Σ 2 qua] quia Σ || non *om.* Φ^{a} || quam *om.* Φ^{a} 7 proph&am Φ^{ar} 9 tuo sancto *v* 12 uenit] uenit enim (*sub* enim *puncta erasa*) Ψ || nichil XΨ 13 *ante hunc uersum* niet — haut *punctum positum* Ψ || inue|uiet Ψ || diaboli] ΣΦX diabolus ΥΨ*v* || haut X^{a}Ψ 14 quin (n *in ras. 1 aut 2 litt.*) Φ 15 quloquitur *sic* Υ 17 celo Φ 18 e^s^t dignus *v* 19 caelū Σ celo (o *ex* ū *corr.*) Φ 21 multā Φ^{a} 23 aperir& (& *ex* e *corr.*) X || ut] aut ΦX || iohannē** (*er. 1 aut 2 litt.*) Φ 24 e] ex Ψ || consolabatur Σ || dicit] ait Ψ

brum et soluere signa eius. quis, rogo, iste liber est,
quem de manu uiuentis in saecula nullus fuit accipere, nisi
qui ingreditur sine macula et operatur iustitiam?
parum est quia sine macula, parum quia agnus, nisi et occisus, 7
nisi puritatem uitae passionis testimonio coronasset, habens
septem cornua et oculos septem, qui sunt septem
spiritus Dei: nec dubium, quin spiritus sapientiae et
intellectus, spiritus consilii et uirtutis, spiritus
scientiae et pietatis, spiritus timoris Domini. quis
ergo iste est liber? ut credo, iudicii. Pater enim non
iudicat quemquam, sed omne iudicium Filio dedit.

Pro dolor! cogor dicere, quod horrui cogitasse. ecce nunc 16
et Pelagius, qui ausus est profiteri se esse sine macula
atque peccato, consequenter arbitratur ˡdignum se accipiendo p. 602
librum atque iudicium, proximumque est, ut dicat sibi 'ego
potestatem habeo ponendi animam meam et iterum sumendi
eam' et praeparet se in throno Christi futurum esse consortem.
miser homo, qui non potius intellegit praeparare se Antichristi 2
aduentum praecursorem, qui cum fuerit reuelatus, ex-
tollit se super omne quod dicitur aut quod colitur
Deus, iuxta hunc qui se iam conparat in coaequationem unici
filii Dei. agnus Dei, filius Dei, ut accipiat librum de manu 3
Patris, praefert stigmata passionis, non iudicans perpetratam

AVCTORES 3 *Psalm.* *14, 2* 5 *Apoc.* *5, 6* 7 *Isai.* *11, 2 et 3* 10 *Ioh.* *5, 22* 19 *Thess.* *2, 2, 3 et 4*

2 scła Φ || nullus fuit] ΤΦX^{a} nullus poteus fuit Σ nullius fuit X^{b} nullus fuit dignus Ψv 3 iustitia Σ 5 testimoniū Τ^{a} 7 dei] domini ΤX 8 uirtutis] fortitudinis Ψ 11 *ad uersum* dit — 13 pelagius *in marg.* ·: *adscr. in* Τ 12 p' ΦX p'h Ψ || orrui ΤΦX 13 profitere Τ^{1}ΦX^{1} 14 accipiendo] ΣΦX accipiendum Τ ad accipiendum Ψv 17 praeparat *v* 18 intelligit Ψ || antechristi ΣΤΦ 19 aduentum] ΣΤΦXΨ aduentui *v* || praecursorem] *v* praecussorem (*sic*) Φ praecursore ΣΤX (prec- Τ) se praecursore Ψ || extollat Σ 21 comparat ΣΦXΨ || coequationem Σ^{1}ΤΦ coequatione *in ras.* *2—3 litteris ampliore; sub scriptura deleta puncta erasa sunt, item in marg. rasura est* Ψ || unici** (*eras.* ci) X

nisi in morte atque in resurrectione uictoriam; et ἀναμάρτητος
meus uenire sibi posse perfectionem uitae inmaculatae mandu-
4 canti bibenti dormientique confirmat! Dominum nostrum Iesum
post quadraginta dierum ieiunium ter diabolus temptans terque
superatus reliquit et non reliquit in perpetuum sed ad tem-
pus acrior usque ad mortem crucis apostolo praeuaricante
rediturus; et ἀπαθὴς noster uictis sane, ut sibi uidetur, cum
auctore temptationibus non posse se ultra temptari pertur-
5 barique confidit! agnus ille perfectus, ille, qui non solum
peccata non habet sed etiam tollit peccata mundi *et qui*
habet septem cornua et oculos septem, *non ita* uentilare sufficiat
temptatorem quin redeat; et noster hic mutilus, leuis in fronte,
διόφθαλμος, non necessarium sibi aestimat munimen in capite,
6 qui possibilitatem praesumit in carne! miser, qui secundum
Euangelium magis forte si caecus esset, peccatum non haberet!
sed forsitan, quia septem oculi septem spiritus sunt, abundare

AVCTORES 3 Dominum—5 superatus reliquit *Matth.* 4, *1—11* 5 *Luc.* 4, *13* 10 qui—11 oculos septem *Apocal.* 5, *6* 15 si—haberet *Ioh.* 9, *41*

1 surrectione *fsh* || anamartetus Φ[1] ana|martetus Ψ anamartatetus ΣΥΦ[2]X (ta *s. s. m. ut uid. 2 in* Φ) 2 meus] *sic:* m̄s Σ || imma-cl'ato (acl'ate *in ras. 4—5 litterarum*) Ψ 3 *post* confirmat *duarum triumue litterarum capax rasura in* Σ confirmat** (ur *ut uid. erasae; supra interrogandi nota addita a corr.*) Ψ || nostrum] meum ΦX 4 XLta Σ XL ΥΦX 5 reliquid ΥΨ || *ante uersum* |ad tempus—quasi occi| (*u. infra*) *in mg.* ∵ Σ || ad] at ΦX[1] || *inter* tempus *et* acrior *inserta sunt haec:* quem de manu uiuentis agnus quasi occisus accepit liber *in* ΣΦXΥ (*non* Ψ); *est glossa ad § 3 (cf. 15 § 6* uiuentis) *quae ex margine inrepsit* 6 preuaricante Φ 7 apathes Φ[a] apatethes ΣΥΦ[b]X (te *s. s. m. ut uid. 1 in* Φ) apatetes Ψ || uictis sane] *v* (uictis *om. s*) uictissime ΣΥ uitissime (t *in* ct *corr. et* sime *del. m. 1*) Φ uictis X inuictissimus Ψ 9 solū***| (*er.* 7 *uel 3 litt.*) Ψ 10 peccatum *v* || n̄ h̄t s; etiā (*i. e.* non habet sed etiam) *in ras. m. 1* Ψ || *ante uersum* etiā—11 sufficiat *in marg.* ∵ Σ || peccatum *v* || et qui habet—oculus septem] *addidi* et qui habet cornua septem in capite non ita *add. v, om. codices* 12 temptatorem quin redeat et *add. v, om. codices* 13 dẏoptalmus Σ dẏobtalmus ΥΦX diobtalmus (bt *in ras. m. 1*) Ψ μονόφθαλμος *v* 14 carne* (*eras.* m) Φ 15 cȩtus Φ[a] 16 forsitam X || quia septem oculi] septē oc̄lis qui *in ras. m. 1* (*idem antea in marg. ut corrigeretur notatum*) Ψ

se his omnibus iactat et quasi interiorem hominem suum
congestis septiformis gratiae uigere uirtutibus, praesertim qui
sibi totidem dogmatum suorum titulis gloriatur. unde fieri 7
potest, ut iudicio suo se arbitretur spiritu sapientiae refertum,
praecipue cum dicat facilia Dei esse mandata; spiritu in-
tellectus sufficientem maxime, quo praenoscat et praedicat
peccatores omnes simul cum impiis in aeternum ignem esse
damnandos; spiritu consilii diuitem, quo moneat malum nec 8
cogitandum; spiritu uirtutis potentem, quo adfirmet posse
esse hominem sine peccato; spiritu scientiae inflatum, quo p. 603
sperat, nisi qui scientiam legis habuerit, sine peccato esse
non posse; spiritu pietatis exuberantem, quo doceat inimicum 9
uelut amicum diligendum oblitus, quia ipse dixerit, inimico
omnimodis non credendum; spiritu timoris Dei cohonestatum,
quo post multam crapulam nouissime expergefactus adiungit,
posse hominem sine peccato esse non sine adiutorio Dei, et 10
per hos praesumptionum, ut arbitror, gradus non reformidat
ascendere usque in id elatus, ut dicat, quia in similitudinem
Christi perfecta sui potentia plenus in toto super eum de-
scenderit Spiritus Sanctus et manserit; cum tamen hoc illi 11
soli a Patre Deo datum sit, cui etiam dedit nomen,
quod est super omne nomen, qui solus sine peccato est
et ingreditur sine macula, apud quem manet ipsum sancti-

AVCTORES 15 *cf. ad 11 § 5* 21 *Philipp. 2, 9* 23 *Exod. 37, 29*

3 titulis *in ras. m. 1* (*ultima litt. erat.* s) Ψ 6 quo] Σ qui ΥΦΧΨv || praedicet ΣΦΧ predicet Υ 7 omnes peccatores ΧΨv || inpiis Χ || ignem eternum Ψ 8 dampnandos ΣΥΦ || diuitem] diuiditem Υ || quo moneat] quåmoneat (*altera* o *ex* a *ut uid. rad. corr.*) Φ quo maneat ΣΥΧ qui moneat Ψv 11 *sperat Φ 13 oblatus Σ[1] 14 coonestatum (co on- ΦΧ) ΥΦΧ 15 quo] ΣΦΧ qui ΥΨv || multū Χ || expgefact9 (gefact9 *in ras. m. 1 et antea* -gėfact9 *in marg. ut sic corrigeretur notatum ut saepe*) Ψ 17 gra*dus (*er.* r) Χ 19 descender& Φ[a] 20 mansit ΥΦΧ 21 cui] cū Σ 22 qui solus sine peccato est *in spatio uacuo add. m. 2 in* Ψ 23 sanctificationis] Φ *in mg. ead. ut uid. m.* sc̄ificaōis (ōis *in ras. m. 1 aut 2*) Χ sanctificatis ΣΥΦ[1] sanctitatis (*in ras.* Ψ) Ψv

ficationis unguentum. nos autem in odorem unguentorum
eius currimus et interim super nos aurae uitalis adflatu dulcia
uitae spiramina Domino praecedente captamus.
17 Sed dicis: 'cur tanta me lacessis iniuria, cur tam arro-
gantis uerbi inuidia grauas? egone me seruus conparare au-
deam Domino meo, egone terra et cinis conferam Verbo Dei?
egone morti obnoxius dici debeam uictori mortis aequalis?'
2 bene quidem, o condemnata nequitia, dans testimonium Deo
humiliaris in uerbis, sed aliter sensus tuus clamat in paginis.
dicis hominem posse esse sine peccato; iterum ac saepius
3 repeto. homo, qui hoc potest, Christus est: aut praesume
nomen aut depone fiduciam. Deus illud uni tantum donauit
et hoc non nisi primogenito in multis fratribus. sic catholica
4 fide traditur, sic tenemus. sane Dominus noster admonuit
infideles: ego ueni in nomine Patris mei, et non me
recepistis. ueniet alius in nomine suo, forsitan
ipsum recipietis. aut nobiscum illum, cui credimus pec-
catores, unum sine peccato eundemque unigenitum sequere
5 aut, si tu es ille alius, confitere. ipse est dominus Iesus, qui
morte deuicta et diabolo triumphato ascendens in altum
captiuam duxit captiuitatem, dedit dona homini-
bus; de cuius plenitudine nos omnes accepimus;
sicut apostolus docet: unicuique autem nostrum data
p. 604 est gratia secundum mensuram 'donationis Christi.
6 et ad Romanos idem magister gentium scribit: dico enim

AVCTORES 1 in — 2 currimus *Cantic. 1, 3* 13 prim. — fratribus *Rom. 8, 29* 15 *Ioh. 5, 43* 20 *Ephes. 4, 8* 22 de cuius *sqq. Ioh. 1, 16* 23 *Ephes. 4, 7* 25 *Rom. 12, 3*

1 odore *XΨhg* 2 eius] tuorum *Ψ* || afflatu] *Φv* afflatus *ΣTXΨ* 4 *ad uers.* |cessis — 5 grauas| *in marg.* ł *Ψ* || arrogantis] *ΣTΦX* arrgantib; (*sic*) *Ψ* arrogantibus *v* 5 uerbi] *ΣΦX* uerbis *TΨv* || comparare *XΨ* 6 E*góne (*eras.* r) *Ψ* || conferam] 9ferā me *in ras. idemque praemisso* ł *antea in marg. not. Ψ* 7 debeo *Σ* 8 condempnata *ΣTΦX* 9 paganis *fshg* 10 dicis] dicis enim *Σ* || sepius *ΣTΦX*[b]*Ψ* sepiui *X*[a] 12 una *T*[1] 14 ammonuit *TΦX* 16 forsitam *X* 20 deuicta (i *in ras.*) *Ψ* 22 de cuius] Decus *T* || cuius] *ΣX* eius *ΦΨv*

per gratiam, quae data est mihi, omnibus qui sunt
inter uos: non plus sapere quam oportet sapere,
sed sapere ad sobrietatem, et unicuique, sicut
Deus diuisit mensuram fidei. deinde ad Corinthios 7
praedicat: diuisiones uero gratiarum sunt, idem
autem spiritus; et diuisiones operationum sunt,
idem autem Dominus; et diuisiones ministrationum
sunt, idem uero Deus qui operatur omnia in omnibus,
et post enumerationes plurimas gratiarum atque uir-
tutum subicit: haec autem omnia operatur unus atque
idem spiritus, diuidens singulis prout uult. deinde 8
per conparationem membrorum in corpore hominis manifestat
corpus unitatis Ecclesiae ex disparibus operum modis in unam
perfectionis conuenire concordiam, probans nullum penitus
esse membrorum, quod non egeat alterius ope atque conpage,
ipso domino capite constituto, in quo sunt omnes sensus
ac thesauri sapientiae ac scientiae absconditi.
unde et nobis dedit sensum, per quem sciremus, 9
quod est Verbum in Christo Iesu, in quo est omnis pleni-
tudo diuinitatis corporaliter; in quem iuxta testi-
monium Iohannis descendens Spiritus Sanctus et permanens
in ipso, esse Dominum declarauit. itaque si et nemo habet, nisi 10
qui a te petit, et nemo nisi secundum diuisionem mensuramque
accipit et, qui acceptum habet, ad ipsum custodiendum alieno
eget auxilio: qua, rogo, amentia sibi de plenitudine promittit,
qui in singularitate non sufficit? de Domino euangelista 11

AVCTORES 5 *Cor. 1, 12, 4—6* 10 *Cor. 1, 12, 11* 16 *Coloss. 2, 3* 18 *Ioh. Ep. 1, 5, 20* 19 *Coloss. 2, 9* 21 descendens — 22 ipso *Ioh. 1, 32* 23 qui a te petit *Matth. 5, 42*

4 |fidei — 5 p̃di *in ras. m. 1* *Σ* || chorinthios *ΦX* 7 ministrationum] operationum *Φ*ᵃ 8 *haec* idem uero deus — 9 enumerationes plurimas *om. TΨv* 12 comparationem *ΣXΨ* 13 ex *om. hg* 14 nullam *Σ* 15 menbrorum *X* || opere *TΣ* operum *ΦX* || compage *XΨ* 16 quo sunt] *ΣΦX* quo *TΨv* 17 et scientiae sunt absconditi *v* 22 in ipso] *Ψv* in ipsum *ΣTΦX*ᵃ ipsum (*addita interp. ante* ipsum) *X*ᵇ; *fort. corr.* in ipso ipsum || si et] *ΣTΦX* et si *Ψ* si *v* 23 qui] quia *v* 24 accepit *fshg* || alienum *Φ*ᵃ

testatur: erat autem lux uera, quae inluminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. dicit uero Dominus apostolis suis: uos estis lux huius mundi. ibi in solo Domino lux tota, quia uera: hic in cunctis apostolis
12 lux quidem, sed de luce quae tota est. et cum hoc in apostolis ita est, in quorum electione uniuersum Ecclesiae corpus adsumptum est, quid nos — nos, inquam, et singuli — quid post eos uideri possumus, nisi secundum apostolum Petrum homines ignari credentes tantum per fidem euangelico propheticoque sermoni, tamquam lucernae lucenti in cali-
13 goso loco? quasi inlustrati etiam ipsi persuademur, ut praeparatae in operibus bonis sint lucernae ardentes in manibus nostris, quae multimodis temptationibus fatigatae
p. 605 et defectu 'semper proprio et uerbere periclitantur alieno. unde et Dominus in Euangelio ait: et si ipsa lux, quae in nobis est, tenebrae sunt: ipsae tenebrae quantae erunt?

18 Sed concedo, ut hoc, quantulumcumque lumen est, indeficienti usque in finem uigore permaneat, id est donum illud, quod sortitus est specialis gratiae, non amittat — alioquin plenitudo lucis adsistit in toto, caligo non remanet: caliginem autem dico insipientiae de peccati sordibus accidentem — quid si conpetens ratio est, ut quantum de luce

AVCTORES 1 *Ioh. 1, 9* 3 *Matth. 5, 14* 9 credentes — 11 loco *Petr. 2, 1, 19* 12 *Luc. 12, 35* 15 *Matth. 6, 23*

1 illuminat *ΣΨ* 4 tota *in ras.* *Ψ* 6 electionem *ΣΦX* 7 quid post] qui post X^a 10 tanquam *Ψ* || lucerne *Φ* || caligoso] *ΣTΦX* caliginoso *Ψv* 11 quasi] *ΣTΦXΨ* qua *cfsg* quum *h* || illustrati *Ψ* 12 preparatae *Φ* || *post* bonis *trium litt. spat. relictum in* *Φ* || lucerne $Φ^1$ 13 urĪs (*i. e.* uestris) *X* || fatigare $TΦ^1$ 14 defecto $TΦ^1$ || semper] p *X* || pereclitantur $Σ^1$ 16 tenebre *Φ* || sunt ipsae tenebrae *om.* *ΣTΦX* || quante *Φ* 17 erunt] *Ψv* sunt *ΣTΦX* 18 est *om.* *Σ* 19 ıd *corr. in* ıdē· *m. 1* *Φ* Jdē (*quod tam* idem *quam* id est *significare potest*) *Σ* || donum] domum *sic* *T* 20 alioquin] aliquando *Ψ* Alioquin si *Σ* 21 assistit *Ψ* 23 competens *Ψ*

defuerit tantum de caligine supersit? porro autem difficillimum 2
est, ut offendiculum caligo non habeat. necesse est homini,
in quantitate luminis et in reliquiis caliginis constituto, uolenti bonum et non effugienti malum, et subsistere adiutorium
et non deesse peccatum. quod si cuiquam obscure dictum 3
uidetur, accipiat exemplum conuersationis humanae. duo singuli habent dona diuersa, unus ut sit humilis in silentio, alter ut sit suadibilis in docendo. ille, cui silentium cordi est, si forte poscatur rationem de fide reddere, putasne nullam in disserendo patietur offensam? aut si is, cui doctrina in docendo commissa est, si de arrogantia castigetur, putasne nullam adsumit in
humilitate fallaciam? aut facile arbitraris, ut simplex scur- 4
rilitate careat, laetus uerbo, sollicitus iracundia, patiens neglegentia, mitis pigritia, doctus iactantia, submissus inuidia, extra illam, quae est omnium bonorum operum caligo generalis, uanae gloriae concupiscentiam. quodsi hoc pie sancteque 5
intellegitur, unusquisque nostrum adsumat conparationem, ut magis semet ipsum in melioris praelatione condemnet quam in minoris despectione iustificet. ita demum inuicem membra sociabit, praecipue si, una caritate ueluti pelle ossa circumdante neruisque iunctis indigentia, sui conscius homo hanc ipsam quam habet gratiam donum intellegat esse non debitum et magis ex eo unde accepit glorietur in Domino quam unde

3 reliquis ΣΦ^a Ψ^a 5 cuiquam (cui *in ras. 4 circ. litt.*) Ψ
9 *haec* in disserendo — 11 castigetur putasne nullam *om. v* || diserendo ΣΤΦ 10 si is] ΣΧΨ si*is Φ si his Τ 11 adsumit (t *eras. et in marg. ..*) Ψ 12 humilitatē (˜ *erasum*) ΦΧ || fallatiam Σ || *uerba* facile — 13 Lętꝯ *om. sed in marg. inf. add. m. 1 X* || **arbitraris Φ || ut *in ras.* Ψ || scurilitate Ψ 13 letus Σ laetus hoc *sed* hoc *expunctum* Φ || negligentia Ψ 14 submissus (sub *in ras.; in marg.* sum *praescriptum*) Ψ summissus ΤΦΧ sūmus Σ 15 genera| Σ[1] 16 sanctaeque Φ 17 intelligitur Ψ || assumat Ψ || comparationem ΣΨ 18 condempnet ΣΤΦΧ 19 despectione] ΣΧ dispectionē (˜ *eras.*) Φ dispectatione ΤΨ despectatione *v* || menbra Χ 20 sociebit Φ || precipue Σ praecipuæ (a *altera erasa*) Φ || caritas ΣΤΦΧ || circundante Χ 21 conscius] conscius sui *sed* sui *erasum* Φ
22 intelligat Ψ || debitum] ΣΦΧΨ dubitum Τ meritum *v*

6 non acceperit irascatur. nos enim cum essemus naturaliter
filii irae propter delictum nostrum, facti sumus filii mi-
sericordiae propter clementiam Domini, nihil digni nisi damna-
tione. non ingeramus Domino de non accepto querellam
sed de accepto gratiam repensemus gloriam solo illi creatori
redemptorique nostro Domino Iesu Christo, quem posuit
p. 606 Deus pro|pitiatorem in sanguine suo, ut in nomine
eius omne genu curuetur caelestium et terrestrium
et infernorum, quem in illa praedicta potestate iudicantem
7 omnis caro uideat et cui omnis lingua fateatur. unde et
apostolus ait: ideo contendimus siue absentes siue
praesentes placere illi. omnes enim nos mani-
festari oportet ante tribunal Christi, ut referat
unusquisque propria corporis prout gessit siue
bonum siue malum; et alibi: omnes enim stabimus
8 ante tribunal Dei. Paulus apostolus dixit etiam se sta-
turum ante tribunal Dei et propria corporis prout gessit cum
ceteris redditurum; contra autem Pelagius confidenter audet
dicere: 'ita consummo uniuersam in carne perfectionem, ut de
9 iudicis bonitate nihil sperem'. iusti in illa die iudicis operum
suorum glorias audientes, adhuc tamen uelut ignorantes,
interrogabunt: Domine, quando te uidimus et haec

AVCTORES 1 nos — 3 Domini *Ephes. 2, 3 et 4* 6 *Rom. 3, 25* (*cf. Oros. infra 25 § 4*) 7 ut in nomine *sqq. Philipp. 2, 10* 11 *Cor. 2, 5, 9 et 10* 15 *Rom. 14, 10* 22 *Matth. 25, 37*

1 enim] autem *Ψ* 2 ire *Φ* || sumus filii] sumus *ΤΦΨh* 3 nichil *ΧΨ* || dampnatione *ΤΦΧ* 4 ingeramus (*litterae* nge *in ras. m. 1*) *Χ* ignoramus *ΣΤΦ*[1] || domino de] dño·de (o *in ras. et* de *s. s. m. 2*) *Φ* domine *ΣΤ* || quaerellam *Τ* querelam *ΣΧ*[pr] *Ψ* 5 gloriam] *ΣΤΦΧ* gloriamque *Ψv* || solo] *ΣΤΦΧ* soli *Ψv; cf.* toto *Hist. 3, 1 § 6; 3, 20 § 11; 6, 5 § 11* 6 christo] christo tribuamus *v* 7 propitiatorem (iti *in ras.*) *Ψ* 8 eius *in ras. Ψ* || genu* (*eras.* s) *Φ* ||. curuetur] flectatur *Ψ* || caelestium et] celestium *Ψ* 9 iudicantem] *Ψv* iudicē (ē *ex* a *ut uid. corr.*) *Φ* indicet *ΣΤΧ* 10 cui omnis] cui om̄is (*alterum* i *ex corr. add. m. ut uid. 1*) *Φ* 12 presentes *Φ* || illi] ei *Φhg* 14 corporis] xpī *Σ*[1] 17 *ad uersum* dei et — 18 ceteris red *in marg.* ł *Ψ* 19 pfectiōē . ut (ē . ı *in ras. m. 1*) *Χ* || ut (t *in ras. unius litt.*) *Φ* 20 nichil *ΧΨ*

fecimus tibi? et hic noster scientissimus legis agnoscit
quo die, qua hora, quo momento ultimam sedem, ultra quam
non sit alia plenissimae sanctitatis, intrabit!
Aut forsitan reclamat et loquitur: ‘recte mihi haec amentiae, 19
ut non dicam superbiae, ingererentur obprobria, si dicerem sine
adiutorio hominem posse esse sine peccato; nunc autem adiu-
torium *Dei, cui* nihil difficile, adsero. an tu fortassis Dei adiu-
torium negas?’ concedo paulisper calumniae tuae, ut, dum quod 2
in te conuincere uolo in me uidear detegere, inueniamur simul
et ego in mei defensione purgatior et tu in tua confusione
manifestior. mea semper haec est fidelis atque indubitata 3
sententia, Deum adiutorium suum non solum in corpore suo,
quod est Ecclesia, cui specialia ob credentium fidem gratiae
suae dona largitur, uerum etiam uniuersis in hoc mundo
gentibus propter longanimem sui aeternamque clementiam
subministrare, non — ut tu adseris cum discipulo tuo Cae- 4
lestio, cui iam apud Africanam synodum occulta illa impiorum
dogmatum natura contusa est — in solo naturali bono et in
libero arbitrio generaliter uniuersis unam gratiam contributam,
sed speciatim cotidie per tempora, per dies, per momenta, per
atomos et cunctis et singulis ministrare. dicit enim Scriptura:
qui facit solem ¹suum oriri super bonos et malos. p. 607
at tu forte respondes: ‘ordinem suum conposita bene natura 5
custodit ac per hoc Deus elementariis semel cursibus con-

AVCTORES 22 *Matth.* 5, 45

1 legės (*sic*) Φ 4 aut] at Σ ‖ amentia *h* 5 opprobria Ψ ‖ docerem (*supra* o *scr.* ł i *ab ead. m. quae corrigenda in margine notare solet*) Ψ 6 adiutorio] adiutorio Dei *v* ‖ adiutorium] quum adiutorium adiicio *v* 7 Dei cui *addidi* (*Genes.* 18, 14), *om. add. et edd.* ‖ nichil Ψ ‖ assero $\Sigma\Upsilon\Phi^{2}X\Psi$ ‖ tú* (*eras.* i) Φ ‖ adiutorium] auxilium Ψ 8 calumni&uae Σ 12 dęus (*sic* dš) Σ 13 ẹ̄ (. *fortuitum esse potest*) Φ ‖ special'r ('r *e corr.; in marg.* ł *et mox* -l'r *notatum*) Ψ ‖ fidem (*supra* f *infraque emendatio erasa*) Ψ ‖ *gratie (q̄ *fort. aut* q̇ *eras.*) Ψ 16 sumministrat ΣΥΦΧ ‖ asseris $\Sigma\Upsilon\Phi^{2}\Psi$ ‖ caelestio] ΥΦ celestio ΣΧΨ 17 cui] cū Σ^{1} ‖ affricanam Ψ ‖ sinodum ΥΦΧ 21 athomos ΣΥΦΧΨ ἄτομας (*sic*) *cfhg* atomas *s* ‖ & singulis] singulis Σ^{1} 22 orire Υ^{1} 23 composita ΧΨ

stitutis facit inde, quia fecit'. quid ergo de illa sententiae parte, quae sequitur, opinaris? dat pluuiam super iustos et iniustos. utique qui dat, cum uult dat et ubi uult dat, uel dispensando dispositam constitutionem uel effundendo
6 propriam largitatem. ac ne secundum amentiam impietatis tuae etiam hoc euacuare mediteris, audi prophetam super hac ueritate testantem: qui aduocat aquas maris et effundit eas super faciem terrae, Dominus nomen est illi. quid uero dicam de spe uera generis humani, quia omnis qui arat, in spe arat. sperare autem non est
7 possibilitatis propriae sed largitatis alienae. cum autem quis seminauerit iactamque sementem in sinu terrae cultor absconderit, non habet ultra quod faciat nisi ut oculos tendat ad caelum, oret non terram cui commisit sed Deum cui credidit, ut labores eius uel matutino uel serotino imbre fecundet. et, ut spiritali testimonio etiam ad communes usus perfruar, neque qui plantat neque qui rigat quicquam sunt
8 sed qui incrementum dat Deus. quantum ergo de Dei adiutorio gaudeam, per *id* metire, quod ministrari per singula etiam gentibus probo: ut manifestum nobis esset, quem usque in finem cauere et quem sine cessatione inuocare debeamus.

20 Diabolus interrogatur a Domino: unde ades? at ille respondit: circumien's terram et peragrans quae sub caelo sunt adsum. rogo te: sollicitudo ista diaboli bonae uoluntatis an malae est? fatearis necesse est: omnino malae. hoc enim et sequens expostulatio eius ostendit.
2 manifestatio ista diaboli tempore Iob facta est, scilicet tem-

AVCTORES 2 *Matth. 5, 45* 7 *Amos 5, 8* 10 *Cor. 1, 9, 10* 17 *Cor. 1, 3, 7* 22 *Iob 1, 7*

1 quia] *ΣΤΦΧ* que *Ψ* quae *v* || fecit] *ΣΤ* facit *ΦΧΨv* 6 euacuere *Φ*[1] 9 quia] qua *Σ* 10 est] sit *ex* est (*?*) *corr. Ψ* 11 quis] qui *Τ* 12 terre *Φ* 13 ultra] aliud ultra *ΦΧ* || quod] quid *Ψ* 15 laboris *ΣΤΦ*[1] || ymbre *Ψ* 16 spāli *Χ* || etiam testimonio *Ψ* || **omnes (*in marg. quoque ras.*) *Ψ* 19 adiutorium (um *in* o *corr. m. 1 aut 2*) *Φ* || per id metire] *v* permetire *ΣΤΦΧΨ* || per singula] singula *hg* 23 respondens *ΣΤΦΧ* 24 assum *Ψ* || ″diaboli ″ista *Ψ* 25 bone *Φ* || male *Φ* 26 mala *ΤΦΧ*

pore Moysi. certe tunc nulla Iudaea, nulla Hierusalem, nulla
per Orbem Ecclesia erat. adhuc uniuersa gentilitas Dei
notitiam non habebat et iam tamen diabolus circumiens terram
omnia quae sub caelo sunt peragrabat atque ad seducendum
et disperdendum humanum genus incessabili malitiae suae
sollicitudine ferebatur. itaque cum uideas hominibus ignaris 3
tantam diaboli in disperdendum incubuisse nequitiam, nullamne
credis Dei in custodiendo gra'tiam praefuisse? aut forte p. 608
frustra dictum putas: Domini est terra et plenitudo
eius, orbis terrarum et uniuersi qui habitant in
eo. at uero, ut adesse adiutorium Dei et per singula et per 4
singulos manifestius probes, en ipse diabolus dum testatur de
uniuersitate, de uno interrogatur: animaduertisti, inquit
Deus, in puerum meum Iob, quia non est quisquam
similis illi super terram? nouit speciatim unumquemque 5
Dominus, nouit et diabolus; ille potestate naturae, iste labore
nequitiae; iste ut temptet, ille ut probet. Iob contradicente
aduersario a creatore laudatur. uult Dominus opus iudicare
hominis, quod ipse operatur in eo, at uero de adiutorio etiam
diabolus confitetur. dicit enim: nonne tu circumsaepsisti
quae sunt extra domum et intra domum eius? ex- 6
petente inimico famulum suum Deus spoliat per temptationem,
non nudat, aufert substantiam et dat gratiam: ecce, inquit,
omnia quaecumque habet do in manu tua, sed ipsum

AVCTORES 9 *Psalm. 23, 1* 13 *Iob 1, 8* 20 *Iob 1, 10* 23 *Iob 1, 12*

1 iherlm *X* ierl'm *Ψ* 3 tamen (*supra* a *et in marg. ras.*) *Ψ* || circuiens *Ψ* 5 disperdendum] *ΣΦX* dispergendum *ΥΨv* 7 in disp. incub. neq.] incubuisse nequitiam in disperdendum *v* || disperdendum] dispergendum *ut uid. ante corr.* *Ψ* || nullamne] $Σ^2$ nullam in $Σ^1ΥΦ^a$ nullam $Φ^bX$ nullam hinc *v* 11 eo] ea *fsgh* || et per singula *om. h* 12 probes] probem *Σ* 13 animaduertisti] ti *finales in duarum litt. ras.* *Φ*, i *fin. ex* e *corr.* *X* || inquid *Φ* 18 uult] uult enim *Σ* || iudicare *fort. in ras.* *Ψ* 19 ad $ΥΦX^{ar}$ at (t *in ras.*) *Ψ* 20 circumsaepisti (-ep- *Ψ*) $ΣΥΦ^aX^aΨ$ 22 inimica *Υ* 23 & dat grам *in ras.* *Ψ* || inquid *ΥΦ*

noli tangere. parum est hoc. inuidus furit, mortem conatur
inducere, sed e contrario dispensatione Dei mouetur, gratia
non aufertur; expetita praedoni praeda permittitur et rursus
praedae suae custos adhibetur. dicitur enim ad eum: ecce
trado eum tibi, tantum animam ipsius custodi.
7 nemo ex hoc aestimet diabolum ad seducendam in corpore
tantummodo animam laborare nisi etiam ab ipso corpore uel-
lendam, si non saucium infirmumque hominem miserentis Dei
tutela muniret et obuia cunctis insidiarum eius conatibus
semper occurreret.

21 Habes, ut arbitror, etiam in gentibus sufficientem cooper-
antis gratiae probationem: accipe manifestam quoque signi-
ficantiam de illo praecipuo dono, quod Ecclesiae et corpori suo
2 peculiare largitur. Paulus apostolus ad Corinthios scribit:
gratias ago Deo meo semper pro uobis in gratia
Dei, quae data est uobis in Christo Iesu: quia in
omnibus diuites facti estis in illo, in omni uerbo
et in omni scientia, sicut testimonium Christi con-
firmatum est in uobis: ita ut nihil uobis desit in
ulla gratia. et iterum: iustificati igitur ex fide
pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum
p. 609 Iesum Christum: per quem accessum habemus fi|dei
8 in gratia ista, per quam stamus et gloriamur. unde

AVCTORES 4 *Iob 2, 6* 15 *Cor. 1, 1, 4—7* 20 *Rom. 5, 1 et 2*

1 hoc *om. v* || conatur *ante lin. add. in X* 2 e] i *in* e *corr. m. 1 aut 2 Φ* || mouetur] amouetur *Σ* 3 permittitur] X^{b} *coni. h* praemittitur $ΣΦX^{a}Ψ^{a}$ premittitur *Υ* promittitur $Ψ^{b}$ praemitur *cfsh* promitur *h coni., g* || et *ante* 4 eum *exhibet h* (*typogr. errore*) 5 ipsius] *ΣΦX* eius *ΥΨv* 6 seducendã (dã *in ras.*) *Ψ* seducendum *Υ* 7 ab] ob *Σ* 12 significationem *Σ* 13 praecipue *v* 14 ad cor. scr.] scribit ad corinthios *Υ* 19 uobis nihil (nichil *Ψ*) *ΥΨ* || nichil *X* || in ulla] innulla $Σ^{ar}$ 21 habeamus *in ras. m. 1 Σ* || ad deum *om. X* || *haec* per dominum nostrum ihm̄ xp̄m . p̄ quem accessum habemus *omissa in marg. add. m. ut uid. 1 X* 22 quem] quem et *Ψv* || fidei] fidei Dei *h*

et Petrus apostolus admonet dicens: recipientes finem
fidei uestrae, salutem animarum. de qua salute ex-
quisierunt atque scrutati sunt prophetae, qui de
futura in nos gratia Dei prophetauerunt. ex quo
euidentissime declaratum est, nemini hominum Dei deesse
adiutorium, praesertim cum et seductor insistat et insit in-
firmitas.

Confusa euacuataque calumnia est caeci arguentis, qui ait: 4
'forte tu Dei adiutorium negas?' sed, quoniam de Iob fecimus
mentionem et superiori testimonio recensum est Domino di-
cente homo sine crimine, uerax Dei cultor, abstinens
se ab omni malo — solet enim a uobis saepissime dictitari 5
ad probandum hominem sine peccato posse esse, quia fuerit,
hoc est, quia et Iob testimonio Dei homo sine crimine est
dictus et uerax et Zacharias sine querella in euangelio
probatus ostenditur —: dixit Dominus de Iob homo sine cri- 6
mine, numquid dixit 'sine peccato'? peccatum enim cogitatio
concipit, crimen uero non nisi actus ostendit. esse etiam sine
querella eorum cognitioni iudicioque adscribitur, quibus in
promptu est, in facie quidem mansuetudinem aspicere sed
cordis bella nescire. unde et Paulus confidenter iubet dicens 7
oportet enim episcopum sine crimine esse; et alibi
generale dat testimonium Corinthiis atque adserit: ita ut
non indigeatis in ulla gratia, expectantes reue-
lationem Domini nostri Iesu Christi: qui et con-

AVCTORES 1 *Pet. 1, 1, 9 et 10* 11 *Iob 1, 8* 15 *Luc. 1, 6* 22 *Tit. 1, 7* 23 *Cor. 1, 1, 7 et 8*

1 finem] $\Phi^2\Psi v$ fidem $\Sigma\Upsilon\Phi^1 X$ 5 euidentissimo $\Upsilon\Phi X^a$ || deesse dei v 8 est calumnia v || ceci $\Sigma\Phi$ 10 et] dicamus quod et Ψv || *ad uersum* -nem et — dicente *in marg. m. ut uid. 1 adscr. est* NOTA (*monogr.*) *ad testimonium fort. spectans* X || recensum] $\Sigma\Upsilon X$ recensū** Φ^2 recensitū Φ^1 *ut uid.*, v 12 uobis (*supra* u *infraque ras.*, *emendationis ut uid.*; *in marg. ras.*) Ψ 14 dei *om.* Ψ 15 et zacharias] zacharias Σ || querela $\Sigma X^{pr}\Psi^{pr}$ queræla Ψ^{ur} || euuangelio Υ 16 ostendetur Ψ 17 nunquid Ψ 19 querela $\Sigma X^{pr}\Psi$ || ascribitur $X\Psi$ 20 promptum ΥX^{ur} 21 cordas Υ^1 23 asserit Ψ 24 in ulla] $\Sigma\Upsilon\Phi X$ ulla Ψv

8 firmabit uos usque in finem sine crimine. ecce Paulus quos testimonio suo usque in finem confirmat esse sine crimine, mox eosdem in eadem epistula corripit scribens: iam quidem omnino delictum est in uobis, quod iudicia habeatis inter uos. sub uno titulo iisdemque personis ecce sine crimine, ecce delictum: unde declarat, non statim sine
9 delicto adseri quem uideas sine crimine nominari. dixit enim et Dominus Iesus: uenit Iohannes non manducans neque bibens. et iterum scriptum est: esca illius erat locusta et mel siluestre. numquid ex alterutro aut Iohannes non manducasse aut Dominus fefellisse credendus
p. 610 est? sed e contrario in utroque ueritas 'est, quia et Iohannes in substantiam carnis escae aliquid sumpserit et rursum uere dixerit Dominus in Iohannem, nec cum ceteris nec id manducasse quod ceteros, probans se Scripturasque sanctas occul-
10 tata saepe scientia Dei hominum manifestare sententias. quamobrem obsequenter accipitur, quotiescumque Scriptura commemorat et iustum et sine querella, pro captu temporis et secundum iudicia hominum dici, non secundum illud ultimum iudicium Dei, cui uniuersorum conscientia subicitur et lingua omnium confiteatur.

22 Denique liquido intellege, quia iustificatio Iob passionumque eius in carnem permissio prouido consilio Dei confusionem diaboli arrogantis operata est, ut, dum homo de honore crea-

AVCTORES 3 *Cor. 1, 6, 7* 8 *Luc. 7, 33* 9 *Matth. 3, 4* 20 *Is. 45, 23; Rom. 14, 11; Philipp. 2, 11*

3 epła ΣΦΧΨ 4 inditia Υ 5 hisdemque Σ^{ac}ΥΦΧΨ 6 crimine (*supra* e *ras.*) Ψ || delictum (*supra* t *ras.*) Ψ 7 asseri ΣΥΦ^{2}ΧΨ (a *ex* si *corr. uid.* Ψ) 10 siluestre (re *ex corr.*) Φ || nunquid Ψ || aut] at X^{a} 15 scribturasque Υ scripturas** (q· i. e. que *eras. uid.*) Χ scripturas Σ^{1} 18 querela ΣX^{b}Ψ || captu] caput Σ^{1} 19 secundum iudicia hominum dici non] secundum hominum (hominem *c*) dici non Ψ*c*, *om.* Υ*fshg* || illud *om.* Σ 21 confiteatur] ΥΦX^{ac} confitetur ΣX^{pr}Ψ*v* 22 intellige Ψ 23 praemissio Σ p̄missio *in ras. 5 aut 6 litt.* Ψ

toris ipso Domino probante laudatur, infidelitatis notam
declinans angelus puniretur. rursus autem ne famulo suo 2
grauiorem plagam faceret, dum sanaret, et per curam carnis
animae uulnus infligeret, hoc est, ne beatus Iob tanta tem-
ptatione superata duplicatisque omnibus et restitutis in su-
perbiam elatus in iudicium incideret diaboli, admonetur ab
occultis suis, ut etsi a foris de iustitia laudaretur, intus tamen
ei se sciret subditum esse debere, *a quo custodiretur*.
dicit enim ad eum Dominus: quis est hic qui celat me 3
consili*um*, continens sermones in corde, et me
putat latere? accinge tamquam uir lumbos tuos.
interrogabo, tu autem responde mihi. ubi eras,
cum fundarem terram? indica mihi, si nosti sci-
entiam. et post multam docendo correptionem uel corripiendo 4
doctrinam respondens Iob Domino dixit: quid ego
iudicor commonitus et increpitus a Domino, audiens
talia cum nihil sim?

Talis et Zacharias, homo sine querella, dignus honore 5
hominum, dignus testimonio Scripturarum, quem aliqua iam,
ut arbitror, ex hoc inflatio titillabat, incipiebatque plus credere
famae quam conscientiae, per corripientem angelum nota in-
fidelitatis arguitur et temporario silentio castigatur. unde et 6

AVCTORES 9 *Iob 38, 2—4 sec.* LXX 15 *Iob 39, 34 sec.* LXX

1 notă (˜ *eras.*) *X* 4 anime *Σ¹Φ* || affligeret *Ψ* 5 et restitutis] restitutis *Φ*ᵃ 6 in iudicium] et iudicium *fsh* 7 ocultis *X* || a*foris (*eras. uid.* f) *Ψ* 8 debere a quo custodiretur] *v* debere***** (*dignoscuntur reliquiae his litteris similes* C*bu*) *Φ* debere *ΣΤΧΨ* 9 hic *om. ΣΤ* || cęlat (*fort.* ̨ *ex corr. add.*) *Σ* 10 consilio *ΣΤΦΧ* 11 latęre *Φ²* || accingere *ΤΦΧ* || tanquam *Ψ* 13 sci*entiam (*littera unius lineae erasa; i an* l *?*) *Ψ* 14 multa *X* || docendo] *ΣΤΦΧ* docendi *Ψv* || corripiendo] *ΣΤΦΧ* corripiendi *Ψv* 15 ego] *ΣΦXg* ergo *ΤΨcfsh* 16 increpitus] *ΣΤΦΧ*ᵃ increpatus *X*ᵇ*Ψv* || increpatus a Domino] LXX: *ἐλέγχων κύριον, sed ἐλεγχόμενος ὑπὸ κυρίου codex Alexandrinus; 'quemadmodum hic Orosius ita quoque legit S. Augustinus, ut adnotat Nobilius' g* 17 nichil *X* 18 querela *codices* 19 dignus testimonio] testimonio *Ψ* 21 fame *Ψ* famam *ΣΤΦΧ* || conscientie *Ψ* conscientię̄ (*sed* ę *eras.*) *Φ* conscientiam *ΣΤΧ*

Paulus dicit: itaque qui se existimat stare, uideat ne cadat. et quasi forma hominum de se ipse pronuntiat dicens: castigo corpus meum et in seruitutem redigo:
p. 611 ne forte, cum aliis praedicauerim, ipse re|probus efficiar. ita sine crimine dici quemquam et sine querella non est perfectionis testimonium sed conuersationis exemplum.

23 De inmaculato autem ubicumque Scriptura pronuntiat; sicut Dauid ait beati inmaculati in uia, qui ambulant in lege Domini, sana doctrina traditum reor, quia uere beati sint qui sunt inmaculati in uia, hoc est perfecta fide in ueritate gradientes, non declinantes haeretica prauitate neque in
2 dexteram neque in sinistram. uia Christus est, qui per Spiritum Sanctum ducit ad Patrem. igitur qui sine macula atque lepra nec conuiolatus ab his, quorum sermo serpit ut cancer, uenerandae gloriam Trinitatis audit credit in-
3 tellegit, beatus in fide inmaculatusque consistit. ex quo etiam dicitur ad Abraham: ambula coram me et esto sine macula. necessario enim Abraham — qui credidit Deo et reputatum est ei ad iustitiam; ut sit in eo quo credidit, uidit et gauisus est — perfectus ac sine macula commonetur, multarum gentium pater constitutus in fide et fidelium sinus, in requie ut simus omnes, qui spe-
4 ramus in Deo cum fideli Abraham. beati inmaculati in

AVCTORES 1 *Cor. 1, 10, 12* 3 *Cor. 1, 9, 27* 9 *Psalm. 118, 1* 13 *Ioh. 14, 16* 15 *Tim. 2, 2, 17* 18 *Gen. 17, 1* 19 *Rom. 4, 3 et 22* 21 *Ioh. 8, 56* 22 *Gen. 17, 5 et Rom. 4, 18* 24 *Psalm. 118, 1*

1 ęstimat $\Sigma^2 \Phi X$ estimat Σ^1 2 pronunciat *Σ* 5 efficiar *in ras.* *Ψ* || dici*****| (i *in ras. m. 2; fuisse* dicere quē *uidetur*) *Σ* || querela $\Sigma \Phi^{pr} X \Psi$ 8 immaculato *Ψ* 9 dauid] *sic* đđ *Υ* || immaculati *Ψ* 10 uere***|| Beati (*eras. ut uid.* bea; Bea *m. 2 ante uersum*) *Σ* 11 immaculati *Ψ* 12 heretica *codices* || in] ad *Ψ* || in] ad *Ψ* 14 dicit $\Sigma^1 \Upsilon \Phi^a$ 15 lępra (ę *ex* e *m. 2*) *Σ* || conuolatus Ψ^a 16 intelligit *Ψ* 17 immaculatusque *Ψ* 18 dicit *Σ* || ad *om.* *ΥΦX* || abraahm (*sic*) *X* 19 abraam X^a 20 reputatus *Υ* || ei] illi *Ψ* || quo] *ΥΦX* quē *Σ* quod *Ψv* 21 perfectus] perfectus esse *v*

uia, scriptum est; per fidem enim ambulamus non per speciem. at uero si uis de inmaculato qualem Dauid orans quaerit audire, uanam possibilitatis tuae depone fiduciam, et prostratus in precibus cum propheta oratione coniungere, flens pariter ac dicens: delicta quis intellegit? ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis parce seruo tuo. si enim mihi non fuerint dominati, tunc inmaculatus ero. infelix ego homo delicta, quae 5
nondum intellego, quando uitabo? Petrus diligit Christum nec umquam a dilectione declinat, testimonio dilectionis Domini nunc petra fundamenti Ecclesiae constituitur, nunc satanae uocabulo deprauatur. unum atque idem semper operanti nunc dicitur non reuelauit hoc tibi caro et sanguis, sed pater meus, qui est in caelis, nunc rursus ingeritur non sapis quae Dei sunt, sed quae sunt hominum. apostolus diligendo electus est diligendo confusus, habens pro 6
nimio amore peccatum. siquidem adnuntianti de passione sua Domino amoris inpatientia dixerat: 'propitius tibi esto, p. 612
Domine; non erit istud tibi.

O miseriam miserorum! si Petrus in aliquo Christum amando 24
peccauit, delicta quis intellegit? clamat propheta et clamat in Spiritu Sancto, clamat ille, de quo dixerat Dominus manus mea auxiliabitur ei et bracchium meum con-

AVCTORES 1 per fidem *sqq. Cor. 2, 5, 7* 5 *Psalm. 18, 13 et 14* 11 petra — constituitur *Matth. 16, 18* || satanae *Matth. 16, 23* 13 *Matth. 16, 17* 15 *Matth. 16, 23* 18 *Matth. 16, 22* 21 *Psalm. 18, 13* 23 *Psalm. 88, 22 et 23*

2 quis *ante ras.* Φ || immaculato Ψ || ****qualem (*eras.* ille) Φ qualem (a *ex* o *aut* e *corr.*) Ψ 4 p̄cibus ΣΦ || propheta* (*ante ras. uid. fuisse* prophetæ) Φ || orationem X 5 intelligit Ψ (*sic* i *ubique*) || ocultis X 6 par||ce (par *in ras. m. 1*) X 8 immaculatus Ψ 10 unquam Ψ || a] ad *ante ras.* Φ || dilectione] dilectionē Φ^1 11 nunc petra] nec petra Υ || satane ΥΦ sathane Ψ 13 non] nunc $\Sigma^1\Upsilon$ || reuelabit $\Upsilon\Phi X^1$ 15 quae sunt *om.* Ψ 17 annuntianti ΣΦXΨ annontianti Υ 18 dn̄o (o *ex* v̄ *ut uid. corr.*) Ψ || impatientia Ψ || tibi esto] esto tibi Υ 19 illud *hg* 20 miseriam] *hg* miseria *codices, cfs* 23 brachium *codices*

fortabit eum et nihil proficiet inimicus in eo, et
quid clamet adtende: ab occultis meis munda me, Do-
2 mine. Dauid ille electus secundum cor, ille, quem pro-
misit Deus facturum omnes uoluntates suas, ille, quem
unxit in regem, ille, quem prophetici spiritus sanctificatione
donauit, stupens in obreptione peccaminum clamat ad Dominum
et ut ab occultis suis mundetur implorat et dicitur ei a Domino
in alio loco: non aedificabis domum nomini meo, eo
quod sis uir bellator et sanguinem fuderis, quasi
uero sordium abolitione cunctarum ita emundare eum nequi-
3 uerit, ut dignum digno operi praepararet. Dauid usque ad
mortem non emundatur, sed praelato in templi structione sibi
filio se ipse condemnat; et Goliath cum armigero suo calumni-
atur mihi, cur Dominus non faciat in eo, quod numquam
4 fecit in saeculo! dicit et Ecclesiastes: nihil sub sole nouum,
nec ualet quisquam dicere: ecce hoc recens est;
iam enim praecessit in saeculis quae fuerunt ante
nos; et nouorum dogmatum instructor adfirmat: potest fieri,
quod numquam factum est! non requiras utrum fuerit, quod
5 posse non ambigas. aedificari domum uoluit Deus nomini suo et
hoc, ut non nisi innocens et bene inmaculatus exstrueret. duo ad

AVCTORES 2 *Psalm. 18, 13* 3 *Reg. 1, 13, 14 et Act. 13, 22* 4 *Act. 13, 22* 8 *Paralip. 1, 28, 3* 13 Goliath cum armigero suo *cf. 2 § 5* 15 *Ecclesiastes 1, 10*

1 nichil *XΨ* || inimicus• *Φ* || eum *ΣΥΦ*ᵇ*X* 2 clamat *ΥΦX* || attende *ΣΨ* || ocultis *X* occl'u (*sic! altera* i *ex* s *corr.*) *Ψ* 4 quem] *sic* q̊ *X* (*itemque u. seq.*) 5 uncxit *Υ* || ille quē pph'ici sp̄c sc̄ificatione *in ras. angustiore Ψ* || quem] que *Υ* || profetici *ΦX* 6 donauid *Υ* 7 et ut] ei ut *in rasura m. 2 Φ* ut *fshg* || ocultis *X* 8 edificabis (c *ex* l *corr.*) *Ψ* || nomine *Σ*¹ 10 eum *om. ΣΥX* 11 praeparet *Φ*ᵃ 12 sed] si *Υ* || constructione *v* 13 condempnat *ΣΥΦX* || goliath] *ΣΥΦXΨ* || calūpniatur *X* 14 fatiat *Υ* || n̄q̊ *X* nunquam *Ψ* 15 sclo *ΦXΨ* || dicit et] dicit *Φ*ᵃ*h* || nichil *XΨ* 17 iam *in ras. Ψ* || sclis *ΣΦXΨ* 18 instunctor (u *in* i *radendo mut. X*) *ΦX* || affirmat *Ψ* 19 n̄q̊ *X* nunquam *Ψ* 20 posse] posse esse *v* || ambigis *Ψv* || domum] *Σ*, *om. ΥΦXΨv* || deus] deus templum *Ψv* 21 immaculatus *Ψ* || extrueret *ΥΦXΨ*

hoc reges cunctis uiribus eliguntur, uterque ad adiutorium; de custodia utrique promittitur. ad Dauid siquidem dicit Deus: ueritas mea et misericordia mea cum eo. de Salomone uero testatur: ipsum elegi mihi in filium, et ego
ero ei in patrem. ex his duobus templum Domini unus prae- 6
parat, alter aedificat; praeparat senex, perficit puer. dignum est enim, ut sanctum Domini templum sanctus aedificet. praeparat, ut dixi, senex, sed quasi postquam peccare cessauit; perficit puer, sed paene cum adhuc peccare non coepit. ille ante peccauit, hic postea. ille multo peccato aedificare non meruit, iste multum peccando quod aedificauerat
dereliquit. et inter haec mirabiliter sibi ordinatio sancta 7
disposuit, ut inter duas aetates, quod perpetuum in homine p. 613
esse non poterat, pro captu temporis inueniret. uterque aliquando non peccauit, tamen uterque sine peccato esse non potuit: ut sit Deus uerax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est; uani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris.

Habentes utique gratiam et adiutorium Dei, tamen sine 25
peccato esse nec obtinere Dauid nec Salomon ualuit custodire; et Iouiniani filius, ut omnipotens Deus pro ipso discipulisque eius tantum rerum ordinem mutet, sperat! quod si factum
forte non fuerit, Deum inpossibilitatis accuset? 'potest, inquit, 2
homo esse sine peccato, tamen cum Dei adiutorio'. quid

AVCTORES 3 *Psalm. 88, 25* 4 *Paral. 1, 28, 6* 16 *Rom. 3, 4* (scriptum est: *Psalm. 115, 11*) 17 uani *sqq. Psalm. 61, 10*

1 cunctis] iunctis Σ² || utr*sque (*eras.* i *aut* o) Φ¹ || ad *om.* Φ¹ 2 utrique (tri *in ras. m. 2,* ///////s *m. 1*) Φ 4 elige Φ¹ 5 ei] eũ Σ illi Ψ || p̃parat*** (*uid. fuisse* p̃parauit) Ψ 6 perficit puer] puer perficit Υ 7 sanctum] secundum ΣΥ || sanctus] sc̄d *ex* scs *corr. m. 1* X 8 preparat Φ 9 sed] sed tamen *v* || poene Φ 10 cepit ΥXΨ || hic *s. lin. add. m. 1 aut 2* X 11 multo (o *in* a *corr.* X) ΣΥX || peccato Σ 12 dereliquid Υ 14 temporis] teporis Υ 17 uane ΣΥΦX¹ 20 ẽe (*prius* e *corr., ex* c *ut uid.*) Φ || optinere Ψ 22 ordine *sed cum ras. supra* e X || *ante* sperat *rasura 5 litt., in qua uid. fuisse* Vt*que, *tertia litt. aut* e *aut* o (*non* i) *fuit* Φ 23 impossibilitatis Ψ || inquid ΥX

faciam? tolerabo interim pannum nouum uestimento ueteri
conligatum, donec emendationis miserae falsitatem peior scissura
patefaciat. concedo enim, ut contra ducem ueritatis loquentis
cum dixerit 'potest homo si uelit', dixisse uideatur 'potest
3 homo cum adiutorio Dei'. nunc demum mihi ueluti ad exor-
dium propositionis sermo reuocandus est et paulisper iniuriae
dolore seposito cum reuerentia disputandi ad celsitudinem
4 capitis recurrendum. caput enim nostrum est Christus Iesus,
quem, sicut apostolus ait, proposuit Deus propitia-
tionem per fidem in sanguine ipsius ad osten-
sionem iustitiae, propter remissionem praeceden-
tium delictorum, in sustentationem Dei et osten-
sionem iustitiae eius in hoc tempore, ut sit ipse
iustus et iustificans eum, qui ex fide est Iesu.
5 itaque propitiator per fidem in sanguine suo positus ad
ostensionem formamque iustitiae ipse est mediator Dei et
hominum, homo Christus Iesus. de quo Iohannes usque
ad ipsam paene inaccessibilem lucem introductus exclamat:
in principio erat Verbum et Verbum erat apud
Deum et Deus erat Verbum. hoc erat in principio
6 apud Deum, omnia per ipsum facta sunt. ac post
paululum exposita diuini operis ueritate subiungit: et Verbum
caro factum est et habitauit in nobis; et uidimus
gloriam eius, gloriam tamquam unici nati a Patre,

AVCTORES 9 *Rom. 3, 25 et 26* 16 *Tim. 1, 2, 5* 19 *Ioh. 1, 1—3* 22 *Ioh. 1, 14*

1 interim (teri *m. 1 in ras.*) Σ 3 patefaciat (patef *in ras. m. 1; prima fuisse* s *aut* f *uidetur*) Σ ‖ enim (e *ex* i *corr. et supra emendatio erasa*) Ψ 7 se***posito (e *ex* i *corr. et 2 aut 3 lin. erasae; uid. fuisse* supposito) Ψ 8 capud Υ 9 proposuit d. propitiationem] posuit deus propitiatorem *18 § 6, cf. infra § 5* 10 ostensionem | iustitiae eius (*omissis* 11 propter remissionem — 12 et ostensionem iustitiae) Σ 12 substentationem ΦΨ subtentationem Υ 18 inuteroductus Φ[1] 21 ac] at Ψ 22 ueritate* (*eras.* m) X 23 habitabit Σ[1]ΥΦX[1] 24 gloriam eius gloriam] *scripsi*, gloriam eius Σ honorem eius gloriam ΥΦXΨ*v* ‖ tanquam X

plenum gratiae et ueritatis. qui peccatum non
fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, qui tam-
quam agnus coram tondente sic non aperiens os
suum, cum flagellatus crucifixus et mor|tuus est, qui aculeum p. 614
mortis edomuit, qui a mortuis resurrexit, qui captiuam
ducens captiuitatem ascendit in caelos. hic est uni- 7
genitus in patre, primogenitus in multis fratribus; in
quo est omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.
hic ergo Dominus Christus, hic, inquam, filius Dei, in uirtute
Patris et gloria quae in principio condidit et redemit in medio,
etiam in nouissimo iudicabit.

Itaque post conditionem uniuersae, quae secundum uolun- 26
tatem eius extitit, creationis conpositis modum rebus inposuit,
ut quod rationale factum fuerat ratione subsisteret, et quod
libero donarat arbitrio, ne in licentiam perditionis excurreret,
praecepti lege restrinxit: ut cum creatura creatorem et domini 2
donum agnosceret et praecepti stabilitatem, in subiectione
lapsus libertatem prospiciens ad hoc tantum ipsa libertate uti
uellet, ut per eam seruitium quo regeretur eligeret digno
habitus iudicio, ut ex prudenti seruitute defensionem, ex libera
uoluntate mereretur mercedem, confirmante apostolo, qui ait:
si enim uolens hoc ago, mercedem habeo. 'fiant duo 3
luminaria magna' omnipotens Deus dixit et facta sunt, prae-
cepitque, ut diuidant diem ac noctem et sint in signa et

AVCTORES 1 qui—2 eius *Petr. 1, 2, 22* 2 tamquam—4 suum *Isai. 53, 7* 5 *Ephes. 4, 8* 7 *Rom. 8, 29* || in quo *sqq. Coloss. 2, 9* 22 *Cor. 1, 9, 17* || fiant—p. 646, 1 annos *Gen. 1, 14 et 16*

1 gratiae] *ΣΥΦX* gratia *Ψ* gloria *v* || ueritatis] *Σ* ueritate *ΥΦXΨv* 2 tanquam *X* 3 sic] se *Σ* || aperuit *Ψ* 4 cum] qui *Σ*[2] || acculeum *X* 7 in patre] a patre *Ψ* 12 conditionem] *ΣΥXΨ* condicionem *Φ* 13 exstitit *Ψ* || compositis *Ψ* compositionis *shg* || imposuit *Ψ* 14 fuerat (a *ex* i *corr.*) *Ψ* 16 retrinxit *Σ*[a] || creatura *om. Σ* || **creatorem (*erasum* &) *Φ* 17 subiectionē *Σ* 18 *libertatem (*eras.* in) *Φ* || libertate ipsa *Ψ* 19 regeneretur *ΥΦX* 20 ut ex (ut *s. s. m. ut uid. 2*) *Φ* || ex libera] ita ex libera *v* 21 mereretur mercedem] *Σ* mercedem *ΥΦXΨv* 22 fiant duo] *scripsi* duo *codices et edd.* 23 magna luminaria *ΥΨ* || deus *om. Σ* || precepitque *Φ* 24 signa] signem *Υ*

tempora et dies et annos. numquid haec semel decreta distinctio non usque in praesentem permanet diem? et tamen haec ipsa, quae sic ordinato motu feruntur, creatori mutare cum uelit, potentia inerat, si ratio non teneret: quoniam in omnibus potentiae Dei ratio coniuncta est. si enim esset apud creatorem mutatio operum, qualiter a creatura expectari posset
4 obseruatio mandatorum? iussum a Deo est, ut germinet terra herbam, faenum lignumque fructiferum. hoc etiam nunc annuis uicibus incessabili parturitione custodit; et tamen iratus saepissime Deus terrae fructus negat*a* imbrium ubertate diminuit et quod auferre in totum potuit maluit castigare, ut et correptionem plaga ostenderet et ordinem
5 natura seruaret. fecit Deus hominem de limo terrae et uitalis spiritus insufflatione uiuentem posuit in paradiso deliciarum, libero insuper donauit arbitrio *uinxit*que mandato medio inmortalitatis et mortis; quamuis adserant tui,
p. 615 qui abundantiora de pectore tuo |uenena suxerunt, mortalem eum fuisse factum nihilque eidem damni ex transgressione contigisse praecepti. at uero praeuaricante homine terra maledicitur, laboribus ac doloribus homo ipse coonustatur, ut in sudore faciei panem adquirat iubetur, nota mortis circumscribitur, donec in terram, de qua sumptus est, reuertatur;

AVCTORES 7 *Gen. 1, 11* 13 fecit — 15 deliciarum *Gen. 2, 7 et 8* 19 — 22 *Gen. 3, 17 — 19*

1 nunquid *Ψ* 2 presentem *Σ* || diem permanet *Ψ* 8 fenum *codices* 10 deus sepissime *Ψ* || saepissimę *Φ* || negata] *v* negat *ΣΤΦΧΨ* || ymbrium *Ψ* 12 correptionem] *ΣΦΧ* correctionem *ΤΨv* 13 naturae *Τ* 14 uitale *Τ*¹ || paradyso *ΣΤ* 15 deliciorum *Φ*ᵃ || uinxitque] *scripsi* circumque *ΣΤΦΧ*¹ circūq: *in* cinctūq: *corr. Ψ in mg.* r. (*i. e.* require) *et supra hoc* ł circūsc;⸗ (*i. e.* uel circumscri[p ..., *cf. lin. 21*]) *m. ut uid. 2 X* circumdatumque *v; cf. § 1 extr.* || mandato (o *in ras. 2 aut 3 litt.*) *Ψ* 16 immortalitatis *Ψ* || quamuis asserant (*3 aut 4 litt. spatio relicto*) *Ψ* 17 habundantiora *ΤΦΧΨ* || tuo] suo *ΤΧ* 18 eum (e *ex* c *factum uid.*) *Φ* || nichilque *ΧΨ* nihil *Φ*ᵃ || dampni *ΤΦΧ* || trangressione *Τ* 20 ipse *om. Ψ* || ut] et ut *Σ* 21 faciei (f *ex* t *corr.*) *Ψ*

eicitur Adam de paradiso, generat filios trahentes secum seminis infidelis originale peccatum; peccat humanum genus; Deum quoque paenituit quod hominem fecisset in terra.

O Domine, sustine paulisper stultitiam meam, donec, qui 27
sibi sapiens et prudens uidetur, erubescat et sentiat inpru-
dentiam! peccante uno homine, ex quo in uniuersam suc-
cessionem dira contagia transierunt regnumque in uniuersos
mortis inualuit, paenitet te, irasceris, doles et, usquequo Ver-
bum caro factum passione, cruce ac morte opus habeat, com-
moueris. forte satius fuerat unum deleri ilico peccatorem et 2
mox alium secunda plasmatione substitui, quo ab omni sorde
libera et inmaculata propago descenderet. an haec te, omni-
potens Deus, quia non fecisse agnoscimus, non potuisse cre-
dimus? o Petre, super quam petram Christus suam fundauit 3
ecclesiam, et o Paule, qui fundamentum posuisti, praeter quod
aliud nemo potest ponere, quod est Christus, beati apostoli,
columnae et firmamenta ueritatis, uos saltem huic, qui con-
siliarius Deo est et mediator, sacris respondete sermonibus!
ait Petrus: benedictus Deus et pater domini nostri 4

AVCTORES 1 eicitur — paradiso *Gen. 3, 23 sq.* 3 Deum — terra *Gen. 6, 6* 14 Petre *sqq. Matth. 16, 18* 15 Paule — 16 Christus *Cor. 1, 3, 11* 19 *Pet. 1, 1, 3—5*

1 paradyso ΣΤΦ 3 deus (d̃s Τ) $\Tau\Phi X^1\Psi$ || penituit $\Sigma^1\Phi$ poenituit Σ^2 || fecisset (iss *in ras.*) Ψ || terram ΦΧ 5 sibi *om.* *v* || sentiat (t *fin. in ras., in qua fort. fuit* m) Ψ || inprudentiā* (t *aut* e *erasa uid.*) Φ imprudentiā Ψ inpudentiam ΣΤΧ 8 penitet $\Sigma^1\Phi$ poenitet Σ^2 || dolet X^a 9 passionem Τ passionē $\Sigma^{ac}\Phi X^t$ r̄ *i. e.* require *et* ł passionē crucis ⁊ mortis sustneat (*sic*) *m. 1 aut 2 in marg.* X || ac] a $\Tau\Phi X^t$ || morte (o *in ras.*) Ψ 10 sati9 fuerat *in ras.* Ψ || dẹleri Φ^2 || et] ut *hg* 11 alium] Φ^a alius $\Sigma\Tau\Phi^b X\Psi v$ || *post* plasmatione *pone uersum* esset *add. m. ut uid. 2* X || substitui] *scripsi* substitutus ΣΤΦΧ substitueretur Ψ*v* 12 immaculata Ψ || an hec te *in ras. minore* Ψ || an] ΣΤΦΧ ad *c* at *fshg* || deus omnipotens *c* 14 super] supra *v* || quem X^a 15 praeter *om.* ΣΤΦΧ || quod] quo* (*eras.* d) X 16 quod] *scripsi* praeter (preter $\Sigma^1\Tau X$) quod ΣΤΦΧ qui Ψ*v* || christus] christus iesus Ψ*v* 17 columne Σ^1 || firmamenta (firm *in ras.*) Ψ 18 deo *om.* Φ || est et mediator] ē exmediator X^1 ēē mediator Φ^1 || resplendete Ψ

Iesu Christi, qui per magnam misericordiam suam
regenerauit nos in spem uitae per resurrectionem
a mortuis domini nostri Iesu Christi, in here-
ditatem incorruptibilem et incontaminabilem, con-
seruatam in caelis uo*bi*s, qui in uirtute Dei custo-
dimini per fidem in salutem paratam reuelari in
5 tempore nouissimo. deinde Paulus, uas electionis, profert
thesauros salutares et ait: benedictus Deus et pater
domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in
omni benedictione spiritali in caelestibus in Chri-
sto, sicut elegit nos in ipso ante mundi consti-
tutionem, ut essemus sancti et inmaculati in con-
spectu eius in caritate, qua praedestinauit nos in
adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum,
secundum propositum uoluntatis suae, in laudem
gloriae suae, in qua gratificauit nos in dilecto,
in quo habemus redemptionem per sanguinem
p. 616 eius, remis|sionem peccatorum, secundum diuitias
gratiae eius, quae superabundauit in nobis in omni
sapientia et prudentia: ut notum faceret nobis
sacramentum uoluntatis suae secundum bonum
placitum eius quod disposuit in eo dispensatione
plenitudinis temporum, restaurare omnia in Chri-
28 sto, quae in caelis et quae in terra sunt. dicit

AVCTORES 8 *Ephes. 1, 3—10*

1 qui per magnam — 3 Christi] per quem uocati estis *v* 3 hęreditatem (ę *fort. m. 2*) *Σ* hereditatemque *Ψ* 5 uobis] *scripsi* uos *codices et edd.* 7 paulus** (u? *an* o? *et* t *erasae*) *Φ* 9 iesu *om.* *Ψ* 10 spirituali *hg* 11 in ipso *om.* *Σ* 12 immaculati *Ψ* 13 qua (a *ex corr.*) *Φ* qua (*supra* a *eras.* ˜ *ut uid.*) *Σ;* qui *corr. g* || predestinauit *Φ* 14 adobtionem *Φ* || per| (er *m. 2 in ras.; sic!*) *Σ* 16 gloriae] gloriae gratiae *corr. g* || dilecto filio suo *v* 19 superhabundauit *ΣΤΦΧΨ* 20 nobis faceret *Ψv* 22 qđ (đ *in ras. m. 1*) *X* || dispensatione] *ΣΤΦΧ* in dispensatione *Ψ* in dispensationem *v* 23 instaurare *Ψ* (*cum Vulg.*) 24 sunt *ante* et quae *traiecerunt* *ΤΨv*

Petrus in salutem paratam reuelari in tempore no-
uissimo; testatur et Paulus, quod proposuit in eo in
dispensationem plenitudinis temporum instaurare
omnia in Christo; et nunc nobis nescio quis quasi rana e
caeno emergit et personat: 'quid mihi est expectare tempus,
expectare iudicium. Deus si potest, semper potest: si semper
potest, personarum acceptor non est'! potest ergo et modo 2
potest et in te uere personarum acceptor probandus, si, quod
in omnibus potest et utique acturus in tempore suo est, in
te solo ante tempus faceret, quod neque in Moyse fecit, cui
unum tantummodo in hac uita peccatum exprobrauit et tamen
ante mortem remisit, quem ob hanc culpam mori iussit, ne
terram repromissionis intraret. audiat ergo Salomonem super 3
ordinatione temporum et Dei constitutione testantem: omnia
tempus habent et suis spatiis transeunt uniuersa
sub caelo. tempus nascendi et tempus moriendi.
tempus plantandi et tempus euellendi quod plan-
tatum est. tempus occidendi et tempus sanandi.
deinde alio loco dicit: uidi sub sole in loco iudicii im- 4
pietatem et in loco iustitiae iniquitatem et dixi
in corde meo: iustum et impium iudicabit Deus,
et tempus omnis rei tunc erit. quamobrem, o homo 5
uacue, si quam fiduciam habes, patienter expecta ordinem Dei,
quem dignatus est et ipse Dominus expectare qui fecit: fac-
tus sub lege, qui fecerat legem. audi ipsum tibi dicentem:
non est uestrum scire tempora, quae Pater posuit

AVCTORES 14 *Ecclesiastes 3, 1—3* 19 *Ecclesiastes 3, 16 et 17* 24 *Gal. 4, 4* 26 *Act. 1, 7*

1 petrus] petro Σ^{1} 3 dispensatione Σ 4 in x̊ (*i. e.* christo) *in ras.* Ψ ‖ nobis *om.* Ψ ‖ e] et *ante ras.* Φ 5 caeno] ΥΦ ceno ΣΧΨ 8 te] Ψ*v* me ΣΥΦΧ ‖ probandus (b *ex corr.*) Φ 13 repromisionis Υ ‖ intrauit (*cum interrogandi signo*) Σ ‖ audi** (*eras.* at) Σ 14 ordinationem ΥΦΧ ‖ constitutionem ΥΦΧ 17 et] *sic* ⁊ Φ *om.* ΣΥΧ ‖ euellandi ΦX^{1} 18 et] *sic* ⁊ Φ *om.* ΣΥΧΨ (·ΧΨ) 19 alio] in alio Ψ 22 omni Ψ (*item codex Amiat.*) 24 quam $\Sigma\Upsilon\Phi X^{1}$ 25 audi (di *in ras.*) Ψ 26 tempora] tempora uel momenta Ψ (*cum Vulg.*)

6 in sua potestate. aut si uis apertius accipere testimonium,
quia cum utique possit Deus tamen pro ipsa sui ordinatione
non faciat, dicit ad Petrum: an putas non posse me modo
rogare Patrem meum, et exhibebit mihi plus quam
p. 617 duodecim legiones angelorum? sed quomodo con-
7 plebuntur Scrip|turae, quia sic oportet fieri? uides
ergo, quia operator temporis temperat uirtutes et ratio dispo-
sitionis miscet potentiae patientiam. deinde ait Dominus:
reconde gladium in theca. fieri enim non potest,
ut calicem quem dedit mihi Pater non bibam illum.
8 et tamen Deus nihil non potest, nec est quicquam quod non
faciat nisi forte quod nolit, non oporteat, non proponat. lo-
quitur Paulus ad Thessalonicenses, significans de aduentu
Antichristi: non retinetis, quod cum adhuc essem
apud uos, haec dicebam uobis? et nunc quid de-
9 tineat scitis, ut reueletur in suo tempore. tanta uis
est decreti Dei et tam inreuolubilis status constitutorum in
suis quibusque causis temporum, ut propter electos suos dies
saeculi adbreuiari dixerit Dominus non auferri; ut faceret
temporum statutorum pro maiestate plenitudinem, pro pietate
breuitatem, simulque et conpendium misericordia caperet et
10 numerum mundus inpleret. et tu uis iam — ecce ego cum
dolore misericordiae loquor — tu inquam uis, o homo similis

AVCTORES 3 *Matth. 26, 53 et 54* 9 *Ioh. 18, 11* 14 *Thess. 2, 2, 5 et 6* 18 propter — 19 adbreuiari *Matth. 24, 22*

3 an] aut ΣΦΧΨ 5 duodecim] ΣΨ xii Τ ·x· milia (*lineola sub* milia *subducta*) Φ ·xu· (*i. e. ut uid.* xii *quamquam* u *non* ii *scr. est; quinarium enim numerum sic* v *notare solet*) Χ || *legiones (*una lin. uel litt. erasa;* le *ex* n *aut* u *corr.; fuisse potest* fu) Ψ || complebuntur ΣΦΧΨ 7 operator (erator *m. 2 in ras. ex* a *et quattuor ut uid. litteris*) Φ || uirtutes] posse uirtutes *sed* posse *linea subducta del.* Φ 9 gladium] gladium tuum Ψ || teca Σ 11 nichil ΧΨ 13 tessalonicenses Τ 14 anthicristi Τ 17 irreuolubilis Ψ 18 quibusque] quibus ΤΦΧ[1] 19 scli ΧΨ seculi Τ || ut] et ut Σ 20 pro pietate] pprietate *ante ras.* Χ 21 compendium ΣΤΧΨ 22 impleret ΣΦΧΨ

mei, ut tibi homines in hoc praesenti tempore, quod nusquam
antea dictum in sacris uoluminibus inuenitur, quemquam sine
peccato esse respondeant et, si in hoc forte consenserint, de
die momentoque subscribant, nouam calumniae machinam in- 11
struens, ut, quod non fieri dicimus, non posse fieri dixisse
uideamur, et in quo praecipue operantem in dispositione quam
statuit omnipotentiam praedicamus, ne inpatienter infamare
inpotentiam iudicemur? uanum, quaeso te, furorem abice,
quoniam hoc ipsum ad peccatum proficit, de quo abstergendo
possibilitatem temporis, non clementiam iudicis uideris cogi-
tasse.

Hactenus de potentia Dei, quam praedicamus et colimus, 12
et de praefinitione temporum, quae profundissimo ipsius sunt
statuta consilio, dixisse sufficiat; de qua, etsi plura quae sunt
sanctorum scripta non essent, daemonum saltim responsio sola
sufficeret, qui propria damnati conscientia uociferantur ad
Dominum. quid tibi et nobis, fili Dei? quid uenisti
ante tempus perdere nos? quos cum intellegas de con- 13
stitutione iudicii confitentes, cape certissimum ipsius contra
te exemplum. si illos in oppressione miseri hominis conpre-
|hensos ultimo tunc iudicio intellegis esse damnatos: accipe p. 618
et te ipsum hic inperturbabili emundatione purgandum; sin

AVCTORES 17 *Matth.* 8, 29

1 presenti *Σ* || nusquam] *ΦX* numquam *Σ* nunquam *ΤΨv* 4 calumnie $Φ^b$ calumne $Φ^a$ 6 precipue *Φ* || dispositione] *ΣΦX* dispositionē (o *prior et* e *in ras.;* ˜ *potest ex corr. add. esse*) *Ψ* dispositionem *Τv* 7 ne *om.* $Φ^1X$ 8 impotentiam *Ψ* per inpotentiam X^2 10 possibilitatis $Σ^1ΤΦX^1$ possibilitati *et pone hunc uersum nota* x *Ψ* || iudicis uideris] X^2 iudicis $ΣΤΦX^1Ψv$ 12 actenus $ΤΦX^1$ 15 demonum *ΤΦXΨ* || saltim] *ΤΦXΨ* saltem *Σ* 16 dampnati *ΣΦX* 18 intelligas *Ψ* 19 iudici $Σ^1$ || confitentes] *Σ Cotelerius* (*Mon. eccl.* III *p.* 526) *g* confidentes *ΤΦXΨv* 20 obpressione *Φ* || miseri] $Σ^{pr}Φ^{pr}X$ *Cotelerius g* miserit $ΤΦ^{ar}Ψ$ *et ut uid.* $Σ^{ar}v$ || hominis] $Σ^2Φ^{pr}X$ *Cotel. g* homines $Σ^1ΤΦ^{ar}Ψv$ || comprehensos *ΤX* conp̄hensos *Σ* cōp̄hensos *Ψ* 21 dampnatos *ΣΤΦX* 22 emendatione *h*

autem, ut legitur, patientia Dei adhuc illis liberum indulget arbitrium: adhuc et te crede temptandum.

29 Nunc ad aliam strictim transeo quaestionem, quam tu aduersus omnes catholicos uibrare saepius diceris. nam etiam in epistula tua illa lucubratissima haec ipsa uel intellegere uix potuimus. ita ista, inquam, ad Demetriadem puellam, ut audio, sacram et sanctam homo uerecundissimus scribere non erubuisti, docens, ut credo, reuerentiam castitatis sub stropha Ioseph et luxuriantis dominae suae, ubi dixisti, *contempta frequenter domina propiores adulescenti tendit insidias, secretum ac sine testibus manu inpudens adprehendit*, inopportunam historiam obscenissimo sermone

2 contexens; quamquam hoc quod neque apte neque decore dicitur, tibi inputare non debeamus, cui neque natales dederunt, ut honestioribus studiis erudireris, neque naturaliter prouenit, ut saperes, sed illis dictatoribus tuis, qui miserum sensum miserrimo sermone conscribunt et te legendum cachinnis quasi

3 titulum confusionis exponunt. inter haec ergo huiusmodi sensum in eadem epistula indigestis sermonibus eructasti, quod plerique nostrorum dicerent, Deum malam hominis condidisse naturam. quod etiam ille Phine*us* tuus pedetemptim nobis

AVCTORES 9 *Pelagius Epist. ad Demetriadem c.* 5 (*Augustini opp. ed. Ben. t.* II *app. pag.* 7 *C*) 19 *Pelagius l. l. c.* 3 *pag.* 6 *C*

3 questionem *codices* || q̈ (*i. e.* quam) tu *corr. ex* citū *ut uid.* Ψ 4 sepius Σ^{1} || *ad uersum* in epła — 5 intelle *adscr. m. 1 in marg.* R· (*referendum ad epistulam*) *in X* 5 epła Σ || tua] ˊsua ΣΤΦΧ || ipsa ul' (psa ul' *in ras. paullo angustiore*) Ψ ipsa ut Σ^{a}ΤΧ ipsa Σ^{b} Φv || intellegerem Σ^{ac}ΤΧ intellegeres (*sed* es *rasura mutatum in* ē) Φ 6 isti ΤΦ 7 uerecondissimus Τ 8 doces Τ || stropha] trophia Χ^{1} || et *om.* v 9 domine ΤΧΨ || contemta Ψ 10 propriores Ψ^{b} proprioris Φ^{a} proprii oris ΣΤΦ^{b}ΧΨ^{a} || adolescenti ΦΧ adolescenti* (s *ut uid. eras.*) Ψ || insidias tendit *Pelagius in ed. supra l.* 11 secretum] in secreto *Pel.* || ac] & (*supra* & *rasura*) Ψ || impudens Ψ 12 adp̃hendit ΣΦΧ app̃hendit Ψ || inoportunam ΣΦΧΨ Inoportuna Τ || obscenissimo] *codices* 14 imputare Ψ inputari ΣΦΧ imputari Τ 17 te *in* tibi *m. ut uid. 2 corr.* Χ || legentem Ψ 19 epła Σ 20 hominis] ΦΧ hominibus ΣΤ^{2}Ψv, *om.* Τ^{1} 21 phinees ˊΨv finees ΣΤΦΧ; *in marg.* ioh̄ tangit hierusa⁅| ep̄m Σ^{2}

temptauit intendere: unde breuiter primum profiteor, deinde
respondeo. ante tribunal Christi in dextera inter agnos Dei 4
non sit dignus adsistere nec mereatur uidere Dominum in
regione uiuorum nec in gloria resurrectionis uita Iesu
manifestetur in mortali corpore eius, qui dicit Deum
aliquam malam uel hominis uel cuiusque rei condidisse naturam, uel qui liberum in aliquo tollit arbitrium, cum scriptum legerit: omnia quaecumque fecit Deus, bona
ualde. et de libero hominis arbitrio scriptum est: Deus 5
creauit hominem inexterminabilem et reliquit eum
in manu consilii sui. caece et maligne — aliter enim tibi
loqui nequeo, sensum dominicae auctoritatis, sensum propriae fragilitatis, sensum communis intellegentiae non habenti —,
nos naturam hominis infirmam dicimus esse, non malam. nam
si mala esset, bonum omnino non caperet; nunc uero cum
genuino affectu concupiscat bo|num et adhaereat bono malum- p. 619
que omnino fugiat, ubi in ea malam dicendum est esse substantiam? Dominus clamat: spiritus quidem promptus, 6
caro autem infirma. clamat Abraham: ego autem terra
et cinis. clamat Iob: homo putredo et filius hominis
uermis. clamat Esaias: o miser ego, quoniam conpunctus sum, quia, cum sim homo et inmunda labia
habeam, in medio quoque populi inmunda labia

AVCTORES 4 *Cor. 2, 4, 11* 8 *Gen. 1, 31* 9 *Sap. 2, 23* 10 et reliquit *sqq. Ecclesiasticus 15, 14* 18 *Matth. 26, 41* 19 *Gen. 18, 27* 20 *Iob 25, 6* 21 *Isai. 6, 5*

3 assistere Ψ || uidere dominum] dominum| uidere Σ 5 mortali] mortale T^1 6 cuiusquam X^2 7 arbitrio $Φ^a$ 8 quaecunque X 10 reliquid TΦ 11 caece] Caece (aec *in rasura m. 1*) Σ Ecce Ψ 13 communes T^1 14 nois (n *eradi coepta est*) X 15 cum] com T 16 adhereat $Σ^1TΦXΨ$ 17 malam] $Σ^2ΦX$ malū $Σ^1$ mala Ψv || dicendum] ΣTΦX dicenda Ψv || substantiam] ΣTΦX substantia Ψv 18 promtus ΦX promtus est v 21 isaias $Σ^2Ψ$ || ego] ego homo Ψ || compunctus ΣΨ 22 immunda Ψ 23 *haec* habeam in medio quoque populi inmunda labia *om.* $ΣΦ^1$

7 habentis habitem. clamat Hieremias: anima in an-
gustiis, et spiritus anxius clamat ad te: uide
Domine et miserere. clamat Abacuc: custodiui me et
expauit uenter meus a uoce orationum et intra me
turbata est habitudo mea. clamat Dauid: exaudi me
in tua iustitia et non intres in iudicium cum seruo
tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo
8 omnis uiuens. clamant omnes apostoli infirmitatis timore tur-
bati: Domine, libera nos, perimus. clamat Iohannes:
si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi
nos seducimus, et ueritas in nobis non est. clamat
9 Iacobus: in multis enim offendimus omnes. clamat
Paulus: infelix ego homo, quis me liberabit de cor-
pore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum
dominum nostrum. et ut generaliter uniuersorum clamet
infirmitas, clamat Spiritus Sanctus in sanctis: omnis caro
faenum et gloria hominis sicut flos faeni. faenum
aruit, flos decidit; uerbum autem Domini manet
in aeternum.

30 Contra has tam splendidas perspicuasque diuinorum nubes testimoniorum audiat laborans in gemitu suo mundus uniuersus Pelagium reclamantem atque humili ueritati non solum uer-

AVCTORES 1 Hieremias] *Baruch 3, 1 et 2* 3 *Hab. 3, 16* (*cf.* LXX) 5 *Psalm. 142, 1 et 2* 9 *Matth. 8, 25* 10 *Ioh. ep. 1, 1, 8* 12 *Iacob. 3, 2* 13 *Rom. 7, 24 et 25* 16 *Isai. 40, 6 et 8*

1 habitem] *ΣΤΦΧ* habito *Ψv* (*cum Vulg.*) || ieremias *Ψ* 2 uide] audi *Vulg.* 3 abbacuc *Σ* abacuch *Ψ* || custodiui me] *codices* custodiui *v* 4 oratione *Τ*[1] || et *om.* *Ψv* 6 iuditium *Τ*[2] iudicio *Φ*[a] iuditio *Τ*[1] 8 infirmitatis (it *s. s. m. 1 aut 2*) *X* 12 multis (s *ex* ı *corr.*) *Ψ* || omnes *om.* *ΤΦΧΨ* (*non Σ*) 13 liberabit] *ΦΧΨv* liberauit *ΣΤ* 15 unuersorum (*sic*) *X* || clamat] clamet *ΤΦΧ*[1] 17 faenum] *ΦΧ* fenum *ΣΨ* foenum *Τ* || feni *Ψ* foeni *Τ* || fenum *Ψ* foenum *Τ* 19 eternum *Φ* 20 nubes (nu *ex* im *ut uid. corr.*) *Ψ* 21 testimoniorū (o *posterior ex* ū *corr. m. 1*) *Σ* 22 pelagius *X*[1] || ueritate *Σ*[1]*Τ* || non solum uerborum] uniuersorum *X*[1]

borum inpudentia sed etiam scriptorum cauteribus resistentem.
ait enim in epistula, quam supra nominauimus: uerum e 2
contrario remisso ac fastidioso animo superborum
ac nequam seruorum more in os Domini reclamamus,
et dicimus 'durum est, arduum est, non possumus;
homines sumus, fragili carne circumdamur' et — o
caecam insaniam! — et — o profanam temeritatem! —
duplicis ignorantiae accusamus scientiae Domi-
num, ut uideatur nescire quod fecit, nescire quod p. 620
iussit et quasi oblitus fragilitatis humanae,
cuius auctor ipse est, inposuerit homini, quod
ferre non possit. quid, rogo, hac praesumptione feralius? 3
quid hac increpatione peruersius? exprobras Ecclesiae catholi-
cae, cuius nos uiscera sumus, quod quasi dicere desperando
uideatur, quod Deus auctor hominis inposuerit homini quod
ferre non possit: cuius tamen fidelissima est et ore et humi- 4
litate professio, Deum et primo omnia possibilia praecepisse
et nemine tamen possibilia complente — propter quod subditus
fit omnis mundus Deo — postea pondus praecepti substituta

AVCTORES 2 *Pelagius Epist. ad Demetriadem c. 16 p. 11 E*

1 impudentia Ψ || scriptorum *om.* ΤΨ*v* || cauteriis ΣΧ[2] 2 epl̄a Σ 3 fastidioso ac remisso *Pelagius* || remisso (s *alt. ex* i *corr. et* o *in ras.*) Ψ remissio ΣΤΦΧ[ac] || superborum ac nequam seruorum more in os] *Pelagius ed. Ben.* (ac *male om. Vallarsi in Hier. opp. 11, 2 p. 14*) 4 ac neque (neq: Σ) morei nos ΣΦΧ[1] ac neq· more inos Τ *in marg.* ʀ (*i. e.* require) *m. 1 et* ł ac neq̄ (*i. e.* nequam) monitis *m. 2* Χ ac nequam|ore nos (m *in ras. m. 2,* equa *redintegratae m. 2, sub* q *et* u *puncta duo erasa*) Ψ ac nequam ore nos *v* || domino Ψ*v* 6 fragili* (*erasa ut uid.* s) Χ || circundamur Χ circumdamus Τ || et *utrumque om. Pel.* 7 cecam Τ || infamiam Ψ || profanā (of *in ras. m. 1*) Σ 8 duplici ignorantia *Pel.* || scientiae dominum] deum scientiae *Pel.* 9 qđ fecit· nescire qđ *in ras. m. 1* Σ 10 et *om. Pel.* 11 imposuerit Ψ || quod] mandata quae *Pel.* 12 possit (sit *in ras. m. 1*) Σ 14 disperando Φ[1] 15 imposuerit Χ[2] *et m. ut uid. 2* Ψ posuerit ΣΤΦΧ[1]Ψ[1] 16 ē & *in ras. angustiore* Ψ 17 et *om.* Σ || primo] Ψ*v* primum ΣΤΦΧ 18 neminem ΣΤΦΧ || complentem ΦΧ 19 fit] ΤΦΧΨ[ac] sit ΣΨ[pr]*v* || praecepti (i *ex* a *corr.*) Ψ || substituta (tu *s. s.*) Φ

5 gratiae indulgentia subleuasse. uerumtamen tu, serue nequam
et maligne, qui quod tibi dominus tuus remisit, *a* conseruis tuis
conaris exigere: tuum primum sensum discutio et meum postea
6 si uidetur explano. tu qui non posse ferri onus legis dixisse
quosdam arguis, ergo tu *te* ipsum ferre posse confidis? o miser,
qui secundum quod scriptum est dicis in corde tuo: diues
sum et ditatus sum et nullius rei egeo, et nescis quia
tu es miser et miserabilis et pauper et caecus et
7 nudus. numquid ad te locutus est Christus 'amen dico
tibi, non tibi reuelauit caro et sanguis, sed pater
meus qui est in caelis'? numquid tibi dixit 'tu uocaberis
Cephas'? numquid tibi spopondit 'super hanc
8 petram fundabo ecclesiam meam'? adtende enim quid
Petrus apostolus Spiritu Sancto docente commoneat, qui ait:
et nunc ergo uos quid temptatis Deum, inponere
iugum collo discentium, quod neque patres nostri
neque nos ipsi potuimus portare? sed gratia domini
nostri Iesu Christi credimus nos posse saluos
9 fieri, sicut et illi. Petrus apostolus dicit, quia ille uere
Deum temptet, qui nunc homini onus legis moliatur inponere;
contra autem tu obicis et minaris, quod ille criminetur iniustitiae
Deum, qui per confessionem propriae infirmitatis ad

AVCTORES 1 serue — 3 exigere *Matth. 18, 32 et 33* 3 sq. *cf. 32 § 1* 6 *Apoc. 3, 17* 9 *Matth. 16, 17* 11 *Ioh. 1, 42* 12 *Matth. 16, 18* 15 *Act. 15, 10 et 11*

1 ueruntamen *XΨ* 2 maligne (e *in ras. m. 2, ex* ao *ut uid.*) *Σ* malignae *Φ* || a *om. ΣϒΦX¹Ψv* 3 primum sensum] sensum primum *ϒ* 4 ferre *ΣϒΦXv* 5 tu te] *scripsi* tu (*s. s.* ł te) *Ψ* tu *ΣϒΦXv* || posse] te posse *Σ* || |se confidis — 6 dicis *in ras. Ψ* 6 dicis (c *m. 1 ex* r *ut uid. corr.*) *X* 7 ditatus sum] *ΣΦX* ditatus *ϒΨv* || rei (i *radendo ex* n *corr.*) *X* || egeo] indigeo *Ψ* 8 es miser] miser es *Ψ* || cecus *Σ* 9 nunquid *Ψ* || ad te *s. lin. add. in X* 10 reuelabit *ϒ* 11 nunquid *Ψ* 12 cęphas *ΣX* coephas *ϒΦ* || nunquid *ΣΨ* 13 adte*nde (t *ante* n *erasa*) *Φ* attende *ΣΨ* 15 deum] dominum *Σ* || imponere *Ψ* 16 quod neque nos ipsi neque patres nostri *Ψv* || nostri] uestri *ΣϒΦX* 18 Iesu Christi *om. Σ* || nos (s *ex* n *corr. X* 20 imponere *Ψ* 21 obiicis *Ψ*

gratiam spiritus a littera occidente confugiat. Samuhel Helias 10
Heliseus Esaias Hieremias Danihel Zacharias, omnes sancti uel iudices uel reges uel prophetae patres sine dubio nostri sunt et neminem patrum Petrus adfirmat sed ¦neque semet p. 631
ipsos, hoc est apostolos, cum essent Iudaei, onus legis ferre potuisse, sed fide Christi secundum spem gratiae fuisse saluatos.

An forte secundum te omnes isti sancti patres Dei ad- 31
iutorium non habebant? ecce Petrus increpat illos, qui graue iugum collo discentium inponere conabantur; tu e contrario in scandalum Petri increpas eos, qui ad fidelem Dei misericordiam confugiunt et se per semet ipsos onus legis ferre diffidunt. sed tibi specialis inde portandi oneris fortasse fiducia 2
est, quod balneis epulisque nutritus latos humeros gestas robustamque ceruicem, praeferens etiam in fronte pinguedinem, sicut scriptum est: t e t e n d i t   e n i m   a d u e r s u m   D e u m   m a n u m   s u a m   e t   c o n t r a   o m n i p o t e n t e m   r o b o r a t u s   e s t.   c u c u r r i t   a d u e r s u m   e u m   e r e c t o   c o l l o   e t   p i n g u i   c e r u i c e   a r m a t u s   e s t.   o p e r u i t   f a c i e m   e i u s   c r a s s i t u d o,   e t   d e   l a t e r i b u s   e i u s   a r u i n a   d e p e n d e t. at illi tales esse 3
non possunt, quibus semper in corde loquitur Christus: c o n t e n d i t e   p e r   a n g u s t a m   u i a m   i n t r o i r e: l a t a   e s t   e n i m,   q u a e   d u c i t   a d   m o r t e m. et Paulus apostolus monet:

AVCTORES 16 *Iob 15, 25—27* 21 *Luc. 13, 24; Matth. 7, 13*

1 litlera Φ || samuhel] ΥΦX samuel ΣΨ 2 heliseus] ΣΥΦXΨ || isaias Σ²Ψ hesaias X || ieremias Ψ || danihel] ΥΦX daniel ΣΨ 3 uel iudices uel reges] uel reges uel iudices Ψ 4 affirmat Ψ 5 ipsoˢ Φ ipsoˢ* (n̄ *aut* ū *aut fort.* si *erasum*) X 10 inponere] ΣΦX imponere Ψ ponere Υv || conabant (on *ex* ur *m. 1*) Σ 11 fidem *statim in* fidelem *corr.* Ψ fidēlem (le *in ras. m. 1; fuisse* d *uid.;* ˜ *tamen non erasum*) Σ 13 difidunt X || portā|di (*i. e.* ˜ *in* ˢ *corr. ut uid.*) Σ 15 in *ex* m *radendo corr.* Ψ 16 aduersus Ψ 18 aduersus XΨ 19 ceruice *s. lin. add. m. ut uid. 2 in* X 20 tales (e *ex* i *corr.*) Ψ 21 in corde *om.* Σ 22 angustiā Σ

curam carnis ne feceritis in concupiscentiis. est
in me ueritas Christi, quia multum doleo pro uobis.
iuxta sententiam enim beati patris mei Augustini non est
4 sani fiducia sed insani. de uno praecepto eodemque primo te,
si digneris, interrogo. in lege Dominus per Moysen iubet,
quod et in euangeliis Christus adfirmat: diliges Dominum
Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua
et ex totis uiribus tuis; et secundum simile huic:
5 diliges proximum tuum tamquam te ipsum. rogo te,
responde non mihi sed Deo, non uoce sed conscientia, si ita
ex toto corde Deum diligis, ut nullam umquam in eo cogi-
tationem, quae absque timore et dilectione Dei intellegi possit,
admittas; si ita in tota anima sequeris, ut suscepta semel
cruce in nullam penitus oblectationem habita ad tempus iu-
cunditate succedas; si ita in totis uisceribus tuis calore cari-
tatis ardes, ut nulla penitus per argumenta necessitatis infirma
6 concupiscentiis aut desideriis adquiescas; deinde, cum scriptum
p. 659 sit: omne quod non sit ex fide peccatum sit et siue
nobilium locorum episcopos uideris siue potentes saeculi uiros
siue diuites sub religione uideas, utrum omnino nihil uel

AVCTORES 1 curam — concup. *Rom. 13, 14* ‖ est in me—2 nobis *Cor. 2, 11, 10 et Rom. 9, 1 et 2* 3 Augustinus 6 *Deut. 6, 5 et Leuit. 19, 18; Matth. 22, 37 et 39* 18 *Rom. 14, 23*

1 ne feceritis *in ras. uel certe in spatio relicto ex corr. scr.* Ψ 3 est] es Σ 5 mosen Υ 6 et in] *v* et *codices* ‖ affirmat Ψ 8 simile] simile est Σ 9 tanquam ΧΨ 11 nullā (llā *in rasura*) Φ ‖ unquam Ψ 13 toto ΣΥ ‖ animo Σ 14 pęnitus Φ ‖ oblentationem Υ ‖ habita] ΣΥΦΧΨ *cfs* habitae *hg* ‖ iucunditate] Φ iecunditate ΣΥΧΨ iucunditatis (ioc- *cfs*) *v* 15 totis (i *corr., ex* u *ut uid.*) Φ 16 ardesus (*sed* us *erasum*) Φ ‖ nulla] ΥΨ*v* in nulla ΣΦΧ; *fort. corr.* in nullo ‖ paenitus Φ ‖ *hi duo uersus* argumenta — 18 omnes *in ras. paullo angustiore* Ψ ‖ argumenta] Ψ (r *ex* u *corr.*) augmenta ΣΥΧ*v* augmente (te *in* ta *corr. m. 2*) Φ ‖ infirma] *fort. corr.* infirmatus 17 aut] ΣΨ*v* ut Υ et ΦΧ ‖ cum scriptum] conscriptum X^a 18 omnes $\Sigma^1 \Upsilon \Phi X^1 \Psi$ ‖ sit] siue (*an* si..t ?) X^a fit X^2 ‖ peccatum *om.* $\Sigma^1 \Upsilon \Phi X^1 \Psi$ 19 episcopos] ep̄s ΣΧ ep̄os *in ras.* Ψ ‖ seue Υ^1 ‖ potens Φ^1 ‖ sch ΦΧΨ 20 nichil ΧΨ

adulationi uel timori uel spei acceptione personarum captus
indulgeas nec quicquam in quo te cor tuum reprehendat et
conscientia remordeat, uel si nulla uerba tempori potius quam
ueritati adcommodata respondeas. illud etiam consulo: utrum 7
aeque omnes Christianos sicut te ipsum diligis? nos enim sub
uno capite, quod est Christus, et sub una Ecclesia, quae est
Christus, omnes fratres sumus et unum corpus in Christo.
utrum ergo sicut te ipsum diligas omnes, qui misericordiam
Dei sperant, quos tamen noueris, confitere; non enim te de
ignotis consulo, quos ex eo te diligere arbitraris, quod quia
non noueris non odisti. sed quid ego haec a confessione tua 8
exigo, cum conuersationem tuam uulgus agnoscat? tu perfectus
sine infirmitate, tu omnem legis sarcinam ferre possibilis, tu,
inquam, homo inflate sed uacue, audi, si digneris, Dominum
Saluatorem te, si tamen hoc poteris, ad sancta reuocantem:
**amen dico uobis, quisquis non receperit regnum
Dei uelut infans, non intrabit in illud.** infans nihil 9
in se habet, nisi quod diligit blandientem et quod panem
suum non in sudore suo sed in precibus sperans alimoniam
uitae simplici petitione consequitur, quam fiduciali opere non
meretur: qua tu conparatione commonitus conuertere ad infantiam, ut reuertaris ad uitam.

Et quoniam superius dixeram de possibilitate oneris susti- 32
nendi 'tuum primum sensum discutio et meum postea, si
uideatur, explano': mea sententia est, quia et in hoc quoque 2

AVCTORES 16 *Marc. 10, 15* 24 tuum — 25 explano *cap. 30 § 5*

1 captos $\Sigma^1 T \Phi^1$ 2 repħendat $\Sigma\Phi$ 4 accommodata Ψ 5 diligis] $\Sigma T \Phi X$ diligas Ψv 7 xp̄c *corr. m. 1 aut 2 in* corp9 xpi X 8 diligas omnes] omnes diligas Ψ 9 ñ noueris ñ *in ras.* Ψ 11 egotehaec (te *deletum m. 1 aut 2*) Σ 12 conuersionem Ψ 14 ínflate ʻhomo Ψ 17 *ante uersum* illud — 18 diligit *in marg. haec* ı *nota adscr. in* Ψ ‖ in illud] $\Sigma\Phi X^b$ illud $T X^a \Psi v$ ‖ nichil $X\Psi$ 18 nisq (*i. e.* ni sibi qui) *corr. in* nisq (*sic*) *m. 1 aut 2* X 19 suo s; ī *in ras.* Ψ ‖ p̃cibus $\Sigma\Phi$ 20 qua] *supra* q *ras.* et ua *in ras.* Ψ 21 comparatione Ψ 23 *sqq. correxi interpunctionem* 24 discucio (*ante ras.* discursio) X 25 uidetur *cap. 30 § 5* ‖ q̊q; peccam9 *in ras. angustiore* Ψ

peccamus, qui, cum infirmi sumus, de infirmitate conquerimur
p. 631 extr. [1]sicut apostolus ait 'numquid dicit figmentum ei qui se
3 finxit, quid me finxisti sic?' infirmitatis enim querella
propriae uirtutis ambitio est, quoniam occulte adiutorium Dei
fastidit, qui peculiarem fortitudinem quaerit. et hic diabolus
p. 632 est, qui dicit 'uiribus faciam'. ego autem secundum a[1]postolum gloriabor semper in infirmitatibus meis, ut
semper dicat cor meum Deo: in uelamento alarum tuarum exultabo, adhaesit anima mea post te; me
4 suscepit dextera tua. unde et scriptum est: postulationes uestrae innotescant coram Deo, et pax
Dei, quae exsuperat omnem mentem, custodiat
corda et corpora uestra in Christo Iesu. habeo itaque
infirmitatem et gaudeo in cognitione infirmitatis meae. cum
enim infirmor, tunc potens sum, potentem inuocando
Deum, qui me exaudit infirmum, qui nobis fidelissime repromisit: ego autem uobiscum sum omnibus diebus
5 usque ad consummationem saeculi. peculiare opus
infirmitatis est in omni loco semper orare, ut omnipotens Deus,

AVCTORES 2 *Rom. 9, 20* 7 *Cor. 2, 12, 9* 8 *Psalm. 62, 8 et 9* 10 *Philipp. 4, 6 et 7* 14 *Cor. 2, 12, 10* 17 *Matth. 28, 20*

1 conquerimus *TΦX*[1]; *post* conquerimur *codices omnes inserta exhibent excerpta ex Augustini De natura et gratia contra Pelagium libro cap. 13—21* (hanc esse intentionem—uitiari anima tua) *et cap. 3—13* (medico indiget — didicimus) *ad uerbum fere transcripta, sed ut Orosiani opusculi tenori quadamtenus accommodarentur hoc modo transposita. Rem detexit A. Schottus in Bibl. PP. Col. uol. 15 (1622) p. 144; cf. Vossius De Hist. Lat. 2, 14 et Hist. Pelag. 1, 17. Nos in fine subiecimus sicut Schottus 1622 et g, expressa secundum nostros Orosii codices; editores cfs (1615) h Migne in ipsis Orosianis reliquerunt* 2 nunquid *Ψ* numqui *X*[a] || dicet *hg* || fincmentum *Υ* 3 fincxit *Υ* || finxisti] *ΣΦX* fecisti *ΥΨv* (*cum Vulg.*) || enim] *ΣΦX* ei *ΥΨv* || querela *Σ*[1] quaerella *Φ* querellam (*prior* l *erasa*, m *linea subducta deleta*) *X* 4 *ad uersum* ambicio — 5 fastidit *in marg.* N̄ (*i. e.* nota) *X* || ambicio *Φ* 6 dicitur *Υ* || uiribus meis (meis *s. s. m. 2*) *Σ* 9 post te] poste *X* 10 dixtera *Ψ*[a] 11 coram deo] apud deum *Ψ* 12 quae] qui *ΥΨ*[a] || exsuperat] *Σ* exuperat *Ψ* superat *ΥΦXv* 14 gaudio *Σ*[1] 17 sū omnib; *in ras. Ψ* 18 scli *ΦXΨ* 19 in] & *ΣΥΦX* || semper] & semper (& *s. s. m. 2*) *Σ*

qui se spopondit non deserere, etiam iuuare non cesset. ecce
enim Scriptura clamat infirmis: quaerite Dominum et
confirmamini; quaerite faciem eius semper. cui
respondit pia et uera confessio: ecce sicut oculi ser-
uorum in manibus Dominorum suorum, ita oculi
nostri ad Dominum Deum nostrum donec mise-
reatur nobis. magna et certa est de perfectione fiducia, cum 6
omnipotens facit quod optat infirmus, rursusque magna et
certa est de confirmatione securitas, cum omnipotens seruat
nec perdit infirmos; sicut scriptum est: ei autem, qui
potest omnia abundantius facere quam petimus et
intellegimus, secundum uirtutem quam operatur
in nobis: ipsi gloria in Christo Iesu. quamobrem 7
admonet apostolus: quae sursum sunt sapite, non quae
super terram; mortui enim estis et uita uestra
abscondita est cum Christo in Deo. cum Christus
apparuerit uita uestra, tunc et uos cum illo appare-
bitis in gloria. uitae fructus est sanctitas, sanctitas uero est [47 ed. Migne]
esse sine peccato. si ergo incorruptionis gloria abscondita est ab
omnibus hominibus in hoc tempore, tu quomodo in hoc eodem
tempore ipsa incorruptione posse te superindui gloriaris? sicut 8
enim corruptionis principium fuit homini declinare in peccatum,
ita incorruptionis initium erit non habere peccatum. quis ergo
illud ante iudicium Dei abscondit aut de sinu Christi abstulit

AVCTORES 2 *Psalm. 104, 4* 4 *Psalm. 122, 2* 10 *Ephes. 3, 20 et 21* 14 *Coloss. 3, 2—4*

1 se *om.* *v* 3 conformamini Σ confirmamini (a *ex* u *corr.*) Ψ 4 respondet *hg* || uera et pia *v* || et *om.* X^a 7 nobis] ΣΥΦΧ nostri Ψ*v* (*cum Vulg.*) 10 perdat $Φ^a$ || infirmus $Φ^a$ 11 habundantius Υ ha|bundantı9 (ha *in fine u. ex corr. add.*, *reliqua in ras.*) Ψ 12 inteligimus (*sic*) Ψ || quam] Σ qua ΥΦΧΨ*v*; quae *in* quam *corr. codex Amiat.* 14 ammonet ΥΦΧ 17 cum illo apparebitis] apparebitis cum ipso *v* (*ex Vulg.*) 20 quomodo in] quomodo *v* 22 declinare] declarare $Σ^1$ 23 incorruptionis (io *in ras. m. 2*) Φ

p. 633 et tibi tradidit? an forte quia non mereretur eam in futuro
9 de manu Domini intellegis? haec praesummus instruit Paulus
et dicit: cum autem mortale hoc induerit inmor-
talitatem: tunc fiet sermo qui scriptus est, Ab-
sorta est mors in uictoria. ubi est, mors, uictoria
tua? ubi est, mors, stimulus tuus? stimulus
10 autem mortis peccatum est. per quod ostendit apostolus,
nullo modo eatenus quemquam insultare posse morti atque
peccato, donec mortalitatem inmortalitas et corruptionem in-
corruptio consequatur, et ubi infirmitate deleta uirtus perfecta
succedit, ubi non erit masculus et femina sed erunt omnes
11 similes angelis Dei. porro autem si quis iam in tantum
cumulum sanctitatis excrescit, ut uiuens in hac carne uel
masculum se esse uel feminam nesciat, si iam plenissima sui
puritate percepta nec habens uestimenta sordidata similis est
angelis Dei et si iam illa quae promissa est sanctis in speciem
solis claritate circumdatur, digne hanc perfectionem non uoce
12 sed habitu profitetur. uerumtamen praesumptio ista perditio
est; quin potius huiusmodi homini expedit, ut non suum cor
sed Paulum, magistrum gentium, audiat et sequatur simulque
oret cum eo, cui oranti respondeat Dominus: sufficit tibi
gratia mea; uirtus autem in infirmitate perficitur.

33 [48 M.] Itaque, quod solum et in quo solo liberum arbitrium proficit, praebeat se unusquisque nostrum Deo terram uoluntariam:

AVCTORES 3 *Cor. 1, 15, 54—56* 21 *Cor. 2, 12, 9*

1 mereretur] meretur *v* || *ad uersum* eam — 2 praesummus *in marg.* r *X* 2 p̄sumš *Σ* 3 immortalitatem *Ψ* 4 absorta] *ΣΥΦ XΨ* absorpta *v* 5 in uictoria] *ΣΥΦXΨ* in uictoriam *v* 6 stimulus] uictoria stimulus (*sed* uictoria *del. m. 1 aut 2*) *X* 9 immortalitas *Ψ* || corruptio *Ψ* || incorruptionem *Ψ* 12 dei *om. Ψ* 13 excrescit] *Ψ* excrescit excessit *ΥΦX* (*sed* excrescit *linea subducta m. 1 aut 2 deletum in X*) excessit *Σ* 15 nec *in ras. paullo breuiore Ψ* || sordidata] *ΣΥΦXΨ* sordida *v* 16 est] sunt *Ψ* 17 perfeccionem *Υ* 18 ueruntamen *XΨ* 19 homini *om. Ψ* || suum (*sed* u *prior m. 2 in rasura, in qua fort.* o *fuit*) *Φ* 23 in quo solum *Ψ* || proficit** (*1 aut 2 litt. eras.*) *Φ* 24 prebeat *Φ*

Dei enim agricultura sumus; Dei aedificatio sumus.
mittat in agrum suum semen uerbum, credat in corde, ipse
plantet, ipse riget, ipse fecundet, ipse tribuat incrementum,
qui est uerus agricola. quod solum tamen in nobis potest 2
uoluntaria deuotio, ad continendam in se radicem seminis et
nutriendos uberes partus fideliter subministret semperque
orationibus suis agricolam suum, ne inimicus zizania super-
seminare possit, exsuscitet. haec sit eius in opere Dei co-
operatio, cum spe non dubia et caritate sincera. ait enim 3
Dominus Iesus: ego sum uitis, uos estis palmites:
quodcumque habet, de uite habet. non enim, inquit apo-
stolus, tu radicem portas, sed radix te. quid se ergo
ex'tollit in fructibus, qui uidentur in eo, cum totum pertineat p. 634
ad uitem non solum ut possit, uerum etiam ut sit? alioquin
excidetur et in ignem mittetur. non enim palmes
sed uitis potest, et quod uitis potest palmes ostendit. sufficit 4
ergo unicuique ut habeat; at uero unde et ubi habeat, et
humiliter agnoscat et patienter expectet, ne, dum non habet
et habere se credit, id ipsum quod habet auferatur
ab eo. primum hominem peccantem de paradiso eiecit Deus,
deinde primum in cruce credentem in paradisum Christus in-
duxit. merito ergo quamdiu in paradiso non sum et in terra 5
peregrinationis Adae maneo, sine peccato me esse non credo.
si autem in paradisum gratia Dei transductus fuero, ibi
perfectione mea et morte superata peccatoque deleto aeternam
in conspectu Dei potentiae eius gloriam praedicabo.

AVCTORES 1 *Cor. 1, 3, 9* 7 inimicus—superseminare *sec. Matth. 13, 25* 10 *Ioh. 15, 5* 11 *Rom. 11, 18* 15 *Matth. 3, 10* 18 *Matth. 13, 12; 25, 29*

1 enim] autem *v* 2 credat] crescat (sc *in ras. breuiore; in marg.* sc *praescriptum*) *Ψ* 3 faecundet *Φ* 6 nutriendiendos *ΦX*[a] || partus (artus *a m. 2 in rasura*) *Φ* paruis *X*[1] || sumministret *TΦX* 8 sit** (*litt. 1 uel 2 erasae esse possunt*) *Ψ* 11 inquid *T* 14 sit (s *in ras. m. 1 aut 2, ex* f *ut uid.*) *Σ* 15 igne *TΦ* ignē (˜ *ex corr. add. uid.*) *X* 18 expectet] *Σ*[2]*Ψ* expectat *Σ*[1] expetat *TΦXv* 20 primo *Ψ*[a] || paradyso *ΣTΦ* 21 primum *post* in cruce *exhibet T, post* credentem *Ψv* || paradysum *ΣTΦ* 22 paradyso *TΦX* 23 peregrinationis (r *alt. s. s. m. ut uid. 2*) *X* || maneat *Φ*[a] 24 paradysum *TΦX* 25 perfectio *Ψ* 26 patientiae *Σ*

6 Haec ego, ut potui, beatissimi sacerdotes, causa fidei et simplicitatis exposui. non mihi succenseant qui laeserunt, si in aliquo per conparationes nominum titulantur. de quaestionibus uero aequanimiter ferant magisque, si timorem Dei
7 habent, gaudeant responsum fuisse quod uerum est. ego teste Iesu Christo odisse me fateor haeresim, non haereticum, sed, sicut iustum est, interim propter haeresim haereticum uito, quia et probaui et corripui. detestetur et damnet ore pariter ac manu et cunctis fraternitatis uinculo haerebit, quia scriptum est: inuicem onera uestra portate, et sic implebitis legem Christi.

AVCTORES 10 *Gal.* 6, 2

1 ego] ΣΦX ergo ΥΨv 2 michi X || succenseant (ccens *in ras. breuiore*) Ψ || leserunt Φ || si in] sibi (bi *del. m. 1 aut 2* Σ) Σ[1]ΥΦX 3 comparationes ΣΨ || titulantur] '*forte* titillantur' *Costerius male* || questionibus *codices* 5 habeant X 6 heresim *codices* || hereticum *codices* 7 heresim *codices* || hereticum *codices* 8 probaui] ΣΥΦXΨ prohibui *v* || dampnet Σ 9 uinculis Ψ 11 implebitis] ΣΦX adimplebitis ΥΨv (*cum Vulg.*)

EXPLICIT LIBER OROSII PRESBITERI Σ Explicit Liber Orosii Presbiteri Υ EXPLICIT LIBER OROSII PRAESBITERI Φ Finit liber apologeticus id ē excusatorius orosii prb'ri Ψ, *nihil subscriptum in X*

EXCERPTA EX

AVGVSTINI DE NATVRA ET GRATIA CONTRA PELAGIVM LIBRO

cap. 13—21 et 3—13

(*cf. supra ad Apol. 32 § 2*).

p. 622

13. hanc esse intentionem legis arguentis, ut, quia per illam perperam fiunt, confugiatur ad gratiam Domini miserantis, uelut paedagogo concludente in fidem, quae postea reuelata est; ubi et remittantur quae male fiunt et eadem gratia iuuante non fiunt. proficientium est enim uia, quamuis bene proficientes dicantur perfecti |uiatores: illa est autem summa perfectio, cui nihil addatur, cum id, quo tenditur, coeperit possideri. [32 Oros. ed. Migne] p. 623

14. Iam uero illud quod eis dicitur 'ipse tu sine peccato es?' re uera non pertinet ad eam rem, de qua uertitur quaestio. sed quod [33 M.]

1 arguentis] arguentes Σ[1] || quia per illam] ΣΥΦΧΨ propter illa quae *a* (*i. e. Augustinus editus a Benedictinis, Paris. 1690 tom. 10*) *v* || ppera Σ 2 confugiatur (a *ex* u *et* tı *ex* n *corr.*) Ψ || uelud ΥΦΧ 3 pedagogo *codices* || in fidem] in eandem fidem *v;* in eadem fide *a* in eam fidem *Galat. 3, 23* 4 male fiunt] male fiant Σ[1] || non fiunt] ΣΥΦΧΨ non fiant *v* 5 proficientium] ΣΥΦΨ*cg* Profitiencium Χ proficiscentium *fsh* || proficientes] ΣΥΦΨ*cg* profitientes Χ proficiscentes *fsh* 6 profecti Σ || summa perfectio] ΦΧ sum̃ma perfectio Σ perfectio summa ΥΨ*v* || nichil ΧΨ 7 cooperit Σ[1] 8 eis] ei *g* (*cum a*) || es re uera] es seuera Φ es si uera ΣΥ ***pseuera: (*ras. 2 aut 3 litt.; p m. 2 in ras.; ad hunc uers.* ipse — 9 de qua *adscr. in marg. nota* ṙ [*i. e.* require]) Χ es si uere (*pone* i *parua ras., e fin. ex* a *corr.*) Ψ 9 questio *codices*

dicit, neglegentiae suae potius inputari, quod non est sine peccato, bene quidem dicit, sed dignetur inde et orare Dominum, ne illi haec in*i*qu*a* neglegentia dominetur. quem rogabat quidam, quando dicebat: *itinera mea dirige secundum uerbum tuum, et ne dominetur mihi omnis iniquitas*: ne dum suae diligentiae quasi propriis uiribus fidit, neque hic ad ueram iustitiam neque illic, ubi sine dubio perfecta desideranda est et speranda, perueniat.

[34 M.] 15. Et illud, quod a quibusdam eis dicitur, nusquam esse scriptum his omnino uerbis, posse esse hominem sine peccato, facile re*f*ellit: 'quia non ibi est quaestio, quibus uerbis dicatur quaecumque sententia'. non tamen fortasse sine causa, cum aliquotiens in Scripturis inueniatur, homines dictos esse *sine querella*, nemo inuenitur qui dictus sit sine peccato, nisi unus solus, de quo aperte dictum est: *eum qui non nouerat peccatum*; et eo loco, ubi de sacerdotibus sanctis agebatur, *etenim expertus est omnia, secundum similitudinem sine peccato*: in illa scilicet carne, quae habebat similitudinem carnis peccati, quamuis non esset caro peccati; quam tamen similitudinem non haberet nisi cetera omnis hominis esset caro peccati. iam illud quomodo accipiendum sit *omnis qui natus est ex Deo non peccat, et non potest peccare, quia semen eius in ipso manet*, cum ipse apostolus Iohannes, quasi non sit natus ex Deo aut eis loqueretur, qui nondum essent nati ex Deo, aperte posuerit: *si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus et*

AVCTORES 4 *Psalm. 118, 133* 13 *Luc. 1, 6* 15 *Cor. 2, 5, 21* 16 *Hebr. 4, 15* 21 *Ioh. Ep. 1, 3, 9* 24 *Ioh. Ep. 1, 1, 8*

1 negligentie Ψ (*sic* i *ubique*) || imputari ΧΨ 2 et orare] exorare $\Sigma^{2}\Psi$ 3 haec iniqua] haec inquam ΥΦΧΨ inquam haec Σ || quem] quam *cfsh* || quidē Σ^{1} 5 diligentiae] intelligentie Ψ 9 quod *om.* Υ^{1} quod eis *cfsh* quod ei (*cum a*) *g* || eis dicitur] dicitur Σ*v* 10 refellit] *v* repellit ΣΥΦΧΨ 11 ibi] tibi *h* || questio ΣΦ || quaecumque] ΣΥΦΧΨ (quec- ΥΨ) *g* quaeque *cfsh* 12 aliquotiens] ΣΥΦΧΨ 13 querela $\Sigma X^{b}\Psi$ || nemo] non *v* 14 qui] quid Υ quod (*sic*: qđ) Σ 17 sęcundum Φ || sine peccato-In *in ras. m. 1* Χ 18 quae] quod Υ || habebebat X^{a} || similitudine $\Upsilon\Phi X^{1}$ 19 caro Φ^{2} || *haec* quam tamen—20 caro peccati *om.* Ψ*v*

ueritas in nobis non est: in libris, quos ad Marcellinum de hac re scripsi, sicut potui explicare curaui. et illud quod dictum est non potest peccare pro eo quod dictum est ac si diceretur 'non debet peccare', non inprobanda mihi uidetur huius assertio. quis enim insanus dicat debere peccari, cum ideo sit peccatum, quia non debet fieri?

16. Sane quod apostolus Iacobus ait, linguam autem nullus [35 M.] hominum domare potest, non mihi uidetur *ita* intellegendum p. 634 *ut* exponere uoluit, 'quasi per exprobrationem dictum', tamquam diceretur: 'ergone linguam nullus hominum domare potest?' tamquam obiurgans eis dicens: 'domare feras potestis, linguam non potestis?' quasi facilius sit linguam domare, quam feras. non puto quod iste sit sensus hoc loco. si enim id sentiri uellet de facilitate domandae linguae, cetera sequerentur in bestiarum conparatione. nunc uero sequitur: inquietum malum, plena ueneno mortifero, utique nocentiore quam bestiarum atque serpentum; nam illud carnem interficit, hoc uero animam. os enim quod mentitur, occidit animam. non ergo quasi id esset facilius quam mansuefactio bestiarum sanctus Iacobus illam sententiam pronuntiauit aut ea uoce uoluit pronuntiari; sed potius ostendens, quantum sit in homine linguae malum, ut a nullo homine domari possit, cum ab hominibus domentur et bestiae. neque hoc ideo

AVCTORES 1 *Augustinus ad Marcellinum de peccat. meritis et remiss. 2, 8 (tom. 10 p. 44 Ben.)* 7 et 15 *Iacob. 3, 8* 17 *Sap. 1, 11*

1 marcellinum] *ΣΤΦΧΨg* marcellium *cfsh* 3 pro eo dictum esse ac si *a* || eo quod] *ΣΤΦΧΨ* eo *v* 4 improbanda *Ψ* 8 hominum domare] domare hominum *Σ* || *haec* non mihi uidetur — 10 domare potest *om. Σ* || uidetur ita] *v* uidetur *ΤΦΧΨ* 9 ut exponere uoluit] *g (ex a)* exponere uoluit *ΤΦΧ om. Ψv* || tanquam *ΧΨ* 10 tanquam *ΧΨ* 11 eis] *ΤΦΧ* eis et *Σ* eos et *Ψ* et *v* || feras• (*s in rasura m. 1*) *Σ* 13 hoc] *ΣΤΦΧg* in hoc *Ψ cfsh* 14 cetera] *sic* cẽ *Σ (et passim)* || comp- *ΣΧΨ* || *haec* |paratione — 19 besti| *in ras. paullo breuiore Ψ* 16 serpentium *ΣΨ* 18 esse *ΣΦΧ* 19 iacob; (*i. e.* iacobus) *Ψ* iacob; (; *interpunctio est*) *Χ* iacob *Φ* 21 aut (*sed a erasa*) *Σ* || domare *Τ*[a]

dix*it*, ut huius in nos mali dominationem per neglegentiam permanere patiamur, sed ut ad domandam linguam diuinae gratiae poscamus auxilium. non enim ait 'linguam nullus domare potest,' sed nullus hominum, ut, cum domatur, Dei misericordia, Dei adiutorio, Dei gratia fieri fateamur. conetur ergo anima domare linguam *et*, *dum conatur*, *poscat auxilium*; *et oret lingua*, ut dometur lingua donante illo, qui dixit ad suos: non enim uos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris uestri, qui loquitur in uobis. itaque praecepto facere commonemur, quod conantes et nostris uiribus non ualentes adiutorium diuinum precemur.

[26 M.] 17. Proinde et ipse cum exaggerasset linguae malum, inter haec dicens non oportet, fratres mei, *haec* ita fieri, continuo monuit, consummatis his quae hinc dicebat, quo adiutorio ista non fierent, quae dixit fieri non oportere. quis sapiens, inquit, et disciplinatus inter uos? ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiae. quodsi zelum amarum habetis et contentiones in cordibus uestris, nolite gloriari et mendaces esse aduersum ueritatem. non est ista sapientia de sursum descendens, sed terrena animalis diabolica. ubi p. 625 enim zelus et |contentio, ibi inconstantia et omne opus prauum. quae autem de sursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica modesta suadibilis, plena misericordia et fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione. haec est sapientia, quae

AVCTORES 7 *Matth. 10, 20* 13 *Iac. 3, 10* 15 *Iac. 3, 13—17*

1 dixi *ΣΥΦΧΨ* || permanere] in nos permanere *ΣΥ* ***** permanere (*rasura 4 aut 5 litterarum*) *Φ* 3 ait] a te *Ψ* 5 fieri gr̃a fateat̃ (gr̃a fateat̃ *in ras. paullo breuiore*) *Ψ* 6 lingm (u *significat* a) *in ras. m. 1 X* || et dum conatur poscat auxilium et oret lingua] *v*, *om. ΣΥΦΧΨ* 9 quo *ΣΥ* 11 praecemur *ΣΦ* 12 exsecrasset *ΥΦ* execrasset *ΣΧΨ* 13 haec ita] *v* ita *ΣΥΦΧΨ* 15 dixi *ΣΥΦΧ* 16 ostendit *Φ*[a] 24 quidem (i *et* em *in ras.*) *Ψ* 25 misericordiae *Σ*[2]*v* || *ad uersum* -tibus—26 sapientia *in marg. adscr.* r: *m. 1 X* 26 non *del. m. 1 aut 2 Σ* || simulatione] *ΣΥΦΧΨg*; *in mg. cfsh* aemulatione *cfsh*.

linguam domat, de sursum descendens, non ab humano corde prosiliens. an et istam quisque abrogare audet gratiae Dei, et eam superbissima uanitate ponet in hominis potestate? cur ergo oratur ut accipiatur, si ab homine est ut habeatur? an et huic orationi contradicitur, ne fiat iniuria libero arbitrio? quodsi sibi sufficit possibilitate naturae ad implenda omnia praecepta iustitiae, contradicatur ergo et idem ipsi apostolo Iacobo admonenti et dicenti: si quis autem uestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter et non inproperat, et dabitur ei. postulet autem in fide nihil haesitans. haec est fides ad quam praecepta conpellunt: ut lex imperet, fides impetret. in multis offendimus omnes. non enim et hoc iste apostolus alio modo pronuntiauit, sicut illud quod ait 'linguam nullus hominum domare potest'.

18. Nec illud quisquam istis pro impossibilitate non peccandi similiter obiecerit, quod dictum est: sapientia carnis inimica est Deo. legi enim Dei non est subjecta, nec enim potest. qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. sapientiam quippe carnis dixit, non sapientiam de sursum descendentem: et in carne esse non eos, qui nondum de [37 M.]

AVCTORES 8 *Iac. 1, 5 et 6* 12 *Iac. 3, 2* 16 *Rom. 8, 7 et 8*

2 quisquam *a* || eam] *g* (*cum a*) tam *ΣΥΦΧΨv* 3 superbissima] *ΣΥΦΧΨg* superba *cfsh* || quur *ΦΧ* Qur *Υ* 4 abheatur *X*[a] 5 arbitrio, quod sibi — 6 iustitiae? *g* (*ex a*) 6 inplenda *X* 7 et idem ipsi] *ΣΦΧ* et eidem *Ψv* et idem *Υ* eidem ipsi *a*; *fort. corr.* itidem ipsi || admonenti (i *postea additum uid.*) *Φ* 8 indiget* (t *ex corr.*) *Ψ* || postulat *Υ* 9 affluenter *in ras.* *Ψ* || improperat *Ψ* 10 nichil *XΨ* || hesitans *Σ*[1]*Φ* ęsitans *X* 11 est *om.* *ΣΥΦΧ* || compellunt *ΣΨ* || imperet] impleret (*supra* ret *scr.* atur *m. 2*) *Σ* imperet et *g* (*ex a*) 12 inpetret *ΦΧ* || *post* impetret *g ex a addidit haec:* per linguam enim, quam nullus hominum domare potest, sed sapientia de sursum descendens, *non exhibent* *ΣΥΦΧΨcfsh* 13 pronontiauit *Υ* || sicut] quam *Ψ* || illud] *Σ et* (*ex a*) *g* et illud *ΥΦΧΨcfsh* 15 impossibilitate *Ψ* || non] Ñec (*a m. 1 aut 2* nec *in* non *corr.*) *Σ* 16 quod] quo *ΣΥΦΧΨ* 17 deo *om.* *ΣΥΦΧ*[1] 20 esse| *m. 2 in ras. duarum litt.* (ex *?*) *Σ*

corpore exierunt, sed eos, qui secundum carnem uiuunt, significatos esse manifestum est. non autem ibi est quaestio, quae uersatur. illud est, quod expecto ab isto audire, si possim, eos, qui secundum spiritum uiuunt et ob hoc etiam hic adhuc uiuentes iam quodam modo in carne non sunt, utrum gratia Dei uiuant secundum spiritum, an sibi sufficiant, iam data cum crearentur possibilitate naturae in sua propria uoluntate: cum plenitudo legis non sit nisi caritas, et caritas Dei diffusa sit in cordibus nostris, non per nos ipsos sed per Spiritum Sanctum qui datus est nobis.

19. Tractat etiam iste de peccatis ignorantiae et dicit, 'hominem praeuigilare debere ne ignoret, ideoque esse culpandam ignorantiam,
p. 636 quia id homo nescit neglegentia sua quod adhibita diligentia scire debuisset'; dum tamen omnia potius disputet, quam ut oret et dicat: da mihi intellectum, et discam mandata tua. aliud enim est eum non curasse scire, quae neglegentiae peccata etiam per sacrificia quaedam legis uidebantur expiari; aliud intellegere uelle nec posse et facere contra legem non intellegendo quae fieri uelit. unde admonemur petere a Deo sapientiam, qui dat omnibus affluenter, utique his omnibus, qui sic petunt et tantum petunt, quomodo et quantum res tanta petenda est.

AVCTORES 7 *Rom. 13, 10* 8 caritas Dei *sqq. Rom. 5, 5* 15 *Psalm. 118, 73* 19 *Iac. 1, 5*

1 secundum Φ ‖ significatos ēē (s *alt. s. s., fort. ex corr.*, ēē *in ras. breuiore*) Ψ 2 questio *codices* 3 si possim eos] *g* (*ex a*) si posse eos ΣΤΦΧ[1] (*et in marg.* ꝉ Χ[1]) *deleuit m. 1 aut 2 X,* si *cfsh* 5 quodammodo] quomodo Σ ‖ uiuunt Ψ 9 nostris] uestris (*sic* uris) Σ ‖ non] Ñ *factum ex* Nos Φ ‖ nos ipsos] ΣΦΧ*a* nosmet ipsos ΤΨ*v* 11 etiam *om.* Ψ 12 ignores Σ[1]ΤΦΧ[a] ‖ culpam ΣΤΦ ΧΨ 13 id homo nescit] in homine scit Σ[1]Φ in homine sit Σ[2]ΤΨ homo nescit (*sed atramento paullo obscuriore et fortasse in rasura*) Χ ‖ adibita Ψ 14 et *om. cfsh* 15 et] ΣΤΦΨ ut Χ*v* 16 est eum] ΣΤΦΧ ē eū *in ras. minore* Ψ est *v* 17 uidebātur (ⁿ *m. 1 nec ut uid. ex corr.*) Σ ‖ intelligere Χ 19 quae] quid *g* (*ex a*) 20 dat omnibus] dat Σ

20. Diuinitus tamen expianda esse peccata commissa et pro eis [38 M.] Dominum exorandum fatetur, propter ueniam scilicet promerendam: quia id, quod factum est, facere infectum *multum* ab isto laudata potentia illa, natura et uoluntas hominis, etiam ipso fatente non potest: quare hac necessitate restat ut oret ignosci. ut autem adiuuetur ne peccet, nusquam dixit, non hic legit. mirum de hac re omnino silentium, cum oratio Dominica utrumque petendum esse commoneat: et ut dimittantur nobis debita nostra et ut non inducamur in temptationem, illud ut praeterita expientur, hoc ut futura uitentur. quod licet non fiat, nisi uoluntas adsit, tamen ut fiat, uoluntas sola non sufficit. ideo pro hac re nec superflua nec inpudens Domino immolatur oratio. nam quid stultius quam orare, ut facias quod in potestate habeas?

21. Iam nunc uidete, quod ad rem maxime pertinet, quomodo hu- [39 M.] manam naturam, tamquam omnino sine uitio ullo sit, conetur ostendere et contra apertissimas Scripturas Dei delectetur sapientia uerbi, qua euacuatur crux Christi. sed plane illa non euacuabitur, ista potius sapientia subuertetur. nam cum *hoc* ostenderimus, aderit fortasse misericordia Dei, ut et ipsum haec dixisse paeniteat. p r i m o, inquit, d e e o d i s p u t a n d u m e s t, q u o *d* p e c c a t o d e b i l i t a t a d i c i t u r e t i n m u t a t a n a t u r a.

AVCTORES 7 oratio Dominica *Matth. 6, 12 et 13; Luc. 11, 4* 8 et—9 temptationem *Matth. 6, 12 et 13* 16 sapientia—17 Christi *Cor. 1, 1, 17*

3 infactum *ΣΤΦΧ*[1] || multum *om. ΣΤΦΧΨ* 4 *ante uersum* |potentia—hominis· etiã| *in margine* ·: *Σ* || natura] *ΣΤΦΧΨ* naturae *v* 6 ne] nec *Τ* || *ad* nusquam *in marg.* ł nusquam dixit se legisse *m. 1 aut 2 Χ* || legit] *ΣΤΦΧΨ* legi *v* 7 scilentium *Τ* silendum (s *ex* f *radendo factum*) *Ψ* silentio *Φ*[a] || cũ (c *in ras. m. 2; fuisse uid.* C) *Χ* Sed *Ψ* 9 inducamur] *ΣΤΦΧΨ* inferamur *in mg. cfsh, recepit g* (*ex a*) || preterita *Σ* 10 assit *Ψ* 12 impudens *ΣΨ* || inmolatur *Χ* 14 ad *om. Φ*[1] 15 tanquam *ΧΨ* || conatur *codices cfsh* 16 delectetur] *ΣΤΦΧΨ* luctetur *v a* || sapientia (a *ex* e *corr.*) *Ψ* sapientiae *Τ* 17 euacuetur *g* (*ex a*) 18 euacuabitur (bit *in ras.*) *Ψ* || hoc *om. ΣΤΦΧΨ* 19 ut et] *Σ* et ut *ΤΦΧΨ* 20 peniteat (e *prius in* œ *mut. m. ut uid. 2*) *Σ* || inquid *Τ* 21 quod] quo *ΣΤΦΧΨ* || peccato] *ΣΤΦΧΨ* per peccatum *v* || immutata *Ψ*

unde ante omnia quaerendum puto, inquit, quid sit peccatum: substantia aliqua, an omni substantia carens nomen, quo non res, non exsistentia, non corpus aliquod, sed perperam facti actus exprimitur. deinde adiungit: credo ita est. et si ita est, inquit, quomodo potuit humanam debilitare uel mutare naturam, quod substantia caret? uidete quaeso, quomodo nesciens p. 627 nitatur euertere medicinalium eloquiorum saluberrimas uoces: ego dixi: Domine, miserere mei, sana animam meam, quoniam peccaui tibi. quid sanatur, si nihil est uulneratum, nihil sauciatum, nihil debilitatum atque uitiatum? porro si est quod sanetur, unde uitiatum est? audis confitentem; quid desideras disputantem? sana, inquit, animam meam. ab illo quaere, unde uitiatum sit, quod sanari rogat; et audi quod sequitur: quoniam peccaui tibi. hunc iste interroget, ab isto quaerat, quod quaerendum putat, et dicat 'o tu qui clamas sana animam meam, quoniam peccaui tibi, quid est peccatum?' substantia aliqua an omni substantia carens nomen, quo non res, non exsistentia, non corpus aliquod, sed tantum perperam facti actus exprimitur? respondit ille: 'ita est ut dicis. non est peccatum aliqua substantia, sed tantum hoc nomine perperam facti actus exprimitur.' et contra iste: quid ergo clamas: 'sana animam meam, quoniam peccaui tibi'? quomodo potuit uitiari anima tua?

AVCTORES 9 *Psalm. 40, 5*

1 quaerendo T^1 || inquid T 2 peccatum] peccatum an Ψ 3 existentia Ψ 4 perpera $\Sigma T\Phi X\Psi$ 5 si *om.* Ψ 9 animā (ā *in ras. ut uid.*) Ψ 10 quoniam] $\Sigma T\Phi X\Psi$ quia *v a* || nichil $X\Psi$ 11 nichil $X\Psi$ || sauciatū* (ū *ex* ur *corr.*) Ψ || nichil $X\Psi$ || uiciatū *in ras.* Ψ 13 *ad uersum* meam — 14 sanaris *in marg.* r X 14 quod] quo Σ || sanaris · Rogat $T\Phi X^1$ sanaris · Roga Σ sanatur · Rogat X^2 16 discat $\Sigma T\Phi X$ 17 tibi *om.* *cfsh* 18 an omni *in ras.* Ψ || existentia $T\Psi$ 19 tantū* (*fort. eras.* s) Ψ || perpera $\Sigma T\Phi X$ 20 Respondit ille (Respondit il *in ras. m. 1* O.......f...) Σ 21 nomina Φ^1 nomene X^a || perpera $\Sigma T\Phi X$ 22 ergo *om.* Ψ 23 peccaui* (*eras.* t) Ψ || *pro his* quomodo potuit uitiari anima tua? *Augustinus habet:* quomodo potuit uitiare animam tuam quod substantia caret? || uiciari Σ

3. Medico indiget, quia sana non est. omnia quidem bona, quae habet in conformatione, uitam sensus mentem, a summo Deo habet creatore et artifice suo; uitium uero, quod ista naturalia bona contenebrat et infirmat, ut inluminatione et curatione opus habeat, non ab inculpabili artifice contractum est, sed ex originali peccato, quod commissum est libero arbitrio. ac per hoc natura poenalis ad uindictam iustissimam pertinet. si enim iam sumus in Christo noua creatura, tamen eramus natura filii irae sicut et ceteri. Deus autem qui diues est in misericordia propter multam dilectionem, qua dilexit nos, et cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia sumus salui facti.

4. Haec igitur gratia Christi, sine qua nec infantes nec aetate [40 M.] grandes salui fieri possunt, non meritis redditur, sed gratis datur, propter quod et gratia nominatur: iustificati, inquit, gratis per sanguinem ipsius. unde hi qui non per illam liberantur, siue quia audire nondum potuerunt *siue quia oboedire noluerunt* siue etiam cum per aetatem audire non possent, lauacrum regenerationis quod accipere possent, per quod salui fierent, |non acceperunt, iuste utique damnantur: quia sine peccato non p. 628 sunt, uel quod originaliter traxerunt uel quod malis moribus

AVCTORES 7 *Cor. 2, 5, 17* 8 *Ephes. 2, 3—5* 15 *Rom. 3, 24*

2 conformatione] *scripsi*, confirmatione Σ confirmationem ΤΦΧΨ formatione *v a* || uitam] $ΣΦX^1Ψ$ uita *Τv a* uite (*sic* uitam) X^2 || sensus mentem] ΣΤΦΧΨ sensu mente *cfsh* sensibus mente *g* (*ex a*) 3 uero] ů (o *in ras. ut uid.*, *fort. fuerat* i) Ψ || quod (uod *in ras.*) Ψ 4 illuminatione ΣΨ || habeant Ψ 5 originali (li *corr.*, *fortasse ex* ri) Ψ originale $Φ^1$ 6 paenalis $Σ^1X$ penalis Ψ 7 si] etsi *coni. a* 10 nos et] ΤΦΧ, *g* (*ex a*) nos Σ*Ψcfsh* 11 essemur $Φ^1$ 13 igitur] autem *g* (*ex a*) || etate Σ 14 gratias Τ 15 inquid Τ 16 híí (*apices fort. al. m.*) Ψ || illa Τ 17 quia audire] qui audire ΣΤΦΧΨ || siue quia oboedire noluerunt *om.* ΣΤΦ ΧΨ 18 etatem Σ || possēnt (*sic, non deleto* ˉ) Σ || lauachrum Ψ 20 dampnantur ΣΤ 21 sunt] *sic* s· Φ

addiderunt. omnes enim peccauerunt, siue in Adam siue in se ipsis et egent gloria Dei.

[41 M.] 5. Vniuersa igitur massa poenas debet; et si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur, non iniuste procul dubio redderetur. qui ergo inde per gratiam liberantur, non uasa meritorum suorum, sed uasa misericordiae nominantur. cuius misericordiae, nisi illius ʻqui Christum Iesum misit in hunc mundum peccatores saluos facere, quos praesciuit et praedestinauit et uocauit et iustificauit et glorificauitʼ? quis igitur usque adeo dementissime insaniat, ut non agat ineffabiles gratias misericordiae quos uoluit liberantis, qui recte nullo modo posset culpare iustitiam uniuersos omnino damnantis.

6. Hoc si secundum Scripturas sapiamus, non cogimur contra Christianam gratiam disputare et ea dicere quibus demonstrare conemur, naturam humanam neque in paruulis medico indigere, quia sana est, et in maioribus sibi ipsam ad iustitiam si uelit posse sufficere. acute qu*ippe* uidentur haec dic*i*, sed in sapientia Verbi, qua euacuatur crux Christi. non est ista sapientia de sursum descendens. nolo quod sequitur dicere, ne amicis nostris, quorum fortissima et acerrima ingenia non in peruersum sed in directum currere uolumus, facere existimemur iniuriam.

AVCTORES 1 *Rom. 3, 23* 7 *Tim. 1, 1, 15* 8 quos *sqq. Rom. 8, 29 et 30* 17 sapientia—18 Christi *Cor. 1, 1, 17* 18 non est *sqq. Iac. 3, 15*

2 gloriam *T* gloriā̄ (*uid. fuisse* gloriă) *Φ* gla (*s. s.* ł gr̃a) *X* 3 paenas *Σ*¹ penas *XΨ* 4 dampnationis *ΣTX* || subplicium *T* 10 dementissime (de *in rasura m. 2*) *Φ* 11 liberantis] miserantis *X*ᵃ || nullo (o *in rasura*) *Ψ* 12 possent *cfhs* || uniuersis *X* || dampnantis *ΣTX*ᵃ damnantes *Φ*¹ dampnatis *X*ᵇ 14 grām dispu||tare (grām dispu *in rasura m. 1*) *X* 16 *ad uersum* si uelit —17 dixi *in marg.* ✝ *X* 17 acute quippe] *g* (*ex a*) ac utique ipsi *TΦX* acuteque ipsi *Ψ* Hoc dicere| utique ipsi (Hoc dicere *in duarum litt. rasura m. 2*) *Σ* acute ipsi *cfsh* || dici] *a* dixi *ΣTΦ* dixi (*s. s.* ł dicere) *X* dicere *Ψv* 18 euacuatur (cua *s. s.*) *X* || est *om.* *X*¹ 20 acerrima] celerrima *g* (*ex a*)

7. Quanto igitur zelo accensus est libri huius quem misistis conditor aduersus eos qui peccatis suis patrocinium de natura humanae infirmitatis perquirunt, tanto et multo ardentiore zelo nos oportet accendi, ne euacuetur crux Christi. euacuatur autem, si aliquo modo praeter illius sacramentum ad iustitiam uitamque aeternam perueniri posse dicatur: quod in libro isto agitur, nolo dicere ab sciente, ne illum, qui eum *scripsit*, ne Christianum quidem habendum iudicem, sed, quod magis credo, a nesciente, magnis sane uiribus, sed eas sanas uolo, non quales phrenetici habere consuerunt. [42 M.]

8. Nam prius distinguit, aliud esse quaerere, an possit aliquid esse, quod ad solam possibilitatem pertinet, aliud, utrumne sit. hanc distinctionem ueram esse nemo ambigit: con|sequens enim est, ut, quod est, esse potuerit, non est autem consequens, ut, quod esse potest, etiam sit. quia enim Dominus Lazarum suscitauit, sine dubio potuit; quia uero Iudam non suscitauit, numquid dicendum est: non potuit? potuit ergo, sed noluit; nam si uoluisset, etiam hoc eadem potestate fecisset, quia et Filius, quos uult uiuificat. sed hac distinctione uera atque manifesta quo tendat et quid efficere conetur, aduertite. nos, inquit, de sola possibilitate tractamus; de qua nisi quid certum constiterit, transgredi ad aliud grauissimum esse atque extra ordinem dicimus. hoc uersat multis modis et sermone diuturno, ne quis eum aliud quam de non [p. 639]

AVCTORES 18 *Ioh.* *5, 21*

1 zelo] *ΣΤΦΧΨa* maiore zelo *v* 4 ne* (*erasa* c) *X* 5 preter *Σ* pret˜ (*i. e.* preter) *minor. litteris in ras.* *Ψ* propter *T* 6 peruenire *ΣΤΦΧ* 7 sciente* (*eras.* m) *X* ‖ ne illum *om.* *Ψ* ‖ *inter* illum *et* qui *in marg. insertum* laudare uidear *X* ‖ scripsit *om.* *ΣΤΦΧΨ* ⁖ědidit *in marg.* (*post* qui eū *supra uersum nota* ⁖ *posita, sed deinde erasa est*) *Σ*[2] 8 quod] *ΣΦΧ*, *g* (*ex a*) quidem *ΤΨcfsh* ‖ a *om.* *Σ* 9 frenetici *ΣΤΦΧ* ‖ consueuerunt *cfsh* 12 utrum nescit *ΤΦ*[a]*Χ* 13 esse] est ēē (*sed est del. m. 1 ut uid.*) *Σ* 17 n̄ quid (*i. e.* nunquid) *X* nunquid *Ψ* 21 de sola *om.* *X* ‖ quid] quod *T* 23 diximus *Ψ* ducimus *cfsh in marg.*, *recepit* (*cum a*) *g* 24 et] ex *ΣΤΦΧ*

peccandi possibilitate quaerere existimet. unde inter multa, quibus id agit, etiam hoc dicit: idem iterum repeto: ego dico posse esse hominem sine peccato. tu quid dicis? non posse esse hominem sine peccato? neque ego dico, inquit, hominem esse sine peccato neque tu dicis non esse hominem sine peccato: de posse et non posse, non de esse et non esse contendimus. deinde nonnulla eorum, quae aduersus eos de Scripturis proferri solent, ad istam quaestionem non pertinere, in qua quaeritur, possitne an non possit homo esse sine peccato, *ita* commemorat: nam 'nullus', inquit, 'mundus est a sorde' et 'non est homo, qui non peccet', et 'non est iustus in terra' et 'non est, qui faciat bonum', et cetera his similia, inquit, ad non esse, non ad non posse proficiunt. huiusmodi enim exemplis ostenditur, quales homines quidam tempore aliquo fuerint, non quod aliud esse non potuerint: unde et iure inueniuntur esse culpabiles. nam si idcirco tales fuerunt, quia aliud esse non potuerunt, culpa carent.

[13 M.] 9. Vide*te* quid dixerit. ego autem dico, paruulum natum in eo loco, ubi ei non potuit per Christi baptismum subueniri morte praeuento, idcirco talem fuisse, id est sine lauacro regenerationis exisse, quia esse aliud non potuit. absoluat ergo eum et aperiat ei contra sententiam Domini regnum caelorum. sed non eum

AVCTORES 10 nullus—11 sorde *Iob 14, 4 sec. LXX* 11 non est —12 peccet *Reg. 3, 8, 46* 12 non est iustus in terra *Ecclesiastes 7, 21* || non—13 bonum *Psalm. 13, 1* 24 *Iohannes eu. 3, 5*

1 peccadi *T* 2 etiam (i *in ras. m. ut uid. 2, ex* c *?*) *X* || idem *om.* *Σ* 3 quid (d *s. s.*) *X* 4 *haec* neque ego—6 peccato *om.* *Ψv* 5 inquid *T* 8 eos] *Ψv* nos *ΣTΦX* || istam] $\Sigma^2\Phi^2\Psi v$ esaiam $\Sigma^1 T \Phi X^1$ 9 queritur *Σ* || an non] an Σ^a 10 ita] *a* iam *codices et v* 13 *haec* similia—14 huı9 modi *in rasura breuiore Ψ* || non esse] non esse non ad non esse $T\Phi^a$ 16 potuerunt $T^1 X \Psi$ 17 iccirco *Ψ* 20 uidete quid] uide et quid *ΣTΦXΨ* uide etquid (*ut sit pro* ecquid) *X* 21 ei non] enim *T* ei *Σ* || christi *om.* *cfsh* || praeuento] *XΨ* preuento *TΦ* praeuentum *Σv, a* 22 Idcirco (c *alt. s. s.*) *X* iccirco *Ψ*

absoluit apostolus, qui ait: per unum hominem peccatum intrauit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. recte ergo ea damna|tione, quae per uniuersam massam currit, p. 630
non admittitur in regnum caelorum, quamuis Christianus non solum non fuerit sed nec esse potuerit.

10. Sed non damnatur, inquiunt, quia, in Adam pec- [44 M.]
casse omnes, non propter peccatum nascendi origine adtractum sed propter imitationem dictum est. si ergo ideo dicitur Adam auctor hominum, qui subsecuti sunt, peccatorum, quia primus peccator in omnibus fuit: cur non potius Abel, quam Christus, ponitur caput hominum iustorum, quia primus in omnibus iustus fuit? sed de infante non loquor. iuuenis uel senex in ea regione defunctus est, ubi non potuit Christi nomen audiri; potuit fieri iustus per naturam et liberum arbitrium, an non potuit? si potuisse dicunt, ecce quod est crucem Christi euacuare, sine illa quemquam per naturalem legem et uoluntatis arbitrium iustificari posse contendere. dicamus et hic: ergo *Christus* gratis mortuus est. hoc enim omnes possent, etiam si mortuus ille non esset, et, si *in*iusti essent, quia uellent, essent, non quia iusti esse non possent. si autem sine Christi gratia iustificari omnino non potuit, etiam istum si audet absoluat secundum uerba

AVCTORES 1 *Rom.* *5, 12* 16 crucem — euacuare *Corinth.* *1, 1, 17* 18 *Galat.* *2, 21*

1 absoluit (i *ex* a *corr.*) *Ψ* 3 pertransit *ΤΨ* transiit *Σ* 4 dampnatione *ΣΤ* 6 s;* (*post* s; *rasura et ipsum in rasura*) *Ψ* 7 dampnatur *ΣΤ* 9 attractum *ΣΨ* || **imi*tationem *Ψ* 10 hominum] *ΣΤΦΧΨ* omnium *v a* 11 peccator in omnibus] *ΣΤΦΧ* in omnibus peccator *Ψ* in hominibus peccator *v* peccator in hominibus *a* || fuit] suis *Σ* || cur] Quur *ΦΧ* || quã (*cum rasura supra* qı) *Σ* 12 hominũ *in ras. breuiore* *Ψ* || omnibus] *ΣΤΦΧΨ* hominibus *v a* 13 iustus fuit] *ΣΤΦΧΨ*^{a} fuit iustus *v* 14 audiri] *ΣΤΦΧΨ* audire *v a* 15 fieri iustus per naturam] iustus per naturam fieri *Σ* || iustos *Φ*^{a} 16 ˢchristi ᶻcrucem *X* || sine] *ΤΦΧa* si sine *ΣΨcfsh*, scilicet sine *coni.* *h* || illam *Τ* 17 quamquam *Σ*^{1}*ΤΦ*^{1} || uoluntate *Τ*^{1} 18 christus *om.* *ΣΤΦΧΨ* 20 iniusti] *g* (*ex a*) iusti *ΣΤΦΧΨv* 22 etiam *om.* *Ψ* || iustum *ΦXsh*

sua, quia, si idcirco talis fuit, quod aliud esse non potuit, culpa caret.

[45 M.] 11. Sed obicit sibi quasi ab alio dictum et ait: potest quidem esse, sed per Dei gratiam, inquies. deinde uelut respondendo subiungit: ago humanitati tuae gratias, quod assertionem meam, quam dudum obpugnabas, non modo non obpugnare aut confiteri solum contentus non es, uerum etiam non refugis conprobare. nam dicere 'potest quidem, sed per illum aut per illud' quid aliud est, quam non solum consentire quod posset esse, uerum etiam quomodo uel qualiter posset, ostendere? nullus itaque magis ali*cui*us rei possibilitatem adprobat, quam qui eius etiam qualitatem fatetur; quia nec absque re esse qualitas potest. his dictis iterum sibi obicit: sed tu, inquies, hoc in loco Dei gratiam, quandoquidem eam non commemoras, uideris abnuere. deinde respondet: egone abnuo, qui rem confitendo confitear necesse est *et* per quod effici res potest; an tu, qui rem negando et quicquid illud est per quod res efficitur procul dubio negas? oblitus est, iam se illi respondere, qui rem *non* negat, cuius obiectionem p. 631 paulo ante proposuerat dicentis: 'potest |quidem esse, *sed* per Dei gratiam'. quomodo ergo illam, pro qua iste multum laborat,

1 quia] qua Φ^1 || si *om.* $\Psi cfsh$ || iccirc° Ψ || alius $\Psi cfsh$; *cf. p. 676, 18* 2 caret] $\Sigma\Upsilon\Phi X\Psi$ caruit *v a* 3 ab alio] Ψv ad aliud $\Sigma\Upsilon\Phi X$ || et] est Et Υ esse et Ψ 4 inquies *om.* $\Psi cfsh$ || uelud Υ 6 oppugnabas Ψ 7 oppugnare Ψ || aut] $\Sigma\Upsilon\Phi X\Psi$ aut non *cfsh* || contemptus *X* 8 comprobare Ψ 9 sed *om.* Σ^1 se $\Upsilon\Phi^a$ || per illud] per illũ Σ illud *g* (*ex a*) 11 possit *g* (*ex a*) || possit *g* (*ex a*) 12 alicuius] *g* (*ex a*) alius $\Psi cfsh$ aliud $\Sigma\Upsilon\Phi X$ 13 approbat Ψ probat *g* (*ex a*) || qui *om.* $\Sigma\Upsilon\Phi^a$ 14 esse qualitas] $\Sigma\Upsilon\Phi X a$ qualitas esse Ψv || his] hic $\Sigma^1\Upsilon$ 15 obiecit Ψ 17 respondit $\Sigma\Upsilon\Phi X\Psi$ || egone] egome $\Sigma^1\Upsilon$ 18 confitear] Σ^2 confiteor $\Upsilon\Phi X\Psi$ confiteor confiteor Σ^1 || est et] *g* (*ex a*) est $\Sigma\Upsilon\Phi X$ esse Ψ || res effici *g* (*ex a*) 19 negango *sic* Υ 21 respondere illi Υ || non *om.* $\Sigma\Upsilon\Phi X\Psi$ 22 sed *om.* $\Sigma\Upsilon\Phi X\Psi$ 23 gratiam dei *g* (*ex a*)

possibilitatem negat, qui *ei* iam dicit 'potest esse per Dei gratiam?' uerumtamen quia isto dimisso, qui rem iam confitetur, agit adhuc aduersus eos, qui negant esse possibile hominem esse sine peccato, quid ad nos? contra quos uult agat, dum tamen hoc confiteatur, quod impietate sceleratissima negatur, sine gratia Dei hominem sine peccato esse non posse. dicit ergo: siue per gratiam siue per adiutorium siue per misericordiam, et quicquid illud est per quod esse homo absque peccato potest, confitetur, quisquis rem ipsam fatetur.

12. Fateor dilectioni uestrae, cum ista legerem, laetitia repente [46 M.] perfusus sum, quod Dei gratiam non negaret, per quam solam homo iustificari potest: hoc enim in disputationibus talium maxime detestor et horreo. sed pergens legere cetera, primo ex datis similitudinibus coepi habere suspectum. ait enim: nunc si dixero, 'homo disputare potest, auis uolare, lepus currere', et non etiam per quae haec effici possunt commemorauero, id est linguam alas pedes: num ego officiorum qualitates negaui, qui officia ipsa confessus sum? uidetur certe, haec eum commemorasse, quae natura ualent: creata sunt enim haec membra huiusmodi naturis, lingua alae pedes. non tale aliquid posuit, quale de gratia intellegi uolumus, sine qua homo non iustificatur: ubi de *sa*nandis, non de instituendis naturis agitur. hinc iam ego sollicitus coepi legere cetera et me non falso conperi suspicatum.

1 ei iam] *g* (*ex a*) etiam ΣΥΦΧΨ*cfsh* || esse] ēe *in rasura m. 1 uel 2 ex* **ē Σ || per] sed per *v a* 2 Veruntamen ΧΨ 3 negat· Σ || homine Υ 6 ēe* (*erasa* t ?) Ψ 10 letitia Φ || repetente ΣΦΧ 13 detestor (e *altera ex* o *facta*) Φ 14 coephi $ΥΦΧ^{ar}$ cepi $Χ^{pr}Ψ$ || abere $Χ^{a}$ || nunc] nam *g* (*ex a*) 16 possunt] ΣΨ, *g* (*ex a*) possent ΥΦΧ possint *cfsh* 17 id est] *sic* I d ē Χ Id' ÷ Φ || num] nunc ΥΨ 18 qui] quia Σ 19 sum *om.* Σ 21 pedis Υ 22 sanandis] *v a* ornandis Σ ordinandis ΥΦΧΨ 23 ego] ergo *g* (*ex a*) || cepi ΧΨ || legere] Σ *g a* legere et ΥΦΧΨ*cfsh* 24 comperi ΣΨ

13. [1]Quo priusquam ueniam, uidete quid dixerit. cum tractaret quaestionem de differentia peccatorum et obiceret sibi, quod quaedam saepe inruant, non posse cuncta uitari, negauit debere argui ne leui quidem correptione, si uitari omnino non possunt, scripturas utique non aduertens Noui Testamenti, ubi didicimus

1 priusquam] potius quam ΣΥΦΧ 2 questionem Φ || quod quaedam saepe inruant] *pro his Augustinus habet:* quod quidam dicunt, leuia quaedam peccata ipsa multitudine, quod saepe inruant*; recepit g* 3 irruant ΣΨ || non] non *in* nec *corr. m. ut uid. 2* Χ || negaui Χ 4 leui (i *in ras. m. 2 ex* a *aut* ã) Σ || correctione Χ 6 didicimus] ΣΥΦΧ *cfsh* dicimus Ψ, *g* (*ex a*) discimus *coni. a*

I.

INDEX AVCTORVM AB OROSIO LAVDATORVM.

Asterisci singuli significant auctores laudatos ex Liuio, bini laudatos ex Chronicis. Littera A notatus est liber apologeticus.

E re esse uisum est commemorare etiam haec quae sequuntur:

II.

INDEX SCRIPTORVM QVIBVS OROSIVS VSVS EST.

* addidi ubi Orosiana ab auctoris laudati uerbis longius recedunt.
cf. addidi ubi similia atque apud Orosium commemorantur.

Testamentum uetus.

Testamentum nouum.

Liuius 64	V 15 § 1
64	V 15 § 4—6
65	V 15 § 7
65	V 15 § 23.24
66	V 15 § 8—18
66 ut uid.	V 15 § 25
67	V 15 § 19
67	V 16 § 1—7
67 ut uid.	V 16 § 8
68	V 16 § 9—24
69	V 17 § 1—11
70	V 17 § 12.13
70	V 18 § 2—6
71	V 18 § 7
72	V 18 § 8
72 ut uid.	V 18 § 9
72 ut uid.	V 18 § 10
73	V 18 § 11—15
73 ut uid.	V 18 § 16
74	V 18 § 17—21
75	V 18 § 22—24
76	V 18 § 25—27
76	V 18 § 30
77	V 19 § 2—8
79	V 19 § 8—13 (§ 14—16?)
79	V 19 § 17
79 aut 80	V 19 § 18
80	V 19 § 19
80	V 19 § 23
81	VI 2 § 4
81	VI 2 § 5
82 ut uid.	VI 2 § 7
82	VI 2 § 8
82 et 83	VI 2 § 9—11
83	V 19 § 24
84 et 85	V 20 § 1
85	V 20 § 2
86	V 20 § 3.4
87 ut uid.	V 20 § 5
87	V 20 § 6
87 ut uid.	V 20 § 7
88	V 20 § 7.8
88	V 20 § 9
88	V 21 § 1—10
89	V 21 § 11—14
89 aut 90	V 22 § 1.(3?)
89 aut 90	V 22 § 4
89 sq.	fort. V 24 § 16
90	V 22 § 16.17
90	V 23 § 1.2
90	V 23 § 4
90 aut 91	V 23 § 5—9
91	V 23 § 10
91	V 23 § 18?
91	V 23 § 17
Liuius 91	V 23 § 19
92 aut 91	V 23 § 11
92	V 23 § 11
92	V 23 § 20
93	V 23 § 21.22
93	VI 2 § 12.13
94	VI 2 § 14—18
95	V 24 § 1—3
95	VI 2 § 19—24
96	V 23 § 13—15
96	V 24 § 4.5
97 ut uid.	VI 3 § 1—3
97	VI 3 § 4
97	V 24 § 6—8
97	fort. V 24 § 19
98	VI 3 § 5—7
99	VI 4 § 1.2
100	VI 4
101	VI 4
102	VI 5 § 1.7
102	VI 6
103	VI 6
103 ut uid.	VI 7 § 1
105	VI 13 § 1
106	fort. VI 13 § 1
106	VI 13 § 2—4
108	VI 13 § 5
108 ut uid.	VI 14 § 5
108	VII 2 § 11?
109	VI 15 § 1—4
109 aut 110	VI 15 § 5.6
110	VI 15 § 6—9
111	VI 15 § 10.11
111	VI 15 § 18—27
112	VI 15 § 28—31
112	VI 15 § 33.34
112	VI 16 § 1.2
113	VI 16 § 3
114	VI 16 § 3—5
115	VI 16 § 6—9
116	VI 17 § 1—3
117	VI 18 § 1
117	VI 20 § 5
118 et 119	VI 18 § 3—6
119 et 120	VI 18 § 6—12
121	VI 18 § 13
122	VI 18 § 13?
123 et 124.	VI 18 § 14—16
123	VI 18 § 19?
125 (et 126?)	VI 18 § 17.18
127 et 128	VI 18 § 19—22
128	VI 18 § 23
128	VI 18 § 24
129	VI 18 § 26.27
129	VI 18 § 29—32

[1]) naualis proelii.

Eutrop. 10, 17 .... VII 31 § 1.3
10, 18 .... VII 31 § 3
10, 18 .... cf. VII 32 § 1
Chronica Eusebiana Hieronymi [1])
uol. I p. 55 ... cf. VII 2 § 13
uol. I p. 87 ...... cf. I 3 § 4
uol. I p. 90 ...... cf. I 1 § 5
uol. I App. p. 49
cf. VII 2 § 13
uol. II p. 8 .... I 1 § 5
uol. II p. 11 ..... cf. I 4 § 1
uol. II p. 11 .... cf. II 3 § 1
a. Abr. 1[a] .... cf. VII 2 § 13
11 .... cf. I 4 § 4
230 .... cf. I 7 § 1
260[e] (c. Fux.) .... cf. I 7 § 3
280 (c. Fux.) ..... cf. I 7 § 2
498 .... cf. I 9 § 3
548[ec] (c. Fux.) ... cf. I 11 § 1
657 .... I 12 § 4
660 .... I 12 § 4
690 .... cf. I 12 § 7
696 .... cf. I 12 § 6
696[g] .... cf. I 12 § 7
700 .... cf. I 12 § 7
710 .... cf. I 12 § 8
711 .... cf. I 12 § 7
711 .... cf. I 12 § 8
734 .... cf. I 12 § 8
749 .... cf. I 12 § 8
756 .... cf. I 12 § 8
758 .... cf. I 12 § 9
776 (c. Fux.) .... cf. I 13 § 4
782 .... cf. I 12 § 10
783 .... cf. I 12 § 9
787 .... cf. I 13 § 1.2
826[f] .... cf. I 17
835 .... cf. I 17
885 .... cf. II 4 § 1
889 .... cf. I 18 § 1
931 .... cf. I 21 § 1
940 .... cf. I 21 § 2
948 .... cf. I 18 § 2
1009 .... cf. I 18 § 2
1142 .... cf. I 20 § 5
1197 .... cf. I 19 § 1
1197 .... cf. I 12 § 2
1198 .... cf. II 2 § 6
1198[a] .... cf. II 2 § 2.3
1204 .... cf. VII 2 § 9
1241 .... II 4 § 1
1264 .... II 4 § 1

Eus.—Hier. 1266 (c. Fux.). cf. II 4 § 3
1268 .... cf. II 4 § 2
1273 .... cf. I 21 § 3
1449[i] (non Hier.). cf. I 20 § 1
1457 .... cf. I 20 § 1
1457 .... cf. II 2 § 9
1495 .... cf. II 8 § 1
1505 .... cf. II 4 § 13
1531 .... cf. II 8 § 13
1564 (Armen.) .. cf. II 13 § 2
1565 .... cf. II 13 § 2
1566 .... cf. II 13 § 1
1587 .... II 18 § 7
1591 ...... uide ad II 18 § 6
1592[h] .... II 18 § 7
1597 .... cf. II 14 § 4
1617[f] .... cf. II 17 § 16
1618 .... cf. II 17 § 16
1626 .... cf. III 1 § 1
1637 ...... uide ad III 3 § 1
1655 .... cf. II 17 § 16
1655 .... cf. III 16 § 1
1661 .... cf. III 7 § 5
1681 .... cf. III 23 § 6
1684 .... cf. III 16 § 2
1693 .... cf. III 23 § 1
1752[h] .... cf. IIII 5 § 9
1793 .... IIII 13 § 13?
1860 .... cf. VII 2 § 9
1871 .... cf. VII 2 § 9
1976[l] .... VI 18 § 34
2008 .... cf. VI 21 § 28
2015 .... cf. VII 2 § 14
2016 .... I 1 § 6
2022 .... VII 3 § 6
2030 .... cf. VII 4 § 1
2033[p] .... cf. VII 4 § 3
2044[e] .... I 1 § 5
2047 .... cf. VII 4 § 13
2047[i] (Eus.) ...... VII 4 § 15
2048[k] .... VII 4 § 16
2050[b] .... VII 4 § 6
2051[e] .... VII 4 § 5 sq.
2051[e] .... VII 4 § 7
2052[f] .... VII 4 § 8?
2053 .... cf. VII 5 § 1
2056[bcd] .... VII 5 § 9
2058 .... cf. VII 6 § 2
2061 .... cf. VII 6 § 9
2061[k] .... VII 6 § 12
2061[l] .... VII 6 § 10
2064[o] .... VII 6 § 13

[1]) ed. Schoene.

Eus.—Hier. 2279 .... VII 22 § 7
2280 .... VII 22 § 7
2282[r] .... VII 22 § 12
2286[x] .... VII 23 § 1
2287[y] .... VII 23 § 1
2288 .... VII 23 § 3
2292 .... VII 23 § 6
2293 .... VII 24 § 1
2294 .... VII 24 § 2
2299[a] .... VII 24 § 3
2300 .... VII 24 § 4
2301[b] .... VII 24 § 4
2302 .... VII 25 § 1
2316[a] .... fort. VII 25 § 6
2317[a] .... VII 25 § 9
2320[a] .... VII 25 § 14
2320[d] et col. 3 .. VII 25 § 13
2321[e] .... VII 25 § 14
2322 .... VII 26 § 1
2322[h] .... VII 25 § 16
2323 .... VII 26 § 1
2327[q] .... VII 28 § 17
2328 .... VII 28 § 16
2329 col. 3 .... VII 28 § 15
2333 .... VII 28 § 22
2337[d] .... VII 28 § 18
2338 ...... VII 28 § 23—25
2341 .... VII 28 § 26
2347[k] .... VII 28 § 28
2348 .... VII 28 § 29
2350[p] .... VII 28 § 30
2351[r] .... VII 28 § 30
2353[x] .... VII 28 § 31
2354 .... VII 29 § 1
2355 .... VII 30 § 3 sq.
2357[h] .... VII 29 § 5
2363 .... VII 29 § 6
2366[d] .... VII 29 § 8
2367[i] .... VII 29 § 14
2369[m] .... VII 29 § 13
2370[n] .... VII 29 § 14
2378 .... VII 30 § 1
2378 .... VII 30 § 2
2379[h] .... VII 30 § 3
2379[k] .... VII 30 § 4
2379[k] .... VII 30 § 6
2380 .... VII 31 § 1
2380 .... VII 31 § 3
2380[l] .... VII 31 § 1
2380[l] .... VII 31 § 2
2380[n] .... VII 32 § 1
2380[n] .... VII 32 § 2
2380[n] .... VII 32 § 4
2381 .... VII 32 § 1
2382[a] .... VII 32 § 5

Eus.—Hier. 2382[b] ...... VII 32 § 4
2382[d] .... VII 32 § 6
2383[e] .... VII 32 § 8
2383[f] .... VII 32 § 8
2385[m] .... VII 32 § 9
2389[b] .... VII 32 § 10
2389[c] .... VII 32 § 11
2391[i] .... VII 32 § 14
2391[k] .... VII 32 § 1
2391[k] .... VII 32 § 14 sq.
2391[k] .... VII 33 § 1
2391[l] .... VII 33 § 2 sq.
2391[m] .... VII 33 § 1
2391[n] ..... cf. VII 33 § 6 sq.
2393[q] .... VII 33 § 8
2393st .... VII 33 § 9—11
2394 .... VII 33 § 1
2394 .... VII 33 § 12
2395 ...... VII 33 § 13—15
2395 fin. .... I 1 § 5
Aliena ab Hieronymo chronographica praeter ea, quae supra significata sunt, exhibet haece: I 4 § 7 (cf. Africanus ed. Routh p. 160, 3 sq.) I 5 § 6 (cf. Afr. p. 151, 15) I 7 § 3 (cf. Afr. p. 158, 17 sq.; p. 159, 1. 12 sq.; p. 161, 7) VII 4 § 13 (cf. Afr. p. 188, 5; p. 190, 9) VII 4 § 13 sq. (cf. Afr. p. 183, 9—11; p. 184, 7 sq.) VII 4 § 15 (cf. Afr. p. 183, 13—184, 3) I 7 § 2 (cf. Syncellus p. 282, 8 ed. Bonn.) I 7 § 8 (cf. Sync. p. 126, 18) III 3 § 1 (cf. Sync. p. 490, 17) III 7 § 6 (cf. Sync. p. 486, 10—18) VII 2 § 18 (cf. Sync. p 181, 4)

Hieron. epist. 128, 16 sq. cf. VII 38 § 1—4
ep. 133 ..... A 11 § 5; 16 § 9
quaest. hebr. uol. 3, 318 Vall. ed. Veron. .... cf. I 16 § 2
in Ioel 2 .... cf. V 11 § 6
in ep. ad Gal. 2 cf. IIII 20 § 25

Claudianus in III cons. Honorii 93—95 .... cf. VII 35 § 18
in III cons. Honorii 96—98 (ex Augustino ut uid. laudatus) .... VII 35 § 21

Rufinus hist. eccles.
2, 2 .... VII 4 § 5—7
2, 5.6 .... VII 5 § 6.7
2, 7 .... VII 5 § 8

[1]) ed. Dombart. 1863.

III.

INDEX SCRIPTORVM QVI OROSIO VSI SVNT.

---

[1]) ed. Muratori rer. Ital. scr. I 222 sqq.
[2]) ed. Roncalli chron. II.

[1]) ex Isidoro potius quam ex Orosio Beda de temp. rat. a. 4259.
[2]) de temporum ratione cap. 66.

¹) in Florezii España sagrada ed. 2 (Matritii 1756) tom. IIII p. 428—454.
²) Historia Miscella ed. Eyssenhardt, Berolini 1869.
³) ed. Droysen in Monum. Germ. Auct. antiquiss. tom. II, Berolini 1879.

[1]) Droysen ap. Landulfum p. 248, 28 exhibet omissa apud Paulum; sed exstant in codd. Pauli, certe in Bamb. et Mon.

[1]) ultima *tertio mense expugnauit* om. Dr.
[2]) *sicque — effecta est* ex Iordane Get. 25 inserta sunt.

[1]) ed. Vsener 1869.

IIII.

INDEX NOMINVM ET RERVM.

[1]) cf. Buecher, Die Aufstaende der unfreien Arbeiter. 1874 p. 123.

[1]) Drumann II p. 407 n. 34.

[1]) *idem nomen est Ξιφόδρης* (*Pherecyd. ap. Clem. Alex. 5 p. 567*[d]); *cf. uelut ἐξσατράπης et ξατράπης. Ac fieri potest, ut Appiani* (*Mithr. 107*) *illud Ξιφάρης corruptum sit ex hoc Ξιφόδρης.*

[1] Eburnum (*de quo Quintilian. Decl. 3, 17*) *esse putat Haackh in Realencycl. VI 2 p. 2916; sed cf. Val. Max. 6, 1 § 5*

[1]) Drumann II p. 406 n. 32.

[2]) *item Plut. Sertor. 24;* Marius *idem Lucull. 8.12, Memnon ap. Phot. p. 233, b, 1 Bekk.;* M. Varius *Appian. Mith. 68.76.77.*

[1]) fort. confusus cum sequenti ab Orosio uel librariis.

[1]) P. Rutilius *Orosii haud dubie idem est atque* Νοῦδος *apud Appianum Mithr. 71:* Rutilius Nudus *Pisonis cos. a. 696 socer memoratur ab Asconio p. 4, 20 ed. 1875; cf. Mommsenus Hist. Rom. l. V c. 2.*

[1]) *cf. supra ad* Q. Caecilius Metellus.

V.

INDEX VOCABVLORVM NOTABILIVM.